TEXT PROBLEM
WITHIN THE
BOOK ONLY

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204329
UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—552—7-7-66—10,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T610 Accession No. T1852

Author R14T రహమతుల్లా బేగ్ - డి

Title ఎబ్బి అక్బర్ షాహి । 1931

This book should be returned on or before the date last marked below.

బిస్మిల్లాహిర్రహమానిర్రహీమ్

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

అను

యూనానివైద్యగ్రంథరాజము

రాజమండ్రి వాస్తవ్యులగు వైద్యభూషణః-

హకీం డి. రహంతుల్లాబేగ్ సాహెబ్ గారిచే,

రచియింపఁబడినది.

AYURVEDA VIDYABHUSHANA

మొదటి కూర్పు [illegible] ప్రతులు.

గ్రం[illegible]ర్త వలన:

రాజమండ్రి శ్రీరామా ప్రెస్ వారిచే ముద్రింపించి,

ప్రచురింపఁబడియె.

కాపీరైటు రిజిష్టర్డు] 1931 [వెల 6—0—0

ఈగ్రంధము నందుగల అంశములేవియు వెలువరచకూడదు, ఇతరబాషలో తర్జుమా చేయకూడదు, మార్పుచేయకూడదు. ప్రతిగ్రంధముపై ఈదిగువ గ్రంధకర్త సంతకము చేయబడియుండును అట్లు సంతకములు లేనిగ్రంధములు కొనకూడదు. పైఅంశములకు వ్యతిరేకముగా జరిగించేఎడల మేము జరిగించే శివిల్ క్రిమినల్ చర్యలకు బద్ధులగుదురు.

గ్రంధకర్త

సంతకము

గ్రంథకర్త:

వైద్యభూషణ:—హాకిం డి. రహం తుల్లాబేగ్ సాహేబ్.

దైవప్రార్థన

చ. జగము సృజింపఁ బెంపఁగను జాలినవాఁ డని సృష్టి నంతయున్
నొగులఁగ జేయఁజాలుటకు నోపినవాఁ డని, సత్యధర్మముల్
దగులఁగఁ జేసి పామరుల ధన్యులఁ జేయుచుఁ బ్రోచువాఁ డటం
చుఁ గవులు చేరి మెచ్చికొనుచుండు కరీమును నాత్మ నెంచెదన్.

ఉ. పాపవృత్తియై జనులు బాధలు జెందెడువేళ ధర్మముల్
ప్రాపుగ నుండఁజేయ గడుబాధలు జెంది దయాంతరంగుఁడై
దాపునఁ జేర్చి సర్వజనతాపముఁ దీర్చి జనంబు లొక్కటే
రూపున నుండుసమ్మతము రూఢిగ నిల్పె మహామ్మ దట్టియు
ద్దీపితశక్తియై మనిసధీయుని నాత్మఁ దలంతు నెప్పుడున్.

సీ. మాలికాగుణరాజి మూలము ట్టెఱిగిన
లుక్మాను జకిరియాలకును మ్రొక్కి-
ఓషదీగుణముల దోషస్వరూపంబు
లరయజాలినారు నభినుతించి
రుజల నిర్మూలించి ప్రజల గాపాడఁ గా
బూనిన యలియబున్సీను నెన్ని
యూనానివైద్యంబు యుగయుగంబులు
నిల్వఁ గాఁ దీర్చినజుమలుఖాను పొగడి

చరకవాక్భట శుశ్రుతా చార్యవరులు
సంతరించె నాయుర్వేద సంహితాళి
వానిసార మెఱింగి యవ్వారి కెఱిగి
వ్రాయఁ బూనితి నీగ్రంథరాజమిపుడు.

సీ. చిన్నారి పొన్నారి చిరుతప్రాయమునాఁడె
తెనుఁగుభాషను వ్రాయఁదీర్చె గురుఁడు
చిరుతప్రాయముఁదాటి వెలుఁగువయసునందు
మతధర్మములనెల్లమప్పె తండ్రి
యౌవనాగమమున యుంచు నద్వైతంబు
నలవడఁ జేసె దర్యాహుసేను
జన్మకారణరహస్యావళులెల్లను
బోధించె నాకు నబ్దుల్ అజీజు
సంస్కృతాంధ్ర వైద్యగ్రంథసార మెల్ల
నేర్పి యిద్దాని నెట్టిటో గూర్చిపొంకె
వారి మదిలోన నిల్పి నే వందనంబుఁ
జేయుచున్నాఁడ సద్భక్తి చెంగలింప.

గ్రంథకర్త వంశవర్ణనము

సీ. పరమదయాళులై పాలించి మించిన
మొగలాయి ప్రభువుల వంశమందు
అర్బతాగ వాజిమొహమ్మదు పుట్టె
మక్కానుండి వచ్చినఘనుఁడు భక్తి
పరుఁడు లోకజ్ఞుఁడు పరమశాంతుం
డుపకారుండు తనవంశకర్త గాఁగ
నామహాత్మునివంశ మతిపవిత్రంబని
గొనియాడి హాజీలు గొలుచుచుండు
రట్టిఘనునకుఁ బుత్రకుం డవతరించె
శాంతమూర్తియు మిగులవేదాంతమూర్తి
పీరుబేగుసాహే బనుపేరుతోడ
మనియె పెద్దలు గొనియాడ మహితయశుఁడు.

గీ. వాని కేవ్వురుపుత్రులు వరుసతోడ
జనన మందిరి ఘనయశశ్చంద్రు లగుచు
నైదుగురుపుత్రికలు గల్గి రందులోన
మొహదీనుబేగు వర్ధిల్లె నహరహంబు.

సీ. తనయశశ్చంద్రిక దశదిశల్ వెలుఁగంగ
దానకర్ణుం డయి తనరె నెవఁడు
తనసత్యసంపద ఘనులు కీర్తింపఁగా
నలహరిశ్చంద్రుఁడై సలరె నెవఁడు
తనదానధారాంబుదశ్రేణి వర్షించి
పతితులు హర్షింపఁ బ్రబలె నెవఁడు

తనయూపుసంపద గనిన శాంతులయెడ
నీతివర్తనుఁ డయి నెగడె నెవఁడు
వాని గీర్తింపఁగా నేరివశమౌ దలఁప
నట్టి యిామాము బేగుమ నతఁడు గనియె
ముహాదీను బేగుతలఁపగఁ బుణ్యాత్ముఁడు
పుత్రుఁ డెంతయుఁ గీర్తితోఁ బుట్టె గాన.

సీ. ఆటపాటలయందు నైన బొంకనివాఁడు
కరుణతో దీనులఁ గాచువాఁడు
సకలశాస్త్రజ్ఞానసంపత్తి గలవాఁడు
విబుధులు గొనియాడ వెలయువాఁడు
శాంతాదిగుణములు సంతరించినవాఁడు
పటుబలాఢ్యుం డయి ప్రబలువాఁడు
దుష్టాత్ము లగువారి తొలఁగఁ ద్రోసెడివాఁడు
సజ్జనావళిపూజ సలుపువాఁడు
ననుదినంబును బెద్దల నాదరమునఁ
బూజ సేయుచు మది నెంతో పొంగువాఁడు
దంచిచూడ యిమాంబేగు ధన్యతముఁడు
నీతివంతుఁడు నా నెంతో నెగడినాఁడు.

గీ. ఆయిమాంబేగునకు గల్గి రమలమతులు
మూవురుకుమారులై యెంతయు ముదముతోడ
వంశసంభవుఁ డగుపుత్రివరుఁ డొకండు
గలిగి వర్ధిల్లె నాతనికాంత దీర.

సీ. జానబీబి తనతోడ జన్మించె నని చాల
  మది నుబ్బుచుండెడుమాన్యయశుఁడు
ఆషాబిబీ తన్ను పతిభక్తి పరియించి
  పతిభక్తి బరవంగ బ్రబలువాఁడు
తనకన్నపుత్రులు ఘనయశస్సంపత్తి
  నెలవంగ నెంతయు నెగడువాఁడు
జననిఖాదరుబీబి తనసంతతిని జూచి
  మది నుబ్బ కీర్తితో మనెడువాఁడు

నాదుజనకుండు ధీశాలి నయగుణుండు
పేదజనములఁ గరుణతోఁ బ్రేమతోడ
ననవరతమును గాపాడునట్టివాఁడు
వాని నుతియింపఁ దరమె యెవ్వారికైన.

సీ. చిరుతప్రాయమునాఁడె చెప్పె
  సద్బుద్ధుల సకలశాస్త్రంబుల సారమతిని
నూనూగుమీసాల నూత్నయౌవనమున
  గఱపించె నేర్పుతో కళలనెల్ల
ధర్మసత్యపవిత్రా మర్మంబులెల్లను
  నేర్పించె దిననాఁడె నేతినియతి
వటువైద్యశాస్త్రసంపద గల్గుమార్గంబు
  బరపించె దానుగ్గుపాలతోడ

చెప్ప నేటికి నాతండ్రి చేష్టితములు
సకలధర్మంబు లాఱిఁగిన సారమతులు
ననవరతము గొనియాడ నలరువాఁడు
పావనుం డైన నాతండ్రిపాచ్ఛబేగు.

సీ. నవమాసములు మోసి జవసత్వమును
రోసి కడుపార గా నన్ను గన్నతల్లి
పొత్తిళ్ళ వచరించి యొత్తమిల్లఁ జేసి
కడుపార పాలిచ్చి గన్నతల్లి
కెవ్వకెవ్వన నేడ్వ చివ్వన బఱతెంచి
జోలపాటల దేల్పజాలుతల్లి
తోడిబాలురతోడ నాడుకొనెడువేళ
కరుణతో నను జూచుకన్నతల్లి

చిఱుతప్రాయంబునాడె నాచేష్టితములు
గాంచి మోదమందుభాగ్యంబు గాంచకుండ
సమరపురి కేగ పెద్దమేనత్తగారు
పెంచి పెద్దగ జేసెను ప్రేమతోడ.

సీ. తల్లి బాసినదాది తనపజ్జ జేరిచి
కన్నపుత్రునిరీతి గాంచె నెవతె
తోడిబాలురతోడ నాడుకొనుచుబోవ
చిత్తమందున వంత జెందు నెవతె
తన కవ్వ రేదని దినుమని బెట్టిన
పిలిచి నా కొసఁగెను ప్రేమ నెవతె
ఆటలలో బాలు రదలింపఁ జూచిన
కంటిని రెప్పగా గాచునెవతె

సకలసద్గుణములు గల్గి సకలధర్మ
మార్గములు నేర్చి బోధించి మనియె నెవతె
అట్టిమేనత్త జాన్‌బీబి ననవరతము
భక్తితోడుత గొనియాడి ప్రస్తుతింతు.

గీ. చిన్నతనమునసుండియుఁ జెన్నమీఱ
పెంచిపెద్దగఁ జేసినపెద్దయత్త
జానుబీబిని మరపొంద జాల నెపుడు
మదిని సద్భక్తి నిల్పి నమస్కరింతు.

సీ. పదియునేడేడుల పరిపాటి గలకాల
మెలమివైద్యముజేసి వెలయుకతన
సంస్కృతాంధ్రంబుల సకలవైద్యగ్రంథ
సారామృతము గ్రోలజాలుకతన
యూనానిభాషలో నున్నగ్రంథంబుల
మర్మంబునెల్లను మరుగుకతన
తిబ్బెయక్బర్‌షాహి తెనుఁగు గావించితి
తెనుగువా రెఱుఁగక తిరుగు కతన

తప్పులుండిన విబుధులు దయదలిర్ప
నున్ననము సేయ గోరెద మది దలిర్ప
తెనుగు కొంఁదిగ నేర్చితి తెనుగువాఁడ
గాను గావున తప్పులు గలుగు టరుదె.

గీ. పదియువత్సరములనుండి బహువిధంబు
లైన వైద్యసద్గ్రంథంబులరసినాట
గోలెనీగ్రంథమును తెనుంగుగనొనర్చ
బూనినేటికి సంపూర్తిగా నొనర్చి
దేశియమైన వైద్యంబు తేజరిల్ల
ఆంధ్రదేశాభిమానులు నాంధ్రజనులు
నాదుశ్రమకైన నిద్దాని నాదరింతు
గాకయనిగోరి మ్రొక్కె దకరము మోడ్చి.

సీ. పావనుండగుతండ్రి పాచ్ఛబేగునకును
పుత్రులు నల్వురు పొడమిరెలమి
వారిలోపల పెద్దవాడ పిన్నటనాట
నుండియు వైద్యంబునందు వేడ్క
తోడ నేర్చితినేను తొల్లిటిపెద్దలు
రచియించియున్న సద్గ్రంథరాజి
పఠియించియుంటచేఁ బండితులెల్లరు
తగునంచు బిరుదొండు మొగినొసంగి

వైద్యభూషణుఁడంచును వరలునింక
ననుచు బత్రింబు గైసేయ నలరినాఁడ
మేనయల్లుడు జాఫరు మేటియగుచు
సాయమొనరింపఁ దెనిగింప సాగినాఁడ.

గీ. చిన్నతనమున నుండియు జెన్నుమీర
నాదుగడనుండి పఠియించె సక్ల వైద్య
గ్రంథములనెల్ల విడువక రహిదొరంగి
మేనయల్లుఁడు జాఫరు మేటియగుచు.

యూనాని వైద్య ప్రసంశ

ప్రథమంబున మిసర్ దేశమునందు పాతగ్రామాదులలో అచ్చటచ్చట భూములను త్రవ్వనారంభించుటవలన కాగితములపై వ్రాసియుండి యుండు గ్రంథములు దొరకనారంభించెను. ఆగ్రంథములు అంతకు పూర్వము నుండియే యూనానివైద్య విద్యయుండి యున్నటుల స్థిరపర చుచున్నది. ఆగ్రంథములలో క్రీస్తుశకమునకు పూర్వము 1600 వందల సంవత్సరమునందు వ్రాయబడిన గ్రంథము సంప్రాప్తమైనది. దీనినిబట్టి చూడఁగా అదోసస్ అను మిసర్ దేశపురాజు క్రీస్తుశకమునకుముందు 600 వందల సంవత్సరములకంటె ముందువాఁడని చెప్పవచ్చును.

ఈవిద్యను ప్రాచీనులు భూత ప్రేత పిశాచాది ప్రయోగముల వలన మానవులకు వ్యాధి వచ్చుచున్నదని భావించి తత్సంబంధమైన చికిత్సలు చేయుచుండెడివారు. మరియు మానవకోటికి పుట్టుట గిట్టుట స్వభావికమైన దైవసంకల్పమువలన కలుగవలసిన అంశము లయినను పుట్టినవెనుక తిరిగి నశించకూడదని వారిమతము. వారు శరీరయుక్తతను మంత్ర తంత్రవిద్యలతో చికిత్స చేయుచుందురు. ఇట్లు మిసర్ దేశస్థులు చేయుపద్ధతులను యూనానీదేశస్థులు గ్రహించి ,,అస్ఖలిబ్యూస" అను దేవతరూపము చేయించి ఆలయమునందుంచి పూజించుచుండువారు. వ్యాధి గలిగినప్పుడు రోగిని ఆదేవతాలయములో పరుండబెట్టుచుండు వారు. ఇట్టితరి ఆదేవత రోగిస్వప్నములో ప్రత్యక్షమై ఆరోగకారణము శమనోపాయములు తెలుపుచుండును. తదుపరి ఆదేవతవ్యాఖ్యానుసార ముగా ఆరోగ్యమొంది ఆరోగి ఆదేవతకు కానుకలునిచ్చి ఆదేవతస్వప్న ములో చెప్పిన యావత్తుఅంశములు వెండి బంగారురేకులపై వ్రాసి

ఆయాలయములలో నుంచుచుండువారు. దీనినిబట్టి ఆదేవాలయముయొక్క అర్చకుఁడు గ్రహించి వైద్యముచేయ నారంభించెను. ఇటుల క్రమక్రమముగా వైద్యవిద్య వికసించ నారంభించినది. మరియు యూనాన్ దేశములో ప్రసిద్ధిజెందిన వైద్యవేత్త అరస్తాలీస్ అను నతఁడుగలఁడు గాని ఈయనవలన నీవిద్య అభివృద్ధి నొందజాలదయ్యె. బుఖరాత్ అను వైద్యునివలన యీవిద్య అభివృద్ధినొందెను. ఆటుపిమ్మట అరస్తాలీస్ అనువారు జన్మించి భేషజవిద్యను మిక్కిలివృద్ధి నొందించెను. అటుపిమ్మట జాలీనూస్‌గారు శిందియాకంటు మరికొంతసహాయ మొనరించిరి. హకీంసాహువరలస్ యూనానీ హకీము వైన్ ఖురీదస్తనువారి చికిత్సగ్రంథములను మిక్కిలి వుత్తమరీతితో వ్రాసిరి. కాబట్టి ఈయనను చికిత్స కల్పనాకారుఁడని చెప్పువారు.

రూందేశస్థులుకూడా ముందు భూత ప్రేత చికిత్సలు చేయుచుండువారు. ఈదేశస్థులు క్రమేణా విద్య అభివృద్ధి నొందించుటకై యూనాన్ దేశమునకువెళ్ళి అచ్చట వైద్యులవద్ద యూనానీవైద్యము నేర్చుకొనిరి. హకీముజాలీనూస్ యూనానీదేశమునం దుద్భవించి శికందరి దేశమునందు విద్యఅభ్యసించెను. ఈయన క్రీస్తుశకము 95 సంవత్సరము బర్గమూన్‌యందు జన్మించెను. ఈయన రోగవిధానమును సంపూర్ణముగా కనిపెట్టెను. అరస్తుఅనువైద్యవేత్త వ్రాసినపొరపాట్లు సవరించి ఒకగ్రంథము వ్రాసెను. అందు మూలికలు, ఖనిజములు, జంతుజములు, ఉద్బిజ్జములు, మొదలగువాని గుణములు వ్రాసెను. మరియు ఔషధములు చేయుక్రమమునందు జాలీనూస్ చికిత్స కల్పనాకారుఁడనిపించెను. మరియు మబూసత్ అను వైద్యగ్రంథమును వ్రాసెను. ఆ గ్రంథముయొక్క 38 వ పేజీలో బ్రిటీషుఫార్మకోపియా అఫిషల్ ఔషధములు యావత్తు జాలినూస్ ఔషధములనిపించుచున్నవి.

రూం దేశమునందు క్రీస్తుశకము 100 శతాబ్దములో అతినూస్ అను వైద్యుడుండువాఁడు. అతని అభిప్రాయము శరీరసంబంధమగు యావత్తు వ్యాధులు ప్రాణవాయువుయొక్క యాటంకములవలన కలుగుచున్నవని ఆలోచించువాఁడు ఈతడు స్వబుద్ధిచే బుఖరాత్ వ్రాసిన గ్రంథములను పూర్వ ప్రయత్నము చేసెను. గాని రూం దేశములందుగల విద్వాంసులు అందుండి ముఖ్యాంశములను తీసికొనిరి ఇందులో రూఫస్ అరఖజీనస్ అను ప్రసిద్ధినొందిన వైద్యులుండువారని జాఫర్ అను రూమీదేశకవి వ్రాసియున్నాఁడు. గాని వైద్యగ్రంథములలో ఫలాయనిఅనువాఁడు వైద్యుడుకాడు గాని వైద్యవిద్యాభిలాషి యని నేచరల్ హాంటటిల్ అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది. ఈగ్రంథము యూరోప్ దేశములలో అన్నిభాషలలో తర్జుమా చేయబడియున్నది. ఇది 23 సంవత్సరము మొదలు 79 సం॥రములో వ్రాయబడి ప్రసిద్ధినొందినటుల వ్రాసియున్నది.

ముసల్మానుల పరిపాలనయందు వైద్యశాలలు స్థాపించి అభివృద్ధినొందుచ నారంభించి యుహూది(జ్యూస్) ఈసాయి (క్రైస్తవులు) పండితుల సహాయమువలన యూనానివైద్యము అభివృద్ధినొందనారంభమైనది బుఖరాత్ దేశపరిపాలన చేయుచున్న ఖలీఫాహారూనరషీద్ ప్రభుత్వమునందు పండితసభ లేర్పరచి సంస్కృత యూనాని మొదలగు సమస్తగ్రంథములు తర్జుమా చేయించెను. అప్పుడు కొన్ని యూనానిగ్రంథములు కొన్ని హిందీగ్రంథములు అరబ్బీభాషలో తర్జుమా చేయబడెను. మరియు యూహియాకుమారుఁడు మానూయా అను వారు క్రీస్తుశకము 857 సం॥రములో చికిత్సలయందు ప్రసిద్ధిజెందెను. హానీఫకుమారుఁడు ఇసహాఖ్ హకీమువైస్ఖురీదూస్ అనువారు చికిత్సను అరబ్బీభాషలో విరళముగా వ్రాసిరి. ఈయన బుఖరాత్ జాలీనూస్ వ్రాసిన గొప్పగ్రంథములసారము యావత్తు విమర్శించిరి. వీరు ఆ

కాలమునందు ప్రసిద్ధిజెందినవారు వీరు వ్రాసినగ్రంథములు వసతి ఖర ఫ్రాన్ దేశములందు ల్యాటిన్ భాషలో తర్జుమా చేయబడినవి.

హిస్పాన్ దేశస్థులుకూడా వైద్యవిద్యయందు ప్రవీణత జెంది యుండువారు. క్రీస్తుశకం 1000 సంవత్సరము మొదలు 1300 సంవత్సర మధ్యకాలమునందు యూనాని వైద్యమభివృద్ధి నొందెను. ఈవిద్య అబూబకర్ కుమారుడు మొహంమద్ కుమారుడు జికిరియా రాజీగార్లు బుగ్దాద్‌యందు విద్య అభ్యసించెను. అబ్దుల్ హసన్ కుమారుడు తిబి అనువారు పిల్దోసుల్ హిఖ్మా అనుగ్రంథమును వ్రాసెను. రాజీగారు వ్రాసినగ్రంథములు 100 కంటె విశేషముగా నున్నవి. గాని అందుకబీర్ అనుగ్రంథము యిప్పటివరకు ప్రసిద్ధినొందియున్నది. హారూన్ అను వైద్యుడు అందరికంటె ముందుగా స్ఫోటకమును కనిపెట్టెను. రాజీగారు స్ఫోటకము విస్ఫోటకమును విమర్శించెను. ముందు యూనాని వైద్యము గూఢముగ నుండెను. దీనిని బుఖరాత్ గారు స్థాపించిరి. ఇది శవాకృతి గలిగి నిర్జీవముగా నుండెను. జాలీనూస్‌గారు పునర్జీవనము నొందించెను. హకీంరాజీగారు దీనిని సముకూర్చెను. ఇది దుర్బలము నొందియుండెను. షేక్ రయీస్ బలము కలిగించెను. మరియు రాజీతరువాత షేకుల్ రయీస్ అబుఅలీహుసేన్ అలీసినాకుమారుడు అను వీరు 1580 సం॥లో బొఖరాత్ అను గ్రామములో జననమైరి. వీరు అనేకవైద్యగ్రంథములను రచించిరి. గాని అందు ఖానూన్ అను గ్రంథము ప్రసిద్ధమైనది. దీనితో సమానగ్రంథము వేరొకటిలేదు. ఇది ముందు రూందేశమునందు 1593సం॥రములో వ్రాయబడి 1595సం॥లో ల్యాటిన్ భాషలో తర్జుమా చేయబడినది తిరిగి ఫ్రాన్సు ఇంగ్లీషుభాషలలో తర్జుమా చేయబడినది.

క్రీస్తుశకం 1000 సంవత్సరమునందు క్రైస్తవ మోసియా అను గొప్పవైద్యవరుడుగలడు. ఇతను ఇల్మల్ అద్వియా అనుగ్రంథము

ను వ్రాసెను. ఇది మెటీరియామెడికా అను పేరుతో కొన్నివందలసంవత్సరములవరకు ప్రసిద్ధిగాంచి 1500సం॥ మొదలు 1600 సంవత్సరమువరకు 26 పర్యాయములు ముద్రింపబడెను. ఇందు ఫ్రాన్సిస్కోపియా ఖరాబాదీ లండన్ ప్రభుత్వమువారివలన పండితులసహాయముచేత ముద్రింపబడెను. ఇది నిజములో ఈయన వ్రాసినగ్రంథమే.

మరియు హిస్పానియాదేశమునందుగల ముసల్మానులు భేషజవిద్యయందు ప్రవీణత నొందిరి. ఇందు అఖ్ఖాసింజహెరా విజహెరావి అనువారు హిస్పానియా దేశస్థుడు నగసాల్ నసరూఫ్ అను పేరుగల గ్రంథమును వ్రాసెను. ఈగ్రంథము 1200 వందల సంవత్సరములో ల్యాటిన్ భాషలో తర్జుమా చేయబడినది. ఈగ్రంథమునందు శస్త్రచికిత్స ముఖ్యముగా వ్రాయబడియున్నది. దీనినిబట్టి యూరోపుదేశస్థులు చాలాకాలమువరకు అభివృద్ధికొరకు పాటుపడుచుండువారు.

యూరోపుదేశమునందు క్రీస్తుశకము 500సం॥ మొదలు 1000సం॥ వరకు వైద్యవిద్య ఆదేశమునందుండు పూజార్లుతప్ప యితరులకు తెలియదు. ఇట్టి అజ్ఞానాంధకారముగానుండుసమయమునందే యూరోపుదేశములో కూడా భూతవిద్య విశేషముగా పెంపొందినది. క్రీస్తుశకము 600 సంవత్సరములో బడకత్ అను సమయముయొక్క పూజార్లు వైద్యగ్రంథములను చూడ నపేక్షించి వారిఅధికారిశిఫారసువలన బుకరాత్ జాలీనూస్‌గార్లు వ్రాసినగ్రంథములను చదువ నారంభించిరి. మరియు మోంటకసిన్యూస్ అను గ్రామమునందు అందరికి పైగానుండువాడు వైద్యవిద్యఅభివృద్ధిపొందవలెనని ప్రయత్నముచేయనారంభించెను. ఎందుకనగా శిల్లర్న్యూ అను కాలేజితో సంబంధము కలిగి అనేకవందల సంవత్సరములవరకు ప్రసిద్ధిగాంచెను. 900 సంవత్సరములో శిల్లర్న్యూ కాలేజియొక్క ప్రఖ్యాతి అనేకదేశములు వ్యాపించెను. 1800 సం॥లో యిక్కడి వైద్యస్థితి కలిగి యుండెనుగాని అరేబియాదేశములో వైద్యవిద్య

మిక్కిలి ప్రకాశముగా నుండుటచే వారివలన సహాయము ప్రాప్తించినది. 1817 సం॥లో యూరోపుదేశములో వైద్యవృద్ధినాశనము సమాప్తి నొందెను. అప్పట్లో చికిత్సలనిమిత్తము ప్రత్యేకముగా ఒకగ్రంథమున్ను రోగనిధానము మాత్రపరీక్షగలగ్రంథముయొకటి ఇట్లురెండుగ్రంథములు ల్యాటిన్ భాషలో వ్రాయబడినవి. మరియు క్రీస్తుశకము 1100 సం॥లో అరబ్బీభాషలోనుండిన అనేకగ్రంథములు ల్యాటిన్ భాషలో తర్జుమా చేయబడెను. కాబట్టి అరబ్బీభాషలోనుండు యూనానివైద్యగ్రంథములు యూరోపుదేశమునకు ప్రవేశించి అభివృద్ధిగొంది తేరీవలె ప్రయోగనారంభించెను. అయినను 1300 సంవత్సరాంతమునందు శిల్లన్యూకాలేజివిద్య నశించుకాలమునందు యూరోపుయొక్క ముఖ్యపట్టణములగు ఇటలి పెరాస్ వాయినా మొదలగు గ్రామములందు వైద్యవిద్య అభివృద్ధి నొందించుటకు కళాశాలలు స్థాపించబడినవి. ఇబ్నెగషీను ప్రభుత్వము అంతమైనపిమ్మట వైద్యవిద్య ఇటలి ప్రాన్సు కళాశాలలయందు మిక్కిలి అభివృద్ధినొందెను. ఇట్టిస్థితియందు అనేకవైద్యగ్రంథములు తర్జుమా అయినవి ఆగ్రంథములు బుఖరాత్ జాలీనూస్ షేకల్‌రయీస్ మొదలగువారు నిర్ణయించినవి. అప్పట్లో ఇంగ్లీషువైద్యులుకూడా అనేకగ్రంథములు వ్రాసిరి. ఈగ్రంథములు ప్రాన్సు ఇబ్రాని భాషలలో తర్జుమా చేయబడినవి. తిరిగి ఇటలి ప్రాన్సుదేశములలో శస్త్రవిద్య విశేషముగా వృద్ధినొందెను. క్రీస్తుశకము 1500 సంవత్సరములో యూనాని వైద్యముయొక్క అపేక్ష యూరోపుదేశస్థులకు అధికమై యూనానిభాషయందుండు బుఖరాత్ జాలీనూస్‌గార్లవలన నిర్మించబడిన వైద్యగ్రంథములు కలూస్‌దేశమునందు ల్యాటిన్ భాషలో విపరీతార్థములు చేయబడెను. దీనివలన నిశ్చయపరచువారికి స్థిరత్వము కలుగ నారంభించినది. ఇట్టిస్థితియందు అన్యభాషయందుగల అసూయభావముచే నిజమును కనిపెట్టుటకు ప్రేరేపించ దొడగిరి. ఇటుల కొద్దికొద్దిగా హెచ్చి ప్రస్తుత స్థితివరకు ప్రవేశించినది.

జాలీనూస్‌గారి గ్రంథములు చూచుటవలన గతించినకాలము
నంను మూలికలవలన కలుగు ప్రయోజనములు ముఖ్యముగా చెప్పబడి
యున్నవి. వైద్యవిద్యవలన ఓషధుల రూపము లక్షణములు గుణములు
లాభము గ్రహించుటకు కారణమైనది దీనిని బట్టి అమెరికాదేశస్థులు
కూడ వైద్యవిద్య అభ్యసించిరి. మరియు, మూలికలు లోహములు
మొదలగునవి చేయునట్టి విధానము ఇంగ్లీషురాష్ట్రములో ప్రవేశించెను
కాబట్టి లోహములు కూర్చుటయందున్ను ఔషధము చేయుటయం
దున్ను గొప్పప్రవీణులై కెమిస్ట్రి అభివృద్ధినిబట్టి ఔషధములు చేయు
టలో శాస్త్రీకవిధులు ఏర్పడినవి. ఇందువిషయమై ఆశ్చర్యమొంద
గలుగుటకు కారణము కలుగుచున్నది. మరియు, యూరోపు అమెరికా
దేశస్థులు యావత్తువైద్యవిద్యను ఆశ్చర్యమొందునటుల అభివృద్ధి నొన
ర్చియున్నారు 1900 సంవత్సరములో వైద్యవిద్య ఏవిధముగా వృద్ధినొం
దించిరో వ్రాయుటకు అనేక గ్రంథములు కాగలవు. మెడికల్ ఆఫ్
హిస్టొరిచదివినను తారీఖుల్ అతిబ్బా చదివినవారున్ను ప్రతివత్సరము
వృద్ధినొందిన పుస్తకములు చూచువారున్ను దీని అభివృద్ధి గురించి
గ్రహించగలరు. విద్య ఒకరిసొమ్ముగాదు విద్య అభివృద్ధి అయినకొలది
వృద్ధినొందుటకు కారణమగును.

హిందుస్తానము (హిందుదేశము) లో కూడ అన్నివిద్యలతో
సమానముగా వైద్యవిద్యకూడా వృద్ధినొందుచు వచ్చెను గాని ఇచ్చటి
ప్రజలయొక్క ఐకమత్యత అనురాగము సంగీభావము మొదలగునవి
నాశన మొందుటవలన ఇచ్చటివారు కాలానుసారే నటించనికారణము
వలన ప్రస్తుతము ఈవిద్య అభివృద్ధి నొందించుటకు ప్రభువులసహాయము

లేని కారణమువలన నశించుటకు కారణమైనది. కాలశ్యకుటిలాగతి అను శ్రుతివాక్యమురీతిగా హిందూదేశము దరిద్రదశకులోనై అనుభవించ వలసివచ్చినది.

ఇట్లు,

తారీఖుల్ అతిబ్బా అను వైద్యచరిత్ర
యందు వ్రాయబడియున్నది.

గ్రంథకర్త:

వైద్యభూషణ:—హకీం డి. రహంతుల్లాబేగ్ సాహేబ్.

పీఠిక

మహాశయులారా! మనహిందూదేశమునకు ప్రభుత్వమునాడు యూనానివైద్యము అరబ్ దేశమునుండి ప్రవేశించినది. ఈవిద్యలు అన్ని విద్యలతోపాటు వృద్ధిగాంచుచునే వచ్చెను. మొహమ్మదీయులు ప్రభుత్వమున అక్బరు ప్రభువు కాలములో అరబ్బిభాషయందుండు నీగ్రంథములు పార్షీభాషలో తర్జుమాయైనవి. దర్మిలా వుర్దూభాషలో కొన్ని గ్రంథములు మాత్రము తర్జుమా అయినవి కాని ఆంధ్రభాషలోనికి మార్చుటకు హిందూసోదరులకు అరబ్బి, పార్షీ, ఉర్దూ భాషాజ్ఞానము లేకుండుటయు మహమ్మదీయసోదరులకు ఆంధ్రభాషాప్రవీణత లేకపోవుటయు ఒకప్పుడు భాషాజ్ఞానమున్నను వైద్యానుభవములేకుండుటయు ఒకప్పుడు కలిగియున్నను సాహసించకపోవుటయు మొదలగు కారణములనుబట్టి యీవిద్య నుసిగప్పిననిప్పువలె నున్నది. కాన నాకుగల యల్పజ్ఞానముతో ననేకగ్రంథములను సమకూర్చి పండితపామరులకు కూడ అర్థమగునటుల ఆంధ్రభాషలో గ్రామ్యపదములతో ఆంధ్రీకరించితిని. ఈగ్రంథము ఆయుర్వేదపద్ధతి ననుసరించి యూనానిమతానుసారముగా వ్రాయబడి యున్నది. ఈగ్రంథమునందు శరీరావయవములను వర్ణించుచు నాయాయంగములయందు జనించునట్టి రోగములను వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, రక్త, దోషానుగుణ్యముగా వర్ణించుచు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా వాటిలక్షణములు చికిత్సలు అనగా ప్రత్యేకవిధానము తమవరి శస్త్రకర్మ, విరోచనకర్మ, వస్తికర్మ, వమనకర్మ, నశ్యకర్మ, ధూప, లేపన, పథ్య, స్వేత, ఔషధ అగ్నికర్మలవలన ఆయారోగములు శాంతించు నుపాయములు, అపథ్యములు విపులముగా చెప్పియున్నవి. ఇందలి ఔషధములు మూలికాదులతో చూర్ణములు క్వాథములు, మాత్రలు, లేహ్యములు

అవలేహ్యములు, పర్పతులు, తైలములు మొదలగునవి స్వల్పముగా తయారుచేసికొను పద్ధతులుగలవు. కాని రసవిష లోహాదులతో చేయు విధానముమాత్రము చెప్పబడి యుండలేదు.

మఱియు ప్రత్యేకరోగములలో లక్షణములు నాడి, స్పర్శ, రూపము, మూత్రము, రుచి మొదలగు చిహ్నములు వర్ణించి యున్నవి. ఈగ్రంథమునందు గలనిదానము శారీరము చికిత్సలు మరియే యితర గ్రంథమునందు చెప్పియుండలేదు. కాబట్టి యీగ్రంథము వైద్యులకే గాక వైద్యేతరులకుకూడ అత్యంతోపయుక్తముగా నుండును. ఈగ్రంథమునందు శస్త్రకర్మకూడా విపులముగా చెప్పబడియున్నది. పూర్వము మన హిందూదేశమును పరిపాలించిన బౌద్ధరాజుకాలములో శస్త్రవిద్య అంతరించెను. అప్పట్లో శరీరముగ్నతలకు ఔషధములుదక్క శస్త్రఅగ్ని కర్మలు చేయకూడదని ఆరాజుయొక్క మతము.

మొహంమ్మదీయులుకాలములో ఇట్లు జరుగక యావత్తుకర్మలు జరుగుచునే యుండెను. ఆప్రభువులు ఇట్టిఅడ్డంకులు జరిగించనట్లు ఈ గ్రంథమునందు గల చికిత్సమార్గములబట్టి గ్రహించవచ్చును. ఈగ్రంథమునందు గలచికిత్సపద్ధతి ఎట్లున్నదనిన శిరము మొదలుకొని పాదముల వఱకు ప్రతిఅంగములను వర్ణించి ఆయంగములయందు వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, రక్త దోషములవలన జనించు వ్యాధుల విధానము చికిత్సలు చెప్పబడి యున్నవి.

అనగా దోషములనిరూపణ దోషములకు ప్రాణవాయువునకు గలభేదములు దోషములను స్వేచ్ఛత నొందించుమార్గములు మొదలగునని మొదటి యధ్యాయమునందున్ను, శిరస్సుయొక్క ఆకృతి శిరస్సంబంధమగువ్యాధులు, చికిత్సలు రెండవయధ్యాయమునందున్ను, నేత్రనిరూపణ నేత్రవ్యాధులు చికిత్సలు మూడవయధ్యాయమునందున్ను, కర్ణములనిరూపణ కర్ణవ్యాధులు చికిత్సలు నాలుగయధ్యాయమునం

దున్న, నాసావివరము నాసావ్యాధులు చికిత్సలు అయిదవయధ్యాయ మునందున్న, పెదవులలక్షణములు అందు జనించురోగములు చికిత్సలు ఆరవయధ్యాయమునందున్న, ముఖరోగములు ముఖవర్ణనము చికిత్సలు ఏడవయధ్యాయమునందున్న, దంతనిరూపణ దంతరోగములు చికిత్సలు ఎనిమిదవయధ్యాయమునందున్న, కంఠనిరూపణ కంఠరోగములు చికిత్సలు తొమ్మిదవయధ్యాయమునందున్న, పుప్ఫుసములనిరూపణము అందుజనించువ్యాధులు చికిత్సలు పదినొకటవయధ్యాయమునందున్న, ఇందు శ్వాసశ్వాసపుబ్బసము క్షయ మొదలగునవి వర్ణింపబడును. మఱియు హృదయము యొక్క నిరూపణ హృద్రోగములు చికిత్సలు పదిరెండవ యధ్యాయమునందున్న, పక్కరోగములు చికిత్సలు పదమూడవ యధ్యాయమునందున్న, స్తనముల నిరూపణము స్తనములరోగములు చికిత్స పదునాలుగవయధ్యాయమునందున్న, వ్రాయబడి చిత్రపటములతో సిద్ధారణపరచి యున్నాను.

ఆమాశయలక్షణములు అందు జనించురోగములు చికిత్సలు 15 వ యధ్యాయమునందున్న, యకృత్ (లివర్) వర్ణనము అందు జనించు రోగములు, పిత్తాశయముయొక్క వర్ణనము అందుగలుగు రోగములు చికిత్సలు 16 వ యధ్యాయమునందున్న ప్లీహము (స్ప్లీన్) నిరూపణ అందు జనించురోగములు చికిత్సలు 17 వ అధ్యాయమునందున్న గర్భమునందుండు ఝిల్లియందు జనించురోగ నిరూపణ చికిత్సలు 18 వ అధ్యాయమునందున్న ప్రేగులనిరూపణ ప్రేగులరోగములు చికిత్సలు 19 వ అధ్యాయమునందున్న, గుదరోగములు చికిత్సలు 20 వ అధ్యాయమునందున్న, మూత్రపిండములు, (కిడ్నిస్) నిరూపణము అందు జనించువ్యాధులు చికిత్సలు 21 వ అధ్యాయమునందున్న పురుషలక్షణములు పురుషసంబంధరోగములు చికిత్సలు 22 వ అధ్యాయమునందున్న అండకోశముల నిరూపణము అందుజనించువ్యాధులు

చికిత్సలు 23 వ అధ్యాయమునందున్న స్త్రీగర్భవిరూపణఅందుజనించు రోగములు చికిత్సలు 26 అధ్యాయమునందున్న వీపు, కాళ్ళు, చేతులు, మొదలగు అంగముల రోగములు (శల్యభంగరోగములు) 25 వ అధ్యాయమునందున్న జ్వరములలక్షణములు చికిత్సలు 25 వ అధ్యాయమునందున్న శోఫ (వాపు) రోగములు వ్రణములు చికిత్సలు 27 వ అధ్యాయమునందున్న కుష్ఠురోగములు, గజ్జి, దురద, అంగములు కుళ్లిపోవువ్యాధులు చికిత్సలు 28 వ అధ్యాయమునందున్న కేశరోగములు చికిత్సలు 29 వ అధ్యాయమునందున్న నఖరోగములుచికిత్సలు 30 వ అధ్యాయమునందున్న క్రిమిరోగములు (ప్రకీర్ణ) శ్వేద (చెమట) రోగములు చికిత్సలు 31 అధ్యాయమునందున్న రోగనంధులు చికిత్సలు 32 వ అధ్యాయమునందున్న విషరోగలక్షణములు చికిత్సలు 33 వ అధ్యాయమునందున్న వ్రాయబడియున్నవి. ప్రతిఅధ్యాయములో ప్రత్యేకఅంగముల చిత్రపటములు ముద్రింపియున్నవి.

ఈగ్రంథము మూడుభాగ్యములుగా విభజించి యున్నాను. మిగిలిన రెండుభాగ్యములు అచ్చులోనున్నవి. కొలది కాలములో అందగలవు. ఈగ్రంథమునందు పద్యములు శ్లోకములు లేవన్ని కర్త, కర్మ, క్రియలు, సరిగా లేవనిన్ని సంధులు, అల్లులు, అచ్చులు, సరిగా చెప్పలేదనే ఆక్షేపణలు, తరుచుగాయుండవచ్చును. కాబట్టి యీగ్రంథము యితరభాషనుండి ఆంధ్రీకరించుటవలన నేను అన్యమతస్థుడ నగుటవలన అట్టిలోపములున్నను మన్నించి యిందుగల అంశములను తెలిసికొనుచు నన్నానందింపచేయ గోరుచున్నాను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త:

వైద్యభూషణః—హకీం డి. రహంతుల్లాబేగ్ సాహేబు.

ఈగ్రంథమునందు ఈక్రింద వివరించిన ప్రాచీన యూనాని వైద్యుల మతభేదములు యీక్రింద వ్రాయబడిన ప్రాచీన యూనాని గ్రంథములందుగల విషయములు వ్రాయబడియున్నవి.

1 హకీం జాలీనూస్ గారు.
2 హకీం బిబ్రిగారు
3 హకీం శేక్ అలీ అబుసేనాగారు
4 హకీం ఇమామెబుఖరాత్ గారు
5 హకీం ఫయూల్యూస్ హాఫిల్
6 హకీం హునేన్ బూఅలిగారు
7 హకీం ఇమామెరాజిగారు
8 హకీం షరీఫుల్లాగారు
9 హకీం రాజిగారు
10 హకీం అమీర్ దౌలాతల్ మీరాజ్ గారు
11 హకీం కిల్సిగారు
12 హకీం ఆబూసాదఖ్ గారు
13 హకీం అబ్దుల్ ఫరహాగారు
14 హకీం తబిషిగారు
15 హకీం జాహాబిక్ వుందలూసీగారు
16 హకీం షికందర్ గారు
17 హకీం యూనస్ గారు
18 హకీం షేకల్ రయీస్ గారు
19 హకీం వుస్తాద్ మొహంమ్మద్ ఫరహాగారు
20 హకీం కరేసిషేక్ గారు
21 హకీం సమరకందిగారు
22 హకీం ఇబ్నితలబిన్ గారు

గ్రంథములు.

1 ఖరాబాదినెఖాదరీఅను గ్రంథము
2 బిలానతుత్తిజార్ ,,
3 రుల్ బుబాహార్ ,,
4 ఖరాబాదీనేకబీర్ ,,
5 తమీల్ ,,
6 సతదీ ,,
7 కోషా ,,
8 శరాహఅజ్ బాబ్ ,,
9 తశరీహకబీర్ ,,
10 కామిలుసనాహ ,,
11 నఫాయి ,,
12 దస్తూరవుల్ ఇలాజ్ ,,
13 యాత్ సాల్ ,,
14 పాకర్ ,,
15 అజాయెబుల్ ఇంతిఖాబ్ ,,
16 యాతశేర్ ,,
18 ముత్తవ్విలాత్ ,,
19 ఖరాబాదిజకాయి ,,

*** ఈగ్రంథమునందుగల మానప్రమాణములు. ***

8 బియ్యపుగింజలు—1 రతి.

1 గురివెందయెత్తు—1 సుర్ఖ్.

8 రతులు— 1 మాషము.

మాషమునగా రు 0—1—4 యెత్తు.

8½ మాషములయెత్తు—1 దిరము.

మాషమునకు 12 గురివెందలయెత్తు అని కొందరిమతము.

మరికొందరు 8 గురివెందలయెత్తు 1 మాషమనుచున్నారు.

12 మాషములు 1 తులము.

5 తులములు 1 చటాకు.

40 తులములు 1 రతల్ (పౌను)

80 తులములు 1 శేరు.

40 శేర్లు 1 మణుగు.

హెచ్చరిక.

మావద్ద ఆయుర్వేద యూనాని మూలికలు, ఆకులు, పువ్వులు, కిరాణాసామానులు, అవుషధములు, లేహ్యములు, చూర్ణములు, భస్మములు, షర్బతులు అరఖులు, కస్తూరి, గోరోజనం, జున్ను, కుంకుమపువ్వు, బంగారు వెండిరేకులు, మాచేకనిపెట్టబడిన పేటెంటుఔషధములు మొదలగునవి నరసమైనధరలకు దొరకును.

వలయువారు యీక్రింది చిరునామాకు వ్రాయుడు:—

హబీబుల్ యూనానీ ఆయుర్వేద వైద్యశాల,

రాజమండ్రి.

ఈగ్రంథమునందుగల చిత్రపటములు రాజమండ్రి
వాస్తవ్యులు ఎంగ్రేవరు, మ॥ రా॥ శ్రీ
పెండ్యాల కామేశ్వర్రావు
పంతులుగారిచే చేయించబడినవి.

విషయసూచిక.

పుట.

దోషములవిషయమై

ఉష్ణముయొక్క విధానము. ... 1
జలుబులక్షణములు. 2
చెమ్మయొక్క లక్షణములు. ,,
శుష్కత్వలక్షణములు. ,,
భోజన పానాదుల విషయమై.... 3
శికంజబీన్ చేయు క్రమము. ,,
ఉన్నాబ్ షర్బతు చేయు క్రమము 4
మంచిగంధపు షర్బతు విధి. ,,
వాతమును వెడలించు ఔషధములు. ,,
రక్తపిత్తము విషయమై.... ... 5
రక్త ఉష్ణ విషయమై. ,,
పిత్తము చెడుటకు కారణములు... 6
పిత్తము చెడుటకు చికిత్స. ,,
పిత్తశాంతి ఔషధములు. ... 7
కుర్స్ తబాసీర్ ములియాన్ చేయు క్రమము కుర్స్ తబాసీర్ కాఫీజ్ చేయు విధానము. 8
కుర్స్ కపూర్ మాత్రలు చేయు క్రమము ,,
కలువపూలషర్బతు విధి. ,,
కఫము చెడుటకు కారణములు.... 9
కఫమును శుద్ధిపొందించు ఔషధములు. ,,
కఫమును నశింపజేయు ఔషధములు ,,
మాజూన్ ఫిలాసఫా విధానము. 10
శొంఠి మాజూన్ క్రమము. ,,

పుట.

జవారిష్ జాలినూస్ విధానము. 10
కుర్స్ గుల్ చేయువిధానము. ,,
వాతము చెడుటకు కారణములు. ... 11
వాతమును నశింపజేయు ఔషధములు. ,,
శికంజబీన్ అఫ్తిమూన్ విధానము 12
నోషదారు అను ఔషధవిధానము. ,,
షర్బత్ గాజుబాన్ విధానము. ... 13
ముఫర్రిహ్ దిల్ ఖుష్ విధానము ,,
దోషపక్వ ఔషధములు 14
పిత్తమును పక్వమొందించు ఔషధములు ,
కఫదోష పక్వ ఔషధములు. ... 15
దోషసంయోగ పక్వ ఔషధములు ,,
వాతదోష పక్వ ఔషధములు. ,,

విరోచన ములియాన్ విషయమై

ములియాన్ ముబారిక్. 16
విరోచనవర్ణనము. 18
పిత్తజ విరోచన ఔషధములు.... 20
పిత్తమును వెడలించు ఔషధములు. ,,
కఫజ విరోచన విధానము. ... 21
కఫజవిరోచన ఔషధములు. ,,
కఫజ విరోచన చూర్ణము. ,,
సకమోనియా శుద్ధిక్రమము. ... 22
వాతమును వెడలించు ఔషధములు. ,,
వాతవిరోచనఔషధములు, ,,
రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము. ,,

పుట.

వమనకల్పము

వమనము చేయువస్తువులు. ... 24
పిత్తమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు. 25
కఫమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు. ,,
వాతమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు.... 26

రెండవ అధ్యాయము.

శిరస్సుయొక్క లక్షణములు. ... 27
మెదడుయొక్క ఆకారము. ... 28
శిరోరోగభేదములు. ,,
తలనొప్పి వివరము. 33
సాధారణ శిరోరోగలక్షణములు.... 35
సాధారణ శిరోరోగ చికిత్స. ... 36
శిరోవస్తి చేయుక్రమము. ... 37
గుల్ రోగన్ (గులాబిపువ్వులనూనె) చేయు క్రమము. 38
ఉక్త్రరోగ లక్షణములు. ... 39
ఉక్త్రరోగ చికిత్స. ,,
కురస్‌మాత్రలు చేయువిధానము.... 40
ఉక్త్రరోగమునందు వర్జనీయ చికిత్స. ,,
ఖుర్సెంజరూప్ ఔషధవిధి. ... 41
ఉక్త్రరోగమునందు పథ్యములు, ,,
యనగంటి కాచువిధము. ... 42
సాధారణ శీతమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. ,,
శీతజ శిరోరోగ లక్షణములు, ... 43
శీతజ శిరోరోగ చికిత్స. ,
తకమీద్ (కాపడము) చేయుక్రమము 44
శీతజ శిరోరోగ చికిత్స ... 45
దోషయుక్త శిరోరోగ లక్షణములు. 46
దోషముల వివరము. 48
రుధిర దోష శిరోరోగ లక్షణములు. 49
రుధిరదోష శిరోరోగ చికిత్స ,,

పుట.

ఇందుకు పథ్యములు. 50
పైత్యదోషము వలన కలుగు శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
పిత్తజ శిరోరోగ చికిత్స ,,
తరీడా (స్వేదకర్మ) విధానము. ... 51
సూచనీయము. 52
కఫజ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
కఫజ శిరోరోగ చికిత్స. ... 53
శిరోవిరోచనవటి. ,,
సబియార్ మాత్రలు చేయుక్రమము.
వాతజ శిరోరోగ విధానము. ... 55
వాతజ శిరోరోగచికిత్స. ,,
వాతజ దోషహార వటి ... 56
వాతజ శిరోరోగ పథ్యములు. ... 57
5 వ. వాతజ తలనొప్పి లక్షణములు. ,,
5 వ. వాతజ తలనొప్పి చికిత్స. ... 58
వాతజ శిరోరోగమునందు పథ్యములు. ,,
ఆమాశయ సాధారణ దుష్టప్రకృతి వుత్పన్న శిరోరోగ లక్షణములు. 59
ఆమాశయమునందు పిత్తాధిక్యము వలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. ... 60
రుబ్ చేయుక్రమము. ... 61
ఆమాశయమునందు కఫదోషమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు.
ఆమాశయమునందు వాతము చేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. ,,
ఆమాశయమునందు వాతము ఘనీభవించుట వలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. ...62
వాతదోషమును హరించు ఔషధము. ,,
సూచనీయము. ,,
సకోత్రనియా శుద్ధిక్రమము. ... 63
ఆమాశయమునందు మిక్కిలి వాతదోషము చేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు.

పుట.

ఆమాశయమునందు విష శేష వాత తలనొప్పి.
చికిత్స. 64
ఆమాశయ వాతమును హరించుచికిత్స. 65
రెండవవిధములగుతలనొప్పిలక్షణములు. 66
పిక్కి సంయోగదోషమువలన కలుగు తల
నొప్పిచికిత్స. 68
ఇస్మమఖిఘాన్ మాత్రిలు చేయుక్రమము.
సూచనీయము ,,
అంగముల స్వాస్థ్యబలము కలిగించు
లక్షణములు.... 69
నాలుగవ శిరోరోగలక్షణములు. ,,
నాలుగవ శిరోరోగ చికిత్స. ,,
అయిదవ శిరోరోగ లక్షణములు. 70
అయిదవ శిరోరోగ చికిత్స. 71
ఫలూనియా క్రమము. ,,
అయిదవశిరోరోగ సేవనవిధములు.72
ఆరవ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
ఆరవ శిరోరోగ చికిత్స. ... 74
ఏడవ అర్ధితను తలనొప్పి లక్షణములు. ,,
ఏడవ తలనొప్పి చికిత్స. ,,
ఎనిమిదవ శిరోరోగము అనగా వాపు
సంబంధమగు తలనొప్పి లక్షణములు. 75
తొమ్మిదవ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
ఉక్త శిరోరోగ లక్షణములు. 76
ఉక్త శిరోరోగ చికిత్స. ,,
విశేషసంభోగ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
విశేషసంభోగ శిరోరోగచికిత్స. ,,
విశేషసంభోగ (2) చికిత్స. ,,
మధ్యపాన వుత్పన్న శిరోరోగ ,,
లక్షణములు.... 78
మధ్యపాన ఉత్పన్న శిరోరోగచికిత్స.79
సూచనీయము. 80
అభిఘాత శిరోరోగ లక్షణములు. 81
అభిఘాత శిరోరోగ చికిత్స. ... 82

పుట.

పదిరెండవ తలనొప్పి వర్ణనము. ... 83
ఉక్త శిరోరోగ లక్షణములు. ... 85
పదిరెండవ శిరోరోగ చికిత్స. ... 86
పదమూడవ రోగసంధి (బహురాక్) తల
నొప్పి లక్షణములు.... ... 87
రోగసంధి (బహురాక్) శిరోరోగ
చికిత్స. ,,
గమనించగల హంశములు. ... 88
శుష్కత్వము వలనకలుగు తలనొప్పి
లక్షణములు.... 89
శుష్కత్వము వలన కలుగు తలనొప్పి
చికిత్స. 90
విశేష దుష్టవ్య. 91
పదహేనవ శిరోరోగము తిమ్మిరితో
కూడిన వ్యాధి లక్షణములు.
పదహేనవ శిరోరోగము తిమ్మిరితో
గూడిన వ్యాధి చికిత్స. ... 92
పదియారవ క్రిమిజ శిరోరోగలక్షణములు.
పదియారవ క్రిమిజ శిరోరోగ చికిత్స. 93
పదిఏడవ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
పదిఏడవ శిరోరోగ చికిత్స. ... 94
పదునెనిమిదవ తలనొప్పి లక్షణములు. 95
పదునెనిమిదవ తలనొప్పి చికిత్స. ,,
19. వ. అర్ధతలనొప్పి లక్షణములు.
19. వ అర్ధతలనొప్పి చికిత్స. ... 96

మెదడువాపు

మెదడువాపు లక్షణములు. ... 98
మెదడువాపు మొదటిభేదలక్షణములు. 101
రక్తజ మెదడువాపు లక్షణములు. ,,
రక్తజ మెదడువాపు చికిత్స. ... 102
రక్తజ మెదడువాపు పత్యములు ... 103
రెండవ ఖారిష్ కరానితూన్ లక్షణములు.
రెండవఖారిష్ కరానితూస్ చికిత్స. 104
సూచనీయము. 105

పుట.

ఫలములనుండి రసముదీయు విధానము. 105
మూడవవాతజ మెదడువాపు లక్షణములు.
వాతజ మెదడువాపు చికిత్స. ... 106
వాతజ దోషహర వటి. ,,
రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము. ... 107
మృదువస్తి క్రమము. ,,
నాలుగవ కఫజ మెదడువాపు లక్షణములు. 108
కఫజ మెదడువాపు చికిత్స. ,,
కఫహార గుళికలు. 109
కఫము హరించువస్తి (ఎనిమా) ,,
జంరా అను మెదడువాపులక్షణములు. 110
జంరా అను అపస్మార చికిత్స. ... 111
సర్సాం విశేష దుష్టవ్యాధి. ,
సర్సాం విశేషదుష్ట చికిత్స. ..
సమరా (పిత్తరుధిరము వలనకలుగు వాపు) లక్షణములు. 112
సమరా (పిత్త రుధిరవాపు) చికిత్స 113
నేత్రములు చీకట్లు క్రమ్ముట, పొగ క్రమ్ముట. ,,

తలతిప్పు రోగములు.

ఒకటవసద్రి అను రోగ లక్షణములు. 114
ఒకటవసద్రి అను రోగ చికిత్స. ... 115
రెండవ తలతిప్పు (సద్రి) అనువ్యాధి లక్షణములు. 116
రెండవ సద్రి వ్యాధిచికిత్స. ,,
(2) తల తిరుగు వ్యాధిలక్షణములు. 117
తలతిప్పు రోగ చికిత్స 122
(1) ఆమాశయామునందుగల దోషముల లక్షణములు. 124
ఆమాశయ దోషహర చికిత్స. ,,
ఆమాశయ శీతవాత లక్షణములు. ,,
ఆమాశయ శీతవాత చికిత్స. ... 125
ఆమాశయమునందు ఉష్ణరక్త దోష లక్షణములు. ,,

పుట.

ఆమాశయఉష్ణ పిత్తదోష చికిత్స. 125
కరక్కాయ కషాయ విధానము. ,,
మావుల్ జుబ్న చేయుక్రమము. ... 126
2. పాలువిరిచినీళ్ళుచేయు క్రమము. ,,
4 వ. ఆమాశయదోష లక్షణములు. 127
4. వ. ఆమాశయదోషచికిత్స. ,,
2. వ. తలతిప్పు చికిత్స. 128
తిల్లి (ప్లీహ) మునందుండు మలదోషము వలన కలుగు తలతిప్పు. 129
జీవనరములు, నరములు గర్భాశయము, మూత్రాశయము, మూత్రపిండముల దోషములు. 130

దీర్ఘ నిద్ర.

దీర్ఘనిద్ర (సుబాత్) లక్షణములు. 135
(1) శీత దుష్టప్రకృతి సామాన్యత వలన కలుగు కూర్మనిదుర చికిత్స. ,,
జీవనరములు, నరములు, గర్భాశయము. మూత్రాశయము, మెదలగు దోషచిక్సిత.
దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన గలుగు తలతిప్పు లక్షణములు. 131
దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు తలతిప్పు చికిత్స. 132
పరికాశ వసుద్రృష్టి తలత్రిప్పు లక్షణములు. ... 133
పరికాశ వసుద్రృష్టి తలతిప్పు చికిత్స. ,,
హృదయ దుర్బల తలతిప్పు లక్షణములు.
2 వ కారణము. 136
2 వ. కారణము చికిత్స. ... ...
3 వ. కారణము. ... ...
3 వ కారణము చికిత్స. ... ...
అభిఘాత కృూరనిద్రః లక్షణములు. 137
అభిఘాత కృూరనిదుర చికిత్స. ,,
అంగమునుండి పరమాణువులు మెదడునందుప్రవేశించి నిద్రకలిగించు లక్షణములు. ,,

పుట.

దుఃఖవిచారా దిక్రూరనిద్ర చికిత్స. 140
సన్న్యాసము క్రూరనిదుర. ... ... ,,

అతిజాగరణము.

అతిజాగరణ లక్షణములు. ... 141
1. అతిజాగరణచికిత్స. ... 142
2. సాధారణవుష్ణ శీతదుష్ట ప్రకృతి. ,,
2. నిద్రనాశన చికిత్స. ... 143
3. వాతకుష్క దుష్ట ప్రకృతి లక్షణములు. ... ... ,,
పిత్తజ, ఉష్ణ, శీతదుష్ట ప్రకృతి లక్షణములు, ... ,,
3. వ 4. వ. కఫ, పిత్త, వాత, దుష్టప్రకృతిఅనిద్రచికిత్స. ,,
5. వ. క్షారముల దుష్ట ప్రకృతి నిద్ర. ,,
5. వ. క్షారముల దుష్టప్రకృతి చికిత్స. 144
5. వ. క్షారముల దుష్టప్రకృతి పథ్యములు. ... ... ,,
6. వ. భేదము నిద్రనాశన లక్షణములు. ... ... ,,
6. వ. భేదము. నిద్రనాశన చికిత్స. ,,
7. వ. కారణము త్రిదోషజనిత నిద్రనాశన లక్షణములు. ... 145
సుబాత్, సహరి, మరియు సహరేనుబాతి యొక్క లక్షణములు. ... 146
చెడు లక్షణములు. 147
ఇఖ్తినాకురిహాక్. 148
ఇఖ్తినాకురిహాక్ చికిత్స. ... ,,
జమూద్ అను వ్యాధి లక్షణములు. 149
సక్తా (సన్న్యాసము) అను వ్యాధి లక్షణములు. 151

పుట.

జూముద్ (శీతజనద్ సాం) మెదడువాపు భేదములు. 151
జూముద్ వ్యాధి చికిత్స. ... ,,
9. వ. నసియాన్ (మరుపును పుట్టించుట) కారణములు. ... 153
నసియాన్ (1) వ. భేదము జిక్రి చికిత్స. ... ... ,,
ఉష్ణమాజూన్ చేయు విధానము. 154
ఉక్ర్రోగ లక్షణములు. ... 155
ఉక్ర్రోగ చికిత్స. ... ... ,,

చింత వలన కలుగు వ్యాధులు.

చింతవలన కలుగు వ్యాధి లక్షణములు. 156
3. వ. చెడు విచారముల లక్షణములు. 159
3. వ. చెడు విచారముల చికిత్స. 160
అను సంధానశక్తి లక్షణములు. ... 161
3. ఖువ్వ తెముత కయ్యాల్. ,,
4. అనుమానశక్తి. 162
మూహరిక లక్షణములు. ... 163

మాలీఖోలియా.

మాలీఖోలియా లక్షణములు. ... 163
దోషములు దగ్గమొందుటకు కారణములు. 166
మాలీఖోలియా చికిత్స. ... ... ,,
మాలీఖోలియా పథ్యములు. ... 167
పాచితీగె కషాయము చేయువిధానము. 168
పిత్తజ మాలీఖోలియా చికిత్స. ... ,,
ఉక్త క్వాదవిధి. 169
ముసాంబరము శుద్ధిక్రమము. ... ,,
వాతజ మాలీఖోలియా చికిత్స. ... 170
మావుత్ ఉస్ చేయు విధానము. 171

పుట.

హాకీం రాజిగారు చెప్పిన ముఫరి
అను నొషదారు. 172
ఉష్ణ దివాల్ ముస్క్ చేయు విధము. 178
మావుల్ జుబ్న చేయు క్రిమము. ... ,,
కఫజ మాలీఖోలియా చికిత్స. ... ,,
కఫజరోగహర మాజూన్ వివరము. 174
2. మాలీఖోలియా బేధములు. ... ,,
2. వ. మాలీఖోలియా చికిత్స. ... 175
3. వ. మాలీఖోలియా లక్షణములు. 177
ఉక్తరోగ లక్షణములు. ... 179
ఉక్తరోగ చికిత్స. 180
మాలీఖోలియా పథ్యములు. ... ,,
విశేష దుష్టవ్య. 182

ఉన్మాదరోగములు.

ఉన్మాద రోగ లక్షణములు. ... 183
కుతురుబ్ అను వున్మాద చికిత్స ... 184
2. మానియా లక్షణములు. ... 185
3. దాఫ్రుల్కల్బ లక్షణములు. .... ,,
దాఫ్రుల్కల్బ అను ఉన్మాద చికిత్స. 186
4. సురారా అను ఉన్మాద
లక్షణములు. ... ... ,,
జనూన వ్యాధి చికిత్స. ... 187
చరుగెత్తుట న్యర్ర్రపలాపనలక్షణములు. ,,

అహంకార మూర్ఖ

అహంకారమూర్ఖత లక్షణములు. ...189
మూర్ఖత చికిత్స. ... ... ,,
మదపిచ్చ లక్షణములు. 190
కామముయొక్క లక్షణములు. ... 191
కామముయొక్క చికిత్స. ... ,,

భయంకర స్వప్నములు

రుధిరకాబూస్ లక్షణములు. ... 193

పుట.

రక్తజ కాబూస్ చికిత్స. ... 194
కాబూస్ 2. వ. భేద చికిత్స. ... ,,
కాబూస్ రెండవ భేదము. ... 195
2. వ కాబూస్ వ్యాధి చికిత్స. ... ,,

అపస్మారము.

అపస్మార రోగ లక్షణములు. ... 196
1. వ. భేదము అపస్మార లక్షణములు. ,,
1. వ. భేదము అపస్మార చికిత్స. 199
కఫజ అపస్మార హరగుళికలు. ... ,,
అపస్మారరోగ పథ్యములు. ... ,,
మాజూన్ శళిల్యాస్
చేయు క్రిమము. 200
2. వ. వాత కారణము వలన గలుగు
అపస్మార లక్షణములు. ... ,,
2. వ. వాతజ అపస్మార చికిత్స. ...201
3. వ. రుధిరదోష అపస్మార
లక్షణములు. ... ... ,,
3. వ రుధిరదోష అపస్మార చికిత్స 202
4 పిత్తజ అపస్మార లక్షణములు. 203
4. పిత్తజ అపస్మార చికిత్స ... ,,
2. వ. భేదము శరీరమునందు వుత్పన్న
ముగు అపస్మార లక్షణములు. ...204
అపస్మారసామాన్య లక్షణములు.... 205
అపస్మార సామాన్య చికిత్స. ... 207
రెండవ భేద అపస్మార లక్షణము. ...209
మూడవ భేద అపస్మార లక్షణములు. ,,
నాలుగవ భేద అపస్మార లక్షణములు. ,,
నాలుగవ భేద అపస్మార చికిత్స. ... 210
అయిదవ భేద అపస్మార లక్షణములు ,,
ఆరవ భేదము ప్రేగుల దోషజనిత అప
స్మార లక్షణములు ... ... ,,
ఏడవ భేద అపస్మార లక్షణములు. 211

పుట.
ఏడవ భేద అపస్మార చికిత్స. ... 212
హాకీం జాలీనూస్ గారి వాచా. ... 214
హాకీం రూఫస్ గారి వాచా. ... ,,
మూడవ విషసంబంధమగు అపస్మార లక్షణములు.... ... ,,
మూడవ విషసంబంధ అపస్మార చికిత్స. ... ... ,,
తిరియాకు అరబాషిగి. 215
రెండవ తరగతి అపస్మార లక్షణములు ,,
రెండవ తరగతి అపస్మార చికిత్స. ,,
మరియొక విధమగు అపస్మార లక్షణములు ... ... ,,
మరియొక విధమగు అపస్మార చికిత్స. 216
మరియొక జాతి అపస్మారము. ... ,,
అపస్మార రోగమునందు హానికరములు. 220

సన్యాసము.

సన్యాసము అను రోగ లక్షణములు. 222
1 వ. భేదము సన్యాసముయొక్క భేదములు. 224
సన్యాస వ్యాధి చికిత్స. 225
మెదడునకు ఉష్ణముకలిగించు విధానము ,,
వస్తి (ఎనిమా) చేయు క్రమము. ...226
సన్యాసము (సక్తా) వ్యాధి చికిత్స 228
రెండవ సన్యాస రోగలక్షణములు. 229
విశేషదుష్టన్య. ... ... ,,

సర్వాంగసన్నివి, పక్షఘాతము.

పక్షవాత లక్షణములు. 231
అభిఘాత అంగవైకల్య లక్షణములు. 236
కఫజ అర్ధాంగ చికిత్స. ... 240
పక్షవాతమునందు గమనించవలసిన విషయములు. 243

పుట.
జ్వరనాశక అర్ధాంగమునందు ఉత్తమ రసము. 244
జీవనర నిర్మలకారక అద్వితీయ మాత్రిలు. 248
మొహంమ్మద్ జికిరియాగారు కనిపెట్టిన మాత్రిలు. ... ...
అది అంతములయందు చేయువస్తి లక్షణములు ... ... ,,
దుర్వ్యాసనగల మాత్రలు చేయు క్రమము. 249
శౌతరజ్ మాత్రలు చేయుక్రిమము. ,,

తసన్నుజ్ (అవయవములు బిగించు రోగము)

అవయవములు బిగించు రోగ లక్షణములు. 250
అవయవములు బిగబట్టు వ్యాధిచికిత్స. 251
రెండవ అంగము బిగబట్టురోగవిధానము. ,,
(తసన్నుజ్) బిగించునట్టి రోగ లక్షణములు. 252
(తసన్నుజ్] అంగము బిగబట్టు రోగ చికిత్స. 253
3. వ. శుష్క దోషమువలన కలుగు బిగింపు రోగ లక్షణములు. ... 255
శుష్కత సన్నుజ్ అనగా బిగించు వ్యాధిచికిత్స. ... ... ,,
మైనపు అగఖుచేయు క్రిమము. ... 256
4. వ. తసన్నుజ్ అనగా బిగించు రోగ లక్షణములు. 257
1. వ. (తసన్నుజ్) బిగించునట్టి వ్యాధి లక్షణములు. 258
విషప్రయోగము వలన కలుగు బిగింపునకు చికిత్స. 261
మెదయందుకలుగు తసన్నుజ్. ... 263

పుట.

వణుకు రోగములు.

శరీరకంపరము (వణుకు)లక్షణములు. 270
కంపరము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స. 272
2. వ. కంపరము అనగా వణుకురోగ లక్షణములు. 273
దోషయుక్త కంపర చికిత్స. ... 275
శుష్కదోష కంపర చికిత్స. ... 277
శక్తి సంయోగ అంగములకంపరము యొక్క చికిత్స. ... ... „
శిరఃకంపము అనగా వణుకువ్యాధి చికిత్స. 278

తిమ్మిరి రోగములు.

తిమ్మిరిరోగ లక్షణములు. ... 279
తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. ... 281
రక్తజ తిమ్మిరి వ్యాధి చికిత్స. ... 282
శీతజ తిమ్మిరి రోగ చికిత్స. ... 283
తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. 284

అర్ధాంగ వాతములు.

అర్ధాంగ వాత లక్షణములు. ... 286
1వ. అర్దితము అనగా అర్ధాంగము తసన్నుజ్ అనగా బిగించుట ... 287
అర్ధాంగమునందు బిగించు వ్యాధి చికిత్స. 289
2. ఇస్తరఖాఈ అర్ధాంగ వివరము. 290
సమ్న్. బిగింపుగల అర్ధాంగ చికిత్స 292
గంధూషము అనగా పుక్కిలింత క్రమమునక్కెర్లిమను. ... 293
కావడముల విధానము. ... 294
అర్ధాంగ వాతముయొక్క పూర్వ రూపము. ... 295

పుట.

అంగములు అదురు వ్యాధి.

అంగములు అదురునట్టి వ్యాధి. 299
అదురు వ్యాధి చికిత్స. ... 301
ఖిహారజ్ అనగా చక్రిమువలె తిప్పు రోగ లక్షణములు. ... 302
ఖిహాదజ్ అనువ్యాధి చికిత్స. ... 303

జుకాము నజులా వ్యాధులు.

జుకాము అనగా జలుబు. నజులా వ్యాధుల వివరము. ... 304
ఉష్ణమువలన కలిగిన నజులా జలుబు చికిత్స. 305
కర్పూరధూపము వేయువిధి ... 306
గసగసాలపత్ర్తు చేయుక్రమము. . 309
2. వ. భేదము జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు. ... ...„
2. వ. భేదము జుకాము అనగా జలుబు చికిత్స. 310
3. వ భేదము జుకాము చికిత్స ... 311
4. వ. భేదము జుకామువ్యాధి చికిత్స. 312
5. వ. భేదము జుకాము వ్యాధి లక్షణములు. . ... „
5 వ. భేదము జుకాము వ్యాధి చికిత్స. 313
2. వ. భేదము రక్తజ జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు ... 314
రక్తజ జుకాము చికిత్స ... ... „
3. వ. భేదము కఫజ జుకాము అనగాజలుబు లక్షణములు. . 315
కఫజ జుకాము చికిత్స. ... ... „
4. వ భేదము వాతజ జుకాము అనగాజలుబు లక్షణములు. ... 316

పుట.

వాతజ జాకాము చికిత్స. ... ... ,,
ఆసాబా అనగా కనుబొమల చికిత్స. 319
సాధారణ దుష్టప్రకృతి శూల చికిత్స. 320
నఖ్సరోగ లక్షణములు ... ... ,,
నఖ్సరోగ చికిత్స. 321

మూడవ అధ్యాయము

నేత్రరోగములు.

నేత్రరోగ లక్షణములు. 327
నేత్రరోగ చికిత్స. ... 330
తబ్కెసలబియా రోగవర్ణనము. 332
1. పొరలయందు పుడకలు విసరుటను సల్బియా రోగచికిత్స. 33[illegible]
శియాఫె అబియజ్ చేయుక్రమము. 334
2. వ. భేదము శుక్ల సబియా లక్షణములు. 336
శుక్లసలబియా చికిత్స. ... ... ,,
3. వ. తబకె సలబియా వర్ణనము. ... ,,
తబకె సలబియా చికిత్స. 337
నేత్రపొరలు నచ్చుపడునట్టి వ్యాధి చికిత్స. 338
నేత్రములయొక్క ముసిమయా అనుపొర యందు కలుగు రోగలక్షణములు 389
ముసీమయాపొర రోగచికిత్స. ... 340
సబకియాపొరయందుకలుగు రోగ లక్షణములు. 341
యరకాన్ అనగా కమలవాత లక్షణములు. 342
యరకాన్ అనగా కమలవాత చికిత్స. 343
2. వ కమలవాత చికిత్స. ... 344
3. వ. దుర్ధరజ కమల వాత లక్షణములు. ,,

పుట.

3. వ. దుర్ధరజ కమల వాత చికిత్స. 346
జరూరె ములకాయ చేయు క్రమము. 347
శియాఫె అహ్‌రెల్యాజ్ చేయు క్రమము. ... ... ,,
జరూరె అజవర్ కబీర్ చేయు క్రమము. 348
మరియొక వర్దీనజ్ అనువ్యాధి లక్షణములు. ... ... ,,
వర్దీనజ్ వ్యాధి చికిత్స. ... ... ,,
1. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... 349
2. వ. కన్నుపోటు లక్షణములు. ... ,,
2. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... ,,
3. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... 350
నేత్రములయందు వేయునట్టి ఔషధములు. 351

నేత్రసంబంధమగునీరు రోగములు

రతూబత్ జుజాజియా అనగా కండ్ల సంబంధమగునీరు యందుగల రోగములు. 352
నేత్రసంబందమగు నీరు చికిత్స ... 353
నేత్రముపైకి వచ్చునట్టివ్యాధిచికిత్స 355
రతూబతె జులైదియా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరు లక్షణములు. ...356
సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగు రోగ భేదములు. ... ... ,,
సంయోగమువలన కలుగుకంటినీరు వ్యాధి చికిత్స. 357
సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగు రెండవ భేదము. 358
3. వ. భేదము జులైదియా అను కంటినీరు నందు కలుగు రోగములు. ... 360
4. జులైదియా అనుకంటనీరురోగములు 361

పుట.

వణుకు రోగములు.

శరీరకంపరము (వణుకు)లక్షణములు. 270
కంపరము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స. 272
2. వ. కంపరము అనగా వణుకురోగ లక్షణములు. 273
దోషయుక్త కంపర చికిత్స. ... 275
శుష్కదోష కంపర చికిత్స. ... 277
శక్తి సంయోగ అంగములకంపరము యొక్క చికిత్స. ... ... ”
శిరఃకంపము అనగా వణుకువ్యాది చికిత్స. 278

తిమ్మిరి రోగములు.

తిమ్మిరిరోగ లక్షణములు. ... 279
తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. ... 281
రక్తజ తిమ్మిరి వ్యాది చికిత్స. ... 282
శీతజ తిమ్మిరి రోగ చికిత్స. ... 283
తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. 284

అర్ధాంగ వాతములు.

అర్ధాంగ వాత లక్షణములు. ... 286
1వ. అర్దితము అనగా అర్ధాంగము
తసన్నుజ్ అనగా బిగించుట ... 287
అర్ధాంగమునందు బిగించు వ్యాధి చికిత్స. 289
2. ఇస్తిరఖాఈ అర్ధాంగ వివరము. 290
సన్ని. బిగింపుగల అర్ధాంగ చికిత్స 292
గండూషము అనగా పుక్కిలింత క్రమమునస్యక్రియము. ... 293
కావడముల విధానము. ... 294
అర్ధాంగ వాతముయొక్క పూర్వ రూపము. ... 295

పుట.

అంగములు అదురు వ్యాధి.

అంగములు అదురునట్టి వ్యాధి. 299
అదురు వ్యాధి చికిత్స. ... 301
ఫిహరజ్ అనగా చక్రిమువలె తిర్గిప్పు రోగ లక్షణములు. ... 302
ఫిహదజ్ అనువ్యాధి చికిత్స. ... 303

జుకాము నజులా వ్యాధులు.

జుకాము అనగా జలుబు. నజులా వ్యాధుల వివరము. ... 304
ఘ్రుష్ణమువలన కలిగిన నజులా జలుబు చికిత్స. 305
కర్పూరధూపము వేయువిధి ... 306
కనకసాలవత్బతు చేయుక్రమము. . 309
2. వ. భేదము జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు. ... ...”
2. వ. భేదము జుకాము అనగా జలుబు చికిత్స. 310
3. వ భేదము జుకాము చికిత్స ...311
4. వ. భేదము జుకాము వ్యాధి చికిత్స.312
5. వ. భేదము జుకాము వ్యాధి లక్షణములు. .. ...”
5 వ. భేదము జుకాము వ్యాధి చికిత్స. 313
2. వ. భేదము రక్తజ జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు ... 314
రక్తజ జుకాము చికిత్స ... ... ”
3. వ. భేదము కఫజ జుకాము అనగాజలుబు లక్షణములు. . 315
కఫజ జుకాము చికిత్స. ... ... ”
4. వ భేదము వాతజ జుకాము అనగాజలుబు లక్షణములు. ... 316

పుట.

వాతజ జాకాము చికిత్స. ... ... ,,
ఆసాబా అనగా కనుబొమల చికిత్స. 319
సాధారణ దుష్టప్రకృతి శూల చికిత్స. 320
నఖ్సరోగ లక్షణములు ... ... ,,
నఖ్సరోగ చికిత్స. 321

మూడవ అధ్యాయము

నేత్రరోగములు.

నేత్రరోగ లక్షణములు. 327
నేత్రరోగ చికిత్స. 330
తబ్కెసల్బియా రోగవర్ణనము. . 332
1. పొరలయందు పుట్టు పొక్కులకు విపరీతమై సల్బియా రోగచికిత్స. 33
శియాఫే అబియజ్ చేయుక్రమము. 334
2. వ. భేదము శుష్కత్వ సల్బియా లక్షణములు. 336
శుష్క సల్బియా చికిత్స. ... ... ,,
3. వ. తబకె సల్బియా వర్ణనము. ... ,,
తబకె సల్బియా చికిత్స. 337
నేత్రపొరలు నచ్చుపడునట్టి వ్యాధి చికిత్స. 338
నేత్రములయొక్క మునీమయా అనుపొర యందు కలుగు రోగలక్షణములు 389
మునీమయాపొర రోగచికిత్స. ... 340
సబకియాపొరయందుకలుగు రోగ లక్షణములు. 341
యరకాన్ అనగా కమలవాత లక్షణములు. ... ... ?42
యరకాన్ అనగా కమలవాత చికిత్స. 343
2. వ కమలవాత చికిత్స. ... 344
3. వ. స్థిరజ కమల వాత లక్షణములు. ,,

పుట.

3. వ. స్థిరజ కమల వాత చికిత్స. 346
జరూరె సులకాయ చేయు క్రమము. 347
శియాఫె అహ్మరెల్యాన్ చేయు క్రమము. ... ... ,,
జరూరె అజవర్ కబీర్ చేయు క్రమము. 348
మరియొక వర్డీనజ్ అనువ్యాధి లక్షణములు. ... ... ,,
వర్డీనజ్ వ్యాధి చికిత్స. ... ... ,,
1. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... 349
2. వ. కన్నుపోటు లక్షణములు. ... ,,
2. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... ,,
3. వ. కన్నుపోటు చికిత్స. ... 350
నేత్రములయందు వేయునట్టి ఔషధములు. 351

నేత్రసంబంధమగునీరు రోగములు

రతూబత్ జుజాజియా అనగా కండ్ల సంబంధమగునీరు యందుకలుగు రోగములు. 352
నేత్రసంబంధమగు నీరు చికిత్స ... 353
నేత్రముపైకి వచ్చునట్టివ్యాధిచికిత్స 355
రతూబతె జులైదియా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరు లక్షణములు. ...356
సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగు రోగ భేదములు. ... ... ,,
సంయోగమువలన కలుగుకంటినీరు వ్యాధి చికిత్స. 357
సంయోగమువలన పుత్పన్నమగు రెండవ భేదము. 358
3. వ. భేదము జులైదియా అను కంటినీరునందు కలుగు రోగములు. ... 360
4. జులైదియా అనుకంటనీరురోగములు 361

పుట.

రోగములు. 361

4. జూలైదియా అను కంటినీరు రోగ చికిత్స. ... ... ,,

5. జూలైదియా నీరురోగలక్షణములు. 362

5. రతూబతే జూలైదియా చికిత్స. ... ,,

5. రతూబతే జూలైదియా 2. వ. చికిత్స. ... ... ,,

అక్ కబూతియా అను పొర రోగములు.

అక్ కబూతియా అను నేత్రసంబంధమగు పొరయందు కలుగు రోగములు. ... 363

2. వ. ఇక్ కబూతియా అను పొరయందు కలుగు రోగములు. ... 364

2. వ. భేదముఇక్ కబూతియా అనుపొర చికిత్స. ... ... ,,

బైజియా అను నేత్రనీరురోగములు.

రతూబతే బైజియా అను నేత్రసంబంధమగు నీరురోగ లక్షణములు. . 365

రతూబతే బైజియా అను నీరువ్యాధి లక్షణములు. 366

1. బైజియా అను రతూబత్ చికిత్స. 367

2. వ. భేదము రతూబ బైజియా తగ్గుటకు కారణములు.... ... ,

రతూబతే జూలైదియా తగ్గుటకు చికిత్స లక్షణములు. 369

4. వ. భేదము రతూబతే బైజియా చికిత్స. 371

అక్ బియా అనుకంటిపొరవిషయము

అక్ బియా అను కంటిపొరయొక్క రోగలక్షణములు.... ... 372

అన్ బియా పొరయందు కురుపులు కలుగుటకు లక్షణములు. ... 373

పుట.

2. వ. భేదము అన్ బియాఅనుపొర నిండుటకు కారణములు. 374

3 వ. భేదము. అక్ బియాపొర తనస్థలమునుండి తప్పిపోవు లక్షణములు. ,,

3. వ. భేదము అన్ బియాపొర చికిత్స. ,,

కరనియాఅను కంటిపొర

కరనియాఅను కంటిపొర లక్షణములు. 378

ఖుకూనత్ అను వ్యాధిలక్షణములు. 379

ఖుకూనత్ అను వ్యాధిచికిత్స. ... 380

సీసపుసున్నము తీయుక్రమము. ... 381

పావురపుపిల్లల రక్తముతీయు విధానము.,,

కర్నియాపొర రెత్తగుటకు చికిత్స. 382

3. వ. భేదము శకాకు (చినిగిపోవుట) లక్షణములు. ... ... ,,

నాలుగవ భేదము... ... ,,

అయిదవ ఆరవ భేదములు ,,

ఏడవ భేదము. .... ,,

8. వ. భేదము కర్నియాపొర గుల్లల చికిత్స. 385

తొమ్మిదవభేదము ... ... ,,

కర్నియాపొరయందు చీముచేరుటకు చికిత్స 386

ముల్తహిమాపొర విషయము

ముల్తహిమా పొరయొక్క రోగ వర్ణనము. 387

1. వ. భేదము రమద్ (నేత్రములునొప్పి) వర్ణనము. 388

రక్ జామద్ (కండ్లనొప్పి) లక్షణములు. 389

రక్జరమద్ (కండ్లనొప్పి) చికిత్స. ,,

పుట.

శియాఫె అభియజ్ చేయు విధానము. 391

పిత్త జరమన్ (నేత్రిములనొప్పి) లక్షణములు. 391

పిత్తజరమన్ (నేత్రిములనొప్పి) చికిత్స. "

3. వ. భేదము కఫజరమన్ లక్షణములు. 392

కఫజరమన్ చికిత్స. 393

మెంతులు శుద్ధిచేయు క్రియము. ... "

జరూరె అభియజ్ చేయుక్రియము. "

4. వ. భేదము వాతజరమన్ లక్షణములు. 394

వాతజరమన్ చికిత్స. ... ... "

శియాఫేదీనాగంగు చేయుక్రియము. 395

5. వ. భేదము త్రిదోష రమన్ లక్షణములు. ... ... "

త్రిదోషరమన్ (నేత్రములపోటు) చికిత్స. ... ... "

ఉష్ణమువలన కలుగు రమన్ చికిత్స. 396

2. వ. భేదము శిరఫా అనగా పటలము అనువ్యాధి లక్షణములు. ... 397

శురపా అనగా నేత్రిపటలముయొక్క చికిత్స 398

3. వ. భేదము జుఫరా అనగా నేత్రపటలవ్యాధి లక్షణములు. ... 399

జుఫరా అనగా నేత్రపటలముల చికిత్స. 400

శియాఫే అభియజ్ చేయుక్రమము. 401

శియాఫేదీనాగంగు చేయుక్రమము. "

3. వ. నాఖూనా అనగా గోరుపంటి పటలలక్షణములు. ... 402

4. వ. భేదము సబల్ అనగా కంటినరములు ఎర్రబడువ్యాధి

పుట.

లక్షణములు. ... 405

మూడవప్రకరణము చెప్పగలసబల్ వ్యాధి వర్ణనము. 406

సబల్ రోగ చికిత్స. 407

మూడవవిధమగు సబల్ అనగా నేత్రిపటల లక్షణములు. 409

సబల్ అనగా నేత్రపటలము చికిత్స. "

బాసలీఖూన్ నురుమా చేయుక్రమము. "

శియాఫె దీనాగంగు చేయుక్రమము. 410

శియాఫె సమాద్ చేయు క్రిమము. "

సబల్ నేత్ర పటలమునాతీయు క్రమము. "

రెండవవిధమగు చికిత్స. ... 412

జరూరె [illegible] చేయు క్రిమము. "

సబల్ వ్యాధియందు లాభదాయక శియాఫె అజవద్. 413

ముల్తహిమా అను పొర ఉబ్బుటకున్ను పైకుబుకుటకున్ను లక్షణములు ... "

ముల్తహిమా పొరఉబ్బుచికిత్స. ... 414

రెండవభేదము కఫజ చికిత్స. ... 415

శియాఫె అహమరెహాద్ చేయుక్రమము. "

మూడవభేద చికిత్స. ... ... "

నాలుగవభేదము వాతజవ్యాధి చికిత్స 416

సరతాన్ వ్యాధి వివరము. ... 417

ఆరవభేదము ముల్తహిమా పొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు. ... "

ఆరవభేదము ముల్తహిమాపొరచికిత్స. "

ముల్తహిమా పొరయందు దురదలక్షణములు. 418

ముల్తహిమా పొరయందు గలుగు దురద చికిత్స. ... ... "

ఎనిమిదవభేదము బతరా లక్షణములు. "

పుట.

ఎనిమిదవ భేదము బతకా వ్యాధి చికిత్స. 419
శియాఫె అహమర్ చేయుక్రమము. 420
శియాఫె కుందుర్ చేయుక్రమము. ... ”
9. వ. భేదము తుసా అనువ్యాధి లక్షణములు. ... ... ”
9. వ. భేదము తుసా అనువ్యాధి చికిత్స ”
దమా అను నేత్రరోగ లక్షణము . 421
దమా వ్యాధి మొదటి భేదము. ... 422
దమా చికిత్స. ... ... ”
శియాఫెజాఫరాణ్ చేయుక్రమము 423
దమా రెండవ భేదము. ... ... ”
దమా రెండవ భేద చికిత్స. .. ... ”
చెమ్మవలన కలిగిన దమా వ్యాధియందు లాభదాయకమగు సురుమాలు. ... “
దమా మూడవ భేదము. ... ... ”
దమా వ్యాధి నాలుగవ భేదము. ... 424
దమా వ్యాధి నాలుగవ భేదచికిత్స... 425
ఉష్ణప్రకృతి దమా వ్యాధి సురుమా. ...”
శీతప్రకోపముగల దమా వ్యాధి సురుమా.”
నేత్ర దుర్బలమునకు ఉపయోగించు ఔషదము. ... ... ”
బవ్వాలతీణ్ అను వ్యాధి లక్షణములు. 426
బవ్వాలతీణ్ చికిత్స. 427
కుమునా అనురోగ లక్షణములు. ... ”
కుమునా వ్యాధి చికిత్స. 428
జరూరె కుమనా చేయుక్రమము. ... ”
కజా వ్యాధి వర్ణనము. ... ... ”
నేత్రములలో ఏదైన పడినపుడు కలుగు లక్షణములు. 429
నేత్రమునందు పడిన వలును మొదలగు వానిచికిత్స. ... ... ”

పుట.

కంటిలో జంతువులు పడు లక్షణములు. 430
కంటికి దెబ్బ తగులుటకు లక్షణములు. 431
నేత్రములయందు కలుగు వ్రణ లక్షణములు. 432
ముల్తహిమా పొర వ్రణములు. ... 433
ఇనబియా పొర వ్రణములు. ... ”
కర్నియా పొర వ్రణములు ... ”
ఒకటవ భేదము కర్నియా వ్రణము యొక్క వివరము 434
రెండవ భేదము కర్నియా వ్రణ భేదము. 435
కర్నియా పొర వ్రణచికిత్స ... 437
జరూరె అంజరూత్ చేయుక్రమము 438
కంటినల్లగుడ్డుపై తెలుపు పటల లక్షణములు. 439
ప్యాజ్ అనగా నల్లగుడ్డుపై తెలుపు చికిత్స. 440
జరూరె ముష్క్ చేయుక్రమము... 441
హాజమొహగిర్ చేయుక్రమము. ... 442
హాజర మొగీరా చేయుక్రమము . 443
హాజచే అసబల్ అను ఔషద క్రమము”
మోర్ సర్గ వ్యాధి లక్షణములు. . 444
మోర్ సర్గ అను వ్యాధి చికిత్స. ... 446
కొసాలె అల్ సిగ్ చేయుక్రమము ”
హాలీల్ అనగా వంకరచూపు లక్షణములు. 447
హాలీల్ అనగా వంకర చూపుచికిత్స. 451
రెండవవిధమగు వంకరచూపు లక్షణములు. 452
రెండవ విధమగు వంకరచూపు చికిత్స. ”
రెండవ వంకరచూపు చికిత్స. ... 453
మూడవ వంకరచూపు చికిత్స. ... ”
రేచీకటి లక్షణములు. 454

	పుట.
రేచీకటి చికిత్స.	455
జహీరు అనగా పగలు చీకటి లక్షణములు.	457
పగలు చీకటి వ్యాధి చికిత్స. ...	458
ఇన్తిసా ఇన్తశారయొక్క లక్షణములు.	,,
అనబెముజన్వాఘా అనగా పరికాళ వాహిని విశాలమగుటకు లక్షణములు.	460
నుకబె ఇనిబియా విశాలమగుటకు లక్షణములు.	461
నుకబె ఇనిబియా విశాలమగుటకు చికిత్స.	,,
నుకబె ఇనిబియా విశాలమెుందుటకు చికిత్స.	462
శియాఫె మరారాత్ చేయు క్రియము.	463
జైక్ అనగా సబకె ఇనిబియాకుష్కించు టకు చికిత్స.	465
శియాఫే జాఫరాణ్ చేయుక్రియము.	,,
అఖలతి జాఫరాణ్ విధానము. ...	,,
రెండవభేదము అనగా ఇనిబియాశార మూసువబసుటకు చికిత్స. ...	466
మూడవభేదము జైకా లక్షణములు. ...	,,
తఖయుల్లాత్ అనగా రంగులు రంగులుగా కనిపించుట.	469
తఖయుల్లాత్ చికిత్స	472
రెండవభేదము తఖయుల్లాత్ లక్షణములు.	473
రెండవభేదము తఖయుల్లాత్ చికిత్స.	,,
మూడవభేదము కఫజ తఖయుల్లాత్ లక్షణములు.	474

	పుట.
మూడవభేదము కఫజ తఖయుల్లాత్ చికిత్స. ...	474
నాలుగవభేదము [illegible] లక్షణములు.	475
నాలుగవ తఖయుల్లాత్కు చికిత్స...	,
అయిదవభేద లక్షణములు. ...	476
అయిదవభేద చికిత్స.	476
ఇందుకు చికిత్స.	477
నజులావ్యాధి లక్షణములు.	.
నజులావ్యాధి చికిత్స.	4[illegible]3
[illegible] అనగా [illegible] యోగించు [illegible].	[illegible]
[illegible]	[illegible]
నజులా వ్యాధియ [illegible] మాజూణ్.	
పరికాళ వాహిని నాళమునందు బంధనము కలుగు లక్షణములు. ...	497
పరికాళ వాహిని పిటికెయొక్క చికిత్స.	500

జులక్ అనగా పిల్లికన్ను కలుగు టకు లక్షణములు.

రెండవభేదము పిల్లికన్ను కలుగుటకు లక్షణములు. ..	501
పిల్లికన్ను కలుగుటకు చికిత్స. .	502
మూడవ పిల్లికన్ను లక్షణములు. ...	503
దృష్టి దుర్బలము నొందునట్టి లక్షణములు.	504
మొదటి కారణము.	,,
నేత్రదృష్టి దుర్బల చికిత్స. ...	505
రెండవ దృష్టిభంగ లక్షణములు. ...	,,
రెండవ దృష్టిభంగ చికిత్స.	,
శియాఫ్ అస్ఫర్ చేయుక్రియము.	506

పుట.

శియాఫె అజఖర్ (చెమ్మగల కనికెలు) చేయువిధానము. 506
3 వ నేత్ర దృష్టినశించు లక్షణములు. ... ... „
3 వ నేత్ర దృష్టినశించుటకు చికిత్స.. 507
బరూద్ హాసర్ మా చేయుక్రమము. „
4 వ దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. „
4 వ డిటో రోగ చికిత్స. ... „
5 వ డిటో రోగ లక్షణములు. 508
5 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. .... „
6 వ దృష్టిభంగ లక్షణములు. ... „
7 వ దృష్టిభంగ లక్షణములు. 509
7 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. ... ... „
7 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. ... 510
8 వ దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. „
8 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. 512
9 వ దృష్టిభంగరోగలక్షణములు. ... „
9 వ నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స. ... 513
10 వ నేత్రదృష్టిభంగ లక్షణములు. ... „
10 వ నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స. ... 514
11 వ దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. 514
11 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. 515
12. వ. దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. „
12. వ. దృష్టిభంగ చికిత్స. ... „
చీకటియందుండుటవలన దృష్టిభంగమగు లక్షణములు. 516
చీగటియందు నివసించుటవలన కలుగు దృష్టిభంగ చికిత్స. 517
ఖిప్పప్ అనురోగ లక్షణములు. ... „
ఖిప్పన్ వ్యాధి చికిత్స. 519

పుట.

కుమూరు అను వ్యాధి లక్షణములు 519
కుమూర్ వ్యాధి చికిత్స. ... 520
కుమూర్ చికిత్స. 521
సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్క నేత్ర లక్షణములు. 522
సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్కించు నేత్ర చికిత్స. ... ... „
2 వ. శుష్క నేత్ర లక్షణములు. ... „
రెండవ శుష్క నేత్ర చికిత్స. ... 524
హాజ్జూజ్ (కన్ను బైటికివచ్చుట) యొక్క లక్షణములు. ... ... „
హాజ్జూజ్ (కన్ను బైటికివచ్చుట) కు చికిత్స. 525
శియాప్ శిమూగ్ చేయుక్రమము. ... „
రెండవ కండ్లు బైటికి వచ్చు లక్షణములు. 526
2 వ. కన్ను బైటికి వచ్చుటకు చికిత్స. „
మూడవ కండ్లు బైటికివచ్చు వ్యాధి లక్షణములు. 527
బుగజుల్ ఐన్ అనగా సూర్యప్రకాశము చూడజాలకుండుటకు లక్షణములు. 528
కుమనా అనగా కంటి యెఱుపు లక్షణములు. 529
కుమనా అనగా కంటిఎఱుపు చికిత్స. „
ఇస్తర్ఖావుల్ జప్ అనగా రెప్పలు సచ్చుబడు లక్షణములు. ... 530
ఇన్తిపాకుల్ జప్ప అనగా రెండురెప్పలు ఒకటిగా కలుసుకొను వ్యాధి లక్షణములు. 532
కనురెప్పలు ఒకటిగా కలుసుకొనుటకు చికిత్స. 533

పుట.

నుతరా అనగా కనురెప్పలు చిన్నవగు
టకు లక్షణములు. 535
నుతరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు
చికిత్స. 536
రెప్ప చిన్నదగుటకు చికిత్స. ... 538
సిర్ నాక్ అనగా అధికమాంస
లక్షణములు. 539
సిర్ నాక్ అనగా అధికమాంస చికిత్స. 540
ఇకద్ యనగా పిటికా వర్ణనము.... 542
ఇకద్ రెప్పలోపలగలపిటిక చికిత్స. 543
కంటిరెప్ప దుర్మాంసలక్షణములు....544
కంటియందు గలుగుదుర్మాంస చికిత్స. ,,
శరమూశ యనగా రెప్పలో వెంట్రు
కలు మొలచువ్యాధి. ... ... ,,
లోరెప్పలయందు వెంట్రుకల చికిత్స 546
రెప్ప వెంట్రుకలు రాలిపోవు వ్యాధి
లక్షణములు. 552
రెప్పవెంట్రుకలు వూడిపోవుటకు
చికిత్స. 553
రెండవ రెప్పవెంట్రుకలు ఊడువ్యాధి
లక్షణములు. ... ... ,,
2 వ. రెప్పవెంట్రుకలు వూడుటకు
చికిత్స. ... ... ,,
కోహలా గోశనాహి విధానము. ...554
3 వ. కఫమువలన రెప్పవెంట్రుకలూడు
టకు చికిత్స. ... ... ,,
నాలుగవ రెప్పవెంట్రుకలు వూడువ్యాధి
లక్షణములు. 555
4 వ. రెప్పల వెంట్రుకలు వూడుటకు
చికిత్స. ... ... ,,
రెప్ప వెంట్రుకలు తెల్లబడుటకు లక్ష
ణములు. 556

పుట.

రెప్పలలో దురద కలిగించు వ్యాధి
లక్షణములు. 556
హస్సి అనగా చెమటకాయలవలెనుండు
గుల్లల చికిత్స. 558
బరూద్ బనఫసజి చేయువిధానము. 560
3 వ. కనురెప్పలయందున్న గుల్లలచికిత్స. 561
4 వ. కనురెప్పలయందు గుల్లల
లక్షణములు ... ... ,,
4 వ. రెప్పదురద చికిత్స. ... ... ,,
వడగండ్లవలె పేరుకొనియుండు నీరు
లక్షణములు. 562
వడగండ్లవలె పేరుకొనియుండు
నీరు చికిత్స . ... ,,
కనురెప్ప మందమై కఠినముగానుండు
లక్షణములు. 563
కనురెప్పలు మందమగుటకు చికిత్స. 564
కనురెప్ప అంచులు మందమెక్కి యెరు
పుకలుగు లక్షణములు. 565
రెప్పలు యెఱ్ఱబడి మంధమగుటకు
చికిత్స. 566
2 వ. రెప్పలు యెఱ్ఱబడిమందమగు
లక్షణములు. ... .. ,,
రెప్పలు యెఱ్ఱబడి మంధమెక్కువ్యాధి
చికిత్స. 567
కథముల్ అజ్ ఫాశా అనగా కనురెప్ప
యందు పేలుచేరుటకు లక్ష
ణములు. 567
రెప్పలయందు పేలుకలుగుటకు
చికిత్స. 569
శయీరా అనగా రెప్పవాపు
లక్షణములు. 570
శయీరాఅను రెప్పవాపు చికిత్స. ... ,,

పుట.

తూసతుల్ అజ్బా౯ లక్షణములు....571
తూసతుల్ బ్రఆదా౯ చికిత్స. ... ”
తహజ్జుర్ వర్ణనము. 572
తహజ్జుర్ చికిత్స. ... . ”
కరూహాల్ జఫ్న అనగా రెప్పల వ్రణముయొక్క లక్షణములు. ... 573
తహబ్బుజావా ఇంతిఫాఖ్ ఆజ్ ఫాన్ లక్షణములు. 574
తహబ్బుజావా ఇంతిఫాఖ్ ఆజ్ ఫా౯ చికిత్స. ... ... ,,
రెప్పకఠినవాపు లక్షణములు. ... 575
సైలాల్ అనగా రెప్పపై మొలకలు కలుగు వ్యాధి లక్షణములు. ... ”
శరాఠ్ అనగా కంటిలో లేమనట్టి గుల్లల వర్ణనము. ... ... ”
శరార్ అను గుల్లల చికిత్స. ... 576
రెప్పపైలేచుచిన్నగుల్లలయొక్క వర్ణనము.”
రెప్పలపై చిన్నగుల్లల చికిత్స. ... ”
రెప్పయందు మలిన మేర్పడు లక్షణములు. ... ... ,,
రెప్పలయందు కలుగు మలిన చికిత్స. 577
సల్ ఆంఅను తిత్తి లక్షణములు. ... ,,
సల్ ఆం చికిత్స. ... ... ”
రెప్పలు ఆకుపచ్చ నీలిరంగు కలుగుటకు లక్షణములు. 578
నేత్రిలూటి లక్షణములు. 579
నేత్రిలూటి చికిత్స. ... ... ”
శియాఫే గవన్ అను ఔషధము చేయు క్రమము. 581
కనురెప్పల కొలకులందు దురదకలిగించు వ్యాధి లక్షణములు. ... 583

పుట.

కనురెప్పల కొలకులయందు దురద చికిత్స. 583
కౌహాలాగరిజీ చేయుక్రిమము. ... 584
నేత్రికొలకులలో కఠినమాంసముత్పన్నమగు లక్షణములు. ... ”
నేత్రకొలికియందుత్పన్నమగు మాంస చికిత్స. 585
శియాఫే జంగారు చేయుక్రిమము. 586

కర్ణరోగములు.

కర్ణరోగ లక్షణములు. 587
కర్ణశూల లక్షణములు. 590
ఆమాశయ మలదోష కర్ణశూల చికిత్స. ,,
2 వ ఉష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స. ...591
ఉష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స. ... 592
3 వ ఉష్ణజల విశేషత్వ కర్ణశూల లక్షణములు. ... ... ”
3 వ ఉష్ణజల విశేషత్వ కర్ణశూల చికిత్స. 593
4 వ వాతజ కర్ణశూల లక్షణములు. ....”
4 వ వాతజ కర్ణశూల చికిత్స. ... ”
రెండవ విధమగు కర్ణశూల లక్షణములు. 594
2 వ భేదము మొదటికారణము చెవిపోటు చికిత్స ... ... ,,
2 వ శీతజ కర్ణరోగ లక్షణములు ... ”
వాపువలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణములు. 599
వాపుకారణ కర్ణరోగ చికిత్స ... ”
శీతజ కర్ణరోగ చికిత్స. 559
3 వ శీతగాలివలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణములు. ... ... ”

ఫుట.

శీతజలదోష కర్ణశూల లక్షణములు. 596
శీతజలదోష కర్ణశూల చికిత్స. ... 597
శీతఔషధ చెవిపోటు లక్షణములు. ... ,,
శీతఔషధ చెవిపోటు చికిత్స. ... ,,
రుధిరజ కర్ణశూల లక్షణములు. ... ,,
రుధిరజ కర్ణశూల చికిత్స. ... ,,
సాధారణ దుష్టప్రకృతి కర్ణశూల లక్షణములు. 598
సాధారణ దుష్టప్రకృతి కర్ణశూల చికిత్స. ... ,,
కర్ణఛిద్రి వాపుశూల లక్షణములు. 600
కర్ణఛిద్రివాపుశూల చికిత్స. ... ,,
సర్గఅను ఔషధక్రమము. 601
శీతప్రకృతివాపు కర్ణశూల నిదానము. 602
శీతప్రకృతి వాపువలన కలుగు కర్ణశూల చికిత్స. ... ... ,,
చెవిలో వ్రణము కలుగుటవలన కలుగు శూలపుగుణము. ... 603
మరహం అబియజ్ చేయుక్రమము. ,,
మరహం మిశిరి చేయుక్రమము. ... 604
మరహం బాసలీఖూన్ కబీర్ చేయు క్రమము. ... ... ,,
ఖుల్కబనుల్ హాదీద్ చేయుక్రమము ,,
దీటో రెండవ ప్రకరణము ... ,,
క్రిమిజ కర్ణశూల లక్షణములు ... 605
క్రిమిజ కర్ణశూల చికిత్స. ... ,,
చెవిలో పురుగులు ప్రవేశించుటవలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణములు. 606
చెవిలో నీరు ప్రవేశించుటవలన కలుగు కర్ణశూల లక్షణములు. ... ,,
చెవియందుండు నీరుతీయు క్రమము. 607

ఫుట.

తర్పవర్తి నుమూమ్ లక్షణములు. ... ,,
రోగసంధయందు కలుగు బధిరత్వ చికిత్స. 609
దానిమ్మరసము తీయు క్రమము. ... ,,
5 వ. స్వాభావిక బధిరత్వముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,
స్వాభావిక దుష్ట ప్రకృతి కర్ణరోగ చికిత్స. 611
అపక్వ కర్ణరోగ లక్షణములు. ... ,,
అపక్వ దుష్ట కర్ణరోగ చికిత్స. ... ,,
చెవిమార్గమును బంధించు లక్షణములు. 612
చెవిదుర్గంధ లక్షణములు. ... 613
కర్ణవ్రణ దుర్గంధ చికిత్స. ... ,,
వ్రణరంధ్రము మార్పునొందు లక్షణములు. 614
స్రవణరంధ్ర చికిత్స. 615
తనీణ మరియు దవీ లక్షణములు. ... ,,
తనీణ అనగా గొప్పశబ్దము వినిపించుటకు చికిత్స. 616
గొప్పశబ్దము వినిపించు లక్షణములు. ,,
తస్ బిస (బి) చికిత్స. ... 617
(డి) తసబిస లక్షణములు. ... ,,
(సి) (డి) తస్ బిస చికిత్స. ... 618
దుష్టకారణము వలనకలుగు తస్ బిస్ లక్షణములు. ... ... ,,
తస్ బిస్ (ఇ) చికిత్స. 619
తస్ బిస (యఫ్) లక్షణములు. ... ,,
తస్ బిస (యఫ్) చికిత్స. .... ,,
తస్బీస్ (జి) లక్షణములు. ... ,,
తస్బిస్ (జి) చికిత్స. 660
తస్బిస్ (హెచ్) లక్షణములు ,,
తస్బిస్ (హెచ్) చికిత్స. ... ,,

	పుట.
చెవిలోనుండి నెత్తురు స్రవించు లక్షణములు.	621
చెవినుండి నెత్తురు స్రవించుటకు చికిత్స.	622
చెవి తెగిపోవుటకు లక్షణములు. ...	623
చెవి తెగుటకు చికిత్స.	,,
చెవిమూలమునుండి పూడిపోవు లక్షణములు.	624
చెవిమూలమునుండిపూడిపోవుటకు చికిత్స.	
కిరూతి చేయువిధానము ...	,,
చెవిమూలమునందు కలుగువాపు లక్షణములు ...	,,
కర్ణమూలవాపుచికిత్స. ...	625
కర్ణమూలవ్రణలక్షణములు. ...	626
కర్ణమూలవ్రణచికిత్స. ...	627
చెవిలో యితరద్రవ్యములు పడు లక్షణములు ...	,,
చెవిలోయితరద్రవ్యములు పడుటకు చికిత్స.	,,
చెవిదురదకలుగుటకు లక్షణములు ...	628
గొప్పశబ్దమువలన చెవులుధ్వనికలుగు లక్షణములు. ..	,,
గొప్పశబ్దమువలన చెవులుధ్వని కలుగుటకు చికిత్స. ...	,,

నాసారోగములు.

నాసారోగలక్షణములు ...	629
వాసనచూచునట్టి శక్తినశించు లక్షణములు. ...	630
నాసాఅగ్ని (ఎ) చికిత్స. ...	,,
నాసాఅగ్నిలక్షణములు. ...	632
నాసాఅగ్ని (బి) చికిత్స. ...	633
(సి) నాసాపిటికలక్షణములు ..	634
(సి) నాసాపిటికచికిత్స ...	,,
(డి) నాసాపిటికలక్షణములు ...	634
(డి) నాసాపిటిక చికిత్స. ...	635
(ఇ) నాసాపిటిక లక్షణములు ...	,,
(ఇ) నాసాపిటిక చికిత్స ...	636
(యఫ్) నాసాపిటికలక్షణములు ...	,,
(యఫ్) నాసాపిటికచికిత్స ...	637
సుగంధము తెలియకుండు వ్యాధి లక్షణములు. ...	,,
సుగంధము తెలియకుండు వ్యాధి చికిత్స. ...	638
వాసనచూచుటయందు దుర్గంధి లక్షణములు. ...	639
వాసనచూచుటయందు దుర్గంధ చికిత్స. ...	640
వాసనచూచునట్టి శక్తి గుణ్బలము యొక్క (2) వ చికిత్స ...	641
ఒకవాసన అనేకవాసనలుగా కలుగు వ్యాధిలక్షణములు ...	,,
ఒకవాసన అనేకవాసనలు కలుగు వ్యాధి చికిత్స. ...	,,
3 వ భేదము వాసనచూచునట్టి శక్తి నశించు లక్షణములు ...	,,
3 వ వాసనచూచునట్టిశక్తి నశించు (1)వ లక్షణములు. ...	,,
3 వ వాసనచూచునట్టి శక్తినశించు 2వ భేదలక్షణములు. ...	642
వాసనచూచునట్టి శక్తినశించుటకు 3వ భేదము రెండవచికిత్స. ...	643
నాసికమునందు కురుపులు గుల్లలు కలుగులక్షణములు ...	,,
నాసికమునందు పుట్టుకురుపులు గుల్లలచికిత్స. ...	644

పుట.

(1) నాసావర్తిణలక్షణములు ... 644
(1) వ నాసావర్తిణచికిత్స. ... ,,
(2) శుష్క నాసావర్తిణ లక్షణములు. 645
(2) శుష్క నాసావర్తిణచికిత్స ... ,,
(3) భేదము నాసావర్తిణలక్షణములు ,,
నాసారక్తస్రవముయొక్క లక్షణములు ,,
(2)వ భేదము నాసారక్తస్రవము యొక్క చికిత్స. ... 646
3వ భేదము నాసాస్రవలక్షణములు. 648
3వ భేదము నాసాస్రవచికిత్స ... 649
నాశికమునుండి దుర్గంధమువచ్చు లక్షణములు. ... 650
నాసికమునుండి దుర్గంధమువచ్చు వ్యాధిచికిత్స. ... ,,
2 వ నాసాదుర్గంధలక్షణములు. 651
2 వ నాసాదుర్గంధచికిత్స. ... ,,
ముక్కుఅనిగిపోవుటలక్షణములు. ... ,,
ముక్కుఅనిగిపోవుటకుచికిత్స. ... ,,
ముక్కులుపస్రావముగావచ్చు లక్షణములు ... 653
ముక్కులుపస్రావముగావచ్చు వ్యాధిచికిత్స ... 654
ముక్కునాదుటకు లక్షణములు 655
2 వ ముక్కువాపులక్షణములు ... ,,
3 వ ముక్కువాపులక్షణములు ... ,,
ముక్కువాపుచికిత్స ... ,,
నాశికము దురదవేయు లక్షణములు . 656
నాసాదురదచికిత్స ... 657
ముక్కుదురదలక్షణములు ... ,,
నాసారంధ్రమునందుపడిన వస్తువులు తీసివేయుటకువిధము ... ,,

ముఖము జిహ్వారోగములు

జిహ్వారోగలక్షణములు ... 659
జిహ్వావాపులక్షణములు ... 660
1 జిహ్వావాపుచికిత్స .. 661
2 వ నాలుకవాపులక్షణములు ... ,,
నాలుకవాపుచికిత్స ... ,,
3 వ నాలుకవాపులక్షణములు ... 662
3 వ నాలుకవాపుచికిత్స ... 662
4 వ నాలుకవాపులక్షణములు ... ,,
4 వ నాలుకవాపుచికిత్స ... ,,
అరుచిరోగ లక్షణములు ... 663
అరుచి చికిత్స ... 664
2 వ అరుచిలక్షణములు ... ,,
అరుచి చికిత్స ... 665
నాలుకభారము గానుండు లక్షణములు ,,
1 వ నాలుకభారము చికిత్స ... 666
2 వ నాలుకభారము లక్షణములు... ,,
2 వ నాలుకభారము చికిత్స ... 667
3 వ నాలుకభారము లక్షణములు... ,,
3 వ నాలుకభారము చికిత్స ... ,,
4 వ నాలుకభారము లక్షణములు ,,
4 వ నాలుకభారముచికిత్స ... 668
5 వ నాలుకభారమగుటకు లక్షణములు ,,
5 వ నాలుకబరువుచికిత్స ... 669
6 వ నాలుక బరువులక్షణములు ... ,,
6 వ నాలుక బరువుచికిత్స ... ,,
7 వ నాలుకబరువులక్షణము ... 670
7 వ నాలుకబరువుచికిత్స ... ,,
8 వ నాలుకబరువులక్షణములు 670
నాలుక పెద్దదగుటకు కారణములు ,,

	పుట.
నాలుక పెద్దదగుటకు చికిత్స	670
నాలుక బిగుసుగుట అనగా సచ్చుబడు లక్షణములు ...	671
నాలుక బిగుసుగుటకు చికిత్స	,,
నాలుక క్రిందమాంసము పెరుగు లక్షణములు ...	,,
నాలుక క్రిందదుర్మాంస చికిత్స	672
నాలుక బద్దలగుటకు లక్షణములు	673
1 వ నాలుక బద్దలగుటకు చికిత్స	,,
2 వ నాలుక బద్దలగుటకు లక్షణములు ...	674
2 వ నాలుక బద్దలగుటకు చికిత్స	,,
నాలుక శుష్కత్వముండుటకు లక్షణములు ...	,,
1 వ నాలుక శుష్కత్వమునకు చికిత్స	675
2 వ నాలుక శుష్కత్వముయొక్క లక్షణములు ...	,,
2 వ నాలుక శుష్కత్వమునకు చికిత్స	,,
నాలుక మంటకలుగుటకు లక్షణములు	,,
నాలుక మంటచికిత్స	676
నాలుక దురదకలుగుటకు కారణములు	,,
నాలుక దురద చికిత్స	677
నాలుక పైచర్మమూడుటకు లక్షణములు	,,
నాలుక చర్మము పూడుటకు చికిత్స	,,
ముఖరోగ లక్షణములు	
నోటిలో గుల్లలు లేచుటకు లక్షణములు	678
నోటియందు లేచుగుల్లలచికిత్స	679
నోటియందు వ్రణములు లేచుటకు లక్షణములు ...	,,
కులాం అను వ్రణము 1 వ భేద చికిత్స ...	,,
కులాం అను 2 వ భేద లక్షణములు	680
కులాం అను 2 వ భేద చికిత్స	,,
కులాం అను 3 వ భేద లక్షణములు	,,
కులాం అను నాలుక వ్రణముయొక్క 3 వ భేద చికిత్స ...	681
నోటిలో దుర్గంధవ్రణముకలుగు లక్షణములు ...	,,
నోటిదుర్గంధచికిత్స	,,
ఫలాఖయూశ్ చేయుక్రమము	682
నూర తెమాజాక్ చేయుక్రమము	,,
నోటినుండి విస్తారముగా నీరూరుటకు లక్షణములు ...	,,
నోటనీరూరుటకు 1 వ భేద చికిత్స	683
నోటనీరూరుటకు 2వ భేదలక్షణములు	,,
నోటనీరూరుటకు 2 వ భేద చికిత్స	684
నోటిదుర్గంధలక్షణములు	,,
నోటిదుర్గంధము 2 వ భేద చికిత్స	685
నోటిదుర్గంధము 3 వ భేద లక్షణములు	,,
నోటిదుర్గంధము 3 వ భేద చికిత్స	,,
హబ్బుల్ మిస్క్ మాత్రలు చేయు క్రమము ...	687
నోటిదుర్గంధము 4 వ భేద లక్షణములు	,,
నోటిదుర్గంధము 4 వ భేద చికిత్స	,,
5 వ నోటిదుర్గంధలక్షణములు	688
నోటిదుర్గంధ 5 వ భేద చికిత్స	,,
నోటిదుర్గంధము 6 వ భేద లక్షణములు ...	689
తాలూపులవాపు లక్షణములు	,,
తాలూపులవాపు చికిత్స	,,
పెదవుల రోగములు	
పెదవిరోగలక్షణములు	691
పెదవులు తెల్లబడు లక్షణములు	692

పుట.

పెదవులు తెల్లబడుటకు చికిత్స 692

పెదవులు శుష్కత్వమువలనచర్మమూడుట

పెదవులు పగులుటకులక్షణములు 693

పెదవి అదురుటకు లక్షణములు ,,

రెండుపెదవులు లావగుట ముడుచుకొని

పోవులక్షణములు ... 695

పెదవిపిటికరోగ లక్షణములు ,,

పెదవిపిటికరోగచికిత్స 696

లేపనవిధి 697

పెదవివాపులక్షణము ,,

పెదవివాపుచికిత్స ,,

పెదవులగుల్లలలక్షణములు 698

పెదవివర్ణములలక్షణములు ,,

పెదవులదుష్టప్రకృతి లక్షణము 699

దుష్టప్రకృతిచికిత్స ,,

దుర్వాసనగల[illegible]లక్షణములు 700

దంతరోగములు

దంతములు చిగుళ్ళరోగలక్షణములు 701

దంతశూలలక్షణములు 703

దంతశూల 1 వ భేద చికిత్స ,,

దంతశూల 2 వ భేద లక్షణములు 704

దంతశూల 2 వ భేద చికిత్స ,,

దంతశూల 3 వ భేద లక్షణములు ,,

దంతశూల 3 వ భేద చికిత్స 705

దంతశూల 4 వ భేద లక్షణములు ,,

4 వ భేద దంతశూల చికిత్స 705

5 వ భేదము దంతశూల లక్షణములు 706

5 వ భేద దంతశూల చికిత్స ,,

తిరియాకులస్నానము చేయుక్రమము 707

6 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 708

6 వ భేద దంతశూలచికిత్స ,,

7 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 709

పుట.

7 వ భేద దంతశూల చికిత్స 709

6 వ భేద దంతశూలలక్షణము ,,

8 వ భేద దంతశూలచికిత్స ,,

8 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 710

9 వ భేద దంతశూలచికిత్స ,,

దంతములు తిమ్మిరికలుగుటకు నీర్సమొం

దుటకు లక్షణములు ... 713

దంతముల తిమ్మిరి నీర్సమునకు చికిత్స ,,

2 వ దంతములు తిమ్మిరికలుగుట నీర్స

మొందు లక్షణములు ... 714

దంతములకాంతినష్టమొందు

లక్షణములు ... 715

దంతకాంతి నష్టమొందుటకు చికిత్స ,,

2 వ దంతములకాంతినష్టమొందు

లక్షణములు ... 716

2 వ దంతములకాంతినష్టమొందుటకు

చికిత్స ... ... ,,

దంతములుగుల్లవిడుచుటకులక్షణములు 717

దంతములుపుచ్చిపోవుటకు లక్షణములు ,,

2 వ దంతములు పుచ్చిపోవుటకు

లక్షణములు 718

దంతపుచ్చు 2 వ భేద చికిత్స ,,

దంతమలినముయొక్క లక్షణము 719

దంతమకిలచికిత్స 720

దంతములరంగుమారిపోవుటకు కారణములు,

దంతములరంగుమారుటకు చికిత్స ,,

దంతములుకదలుట వూడిపోవు

లక్షణములు 721

దంతములు కదలుటకు వూడుటకు

చికిత్స 722

దంతములుకదలుటకు వూడిపోవుటకు

లక్షణములు ... 723

పుట.

2 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స 723

4 వ దంతములు కదలుటకులక్షణములు 724

4 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స ... ... ,,

5 వ భేద దంతములు కదలుటకు కారణములు ... 725

5 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స ... ... ,,

6 అభిగాతమువలన దంతములు కదలు లక్షణములు ... ... ,,

6 అభిగాత దంతచికిత్స ,,

బాలురదంతముల సదుపాయములు 727

దంతముల ప్రకృతిదశకంటె హెచ్చగు లక్షణములు 728

దంతములు విశేషముగా పెరుగుటకు చికిత్స ... ... ,,

2 వ దంతముల ప్రకృతికంటె పెద్ద వగుటకు చికిత్స ... ,,

3 వ దంతములు ప్రకృతికంటె పెద్ద వగుటకు చికిత్స ... 730

దంతములయందు దురదకలుగుటకు కారణములు ... ... ,,

దంతముల దురద చికిత్స 731

నిద్రయందు పండ్లుకొరుకుటకు కారణములు ... ... ,,

నిద్రయందు పండ్లుకొరుకుటకుచికిత్స 732

దంతచిగుళ్ళయందు కలుగువాపు లక్షణములు ... ... ,,

రక్తజచిగుళ్ళవాపుచికిత్స ,,

2 పిత్తజవాపు లక్షణములు 733

2 పిత్తజవాపుచికిత్స ,,

పుట.

3 వ భేద దంతచిగుళ్ళవాపుచికిత్స 734

దంతమూలమునుండిరక్తము స్రవించు లక్షణములు 734

దంతమూలమునుండి రక్తము స్రవించుటకు చికిత్స 735

జరూరెసిబిచేయుక్రమము ,,

జరూరెత్రక్షీచేయుక్రమము ,,

చిగుళ్ళయందు వ్రణములు లూటియొక్క లక్షణములు 736

చిగుళ్ళుబిగుతగ్గిపోవుటకు లక్షణములు ,,

దంతచిగుళ్ళు పెరుగుటకు లక్షణములు ,,

చిగుళ్ళయందు దుర్మాంసము పెరుగుటకు చికిత్స 738

కంఠరోగములు

కంఠరోగలక్షణములు 739

గొంతువాపు లక్షణములు 742

రక్తజగొంతువాపుచికిత్స ,,

పిత్తజగొంతువాపు లక్షణములు ,,

2 పిత్తజకంఠవాపు చికిత్స ,,

కఫజకంఠవాపుచికిత్స 743

4 వాతజకంఠవాపు లక్షణములు 744

4 వాతజకంఠవాపుచికిత్స ,,

కొండనాలుక సద్ది లక్షణములు 745

1 కొండనాలుకసద్దిచికిత్స ,,

2 కొండనాలుక సద్దిలక్షణములు ,,

2 వ భేదము కొండనాలుకసద్దిచికిత్స ,,

శ్వాసబిగబట్టువ్యాధి లక్షణములు 750

కేవలముశ్వాసబిగబట్టుటకు 1 వ భేద చికిత్స 752

రక్తపిత్తవాపుహరమాత్రలు 755

పిత్తజకంఠవాపులక్షణములు 758

పిత్తజకంఠవాపుచికిత్స ,,

	పుట.
కఫజకంఠవాపులక్షణములు	759
ఆకరోటుసత్వముతీయువిధానము	761
4 వాతకారణములవలన కలుగు కంఠవాపు లక్షణములు	,,
వాతజకంఠవాపుచికిత్స	762
2 కుక్కగొంతునందు జనించునట్టివాపు వంటివాపు లక్షణములు ...	763
కుక్కగొంతువంటివాపుచికిత్స	765
మెడపొసలుతిప్పిపోవుటవలనకలుగువాపు లక్షణములు	,,
కంఠవాపుచికిత్స	772
గొంతుపీకెవాపుచికిత్స	774
కంఠవాపుచికిత్స	776
ఉష్ణసంబంధమగు గుల్లలలక్షణములు	777
ఉష్ణగుల్లల చికిత్స	778
నోటిలోనుంచుకొనుమాత్రలు చేయు క్రమము	779
పుక్కిలించునట్టి క్రమము	,,
పాస్టిల్స్ (వగ్గమాత్రలు) చేయు క్రమము	780
గొంతులోజలగపట్టుటలక్షణములు	,,
అంగిలియందుండు జలగను వదలించు చికిత్స	781
గొంతులో ముల్లుగాని భోజనపదార్థముగాని నిలిచినచో చికిత్స ...	784
గొంతువంగొండుమూగితీయుక్రమము	786
గొంతుఅణగిపోవు (పడిపోవుటకు) లక్షణములు	787
గొంతుఅణగిపోవుటకు చికిత్స	788
కంఠనాళము సచ్ఛుపడు లక్షణములు	,,
కంఠనాళము సచ్ఛుచికిత్స	789
అన్నవాహినిదురదచికిత్స	,,

	పుట.
కంఠఅవయవములు వ్యాపిరితిత్తులు అదరు లక్షణములు	790
నీళ్ళలోపడినవానికి చేయు ఉపచారములు	791
ఉరిపేయుటవలన గొంతు అణగు లక్షణములు	792
కఠినముగామింగులక్షణములు	,,
కఠినముగామింగుటకు చికిత్స	793
ప్రత్యేకముగా ప్రకృతి అనుసారముగా చికిత్స	794
కంఠము అన్నవాహినినాళముయొక్క వాపు లక్షణములు ...	795
కంఠము అన్నవాహిని వాపుచికిత్స	,,
జలుబువలనకలుగు కంఠరోగచికిత్స	796
ఫలమూలపథ్యముచేయుక్రమము	,,
శాకపథ్యముచేయుక్రమము	797
కంఠవ్రణముయొక్క లక్షణములు	,,
కంఠవ్రణచికిత్స	,,
కంఠఅవయవములు బిగ్గలగు లక్షణములు	798
కంఠఅవయవములు బిగ్గులగుటకు చికిత్స	,,
శబ్దము చెడిపోవలక్షణములు	,,
శబ్దము చెడిపోవుటకు చికిత్స	800
కర్బజ్జిరసాయనము చేయుక్రమము	,,
కోటరసాయనము చేయుక్రమము	801
గొంతుపడిపోవుటకు లక్షణములు	,,
గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స	,,
2 వ భేద గొంతుపడిపోవు లక్షణములు	802
2 వ భేద గొంతుపడిపోవుటకుచికిత్స	,,
రసాయనవిధి	803
3 వ భేద గొంతుపడిపోవులక్షణములు	,,
3 వ భేద గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స	,,
4 వ భేద గొంతుపడిపోవు లక్షణములు	804

పుట.

4 వ భేదము కంఠము పడిపోవుటకు చికిత్స. 805
5 వ భేదము కంఠము పడిపోవుటకు కారణములు. ... ... ,,
5 వ భేదము కంఠము పడిపోవుటకు చికిత్స. 806
6 వ భేదము గొంతు పడిపోవు లక్షణములు. ... ... ,,
6 వ భేదము హీనశబ్ద చికిత్స. ... ,,
3 వ భేదము వణుకు శబ్దముయొక్క లక్షణములు. 807
వణుకు శబ్దమునకు చికిత్స. ... ,,
4 వ భేదము అంధాకార యుక్త శబ్ద లక్షణములు. 809
అంధాకార యుక్త శబ్ద చికిత్స. ... ,,
నోటినుండి మందముగా శబ్దము వెడలు లక్షణములు. ... ... ,,
మందశబ్ద చికిత్స. ... ... ,,

పదియావ అధ్యాయము

శ్వాస రోగములు.

ఘుర్ఘుసములు రొమ్మురోగ లక్షణములు. 811
శ్వాసను గ్రహించు లక్షణములు. 812
అప్రాకృతి శ్వాస లక్షణములు. 816
అప్రాకృతిక శ్వాస చికిత్స. ... 822
లేపనక్రమము. 824
కిరూతి చేయు క్రమము. ... ... ,,
దొమ్మ (మేఘురంజని, ఉబ్బసము) అను శ్వాసరోగ లక్షణములు. ... ,,
ఉబ్బసమునకు చికిత్స. 826
జూఫావర్బతు చేయు క్రమము. 827

పుట.

ఉష్ణరసాయనము చేయు క్రమము 827
లవుకుఅనగా రసాయనవిధి ... ... ,,
గారీఖూన్ మాత్రలు చేయుక్రమము. 829
ఇతర మాత్రిలు చేయు విధానము. ,,
జరావంద్ మాజూన్ చేయు క్రమము. 830
జూఫాకసాయము చేయు క్రమము. ,,
మాత్రిలు చేయు క్రమము. ... 832
ధూపము వేయు విధానము. ... 8 3
గొప్పలాభము యొక్క వర్ణనము. ... ,,
ఆరోగిక ఔషధముల వర్ణనము. 835
3 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క లక్షణములు. 836
3 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. ... 836
4 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,
4 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. ... ,,
5 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 838
5 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. ... ,,
6 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క లక్షణములు. ... ... ,,
6 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. ... ,,
7 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 839
7 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. ... ,,
మెంతులు కషాయము చేయు క్రమము. ,,
8 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,
8 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స ... 840
అమరశియా మాజూన్ చేయుక్రమము. ,,

పుట.

జావసీరు మాత్రలు చేయు క్రమము. 841

9 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,

10 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 842

11 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,

12 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 843

13 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. ... ... ,,

13 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క చికిత్స. ... ... ,,

14 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 844

పదునొకండవ అధ్యాయము.

కాసరోగములు.

కాసరోగ లక్షణములు. ... 847

1 వ దుష్టప్రకృతి లక్షణములు. ... ,,

సాధారణ దుష్టప్రకృతి దగ్గుచికిత్స. 849

ఈవ్యాధియందుపయోగించు రసాయనము 850

కిరూతి చేయు క్రమము. ... ,,

పిత్తజ రుధిరకాస చికిత్స. ... 851

తురంజ్గీన్ పర్బతు చేయుక్రమము. ,,

దగ్గును హరించు మాత్రలు. ... ,,

నజులా వలనకలుగు దగ్గులక్షణములు. 852

నజులావలనకలుగు దగ్గుచికిత్స. ... 853

దగ్గును శాంతినొందించు మాత్రలు. 854

పేము తైలము చేయు క్రమము. ... ,,

4 వ భేదము శీతదుష్టప్రకృతి వలనకలుగు దగ్గు లక్షణములు. 855

పుట.

శీతదుష్టప్రకృతి దగ్గు చికిత్స. ... 855

మాజూన్ కఫీ చేయు క్రమము. ... ,,

లహూక్ రసాయనము చేయు క్రమము. 856

శిరోజకారణ కాస లక్షణములు. ... ,,

తలనుండి మలముదిగుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. ... ... ,,

రొమ్మును మల రహితపరచు మాజూన్. 857

మలమును విడలించు మాత్రలు. ... ,,

6 వ రొమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ... 858

రొమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. ... ... ,,

కాసహార చూర్ణము. 859

7 వ ఊపిరితిత్తుల శుష్కత్వము వలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ... ,,

ఊపిరితిత్తుల శుష్కత్వము వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. 860

8 వ భేదము దగ్గు లక్షణములు. ... 861

8 వ భేదము దగ్గు చికిత్స. ... ,,

రసాయనము చేయుక్రమము. .. ,,

హరీరా (యవాగు) చేయుక్రమము. ,,

9 వ భేదము దగ్గు లక్షణములు. 862

10 వ భేదము ఊపిరితిత్తుల యందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. 863

ఊపిరి తిత్తులయందు గుల్లలు లేచుట వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. ... ,,

ఆమాశయ సంయోగమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ... ... ,,

ఆమాశయ సంయోగ చికిత్స. ... 864

పుట.

ఊపిరితిత్తులయందు వాతము ప్రవేశించుటవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. 864

నోటివెంట రక్తము వెడలు వ్యాధులు

నఫత్ నుద్దం (నోటరక్తము వెడలుట) లక్షణములు. 865

దంతములనుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స. ... ... ,,

2 వ భేదము నోటివెంట రక్తము వెడలు లక్షణములు. ... ,,

3 వ భేదము తలనుండి రుధిరము వెడలు లక్షణములు. 866

3 వ భేదము తలనుండి రుధిరము దిగుటకు చికిత్స. ... ... ,,

4 వ భేదము ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర లక్షణములు. ... ... ,,

ఊపిరితిత్తుల వ్రణమువలన వెడలు రక్తమునకు చికిత్స. ... 867

యీ మాత్రలు చేయు విధానము ... ,,

5 వ భేదము ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు. 868

ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర చికిత్స. 870

6 వ భేదము రొమ్మునుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు. ... 872

6 వ భేదము రొమ్మునుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స. ... 873

జిమాద్ శబసియా అను లేపనము. 874

7 వ భేదము నోటివెంట రక్తము వెడలు వ్యాధి లక్షణములు. ... ,,

పుట.

నోటివెంట చీము వెడలు వ్యాధులు.

నోటివెంట చీము వెడలునట్టి లక్షణములు. 877

రొమ్మువాపువలన కలుగుచీముచికిత్స 878

ఊపిరితిత్తులవాపు లక్షణములు. ... 880

ఊపిరితిత్తులవాపు చికిత్స. ... 885

గసగసాల షర్బత్తు చేయు విధానము. 888

నోటిలో నుంచుకొను మాత్రలు చేయు విధి. 889

లేపన విధి. ... ... ,,

ఊపిరితిత్తుల కఠినవాపు చికిత్స. ... 893

శిల్ (ఊపిరితిత్తులలో చీము కూడునట్టి క్షయ) లక్షణములు. 895

కుర్సకహ్రుబా అను ఔషధము. ... 903

రెండవ చికిత్స. ... ... ,,

సఫూఫ్ సర్తాన్ చేయువిధి. ... 908

పీతలు (ఎండ్రికాయలు) భస్మము చేయువిధి. ... ... ,,

రొమ్ములో నీరునిలిచిపోవు లక్షణములు. ,,

రొమ్మునందు చీమునిలిచియుండుటకు చికిత్స. 910

పండ్రెండవ అధ్యాయము

పక్క రోగములు.

పక్కవాపు లక్షణములు. ... 913

పక్కవాపు లక్షణములు. ... 914

పక్కయొక్క రక్తవాపు లక్షణములు. 916

పక్కయొక్క రక్తజవాపు చికిత్స. 917

పక్కయొక్క పిత్తజవాపు లక్షణములు. 918

పిత్తజ పక్కవాపు చికిత్స. ... 919

	పుట.
వస్తికర్మ చేయువిధానము. ...	920
మలమును వక్వపరచు లేపనవిధి ...	928
వృక్కయొక్క వాతజవాపు లక్షణములు.	929
వాతజ వృక్కవాపు చికిత్స. ...	,,
వృక్కయొక్క కఫజవాపు లక్షణములు.	930
కఫజ వృక్కవాపు చికిత్స. ...	,,
అస్వాభావిక వృక్కవాపు లక్షణములు.	,,
అస్వాభావిక వృక్కవాపు చికిత్స.	932
ఖాౙా (వృక్కలోపటిఝిల్లిపొరవాపు) లక్షణములు.	933
ఖాౙా అనువ్యాధి చికిత్స. ...	934
సరీగ్ శరా (ప్రక్కయెముకల లోభాగమునందుండు పొర) వాపు లక్షణములు.	,,
సర్గ్ శరా యొక్క చికిత్స. ...	,,
శూశా లేపనము చేయుక్రమము. ...	937
జాతుస్సరన్ జాతుల్ అజ్జా యొక్క లక్షణములు.	,,
వర్సాం యొక్క లక్షణములు. ...	938
వర్సాం యొక్క చికిత్స. ...	941
జుముదుస్న దూదర్ అనువ్యాధి లక్షణములు.	944
జుముదుస్న దూదర్ చికిత్స. ...	,,

పదమూడవ అధ్యాయము

హృదయ రోగములు.

హృదయరోగ లక్షణములు. ...	947
హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.	951
హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి చికిత్స.	952
కర్పూర మాత్రలు చేయు క్రమము.	954
తియ్యాదానిమ్మ షర్బతు చేయు విధానము.	,,
హృదయముయొక్క శీతదుష్టప్రకృతి చికిత్స.	955
3 వ హృదయముయొక్క శుష్కదుష్ట ప్రకృతి లక్షణములు. ...	956
హృదయపు శుష్కదుష్ట ప్రకృతి చికిత్స.	,,
4 వ చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.	957
హృదయముయొక్క చెమ్మదుష్ట ప్రకృతి చికిత్స.	,,
పొదినా చేర్చి చేయబడు షర్బతువిధి.	958
ఖఫ్ఖాన్ (హృదయ దడ) లక్షణములు.	,,
రుధిరాధిక్య హృదయదడ లక్షణములు.	,,
రక్తాధిక్య హృదయదడ చికిత్స. ...	,,
పిత్తజ హృదయదడ లక్షణములు. ...	959
పిత్తజ హృదయదడ చికిత్స. ...	,,
చందనపు గుళికలవిధి. ...	960
కర్పూరపు మాత్రలు చేయుక్రమము.	,,
2 వ కర్పూర మాత్రలవిధి. ...	961
బలమును కలిగించు షర్బతు విధి. ...	,,
పత్యములు.	,,
4 వ కఫజ హృదయదడ లక్షణములు.	962
కఫజ హృదయదడ చికిత్స. ...	,,
శాపిరి తూస్ అను మాజూన్ విధి.	963
శీతజహృదయ దడయందు ఉపయోగించు చూర్ణము.	964
గెంధపువిధి.	,,
చేదుదివాల్ముస్కు చేయు విధానము.	,,
తియ్యని దివాల్ ముస్కు చేయువిధి.	,,
5 వ వాతజహృదయదడ లక్షణములు.	965

ఫుట.

వాతజహృదయదడ చికిత్స. 965

హాబ్బ్యసియార్ చేయుక్రమము. ... „

దుర్బలత్వము వలన కలుగు గుండెదడ చికిత్స. 967

7 వ జ్ఞానశక్తి బలమువలనకలుగు హృదయదడ లక్షణములు. 967

జ్ఞానశక్తి బలము వలన కలుగు హృదయదడ చికిత్స. 968

విజ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు దడ చికిత్స. 969

హృదయము నందు పొగక్రమ్ము వ్యాధి లక్షణములు. ... . „

హృదయమునందు పొగక్రమ్ము వ్యాధి చికిత్స. 970

హృదయముయొక్క రెండుచెవుల వాపు లక్షణములు. ... ... „

హృదయ సంబంధమగు రెండు చెవుల వాపు చికిత్స. 971

హృదయము అణగుటవలన కలుగు లక్షణములు. 973

హృదయ మణగుటకు చికిత్స. ... „

వాతహార కషాయము. ... 974

హృదయము చెక్కినట్లుండు వ్యాధి లక్షణములు. ... ... „

హృదయము చివ్వబారు వ్యాధి చికిత్స. 975

హృదయము బైటికివచ్చునట్టి లక్షణములు. 976

హృదయము బైటికివచ్చునట్టి వ్యాధి చికిత్స. ... ... „

హృదయముపై చెమ్మచేరునట్టి లక్షణములు. ... ... „

హృదయముపై చెమ్మచేరుటకు చికిత్స 977

హృదయము లాగునట్టి లక్షణములు. 978

హృదయము లాగునట్టి వ్యాధి చికిత్స. „

మూర్ఛరోగ లక్షణములు. ... „

ఇందు భేదములు. 984

ఫుట.

రక్తమోక్షణము వలన కలుగు మూర్ఛ చికిత్స. 993

ఫలూనియా మాజూన్ చేయు విధానము. 997

ఫలాఫలిఅనుఔషధముచేయువిధి. ... „

1 వ యోగము. 1002

2 వ యోగము. 1003

3 వ యోగము. .... „

పదునాలుగవ అధ్యాయము.

స్తనరోగ లక్షణములు. 1005

1 వ పాలుతగ్గుటకు లక్షణములు. 1006

1 వ భేదము పాలుతగ్గుటకు చికిత్స. 1007

2 వ భేదము రక్తాధిక్యము వలనపాలుతగ్గు లక్షణములు. ... ... „

రక్తాధిక్యతవలన పాలుతగ్గుటకు చికిత్స. „

రక్తాధిక్య క్షీరనాశన చికిత్స. ... 1008

3 వ భేదము దోషమువలన క్షీరముతగ్గిపోవు లక్షణములు. ... 1009

దోషము వలన కలుగు క్షీరచికిత్స. ... „

3 వ భేదము క్షీరము చెడిపోవు లక్షణములు. 1010

2 వ ఔషధవిధి. 1011

పాలు వృద్ధిచేయునట్టి లేపనలు. ... „

2 వ క్షీరవృద్ధి లేపనలు. ... ... „

స్తన్యము అధికమై స్రవించునట్టి లక్షణములు. 1012

పాలుతగ్గించు చికిత్స. 1013

2 వ లేపనవిధి. 1014

స్తనములు వాపు పీకుకలుగుటకు కారణములు. ... ... „

స్తనములు కఠినమగుట బంధన మేర్పడుటకు చికిత్స. 1017

స్తనములు శుష్కించు లక్షణములు. 1018

స్తనముల పగిలా (గొప్పవాపు) లక్షణములు. ... ... „

స్తనములు అత్యంత దీర్ఘములగుటకు చికిత్స. ... ... „

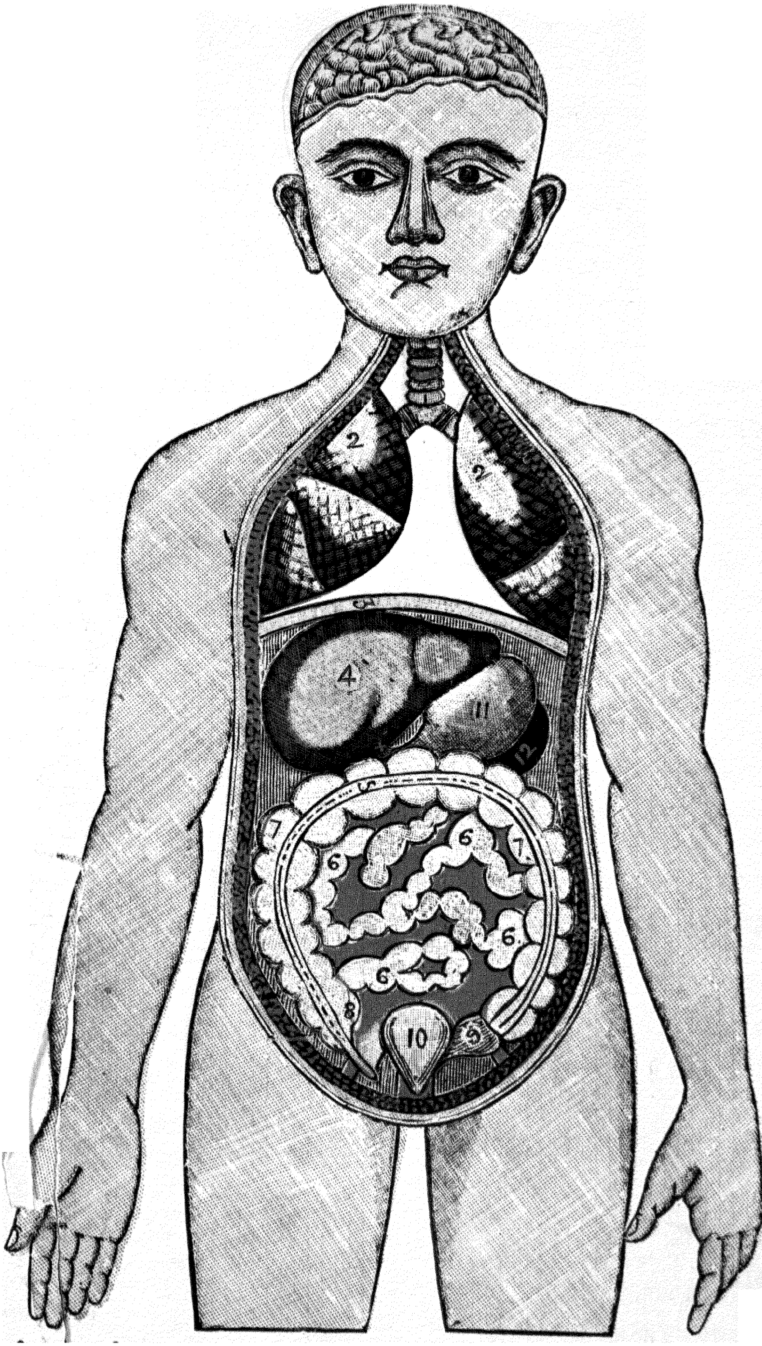

శరీరములోనుండు ముఖ్యఅంగములను చూపు చిత్రపటము. నెం 1.

చిత్రపటము నెం 1.

1. వాయునాళము.
2. ఫుప్ఫుసములు (ఊపిరితిత్తులు)
3. ఆమాశయమునకు ఊపిరితిత్తులకు మధ్యనుండు మంధపుపొర.
4. యకృత్ (లివరు)

× యకృత్ వెనుకవైపునుండు పిత్తాశయము.

5. ప్రేగులపైనుండు ఝల్లిపొర. ఇందు చిన్ననరములు అనేకములు గలవు. ఈనరములు ప్రేగులలోనుండి కైలూస్ (అన్ననరము) పీల్చుకొని యకృత్‌నందు ప్రవేశపెట్టునరమునకు అందజేయును.
6. చిన్నప్రేగు.
7. పెద్దప్రేగు.
8. పెద్దప్రేగు మొదటిభాగము.
9. పెద్దప్రేగులో కొంతభాగము.
10. గుదస్థానము. (ఆసనము)
11. ఆమాశయము (అన్నకోశము)
12. ప్లీహము. ఈప్లీహముక్రిందివైపు రుక్వక (మధుకోశము) ముండున

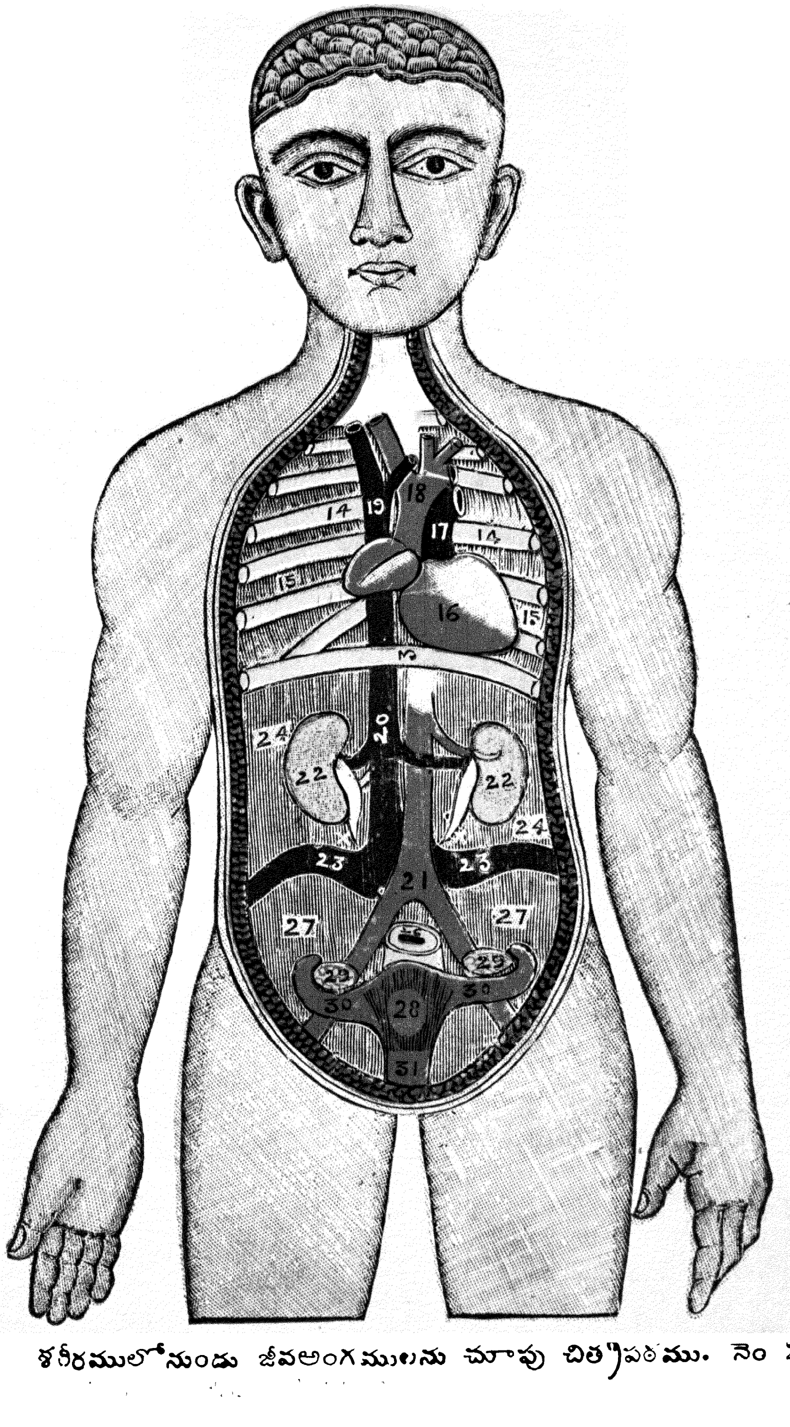

శరీరములోనుండు జీవఅంగములను చూపు చిత్రపటము. నెం ౨.

చిత్రపటము నెం 2.

14. ప్రక్కటెముకలు.

15. ప్రక్కటెముకల మధ్యభాగము.

16. హృదయము.

17. చెడురక్తము ప్రవేశించునట్టి స్థానము. అనగా ఊపిరితిత్తుల వెనుక భాగము.

18. హృదయమునకు ఎడమభాగమందుండు పెద్ద రక్తధమని (శుద్ధ రక్తనాళము)

19. ఊర్ధ్వ చెడురక్తనాళము. అధో చెడురక్తనాళము (శిర) యొక్క సంఘము.

20. చెడురక్తనాళము (శిర) యొక్క శాఖ.

21. అధోభాగమునకు ప్రవహించు రక్తధమని అనగా హృదయము నుండి అధోశరీరమునకు రక్తమును ప్రవేశింపచేయు శుద్ధరక్తనాళము.

22. మూత్రపిండములు (వులవకాయలు)

23. రెండుకాళ్లలోనుండి చెడురక్తమును ఊర్ధ్వముగా ప్రవేశింపజేయు చెడురక్తనాళముల శాఖలు (శిరలు)

24 వీపుపై అనగా మూత్రపిండములకు క్రిందిభాగమందుండు పొర (ఝల్లి)

\+ మూత్రపిండములనుండి మూత్రాశయమునకు మూత్రమును ప్రవేశపెట్టు నాళము.

26. గుదస్థానమునకు, మూత్రాశయమునకు మధ్యనుండు పొర.

27. వస్తి (పొత్తికడుపు) లో మూత్రాశయముపైనుండు పొర.

28. గర్భాశయము.

29. అండాశయము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా ఇర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బె అక్బర్ షాహీ.

సమస్త రుగ్మతలకు కారణములగు జలుబు, చెమ్మ, ఉష్ణము, శుష్కత్వము, ప్రాణవాయువుల విషయమై నిదానము, చికిత్స లక్షణములు ముందుగా వర్ణించుచున్నాను.

ఉష్ణము యొక్క నిదానము.

ఉష్ణాధిక్యముగా నుండునప్పుడు దాహము, మంట, శరీరము పచ్చగానుండుట, చలిగానుండుట, తలబరువు, ఒల్లువిరుపు, ఆవలింతలు, నిదురవిశేషము, నీరసము, నోరుతియ్యగానుండుట, దేహము, నాలుక, ఎర్రగానుండుట, కురుపులు, గుల్లలు విశేషముగా లేచుట, దంతమూలములనుండి, రక్తము వెడలుట, ముక్కునుండి రక్తము స్రవించుట, కాళ్లు, చేతులు, వడిపోవుట, శరీరము నొప్పి, ఈ మొదలగు లక్షణములు రుధిర సంబంధమగు ఉష్ణలక్షణములని తెలియవలెను.

మరియు పిత్తఉష్ణమువలన కలుగు లక్షణములు:—దేహము, జిహ్వా, నేత్రములు పచ్చగానుండుట, నోరు చేదుగానుండుట, నాలుక ఎండుట, ములుబారుట. నాసికమునందు శుష్కత్వము, మిక్కిలి దాహము, విశేషమందాగ్ని, కడుపులో తెమలుట, రోమకూపములు, కఠినమౌచుండుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు ఉష్ణపిత్తమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

జలుబు లక్షణములు.

శరీరము నల్లగాగాని, తెల్లగాగాని, యుండుట, దాహము, మంట లేకుండుట, మొదలగు లక్షణము ప్రత్యేకజలుబువలన కలుగుచున్నవి.

ఈ జలుబు శ్లేష్మముతో కలిసినచో శరీరము, తెల్లగానుండుట, నీర్సము, హీనత్వముగానుండుట, శరీరము తెల్లగానుండుట, అజీర్ణము, పులితేన్పులొచ్చుట, నిదురాధిక్యము, ఇంద్రియములు స్తిథిలమొందుట, ఉమ్మివలచగా వెడలుట, మంటలేకుండుట, నాసికమువెంట నీరు స్రవించుట, మొదలగునవి శ్లేష్మసంబంధమగు జలుబువలన కలుగుచున్నవని గ్రహించవలెను.

మరియు ఈజలుబు వాతముతో సంబంధముకలిగి యుండినచో శరీరమునల్లగానుండుట, శిరావేదనముచేసినయెడల, చిక్కగను నల్లని రక్తము వెడలుట, శరీరముచిక్కిపోవుట, వృధాఆలోచనలు కలుగుట రొమ్ము బోరకిందిభాగము అనగినటులుండుట, అల్ప ఆకలి కలుగుట, మొదలగునవి వాతసంబంధమగు జలుబు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

చెమ్మయొక్క లక్షణములు.

శరీరము మృదువుగను, నీర్పముగానుండుట, మతిమరుపు, మిక్కిలి నిదుర, మొదలగునవి ప్రత్యేకచెమ్మలక్షణములని గ్రహించవలెను.

ఈ చెమ్మ ఉష్ణముతోకూడిన యెడల కలుగు లక్షణములు పైనవర్ణించియున్నవి.

శుష్కత్వలక్షణములు.

శరీరము కఠినముగానుండుట, కురూపియగుట, చిక్కిపోవుట, మొదలగునవి ప్రత్యేకలక్షణములు.

మరియు ఉష్ణము, పిత్తము, వాతముతో శుష్కత్వముచేరిన యెడల కలుగు లక్షణములు పైనవర్ణించియున్నవి గాన చదువరులు గ్రహించగలరు.

మరియు రుధిరము, కఫము వాతము, పిత్తములతో మానవ

శరీరము స్థిరముగానున్నదని గ్రహించవలెను. ఈ నాలుగు దోషములు హెచ్చినను తగ్గినను రోగోత్పత్తికి కారణమగుచున్నదని వచించియున్నారు.

రుధిరమనగా వుష్ణము, శుష్కత్వస్వభావికము గలదనియు. కఫము జలుబు, చెమ్మగలదనియు. వాతము, జలుబు, శుష్కత్వముగలదనియు, ఈ నాలుగు దోషముల సంయోగమువలన, ఒక చల్లని పొగ వెడలుచున్నదనియు, ఇందు వుష్ణముండనేరదనియు, నిది మానవశరీరమునందు స్థిరముగా నుండనేరదనియు, నిర్ధారణమగుచున్నది. దీనిని వాతమనుచున్నారు. మరియు నిది కఫము, వాతమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈ నాలుగు దోషములతో ఉత్పన్నమగునట్టి ధూమమువలన శరీరస్థిరత్వము, ప్రాణము, దీనినుండి కలుగుచున్నదనియు నిదియె ప్రాణమనియు, జీవమనియు కొందరిమతము.

భోజనఔషధ పానాదులవిషయమై.

ఔషధముల విషయమై వచించబడుచున్నది. ఈ నాలుగుదోషములు చెడిపోవుటకు బాగుచేయుచున్నవి.

మరియు రుధిరము నాలుగుకారణములవలన చెడిపోవుచున్నది. (1) రక్తమధికమగుటవలన, (2) రక్తముపలచనగుటవలన, (3) రక్తము చిక్కనగుటవలన (4) కుళ్ళుట మొదలగు కారణమువలన రక్తముచెడిపోవుచున్నది. కాబట్టి కాశిని, కావాలు, ధనియాలు, గులాబిపూలు, నిమ్మకాయరసము. సికింజబీన్, ఉన్నాబ్ షర్బతు, మంచిగంధపుషర్బతు, మొగలిషర్బతు, మొదలగునవి రక్తముయొక్క తీవ్రతను. శాంతినొందించును. ఇవిగాక ఈ ఔషధములకు సమానగుణముగల చల్లనివస్తువులు ఉపయోగించవచ్చును.

శికింజబీన్ చేయుక్రమము

పుల్లసిబే నానాకాయలు పచ్చివి రసముతీసి ఒకశేరు రసములో పావుశేరు శిరకాకల్పి కాచి, ఒకశేరు శర్కరచేర్చి తేనె పాకముగా

కాచి దించుకోవలెను. శిరకాబమును నిమ్మకాయపులుసు చేర్చుట ఉత్తమము.

ఉన్నాబ్ షర్బతు చేయుక్రమము.

ఉన్నాబ్ ఒకభాగము, నాలుగుభాగముల నీళ్లలోవేసి చతురాంశముగా కషాయముకాచి ఆకషాయమునకు రెట్టింపు శర్కరచేర్చి కాచి తేనవలెనైనవెనుక దించుకోవలెను. మరియు మొగలిషర్బతుచేయు విధానముకూడా ఇదియే యని భావించవలెను.

మంచిగంధపుషర్బతువిధి.

శ్రీగంధపుపొట్టు 90 మాషకులు 450 మాషకముల పన్నీరులో వేసి రెండు అహోరాత్రులు నానవేసి పన్నీరు వేరుపరచి మిగిలిన గంధపుపొట్టులో కొద్దిగా నీళ్ళుచేర్చి కషాయముకాచి ఆకషాయము పైపన్నీరులోచేర్చి 510 మాషకములు శర్కరందుచేర్చి షర్బతుపాకముగాకాచి దించుకొని అవశ్యానుకూలముగా ఉపయోగించవలెను.

చిక్కని రుధిరమును శుద్ధికొందించు ఔషధములు.

ఆలుబకరాకాయలరసము, సోపురసము, చాతరాసిఆకురసము, తేనెకురెట్టింపు నీళ్ళుచేర్చి కాచినతేనె, శికింజబీన్ మొదలగునవి చిక్కని రక్తమును శుద్ధిచేయునని గ్రహించవలెను.

వాతమును వెడలించు ఔషధములు.

చిక్కని రక్తమును శుద్ధిచేయునట్టి వస్తువులు వాతమును శుద్ధపరుచగలవు. ఎటులననగా, వాతము, రక్తమునందు ప్రవేశించుటవలన రక్తము చిక్కబడును. చిక్కని శ్లేష్మము అనగా కఫముచేరుటవలన కూడా రుధిరము చిక్కబడును. ఇట్టితరి కఫమును వెడలించునట్టి విరోచనఔషధములు మరియు పుల్లని ఔషధములుపయోగించవలెను. కఫము, వాతము, పలచబడిన తరువాత మూత్రిము వెడలించునట్టిఔషధములను ఉపయోగించవలెను. రుధిరమునందు కఫము మిళితమైయున్నచో రక్తమోక్షణమునందు వెడలినరక్తము తెల్లగానుండును. మరియు

రక్తమునందు వాతముచేరి యుండినచో నల్లగా వెడలనారంభించును. కాబట్టి యీ మొదలగు సదుపాయములు వలచని రక్తమును స్థిరపరచును అట్టి స్థితియందు కదిరము కఫముచేయుటవలన వలచబడినచో బాదరంజబోయా, తులసిగింజలు, రాజహంస, మొదలగు ఉష్ణము శుష్కత్వము గల ఓషధులు, కఫమును వెడలించునట్టి పెద్దకరక్కాయలు మొదలగు వస్తువులు కఫమును వెడలించుటయందు అతివృత్తములు మరియు రక్తకాంతి తెల్లగానుండినచో రుధిరమునందు కఫము మిశ్రమైయున్నదని గ్రహించవలెను.

మరియు శరీరము మర్ధించుట వ్యాయామముచేయుట కష్టపడి పనులు చేయుట మొదలగు విహారములు కఫమునుశాంతినొందించును.

రక్తపిత్తము విషయమై.

రుధిరము పిత్తముతో కలిసిన మొదల రక్తమోక్షణమునందు రక్తకాంతి వచ్చువి కఫమువలె నుండును. దీనివి శాంతినొందించునట్టి ఉపాయములు పిత్తమును వెడలించుటయే యనిభావము.

మరియు జేశవాళికరక్కాయలు, ఇందువిషయమై గొప్ప సహాయకారియని గ్రహించవలెను. మరియు దిరిశెనగకట్టు, ఉన్నాబ్ మక్బతు కాసినిరసము, మొదలగునవి రక్తప్రతాపమును శాంతినొందించునట్టి ఔషధములుకూడా ఇందు లాభదాయకములగునని గ్రహించవలెను.

రక్తఉష్ణము విషయమై.

రుధిరమునందు ఉష్ణము ప్రవేశించుటవలన నాలుగుదోషములు కూడా కుళ్ళిపోవును గాన ఇందు ముఖ్యముగా జ్వరము కలుగుచున్నది. మరియు ఉష్ణము ప్రవేశించని దేదోషములు కుళ్ళనేరవు. కాబట్టిజలుబు శుష్కత్వము, కలిగించునట్టి ఔషధప్రయోగముచేయుట ఉచితము. కాబట్టి ఈఔషధములు రక్తప్రతాపము [తీవ్రత] నడచు వ్రాయబడి యున్నవి. రుధిరము ఉష్ణత్వమొందుటకు రక్తప్రతాపమనుచున్నారు.

పిత్తముచెడుటకు కారణములు.

శరీరసంబంధమగు పిత్తము అయిదుకారణములవలన చెడిపోవును. (1) వలచనికఫము పిత్తమునందు చేరుటవలన (2) పిత్తమునందుచిక్కని కఫము చేరుటవలన (3) స్వల్పవాతము పిత్తమునందు చేరుటవలన (4) వలచనికఫము స్వల్పవాతము, పిత్తమునందు మిశ్రమగుటవలన (5) వలచని కఫము, వాతము, మిక్కిలి దగ్గమై పిత్తమునందు మిశ్రమగుటవలన పిత్తము చెడిపోవును. 4, 5 భేదములందు స్వల్పకారణము గలదు. (4)వ భేదమందు ఉష్ణముతగ్గిపోవును. 5వ భేదమునందుమిక్కిలి ఉష్ణముండనియెడల ఈరెండు కారణములు సమానముగానె యుండునని భావము.

పిత్తముచెడిపోవుటకు చికిత్స.

ఉష్ణావిఖ్యమునందు చెప్పిన ఓషధులు ఒకదినమునకు రెండు మూడు పర్యాయములు ఉపయోగించినయెడల పిత్తదోషములయందు కూడా గుణదాయకమగును.

మరియు ఉష్ణము తక్కువగానుండినచో స్వల్పముగా చలువ చేయునట్టి ఓషధు లుపయోగించవలెను. అనగా ఇసప్‌గోలుగింజలు బేదానాలు, పెద్దపాయలగింజలు, కాసిని, వందిరిదోసవిత్తులు, ఎండిన ధనియాలు, చందనము, కాహువిత్తులు, కర్పూరము మొదలగు వస్తువులు ఇసప్‌గోలు గుజ్జునందుచేర్చి పానముచేయవలెను. మరియు ఇసప్‌గోలు ప్రత్యేకముగా నూరకూడదు. ఈగింజలు నూరినచో విషతుల్యమగును. బేదానాకాయగింజ కూడా నూరకూడదని గ్రహించవలెను. దగ్గునందు పుల్లనిబేదానాకాయగింజలుయియ్యవలెను. మరియు పెద్దపాయలగింజలు, కాస్నివిత్తులురసముతీసిపానంగించవలెను. పాయలాకు, కాస్ని ఆకులను కడుగకూడదు. ఎందుకనగా కడుగుటవలన బలహీనమగును. కాస్నిఆకురసము విరిచి ప్రత్యేకముగాని లేక మధురము, అప్లముకల్పిగాని పానముచేయుటవలన రుధిరము శుభ్రమొందును, రుధిరమును సుభ్ర

తనొందించువిషయమై దీనికి సమానఔషధము మరియొకటిలేదని తెలి యవలెను. మరియు పెద్దపాయలఆకు నూరిరసముతీసి వడియబోయుట మంచిపనికాదు.

మరియు పందిరిదోసవిత్తులు, దోసవిత్తులు, ధనియాలు నూరి రసముతీయవలెను. లేక నీళ్ళలో నానవేసి నూరి పానముచేయవలెను ఇటు లనానవేసి తీసినరసము మిక్కిలి ఉత్తమము.

మరియు శ్రీగంధము నీళ్లతో అరగదీసి పానము చేయుటవలన అత్యుష్ణమును శాంతినొందించును, రక్తచందనముకంటె తెల్లచందనము మంచిదని గ్రహించవలెను.

కర్పూరము. శరీరఉష్ణమును దూరపరచును. ఎందుకనగా, కర్పూ రము కేవలము శీతవీర్యముగలది గాన, యవనవయస్సునందు ఉష్ణప్ర కృతిగలవారు తప్ప ఇతరులు కర్పూరమును భక్షించకూడదు.

మరియు చల్లనిఫలజాతులు అనగా వుచ్చకాయ మొదలగునవి యు సమస్త ఆమ్లపదార్థములు, పిత్తమునకు లాభదాయకమగును. మరి యు స్త్రీలు, బాలురు, నపుంసకులు, మొదలగు వీరికి మిక్కిలి శీత ద్రవ్యములువయోగించకూడదు.

పిత్తశాంతి ఔషధములు.

(1) కుర్సతవాసీర్ ములియాన్. (2) కుర్స్ తవాసిర్ కాబిజ్, (3) కుర్స్ కపూర్, (4) చందనవుష్బతు, (5) ఆలుబకరాషర్బతు, (6) బనప్ షామర్బతు, (7) కలువపూలషర్బతు మొదలగునవి వుపయో గించవలెను. శీతద్రవ్యములు అగ్రాణించుట సేవనము చేయుటవలన పిత్తముశాంతించును. ఉష్ణము నమసిపోవును.

కుర్సతబాసీర్ ములియూనా చేయుక్రమము.

నిశస్తా, తుమ్మజిగురు, తెల్లగసగసాలు, కతిరాగోందు, ఇవిప్రత్యే కము 3½మాషములు. పందిరిదోసగింజలు, సొరకాయగింజలుప్రత్యేకము 9 మాషములు. తురంజబీన్ 1½మాషములు. తవాషీరి 14మాషములు,

ఈవస్తువులు యావత్తుచూర్ణించి, ఇసప్గోలుగింజలగుజ్జులో కల్పి బిల్లలు చేయవలెను. ఈ ఔషధము 4½ మాషములు ఉపయోగించదగును.

కుర్స్ తబాసీర్ కాబిజ్ చేయువిధానము.

తవాషీరి 14 మాషములు వేయించిన పెద్దపాయలవిత్తులు 7 మాషములు, గులాబిపూలు 24½ మాషములు, శ్రీగంధము, తుమ్మజిగురు. కతిరా, నిశస్తా, శిరాఖల్లూత్, చుక్కకూరగింజలు వేయించినవి. యష్టిమధుకము పాలు, జరిష్క్, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు గొడ్డుదానిమ్మపూలు, అకాకియా, ఇవిప్రత్యేకము 3¼ మాషములు ఈ వస్తువులను చూర్ణించి, వస్త్రగాలితమొనర్చి. శేపురసముతోగాని జరిష్క్ రసముతోగాని కలిపి బిల్లలుచేయవలెను. ఈ మాత్ర ప్రమాణము 4½ మాషములు.

కుర్సకపూర్ మాత్రలు చేయుక్రమము.

కర్పూరము 2 మాషములు, గులాబిపూలు, తురంజ్బీన్ ప్రత్యేకము 35 మాషములు. పందిరిదోసగింజలపప్పు, దోసగింజలపప్పు, తవాషీరి, యష్టిమధుకము, ప్రత్యేకం 17 మాషములు. కాహువిత్తులు 24 మాషములు. పెద్దపాయలగింజలు, 21 మాషములు. కాస్నివిత్తులు 7 మాషములు. సారకాయవిత్తులు 14 మాషములు. యష్టిమధుకం పాలు 11 మాషములు. ఈయావత్తు వస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి. ఇసప్గోలుగింజల గుజ్జులో కలిపి మాత్రలుచేయవలెను. ఈ ఔషధము 7 మాషముల ప్రమాణము వుపయోగించవలెను.

కలువపూల మస్బతువిధి.

పచ్చికలువపూలు, 20 మాషములు. ఒకశేరునీళ్ళలో ఒకఅహోరాత్రినానవేసి, పోయిమీదనునిచి, మూడవభాగము మిగులునటుల కషాయముకాచి దించి, చేతితో మర్ధించి వడియబోసి, 203 మాషములు కలకండచేర్చి, షర్బతువిధిపూర్వకముగా కాచి దించుకొనవలెను. ఇట్లునె బఫషామస్బతు కూడా చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

కఫము చెడుటకు కారణములు.

కఫము చెడుటకు అయిదు కారణములు గలవు. (1) కొంత మధురము కఫమందు చేరి పిత్తబలమును మార్చివేయును. దీనిని మధురకఫమందురు. (2) దగ్ధపిత్తము కఫమునందు ప్రవేశించును. దీనిని లవణకఫమందురు. దీనిస్వభావికము పిత్తముతో సమానముగును. (3) కఫము ఉష్ణత్వమొందిన యెడల దీనిని ఆమ్లకఫమందురు. (4) కొంత వాతము కఫమునందు చేరిన యెడల దానిని కషాయ (వగరు) ముగల కఫ మనుచున్నారు (5) కఫము పలచబడిన యెడల దానిని చప్పగానుండు కఫమనుచున్నారు. ఈకఫము మిగిలిన నాలుగు జాతుల కంటె మిక్కిలి శీతలమైనది. ఇటుల ఆయా కఫముల రుచులనుబట్టి దోషములను తెలిసికొనవలెను.

కఫమును శుద్ధినొందించు ఔషధములు

సోపు, చిన్నసోపు, యష్టిమధుకము, జీలకర్ర, దాల్చినిచెక్క ఏలకులు, జటామాంసి, ద్రాక్షపండు, బరంజాసఫ్, మొదలగు ఈవస్తువులను ఉపయోగించుటకు వైద్యుని అభిప్రాయమునందు భారమైయున్నది. మరియు కఫజ్వరాదియందు కషాయముకాది ఇచ్చుట ఉత్తమము. మరియు, కఫముకుళ్లినయెడల ఉప్పగానుండు కఫమునందు ఉష్ణకర ఔషధములు మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. ఎందుకనగా ఇందు జ్వరమధికముగానుండును. మరియు నరములలో భాగమునందు కఫము కుళ్లినఎడల కనూంగింజలు ఉపయోగించుట ఉత్తమము, కఫముకుళ్లిన ఎడల పిత్తమునందు చెప్పబడిన ఔషధములు కలిపి యివ్వవలెను.

కఫమును నసింపజేయు ఔషధములు

మాజూన్ ఫీలాసఫా, శొంఠిమాజూన్, మాజూన్ సీరి, జవారిష్ జాలినూస్, మొదలగు ఔషధములను కఫముకుళ్లక, జ్వరములేకుండిన ఉపయోగించవలెను.

మరియు కుర్సగుల్, కుర్సగాపిస్, జంజబిన్ బిజూరి నమసితోష్ణము

గలది. ఉష్ణమగు బిజూరి, మర్పుతుబిజూరి, సమశీతోష్ణముగలది. మరియు ఉష్ణమైనదిన్ని, గుల్ ఖందు ఉపయోగించవలెను.

—మాజూన్ ఫిలాసఫా విధానము—

మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, శొంఠి, దాల్చినిచెక్క, ఉసిరిగెకాయలు తాడికాయలు, చిత్రమూలము, కర్పూరములు, చల్గోజాపప్పు, బాబూనావేరు, సముద్రకొబ్బరి, ప్రత్యేకము 3½ మాసములు బాబూనా గింజలు 17½ మాసములు, ద్రాక్షపండ్లు 105 మాసములు. ఈవస్తువులుచూర్ణించి, ఈచూర్ణమునకు రెట్టింపు తేనెలో కల్పి మాజూన్ చేయవలెను. ఈమాజూను ఒకదినము తరువాత ఉపయోగించవలెను.

—శొంఠిమాజూన్ చేయుక్రమము—

శొంఠి 70 మాసములు తుమ్మజిగురు, ఏలకులు 7 మాసములు, లవంగములు, దాల్చినిచెక్క ప్రత్యేకము 17½ మాసములు. జాజికాయలు, కుంకుమపువ్వు, ప్రత్యేకము 3½ మాసములు. జాపత్రి 14½ మాసములు. యీవస్తువులు యావత్తుచూర్ణించి, కలకండపాకములో కలిపి మాజూను చేయవలెను.

—జవారిష్ జాలినూస్ విధానము—

జటామాంశి, లవంగములు, ఏలకులు, ముద్దలవంగపట్ట, దాల్చిని చెక్క, శొంఠి, నల్లజిలకర్ర, కుంకుమపువ్వు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్ళు చంగల్ వకోష్టు, తుంగముస్తలు, పూదెబల్సాను, వేపివిత్తులు, గ్రంధి తగరము, నేలవేము, ఈవస్తువులు, ప్రత్యేకము తులముమస్తకి 5 తులములు యీచూర్ణములకు సమానభాగము శక్కరచేర్చి, పైవస్తువులను చూర్ణముచేసి మొత్తమునకు రెట్టింపు తేనెలో కల్పి మాజూనుచేసి 7 దినములతరువాత 7 మాసములు పుచ్చుకోవలెను.

—కుర్సగుల్ చేయువిధానము.—

తవాషీరి, పాదిలీగె, జటామాంసి, ప్రత్యేకము 7 మాసములు. తురంజబీన్ 10½ మాసములు. గులాబిపూలు, యష్టిమధుకము, ప్రత్యే

కము 10 మాషములు. యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితే మొనర్చి పన్నీరుతో మాత్రిలు చేయవలెను. ఈ మాత్రిప్రమాణము కి మాషములుగాని, మూడుమాషములకంటె అధికముగా గాని పుచ్చుకొనవలెను.

వాతము చెడుటకు కారణములు.

వాతము అయిదు కారణములవలన చెడిపోవుచున్నదని ప్రాచీనవైద్యులు వచించియున్నారు. (1) వాతాధిక్యమువలన, (2) వాతము దగ్ధమైయుండుటవలన, (3) రక్తమైంది వాతముగా మారుటవలన, (4) పిత్తముదగ్ధమైంది వాతముగా మారుట, (5) కఫముదగ్ధమై వాతముగామారుట మొదలగు ఈ అయిదు కారణములవలన వాతముచెడిపోవునని గ్రహించవలెను.

మరియు ఏదైన ఒకదోషము దగ్ధమైయుండిన ఎడల చెడువాతముగా మారునని తెలిసికొనవలెను. అనగా దగ్ధమగుటవలన చెమ్మ దాని వ్రాష్ణమువలన లేచిపోయి చిక్కబడును. మరియు దానిసారముండనేరదు. అనగా దగ్ధమై భస్మమైన మరికొన్ని దోషములు జలుబువలన చిక్కనై పేరుకొని యుండును ఇది వాతమనిపించనేరదు.

వాతమును నసింపజేయు ఔషధములు.

విహాసాడ, గౌజుబాన్, ఖరుబూజావిత్తులు, యష్టిమధుకము, దూసగొండివిత్తులు, ఇస్తిరు, ద్రాక్షవల్లు, మొదలగునవి.

మరియు ఉష్ణము, చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను మరియు వాతము, ఉష్ణమువలన కలిగిన ఎడల శీతలము, చెమ్మగల అవుషధమును ఉపయోగించవలెను. అనగా పెద్దపాయిలు, బెదానా, పందిరిదోసవిత్తులు మొదలగునవి.

మరియు వాతము, ఉష్ణసంబంధముగానిచో ఉష్ణము, చెమ్మగల వస్తువులు అనగా సమత్వమొందించునట్టి వస్తువుల నుపయోగించవలెను

వాతము విషయమై చెప్పబడిన ఔషధములు.

శికంజబీన్ అఫ్తీమూని, నౌసాదారు, మాజూనెబుకరాత్.

యూఖూతిబూఅలి, ముఫర్రహదిల్ ఖుస్, గౌజుబాన్ షర్బత్, బాదరంజబోయూషర్బతు, మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. మరియు ప్రతివిషయములో ఉష్ణము, జలుబు, కలిగించవలెను.

మరియు ఈవాతము కుళ్ళి, జ్వరముకలిగినచో ఈక్రింది వస్తువుల కషాయము ఉపయోగించవలెను. కాసినివిత్తులు, కసూంవిత్తులు, ప్రత్యేకము. మూడుదిరములు (దిరం అనగా 3½ మాషములు.) యష్టిమధుకము, జంష్కు, ప్రతివస్తువు రెండేసిదిరములు, గౌజుబాన్ 5 దిరములు, ఈవస్తువులకషాయముకాచి, కలకండచేర్చిగాని, శికింజబీన్ చేర్చిగాని పానముచేయవలెను. ఈకషాయమునకు పూర్వము ముంజిజ్ (దోషపక్వకావ్వదము) ముపయోగించి విరోచనము చేయించిన ఎడల వెంటనే గుణము కలిగించును. వాతరోగమునందు విశేష కాలమువరకు అవుషధ ప్రయోగము చేయుచుండవలెను. అనగా వాతము నెమ్మదిగా అవుషధ గుణమును గ్రహించును.

మరియు కుళ్ళినవాతము యొక్క ఔషధములు, ఉపాయములు, జ్వరరోగములందు చెప్పబడును.

శికంజబీన్ అఫ్తిమూన్ విధానము.

ఉస్తెఖద్దూస్, శొంఠి, చాతరాసి, ప్రత్యేకము 7న్నర మాషములు, పాచిలీగె బిస్పాయజన్, సునాముఖిఆకు, కాబోలికరక్కాయలు, ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు ఈవస్తువులు యావత్తు 135 మాషములు శెనగవులునులో వేసికాచి వడియబోసి అర్ధశేరు శర్కరచేర్చి తేనెపాకముగాకాచి యుంచవలెను.

నోసదారు అను ఔషధవిధానము.

గులాబిపూలు 21 మాషములు, సాదకూపి 17న్నర మాషములు, లవంగములు, మస్తకి, గ్రంధితగరము, జటామాంసి, ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు, జాపత్రి, చిన్నఏలకులు, పెద్దఏలకులు, జాజికాయలు, ముద్దలవంగపట్ట, కుంకుమపువ్వు, ప్రత్యేకము 7 మాష

ములు, ఈవస్తువులు చూర్ణించి యుంచవలెను. పచ్చిఉశిరిగెకాయలు, మూడు అహోరాత్రులుపాలలోనానవేసి ప్రతిదినము పాలుమార్చుచు మూడవదినము నీళ్ళతోకడిగి పరిశుభ్రమగు ఉదకములోవేసి మెత్తగా వండి బట్టలోవేసి నీళ్ళుయావత్తు పిండివేసి, తరువాత, ఆకాయలునూరి అందుండి ఒకశేరు తీసికొని, తేనెలోగాని, పటికిబెల్లముపాకముచేసిగాని, వేసివండి పైచూర్ణమును అందుచేర్చి గాజుపాత్రియందు నలుబది దినములవరకుయుంచి, తదుపరి 3న్నర మాషములు మొదలు 10న్నర మాషములవరకుపయోగించవలెను. ఈయౌషధబలము రెండుసంవత్సరములవరకు స్థిరముగానుండును.

పర్బత్ గౌజుబాన్ విధానము.

పచ్చిగౌజుబాన రసముతీసి, తెల్లశర్కర సమానముగాతీసికొని కలిపికాది పైపొంగుతీసివేసి 40 మాషములు పన్నీరుచేర్చి పాకవిధిగా తయారుచేసి యుంచవలెను. బాదరంజబోయామర్బతుచేయు విధానము కూడా యిటులనే చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

ముఫర్రిహాదిల్ఖుస్ విధానము.

పగడచూరు, కహరోబా, నల్కచూర్, కచూరము, ప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు 7న్నర మాషములు పచ్చిసాంబ్రాణి, కాబోలుకరకాయలు, పిస్తా, మాదీఫలపుకాయపైబెరడు, కత్తిరించిన పచ్చిపట్టు, ముత్యములు, ప్రత్యేకము 7 మాషములు, ధనియాలు, తవాషీరి ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు, బహామనెనుపెద్, బహామనెనురకు, ప్రత్యేకము 7న్నర మాషములు, గౌజుబాన్, చాతరాసి, బాలంగు, యీవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి దానిమ్మకాయరసము చుక్కకూరరసము, జరిష్కురసము, ప్రత్యేకము 35 మాషములు తీసికొని తెల్లశర్కర, బనప్షాషర్బత్తు ప్రత్యేకము 405 మాషములు చేర్చి పాకంబట్టి దించుకొని పైచూర్ణములనుచేర్చుకొని మాజూగా చేయవలెను.

దోషపక్వ ఔషధములు.

దోషపక్వఅవుషధములను సేవించుటవలన అపక్వమలము పక్వ మొందును. మలముపక్వమొందించుటవలన ప్రయోజనమేమనగా చిక్క గానుండు మలము పలచగామారును, పలచగానుండు మలము చిక్కబ డును. రుధిరసంబంధమగు రోగములందు దోషపక్వఔషధములు ఉప యోగించకూడదు. గాని రక్తము నందు మలదోషముచేరి యుండినచో ఈఔషధములు లాభదాయకమగును ఈఔషధములకు మంచిసాయ ని వుపయోగించుచున్నారు.

పిత్తమును పక్వమొందించు ఔషధములు.

ఉన్నబ్ 7కాయలు, బనప్షాపూలు, కలువపూలు, శాతరాసి, గులాబిపూలు, ప్రత్యేకము 2 దిరములు, కాసినికత్తు, 3 దిరములు, నీళ్ళలోగాని, అరఖులోగాని, నాలుగుఝాములుగాని. లేక ఎనిమిది ఝాములుగాని నానవేశి వడియబోసి శికింజబీగాని, తురంజ్‌బిన్ కలి పిగాని లేక మరియేమక్బతుగాని చేర్చిపానముచేయవలెను. ఈవౌషధము పిత్తమును పక్వపరచును. ఈవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచుట వలన, కషాయమనబడును. కాచునట్టి కషాయమునందు ఉష్ణము ప్రవే శించును. మరియు ఉష్ణాధిఖ్యముగానుండురోగికి కాదిన కషాయ ముప యోగించకూడదు. శీతకషాయమనగా వస్తువులను నలియగొట్టి రాత్రి నీళ్ళలోవేసి ప్రాతఃకాలమునందు వడయబోసి పానముచేయవలెను.

మరియు చల్లనిగింజలు ప్రత్యేకముగా రసముతీసి ఉపయోగించ వలెను. పైనచెప్పబడినగింజలు, తైలములు, మొదలగునవి యవన వయస్సుగలవాని విషయమైచెప్పబడినవి. కాబట్టి రోగి బాలుడైనచో వస్తువులను తగ్గించవలెను. మరియు పిత్తము మూడుదినములలో పక్వ మొందును. ఈపిత్తమునందు ఇతరదోషములుచేరకుండా యుండవలెను. ఇతరదోషములుచేరియుండినచో అయిదులేక అధికదినములకుగాని పక్వ మొందదని గ్రహించవలెను.

కఫదోషపక్వౌషధములు.

ద్రాక్షపండ్లు, 5 కాయలు, నలియగొట్టినసోపు, రెండుదిరములు సోపుకుబనులు, చిన్నసోపు చేర్చుట ఉచితము. అతిమధురము, మూడు దిరములు, నలియగొట్టిన ముబకాయ 2 దిరములు, రాజహంస, 5 దిరములు, పచ్చని అంజీరపండ్లు, 5 కాయలు, గులాబిపూలు, 3 దిరములు, ఈవస్తువులు యావత్తు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి 7 దిరములు తేనెతోచేసిన గుల్ఖందుచేర్చి వడియబోసి పానముచేయవలెను. ఇందు రెండు తులముల శికంజబీన్ కలుపుట మంచిది. ఈరోగికి దగ్గుయుండినయెడల శికంజబీన్ కలుపకూడదు. ఉప్పనిశ్లేష్మమునందు పిత్తము, కఫము, పక్వమొందించునట్టి ఔషధము లుపయోగించవలెను.

దోషసంయోగ పక్వౌషధములు.

వాతము మొదలగు దోషములు కలిసియుండునట్టి శ్లేష్మమునందు జ్ఞాపకముంచదగిన అంశములు.

సెనగకట్టు, కఫ వాతములను పక్వపరచుటయందు ఉత్తమమైనదిగాని జ్వరసమయమునందు మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. జ్వరము పురాణగతమైనచో బాధదాయకమగును. మరియు కఫము చిక్కగానుండిన 9 దినములలో పక్వమొందును. మరియు కఫము చిక్కగాగాని పలచగాగానియుండినచో 6 దినములలోగాని లేక 9 దినములకంటె అధికదినములలో పక్వమొందును.

వాతజదోషపక్వౌషధములు.

విహాసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) కాయలు 20, ఉన్నాబ్ 10 కాయలు, గాజుబాన్, బాదరందబోయా, ఉస్తెఖద్దూస్, రాజహంస, సోపు, శాతరాసి, ఈవస్తువులను ప్రత్యేకము రెండేసి దిరములు, నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి శర్కరగాని, లేక తురంజ్బీన్ గాని, గుల్ఖందు గాని పానముచేసిన ఎడల కేవలము వాతమలము పక్వమొందును.

మరియు వాతము ఇతరదోషములు దగ్ధమొందుటవలన ఉత్ప

న్నమైనచో ఆదోషమలములు పక్వమైయుండునట్టి ఔషధములు కొద్ది కొద్దిగాచేర్చి ఉపయోగించవలెను. కేవలము వాతము 15 దినములలో ఒకటి రెండుదినములు ముందు వెనుక పక్వమైయుండును. పక్వమైయుండుటకు తాత్పర్యమేమనగా మలము, విరోచనబలము వలన వెడలిపోవును. మరియు, పక్వకౌషధములయొక్క సారము మలమునందు ఆవశ్యముగా ప్రవేశించును. ఇటువంటి రోగములయందు మలము చిక్కగానుండును. గాన పక్వౌషధములు, పలుమారుపయోగించుచు విరోచనము చేయించవలెను. మరియు, పక్వౌషధములవలన ప్రయోజనము కలుగకుండిన విరోచనఔషధము లుపయోగించకూడదు. ఒక్కొకప్పుడు పక్వౌషధములు ప్రయోగించ నిదే మలము పక్వమైయుండి, చికిత్స చేయకనే రోగముశాంతించును. కాబట్టి ఉపాయమువలన రోగిహృదయమునకు సహాయము కలిగించుచున్నవని గ్రహించబడుచున్నది.

విరోచనము ముల్‌యాన్ విషయమై.

విరోచనమనగా, నరములనుండి మలమును దూరమునుండి ఈడ్చి అమలమును ఒకేస్థలమందుంచి మలమూత్రముల ద్వారాగాని, చెమటద్వారాగాని వెడలించుటకు విరోచనమనుచున్నారు. ములియాన్ అనగా కేవలము మలము ప్రేగులనుండియు, కడుపునుండి వెడలించును. విరోచనమునకు ముందు దోషపక్వకషాయాదు లుపయోగించుట అవశ్యకము.

ములియాన్ యందు. మలపక్వౌషధము లుపయోగించనవసరముండదు. అయినను, ములియాన్ కంటెముందు మలపక్వౌషధములు పయోగించుటమంచిది.

ములెయన్ ముబారిక

ఇదిభాహ్యాంతర వ్యాధులనేకములకు లాభదాయకము. ఇది గర్భిణీస్త్రీలు, బాలురు, వృద్ధులు, కూడా పానముచేయదగును గాని

జ్వరరోగులకు మాత్రముపయోగించకూడదు. లోఅంగములవాపునందు కూడా లాభకరము. మరియు, సమస్తవిధముల మలము హరించుటయందుపయోగించును.

రేలకాయగుజ్జు, పన్నీరులోగాని, ఉష్ణోదకములోగాని, కలిపి వడియబోసి పానముచేయవలెను. ఉష్ణముఅధికముగా నుండిన కాసినిరసముగాని లేక చల్లని స్వభావికముగల గింజల రసముగాని అందుచేర్చి పానముచేయవలెను.

మరియు, కడుపులోభాగమునందు వాపు కలిగియుండినచో కామంచాకు రసముచేర్చి పానముచేయవలెను. సోపుగింజలరసము గుల్కందుకల్పి పానమొనరించిన వాతగుల్మము. హరించును. రేలకాయదుర్వాసనహరించుటకు పన్నీరుగాని, సోపుగాని, చేర్చుటమంచిది. మరియు, ఈరేలకాయను మిక్కిలి ఉత్కృష్టముగా చేయవలదినచో అనలిసీరఖిస్తమాదిఫలరసాయనము చేర్చవలెను.

ఉన్నాబ్, శ్లేష్మాంతకము, బనప్షాపూలు, ద్రాక్షపండ్లు, గాజుబాళ మొదలగు వస్తువులను కషాయముకాచి దించి అందు రేలకాయగుజ్జు కలిపి పానముచేయుట మంచిది.

మరియు, ప్రేగులందు బలముతక్కువగానుండి, నలినొప్పి కలిగిన ఎడల బాదంనూనె చేర్చవలెనుగాని, ప్రత్యేకము రేలగుజ్జు యివ్వకూడదు. బాదంనూనెచేర్చి గర్భిణిలకు, వృద్ధులకుకూడా ఉపయోగించదగును. క్షీరపానులగు బాలురకు బాదంనూనె చేర్చ నగత్యముండదు. ఎందుకనగా పాలు త్రాగుటవలన ప్రేగులు స్నిగ్ధముగా నుండును. గాన రేలకాయగుజ్జు ప్రేగులకు అంటుకొనజాలదు. మరియు, యుక్తయవనవయస్సుగల వారికి 16 దినములు రేలగుజ్జు ఉపయోగించవచ్చును. దిరమునగా 3½ మాషములు. యింతకంటె అధికము ఉపయోగించుట హానికరమగును.

విరోచనవర్ణనము.

గొప్ప అవసరముకలిగి విరోచనము చేయింపవలసిన యెడల ముందుగా పక్వౌషధములను ఉపయోగించదగదు. అనగా కూలంజ్ నొప్పి యుండు రాత్రిభాగము మేఘము క్రమ్మినప్పుడు వర్షమునందున్న చిక్కలిగాలి యుండునప్పుడు కూడాగమనించక ఈ విరోచన ఔషధమును కాచిగాని, నానవేసిగాని పానముచేయవలెను. తదుపరి ఉష్ణోదకమును పానముచేయకూడదు. ఇటుల చేయుటవలన ఔషధగుణము తగ్గిపోవును. మరియు, ఈవిరోచన ఔషధము కడుపునొప్పి కలిగించిన ఎడల ఉష్ణోదకము పానముచేయవచ్చును.

మరియు, విరోచన ఔషధము మాత్రగాని, చూర్ణముగాని అయినచో ఉష్ణోదకపానమువలన విరోచనములగును. విరోచనఔషధము సేవించిన పిమ్మట దాహమైనచో శీతజలపానముచేయకూడదు. గాన ఉష్ణోదకము కొద్దిగా పానముచేయుట మంచిది. ఉష్ణప్రకృతి గలవారు శీతజలపానము చేయవలెను. దీనివలన హాని కలుగనేరదు. ఉష్ణోదకపానమువలన ఔషధబలము తగ్గిపోవును.

మరియు, షర్బతుబరిష్క్ మొదలగు విరోచన ఔషధములందు సేపాళములుగాని, తెగడగాని, ఉప్పు మొదలగునవిచేర్చిన ఔషధములు శీతజలమువలన బలముతగ్గు ఔషధములని భావము. మరియు, ఏమనుజునికి ఔషధము చక్కగాపనిచేయదో అట్టివాని భుజములు రెండును బిగించికట్టవలెను. ముక్కుపట్టుకొని ఔషధపానముచేయవలెను. తదుపరి పుక్కిలించవలెను. ఔషధపానముచేసిన తరువాత పాదినాఆకు వాసనచూచుట నమలుట, తమలపాకులు, ఏలకులు నమలుట మంచిది. ఇట్లుచేయుటవలనకూడా వాంతిభయమున్న యెడల విరోచనమునకు ముందు వాంతిచేయించి. పిమ్మట విరోచనఔషధ మివ్వవలెను. మరియు, విరోచనఔషధము సేవించి నిద్రించకూడదు. గుదప్రక్షాళన

మునక్కై రేశాఖరయి వేసి కాచిన గోరువెచ్చని కషాయము ఉపయోగించవలెను.

మరియు, విరోచనము కాకుండిన ఆదినమే ఇతర విరోచన ఔషధము లివ్వకూడదు. మరియు, వసియబోసిన ఆల్‌బకరారసముగాని, చింతపండురసము (చారు) గుల్‌ఖందు, మాదిఫలరసాయనము కొద్ది కొద్దిగా విరోచనఔషధము పుచ్చుకున్న పిమ్మట పానముచేయవలెను. ఇందు రేలకాయజిగురుకూడా చేర్చుటయుండిది. ఇటులనె మస్తకిచూర్ణము $1\frac{1}{2}$ దిరము శర్కరగాని, కలకండగాని కలిపి, ఉష్ణోదకముతో పుచ్చుకొనుట ఉత్తమము.

మరియు, విరోచన విశేషత్వమువలన మూర్ఛ కలిగినచో వెంటనే వమనము చేయించవలెను. వమనమువలన బాధము కలుగకుండిన ఇతర అసందర్భములేమియు లేకుండిన తక్షణమే బాసలికుఅనుశిర, అరహాల్‌అనుసిరలను బేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను.

మరియు, కడుపునందు, పేగులందు ఉష్ణము అధికముగా నుండినచో బేదనా, ఇసప్‌గోల్‌గింజల గుజ్జు (జిగురు) పానముచేయించవలెను, మరియు, రోగిప్రకృతి సమానముగా నుండిన సోపు, మస్భతు పన్నీరులోచేర్చి పుచ్చుకోవలెను. ఒకఘడియ తరువాత ఉష్ణభోజనములు భుజించవలెను. చెడువిరోచనము శిరావేదనవలన గొప్పహాని ప్రాప్తించును. కాబట్టి రోగిబలానుసారముగా రెండవ విరోచనఔషధ మివ్వవలెను. దీనివలన వెడలవలసిన మలము వెడలిపోవును. రోగిదుర్బలముగా నుండిన కొద్ది కొద్దిగా విరోచనఔషధము పానముజేయవలెను. అనగా లఘువిరోచనము చేయించవలెను. ఇటుల మూడు దినముల కొకపర్యాయము విరోచనము చేయించవలెను.

మరియు, విరోచనఔషధమువలన విశేషవిరోచనములయినచో కట్టించవలెను. జ్వరములేకుండిన మజ్జిగ, వరిఅన్నము భుజించవలెను. జ్వరముండినచో వేయించినసోపు, వేయించినపెద్దసాయిలవిత్తులుచూర్ణించి, బార్

తంగ్, రసముతో పానముచేయించవలెను. విరోచనప్రకరణమునందు చెప్పబోవు నుపాయములను చేయువలెను.

పిత్తజవిరోచన ఔషధములు.

కరక్కాయబెరడు, చింతపండు, మాదీఫలము, బనఫ్షాపూలు, అఫ్సంతీన్, సకమోనియా, వేయించిన ఇసకపేచావిత్తులు, ఆలుబకరా, చాతరాసిఆకు, ముసాంబరము, గులాబిపూలు, శీర్‌ఖిస్త, ఈచెప్పినవస్తువులలోనుండి బలిష్టమగు వస్తువునుగాని దుర్బలవస్తువును ప్రత్యేకము ఉపయోగించవలెనో గమనించి, ప్రత్యేకముగా గాని రెండేసి వస్తువుల చేర్పుగాని యుపయోగించవలెను ఈవస్తువులలో సకమోనియా మాత్రము వేయించి ఉపయోగించవలెను.

పిత్తమును వెడలించు ఔషధములు

కరక్కాయబెరడు 6 దిరములు, నల్లఅలూబకరా 25 కాయలు, విహాసాడా (శ్లేష్మాంతకము) 20 కాయలు సునాముఖిదళులు, చాదరాసి ఆకు ప్రత్యేకము 3 దిరములు, ఉన్నాబ్ 8 కాయలు, కాస్నివిత్తులు 2 దిరములు, కసుంబావిత్తులు 1½ దిరములు, శీర్‌కిస్తగాని, తురంజబిన్‌గాని, 1 దిరముమొదలు 15 దిరములు ఈవస్తువులను కషాయము కాచిగాని నీళ్ళలోనానవేసిగాని పానముచేయించవలెను. దీనివలన విరోచనములు పక్వముగాకుండిన ఈకషాయమునందు రేలకాయగుజ్జు చేర్చవలెను. రేలజిగురు చేర్చినపుడు బాదంనూనె బనఫ్షాతైలము ఒకదిరముచేర్చవలెను. మరియు ఔషధము హెచ్చించుట తగ్గించుట వైద్యుని అభిప్రాయముపై భారమైయున్నది.

మరియు విరోచన ఔషధములకే జాతిమలమును వెడలించునట్టివి కావు. అయినను యేమలమును విశేషముగా వెడలించునో ఆపేరుతో ప్రసిద్ధమైనది. జ్వరమునందు కషాయముకంటె పూర్వము కరక్కాయ చూర్ణముపయోగించకూడదు. ఎందుకనగా అప్పటిస్థితియందు వాతము గామారును. అనగాయక్రుత్సంబంధమగు అతిసారములుకలుగలవు. ఒక

వ్పుడు కరకాకాయచూర్ణముపయోగించవలసిన అవశ్యముకలిగినచో బాదంనూనెతో స్నిగ్ధపరచి, బేదానాగుజ్జుతోగాని, ఇసప్గోలుగింజల గుజ్జుతోగాని, కలిపి పానముచేయుటవలన హాని సంభవించనేరదు.

కఫజవిరోచన విదానము:

మహానింబకాయబెరడు. కంతురియూగ, గారిఖూగ, మాహిపాజజ్, తెగడ నీలివిత్తులు, నల్లజీలకర్ర, శుకాయి, కాటుకవిత్తులు, మొదలగునవి.

కఫజవిరోచన ఔషధములు:

అయారజ్ పైకరా, తెల్లతెగడ, నీలివిత్తులు, ప్రత్యేకము ఒక్కొకదిరము, గారిఖూన్, చిన్నసోపు 2 దిరములు, ఉప్పు, మహానింబకాయలబెరడు ప్రత్యేకము 1½ దాగ్ ఈవస్తువులు యావత్తు చూర్ణించి సోపురసముతోనూరి ఒకమాత్ర చేయవలెను. ఇదిఒకమోతాదు. ఈ మాత్ర యుక్తయవన పురుషుల నిమిత్తము చెప్పబడినది.

గారిఖూగ నూరకూడదు ఇందులో ఒకవస్తువు గోరువలె నుండును. దానిని నూరుటవలన విషతుల్యమగును. కాబట్టి దానినినూరి, వెంట్రుకల జల్లెడతో జల్లించవలెను. దీనివలన మెత్తనిపీచు వెడలిపోవును.

(2) ఉన్నాబ్, విహాసోపా 20 కాయలు, ఎంకుజూఫా, కలువపూలు, బనప్షాపూలు, రాజహంస, సోపు, యీవస్తువులు ప్రత్యేకము 3 దిరములు దాతువండ్లు, 15 కాయలు, అజూరవండ్లు 7కాయలు, చిన్నయష్టిమధుకము 4 దిరములు ఇందులో చితకగొట్టవలసినవస్తువులు చితకగొట్టి మూడురతులు నీళ్లలోవేసి ఒకరతిశేషించువరకు కషాయముకాచి దించుకొనివడియబోసి రేలకాయగుజ్జు, మాదిఫలరసము, గుల్ఖందు 10 దిరములుకలిపి చేతితోమర్దించి వడియబోసి అందుఒక దిరం బాదంనూనెకలిపి పానము చేయవలెను.

కఫవిరోచనచూర్ణము.

మూడుదిరములు తెల్లతెగడచూర్ణము బాదంనూనెతో సిద్ధపరచి

1 దిరము శొంఠిచూర్ణము, తెల్లవృస్సా, అర్ధదిరము సీకోదకముతో ఉప యోగించవలెను. ఉవ్వాశబనులు యావత్తుచూర్ణమునకు సమానభాగ ము శర్కరచేర్చుటమంచిది, మస్తకి జేర్చుటకూడా వుత్తమము.

సకమోనియానుర్ధిక్రమము.

సేవుకాయగాని, బేదానాకాయగాని, తొలిసి అందులో సక మోనియాయుంచి దీనికి క్రిందపైన మస్తకిచూర్ణమువేసి కాయబందిం చి వస్త్రముచుట్టి మన్ను లేపనముచేసి ఒకమట్టిపాత్రయందుంచి పుట ముగాని పొయ్యిమీదనుంచిగాని ఆకాయకాలి కాలకు డతీసి చల్లారిన వెనుక సకమోనియాతీసి ఉపయోగించవలెను.

వాతమును వెడలించు ఔషధములు.

కాబోలుకరక్కాయలు, నల్లకరక్కాయలు, సునాముఖ, బొడరంజ బోయ, పాదితీగె, ఉస్తెఖద్దూస్, శుద్ధిజేసిన రాజావర్తము. (నీలిరంగు గలరాయి) హాజరుఅర్మని, (శీమకాలిరాయి) ఉసిరిగెకాయలు.

వాతవిరోచనఔషధములు.

యారజ్ పైకరా 5 దిరములు, పాదితీగె 10 దిరములు, శుద్ధిజేసి న రాజావర్తము 7 దిరములు, శీమకావిరాయి 9 దిరములు, వేయించిన సకమోనియా, మహానింబ్బకాయలబెరడు, కాలిఖర్బల్ రెండేసిదిరము లు సంబుల్తీబ్, చిన్నసోపు, ప్రత్యేకము ఒక్కొకదిరములు ఈవస్తువు లు యావత్తుచూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి అజామోదంరసముతోనూరి మాత్రలుజేయవలెను. ఈఔషధము 2న్నర దిరమువరకు ఉపయోగించ వలెను.

రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము.

రాజావర్తము మెత్తగానూరి నీళ్ళలోవేసి వుడికించి అందు జై తూన్ తైలము కొద్దిగాజేర్చి వంచివేసి తదువరి విశేషజలముపోసి మరి యొకపాత్రలో వంచుకొనవలెను. యిటులరంగునీళ్ళుయావత్తు వంచు కొని మూతమూసియుంచవలెను. ఆపాత్రయందు నీరుతేరిరాజవర్తము

అడుగునందు పేరుకొనియుండును. ఆనీళ్లు మెల్లగా వంచివేసి ఎండించి ఔషధములం దుపయోగించవలెను. ఇటువంటి అన్నివిధముల జేగురురాళ్లను శుద్ధిచేయవలెను.

(2) పిండికరకాయలు 2 తులముల 1 మాషము. బిస్పాయజ్ 1 తులము 5న్నర మాషములు. పాదితీగె 2 తులముల 7 మాషములు. సునాముఖి 2 తులముల 4 రతులు ఉస్తెఖద్దూస్ 2 తులముల 4 రతులు. గులాబిపువ్వులు 1 తులము 2 మాషములు. గౌజుబాన్ 10½ మాషములు. బాదరంజబోయా 10న్నర మాషములు. చిన్నసోపు 7 మాషములు. పెద్దసోపు 7 మాషములు. నల్లకటుకరోహిణి 2 దాగులు తెల్లతెగడ 3న్నర మాషములు, శొంఠి $1\frac{4}{3}$ మాషములు. ఈవస్తువులు యావత్తు కషాయముకాచి అందువస్త్రగాలితమొనర్చిన గారిఖూన్ చూర్ణము శీమకావిరాయి నమల్‌నిఫతి కషాయముకాచునప్పుడు ప్రత్యేక 2 దాగు కలిపివడియబోసి పానముజేయవలెను.

మరియు, విశేషబలము కలిగించవలెనసినచో మహానింబ్బకాయబెరడు సకమోనియా అధికముగా చేర్చవలెను. ఈకషాయమువాత సంబంధమగు వ్యాధులందు ఉపయోగముగానుండును. ఈ కషాయములో ఆకాశవల్లి చేర్చే యెడల బట్టలో మూటకట్టి కషాయము దించుకొనుటకు ముందు వేయవలెను. వెంటనేదించి వడియబోసి పానముచేయవలెను.

వమనకల్పము.

వమనముచేయు వస్తువులు.

ముందుగా వానిప్రయోగములను వర్ణించబడుచున్నవి. వమనమునకు ముందుగా అత్యావశ్యకమని గ్రహించవలెను. వమనము చేయించవలసిన అగత్యము కలిగినయెడల ఒకదినము ముందుగా మృదుభోజనములు భుజించి ఉష్ణము మొదలగు ప్రచారములు లేకుండిన సుగంధతైలములను శరీరమునకు మర్దించి వమనము చేయించుటకు ముందు వరిబియ్యము, పెసరకట్టు భుజించి కొంతసేపటివరకు సావధానముగాయుండి తదుపరి వమనముచేయునట్టి వస్తువులను పానముచేసి వమనము చేయవలెను. మరియు, శరీరమునందు చెమ్మగలవారికి పెసరపప్పు, బియ్యముతో జేసినగంజి యివ్వదగదు. మరియు, కఠినముగా వమనమగువానిని మూడేసిదినములు ఉష్ణప్రదేశమునందుంచి దేహముపై తైలము మర్దించి మారు మారుభోజనముచేయించి వమనముచేయించవలెను. వమనము చేయునప్పుడు సమత్వముగా కూర్చుండవలెను. కడుపు నడుములను ముణుచుకొనవలెను. అనేకులు నిలుచుండియే వమనము చేయుదురు. ఇట్లు చేయుటవలన కడుపు అధోభాగమునందు మలముకూడా వెడలుచున్నది. మరియు, వమనము రెండుపర్యాయములు ఆలస్యముగా యివ్వవలెను. ఇట్లువమనము చేయుటవలన గర్భము మిక్కిలి దుర్బలమొందును. తదుపరి, ఉష్ణమునందు ఉష్ణప్రకృతిగలవారు శీతజలముతో కాళ్ళు చేతులు ప్రక్షాళనము చేయవలెను. ఉష్ణోదకమునందు శికంజ్ బీ[illegible]గాని, తరువాణిగాని కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన నోటియందు మలము వెడలిపోవును

మరియు, శీతాకాలములో చల్లనిప్రకృతిగలవారికి కాళ్ళు, చేతులు, ముఖము ఉష్ణోదకముతో ప్రక్షాళనము చేయవలెను. తేనె, సికింజబీను కలిపి పుక్కిలించవలెను. పిమ్మట మస్తకి 3½ మాషములతోకూడి శర్కరచేర్చి పుచ్చుకోవలెను. శర్కర, సేవు, అరఖులో పానము చేయించవలెను. మరియు, మస్తకి బదులు గుల్ ఖందు, ఇతిరిఫల్ సగీర్ యుపయోగించవచ్చును.

మరియు, ఔషధముల తీక్ష్ణత్వము వలన యెక్కుళ్ళు రావుటనారంభించినచో, ఉష్ణోదకమును కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. తుమ్ముకలిగించు వుపాయములను చేయవలెను. మరియు, వమన సమయమునందు రొమ్ము ప్రక్కలయందు పీడకలిగి కడుపుబ్బు తటస్థించిన యెడల గుల్ రోగనుగాని, బాబూనా తైలముగాని మర్ధించి ఉష్ణోదకమును ధారగాపోయవలయును. మరియు, వమనముచేయించుట అత్యావశ్యకమైనచో, ఇందుదహరించిన అంశములను స్వీకరించక తక్షణమే వాంతి చేయించవలయును. విషభక్షణమునందు వాంతిచేయించ వలసినచో విషము గర్భమునుండి సాంతముగ వెడలిపోవునట్లు వెంట వెంట వమనము చేయించవలసినదేగాని సందర్భములను గమనించకూడదు.

పిత్తమునువమనముద్వారా వెడలించుఔషధములు.

సికింజబీన్ ఖల్ది, 20 మిస్కాలు, పాలక్ ఆరకు 40మిస్కాలు, యవకషాయమునందుగాని, ఖుబ్బాజీకషాయమునందుగాని కలిపివెచ్చచేసి, పానముచేయవలెను.

కఫమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు.

ముల్లంగివిత్తులు 7 మాషములు, సోయివిత్తులు 7న్నర మాషములు, సముద్రలవణము 2¾ మాషము యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి, తేనెలోకలిపి పుచ్చుకోవలెను. దీనివలన వమనము తనంతట వెడలనారంభించును. అట్లువెడలకుండిన, ఉష్ణోదకము పానము చేయవలెను.

మిస్కాల్ అనగా 1½ మాషముకొందరిమతము. మరికొందరు 1½ మాషమనికూడా వచించుచున్నారు.

వాతమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు.

మల్లంగిదుంప వొల్చి, అందుకటుకరోహిణిచూర్ణముంచి, ఒకఅహోరాత్రి సికంజబీన్‌లో నానవేశి, ప్రాతఃకాలమునందుతీసి బక్షించవలెను. పిమ్మట, సికంజబీన్ అలసందకట్టులో కలిపిపానము చేయవలెను.

కఫపిత్తములను వమనము ద్వారావెడలించు ఔషధములు.

యష్టిమధుకము 5మిస్కాలు, సోయివిత్తులు 5మిస్కాలు, ఖర్బూజవిత్తులు, యవలు, యీవస్తువులుప్రత్యేకంతిమిస్కాలు, యీవత్తువస్తువు ఒకకవ్వనీళ్ళలోవేసి అర్ధాంశముగాకషాయముకాచి దించుకొని, ఆ కాశవల్లిషర్బత్తు 10మిస్కాలుకలిపి, పానముచేయవలెను. లేద్రాదాక్షసిర్కాకలిపి గోరువెచ్చగానుండునప్పుడు పానముచేసి వమనముచేయవలెను.

వమనముచేయుటకు అత్యంతఅవసరము కలిగితేనేతప్ప, నల్లకటుకరోహిణిప్రయోగించకూడదు. ఎందుకనగా, నల్లకటుకరోహిణి, విషసంబంధమైనది. కాబట్టిదీనివలన, బుకనాసిరోగముసంభవించును. దేనివలనకూడా వమనముకాకుండిన అట్టివానికి అవసరములేనిదే వమనముచేయించకూడదు.

ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్‌సాహేబ్, పౌత్రపాచ్చాబేగుసాహేబ్
పుత్రభేషజవిద్వత్ ద్విధేయ, రహంతుల్లాబేగ్
నామధేయ, ప్రణీతంబయిన తిబ్బెఅక్బర్‌షాహి
గ్రంథమునందు, దోష, విరోచన, వమన
ప్రథమ అధ్యాయము
సంపూర్ణము.

యాశరీముల్ మారూప్.

బిస్మిల్లా ఇర్రహామానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బర్షాహీ.

రెండవ అధ్యాయము.

సర్వశరీరమునకు శిరస్సు ప్రధానమగుటవలన ముందుగా శిరస్సుయొక్క వివరము శిరస్సంబంధమగు వ్యాధులను చెప్పుచున్నాను.

శిరస్సుయొక్క లక్షణములు.

చర్మము, మాంసము, నరములు, ఝిల్లి, మెదడు, రక్తనాళములు మొదలగునవి బుద్ధియొక్క ప్రధానద్రవ్యములు. అనగా, రత్నములని భావము. మెదడుచుట్టు నాక్రమించియుండు నరముల చిక్కుఅల్లుకొని యుండు రక్తనాళములు, వాతనాళములు, కండరములు, జీవనరములు, అనగా ప్రాణవాయువు సంచారముచేయు నరములచేత రుధిరమును, ప్ర

చరింపచేయుచున్నవి. జీవనరములద్వారా ప్రాణవాయువు మెదడునం దుచేరి సహస్రచక్రమధ్యమందుండు పరబ్రహ్మస్వరూపమును కలియు చుండును. అనగా అభిషేకమును చేయుచుండునని భావము. మరియు కండరములు శిరస్సుయొక్క పెంకను బంధించి కదలకుండునటులచేయు చున్నవి. ఇవి అన్నికలిసి శిరస్సయను నామముకలిగినవి.

శిరస్సుయొక్క వెంట్రుకలు, చర్మముయొక్క భాగమునుండి సర్వశిరమును రక్షించుచున్నవి. కాని ఇవి శిరమునకు సంభంధములేవు. శిరమునందుండు యావత్తుయెముకలు ఏడు. అందులో నాలుగు ఒకటి కొకటిగోడవలె నిలువబడియుండును లెక్కనవి పరుపువలె పరచబడి యుండును. దీనిని అరబ్బీభాషయందు ఖాయమేదిమాగ్ (మస్తిష్క) ఆధారమని అందురు. అనగా మెదడుయొక్క ఆధారమనిభావము. మరి యు రెండుగోడగులవలెకలిసి యున్నవానినే అరబ్బీభాషలో కహాఫ్ అని అందురు దీనినే తలపుర్రె అనిభావము. మెదడునకు (మస్తిష్క) అరబ్బీలో దిమాగ్ అనిఅందురు. (ఇంగ్లీషులో బ్రైన్) అందురు. మరియునిది మృదువుగను పసుపురంగుగను తెల్లగనుండును. అందుండి నరములు ప్రాణవాయువు (రూహెనఫ్సాని) అనగా జీవుడు మెదడు నందుండును. ఇచ్చట ఒకవిధమగు మహాశక్తిగలదు. దీనివలననే బుద్ధి సంబంధమగు సర్వశరీరముయొక్క కార్యములు నెరవేరుచున్నవి. ఊహా లు కలుగుచున్నవి. ఇందుచేత శరీరమునకు ప్రధానఅంగము, శిరస్సని చెప్పబడుచున్నది. మరియు మెదడునకున్ను హృదయమునకు సంబంధ ముగల నరములు రక్తనాళములు జీవనరములు మెదడునుండియు మెదడు పై భాగముయందుండు పొరలునుండియు సర్వశరీరమును వ్యాపించి వృ క్షముయొక్క శాఖలవలెకూడుకొనియున్నవి. జీవనరములు మెదడునుం డి పుట్టినవిగాని, ఇవి మస్తిష్కముయొక్క ప్రధానఅవయవములుకావు.

మెదడుయొక్క ఆకారము.

మెదడుయొక్క ఆకృతి త్రికోణాకారముగనుండును. ఇదిమూడు భాగములుగానుండును. యిందులోమధ్యభాగము ప్రధానమయినది. వెనుక మచ్చనగుంటవరకు నాశ్రయించియుండు మెదడునకు చిన్నభాగ

మందుచు. మెదడుయొక్క పెద్దభాగము మిక్కిలి మృదువుగనుండును. దీనినుండి ఖర్మేంద్రియములయొక్క జీవనరములు బయలు వెడలినవి. మస్తిష్కముయొక్క వెనుకభాగము ముందుభాగముకంటె కఠినముగా నుండును గాన వెనుకమెదడువలన నడచుటకున్నూ తిరుగుటకున్నూ సహాయముచేయునట్టి జీవనరములు దీనియందు పుట్టుచున్నవి. (మస్తిష్కము) తలముందుభాగమునుండి వెనుకభాగమువరకు వెడల్పునందు మూడుభాగములుగా భాగించబడినది. ఇందుండి ప్రత్యేకభాగము నకుసివాసి మెదడు. మెదడుయొక్క పొర అందురు ఈమూడు పొరలలో నుండిముందుపొర వెడల్పుగను మధ్యభాగముయొక్క పొర క్రిందిభాగము కొంత ఖాళీవుండును. దీనిని ఝురనా, అని అరబ్బీలో వాడుదురు. మెదడుయొక్క మలము ఆస్తానమునందుచేరి మాడునందు ప్రవహించు చుండును. మెదడుయొక్క సంపూర్ణమలము యావత్తు ఖనీభవించిమాడు నందు చేరుచున్నది. మరియు సంపూర్ణ పొడవులోనుండి తల మెద్దడు యొక్క పొరలనుండి రెండుభాగములుగా భాగింపబడినది.

శిరస్సుయొక్క ఆకృతి చిన్నభాగము.

వెనుకభాగము.

మధ్యభాగము.

పక్కభాగము.

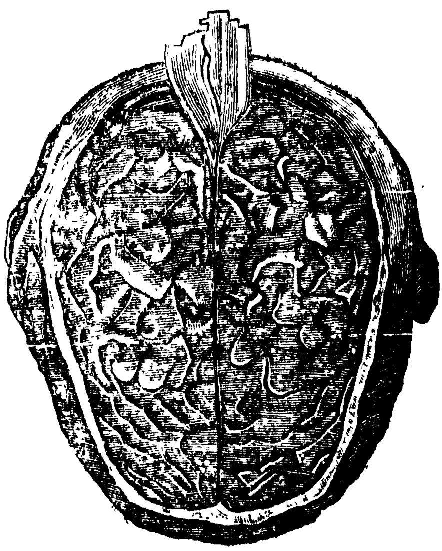

పక్కభాగము.

మెదడుయొక్క ముందుభాగము, ఆధారభాగము,

శిరస్సుయొక్క ఆకృతియు మెదడుయొక్క మూడుభాగములను గ్రహించు విధములను చెప్పుచున్నాను. సక్తా, (సన్నాశము) వ్యాధి యందు వర్ణించబడును; చెడుమెదడు శరీరముయొక్క అంగములలో నొక అంగమని గ్రహించవలెను. ఇది మెదడుయొక్క ఆకృతినిబోలి దీని వెనుకభాగమునందు బూజువలె అంటుకొని ఉండును. ఇది మెడ నుండి వెన్నముకవరకు హాస్థిశంఖము లోభాగమువరకు, సంచారము చేయుచుండును. ముంది మెదడువలెనే చెడుమెదడుకూడ పొడవునందు రెండుభాగములుండుటగాని రెండుభాగములుండునటుల దీని విభాగము తెలిసికొనుట కష్టముగానుండును. అయినను గమనించి కనిపెట్టవచ్చును. చెడుమెదడుయొక్క ఝిల్లి (పొర) మూడుపొరలుగా నుండును. మరియు పరమాత్ముడు చెడుమెదడుయొక్క కుడిఎడమ భాగములనుండి, కాళ్లు చేతులు, ప్రక్క ఎముకలు, మొదలగునవి నిర్మించెను. మోకాళ్లనుండి యొక్కొక జీవనరము బయలువెడలి శరీరమునందంతర్భాగములో నిమి డియున్నది. మోకాళ్లయొక్క వెనుక భాగమునుండి ఒక జీవనరము ప్రత్యేకించి బయలువెడలి చెడుమెదడువరకు ప్రేళ్లవలె పాకియుండును.

జీవనరములు (పటుఔ) రెండువిధములుగానుండును 1 మెదడునుం డిపుట్టి శరీరముయావత్తు ప్రవహించునది. ఇవి ఏడుజతలు. అనగా 14 లోపలి భాగమునందుండునవి. తక్కినవి బాహ్యేంద్రియములు యావ త్తుపై అంగములు మెడ, తల, మొదలగునవి వంచుట, కదలించుట, తిరుగుట మొదలగునవి ఈనరములచేతనే కలుగుచుండును. మరియు, ముఖచర్మము నాశ్రయించి యుండునరములు చెడుమెదడునుండి పుట్టి వానివాని పనులను నెరవేర్చుచున్నవి. జీవనరములు చెడుమెదడునుండి ఉత్పన్నమగుచున్నవి. ఇవి64అని అర్థము. ఈ నరములవలన నడుచుటకు చాచుటకు, మూయుటకు, శక్తికలిగించుచుండును. ప్రతిఅంగము ను తిరుగునటుల, నడుచునటుల, కదలునటుల చేయుశక్తికి మూలాధా

రము మెడ అనియు మెడనుండిపుట్టుచున్నవనియు తెలియవలెను. గట్టి నరములు వెనుమెదడునుండి పుట్టుచున్నవి. ఝిల్లి అనగా పొరలోనుండు సూక్ష్మతంతువులనుండి వెడలుచుండును. ప్రతి అంగములను రక్షణచేయుచుండును. అంగములను దృఢపరచుచుండును. అంగములొకటికొకటిగాచేర్చుచుండును. ఏఅంగములయందు స్వభావికముగు జ్ఞానముండదో అట్టివానియందు జ్ఞానము పుట్టునట్లు చేయుచుండును. అనగా ఒక ఝిల్లి యకృత్ నుండి ప్లీహములందు ప్రవేశించియుండును. తలయందు అయిదు ఝిల్లి పొరలుండును: 1 తలపుర్రియొక్క పైభాగమునందును 2 లోభాగమునందుండి పైభాగమునందు పొరతో చేరియుండును. ఈ ఝిల్లి మూడవదానికంటె కఠినముగానుండును. ఇది మెదడు నాశ్రయించి రెండవదానితో చేరి కుక్కలి మృదువుగా నుండును. దీనియొక్క శాఖలు మెదడు యావత్తు వేళ్లవలె అల్లుకొని ఉండును. మరియు, రెండవ ఝిల్లీ పొర మెదడు క్రిందభాగమునందు పరచబడి మృదువుగా నుండును. అందులో రెండవది మెదడుతో కలిసియుండును. రెండవది కఠినముగానుండును. ఇది ఎముక నాశ్రయించి యుండును. దీనిని ఆధారమని చెప్పుదురు.

మరియు, హృదయసంబంధముగు నరముల వర్ణనము హృదయస్థానమందు చెప్పబడును. కలీజా (యకృత్) నరముల వర్ణనము కలీజా అధ్యాయమునందును మెదడునందుగల జీవవర్ణనము జ్వరములయందు చెప్పబడును. ఆజా అనగా అవయవము శరీరముయొక్క చిక్కని కఠిన భాగములకు ఆజా అందురు.

ఇది వాతము, పిత్తము, కఫము, రుధిరముల యొక్క సంయోగమువలన వృద్ధియగుచుండును. ఇది రెండు భేదములుగానుండును 1 అయోగిక రెండవది యోగిక.

అయోగిక అనగా అంగము. దీనిభాగమునుండి కొద్దిభాగము చిన్నదైనయెడల అనగా మరియొక అంగముతో చేరినయెడల సంపూర్ణ

అంగమునకు భంగముకలుగును. అంగముయొక్క ప్రత్యేకభాగమునకు కల్యామనిపేరు. ప్రత్యేకవెముకగల అంగము లోభాగమని చెప్పుదురు. మరియు అయోగిక అంగముయొక్క 10 బేధములుగలవు. వీని పేర్లను ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా వివరించబడును. అజ్మ, (వెముక) 2 గజరూఫా (కఠినకల్యము) 3 అశ్వ (జీవనరము) 4 అజల (బద్ధనరములు) 5 వాత (బద్ధనరముయొక్క రెండవభాగము) 6 రివాత్ (వెముకలోవలి పదార్థము అనగా మూలుగ) ఇది వెముకను జంటపరుచుచున్నది నిది ప్రతికీలులోనుండి కీళ్ళువెముకలు తిరుగునటుల చేయుపదార్థము 7 శిరియాన్ ముడుచుటకున్నూ చాచుటకున్నూ వీలగునటుల చేయునరము. 8 బరీదు (రక్తనాళము) అనగా రక్తమును ప్రవహింపచేయునట్టిగొట్టములవంటి నరములు. 9 గిశా అనగా ఝిల్లి అయోగిక అను యీఅంగములు 9న్ని వీర్యమునుండి పుట్టుచున్నవి. అనగా పితృసంబంధమైనవని గ్రహించవలెను. 10 లహం (మాంసము) క్రొవ్వు (సహం) సమీగ (మాంసము నందుగల తంతువులలో పుట్టునట్టి పచ్చని క్రొవ్వు) దీనిని హిందూస్థానమునందుగల ఖసాయివారు రివాజ్ అని వాడుచున్నారు. యీరెండున్నూ మాంసభేదములు, మాంసము, క్రొవ్వు ఈరెండున్నూ రక్తమువలన ఉత్పన్నమగుచుండును. అనగా మాతృసంబంధమువలన పుట్టినవని గ్రహించవలెను. మరియు వెంట్రుకలు, గోళ్లు, రక్తము, మొదలగునవి హీనమలమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నవని పండితోత్తములు మొదలగు వైద్యవరులు పరీక్షించియున్నారు. ఝిల్లి మాంసము మొదలగునవి నరములవలన సంయుక్తకండరముల శాఖలవలన వానివాని తంతువులతో బంధించబడి లోభాగమునందుజేరి ప్రాణవాయువుతో సంబంధముకలిగియున్నవి.

కండరములను వైద్యవరులు యోగిక అంగములయందు చేర్చుచున్నారు. యోగిక అయోగికకు భేదముండునుగాని యోగిక అంగము కాదు గాని ఒకటికొకటి ఆధారము సంబంధించియుండవు. ఈయంగము

రొయొక్క ఏభాగమునందు ఉపమానముపేరు కాజాలదు. అనగా కాళ్ళు, చేతులు, చెవులు, మొదలగువానివలె పేర్లుపెట్టుటకు వీలుకాదు. మరి యీచేతియొక్క చర్మము అందుండు శల్యము తీసివేసినయెడల చెయ్యి వలెనుండజాలదు. అదిచెయ్యి అనిగాని చెయ్యివలె వుపయోగించుననే ఉపమానముకలుగజాలదు. యోగిక అంగమునకు పార్షిభావయందు ఆజామె ఆలియా అనికూడ చెప్పుదురు. వీనిని దైవకృపకలిగినయెడల వానివానిస్థానములలో యోగిక అయోగిక లక్షణములను వర్ణించబడును.

(సూచనీయము) యీపుస్తక అంతమునందు కఠిన శబ్ధముల యందు ఆయాప్రసిద్ధరోగములను ఆయాస్థానములయందు వర్ణించబడినవి. అనగా మాజూకాలు, మాత్రిలు, మొదలగునవి అనేకవిషయములను గురించి పలుమారు చెప్పబడినవి. మరియు అమూల్యమగు చికిత్సలను అమూల్యమగు వ్యాధులయందు వర్ణించబడియున్నవి.

{ శిరోరోగభేదములు
తలనొప్పివివరం }

తలనొప్పికి సుదఅ అనివచించుదురు తలనొప్పి ప్రసిద్ధినొందిన వ్యాధి. ప్రతివారుదీని అవస్థను దెలిసికొనియుండుటచేత రోగవివరమును వ్రాయనవసరములేదు. తలనొప్పియొక్క కారణములు దుష్ట ప్రకృతియొక్క భిన్నాభిన్నతవిరుద్ధత అనియు తలయొక్క జ్ఞానయుక్త భాగములందు కలుగుచున్నది. మెదడున్నూ పైపెంకుగాక తక్కిన సంపూర్ణభాగము జ్ఞానసంపన్నమని తెలుసుకొనవలెను. యీశిరోరోగము వుత్పత్తియగుటకు భిన్నాభిన్నకారణములనుబట్టి ఈవ్యాధికి కనుపెట్టువిధములు అనేకములుగలవు 1 సాజిజ్ (సాధారణ శిరోరోగము) దోషరహితశిరోరోగము 2 మాది. (మలకారణములవలన కలుగుశిరోరోగము) 3 యితర అంగము యొక్క సంయోగము వలనకలుగు శిరోరోగమునకు (ముస్సాక్ అందురు) 4 మెదడు దుర్బలమగుకారణమువలన కలుగు శిరో

రోగమునకు [జైఫెదిమాగి] అందురు. 5 మెదడునందుగల జ్ఞానశక్తి యొక్క బలము విశేషముగు పరిభాషమువలన కలుగు తలనొప్పికి (కువ్వతెహిశ్శైదిమాగి) అందురు. 6 రెండవ వ్యాధిచేత పీడింపబడునట్టి కారణమువలన కలుగు తలనొప్పికి (అర్జి) అందురు. 7 మెదడునందు శుష్కత్వమువలనకలుగు శిరోరోగమునకు (యుబ్శి) అందురు. 8 తలయందు వాపు కలుగుటవలన కలుగుతలనొప్పిని [వర్మ] అందురు. 9 స్త్రీసంభోగ విశేషత్వమువలన కలుగు తలనొప్పిని [జిమాయి] అందురు. 10 విశేషముగా స్నానముచేయుటవలన శిరస్సుయందు మిక్కిలి తలతేమవుట చేతను కలుగు తలనొప్పిని [హమామి] అందురు. 11 కల్లు, సారాయి, మొదలగు మత్తుపదార్థములను విశేషముగా సేవించుటవలన కలుగు తలనొప్పిని [మధ్యపాక] అందురు. 12 అభిఘాతము అనగా యెత్తు ప్రదేశమునుండి క్రిందపడుటచేత కలుగు తలనొప్పిని [సక్తి] అందురు. 13 తలకు దెబ్బతగులుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (జర్వ) అందురు. 14 తలనొప్పియందు బట్టచేత బంధించునటులుండునొప్పిని [బౌజి]అందురు. 15 రోగప్రకృతిచేత అనగా జ్వరము మొదలగు కారణములవలన కలుగు రోగసంధివలన కలుగు తలనొప్పిని (బహురాన్) అందురు. 16 సుగంధ, దుర్గంధ, పదార్థములను వాసనచూచుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (శమ్మీ) అందురు. 17 మెదడుయొక్క నరములయందుగల ఛిద్రములు మూయబడుటవలన, నరములు మూతబడుటచేత, కలుగుతలనొప్పిని [సుద్దీ] అందురు. 18 మెదడునందు పురుగులు, మొదలగునవి కలుగుటవలన గాని లేక పురుగులు ప్రవేశించుటవలనగాని కలుగుతలనొప్పిని [దూది] అందురు. 19 విశేషముగా నడచుటవలన పరుగెత్తుట వలన విశేషముగా వ్యాయామముచేయుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (సజోజైర్) అందురు. 20 నిదురనుండి లేచినవెంటనే కలుగు తలనొప్పిని [ఆదష్షేనౌమా] అందురు. 21 విశేషముగా మాట్లాడుటచేతనున్నా, అరచుటచేతనున్నా, కలుగుతలనొప్పికి (కిరీహి) అందురు. కిరీహి అను

నొప్పి మరియొకటికలదుగాని యిది (మూఁడిఅనుతలనొప్పిలో నొకభేద
మం, అనగా దోషములయందు మలము చెప్పబడుచున్నదో అటులనే
వాతముకూడా మాదిరిహో (అని చెప్పబడుచున్నది. ఇటుల పార్శిభాష
యందు శిరోరోగములు 21 విధముని చెప్పబడియున్నది.

[సూతిసీయము] సూ మెప జాజెముక్తలిబ్, మరియు సూయుమి
జాజెము స్పికా అర్థము వాటిబేధములు పెరు విధములుగా వర్ణములందు
చెప్పబడినది. ఈవాపుదోష ప్రకృతియొక్క బేధము అనగా ఈకారణము
వలన మాడుదియొక్క దుష్టప్రకృతివాపునందు కొంతిబేధముకలదు.
అనగా వాపునందు తెఫరూక్రిఇంతిసాల్ కలుగుచున్నది, అనగా వాపుసం
బంధమగు మలము అంగములమధ్యభాగమునందు అల్లుకొని నిలిచిపోవు
చున్నదని భావము మరియు, అంగముల భాగములను వేరువేరుగా అణ
చివేయును. ఇది మలముయొక్క దుష్టప్రకృతికి విరుద్ధముగానుండును.
ఎందుకనగా అందు తెఫరూకెఇంతిసాల్ కలుగనేరదు. అనగా అంగము
ల లోభాగమునందు ప్రవేశింపనేరదు. కేవలము, అంగములోభాగము
నందుగాని బాహ్యమందుగాని వ్యాపించి కష్టము కలిగించుచున్నదిగాన
వాపు సంబంధమగు తలనొప్పిని వేరుగా చెప్పబడియె.

సాధారణ శిరోరోగ లక్షణములు.

ఏదోషములేనిదే శిరోరోగము కలుగనేరదు. స్వభావికప్రకృతి
యందు కొంతదోషప్రకృతిచేరి శిరోరోగము కలిగించుచున్నది. యిది
2 విధములు, అతిఉష్ణమువల్ల కలుగుచుండును. వేడితలయందు ఆంతర్
బాహ్య కారణములవలన ప్రవేశించి నొప్పి కలిగించుచుండును. అనగా
ఎండయందు విశేషముగా తిరుగుట ఎండలోనుండుట నిప్పుశెగయందుం
డుట, శరీరము విశేషముగా కాచుకొనుట, మొదలగు కారణములవలన
తలనొప్పి కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు రోగిఎండలో నివశించుట
చేత కలిగినదా లేక నిప్పువేడి యందుండుటచేత కలిగినదాయని
రోగిని విచారించి తెలిసికొనవలయును.

(2) రోగియొక్క తల పట్టుకొనిచూచినయెడల వేడి తెలియగలదు. 3 మలమూత్రములు పరీక్షించి తెలిసికొనదగును. 4 ముక్కునందు చెమ్మ లేకుండుట. 5 అతిదాహము 6 కర్ణములయందుపోటుకలుగుట. 7 తలయందు భారము తెలియకుండుట, 8 శీతవస్తువులయం దపేక్షకలుగుట శీతప్రయోగములవలన నొప్పి శమించినట్టులుండుట మొదలగు లక్షణములు ఉష్ణమువలన కలిగిన తలనొప్పియందు కలుగుచున్నవి.

సాధారణ శిరోరోగచికిత్స స్థలములు.

రోగిని శీతగాలివీచుచోట్లయందు నివాసముచేయించుట చల్లని పదార్థములచేత స్వేదనముచేయుట చల్లనిగాలి వీచునట్టి ఇండ్లయందు వుద్యానవనములయందు రోగినుంచుట, మరియు చందనము, బనప్షా పన్నీరు, కర్పూరము, మొదలగు సుగంధద్రవ్యములను రోగి నివసించు స్థానము నందుంచుట మరియు 1 గులేరోగన్ (గులాబిపువ్వుతో తయారుచేయు నూనెను) చల్లని నీళ్ళయందు కలిపిగాని, లేక బనప్షాతో తయారుచేసిన నూనెగాని, లేక నల్లకలువపువ్వులతో తయారుచేయు నూనెగాని, ఆసబకాయ [సొరకాయ] తో తయారుచేసిన నూనెగాని, కొద్దికొద్దిగా చల్లని అనగా మంచుగడ్డ [ఐస్] నీళ్ళలోకలిపి రోగితలపై అప్పుడప్పుడు వేయుచుండవలెను. మరియు ప్రత్యేకఅంగముపై యెత్తునుండి దారగా విడుచుచుండవలెను. ఔషధముయొక్క దారసరిగావడనిచో వ్యాధి నివారణ కాజాలదు. దారసరిగాపోయుటకు నతూర్ అథవా, తిరేడా, అని పార్శిలో వచించుచున్నారు.

దారసరిగా పడక నిలిచి నిలిచి పడినయెడల దానికి కసూబ్ అందురు. ఒకవ్యాధి తలనొప్పిహేతువు బలముగలదైనచో శిర్కా (పులుసుపదార్థము) పన్నీరు, గులేరోగన్, (గులాబిపువ్వులనూనె) చందినీ, మొదలగునవి మాడుపైగాని, శిరస్సునందు నొప్పిగల భాగములయందుగాని వేయవలెను. దీనివర్ణనము ముందు వ్రాయబడుచున్నది. తలకు లేపనచేయునట్టి ఔషధములను మిక్కిలి చల్లని ఔషధములను లేపనము

చేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఆవిరియొక్క పరమాణువులు తగ్గిపోవును. మరియు, వేడియొక్క ఆవిరివలన పరమాణువులు శిరస్సునందు ప్రవేశించిన యెడల మిక్కిలి చల్లని చికిత్స. మత్తుపదార్థములను ఎంత మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. గాని పైనచెప్పిన తరేడా దారగా పోయునట్టి ఔషధములు కలిపిన నీళ్లలో బాబూనానూనె మూడవవంతు చేర్చుకొనవలెను. బాబూనానూనె చేరినయెడల తలయందుండు పరమాణువులు తగ్గిపోవును. తిరిగి పై కెక్కనేరవు. పై విధముగా స్త్రీలకు బాలురకు నపుంసకుల విషయమై చల్లనిపదార్థములను వినియోగించుట వర్జనీయము. మిక్కిలి అవసరములేనిచో, శిర్కాకూడ చేర్చకూడదు. తలయొక్క వెనకభాగమునందు చల్లని చికిత్స చేయకూడదు. శిర్కా చేర్చిన ఔషధములను లేపనముచేయ కూడదు. ఎందుకనగా, హాకీమ్‌జాలీనూస్‌గారు తల వెనుకభాగమునందుండి ప్రతినరములు, కండరములు, రక్తనాళములు, జీవనాళములు, వీర్యనాళములు, మొదలగునవి బయలుదేరి శరీరముయొక్క ప్రతిఅవయవములను నాశ్రయించియున్నవి. తల వెనుక భాగమునందు చల్లని చికిత్స చేసినయెడల ఆచల్లదనము ప్రతిఅంగమునందు కష్టమునుకలుగజేయునని వచించిరి.

శరీరఅంగములను నీర్సము, బద్ధకము కలిగించునట్టి వస్తువులు, అనగా నల్లమందు, ఓమము, వుమ్మెత్త మొదలగునవి తిమ్మిరి నీర్సము కలిగించు ఓషధులు.

శిరోవస్థిచేయు క్రమము.

తలలేపనముచేయు క్రమము.

శిరోరోగముగల రోగియొక్క మాడుపై వెంట్రుకలు తీయించి తలచుట్టు కనుబొమలవరకు చర్మముచేతగాని, పిండిచేతగాని, కుండలాకారముగాచుట్టి ఆమధ్యమందు చల్లని ఔషధములను పోయవలెను. కొంతవరకు దోషానుగుణ్యముగానుంచి, తరువాత తీసివేయవలెను. ఇట్లు ప్రయోగించుటకు అరబ్బీబాషలో తగరీల్‌నర్ అందురు.

ఈరీతిగా ఔషధ ముపయోగించుటకు యుక్తికూడ ఉపయోగించుట అత్యావశ్యముకము. తల కుపయోగించునట్టి ఔషధములు సమశీతోష్ణ ముగలవిగా నుండవలెను. వైద్యులు, బుద్ధిని ప్రత్యేకముగా ఉపయోగించవలెను.

తల కుపయోగించునట్టి శిర్కా, మిక్కిలిపాతదిగాచేర్చకూడదు. ఇతరవేడిగల ఔషధములను ఉపయోగించకూడదు. ఎండయందుంచి తీసిన గులాబీనూనె ఉపయోగించవలెను. గాని అగ్నియందు తయారు చేసిననూనె ఉపయోగించకూడదు. ఈ తైలము ఒకసంవత్సరముక్రింద చేయబడినదిగను మంచిసువాసనగలదిగా నుండవలెను. నూనెకంటె శిర్కా అధికబాగము చేర్చవలెను.

[సూచనీయము] తలయందు వేడిగల ఔషధములు, శీతలము గల ఔషధము లుపయోగించుటవలన తలయందుగల దోషములను తీసివేయుటకు శక్తిగలవగును. కారణమేమనగా, తలపెంకు మెత్తగను పలచగా నుండుటవలన తలవుర్రెలు రెండు అతుకుగల స్థలమగుటవలన తలపెంకుకూడికె, రంపముపండ్లవలె, ఒకటికొకటిచేరి ఉండుటవలన యీకారణములనుబట్టి తలకు ఉపయోగించుఔషధములు వెంటనే తల లోబాగమునకు ప్రవేశపెట్టుటకు స్వల్పమార్గమై యున్నది. కాబట్టి తైలములు స్వేచదనము, వస్తి, మొదలగునవి చెప్పబడినవి.

గులేరోగన్ [గులాబిపువ్వులనూనె] చేయుక్రమము.

గులాబీపువ్వుల రేకలునుతీసి గాజుపాత్రయందుంచి కడిగిననువ్వులనూనె అందులోబోసి గులాబిపువ్వులవాసన యావత్తు నూనె గ్రహించువరకు ఎండయందుంచి గులాబిపువ్వులవాసన నూనెగ్రహించిన వెనుక తీసియుంచుకోవలెను. మరియు గులాబిపువ్వు రేకులనుపాత్రయందు వైచి అందునూనెబోసి ఆపాత్రను సివ్వాయిపైనుంచి కాచి తయారుచేయుదురు గాని ఎండయందు తయారుచేయుపద్ధతి ఉత్తమము. ఇటులనే చంపక

పువ్వు, చంచేలీపువ్వు, బాబూనా మొదలగుపుష్పములు. మూలికలు, ఆకులలోనుండి నూనెతయారుచేసికొనవలెనని గ్రహించవలెను.

ఈ వ్యాధియందు చల్లని వస్తువులు, చమ్మనుపుట్టించునట్టి వస్తువులు, లాభదాయికము. అనగా ముజబ్బిరాదస్, (కట్లు) యవలు, పెసలు, నేతిబీర, నూతనధనియాలు, పాలగు, మొద లగునవి. బాదంపప్పురసముతో తయారుచేయబడినవిగాని వినియోగించవలెను. రెండవ తలనొప్పి లోపలిభాగములయొక్క కారణములవలన తలయందు వేడి విస్తారమై గాని మరియు, మెంతులు, కారము, మొదలగు వేడిపదార్థములు విస్తారముగా సేవించుటవల్లగాని, లేక మద్యపానము, ఖర్జూరపండు, జంతువులయొక్క (తిల్లి అనగా ప్లీహ) అను మాంసఖండము, నీరుల్లి మొదలగునవి మెదడు (మస్తిష్క) నకు హానికలిగించు వస్తుసేవన వలన కలుగుచున్నది.

ఉష్ణరోగ లక్షణములు.

వేడివస్తువులను భుజించుటచేతవచ్చు తలనొప్పి లక్షణములు

హానికరపదార్థములు, ఉష్ణపదార్థ సేవనవలన కలుగు తలనొప్పి గల మనుష్యునికి బుద్ధి మారిపోవును. అనగా స్థిరముగా ఉండదు. అనేకములగు విచారములు మనస్సునందు వచ్చుచుండును. నిద్రస్వల్పముగను, స్థిరత్వములేకయుండుట, మరియు, ముక్కుదూలను ఎండుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ఉష్ణరోగ చికిత్స.

నీలోఫర్ (నల్లకలువ పూలు) చందనము, రసాంజనము, మామిసా, కొంచెముకర్పూరము ఈవస్తువులను దోసకాయరసమునందుగాని, సొరకాయరసమునందుగాని, లేక కాహురస మునందుగాని, ధనియాలరసమునందుగాని నూరి, అందులో కొంత వస్నీరు, కొంతగులేరోగన అనగా (గులాబినూనె) చేర్చి, తలపై లేపనము చేయువలెను. మరియు, కర్పూ అంబరూద్, లేపనముచేయుట, మెదడునకు చలువకలిగించుట,

అధికగుణకరముగానుండును. మరియు, బనఫ్షాషర్బత్తు, ఉన్నాబ్ షర్బత్ గాని, చింతపండు మొదలగు షర్బతులను కురస్ అను మాత్రలులో అనుపానముగా ఉపయోగించవలెను.

కురస్ మాత్రలుచేయు విధానము.

పందిరిదోసగింజలు, నేతిబీరగింజలు, ఎండినధనియాలు తవాషీరి కాహువిత్తులు, పెద్దపాయలవిత్తులు, మాదీఫరనముచేత నూరి మాత్రలుచేసి పైనచెప్పిన షర్బత్తుల అనుపానముతో పుచ్చుకొనవలెను. చల్లని వస్తువులు అనగా కాహురసము, పెద్దపాయలరసమును, నిత్యము తల పై పోయుచుండవలెను. చల్లని చికిత్సవలన తలనొప్పి, తగ్గనియెడల తలకు మర్దించవలెను. అరబ్బీబాషయందు తైలమునకు దహన్ అనియు తైలముకుద్దుటకు, తదహీఅనివదించుదురు, మజబ్బిరా అనగా మాంసము, చేర్పుక, కేవలము, వనస్పతులతో, చేయునట్టిఔషధములు, రసములకు, మజబ్బిరాలందురు.

ఉష్ణరోగమునందు వర్జనీయచికిత్స

సీర్సముకలిగించునట్టి ఔషధములు అనగా అంగములకునుస్థిరి కలిగించుట, వచ్చు, తిమ్మిరి, కలిగించునట్టి నల్లమందు, లఖమన, లఘుమని, వేపుచెట్టువేరు, మొదలగువస్తువులతో, జాగ్రత్తగానుండవలెను. అనగా ఉపయోగించకూడదు, ఇట్టిమత్తుకర వస్తువులను శిరోరోగములందుపయోగించుటచేత కండ్లుచీకట్లుకలిగించు రోగమును కలిగించును. మిక్కిలి అవశ్యమని తోచినయెడల సావధానముగా ప్రయోగించవలెను. సావధానముచేత చికిత్సచేయని యెడల ఇటువంటి చికిత్సవలన రోగికి మరణము సంభవించును. గర్భవతియగు స్త్రీకి తలనొప్పి సంభవించినది. అందుకు చికిత్స నల్లమందు, కర్పూరము, సిర్కా, (పులుసుపదార్థము) నందుకలిపి లేపనముచేయబడినది. కొంతకాలమునకు ఆ స్త్రీగర్భిణి క్షీణమైనది. తదుపరి సక్తా అనగా (సన్నాసము) అను వ్యాధి సంభవించి

యీ సక్తా అవస్థవలన 32 గంటలలో చనిపోయినదని హాకీ తిబిర్రి అనువారు చెప్పియున్నారు.

ఖుర్సె అంజరూద్ ఔషధవిధి.

అంజరూద్, తుమ్మకాయరసము ఎండించినది, రసాంజనము, గులాబిపువ్వులు, నల్లకలువపూలు, మామీసా, కాహుపిత్తులు, ఇవి యావత్తు సమముగాతీసుకొని. ఇసప్గోలు గింజలునానవేసిన నీళ్ళతో నూరి కుప్పెలుకట్టుకోవలెను పచ్చిధనియాలునూరి రసముతీసి ఆ నవము నందు యీ కుప్పె అరుగదీసి తలనొప్పులకు లేపనము చేయవలెను.

ఉత్తరోగమునందు పత్యములు.

యవగంజి, పెసరకట్టు, నేటబీరకాయలు, పాలక్కూర, దోసకాయలు, పచ్చిధనియాల కషాయము మొదలగునవి వాడవలెను. దగ్గు మొదలగు ఉపద్రవములు ఏమియు లేనియడల చింతపండు, పుల్లదానిమ్మ, ఆల్బకరా మొదలగు పులుసులందు తయారు చేయబడినచారు ఉపయోగించుట లాభదాయకము.

వ్యాఖ్యానము.

సమస్త మస్తకరోగములయందు అనగా వేడిసంబంధమగు వ్యాధులయందు యవపేయము మిక్కిలి శ్రేష్టము. ఏలనసగా నిది నలువచేసి దోషములను పక్వముచేసి తీసివేయు సమర్థతగలది. మరియు, దోషములను బేధించి ఆమాశయమునందుండు ఆ యదోషములను పక్వముచేయును. శరీరనరములయందు వెంటనే ప్రవహించు సమర్థతగలది. మరియు, నిది స్వాదిష్టముగను సమసాన్యకారిగానుండును. దాహమును పోగొట్టుట యందు సమర్థతగలది. గాని చెడుదోషముల నెత్తమాత్రము వృద్ధిపొందనీయదు. మరియు, నిది ఆమాశయమునందు గురుత్వమునుగాని, వాతమునుగాని, పిత్తమునుగాని, చేరనీయదు. యవగంజి తయారు చేయుటకో యవలు బాగుగా ఉడికి ఉబ్బి చితికిపోవలెను. యవల యందు పుచ్చుగాని, దుర్గంధముగాని, ఉండకూడదు. యవలతో కాచిన

నీరు ఎఱ్ఱనిరంగుగా మారువరకు యవగింజలు ఉబ్బి చితుకువరకు కాచు టమంచిది.

యవగంజి కాచువిధము

పుచ్చుమొదలగు దుర్గుణములులేని యవలను బాగాదంచి పొట్టు యావత్తు చెరిగివేసి, పరిశుభ్రమగు నిర్మలమగు మంచినీళ్ళయందు వేసి మందాగ్నిచే పక్వముచేయవలెను. మరియు పక్వమైనకొలది పొంగుతగ్గుచు నీటిభాగము తగ్గి, ప్రమాణము నిలిచినవెనుక, వడకట్టి, ఉపయోగించుకొనవలెను. మరియు యవలను నీళ్లలోవేసి ఉడకబెట్టి ఒకపొంగు రాగానే, ఆనీళ్లను వంచివేసి, తిరిగి తాజానీళ్లుబోసి బాగుగా పక్వము చేయవలెనని కొందరిమతము. యవలకంటె పదిరెట్లు నీళ్లుపోసి కాయవలెనని మరికొందరు, యవలకంటె ఇరువైనాలుగురెట్లు నీళ్లు పోసి, కాచవలెననియు, వచించుచున్నారు. హకీమ్‌షేక్‌జాఅలీసీనా గారు, వచించినదేమనగా, యవగంజియందు 20 శిక్రిజ్‌నీళ్లనుచేర్చి ఒక శిక్రిజ్ యవలను చేర్చవలెననియు, శిక్రిజ్ అనగా (ఒకతులము) శిక్రిజ్ రెండువిధములు. ఒకటిచిన్నది రెండవది పెద్దది, చిన్నది 3 అవుకియల ప్రమాణము. పెద్దది. 8 అవుకియలప్రమాణము. అవుకీయము ఒకటికి 7న్నర మిస్కాల్‌యెత్తు. మిస్కాల్ ఒకటికి 4న్నర మాషముల ప్రమాణము. ఈలెక్కప్రకారము చిన్నశిక్రిజ్ రమారమి 5 న్నర తులములు ఉండును. పెద్దశిక్రిజా 25 తులముల 4 మాషములుండును. అబుఅలీసీనామతానుసారముగా నీళ్ళు 20 భాగములుచేర్చుట ఉత్తమముకాని వైద్యవరులనేకులు 14 భాగములు చేర్చుటమంచిదని మతభేదములు చూపియున్నారు.

సాధారణశీతమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు.

సాధారణ శీతప్రకోపమువలన కలుగు తలనొప్పిని పార్షీభాషలో దర్దెసర్ సాజిజ్‌బారిజ్, అందురు. ఈవ్యాధి సామాన్యముగా జలుబు

వలనపుట్టుచున్నది. ఇవి రెండువిధములు అనగా అంతర్‌శీతము బహిర్‌శీతము.

బహిర్‌శీతమనగా తలకు శీతగాలి విశేషముగా తగులుట, మంచు పడునప్పుడు తలకు గుడ్డలేకుండా బైటసంచారముచేయుట, చల్లని నీళ్ళయందు మునుగుట, ఈదుట, మొదలగు కారణములచేతనున్ను కొండవాగుయొక్క వేడినీళ్ళయందు స్నానముచేయుటవలనకూడా ఈవ్యాధి కలుగుచున్నది. కొండవాగులయొక్క నీళ్ళుత్రాగుట, గంధకము, సజ్జాక్షారము, ఉప్పు, మొదలగునవి భూమిలోభాగము నందుండునట్టి బావులనీళ్లను త్రాగుటవలన ఈనీళ్ళయందు స్నానముచేయుటవలన, కూడా తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది, అనగా, ఈనీళ్ళుసాధారణముగా ఉష్ణప్రకృతికలిగియుండుటవలన శరీరముయొక్క రోమకూపములనువిశాలపరచి లోభాగమునందుండు ఉష్ణమును బయటికి తీసివేయుటవలన శరీరవేడి నష్టమై శరీరమునందు శీతము కలుగును. సర్వశరీరమునందుగల ఉష్ణభాగము తగ్గుటచేత మెదడుకూడా శీతముగలదై ఉండును. మరియు ఆమాశయమునకున్నూ మెదడునకున్నూ కేవలము సంబంధముండుటచేత ఈ రెండుఅంగములకు నష్టము పుట్టించుచుండును. ఇట్టినష్టము దుఃఖమునకే తలనొప్పియని భావించవలెను.

శీతజశిరోరోగలక్షణములు.

తలనొప్పియొక్క ఆరంభదశ తలవెనుకభాగమునందు పుట్టుట వెచ్చనిగాలితగులుటవలన హితవుగానుండుట అనగా ఎండయందుగాలి, నిప్పుసెగవలన గలుగు వెచ్చనిగాలి తలకు సోకుటవలన, నొప్పిశాంతినొందుట, జ్ఞాపకశక్తి లేకపోవుట, పిచ్చివానివలెనుండుట, జ్ఞానేంద్రియములకు నష్టముకలుగుట, ఈమొదలగు చిన్నెములు, శీతజశిరోరోగలక్షణములని గ్రహించవలెను. ఈకారణములవలననే ఈతలనొప్పికి ఉన్మాదజ శిరోరోగమనికూడా చెప్పబడుచుండును.

శీతజ శిరోరోగ చికిత్స

శీతజ శిరోరోగిమొక్క తలయందు శీతముగ్గి ఉష్ణముప్రవేశించుటకై, తకమీద్ (వేడిపొట్లములతో కాచుట) ఇనికిబాప్ (ఉష్ణమును ప్రవేశించునటులచేయుట) ఆవిరిపట్టించుట, వేడినీటియందు కొంతసేపుంచుట, సాధారణరీతిగా స్నానముచేయించుట, మరియు ఉష్ణప్రభావముగల తైలములు అనగా సౌసన్ తైలముగాని, చంబేలీనూనెను గాని, దవనము, మరువముయొక్క నూనెనుగాని, తలయందు మర్దించవలెను. అబ్రెష్మదర (స్పంజి) ను పైనవిసరించిన నూనెయందు ముంచి వేడిగానుండునపుడు తలపైనుంచుట ఉత్తమము. మరియు బనప్షా లిహశోడా, (శ్లేష్మాంతకం) ఖత్మిగింజలు, అవిశివిత్తులు, అంజూరపండ్లు ఈమొదలగు కషాయమునందు శికింజబీన్ చేర్చి ఇచ్చినయెడల మలమును మెత్తపరచి విభందములను వదలించును. తదుపరి వకటిరెండు విరోచనములు చేయించవలెను. అటుపిమ్మట లఘు ఆహారములను ఈక్రింద చెప్పినరీతిగా ఇప్పించవలెను. శనగకట్టు, కౌజుపిట్ట, పూరేమపిట్ట, మాంసరసములయందు జీలకర్ర, దాల్చినచెక్క చేర్చి ఇప్పించవలెను.

తకమీద్ (కాపడము) చేయుక్రమము.

శరీరమునందు ఉష్ణము ప్రవేశింపచేయుటకు తకమీద్ అందురు. ఇది రెండువిధములు (1) తడివస్తువులను వేయించికాచుట, (2) పొడివస్తువులచేతకాచుట, తడివస్తువులచేతకాచుటకు తకమీద్‌తర్ అందురు. అనగా ఎద్దు, దున్నపోతు మొదలగుజంతువుల మూత్రకోశమును తెచ్చి పరిశుభ్రముచేసి యుంచుకొని సమయమునందు రోగానుగుణ్యముగా వేడినీళ్ళుగాని లేక ఆయావ్యాధికి తగునటుల కషాయములనుగాని ఆనందియందుపోసి నొప్పిగలస్థలములందుంచుచూ, చల్లారిన వెనుక తీసి తిరిగి వేడివస్తువు వేయుచు కాచుచుండుట లేక బట్టనుగాని స్పంజిగాని

వేడినీళ్లలోగాని కషాయమునందుగాని ముంచి, నొప్పి అంగములయందు కాచుట. ఇటులకాచుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

పొడివస్తువుల వలన కాచుట అనగా బట్టను పొట్లముకట్టి కాచుట, రాయిగాని, ఇటుకగాని, కాల్చి బట్టలోవేసి కాచుట, అథవా, పొడివస్తువులు వేయించి బట్టలోవేసి పొట్లముకట్టి కాచుట, శీతజ శిరోరోగమునందు ఉపయోగించునట్టి 2 వస్తువులను కాచుట. అనగా ఉప్పు, గోధుమపొట్టు, సజ్జలు, (గంటెలు) ఇసుక, మొదలగు వానిని ఏకముగా కలిపిగాని, వేరు వేరుగా గాని ఉపయోగించతగును. వేడినీళ్ళలో ఆవిరిపట్టించుట కషాయములు మొదలగు వానితో కాచుట, ధాన్యాదులపొట్టు వేయించి కాచుట, రాయి ఇసుక మొదలగు వానిచేత కాచుట లేక కాల్చిన రాతిపై కషాయములనుగాని, నీళ్ళుగాని పోసి ఆవిరి పట్టించుట, మొదలగునవి చేయుటవలన తలయందు వేడి ప్రవేశించును.

తలయందు జలుబు ప్రవేశమగుటకు లోపలికారణము అనగా మిక్కిలి చల్లని జలపానము, మంచుగడ్డనీరు త్రాగుట, లేక చల్లని ఔషధములు, చల్లనిభోజనపదార్థములు భుజించుట లేక శీతముకలిగించునట్టి వస్తుభక్షణము మొదలగు కారణములవలన లోభాగమునందు శీతము ప్రవేశించి తలనొప్పి కలిగించును.

దీనిలక్షణము అనగా పూర్వోక్తయావత్తు కారణములు, అనగా రోగి ఇటువంటిశీతభోజనపదార్థములను ముందు భుజించియుండుట, తలస్పర్శించుటవలన చల్లగానుండుట, తలకువేడితగులుటవలన నొప్పి శాంతించుట, మొదలగు లక్షణములు అంతర్శీత కారణ శిరోరోగ లక్షణములని గ్రహించవలెను.

శీతజ శిరోరోగ చికిత్స.

బాబూనా, నఖుంచిప్పలు, మరువము, పొదీనాఆకు, చేవరాశి ఆకు, శిరెఖర్మని, మొదలగువాని కషాయములను వేడివేడిగా తలపై

పోయవలెను. రోగి యెంతవరకు సహించకలుగునో అంతవేడిగా పోయవలెను. ఈకషాయములతో ఆవిరిపట్టుట మంచిది. చామంతిపూవులు, సౌసన్, కస్తూరి, అంబరు, అగరు, నర్గిస్పూవులు, చంబేలీపూవులు, నారింజపూవులు, తులసిపూవులు, సువాసనగలపూవులు, సుగంధద్రవ్యములు, అనగా ఉష్ణవీర్యముగల పరిమళద్రవ్యములను, సువాసనచూడవలెను. జున్ను, హబ్బుల్ ఫార్, చంగల్వకోష్టు, చలవ మిరియాలు, ఇవి సమానభాగములు కంచి, చూర్ణముచేసి వస్త్రగాలితమొనర్చి, తులసిరసమునందుగాని, పన్నీరుతోగాని, మెత్తగానూరి, తలపై లేపనము చేయవలెను. మరియు రంగుబట్ట అవిరిపట్టునపుడు, తలకు కట్టుకట్టవలెను. దీనిచేతవ్యాధి తగ్గిపోవును. మరియు వ్యాధిఉష్ణమునకలిగినదా లేక శీతమువలన కలిగినదా, అను విమర్శనవైద్యుడు కనుపెట్టవలసినది. ఎటులననగా, ఉష్ణముచేత కలిగినవ్యాధి. ఈచికిత్సవలన తగ్గనేరదు.

దోషయుక్త శిరోరోగలక్షణములు.

దోషమనగా, చమ్మనుకలిగించునట్టి వస్తువు, నిది పథ్యభోజనపక్వమువలన కలుగుచున్నది. పథ్యభోజనము అనగా శరీరభాగములు వృద్ధిగొందుటకుశక్తిగల పదార్థములను పథ్యభోజనమందురు. అనగా భోజనము పక్వమై, దీనివలన మాంసము, త్వక్కు, ఏర్పడుచున్నది. పథ్యభోజనముయొక్క పూర్ణభాగము, శరీరమునందు ప్రవహించునపుడు అనేకరూపములుగా మారుచున్నది.

శరీరమునందు దోషములను పుట్టించునట్టి వస్తువులను భుజించుటవలన వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము అను దోషములను పుట్టించి ఆమకోశమును చెరచి హృదయమునందును రక్తనాళములద్వారా శరీరము యావత్తునర్బలను మొందించి పరిదానమగు శిరస్సునందుచేరి నొప్పినికలిగించును.

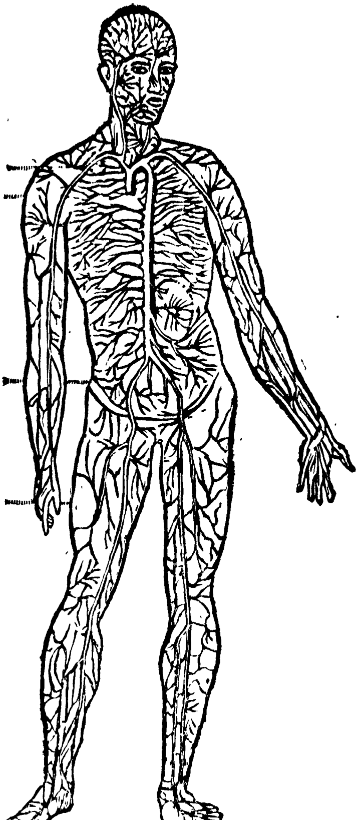

పథ్యాహారము, శరీరమునందుగల సప్తధాతువులకు బలముకలిగించి బలము, ఆరోగ్యమును కలిగించును గాన కాలము, ఋతువు, దేశము, మొదలగునవి ఆలోచించి పథ్యాహారములనే చేయుచుండు పురుషుడు శతాయుష్మంతుండగును.

మనము భుజించిన ఆహారము నోటియందు నములబడి ఆమాశయమునందుచేరి ఆమాశయమునందుగల వేడివలన అందుగలశక్తివలన పలచగా ద్రవపదార్థమై రసమగుచున్నది. ఆరసము యీగంజివంటి రంగు కలిగియుండును. తక్కిన మలినభాగము అనగా కాలుభాగము పేగులయందు చేరి గుదద్వారమునుండి బైటికి త్రోయబడుచున్నది. మనము త్రాగిననీళ్ళు అన్నము వెంట ఆమాశయమునందుచేరి, అన్నరసములో కొంతకలిసి, తక్కినది మూత్రకోశమునందు ప్రవేశించి బైటికి విడువబడుచున్నది. ఆమాశమునందుచేరిన యావత్తుపదార్థము రూపముమారినను రుచిమారనేరదు. దీనికి దృష్టాంతరము వమనమైనపుడు మనము యేవస్తువు యేరుచిగలది యేవాసనగలది భుజించుదుమో అదే రుచివాసనయుండునుగాని మారనేరదు. ఇదియే దృష్టాంతరము.

స్వచ్ఛమగు రసభాగము ఆమాశయములోనుండి కొంచెము చిక్కగానుండి నరములు నరములద్వారా ప్రవహించి నరములయందుండు వేడిచేత పక్వమై పలచనిరసమై తదుపరి కలీజా (యకృత్) యందుచేరి, అచ్చటవేడిచేత పక్వమై హృదయము (హార్టు) యొక్క

నరములయందు ప్రవహించి అచ్చటివేడిచేత పక్వమై హృదయము నందు ప్రవహించి తనస్వరూపమునుమారి రక్తము, వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము అను స్వరూపములను గ్రహించుచుండును. అనగా రసము దోషముగా మారుచున్నదనుట.

మరియు ఈరసము హృదయమునందుచేరి దోషములను బేధించ బడినదై, నరములద్వారా ఆయాఅంగములయందు ప్రవహించబడి, ఆ యాఅంగములకు, బలముకలిగించుచుండును. నరములనెడి ఆరక్తము యొక్క ప్రకృతిచేత ఆఅంగములయొక్క స్వభావికముల గ్రహించు చుండును. ఈకారణమువలన ఆఅంగములువాటివాటిపనులను నెరవేర్చు కొనుటకు సామర్థ్యముగలవై ఉండును.

* ఒకవస్తువుయొక్క స్వరూపమును, మారినదానిని ఇస్తహాలా, అందురు అనగా భుజించిన వస్తువులు పక్వమై మాంసము మొదలగు సప్తధాతువులకు బలముకలిగించు రసమువిభాగము.

మరియు నిష్ఫలమగు దానిని దూరముచేయుచు ఆభాగముల తనరూపముగా చేయుచుండును. అన్నరసము శరీరముయొక్క భాగము లందు 14 విధములుగా పక్వమగును. గాని ఈపైనవ్రాసిన మూడువిధ ములగు పక్వములకు సురయానీభాషయందు కౌనూన్ అందురు. మొద టిపక్వమునకు కనూస్, అందురు. ఈపుస్తకమునందు ఇంతవరకు వ్రా యుట వుచితమని గ్రంథకర్త విరమించుచున్నాడు.

దోషముల వివరము.

దోషములు నాలుగు విధములు 1 రుధిరదోషము, గర్మతర్, (వేడిచెమ్మగలది.) 2 పిత్తదోషము, గర్మకుష్క, (వేడిగలది, ఆర్చ

* ఆమాశయమునందు పక్వమగుపక్వమునకు సురయాని భాషయందు కైలూస్ మాద్దా అనగా మలమునకు పేరు. తనమునందు దశవదలి రెండవదశను అవలంబించునట్టి దానిని ఇస్తాహాల అందురు. దీనివలన చతుర్దోషములు కలుగుచుండును. రెండవ, పక్వముహృదయమునందు కలుగుచున్నది. దీనిని సురయాని భాషయందు కైమూస్ అని చెప్పెదరు.

బడినది.) 3 కఫదోషము సర్ద్‌తర్ (జలుబు చెయ్యిగలది) 4 సర్ద్ ఖుష్క్ (శీతము శుష్కత్వముగలది) పిత్తము వాతము ఈరెంటియొక్క ద్వంధమునకు శుష్కత్వము, జలుబు అందురు. ఈరెండుదోషములవలన కలిగిన తలనొప్పిని, రీహాఅందురు. రీహాఅనగా వాతపైత్యప్రకృతి. ఇవి 5 విధములు.

రుధిరదోష శిరోరోగ లక్షణములు.

రుధిరదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పికి వైద్యపుంగవులు దర్ధముయి అనగా చలువవలన కలిగినదని భావింతురు. దీనిలక్షణములు, రోగియొక్క నేత్రములు ముఖము ఎఱ్ఱగాయుండుట, ముఖము కనురెప్పలు వాచుట, నాడి, నిరోగమనుష్యుని నాడికంటె వృష్టి, దుడుకు, స్థూలత్వము, విశాలత్వము, కలిగియుండుట, మూత్రము చిక్కగానుండుట, తలయందు అదురు, బరువు, నొప్పివిశేషముగా నుండుట, అధికముగా ఆదుర్దా, తంద్ర. ఉత్పన్నమగుట, ఈలక్షణములు కలిగియుండును.

రుధిరదోషశిరోరోగ చికిత్స

ఈవ్యాధియందు శిరావేధనము చేయుట, పిక్కలయందు శస్త్రముతోగంట్లుచేసి రక్తమునుతీయుట, మరియు, ఉన్నాబ్, (సీమరేగుకాయలు) ఆలుబకారా, సపిస్తాఁ, (శ్లేష్మాంతకము) చింతపండు, బనప్షా, పిత్తపాపడ, యీమొదలగువాని కషాయమునందు మాదీఫలరసాయనమును చేర్చియివ్వవలెను. దీనివలన కోష్ఠము మృదువరచి సుఖముగా విరోచనమగును. తరువాత రుధిరమునందుగల ఉష్ణవికారము శాంతినొందించునట్టి ఉన్నాబ్ షర్బతు, ఆలుబకారాషర్బతు, కలువపూవులషర్బతు, మొదలగునవి పానముచేయించవలెను. తదుపరి మూత్రమును వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట యవసింకి, కాయు, ఈరెండున్నూ పేముఆకు రసముతో కలిపి, అందులో శిర్కాచేర్చి, తలకులేపనముచేయవలెను.

మరియు సొరవిత్తులు, కాహువిత్తులు, పెద్దపాయలరసములో గుల్‌రోగన్, చనుపాలు, కలిపి నశ్యముచేయవలెను. ఈనశ్యము ప్రధానమైనది.

మరియు కాహువిత్తులు, పెద్దపాయలవిత్తులు, సొరకాయరసము, పచ్చిధనియాలరసము, మొదలగువానియందు గుల్‌రోగన్, శిర్కా కొద్దిగాకలిపి, మూతలేని సీసాలోవేసి కలుపుచూ ముక్కుదగ్గరనుంచి వాసన చూపించవలెను.

ఇందుకు పథ్యములు.

పులుసుగలపదార్థములు, అనగా ఆలుబకారా, పచ్చని ఆలుబకరా. చింతపండు, నారింజకాయపులుసు, అంగూర్ (పచ్చిద్రాక్ష) పులుసు, పుల్లదానిమ్మపులుసు, చేర్చిన భోజనపదార్థములందు శర్కర కొంతచేర్చి ఇవ్వవలెను.

పాలక్‌కూర, చిరిశెనగపప్పు. పై పులుసుపదార్థములనుచేర్చి, పథ్యమొసంగవలయును. పులుసుపదార్థసేవనమునకగ్గు కలిగినయెడల పులుసుపదార్థములు, ఎంతమాత్రము ఉపయోగించకూడదు. కేవలము పులుసులేని పదార్థములు, యవనూకగంజి ఇవ్వవలెను.

పైత్యదోషమువలన కలుగు శిరోరోగలక్షణము.

రెండవ శిరోరోగము పిత్తమువలన ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు, తలనరములయందున్నూ పైభాగమునందున్నూ, ఉష్ణముగానుండుట, ముక్కుఅరుట, నోరుచేదుగానుండుట, నిద్రలేమి విశేష దాహము కలుగుట, నాడితీక్ష్ణముగానడుచుట, మూత్రము పసుపుపచ్చగానుండుట ముఖము పచ్చగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఇదిపైత్యాధిక్యమువలన కలిగిన తలనొప్పి అని భావించవలెను.

పిత్తజశిరోరోగచికిత్స.

ఈరోగియొక్క పిత్తదోషము పక్వముచేయుగలందులకై ఈక్రింద వ్రాయబడిన విరోచనఔషధముచేత విరోచనము చేయించవలెను.

అనగా పిత్తహారీతికి (పచ్చరక్తక్షయలు) కాబులిరక్తక్షయలు, ఆలుబకరా, దాక్షపండ్లు, బేదనా, ఉన్నాబ్, యష్టిమధుకము, చింతపండు బనఫ్షా, సపిస్తాం ఈవస్తువులు సమభాగములు గూర్చి కషాయము గాచి వడియబోసి ఇందులో మాదీఫలరసాయనము, రేలకాయగుజ్జు కలిపి పానముచేయించవలెను. మాదీఫలరసాయనముకంటె శీరాఖిస్త గుణాధిక్యముగాన మాదీఫలరసాయనమునకు బదులుగా శీరెఖిస్త చేర్చవలెను. మరియు, విరోచనానంతరము దోషపక్వమైనదనిగ్రహించి ప్రకృతిని సామాన్యఅవస్థయందు మార్చుటకై తలకు లేపనములు, తైలములు, గండూషములు, సవుత్ మొదలగు శీతజచికిత్సలను చేయవలెను.

అనగా రుధిరజశిరోరోగమునందు వ్రాయబడినవస్తువులనే ఉపయోగించవలెను. మరియు, గోధుమపొట్టు, ఖతమీ, బనఫ్షా, ఈ మూడువస్తువులను నీళ్ళలో వేసి కాచి గోరెచ్చగానుండు కషాయములో శ్వేతకర్మ చేయవలెను.

తరేడా (శ్వేతకర్మ) విధానము.

రోగి రెండుకాళ్లు ఎత్తుప్రదేశమునందుంచి వెనుక తలగడనుంచి కూర్చుండబెట్టి పాదములక్రింద కషాయముంచి క్రింద పడకుండునటుల యేదైన యొకపళ్ళెము నుంచవలెను. మరియు, రోగిముఖమునకు ఆవిరితగలకుండునటుల రోగిముఖము వైపు దృఢముగా నొకబట్టను తెరగానుంచవలెను. ఎందుకనగా కషాయముయొక్క ఆవిరి రోగిముఖమునకు తగిలినయెడల రోగికి పిచ్చి ఆరంభమగును. దీనివలన మెదడు చెడిపోవును. తదుపరి ఇద్దరు మనుష్యులు ఆకషాయమును మూతలతోనెత్తి రోగియొక్క మోకాళ్లమీద పాదములమీద ధార ఆపకుండా ఎత్తునుండి పోయుచుండవలెను. మరి యిద్దరు ఆరోగి తొడలనుండి పాదములవరకు మర్దించుచుండవలెను. తరువాత ఆకషాయముతో రుద్ది రుద్ది కడిగి రోగిపాదములు, కాళ్లు శుభ్రముగా తడిలేకుండా పొడిబట్టతో తుడిచి ఆరబెట్టవలెను. తదుపరి నవాహ్ మొదలగు వానిచేత తొడలవరకు బంధిం

చవలెను. ఇటుల బంధించుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు తలనుండి క్రిందికిదిగినవి తిరిగి పైకెక్కచాలవు తరువాత రోగియొక్క రెండుపాదములు తల బట్టలేకుండా పరుండబెట్టి తక్కిన యావత్తుశరీరము దృఢముగు బట్టతో కప్పవలెను. ఇటుల కప్పుటవలన రోగిశరీరమునుండి చెమటవచ్చిన యెడల శరీరముపైనుండు బట్ట తీసివేయవలెను. అయినను ఒకేపరి మాయము తీయకూడదు ఇట్లుశరీరముపైనుండు బట్టఒకేపరిమాయము తీయుటవలన శరీరమునకు గాలి, శీతము, వేడి, మొదలగునవి ప్రవేశించి శీత ఉష్ణ కారణములవలన శరీరము యావత్తునొప్పి ఆరంభమగును. మరియు, ముందుకాళ్ళకు చుట్టిన బ్యాండీను మొదలగునవి విప్పనారంభించిన యెడల క్రిందినుండి విప్పివేయవలెను. ఈరోగికి రుధిరదోషముగల శిరోరోగమునందు చెప్పిన విధానముగా పథ్యముండవలెను.

సూచనీయము.

పిత్తప్రకృతియొక్క శిరోరోగమునందు చలువచేయునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించుటవలన పిత్తతాపమును శాంతినొందించి రోగికి హితవుకలిగించును. మరియు రుధిరదోష శిరోరోగమునందు దోషమును హరించునట్టి విశేషప్రయత్నములను ఆలోచించవలెను.

కఫజశిరోరోగలక్షణములు.

మూడవదియగు శిరోరోగము కఫజదోషమువలన పుట్టుచున్నది దీనిలక్షణములు:— అనగా తలబరువుగానుండి టులతోచుట, నీరసము నిద్రఅధికముగానుండుట, తలస్పృశించినయెడల చల్లగానుండుట, ముక్కు నోరు జిడ్డుగానుండుట, నాడి మందముగానుండుట, మూత్రము తెల్లగను చిక్కగానుండుట, అనగా మూత్రము తెల్లగానుండుటకు రెండు కారణములుగలవు. (1) దోషము మిక్కిలి అధికముగుటవలన తనంతట తాను వెడలనారంభించును. (2) దోషములను స్వల్పముగా నుండినను ప్రకృతి తనబలమువలన ఆదోషమును మూత్రముద్వారా వెడలింపజేయును.

మొదటికారణముయొక్క చిన్నెములు అనగా మూత్రము పీద్యమువలెనుండి వెంటవెంట వెడలనారంభించును. ఏదోక విధముగు రంగుకలిగినటులుండును. దీనిని ప్రకృతి తనబలమువలన వెడలించుచున్నది. మరియు దీనియందు మిక్కిలి ధవళవర్ణము, బహురాగ (రోగసంధి) దినములలో కలుగును. తదుపరి శ్వేతమెక్కువగానుండును. అనగా నిజదశయందుండునటులుండును.

కఫజశిరోరోగచికిత్స.

ఈరోగమునందు మేము పక్వపరుచునట్టి ఓషధులకషాయములు, ఔషధములు ఉపయోగించవలెను. అనగా సోపు, యష్టిమధుకము, గుల్ఖందు, మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. మలముపక్వమగు చిన్నెములు కనుపించినయెడల అయారజ్ఫైకరా, బేహానాకాయలు, సకమోనియా, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు, యీవస్తువులను నూరి యివ్వవలెను. దీనివలన సర్వశరీరగతమగు యావత్తుకఫదోషము, వెడలిపోవును. శరీరము స్వస్థతనొందినపిమ్మట శిరోవిరోచనమునకు ఉపయోగించునట్టి సమస్త యారజాతులను, నిచ్చుట మిక్కిలి ఉత్తమము.

శిరోవిరోచనవటి

మూసాంబరము, తెల్లతెగడ, చిన్నసోపు, రూమిమస్తకి, సముద్రలవణము ఈవస్తువులు యావత్తు సమయానుకూలముగాచేర్చి దంచి చూర్ణముచేసి వస్త్రగాలితమొనరించి తేనెచేర్చినూరి శనగగింజ ప్రమాణముగా మాత్రలుజేసి ఇవ్వవలెను.

సబియార్ మాత్రలు చేయువిధము.

మూసాంబరము, రూమిమస్తకి, తెగడ, గారిఖూన్, సముద్రలవణము ఇవి యావత్తు ఆవశ్యకతానుకూలముగా కల్వమునందుచేర్చి నూరి చూర్ణించి తేనెతోకలిపి శెనగగింజ ప్రమాణముగా మాత్రలు జేసి రాత్రికాలమునందు ఒక్కొకమాత్రచొప్పున పుచ్చుకొనవలెను.

నమస్తమగు యారజ్ మాత్రలు చేయుక్రమము

అనగా మసాంబరము, రూమిమస్తకి, తెగడ, గారిఖూన్, సముద్రలవణము ఈవస్తువులను అవశ్యకతానుకూలముగా చేర్చుకొని తేనతోగాని, నిమ్మకాయరసముతోగాని, నీళ్ళతోగానినూరి మాత్రలు చేయవలెను.

ఈ ఔషధము రాత్రికాలమునందు మాత్రమే ఉపయోగించుటకు యోగ్యమైనది. గనుకదీనిపేరు హబ్బెషబియార్ అని చెప్పబడినది. షబ్ అనగా రాత్రిభాగమునకు పేరు.

శిరస్సు స్వఛ్ఛతనొందుటకై యారజ్, శికింజబీన్‌గాని, ఆవాలు, అక్కలకర్ర, దవనము, మరువము, చాకరాసి ఆకు ఈవస్తువులను తేనతోగాని, తరువాణితోగాని కలిపి గండూషము చేయవలెను. ఇటుల చేయుటవలన శిరోదోషము తగ్గిపోవును. ప్రకృతి నిజ అవస్థయందు రాగలందులకై లేపనములు, కావడములు, మొదలగునవి చేయవలెను. ఈవస్తువులను పైనవ్రాయబడిన శీతజశిరోరోగమునందు చెప్పబడినవి.

బాబూనా, సోపు, నఖుంచివ్వలు ఈవస్తువులను కషాయముకాచి ఉష్ణముగానుండు కషాయముతో తలను కడగవలెను. మరియు, అడవి సదాప, బాబూనా, దవనము, మరువము, పోదీనాఆకు ఈవస్తువులను కషాయముకాచి ఉష్ణవీర్యముగల తైలములను చేర్చి ముక్కు కర్ణరంధ్రములయందు పోయవలెను. రోగి తుమ్ముటకు ఉపాయములను ఆలోచించవలెను. ఈరోగమునందు తుమ్మురాగలందులకై చేయు నుపాయములు 2 విధములు జున్ను, ఫర్ఫీయూను లేక చుకందర్, దవనము, మరువము యొక్క రసమునందునూరి నశ్యముచేయవలెను. 2 విధి, నకచికిని, (ముక్కుతుమ్ముడాకు) జున్ను, తెగడ, వీటినిమెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి యుంచుకొని రోగికి తుమ్మించవలసిన అవసరమున్న యెడల యీచూర్ణమును పొట్లముకట్టి వాసనచూపించిన యెడల తుమ్ములువచ్చును. ఈరోగమునందు శీతజశిరోరోగమునందు

చెప్పబడిన పథ్యములు చనగకట్టు మొదలగునవి ఉత్తమములని గ్రహింపవలెను.

వాతజశిరోరోగ విధానము.

నాల్గవది వాతదోషములవలన కలుగు శిరోరోగముయొక్క లక్షణములను యీక్రిందవివరించుచున్నాను.

తలబరువుగానుండుట, ముఖమునందు నల్లనిరంగుకనుపించుట, సదుస్సపట్టియుండుట, నాడి, భిన్నాభిన్నములుగా మందగతికలిగి భిన్నముగానడచుట, మూత్రము తెల్లగను పలచగనుండుట, మరియు దోషపక్వము యెంతవరకుండునో అంతవరకు మూత్రస్థితి మారకుండుట, దోషము పక్వమగునపుడు మూత్రము నల్లనిరంగుకలిగి చిక్కబడుట, శరీరము యావత్తు వాతదోషప్రకృతి ప్రవేశించినయెడల శరీరముయావత్తు నుప్పిడించుట, ఈవిధమగు లక్షణములు వాతజశిరోరోగమునందు కలుగు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

మరియు కఫజశిరోరోగము వాతజశిరోరోగమును బోలియుండును. కఫదోషశిరోరోగముకంటె వాతదోషశిరోరోగమునందు తలబరువు తక్కువగా నుండును.

వాతజశిరోరోగచికిత్స.

మలము పక్వపరచుటకై బిస్ఫాయిజ్, ఉస్తెఖద్దూస్, బేదానా, ద్రాక్షపండ్లు, గౌజుబాగ్, బాదరంజబోయా, ఆలుబకరా, పాచితీగె, ఈ వస్తువులను ఒకటిగాచేర్చి కషాయముకాచి, ఆకషాయమునందు మాధీఫలరసముచేర్చి పానముచేయవలెను. వాతదోషము మిక్కిలి ఆలశ్యము మీదగాని, పక్వముకానేరదనియు, పైత్యదోషము మూడుదినములలో కఫదోషము పదిదినములలో వాతదోషము పదిహేనుదినములలో పక్వమగునని వైద్యవరులు నియమించియున్నారు.

మరియు పరిత్యేకదశయందు, మలము పక్వమై నల్లగా విడువబడిన యెడల విరోచనమునకు ఇప్పించవలెను. వాతజదోషమునుతీసివే

యగలందులకు యాకూజ్ మాత్రలు ఆకాశవల్లి కషాయమునందుచేర్చి ఉపయోగించవలెను. లేదా పాచితీగమాత్రలు, అయినను ఇవ్వవచ్చునని వ్రాయబడియున్నది.

వాతజదోషహరవటి.

ఆకాశవల్లి, బిస్ఫాయజ్, గారీఖూన్, ఉస్తెఖుద్దూస్, అయారజ్ ఫైఖరా, తెగడ, ఇవియావత్తు సమభాగములుగాచేర్చి దంచి చూర్ణము చేసి వస్త్రగాలితమొనరించి, సోపుగసముతో నూరి, శనగగింజప్రమాణముగా మాత్రలుచేసి, యుంచుకొని, అవశ్యకతానుసారముగా రోగికొసంగవలెను. ఈమాత్రలవలన పూర్ణముగా రోగిశరీరము, శిరస్సు స్వస్తతనొందును. తరువరి ప్రకృతి పూర్వరూపముగా మారగలందులకై బాబూనా, నఖము, దవనము, మరువము రసముసంమనూరి గులేరోగన్ గాని చంబేలీనూనె గాని, కలిపి తలపై లేపనముచేయవలెను.

మరియు, బాబూనా, నఖము, చాదరాసీ, సీకేఇక్మని, గావజూబా, మకందరాకులు, గోధుమపొట్టు, ఇవి యావత్తు వకటిగాచేర్చి నీళ్ళయందు వైచి కషాయముకాచి తలపై దారగాపోసి కడుగవలెను. నరుగిస్ పూలు, కస్తూరి, అంబరు మొదలగు సువాసన ద్రవ్యములను వాసన చూపించవలెను. ఉష్ణవీర్యముగల తైలములు అనగా బాబూనా తైలము నరుగిస్ తైలము, దవనము, మరువముతో చేయబడిన తైలము మొదలగు తైలములను చల్లని తైలములలో కలిపి తలకులేపనము చేయవలెను.

చల్లని తైలమనగా బనఫ్షా మొదలగు తైలములుకూడా ఉపయోగించవలెను.

వాతప్రకృతివలన తలనొప్పికలుగునెడల స్వల్పమగు ఉష్ణవీర్యము గలవస్తువులను ఉపయోగించకూడదు. సామాన్యమైన వస్తువులుజలుబును హరించి ప్రకృతిని నిజస్థితయందు మారునట్లు ఉపయోగించవలెను. మృయు పాతము దగ్ధమొందినదైనచో ఉష్ణవీర్యముగలవస్తువులను సరిదా

ఉపయోగించకూడదు. అనగా జలుబు, చెమ్మ, పుట్టించునట్టి వస్తువులను ప్రకృతిని కాపాడుటకై ఉపయోగించవలెను.

వాతజ శిరోరోగపథ్యములు.

అర్ధాంశముగా వేయించిన కోడిగ్రుడ్లు, కోడిమాంసము, కౌజుపిట్ట మాంసము, పూరేడుపిట్టమాంసము, మొదలగువానియందు శనగపప్పును చేర్చి ఉడికించి ఇచ్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము. భోజనమునకు ముందు ఒకఘడియలో జీర్ణమగునట్టి జవారిష్ (అవలేహము)ను ఇప్పింపవలెను. వేడిగలవిగాని లేక శీతమును శమనము చేయునట్టి జవారిషులను ఇప్పించవలెను.

భుజించినతరువాత వాతప్రకృతి తగ్గగలందులకై ఎడమప్రైవు కొంతసేపు పరుండవలెను. ఇటులపరుండుటవలన ఎక్రుత్, ఆమాశయమును ఆరూఢపరచును. భుజించినఆహారము త్వరలో జీర్ణమగుటకు సహాయమగును.

మరియు ఈవ్యాధిగలరోగి, శరీరపరిశ్రమపనులు మొదలగునవిచేయకూడదు. ఎందుకనగా చికిత్స యెంతజాగ్రత్తగా చేసినను పరిశ్రమద్వారా ఔషధబలముతగ్గిపోయి రోగమును యెంతమాత్రము తగ్గించుటకు శక్తిలేనిదై ఉండును వాతము విశేషఅధికముగాఉండునో అంత విశేషము చెమ్మనుకలిగించు ఆహారములను ఇప్పించవలెను. సర్వవాతములయొక్క చేష్టలను బుద్ధిమంతుడగు వైద్యునియొక్క యుక్తిచేత ఆలోచించవలసిఉన్నది. మరియు వ్యాధిబలమునకు తగినటుల పథ్యము ఔషధము వినియోగించవలెను.

5 వది వాతజతలనొప్పి లక్షణములు.

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి వాతమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈ నొప్పి తలయొక్క భాగములయందు మారి మారి వచ్చుచుండుట, తలపీకినటులుండుట, తలయందు పురుగులు పాకినటులుండుట, చెవులయందు పోటుకలుగుట, చెవులలో నాదము, ఓశగానుండుట మొద

లగు లక్షణములు విశేషవాతమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములని గ్రహించవలెను.

౫ వ. వాతజతలనొప్పి చికిత్స

తలయందు వాతదోషము ఖనీభవించుటవలన తలయందుండు స్నాయువులను బంధించి తలయందు వేదన కలిగించుచున్నది. గాన వాతదోషమును తొలగించి స్నాయువులకు బలము కలిగించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను.

శీరెఖుర్మని, బరంజాసఫ్, చానరాసిఆకు, దవనము, మరువము, సోపు, ఈవస్తువులు సమానభాగములుగా తీసికొని నీళ్ళయందు వేసి కషాయముకాచి రోగికిహితవుగానుండునంత వేడిగానుంచి రోగితలపై పోయవలెను.

మరియు, తులసిఆకు, పచ్చిదవనము, పచ్చిమరువము, వెుండిన సోపు, ఈవస్తువులను వాసన చూచుచుండవలెను. మరియు, మిరియాలు, జున్ను, ఈవస్తువులను పన్నీరుతో నూరి నశ్యము చేయించి తుమ్మించవలెను.

మరియు, తలయందుగల వాతదోషము హరించి తలనొప్పితగ్గుటకై తుమ్ములుకలిగించునట్టి నశ్యములను చేయించుట మిక్కిలి ఉత్తమము.

ముసాంబరము, నఖచికిని (ముక్కుతుమ్ముడాకు) కుంకుమపువ్వు, తెల్లమిరియాలు, ముక్ (ఇది వకవిధమగు సుగంధద్రవ్యము) ఈవస్తువులను దవనము, మరువముయొక్క రసముతో మర్దించి నశ్యముచేయుట వలన దోషము హరించుననియు శ్లేష్మజశిరోరోగమునందు చెప్పబడిన విరోచనౌషధములను చేర్చవలెననియు ఇమాంబుకరాత్ అను మహనీయులు వచించియున్నారు.

వాతజశిరోరోగమునందు పథ్యములు.

కోడిమాంసమునందు లెంగపప్పు, జీలకర్ర, దాలిచినిచెక్క

చేర్చి వండి భుజించవలెను. మరియు, ఇట్టిస్వాభావికమగు ఇతర వస్తువులను సేవించవలెను. కాని వాతమును పుట్టించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించజనదు.

8 వది అంగ సంయోగదోషమువలనపుట్టినట్టి తలనొప్పి లక్షణము.

ఈక్రిందచెప్పబడు అంగములయొక్క సంయోగమువలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా (1) ఆమాశయము (2) గర్భస్థానము (3) గుదస్థానము (4) పిక్కలు (5) పాదములు (6) ప్రక్కలు (7) యకృత్ (8) అరచేతులు (9) మడమలు (10) గుండె (11) ప్లీహము (12) పొట్టపైపొరలు (13) వీపు (14) వీపునందుగల పొరలు మొదలగు ఈపదునాలుగు అంగముల సంయోగమువలన శిరస్సునందు నొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈపైన వివరించిన పదునాలుగు స్థానములయొక్క ప్రధానమగు మూలము హృదయము. ఆమాశయమునకు శిరస్సునకు మధ్యనున్నది.

{ ఆమాశయసాధారణ దుష్టప్రకృతి ఉత్పన్నశిరోరోగ లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు సాధారణదుష్టప్రకృతి ప్రవేశించుటవలనగాని లేక చెడుదోషములు ఘనీభవించుటవలనగాని తత్సంభంధమగు కారణము వలన అమాశయము శిరస్సునకుగల సంబంధమువలన తలయందు నొప్పిపుట్టుచున్నది.

మరియు సాధారణదుష్టప్రకృతి ఆమాశయమునందు ప్రవేశించుటవలన తలనొప్పికలిగినయడల దీనిలక్షణములు అనగా భోజనాత్పరము తలనొప్పి విశేషముగావచ్చుట, భోజనాత్పూర్వము నొప్పికొద్దిగానుండుట, మరియూ సాధారణదుష్టప్రకృతిగల ఆమాశయముయొక్క లక్షణములు ఈక్రిందవివరింపబడును. అనగా అప్పుడప్పుడు ఆకలినమయమునందుకూడా నొప్పిఅధికముగా నుండును. ఇటుల పుష్టాధిక్యతవలన కలుగునని గ్రహించేది. దీనివివరము ముందు ఆమాశయరోగముల యందు భిన్నభిన్నములుగా వివరింపబడును.

మరియు ఆమాశయమును శుద్ధిపరచునట్టి ఉష్ణజ, శీతజ, మొదలగు వస్తువులను ఆమాశయవ్యాధులయందు వివరించబడును.

ఆమాశయమునందుగల మలము దూషింపబడి దోషప్రకృతిగా మారి తలనొప్పిపుట్టించును. దీనిలక్షణములు. ప్రత్యేకముగా అనగా పిత్తాధిక్యతవలన, కడుపులో కెళ్లుట, (దేవినటులుండుట) నేత్రములు పచ్చగానుండుట, నోరుచేదుగానుండుట, కడుపునొక్కుట, బిగబట్టుట, దాహము అధికముగా నంకుట, తలనొప్పి మధ్యమధ్య ఆగుచుండుట, వాంతి, పిత్తము వెడలుట, మొదలగు ఈలక్షణములు ఆమాశయమునందు పిత్తాధిక్యమువలన కలుగునని తెలియవలెను.

{ ఆమాశయమునందు పిత్తాధిక్యమువలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. }

ఈవ్యాధి ప్రారంభదశయందు శికింజబీన్, వేడినీళ్ళలో కలిపి పానముచేయించి వమనము చేయించవలెను. తరువాత ఆమాశయమునందుగల వేడిశమింపజేయుటకై ఉచితమగు నుపాయములను ఆలోచించవలెను.

మరియు శిరస్సు, ఆమాశయమునకు బలముకలిగించునట్టి ఔషధములవలన శక్తికలిగించవలెను. మరియు తలకు బలముకలిగించునట్టి ఉపాయములు పైన పిత్తజశిరోరోగమునందు వ్రాయబడియున్నవి. కాబట్టి చదువరులు గ్రహించగలరు.

ఆమాశయమునకు బలము కలిగించు ఔషధములకు రుబ్ అందురు. ఇవిబద్ధకరమైనవి. అనగా బేదానాకాయలరుబ్, ఖర్జూరకాయలరుబ్, మొదలగునవి యని తెలియవలెను. మరియు చలువచేయుట, బద్ధము, (గురుత్వము) కలిగించుట అవసరమని తోచినయెడల తవాషీరీ గులాబిపూలు, వంటడేగురు, ఈవస్తువులను చూర్ణించి పైనవివరించిన ఖర్జూరపు రుబ్ నందు చేర్చవలెను.

రుబ్ చేయుక్రమము.

ఏవస్తువుతో రుబ్ చేయుదలచిన యెడల ఆవస్తువును నూరి నీళ్లు చేర్చి రసముతీసి వడగట్టి చతురాంశము శేషించి చిక్కబడువరకుకాచి ఆరసమునకు సమానముగా శర్కరకలిపి తిరిగి పొయిమీదనుంచి కాచిన దానిని రుబ్ అనిచెప్పుదురు.

{ ఆమాశయమునందు కఫదోషమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు విశేషముగా కఫము చెమ్మప్రవేశించిఖనీభవించినయెడల దీనిలక్షణములు అనగాఅజీర్ణము, నోరుజిడ్డుగానుండుట నోటివెంట నీరూరుట, పుల్లని త్రేణువులుకలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు మధ్య, మధ్య, వమనమువెంట కఫము వెడలుచుండును. తిరిగి శాంతి నొందుచుండును.

ఆమాశయమునందు కఫముచేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స

సోయివిత్తులు, ముల్లంగివిత్తులు, మెంతులు, ఈవస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కాచి అందులో శికింజబీన్ చేర్చి వమనము కాగలందులకు పానము చేయించవలెను. తరువాత శికింజబీన్ యందు తేనె శిర్కా చేర్చి చేయబడిన శికింజబీన్ అయారజ్ మాత్రలు విరోచనార్థము. అనగా గుదస్థానమునుండి కఫము వెడలుటకై ఉపయోగించవలెను. తరువాత ఆమాశయము యొక్క చికిత్సలయందు చెప్పబడిన ఉత్తమములగు జవారిష్ (అవలేహములు) బలముకలుగుటకై ఇవ్వవలెను.

{ ఆమాశయమునందు వాతము చేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు వాతప్రకృతి ఖనీభవించుటవలన తలయందునొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు అనగా ఆమాశయమునందు మంట, ఆకలివిశేషముగానుండుట, వమనమైనయెడల నొప్పి

శాంతినొందుట మొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందు వాతము ఘనీభవించుటవలన కలుగు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

{ ఆమాశయమునందు వాతము ఘనీభవించుటవలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. }

రోగారంభమునందు వాతదోషమును పక్వపరచి రోగమును శాంతినొందించుట ముఖ్యావశ్యకము. గాన పాచిలీగ కషాయము ఇందువిషయమై చిక్కాలి ఉపయుక్తము. పిమ్మట వాతదోషము పక్వమొందిన వెనుక విరోచనము ద్వారా వాతమును వెడలించునట్టి ఔషధములవలన మృదువిరోచనమును చేయించవలెను.

వాతదోషమును హరించు ఔషధము.

నల్లకరక్కాయలు, బిస్పాయజ్, ఉస్తెఖుద్దూస్, పాచిలీగ, శుద్ధి చేసిన గారీకూన్, సుద్ధిచేసిన లాజవర్ద ఇవి యావత్తు సమభాగములు చేర్చి చూర్ణించి, వస్త్రగాలితమొనర్చి, సక్మోనియా చూర్ణముచేసి, బాదరంజబోయాకషాయముతో పైచూర్ణములు యావత్తు కల్వము నందుచేర్చి నూరి శనగగింజల ప్రమాణము మాత్రలు చేసికొని రోగ బలానుసారముగా ఇప్పించవలెను.

సూచనీయము.

సక్మోనియా, అనుదానిని పార్శీభాషయందు మహమూదా అందురు. దీనిని శుద్ధిచేయనిదే ఉపయోగించకూడదు. దీనిశుద్ధి అనేక విధములుగా చెప్పబడియున్నది. అనగా శోధనద్రవ్యములను చేర్చవలసి వచ్చినపుడు దీనిని ముఖ్యావశ్యకముగా చేర్చుకొనవలెను. శోధనీయము లగు ఓషధులుచేర్పనిచో దీనినియెంతమాత్రము చేర్చకూడదు. సక్మో నియా శుద్ధిక్రమము అనేకవిధములుగానున్నను, అందుండి కొన్నిటిని పుస్తకమునందు వ్రాసితిమి; చిక్కినవి గ్రంథవిస్తరభీతివలన వదలి వేయబడెను.

సక్మోనియా శుద్ధిక్రమము.

సేవుకాయలు [యాపిల్సు] బేదానాకాయ, అమృతఫలము, మొదలగు ఫలములను దొలిచి, అందు సక్మోనియా సన్ననిబట్టయందు మూటకట్టియుంచి, దొలిచినగుజ్జు ఆపైనిమూసి ఆకాయపై గోధుమ పిండికవచమిచ్చి ఉండగాచేసి పుటముపెట్టవలెను. పైనపూయబడినపిండి ఎఱుపురంగురాగానేతీసి సాంగశీతలముకాగానే విప్పి అందుండుమూట నుతీసి విప్పి సక్మోనియా తీసికొని ఉపయోగించుకోవలెను.

అమృతఫలము, శేవు, బేదానాకాయలుకూడా తీక్ష్ణవిరోచనము చేయించును. ఉచితమని తోచినచో ఈఫలములనుకూడ ఉపయోగించుకొనవచ్చును.

(2) బేదానాకాయరసములో సక్మోనియావేసి భావనచేయుట వలనకూడా సక్మోనియాశుద్ధి నొందుచున్నది.

(3) యాజ్ పైకరాతోకూడా సక్మోనియా చేర్చునెడల శుద్ధమై యోగ్యతకలిగియుండును.

(4) సక్మోనియా, బక్సపా, ఈరెండువస్తువులు సమానభాగములుగాచేర్చునెడల సక్మోనియా శుద్ధికొందును.

మరియు సక్మోనియాయొక్క శోధనములు అనేకములున్నను ఈ పుస్తకమునందు 4 విధములు మాత్రము చెప్పివినుపించుచున్నాను.

{ ఆమాశయమునందు మిక్కిలి వాతదోషము
చేరుట వలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు విశేషవాతము, ఖఠీభవించుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు అనగా ముందు ఆమాశయమునందు నొప్పికనుపించి అటుపిమ్మట తలయందు నొప్పికలుగును. ఆమాశయమునందు నొప్పితగ్గినయెడల తలనొప్పికూడ తగ్గిపోవును. ఆమాశయమునందు నొప్పి యెల్లప్పుడునుండినచో తలనొప్పికూడాయెల్లప్పుడు నిలిచియుండును.

మరియు వాతమును కలిగించునట్టి భోజనపదార్థముల సేవనవలన అమాశయమునందు శిరస్సునందు కూడా నొప్పిపుట్టించుచుండును. తలనొప్పి యొకచోటనిలిచియుండక అచ్చటచ్చటకుమారుచుండును. మరియు తలనొప్పి ఆరంభదశయందు తల సైపుగ్రిందనుండి నొప్పిపుట్టి టుల తోచుచుండును. నొప్పితగ్గినకొలది తలయావత్తు నొప్పియుండి వదలి నట్లుండును. ఇది ఆమాశయదుష్టప్రకృతివలన కలుగు వాతజశిరోరోగమని భావించవలెను.

—ఆమాశయమునందు విశేషవాత తలనొప్పి చికిత్స—

ఈవ్యాధియందు ఆమాశయమునందుగల వాతము హరించునట్టి యుపాయములను చేయవలెను. ఆమాశయమునందుగల కఫమును తొలగించవలెను. కఫమును హరించునట్టి ఔషధములను కఫప్రకృతి వలన కలుగు తలనొప్పియందు వివరించబడియున్నవి. వాతము హరించుటకున్ను ఆమాశయము మెదడునకు బలము కలుగుటకై జవారిష్ కామొని, జీలకర్రజవారిష్, పొదినాజవారిష్ ఉపయోగించవలెను. ఈజవారిషులు ఆమాశయమునందుగల వాతము హరించుటయందు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనవి. మలదోషమును హరించుటకు మిక్కిలి ఉపయోగమైనవి. మరియు, ఆమాశయమునందుండు వాతము హరించుటవలన ఆమాశయమునందుగల నొప్పిన్ని తలనొప్పిన్ని శమించును. శిరస్సునకు ఆమాశయమునకు బలముకలిగించును విరోచన ఔషధములు ప్రత్యేకించి యివ్వనవసరముండదు.

మరియు, వాతమును పుట్టించునట్టి ఔషధములు భోజనపదార్థములు సేవించుటవలన ఆమాశయమునందు వాతము ఘనీభవించును. ఇట్టితరి మలముకు తొలగించుట మిక్కిలి అత్యావశ్యము గనుక విరోచన ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. కఫమువలన వాతము పుట్టునని తెలిసేది.

ఆమాశయమునందు వాతముకలుగుటకు కారణములు

ఆమాశయమునందు వాతము ప్రవేశించుటకు కారణమేమనగా వాతముపుట్టించునట్టి వస్తుసేవనవలనగాని వాతమునుపుట్టించు ఔషధ సేవనవలనగాని వాతముపుట్టుచున్నది. కఫమువలన వాతము పుట్టినచో మలమును తీసివేయుట అత్యావశ్యకము అట్టి కఫమువలన వాతము చేరిన యెడల మలమును వెడలించినను బలముగలదై గుణమును గ్రహించదగినది కాకుండును. మలదోషమును తొలగించని యెడల వాతమునకు బలముకలిగించును. మరియు, ఆమాశయముయొక్క ముఖము దుర్బలమునొందిన యెడల తలనొప్పి కలుగుటకు కారణమగును. దీనిలక్షణములు నిరన్నాహారముగానుండునపుడు అనగా ప్రాతఃకాలము నిద్రనుండి లేచుసమయమునందు తలయందు విశేషముగా నొప్పికలుగును.

ఆమాశయ వాతమును హరించు చికిత్స.

ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము నిదురలేచినవెంటనే కొంతగ్రాసము ను ఖర్జూరపుకాయరసము రీబాస్ (ఒకవిధమగు ఎర్రనిపూలుపూయు నట్టిగడ్డి) రసమునందుగాని, గోల్‌సిమాగ్ (ఒకవిధమగుకాయలు) రసమునందుగాని, ఫల్లనిదానిమ్మగింజల రసమునందుగాని, రొట్టెనానవేసి, యివ్వవలెను. మరియు ఈవస్తువులను నీళ్ళలోనానవేసి నీళ్లయందు పులుసు చేరినవెంటనే ఆనీళ్ళువడియబోసి ఆనీళ్ళయందు రొట్టెనానవేసి, రోగికిచ్చుటమంచిది.

మలబద్ధకము కలిగించునట్టి ఔషధములను పైనవ్రాయబడిన వానిని నివ్వవలెను. అనగా ఖర్జూరకాయలు, రిబాస్, గోల్‌సిమాగ్, దానిమ్మగింజలు, ఇత్యాదివస్తువులు యావత్తు ఆమాశయమునకు బలముకలిగించును. ఉష్ణమును శాంతినొందించును. పిత్తమునుహరించును. మరియు ఆమాశయముయొక్క దుర్బలత్వమువలన ఆమాశయమునందుగల ప్రవృత్తిశాంతినొందినచో, ఆమ్లరసమునందు రొట్టెనానవేసి భుజించినతరువాత చిన్నసోపు, జీలకర్ర, వాము, కుంకుమపువ్వు, అగరు,

ముద్దలవంగపట్ట, ఈవస్తువులను చూర్ణించి ఇవ్వవలెను. ఈచూర్ణము వలన ఆమాశయమునందు ఉష్ణముకలిగించును. ఆమ్లవస్తువులను పుచ్చు కొనుటవలన దగ్గుకలిగినచో పులుసుపదార్థములను మానివేయవలెను. మరియు దగ్గుగలవానికి అన్నము, కొంతరొట్టె, పన్నీరు, శర్కరకలిపి నానవేసి యిచ్చుటయుత్తమము.

రెండవవిధమగు తలనొప్పి లక్షణములు.

గర్భాశయమునందు మూత్రపిండములయందు పిక్కలయందు చేతులయందు పాదములయందు హృదయము, ప్లీహము, వీనిపొరల యొక్క సంయోగములయందు తల ఆమాశయముయొక్క మధ్యభాగ మునందు హృదయమున్నది. మిరాకు (పొట్టపైపొర) ఇదిపొట్టయొక్క అవయవములను చుట్టుకొనియున్నది. వీపుయొక్క సంయోగము, మొ దలగు అంగములయందు ఏయంగమునందు ప్రకృతిమారినను ఆక్షణము నందే తలనొప్పి పుట్టున్నమగును. ఇట్లు నొప్పికలుగుటకు కారణమేమ నగా మెదడునకు శరీరముయొక్క ప్రతిభాగమునకు సంబంధముకలిగి యుండును. ఇట్లు సంబంధము కలుగుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు, ఆ యాయంగములనుండి తలయందు ప్రవేశించినవెంటనే తలనొప్పి కలుగు చుండును. యావత్తు అంగములయొక్క సంయోగమే శరీరమని భావించ వలెను. ఆ అంగముల గుణములు వేరువేరుగా వర్ణించబడును.

పొట్టసంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగినయెడల తలముందు భాగము వెనుకవైపు అనగా మాడునందు నొప్పి నిలిచియుండును.

రెండుమూత్రపిండముల సంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగిన యెడల తలవెనుకభాగమునందు నొప్పి నిలిచియుండును.

ప్లీహముయొక్క సంయోగదోషమువలన తలనొప్పి కలిగినచో తల యెడమభాగమునందు నొప్పి పుట్టించును.

కలిజా (యకృత్) సంయోగదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పి కుడిభాగమునందు పుట్టుచున్నది.

ఆమాశయము హృదయమునకు మధ్యభాగమునందుండు పొరల సంయోగమువలన కలిగిన తలనొప్పి తలముందుభాగమునందు అణచి నటులుండుట, తలనొప్పికలుగుట, సంభవించును. ఆమాశయమురొక్క హృదయముయొక్క మధ్యనుండు పొరలను పార్శ్విభాషయందు హిజాబెహాజిజ్ అందురు. వీని వివరము యకృత్ రోగములయందు ముందు చెప్పబడును.

మిరాకు (పొట్టపైనుండుపొర) సంయోగమువలన తలముందు భాగమునందు అనగా నొసలునందు నొప్పికలుగును. సిఫాకు అనగా హృదయముపై పొర వీటివర్ణనము ముందు హృద్రోగములయందు చెప్పబడును. వీపు సంయోగమువలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు కేవలము తల అంతభాగమునందు నొప్పి ఉత్పన్నమగును. మూత్రపిండములు వీపుయొక్క సంయోగదోషమువలన కలుగు తలనొప్పికి స్వల్పభేదముకలిగియుండును. మూత్రపిండములయందు దోషము వలన కలుగునొప్పికంటె వీపుయొక్క దోషమువలన కలుగునొప్పి కేవలము తలఅంతభాగమునందు అనగా ముచ్చనగుంటయందు నొప్పి యుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను.

పిక్కలు, పాదములు, అరిచేతులు, వీటియొక్క సంయోగము వలన కలుగు తలనొప్పిగల రోగికి యేవస్తువు చూచినను కదలునటులుండుట యీఅంగములయందుండి చీమలు పాకినటులుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

పిక్కలు, పాదములు, చేతులు మొదలగు వానిసంయోగమువలన కలుగు తలనొప్పి సామాన్యమగుటవలన ముఖ్యఅంగముల సంయోగ తలనొప్పినటె వర్ణించుట అసంభవమని కుప్తపరచడమైనది. యేఅంగము యొక్క సంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగినదో ముందు ఆయంగముల యందు వ్యాధిప్రవేశించి పీడించుచు తరువాత తలనొప్పి కలిగించును. గాని ముందు తలయందు నొప్పి యొంతమాత్రము కలుగనేరదు.

పిక్కల సంయోగదోషమువలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స

పాదములు శీలమండలయొక్క పైభాగమునందుగల దోషము వలన తలయందు నొప్పికలిగిన యెడల సాఫీన్ (శీలమండలపైభాగము నందుండునరము) నరము బేధించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, పిక్కలపై కొమ్ముతో రక్తము తీయించవలెను. మరియు, ఇస్తమఖీఖూన్ మాత్రలు ప్రయోగించి శరీరమునందుగల దుష్టమలమును తొలగించవలెను.

ఇస్తమఖీఖూన్ మాత్రలు చేయుక్రమము

తెల్లతెగడ, మహానింబగింజలు, మురాంబరము, కాటుకవిత్తులు, గారీఖూన్ ఈవస్తువులు ఒక్కొక భాగముసకమొనియా, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జు, యిారెండువస్తువులు మూడుభాగములు. ఈవస్తువులు యావత్తు సోపురసముతో నూరి శెనగగింజ ప్రమాణము మాత్రలుచేసి 4 మాషములు మొదలు 7 మాషములవరకు బలానుకూలముగా ప్రయోగించవలెను. ఇటుల ఖరాబాదీనెఖాదరి బిలాన్తుత్తిజార్వా అను గ్రంథములలో వ్రాయబడియున్నది.

సూచనీయము

తలయందునొప్పి విశేషముగానున్న యెడల తొడలు మొదలు శీలమండలవరకు నవారుతోగాని బ్యాండీనుతోగాని గట్టిగాచుట్టవలెను. పాదములకు నండ్రతైలము మర్దించవలెను. పిత్తరోగమునందు చెప్పబడిన పాసోయా ఆవిరిపట్టించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన వేడియొక్క పరమాణువులు తలనుండి క్రిందికి దిగిపోవును.

చేతులసంయోగమువలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమైన యెడల నొప్పి శాంతినొంది దోషముపక్వమగుటకై ఇస్తమకీఖూన్ మాత్రలు ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఆవిరి పరమాణువులు యెచ్చటనుండి లేచుచున్నవో రోగము ఎచ్చటయున్నదో ఆరోగస్థానమునందు శస్త్రముతో నాట్లువేసి, రక్తముతీసివేయవలెను, ఇదివరకు చెప్పియుండు తైలములను

తలపై మర్దించవలెను. మరియు, దోషపరమాణువులు పైకిలేవకుండు నటుల రెండుచేతులు మోచేతిపైనుండి నవారుతో కట్టవలెను.

ఇతర అంగముల సంయోగము వలన తలనొప్పి వుత్పన్నమైన యెడల వానిచికిత్సలను ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా ఆయాయంగములయొక్క వుచితమగు నుపాయములతో ఆయాయంగములను శుభ్రపరుచవలెను. మరియు ఆయాస్థానములయందుండు మలమును తొలగించి ఆయాయంగములకు బలము కలిగించునట్టి ఔషధములను ఇప్పించవలెను.

అంగముల స్వచ్ఛతబలము కలిగించు లక్షణములు.

ముందుచెప్పియుండు ఔషధములను గమనించవలెను. దైవకృపవలన సంయోగఅంగములయొక్క తలనొప్పి ముందువ్రాయబోవు అపస్మారమను శిరోరోగమునందు వుత్తమరీతితో వ్రాయబడినవి.

నాలుగవ శిరోరోగలక్షణములు.

నాలుగవదియగు శిరోరోగము మెదడుయొక్క దుర్బలకారణమువలన కలుగుచున్నది. ఈరోగమునందు జ్ఞానము, సూన్యమగును. విచారము, స్మరణశక్తి, ధ్యానాదికరములగు మస్తిష్కసంబంధమగు కార్యములయందు జోఖ్యములేకయుండుట మరియు నడుచుటకు కష్టముగా నుండుట, మెదడు దుర్బలమువలన తలయందు కొద్దిగా నొప్పి కలుగుట అనగా భుజించిన ఆహారము జీర్ణమగునప్పుడు ఉష్ణ ఆవిరి పరమాణువులు మెదడునందు నడచుటవలన చెడువాక్యములను వినుటవలన సుగంధ దుర్గంధమును, ఆఘ్రాణించుటవలన మరియు సుగంధము విక్కలి తీక్ష్ణమగుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగును.

నాలుగవ శిరోరోగచికిత్స.

మెదడునకుబలము కలిగించుటకై కోడి, పూరేడు, కౌజు, మొదలగు పక్షులమాంసమునందు, పన్నీరు, కనగపప్పు, దాల్చినచెక్క, మొదలగువానితో సుగంధము కలిగించిఉడికించి, ఇవ్వవలెను. మరియు

పన్నీరుతో లవంగములునూరి, తలకులేపనము చేయవలెను. గుల్ రోగన్ తలకులేపనము చేయవలెను. నేవు, అంబరు, పన్నీరు, ఈవస్తువులనువాసనచూపించవలెను.

ఒకప్పుడు సాధారణదుష్టప్రకృతి, దుర్బలమగు మెదడుతోచేరినయెడల పైనవిధించబడిన సాధారణదుష్టప్రకృతియందు చెప్పబడిన చికిత్సలవలన ప్రకృతిమారిపోవుచున్నది. మలము, దుష్టప్రకృతి, మెదడునందుండు దుర్బలముతోచేరి యుండునెడల ముందు దుష్టప్రకృతిని తొలగించి తరువాత మెదడునకు బలము కలిగించు నుపాయములనుచేయవలెను. మలమును ముందుగా తొలగించి అటుపిమ్మట మెదడునందు గల దోషములను సహజముగా స్వస్థతనొందించవలెను. మెదడునందు గల దోషములను తొలగించునపుడు మెదడునకుబలము కలిగించునట్టి వస్తువులనుకూడా చేర్చవలెను. అటులచేర్చనియెడల మెదడు అతిదుర్బలమగును.

అయిదవ శిరోరోగలక్షణములు.

హిస్ (జ్ఞానశక్తి బలముకలుగుట) జ్ఞానశక్తి, తీవ్రతనొందుట వలన తలయందునొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు కొన్ని స్వల్పకారణములవలన దీనిప్రభావము విశేషమగుచున్నది. మరియు, మస్తిష్కము యొక్క జ్ఞానశక్తి బలముకలుగుటవలన మస్తిష్కము యొక్క పనులయందు విఘ్నము కలుగుటవలన తలయందు నొప్పికలుగుచున్నది. అనగా దీర్ఘాలోచన దీర్ఘవిచారము మొదలగు ప్రధానకార్యములు మస్తిష్కమువలన పుట్టుచున్నవని గ్రహించవలెను. మస్తిష్కముయొక్క అసంభవకారణము వలన అంగములు దుర్బలము నొందుట చూపువంకరగుట, ముక్కుమొదలగు వానియందు మలముకలుగుట, ముక్కుఆరినటులుండుట, అంగిలినొందుట, మొదలగులక్షణములు జ్ఞానశక్తి బలము నొందుటవలన కలుగుచున్నవని గ్రహించవలెను.

అయిదవ శిరోరోగచికిత్స.

మస్తిష్కముయొక్క జ్ఞానశక్తి తగ్గించునట్టి వుపాయములను అనగా కల్లాపాయ, యవగంజితో చేర్చి ఇప్పించవలెను. మరియు పాచన శక్తి దుర్బలముగానున్నయెడల బలునచేయునట్టి కూరగాయలు అనగా కావాలు, పెద్దపాయల, కేవలము వచ్చిధనియాలు, మొదలగుకూరలు ఇప్పించవలెను ఇట్టిసనుపాయములవలన జ్ఞానశక్తి భ్రష్టత్వము నొందని యెడల మత్తు, తిమ్మిరి, నొందించునట్టి ఔషధములను తలపై లేపనము చేయవలెను జ్ఞానశక్తిని నిస్సారని మాంద్యమునొందించునట్టి వస్తువులను తలకులేపనము చేయవలెను. కేవలము జ్ఞానమునూన్యమైనయెడల అట్టి వస్తులేపనము మానివేసి మగ్గ్రముగాని, గసగసాలపాలు లేక తత్సంబంధమగు మత్తువస్తువులు నిద్రనునొందించునట్టి వస్తువులను మనస్సుకోరు నెడల లాభదాయకముగును. మరియు ఫలూనియా మిక్కిలి అవశ్యకము

ఫలూనియాక్రమము.

ఫలూనియా అనునది ఒకమాజూను (అవలేహము) యొక్క పేరు. దీనిని యూనాదేశస్థుడగు హకీ ఫయులూస్ మరియు అఫీలను పేరు గలవారు ముందు నొప్పులను తగ్గించుటకై కనిపెట్టిరి. దరిమిలా వైద్యులు యిందులో మూలికలు తగ్గించి హెచ్చించి తయారుచేసి వాడుచున్నారు. ఈఔషధము అనేకవైద్యగ్రంధములందువ్రాసిరి. మరియు అనేకమగు ఔషధములను వ్రాసిరిగాని అందులోనిది మొదటిదగు ఫలూనియా అను పార్సిఔషధము ఇందులో వ్రాయబడుచున్నది తల నొప్పిపోగొట్టుటయందు మిక్కిలి ఉపయుక్తము.

వచ్చకర్పూరము 9 రతులు, నర్కచూరు (పొడవుకచూర్పరము) దరూనజ్ అకరవి మంచిముత్యములు ఇవి ప్రత్యేకముగా 1 న్నర మాషము, జున్ను 3న్నర మాషము, ఫర్ఫీయూన్, జటామాంశి, అక్కలకఱ్ఱ, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు, కుంకుమపువ్వు, 17న్నర మాషములు, నల్లమందు, కాలిరాయి, ఇవి ప్రత్యేకము 35 మాషము

లు తెల్లగురియాలు, దేశవాళీవాము, ఇవిప్రత్యేకము 70 మాషములు. ఈవస్తువులు యావత్తు జాగ్రత్తగా తూముకొని చూర్ణించి వస్త్రగాలిత ముసర్చి చూర్ణమునకు సమానమగు తేనెయందువేసి లేహ్యకల్పముగా కలిపి 6 మాషములవరకు పుచ్చవలెను. అటుతరువాత కిన్నర మాషములు ప్రాతఃకాలమందు సేవించవలెను. ఈఔషధము 7 మాషములవరకుకూడా ఉపయోగించవలెనని హాకీం హుసేన్ ఖూఅలీగారు వచించియున్నారు.

అయిదవ శిరోరోగ లేపనఔషధములు

కాహువిత్తులు, పోస్తుకాయలు, నల్లమందు, ఖురాసానిఓమము గంజాయాకు, సెప్ (యాపిల్సు) కాయరసమునందునూరి తలకు లేపనము చేయవలెను. ఇదిమిక్కిలి ఉపయుక్తమైనది.

మరియు, నీరసము, పిమ్మిరి కలిగించునట్టి ఔషధములను తలయందుపయోగించినను తలనొప్పి తగ్గక అధికమైన యెడల ఈవస్తువులను మానివేసి ఇతరవస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఎందుకనగా అంగములకు భంగపరచును.

హాకీంతిబ్రి అను వారు ముందుచెప్పిన రీతిగా తలనొప్పి యందు నల్లమందు మొదలగు మత్తుపదార్థములను ఉపయోగించుటవలన నష్టముకలిగించును గాన ఆలోచించి చికిత్సచేయవలెను.

ఒకవేళ అంగములకు నిస్సత్తువ, తిమ్మిరి కలిగించునట్టి ఔషధములు ప్రయోగించుటవలన తలనొప్పి అధికమై నిస్సత్తువ తిమ్మిరి మొదలగునవి యేర్పడిన యెడల వెంటనే గోరువెచ్చని నీళ్లు తలపై పోసి కడుగవలెను. వేడి నీళ్ళతో కలుగుటవలన ఆ ఔషధముయొక్క దోషముహరించును.

ఆరవశిరోరోగలక్షణము.

ఈవ్యాధి షుష్క దోషకారణమువలన తలయందునొప్పి కలుగుచున్నది. ఈతలనొప్పి లఘువుగానుండును. ఈతలనొప్పిని పార్సిభాషయందు ఖఫీఫా, అందురు. ఎందుచేతననగా ఖఫీఫా అనగా లఘు

త్వము కలుగచేయుట అని అర్థము. దీనిలక్షణములు శరీరము నందు ను మలము, విశేషముగా బైటికివెడలుటవలన గాని మిక్కిలి జాగరణము వలనగాని, మిక్కిలి ఆలోచించుటవలనగాని, తలయందునొప్పి కలుగుచున్నది. మలము కేవలము తలనుండి వెడలుచున్నది. అనగా నజలా వ్యాధివలన నాసికనుండి స్రవించుటవలనగాని తలనొప్పి ఆరంభమగుచున్నది. మెడను బిగించినట్లుండుట, మెడయందు పోటుపొడిచినటులుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల సంపూర్ణశరీరముయొక్క మలము తగ్గి దేహము అరిపోయినదని గ్రహించవలెను.

మరియు వమనము చేయించుట విరోచనము చేయించుటవలన గాని అతిసంభోగమువలనగాని, శిరోవేదన, పలుమారు చేయుటవలన గాని, శరీరము యావత్తు రక్తదశపొందిగాని, లేక గందూషము, మొదలగు వానివలన మిక్కిలి మలము విశేషముగా వెడలించుటవలనగాని మూత్రము విశేషముగా వెడలుటవలనగాని శరీరము ఆరిపోయి ఈవ్యాధి సంభవించుచున్నది.

మరియు పై కారణములనుబట్టి దేహము అరిపోయి తలనొప్పి పుట్టుచున్నది. మరియు స్త్రీలు ఆర్తవరుధిరము విశేషముగా వెడలుట గుదస్థానమునుండి రక్తము మూలదోషము వలనగాని లేక గ్రహణీరోగము వలనగాని విశేషముగా రుధిరము వెడలుట మరియు మిక్కిలి ఆకలిగలిగి ఆహారము దొరకక పరితపించుచుండినవారికి శరీరముయొక్క ధాతువులు నష్టమై ధాతువులకు బలముకలిగించునట్టి పదార్థవస్తువు సంప్రాప్తించని వారికి శరీరము అరిపోయి ఈవ్యాధి పుట్టుచున్నది. మరియు శరీరమునుండి శరీరమునందున్న మలము బైటికి వెళ్ళిపోయినవానికి తలనొప్పి ఉద్భవించును క్షుత్క్ష (క్షుత్+క్షయము) కనుక అనగా (లఘువు) అని అర్థము. మరియు ఆకింటమూంరాజీ అనువారు ఇటువంటి శిరోరోగము రజోధర్మసంబంధమగు రుధిరముగాని ప్రసూతిసంబంధమగు రుధిరముగాని విశేషముగా వెడలునట్టి స్త్రీలకు కలుగునని వచించిరి.

ఆరవశిరోరోగచికిత్స.

రోగియొక్క శరీరమునందు చమ్మునుపుట్టించునట్టి వృత్తము భోజనములు ఇప్పించవలెను. అనగా ఈఆహారములవలన రసము, రుధిరము, విశేషముగా పుట్టించునట్టి భోజనపదార్థములు స్నిగ్ధము రక్తము, పుట్టించునట్టి వస్తువుల అనగా యువనూక, పెద్దకోడిమాంసరసముతో నిశస్త (గోధుమసత్తు) కలిపి యిప్పించవలెను. మరియు మేకపిల్లమాంసరసము, యిప్పించవలెను. లేక శరీరమునకు చెమ్మకలిగించునట్టి భోజనపదార్థములను యిప్పించవలెను.

బాదంనూనె, నువ్వులనూనె, తలకు, శరీరమునకు లేపనముచేయవలెను. బనఫ్షానూనె, సొరకాయగింజలనూనె, కలువపూవులనూనె, నశ్యముచేయించవలెను. మరియు కోడిక్రొవ్వు, కౌజుపిట్టక్రొవ్వు, భోజనలేపనాదులందు వయోగించవలెను.

ఏడవ ఆర్ధ అనగాతలనొప్పి లక్షణములు.

ఈతలనొప్పి మరియొకవ్యాధి సహాయమువలన కలుగుచున్నది. అనగా జ్వరము, మొదలగు వ్యాధులు కలుగుటవలన తలనొప్పి కలుగునని భావము. జ్వరవిశేషత్వమువలన నొప్పివిశేషముగానుండి జ్వరము తగ్గినయెడల తలనొప్పికూడా తగ్గిపోవును.

ఏడవ తలనొప్పి చికిత్స.

ఈరోగమునందు జ్వరమును తగ్గించునట్టి చికిత్సలను చేయుట ఉత్తమము. అథవ, తలనొప్పి, విశేషముగా వున్నయెడల ఆనొప్పిని తగ్గించునట్టి చికిత్సలను చేయునలెను. అట్టిచికిత్సలను వెనుక దోషయుక్త, దోషరహితశిరోరోగమునందు వ్రాయబడియున్నది. మరియు ఏకారణముచేత ఏరోగమువలన తలనొప్పి పుట్టియున్నదో ఆలోచించిచికిత్స చేయవలెను.

(8) శిరోరోగము అనగా వాపుసంబంధమగు తలనొప్పి లక్షణములు.

ఈతలనొప్పి, తలయందు వాపుజనించుటవలన కలుగుచున్నది. ఇందు విషయమై ఈవాపు మెదడునందున్నదా తలపుఱ్ఱెయందున్నదా లేక మెదడు పైపొరలయందున్నదా యని దీర్ఘాలోచనచేసి చికిత్సచేయవలెను. ఇట్లాలోచించి చికిత్సచేయు వైద్యుడు మిక్కిలి యశస్సుగలవాడగును.

మరియు, యెనిమిదవ తలనొప్పి కేవలము మెదడు వాపువలనగాని మెదడుసంబంధమగు పొరల వాపువలనగాని వుత్పన్నమగుచున్నది. ఈనొప్పి తలపుఱ్ఱెలోభాగమునందుగల పొరవాచుటవలన జనించుచున్నది. మరియు, పుఱ్ఱెపైచర్మము ఉబ్బుటవలన కూడా తలనొప్పి వుట్టుచున్నది. లోపటిమెదడు పొరయందుగల వాపువలన వుట్టిన తలనొప్పిని సర్సాం అందురు. దీని వివరము సర్సాం శిరోరోగధ్యాయము నందు దైవానుగ్రహమువలన చెప్పగలను.

రెండవకారణము అనగా తలపైని పైపొరయందు వాపుజనించుటవలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స ఈక్రిందవివరించబడును. ఏహేతువువలన ఆస్థానమునందు నొప్పికలిగినదో ఆస్థలమునందు చికిత్సచేయవలెను. ఈచికిత్సావివరము ముందు వర్ణించబడును.

తొమ్మిదవ శిరోరోగలక్షణములు.

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి స్త్రీసంభోగమువలన ఉత్పన్నమగును. నిది సంభోగ అనంతరము జనించుచుండును. ఈతలనొప్పి మూడువిధములు (1) వీర్యము విశేషముగా వెడలుటవలన మెదడు దుర్బలమగుచున్నది. అందువలన తలనొప్పివుట్టుచున్నది. రెండవదనగా శరీరమునుండి వీర్యము వెడలుట ఇ[illegible] (నీరు) మలము వెడలుట మిక్కిలి అసాధ్యమైనది మరియు, నిది అత్యంత తీక్ష్ణత్వము దుర్బలత్వమునకు కారణము

మూడవది రజస్సు మొదలగు రుతు ప్రసూతి ఆర్తవ విశేషమువలన కలుగు తలనొప్పి. దీనిని ఉత్తశిరోరోగపరిణామాంతమునందు ఖుఫా అని వచించియున్నారు.

ఉత్తశిరోరోగలక్షణములు.

చిక్కనశరీరముగల దుర్బలుడు విశేషముగా స్త్రీసంగముచేసినచో అట్టిమనుజుని శరీరకాంతి తగ్గి ముఖముపచ్చనిరంగు కలిగియుండును. శరీరబలముగల వానికి ఇట్టిలక్షణములు స్వల్పముగా కనుపించును.

ఉత్తశిరోరోగ చికిత్స.

శమ్యాదోష శిరోరోగమునందు చేయబడుచికిత్స అనగా శరీరమునందు దమ్మువుట్టించునట్టి మాంసము మొదలగు స్నిగ్ధపదార్థములు ఇచ్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము. మంచినీళ్ళు గోరువెచ్చగాకాచి స్నానము చేయవలెను. మరియు, బాప్షాత్తైలము నశ్యము చేయించవలెను. ఆవుపాలు దాహమునకు నిప్పించవలెను. సంభోగసమయమునందు శరీరావస్తనంచాలకారణమువలన ఉష్ణపరమాణువులు మెదడునందుజేరి కష్టముకలిగించుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

విశేషసంభోగ శిరోరోగలక్షణము.

ఎటులననగా సంభోగసమయమునందు ఆవిరి పరమాణువులు పైకెక్కుచుండును. ఈకారణమువలననే శరీరము గడుస్వాటు చెందుచుండును. మరియు శరీరము బరువుగానుండుట సంభోగమయినవెనుక కండ్లు చీకట్లుగమ్ముట మొదలైనలక్షణములు విశేషసంభోగమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

విశేష సంభోగ శిరోరోగ చికిత్స.

ఈవ్యాధియందుపైన వ్రాయబడిన దోషములు కనుపించిన యెడల దోషములను తొలగించునట్టి యుపాయములనాలోచించిఅటుపిమ్మట తలకు బలమును కలిగించునట్టి వస్తువులవలన తలయందుండు పరమాణువులను క్రిందికి దిగుటుల ఉపాయముచేయవలెను. ఇదిగాక నం

భోగసంచారకారణమువలన శరీరముయొక్క, జీవనరములకు, కష్టముకలిగిన కారణమువలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. అనగా జీవనరములు, తలనుండిపుట్టి శరీరమునందు వ్యాపించుచున్నవి. ఈకారణమువలన దుర్బలము కలుగజేయుచున్నవి. బలముగలవాడైనచో జీవనరములు, దుర్బలము కానేరవు. కాబట్టి తలయందు నొప్పికలుగనేరదు. యిట్టివానియొక్క జీవనరములు దుర్బలముజెందినయెడల సంభోగమైన తదుపరి శరీరము వణుకుట, లేచుటకు, నడుచుటకుకూడ దుర్బలముగానుండుట, మెదడునందు సూదులతో గ్రుచ్చినటుల బిగించినటులుండుట, మెదడు ముందుభాగము దుర్బలము నొందినయెడల వెనుకభాగము బిగించినటులుండుట, మెదడు వెనుకభాగము దుర్బలముజెందిన ముందుభాగము బిగించినటులుండుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల సన్న్యాసము అనువ్యాధి కలిగి మరణముకూడా సంభవించును. యెటులననగా మెదడు శరీరమునకు ప్రధానఅంగముగుటవలన మనుజునియొక్క జీవనమందుపై నాధారపడియున్నది. మరియు శరీరనాధుండగు పరమాత్మయిందు నివాసియై యున్నాడు. యిందులో మూడుదశలుగలవు. అంత్యదశ దుర్బలత్వమును గలిగించును. అనగా మెదడుయొక్క దుర్బలత్వమువలన కలుగుఫలము సత్తా [సన్న్యాసము] లాగుట, పొడుచుట, మొదలగు లక్షణములు తటస్థించినయెడల రోగి జీవించుట దుర్లభమని బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుండు గ్రహించవలెను.

—— విశేషసంభోగ శిరోరోగ (2) చికిత్స. ——

స్త్రీశరీరమునకు ఆధారభూతమగు తలయందు నరములుస్నాయువులు, కండరములు, రక్తనాళములు, వాతనాళములు, మొదలగునవి తలయందుండు మెదడునందుపుట్టి స్త్రీశరీరమును వృక్షముయొక్క శాఖలవలె పాకి అల్లిబిల్లిగా అల్లికొని శరీరమును రక్షించుచు పెంచుచున్నవి. కాబట్టి ఇట్టి ప్రధానమగు శరీరాతీతంబగు మెదడునకు బలముకలిగించుటకు తగుపాయములను చేయవలయును. మరియు చంగల్వకోష్ఠుతైల

మునందు జాపన్న కలిపి తలపై మర్దనచేయవలెను. మేకమాంసమునందు సుగంధమగు మసాలాబు చేర్చి యిప్పించవలెను. మరియు ఉత్తమమగు బలకరము గు స్వాదిష్టపదార్థములు సుగంధపదార్థములు సమశీతోష్ణముగలపదార్థములు మొదలగునవి భోజనార్థమిప్పించవలెను. మరియు సుగంధద్రవ్యములను అఘ్రాణించవలెను. ఇవ్విధముగా సమస్తవ్యాధులయందు చికిత్సపత్యములు చెప్పబడును.

చికిత్సపొందునట్టిరోగి సంభోగము మొదలగు యావత్తు పనులను మానివేసి తనశరీరరక్షణ చేసుకోవలెను. లేనియెడల అర్ధాంగవాతము సర్వాంగములయందు చచ్చుమొదలగు వ్యాధులకులోనై మృత్యువపాలగునని గ్రహించవలెను.

10. మద్యపాన ఉత్పన్న శిరోరోగలక్షణము.

మద్యపానముచేయుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా మద్యపానమందు మరియొక వస్తువుచేర్చుట, మట్టి, మొదలగునవి కలిసిన మద్యము సేవించుట మొదలగు కారణములవలన తలనొప్పికలుగుచున్నది. మద్యము పచనమగునప్పుడు దానియొక్క మలినము ఆమాశయమునందు నిలిచి దానిచెడు ఆవిరి పరమాణువులు లేచి మెదడునందు ప్రవేశించి తలయందునొప్పి, భారము కలిగించి జ్ఞానేంద్రియములు మస్తిష్కసంబంధమగు కార్యములు అనగా జ్ఞానము, ధ్యానము, స్మరణశక్తి మొదలగువానియందు ఉపద్రవము కలిగించుచున్నది. మరియు శౌర్యమునుకూడా పుట్టించుచున్నది.

సారాయి అనగా మదిర పానముచేసిన తరువాత తలయందునొప్పి పుట్టుచున్నది. దీని దుష్టమలినము ఆమాశయమునందు చేరినయెడల తలబరువు అధికముగానుండును. అట్టిసమయమునందు తలయొక్క ప్రకృతి జలుబు, చమ్మతోకూడియుండును. సారాయియొక్క దుష్టమలినములో పిత్తప్రకృతి చేరియుండినచో ఒకరకంతి వమనము కలుగుచున్నది.

గ్రంథాంతరే.

ఒకమద్యపానరోగి వాంతిచేయుచుండగా అందుపిత్తము వెడలెను. వాంతి పై టమూర్ఛ జ్వరముకూడ కలిగెను. అతనినాలుక, గొంతు, ఎండ నారంభించెను. నోటినుండి గింజలు గింజలుగా వెడలసాగెను. అతడు ఆరోజునకే చనిపోయెను. ఈ లక్షణములు గల రోగిని నేనుచూచి యుంటిని.

రెండవ మద్యపాన శీలుడగు మనుష్యునిచూచితిని. అతనియొక్క నిషా (మత్తు) దశయందు వాంతిఆరంభమైనది. నాలుక నోటి నుండి బయటికి వచ్చినది. నాలుకయందు వాపుకలిగినది, అతనిము క్కుపుటములలోపలి పొరబద్దలైనది. అతడు కొద్దికాలములోనే మృతినొందెను.

ఇటువంటి దుష్పదార్థము సేవించి అవస్థపడి ప్రాణముకోల్పోవుచున్నవారిని మనము చూచుచునేయున్నాము. గాని చదువరులు ఇట్టిదురభ్యాసముగల వారిని మందలించి ఈఅభ్యాసమును మాన్పించగలరని హెచ్చరికచేయుచు సారాయియందుగల దుర్గుణములు చెప్పవలసివచ్చెగాని లేనియెడల దీనివిషయము ఇందు వ్రాయనవసరములేదు.

మద్యపాన ఉత్పన్నశిరోరోగచికిత్స

మద్యపానముచేయువానికి వెంటనే ఆమాశయమునందు జేరి పచనముకాకుండునట్టుల వలుసూరు సికింజబీన్ సోంపువిత్తులు కషాయము నిచ్చి వెంట వెంట వాంతిచేయించవలెను. మరియు, విరోచనార్థము ఔషధము నిప్పించవలెను. పిత్తము శ్లేష్మము మొదలగు దోషములను హరింపజేయవలెను. మరియు, శరీరమునందు ఉష్ణప్రకృతి అధికముగానున్న యెడల పుల్లని తీపిగల దానిమ్మగింజలరసముతీసి అందు కొద్దిగా పన్నీరు కూర్చి పానముచేయించవలెను. మరియు, శరీరప్రకృతి చల్లగానుండిన యాకుత్, ఫైకరా, వరమానియా చేర్చిప్రయోగించవలెను.

సూచనీయము.

వమనవిరోచనములకు ఒకేపర్యాయ మివ్వకూడదు. ఎందుకనగా పరస్పరవిరోధము సంభవించును. ఈ కారణమువలన ప్రకృతి మారి ఘోరముగు ఉపద్రవము సంభవించును. కాబట్టి ఒక ఔషధముయొక్క పరిభావము చూచి మరుదినముగాని మరుపూటగాని రెండవ ఔషధము యివ్వవలెను. వమన విరోచనమువలన ఏమిలాభము కలుగక సారాయి, మాలిన్యము, ఆమాశయమునందె నిలిచియుండి వమన విరోచనముల ద్వారా బైటికి వెడలకుండిన దీనివృష్టము తగ్గనేరదు. మరియు, కడుపులో కఫ్ఫుట, వాంతికలిగియుండిన లఘుభోజనమునిచ్చి ఒకఘడియ తరువాత వాంతిచేయించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన సారాయి యొక్క హీనమలినము అన్నముతోనహా బైటికి వమనముద్వారా వెడలిపోవును.

మరియు ఈక్రిందవివరించిన వస్తువులవలన ఆమాశయమునకు శక్తికలిగించవలెను. ఈవస్తువులు ఆమాశయమునకు పుష్టికలిగించి ఉష్ణమును శాంతినొందించి ఆవిరి పరమాణువులుపై కెక్కకుండునటుల అవుటకు మిక్కిలి లాభదాయకములైనవి.

దానిమ్మకాయల షరబత్తు, సేవుషరబత్తు, దేదానాషరబత్తు ఖర్జూరకాయషరబత్తు మొదలగునవి చల్లనినీళ్ళయందుకలిపి పానము చేయవలెను.

మరియు, భోజనమునకు జటామాంసిచూర్ణముచేర్చిన గంజి పానముచేయించుటకంటె వేరుపదార్థము ఇవ్వకూడదు. మరియు, నిమ్మ పులుసు ఖర్జూరరసమునందు కొం[illegible] చక్కెరకలిపి ఇప్పించవలెను. లేదా [illegible] సారాయి పానముచేయుట [illegible] ఉత్తమము. ఇందుచెప్పిన వస్తువులు సమభాగములుగా వాడవలెను.

మరియు [illegible] బలము కలిగించుటకై రోగారంభమునందు కనకపులుసు గుల్ రోగన్, పన్నీరు, ఈ వస్తువులు నేకముగా కలిపి తలకు లేపనము చేయవలెను. మరియు పరమాణువులను నీరుపుటకై రోగారంభ

అంతదశల యందు బాబూన, బంప్షా, ఉన్నా. యీవస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరివట్టించవలెను. మరియు రెండుకాళ్లు మర్దించుచు రుద్దుచుండవలెను.

హకీముగారాజీగారు చెప్పినదేమనగా ఒకతలనొప్పిగలరోగిని ఒక అహోరాత్రి కాళ్ళుమర్దించుటవలన తలనొప్పి తగ్గిపోయి ఆరోగ్యము నొందెనని వచించిరి. కాబట్టి కాళ్ళు మర్దించుట పాదములు రుద్దుట వలన తలనొప్పి హరించును.

(11) అభిఘాత శిరోరోగలక్షణము.

ఈతలనొప్పి కలుగుటకు కారణము ఈక్రిందవివరించుచున్నాను. తలవుర్రెపై పొరచిట్లుటవలనగాని లేక గాయమువలనగానిలేక దెబ్బతగిలి అదరుటవలనగాని లేక తలకు దెబ్బతగులుటవలన తలనొప్పికలుగుచున్నది.

2. తలకు తగిలిన దెబ్బవలన మెదడునందుగాని మెదడుపై పొరలయందుగాని వాపుజనించుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

3. తలయొక్క లోభాగమందు పొంబెటివరకు చుట్టుకొని వుండును. ఆపొరచిట్లుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

4. తలయొక్క వెముక ఇరుగుటవలన తలయందు పొరలు యావత్తు బిగిసికొని జారి ఉబ్బి పోవుటవలన తలయందు నొప్పికలుగుచున్నది.

5. తలకుదెబ్బతగులుటవలన మెదడు తనస్థానమునుండి కదలిపోవును. ఇట్లు మెదడుకదలిపోవుటవలన బిగించబడి తలనొప్పి కలుగుచున్నది. మెదడు తన స్థానమునుండి కదలినమెదడల మరణముసంభవించును కాబట్టి తలకు అనుకుగాని దెబ్బగాని, గాయముగాని, తగిలినదా లేక వెముక విరిగినదా పొరలు, నూనెను, చిట్లినదా, జీవనరము తెగినదా లేక యేస్థానమునందు వాపు జనించినదని ఆలోచించవలెను.

అభిఘాతశిరోరోగ చికిత్స.

ఇట్టిదశయందు తక్షణమే సలేరు అనుసరముగాని, హాత్తైఅందా, అనుసరముగాని ఛేదించవలెను. వాపు జనించినయెడల నొప్పి శమించుటకున్నూ, అదురుతగ్గి బలము కలుగుటకు మర్దుటహాని యూఆకు సహితముగాయవకషాయమును, శిరిసెనగపిండి, వంటకేగురు, జటామాంసి, రసాంజనము, తుమ్మకగురు, చందనము, ఈమొదలగు వస్తువులను బార్తంగు రసముతో నూరి అందులో గుల్ రోగన్ కలిపి తలకు లేపనముచేయవలెను. ఇట్టిదశయందు గుల్ రోగన్ మిక్కిలి వుపయోగముగాన ప్రత్యేకము మరియేవస్తువుతో కలిపిగాని తలకులేపనము చేయుట వలన మిక్కిలి వుపయుక్తమగును. అనగా తలకు బలము గలిగించి నొప్పిని శాంతినొందించును. మరియు గుల్ రోగనుతో కొంతశిర్కా చేర్చుట వుత్తమము. శిర్కా ద్రవపదార్థము కాబట్టి తలయొక్క రోమకూపములద్వారా ఔషధమును తనతోకూడ తలలోపునకు తీసుకొని వెళ్ళగలదు. కాబట్టి శిర్కా ప్రయోగించుట మంచిది. నొప్పితక్కువగానుండిన శిర్కా వుపయోగించకూడదు. నొప్పి స్వల్పముగానుండునప్పుడు శిర్కా లేపనము చేసినయెడల సక్తా (సన్న్యాసము) రోగము ఘట్టగలదు.

మరియు ఉన్నాబు, రేలకాయ, ఈరెండువస్తువులకషాయమువలన కోష్టమును, మృదువరచి దీనివలన విరోచనము చేయించవలెను. ఈకషాయము ఆమాశయముయొక్క నీచపరమాణువులు పైకిలేచి మెదడునందు చేరకుండునటుల ఆటంకపరచును.

మరియు నిది సమశీతోష్ణముగ మృదుఔషధములతో వుపయోగించుటవలన మెదడునందుగల మలినము దిగిపోవును.

మరియు ఈతలనొప్పియందు జ్వరము, బుద్ధిమారిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల మెదడునందు వాపుకలిగినదని ఆలోచించవలెను. ఇట్టిసమయమున బద్ధపరుచునట్టి వస్తువులు తలకులేపనము చేయుట లాభదాయకము. అనగా ఝూవు, దానిమ్మబెరడు, సర్వికా

యలు, సాంబ్రాణి, గులాబిపువ్వులు, ఈవస్తువులు యావత్తుగాని లేక యిందు సాధ్యమగు వస్తువులు నూరి, తలకు లేపనము చేయవలెను. ఈలేపనమువలన వాపు హెచ్చనేరదు. మరియు సరసాంవ్యాధి చికిత్స చేయదగును. తలయదురుటవలన పోటుకలిగి తలపొరచిట్లినయెడల లేక తలపుర్రిపై దెబ్బతగిలి గాయమైనయెడల గాయమును మాన్పునట్టి పలాస్త్రీలు, మలాములు, లేపనముచేసి గాయమును మాన్పవలెను. మరియు ప్రారంభదశయందు దుష్టప్రకృతి తొలగి నిజదశయందు రాగలందులకై పరిశ్రమచేయవలెను. ఈవస్తువులుపై వర్ణించియున్నాము. అభిఘాతమువలన కలుగు తలనొప్పి వెనుకవ్రాయబడియున్నది.

ఇక దుష్టప్రకృతి వుష్టములేక శీతము మున్నగుదశలు ఈక్రింద చెప్పబోవుచున్నాను.

దీనిలక్షణములు.

తలపుర్రెలోభాగమునందుండునట్టిపొర చినిగినయెడల దీనిచికిత్స కష్టసాధ్యము. విశేషముగా లోభాగమునందుండు ఝిల్లినుండిఅనగా లోపలనుండు రెండు ఝిల్లిపొరలలోనుండి కఠినమగు ఝిల్లి చినుగుటవలన అట్టిఛేదింపబడుదానిని అరబ్బీభాషయందు మానిఖశ అందురు. దెబ్బవలనగాని అదురుచేత తలయందుండు మెదడు చెదరిపోవుటవలన కలిగిననొప్పి మిక్కిలి అసాధ్యము. ఈవ్యాధియందు గొప్పభయోత్పాతము సంభవించును. ఎట్లనగా ప్రధానమగు అంగముయొక్కఅనగా మస్తిష్కమునందుమిక్కిలి కష్టదశవలన యావచ్ఛరీరమునకు కష్టదశ సంభవించును. మరియు తలయొక్కపుర్రె చితుకుటవలన కలుగువ్యాధి విషయమై యీపుస్తక అంతభాగమునందు వర్ణించబడియున్నది.

12 తలనొప్పి వర్ణనము.

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి కష్టముగా నివర్తించును. ఈనొప్పియందు విశేషకష్టము సంభవించుచున్నది. ఈతలనొప్పి టోపివలె తలయావత్తు ఆక్రమించుచున్నది. అనగా తలకు టోపీ తగిలించినటులుండునని భావిం

చవలెను. ఈకారణమువలననే ఈతలనొప్పికి బౌజాఖోదా అని వచించియున్నారు. దీనిభావము టోపీ అనబడుచున్నది. ఈతలనొప్పియొక్క ప్రధానహేతువు కారణము మొదలగు అంశములందు వైద్యుల మతము వేరువేరుగానున్నది. షేఖుబూఅలీసేనాగారి అభిప్రాయము ఈక్రింద వివరించబడుచున్నది.

దీని ప్రభావము తలయూపత్తు భాగములయందు నొప్పి ఆక్రమించుచున్నది. తలయూపత్తునెప్పింకో సమానముగానుండును గాని తగ్గు హెచ్చు స్వభావికములోనుండదు. ఈనొప్పి చాలకాలమువరకు నిలిచియుండును. ఈవ్యాధి మరియొక కారణమువలన ఘడియ ఘడియకు కష్టము హెచ్చుచు విశేషముగా పీడించును. మరియు, ఇతరులు మాట్లాడుటవలన తనకు కష్టముగానుండును గాన ఈవ్యాధిగలరోగి నిశ్శబ్దముగానుండు చీకటిగదిలో తలవ్రేలాడవేసుకొని పరుండుటకు హితవుగోరుచుండును. మరియు, తనతలపైన ఇతరులు చేతులతో బాదినటుల తల బట్టినీడ్చినటుల నిమిష నిమిషమునకు తోచుచుండును. మరియు, అధిక కష్టమువలన తలబిగిసికొనిపోవుట తటస్థించును. ఒకప్పుడు తలయందు పటపటయని శబ్దముండును. ఈమొదలగు లక్షణములు బౌజాకలనొప్పి వలన కలుగునని గ్రహించవలెను. ఈతలనొప్పి ఆరుకారణములవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది.

1. దుర్ధమగుదిక్కుని ఆవిరిపరిమాణువులు, ఆయూవోషముల వలన లేదిమెదడు సంబంధమగు పొరలక్రింద ఖనీభవించుటవలన, మరియు, తలపెంకు పై భాగమునందు చుట్టబడియుండు ఝిల్లీపొర క్రిందికి ప్రవేశించి నిలిచిపోవుటవలన, తలపుర్రె లోభాగమునందు మెదడు నాశ్రయించియుండు, ఝిల్లీ పొరయందు ఖనీభవించియుండిన పరమాణువులులేది దుష్టములమునందుకే నిలిచిపోవును ఇటుల తలయందుగాని లేక మరియే అంగమునందుగాని పరమాణువులు బంధించుటవలన తలయందునొప్పి సంభవించును.

2. ఇది దుష్టములమగు యొక్క, దోషములు, తలభాగములయందు నిలిచి, ఘనీభవించును. దీనివివరము, పైనవ్రాసినతలభాగములయందు అనగా, పొరలు మొదలగువానియందు, స్తంభించుట వలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

3. రుధిరమునుండి ఉత్పన్నమగు, నరసాంవాపు (మెదడునందుపొరవాపు) ముఖ్యముగా, మెదడునందు కలుగుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది.

4. మెదడునందు పిత్తప్రకోపమువలన వాపునంభవించిన మెదల తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

5. జలుబువలన తల లోభాగమునందు వాపు జనించుటవలన తలయందు నొప్పికలుగుచున్నది.

6. వాతదోషము మెదడునంబంధమగు పొరలయందు ఘనీభవించి అచ్చటనుండు చర్మము ఆర్చివేయుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది.

ఉక్త శిరోరోగలక్షణములు.

ఈతలనొప్పి చిన్నకములు, సామాన్యవిశేషకారణములుఅయిదు విధములుగా జెప్పబడియె.

1 తిరుగుట, పరుగెత్తుట, శరీరపరిశ్రమ చేయుట, మధ్యపానము చేయుట, వాతప్రకృతిగలవస్తువులను సేవించుట, వేడిపదార్థములు శరీరములో ప్రవేశించుట, కఠినవాక్యములువినుట, మొదలగుకారణముల వలన తలనొప్పివిశేషముగా సంభవించును.

2 ఈవ్యాధిచే పీడితుడగు రోగి అదాటుగా వెలుగునుండి చీకటిలోనుండుట, తలప్రేలాడవేసుకొని యుండుట, మంచిదనిభావించుట, విశేషముగా తలనొప్పి కలిగినమెదల కండ్లు తెరచుటకు వీలులేక మూసికొనియుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

3. కనుగ్రుడ్లయొక్క నరములందునొప్పి కండ్లలోనికీడ్చునట్లుండుట, మొదలగులక్షణములు కలిగియున్నయెడల తలలోపటి పొరయందునొప్పి ఆరంభమైనదని గ్రహించవలెను.

4. ముఖము యెండినట్లుండుట, ముఖకాంతిమారిపోవుట, రోగి తలపై చెయ్యివుంచినయెడల కష్టముతోచుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల దోషము ఖిల్లీపొరయందున్నదనియు, తలపై భాగమునందు నొప్పియున్నదనియు, ముఖకాంతి వెలవెలబారినటుల కనుపించినయెడల నేదైననొకదోషము తలయందున్నదనియు ముఖకాంతినిబట్టి గ్రహించవగును, అనగా ముఖకాంతి యెఱ్ఱగానుండిన రుధిరకారణమువలన నొప్పియనియు, ముఖకాంతిపచ్చగానుండిన పిత్తాధిక్యదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు ముఖకాంతి తెల్లనిరంగుకలిగియుండిన కఫాధిక్యమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు, ముఖకాంతినల్లగానుండిన వాతాధిక్యదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు గ్రహించవలెను.

5. తలయందుండు నరములు అదురునటుల తనకు తెలియుచుండిన యెడల తలయందుండునట్టి ఏదోయొక పొరయందు పరమాణువులు నిలిచియుండుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను.

12 వ శిరోరోగచికిత్స.

ఈతలనొప్పియందు ఆలోచించదగిన అంశములను ఈక్రిందచెప్పుచున్నాను. అనగా తలనొప్పియొక్క హేతువు చక్కగావరియాలోచించి దోషాధిక్యమును గ్రహించి ఏదోషమునకు ఏచిన్నెములు చెప్పబడియున్నవో ఆలక్షణములు తెలిసికొని దోషమును నిర్ధారణపరచి ఆదోషమును పక్వపరచి తొలగించి శరీరము స్వస్థతనొందునటుల నాలోచించి శరీరము, శిరస్సు, స్వస్థతనొందిన వెనుక తలయొక్క అంగములకు బలముకలుగునటుల చేయుట ముఖ్యావశ్యకము మరియు, ప్రత్యేకదోషముయొక్క చికిత్సచేయవలెను. దోషవర్ణనము వెనుక అనేక స్థలములయందు చెప్పబడియుండుటవలన ఇచ్చట చెప్పక గ్రంథవిస్తారభీతవలన

విరపించిరని. ఈతలనొప్పిగల నేత్రములలో నీరుదిగగలదని భయము జెందవలెను.

—13 రోగసంధి (బహరాన్) తలనొప్పిలక్షణము—

ఈతలనొప్పి బహురాన్ దినములయందు ఉత్పన్నమగుచున్నది. గాని ముందుగా కలుగనేరదు లేక ఆర్ధి అనుతలనొప్పి కలుగగలదు. ఈబహారాన్ తలనొప్పి ఉష్ణములము కుప్పుటవలన కలుగురోగములలో పుట్టుచున్నది. దీనిలక్షణములు బహారాన్ (రోగసంధి) దినములలో నియమముగా వచ్చితీరును. అనగా అయిదవదినము, ఏడవదినము, పద కొండవదినము ఈదినములలో తలనొప్పి పుట్టుచున్నది. ఒక్కొకప్పుడు బహరాన్ తలనొప్పియందు మూత్రము తెల్లగా పలచగా వెళ్లనారంభించును.

—రోగసంధి (బహురాన్) శిరోరోగచికిత్స—

మలము వెడలించి ప్రకృతిని సహాయపరచునట్టి నుపాయములను పరియాలోచించవలెను. మరియు, మలదోషముయొక్క ప్రకృతి యెవ్విధముగానున్నది శరీరప్రకృతి యెవ్విధముగానున్నదని గమనించి చికిత్స చేయవలెను.

ఈతలనొప్పిగలరోగికి కడుపులో దేవినట్లుండి ఊర్ధ్వశ్వాసగానున్న యెడల ప్రకృతియొక్క మలము ఊర్ధ్వముగా వెడలుటకు ప్రయత్నించును. అనగా వమనముచేయుం దినయెడల దోషము వెడలిపోవునని భావము. వమనము చేయించగలందులకై శికింజబీన్ వేడినీళ్ళలో కలిపి పానముచేయవలెను. అథవా, యష్టిమధుకము, దోనవేరుముకందర్, యీ వస్తువుల కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు శికింజబీన్ కలిపి పానము చేసిన యెడల వెంటనే వాంతియగును.

మరియు తల కలిగినప్పుడు కడుపులో గుడగుడయను శబ్దము, వాతము విశేషముగానుండుట, కడుపుపైమంట, తాపము, ఇట్టిస్థితి యందు, దోషప్రకృతినులము అధోముఖముగా వెడలుటకు ప్రయత్న

ముచేయుచున్నదని గ్రహించి విరోచనమున కివ్వవలెను. విరోచనముల కిచ్చునట్టి ఔషధములు మిక్కిలి మృదువుగను కోష్ఠమును మెత్తపరచునట్టి స్వభావికముగలవిగా నుండవలెను. ఆలుబకరా, ఉన్నాబ్, సీమ అశోగింజలు, ద్రాక్షపండ్లు, చింతపండు, శిరెన్స్త్, యీవస్తువులను ఒకటిగాచేర్చి నీళ్ళయందునానవైచి కషాయముకాచి పానముచేయించవలెను. మరియు ఆలుబకరాపత్రములందు రెండుపరియాములు తీసిన పన్నీరు కొంతతెచ్చి, నీళ్ళయందుకలిపి యిప్పించవలెను. కోష్ఠము మృదుత్వము చెందగలందులకై ఉన్నాబ్, సీమఅశోకకాయలు, ఆలుబకరా, చుకందరాకులు, యవగంజి, మొదలగు వానియందు నల్లకలువపూలు, బనప్షా, ఆలుబకరాచేర్చి కషాయముకాచి, ఆకషాయములో మాదీఫలరసాయనము, నువ్వులనూనెచేర్చి పానముచేయించవలెను.

గమనించగల పాంశములు.

విరోచనార్థము ప్రయోగించిన ఔషధములవలన బహురాన్, కష్టము, వ్యాకులత, కడుపులోకెళ్లుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యెందుకనగా విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధములు ఆమాశయమునందుజేరి, పక్వమై పక్వాశయము మలాశయమునందుజేరి, అచ్చటిమలమును విభజించి గుదద్వారమునుండి బైటికి వెడలించును. ఇట్టిదశయందు పైనవివరించిన లక్షణములు కలిగియుండును. కేవలము విరోచనములకు యిచ్చుటకు ముందు వస్తికర్మచేయించి, శరీరమునకు స్థిరత్వముకలుగునట్లు చేయించవలెను. మరియు ఈతలనొప్పి దశగల రోగియొక్క నేత్రములకు సూర్యకిరణములు తగులుటవలన నేత్రములయెదుట ఎఱ్ఱనిరంగు, ఆకుపచ్చరంగుగల చిన్నరోమములు, పురుగులు, కనుపించినట్లుండును. అట్లు కనబడినవెంటనే తలయందు నొప్పి వుత్పన్నమగును. మరియు కారణములేకనే తల, మెడ, అదిరినటుల తీవ్రగానుండును. ఇట్టిలక్షణములు కలిగినయెడల ప్రకృతినాసికముద్వారా మలమువెడలించు ప్రయత్నములో యున్నదని

గ్రహించవలెను. మలమునాసికముద్వారా వెడలుటకు సిద్ధముగాయుండు దశయందు శ్వాసమార్గమునుండి మలము వెడలించుటకు నుపాయములను చేయవలెను. అనగా ఇటుకబెడ్డగాని, రాయిగాని నిప్పులోకాల్చి అందు పై శిర్కాచేసిన పొగవెడలనారంభించును. ఆపొగముక్కునుండి పీల్చవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ముక్కునందుండు మలము వెడలిపోవును. నాళ్లువికసించి శుభ్రముగానుండును రోగి మెల్లపుడు యెరుపు వస్తువులను చూచుచుండవలెను. ఈచికిత్సవలన ముక్కునందుండు మలమువలన కలుగు పిటికెలుచితికి మలము వెడలకుండిన అడవిపొద్దీనాఆకు, ముంజగడ్డి, ముంజగడ్డిపూలు, నకచికిలి ఈవస్తువులు మెత్తగానూరి మారేడు ఆకులోకలిపి బట్టవత్తిచేసి ఆవత్తి ఔషధములోనుంచి ముక్కులోనుంచవలెను. ఇట్లుచేసినయెడల తక్షణము నాసాపిటికలు చితికి దుష్టమలము స్రవించును. మఱియు, రోగియొక్క మూత్రపిండములయందు ప్రకృతివికారక్రిందబరుపగను పొడచినటులుండిన దోషప్రకృతి మూత్రముద్వారా వెడలించవలెను ఇట్టిదశయందు మూత్రమును వెడలించునట్టి వస్తుప్రయోగముచేయవలెను. అనగా కర్బూజాగింజలరసము. దోసగింజలరసము, శికింజబీన్ లేక బంప్షాసరబతు మొదలగువానిని పైరసములోకలిపి పానమొనరించవలెను. ఇటులచేయుటవలన దోషము మూత్రమునుండి వెడలి దేహము, లఘుత్వమునొందును.

14 శుష్కత్వమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు

1. దుర్గంధము నాఘ్రాణించుటవలన తలనొప్పి కలుగును. అనగా శవగంధము, చర్మము మొదలైనవి, కుళ్లినట్టివాసన, మలమూత్ర దుర్గంధము మొదలైనవి పీల్చుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది.

2 ఉష్ణపదార్థములను నాఘ్రాణించుటవలన అనగా కస్తూరి, అంబరు మొదలుగాగల ఉష్ణసుగంధద్రవ్యములను పీల్చుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది.

శుష్కత్వమువలన కలుగుతలనొప్పి చికిత్స

ఉష్ణవస్తువులను ఆఘ్రాణించుటవలన కలిగినతలనొప్పి వేడిచేత కలిగినదని గ్రహించవలెను. పచ్చకర్పూరము చల్లనిపరిమళద్రవ్యములు అనగా బనప్షా, నల్లకలువపూవు వాసన చూపించవలెను. ఉష్ణవస్తువులను వాసనచూపించుటవలన ఉష్ణము శుష్కత్వము (ఎండిపోవుట) వలనకలుగు తలనొప్పి అనబడును. బనప్షానూనె నల్లకలువపూవ్వుల నూనె వాసన చూపించవలెను. యీతైలాదులతో నశ్యముచేయించవలెను. దుర్గంధవస్తువుల నాఘ్రాణించుటవలన కలిగిన తలనొప్పి యందువిరుద్ధమగుసుగంధవస్తువులను వాసనచూపించవలెను. ప్రకృతి సంబంధమగు వస్తువిరుద్ధమువలన దుర్గంధవస్తువులయొక్క దోషము హరించును. అనగా కలువపూలు, బనప్షాపూలు వాసనచూడవలెను. దుర్గంధవస్తువులు చర్మ అనగా (జలుబు) గలవి. పచ్చకర్పూరము, చందనము వాసనచూపించవలెను. ఈవిధముగా ఈవస్తువులతో తయారుచేసిన ఔషధములుగాని లేక ఇటువంటి గుణముగల వస్తువులతో తయారుచేయబడిన ఔషధములను వాసనచూపించవలెను.

ఇవిగాక దీనికిసహాయముగా తరేహా, (ఆవిరిపట్టుట) కషాయమును తలపైపోయుట మొదలగునవి ప్రకృత్యానుకూలముగా చేయవలెను. అనుకూలముగా నుండునట్టి వస్తువులతో చికిత్సచేయవలెను. తలకుయోగ్యత గలిగించువస్తువులవలన శిరస్సునకు బలముగలిగించవలెను. ఇట్టివస్తువులు పైనవివరించబడియున్నవి గాన తిరిగి యిచ్చట చెప్పనవసరములేదు.

2. శవగంధము, చర్మము కుల్లినవాసన మలమూత్రాదుల వలన కలిగినదుర్గంధము నాఘ్రాణించుటవలన కలిగిన తలనొప్పియొక్క చికిత్స యీక్రిందవివరించుచున్నాను.

రోగికి స్నానముచేయించవలెను. గోరువెచ్చని నీళ్ళు తలపై విశేషముగా పోయువలెను. తరువాత తలకుసిది వస్త్రని బట్టవత్తిచేసి శిరా-

లోమూంచి నోటిలోనుంచి తరువాత ఉష్ణముగల వస్తువులనుగాని లేక సుగంధద్రవ్యములనుగాని రోగివశానుకూలముగా నాఘ్రాణింపజేయవలెను. రోగివృద్ధుడైన యెడల సుగంధవుష్ణవస్తువులను వాసనచూచుటవలన లాభదాయకమగును. యవ్వనునికి అందుకు విరుద్ధముగా అనగా జలుబుగల సుగంధద్రవ్యములు అఘ్రాణింపచేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

—విశేషసూష్టవ్య—

ఉష్ణద్రవ్యములను పీల్చుటవలన కలుగు నష్టములు కేవలము జలుబువస్తువులు. వుష్ణముగల ఔషధములవాసనచూచుటవలన అనగా సుగంధముగల వస్తువులను పీల్చుటవలన కలుగు నష్టములు సువాసన దుర్వాసనలను అఘ్రాణించుటవలన మెదడునందుజేరి మెదడుయొక్క పొరలను హానిగలిగించును. ఈవస్తువులయొక్క వాసనవలన ఆవిరి వరమాణువులు రేగుచున్నవి. మరియు తలయందు దుర్మలము ప్రమథత్వముజెంది వరమాణువులు స్థూలముగా బరువుగా పెరుగుటవలన వాసన మెదడునందుజేరి తలయందు బరువు అనునది వుట్టించును.

మరియు, పైనవివరించిన సుగంధదుర్గంధవస్తువుల యొక్క వరమాణువులు మెదడునందుజేరి మెదడు నణచివేయును. ఇట్టి స్థితియందు మెదడు బిగబట్ట నారంభించును. తలయొక్క పొరకూడా బిగబట్ట ఆరంభించును. ఈపరమాణువులు మెదడుయొక్క నాక్రమించినచో జీవించుటకు భయముతోచును ఈమొదలగు కారణములు గలిగి ప్రాణమును హరించునట్టిశక్తి (సుగంధదుర్గంధవస్తువు) వాసన పీల్చుటవలన కలుగుననిగ్రహించవలెను.

—15 శిరోరోగము తిమ్మిరితోగూడిన వ్యాధిలక్షణములు—

ఈనొప్పి, తలయొక్క లోభాగమునందు, దోషము గూడుకొని ఘనీభవించుటవలన తలయందు నొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు మెదడునందు రక్తము ప్రవహించునట్టియు, వాయువు ప్రవ

హించునట్టి నాళములయందు ఈదోషము స్తంభించి తలలోపలి వెలపలిభాగములయందు వాయువు, రక్తము సంచారము చేయనియ్యక ఆటంకముచేయును. ఈకారణమువలన చిన్న చిన్న కణతులు పుట్టును. ఈకారణమువలన తలనొప్పి పుట్టుచున్నది. ఈవ్యాధియందు కలుగు లక్షణములు, తల, ముఖమునందు వాపుకలుగుట తలబరువుగానుండుట తల, ముఖము లావెక్కియుండుట మొదలగు ఈలక్షణములు శరీర పరిశ్రమలేక యెల్లప్పుడు హాయిగా కూర్చుండు వానికి కలుగుచున్నవి. మరియు విశేషముగా భుజించుటవలన అనేక దివసములవరకు స్నానము చేయకుండుటవలన తలనొప్పి విశేషముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఎటులననగా, స్నానముచేయుటవలన రోమకూపములు వికశించి శరీరమునందుండునట్టి దోషములు వెలుపటికి విసర్జించబడుచున్నవి, మరియు స్నానము చేయకపోవుటవలన శరీరమునందుగల దోషములు బయటికి పరిహరింపబడక దోషములు మెదడునందుజేరి తలనొప్పి పుట్టించుచున్నవి.

15 శిరోరోగము తిమ్మిరితోగూడిన వ్యాధిచికిత్స

జూపా, హాశా, బిస్ఫాయజ్ ప్రసారిణి యీవస్తువులు కషాయములాది అకషాయమునందు గుల్ఖందు కలిపి పానముచేయవలెను. ఇట్లు పానముచేయుటవలన కఠినదోషమువలన మెదడునందు జనించు పిటికలు హరించి మెదడు శుభ్రపరచును, మరియు తలయందుగల దోషములను హరించి ఆరోగ్యముకలుగజేయును, అటుపిమ్మట యవగంజి మొదలగు ఆహారములు యిప్పించవలెను, మరియు యారీజాత్, శబియారత్, అను ఔషధములను వుపయోగించవలెను. యవగంజి తయారుచేయు విధానము, వెనుక వ్రాయబడియున్నది. ఇట్లుచేయుట వలన పైనవ్రాయబడిన దోషములు హరించును.

16 క్రిమిజ శిరోరోగ లక్షణములు

ఈతలనొప్పియందు, మెదడునందు పురుగులుండును. తలముందుభాగమునందుండు మెదడునందు పురుగులు స్వల్పముగా ఉత్పన్న

మగును. మెదడు ముందుభాగమునందు, అనగా ముక్కు పైభాగమని అర్థము.

మరియు కొందరు వైద్యమహాశయులు మెదడుపొర సమీపము నందుకూడా పురుగు లుత్పన్నమగుచున్నవని వచించుచున్నారు. దీని కారణము విశేషతీక్ష్ణమగు దుర్గంధమును పీల్చుటవలన దుర్గంధమలము ముక్కుపైభాగమునందు చేరి చెడుమలము యావత్తు గట్టిపడి ఆమలమునుండి పురుగులు పుత్పన్నమగుచున్నవి. దీనిలక్షణములు మెదడునందు దురదకలుగుట ముక్కునుండి దుర్గంధము వెడలుట రోగితల కదలించినప్పుడెల్ల నొప్పిఅధికమగుట అనగా తలకదలించినప్పుడు అందుండు పురుగులు కదలుచుండును. పురుగు కదలుటవలననొప్పి అధికమగును. ఈమొదలగు లక్షణములు మెదడునందు పురుగులు పుత్పన్నమగురోగి లక్షణములని గ్రహించవలెను.

16 క్రిమిజ శిరోరోగచికిత్స.

మెదడునకు స్వచ్ఛతనొందించుటకై ఔషధములను ప్రయోగించవలెను. ఇట్లు మెదడునకు పరిశుభ్రత నొందించుటవలన ఈవ్యాధికి కారణమగు. దుర్గంధమువలన పుట్టినమలము హరించును. తలయందుండు పురుగులు నశించుటకు యారజ్ పైకర, రెండవఔషధము మిక్కిలి ఉపయుక్తముగలది. అనగా సఫ్తాలుఆకుల కషాయముకాది కాతూత్ వేరుకషాయము, రూమిమాచిపత్రికకషాయము, ఈమొదలగు కషాయములవలన నశ్యముచేయించవలెను. మరియు యీకషాయము వలన నాశికమునందుగల దుర్గంధము తగ్గినయెడల మెదడుపరిశుభ్రము నొందునట్టి వస్తువులను ప్రయోగించవలెను. మరియు ముక్కు దుర్గంధమును గురించి నాసారోగప్రకరణమునందు చెప్పబడును.

17 వ శిరోరోగలక్షణములు.

ఈతలనొప్పి మెదడు కదిలికే (సంచారము) వలన కలుగుచున్నది, మెదడు కదలుటకు రెండుకారణములుగలవు. (1) కఠినముగా కద

లుట, మెదడుకష్టముగా కదలుట అనగా విశేషముగా ఆకుట స్త్రీసంగ
ము చేయుట మొదలగు కారణములవలన ఉత్పన్నమగును, యెందుకన
గా విశేషసంక్షోభమువలన మెదడునకు కదలిక కలుగుచున్నది.

(2) కష్టముగా మెదడు సంచారముచేయుట అనగా తలకు దెబ్బతగలుటవలన తలఅదురు మొదలగు కారణములవలన మెదడు కూడికయందు వకానొకప్పుడు సందిబందములదశ మారుటవలన మరియు మెదడువకవైపు జేరుటవలన రెండవవైపు కొరంతైన కారణమువలన మెదడువిడుటవలన, కదలుటవలన మెదడుసంబంధమగు పొరలలోనుండి వకపొరచిట్లుటవలన మెదడుసంబంధమగు ఏదో అవయవము చెడుట వలన ఈ మొదలగు కారణములవలన మెదడు కదలిపోవును ఇట్లుమెదడు కదలుటవలన రోగి జీవించుట దుర్లభము.

మరియు (1) ఆకుట, తలపై దెబ్బతగలుట, స్త్రీతో ఆలింగన ముచేయుట మొదలగు మెదడుయొక్క విశేషకదలికవలన మెదడునందు గల నరములు, కండరములు, మొదలగునవి బిగించినట్లుండుట నరములు పీకుట కండ్లు చీకట్లుగ్రమ్ముట రోగినిశ్చేష్టితుడై యుండుట, ఒకానొక వ్పుడు రోగిస్మరంతిలేక మూర్ఛపోవుట మరియు సుగంధదుర్గంధములు ఘ్రాణేంద్రియములకు తెలియకుండుట మొదలగు లక్షణములు మెదడు కదలికవలన కలుగు తలనొప్పియందు సంభవించునని తెలియవలెను.

—17 వ. శిరోరోగచికిత్స—

తలనుండి మలము వెడలుటకై బాసలిక్, సరేరు అను నరము లను ఛేదించవలెను. జ్వరసమయమునందు మృదుఔషధములను ప్రయో గించవలెను. మరియు, కోష్టము మృదుత్వము నొందుటకై మృదుఔష ధములు ప్రయోగించవలెను. అనగా రేలకాయగుజ్జు, కాసినిగింజల రసము కలిపి ఇవ్వవలెను. వస్తికర్మచేయవలెను.

మరియు, ఇట్టిదశయందు జ్వరములేనియెడల తీక్ష్ణఔషధములు సేవించుట, తీక్ష్ణమగుకషాయములతో వస్తికర్మచేయుట కొకాయమా

త్రలు సేవించుట, మరియు, కోష్ఠమునుమృదుపరచుట తదుపరి ప్రకృతి నిజదశయందు మారునట్లు చేయుట బలముకలిగించు ఔషధము లిచ్చుట మొదలగు చికిత్సలు ముఖ్యావశ్యకము. మరియు, జ్వరములో కూడా తలయందు దెబ్బయున్నయెడల చందనము, పోకదెక్కలు వంటచే గురు, కచూరములు, కాఫీ. యసపింది, ఈవస్తువులు మహానింబ, గింజలపిండి. కలిపి లేపనము చేయవలెను అనగా వాపునుశమింపజేయు వస్తువులు లేపనము చేయవలెను.

మరియు, జ్వరము వాపు లేనియెడల గోధుమానిమ్మపూలు, దానిమ్మబెరడు, గులాబిపూలు, శీమనేలవేము, అస్, వటికి ఈవస్తువులు నూరి లేపనముచేయవలెను. మరియు సుగంధద్రవ్యములను వాసన చూచుచుండవలెను. గులాబిపూలనూనె, బనఫ్షానూనె చనుపాలలో కలిపి అందు దార్వీగసాంజనముచేర్చి కలిపి నశ్యముచేయించవలెను. దీనిని చెవులలో పోయవలెను. ఈమొదలగు చికిత్సలవలన పైనచెప్పిన తలనొప్పి హరించును.

18 తలనొప్పి లక్షణములు.

ఈతలనొప్పి నిద్రనుండి లేచినవెంటనే కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి లక్షణములు యీనత్తు వెనుక చెప్పబడియేయున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతి వలన పృథక్ చెప్పుటకు విరమించితిని.

18 తలనొప్పిచికిత్స

ఈతలనొప్పి యేదోషమువలనకలిగినదో గమనించి ఆదోషమును వెడలించునుపాయములు చేయవలెను గుల్‌రోగన్, శిరకాలోకలిపి అందులోకొంచెబూడిదెచేర్చి కణతపై మాడుపై లేపనముచేయవలెను. అంజూరచెట్టుబూడిదె శిరకాలోకలిపి ప్రత్యేకముగా లేపనముచేయుట ఉపయోగమని తెలిసికొనవలెను.

19 వ అర్ధతలనొప్పి లక్షణములు.

ఈతలనొప్పిని శకాక (అర్ధతల) నొప్పిఅందురు. ఈనొప్పిఅర్ధతల

యందు పుట్టుచున్నది. అనగా తలపాడవునుండి అర్ధభాగము నొప్పికలిగియుండును. గాన అర్ధతలనొప్పి యని దీనికి నామముకలిగినది. ఈనొప్పి రెండు కారణములవలన ఉద్భవించుచున్నది.

1. ఆవిరి పరమాణువులు సర్వశరీరమునుండి గాని ప్రత్యేక అంగమునుండిగాని బయలుదేరి మెదడునందు జేరి తలయొక్క దుర్బలమగు భాగమునందు ఘనీభవించుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది.

2 తలయొక్క దుర్బలభాగమునందు పిత్తదోషముగాని కఫదోషముగాని చేరుటవలన గాని లేక ఆభాగమునందు వాతముచేరుటవలనగాని లేక శీతప్రకృతిగాని లేక ఉష్ణప్రకృతిగాని, చేరి దోషములను మెదడుయొక్క నరములయందు నిలుచుటవలన ఈమొదలగు కారణములవలన తలయందు నొప్పిపుట్టుచున్నది. దీనిలక్షణములు తలఅర్ధభాగమునందు నొప్పి యెల్లప్పుడు నిలిచియుండుట మరియు హృదయముయొక్క నరములు, అదురుట ఈతలనొప్పి లక్షణములు. ఈవ్యాధి ముఖ్యమగు లక్షణము హృదయము, (హార్టు) దుముకు యని గ్రహించవలెను. మరియు హృదయదశ (హార్టుబీటింగు) తగ్గినయెడల తలనొప్పి తగ్గుచున్నది. దడజాస్తిగా నున్నయెడల తలనొప్పి జాస్తిగానుండునని తెలిసికొనవలెను.

19 అర్ధతలనొప్పి చికిత్స

సాధారణ తలనొప్పులయందు దోషమును తొలగించి ప్రకృతిని నిజఅవస్థయందు మార్చునట్టి చికిత్సలను వెనుక చెప్పియున్నాను. వానిని యిందుపయోగించవలెను.

మలము యెచ్చుట ఉష్ణప్రకృతి నొప్పినో ఆస్థానమందు నల్లకలువపూలు, బనఫ్షా, ఖతిమిఆకులు, కాహు, గులాబిపువ్వులు, యీవస్తువులను నీళ్ళయందు సమానభాగముగాజేర్చి కషాయముకాచి నొప్పి

గలస్థలమునందు పోయవలెను. యీకషాయముతో కాపడముచేయవలెను. మరియు కాహుశిత్తులు, శేవు, సేరు, నల్లమందు లేక నల్లమందుతో సమానముగుయితరమత్తువస్తువుగాసినూరి నొప్పిగలస్థలమునందు లేపనము చేయవలెను. మరియు, నొప్పి స్థలమునందు దోషము శీతప్రకోపము నొందినయెడల బాబూనా, సోయీా, నల్లమట్టి చాదరాసిఆకు ఈవస్తువులను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి తలపై పోయవలెను. మరియు, గోరంటాకునందు ఉప్పువేర్చి అందులో అడవినుగ్గాపాజిగురు కలిపి, కిబ్రివేరు రసము పటికిబెల్లము (కలకండ) ఫర్సియూక్ (తామ్రశిఖి) చేర్చినూరి తులసిసారాయిలో కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, అవశ్యకతాను సారముగా నల్లమందు నీళ్లలో అరుగదీసి కాగితమునకు లేపనముచేసి హృదయనరములపై పట్టీవేయవలెను. దీనివలన హృదయము దురుకు నిలిచిపోవును. మరియు, కపూరోబా, కుంకుమపువ్వు, తుమ్మజిగురు, నల్లమందు యీవస్తువులు మొత్తముగా చూర్ణించి కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొనలో కలిపి కాగితమునకు లేపనముచేసి కణతలయందు అదురునట్టి నరములపై పట్టీవేయవలెను.

2. కాహుశిత్తులు, ఓమము, ఖురాసానిఓమము, నల్లమందు, కతీరాగోందు, (అడవిబాదంజిగురు) ఈవస్తువులు శిరకాతో నూరి కణతలయందు అదరునట్టి నరములపై పట్టీవేయవలెను.

ఈరోగికి కన్నునొప్పి పోటుజనించును. దీనిలక్షణములు నేత్రమునందుపోటు, నొప్పి మొదలగు వ్యాధులయందు చెప్పియుండు చికిత్సలను ఉపయోగించదగును. మరియు, నేత్రముపోటుగల వ్యాధియందు దుర్బలము కలిగించునట్టియు తిమ్మిరి పొందించునట్టి వస్తువులను స్వాధమైనంతవరకు తొందరపడి ఉపయోగించకూడదు. నొప్పిదగ్గించుటకు చికిత్సలుచేసి ఆచికిత్సలవలన ప్రయోజనము కనుపించని యెడల అట్టి స్థితియందు నల్లమందు మొదలగు మత్తుపదార్థములు వినియోగించవలెను.

నొప్పిపుట్టించునట్టి నరములు, కణతలయందున్న, ముక్కు వెనుకభాగమునందునవి. ఆనరములు మిక్కిలి మెత్తగను, మిక్కిలి అదురుచుండును. ఆనరములను శరీరశాస్త్రానుసారముగా, విధిపూర్వకముగా భేదించవలెను. యెందుకనగా ఆవిరి పరమాణువులు పైకెక్కుటకు ఈనరములే మార్గము గనుక ఈనరములను భేదించుటమంచిదని వచించుచున్నాను. భేదించునట్టి శస్త్రము ముందు కాల్చవలెను యెందుకనగా రక్తదోషము మరియొక దోషముతో సంబంధము గలుగగలదు. గాయము త్వరగా మాననేరదు, మరియు, చెవువెనుకనుండు నరములను భేదించుటవలన సంతానము కలుగనేరదు. ఇందువిషయమై వీర్యము ఉత్పన్నమగునట్టి వర్ణమునందు విమర్శింపబడినది.

మెదడు వాపు లక్షణములు.

సర్సాం అనగా మెదడు లేక తలపుర్రెలోపటి రెండుపొరల యందు వాపు ఉత్పన్నమగుటకు సర్సాం అనుచున్నారు.

మరియు మెదడులోపటి పొరలు రెండింటిలో మొదటిపొర పేరు సలీబ్ అనియు రెండవపొరపేరు లయ్యాన్ అనియు చెప్పెదరు. ఈ రెండుపొరలయందు గాని లేక ప్రత్యేకముగా ఒకదానియందుగాని లేక రెండుపొరలలో అచ్చటచ్చట గాని లేక ప్రత్యేకపొరయందు అచ్చటచ్చట వాపుజనించుచుండును. బహుళా మెదడుయొక్క ముందుభాగముతో ఈపొర కలిసినస్థలమునందు ఉష్ణమువలనగాని జఖములవలనగాని లేక మరియొక అంగసంయోగదోషమువలనగాని, వాపు సంభవించును. సర్సాం, అనగా మెదడునందు ఉష్ణవాపు, అనికొందరు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈవాక్యమును ఖండించి షేక్అలీఅబూసేనాగారు ఈక్రిందివిధముగా వచించియున్నారు.

అనేకవైద్యశాస్త్రములందున్నూ, నాస్వబుద్ధిస్వానుభవమువలన నున్నూ, కనిపెట్టియున్నాను. సర్ సాం అనగా యౌగికఅని పేరు. అనగా రెండుమతభాషలచేర్చి యీసర్ సాం అనిపేరుపెట్టబడినది. సర్ సాం సర్- అనగా ఫార్సిభాషయందు తలయనియు, సాం- అనగా వాపుఅనియు అర్థము (తలవాపు) అనిచెప్పబడినది.

రుధిరాది సర్ సాం, రక్తమునందుగల దోషములవలన కలుగుచున్నది, దీనిని కరాసితూస్, అనిచెప్పుదురు. దీనిని యూనానభాషలో సర్ సాం, జనుఃభా అందురు. తుహుష్కుల మతానుసారముగా యీ వ్యాధి రక్తదోషమువలన కలుగుచున్నదనియు చెప్పుచున్నారు. పిత్తము వలనకలిగిన సర్ సాం వ్యాధికి ఖరామితుస్ ఖాలిస్ అనియు కఫము వలన కలిగిన సర్ సాం వాపునకు విసరగుస్ అందురు. వాతము వలనగలిగిన సర్ సాం వ్యాధికి ముఖ్యనామము పెట్టబడియుండలేదు. ముఖ్యముగా మెదడువాపు కేవలము రక్తదోషము వలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిని ఫల్గము యందురు. నిది బహుళ దుర్గంధిత రుధిరమునుండి వుత్పన్నమగుచున్నది. ముఖ్యముగా మెదడునందు వాపువుట్టించుటకు పిత్తరుధిరము కారణమైనయెడల వాపును ఆక్రమించునట్టి ప్రియత్నములోనుండును. ఇట్టివాపునకు హుమ్మరాయందురు. మరియు మెదడుయొక్క ముఖ్యనరములలోపలిభాగమునందు చిక్కనిరుధిరమువలన యీ వాపువుత్పన్నమగుచున్నది. యిట్లుగలుగు వాపునకు గాస్గజాయీ యనియు, శకాకలూస్, యనియుచెప్పుదురు. దోషము లఘువుగను, హీనముగానుండునో, అదిపొరలయందు చేరజాలదు. యెట్లనగా చిక్కనిదోషము కఠినమగు చర్మమునందు ప్రవేశించజాలదని భావము. కాబట్టి పిత్తవాతమువలన గలిగిన రుధిరదోషము . మెదడునందు చేరజాలదని గ్రహించవలెను. అనగా పైత్యవాతము వలన మెదడునందువాపు కలుగనేరదనుట.

మరియు ప్రత్యేకదోషము వాపుపుట్టించదుగాని దీనిప్రకృతికి విరుద్ధముగానున్నయెడల అట్టిసమయమునందు ఆప్రకృతి సమానముగాయుండి అందులో కఫము ఆక్రమించినను, మెదడునందువాపు పుట్టుచున్నది. మృదువుగను స్నిగ్ధముగను, మందుదోషము మృదువగు స్నిగ్ధముగానుండు శరీరమునందు ప్రవేశించజాలదని తెలిసికోవలెను.

మెదడు వాపునందుకలుగు చిహ్నములు నాడి విశాలముగను, స్థూలముగను, పొడవుగను, వుష్ణప్రకోపము విశేషముగానుండి విపరీతముకలిగియుండును. నేత్రములు లోభాగము మంటకలిగియుండును. ఒకప్పుడు తలయందు మెదడుయావత్తు వాపుజనించును యిట్టిదశయందు తలనుండి గలుగు యావత్తు కార్యములుభిన్నమగును. రోగిమిక్కిలి హీనుడై జీవించుట దుర్లభమగును. మరియు మెదడుయేభాగమునందు వాపుజనించినను భయరహితము కాజాలదు. యావత్తుమెదడువాచుట వలననాలుగురోజులలో రోగిమృతినొందును. దైవకృపవలన నాలుగు రోజులవరకు జీవించియున్నయెడల బ్రతుకుటకు ఆశకలుగుచున్నది.

తలపుర్రె లోభాగమునందు అంటుకొనియుండు ఝిల్లీపొరను సలీబ్ యందురు. యీపొరయందు వాపుజనించినయెడల కలుగులక్షణముల వచించెద. నాడి కఠినముగను రంపమువలెనుండుట, శ్వాసకలుగుట తలపుర్రెయందు నొప్పికలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మెదడుపైచుట్టుకొనియుండు ఝిల్లీపొరను లాయూన్ యందురు. యిందువాపుజనించుటవలన కలుగులక్షణములు నాడి కఠినముగను స్నిగ్ధముగానుండును. ఈఝిల్లీవాపునందు నొప్పివిశేషముగానుండును.

మరియు మెదడు ఝిల్లీపొరయందు వాపుజనించిన యెడల రోగిజీవించుట దుర్లభము. ఎట్లనగా తలయందుమిక్కిలి కష్టముకలుగును. అందువలన మరణము సంభవించును. మెదడు ముందుభాగమువాచుట వలన కలుగులక్షణములు రోగి కండ్లువిప్పి చూచుచునే కళ్ళయందు

చెయ్యితో నీగలను తోలుకొనినటుల విసురుకొనుచుండుట, ఈగలను పట్టుకొనునటుల చేయుట బట్టలపై గోడలపై చేతులను రుద్దుచుం డుట మొదలగు లక్షణములు కలుగుచుండును.

మెదడుయొక్క మధ్యభాగమునందు వాపుకలిగినరోగి లక్షణ ములు, రోగివదరాకుమాటలాడుట, విశేషముగా ఆడుట, జ్ఞప్తిలేక కొద్ది కొద్దిగా మూత్రము విడుచుట, రోగి స్పృహతగ్గిపోవుట మొదలగులక్ష ణములు కలిగియుండును.

తలవెనుకభాగమునందు వాపుకలిగినయెడల కలుగులక్షణములు చెప్పినమాట పలుమారుచెప్పుట మూత్రవిసర్జనమునకు ప్రయత్నముచేసి కూర్చుండి ఆప్రియత్నము మరిచిపోయి మరియొకవిధముగా ఆలోచిం చుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు తలయొక్క యావత్తు మెదడునందు వాపుజనించిన యెడల పైనవివరించిన యావత్తు లక్షణములు సంభవించును.

మరియు దోషముల ఉత్పత్తిస్థానమునుబట్టి నర్సాం అనువ్యాధి భిన్నభిన్నములుగా పేర్లుపెట్టబడెను కాబట్టి ప్రత్యేక నర్సాం వర్ణనము భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడెను.

మెదడువాపు మొదటిభేదలక్షణములు.

దీనిని యూనానిభాషయందు కిరానిస్, (మిక్కిలివదరుట) అం దురు. ఈవ్యాధియందు కారణములేకనే మాట్లాడుచుండుట, అతిప్రే లాపనకలిగియుండుట, యిందు వలననే దీనిని కరానితుస్ అనిపేరుపెట్టి యున్నారు.

రక్తజ మెదడువాపు లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు జ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలిచియుండుట, తలయం దు భారము ధన ధన యను శబ్దముగా నుండుట, తల అదురుట, ముఖ ము కండ్లు ఎర్రగానుండుట, అప్పుడప్పుడు నవ్వుచూ, మాట్లాడుట,మధ్య మధ్య చిరాకుపడుచుండుట, నాలుకగరిగానుండుట, నాడి విశాలముగా

నడుచుట నేత్రములు కళాహీనముగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును. యీలక్షణములలో నేత్రములు కళాహీనమై నీరు స్రవించుచుండిన ఈవ్యాధి అసాధ్యమని గ్రహించవలెను. ముఖ్యముగా పకకంటినుండి నీరు స్రవించినమిక్కిలి అసాధ్యమని తెలిసికోవలెను.

రక్తజమెదడువాపుచికిత్స,

రోగారంభము నందు ఒకటి రెండు మూడు దినములవరకు రోగానుసారముగా మలదోషమును అనగా రక్త, వాత, శ్లేష్మ, పిత్త, దోషములను మార్చునుపాయములను చేయవలెను. రోగిశరీరబలము నాలోచించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. అనగా శరీరమునుండి రక్తము వెడలింపవలెననిభావము.

మరియు, రోగిపిక్కలపై శస్త్రముతో గంట్లుపెట్టి రక్తము వెడలింపవలెను. రోగిశరీరానుకూలముగా ఫలజాతుల కషాయముల నిప్పించవలెను. ఆలుబకరాషరబతు, చింతపండుషరబతు మొదలగుషరబతులను పానముచేయించి కోష్ఠమును మృదుత్వము నొందించవలెను. ఈరోగికుపయోగించు ప్రతికషాయము ప్రతిషరబతునందు తురంజబీన్ (మాధిఫలము) చేర్చుట మిక్కిలి ఉత్తమము విరోచనమై కోష్ఠము లఘుత్వమునొందుటకై వస్తి (ఎనిమా) నిమిత్తముపయోగించు కషాయములందు రేలకాయగుజ్జు చేర్చుట మిక్కిలి మంచిది.

వైద్య మతానుకూలముగా వస్తికర్మ రెండువిధములని చెప్పి యున్నారు. వీటివివరము చికిత్సలయందు చెప్పబడును. లయ్యాన్ (మృదుపరచునట్టి) 2 హాద్దా (ఉష్ణతీక్ష్ణముగలది) వేగరము కలిగించునది. ఈరెండువిధముల ఔషధములను గురించి ఇందు చెప్పబడియుండలేదు. యెందుకనగా ఈరెండువిధముల చికిత్సలు ఖరాబాదిన్ (చికిత్స గ్రంథము) నందు చెప్పియుండుటవలన ఈపుస్తకమునందు చెప్పియుండలేదు. కాబట్టి చికిత్సచేయువైద్యుడు తాత్కాలిక రోగబలానుసార

ముగా లఘువు, మృధువు, కఠినము, ఉష్ణము, శీతము, సమశీతోష్ణము మొదలగునవి నాలోచించి చేయవలెను.

మరియు, మెదడునందు చలువకలుగుటకై శిరకాగుల్‌రోగన్ పన్నీరుకలిపి తలపై లేపనము చేయవలెను. ఈవస్తువులను లేపనచేయు విధి వెనుక చెప్పబడియున్నది. మరియు, బనప్‌షా, కలువపూలు సొరకాయ, దోసకాయ, ధనియాలు, వీటిరసమునందు సిరకా, గుల్‌రోగన్ కలిపి పింగాణిగుంటసాలో పోసి రోగి వాసన చూచుచుండవలెను. ఇట్లు వాసనచూచుటకు ఫలకా అందురు. మరియు, ఆవిరిపట్టవలెను. ఈ రోగికి నిద్రపట్టకుండిన యెడల నిదురపట్టుటకై గసగసాలమరబతు అనగా పటికిబెల్లము పన్నీరులో అర్కయంత్రమునందు తయారు చేయబడిన షరబతు ఉపయోగించుట ఉచితము. శరీరమునకు మృధుత్వము లఘుత్వము కలిగించునట్టి చికిత్సలను అతిజాగరూకతతో మిక్కిలి వేగిరముగా చేయవలెను.

మరియు, రుధిరమును విశేషముగా వెడలించకూడదు. ఇట్టిదశయందు రోగిభుజించుటకు శక్తిహీనుడగును. యెందుకనగా రోగిశరీరమునుండి విశేషరక్తము వెడలించుటవలన బలముతగ్గిపోవును ఈవ్యాధి లంఖనముచేయుటవలనకూడ శమించునని తెలియవలెను.

రక్త మెదడువాపు పథ్యములు.

ఈరోగమునందు కేవలము యవనూక, పథ్యకారి రోగి బలముగానుండి రోగబలము స్వల్పముగానుండి శక్తిదుర్బలముగానుండి రోగమంతయు నశించిన యెడల యవాన్నము, పెసరపప్పు, సొరకాయ, పాలక్ కూర, బాదంమూనిచేర్చి తయారు చేయునట్టి పదార్థములు భోజనార్థమిప్పించవలెను.

రెండవ ఖారిన్ కరానితూన్ లక్షణములు.

కరానితూన్, ఖరిన్, దీనికారణము కేవలము పిత్తమువలన కలుగునని తెలిసినది. దీనిలక్షణములు జ్వరముకలుగుట వృష్ణాధిక్యముగా

నుండుట, తల లఘుత్వమొందుట, నిద్రలేమి, మూల్గుట, మూర్ఛ, నే త్రములు యెండుట, నాలుకపచ్చగానుండుట, నాడి చంచలముగా నడుచుట, కారణములేనిదే విశేషముగా మాట్లాడుట, అతికోపము, అనయ్యకరమైన దుర్భావలాడుట, బుద్ధిచెడిపోవుట, చాంచల్యత్వముగలుగుట మొదలగు లక్షణము (2) ఖాలిన్‌కరానితూస్ అను అపస్మారలక్షణములని గ్రహించవలెను.

రెండవ ఖారిక కరాణితూణ చికిత్స.

చింతపండు, సీమచింతపండు, రేగుపండ్లు, పచ్చిఆలుబకరా, నపిస్తాక, మాదీఫలము సీరేఖిస్త్, ఈవస్తువులను సీతకషాయముచేసి, వడియబోసి పానముచేయించవలెను. ఇటుల పానముచేయుటవలన కోష్టము మెత్తబడి మలము మృదుత్వము నొందించి విసర్జనమగుటకు యోగ్యముగానుండును. యీవ్యాధియందు లఘువిరోచనముచేయుటకు యిచ్చుటయుంచిది. చెమ్మ, జలుబు, పుట్టించునట్టి అనగా పుల్లదానిమ్మకాయరసము, తియ్యదానిమ్మరసము, పన్నీరు, సొరకాయపైబెరడు, దోసగింజలు, కామంచిగింజలు, ఆమ్లశేరసము, మొదలగునవి రోగిశిరస్సునందు శిరోవస్తి చేయించవలెను. అథవా, బనప్‌షానూన, సొరకాయరసము, కలువపూలు, యీ మొదలగు తైలములను బరప్ (మంచుగడ్డ) యందు చల్లార్చి తలకులేపనము చేయవలెను.

మరియు బనప్‌షా, సొరకాయ, కలువపూలు, ఖిశమి, యీ వస్తువులు వకటిగాచేర్చి కషాయముకాచి రోగితలపై పోయవలెను. మరియు రోగికి నిదురబొత్తిగపట్టనియెడల కాహు, పోస్తుకాయలు, నూరి రసముతీసి ఆరసమునందు బాబూనాకషాయముకలిపి తలకుకాపడముచేయవలెను. లేక గసగసాలమగ్జునందు పానముచేయునట్టి కషాయములుకల్పి పానముచేయించవలెను.

మరియు ప్రత్యేకదశయందు జలుబు, చెమ్మ, కలిగించునట్టి వస్తుసముదాయమును నుపయోగించుటకు, గమనించవలెను. మరియు

పత్యా, పానాదులయందు విశేషదాహము, దగ్గు యున్న యెడల యిట్టి జలుబుగలవస్తువులను వుపయోగించకూడదు. యీ విషయము రుధిర సంబంధమగు సరసాంవ్యాధికి విరుద్ధముగానుండును కాబట్టి విశేష జలుబు చెమ్మ కలిగించకూడదు.

సూచనీయము.

కావడము నందు గసగసాలు శుద్ధికొందుటకై బాబూనా చేర్చితేనే తప్ప లాభములేదు. ఇట్టికారణమునుబట్టియె బాబూనా తక్కువగా చేర్చబడినది. దీనివలన చెమ్మ చే జాలదు గసగసాలను బాబూనా శుద్ధి చేయును, బాబూనా ఉష్ణవీర్యము గలది. కాబట్టి కావడములయందు చేర్చబడుచున్నది. మరియు, తరేడా విషయమునుగురించి వెనుక వ్రాసి యున్నాను. గాన చదువరులు గ్రహించగలరు. తరేడా అనగా కషాయాదులతో తలకు కావడము చేయుటకు పేరు.

ఫలములనుండి రసముతీయు విధానము.

దానిమ్మగింజలు నలిపి రసముతీయవలెను. దోసకాయదంచి రసము పిండవలెను. పుచ్చకాయకోసి కత్తితో గంట్లుపెట్టి రసముపిండవలెను. సారకాయనుండి యీ క్రిందివిధముగా రసముతీయవలెను. అనగా తియ్యని లేతసారకాయతెచ్చి ఆకాయపై యవపిండి లేపనముచేసి పుటముగాని పొయ్యిమీదగానియుంచి పుటపాకవిధిగా వండి ఆకాయపై పూతబూసిన యవపిండి పగిలినవెంటనే తీసికొని పైపిండితీసివేసి రసము పిండవలెను. మరికొందరు పిండికిబదులు మట్టిపూయుదురు, గాని యవపిండి మట్టికంటె మిక్కిలి వుత్తమము. ఖుసాదా (శీతకషాయము) అనగా వస్తువసముదాయమునుచేర్చి రాత్రిభాగము నీళ్లలో వేసి ప్రాతఃకాలమునందు వడకట్టుకొని ఆనీళ్లను పానముచేయబడును.

3 వ. వాతజమెదడువాపు లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు రోగి ఉలిక్కిపడుట, పరుగెత్తుట, భయము నొందుట, ఏడ్చుట, మేలుకొనియుండుట, మెదడు, మూడు, నాలుక,

ఎండుట, బుద్ధిచెడిపోవుట, గొంతుఅణగినటుల, శ్వాసనర్కుచుండుట, కండ్లు ఎల్లప్పుడు తెరచుకొనియుండుట, స్వరహీనము, కనురెప్పలు వేయకుండుట, మరియు, చతుర్థికజ్వరవేగముగల రోగి అవస్థవలె మారుచుండుట, తలయందు కించిత్ వేదనము కలుగుట, జ్వరమునందు తాపము, తలనొప్పియుండుట, నాడిలఘుత్వమునొందుట, కఠినముగా నడచుట, విరుద్ధమునొందుట మొదలగు లక్షణములు వాతజ నర్సాంవ్యాధియందు కలుగునని తెలిసికొనవలెను.

వాతజమెదడువాపు చికిత్స

గాజుబాన్, బిస్ఫాయజ్, బాదరంజబోయఆకులు, సపిస్తాన్ ఈవస్తువులు వకటిగాచేర్చి కషాయముకాచి మాధీఫలరసముకలిపి పానముచేయించవలెను. ఈకషాయమువలన మలము పక్వమొందును. తదుపరి ఔషధములు వస్తివలన శరీరము స్వస్థతనొందునటుల చేయవలెను. శరీరమునందు చెమ్మకలుగుటకై యవగంజి పానముచేయవలెను. దోషము లఘుత్వమునొందించి తీసివేయుటకై మిక్కిలి పులుసు లేనట్టి శికంజబీన్ ఉపయోగించవలెను. దగ్గుయందు శికంజబీన్ ఎంత మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. ముందుచెప్పిన విధానమువలన విరోచనమైన యెడల నేతిబీరగింజలపప్పు, ఖర్బూజాగింజలపప్పు, కలువపూలు, ఈవస్తువులను బనఫ్షాకషాయముతోనూరి ఏకముగాకలిపి చనుబాలతోనూరి తలకులేపనముచేయవలెను. మరియు, బాబూనా, తులసి, పన్నీరు, అకలీలుల్ మలిక్, గసగసాల ఆకులు, చుకందర్ ఆకులు ఈవస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయము రోగితలపై పోయవలెను. మరియు, సొరకాయ, బనఫ్షా, కలువపూలు, బాబూనా మొదలగు వాని తైలములు తలకు లేపనముచేయవలెను. మరియు, చనుపాలు తలపైపిండుట అనగా ఆడశిశువు తల్లిపాలు తలపైపిండుట మంచిది.

వాతజ దోషహార గుళికలు.

(1) పాదిలీగ, బిస్ఫాయజ్, గారీకూన్, [illegible]

జ్జ, నఖ్ మోనియా, రాజావర్తము, మగబుస్ హాబ్బెబల్ సార్, (2) మరియు హాబ్బెబల్ సార్ సమయానుకూలముగా చేర్చుకొనవలెను. ఈవస్తువులు యావత్తు చూర్ణముజేసి కాసినిరసమునందుగాని కషాయము నందుగాని జేర్చి నూరి మాత్రలుచేయవలెను. రెండవవిధమగు మాత్రలు శర్కరయును తలనొప్పియందు చెప్పియున్నాను.

రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము.

రాజావర్తపురాళ్లు కల్వమునందువేసి నీళ్ళుబోసి కాటుకవలెనూరి నీళ్ళలోకలిపి వుంచి పైన తేరిన తేటవంచివేసి అడుగునందుండుమడ్డి యెండించి ఔషధములలో చేర్చుకోవలెను. యిదేవిధముగా మూడు పర్యాయములు నీళ్ళుపోసి తేరనిచ్చి నీళ్ళువంచుచుండవలెను. మరియు యావత్తు విధముల రాళ్లును అనగా అఖిలియా, ఖబ్సుల్ హదీద్ మొదలగునవికూడా ఇదేవిధముగా శుద్ధిచేయవలెను.

మృదువస్తిక్రమము.

పాచితీగ, చిన్నకరక్కాయలు, పెద్దకరక్కాయలు, సునాముఖి చాదరాసియాను, బాదరంజబోయా, గాజుబాన్, ద్రాక్షపండ్లు, బేదానా బిస్ఫాయజ్, పొట్టుతోనున్న యవలు ఇవియావత్తు కషాయముకాచి వడియబోసి అందులో యెర్రశక్కర రేలగుజ్జు, తియ్యబాదంనూనె, కలిపి హుకనా (గుదద్వారమునందు వస్తి) చేయవలెను. మరియు అనేకులు లయిక్ అయినను హాద్దా అయినను కరక్కాయలు చేర్చకూడదని వచించిరిగాని, హకీము శేకు అబూ అలిశేనా హకీము షరీవుల్లా మొదలగు మహాసీయులు ఇందువిషయమై వచించినదేమనగా మూడు నాలుగు దినములలో కరక్కాయ చేర్చుట గొప్పఅవసరమని తోచినయెడల దీనిని చేర్చుటయెంతమాత్రము హానికలిగించదు. యెందుకనగా నిది పిండునట్టి స్వభావికముగలది. దీనివలన పలచని మలము వెడలిపోవునుగాని చిక్కనిమలము కఠినత్వము నొందును గాన కరక్కాయ యిందువిషయమై హానిదాయకమని కొందరిమతము.

4 వ కఫజ మెదడువాపు లక్షణములు.

ఈసర్సాంవ్యాధిని అరబ్బిభాషయందు పీసూరగూస్, అనుచున్నారు. దీనిహేతువుకబట్టి పేరుపెట్టబడినది. ఈరోగమునందు రోగి చెప్పినమాట మర్చిపోవుట, రోగదోషము మెదడుమార్గములయందు నిలిచియుండుట యావత్తుదోషములును ఒక్కొకప్పుడు మెదడునందు చేరుచుండునుగాని ఈములముపొరయందు చేరజాలదు. ఇందువిషయమై వెనుకవ్రాసియున్నాను. దీనిలక్షణములు యెల్లప్పుడు లఘువగు జ్వరము నిలిచియుండుట జ్ఞానేంద్రియముల కొందు మత్తుకలుగుట నాలుకతెల్లగానుండుట, ఆవలింతలు విశేషముగావచ్చుట బుద్ధి మందగించుట కఠినముగా మాటలాడుట కండ్లుతెరచి మాట్లాడుటకు జాలినొందుట కఠినముగా ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట క్షణక్షణమునకు నిద్రించుచు మేలుకొనుచుండుట తొందరపడుట మొదలగులక్షణములు కఫజసర్సాంవ్యాధియందు కలుగునని యెరుంగవలెను.

కఫజ మెదడువాపు చికిత్స

సోపువేళ్ళ, అజామోదం, చిన్నసోపు, ద్రాక్షపండ్లు, బెహానాముంజగడ్డి, ఉస్తెఖుద్దూస్, ఈవస్తువులు యావత్తు కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు తేనెతో చేసిన సికింజబిన్, గుల్ఖందు కలిపి ఇప్పించవలెను. కఫము పక్వమైన తరువాత మాత్రలుగాని, హుకానా (వస్తికర్మ) వుపయోగించి స్వచ్ఛతపరచవలెను. తదువరి శిరకా, గులాబిపూలతో చేయబడిన నూనెకలిపి ఆరంభదశయందు రెండు రోజులవరకు తలపై లేపనముచేయవలెను. మూడవదినమునుండి తలకులేపనలుచేయు తైలాదులయందు జాఫ్నకలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు రోగబలము తగ్గనారంభించగనె ముహల్లిల్ (నష్టమునొందించునట్టి) వస్తువులను చేర్చి లేపనము చేయవలెను. గాని మలమును బంధించునట్టి వస్తువులు మాత్రము లేపనముచేయకూడదు. మరియు జాఫ్న, అధవా, అక్కలకర్ర, పొదినా, హాసా, బూరెక్షర్మని, తులసి, దవనము, మరువము,

రసమునందు నూరి అందు అడవినీరుల్లితో చేయబడిన శిరకా, జైతూన్ నూనెచేర్చి వుపయోగించవలెను.

మరియు రోగముశాంతించి తలయందుండు సజ్జుకగ్గిపోవును, ఇట్టి సమయమునందు తలయందు వుష్ణముకలిగి దోషములుతొలగించుటకై నఖచికని (ముక్కుతుమ్ముమందు) జాస్న, నూరిపీల్చవలెను. యిందువలన తుమ్ములు కలుగును.

కఫహరగుళికలు.

ముసాంబరము, తెగడ, చేదుపుచ్చగుజ్జు, సకమోనియా, రూమమస్తకి, గారిఖూన్, ఇవియావత్తు సమభాగములుచేర్చి సోపుకసముతో నూరి శెనగగింజలప్రమాణముగా మాత్రలుచేసి రోగానుగుణ్యముగా అనుపానవిశేషములతో వుపయోగించవలెను.

కఫము హరించు వస్తి (ఎనిమా)

అజామోదపువేరు, కషూసపువేరు, సోపువేరు, పొదినాఆకు, కంతురియూన్, ముంజగడ్డి, యీావత్తువస్తువులు, కషాయముకాచి వడియబోసి అందులో దోసవిత్తులపప్పు, మెద్రశర్కర, చేదుపుచ్చగుజ్జు, సకమోనియా, లాహూరివుప్పు, బూరెఇరమని యీావస్తువులు యావత్తు కలిపి గుదద్వారమునందు పిచికారిమూలముగా యెక్కించవలెను.

మరియొకవిధమగు సర్సాం వ్యాధికలదు. దీనిని కాలూస్యని చెప్పుదురు. ఈవ్యాధిలక్షణములు గర్భమువాచుట, మరియు నీవ్యాధి చిక్కనిరుధిరదోషమువలన మెదడు నరముల సందులలో ప్రవేశించి యీదోషమువలన పిటికలను పుట్టించును యీవ్యాధి అనేకవిధములగు సర్సాం వ్యాధులకంటె దుస్సాధ్యమైనది. మరియు యీరోగముమూడు దినములలోపుగా రోగిని వైవశపట్టణమునకు పంపగలదు దైవవశాత్తు మూడు దినములు రోగిజీవించియున్నయెడల రోగి బ్రతుకునను ఆశ గలదు. యూనాని భాషయందు సకాలూస్ అనగా శరీరఅవయవములు నీర్సించుటయునిభావము అనగా శరీరశక్తి అన్యదా తగ్గుట అనిగ్రహిం

చవలెను మరియు ఈవ్యాధియొక్క సంపూర్ణలక్షణములు యీపుస్తక అంతమునందు వ్రాయబడును.

మరియు, నర్సాం అనగా ఒకవ్యాధిపేరు. నకాశస్ వ్యాధి వ్రిధముఅవస్థను గాన్గరయీ అందురు. ఈవ్యాధి పెరిగినకొలది ఇంద్రియముల స్వభావము సర్వదా నశించుచున్నది. ఇట్టి స్థితియందు దీనిని నకాశలూస్ అందురు. హకీంజాలినూస్ గారు ఈరెండువ్యాధులు ఒకటియే అనిన్ని వీనిలక్షణములు చికిత్సమాత్రము వేరుగానుండు ననిన్ని ఈవ్యాధులయందు రుధిరదోషసర్సాంవ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలుచేయవలెనని న్ని లక్షణములయందు కేవలము భేదముగాయున్నది. అనగా నకాశలూస్ అను సర్సాంయందు కష్టము. మిక్కిలిఅధికము గానుండుననియు ఈవ్యాధిగలరోగి రోగము మూడుదినములలో శాంతించని యెడల మూడుదినములలోపల చికిత్సచేయకూడదనియు నకాశలూస్ ఇతర అవయవములయందు పుట్టుచున్నదనియు దీనిలక్షణములు చికిత్స వాపుగలసర్సాంనందు చెప్పబడుననియు జాలీనూస్గారు వచించిరి.

జుంరా అను మెదడువాపు లక్షణములు

ఈసర్సాంవ్యాధియందు తలముందుభాగము నిప్పుతో కాల్చినట్టులనుండుట, పసుపుతోచయుండుట, ముఖచర్మము చల్లగానుండుట, ముఖకాంతి పచ్చగానుండుట, ముఖచర్మము చల్లనగుటకు కారణము. దోషమును ప్రకృతి దూరపరచగలందులకు యాన్నింటి లోభాగమునందు చేర్చుటవలన రుధిరము లోభాగమునందు చేరుటవలన ప్రకృతితో రక్తము సంమ్మిళితమై ఉష్ణమును దూరపరచుచున్నది. కాబట్టి ముఖచర్మము చల్లగానుండునని భావించవలెను. మరియు, నొప్పి మెదడునందు చేరి యుండును. ఇట్టిస్థితియందు దీనిలక్షణములు జుంరా వ్యాధి చిన్నెములవలెనుండును. మరియు, మెదడునందు దురదపుట్టుచుండును.

జంరా అను అపస్మార చికిత్స

నరేరు అనునరము (మధ్యాంగుళ్యమునుండి మోచేతి పైభాగమువరకు వెళ్ళినట్టి నరము) నొసలునందు నరము, ముక్కుమధ్యభాగమునందుండునరము, నాలుకపై రెండునరములు. నాలుకక్రిందనుండు నరములు రెండు మొదలగునరములను ఈవ్యాధియందుభేదించి శక్తిఅవశ్యకతానుకూలముగా ఒక్కొక్కటిగాని రెండు రెండు గానిఒకదానివెంట నొకటిగాని లేక ఒకదానిని భేదించి రెండవది ఆపి ఇట్లు శస్త్రకర్మవిధిపూర్వకముగా భేధించవలెను. ఈశస్త్రకర్మవిషయమై రక్త పిత్తసర్సాంవ్యాధియందు ముందు చెప్పబడియే యున్నది. మరియు, తరేడా (కషాయములతో తలకాచుట) విషయమై సుగంధవస్తువులను ఉపయోగించవలెను. దీనిక్రమము పిత్తజసర్సాంనందు వ్రాయబడినది. విధిప్రకారము వినియోగించవలెను.

మరియు భోజనమునకు యవగంజి యిప్పించవలెను.

సర్సాంవిశేషదుష్టవ్యాధి

ఈవ్యాధివిశేషముగా బాలురకు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు మాంసములోనికీప్పుట కండ్లుచిన్నవగుట ప్రత్యక్షమునందు ఆరినట్లుండుట, ముఖము మొండినట్లుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

సర్సాం విశేషదుష్టచికిత్స.

కోడిగుడ్లతెల్లసొన, గుల్రోగన్, యీరెండు చక్కగాకలిపి కొంతసేపుంచి అందుబట్టతడిపి మాడుపై వేయవలెను. ఘామము ఘామునకు ఆబట్టవేసి మొక్కగనేతీసివేసి తిరిగి జట్టనుంచివేయువలెను.

మరియు పెద్దసాయలాకు, పచ్చిధనియాలు, సొరకాయ, మొదలగునవి పచ్చివి మాంసుపై లేవనము చేయవలెను.

మరియొక సర్సాంవ్యాధిగలదు యీవ్యాధిని ఫల్గమూని అందురు. యీవాపు రెండవపుచేసుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు వాపు

యెక్కువగానుండుటవలన తలనందులువిడిపోవును. అందువలన సర్సాం కలుగుచున్నది. మెదడు ఝల్లిపొర బిగిసిపోవును. దీనిలక్షణములు: కండ్లు ముఖము, యెర్రగానుండుట, మిక్కిలి నొప్పిగానుండుట తలచీల్చినటులుండుట, ఈరోగమునందు మెదడు వెనుకభాగముగాని ముందుభాగముగాని అణగిపోవుట కనుపులో దేవుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఈ వ్యాధిచికిత్స జిమరావ్యాధిచికిత్స ఒకటెయని భావించవలెను.

మరియు ప్రత్యేకముగా ఫల్గమూని, జుంరా, సకాకలూస్, వీటిలక్షణములు వాపుప్రకరణమునందు వేరువేరుగా చెప్పబడియె వున్నవి. మరియు సర్సాంహాకికియందు మెదడునందు వాపుకలుగదు గాని వాపుచిన్నెములు మాత్రము కలిగియుండును. మరియు సర్సాంవ్యాధి జ్వరములలో కలుగును. లక్షణములు కలుగుచున్నవి గాని రొమ్మువాపునకు వదరు అందురు గాన సర్సాంవ్యాధిని ప్రక్కరోగములలో చెప్పబడియె.

నమరా (పిత్తరుధిరమువలన కలుగువాపు) లక్షణములు.

నమరాయనుశబ్దము సురియానిభాషలోనిది యూనాని భాషయందు ఫలగ్మోనియొక్క భేదమందురు. దీనిలక్షణములు ఈక్రింద వివరించబడియె సర్సాంనందు ఒకానొకప్పుడు తలలో భాగమునందు నొసలునందు ముక్కు కండ్లయందు వాపుత్పన్నమగును. దీనిని మానరాయనికూడా చెప్పుదురు. వాపు అధికమై తలలోభాగమునందు మెదడు తలపుర్రె వీటియొక్క పొరలయందు జేరుచున్నది. ఒక్కొకప్పుడు రొమ్ము, భుజముల క్రింది భాగముల వరకు వాపుదిగుచున్నది. తలలోబాగమునందు వాపుఅల్లుకొనుచుండునపుడు రోగచిన్నెములు అధికమగును. తలయందు వాపుఅధికమైనకొలది తలయందులాగుట అధికమగును. తలయందు వాపు అధికమైనకొలది తలపైభాగము అచ్చటచ్చట చిట్లనారంభించును.

నమరా (అనుపిత్త రుధిరవాపు) చికిత్స.

దీని చికిత్స రక్త జనర్సాం వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలు చేయవలెను. మరియు లోభాగమునుండి రక్తదోషము వెడలించగలం దులకై మెర్రినివస్తువులను యెల్లప్పుడు చూచుచుండవలెను. శేషించిన చికిత్స అన్యసందర్భవాపునందు చెప్పబడును. మరియు రక్తమునందు గల మలము శీతస్వభావికమునొంది పిత్తముతో జేరునట్టి కారణమువలన జమరాగార్ (వాపు) కలుగుచున్నది. ఇది రక్తపిత్తమువలన కలుగుచె మ్మనుండి వుత్పన్నమగుచున్నది. భారిస్ అనునదికూడా వాపునకేఅర్థము

నేత్రములు చీకట్లు క్రమ్ముట, పొగక్రమ్ముట.

ఈవ్యాధియందు రోగినిలిచియుండగా కండ్లుచీకట్లుక్రమ్ముచున్నవి ఒకానొకప్పుడు రోగిక్రిందపడిపోవును. మరియుతలయందు ఆవిరివచ్చి నటులుండును. చెవులయందుఓరు, శబ్దము, మొదలగులక్షణములు కలి గియుండును. ఒకప్పుడు రోగిమతిభ్రష్టుడగును. మరియు సదా్రి యను వ్యాధికి భ్రిమజాలాయని చెప్పుదురు. యిందువలననే ఈరోగమునకు దుఆరా, అనగా రోగి తనమెదడు (మస్తిష్క) శరీరముతో సహాతిరుగు చూ (చక్రము తిరుగునటుల) సమరా (సమముగా కూర్చుండజాలకుం డును) రోగి ఒక్కొకప్పుడు పడిపోవుటకూడా తటస్థించును. యిట్టి దశయందు విశేషవాతము నిలుచుట వేగరము దూరమగుట అనగా ప్రాణవాయువు సమానవాయువుతో స్వల్పసంబంధము కలిగి అప్పుడప్పు డు విడిపోవుట, ఈవ్యాధి హేతువని తెలిసేది. మరియు ఈవ్యాధి హే తువు న్యూనాధిక్యములవలన హేతువగుచున్నది. యిందువలన దోష ము తగ్గుటవలన భ్రిమతగ్గుచున్నది. లేచుటకు వెంటనే కూర్చుండు టకు శక్తిచాలకుండునో అట్టిస్థితియందు తలవిశేషముగా తిరుగు చుండును.

మరియు తలవిశేషముగా తిరుగుటవలన రోగిపడిపోవును. దీనినే సదరు యనుచున్నారు. మరియు మిక్కిలి తలతిరుగుటవలన వ్యాధి పాత

డై సదరు అనుపేరుగా మారుచున్నది. ఈవ్యాధి సాధారణముగా వృద్ధులకు కనుపించుచున్నది. మిర్గి అనగా (అపస్మారము)మనిషిని శవమువలె చేయువ్యాధిపేరు. మరియు తలనొప్పి తగ్గినకొలదితలతిప్పువిశేషమగును. ఇది విరుద్ధమగు స్వభావికమని భావించవలెను. ఈవ్యాధిలక్షణములు పూర్వరూపము మొదలైనవి రెండుభాగములుగా విభజించియున్నాము.

ఇందువిషయమై హకీముజాలీనూస్‌గారు దువారా అనువ్యాధికిన్ని సద్రి యనుఈవ్యాధికి యేమిభేదము చెప్పియుండలేదు.

మరియు హకీమురాజీ అనువారు యీసమయమందు దువారా విశేషమైనయెడల తలతిప్పు విశేషమగును. ఇట్లు తలతిరుగుటవలన రోగి పడిపోవుచుండును. దీనిని సద్రి అని చెప్పుదురని వచించిరి.

తలతిప్పు 1 (సద్ర) అను రోగలక్షణములు

సదర (తలతిప్పు) ఈవ్యాధిమెదడునందుగల సామాన్యకారణముల వలనగాని లేక సంపూర్ణకారణమువలనగాని మెదడుసంబంధమగు ప్రాణవాయువు లోపలినరములయందు తనసామాన్యదశతో సంచారముచేయక పోవుటవలన మెదడుచల్లగనుమందముగానుండును. మరియుమెదడునందుయుండునట్టి ప్రాణవాయువు తనస్వభావిక సంచారము చేయుచుండును. అట్టిస్థితియందు కండ్లు చీకట్లుక్రమ్ముచుండును ఈవ్యాధి రెండుకారణములవలన కలుగుచున్నది.

(1) చల్లని చిక్కని శీతదోషము విశేషముగా నుండుటవలన మెదడునందు సంచారముచేయునట్టి ప్రాణవాయువుమార్గములయందు ఆటంకము కలుగుట యిట్టిసమయమునందు వృష్ణము విశేషమై యనగా ముండవేసి నిప్పువేడిమిక్కిలివిశేషముగా తలకు తగులుట కావడముచే

యుట తలభాగములందు వేడి ఆవిరిశోనిండియుండును ఈ కారణమువలన తలయొక్క యావత్తుభాగములయందు నొప్పినిలిచియుండును. ఇట్లు కలుగునట్టివ్యాధులకు సదరెఖదరీయుందురు. ఖదరి అనగా తిమ్మిరి యని అర్థము.

మరియు, మెదడునందు శీతదోషము ఖనీభవించుటవలన కలుగునట్టి వ్యాధిలక్షణులు అనగా తలపై భాగమునందు అన్ని వ్యాధుల యందులక్షణములు వ్రాయబడియేయున్నవి మరియు, ఈ వ్యాధి స్వల్ప దోషకారణమువలన గాని కఠినదోషకారణమువలనగాని అంతర్ భాగమునందు దోషముచేరజాలదు. మరియు, కఠినదోషకారణమువలన భారము అధికమగును. స్వల్పదోషమువలన భారముతక్కువగానుండును.

—1 తలపిప్పు (సద్రీ) వ్యాధిచికిత్స—

ఈవ్యాధిప్రథమదశయందు ఆగి ఆగి హుకునా (వస్తికర్మ) చేయవలెను. మరియు, తీక్ష్ణవిరోచనము చేయించవలెను. కఫమును హరించునట్టి శాస్త్రధములను ఇవ్వవలెను. ఇట్లు సంపూర్ణశరీరమునుండి మలము వెడలించవలెను. ఈరోగమునందు ఆలశ్యముగా చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా రోగిబలహీనుడై మూర్ఛనొందును. కాబట్టి విరోచనము వస్తికర్మ (ఎనిమా) మొదలగు చికిత్సలు నెమ్మదిగాచేయవలెననిభావము. మరియు, సామాన్యవిధానమువలన సంపూర్ణముగా దేహము శుద్ధినొనరించి శిరోవిరోచనము (మెదడునందుగల దోషములనుహరించి మెదడు పరిశుభ్రత నొందించుట) నకు ఇవ్వవలెను.

(1) యారజాత్ (విరోచనఔషధములు) గండూషములు, తుమ్ముకలిగించునట్టి ఔషధములను వాసనచూపించవలెను. అనగా నశ్యముచేయవలెను. తరేడా (కాపడము) మొదలగునవి కఫజ సర్సాం వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను.

2. తలపిప్పు (సద్రి) అను వ్యాధిలక్షణములు.

ఈవ్యాధి తలకు దెబ్బతగులుటవలనగాని, తల అదరుటవలనగాని స్వల్పదోషమువలన పుట్టుచున్నది. అనగా మెదడునందుగల ప్రాణవాయువు సంచారమునకు స్వల్పఆటంకము కలుగుటవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈవ్యాధి రెండువిధములు (1) మెదడుసంబంధమగు పొరలయందు కష్టముకలిగించును. ఈకారణమువలన మెదడు అణచబడి ఆరిపోవును. ఇట్టిస్థితియందు మెదడు తనపనులయందు స్వేచ్ఛగా నుండజాలదు. కాబట్టి రోగి నిర్ఘాంతకుడై యుండును. రోగదశయున్నంతవరకు రోగి తిరుగుటకు నడచుటకు శక్తిహీనుడై జ్ఞానశూన్యుడై యుండును. నొప్పిగలస్థలమునందు తిమ్మిరిగానుండి తలతిప్పు తలయందుపోటు కలిగియుండును. తిమ్మిరియుండు కారణమువలన సద్రి అను వ్యాధి రెండువిధములు.

(1) మెదడు కష్టమువలన ఆరుచున్నది. (2) ప్రకృతి శరీరకష్టమును దూరపరచుటకై యత్నించుచుండును. ఇట్టిదశయందు దోషము శరీరమునందుజేరి శరీరమును పీడించుటకు ఆరూఢమగును. ఇట్టిస్థితియందు ఒకప్పుడు వాపువుండును. ఒకవేళ వాపుకలుగకుండును. ఈవ్యాధిసారాంశమేమనగా మెదడుసంబంధమగు ప్రాణవాయువు మెదడునుండి రాక పోకలుగల మార్గములయందు ఆటంకము కలుగుటయే ముఖ్యకారణము. ఈకారణమువలననే సద్రా అను వ్యాధిపుట్టుచున్నది. ఇట్లుకలుగు వ్యాధికి సదరె మూలం (నొప్పిపుట్టించునట్టిదని) అని భావము. ప్రత్యేకశిరోరోగలక్షణములు అనేకపర్యాయములు చెప్పబడియున్నవి. అయినను తిరిగి ఇచ్చట వర్ణించబడుచున్నది.

2వ సద్రివ్యాధి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు శిరావేదనము, జలగలనుపట్టించుట కత్తినాట్లువేసి రక్తముతీయుట మొదలగు నుపాయములవలన రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, అవశ్యకతానుకూలముగా విరోచనము

చేయించుట సమస్త ప్రయోగములకంటె మెదడునుండి దోషమును వేరుపరచుట ముఖ్యావశ్యకము అనగా మెదడునందుగల మలదోషము వెడలించుటవలన ప్రాణవాయువు యొక్క రాకపోకల మార్గఆటంకము వదలి మెదడు పరిశుభ్రతనొందును. మరియు, తలయొక్క అవయవములకు ఆటంకమువదలి మెదడు పరిశుభ్రమౌను. తలయొక్క అవయవములకు ఆత్మకు శక్తి కలిగించుటకున్ను మలదోషమును కరిగించుటకున్ను గుల్‌రోగన్ గోరువెచ్చగాకాచి శిరోరోగములయందు చెప్పిన ప్రకారము మర్దించవలెను. మరియు, మైనము, గుల్‌రోగన్ కలిపికాచి నొప్పిగల స్థలమునందు మర్దించవలెను.

మరియు, ఎండ, దుమ్ము, తలకు తగలకుండునటుల రోగిని జాగ్రత్తతో నుంచవలెను. యెందుకనిన తుమ్ముటవలన మెదడు కదలును. మెదడుకదలుటవలన రోగిమూర్ఛపోవును గాన దుమ్మునుండి రోగిని కాపాడవలెను.

మరియు, ఉష్ణము, శీతమువలన కలిగిన తలనొప్పియందు కండ్లు చీకట్లుక్రమ్ముట, మెదడు పొరలయందు వావుకలిగి ఈ వ్యాధి కలుగుచున్నది గాని దీనిని సదరు అనుటకు వీలులేదు. దీనిని దుర్బలమెదడందురు. దీని చికిత్స దుర్బల శిరోరోగమునందు చెప్పియుంటిని కాబట్టి ఆచికిత్సనే ఇందుపయోగించవలెను.

మరియు, సదరు అనువ్యాధి అపస్మారరోగమునకు సద్రుశముగా నుండును. ఈవ్యాధియందు మెదడు సంబంధమగు కార్యములు నిలిచిపోవును. ఇట్టిదశయందు సదరు అపస్మారమునకు భేదముండును. అనగా సదరు అను వ్యాదియందు కండ్లుచీకట్లు క్రమ్ముచుండును. మరియు, అపస్మారరోగివలెనె రోగిపిచ్చివానివలెనుండును. కాళ్ళు చేతులు కదలించుటకు శక్తిలేకుండును.

2 వ. తలతిరుగువ్యాధి లక్షణములు.

ఈ వ్యాధి యొక్క సంపూర్ణకారణములను చెప్పుచున్నాను.

మెదడుయొక్క మూలనరములయందున్ను, మెదడునరములయందున్ను, హృదయసంబంధమగు నరములయందున్ను, ప్రాణవాయువు సంచారముచేయుచున్నది. ఇట్టి స్థితియందు స్వల్పకారణమువలన నరములుచలించుటవలన ఈప్రాణవాయువు కదలిపోవును. కాబట్టి తలతిప్పకలుగుచున్నది. ఇట్టిసమయమునందు ప్రాణముతోకూడినట్టి ప్రాణవాయువు కూడా మెదడునందు మూలలయందుచేరి కదలుటవలన ఈవ్యాధి తటస్థించుచున్నది. అనగా ప్రపంచము యావత్తు తనతోకూడా తిరుగుచున్నటుల తోచుచుండును. మరియు, తలతిరుగుటకు స్వల్పకారణములు అనేకములు గలవు.

1. శీత, వుష్ణ, లఘు, గురు, దోషములు మెదడుపొరలయందు చేరుటవలనగాని,నరములయందుచేరుటవలనగాని, అచ్చటనిలిచియుండు కారణమువలన వుక్తదోషప్రకృతి కారణము వలనగాని తలతిరుగుచుండును. అట్టిసమయమునందు మెదడునందుగల వాయువు (గాలీ) కూడా ప్రకృతికూడా వేరుదోషమువలన తిరుగుచుండును. వాయువుయొక్క పరస్పర విరుద్ధగమనశక్తి కొంతకాలమువరకు విరుద్ధభావము పొందుచున్నది. కాబట్టి వాయువు విశేషగమనముచేయుచుండును. మరియు తన విపరీతకారణమువలన వుష్ణతముగా పెరుగుచున్నది. యీవిధముగా ప్రాణవాయువు తిరుగుచుండును. ఇట్లు తిరుగు వాయువునందు రూహెబాసరా (చూచునట్టివాయువు) కూడా యిందులోచేరి యుండును. కాబట్టి తానుచూచునట్టి సర్వప్రపంచము తిరుగునటుల కనుపించుచున్నదని చూపించుచున్నది.

2. ఒకానొకకారణమువలన దోషము ఆయాస్థానములయందు పోయినయెడల ఆదోషముయొక్క ఆవిరిసంబంధమగు పరమాణువులు పైకెక్కుటవలన మరియు ఆవిరి పరమాణువులు తలయందుగల మెదడునందుచేరియుండుటవలన తలతిరుగుటకు కారణమగుచున్నది. అనగా షె

నుకవాతజ దుహరాయందు చెప్పబడియున్నది. అటులనే దోష ఆవిరి వలన తలతిరుగుచుండును.

3. వాతదోషము ఖనీభవించి మెదడుసంబంధమగు పొరలయందుగాని నరములయందుగాని చేరి స్తంభించి వానియొక్క శక్తి యనగా నరములకు పొరలకు చలనముకలుగు సమయమునందు మెదడునందుండునట్టి వాయువు చలనము అనగా ఈరెంటి సంయోగమువలన పరస్పరభేదము కలిగి తలయందు పీకు, తలతిప్పు, తటస్థించును. అనగా మెదడునందు సంచారముచేయునట్టి వాయువు వాతదోషమువలన చెడిపోవునని భావము. మరియు వాతసంబంధమగు దోషమువలన మెదడునందు నివశించియుండు వాయువునకు లఘుత్వము సంభవించి విరుద్ధస్వభావికము నొంది తలతిప్పుపుట్టించుచున్నది.

అనగా ప్రాణవాయువుపై నాక్రమించుకొని ప్రాణవాయువుకంటె వాతబలము అధికమై ప్రతాపమునొందుచున్నదని భావము.

4. అచ్చటగల గురుదోషమువలన మెదడునందుండు నట్టివాయువు, ముగలతీన్ అనగా మెదడుసమీపమునందున్నట్టి సంచారవాతపూరితమగు నరములద్వారా సంచారము చేయునట్టివాయువు, మెదడునందుచేరి మెదడుతో సంగమము కలిగియుండుట వలన మెదడునందుండునట్టి వాయువు, తనసరిమార్గమునందు సంచారము చేయజాలకుండును మరియు ఈవాయువు మెదడునందుచేరి వెనుకకుమరలి తిరుగనారంభించును. ఈకారణమువలన తలతిప్పు ఉత్పన్నమగుచున్న మరియుతలతిరుగునట్టి శక్తి కలిగించుటకు దోషఆవిరిపరమాణువులు హెచ్చుట వలనకూడా ఈవ్యాధిపుట్టుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు మెదడునందు త్రిప్పుకలిగించునట్టి కేవలము మెదడుసంబంధమగు వాయువునందు వాతదోషముప్రవేశించి దృష్టిదృశ్యపదార్థమునందు చేయుటవలనసర్వవస్తువులుకూడ తిరుగునటుల తోచుచున్నది. కండ్లుచీకట్లుక్రమ్ముచున్నవి.

(ఉదాహరణము) ఈరోగముందు పర్వతములుగాని గోడలుగాని

అవునట్టి ఏవస్తువు అయినను సమీపించిన యెడల తిరుగునట్టిశక్తి ఉత్ప న్నమగును.

ఒకప్పుడు ఈమొదలగు దోషకారణములవలన ఆవిరి పరమాణువులులేచి తలతిప్పవ్యాధి పుట్టించును. మరియు, ఈసమయమునందు ఏవస్తువైనను మెదడునందు తిరుగనారంభించినను లేక మెదడునందు కేవలము జీవము వాతముతో సంబంధముకలిగినచో ప్రాణము తిరుగుటకు కారణము. దృష్టిసంబంధమగు ద్రుశ్యపదార్థములలోనుండునవి మారిపోయిన యెడల అవశ్యకముగా సమస్తవస్తువులు తిరిగినట్లు తోచుచుండును.

5. అచ్చటిదోషము మెదడునందేగాక శరీరసంబంధమగు ఇతర అంగములయందు ఉత్పన్నమై నిలిచియుండును. అనగా ఆమాశయము, గర్భాశయము, పిత్తాశయము, మూత్రాశయము మొదలగు అంగములయందు వాతదోషమువలనకలుగు ఆవిరియొక్క కారణమువలన మరియు, వాతదోషము మొదలగునవి మెదడునందుచేరి తలతిప్పకలిగించును ఈకారణముల. తలతిప్పకలిగించునట్టి మలము మెదడునందు చేరి యుండును. లేక ఇతర అంగములయందుండును. కాబట్టి తలత్రిప్పవ్యాధి కలిగించునట్టి దోషములను రెండువిధములుగా విభజించి ఈక్రిందవర్ణించుచున్నాను.

1. బేధము, తలతిరుగునటులచేయు మలము ముఖ్యముగా మెదడునందుండును. ఈమలము ఆరువిధములు. (1) కఫసంబంధమగు మలలక్షణము. అనగా తలకువేడి సోకటవలన తలత్రిప్ప శాంతినొందును. విశేషలక్షణములు కఫజ శిరోరోగమునందు చూపించబడియున్నవి.

2. త్రిదోష జనితదోషకారణమువలన కలుగుచుండును దీనిలక్షణములు మిక్కిలి ఆలోచనకలిగి రోగిచైతన్యుడై యుండును. నాడి కఠినగ్నముకలిగి దుర్బలముగానుండును. దీనిలక్షణములు వాతజ శిరోవే

దనయందు చెప్పబడియున్నవి. మరియు మిక్కిలి ఆలోచనవలన రోగి విశేషకాలము చైతన్యుడై యుండుట అట్టిసమయమునందు త్రిదోషజని తదోషము పిత్తమునందు జేరకుండును. మరియు నాడి దుర్బలమునొందు టకు రెండుకారణములుగలవు. మొదటికారణము శక్తిదుర్బలమునొం దుట రెండవకారణము హృదయనరములు కఠినత్వమునొందుట రెండవది యగు హృదయసంబంధమగు నరములు కఠినత్వమువలన నాడికూడా దుర్బలముకఠినత్వము జెందియుండును.

3. హృదయమునందు రక్తదోషమైనచో కఫ, వాత, తలతి రుగువ్యాధి లక్షణములకంటెవెంట వెంట వ్యాధికనుపించుట తిరిగికమిం చుచుండుటతటస్థమగును. మరియు తక్కినలక్షణములు రక్తజదోష శిరోరోగలక్షణములు కలిగియుండును.

4. పైత్యకారణమువలన తలతిరుగునట్టివ్యాధి ఉత్పన్నమైన చోదీనిలక్షణములు శీతోపచారములవలన శమించుట తలతిప్పవెంటనె ఆగిపోవుట పిత్తజతలనొప్పియందు చెప్పిన లక్షణములు కలిగియుండుట మొదలగునవి కలిగియుండును.

5. జలుబు, వాతమలమువలన తలత్రిప్ప కలుగుచున్నది, దీని కారణము మెదడునందుగల చలువవలన కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి యందు తలకేవలము బరువుగానుండనేరదు.

6. స్వల్పవాత ఉష్ణప్రకృతివలన తలత్రిప్పకలిగినయెడల దీనిలక్ష ణములు ఉష్ణశిరో రోగమునందు జెప్పబడిన లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు తుమ్ములు విశేషముగా వచ్చుట ముక్కుఆరుట, తలతిరుగు సమయమునందు తలయందు స్వల్పముగా చెమటపట్టుట, మూర్ఛరోగివలె భూమిపైపడిపోవుట, యీలక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, ఈలక్షములు, ఉష్ణమువలన కలుగుననియు, ఈరోగము దీర్ఘకాలము యుండనేరదనియు ఈ తలత్రిప్ప యూవత్తు తలతిరుగునట్టి వ్యాధులకంటె వ్యాధికనుపించినతోడనే శాంతిం

చును గాని యీతలత్రిప్పగలరోగి ఘోరముగా పృథివిపైపడియుండు నని గ్రహించవలెను.

తలత్రిప్పరోగ చికిత్స.

కఫవాత మరియు వాతముయొక్క తలత్రిప్పనందు శీతప్రకృతి కలిగియున్న యెడల మలము పచనమగునట్టి క్రియవలన మలానుకూలముగా పక్వపరచి మెదడు, శరీరమును శోధించునటుల వస్తికర్మ గండూషము (కషాయాసులతో పుక్కిలించుట) లు మొదలగు ప్రక్రియలను వాటివిధిపూర్వకముగా చేయువలెను. ఈక్రియలను కఫ వాత తలనొప్పలయందు చెప్పబడియున్నవి.

మరియువాతము హరించుటకై కస్తూరి గాలియా (ఇదివకసుగంధద్రవ్యము) తులసి, సంపెంగి మొదలగువస్తువులు వాసనచూడవలెను. మరియునకచికని,జున్ను, నూరి నశ్యముచేసి రోగినితుమ్మునటులచేయువలెను. మరియు తెల్లమిరియాలు, మసాంబరం కుంకుమపువ్వు, జున్ను, ఈవస్తువులు దవనము, మరువము, రసముతోనూరి బనఫ్షానూనెతో కలిపి నశ్యముచేయువలెను.

అధవా అక్కలకర్ర, ఆవాలు, లవంగములు, అడవినీరుల్లి శిరకాతోనూరి తలకువేపనము చేయువలెను.

మరియు బాబూనా, జరంజానప్, గార్ ఆకులు, అకలీలుల్ మలిక్, సోయి, ఈవస్తువులు కషాయముకాచి యీకషాయముతో రోగికి ఆవిరిపట్టించవలెను. అనగా తలకు ఆవిరిపెట్టవలెను.

మరియు రక్తదోషములయందు రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. అనగా పిక్కలయందుండు నరములను ఛేదించుట,జలగలను పట్టించుట మొదలగునుపాయములవలన రక్తమును వెడలించవలెను.

మరియు అగ్నిత్యూష్ణముశాంతించుటకై ఇసప్గోలుగింజలు నానవేసి బనప్షామచ్బతు, ఉన్నాబ్ షర్బతు, అందుచేర్చి పానముచేయువలెను. యీరోగికి యువనూక, మరియు తప్తీల్ (పకవిధమగుభోజనపదా

ర్ధము) ముజావ్విరాతరస్ [అమ్లగనము] మరియు రక్తజశిరోరోగమునందు చెప్పిన పత్యములుకూడా యీరోగికి హితవుగానుండును.

పిత్తదశయందు కరక్కాయలు, శాదరాసి, యీరెండువస్తువులు కషాయము కాచి ఆకషాయమునందు రెంగుజ్జు, మాదీఫలము, శిరెఖిస్త్ కలిపి కోష్ఠము మృదుత్వమునొందుటకై వుపయోగించవలెను. మరియు పిత్తజశిరోరోగమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను.

ఉష్ణ, వాతములయందు ఉష్ణాధిక్యతవలనకలిగిన తలనొప్పియందు చెప్పినవిధముగా ఉష్ణవాతములను తొలగించునట్టి చికిత్స చేయవలెను.

మఱియు, రక్తదోషము, అనగాదోషము, రక్తము, మిశ్రమమైయున్నచో సలేరు, అనగా (మోచేతినుండి వెళ్ళునట్టి నరమును) ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను.

మరియు, ఉష్ణమును శాంతినొందించుటకై అనగాదోషము మలకోశమునందుజేరి, పిత్తజలక్షణములు కలిగించును. అట్టిదశయందు ఉత్తమకషాయాదులవలన శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు ఉష్ణజ, శిరోరోగమునందు చెప్పినసుగంధ ద్రవ్యములను ఆఘ్రాణించవలెను. తలకు కాపడముచేయుట సేపనలు మొదలగునవి చేయుట వుత్తమము.

§ 2 ఇతరఅవయవముల దోషమువలన కలుగుతలతిప్పలక్షణములు

దోషము అమాశయమునందు, మూత్రాశయము, మెడ, పాదములు, తొడలు, పిక్కలు, పొట్టపైపొరలు, జీవనరములు, వాయునాళములయందున్నచో, వీటిలక్షణములు వేరువేరుగా చెప్పబడును.

మెడఇరుపార్శ్వములయందు అనగా కర్ణముల క్రిందిభాగమునందుండు నరములయందు దోషముజేరి ఆదోష ఆవిరికారణము హృదయము యకృత్ నుండి వెడలుచున్నది. అఆవిరి పరమాణువులయొక్క మార్గము హృదయము యకృత్ నుండి చెవుల వెనుకభాగమందుండు

నరములు ఈనరములు మెదయిరుపార్శ్వములయందున్నవి. కాబట్టి పరమాణువులు ఆనరములద్వారానెక్కి మెదడునందు చేరుచున్నవి. ఈపరమాణువులు నాలుగువిధములు

1 ఆమాశయమునందు గలదోషములలక్షణములు

ఆమాశయమునందు దుష్టమలముచేరుటకు నాలుగుకారణములుగలవు. మొదటికారణము ఆమాశయమునందు శీతదోషము ఖనీభవించుటవలన దోషములనుచేరుచున్నది. దీనిలక్షణములు తలతిరుగుటకు పూర్వము తలముందుభాగమునందు నొప్పిఆరంభమై మధ్యభాగము అనగా మాడువరకు ప్రవేశించుట మరియు మలదోషము అధికమైనచో తలనొప్పి వెనుకభాగమువరకు ఆక్రమించుట దీనివిశేషలక్షణములు ఆమాశయసర్వదోష ప్రకృతియందు వర్ణించబడును. మరియు వెనుకకూడా చెప్పియున్నాము.

ఆమాశయదోషహర చికిత్స

కాబోలు కరక్కాయలు, చిన్నసోపు, సోపువేరు, అజామోదం తెగడ, నర్కచూరు, (పొడగుకచూరము,) సునాముఖిఆకు, గాఫిస్, ఈవస్తువులను ఒకటిగాచేర్చి దంచి కషాయముకాచి వడియబోసి ఇందులోకసూంగింజలరసము ఎర్రశర్కర, ఆముదము, ముసాంబరము, ఈమొదలగు వస్తువులను యీకషాయమునందు చేర్చి వస్తి (ఎనిమా) చేయవలెను. మరియు అవశ్యానుకూలముగా వమన విరోచనాది ఔషధములనుగాని లేకకషాంపములనుగాని, యారజ్ గాని, ఉపయోగించుటకు ప్రయత్నముచేయవలెను. మరియు విరోచనానంతరము ఆమాశయమునకు, పుష్టి, పాచనశక్తి, కలిగించుటకై ఇత్రిఫలల్ మొదలగు ఉష్ణజవారిష్ వుపయోగించవలెను.

ఆమాశయ శీతవాతలక్షణములు

2. ఆమాశయమునందు శీత, వాతము, శీతదోషము వలనకలుగుచున్నవి. దీనిలక్షణములు శీతవాతలక్షణములతో సమానముగా నుండును. ఖిల్త్ (దోషసమూహమునకుపేరు) మరియు కడుపులో

దేవుట, వాంతివచ్చినట్లుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును గాని వమనమునందు ఏవిధమైన దోషము వెడలకుండును. ఆమాశయము నందుమాత్రము నిలిచియుండుటవలన వమనము ద్వారా వెడలకుండును. మరియు నొప్పి, పీకు, అధికముగాయుండును.

ఆమాశయశీతవాతవచికిత్స

శీతదోషములందుచేయుచికిత్స చేయుటఉత్తమము. మరియు ఈదోషముతో వాతముచేరినయెడల వాతమునుహరించునట్టి వస్తువులను సేవించుట మంచిది. మరియు వాతమును తొలగించుటకై మధిర(సారా) యందుజీలకర్ర, శాదరాసి ఆకుచేర్చికాచి ఇవ్వవలెను.

ఆమాశయమునందు ఉష్ణరక్తదోష లక్షణములు

3. ఉష్ణదోషము పిత్తముతోచేరి ఖనీభవించినచో దీని లక్షణములు నిరన్నగర్భమునందు తలతిరుగుట భుజించినవెనుక తలత్రిప్పుశాంతించుట ఇవిగాక యావత్తు లక్షణములు వెనుకపిత్తజ ఆమాశయదోష జనిత శిరోరోగమునందు చెప్పబడియున్నవి. గానచదువరులు గ్రహించగలరు.

ఆమాశయఉష్ణ పిత్తదోష చికిత్స

శికింజబీన్ వేడినీళ్ళయందుచేర్చి, పానముచేయవలెను. దీనివలన వమనమగును. మరియు కరక్కాయకషాయమునందు పాలువిరిచిన నీళ్లు ఆలుబకరా. పుల్లనిదానిమ్మ .కాయలరసము, తియ్యదానిమ్మబెరడు సహాసూరి ఈవస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి ఉపయోగించవలెను. దీనివలన కోష్ఠము మృదుత్వమునొందును.

కరక్కాయకషాయవిధానము

దేశవాళికరక్కాయలు, పచ్చనిఆలుబకరా, సపిస్తాన్ చింతపండు కాసినివిత్తులు ఈవస్తువులను కషాయముగాచి వడియబోశి అందులో మాదీఫలరసాయనముచేర్చి కలిపియివ్వవలెను. మరియు ఈకషాయము

నరుబలము కలిగించుటకై సల్మోనియా చేర్చి యిచ్చుటవలన మిక్కిలిబలము కలిగియుండును.

మావుల్ జుబ్న చేయుక్రమము

పాలువిరిచి నీళ్ళుతీయుటకు మావుల్ జుబ్న అందరు. హకీమురాజీగారు యీక్రిందివిధిని బోధించిరి. ఎర్రనిరంగుకలిగి నిరోగియై యువనముగలదై 40 దినములక్రిందట ఈనినట్టి మేకనుదెచ్చి దానినికొన్ని దినములవరకు దోషకాయలు, పచ్చిధనియాలు, కాహుబీకు, ఇస్పగోలు ఆకులు, మాత్రము మేపుచు ఆయాకాలము ఆమేకపాలుపిండుకొని కళాయిచేసిన రాగిపాత్రయందుగాని మట్టిపాత్రయందుగాని పోసి పొయ్యిమీదనుంచి కాచిదించుకొని మరియొక శేరు పచ్చిపాలు ఆకాగినపాలలోకలిపి రెండుచటాకుల మూషుతులముల నాల్గుమాషములు మిక్కిలి పుల్లని శికింజబీన్ బెల్లపునీరుచేర్చి పైచర్మమునుతీసినఅంజూరకర్రచివర నలియగొట్టి కొంచెము కొంచెముచేసి ఆకర్రలో యీమొదలగు వస్తువులనుచేర్చి పాలుతోడుకోకుండా కలియబెట్టి ముతకబట్టయందుకట్టి తెల్లవారువరకు ఆమూటను వ్రేలాడగట్టి దానిక్రింద పాత్రనుంచి ఆపాత్రయందు స్రవించిన నీళ్ళను తీసికొని పొయ్యిమీదనుంచి పొంగువచ్చువరకుకాచి దించుకొని ఉపయోగించుకొనవలెను. యీనీళ్లనుపయోగించుతరి శికింజబీన్ కలిపి ఉపయోగించుట మంచిది,

2. పాలువిరిచి నీళ్లుచేయు క్రమము

అమీర్ దౌలాతల్ మీజ్ గారి విధిప్రకారము మావుల్ జుబ్న తయారుచేయు విధానము చెప్పుచున్నాను.

ప్రతిదినము 2 స్నర శేరు పైనచెప్పబడిన అంశములుగల మేకపాలుదెచ్చి కాచి అందులో 3 స్నర మాషముల చుస్తా కలిపియుంచిన రొండల దీనివలన పాలు పేరుకొనును. ఆ పేరుకొనినపాలు కత్తితోకోసి అనగా అడ్డముగా నిలువుగా కోసి ఆపైని 7 మాషములు చేదువుచ్చకాయవరుగు నూరి చల్లవలెను. తదుపరి ఆపాలను బట్టలో మూటగట్టి

పై విధముగా వ్రేలాడకట్టవలెను. అడుగుభాగమునందు స్రవించు తేట నీరు సన్ననిబట్టతో వడియబోసి అందుండి ముప్పాతికభాగము తీసికొని 31 న్నర మాషములు శికింజబీఁకలిపి పొయ్యిమీదనునిచి సన్ననిమంట తో పొంగువచ్చువరకు కాచి తరువాత దించుకొని వడియగట్టి వుప యోగించవలెను.

ఈనీళ్ళను ఘంట కొకపరియాయము యిప్పించవలెను. మరియు 1 న్నర గంట కొకసారియిచ్చుట మంచిదని కొందరిమతము. ఈజల పానము చేసినతదుపరి 100 అడుగులు నడచుట మంచిది. మరియు అం జీరకర్రతో కలుపుటవలన ఉపయోగములేదని కొందరిమతము. మరియు మేకపాలు దొరకనియెడల ఆవుపాలతోకూడా మావుల్ జుబ్న తయారు చేసికొనవచ్చునని కొందరు అభిప్రాయమిచ్చుచున్నారు. అయినను మేక పాలు మిక్కిలి ప్రశస్తము. యెటులననగా మేకపాలయందు వెన్న భాగము తక్కువగానుండును. మరియు, యావత్తు పాలకంటె మేకపాలు పలచ గానుండును. ఈకారణమునుబట్టి మేకపాలు మిక్కిలి ప్రశస్తమని చెప్పి యున్నారు. మరియు, అంజూరకర్రతో కలియబెట్టుటవలన శరీరము మృదుత్వమొందుచున్నది.

నాలుగవ ఆమాశయదోషలక్షణము.

ఆమాశయమునందుండువాతము ఉష్ణదోషము పొందిన యెడల దీని లక్షణములు ఉష్ణప్రకృతియందు చెప్పినలక్షణములు కలిగియుం డును. మరియు, ఆమాశయమునందు పొడిచినటులుండుట తొంట్లునొప్పి గానుండుట ఆమాశయమునుండి గాలివెడలుటవలన అనగా త్రేణువులు వచ్చుటవలనగాని లేక అపానవాతము వెడలుటవలగాని తేలికగా నుండును.

నాలుగవ ఆమాశయదోషచికిత్స

కర్రకాయకషాయమును పానముచేయించి ఆమాశయమును

శుభ్రపరచవలెను. అనగా పైనవర్ణించిన కషాయము నిప్పించవలెనని భావము. మరియు, సకమోనియా, ఆకషాయమునందుచేర్చుటమంచిది.

—2 వ. ఇతరఅంగముల దోషములనుగురించి చెప్పుచున్నాను—

1. ఆమాశయదోషరోగములయందు కలుగులక్షణముల తరువాత ముందు కణతలక్రింది భాగమునందు చెవుల వెనుకవైపునుండు నట్టి నరములయందు దోషముచేరుటవలన నీవ్యాధి ఉత్పన్నమగునని చెప్పియుంటిని. ఆనరములకు సుబాతిదూ (నిదురకలిగించునట్టివి) అని అర్థము. ఈనరములద్వారా పరమాణువులు పైకెక్కి ఖనీభవించి తలత్రిప్పును కలిగించును. దీనిలక్షణములు ఈనరములు అదురుట,లాగుట, ఉబ్బుట, బరువుగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలుగుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు విబంధ ఔషధములు లేపనముచేయుట చేతితో అనచుటవలన తలనొప్పి శమించుచున్నది.

మరియు. మలదోషము హృదయము, యకృత్, ప్లీహామునందు పుట్టి పైకెక్కుచుండిన పైనవివరించిన లక్షణములు గాక ఇతర అంగములయందు కూడా కష్టముకలిగియుండును. గాని ప్రత్యేక అంగముల కష్టములు ఆయా అంగముల స్థానములయందు చెప్పబడును.

—రెండవ తలత్రిప్పుచికిత్స—

ఈవ్యాధి యేదోషమువలన కలిగినదని పరియాలోచించి ఆయా దోషములకు తగినటుల వుపాయులచేత ఆయాదోషములయొక్క ఆవిరి తొలగించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను.

—యకృత్ దోషసంబంధమగు తలత్రిప్పు లక్షణములు—

యకృత్ (లివరు) యందు దోషమలముచేరి నిలిచిన యెడల దానికార్యములయందు హానికలుగును. దానిహానివలన ఇతర అవయవములకు కష్టము సంభవించును. మరియు, మలదోషము చెముటవలన మూత్రముద్వారా వెడలించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. అటుపిమ్మట శ్లేష్మబతు శాంతినొందించునట్టి ఔషధములను ఇవ్వవలెను.

తిల్లి(ప్లీహ)మునందుండు మలదోషమువలన కలుగుతిప్ప.

ప్లీహామునందు దోషముద్భవించి ఆదోషమువలన కలుగు తిప్ప సంభవించుతరి యెడముచేతినరమును ఛేదించవలెను. అనగా నడిమి వ్రేలునుండి ముంచెయ్యివరకు వెళ్ళునట్టి నరము మరియు మలదోషమును నష్టపరచునట్టి ఔషధమును ప్లీహాపై లేపనముచేయవలెను. మరియు ప్రత్యేకముగా రోగఅంగమునకు చికిత్సచేయవలెను. మరియు విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధమునిచ్చి దోషమునుతొలగించవలెను. దీని వలన తలయొక్క నరములయందుండునట్టి దోషముగాని లేక అంగములవలన కలుగు దోషమువలనగాని కలుగునట్టి తలత్రిప్ప శమించును.

మరియు యేనరమునందు దోషముచేరియున్నదో ఆనరము పుబ్బి మిక్కిలి యదురుచుండును. అట్టిస్థితియందు దోషమున్నట్టు గ్రహించి ఆస్థానమునందు చికిత్సచేయవలెను. దోషము వెళ్ళునట్టినరములు కణతలయందుండి చెవులవెనుకవైపువెళ్ళునట్టి నరములయందుదోషము కూడినయెడల నరములుబ్బియుండును. ఇట్టి స్థితియందు శిరావేదనచేయవలెను. శిరావేదన చేయుటకుముందు అగ్నిప్రయోగము అనగా సళాకు నిప్పులయందుకాల్చి వాపుగలనరములపై వాతవేయవలెను. మరియు వెనుక తలనొప్పి ప్రకరణమునందు చెవులవెనుకనుండు నరములు ఛేదించుటవలన సంతానము కలుగనేరదని చెప్పియుంటిని కాబట్టి నిదురను కలిగించునట్టి నరములయందు మలదోషమున్నయెడల ఆనరమును ఛేదించకూడదు. వాతవేయకూడదు. చేతితోఅణచకూడదు. ఆనరము తెగుటవలన రోగి మరణము నొందనేరదుగాని నిదురకలిగించునరములు రెండుగలవు. ఆనరములకు బిరాద్, బరాజైన హృదయముయొక్క నరసమూహము వకటియెడమువైపుకు రెండవది కుడివైపుగను పైకివెళ్ళినవి) నిదురను పుట్టించునవి గనుక సుబాతియా అనుపేరు. కలిగినది. యీ నరములద్వారా చకురువంటినీరు మెదడునందు చేరుచుండును. అట్టి సమయమునందు నిదురవిశేషముగా వచ్చుచుండును.

{ జీవనరములు, నరములు, గర్భాశయము, మూత్రాశయము, మూత్రపిండముల దోషములు. }

3వ రెండుజీవనరములయందు దోషముచేరి యున్నయెడల తలతిరుగునట్టిరోగమునకు కారణమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు మెడమూరములు ముందుగా వుబ్బియుండుట, మరియు మెడబిగిసికొని యుండుట, అటుపై తలతిరుగుసంభవించుట మొదలగు లక్షణములుకలుగును.

విదాజైన్ అనగా యకృత్ నుండి బైలుదేరిననరములు యీనరములు మిక్కిలి వేగముగా రక్తమును ప్రవహించునట్లుచేయునరములు యీనరములు మెడ యిరుపార్శ్వనములయందున్నవి. అనగా గొంతు సమీపమునందున్నవి. పార్శ్వభాషయందు యీనరములకు షారగ్ యందురు. వీటివర్ణనము రుల్ బువాహార్ యను గ్రంధమునందు యిట్లువ్రాయబడియున్నది.

ఈవ్యాధియందు నరములలోనుండు దోషము తొలగుటకై పైనవర్ణించిన నరములను శిరావేదనముచేయవలెను. శిరావేదనముచేసిన తదుపరి మలము వెడలకదోషము కలీజా (యకృత్) యందున్నట్లుతెలిసే యెడల యకృత్ సంబంధముగు పరీక్షచేసి చికిత్సచేయువలెను. ఇందువిషయమై పైనవ్రాయబడిన విధిప్రకారము చేయువలెను.

(4) మలదోషము, గర్భాశయము, మూత్రాశయము, మూత్రపిండములు, కాళ్ళు, పిక్కలు, తొడలు, పొట్టపైనుండు పొరలు ఈ మొదలగు వానియందు నిలిచియున్నయెడల దీనిలక్షణములు అనగా ఈచెప్పినఅంగములలో దేనియందువిశేషముగా మలముండి అటుపైని తలతిప్పకలుగుచున్నది. మరియు ఈఅంగములనుండి ఏదోవకవస్తువు పైకెక్కినటుల రోగికితెలియబడును. వెంటనే తలతిప్ప వుత్పన్నమగుచున్నది, మరియు ప్రత్యేకఅంగముల లక్షణములు వానివానిస్థానములందు వర్ణించబడును.

రజోసంబంధమగు రుధిరము నిలిచిపోవుటవలన వృష్ణము, గర్భ

స్థానమునందు నిలిచి గర్భమునందునొప్పి గర్భముపిండినట్లుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగించును. తదుపరి తలత్రిప్పు కలుగుచుండును. మరియు గర్భస్థానము మూత్రకోశము మూత్రపిండములు పొట్టపెపొరలయొక్క మలదోషము బహుదా, ఉష్ణముగానుండును. మరియు కాళ్ళుమలము శీతముగానుండును. ఈకారణమువలన హృదయమునకు పాదములు దూరముగాయున్నవని గ్రహించవలెను.

{ జీవనరములు, నరములు, గర్భాశయము, మూత్రాశయము మొదలగు దోషచికిత్స. }

ఏఅంగమునందు వ్యాధి కలిగినదో యేఅంగము వ్యాధివలన పీడింపబడుచున్నదో ఆలోచించి దృష్టినిలిపి చూచి ఆఅంగమునందుండునట్టి దోషము తొలగు నుపాయములను చేయవలెను. అనగా శిరావేదనము వస్తికర్మ విరోచనము మొదలగు కర్మలనుచేసి మలమును తొలగించవలెను. మరియు శరీరము మాలీనుచేయుట రోగిదశానుకూలముగా చేయుట హితవుగానుండునని తోచినయెడల చికిత్సరోగి అవశ్యకతానుకూలముగా చేయవలెను. మరియు మెదడునకు బలము కలిగించుటకు ఔషధములను యివ్వవలెను. మలము పెరగకుండునటుల నుపాయములను చేయవలెను.

{ దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు తలత్రిప్పులక్షణములు }

తలకు దెబ్బతగులుటవలన మెదడునందుండువాయువు సంచారముచేయుటకు ఆటంకము సంభవించును. ఇట్టికారణమువలనకూడా తలత్రిప్పు సంభవించుచున్నది. (వుదాహరణము) నీళ్ళయందు రాయి మొదలగు గొప్పవస్తువులు పడవేసిన యెడల నీళ్లుయావత్తు ఆకొలనుయందు కదలిపోవును. నీళ్ళకెరటములు విశేషముగా వచ్చుచుండును. కొంతసేపటికిగాని ఆకొలనయందుండు నీళ్లు పూర్వమువలె నిలువజాలవు ఇదే విధముగా తలకు దెబ్బతగులుటవలన తలయందుండు వాయువు చెదరి

కొంతసేపటికిగాని స్వస్థతనొందజాలదు. ఇట్టి అవస్థకు వాయువు అనుభవించుటవలన తలతిప్పు సంభవించుచున్నదని గ్రహించవలెను.

♦ దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు తలత్రిప్పుచికిత్స ♦

తలకు దెబ్బతగిలిన యెడల గాయముమానునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. ఈచికిత్సలవలన దెబ్బమానిపోయి తలతిప్పుమాత్రము తగ్గనియెడల మెదడు ప్రకృతానుసారముగా చికిత్సచేయవలెను. మరియు దుష్టప్రకృతి అకస్మాత్తుగా మెదడునందు ఉత్పన్నమైన యెడల ఈ ప్రకృతివలన వాయువునకు అభ్యంతరము కలుగుటవలన వాయువువిశాలముగా తనకార్యములను నివర్తింపజాలకుండును. ఈ కారణమువలన తలతిప్పుసంభవించును. శరీరమునందుగల అవస్థాదోషములు అనగా ఆవిరికారణములు మొదలగు వాతములు మెదడునందుచేరి తలయందుండువాయువునకు యిబ్బందికలిగించు కారణముగాక మరియు, సూయెను జాజ్, ముస్తరీప్, (భిన్నదుష్టప్రకృతి) దీనినమీాపమునందు వర్ణించబడుచున్నది. దీనిచిహ్నములు లఘుత్వమునొందుట, శీత, ఉష్ణములు, ఖనీభవించుటవలన తలతిప్పు కలుగుచున్నది. మరియు, తలలోభాగములందున్న పైభాగమునందున్న ఉష్ణశీతదోషములు ప్రవేశించుటవలన కలుగు తలనొప్పియందు వెనుక చెప్పియుంటిని. గాన అట్టి దుష్టప్రకృతిని తొలగించునట్టి ఔషధములవలన చికిత్సచేయవలెను. అట్టివస్తువులతో సంబంధము వదలివేసి జాగ్రత్తవహించవలెను. అట్టి ఓషధులను సాధారణతలనొప్పియందు వివరముగా వ్రాయబడియే యున్నవి. మరియు, తలత్రిప్పు తగ్గినవెనుక మెదడునందుండు గాలి తిరుగనారంభించును. ఇట్టి అవస్థయందు తలతిప్పు సంభవించును. (వుదాహరణము) ఒక గ్లాసులో నీళ్లుపోసియుంచి ఆగ్లాసువకసారి త్రిప్పియుంచిన యెడల అందుండు నీళ్ళు కొంతసేపటివరకు కదలుచునేయుండును. కాబట్టి ఇవ్విధముగా తలత్రిప్పినప్పుడు తలయందుండువాయువు కదులునని భావము.

ప్రకాశవస్తుదృష్టి తలత్రిప్పు లక్షణములు

మనుజుడు తేజస్సుగలవస్తువును దీర్ఘకాలమువరకే చూపుగా చూచుటవలన తలత్రిప్పుకలుగును. ఇందుకు కారణము చూచునట్టి వాయువు. ఆవస్తువును విశేషకాలము చూచుటవలన మెదడునందుగల వాయువు కదులుచుండును. అందువలన తలతిరుగ నారంభించును. మరియు, ఈతలత్రిప్పు కొంతవరకుండును. మిక్కిలి బలముగలవానికి తల త్రిప్పు విశేషకాలముండును. బలహీనునకు తక్కువగానుండును. ఇట్లుండుటకు కారణము బలవంతునికి విశేషబలము తగ్గించుటవలన ఆలశ్యము గానుండునని భావము.

ప్రకాశవస్తుదృష్టి తలత్రిప్పు చికిత్స

తలత్రిప్పు నిలిచియున్న యెడల దుష్టప్రకృతిని తొలగించునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. ఇట్టిదుష్టప్రకృతిని తీసివేయునట్టి చికిత్స లను పైనచెప్పియున్నాను.

హృదయదుర్బల తలత్రిప్పు లక్షణములు

ఒక్కొకసమయమందు హృదయముయొక్క దుర్బలమువలన సదర్ (కండ్లుచీకటి క్రమ్ముట) దువారా (తలత్రిప్పు) కూడా కలుగు చుండును. ఈవ్యాధి దుర్బలునికి కలుగుచున్నది.

హృదయదుర్బల తలత్రిప్పు చికిత్స

హృదయమునకు బలముకలిగించుటకై చుక్కకూరషరబతు, నిమ్మకాయషరబతు, చందనపుషరబతు, సేబ్ షరబతు మరియు, మన స్సుకు వుల్లాసము, హృదయమునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను ప్రకృతానుసారముగా ఇవ్వవలెను. మిక్కిలి బలము నుచికరమైన పత్య భోజన పదార్థములను యివ్వవలెను.

(లాభము) దువారా (తలత్రిప్పు) కారణములయందు సుయెమిం జాజ్ ముఖ్తలిప్, వర్ణనమునందు చెప్పబడినది. దీనిని వర్ణించుట అవ శ్యముగాన వైద్యవరులు దుష్టప్రకృతిని ముఖ్తలిప్ ముజ్బిల్ యందు

విభజించియున్నారు. వానివర్ణనము విరుద్ధముగానున్నది. హాక్కీము జాలి సూన్‌గారు ఇందువిషయమై ముస్తవి స్వశరీరమునందు సామాన్య ముగానుండును. ముఖతలీస్ ఒకేఅంగమునందు చేరియుండు వ్యాధి అని వర్ణించిరి.

మరియు, హకీము! శేఖ అలీ అబూశేనాగారు వచించిన దేమనగా ప్రకృతి అంగముయొక్క ప్రధానవస్తువునందు నిలిచియుండి నిజప్రకృతివలె సమానమగును. దీనిని ముఖ్తవి అందురు. ముఖ్తలిప్ ఇట్లుగాదు ముస్తబిమూలిం అనగా కష్టమునొందించునది కాకుండును. యెటులననగా దీనికిన్ని శరీరమునకు విరుద్ధభావము లేకుండును. ఈ వ్యాధి కారణమువలన విరోధముకలుగనేరదు. ముఖ్తలీప్ అనగా విరుద్ధతగాన కష్టముకలిగించుచున్నది. (బాధనొందించునది) సమత్వము వలన తత్వము దానితో బోరాడుచున్నది. ఈవాక్యమునకు దృష్టాంతరమేమనగా అర్జి అను తత్వము అనగా బాహ్యప్రకృతివలన యేదోయొక అంగమునందు ఉత్పన్నమగును. ఆఅంగమునందు నిజప్రకృతికై తిరుగునట్టి హీనముగాక సహజముగా ప్రకృతియందు చేరిన యెడల ఇట్టిప్రకృతికి ముస్తలిబి, మరియు ముస్తలీకు అందురు.

దీనివుదాహరణము బదస్ (తెల్లమచ్చ) వ్యాధి ఈవ్యాధిప్రకృతి దశానుకూలముగా మారజాలదు. పైప్రకృతి తనతోకూడా అంగములయందు సహజముగా ప్రవేశించునట్టి శక్తికలిగియుండును. ఇటులకలుగు దానిని ముఖ్తలిప్ అని వచించుచుదురు, దీని వుదహారణము తపె అవని అనగా జ్వరము ఈజ్వరము ఉష్ణదోషకారణమువలన ఉత్పన్నమగును ఈజ్వరము వమనముచేయించుటవలన సహజముగా శాంతినొందుచున్నది. అనగా నిజప్రకృతివైపుకు మారుచున్నదనిభావము.

దీర్ఘనిద్ర [సుబాత్] లక్షణములు.

గాఢనిదుర కలుగుటకు కారణములను వచించుచున్నాను. రోగికతిసముగా మేలుకొనుట, ఇట్లు మేలుకొనుటకు 10 కారణములుగలవు. (1) శీతదుష్టసామాన్యవికృతి విశేషత్వమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ముత్ఫావత్ అనగా నిరోగ వికృతి వలన నాడినిలిచి నడుచుచుండిన హృదయశక్తి విశేషముగా యున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు శరీరము ముఖకాంతి ఆకువచ్చరంగు కలిగి యుండి ముందుగా తలనొప్పి కలిగించును. శీతవస్తు వుపచారము చేసియుండినను దుష్టపదార్థము సేవించినను అనగా మత్తుపదార్థములు భుజించినను ముఖకాంతి హీనముగా నుండును.

(1) శీతదుష్ట ప్రకృతిసామాన్యతవలనకలుగు క్రూరనిదురచికిత్స.

వికృతిమార్పునొందుటకై లఘుకరమైనట్టియువ్వాష్ణకరములను సుగంధద్రవ్యములను ఆగ్రాణించవలెను. సాంబల, తులసిఆకు కషాయము గోరువెచ్చగానుండు నప్పుడు తలపై పోయవలెను. మరియు మహానింబగింజలనూనె, చంగల్వకోష్టు, జున్ను, అడవినీరుల్లి, మువిజజ్, అక్కలకర్రి, ఈవస్తువులను చూర్ణించి శిగకాలో కలిపి తలపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు దివాల్ముసెకు, మసాకీతూసె, అనేకద్రవ్యములతో తయారుచేయబడిన మాజూన్లు ఇవ్వవలెను.

మరియు కోడిపిల్లలమాంసము, సెనగకట్టు, ఈవస్తువులలో అకరోటునూనె, ఆవనూనెచేర్చి వండి రోగికివ్వవలెను.

మరియు మత్తుపదార్థములుచేరిన ఔషధసేవన ఈరోగకారణమైనచో విషహార ఔషధసేవనవలన ఈవ్యాధిని శాంతించునటుల చేయవలెను. విషహారఔషధములను ఈపుస్తక అంతమునందు వ్రాయబడియున్నవి.

2వ కారణము.

రెండవకారణము మెదడుయొక్క అగ్రభాగమునందు అపక్వమలము ఖనీభవించి యున్నయెడల దీనిలక్షణము రోగియొక్క తలముందుభాగమునందు కనురెప్పలయందు పుబ్బుకలిగియుండుట కండ్లుత్రిప్పనవ్వుడు బరువుగానుండుట ముక్కుమెండుట, చిక్కనినీరు వెడలుట, అరుచికలుగుట నాలుక మొద్దుగానుండుట ఈ మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

2వ కారణచికిత్స.

ప్రదమమున మెదడునందుగల దుష్టమలమును ఔషధశేవనవలన వస్తికర్మవలన నిర్మలపరుచవలెను. యిందువిషయమై సర్సాం, నిసురిగుస్, అనుతలవ్యాధియందు వెనుక చెప్పియున్నవి. కాబట్టి ఆకషాయములను ఔషధములను సేవింపవలెను. మలము శుభ్రతనొందించుటకు ముందుగా ప్రకృతిని నియమునటుల కాపాడవలెను. సుబాత్, మొదటి లక్షణము అనగా సాధారణ జలుబులక్షణములయందు చెప్పబడియె మరియు కఫ జ్వరమునందు దీనిచిన్నములు చెప్పబడును.

3వ కారణము.

చెమ్మగల నీచ ఆవిరి పరమాణువులవలన ఆవిరిబైలువెడలి మెదడునందు ప్రవేశించును. మరియు కఫజ్వరమునందు దీనిచిన్నములు జ్వరమునకు ముందుగా కనుపించుచుండును.

3వ కారణచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందుగా జ్వరము హరించునట్టి చికిత్సలను చేయుటప్రశస్తము మరియు మెదడునకు బలముకలుగుటకై గుల్రోగన పన్నీరు, శిరకా, ఈవస్తువులు యేకముగా కలిపి అందుదూదితడిపి రోగిమాడుపై వుంచవలెను. మలముహరించుటకై పాశోయ (కషాయాదులయందు రోగిని కూర్చుండబెట్టుట) మొదలగు సదుపాయములు చేయవలెను, పాదములనుమర్దించవలెను. కాళ్ళుచేతులు నాడి మొదల

గునవి బంధించవలెను. మరియు తుమ్మించుటవలన కూడా లాభము ప్రాప్తించగలదు.

అభిఘాతక్రూరనిద్రలక్షణము.

(4) సుద్గైగెన్ రెండుకణతలపై దెబ్బతగులుటవలన అచ్చటినరములు తెగిపోయినయెడల మెదడునందు దోషము సంభవించుచున్నది.

(5) తలపై దెబ్బతగులుటవలన, తలఅదరుటవలన, తలపెంకు బ్రద్దలగుచున్నది. ఇట్టికారణమువలన మెదడు అనగిపోవును. మరియు మెదడు చితుకుచున్నది. దీనిప్రత్యేక లక్షణములు హేతువువలన ప్రతీతమగుచున్నది.

అభిఘాత క్రూరనిదుర చికిత్స.

దీనిచికిత్స వెనుకవిరుగుట దెబ్బతగులుట అనగా గాయమును మాన్పు చికిత్సలను అభిఘాతశిరోరోగమునందు చెప్పబడినవి గాన తిరిగి అంత్యభాగమునందు వ్రాయబడును.

{ అంగమునుండి పరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించి నిద్రకలిగించు లక్షణములు. }

(6) ఆవిరికణములు ఆమాశయమునుండి మెదడునకు యెక్కుట వలన క్రూరనిదురవుట్టించుచున్నది. దీనియుదాహరణము ఈక్రిందవివరించుచున్నాము. అజీర్ణమువలన, కామమువలన ఈనిదురకలుగుచున్నది దీని లక్షణములు కండ్లముందుచీకటివచ్చుట తలతిరుగుట చెవులయందుభిన్న భిన్నశబ్దములు వినబడుట కండ్లయందు ఈగలు, దోమలు, మెగురునటుల తోచుట మరియు పరగడుపునందు తలత్రిప్పుట నిదురతక్కువగావచ్చుట మొదలగునవి లక్షణములు.

(7) పుప్పసములు (లంగ్స్) అనగా ప్రాపిరితిత్తులయొక్క గాలి నుండి పరమాణువులు పైకిలేచుటవలన కలుగులక్షణములు. ఊపిరితిత్తులుబ్బుట, రొమ్మువుబ్బుట, ప్రాపిరికష్టముగా పెడలుట, జ్వరము, దగ్గు కలుగుట నాడివంకరగానడచుట యీమొదలగులక్షణములు ప్రాపిరి

తిత్తులయొక్క ధాన్యపరమాణువులు పైకెక్కుటవలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

(8) భగమము, ప్రేగులలో పురుగు లుద్భవించుటవలనగాని లేక పురుషవీర్యము లేక స్త్రీయొక్క ఆర్తవరుధిరము లేక భగము, లేక ప్రసవరక్తము రజస్వలరుధిరము ప్రసవించక ముందు స్రవించురక్తము మొదలగునవి విశేషముగా స్రవించునట్టివి నిలిచిపోవుటవలన గర్భస్థానమునుండి ప్రేగులవలన ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించునుగాన ఇట్టి స్రవము నిలిచినమొదల గర్భస్థానమందు పరమాణువులు పైకెక్కి తలత్రిప్పు అతినిదుర కలిగించుచున్నవి. దీనిలక్షణములు యేఅంగము నుండి పరమాణువులు లేచుచున్నవో ఆఅంగమునందు బాధకలుగుట, యెల్లప్పుడు నిదుర తలతిరుగుచుండుట మొదలగునవి కలుగుచుండును. మెదడునకు కష్టము కలిగించునట్టి అంగములనుండి ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు చేరుచున్నవి.

అంగములనుండి పరమాణువులు మెదడునందుచేరి కలిగించునిద్రచికిత్స.

ఏఅంగమునందు కష్టముకలిగియున్నదో ఆఅంగమునకు చికిత్స చేయవలెను. ఈచికిత్స విషయమై వెనుక వ్రాయబడియున్నది. అంగములయందుగల కష్టము తగ్గించిన్పుట హృదయమునకున్ను తలకున్ను బలము కలిగించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. ఈచికిత్సలవిషయమై వెనుక వ్రాయబడియున్నవి.

రజోరక్తము అధికముగా వెడలుటవలన కలుగులక్షణములు.

(9) యోనిద్వారమునుండి రుధిరము విశేషముగా వెడలుటవలన క్రూరనిద్ర విశేషముగా వచ్చుచుండును, రుధిరము విశేషముగా వెడలుటను గురించి అనేకస్థలములందు చెప్పియున్నాను. అయినను యిందు విషయములో విశేష శ్రద్ధవహించవలెను.

రజోరక్త మధికముగా వెడలుటవలన కలుగు నిద్రచికిత్స.

సరేరూ (మధ్యమాంగుల్యమునుండి ముంచేతివరకు పోవునట్టి

నరము) అఫత అందామ్ (ఇదిపకనరము) సరేయా బానలిక్‌తో కలిసి యుండునది మరియు యీనరము బొటనవ్రేలికి సమీపమునయున్నది. తర్జని వ్రేలుముందు భాగమునుండి మోచేతివరకు ధారాళముగా వెళ్ళునట్టి నరము. ఈనరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణముచేయించవలెను. అనగా నరమును ఛేదించవలెను. రక్తము వెడలించిన తరువాత పిక్కలపై శస్త్రముతో గంట్లువేసి రక్తము వెడలించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన మెదడునందుండు మలము క్రిందిభాగమునకు దిగును. మరియు సాఫీన్ [కాలినరము]ను ఛేదించుట మిక్కిలియుపయోగము. ఈవ్యాధితగ్గుటకై రక్తజ సర్సాంవ్యాధియందు చెప్పిన విధానము యిందుపయోగించవలెను. గాని రోగానగుణ్యముగా చికిత్సచేయుట వైద్యుని అభీష్టమై యున్నది.

శిరావేదనక్రమము, శిరావేదనచేయునట్టి నరముల వివరము చిత్రపటముతో శిరావేదన ప్రయోజనములు మొదలగునవి 2 వ అధ్యాయమునందు విపులముగా వివరించబడును.

దుఃఖవిచారాతి క్యారనిద్ర లక్షణములు.

(10) దుఃఖము లేక, విచారము మిక్కిలికష్టము కఠిన్క్రియలు చేయుట శరీరమునుండి మలము విశేషముగా వెడలించుట మొదలగు వానివలన ప్రాణవాయువునందుగల తేజస్సు హరించును. ఇట్లు హరించుటవలన ప్రాణవాయువు శరీరముయావత్తు సంచారముచేయుటకు శక్తిహీనమైయుండును. ఇట్టి దశయందు తక్షణమే హృదయమును శాంతింపజేయు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు మెదడునందుగల వాయువు తనకార్యములను నెరవేర్చుకొనుటకు అలసియుండును. ఈసమయమునందు రూహెహైవాని [హృదయసంబంధమగు ప్రాణము] తోసహాయముపొందుటకై కష్టము సంభవించును. ఇట్టిస్థితియందు తిరిగి వెళ్ళనారంభించును. దీనిలక్షణములు కష్టముకలుగు కారణమువలన కలుగు క్యారనిద్ర ముందు సూచన కనిపించుట, అలస్యము నిదుర స్మరంతిలేకుండాపట్టుట ఈమొదలగు లక్షణముకలిగియుండును.

—— దుఃఖవిచారాది క్వారనిద్ర చికిత్స. ——

ఉష్ణప్రకృతిగల రోగికి జీర్ణశక్తి గలవానికి మాంసరసము, పన్నీరు, సేప్ రసము, కలిపి ఇవ్వవలెను. మరియు సమరతి తూస్ మాజూన్ నందు సమానముగా తవాషీరికలిపి యివ్వవలెను. శేవుమర్బతు, దానిమ్మమర్బతు, అనుపానముగా వినియోగించవలెను. అభిప్రాయమేమనగా? అచేతన సంబంధమగు చికిత్సలను చేయవలెను.

మరియు శీతప్రకృతిగల రోగికి మూసారితూస్ తేనేనీళ్లు బేదానా కాయఅర్కము, ద్రాక్షసారాయి వీనితోజేర్చి యిప్పించవలెను. మాంసరసముకూడా యిందుజేర్చుటమంచిది.

[లాథము] సుభాత్ (అచేతనమైన నిదుర) గసి [స్మరంతిలేకపోవుట] ఈరెంటియందు భేదమేమనగా సుషుప్తిగల నిదురయనిఅర్థము ఈనిదురగలవానినాడి ఒకొక్కప్పుడు బలముగానుండును. మరియు రోగపురుషుని నాడితో సమానముగా నుండును. మూర్ఛగలవానినాడి దుర్బలముగానుండును. అతినిదురగలవానినాడికంటె కఠినముగానుండును.

మరియు, మూర్ఛరోగి ముఖము పచ్చగానుండును అతినిదురగలవాని ముఖము సాధారణరంగుగానుండును. ఒకొక్కప్పుడు ఆకుపచ్చరంగు కలిగియుండును. దీనివిషయమై వెనుక ఒకటవ ప్రకరణమునందు చెప్పియున్నాము.

——(సనాస్యము) (క్వాసనిదుర)——

మరియు, సక్తా, సుబాత్ వ్యాధులయందు భేదమేమనగా అతినిదురగలవానిని కఠినముగా మేలుకొనునటుల చేయవచ్చును. వాని చేష్టలు నిద్రించువాని లక్షణములతో సమానముగానుండును. మరియు ఈరోగిజ్ఞానేంద్రియములు తక్షణమే మందగతియగుచున్నవి. కొందరికి ఈవ్యాధి శాంతించుచున్నది. గాని సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధిగల రోగి సమస్తచేష్టలు సర్వేంద్రియముల చేష్టలుడిగి శవమువలె నుండును (విశేషముష్టవ్యాధి) మెదడునందుగల దోషప్రకృతివలన కలిగిన

ఈవ్యాధియందు చల్లనినీరు దాగుట, పుక్కిలించుట, హానికరము. యెటులననగా మెదడుయొక్క స్వప్రకృతి చల్లగానుండును. నరములు మెదడునుండి వెడలివచ్చుచున్నవి. కాబట్టి ఈనరములయందు కూడా శీతప్రకృతి కలిగియుండును. శీతపదార్థములను వాననచూచుట నోటియందుంచుకొనటవలన ఆపదార్థములయందుగల శీతము, దంతములు, దవడలు, తాలువులనరములద్వారా మెదడునందు ప్రవేశించుచుండును. కాబట్టి మెదడునందు శీతము అధికమై హానికలిగించుటకు కారణమగుచున్నది. జలుబువలన కష్టముసంభవించిన యెడల వెంటనే హానిప్రాప్తించును.

లేక ఉష్ణదోషమువలన మెదడునందు కష్టము సంభవించిన యెడల కొంతకాలము తరువాత హాని సంభవించును. అయినను ఉష్ణ శీత ప్రకృతులదోషములు రెండును హానిదాయకములని గ్రహించవలెను

అతిజాగరణలక్షణములు.

సహార్ (విశేషముగా మేలుకొనుట) సహర్ (నిదుర) అనగా అనిద్ర అనబడుచున్నది. అనిద్ర అనగా నిద్రలేకపోవుట ఈనిద్రకు సంబంధమగుచున్నది. ఇందునుబట్టి ఈవ్యాధికి అనిద్రయని పేరు పెట్టబడినది. మరియు, ఈవ్యాధి యెనిమిది కారణములవలన యేర్పడుచున్నది.

1 వ. అతిజాగరణలక్షణములు.

(1) సూయెమిజాజ్ యాబిస్ (సాదారణశుష్క దుష్టప్రకృతి) దోషకారణమువలన నిదురపట్టకుండును. మరియు, నిది మెదడునందు ఉత్పన్నమై మెదడును శుష్కింపజేయుచున్నది. దీనిలక్షణములు తల్ హావాస్ (ఇంద్రియములు) లఘుత్వమునొందుట నాలుక ముక్కు ఆరుచుండుట తలనుస్పర్శించుటవలన వేడిగానున్నటుల దోచుట ఈలక్ష

ణములు శుష్కమెదడువలన కలుగుచున్నవి. మరియు మెదడునందు శుష్కత్వము అధికమైనకొలది నిదుర ఆలస్యముగా వచ్చును.

1 అతిజాగరణచికిత్స

మెదడునకు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, బనప్షా, కలువపూలు, కాహూతులు, పచ్చిధనియాలు ఖురాసాని ఓమము పోస్తుకాయలు ఈవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఈకషాయము రోగితలపై పోయవలెను. ఈకషాయమును రోగి పుక్కిలించునటుల చేయవలెను. మరియు, మేకతలపెంకు నీళ్లలోవేసి కాచి ఆకషాయమును ఒకజానెడు ఎత్తునుండి రోగితలపై పోయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన లాభముకలుగకుండిన యెడల బనప్షా కలువపూలు ఈవస్తువులు యెండినవిగాని అథవా కాహూతులరసమునందుగాని కషాయమునందు గాని లేక పచ్చిధనియాలు గసగసాలరసము ఇవియూవత్తు కలువపూల నూనెయందుకలిపి ద్రవపదార్థములలోచేర్చి రోగికివాసన చూపించుచుండ వలెను. మరియు, సొరగింజలతైలమును ఆడశిశువుగల తల్లిచనుపాలలో కలిపి తలకు మర్దించవలెను. ఈపాలు తైలము నస్యముచేయవలెను.

కోడిపిల్లలమాంసము, పావురపుపిల్లలమాంసము, మేకపిల్లమాంసము, యీమాంసాదులలో నొక్కొక్కటి, కాహు, పాలక్, కాహు విత్తుయి, సొరకాయ, చేర్చి వండి యివ్వవలెను. మరియు భోజనము పచనమైనతరువాత గోరువెచ్చగానుండు నీళ్ళతోస్నానముచేయవలెను. మరియు, పరిశుభ్రమగు విశాలముగానుండు స్థలమునందు రోగిని నివసింపజేయవలెను. మరియు, ఏవస్తువు మెదడునకు శుష్కత్వము కలిగించునో అట్టివస్తువులను వర్జించవలెను.

2వ సాధారణ ఉష్ణ శీతదుష్టప్రకృతి.

సాదారణ ఉష్ణ, శీతదుష్టప్రకృతి మెదడునందు ఉత్పన్నమగుట వలన ఈరోగమునకుకారణమగును, అనిద్ర ఈవ్యాధిమిక్కిలిదుష్టస్వభావికమైనది దీనిలక్షణములు మెదడు శుష్కించి లఘువుగానుండుట. తల

యందుమంట, అతిదాహము, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును దీనిని సూహేమిజాజ్ హార్‌యాలిస్ అనబడును.

2వ నిద్రనాశనచికిత్స.

మెదడునందు చెమ్మ, జలుబు, కలిగించునట్టి వస్తువులను ప్రయోగించవలెను. మరియు, పైన సాధారణ శుష్కత్వమునందు చెప్పిన వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఆవస్తువులను చల్లని పదార్థములలో చేర్చి ఇవ్వవలెను.

3వ వాతశుష్క దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.

వాతశుష్క దుష్టప్రకృతి ఉత్పన్నమైన కారణమువలన నిద్రను నశింపజేయును. దీనిని సూయమిజాజ్‌యావిస్‌సౌదావి అనుచున్నారు.

పిత్తజ, ఉష్ణ శీతదుష్టప్రకృతి లక్షణములు.

పిత్త కారణమువలన ఉష్ణ, శీతదుష్టప్రకృతి మెదడునందు ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు చికిత్స, వెనుక వాతజ దుష్టప్రకృతి యందు చెప్పబడియున్నది.

3వ, 4వ, కఫ, పిత్త, వాత, దుష్టప్రకృతి అనిద్ర చికిత్స.

మరియు, కఫము, పిత్తము, వాతము మొదలగువాని ప్రకృతిని తగ్గించి శరీరమునకు స్వస్థతనొందించి తరుపరి మెదడునకు చెమ్మపుట్టించునట్టి వస్తు ఉపచారము, లేపనములు మొదలగునవి ఒకటో ప్రకరణమునందు ఈసంబంధమగు వ్యాధిని గురించి చెప్పియుంటిమి. వానిని ఇందుపయోగించవలెను.

5వ క్షారమల దుష్టప్రకృతి నిద్రాహాశన లక్షణములు.

ఉప్పనిమలము మెదడునందు ఖనీభవించును. ఈ తూబత్ (నీరు) నందు అపక్వమగు ఉష్ణము ప్రవేశించుటవలన అప్రకృతిగుణములు ప్రకటనమగుచున్నవి. అట్టిమలసంబంధమగు వ్యాధియందు ఒకవిధమగు మంటకలిగి దగ్ధమై భస్మమైన చందమున దుర్గంధము కలిగియుండును. ఈవ్యాధిలక్షణములు ముక్కువెంట నీళ్లు, చీముడి కారుట, కండ్లు పుసి

కట్టుట, కండ్లు అంటుకొనుట, తలనుండి వెచ్చని ఆవిరి వెడలుట రోగి నిదురనుండి కలువరపడి లేచుట ఈ మొదలగు లక్షణములు తూరమలము వలన కలుగురోగమునందు కలుగునని తెలియవలెను.

5 వ. తూరమల దుష్టప్రకృతిచికిత్స.

రోగికి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు సోపువేరు, యష్టిమధుకము గౌజుబాన్ ఈవస్తువులను కషాయముగాచి గుల్ఖందునూరి కలిపి ఇవ్వవలెను. రోగికి రోగపక్వమగువరకు ఈకషాయమును వుపయోగించవలెను. రోగముపూర్తిగా శాంతినొందిన వెనుక యూరజ్ మరియు శబియూర్ ఈరెండువిధముల మాత్రలు పక్వమగుదోషమును వెడలించుటకై ఉపయోగించవలెను. మలము వెడలిన తరువాత బాబూనా తైలము యష్టిమధుకపు తైలము తలపై లేపనము చేయవలెను.

5 వ. తూరమల దుష్టప్రకృతి పథ్యములు

చప్పనినీటియందు నివసించునట్టి చేపమాంసము పెద్దకోడిమాంసము, మేకపిల్లమాంసము ఈ మొదలగు మాంసములు ప్రత్యేకముగాగాని లేక పాలకూర, సొరకాయలు మొదలగు వస్తువులను రోగికి పథ్యశాకములుగా వుపయోగించవలెను. మరియు, ఉష్ణ తిక్త లవణ వస్తువులు అపథ్యములని తెలియవలెను.

6 వ. బేధము నిద్రానాశనలక్షణములు

అజీర్ణము, జ్వరము, శోకము, ఆలోచనము, చింత మొదలగు కారణములవలన నిదురనశించుచున్నది. ఇందుండి ప్రత్యేకలక్షణములు వాటివాటి హేతువులనుబట్టి తెలియబడుచున్నవి.

6 వ. భేదము నిద్రానాశనచికిత్స

ఈవ్యాధి యేహేతువువలన కలిగినదో ఆహేతువును విచారించి కనిపించి ఆహేతువును దూరపరచునట్టి మార్గములను ఆలోచించవలెను. తదుపరి హేతువు నశించి వ్యాధిశేషించియుండినయెడల ఉచిత ఔషధములతో చికిత్సచేయవలెను.

7 వ. కారణత్రిదోషజనిత నిద్రనాశనలక్షణములు

సర్తాన్ (త్రిదోషజనితవాపు) లేక దీనితో సమానమగు వ్యాధి మెదడు సమీపమునందు ప్రవేశించుచున్నది అదియే 7వ హేతువు. నిద్రనాశనము నొందించునదియని తెలియవలెను. భోజనపానాదులయందు వాతమునుపుట్టించునట్టియు త్రిదోషముకలిగించునట్టి పదార్థములను సేవించుట అనగా వాతపదార్థములు సేవించుటవలన తలయందుండునట్టి పరమాణువులు లేచుచున్నవి. ఈకారణమువలన నిదురయందు చెడుకలలు కనుపించుట, నిదురయందుభయపడి ఉలిక్కిపడి లేచుట మరియు, శరీరమునందు ఆవిరిచేరియుండుటవలన తిరిగి నిదుర పట్టకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు ప్రత్యేకలక్షణముల చికిత్సలను అనగా యేకారణమువలన ఈవ్యాధి కలిగినదిన్ని ఆలోచించి ఆవస్తువులను సేవించుట మానివేయవలెను. మరియు అయారజ్ పైకరా నబియూర్ మాత్రలు రోగికి యుపయోగించవలెను.

దీనికారణము సర్తాన్ (వాపు) అధికతరముగా తగ్గుచున్నది. సర్తాన్వాపు విషయమై చికిత్సలను యెచ్చటచెప్పబడియున్నవో ఆ చికిత్సలను యుపయోగించుట వుత్తమము.

మరియు వృద్ధులకు రెండుకారణములవలన నిదురపట్టనేరదు. వార్ధిక్యమునందు శరీరప్రకృతి మారిపోవును, మెదడు నీరసమగును. యెవ్వని మెదడుకంటె శుష్కించియుండును. ఈకారణమువలన నిదుర తగ్గునని తెలిసికొనవలెను. మరియు దీనిలక్షణములు నిదుర మేలుకొనుటకు తగినకారణములు యేమున్ను కనుపించకుండును. ఈవ్యాధిచికిత్స మిక్కిలికష్టముగా నుండునుగాని నిత్యము రాత్రికాలమునందు బాబూనా కషాయము యవగంజి తలపై పోయవలెను. మరియు బాబూనాతైలము, పుకుహానతైలము, నశ్యముచేయవలెను. మరియు నశ్యము చేయునట్టి తైలమునందు కావాలు గింజలరసము కొద్దిగాచేర్చవలెను.

(సూచనీయము) రాత్రికాలమునందు ఈవ్యాధిగల రోగికి కాళ్లు చేతులు, కట్టి కూర్చుండబెట్టి పెద్దదీపమును యెదురుగా బెట్టి పురాణములు, శాస్త్రములు, కథలు. చదువుచూ కొందరు. రోగివద్దయుండవలెను. మరియు రోగిని నిదురపోకుండునటుల చేయవలెను. రోగి నిదురకు పరితపించినయెడల వెంటనే దీపము తీసివేసి నిశబ్దముగాయుండవలెను. మరియు ప్రకృత్యానుసారముగా రోగియొక్క అరికాళ్ళు, అరిచేతులకు తైలలేపనము చేయవలెను. తలపై కూడా తైలలేపనముచేసి మర్దించవలెను. మరియు నిద్రాభంగము కలుగునట్టి శబ్దములు మొదలగునవి వర్జించవలెను. కొంతదూరమునుండి రోగితిరుగలిశబ్దము వినబడునటుల చేయుట లాభదాయకము.

సుబాత్, సహారి మరియు సహారేనుబాతియొక్క లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు రోగి మేలుకొనుట, నిద్రించు వృత్తమము. అందువలననే సుబాత్ (మేలుకొనుట) సహారి (నిద్రించుట) మేలుకొనుటనిద్రించుటయని ఈరోగమునకు నామాంతరముగలదు. ఈరోగము కఫ పిత్త సంయోగమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు కఫము విశేషమైనయెడల మేలుకొనుటకు కారణమగుచున్నది. దీనిని సుబాతె సహారీ [నిద్రించుట మేలుకొనుట] అంపురు. మరియుపిత్తాధిక్యతవలన నిదురనుండి మేలుకొనుటకు కారణమగుచున్నది. కాబట్టి ఈరోగమునకు సహారెసుబాతి (నిద్రించుట మేలుకొనుట) అనివచించుచున్నారు. మరియు మెదడు వుబ్బుటకుకూడా సహారిసుబాతి అనుచున్నారని హాకీము కిర్సిగారు వచించియున్నారు. ఇది పిత్తకఫమువలన వుట్టుచున్నది. ప్రత్యేకదశయందు సుబాతె, సహారి, అనగా, మేలుకొనుట, నిద్రించుట, అని చెప్పుదురు.

ఈవ్యాధిలక్షణములు ఒకప్పుడు నిదురవిశేషముగావచ్చుట, ఒకప్పుడు విశేషముగా మేలుకొనుట, నిద్రించుకాలము, మేలుకొను కాలముకంటె, జాస్తిగానుండుట, శావి, తలయందు ఆవిరివెడలుట,

ఒకప్పుడు డీనిలక్షణములు మారి, లీనుక్ గుస్ .(శ్లేష్మజసర్సాం) సహారినుబాతి (నిద్రించుట మేలుకొనుట) లక్షణములు అనగా ఒకప్పుడు నిద్రించుట ఒకప్పుడు మేలుకొనుట మరియు ఈరోగమునందు లక్షణములు కరానితూస్ [పిత్తజసర్సాం] వ్యాధిలక్షణములకు సమానముగానుండును. ఒక్కొకరోగికి శరీరమునందు దుష్టదోషము సంభవించి రోగియెంతవరకు మేలుకొనియుండునో అంతవరకు శాంతినొంది రోగివరుండి కండ్లుమూయగనే తాపము గరీజ్ [స్వభావికతాపము] శరీరములోనుండు దోషములనుపచనముచేయుటకై అయోగ్యమగును గాని తాపశక్తి పూర్తిగా పచనముచేయ జాలక ప్రత్యేకదోషములను మాత్రము ప్రేరేపించును. ఈకారణమువలన పరమాణువులను రేగగొట్టును కాబట్టి ఈ పరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించును, యీకారణమువలన రోగి వెంటనే నిదురనుండి మేలుకొనును పరుండినను నిదురపట్టకుండును గాని కునికిపాట్లువడుటవలన హాయిగానుండును. మరియు సహారి సుబాతి [నిద్రించుట మేలుకొనుట] వ్యాధికి మరియొకకారణము కలదు. యీ దశ శుష్కప్రకృతిగలవానికి ఒక్కొకప్పుడు విశేషము కలుగుచున్నది.

చెడు లక్షణములు.

ఈరెండువిధముల వ్యాధులయందు రోగి యెల్లికిలపరుండియుండును. భోజనపానములుకూడా విడిచియుండును మరియు దాహమునకు నీళ్లు త్రాగుసమయమునందు కొరపోయి చాలాబాధపడును. అనగా నీళ్ళు వాయునాళమునందుప్రవేశించి తిరిగి నోటిలోకివచ్చును. ఆవెంటనే విశేషముగా వెడలనారంభించును. మరియు కంఠమునందు జలమునిలిచియుండి ముక్కువెంట వెడలనారంభించును. ఈలక్షణములు మిక్కిలి కూ్రరమైనవి. మరియు, ఒకొ్కకసమయమునందు మూత్రపుబీషములు కూడా బంధించును. శ్వాస కష్టముగా వెడలుచుండును. దీనిదశ ఇఖ్తినాకుర్రిహూ (గర్భస్థానమునందు దోషము సంభవించి దానిమార్గములను చెడగొట్టుట) వలన కలుగుచున్నది.

ఇఖ్తినాకుర్రిహాం

ఇఖ్తినాకుర్రిహాన్ అనగా సుబాత్ సహారియొక్క భేదమందురు. ఈరెంటియందు భేదమేమనగా సుబాత్ సహారీయందు విశేషముగా కునికిపాట్లువచ్చిన తరువాత మాట్లాడుట, పలుకుట వుచితముగానుండును. మరియు, గర్భస్థానము చెడునట్టి కారణమువలన రోగిముఖము తన ప్రకృతియందేయుండునుగాని మార్పుజెందదు. మరియు, సుబాత్ సహారివ్యాధిగల రోగిముఖకాంతి దోషానుసారముగా మారుచున్నది. ఈ వ్యాధి పిత్తలక్షణమువలన వర్తమానమునందు కలిగినయెడల సర్సాం శ్లేష్మమువలన భిన్నమగుచున్నది. ఈవ్యాధి కఫలక్షణమువలన కలిగిన యెడల పిత్తజసర్సాంనందు భిన్నమగుచున్నది.

(సూచనీయము) అప్పుడప్పుడు కఫ పిత్తములు రెండున్ను సమానమగుచున్నవి. ఈదశయందు రోగి నిద్రించుట మేలుకొనుట సమానముగానుండును. ఇటులనే విశేషలక్షణముకూడా కలిగియుండును.

ఇఖ్తినాకుర్రిహాం చికిత్స

ఈవ్యాధియందు ఉభయదోషమిశ్రిత నుపాయములను ఆలోచించవలెను. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రారంభదశయందు శిరావేదనముచేసి రక్తమోక్షణముచేయవలెను. పిక్కలపై కొమ్ములతో రక్తముతీయవలెను. యెందుకనగా మెదడునందుండి మలము పిక్కలయందు దిగుచున్నది. కాబట్టి రక్తమోక్షణము ఉత్తమము. ఇస్తవరాగ్ కల్లో (నాలుగు దోషములను తీసివేయుట) మరియు, కఫము అధికముగానున్న యెడల యారజాత్ గారి ఖూశ్ లైడ మొదలగు ద్రవ్యముల వలన దోషమును తొలగించవలెను.

మరియు, పిత్తము అధికముగానున్న యెడల కరయుకా కషాయము కైబలకాయ మాజిఫ్ సకమోనియా మొదలగు ద్రవ్యములవలన దోషమును తొలగించవలెను. అభిప్రాయమేమనగా కఫజసర్సాం, పిత్తజ సర్సాం ఈవ్యాధుల చికిత్స సమకూర్చి దోషములకు తగినటుల న్యూ

నృత అధికతానుసారముగా తగ్గించి హెచ్చించి ఉపయోగించవలెను. అనగా పిత్తము అధికముగానున్నయెడల పిత్తహారవస్తువులు విశేషముగను, శ్లేష్మహారవస్తువులు తక్కువగను జేర్చి ఉపయోగించవలెను. శ్లేష్మము అధికముగా నున్నయెడల శ్లేష్మహారవస్తువులు విశేషముగను పిత్తహారవస్తువులు తక్కువగను చేర్చి యుపయోగించవలెనని భావము.

మరియు, మలదోషమును పక్వపరచి తీసివేసినపిమ్మట ప్రకృతి స్వభావికమగు అవస్థయందు మార్చుటకై లేపనములు, నశ్యములు కాషాయములు మొదలగు చికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. అనగా రోగ బలానుకూలముగా యుక్తచికిత్సలను చేయుట మంచిది. మరియు అతి భోజనము వలన ఈరోగము కలిగినచో గరిష్టభోజన పదార్థములు వెడలుటకై వమనము చేయించవలెను. ఆమాశయమునకు స్వస్థతనొందించవలెను. మిక్కిలి మద్యపానము చేయుటవలన మత్తుకలిగి ఆమత్తువలన ఈవ్యాధి సంభవించినయెడల అట్టి రోగికి మత్తుతగ్గువరకు వ్యాధి చికిత్సచేయకూడదుగాని మత్తుతగ్గుటకై చికిత్సచేయవలెను. ఈవిషయము సుబాత్ అను వ్యాధియందు కూడా గుర్తించవలెను. మద్యపానముయొక్క మత్తుతగ్గించుటకై వటికి 4 మాషములు నీళ్లయందుకలిపి పానము చేయించవలెను.

జమూాద్ అను వ్యాధి లక్షణములు

ఈవ్యాధికి శఖూస్, అఖ్జహ్, ముదరికహ్, ఫాతుగస్ మొదలగు నామాంతరములు గలవు జమూాద్ అనగా వ్యాధినామము. ఈ వ్యాధిగలరోగి కదలుట, నడచుట, గ్రహించుట మొదలగు జ్ఞానములు లేనివాడై యుండును అనగా ఈరోగి నిలిచియుండునప్పుడు, కూర్చుండియుండునప్పుడు లేక పరుండియుండునప్పుడు, లేక ఇతరపనులు చేయునప్పుడు యీవ్యాధి తటస్థించిన ఎడల రోగి చేయుపనుల దశయందే యుండును అనగా నిలిచియుండునప్పుడు యీవ్యాధి కనుపించినచో నిలుబడియేయుండును. రోగి కూర్చుండునప్పుడు యీవ్యాధి తటస్థించి

నమొకల కూర్చుండియేయుండును, వరుండు సమయమునందు యీ వ్యాధి తటస్థించినచో వరుండియేయుండునని తెలిసికొనవలెను. మరియు కండ్లువిప్పి చూచుచున్నప్పుడు యీరోగము కనుపించినచో కండ్లువిప్పియేయుండును. కండ్లుమూసికొనియుండునప్పుడు యీరోగము తటస్థించినచో కండ్లుమూతబడియే యుండును. శఖూస్ అను వ్యాధినే జమూద్ అందురు. యీవ్యాధియందు కండ్లు మూతపడకుండుటవలన శఖూస్ అనుపించుచున్నవి. మరియు, జమూద్ అనువ్యాధియందు కండ్లుమూతబడియుండును. కాబట్టి అఖ్జహా మరియు జమూద్ అను వ్యాధియందు కండ్లుమూతబడి యుండును కాబట్టి అఖ్జహా మరియు, ముగరికా అనుచున్నారు జమూద్ అను వాక్యమునకు యూనాని భాషయందు ఫాల్గం అనుచున్నారు. ఫాల్గం అనుశబ్దమునకు నిశబ్దముగా యుండుటయని భావము యీవ్యాధి వాతజ దోషములము వలన కలుగుచున్నది. యీమలము మెదడు వెనకవైపు పొరయందు ఘనీభవించి యుండును గాని మెదడునందు చేరియుండదు. అయినను సంయోగకారణము వలన మెదడుయొక్క సమస్థభాగములయందు కష్టమును కలిగించుచున్నది. యీకారణమునుబట్టి చేష్టలు జ్ఞానము సర్వదా నసించుచున్నవి.

ఈ రోగలక్షణములు యీవ్యాధి అగస్మాత్తుగా తటస్థించుచున్నది. ఉఛ్వాస నిశ్వాసములు లేక ఇంద్రియజ్ఞానము లుడుకుటవలన చూచువారికి ఈరోగి శవమువలె కాన్పించుచుండును.

జమూద్ సుబాత్ యందు ఒకభేదము సుబాత్ వ్యాధియందు రోగికి శ్వాసబంధించును. మరియు జమూద్ అనువ్యాధియందుయిట్లుండక రోగి అతినిద్రకలిగియుండును అనగా అచేతనుడై మూర్ఛరోగివలె కండ్లుమూసికొనియుండును. సుబాత్ వ్యాధియందు రోగికండ్లుమూతబడక విప్పబడియుండును. మరియు సుబాత్ అను రోగికి ముందుమూర్ఛ నిదుర కగ్గిమూణ హెచ్చుచుండును. మరియు జమూద్ అనువ్యాధియందు

అకస్మాత్తుగా మూర్ఛ నిదుర కలుగుచుండును. సుబాత్ అనువ్యాధి యందు రోగి మంధముగను, శిథిలముగనుండును. సుబాత్ అనువ్యాధి యందు రోగికఠినముగా పనులుచేయువాడై యుండును. ఒక్కొకప్పుడు మూర్ఛనిదురయందు పిలిచినప్పుడు పలుకుటకూడా గలదు. మరియు జమూాద్ అనువ్యాధియందు రోగియెప్పుడు పనిచేయలేక అసమర్థుడై యుండును. ఈమొదలగులక్షణముల తారతమ్యములు సుబాత్, జమూాద్ వ్యాధులయందు కనిపెట్టవలెను. వీనిలక్షణముల భేదాభేదములను గమనించి రోగమును విమర్శించి చికిత్సచేయవలెను.

సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధి లక్షణములు.

జమూాద్ అనువ్యాధి గలరోగి గొంతులో యేవస్తువువేసినను గుటకవేయజాలకుండును. సక్తా వ్యాధిగలరోగి గొంతులో యేవస్తువు వేసినను గుటకవేయగలుగును. మరియు సక్తావ్యాధిగ్రస్తుడు యెల్లికిల పరుండియుండును గాని జమూాద్ వ్యాధిగల రోగిదశ యిట్లుండదు. అందువలన ఈరోగిఅట్లుపరుండజాలడు. యెందుకనగా ఈవ్యాధి వకేదశ యందుండనేరదు. నిశ్చేష్టిత సంజ్ఞహీనత గలవాడై యుండును. జమూాద్ అనువ్యాధి సక్తాఅనువ్యాధి సామాన్యముగా వకే విధముగానే యుండును.

జమూాద్ (శీతజసర్సాం మెదడువాపు) భేదములు.

జమూాద్ అనువ్యాధియందు జ్వరముండదు. సర్సాంవ్యాధి యందు జ్వరము అవశ్యముగాయుండవలెను. యిందుభేదముగలదు. యెట్లుననగా జమూాద్ అనువ్యాధియందు రోగి శరీరకాఠిన్యము కలిగి నిశ్చేష్టితుడై యుండును. సర్సాం వ్యాధియందు రోగి యిట్లుండనేరడు.

జమూాద్వ్యాధి చికిత్స.

మొదటను పరిశుభ్రపొందించుటకై త్రిదోషదుష్టములను తొలగించునట్టి ఔషధములను చేర్చి వస్తికర్మచేయవలెను. వస్తిప్రయోగమువలన రోగిప్రకృతికి భంగముకలుగకుండునటుల లక్ష్యముంచవలెను

అనగా శరీరప్రకృతి బలముగానున్నయెడల పాదితీగె, ఖిస్‌పాయజ్ శంఖపుష్పి కరక్కాయలు, కాబోలు కరక్కాయలు, గారిఖూన్ యీమొదలగువస్తువుల కషాయముతో వస్తిచేయవలెను. మరియు రోగిప్రకృతి దుర్బలముగానుండిన గోదుమపొట్టు, చుకంధరయాకులు యీవస్తువులు శీతకషాయముచేసి యీకషాయమునందు నువ్వులనూనె, బూరి ఇర్మని, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జు కలిపి వస్తిచేయవలెను. వస్తియనగా యెనిమా అనిఅర్థము.

మరియు, రోగి చైతన్యుడైన యెడల రోగిబలవంతుడుగానున్న చో మలము వెడలించుటకై మాత్రలు యారజ్ మరియు, త్రిదోషహారకషాయములు ఇచ్చి మలము వెడలించవలెను.

మరియు, రోగిదుర్బలుడైనచో చేతనుడైన తరువాత కేవలము మృదువస్తిప్రయోగించవలెను ఈవ్యాధియందు బాబూనా యెండిన జూపా అకలీలుల్ మలిక్ సోయి, అడవిసీరుల్లితో చేయబడిన శిరకా, యందుకలిపి తలపై లేపనముచేయవలెను. అనగా తలవెనుకవైపు లేపనముచేయవలెను. మరియు, రోగిచేతనుడగుటకు ముందు లేపనము చేయవలెను తరువాత ఈచెప్పబోవు ఉష్ణతైలములను అనగా చంద్రతైలమునందు అడవిసదాపాకు, దవనము, మరువము, జున్నుచేర్చి తలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, వ్యాధి దశతగ్గనారంభించిన యెడల తేనెతోచేయబడిన గుల్ఖందు ఇవ్వవలెను. దాహమునకుగాను నీళ్ళకుమారుగా తేనెనీళ్ళుకలిపి యిచ్చుట వుత్తమము. ఈరోగమునందుపయోగించు వస్తువులు యిందుదహరించినవె యివ్వవలెను. మరియు వస్తికర్మ (ఎనిమా) వలన మలము వెడలించుటవలన హానినాయొక్క తీక్ష్ణత్వమువలన నివురనశించినయెడల చైతన్యుడైనప్పుడు గోరువెచ్చగానుండు బనప్షాతైలము తలపై మర్దించవలెను. మరియు, బాబూనా, సోయి, అకలీలుల్ మలిక్, గులాబిపూలు, కాహువిత్తులు, పోస్తుకాయలు, ఈవస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయకాచి ఆకషాయమునందు బనప్

షా తైలముచేర్చి తలకు కాపడము చేయవలెను. అనగా శిరోజవస్తి చేయవలెనని భావము.

—9. నసియాన్ (మరుపు పుట్టించుట) కారణములు—

స్మరణశక్తి విచారశక్తియందు కలుగు ఉపద్రవమునకు నశియాన్ అందురు. ఈవ్యాధి మూడువిధములుగానుండును. (1) జిక్రి (మరుపు నకలిగించు)వ్యాధిలక్షణములు. జిక్రి అను వ్యాధియందు బాహ్యేంద్రియములు మూవత్తు మిక్కిలి ఆరోగ్యముగానుండును. మరియు చూచుటకు వినుటకు యేహానిలేకుండునుగాని వినిన మాటను చూచినవస్తువును రోగి శీఘ్రముగా మరచిపోవును. ఈజిక్ర అను వ్యాధి రెండువిధములు (1) స్మరణశక్తినష్టమగుట (2) కేవలము స్మరణశక్తియందు హానికలుగుటవలన ఈవ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు, ఈవ్యాధియందు రెండు ఉపద్రములుగలవు. (1) మెదడు వెనుక భాగమునందు పైత్యము జలుబు విశేషముగా చేరియుండును గాని నిలువజాలకుండును. యెటులననగా ఆటంకపరచుట నిలుచుట మొదలగునవి. సామాన్య శుష్కత్వమువలన కలుగునుగాని ఈవ్యాధియందు శుష్కత్వము జలుబుయొక్క విశేషత్వమువలన తననిజదశయందుండనేరదు. అట్టి స్తితియందు స్మరణశక్తి నష్టదావని చేయకుండును. మరియు, హేతువుయొక్క న్యూనాధిక్యతనుబట్టికలుగగలదు. దీనిలక్షణములు నిదుర అధికముగా వచ్చుచుండుట తల వెనుక భాగము బరువుగానుండుట మెదడునుండి మలము ఎల్లప్పుడు వెడలుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—నసియాన్ (1)వ భేదము జిక్రి చికిత్స—

మెదడునందుగల మలమును దూరపరచుటకై తీవ్రమైనవస్తి (ఎనిమా) కర్మచేయవలెను. ఈవస్తియందు గంతరియూన్ గుగ్గిలము జావబీరు (దుర్వాసనగల ఒకజిగురు నిది లోభాగము తెల్లగను పైభాగము యెర్రగానుండును) బూరెయిర్మని, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు మొద

లగు వస్తువులను నూరి చేర్చి వుపయోగించవలెను. దీనివలన రోగము శమించకుండిన మెదడునకు స్వశ్ఛతనొందించుటకై యారజ్ పైకరా మరియు, కషాయములను పానముచేయించవలెను.

మరియు, ఆవాలు, నల్లజీలకర్ర, అక్కలకర్ర, యీవస్తువుల క్వాథమునందు తేనెచేర్చి పుక్కిలి చవలెను. అథవా, తెల్లతెగడ, జున్ను మెత్తగానూరి వాసనచూడవలెను. దీనివలన తుమ్ములు కలిగి మెదడు శుభ్రతనొందించుటయందు మిక్కిలి లాభదాయకము గాని హాఖనా (వస్తి) విరోచనమునకు యిచ్చినతరువాత నశ్యకర్మచేయవలెను. మరియు, సంపూర్ణముగా మెదడు స్వశ్ఛతకలిగిన తరువాత ప్రకృతి నిజదశయందు మార్చుటకై బూరెయిరమని, జున్ను, ఆవాలు, సదాపాకు ఈవస్తువులను, అడవినీరుల్లి గడ్డలతో చేయబడిన శిరకాలో నూరి సునాముఖితైలమునకలిపి తలవెనుకభాగమునందు లేపనముచేయవలెను.

మరియు, జున్ను, సౌసన్ తైలమునందుకలిపి తలకు మర్ధనచేయవలెను. ఉష్ణమును కలిగించునట్టి మాజూన్‌లయందు నల్లజీడిగింజలు, వస, చేర్చి సేవించవలెను.

ఉష్ణమూజూన్ చేయు విధానము

నల్లజీడిగింజలు, 31½ మాషములు. ముసాంబరము 270 మాషములు. గారీఖూన్ 105 మాషములు. ముద్దలవంగపట్ట, వస, జరావంద్, కుంకుమపువ్వు, దాల్చిని చెక్క, రూమిమస్తకి ఈవస్తువులు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా 27 మాషములు. పాటితీగె 31½ మాషములు. ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రఘాలితమొనర్చి మాత్రిపాకముగా తేనెచేర్చి మాజూన్ (అవలేహ్యము) చేయవలెను. ఈమాజూన్ అనేక వ్యాధులయందు ఉపయోగించును.

(సూచనీయము) శిరకా, శికె జబీన్, అడవి నీరుల్లితో చేయబడిన శిరకా మొదలగు వస్తువులు యీవ్యాధియందు మిక్కిలి ఉపయోగమని గ్రహించవలెను.

మరియు, మెదడు వెనుక భాగమునందు జలుబు శుష్కత్వము యొక్క విశేషత్వమువలన కలుగుదోషము పైనవలె కఠినముగా నుండును. ఈకారణమునుబట్టి యేమాటకూడ అందునిలువకుండును. ఈ రోగము ముందు వ్యాధికంటె స్వల్పముగానుండును.

ఉక్తరోగలక్షణములు.

నిదురపట్టకుండుటను మెదడు వెనుక భాగము శుష్కించుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు రోగి కఠినత్వమువలన ఆగి ఆగి మాట్లాడుట, మాటకీనుగా, బొంగురుగా వచ్చుచుండుట, తల వెనుకభాగము పీకినట్టుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ఉక్తరోగచికిత్స

మెదడునకు ఉష్ణము, చెమ్మకలిగించుటకై కోడిమాంసరసము పక్షులపిల్లలమాంసరసము నిప్పించవలెను. మరియు, తత్సమాన మగు పదార్థములు సేవించవలెను. మరియు, ఆవుకాలి మూలుగ, బాదంనూనె, బాబూనా తైలము మొదలగునవి తల వెనుకభాగమునందు మర్దించవలెను. మరియు, బాబూనా, అవిసివిత్తులు, బనప్షా, ఈ వస్తువులు కషాయముకాచి తలకు కాపడముచేయవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈరోగము సాధారణ జలుబువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఉక్తమగు రెండింటిలక్షణములతో సమానముగానుండును. దీని చికిత్సకూడా పై వ్యాధితో సమానముగా చేయదగును.

చింతవలనకలుగు వ్యాధి లక్షణములు

చింతయనగా అనేకకారణములుగలవు. అనగా విచారశక్తి యనుమానశక్తి, మానసికశక్తి, బోధశక్తి, మొదలగు యీశక్తుల వలన చింతయను పేరు కలిగినది. యీరోగమునందు ఆలోచించవలసిన అంశమేమనగా యేకారణమువలన విచారము కలిగినదని ఆలోచించవలెను. యీవిచారమువలన మెదడునకు బలము తగ్గిపోవును అథవా ఏకారణము వలన విచారము కలిగినను జ్ఞానశక్తి నశించును. అనగా యిచ్చట సింహమున్నదని భీతినిన్ని, యిచ్చట తల్లి, తండ్రి యున్నారనే ధైర్యము ఇత్యాదిధ్యానములు బాహ్యేంద్రియములద్వారా స్మరణశక్తి గ్రహించి గొప్పగొప్ప ఆలోచనలు అనగా సింహముయొక్క భీతియు మాతాపితాయొక్క ప్రేమాతిశయమున్ను మొదలగునవి స్మరణశక్తిద్వారా బుద్ధియందు ప్రవేశించును. యీయంశము అనగా సంతోషముకంటె విచారము మిక్కిలి భీతిగలదగుటవలన విచారశక్తి ఏకాగ్రతనొంది ఏమియు ఆలోచించజాలకుండును గాన ఆఅంశమును వదలివేయును. యీవిధమగు ఉపద్రవములకు చింతయొక్క ఉపద్రవములందురు. మరియు తల్లిదండ్రులను చూడినప్రేమకంటె సింహమునుచూచినభయము గొప్పదిగాన విచారమువలన స్మరణశక్తి యితరయంశములను ఆలోచింపజాలకుండును.

ఇట్టిఉపద్రవములు 4 విధములు (1) మెదడుయొక్క మధ్యపొరయందు బుద్ధినివాసస్థానము యీస్థానమునందు చెమ్మ జలుబు ప్రవేశించి యచ్చటనుండునట్టి విచారశక్తి శీతప్రకోపమునొంది హీనమగుటవలన విచారహీనమగుచున్నది. యెటులననగా శక్తి మెదడుయొక్క మధ్యభాగమునందు అనగా తననిజస్థానమునుండి మెదడుయొక్క వెనుకభాగమునకు జరుగుచున్నది, అచ్చటినుండి తిరిగి నిజస్థానము అనగా

మెదడుమధ్యభాగమునకు చేరుచున్నది. యిటుల దిగుట మెక్కుటవలన విచారక్రియ పుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు స్వభావికమగు వుష్ణము లేనిది స్వభావికమగు గమనశక్తి కాజాలదని గ్రహించవలెను. యీకారణమువలన మెదడుయొక్క మధ్యభాగమునందుండు పొరయొక్క ప్రకృతికంటె దీనివెనుక ముందునందు పొరలయందు వుష్ణము స్వల్పముగానుండును. మరియు వుష్ణముకలుగుటవలనగాని లేక పురాతనవ్యాధివలనగాని యీపొరలయందుండు వుష్ణముకశించును. అట్టిస్థితియందు అవశ్యముగా విచారశక్తియందు వుపద్రవముకలుగుచున్నది. యీవిచారశక్తియందు వుపద్రవము వుత్పన్నమైనయెడల సర్వదా నష్టము కలుగుట విచారశక్తి కలుగుట హేతువుగయొక్క న్యూనాధిక్యతవలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను.

(2) జలుబు శుష్కత్వముతో చేరి మెదడుమధ్యపొరయందు ఖనీభవించుటవలన నచ్చట వుపద్రవముపుట్టుచున్నది.

(3) సాధారణజలుబు మెదడుయొక్క మధ్యపొరయందు చేరుటవలన యీవ్యాధికలుగుచున్నది.

4. మెదడునందు, ఉష్ణప్రకోపము అధికమై విచారశక్తియందు ఉపద్రవమును పుట్టించును అనగా ఇట్టిదశయందు మస్తిష్కసంబంధమగుకార్యములయందు తొందరకలుగుచున్నది. కాబట్టి విచారశక్తియందు వుపద్రవముకలుగుచున్నది. దీనిప్రత్యేకలక్షణములు పైనవుదాహరించియున్నాము. మరియు యీవ్యాధి యేకారణమునుబట్టి కలిగినదో ఆకారణమును గమనించి చికిత్సచేయవలెను. దీనివుపద్రవమునందు రెండవ మెదడుయొక్కవ్యాధియందు పలుమారు వచించియున్నాము. ఈ చింతయొక్క వుపద్రవమునందు లేపనలు మర్దనలు మొదలగునవి మెదడుమధ్యభాగమునందు చేయవలెను. యిందుండి కొద్దిలక్షణములు కూడా తోచగలవు. అనగా వ్యాధికారణము జలుబు వాతమువలన కలిగిన యెడల తలమధ్యభాగమునందు బరువుగానుండుట మరియు శుష్కము

వృష్ణముగల శిరోవ్యాధియందుగలుగు లక్షణములు కలిగియుండును. దుష్టప్రకృతియనగా సాధారణముగా గాని దోషయుక్తముగాగాని యుండిన యెడల ఆయాదోషానుసారముగా చికిత్సచేయవలెను.

(లాభము) చింత (విచారము) యొక్క యుపద్రవమువలన స్మరణశక్తి నశించజాలదు. యెట్లనగా గుర్తు మరచుట అనియుండుదుగాని దీనినిజయర్థము తోచకున్నది. అన్నటికన్నను గూఢార్థముల ఫలములుచెప్పుట విద్యాసంబంధమగు యర్థమును గ్రహించుట మొదలగునవి వేదశక్తియొక్క హీనదశవలన కలుగజాలను, యిందువలన సాధారణ విధివలన యీరోగమును నసయాన్ భేదమని గ్రహించితిని. మరియు సాధారణముగా అనేకవైద్యవరులు యీవిచారహీనతమును యీవ్యాధి స్వభావికముగా వాలుముల్, మరఖన్తల్, యని వచించుచున్నారు. మరియు విద్యాసంబంధమగు గూఢార్థములు గ్రహించుటయందు మరుపు కలిగియుండిన దీనిని బలాదత్ యందురు.

(సూచనీయము) ప్రత్యక్ష స్మరణశక్తియందు మరియు విచారశక్తికర్మభేదము విశేషముగాతోచుచున్నది. దీనివలననే పృథక్ వర్ణించుచున్నాను. స్మరణశక్తియొక్క పనియేమనగా విచారశక్తి సూక్ష్మార్థమును బాహ్యేంద్రియములద్వారా తనయొద్దకు నిచ్చికొని వానినిజ్ఞాపకముంచుకొనియుండును. అనగా దృష్టి సింహమునుజూచిన భీతివలన విచారశక్తి యచ్చట శత్రువు యున్నదని చెప్పినది. యీశత్రువుయొక్క యర్థము మాత్రము స్మరణశక్తి జ్ఞాపకముంచినదిగాని తక్కిన యావత్తు సంగతులు జ్ఞాపకముంచుట బాహ్యేంద్రియములద్వారావెళ్ళినట్టి అథవా వానియొక్క సంపూర్ణయర్థమును జ్ఞాపకముంచుట అనగా (సింహముయొక్క రూపము, సింహమునందు శత్రుతకావడము) స్మరణశక్తి పని కాదు. స్మరణశక్తియొక్కపని కేవలము జ్ఞాపకముంచడము మాత్రమే. యెట్లనగా సంపూర్ణయర్థమును తెలిసికొనుట దోషబుద్ధి పనిఅయియున్నది. మరియును మనుజుడు దీనియొక్క జ్ఞాత అయియున్నాడు.

బాహ్యేంద్రియములద్వారా తెలిసికొనువస్తువులను రక్షించుట విచారశక్తి పనిఅయియున్నది. యిట్లుపైన వివరించబడియున్నది.

విచారములు వ్యాధి లక్షణములు.

ఈవ్యాధిరెండువిధములు (1) విచారవనులయందు దుర్బలములు చాలివచ్చుట, [2] విచారము సర్వదా మిథ్యయగుట, మరియు విచారము బాహ్యేంద్రియములద్వారా గ్రహించుట యిట్లుగ్రహించు అంశములను యీజ్ఞానేంద్రియములద్వారా మిళితమై యట్టిఅంశములను స్థిరపరచుట, యీమొదలగుపనులు విచారశక్తివలన కలుగుచున్నవి. దీనిని ఫసది తఖయ్యుల్ యనుచున్నారు. విచారవనులయందు స్వప్నములు స్వల్పముగావచ్చుట ఒకవేళస్వప్నము చూచినను మేలుకొనిన వెంటనే మరచిపోవుట, యీస్వప్నవిషయములుకూడా యింద్రియములద్వారా విచారశక్తికి చేరవలయునుగాని విచారశక్తి జ్ఞాపకముంచ జాలకుండుట. విచారశక్తి నష్టముగుట, కారణముతెలియని స్వప్నములు కనుపించకుండుట వకవేళ స్వప్నముచూచినను కథాపిజ్ఞాపకముండకుండుట, మరియు బాహ్యేంద్రియములద్వారా దీనిపదార్థముల జ్ఞానము అయినది. వేరగుట, అట్టిస్వప్నములను మరచిపోవుట జ్ఞాపకములేకుండుట చూచినవస్తువును మరచిపోవుట, చేసినపని మరచుట మొదలగునవి.

మరియు ఈవ్యాధి యొక్క హేతువు లక్షణములు చికిత్సమొదలగునవి వెనుకస్మరణశక్తినాశనమునందు చెప్పబడియున్నవి. గానవిచారమునందు ఉపద్రవములు బహుశాఖుష్కత్వమువలన కలుగుచున్నవి. స్మరణశక్తియందు గతూబత్ (సీరు) వలన పుత్పన్నముగుచున్నవి. మరియు ఈవ్యాధియందు లేపనలు, మర్దనలు, శిరోవస్తి మొదలగునవి ప్రయోగించవలసినవన్నియు తలయొక్కముందుభాగమునందు ప్రయోగించవలెను. ఎటులనగా తలముందుభాగము తప్రోగస్థానము మరియు, విచారమునందు ఒకవిధమగు వుపద్రవము కలుగుచున్నది. ఈవుపద్రవముకలిగినప్పుడు

మనుజుడు అదేధ్యానగాయుండును మరియు లభించనట్టి వస్తువును చూచుచు అట్టివస్తువు సమకూడనందున తానుచూచునట్టి మనుష్యుడు సగము మనిషిగను, సగము గుఱ్ఱముగను, అథవా తలలేనిమనిషిగను, లేక రెండుతలలుగల మనిషిగను కనుపించును. ఇట్లుకనిపించుటకు విచారించునట్టిశక్తి తగ్గుటవలన సర్వదాసక్తముకలిగిన కారణమువలన కాదుగాని ప్రకృతియందు తందరవలన ఇట్టియుపద్రము కలుగుచున్నది. దీనికారణము సర్వదా ఉష్ణముయొక్క దుష్టప్రకృతి అనగా పిత్తప్రకృతి మెదడుయొక్క ముందుభాగమునందు విశేషముగా చేరియుండుటవలన మెదడుముందుభాగము వుష్ణముగా నుండుట, ముక్కుఆరిపోవుట, ఈకారణమువలన, అనేకవిధములగు వర్ణములు, ధ్యాన్నములు, వనులు, మొదలగునవి, విచారణమునందు వచ్చుచుండును.

మరియు అనేకవిధములు, రంగులను కలిగించుచున్నది. మరియు సాధారణదోషయుక్తమగు, ఈవ్యాధిని అనేకపర్యాయములు వర్ణించియున్నాను.

శివ చెడు భారములు చికిత్స.

సాధారణ ప్రకృతియందు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు ప్రకృతి స్వస్థానపరచుటకై, బసప్షామరబతు, కలువపూలమరబతు, పన్నీరు, బేనానాగుజ్జు, ఈమొదలగువస్తువులను చల్లనినీళ్ళయందు కలిపి పానముచేయించవలెను. మరియు దోషయుక్తవ్యాధియందు ముందుగా మృదువస్తిని చేయవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయమువలన మలము వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట ప్రకృతిని నిజఅవస్థయందు మార్చుటకు చికిత్సచేయవలెను.

[లాభము] మెదడుశక్తి జీవనరసములద్వారా సర్వశరీరమునందు ఆక్రమించుచున్నది. దైవకృపవలన సర్వశరీరచేష్టలు కలిగించుచున్నది. ఈశక్తి రెండువిధములు [1] మునరికా [అనుసంధానముచేయుశక్తి (2) మహర్రికా, తిరుగుట, నడుచుట, మొదలగుకార్యములను కలిగించుశక్తి.

(అనుసంధానశక్తి) లక్షణములు

ఈ ముదరికా (అనుసంధానము చేయునట్టిశక్తి) కూడా రెండువిధములు (1) ప్రత్యక్షపదార్థముల బోధయగుట దీనిని బాహ్యేంద్రియములందురు. ఈ యింద్రియములు అయిదు (1) దర్శనేంద్రియము (2) ఘ్రాణేంద్రియము(3)రసేంద్రియము(4) శ్రవణేంద్రియము(5) స్పర్శేంద్రియము. (2) వ. శక్తివలన రహస్యకార్యములు బోధయగుచుండును. వీనినే అంతరేంద్రియములందురు. ఇవి కూడా అయిదుగా విభజించియున్నారు గాని వాటిని యిచ్చట చెప్పనవసరములేదు. ఇట్లు ఇంద్రియములు 10 అనుసంగతి సర్వత్ర తెలిసేయున్నది. మరియు, గుప్తేంద్రియములనుండి మొదటి యింద్రియమునకు ముస్తరిక అందురు. ఇది ప్రత్యక్షయింద్రియములద్వారా కనిపెట్టగల శక్తి కలిగియుండును. అనగా బాహ్యేంద్రియముల శక్తిని నిగ్రహించు శక్తికలిగియుండును. యీకారణమువలననే దీనిని ముస్తరిక్ అందురు. ముస్తరిక్ అనగా మెదడుముందు భాగము రెండవది విచారశక్తి ఇది ముస్తరిక్ అను కోశము అనగా విచారశక్తిని ఆక్రమించియుండును. ఇది మెదడుయొక్క ముందు పొర వెనుక భాగము. మరియు, రెండుశక్తులు రెండు మెదడుల ముందు భాగములయందున్నవి. విచారశక్తియొక్క కారణములు ముందువర్ణించియున్నాను గాన గ్రహించుదురు గాక దీనిని ముదరికా అనుచున్నారు.

3 ఖువ్వతెముతకయ్యాల్

దీనిని మునద్రిఫాయెనిఅందురు. యెట్లనగా ఈ రెండును ప్రత్యక్షఇంద్రియములద్వారా విచారశక్తియందు చేరుచున్నవి. అనగావిచారశక్తియందు ప్రవేశించి తమ కార్యములను నడుపుచున్నవి. ఈవిషయమును ఈక్రిందవివరించిన విధముగాగమనించవలెను. అనగా ఒకవిద్యమూనా పదార్థముసందు అవిద్యమూనా పదార్థమును కలుపవలెను. అనగా ఏమనుష్యునకి రెండుతలలున్నట్లు లోచునో అథవా వానిని దూరపరుచవలెను. అంగా అట్టిమనుజుని అదికి దూరపరచవలెను.

ఇవ్విధముగా ఈవ్యాధి ఉపద్రములను వర్ణించబడినవి. మరియు యీకార్యములు చంచలచిత్తము. ధ్యానముమారుట, రూపములను పరీక్షించుట, సూక్ష్మార్థములను గ్రహించుట, మాంద్యతమొదలగునవి కలిగినప్పుడు కలుగుచున్నవి. ఎటులనగా బుద్ధి శరీరముయొక్క ఆజ్ఞను అతిక్రమించును. అట్టిస్థితియందు ఈవ్యాధి ముతఫిక్కరా అనిపించును. మరియు దీనిశక్తిని నఫ్సానాల్ అను అర్థముకలిగినది. ఈవ్యాధి ప్రాణిగలప్రతి జీవులకు మనుజునితప్ప ఇతరజీవులకు, కలుగనేరదు. ఇందువలననే ఖువ్వతెముతఫిక్కరా అనగా విచారశక్తి మనుజునికితప్ప ఇతరయేప్రాణికిన్ని, కనుపించుటలేదు. మరియు చింతయొక్క వుపద్రమును మరల చెప్పుచున్నాను. ఈశక్తిస్థానము, అనుమానము, ధ్యానము, ఈరెండింటిమధ్యనున్నది.

4 అనుమానశక్తి

అనుమానమునందుగలశక్తి సూక్ష్మార్థములు ప్రత్యేక ఇంద్రియముల సంబంధమునందుంటూయున్నదని గ్రహించవలెను. అనగా బంధువునిబంధుత్వము, విరోధియొక్కవిరోధము, ఈశక్తికారణములు. మరియు ఈశక్తిస్థానము మెదడు సంబంధమగు మధ్యపొరయని గ్రహించవలెను.

5. ఖువ్వతెహాఫజా (విచారించునట్టిశక్తి) ఇది అర్థములను జ్ఞాపకముంచుకొనుచుండును. మరియు, విచారశక్తి మనస్సుయొక్క చాంచల్యమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, ఖువ్వతెహాఫజా అనుశక్తి మరచినవస్తువులను, మాటలను, జ్ఞాపకముంచుటవలన దీనిని ముతజిక్కరా అని కూడా చెప్పుచున్నారు. మరియు. ఖువ్వతెహాఫజా, ముతవహిమా ఇవి మరియు, ముయఖయ్యాల్‌యొక్క నిక్షేపము అయియున్నది. దీనిస్థానము మెదడుయొక్క వెనుకపొర గాన మెదడుయొక్క పొరలను వెనుక చెప్పియున్నాను.

ముహార్రికా లక్షణములు

ముహార్రికా అనునది రెండువిధములు (1) బాయిసా (2) ఫాయిలా. బాయిసా (ప్రేరేపనశక్తి) అనునది రెండువిధములు (1) సహాబాని (2) గజబీ. సహాబాని అనుశక్తి లాభకార్యములను ప్రేరేపించుచుండును. (2) గజబీ అనుశక్తి హానిని దూరపరచుటకై ప్రేరేపించుచుండును. మరియు, లాభము హాని సామాన్యముగా నిశ్చయమైన యెడల విచారశక్తియొక్క ఆధీనమగును. ఫాయిలా అనుశక్తి నరములయందు చేరుచున్నది. అందువలన నరములు కీళ్ళుముడుచుకొనును. మరియు, నరములు బలహీనతనుజెందును. మరియు, బంధింపబడును. మరియు, చాచబడును. ఇట్టి కారణమువలననే శరీరఅవయవములు నడుచుటకు, తిరుగుటకు, కదలుటకు వీలగుచున్నవి. యీకార్యములయొక్క శక్తి బాయిసా ఆధీనమునందున్నది.

మాలీఖోలియా లక్షణములు

ఈవ్యాధి మనస్సుయొక్క విచారప్రకృతి అనుసారముగానుండదు. మరియు, ఈవ్యాధి వాతప్రకృతిగలవానికి తప్ప ఇతరులకు కలుగనేరదు. కొందరువైద్యవరులు యీవ్యాధిని మాలీఖోలియా అని వచింతురు. పూర్వపు యూనాని దేశవైద్యవేత్తలు యీవ్యాధిని మైలేకలియా అను పేరుపెట్టియున్నారు.

ఈరోగముయొక్క సంపూర్ణకారణములు అనగా మెదడునందు యుపద్రముకలిగి మెదడుసంబంధమగు కార్యములు హీనమై మెదడునందుగల నీరసమువలన మెదడుచేయు కార్యములయందు భంగముకలుగును. ఇట్టిస్థితియందు హేతువుశక్తి దుర్బలమగును. ఈకారణమువలన తొందరవుత్పన్నమగును. మరియు, యీవ్యాధియొక్క ప్రధాన

కారణము ప్రకృతికవాతమా లేక అప్రకృతివాతమా అను ఆలోచన చేయవలెను.

ప్రకృతికవాతమనగా ప్రకృతికదోషము కాకుటవలన వుత్పన్నమగుచున్నది. మాలీఖోలియా అను వ్యాధి తన హేతువుయొక్క వేరు వేరు స్థానముల కారణములవలన మూడు భేదములుగా విభజింపబడినది. (1) తల తప్ప తక్కిన సంపూర్ణశరీరము దోషయుక్తవాతమువలన గాని లేక నిర్దోషవాతమువలన గాని నిండిన యెడల నల్లని ఆవిరి పరమాణువులు దేహమునుండి మెదడువైపునకెక్కి యీవ్యాధిని పుట్టించుచుండును. తబయి (ప్రకృతి) వాతదోషమువలన దగ్ధముకాదు గాని ప్రమాణముకంటె వాతము అధికమైన యెడల దీనిని నాతబయి (అప్రాకృతిక వాతము) అనుచున్నారు. మరియు, ఏదోషమైనను తన స్వాభావిక ప్రమాణముకంటె హెచ్చుకాకూడదు. సమానముగా యున్నచో వ్యాధి కలుగనేరదు. సర్వశరీరమునందు వాతమునిండి యుండుటవలన కలుగు యీవ్యాధి సంపూర్ణలక్షణములు అనగా శరీరము చిక్కిపోవుట, శక్తిహీనమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవ్యాధికలుగుటకు పూర్వము యీరోగి క్షారము, లవణము, చేపలు, వంకాయ మొదలగు వాతకారకపదార్థముల సేవన విశేషముగా చేసియుండుటవలన యీవ్యాధి ఉత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను. మరియు, నాడి కఠినముగను నానావిధములుగానుండును. యీవ్యాధిదశ నాడిస్థితి ఒకటికొకటి సంబంధము లేకుండును. మరియు, శరీరరంగు నలుపుగను మూత్రము తెల్లగనుండును. మరియు మూత్రముయొక్క స్వచ్ఛత పక్వము సహ ముందు తెల్లగను, పక్వంబైన వెనుక నల్లని రంగుగా మారును. యీవ్యాధి సాధ్యమైనది. యెందుకనగా దోషము విశేషముగా యేఅవయవమునందు నిలువకుండును కాబట్టి యితర దోషసంబంధమువలన కలుగు వ్యాధులకంటె ఇది సాధ్యమైనదని గ్రహించవలెను.

మరియు ఈవ్యాధియొక్క సూక్ష్మలక్షణములు హేతువానుబంధముగా కలుగుచున్నవి. అనగా అరచుట, కేకలువేయుట, నవ్వుట, ప్రసన్నత్వము, కండ్లుఎఱ్ఱగానుండుట, నాడిచంచలముగానుండుట, ముఖము శరీరము మెరుపు కలిసిన నలుపురంగుగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఈలక్షణములు యావత్తు కలిగినప్పుడు రోగివెర్రివానివలెనుండును. యిట్టిస్థితియందు రోగిశరీరమునందుండు రక్తము ఆరిపోవును. కాబట్టి వెంటనే రోగిశరీరమునందు వుష్ణము చెమ్మ కలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. రక్తమునందు నీటిభాగము వుష్ణము కలుగునటులచేయుటయే ముఖ్యావశ్యకము యెందుకనగా రక్తము దోషమువలన దగ్ధముందుటయే ఈవ్యాధికలుగుటకు హేతువని తెలిసికోవలెను.

మరియు ఆలోచించుట, చింతించుట, భయపడుట, చెడుఆలోచనలుచేయుట, ఒంటిగా నివశించుట, ఈమొదలగునవి అప్రకృతికవాతలక్షణములని తెలిసికోవలెను. మరియు ప్రకృతికవాతము దహించుటవలన ఈవ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు ప్రకృతి సంబంధమగు వాతము దహించబడుటకు కారణము అప్రకృతికవాతము ప్రవేశించుటవలన పూర్వము శరీరమునందుండువాతము దగ్ధమై ఈవ్యాధికలుగుచున్నది.

మరియు మిక్కిలి తేజత్వము, మనస్సుమారిపోవుట, కేకలువేయుట, కంగారుపడుట, మేలుకొని నిద్రలేకుండుట కొద్దిగాభయపడుట క్రోధము విశేషముగానుండుట రోగిశరీరము చేతితో తాకుటవలన వేడిగా నుండుట శరీరము పచ్చగానుండుట పశువువలెచూచుట పిచ్చిచేష్టలు యీమొదలగునవికూడా వాతలక్షణములని గ్రహించవలెను.

పిత్తము దగ్ధమొందుటవలన యీవ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు యీవ్యాధి ఆరంభదశయందు శుష్కత్వము వుష్ణము కలిగించు నుపా

యమలను వ్యాధికి పూర్వముచేసియుండుటవలన ఈవ్యాధికలిగినదని గ్రహించవలెను.

మరియు ఉన్మత్తరోగమని చెప్పబడుచున్నది. ఈవ్యాధి జాగ్రత్తగా చూడతగినది. యీవ్యాధి హీనదోషమువలన పుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధిలక్షణములు ఇటు అటు దిరుగుట పరుగిడుట ఆయాసపడుటనీరస ముగా నుండుట, భయపడుట రోగిశరీరము తాకిచూచినచో వుష్ణము తక్కువగా నుండుట ఈమొదలగునవి వాతజ లక్షణములు. ఈవ్యాధి కఫము దహించుటవలన కలుగు చున్నది.

దోషములు దగ్ధమొందుటకు కారణములు.

దోషములు దహించుట యనగా ఆదోషప్రకృతియందువుష్ణము ప్రవేశించుటవలన అచ్చటిలఘుభాగము నష్టమగుచుండును. ఆస్థానము నందు దోషము ఖనీభవించి శ్లేష్మము చిక్కబడి దగ్ధమొందివాతముగా మారునని వైద్యవరులు వచించియున్నారు.

మాలీఖోలియా చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు హాపై అందామ్ (చేతితర్జనివ్రేలునుండి పైకి వెళ్ళునట్టి నరము) మరియు బాసలిక్ (మధ్యమవ్రేలునుండి మోచేతివర కు వెళ్లునట్టినరము) యీరెండు నరముల ఛేదించి రక్తమోక్షముచేయిం చవలెను. మరియు స్త్రీలకురుతు రక్తము నిలిచిపోయినయెడలరక్తజమా లిఖోలియా [వున్మాదము] వుత్పన్నమగుచున్నది. కాబట్టి యిట్లు కలుగు వ్యాధియందు సాఫిన్ [కాలినరము] నరమును ఛేదించి రక్తమును వెడ లింపజేయవలెను. మరియు బనప్షా కలువపూలు, గౌజుఖాన్, యీ వస్తువులు ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు ఉన్నాబ్ 7 కాయలు సపి స్తాన్ 20 గింజలు. కలకండ 35 మాషములు. యీవస్తువులు కషాయ ముకాచి షర్బతు చేయవలెను. యీషర్బతును రోగికిప్పించవలెను. దీని వలన దోషముపక్వమై మెత్తబడును. తదుపరి ఆకాశవల్లి కషాయము నుతీసి వడియబోసి పూర్వవిధిగా మలము వెడలించవలెను. మరియు

చెమ్మను కలిగించునట్టి పర్బతులు; పండ్లు, అన్యపదార్థములు సేవించ వలెను. మరియు యెల్లప్పుడు శీతజలమునందు స్నానముచేయించవలెను.

1. మరియు స్నానముచేయుట మూడువిధములుగా వైద్యవరులు విభజించియున్నారు. 1. స్నానము ఆలస్యముగా చేయుట. అనగా విస్తారము నీళ్ళుపోసికొనుట, దీనిని శీతకారక స్నానమందురు 2. స్నానమునందు విశేషకాలముండుట దీనివలన రోమఛిద్రములు వికశించి చెమట మొదలగు మలమును తీసివేయును. నీళ్లు శరీరముపై తక్కువగా పోసికొనుటకు హమ్మామ్ ముస్బ [శుష్కకారకస్నానమందురు.] దీని వివరము మెునుందు వివరించబడును. 3. నీళ్ళను విశేషముగాశరీరముపై పోయబడిన స్నానముచేయునప్పుడు విశేషఆలశ్యముగా యుండినయెడల సంశుస్నానమందురు. యీ మొదలగు స్నానములలో సామాన్యస్నానము చేయించుటవుత్తమము. మరియు మేకపాలు తలపై పోయించవలెను. మరియు బనప్షా, కలువపూలు, కాహూఆకులు, నలియగొట్టిన యావలు పోస్తుకాయలు, గులాబిపూలు, బాబూనా, యీవస్తువులు కషాయముకాచి పెద్దపాత్రయందుంచి ఆపాత్రయందు రోగిని కంఠమువరకు మునుగునటుల కూర్చుండబెట్టవలెను. అథవా బనప్షా, కలువపూలు, మొదలగువాని తైలములను నశ్యముచేయవలెను. యీతైలమును శరీరముపై లేపన చేయుట మిక్కిలి వుత్తమము.

మాలిఖోలియా పథ్యములు.

భోజనద్రవ్యములలో కోడిమాంసము, మేకపిల్లమాంసము, పాలకుకూర, బాదంనూనె, బాదంపప్పు, మొదలగువస్తువులున్ను ఈవస్తువులతో సమానగుణముగల ఇతరపదార్థములున్ను. అవశ్యకతాను సారముగా రోగికిప్పించవలెను. మరియు సారాంశమేమనగా, నూన్యాధిక్యమగునట్టియు, మధురపదార్థములు కూర, లవణరహితమగు పదార్థములున్ను, స్వాదిష్టభోజనములను రోగికిప్పించవలెను. మరియు, పర్బతులకంటెపలచగానుండు సాలూరా(యవాగు)లను అనగా బాదంనూనె, చెక్కర,

చేర్చి యిచ్చుట ఉత్తమము. మరియు, అవుపెరుగు, పుచ్చకాయ, దోసకాయ, తియ్యని అంగూరుపండ్లు, తియ్యని శేపు (యాపల్) కర్బూజాకాయలు ఈమొదలగునవి కూడా ఈవ్యాధియందు హితకరములు. మరియు ఈరోగచికిత్సలన్నిటికంటె రోగికి వ్యాయామము మొదలగు శరీరకష్టములు లేకుండా విడుచుటయె యిక్కలి లాభదాయకము. రోగిని పనులుచేయకుండునటుల శాంతముగా నుండునటుల హాయిగా నుంచి కథలు, సంతోషమును గలిగించువసులు మొదలగువానివలన రోగిని ఉల్లాసపరచవలెను.

పాచితీగె కషాయము చేయువిధానము

కాబోకలుగకాక్రయలు, ఉస్తెఖుద్దూస్, నిర్విషము, దాతుపండ్లు, ఇవిప్రత్యేకము 35 మాసములు, చాకరాసి, బిస్పాయజ్, సునాముఖి, ఇదిప్రత్యేకము 17½ మాసములు. ఈమొదలగువస్తువులు దంచి శే 1½ నీళ్ళలోపోసి ½ శేరునుమరుగునటుల కషాయముకాచి దించుకొని అందులో వెంటనే 35 మాసము పాచితీగెవేసి మూతమూసిచల్లారినవెనుక వడియబోసి 3½ మాసములు, గాఖూ 7 మాసములు, ముసాంబరము. రెండువస్తువులు నూరి పైకషాయము నందుకలిపి అందు చక్కరచేర్చి రోగికివ్వవలెను.

పిత్తజమాలిఖోలియాచికిత్స.

పైత్యదశగల యీవ్యాధియందు శరీరము చెమ్మకలిగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి జిగురులు, షరబతులు యిప్పించవలెను. చెమ్మను పుట్టించినవెనుక రోగదోషము మావుల్ జుబ్న యాక్రిందవ్రాయబడినది. దీనిని యివ్వవలెను. మరియు, క్వాథమువలన రోగదోషమునుతీసి వేయవలెను. తదుపరి చల్లని చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించి ప్రకృతిని కాపాడవలెను. మరియు, పరిశ్రమ మాన్పించవలెను. రోగిని శాంతముగా కూర్చుండబెట్టి గానము మొదలగునవి వినిపించవలెను.

పుక్తక్వాద విధి

కరక్కాయబెరడు, చింతపండు, పర్పాటకము, ఈవస్తువులు ప్రత్యేకము 65 మాషములు, ఆలుబకరా 20 కాయలు, సపిస్తాన్ (శ్లేష్మాంతకము) 50 గింజలు, గులాబిపూలు, కామంచిగింజలు, ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు, ఈవస్తువులలో నలియగొట్టినవి నలుగగొట్టి 1½ శేరు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి అర్ధశేరు శేషించినవెనుక దించుకొని అందులో 35 మాషములు పాదితీగెవేసి మూకమూసి యుంచి చల్లారినతరువాత వడియబోసి ఒకదాగ్ (4 యవగింజలు) ఎత్తునల్ మోనియా చేర్చి శుద్ధిచేసినముసాంబరము 3½ మాషములున్ను రసాంజనము 3½ మాషములు చేర్చి 70 మాషములు, తురంజబీన్, సీరఖిస్తి కలకండ చేర్చి పానముచేయవలెను.

ముసాంబరము శుద్ధిక్రమము

అర్ధశేరుముసాంబరము దంచి వస్త్రఘాళితమొనరించి యుంచుకొని శిమమాచిపత్రి, జటామాంసి, నేలవేము, దాల్చినచెక్క, ముద్దలవంగపట్ట, ప్రూదెబల్సాన్, మంజగడ్డి, గ్రంధితగరము ఈవస్తువులు ప్రత్యేకము 10½ మాషములు చొప్పున చేర్చి నలియగొట్టి ఒకశేరు నీళ్ళలో వేసి అర్ధాంశముగా కషాయముకాచి దించుకొని వడియబోసి పైముసాంబరమును రాతికల్వమునందుంచి యీకషాయముపోసి చక్కగామర్ధించి కషాయము యినికిన తరువాత ఒకపాత్రయందు తీసికొని యెండించి ముక్కలుకోసి యుంచుకొనవలెను. తదుపరి కల్వమునందు వేసి ఆకషాయముతో మర్ధించవలెను. యెంతమెత్తగానూరితే అంత గుణమునిచ్చును. మరియు, యీనూరిన ముసాంబరము ఒకమట్టిపాత్రలోతీసికొని తేరనిచ్చి పైతేటకువంచివేసి పైనీళ్లుయావత్తుహరించి అడుగుభాగము మడ్డివలెనుండు ముసాంబరమును యెండించి 10½ మాషములు కుంకుమపువ్వునూరి కలిపియుంచుకొనవలెను. యీముసాంబరము దోషరహితమైనది. దీనిని అవశ్యకతానుసారముగా ఔషధములయందు

ఉపయోగించవలెను.

మరియు శుద్ధిచేసిన మునాంబరము మిక్కిలి గుణదాయకముగానుండును. అశుద్ధ మునాంబరము ఉపయోగించుటవలన విశేషముగా విరోచనములగును.

వాతజ మూలీఖోలియా చికిత్స

ప్రతిదినము మాపుల్ వుసూల్ (వేళ్ళరసము) ను ఇప్పించవలెను. అథవా, గౌజుబాన్, కలువపూలు, బనప్షా ఇవి ప్రత్యేకము 10½ మాషములు. బాలంగ్ 35 మాషములు. గుల్ ఖందు 45 మాషములు. యీ మొదలగు వస్తువులతో ఔషధము తయారుచేసి విరోచనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, మలము పక్వమగువరకు యీ ఔషధము ఉపయోగించుచుండవలెను.

మరియు, రుధిరాధిక్యమువలన యీ వ్యాధికలిగిన యెడల శిరా వేదనముచేసి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మలము పక్వమైన తరువాత పాదితీగె కషాయము అనుపానముతో యారజాత్ మాత్రలు వుపయోగించి మలదోషమును తీసివేయవలెను. మరియు, తలనొప్పి యేకారణమువలన యేదోషమువలన కలుగునో నాటి చికిత్సలు ఆయా శిరోరోగమునందు చెప్పబడియున్నవి. వానిని దోషానుగుణ్యముగా ఈ వ్యాధులయందుకూడా ఉపయోగించవలెను. యీ వ్యాధియందు చెప్పబడిన ఔషధములలో యారజ్ ఫైకరా ఉస్తెఖద్దూసకూడా చేర్చవలెను. మరియు, మలము సహజముగా మూరు మూరు వెడలించుట వుత్తమము మలము వెడలినకొలది శక్తికూడా కలిగియుండును. యెటులనగా రోగము ముదిరినకొలది మలము సహజముగా వెడలనేరదు. కాబట్టి అతీక్ష్ణతగల జారజాత్ ప్రథమమున యారజ్ఫైకర ఉపయోగించవలెను. అటుపిమ్మట యారజ్ జాలినూస్ యివ్వవలెను. పిమ్మట యారజ్ రూఫస్ యివ్వవలెను. తరువాత యారజ్ లో గాజియా వుపయోగించవలెను.

మాపుల ఉస్ చేయు విధానము.

వేళ్ళరసము లేక కషాయము యేరోగము నందుపయోగించునో వాటివిధానము ఈక్రిందవ్రాయబడి యున్నది. అనగా సోపువేళ్ళు, కాసినివేళ్లు, యష్టిమధుకము, గాజుబాస్, బిస్ఫాయజ్, బాదరంజబోయా కాబోలుకరన్కాయలు, యీవస్తువులను రోగబలానుసారముగాచేర్చి వుత్తమవిధిపూర్వకముగా కషాయముకాచి పాడితీగె ఆకషాయమునందు చేర్చి తీపికలుగునటుల తుంజ్ బీజ చేర్చి పానముచేయవలెను. మలమును వెడలింపజేయవలెను. మలవిసర్జన కలిగిన తరువాత శరీరమునందు చెమ్మ చేరగలందులకై భోజనపదార్థములవలనగాని చల్లనినీళ్ళతో స్నానము కాపడము చేయించవలెను. మరియు ప్రకృతి అనుసారముగా మాపుల్ జుబ్న మగ్బతు మొదలగువస్తుసేవన చేయించుట వుపయుక్తము. మరియు మలవిసర్జన అయినవెంటనే హృదయమునకు మెదడునకు శక్తి తెపరచునట్టి వస్తువుల నుపయోగించవలెను. అనగా మెదడునకు హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు మెదడునకు బలముకలిగించుటవలన శేషించియుండిన మలము వలన, ఘూము ఘూమునకు ఆవిరియొక్క పరమాణువులు పైకిపొక్కుచుండుటవలన మెదడునందుగల గ్రహణశక్తి బలము తగ్గుచుండును. మరియు హృదయమునకు బలము కలిగి, మెదుకనగా మాలికోలియా(పిచ్చి)ను వ్యాధిహృదయముయొక్క సంయోగమువలనే కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి హృదయసంబంధము లేనిది కలుగనేరదు. మరియు మాలికోలియా (పిచ్చి) అనువ్యాధి హృదయసంబంధమునుండి అరంభమై మెదడునందు చేరుచున్నది. ముందు హృదయముయొక్క ప్రకృతి చెడిపోవును. తరువాత మెదడుయొక్క ప్రకృతిచెడిపోవును. అథవా ముందు మెదడు ప్రకృతిచెడును. ఆవెనుక హృదయప్రకృతి చెడును. ఒక్కొక్కప్పుడు హృదయసంబంధమగు వాయువు చెడిపోవును. అనగా మెదడుతో సంబంధము హృదయమునుండి కలుపునట్టి వాయువుచెడిపోవును. అట్టిస్థితియందు మెదడుసంబంధమగు

వాయువుకూడా చెడిపోవును. యెందుకనగా హృదయమునందుగల వాయువు మెదడునందుగల వాయువుతో చేరియుండును. అనగా, మెదడునందుగల ప్రాణవాయువు హృదయమునందుగల ప్రాణముతో సంబంధము కలిగియుండును. అందువలన సమస్తవిధములగు మాలికోలియా వ్యాధులకంటె యీవ్యాధియందు మెదడు హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను.

మరియు భయము, అనుమానము, సందేహము, ఇవిరోగికి వదలకుండిన యెడల లేక ఉష్ణప్రకృతిగా యున్నయెడల తృప్తికలిగించుటకై ఉపయోగించు ఔషధములు ఉష్ణప్రమ్మోత్త వ్యాధియందు చెప్పబడియున్నవి. ఆచికిత్సలను చేయవలెను. మరియు శీతప్రకృతిగాయున్నచో నౌసదారు దివాల్ముస్కు అనుపానిని ఉపయోగించవలెను.

—హకీముఅజిజ్‌గారు చెప్పిన ముఫర్రహ్ అక్బర్ నౌసదారూ.—

గులాబిపూలు 16న్నర మాషములు, తుంగముస్తలు పెద్దపాయలగింజలు 17న్నర మాషములు, లవంగాలు రూమిమస్తకి, జటామాంసి ఆసారూన్ ఇవిప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు. కుర్ఫా, బ్రాంహి, కుంకుమపువ్వు, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు. ఏలకులు,బిస్ఫాయజ్, జాజికాయలు, యివి ప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు ఉసిరిగెవలువు అర్థశేరు ప్రథమము ఉశిరిగెవొలువు 3న్నర శేరు నీళ్ళలోవేసి అర్ధాంశముగా కషాయముకాచి ఆకషాయమును వడియబోసి పావుశేరు తేనె ఆ కషాయమునందుచేర్చి పొయ్యిమీదనుంచి చిక్కబడువరకు కాచుకొని పైవస్తువులు చూర్ణించి యందు యింగువచేర్చి మొత్తమును తేనెతో కలిపి పేముకర్రతో కలియబెట్టి తరువాత ఆపాత్రమూతిమూసి వకచోట రెండుమాసములవరకు యుంచి తరువాత ఉపయోగించవలెను. మరియు ఈఔషధమును రోగబలానుసారముగా ఉపయోగించవలెను. ఇది శరీరకాంతి జీర్ణశక్తి కలిగించి వార్ధకమును దూరపరచును. ఈనౌసదారునందు తేనెపావుశేరు మాత్రమేయున్నది గాని కొందరు వైద్యులు సగ

భాగము తేనె చేర్చుకొమనిన్ని కొందరు అవశ్యకతానుకూలముగా వక శేరు తేనె చేర్చవలయుననియు మరికొందరు ఔషధము స్వాదిష్టము నొందుటకై చేర్చుచున్నారు గాని హాకీము సమరకందీగారుకూడా తనఖరాబాదిన్‌యందు తేనె పావుశేరు చేర్చుమని వ్రాసియున్నారు.

ఉష్ణదివాల్ ముస్క్ చేయువిధము.

పొడుగుకచూరములు, దరూనంజ్ అకరవి (తేలువలెనుండు ఒకవేరు,) ముత్యములు, కహరోబా, పగడచూరు, ఇవిప్రత్యేకము 35 మాషములు, పచ్చముట్టి, బహామన్‌సుపేద్, బహామన్‌సురఖ్, జరామాంశి, చిన్నఏలకులు, ఇవిప్రత్యేకము 17½ మాషములు. రాతిపువ్వు, పిప్పళ్లు, శొంఠి, ఇవిప్రత్యేకము 14 మాషములు, కస్తూరి 7 మాషములు, ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రఘాళితము నొనరించి తేనెలోకలిపి మాజూను చేయవలెను.

మాంవుల్ జుబ్న చేయుక్రియ.

అర్ధశేరు మేకపాలు ఒక పొంగువచ్చువరకు కాచి, దించుకొని 31½ మాషములు సాధారణ శికంజబీనుగాని, అప్తిమూను శికంజబీనుగాని, ఆపాలలో కలిపి చల్లారినవెనుక వడియబోసి రోగికిప్పించవలెను. ఈమాంవుల్ జుబ్న అనేకసార్లు చెప్పియున్నాము.

కఫజమాలిఖోలియాచికిత్స.

కఫదశయందు ముంజిజ్ (మలమును పక్వపరచునట్టి ఔషదము) వుపయోగించవలెను. మలము పక్వమైందినవెనుక ఈచెప్పబోవుకషాయమువలన మలమును వెడలించవలెను. అనగా కాబోలు కరక్కాయలు, చాతరాసి ఇవి ప్రత్యేకము 35 మాషములు. సునాముఖి 24½ మాషములు, బిస్‌పాయజ్, బొంగు ప్రత్యేకము 10½ మాషములు, ఈవస్తువులను విధిపూర్వకముగా కషాయముకాచి 35 మాషములు ఆకాశవల్లి అందుచేర్చి చల్లారినవెనుక వడియబోసి ఆకషాయమునందు తెగడ, గారికూను ఇవిప్రత్యేకము 3½ మాషములు చూర్ణించి కలిపి అందు

అవశ్యకతాను సారముగా చెక్కెరచేర్చి మరియు ఇస్త్రమఖీమాత్రలను ముందు ఇచ్చి తదుపరి అనుపానముగా ఈకషాయము ఇవ్వవలెను. స్నానముచేయించి రూమిజతా మాంసితైలమును చెంబేలితైలమును శరీరమునకు మర్ధనచేయవలెను. మరియు కోడిపిల్ల మాంసముగాని, కవుజుపిట్ట మాంసమునుగాని, సంవత్సరము లోపుగల గొర్రెపిల్లమాంసముగాని, శనగకట్టుచేర్చి పుచ్చుకోవలెను. మరియు సంపూర్ణమగుము వెడలించినపిమ్మట ఈక్రింద వ్రాయబడిన మాజూన్ ఇవ్వవలెను.

కఫజరోగహరమాజూన్ వివరము

బాలంగు, మాదీఫలపుబెరడు, లవంగాలు, మస్తకీ, కిరఫా, ముద్దలవంగపట్ట, దాల్చినిచెక్క, జాజికాయ, ఏలకులు, నాగకేశరములు, బహమనసుర్ఖ్, పొడుగుకచూరములు, వరూనంజ్, కుంకుమపువ్వు, రామతులశివిత్తులు, బాదరూజ్గింజలు, యివిప్రత్యేకము ఆరుమాషములు. మంచికస్తూరి బకవాగ్ ఇవియావత్తు చూర్ణముచేసి యుంచుకొని 40 కరక్కాలు 30 పుశిరిగెకాయలు నలియగొట్టి శేరున్నర నీళ్ళయందువేసి అర్ధాశముగా కషాయముకాచి వడియబోసి అందు అర్ధశేరు మంచితేనెబోసి కాచిదించుకొని పైచూర్ణమునుచేర్చి 4న్నర మాషప్రమాణము మాత్రలుచేసికొని యుంచుకోవలెను. మరియు కొందరు వైద్యులు కరక్కాయబెరడు 175 మాషములున్న పుశిరిగెవలుపు 4 ఛటాకుల 1 తులం 10న్నర మాషములు అనివ్రాసిరి. మరియు తేనెకు బదులుగా మాదీఫలరసాయము చేర్చవచ్చునని వచించిరి.

2 మాలీఖోలియా భేదములు

ఈవ్యాధియందు వాతజదోషము తలయందు నిలిచియుండి అచ్చటనుండి శరీరమునందు ప్రవేశించజాలకుండును. ఒకానొకప్పుడు శరీసంబంధమగు కొన్ని అవయవములనుండి కూడా తలతో సంబంధము కలిగించుచున్నది. ఇట్టి మాలీఖోలియా (పిచ్చ) మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. యీవ్యాధి గూడార్ధములను లిప్తమాత్రములో విమర్శించు

వారికి కలుగుచున్నది. అందువలననే హాకీము రూఫిస్‌గారు తత్వజ్ఞానులకు ఉత్పన్నమగుననియు, అపలాతూన్ మొదలగు హాకీంతిబ్రిగారు, నేను అనేకులకు చూచియుంటిననిన్ని వారు ప్రపంచమును వదలివేసి చదువుతప్ప వేరుపనిలేక యెల్లప్పుడు చదువుచునుండు వారికి మాలీఖోలియా అను వ్యాధి కలుగుననిన్ని వారిలో ఒకడు హాకీము ఫారాబీతప్ప తక్కినవారు అనేకులున్నారని తాను చూచిన సంగతిని యిందు హాకీము త్రిబీగారు వచించియున్నారు. దీనిలక్షణములు యీవ్యాధిగలరోగి సదా చింత, ఆలోచించుట, ఆగి ఆగి మాటలాడుచు వృధివిపై చూచుచుండుట, రోగి తల ముఖము చిక్కిపోవుట, తక్కినశరీరము యావత్తు సమానముగానుండుట, కండ్లు లోనికిపోవుట. నాడిమందముగను ఒక్కొకప్పుడు సూక్ష్మముగను ఒక్కొకప్పుడు కఠినముగనుండుట. మూత్రము పలచగను శుభ్రముగానుండుట ఈలక్షణములు కలిగియుండును. యీవ్యాధికలుగుటకు ముందు రాత్రికాలమునందు విశేషము మేలుకొనుట, చింతావిక్యతవలన తలపై గుడ్డలేకుండాతిరుగుట మరియు, నీరుల్లి, ఎల్లుల్లి, గాడిదెగడ్డ మొదలగునట్టి తలకు కష్టముకలిగించు వస్తువులు విశేషము సేవించుట మొదలగునవి యీవ్యాధికి హేతుభూతములు.

2. మాలీఖోలియా చికిత్స.

ఈవ్యాధి రుధిరాధిక్యమువలన కలిగిన మెడల నలేరు అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు, రక్తము నీరువలె పలచగానున్నదా లేక యెర్రగాయున్నదా లేక యెరుపు తెలుపుకలిసినరంగుగానున్నదా లేక కేవలము యెర్రగానున్నదాయని శిరావేదనకాలమునందు రక్తమును పరీక్షించవలెను. రక్తము నల్లగానున్నచో రక్తమును వెడలించవలెను. అనగా రక్తమునందుగల నలుపుతగ్గి స్వభావికమగురంగు వచ్చువరకు రక్తము వెడలించవలెను. మరియు, రోగికి దుర్బలము కలుగకుండా చూడవలెను. రుధిరక్షయమువలన వ్యాధిదోషము తెలియబడును. యెటులనగా రక్తము కాలినమలము కడుపునందు స్థిరపడుటవలన శరీరము

నందు అల్లుకొనుటవలన కనిపెట్టవచ్చును. మరియు, రక్తముస్వభావికమైన రంగుకలిగి యెఱ్ఱగ కాంతిగానుండిన కొంతరక్తము వెడలినతరువాత ఆపవలెను గాని విశేషరక్తమును తీసివేయకూడదు. యెందుకనగా మందిరక్తము శరీరమునుండి వెడలిన యెడల ప్రాణమును హరించును. మరియు, దోషము మెదడు సంబంధమగు నరములయందు నిలిచియున్నదనియు శరీరమునందు ప్రవహించలేదని గ్రహించి వెంటనే ఉగ్‌వరేదు అను నరమును బంధించి దీనికి బదులు నొసలునందుండు నరమును ఛేదించవలెను. రక్తస్రవమును తగ్గించవలెను.

దోషము శరీరమునందు చేరకుండునట్టి వ్యాధియందు రక్తస్రవమునకు బదులుగా మలమును వెడలించవలెను. ఇట్లుమలమును వెడలించుటవలన దోషము ఏకాంగమునందుండి హరించును. మరియు సాఫీన్ కాలినరమును ఛేదించుట. నరేరు నరఛేదనముకంటె ఉత్తమము. విశేషముగా మలమును వకచోటనుండి రెండవచోటునకు మార్చుట అభీష్టమగును.

విశేషముగా స్త్రీలకు రజోసంబంధమగు రక్తముబంధించుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది.

శిరావేదన తరువాత విశేషదోషమును హరించునట్టి కషాయములు మాత్రలుయిచ్చి దోషమును హరింపజేయవలెను. మరియు దోషమునకు యోగ్యమగునట్టి ఔషధములు వెనుక చెప్పియున్నవి. కాబట్టియుపయోగించవలెను. మరియు మెదడుకు దోషమునకు చెమ్మకలిగించకూడదు. విరోచనౌషధములను యివ్వజనదు. యెందుకనగా మలము సహజముగా వెడలదు. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి సుపాయములు యీక్రిందచెప్పబడిన వస్తువుపయోగమువలన మెదడునకు మలమునకు చెమ్మకలిగించును. అనగా కోడిపిల్లమాంసరసము మేక, జింకపిల్లల మాంసరసము మంచినీళ్ళయందుగాని చవ్వనీటియందుగాని నివసించునట్టి చేపమాంసరసమును యివ్వవలెను. మరియు నిశస్త్రా

(గోధుమనత్తు) కలకండ, గసగసాలు, పీటిగంజాలు బాదంనూనెతో తయారుచేసి యివ్వవలెను. మరియు చెమ్మనుకలిగించునట్టి తైలమును గోరువెచ్చగా కాచి వాతజశిరోరోగమునందు చెప్పినవిధముగా తలకు లేపనము చేయవలెను. ముక్కునందు చెమ్మకలిగినవిశల మెదడునందు, శరీరమునందు, చమ్మకలిగినటుల గ్రహించవలెను. మరియు పొట్టుతీసిన యవలు, బనప్షా,కలువపూలు, కాహుతెకులు, ఈ మొదలగు వస్తువులకషాయముకూడా తలపైపోయవలెను. అథవా సొరగింజలపప్పు, కాహుపిత్తులు, పుచ్చగింజలపప్పు, కలువపూలు, బనప్షా, ఈవస్తువులను నూరి, చనుపాలలో కలిపి తలకులేపనముచేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి షరబతులు పానముచేయించవలెను. అట్టిషరబతులను వెనుక చెప్పియుంటిని. మరియు గోరువెచ్చని మంచినీళ్ళతో స్నానముచేయించవలెను. చల్లని గృహములయందు రోగినివశింపచేయవలెను. శీతల సుగంధికపుష్పములు, పన్నీరు, మొదలగునవి ఆఘ్రాణించునటులచేయవలెను. విశేషముగా నిద్రించుట మంచిది.

మరియు పరిశ్రమ, చింత, మైథునము, మొదలగు హానికరములగు పనులను మాని వేయవలెను. మరియు మలమును వెడలించిన తరువాత శరీరమునకు చెమ్మకలిగించుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. అనగా తలముర్ధనచేయుట కాచుట మొదలగు కారణములవలన మెదడునందు శుష్కత్వము కలిగినమెదల ఆశుష్కత్వముహరించి మెదడునకుపుష్టికలిగించును.

8 మాలిఖోలియా లక్షణములు.

వాతజతీక్ష్ణదోషము ఆమాశయమునందుగాని, మూత్రాశయమునందుగాని ప్లీహమునందుగాని,లేక మిరాకు * నందుగాని చేరి అచ్చట

* మిరాకుఅనగా పొట్టపైనాక్రమించియుండు ఖుల్లిపొరకుపేరు. ఈపొరవ అనపొట్టపైభాగము బిగించబడియుండును. ఒకప్పుడుపొట్టపైచర్మమునుకూడా మిరాకుఅని చెప్పుదురు.యెటులననగా కాఘాయొక్క అర్ధముపొట్టఖుల్లివ్యాధులయందు వర్ణించబ

ఘనీభవించి నల్లని ఆవిరికణముల దోషముగల పరమాణువులు దోషసంబంధమగు అంగమునుండి శరీరమునందుయెక్కి మెదడునందుచేరి రోగము పుట్టించుచున్నవి వుక్త దోషమునందువలె మెదడునందుచేరి అచ్చట ఇబ్బందికలిగించి మిరాకుభాగములకు అవశ్యముగావావు కలిగించుచున్నది. ఇందువలననె దీనిని మాలిఖోలియా మిరాకు అనబడుచున్నది. వావుకలుగు కారణమువలననే మాలోఖోలి యానఫ్ఖా మరియు నఫ్ కామె మిరాకియాఅని చెప్పబడుచున్నవి.

ఇట్టివ్యాధియందు దోషసంబంధము యీనాల్గు అవయవముల యందు కలుగుచున్నది. యిందువల్లనే యీవ్యాధి నాల్గువిధములుగా చెప్పబడినది. (1) ఆమాశయమునందు దోషముచేరి ఆమాశయమునందు వ్యాపింపబడి విశేషముగా శీతమును కలిగించి వావును పుట్టించును. మరియు, దోషము ఆమాశయమునందు ఘనీభవించుటకు అనేకులు వేరు వేరు విధములుగా చెప్పియున్నారు గాని యిచ్చట గ్రంథవిస్తరభీతివలన చెప్పక విరమించితిని.

2. మూత్రకోశమునందు దోషము ఘనీభవించి అచ్చట వావు గ్రంధులను పుట్టించును.

(3) దోషము తిల్లి (ప్లీహము) నందు ఘనీభవించి గ్రంధులు, వావు పుట్టించును. (4) మిరాకునందు దోషముకలిసి బాహ్యవేడి కారణమువలన దోషము ఘనీభవించి దగ్ధమొందుచున్నది. ఈ కారణమువలన మిరాకునందువావుకలుగును. ఒకప్పుడు వావుకలుగకున్నను నల్లని ఆవిరిపరమాణువులు అందుండి పైకెక్కి మెదడునందుచేరి మెదడునందుగల ప్రాణవాయువును నల్లగామార్చివేయును. ఇట్లు మార్చుట వలన భయము, చింత, ఆలోచన మొదలగునవి విశేషముగును పైన వర్ణించియున్నది. అనగా మలము అంగములందుచేరి నిలిచిన మెదడు

డును మరియు అశఅనగాపొట్టలోఅంగమునకు పేరు. అనగా ఆమాశయము హృదయము మూత్రాశయము ప్లీహము ఇత్యాది.

ఆవిరి పరమాణువులు ఆ స్థలమునుండి మెదడునకు యెక్కుచున్నవి. యీ కారణమువలన రోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది.

ఉక్తరోగలక్షణములు

కాలినవుల్లసితేజోణువులు విశేషముగావచ్చుట వాతము విస్తారమగుటవలన తేజోణువులు నిలిచిపోవుట, విశేషముగాభుజించినను భోజనబలము శరీరమునకు తక్కువగా చేరుట, ఆమాశయము, మిరాకునందు నొప్పి, మంట, పీకుకలుగుట, రొమ్ము నిగనిగలాడుచు బిగించినటులుండుట, నోటినుండి విశేషముగా నీరూరుట, కడుపు మిక్కిలి మెత్తగానుండుట, నాభియందు శూలకలుగుట, అల్పఆకలి విశేషముగాకలుగుట, భుజములమధ్య నొప్పి యీ మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, రోగికి ఆవిరిపరమాణువులు యెక్కు విషయము తెలియబడును. ఆవిరి పరమాణువులు యెక్కుసమయమునందు గొంతు, మాడు మండనారంభించును.

మరియు, ప్లీహమునుండి ఆరంభమగు వ్యాధియందు కలుగు లక్షణములు అనగా ఉక్తలక్షణములు తప్ప ప్లీహముకూడా పెరుగుచుండును. ఇదేవిధముగా ఆ మాశయమునుండిపుట్టినట్టిరోగము వాపువలనగాని లేక ఉష్ణములదోషమువలనగాని లేక శీతమువలనగాని వాపునుగలిగించునటుల జ్వరము, దాహము, పిత్తము వమనము వెంట రాకుండునటుల చేయుటవలన యీవ్యాధి వేరుగా ప్లీహమునందుగల దోషమువలన కలిగినదని గ్రహించుటకు వీలగుచున్నది. ఇదేవిధముగా మూత్రకోశమునందు గ్రంధులు పుట్టుటకు కారణము. యీవ్యాధి వెనుక మూత్రపిండముల వ్యాధులయందు చెప్పబడినేను. మరియు, యీవ్యాధియందు వుక్తరోగలక్షణములు కలిసియుండును. యీరోగము రెండేసి మాదేసిస్థానముల సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీవ్యాధి వుక్తరోగసంపూర్ణలక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, రెండవఅవయవమునందు రోగముపుత్పన్నమగులక్షణములు తెలియకుండినచో

దోషము కేవలము మిరాకునందు కలుగుచున్నది. విశేషముగా కడుపునందు వాపుకలుగును గాని ఆమాశయము నిరోగముగానుండును.

ఉక్త రోగచికిత్స.

పరీకృతానుసారముగా నలుబై దినములు ముందు వెనుకనరము శిరావేదనచేయవలెను. యీవ్యాధి రుధిరాధిక్యమువలన కలిగియుండినను మరియు బలము గలవానిని వుపద్రవములులేకుండిన అవశ్యకతానుసారముగా సమయానుకూలముగా రక్తమోక్షణము చేయవలెను ఈరోగమునందు వెడల్పు శస్త్రముతో ఛేదించవలెను. యెందుకనగా చిక్కని రక్తము వెడలుటకు వీలుగానుండును. దీని నిదానము యావత్తు వాతరోగమునందు చేయవలెను. దేనియందు శిరావేదన చేయదగునో ఆలోచించిచేయవలెను. మరియు ఈవ్యాధితోకూడా జ్వరమున్నయెడల విరోచనార్థము. (1) కలువపూలు (2) కాశినివిత్తులు, (3) కామంచి, (4) మాడీఫలరసాయనము, (5) కలకండ ఈవస్తువులను నూరిపానముచేయవలెను. మరియు బనఫ్షామగ్బతు గసగసాలమగ్బతులుకూడా వుపయోగించుట లాభదాయకము.

మాలీఖోలియా పత్యములు.

యవనూక, వేయించిన పెసరపప్పు, వీటిని బాదంపప్పుతోచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు జ్వరాంశము లేకుండినయెడల కడుపులోభాగమునందు శక్తి కలిగించుటకై కేవలము గుల్ఖందు యివ్వవలెను. మరియు విరోచనఔషధమునందు బాలంగు, గౌజుబాన్, సోపు, యీవస్తువులను చేర్చుట మిక్కిలిమంచిది. మరియు కోడిపిల్లలమాంసము కోడిగ్రుడ్లు యిటులనే బలము చేయునట్టియు శీఘ్రముగా పచనమగునట్టి వస్తువులు రోగికి భోజనార్థమిప్పించవలెను మరియు యేవస్తువునందు మలము తక్కువగానుండి రక్తము వుత్తమముగనో అట్టివస్తువులనుసేవించవలెను. మరియు యేఅంగమునందు వాపు లేక దోషము ఆమాశయము లేక మసారికా మిరాకునందుయున్నయెడల అవశ్యకతానుకూలముగా కడు

వు లోభాగముయొక్క అంగములయందు బలమును కలిగించునట్టి వస్తువులను యివ్వవలెను, అనగా కేలకాయగుజ్జు బాదరంజబోయా గాజుబాన్ పాటితిగె అఫసన్తీన్ మొదలగుకషాయమునందు కలిపి కోష్ణమును మృధుపర్చవలెను. తదువరి విరోచనము చేయించవలెను. మాలీఖోలియా మిరాకియందు అప్సన్తిన్ అధికలాభదాయకమని వైద్యవరులు వచించియున్నారు. మరియు అప్సంతీన్‌యొక్క సారాయి పర్బతుకూడా మిక్కిలి గుణము కలిగియుండును.

మరియు దోషము కేవలము ప్లీహామునందున్నచో విరోచనమునకు తీక్ష్ణఔషధము ఇవ్వవలెను. ఎందుకనగా ఔషధమునందు తీక్ష్ణత్వములేనిఎడల మలము తిల్లి (ప్లీహము) నుండి ఆమాశయము మరియు ఇతరఅంగములయందు నిలిచిపోవుచున్నది. మరియు మలము ధారాళముగా వెడలనేరదు. ఇందువలన ప్లీహాసంబంధమగు రోగమునందు తీక్ష్ణ విరోచనము యివ్వవలెను. యిట్లుయిచ్చినయెడల దోషము యితరఅంగమునందు చేరకుండును. మరియు రెండవ వుపద్రవము నిలిచిపోవును. మరియు దోషము ఆమాశయము మిరాకు (పొట్టపైనుండు ఝిల్లిపొర) మూత్రాశయమునందు యున్నచో కేవలము శిరావేదనవలన దోషమును తీసివేయవలెను. విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధములు యివ్వజనదు. తరువాత అవశ్యకతానుసారముగా అప్పుడు దోషము నిలిచియున్నయెడల కుళ్ళిపోవునను భయము కలుగును. మరియు దోషము సర్వశరీరమునందుచేరి యున్నయెడల దోషమును విరోచనముద్వారా వెడలించుట వుత్తమము,

ఈవ్యాధియందు వమనము చేయించుట సర్వదావర్జితము. యెందుకనగా వమనమువలన లాభము కలిగించుటకు బదులుగా నష్టముకలిగించును. అనగా వమనము దోషముయొక్క పరమాణువులను రేగగొట్టుచున్నది. అధోభాగమునుండి ఊర్ధ్వభాగమునకు తీసికొని వెళ్ళుచున్నది. రెండవది వాతజదోషము శరీరముయొక్క అవయవములయందు

అణగియుండును. అట్లు అణగియుండు దోషములు వమనముద్వారా బైటికి రాజాలకుండును గాన వమనము అవిరివరమాణువులను వృద్ధి వరచి కష్టమును బలవరచుచున్నది. మరియు ఒకానొకరోగికి సహజము గా వమనమై దోషము ఆమాశయమునందు నిలిచియున్నయెడల వమన ముచేయించవచ్చును.

విశేషగ ష్టవ్య.

ఈదోషమువలన వాపులేక కసువుయొక్క పైతొడియందు యున్నచో గుల్‌రోగణ్, జఠామాంసి, మస్తకి, వీటిని వకటిగాచేర్చి గోరువెచ్చగాకాచి ఆమాశయము, ఆమాశయము ముఖముపై లేవన ముచేయవలెను. గోధుమపొట్టుతో కాపడముచేయుట మరియు బాబూనా అకలీలుల్‌మలిక్, నిమ్మఆకులు, యీవస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయముతో కాపడము చేయుటవలన వాతమును నష్టపరచుటకు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు చెమ్మగల కాపడములు మిక్కిలి మంచివి, యెందుకనగా చెమ్మచేయుటవలన వాతముహరించును. శరీరమునందు చెమ్మచేరును. ఇటులనే యేఅంగమునందు దోషముకల దో ఆఅంగముయొక్క దోషమును తీసివేయును. మరియు శక్తి కలిగించుటకు వుక్తయంగములరోగములయందు చెప్పబడిన రోగచికిత్సలను చూడవలెను. మరియు మాలీఖోలియా (పిచ్చి) వ్యాధి దశ భిన్నభిన్న దోషస్థానము యితరదోషము యందుచేరుటవలన భిన్నభిన్నములుగా నుండును. దోషము మెదడుమధ్యభాగమునందుచేరినయెడల బుద్ధివివేక ముచెడిపోవును. అనగా మెదడు మధ్యభాగము జ్ఞానమునకు ముఖ్యస్థాన మగుటవలన బుద్ధిచెడిపోవును. జ్ఞానసంబంధమగు నమస్త కార్యములు నష్టమౌచుండును.

మరియు దోషము మెదడుయొక్క సమస్తభాగములను ఆక్రమించినయెడల ఆలోచనము, విచారము, కార్యములు, పనులు, యావత్తు మెదడునుండి ఉత్పన్నమగును కాబట్టి వీనియందు వుపద్రవము కలుగు

ను. మరియు, రెండవదోషము ఇందుమిళితమగుటవలన అనగా వాతము, పిత్తముతోచేరినచో రోగిప్రకృతియందుక్రోధము విశేషమగును. కఫము, వాతముతోచేరినచో రోగిమందబుద్ధిగా యుండును మరియు వరుండుట పొర్లాడుట బాగా తెలిసినవాడగును. దీని నిదానము అనేకపర్యాయము లు చెప్పబడియె. మరియు వాతము ఏదోషమువలన వహించబడినదో ఆదోషముయొక్క దశలందు అవశ్యముండును. దీనిని ఆరోగిలక్షణము లవలన కనిపెట్టవచ్చును.

ఉన్మాదరోగలక్షణములు.

ఈవ్యాధుఖయూవత్తు మాలిఖోలియా బేధములు. ఈఉన్మాదము నాలుగువిధములుగానుండును. ఇందువలన నీఅధ్యాయమునందు నాలుగుబేధములుగా వర్ణించితిని.

1 కుతరూబలక్షణములు.

*ఈకుతురుబ్ ఉన్మాదవ్యాధిబేధము. దీనిలక్షణములురోగిమిక్కిలి

* ,,ఈరోగనామములు, వైద్యవరులు భిన్నాభిన్నములుగా విధించి యున్నారు. హాకీంషెక్‌బూఅలిసేనాగారు కుతురుబ్ ఒకవిధమైనపురుగుఅనిన్ని ఈపురుగు, నీళ్లయందువిశేషముగా తిరుగునవిన్ని ఈపురుగుఒకప్పుడువెనుకకుఒకప్పుడుఎడమవైపునకు, ఒకప్పుడుకుడివైపునకు, తిరుగుచుండును. ఒకప్పుడునీళ్లలోమునిగి వెంటనేబైటికివచ్చును ఈపురుగువలెనె, ఈరోగిఅవస్తకూడా. ఒకప్పుడుకలుగుచుండును. ఇందువలననే ఈరోగమునకు కుతురుబ్ అని పేరుపెట్టబడియె.

మరియు, కుతురుబ్ మరియొకఅర్థము, గొర్రెయొక్క కాలి నపాతవెంట్రుకలకు పేరు. అనగా, ఈరోగికూడాగొర్రెవలె పొలములయందు తిరుగుచుండును. మనుష్యులనుచూచిదాగుచుండును. దీనిసదృశముగా, శబ్దము కలిగియున్నది. ఇట్టికారణమువలనఈవ్యాధియొక్క పేరు కుతురుబ్ అనిపెట్టబడియె. మరియు, కొందరు, జబ్బుఅమత్, మరియు ఇల్లితోజబ్ అనుచున్నారు, ఈరోగముయొక్క పేరువిషయమై అనేకకార్యములున్నవి, గానిఇందు, ఇంతవరకు ముగించితినని హాకీము షెక్అబూఅలి సేనాగారు వచించిరి.

క్రోధముగానుండుట, ఒకచోట నిలువకుండుట, హీనుడై తిరుగుచుండుట, మరియు ఎవరోతన్ను కొట్టిచంపబూనినారని తలచి భయమునొంది, గృహమునందున్ను, సమాధులు మొదలుగాగల స్థలములయందున్ను, దాగియుండుట, రాత్రిసమయమునందుమాత్రము బైటికి వచ్చుట మరియు కొందరు రోగులు భయము భీతిలేకుండా యుండునుగాని అధికక్రోధము కలిగి చింతాగ్రస్తుడై పచ్చనిరంగు కలిగి ఎండిన నాలుక కలిగియుండుట, మరియు మిక్కిలి వుష్ణప్రకృతి గలరోగి అని గ్రహించవలెను.

మరియు మనుష్యునిపై కురికి కొట్టబోవుట, పొలములయందు చతుష్పాదజంతువువలె చేతులు, కాళ్ళతో తిరుగుచూ భుజించక తిరుగుచుండుట, ఈరోగిపిక్కలు పాదములు, విశేషముగా తిరుగుటవలన గాయమై కురుపు చేసినను మానకుండుట, మరియు రాత్రికాలమునందు తిరుగుటవలన ముండ్లు, రాళ్ళు, మొదలగునవి తగులుటవలన కాళ్ళు యావత్తు బద్దలై చీలిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

కుతరుబ్ అను ఉన్మాదచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు అవసరమైన మొదల శిరావేదనచేయవలెను. దోషము పూర్తిగా పక్వమొందిన వెనుక పాచితీగె కషాయమును గాని యీకషాయమునకు సమానమగు గుణముగల ఔషధమునుగాని ఉపయోగించి దోషమును వెడలించి ప్రకృతి కాపాడవలెను. అనగా కావదములు చెమ్మను కలిగించు శీతజతైలాదులను లేపనము చేయవలెను. మరియు, జలుబు చెమ్మకలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. యీ వుపాయములను వెనుక చెప్పబడినవి గమనించవలెను. శరీరమునందు చెమ్మకలిగించుటకు తగుప్రయత్నము చేయవలెను. మరియు, సుచిగల పరిశుద్ధమగు బలముగల భోజనపదార్థములను యిప్పించవలెను. మరియు, సందేహము నివర్తింపజేయుటకై రోగికి హితవుగా నుండునటుల చేయవలెను. చింతను దూరపరచుటకై సంతోషముకలుగు పనులను చేయించవలెను.

మరియు, హకీము రహమతుల్లాగారు ఈవ్యాధియందు వీలుగా నున్నపుడు రోగిశిరంపై ముఖముపై కొట్టవలెను. పాదములపై వాతవేయవలెను. యెందుకనగా మెదడు శక్తిని అణచుచున్నది. మరియు, రోగిని తెలివిలోనికి తెచ్చుచున్నదని వచించిరి.

2. మానియా లక్షణములు.

మానియాయూనానిపేరు. పశువువలె ఉన్మాదవ్యాధియొక్క చేష్టలను చెప్పును. హకీమురాజీగారు వచించిన దేమనగా ప్రాచీన వైద్యవరులు మానియా అర్థముచెప్పియేయున్నారు యీవ్యాధిలక్షణములు రోగిపశువువలె తిరుగుట యేవస్తువుకనుపించినను దానిని విరిచిచించి పారవేయుట యెల్లప్పుడు మనుష్యులపై దుముకుట కొట్టబోవుట యీరోగి కండ్లకు మనిషివలె తోచకుండుట అనగా మాంసాహార పశువువలె (పులి, సింహము, మొదలగునవి) కనుపించుచుండుట మొదలగులక్షణములు మానియా అను ఉన్మాదరోగమునందు కలిగియుండును.

3 దావుల్ కల్బలక్షణములు.

ఇది మానియా అనునీవ్యాధిగల రోగులు సతతము క్రోధముతో కూడియుండును. కుక్కవలె సంతోషముచేయుచు ఒకప్పుడు మూర్ఖునివలెనుండును. యిందువలన యీవ్యాధికి యీపేరుపెట్టబడినది మరియు పుత్తరోగి యీవ్యాధిగలవానివలన కరవబడినవారలు జలరోగిచనిపోవును. అనగా వెర్రికుక్క కరచుటవలన చనిపోయినట్లు ఈరోగికాటువలన చనిపోవునని అనగా కుక్కకాటునుండి విషము యెక్కినట్లు యీరోగికాటువలన విషమెక్కి మెదడునందు చేరి అచ్చటనిలిచి అచ్చట దగ్ధవాతముయొక్క పరమాణువు లగుచున్నవి.

మరియు మాలియావాతముచేత దగ్ధమగుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఈరోగిచింత్రాగ్రస్తుడై యుండుట మాంసము దరించినటులుండుట, ఒక్కొక్కప్పుడు మాటలాడ నారంభించినయెడల వినువారికి పిచ్చివదలించుటకు మర్లభయుని భయముతోచుట మరియు క్రో

ధమువచ్చినయెడల దీర్ఘకాలమునకుగాని శమించకుండుట శరీరముచిక్కి-పోవుట శరీరకాంతి నల్లనగుట.

మరియు పిత్తము దగ్ధమగుటవలన యీవ్యాధికలిగినచో దీనిలక్షణములు అనగా రోగి మిక్కిలి అస్థిరుడై యుండుట మాదిఖ్యామువలన దుర్మార్గణములు చేయుచుండుట అటునిటు పొరలుట ఆలోచన చింత, యందుండుట ఈవ్యాధియందు మెదడులోభాగమునందు వాపుకలుగుట మెదడునందు వాపుకలిగినయెడల అవశ్యకముగా జ్వరమువచ్చును గాని యీవ్యాధియందు మాత్రము జ్వరముండదు.

దావుల్ కల్బ్ అను వున్మాదచికిత్స

ఈవ్యాధియందు పాచనము శరీరమునందు చెమ్మకలిగించినవెనుక హేతువుననుసరించి దోషమును తొలగించవలెను. దోషమును తొలగించునట్టి చికిత్సలయందుకూడా చెమ్మను కలిగించునట్టి ఔషధములను యివ్వవలెను. పత్యముకూడా మెదడునకు శరీరమునకు హృదయమునకు చలువచేయునట్టియు చెమ్మను పుట్టించునట్టి వస్తువులను దోషానుకూలముగా యివ్వవలెను.

4 సురారా అను ఉన్మాదలక్షణములు.

ఈరోగమునందు మానియా కరానితూస్ యీరెండువ్యాధులు వకటిగాచేరి యుండును. మరియు రోగారంభమునందు రోగివిశేషముగా మేలుకొనును. యేమిలోచక అటుయిటు తిరుగుచుండును. నిదురయందు తొందరకలిగి భయపడిలేచి కేట్టూప్పుచేయుచు ప్రశ్నానుకూలముగా వుత్తరమివ్వక వ్యర్థముగావుత్తరమిచ్చుచుండును. నేత్రములు మెర్రిగను భారముగానుండును. మరియు కండ్లలో యేమో వేసినటులరోగి ఆలోచించుచుండును. కండ్లవెంబడి నీరుకారుచుండును. మూత్రము తెల్లగను పలచగానుండును. ఒకానొకప్పుడు మూత్రము బంధించి పొత్తికడుపు చేతితో రుద్దుకొనుచు బాధుకొనుచుండును. ఒక్కొక సమ

యమునందు శరీరము వణుకనారంభించును. ఈలక్షణములు విశేషజ నూన్ అనువ్యాధి లక్షణములని గ్రహించవలెను.

జనూన్‌వ్యాధి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు తలయందుండు మలము తీసివేయుటకున్ను ఆవిరి పరమాణువులను బంధించుటకున్ను పిత్తజసర్సాంవ్యాధియందు చెప్పిన చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించు ప్రయత్నములను చేయువలెను. మరియు చేతులుంకాళ్ళు బంధించుటవుచితము. యెందుకనగా చేతులను బంధించుటవలన రోగికాళ్ళుచేతులు కదలించ జాలకుండును. అట్లుకదలించుటవలన వ్యాధి అధికమగును (2) మెదడు నందుండి మలము జారిపోవును. (3) రోగినకుతాను కొట్టుకొనుట యితరులను కొట్టుటగాని కలుగజాలదు. ఇందు విషయమై హాకీముతిబ్రి గారు నేను యిద్దరురోగులను చూచితిని. ఆయిద్దరు ఒకరికొకరు కొట్టుకొనుచుండిరి. మరియు స్త్రీలను స్మశానమునందు చెట్లకు వ్రేలదీశిరని చెప్పిరి.

వరుగెత్తుట వ్యర్థప్రలాపన లక్షణములు

ఈరోగము మాలిఖోలి యాభేదము. ఇదిఉపద్రవముచింతయొక్క కారణమువలన పుట్టుచున్నది. గాని సర్వదానష్టము కలుగకుండును. మరియు ఈవ్యాధి జ్వరఅంశములేనిది కలుగనేరదు. ఈరోగముస్థాన భేదములవలన మూడు విధములుగానుండును. (1) రోగము ఆరనభస్థానము మెదడునందుకలుగు రోగములు 6 విధములు (1) మెదడు వెనుక భాగముపొర విచారస్థానము. ఇదిప్రబలమగు వాతముతో నిండినఎడల దీనిలక్షణములు రోగిమాలికోలియా వ్యాదివలె కష్టము, దుఃఖము కలిగియుండును (2) పిత్తవాతాదిఖ్యము వలన రోగము వుత్పన్నమగును దీనిలక్షణములు పశువువలె చేష్టలున్ను ధైర్యమును కలిగియుండును

(3) రక్తవాతము మెదడునందు నిలిచినచో ప్రసన్నత, నవ్వుట, మరియు, నరములువాచుట, మొదలగునవి యీవ్యాధిలక్షణములు.

(4) మెదడునందు పిత్తము అధికముగానున్నయెడల రోగముకలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఉష్ణప్రకోపము, ఏమితోచకుండుట, (అస్థిరత్వము) తల గొంతునొప్పిగానుండుట, జ్వరము, శరీరము వచ్చగానుండుట ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

(5) మకరాంధికతీక్ష్ణ కఫదోషము మెదడునందు నిండియుండుటవలన వ్యాధికలుగుచున్నది దీని లక్షణములు, వదరుట, కనుబొమలు చేతితో తడుముకొనుచు పైకిచూచుచుండుట, తలబరువుగానుండుట, ముఖము [illegible] ఈవ్యాధిలక్షణములు.

(6) ఉష్ణము, సాధారణశుష్కత్వము మెదడునందు జేరి యుండుటవలన వ్యర్థముగా వదరుటకు కారణమగును. మరియు మెదడు ఎండుటవలన లఘువుగానుండుట, మేలుకొనుట (నిద్రనాశము) మలము వెడలకుండుట మొదలగు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

2వ భేదము రోగముయొక్క స్థానము మెదడుమాత్రమె కాక ఈవ్యాధి ఆమాశయముగాని పొట్టపైనుండు ఖిల్లిపొరగాని లేక గర్భస్థానముగాని లేక వీర్యస్థానముగాని లేక ముఖ్యఅంగమునందు జనించును. మరియు, ఈఅంగములలో ఏదో ఒకఅంగమునుండి మెదడునందు హానికలుగును. ఇట్టిహానికలుగుటవలన వదరుటకు కారణముగుచున్నది. మరియు హానికలిగించుట కేవలము యీదేహదశయొక్క కారణమువలన వ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు కష్టముగల అంగములనుండి ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు యెక్కుట ఆఅంగమునందు కష్టముకలుగుట అదలుట వ్యర్థముగా మాట్లాడుట మొదలగునవి యీవ్యాధి లక్షణములు. యీవ్యాధియందు రోగగ్రస్తఅంగమునందు చికిత్సచేయవలెను.

3వ భేదము. ఆవిరియొక్క తీక్ష్ణత్వమువలన సమస్తశరీరమునందుండు పరమాణువులు లేచి మెదడునందు చేరి బుద్ధిని చెరచుచుండును. యీవ్యాధియందుకూడా ముందు జ్వరమువచ్చుటకలదు. గాన ప్రథమమునందు జ్వరమునకు చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా జ్వరము నశించినయెడల వదరుట వ్యర్థప్రేలాపన మొదలగునవి తగ్గిపోవును.

అహంకారమూర్ఛత లక్షణములు

ఈవ్యాధికూడా మాలీఖోలియాయొక్క భేదము. యీరోగము నందు విచారముయొక్క క్రియాశక్తి పనులు చెడిపోవుచున్నవి. సంసార సంబంధమగు పనులు నిష్ప్రయోజనముగా చిన్నపిల్లలవలె పనులుచే యుచుండును. యీరోగి ధ్యానము సహజకార్యములయందు స్థిరముగా నుండును. మరియు, పనుల ఫలము మాత్రము సరిగా ఆలోచించజాలకుండును. ఈరోగమునకు రెండుకారణములుకలవు అందు మొదటి కారణము జలుబువలనగాని లేక శరీరమునందు జలుబు శుష్కత్వము వలనగాని మెదడుయొక్క మధ్యహారయందుకలిగి విచారమును కలిగించును. తలయొక్క మధ్యభాగము విచారస్థానము. రెండవకారణము తల మెదడుయొక్కహార మెత్తనిస్థానమునందు కఫప్రకృతి నిండియుండి ఆజలుబు చెమ్మవలన అనగా కేవలము జలుబువలన కలుగుచున్నది. ఇట్లు జలుబువలన కలుగు వ్యాధిలక్షణములు ముక్కునందు చెమ్మ అధికముగానుండుట, నిదురపట్టకుండుట ఇట్టి స్థితియందు తలపై వేడినీళ్ళు పోయుటవలన లాభముకలుగుట మరియు, జలుబు శుష్కించు హేతువుకూడా తెలియబడుట మొదలగునవి.

మూర్ఛత చికిత్స

ఈవ్యాధియందు ఉష్ణము చెమ్మపుట్టించుటకై కోడిమాంసరసమునందు దాల్చినచెక్క నల్లజీలకర్ర చేర్చి యివ్వవలెను. మరియు, మధురపదార్థములు తియ్యనియావాగులు మొదలగు వుత్తమభోజనములయందు బాదంనూనె చేర్చి యివ్వవలెను. మరియు, నాడ్రినూనె, బాబూనానూనె తలమధ్యభాగమునందు లేపనము చేయవలెను. ఇట్టి చికిత్సలవలన శుష్కత్వము తొలగి శరీరమునందు చెమ్మ వృష్ణముకలుగును. మరియు, మెందుగడ్డి ఆకులు నీళ్ళలో వేసి కాచి ఆకషాయమును తలపై పోయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, యీరోగము కఫకారణమువలన కలిగిన యెడల దీని లక్షణములు చికిత్సలను విస్మరణరోగముయొక్క లక్షణములు కలిగియుండును. చికిత్సకూడా విస్మరణవ్యాధి చికిత్సనేచేయువలెను. ఈవ్యాధి విచారశక్తియొక్క వుపద్రవము. మరియు, యీ వుపద్రవకారణము కూడా జలుబు వల్లనున్ను, కఫమువల్లనున్ను, కలుగుచున్నది.

మదపిచ్చ లక్షణములు

ఈవ్యాధిని అశక్తియని వాడుదురు. యీవ్యాధి లక్షణములు ఇది కామమువలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి తిందరయందు ఒక భేదముగానుండును. యీవ్యాధికామాంద కారమని చెప్పుదురు. యీకామదోషము గర్భముపై చుట్టుకొనినచో రోగిని శుష్కింపజేయును. యీ కారణములవలన రోగి మిక్కిలి చిక్కియుండును. యిందువలననే యీ రోగమునకు అశక్తివ్యాధియని పేరుపెట్టబడియె యిట్టి వ్యాధిని మనుజులు తమంతటతాము స్వయముగా సంపాదించుకొనుచున్నారు. యీ వ్యాధి వుట్టినతోడనే సదైవశోకసంతప్తముగానుండును. మరియు, వంటిగా నివశించుట, యేమియూలోచకుండుట వనులయందుఆశక్తిలేక నివృత్తియోజనముగానుండుట, తనకు మంచిదిగా తోచుచుండుట, మరియు, మాలీఖోలియా (ఉన్మత్తత) యందు యేయేలక్షణములుండునో ఆలక్షణములు కలిగియుండుట, మరియు, తనకు తాను సంపాదించుకొనుట యనగా రూపముగల పదార్థములనుచూచి తనకు లభించనందున ఆచింతయందుండుట యని భావము. మరియు, అటువంటి వస్తువును చూచుటయందు సదైవధ్యానముంచుటవలన తన శరీరము యావత్తు అట్టి వస్తువునందు ఆకర్షనముచేయుటవలన కలుగుచున్నది. యద్యాపి, వాస్తవములో రూపవతి అయినను కాకపోయినను అప్పుడప్పుడు సంభోగ విషయాదిఖ్యాతివలన రేయింపగలు యిట్టి చింతయందు మనస్సు యుంచినను లేక రూపముగువస్తువులను చూచుటవలన పూర్ణముగు విచారము మొదలగునవి ఈరోగకారణములగుచున్నవి. మరియు, దీనిసారాంశము

సదా చింతయుంచుటవలన శరీరమునందుగల రుధిరము దగ్ధమైపిచ్చి ను పుట్టించును. అట్టి కారణమువలన యీవ్యాధి దృఢత్వము నొందుచున్నది.

కామముయొక్క లక్షణములు.

కామాదిఖ్యాతయందు మనుజుడు తలవంచుకొని మౌనుడై యుండును. యేదైననొకమాటవినినను యేదైననొకపనిచూచినను దానిని మరచిపోవుచుండును. ఇట్టిరోగినేత్రములు లోపలికీడ్చినటులుండును. మరియు చంచలముగను నేత్రములు ఆరినటులుండునుగాని యేస్వప్నమయమునందు కండ్లవెంటనీరు స్రవించుచుండును. మరియు యేదైన రొుక వుత్తమవస్తువును చూపునిలిపి అతిప్రీతితో చూడ నారంభించును. మరియు యీవ్యాధిగల రోగి నలుగురితో కూర్చుండుటకు విరక్తిగలవాడై వంటిగా ప్రసన్నుడైయుండును. యీరోగియొక్క నాడియందు భేదమేర్పడియుండును. యీరోగి ముఖ్యచిన్నములు అనగా తనకుగల ప్రేమపాత్రినుచూచి అథవా దానిపేరు విని దీర్ఘశ్వాసనిటూర్పువిడువనారంభించును. మరియు యీ చిన్నములయొక్క న్యూనత కారణముయొక్క అధికత్వము రోగి వగాక్రమును దుర్బలమునందు నిర్భరమైయుండును.

కామముయొక్క చికిత్స.

ఈఅసక్తమనుజునియొక్క ప్రకృతి శరీరము యీరెంటిని ఔషధములు పథ్యములు మొదలగు సముపాయములవలన చెమ్మను కలిగించవలెను. మాలీఖోలియా (పిచ్చి) రోగమునందు చెప్పబడిన విధముగా యిందుకూడా వుపయోగించవలెను. అనగా రోగియొక్క శోకము చింత దేనివలన హరించునో ఆయావుపాయములను చేయవలెను. కామసంబంధ ఆసక్తరోగికి అనగా గానములు, నాట్యములు, సంగీతము, పాటలు, వాయిద్యము, కథలు, ధర్మసంబంధమగు ప్రసంగములు పురాణములు, మహాఋషియుల చరిత్రలు గొప్పఫకీరుల మహాత్మ్యములు

అనగా మనస్సోల్లాసము కలిగించి మనస్సును మార్పు కలిగించు ప్రయోగము చేయుచుండవలెను. అనగా ఇతర కార్యములయందు మనస్సు లి ప్తపరచి తనకు ప్రేమగల వస్తువునుండి మనస్సు విరక్తిజెందునటుల చేయవలెను. మరియు యీరోగముగల పురుషునికి వివాహముకాని వక్షమున వెంటనే వివాహము చేయవలెను. యెందుకనగా ప్రేమతో విషయభోగమువలన కామరోగము దూరపరచునట్టి సామర్థ్యము కలుగుచున్నది. లేక ఇతర స్త్రీ భ్రాంతి అధికమగుటవలన యీవ్యాధికలిగినయెడల ధర్మశాస్త్రానుసారముగా యిద్దరికి సాధ్యమయినంతమట్టుకు వీలుకలిగించి ఇద్దరికి సంయోగముచేయు నుపాయమును చేయవలెను గాని వివాహముచేయుట మిక్కిలి మంచిది. ఇంతకంటె నధికమగు నుపాయము వేరులేదు. యవ్వనులను వృథాగా నుంచకూడదు. ఎందుకనగా కామము, చింత వృద్ధియగును. మరియు రోగిబలవంతుడైనచో దోషములను వుచితవస్తువులతో వశ్యపరచి వెడలించవలెను. యీవ్యాధి బహుదా, ప్రకృతిఆధీనమైయున్నది. గాన శరీరమునకు కష్టము హానికలిగించుచున్నది. కాబట్టి ప్రకృతిసంబంధమగు ఓకిస్సవలన శరీరము మస్తిష్కమునకు తడిపుట్టునట్టి నుపాయములను చేయుటమంచిది. మరియు, ఇందు చెప్పబడిన సర్వవిషయములు సంసారము వదలినట్టి మనుజుల విషయమై చెప్పియున్నాను. మరియు, యీ రోగము విశేషముగా అవివాహము గల యవనపురుషులకు కలుగుచున్నది. మరియు, బాల్యమునందే సంభోగమువలన తన్మయుడైన కారణమువలన యీవ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్నది. పరాత్పరుడు యవనాంకుర దురధ్యాన్నమును యిట్టి దురాలోచననుండి తప్పించి నిజమార్గమునందుంచుగాక.

భయంకరస్వప్నములు

కాబూస్ అనగా భయంకరస్వప్నమని భావము. యీవ్యాధిని జానూమ్ అని కూడా వచించెదరు. యీ వ్యాధి నిద్రించు సమయ మునందు యేదో గొప్ప భారము రొమ్ముపై బడినట్లుండుట అట్టి సమ యమునందు శ్వాసబంధించినట్లు వూపిరాడకుండుట మెటుకదలుటకు వీలులేకుండుట, మాట్లాడుటకు నోరాడకుండుట, హీనస్వరముతో యితరులను పిలిచినట్లుతోచుట, ఒకానొకప్పుడు శ్వాసబంధించిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవ్యాధిని కాబూస్ అను చున్నారు.

శ్వాససంబంధించి శరీరమును స్తంభింపచేసిన యెడల యీవ్యాధికి కాబూస్ అను పేరువకలి జాగిత్ అనియు, ఖానికు (స్తంభింపజేయు నట్టియు కంఠమునుబంధించునట్టివ్యాధి) అనబడును. ఒకప్పుడు నిద్రించుసమ యమునందు విశేషముగా తలనొప్పి కలిగి మెడను స్తంభించి మెదడు నందుగల వాయుమార్గములను బంధించును. దోషముకూడా నిలిచిపో వును. వాయువు మెండగును. తరువాత కాబూస్ అను వ్యాధి కారణము వలన విచారము వుత్పన్నమగును. దోషహేతానుసారముగా ఈవ్యాధి రెండువిధములుగా విభజించబడెను.

(1) భేదము. ఆవిరియొక్క పరమాణువులు ఊర్ధ్వముఖముగా యెక్కుటవలన యీవ్యాధి పుట్టుచున్నది, దోషబలానుసారముగా యీ వ్యాధి మూడువిధములుగా నుండును.

రుధిరకాబూస్ లక్షణములు.

(1) ఆవిరియొక్క పరమాణువుల మూలము రుధిరమునందు చేరిన యెడల శరీరము, నేత్రములు యెర్రగానుండుట, అతినిద్రగానుండును

గాని గాఢనిద్రకలుగనేరదు. మరియు, నిదురయందు యెర్రని వస్తువులు కనుపించుట యీ మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

రక్తజ కాబూస్ చికిత్స

ఈవ్యాధియందు రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. కాళ్ళపిక్కలపై సలాకతో గంట్లువేసి రక్తము వెడలించవలెను. లఘుఆహారమును యివ్వవలెను. మరియు, రక్తమును పలచనచేయు నుపాయములు చేయవలెను. మరియు, రక్తబలము తగ్గించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించవలెను.

(2) భేదము. ఆవిరిపరమాణువుల మలము.కఫమునందు చేరినచో దీనిలక్షణములను వచించుచున్నాను. అనగా యింద్రియములు నీర్సించుట, శరీరము దుర్బలమగుట, నోరు ముక్కు వీనియందు నీరు స్రవించుట, నిద్రించుసమయమునందు తెల్లగను, ఆకుపచ్చగానుండు వస్తువులు కనుపించుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

కాబూస్ 2 వ భేద చికిత్స

ప్రథమ దశయందు వమనముచేయించి కఫమును వెడలించవలెను. పిమ్మట మెదడునందుగల కఫదోషముహరించి మెదడు స్థిరత్వమునొందుటకై తుమ్మును కలిగించునట్టి ఔషధములతో నశ్యముచేయించవలెను. గంధూషములు, లేపనలు మొదలగునవి చేయవలెను. మరియు, కాళ్ళుమర్ధించుట సర్వదూషితవ్యాధులయందు లాభదాయకమగును. వమనమూలముగా కఫము వెడలించుటకుగాను (1) సోయివిత్తులు, (2) ముల్లంగివిత్తులు, యీరెండువస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు తేనెకలిపి యివ్వవలెను. ఇందువలన వమనమగును. ఇట్టి వమనకరఔషధములు అనేకములు కలవు. మరియు, యూఃఖ్ పైకరా కోకాయా గుళిక శిరస్సు, దేహమును, శుభ్రపరచుటయందు మిక్కిలి మంచిదిగాన వీటిని తప్పక వుపయోగించవలెను.

(3) భేదము. ఆవిరి పరమాణువులయందు వాతముచేరిన యెడల దీర్ఘాలోచన కలుగుట, నిదుర అధికమగుట, నేత్రములు లోనికీడ్చుట, మరియు, నిద్రించుసమయమునందు చీకటిగను, నల్లగను కనుపించుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, ఆవిరి పరమాణువుల యొక్క రంగు ఆయాదోషములయొక్క రంగుగలిగి యుండును. అందు వలననే యీ దోషము అధికముగా యుండును. కాబట్టి యీదోష రంగు కనుపించుచుండును.

కాబూస్ రెండవభేదము

తలయందు జలుబు పుట్టిన కారణమువలన కాబూస్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. వృక్త రెండురోగములు మెదడునందుగల దుర్బల ముతప్ప వేరువిధముగా కలుగనేరవు. మరియు, యీరోగముయొక్క లక్షణములు నిద్రించు సమయమునందు విశేషముగా జలుబు ప్రవేశిం చును. యిందు మొదటి భేదముయొక్క లక్షణములేమియు కనుపించ నేరవు.

2 వ కాబూస్ వ్యాధి చికిత్స

అడవి నదావనూనె, ముంజగడ్డినూనె గోరువెచ్చగాకాచి తలపై మర్ధించవలెను. మరియు, శరీరమును యెరువు పుట్టించునట్టి వస్తువులు అనగా ఆవాలు, జున్ను, సజ్జ యీవస్తువులను అడవినీరుల్లిలో చేయబ డిన శిరకాలో కలిపి శరీరమునకు లేపనము చేయవలెను,

అపస్మారరోగ లక్షణములు

ఈవ్యాధియందు జ్ఞానములేక తిరుగుటను, నడుచుటకు, మొదలగు శక్తిహీనుడై యుండును. మరియు ప్రకృతి మారిపోవును. రోగి లేచుటకు శక్తిలేక పడిపోవుచుండును యిందువలననే దీనిని అరబ్బిభాషయందు సరాలనియు సంస్కృతమునందు అపస్మారమనియుచెప్పుదురు. ఈవ్యాధి సంపూర్ణకారణము మలసంబంధమగు బంధనము (పిటిక) అనవచ్చును. మరియు మెదడుయొక్క పొరలు తస్సంబంధమగు నరముల రంధ్రములయందు యీవ్యాధి పుట్టుచున్నది. యీకారణమువలన మెదడుసంబంధమగు జీవము తనమార్గమునుండి నరములయందు ప్రవహించజాలకుండును. కాబట్టి బిగబట్టును. అనగా మలసంబంధము నరములయందు నిలిచినయెడల జ్ఞానాది శక్తియొక్క క్రియలయందు వుపద్రవము కలుగనేరదని స్పష్టమగుచున్నది. మరియు నరములుకూడా బిగబట్టజాలవు గాని మలసంబంధమగు బంధపిటిక పూర్తిగా నరములయందు యేర్పడినయెడల సర్వదా జ్ఞానశక్తి నశించును. అనగా సత్తా (సన్యాసం) అనువ్యాధియందు చూడగలవు. మరియు రోగి యిరుచుకపోవుటకూడా కలుగనేరదు. యీవ్యాధిమెదడు ముందుభాగమునందు పుట్టుచున్నది. గాన సమీపభాగమునందుండుటవలన తక్కిన భాగములయందుకూడా కష్టము కలిగించుచున్నది. అనగా ఇతరభాగములయందు కష్టము కలుగకుండే జ్ఞానశక్తి స్మరణశక్తి నష్టము కాజాలవని ఆలోచించవలెను. మరియు యీరోగముయొక్క విశేషత్వమువలన లేక స్వల్పత్వమువలన లేక యీహేతువుయొక్క తగ్గుటవలన లేక హేతువు అధికమగుటవలన స్పర్శాకర్షణ, గానమంతుట హెచ్చుగుట తగ్గుట మొదలగుచేష్టలు గలుగుచుండును. ఇందువలననే జకీరెఖ్వారజ్మశాహి అను గ్రంథమునందు

చెప్పినదేమన, ఒకప్పుడు యీక్రిందచెప్పిన లక్షణములు కూడా కలిగి యుండుననియు యీ క్రిందివిధానమును చెప్పబడియున్నది. అపస్మార రోగము కనుపించిన వెంటనే తగ్గిపోవును. తిరిగి వచ్చుచుండును. గాన రోగి నీల్గుట, (యిరుచుకొనుట) మాత్రము యుండనేరదు. ఇట్లు కలుగుటకు వేరుకారణము గలదు. అనగా మలదోషము కొద్దిగా కలుగుట వలన రోగి యిర్చుకొనుట తటస్థించదు. మరియు రోగి బిగించుకొని పోవుటకు మూడుకారణములు గలవు. ఇందు (1) నరములు, దోషముతో నిండియుండుట, (2) వాతనాళములయందు చెమ్మ అధికమగుట (3) మెదడు బిగలాగుట, పీకుట, బంధించినటులుండుట యీకారణములు యావత్తు యీవ్యాధి నివర్తించుటకు శుష్కత్వము కలిగించుటవలన నివారణము కాజాలదు. యెటులనగా రోగి విర్చుకొనిపోవుట (పిట్సు) శుష్కత్వకారణమువలన అయినయెడల నిమ్మళముగా తెరలుపుట్టించును. యీశుష్కత్వము మెదడునందుచేరి మెదడునందుగల చెమ్మ ఆరుట వలన మెదడు బిగబట్టినయెడల రోగికి ముందుగా మరణము సంభవించును. ఇందువలననే అపస్మారమునందు బిగిసికొనుటకు ముఖ్యకారణము మరియు నరములు, దోషముతో నిండిపోవుట మెదడు బిగబట్టుటవలన స్పష్టమగుచున్నది.

మరియు మెదడు బిగబట్టుట మెదడుయొక్క జ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణత్వమువలన ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు చేరుటవలన విషమువశనండి కంఘనమెత్తి పరమాణువులు పారిపోవుటవలన యీరోగము వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు యెల్లప్పుడు యిట్టిసమయమునందుగల మలము విశేషముగా మెదడునందు చేరుచున్నది. మరియు యీమలము స్వల్పకారణమువలన కొద్దిగా అందుండి వదలి అల్లుకొనుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు ఆవిరిపరమాణువులు మెదడుయావత్తు ఆక్రమించుచుండును. మరియు యీపరమాణువులు వాయువు ప్రచారముచేయు నరములయందు నిండుచున్నది. ఇట్టిసమయమునందు సంపూర్ణముగా సంతిస

కారణమువలన బంధనమేర్పడి అపస్మారమను వ్యాధి పుట్టుచున్నది. ఒకప్పుడు మలము మరియొక అంగమునందు నిలుచుటవలన ఆమలముయొక్క ఆవిరిపరమాణువులు మెదడుపై పునకు యెక్కుచున్నవి. మరియు హీనదశయొక్క కారణమువలన మెదడు బిగించుటవలన ఆవిరిపరమాణువులు విశేషముగా మార్గములయందు నిండుటవలన బంధనము (పిటిక) ఏర్పడుచున్నది. ఒకప్పుడుమలదోషము బొత్తిగా లేకపోయినను విషజంతువులు అనగా తేలు, పాము, మొదలగునవికట్టుట, కరచుట, వలన ఆజంతువులవిషము రక్తనాళమునందు ప్రవేశించి అంగముల సంయోగము వలన మెదడునందుచేరును. ఇట్లుచేరినయెడల మెదడునకు జెరుపుసంభవించి మెదడునంతట తానే బిగిసిపోవును. గాని విషముయొక్కసారము మెదడునందు చేరకుండును. మరియు మెదడు బిగించుట వలన అవశ్యముగా బిగిసికొనిపోవుట అపస్మారమను వ్యాధి పుట్టున్నమగును లేక అట్టిసమయమునందు మలము తక్కువగానుండి మెదడునందు శక్తి విశేషముగానుండిన ఎడల అట్టికారణము వలన కూడా మెదడు కను అతివేగముగా గ్రహించగలుగును అనగా మెదడు బిగిసికొనిపోవునట్టి హేతువువలన ఈవ్యాధి మూడు విధములుగా వర్ణించబడెను.

1 వ. భేదము అపస్మారలక్షణములు.

మొదటి భేదము కేవలము మెదడు నుండి పుట్టుచున్నది. దీని లక్షణములు: ఈరోగములు నాల్గు విధములుగానుండును. (1) మెదడునందుగల కఫదోషము వలన ఈవ్యాధిపుట్టగలదు. దీనిలక్షణములు బుద్ధిచెడిపోవుట. ఇంద్రియములు నీర్సమగుట తలయందుబరువు అపస్మారమునందుండునప్పుడు నోటినుండి ఆవిరివెచ్చగా విశేషముగా వెడలుట నోటినుండి జొల్లుగారుట ముక్కువెంట నీరుకారుట శరీరముయావత్తు జారిపోయినటులుండుట, ప్రకృతిచల్లగానుండుట, మరియు కదలుటకు కఠినముగానుండుట, తిరుగుటకు కష్టముగానుండుట, ఈమొదలగు లక్షణములు కఫము వలన కలిగినవ్యాధి అని తెలిసేది.

1 వ భేదము అపస్మారచికిత్స

మలము పక్వపరచి శరీరమును శుద్ధిగొనరించుటకై తీక్ష్ణవిరోచన ఔషధము ఇవ్వవలెను. మరియు కఫము వెడలించుట ముఖ్యము. ఇందువిషయమై యారజ్ మాత్రలున్ను, గారిఖూన్, ఇక్ మఖఖూన్ గుళికలున్ను ముసాంబరము మాత్రలున్ను, శిశిల్యాస్ మాజూన్, ఈక్రిందవివరించిన ఔషధమున్ను, మెదడునకు శుభ్రపరచుటకై మిక్కిలి లాభదాయకములు. ఈఔషధమును చేయుక్రమము ఈక్రింద వివరించియున్నాము.

కఫజ అపస్మార హార గుళికలు

ముసాంబరము, తెగడ గారిఖూన్, కాటుకవిత్తులు, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు, సకమోనియా, ఈవస్తువులు అవశ్యకతానుకూలముగా తేనతో నూరి మాత్రలుచేసి విరోచనార్థము ఇవ్వవలెను. విరోచనమైనతదుపరి మిరియాలు జున్న మెత్తగా నూరి నశ్యముచేయవలెను. ఈనశ్యము వలన తలయందుగల శ్లేష్మములము నశించును. మరియు ప్రతిదినము కొద్దికాలము రోగిని పరిశ్రమచేయునట్టుల ఆజ్ఞాపించవలెను. మరియు శరీరము చేతులను పైనుండిక్రిందివరకుమర్దించవలెను. పాదములను మర్దించనారంభించి తలను మర్దించవలెను. ఈవిధముగా శరీరము, కాళ్లు, చేతులు, శిరస్సు, మొదలగు అంగములను ఇందులో చెప్పిన విధానముగా ఒకదాని తరువాత నొకటిమర్దించుట మిక్కిలి ప్రశస్తము.

అపస్మారరోగ అపథ్యములు.

మలకారక, అజీర్ణకారక, పదార్థములను శేవించుట, అండశాఖములు భుజించుట, మరియు ఏశోషమువలన దోషముకలిగి ఆదోష మలము కలిసి ఆమలముయొక్క ఆవిరిపరమాణువులు ఉత్పన్నమగునో అట్టివస్తువులను అపస్మారరోగవర్జించవలెను. మరియు, శరీరమునందు దీర్ఘముగా జీర్ణముకాగల వస్తువులను అనగా సీఫ్ (యాఫిల్సు) సలగం, ముల్లంగి యిత్యాది వస్తుసేవన చేయకూడదు. మరియు, శీతము, ఉష్ణము, మైదు

నము బొత్తిగా వర్జించవలెను. పారుచున్నట్టి నీరు, వెన్నెలను చూచుట మాన వలెను. మరియు, ఉన్నతప్రదేశమునందు కూర్చుండుట, స్నానసమయ మునందు విశేషముగా నుండుట, విశేషముగా నడుచుట, గుర్రముపై నెక్కి సవారీచేయుట, మెరుపుగలవిన్ని, తిరుగునట్టి వస్తువులను నిదానించి చూచుట యీ మొదలగు యావత్తుపనులు అపస్మారరోగికి మిక్కిలి హానికరములని తెలియవలెను. మరియు, కఫజ అపస్మారముగలరోగికి కౌజుపిట్ట, పూరేడుపిట్ట, మాంసములందు సున్నవుతేటచేర్చి పక్వపరచి భుజించుట మిక్కిలి మంచిది. మరియు, అపస్మారములోనున్న సమయ మందు యింగువ, తేనెనీళ్ల కలిపి నోటిలో పోయుట మిక్కిలి లాభ దాయకము.

మాజూన్ శిశిల్యాన్ చేయు క్రమము

అక్కలకర్ర, ఉస్తెఖుద్దూస్, సియాలియూన్ యివి ప్రత్యేకము 35 మాషములు. గారీఖూన్ 17½ మాషము ఖ.కిర్దమానా, యింగువ, కచూరములు, పూదీబల్సాన్, బల్సాన్మాత్రలు, యివిప్రత్యేకము 5½ మాషములు. యీవస్తువులు యావత్తు కల్వమునందుంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి అడవినీరుల్లితో చేయబడిన శికంజబీన్యందు కలిపి 4½ మాషము యివ్వవలెను. ఈవస్తువులలో కిర్దెమాన క్రొత్తదిగా నుండవలెను. యింగువ సుంగధమైదిగా నుండవలెను.

(అధవా) దీర్ఘశ్లేష్మ అపస్మారరోగికి యారజ్ హిర్మిస్ మరియు శిమనల్లజీడిగింజలు మిక్కిలి వుపయోగకరములని గ్రహించవలెను.

2 వ. వాతకారణమువలన గలుగు అపస్మార లక్షణములు

ఈవ్యాధిలక్షణములు గుండె అదరుట, (హార్టుదడ) నోటివెంట ఆవిరివెడలుట, నోరు వుల్లగానుండుట, రోగి అప్పుడప్పుడు భూమిపై విర చుకొని పడుట, యీరోగియొక్క కాంతి ఆమ్లపదార్ధముయొక్క విశే షత్వము వలన వృద్ధిస్థానము పుబ్బుచుండుట, మరియు, అపస్మారమునకు ముందు చెడుఆలోచనలు విచారము అధికమగుట యిట్టిసమయము

నంను మలము మెదడునుండి శరీరమునందు కూడా వ్యాపించియున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు, ఈరోగము కఫజ అపస్మారముకంటె క్రూరమైనదని చెప్పబడును. యెట్లనగా కఫము మెదడు యొక్క ప్రకృతానుకూలముగా నుండును. యేది అనుకూలముగానుండునో అది స్వల్పహానిచేయునని గ్రహించవలెను.

2 వ. వాతజ అపస్మారచికిత్స

మలమును పక్వముచేయుటకై పాడితీగె, క్వాదము, వాతమును దూరపరచుటకై వాతహరఔషధములను మలమును పక్వపరచుటకున్ను మెదడునందు బలముకలిగించుటకున్ను ప్రుపయోగించవలెను. మరియు, అంబరు, పన్నీరును వాసనచూడవలెను. కోడిమాంసము, మేకమాంసము మొదలగు మాంసరసములు యివ్వవలెను. ఇస్పిదాజ్ కూడా యివ్వవలెను. ఇస్పిదాజ్ అనగా ఒకవిధమగు రసపదార్థము.

3 రుధిరదోష అపస్మార లక్షణములు

కేవలము రుధిరదోషమువలన అపస్మారవ్యాధి బహుతక్కువగా నుత్పన్నమగుచున్నది అనగా పిత్తము వాతరక్తములవలన కఫజరక్తము వలన మరియు వాతకఫములవలన పుట్టుచున్నది. మరియు రుధిరవిశేషత్వము తలయందు కలుగుచున్నది. దీనివర్ణనము విశేషముగా చెప్పబడియె తిరిగి చెప్పబడుచున్నది. అనగా రక్తనాళము పూర్ణముగా నిండియుండుట ముఖము యెర్రగను బరువుగా నుండుట అపస్మారసమయమునందు ఒకానొకప్పుడు ముక్కువెంట రక్తము స్రవించుట యీవ్యాధికి ముందు అనేకవిధములుగా శిరస్సునందు వేదనము కలుగుట యెల్లప్పుడు తలబరువుగానుండుట కండ్లు చీకట్లు గ్రమ్ముట అలలిరుగుట మరియు ఆమాశయముయొక్క రిక్తదశవలన ఘుశ్వనునొంది ప్రకృతానుసారముగా విరోచనములగుట యీ మొదలగు లక్షణములు యావత్తు మెదడుసంబంధమగు అపస్మార లక్షణములని గ్రహించవలెను. మరియు యీఅపస్మారము వస్తూపోతూ యుండును. ఒకప్పుడు ప్రత్యేక సమయమునందు

తలయందుగల కష్టము వలన దుఃఖము నొందుట బుద్ధిచెడిపోవుట యీ మొదలగునవి వాతము రక్తవాతము కఫము వలన బుట్టినట్టియులదోషము వలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

శివ, రుధిరదోష అపస్మారచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు సాఫీన అను నరమును ఛేదించి రక్తము వెడలించవలెను. పిక్కలపైని రకులు వేయవలెను. ఆహారమును కొద్దిగా యివ్వవలెను. మరియు మలము తలయందు తప్ప తక్కిన శరీరము యావత్తు ప్రవేశించి యుండినచో మలము శరీరమునందు ప్రవేశించునట్టి లక్షణములు వేరుగానుండును. ఆలక్షణములు కనిపెట్టదగియుండును. అట్టి సందర్భమునందు అవశ్యముగా ముందు రెండుచేతులయందు నరేరూ అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. ముందు ఒకచేతినరమును ఛేదించి అటుపిమ్మట అవశ్యానుకూలముగా రెండవచెయ్యి నరము ఛేదించవలెను. మరియు రోగబలానుసారముగా రక్తము వెడలించవలెను. మరియు అపస్మారరోగికి రక్తమోక్షణము చేయుటకు వసంతరుతువు మంచిది. మరియు మెదడునందు దుర్బలము జలుబు ప్రవేశించునట్టియును కలుగనియెడల కొన్నిదినముల తరువాత అవనరమునుబట్టి నాలుకక్రిందినరములు ఛేదించి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు ముచ్చనగుంటయందు శస్త్రముతో గంటుపెట్టి రక్తముతీసివేయవలెను. శిరావేదనము అవసరము కలిగినయెడల నరఛేదనము అనగా చెడుమలము యెచ్చటయున్నదో అస్థలమునందు శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు వారమునకు ఒకపర్యాయము తిరిగి రక్తమోక్షణము చేయవలెనుగాని అన్నినరములు వకేపర్యాయము ఛేదించకూడదు. మరియు మలమును శుద్ధిచేయునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. అవసరమునుబట్టి సాఫీన్ అను నరమును ఛేదించవలెను. లేక రెండుకాళ్ళపిక్కలపై రకులు వేయవలెను. ఇందువలన యీవ్యాధి శాంతించనియెడల మండము వెడలించవలెను. అనగా రక్తము ద్వారా

మలమును తీసివేయవలెనని భావము. మరియు 7 దినములు రోగిని స్థిమితముగానుంచి తిరిగి రక్తమువెంట మలము వెడలించవలెను. అథవా హృదయము (హార్టు) మెదడుయొక్క శక్తిని రక్షించుచు తిరిగి మలము తీయవలెను. ఇందువలన ఆవిరిపరమాణువులను పుట్టించునట్టి మలమును మొదలంట నశింపచేయునని గ్రహించవలెను.

4 పిత్తజ అపస్మార లక్షణములు.

పిత్తకారణమువలన అపస్మారము బహుస్వల్పముగా వుత్పన్నమగుగు. దీనిలక్షణములు కేకలువేయుట యేమిఆలోచకుండుట తంద్ర ఉష్ణము నధికముగా నుండుట వమనమగుట ముఖము కండ్లు పచ్చగానుండుట అపస్మారము తర్చుగావచ్చుట మరియు వ్యాధి స్వల్పముగా వచ్చుట ఒకప్పుడు లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. అనగా మలము విశేష లఘువుగా పలచగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. దీనివిషయమై వెనుక చెప్పియున్నాను.

4 పిత్తజ అపస్మార చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు పిత్తమలను తీసివేయుటకై ఆలుబకరా షర్బతు చింతపండు షర్బతు చల్లని నీళ్లయందు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు ప్రకృతి స్థిరపడుటకై చల్లని నశ్యములు చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి చల్లని తైలములను తలకులేపనముచేయవలెను. మరియు అపస్మారము వచ్చినప్పుడు యేఅంగము బిగించబడియున్నదో దానిపై తైలములను గోరువెచ్చగా కాచిన నీళ్ళయందుకలిపి ఆఅంగములపై పోసి మర్దించవలెను. ఇందువలన శరీరము బిగించుట దూరమగును. మరియు అపస్మార సమయము నందేగాక తరువాతకూడా తైలలేపనము చేయుటమంచిది.

(లాభము) మెదడు సంబంధమగు అపస్మారమువలన తలపై నొసలుపై తెల్లని మచ్చకలిగినచో అపస్మారద్రవ్యములు నష్టమైనవని గ్రహించవలెను. హాముహూవన్ అనువారు ఈఅంశమును వచించియున్నారు.

2వ భేదము శరీరమునందు వుత్పన్నమగు అపస్మార లక్షణములు

ఈఅపస్మారము శరీర అవయవముల యందు అనగా ఆమాశయము ప్లీహము, (స్ప్రీన్) పొట్టపై పొరలు హృదయము, గర్భస్థానము, చేతులు, కాళ్లు, ఇటువంటి వేరు వేరు అంగములయందు పుట్టుచున్నది. అనగా సంయోగమువలన కలుగు తలనొప్పియందు వివరించబడినది. మరియు ఆయా అంగములయందు దోషముల ఆవిరిపరమాణువులు వాతముతో కలసి మెదడునందు చేరుటవలన అపస్మార రోగము పుట్టుచుండును. మరియు అంగముల సంయోగానుసారముగా ఇట్టివ్యాధులు అనేకభేదములు కలిగియుండును.

(1) అపస్మారము ఆమాశయ కారణమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా ఆమాశయమునందు దూషిత కఫముగాని వాతముగాని పిత్తముగాని నిండియుండినచో ఆదోషములనుండి ఆవిరిపరమాణువులు మెదడువైపు నెక్కుచున్నవి. ఒకప్పుడు తగ్గుచున్నవి. ఇటువంటి హీనఅవస్థయందు మెదడు కష్టము ననుభవించుచు శుష్కించుచున్నది. ఈకారణమువలన ప్రాణవాయువు సంబంధమగు మార్గములు బాధించబడుచున్నవి. ఇట్లు దోషము క్షోభవించుటవలన అపస్మారము వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు దోషము మెదడునందు మలదోషము స్థంభించకుండినచో యీవ్యాధి కలుగనేరదు. అయినను మేదోశక్తి మిక్కిలి బలముగను తేజోవంతముగానున్నయెడల స్వల్పదోషముకూడా కలుగగలదు. అనగా ఆవిరిపరమాణువులు స్వల్పముగా నున్నను మెదడు బలమువలన మిక్కిలి పరాక్రమము గలవగును.

ఈపరమాణువుల మలము మిక్కిలి కూరమగానుండును. ఒకానొకప్పుడు చెడు ఆవిరి పరమాణువులు అధికమగుటవలనకూడా మెదడు కష్టపడుచున్నది. మరియు, బిగిసిపోవుచున్నది. యిట్టి అవస్థయందు యేదో హేతువువలన అపస్మారము వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, విశేష ఆవిరిలక్షణములు యీనునిమిత్తము చెప్పబడినవి. మరియు,

లఘువగు ఆవిరివలన విశేషమై తిరుగునట్టి, నడుచునట్టి అంగముల యందు దోషబాధనము (పిటిక) యేర్పడనేరదు. యెందుకనగా కారణము బలమున ఉండకుండునో ఆవిరి ప్రాణవాయువుయొక్క స్వభావిక చేష్టలను యెన్నడు తగ్గించజాలదు. మరియు సామాన్యఅంగములో ఆవిరి యొక్క పరమాణువులు రేగుచున్నవో అచ్చట స్వయముగా దోష సంబధము (పిడిక) యేర్పడుచున్నది. మరియు, పరమాణువులు పైకెక్కిన తరువాత మెదడుయొక్క జలుబువలన యీపరమాణువులు జాస్తి యగుచున్నవి. మరియు, ఆస్థానమునందు పిత్తముయొక్క ఆవిరివలన పరమాణువులు విశేషకారణమువలన బంధనము (ముడి) కలుగుచున్నది. యెటులననగా అందున్నస్వభావిక గురుత్వము యెప్పుడు కలుగజాలదు. పరమాణువుల మలముయొక్క లఘుత్వము ప్రకటనమగును. యిదేవిధముగా పిత్తజ అపస్మారరోగము మిక్కిలి స్వల్పముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది.

1 అపస్మారసామాన్యలక్షములు

(1) అపస్మారరోగి నాలుక వచ్చగను మరియు, నాలుక క్రింద నరములు ఆకుపచ్చగానుండుట.

(2) మనస్సు చెడుటవలన స్వల్పముగా కోపముకలుగుటవలన తల బరువుగానుండును.

(3) అపస్మారము రాకముందు నాలుక మిక్కిలి బరువుగానుండుట.

(4) స్వప్నములు విశేషముగా వచ్చుట, చెడుస్వప్నములు కలుగుట, స్వప్నములు మరచిపోవుట, నపుంసత్వము కలుగుట ప్రతి వస్తువును చూచిన భయముకలుగుట.

(5) నోట ఆవిరి వెడలుట.

(6) మాలీఖోలియా (ఉన్మాదము) రోగివలె చెడుఆలోచనలు కలిగించుకొనుట.

(7) హృదయము బిగిసినటులుండుట మరియు, సంతోషము లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(8) ఏకార్యమునందున్ను స్పృహలేకుండుట, ఆగ్రహపడుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు మెదడు సంబంధమగు అపస్మారలక్షణములని యెరుంగవలెను.

ఇప్పుడు యితర అంగముల సంబంధములుగల అపస్మారరోగ లక్షణములను చెప్పెదను.

ఆమాశయమునందుగల దోషకారణమువలన అపస్మారవ్యాధి ఉత్పన్నమగుచున్నది యీవ్యాధి 6. విధములుగానుండును. (1) వున్మాదమువలె ఆమాశయముకదలుచుండుట, (2) ఆమాశయమునందు మిక్కిలి ఆకలికలుగు సమయమునందు వ్యాధికలుగుచుండుట, (3)ఆమాశయమునందు పొడిచినటులుండుట, మంట, కంపరము (4)ఒక్కొక్కప్పుడు రోగి కేకలువేయుచు లేచుట, ఒకానొకప్పుడు విరోచనము, వీర్యము వకేసమయమునందు వెడలుట, రోగసమయమునందు నరములు లాగుట, పేగులుబ్బుట, కీచుగొంతువచ్చుట. (5) వమనమైనవెంటనే అపస్మారము తగ్గుట, (6) అజీర్ణము మలము నిండినకారణమువలన అపస్మారము విశేషముగావచ్చుచుండుట, రోగసమయమునకు ముందుగా కనుపించుచుండుట, మరియు, విశేషకాలమువరకు నిలిచియుండుట ఈ మొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందుగల దోషదుష్టత్వమువలన కలుగుచున్నవని తెలియవలెను.

మరియు, దోషప్రకోపమువలన వృద్ధియగుచున్నవి. యెటులననగా ఈరోగము దోషముయొక్క దుష్టహేతువువలన కలుగుచున్నది. ఒక్కొకసమయమున నిద్రావస్థయందు కూడా కలుగుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు ఆకలి విశేషమగును. ఎటులననగా ఈఅవస్థయందు రక్తదశపొందుచున్నది. దోషము సహజముగా మెదడునందు చేరుచుండును. దోషము ఆమాశయమునుండి మెదడు

నను చేరునప్పుడు మధ్యభాగమునందు ఆటంకము కలుగజేయునట్టి వస్తువు లేనికారణమువలన మెదడునందు చేరుచుండును. ఈ కారణము నుబట్టి ఆమాశయ పూర్ణదశయందు మారుమారు భుజించినను ఈ వ్యాధివలన విశేషహాని కలుగనేరదు. ఎట్లనగా ఆమాశయము నిండియుండు కారణమువలన చెడుదశ మెదడునందు సహజము చేరజాలదు.

(6) విశేషముగా ఉచితభోజనములను భుజించుటవలన అపస్మారము నశించగలదు. ఔషధమును సేవించవలసిన అవసరముండనేరదు. మరియు, ఈ అంశమువలన తెలియబడునదేమనగా, చెడుదోషముల కారణమువలన అపస్మారము పుట్టుననియు గ్రహించనగును మరియు, విశేష దోషమువలన కలుగు చెడులక్షణములు అనేకపర్యాయములు విభజించియున్నవి. ఇట్లు చెప్పుటవలన రోగముకలిగించునట్టి దోషభేదములు తెలియబడుచున్నవి.

అపస్మార సామాన్య చికిత్స

ఈ వ్యాధియందు వైద్యునికి వుచితమని తోచినయెడల నలేరు, మరియు, బాసలికు, అమనరములను భేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. యెట్లనగా రక్తమోక్షణము వలన నాలుగు దోషములు హరించును. మరియు, సమస్తములదోషములు హరించుటకై విరోచన వమన, క్రియలను చేయవలెను. మరియు, ఆమాశయ సంబంధమగు అపస్మారమునందు వమనముచేయుట మిక్కిలి గుణదాయకమని గ్రహించవలెను. మరియు, విరోచనము కానటువంటి ఔషధములు క్వాదములు ఉపయోగించుట ఉచితమని గ్రహించవలెను.

దోషము కఫయుక్తమైనయెడల వమనము చేయుటకై ముల్లంగి విత్తులు, సోయివిత్తులు, నూరి తేనెతో చేయబడిన శికింజబీను యందు కల్పి యిచ్చి వమనము చేయించవలెను.

దోషము పిత్తయుక్తమైనచో ఖుర్బూజావిత్తులు, సోయి, ఖుర్బూజావిత్తుల క్వాదమునందు సముద్రిలవణముచేర్చి అందులో శికింజబీను

కలిపి ఇవ్వవలెను. దీనివలన వమనమగును. మరియు, ఉష్ణోదకపానము చేయుట వుచితముగా యుండును. ఇటుల వమనక్రియలవలన వమనము చేయుంచి ఆమాశయమునకు పుష్టికలిగించవలెను. ఇట్లుచేయుట వలన ఆమాశయమునందు మలము చేరజాలదు. మరియు ఆమాశయమునకు బలము కలిగించు ఔషధములు దోషానుగుణ్యముగా వుపయోగపరచవలెను, అనగా కఫదశయందు గులాబిపూలు, రూమామస్తకి, సాంబ్రాణి, అగరు, జటామాంసి, ఈఅయిదు వస్తువులు చూర్ణించి పన్నీరుతో కలిపి ఆమాశయముపై లేపనము వేయవలెను. మరియు, తిరియాకు అరబా * పుష్టముకు కలిగించునట్టి జవారిష్, గుల్ఖందు, యివ్వవలెను. మరియు, వేయించిన మేకమాంసము జాంగలపక్షుల మాంసాములయందు దాల్చినిచెక్కచేర్చి వేయించి యివ్వవలెను.

వాతదోష అవస్మారమునందు చందనము, పన్నీరు, ఆమాశయముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, కఫజదోషమునందు చెప్పిన ఔషధములను యివ్వవలెను. మరియు పాలుత్రాగునట్టి మేకపిల్లమాంసము కోడిపిల్లమాంసము పెసలు, బాలంపస్పా, పాలకూరచేర్చి వండిన శాకము యివ్వవలెను.

పిత్తజదోష అవస్మారమునందు పెద్దపాయలు, కాహూఆకులు, వేముదిగుల్లు నూరి శిరకాలో కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు బేదానవందురుబ్బు, తవాషీరి, వేయించిన ధనియాలు, నూరి రసముతీసి యివ్వవలెను. మరియు దానిమ్మగింజల రసముగాని చింతపండుగాని మేకమాంసమునందు వేసి ధనియాలతో సుగంధమును కలిగించి వుడికించి యివ్వవలెను.

---

* తిరియాకు అనగా విషహార ఔషధము ఇది విషప్రకోపమును దూరపరుచును. తిరియాకు అరబానునది నొక ఔషధము ఇందు హాబ్బుల్‌గారు ఖస్పియానా మర్మకిజరావంద్‌తబీల్ మొదలగు వస్తుసముదాయముతో చేయబడును.

ఆమాశయ సంబంధమగు అపస్మారము శ్లేష్మదోషముల కారణములవలన పుట్టినదైనచో శుష్క శిరోరోగమునందు చెప్పిన చికిత్సలను ప్రయోగించవలెను. మరియు ఆమాశయము రిక్తదశనొందినప్పుడు వచ్చునట్టి వ్యాధియందుకూడా శుష్క-శిరోరోగమునందు చెప్పిన చికిత్సలు చేయవలెను.

2 వ భేద అపస్మార లక్షణములు

ప్లీహము (స్ప్లీన్) దోషకారణమువలన అపస్మారరోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ప్లీహ ఉబ్బుట, కఠినత్వము జెందుట మొదలగునవి.

3 వ భేద అపస్మారలక్షణములు

ఈఅపస్మారము పొట్టపైనుండు ఝిల్లిపొర దహించుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు పుల్లనితేన్పులు వచ్చుట, కడుపులో ఆరాటము పైపొరయందుమంట, యేమిరోచకుండుట, వమనమునందు అపక్వమగు అన్నము వెడలుట యీమొదలగు లక్షణము కలిగియుండును.

4వ. భేద అపస్మార లక్షణములు

ఈ అపస్మారము, వీర్యస్థానమునందుగల దోషమువలనగానిలేక గర్భాశయ దోషమువలనగాని కలుగగలదు. దీని లక్షణములు రజోధర్మము నిలిచిపోవుటవలన వీర్యము తగ్గుటవలన దోషములు గర్భస్థానము వీర్యస్థానములయందు ఘనీభవించి చెడుటవలన ఆదోష ఆవిరివరమాణువులు మెదడునందుచేరి అపస్మారవ్యాధిని కలిగించును. మరియు రజస్సు నిలిచిపోవుటవలన అనేకదినములు మైధునము లేక వీర్యపతనము లేనికారణమువలన పొత్తికడుపు, మూత్రపిండములు, కటి మొదలగు వానియందు నొప్పి, భారము మొదలగునవి కలిగియుండును. మరియు గర్భాశయమునందు వికారముకలుగు కారణమువలన బహువా

గర్భవతులగు స్త్రీలకు ఈఅపస్మారము కలుగుచుండును. మరియు నిది ప్రసవించినతోడనే తగ్గిపోవును.

4వ. భేద అపస్మార చికిత్స

ఈవ్యాధి ప్లీహము మాలిఖోలియా (ఉన్మాదము) మిరాకు ఇఖ్త్ నాకురహ్మాం (శిశునంచి) బింమట. యిందుకు చికిత్స రజోధర్మము నిలిచిపోవునట్టి కారణమువలన కలుగు ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. ఇది హేతువానుసారముగా మూడువిధముల అపస్మారవ్యాధులయందు చేయదగియుండును. ఇందు చెప్పినప్రకారము విరేచనమునకున్ను, బలము కలిగించునట్టి ఔషధములున్ను, ఇవ్వవలెను. మరియు స్త్రీగాని పురుషుడుగాని, వీర్యమును స్తంభింపజేయుటవలన అపస్మారము కలిగిన యెడల సంభోగముచేయించుట ఉచితము.

5వ. భేద అపస్మార లక్షణములు.

ఈ అపస్మారము ప్రాణవాయువుయొక్క సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు ప్రాణవాయువు సంబంధమగు ప్రకరణమునందు తెలియగలదు. ఈవ్యాధి ప్రాణవాయువునందుచేరి హృదయమునందు ఉష్ణము కలిగించినయెడల ఆవుష్ణమును తగ్గించునట్టి ఉపాయములనుచేయవలెను మరియు, ప్రాణవాయువునందుగాని, మసారికాయందుగాని దోషసంబంధము కలిగినయెడల అట్టిసంబంధములను విడదీయునుపాయములను ఇంకావ్రాయబడిన అంశముల ప్రకారం చేయవలెను. కఫము జలుబు కలీజా (యకృత్)నందుచేరినయెడల వేళ్ళకషాయమువలన ఆయాదోషమును హరింపజేయవలెను. మరియు, ప్రకృతి స్థిరపడుటకై ఉచితనుపాయముల చేయవలెను.

6వ. భేదము ప్రేగుల దోషజనిత అపస్మార లక్షణములు

ప్రేగులయందు క్రిముచేరుటవలన చెడుఆవిరియొక్క పరమాణువులు, ఇదుండి లేచి మెదడునందు చేరుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు నరములయందు గల దోషమువలన బంధనము (పిటిక) ఏర్పడి అపస్మారమును కలి

గించును. దీనిలక్షణములు చికిత్స క్రిమిరోగమునందు చెప్పబడి యున్నది.

7వ. భేద అపస్మార లక్షణములు.

కాళ్ళయందుగాని, చేతులయందుగాని, దోషముఖసిద్ధవించునట్టి కారణమువలన అపస్మారరోగము కలుగుచున్నది. అనగా వాతకారణము దోషస్థానమునందుండి లేచి మెదడునందు చేరుటవలన మెదడు సంకోచమునొందును. మరియు, మెదడు ఆరుటవలన అపస్మారరోగము పుట్టుచున్నది. మరియు, అంగములయందు అనగా చేతులు మొదలగు వానియందు వాతము కలుగుటవలన కారణము ఆఅంగములయందుగల ఒకనరమునందు తేదన్నగల మలముచేరి స్తంభించబడి రూహేహైవాని (హృదయమునందుగల శక్తిస్థానము) యను ప్రాణవాయువు ఆనరమునందు ప్రవేశించజాలకుండుటవలన ఆస్థానమునందుగలరక్తముదోషయుక్తమై జలుబుకలుగును. అందుండి చల్లనివాయువు పుత్పన్నమగుచున్నది. ఒక్కొకనరముయమునందు కొంతకాలమునకు మలసంబంధమగు జలుబుపై భాగమువరకువ్యక్కటవలనఆస్థానముచల్లగానుండును మరియుఇట్టిఅపస్మారరోగశరీరము చల్లగానుండును. మరియుజలుబుస్థానమునుండినరములద్వారా మెదడునందుచేరి మెదడుసంబంధమగు పొరయొక్క ప్రకృతిని చెరచి అచటనుండి మలము గట్టిపరచి స్తంభింపచేయును. ఇట్లు మలము స్థంభించుటవలన మెదో సంబంధమగు ప్రాణవాయువుయొక్క మార్గములను నొక్కివేయును. అట్టిస్థితియందు అపస్మారముకలుగుచుండును. మరియు మలమును బంధించుటకు జలుబు కారణము కాజాలదు గాని మెదడు మలము విషదశయందు గ్రహించుచుండును. మరియు ఆరిపోవును. మరియు నరములు బాధించబడి అపస్మారము కలిగించును. తిరిగి శరీరమునందుగల వేడిప్రకృతి మారుటవలన కలుగునట్టి జలుబు మొదలగువాని వున్నతదశగ్గనిదే మెదడుయొక్క విషమదశపరిభావము నశింపనేరదు. విపరీభావము నశించుపర్యంతము అపస్మారరోగము

కదలకుండును. అపస్మారముయొక్క వ్యాధిశ్రేష్ఠత ఇట్టికారణమువలన కలుగుచుండును. అనగా మలము జాస్తి అయినకొలది బలము అధికమగును. అపస్మారము నిక్కలి వ్యాధిగా విడుచును. మరియు అపస్మారము వెంటవెంటవచ్చుచుండును. మధ్యకాలము ఘడియ అరఘడియ కూడా వ్యాధి యివ్వనేరదు. అట్టిస్థితియందు రోగము అసాధ్యమగుచున్నది. మరియు దోషము లఘువుగను కారణము దుర్బలముగానున్న యెడల రోగిజీవించును.

చేతులు కాళ్లు వీనిదోషమువలన వుత్పన్నమగు అపస్మారలక్షణములు చల్లనివాయువు ఆఅంగములనుండి పైకెక్కి నిమ్మళముగా రెండవ అంగమునందుచేరి అచ్చటనుండి పైకెక్కి మెదడునందు ప్రవేశించునటుల రోగికి తోచుచుండును. అపస్మారసమయమునందు నేత్రములు తెరచియుండుట నేత్రములవెంట నీరుస్రవించుట ముఖకాంతి నల్లగానుండుట కాళ్ళుచేతివ్రేళ్ళు బిగలాగుట, రెండవఅంగము లాగుచుండుట మరియు అపస్మారము వచ్చుటకుముందు ఆవలింతలు విశేషముగా వెడలనారంభించుట శరీరము తిరిగిరుటులుండుట ఒల్లు విరువు మూత్రము వెంటవెంటనే విడుచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

7వ భేద అపస్మార రోగ చికిత్స.

అపస్మారము వచ్చుటకుముందు ఆఅంగములకు పైభాగము అనగా కాళ్ళుచేతులు పైనుండినవారు బ్యాండీసు ఇత్యాది వానితో బిగించికట్టవలెను. ఇటుల కట్టుటవలన శీతవాయువుచెడుదశను పొందజాలదు. అనగా తేలుకుట్టినవెంటనే ఆఅంగమును త్రాటితో బిగించి కట్టుదురు. యెందుకనగా తేలువిషము పైకెక్కకుండును. ఇటులనే బలుబుకల అంగమును బంధించి ఆఅంగమును అగ్నితో కావడము చేయవలెను. మరియు ఔషధములు పట్లు కట్లు మొదలగువాని వలన వుష్ణము కలిగించవలెను. అనగా అక్కలకర్ర చిత్రమూలము ఇంగువ నర్ పియూగా మరియు బల్ సాన్ నూనె మొదలగు వస్తులేపనము చేయ

వలెను. మరియు వుష్ణము శీతముగల వస్తువులనుచేర్చి (సమశీతోష్ణము) గల వస్తువులను లేపనము చేయుట వుత్తమము. యెందుకనగా రక్తము నందు వుష్ణప్రభావము మిక్కిలి బలముగలదగును. మరియు వేడినీళ్ళ యందు బాబూనానూనెకలిపి ఆఅంగము ఆనీళ్ళయందుంచవలెను. ఆనీళ్ళుచల్లారినవెనుక ఆనీళ్ళక్రింద అగ్నియుంచి నీళ్ళను వేడికలిగించ వలెను. మరియు అపస్మారము కనుపించనప్పుడు అనేకపర్యాయములు కఫమును వెడలించవలెను. మెదడునందు వుష్ణము జలుబు ప్రవేశించుట కై అడవినీరుల్లితో చేయబడిన శికింజబీన్ ఉస్తెఖద్దూసె మొదలగునవి వుపయోగించవలెను. మరియుఅడవిసదాపాకుకస్తూరిఅంబరు, మొదలగువుష్ణవీర్యముగలవస్తువులనువాసనచూడవలెను. మరియుపోదినాతైలము అథవా యిటువంటి స్వభావికముగలతైలములను తలపై లేపనముచేయ వలెను. మరియు, శరీరము మలహీనముగను మెదడునందు బలముకలిగి యుండినయెడల యిట్టిస్థితియందు అంగమునందు వుష్ణము కలిగించు టకై ఆవాలు, జున్న, నల్లమిరియాలు, యవలు యీమొదలగునవి చూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి ఆఅంగమునకు లేపనముచేయవలెను. అథవా జైతూన్తైలము మొదలగునవి లేపనముచేయవలెను. మరియు, యీ చెప్పిన చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనియెడల ఆఅంగముపై జీడి నూనె పావురములము అంజీరుచెట్టుపాలు మొదలగువానితో వాతపడునట్టు ల లేపనముచేయవలెను. మరియు, కోకనజ్ తైలము లేపనం చేయవలెను. యీలేపనాదులవలన అంగముపై వాతపడిగాయమగును. ఈగాయమును వెంటనే మాన్పగూడదు. యెందుకనగా యీగాయమునుండి హీనమల ము చీముగామారి కొద్దికొద్దిగా ఆగాయమునుండి వెడలనారంభించును. గాయముచేయునట్టి ఔషధములు లేపనముచేయుట రక్తవేయుటకంటె యంత్రముతో రక్తము వెడలించుట మంచిది. మరియు, వ్రణము త్వరలో మానకుండ టకు సీసపుముక్కను ఆవ్రణముపై కట్టియుంచ వలెను. యిది గాక అనేకవుపాయములవలన వ్రణము త్వరలోమాన్ప

కుంచుట చాలాఉత్తమము. మరియు, యితర అంగములయందు కలుగునట్టి అపస్మారమునకు కూడా ఉక్తరీతిగా చెప్పబడుచున్నది.

హకీం జాలీనూస్‌గారి వాచా

జాలీనూస్ అను మహనీయులు వారి అనుభవము యీవ్యాధియందు వచించుచున్నారు. వారు ఒక అపస్మారరోగిని చూచినారనిన్ని ఆరోగి బాలుడనిన్ని యీరోగము పిక్కలయందుగల నొప్పివలన కలిగినదనిన్నీ ఆరోగినివిచారించగా చల్లనివాయువు మెదడునందు పిక్కలలో నుండి యెక్కినట్లు తోచుచున్నదని చెప్పెను.

మరియొక అపస్మారరోగిని విచారించగా కాలిబొటనవేలునుండి చల్లనివస్తువు పైకెక్కినటుల తోచుచున్నదని చెప్పెను. గాన అపస్మారరోగము కాలివేళ్ళనుండియు పిక్కలనుండియు కలుగునని హకీము జాలీనూస్‌గారు వచించిరి.

హకీము రూఫస్‌గారి వాచా

ఒకపురుషునకు చేతిబాధవలన అపస్మారము కలుగనారంభించినది. ఆరోగి తన చెయ్యి మంచుకంటె చల్లనగుచున్నదని బాధపడుచుండువాడు అనియు చేతిదోషమువలనకూడా యీవ్యాధి వుత్పన్నమగుననియు హకీమురూఫస్‌గారు దృఢపరుచుచున్నారు. కాబట్టి యీఅపస్మారము యితర అంగములనుండికూడా కలుగ గలదని తెలిసికొనవలెను.

8 వ విషసంబంధ అపస్మారలక్షణములు

స్థావర జంగమ విషముల వలన అపస్మారము కలుగుచున్నది. అనగా విషసంబంధమగుదశ, మస్తిష్కమువలన ఉత్పన్నమగును. ఈరోగము రెండువిధములు (1) విషసంబంధమగు జంతువులు కరచుటవలన యీరోగము వుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు విషజంతువుల కాటునొందినవెంటనే అపస్మారము కలుగుట.

3 వ విషసంబంధ అపస్మారచికిత్స

విషసంబంధమగు జంతువుల విషమును నశింపజేయునట్టి ఔషధ

ములు మొదలగునవి విషప్రకరణమునందు చెప్పబడును. గాన వానిని వుపయోగించవలెను. మరియు, 7 మాషములు సోవు, 35 మాషములు గుల్ఖాను యీరెండువస్తువులు కషాయముగాచి వడియబోసి అందులో తిరియాకు అరబా కలిపి పానముచేయవలెను. యిది మిక్కిలి లాభదాయకమైనది.

తిరియాకు అరభా విధి.

పాషాణభేది హబ్బుల్ గారు (ఏపివిత్తులు) పాలమడ్డి గుంబ్రటి క చూరము మొదలగు నాలుగువస్తువులు సమభాగములు గ్రహించి చూర్ణముచేసి వస్త్రఘాళితమునరించి యీచూర్ణములో తేనెచేర్చి కల్పి అవలేహ్యము చేయవలెను. దీనిని తిరియాకు అరబా అందురు.

రెండవ తరగతి అపస్మార లక్షణములు.

ఈఅపస్మారము బలము అధికమగుటవలన కలుగుచున్నది. అనగా ఎవనికి మేధాశక్తి బలముగ తేజోవంతముగా నుండునో అట్టి మనుజుడు దుర్గంధాది చెడుదళ ఆలోచనలకు లోనై అధికనష్టమునుపొందగలడు. ఇట్టిస్థితియందు శరీరము బిగిసికొని పోవునట్టి అపస్మారము కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు తలనొప్పిగానుండునప్పుడు మేధాశక్తి బలము గలదగుటవలన కలుగువిషయములందు చెప్పబడిన లక్షణములు కలిగియుండును.

రెండవ తరగతి అపస్మార చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు గసగసాల మర్దనము స్నిగ్ధపదార్థములు ఉపయోగించుట మిక్కిలి ప్రశస్తము మరియు పథ్యకరచేపలను యివ్వవచ్చును. భోజనమునందు గసగసాలు కాహువిత్తులు అవశ్యముచేర్చవలెను.

మరియొకవిధమగు అపస్మార లక్షణములు.

దీనిని యూనాని భాషయందు ఇబీలమీావో అందురు. ఈవ్యాధియందు చేతులు కాళ్ళు బిగియుకొని కొయ్యవలె బిగిసికొనిపోవుట తప్ప యితరలక్షణములు ఈజాతి అపస్మారమునందు కలుగనేరవు ఈ

అపస్మారము అన్నివిధముల అపస్మారములకంటె మిక్కిలి కష్టసాధ్యమైనదిన్ని మరియు ప్రాణనాశకరమైనదని ఆర్యులు వచించిరి మరియు యీవ్యాధి ఆరంభదశయందు శరీరముయావత్తు బిగిసికొనిపోవనారంభించును. తక్కిన అపస్మారములయందు అపస్మారము వచ్చినప్పుడు మాత్రము శరీరము బిగిసిపోవునుగాని ముందుగా దీనివలె అపస్మారము రాకముందు శరీరము బిగించనేరదు

మరియొక విధమగు అపస్మార చికిత్స.

ఈఅపస్మారము వాతమువలనగాని శ్లేష్మమువలనగాని కలుగుచున్నది. గాన యిందువిషయమై కఫవాతము హరించునట్టి యుపాయములను చేయవలెను. మరియు శరీరము బిగిసికొనిపోవుటకుముందు చెప్పబోవునట్టి చికిత్సలవలన శరీర బిగింపు తగ్గించవలెను.

మరియొకజాతి అపస్మారము.

ఇదిమరియొకజాతి అపస్మారము. దీనిని యూనాని భాషయందు తిబియాఅనివచించుచున్నారు. మరియు ఉమ్మొల్ శిబియా(పిల్లలకువచ్చునట్టి అపస్మారము) అనియు దిహాలుస్సిబియా అనియు, ఉమున్ శయాతీన్ అనియు ఫిజాఉస్సిబియాఅనియు చెప్పుదురు. ఉమ్మొస్ శిబియాని అశబ్దము విషయమై వైద్యులకుభిన్నభిన్నఅభిప్రాయములుగలవు. మరియు హకీము రాజీగారు ఇదిఒక విధమగు అపస్మారమనియు నిది ఒక విధమగు వృష్ణసంబంధమగు జ్వరమువలన వుత్పన్నమగునని చెప్పిరి.

పెమొహా[రికా నవరాలి (పిత్తజవృష్ణజ్వరము) అందురు. ఈజ్వరమునందు శుష్కత్వము అధికమై రోమకూపములు బాధించబడి చెమట బొత్తిగా బైటికి వెడలకుండును. యీవ్యాధియందు మూత్రము తెల్లగానుండును. మరియు కొందరు వైద్యులు యీవ్యాధిపిల్లలకుమాత్రము వచ్చుననియు అప్పుడు దీనిని ఉక్తనామములతో పిలువబడుననియు చెప్పియున్నారు.

హాకీము అబ్దుల్ ఫరహాగారు మిఫ్తా అను వైద్యగ్రంథమునందు ఉమ్మిసిబియాం అను వ్యాధి ప్రత్యేకముగా అపస్మారమును చెప్పుదురు. మరియు, ఈవ్యాధి విశేషముగా పిల్లలకు వచ్చుచుండును యిందువలననే దీనిని ఉమ్మిస్సిబియాం అనిపేరు పెట్టబడినది పసిపిల్లలకు అధికముగా అపస్మారము రావడమునకు కారణమేమనగా శిశువులకు జన్మమునుండి మెదడునందు వాతము నిలిచియుండును. యీవాతమునేసివలన క్రమేణాహరించును. మరియు, జన్మించినతరువాత తలయందు కురుపులు, గడ్డలు, మొదలగు వ్రణములు లేచి ఆవ్రణములద్వారా యీవాతము వెడలిపోవును. గర్భమునందుగాని జననమైన తరువాతగాని మెదడునందు వికారము కలిగినచో అవశ్యముగా అపస్మారము ఉత్పన్నమగును. యీ వ్యాధి వయస్సుమీరినకొలది క్రమముగా తగ్గిపోవును. చికిత్సచేయు నవసరముండదు. మరియు, యిది యేయుపద్రవమును కలిగించదు. అని అబ్దుల్ ఫరహాగారు మిఫ్తా అను గ్రంథమునందు చెప్పియున్నారు.

మరికొందరు వైద్యవరులు క్షీరపానీయులగు శిశువులకు అపస్మారముయొక్క చికిత్సచేయవలెనని చెప్పియున్నారు. మరియు, బుద్ధిమాన్భిషగ్వరులు దోషానుసారముగా చికిత్సచేసి ఇతరదోషములను హరింపజేయుట ఉత్తమమని భావించినయెడల అట్టియోగ్యమగు చికిత్సలను ప్రయోగించి మలమును హరింపచేయవలెను. మరియు, శిశువులు పెద్దయగువరకు వ్యాధిగ్రస్తులుగాయుండుట బుద్ధిమాన్వైద్యవరులకు విరుద్ధాశయము. మరియు, జన్మించునప్పుడు దోషము తలయందు వ్రణములు మొదలగు వానివలన హరించిపోయి శేషము మిగిలియున్నచో అపస్మారము కలుగుచుండునుగాని కొలదికాలములోనే క్రమముగా దోషాలగుట్యాసముగా స్వయముగా నష్టమగుచుండును. యిందు విషయములో అపరాబ్ అలామాత్ అను గ్రంథకర్తలు * ఉమ్మిస్సిబియాం

* మరియు ఫిసీయా, అబూకలసా, రుజహిని ఇవికూడా అపస్మార రోగమునకు పేర్లు. శిశువులకు వచ్చునట్టి అపస్మారమునకు కజాన్ అందురు. ఫిసీయా అనగా చేష్ట

బాలురకు జ్వరము నిది ప్రకృతింబ్రభుత్వము నొందిన కారణమువలన తప్ప నితరహేతువులచే కలుగజాలదు. నిది శీతకారకమైన వస్తుసేవన వలన హరించుచున్నది. యీ నువలన దీని పిత్తజ అపస్మారమని గ్రహించి రెంటియొక్క చికిత్స వర్ణించబడెను. అథవా గ్రహించదగిన అంశమేమనగా యిట్టి అపస్మారము బాలురకు కలిగినయెడల దీనిని ఉమ్ముస్సిబియా అని చెప్పుదురు. గాని యీవిషయము అనుమానపు దంబైనది యెందుకనగా బాలురకు పిత్తజదోషమువలనతప్ప యితర అపస్మారములు కలుగజాలవు. కాబట్టి కొందరు తెలివిహీనులగు మూర్ఖవైద్యులు పిల్లలకు జనియించునట్టి అపస్మారమునకు ఉమ్ముస్సిబియా అని పేరుపెట్టి దీనిని చికిత్స పిత్తజచికిత్సయును చల్లనిద్రవ్యములు తప్ప ఇతర ద్రవ్యములు యుపయోగించక అనేక పిల్లలను చంపుచున్నారు. యీవిషయము కేవలము విరుద్ధముగానున్నది యేలననగా రోగమును కనిపెట్టుటకు అనేక కారణములు గలవు. ఆకారణములద్వారా రోగలక్షణములను గ్రహించి ఆలక్షణములనుబట్టి దోషనిర్ణయముజేసి ఆయాదోషానుకూలముగా చికిత్సచేయవలెను. మరియు పిత్తజదోషచిహ్నములు కనుపించబడిన యెడల పిత్తఅపస్మారసదృశముగా చికిత్సచేయవలెను. అనగా చల్లని జలుబుగల వస్తువులను సశ్యముచేయవలెను. తలపై చము

త నష్టమగుటకు భావము. అబూకలసా, చెము చేష్టలవలన కలుగు విశేషమునకు పేరు ఈరోగములు పిల్లలకు అపస్మారమందురు. దీనిని దుర్జకాహిని అనుటకు వైద్యుల చిహ్న భిన్న అభిప్రాయములు కనుపించుచున్నవి. అబుల్ ఫరహా అను మహానీయులు ఒక్కొక అపస్మార రోగముగల రోగి ప్రశ్న చెప్పువానివలె అనేకములగు భవిష్యత్ సంగతులు చెప్పుచుండును. అందువలన దీనిని మజన్ కాహిన్ అని పేరుపెట్టబడిరి, మజన్ కాహిన్ (అనగా ప్రశ్నచెప్పువాడు అని అర్థము). అనిచెప్పిరి, హాజ్మలక శోగాధికమూసడు ఫజీల్ ఉల్లాము అనువారు వాప్రిష్కికితాబ్ శరహాకాల్లి. యాత్ అను గ్రంథమునందు ఈవ్యాధిని నిశ్చయముగా భూతవైద్యులు ఈ వ్యాధి చికిత్సయొక్క కష్టమును [illegible] ఊదేవలిబ్ శో చేయుచున్నారు. కాజూనే అనగా అపస్మారము, అనయూ అందునుబట్టి దీనిపేరు పెట్టబడినదని చెప్పియున్నారు.

బాలు పోయవలెను. గాని యీపాలు ఆబాలుని తల్లివి అయిన యెడల మంచిది. మరియు, ఆబాలుని చల్లనిగదియందు పరుండబెట్టవలెను. మరియు కఫసంబంధ లక్షణము కనుపించిన యెడల కఫజ అపస్మారము నందు చెప్పిన యుపాయములను చేయవలెను. దానిపాలను పరీక్షించి యుపాయములను చేయుటమంచిది మరియు, బాలునకు పాలుయిచ్చునట్టి దాని పురుషసంపర్కము లేకయుండవలెను. మరియు, ఉరుము, తుపాకి మొదలగు భయంకరమగు శబ్దములు బాలునికి వినబడకుండునటుల జాగ్రత్తతో కాపాడవలెను.

మరియు, సమస్త అపస్మారరోగములలో రోగి నాలుక కొరుకుకొనుట సహజము కాబట్టి సన్ననిబట్టయందు దూదిపెట్టి చిన్నదిండువలె కుట్టి అపస్మారమువచ్చు సమయమునందు ఆదిండును రోగినోటిలో యుంచవలెను. యిందువలన నాలుక కొరుకుకొనజాలడు. మరియు, నోరుకూడా తెరవబడియుండును. అట్టిస్థితియందు యింగువ, జున్ను యీరెండువస్తువులు తేనెతో తయారుచేసిన శికంజబీన్‌యందు కలిపి రోగినోటిలో పోయవలెను. అథవా, నకచికిని, కటుకరోహిణి, చేదుపుచ్చకజ్జ, కాకరకాయరసము, నల్లమిరియాలు, నల్లజీలకర్ర, శొంఠి, వర్ఫియూన్, జున్ను యీవస్తువులలో సంప్రాప్తమగు వస్తువులను నూరి ముక్కునకు లేపనము చేయవలెను. మరియు, సాంబ్రాణి ముఖము యెదుట ధూపము వేయవలెను. తదుపరి పైవస్తువులనునూరి రోగిముక్కులోనుంచి ఊదవలెను. యీమొదలగు సదుపాయములు యావత్తు రోగివెంటనే చైతన్యుడగుటకు చేయవలెనని గ్రహించవలయును. మరియు రోగి శీఘ్రముగా చైతన్యుడగుటకు ఈచికిత్సలను చేయవలెను. మరియు పూదేసలీబుభుజముపై (దండలకు) కట్టుట సమస్త అపస్మారరోగము శాంతింపచేయును. పచ్చిపూదేసలీబ్ దొరికినచో మిక్కిలి మంచిది. అథవా, ఎండిన పూదేసలీబ్ గాని పచ్చిదిగాని అడవిసదాపా వీటిని వాసనచూచుటవలన అపస్మారరోగి చైతన్యుడగుటయెగాక అపస్మా

రము తిరిగి రాకుండా ఆశ్చర్యకరమై మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు ఉష్ణమును కలిగించు వస్తువులతో శరాబ్ (కావడము) చేయుట వలన రోగిని చైతన్యునిచేయును. ఉష్ణము కలిగించు వస్తువులను వెనుక శీతజనిరోగము గనుక వర్ణించి యున్నాను కాబట్టి ఆవస్తువులను ఈ వ్యాధియందు ఉపయోగించనగును.

(సూచనీయము 5) అక్కలకర్ర జంబి చూర్ణించి రోగినాశికము నందునుంచి ప్రాణి మొదలు తుమ్ములను కలిగించును. తుమ్ముకలిగినవెంనే అపస్మారమునుండి రోగి చైతన్యుడగును. మరియు 25 సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినతరువాత పుట్టినట్టి అపస్మారము కేవలము మెదడునందు గల శీతప్రకృతివలన కలుగునది గాను దీనిచికిత్స మిక్కిలి కఠినమనియు నిది అసాధ్యమనియు వైద్యవేత్తలు వచించెదరు

అపస్మారరోగమునందు హానికరములు.

శీఘ్రముగా తిరుగునట్టియు మెరుపుగల తిరుగునట్టి వస్తువులను చూచుట, ఎత్తుగలప్రదేశములయందు ఎక్కుట స్నానము విశేష కాలము చేయుట విశేష వాయువు (గాలి) వీచునట్టి ఇండ్లయందు నివసించుట చెట్లెక్కుట యెండాకాలమునందు చల్లని వస్తువులు శీతాకాలమునందు ఉష్ణపదార్థములను సేవించుట మైథునము చేయుట మిక్కిలి విద్యాభ్యాసము చేయుట, లేక చదువుట వ్రాయుట పరుగిడుట, గుర్రపుసవారిచేయుట, అధికముగా నడుచుట, మిక్కిలి శరీరవ్యాయామము చేయుట జాగరుగానుండుట, ఆకుకూరలు తినుట, మద్యపానము చేయుట కాలినడక మెరుపు చూచుట పిడుగుశబ్దము వినుట గరిష్ఠభోజనము చేయుట, పంది మొదలగు నీచమృగముల మాంసమును భుజించుట, శలగం, కర్నబ్, గాడిదగడపర, ముల్లంగి, వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, తురకవేప, చిరుసెనగలు, పొటవాలక, గాక ఇతర ఆకుకూరలు భుజించుట యీమొదలగునవి అపస్మారరోగమునందు అపథ్యములని గ్రహించవలెను.

మరియు మలమును ప్రేరేపించుచున్నవి. మరియు అజామోదము అపస్మారరోగమును రేగగొట్టుచున్నది. ఉష్ణోదకస్నానమునందు స్నానమాడుటవలన మెదడు నీరసమగును. శీతోదకస్నానము దోషము లణుపించుచున్నది. సమస్తవిధములగు ధాన్యజాతులు సమస్తవిధములగు పాలు పాలతో తయారుచేసిన పదార్థములు హానికలిగించుచున్నవి. మరియు పిప్పళ్ళు, ఆవాలు, మొదలగు వస్తువులు ఆవిరిపరమాణువులను పైకి రేగగొట్టుచున్నవి మరియు మెదడునందు దోషములను చేర్చుచున్నవి. గాని దాల్చినచెక్క, చిన్నసోపు, తెల్లజీలకర్ర, కరివేపాకు, ఈవస్తువులు లాభదాయకములు. ఇవి దోషములను మెదడునుండి క్రిందికి దించుచున్నవి నరములనుండి వాతమును తీసివేయుచున్నవి. గంధమువాసన, మాగీటంఖ (నల్లగను మెరిగను ఒకవిధమగు వస్తువు) కతరాణ (ఇదివక విధమగు నూనె) యీవస్తువుల ధూపము మిక్కిలి హానిదాయకములు.

మరియు పగలు విశేషముగా నిద్రించుట కడుపునిండా భుజించి వెంటనే నిద్రించుట, మేలుకొనుట, యీ మొదలగునవి హానిదాయకములు. మరియు అపస్మారరోగి యెదుట గంధపేరోజా ధూపమేయుట వలన హానికలిగించును. అనగా అపస్మారము శీఘ్రముగా వచ్చును. మేకమాంసము విశేషముగా భుజించుటవలన అపస్మారము పుట్టును. మేకచర్మము వూరిన నీళ్లు శరీరమునకు తగులుటవలన కూడా అపస్మారము కలుగగలదు. అగస్మాత్తుగా క్రోధము శోకము, భయము, కలిగించునట్టి మాటలు వినుటవలన కోపము దుఃఖము కలుగుటవలన మిక్కిలి హానికలిగించును. కొందరు వైద్యవేత్తలు యీవ్యాధియందు కాఫీ, ధనియాలు, ప్రయోగించకూడదని అజ్ఞాపించిరిగాని హకీము శేకు అలి అబూశేనాగారి మతమునకు విరుద్ధమని గ్రహించవలెను.

సన్న్యాసం అను రోగ లక్షణములు.

సన్న్యాసం అనగా సక్తా అందురు. ఈవ్యాధి అగస్మాత్తుగా వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధిగల రోగి తిరుగుట, నడచుట, గ్రహించుట, మొదలగు అంగములు యావత్తు అగస్మాత్తుగా నిలిచిపోవును. యీవ్యాధి తలయందు పుట్టి సర్వశరీరమునందు ఆక్రమించును. ఇట్టిస్థితియందు సర్వశరీరము నిష్ప్రయోజనమై సర్వేంద్రియములు సౌంజ్ఞహీనమగుచున్నవి. మరియు శ్వాసతప్ప ఇతర సౌంజ్ఞలేమియు లేకుండును. రోగి తిన్నగా వెల్లికిల పరుండియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములుకూడా యున్నట్టుతోచదు. ఈరోగిముఖము శవముఖమువలెనుండును. సక్తా (సన్న్యాస) రోగమునకున్ను శవమునకు గల భేదాభేదములు ఈప్రకరణ అంతమునందువర్ణించబడును. మరియునిచ్చేష్టతగాయుండుట యీరోగమునకు ప్రధానలక్షణము గనుకనే యీవ్యాధికి సక్తా అనునామము కలిగినది. యీరోగము మెదడుసంబంధమగు సమస్తపొరలయందు సంపూర్ణముగా దోషము బంధించి ఘనీభవించుటవలన యీవ్యాధి కలుగుననియు ఇదియే పూర్ణహేతువని గ్రహించవలెను. మెదడునందు దోషబంధనమేర్పడుటకు రెండుకారణములు కలవు. (1) మెదడు రొక్కయు మెదడు సంబంధమగు చర్మము మార్గములు కఫము రక్తము వాతముతో నిండిపోవును. మరియు పిత్తము మెదడునందు నిండినమెదల బంధనమేర్పడజాలదు. గాని సక్తా (సన్న్యాసము) మాత్రము వుత్పన్నమగును. అథవా పిత్తమువలన వాపుకలిగి ఆవాపుకారణమువలన మెదడునకు వత్తిడి కలిగి యీవ్యాధివుత్పన్నము కాగలదు. (2) తలయందు విశేషముగా జలుబు ప్రవేశించుటవలనగాని దెబ్బతగులుట అదరుటవలన వాపుకలిగి ఆవాపువలన హీనమగు ఆవిరిపరమాణువుల చెడుదశవలనగాని అపస్మారమునందు చెప్పినట్టి అంశములు తలయందు ప్రవేశించుటవలనగాని మెదడు విశేషముగా శుష్కించును. మరియు మెదడు

యెండిపోవుటకు తాత్పర్యమేమనగా మెదడున బంధమగు ప్రాణవాయువు మెదడునందు రాకపోకలకు మార్గములేకుండా యుండునటుల మెదడు యెండిపోవును. ఇట్టిదశయందు సన్యాసమను వ్యాధి యుత్పన్నమగును. మరియు మెదడు సంబంధమగు ప్రాణవాయువు రాకపోకల మార్గములు బంధించకుండ మెదడు శుష్కించనియెడల బంధన మేర్పడజాలదు. యీ రోగముయొక్క న్యూనాధిక్యత హేతుబలాబలమునందు నిబ్బరమైనది.

మరియు హాకీముబుకురాత్ గారు సక్తా (సన్యాస) రోగము బలముగలదైనచో అసాధ్యమైనదనియు ఈరోగము దుర్బలముగాయున్నచో సహజముగా కుదురుటకు కష్టమనియు యీరోగముయొక్క బలాబలము శ్వాసనడుచుటకు కఠినత్వము సులభములనుకనిపెట్టి గ్రహించదగును. మరియు ముఖమునందు కళకలుగుట శక్తిదుర్బలమగుటకు చిహ్నములు మరియు వ్యాధి విశేషత్వమువలన ముఖకళ కలుగనేరదు. శ్వాసయందు గర గర శబ్దము కలుగుట లేక శ్వాసనడవకుండుట మరియు నీళ్ళు మొదలగు ద్రవపదార్థములు గొంతులో పోసినయెడల ముక్కువెంట వెడలుట యిట్టి లక్షణములుగల సన్యాసరోగి శీఘ్రముగా మృతినొందునని చెప్పిరి.

మరియు హాకీముజాలినూస్ గారు మనుష్యుడు స్మృతిలేక పడియుండును. నడచుట, తిరుగుట, కదలుట, మొదలగునవి నిలిచిపోవును. ఈలక్షణములుగలవానికి సక్తా (సన్యాస) వ్యాధి అనిగ్రహించవలెను. సుబాత్ క్వారనిద్ర అని కనిపెట్టవలెను. సుబాత్ సక్తా రోగమునకు భేదముకలదు. ఈభేదమును సుబాత్ రోగముయొక్క వర్ణనమునందు సక్తారోగము జుమూద్ వ్యాధులమధ్య భేదము జుమూద్ వర్ణనమునందు వ్రాయబడెను. జుమూద్ అనువ్యాధి రోగిని త్రిప్పివేయును. అట్టితల త్రిప్పు రోగి చెవులయందు శబ్దము కలిగినయెడల సక్తా (సన్యాస) రోగము వుత్పన్నమగుటకు హేతువనియు మరి జ్వరి శరీరము యొక్క వత్తు అదర నారంభించినయెడల అట్టివానికి సక్తారోగము కలిగి అతివేగముగామృతినొందును. యెటులననగా సన్యాసవ్యాధియందు సామాన్యముగా రెండు

కారణములు మాత్రము చూపించబడినవి కాబట్టి నేనుకూడా యీవ్యాధిని రెండుకారణములతో వర్ణించితిని.

1 వ భేదము సన్న్యాసముయొక్క భేదము.

ఈవ్యాధి మెదడుసంబంధమగు గుల్లభాగములయందు మలము నిండుటవలన కలుగుచున్నది. ఇదిమూడువిధములు.

(1) మెదడునందు వాపుసంభవించుటవలన సక్తా (సన్న్యాస) రోగము కలుగును. ఈవాపు శీతకారణమువలనగాని వుష్ణకారణమువలనగాని కలుగుచున్నది. దీని చిన్హములు చికిత్స సర్సాం అధ్యాయమునందు వ్రాయబడియున్నది. మరియు వాపువలన కలుగు సక్తావ్యాధి అకస్మాత్తుగా కలుగనేరదు. ఈవ్యాధియందుముందుగా సర్సాం చిన్హములు కలుగుచున్నవి. తదుపరి సన్న్యాసమనువ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇటులనే పిత్తజ కఫజ సర్సాం (మెదడువాపు) వ్యాధిఅంతమునందు సక్తా (సన్న్యాసం) యనువ్యాధి కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు వాపువలన కలుగునట్టి సక్తారోగము జ్వరము లేనిదికలుగనేరదు. ముందు సర్సాంవ్యాధి కలుగును అథవా దెబ్బతగిలి వాపుకలుగుటయే దీని ప్రధానకారణము.

(2) మిక్కిలి కఠినమలము మెదడుయొక్క గుల్లనరములయందున్ను పొరలయందున్ను ప్రవేశించుటవలన వాపు సంభవింపనేరదు గాని జ్ఞానాదిశక్తియొక్క మార్గములు బంధించబడును. ఇట్టికారణము కఫసంబంధమగుమలమువలన కలుగుచున్నవి. మరియు వాతమలమువలన జ్ఞానశక్తియొక్క మార్గములు స్వల్పముగా బంధించును కాబట్టి ఈవ్యాధి వాతదోషమువలన స్వల్పముగా వుత్పన్నమగును.

(3) శరీరమునందు రుధిరము అధికమైనయెడల యావత్తు శరీరమున్ను హృదయసంబంధమగు నరములు పూర్ణమగును. ఇట్టిస్థితియందు మెదడుసంబంధమగు గుల్లనరములు నిండినయెడల మనస్సుయొక్క మస్తిష్కముయొక్కయు ప్రకృతి శక్తియొక్క మార్గములు సర్వము బంధి

చబడుటవలన హృదయసంబంధమగు నరములు తమపనులను చేయుటకు అశక్తి నొందును. కాబట్టి శ్వాసబంధించబడును. అట్టిసమయమునందు సంపూర్ణశరీరము చల్లగానుండును. ఇట్టిదశయందు సన్యాసమను వ్యాధి వుత్పన్నమగును. కొందరు ఈవ్యాధి హృదయమునందు ఖూనుచేరుటవలనకలుగునని వచించెదరు. కాబట్టి దీనిలక్షణములు చికిత్సహేతువానుసారముగా అనేక పరిణామములు వర్ణించబడెను గాని తిరిగి ఇచ్చటకూడా చెప్పబడుచున్నది. అనగా ఈవ్యాధి కఫహేతువైనచో శరీరము విస్తృతమై శరీరము తెల్లబడుట యీవ్యాధి తరుచుగా కనుపించుచుండుట శ్వాసయందు గర గర శబ్దము కలుగుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. ఇట్టి లక్షణములు అసాధ్యమనియు యీలక్షణములుగలరోగి జీవించుట దుర్లభమనియు నెరుంగవలెను

—సన్యాసవ్యాధి చికిత్స—

ఈవ్యాధి చికిత్స రెండువిధములు (1) రోగసమయమునందు చేయు చికిత్స (2) చైతన్యుడైన తరువాత చేయు చికిత్స మరియు ముందుగా మలమును వస్తికర్మవలన వెడలించుట ప్రమస్తరి మెదడునందు వుష్ణము కలిగించునట్టి యుపాయములను చేయుట మరియు వస్తికర్మ (ఎనిమా) కు ముందుగా మలమును కరిగించు నుపాయములను చేయవలెను మెదడునకు వుష్ణము కలుగునట్టి చికిత్స చేయుట ప్రశస్తమని గ్రహించవలెను.

—మెదడునకు వుష్ణము కలిగించు విధానము—

కస్తూరి, అడవినదాపాకు, లవంగములు, యీవస్తువుల పరిమళమును ఆఘ్రాణింపచేయవలెను. అథవా నఖచిక్కనిఆకు (ముక్కుతుమ్ముడాకు) నల్లమిరియాలు, జున్ను, యీవస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి ముక్కుపుటములలో యూదవలెను. మరియు సూచితమగు కాపడములు చేయవలెను. అనగా మెండువస్తువులతో గాని లేక వచ్చి వస్తువులు వేయించి కాపడము చేయవలెను. మరియు తలవెంట్రుకలు గొరిగించి జున్ను,

ఆవాలు, నూరి శిరకాలో కలిపి వుడికించి తలపై లేపనము చేయవలెను. ఈ చికిత్సవలన మెదడునందు వుష్ణము ప్రవేశించును. మరియు నమదా ముక్కను వేడిచేసి తలకు కాపడము చేయుట లేక ఇటికరాయి నిప్పులపై వెచ్చచేసి తల కాచుట లేక నమదాటోపిని తలకు పెట్టి అందుపై ఇసుపరేకు వేచ్చచేసి కాచుటయు యీ మొదలగువానివలన తలకు కాపడము పెట్టుట మిక్కిలి ప్రశస్తము మరియు తలవెనుకభాగమునందు మిక్కిలి వుష్ణము కలిగించుట వుత్తమము. మరియు వమనకరద్రవ్యములు అనగా కోడి వెట్రుక ఆముదములోముంచి తరువాత యారజ్ ఫైకరా అందుపై లేపనముచేసి గొంతులో త్రిప్పవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన వమనమగును. దీనివలన వాంతికాకుండినయెడల సౌసన్ నూనెయందు కోడి వెట్రుక ముంచి లేక యితరయేనూనెయందైనను కోడివెట్రుకముంచి రోగిగొంతుకలో త్రిప్పవలెను. మరియు. కఫజ సన్యాసవ్యాధియందు ఆమాశయముఖము మిక్కిలి కఫముతో నిండియుండును. కాబట్టి యీ వ్యాధియందు వమనము మిక్కిలి లాభదాయకము. సదాపాకునూనె, సౌసన్ నూనె, మొదలగు వుష్ణతైలములలో మైనముచేర్చి గోరువెచ్చగా నుండునప్పుడు మెదడునందున్ను, నడుము కీలునందున్ను, చీలమండలయందున్ను, వేయవలెను. మరియు, తిరియాక్ కబిర్ నమురుదీతూస్ అను యీ ఔషధములు తేనెనీళ్ళలో కలిపి సమపాయముగా పిలువబట్టి గొంతుకలో ఒక్కొక చుక్క చొప్పున పోయుచుండవలెను. మరియు, తిరియాకు కబీర్, నమురుదీతూస్, దొంకనివో సోపు, చిన్నసోపుజీలకర్ర కషాయమునందు గుల్ఖందు కలిపి పోయవలెను.

వస్తి (ఎనిమా) చేయుక్రియము

హాశా, సోంపు, జూంజాసప్ చిన్నకంకర్ యూగ, మెంతు సదాపాకు, మెంతు[illegible]వాలు నలియగొట్టినవి, రాజామోదము యీ వస్తువులు కషాయముకాంచి వడియబోసి ఆకషాయములో యెర్రశక్కర, జైతూనూనె, గుగ్గిలము, రసాంబరము, బూరెఅర్మని చేదుపుచ్చ

గుజ్జు, సకమోనియా, మొదలగునవి అవస్థానుకూలముగా గ్రహించి చూర్ణించి పైకషాయములో కలిపి వస్తిప్రయోగించవలెను. మలరహితమైన 4 వ. దినము, 7 వ. దినమునందు గాని 14 వ. దినమునందు గాని మలముయొక్క బలమునుబట్టి పైదినప్రమాణము గతించిన వెనుక మలమును వెడలించవలెను. యీగనుపుదినములు గతించిన తదుపరి మలమును పక్వమునొందుటకై ప్రతిదినము చిన్నసోపు, సోపు, గోజుబాన యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు, గుల్ఖందు 3½ మాషములు, యీవస్తువులు యావత్తు వకటిగాచేర్చి విరోచనార్థమివ్వవలెను.

చెనగకట్టు, కవుజుపిట్ట, పూరేడుపిట్ట మాంసమునందు, జీలకర్ర, దాల్చినిచెక్కచేర్చి భోజనార్థములో నివ్వవలెను.

హాకీము మొహంమ్మద్ జకిరియాగారు సన్యాసము, పక్షఘాతము, అర్థాంగము మొదలగు వ్యాధులయందు యిగుర యుపయోగించుట వలన మిక్కిలి ఉపయోగమైనదనిన్ని, వారుకనిపెట్టినారనిన్ని ప్రాతఃకాలమునందు సాయంకాలమునందు వేంగింజప్రమాణము యింగువ బ్రాందిలో కలిపి పానముచేయించవలెననిన్ని, 4 వ. దినము 7 వ. దినము 14 వ. దినము గడచిన వెనుక అయారజాత్ లేక అతి తీక్షణము గల మాత్రిలు ప్రయోగించి మలమును వెడలించవలెననియు, ప్రతి 7 వ. దినమునందు ఒకటిరెండు పర్యాయములు ప్రకృతానుసారముగా విరోచనమునకు యివ్వవలెననియు మరియు, రోగి చైతన్యుడైనను, 24 వ. దినమువరకు యీప్రయోగములవలన రోగబలమును తగ్గించవలెననియు తరువాత ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము అంజూరుతైలము వేళ్ళకషాయములతో వుపయోగించవలెననియు వచించిరి.

మరియు, అర్థాంగ వాత చికిత్సవలన కఫజ సన్యాసరోగము హరించును. ఒకప్పుడు తిరిగి పక్షవాతము అర్థాంగవాతము వుత్పన్నము కాగలవు. అనగా పక్షదోషమువలన అంతమునకు సన్యాసరోగము కలుగగలదు. యిటుల పక్షవాతము తరువాత వచ్చుటకు కారణము రక్త

ముచెమటవలన జనించునని యు, అట్టిసమయమునందు రక్తమోక్షణము మిక్కిలి అవసరమనియు రక్తము వెడలించుటవలన రోగము నివారణ మైనను రక్తమోక్షణము చేయుటయందు ఆలస్యమైన యెడల అర్ధాంగ వాతముగాని, సన్యాసముగాని, కలుగగలదు. యీ కారణమువలన వైద్యవరులు కఫజ సన్యాసరోగమునందు రక్తాధికచిహ్నములు కనపించినచో సమస్తచికిత్సలకంటె ముందుగా రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు, రక్తజ దోషము శరీరమునందు విశేషముగా ప్రవేశించినచో దీనిలక్షణములు ముఖకాంతి నలుపు కలిసిన యెరుపురంగు కలిగియుండుట, నొసటియందు చెమట పట్టుట, రక్తనాళములు రెండును బరువుగానుండుట, మరియు, రక్తజ సన్యాసము రక్తమోక్షణమైన వెనుక పక్షవాతమునందు ప్రవేశింపజాలదు. యెందుకనగా అటువంటిరోగమునందు రుధిరము వెడలించనిదే యీ వ్యాధినుండి తప్పించుటకు మార్గము మరియొకటి లేదు. రక్తము వెడలించుటవలన దోషశేషముండనేరదని కొందరి అభిప్రాయము యిందు వ్రాసితిని గాన గ్రహించవలెను.

సన్యాసము సక్త వ్యాధి చికిత్స

ఈవ్యాధిగలవానిని రోగమునుండి తప్పించవలెననిన రెండు చేతుల సరేరు అను నరములను ఛేదించి విశేషముగా రక్తము వెడలించవలెను. వైద్యునికి బుద్ధికుశలత కలిగియున్న యెడల మెడనరములు అనగా జీవనరములనుండి రక్తము వెడలించవలెను. తరువాత కాళ్ళపిక్కలపై శస్త్రముతో గంట్లుపెట్టి రక్తము వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట కాళ్లు, చేతులు మర్దించుట బంధించుట శికంజబీన్ వేడినీళ్లలో కలిపి పుక్కిలించునటుల చేయుట సాధారణమైన వస్తి (ఎనిమా) చేయుట ఈ మొదలగునవి యీ వ్యాధికి సామాన్యచికిత్సలని యెరుంగవలెను. ఈ చికిత్సలు చేసినపిమ్మట తలయందు బలము చేరుటకై గుల్ రోగన్ (గులాబినూనె) బాబూనానూనె, శిరకా, మొదలగునవి తలపై లేపనము చేయవలెను. తరువాత తిరిగి సాధారణవస్తి ప్రయోగించుట

ప్రశస్తము యీసదుపాయములవలన వ్యాధిహరించగలదు. సన్న్యాస రోగమునుండి తప్పించుకొనిన తరువాత లఘుభోజనములున్న రోచ నమునకు యివ్వవలెను భోజనమునకు యవగంజి యివ్వవలెను. క్రమే ణా కంజుపిట్టమాంసము, పూరేడు, కోడి, మాంసములనుయివ్వవలెను. ఈవ్యాధి వాతదోషమువలన కలిగినచో దీనిలక్షణములు చికిత్స అప స్మారాది రోగములయందు వ్రాయబడిన రీతిగా చేయవలెను. మరియు రోగము రెండు దోషములవలనగాని మూడు దోషములవలనగాని కలిగినయెడల ఆయాదోషలక్షణములు కలిగియుండును గాన ఆయా లక్షణములకు తగినటుల చికిత్సకూడా దోషానుకూలముగా చేయ వలెను.

రెండవ సన్న్యాస రోగ లక్షణములు.

మెదడు శుష్కించుటవలన యీసన్న్యాసరోగము ఉత్పన్నమగు చున్నది దీని చిహ్నములు వేరువేరుగా నుండును కాబట్టి దీనిచిహ్నము లనుబట్టి చికిత్స వేరుగానుండును. ఈవ్యాధి ఆరంభమునందు కారణము ల సంఖ్యను వర్ణించబడినె మరియు అపస్మారముయొక్కయు కాబూస్ యొక్కయు వ్యాధుల ప్రకరణమునందు మెదడు ఆరుటకుగల హేతువు ల వర్ణనముకూడా చెప్పబడియున్నది.

విశేషదృష్టవ్య

సన్న్యాసముగలరోగి యెల్లప్పుడు శవమువలెనుండును. మరియు ఉరవ్యాధివలన చనిపోయిన వానివలె సన్న్యాసరోగముగలవానికి వెంట నే దహన భూస్థాపితములను చేయకూడదు. ఇందువిషయమై జాలీనూ స్‌గారు సన్న్యాసరోగముగల వానికి 72 గంటలవరకు స్మశానవాశిగా చేయకూడదని చెప్పిరి.

సన్న్యాసరోగి జీవితమరణములను కనిపెట్టు నుపాయములు.

సన్న్యాసరోగముగల రోగి జీవించియున్నడా లేక మృతినొందినా డా అని కనిపెట్టుటకు 5 హేతువులుగలవు. (1) ఏకినదూది లఘువగు

పింఛముగాని మృధువగు సన్నని పావురపు వెంట్రుకనుగాని రోగి ముక్కువద్ద నుంచినయెడల ఆవెంట్రుక కదలినచో జీవమున్నదనియు కదలనిచో రోగిచనిపోయినాడని గ్రహించవలెను. (2) కేవలము తెలికగానుండు పాత్రయందు నీళ్ళుపోసి రోగిరొమ్ముపై నుంచవలెను. నిదానించి ఆపాత్రినుచూచుచుండవలెను. అందలి నీళ్ళు కదల నారంభించినయెడల రోగికి ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములున్నవనియు మరియు నీళ్ళు కదలకుండినయెడల శ్వాసనిలిచినదని గ్రహించవలెను. (3) పొత్తికడుపు గుహ్యాముయొక్క ఛిద్రమునందున్న గుదస్థానముయొక్క లోభాగము వెనుకవైపునకు తిరిగినట్టి ఒకనరము హృదయమునుండి వ్యాపించియున్నది. రోగియెంతవరకు జీవించియుండునో అంతవరకు ఆనరము కదలుచుండును. కాబట్టి ఆనాడీనరమునందు వ్రేలునుంచి తాకినచో ఆనాడి కదలుచుండినయెడల రోగిజీవించియున్నాడనియు ఆనాడి కదలకుండనిచో రోగి చనిపోయినాడని భావించవలెను. (4) నేత్రములయందుగల పాపయందు తేజస్సుయున్నచో రోగిజీవించియున్నటుల గ్రహించనగును. (5) వెలుగుగల యింటిలో ఆరోగికండ్లువిప్పిచూచినయెడల కంటిపాప చూడగా చూచునట్టివాని ప్రతిబింబము స్పష్టముగా కనుపించినచో రోగిజీవించియున్నాడని తెలిసికోవలెను. ఇటులనే చీకటిగదిలో రోగినుంచి దీపము వెలిగించి రోగి కండ్లువిప్పి దీపము దగ్గరకు తీసికొనిపోయి కండ్లను పరీక్షించగా ఆదీపము రోగియొక్క కండ్లయందు కనుపించినయెడల రోగిజీవించియున్నాడనియు అట్లు కనుపించకుండిన రోగిచనిపోయినాడని గ్రహించవలెను. మరియు రోగిశరీరము పుబ్బి కుళ్ళినచో అట్టిరోగిని వెంటనే దహనపరచవలెను.

సర్వాంగసచ్చు - పక్షఘాతము యొక్క లక్షణములు.

ఇస్తర్ఖా అనగా తిమ్మిరిసచ్చురోగమునకు పేరు. ఇది ♦ అజలా బహాతల్ నీర్సము నొందుట వలనకలుగుచున్నది. ఈవ్యాధివలన అవయవములు అజలాయొక్క కారణమువలన తిరుగుచున్నవి. ఈఅజలాయందు హీనత్వము కలిగినచో తిమ్మిరి కలిగియుండును. హేతువుయొక్క అధికత హీనతవలన శరీరము తిమ్మిరి చేష్టహీనత నొందుచున్నది. దోషము కేవలము సంధులయందును కీళ్ళయందు మాత్రమునుండి చర్మమునందు చేరనియెడల శరీరమునకు తిమ్మిరి పుట్టనేరదు. ఒకానొకప్పుడు ఒకనరమునుండి రెండవనరమునందు కష్టము సంభవించినయెడల శరీరము ఆనరముతో సంబంధము కలిగియుండు కారణమువలన శరీరము సచ్చుపడుచున్నది. శేషించినశరీరము ఆరోగ్యముగానుండును. అనగా గొంతు, నాలుక, మూత్రకోశము, కుడిచెయ్యి, గోళ్లు, లేక యితర అవయవములు దుర్బలమునొంది సచ్చువ్యాధి సంభవించును. మరియు శేషశరీరము ఆరోగ్యముగానుండును. ఒకప్పుడుశరీరముయొక్క చెడుమెదడు సంబంధముగు జీవనరములయందు మెదడు సంబంధముగు జీవనరములయందు దోషము కలుగుచున్నది. ఇట్టిదశయందు శరీరము తలనుండి పాదములవరకు సచ్చుబడుచున్నది. ఈవిధముగా కలుగు ఇస్తర్ఖా (సచ్చు) కలుగుటకు పూర్వపు ప్రాచీన వైద్యులు పక్షవాతమనియు అర్ధాంగవాతమనియు ఫాలిజ్ అనివచించియున్నారు. ఫాలిజ్ అన

♦ అజలా అనగా చేపఆకారమువంటి కండరము ఇది కాళపిక్క, మొదలు, భుజదండముల వరకు వ్యాపించి యుండును.

బతల్ అనగా శరీరముయొక్క జీవనరమునకు పేరు ఇది అనేకములగు నరములతో కలిసియుండును. ఇదిశరీరముయొక్క అవయవములకు తిరుగుటకు శక్తినిచ్చును దీనికారణమువలన కదలించుటకు ముడుచుకొనుటకును శక్తి కలిగించును.

గా అరబ్బీశబ్దము. దీనిఅర్థము సగభాగమునిగ్రహించనగును. ఒకానొకప్పుడు శరీరము యొక్క ఒకనరము మరియొక నరములో అనగా చెడుమెదడులో పుత్పన్నమైన జీవనరములయందు దోషము కలుగుచున్నది. ఇట్టి దశయందు పొడవుగా అర్ధశరీరము నిష్ప్రయోజనమైపోవును. తదుపరి తలయందుగల జీవనరములు ఆరోగ్యముగా నుండునుగాని ఒకానొకప్పుడు ముఖచర్మము తిమ్మిరిగానుండును. ఎందుకనగా అచ్చటి నరములు ముఖమునకు ముఖసంబంధమగు అంగమునకు జ్ఞానము నుండి కలిగించుచుండును. అచ్చటినుండి బైలువెడలి మెదడు చ్చినగుట బైటికివచ్చుచున్నది. ఈనరము చెడుమెదడు నందుపుట్టిన జీవనరము మరియు నఖరి అను గ్రంథమునందు కొన్నిపక్షవాతములు అనగా శరీరము పొడుగుచుండి సగము శరీరము సుస్తీనొంది నిష్ప్రయోజనము గలదగును. ముఖ అవయవములు ఆరోగ్యముగా నుండును యిందు విషయమై పైన వర్ణించి యుండులక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, తలయొక్క సగముభాగముకూడా యిందుకలిసిన యెడల పాలిజ్ అనగా పక్షవాతమనియు, లఖవా అనగా అర్ధాంగ వాతమనికూడ వకేసరి యాయము పుట్టుచున్నదనివర్ణించియున్నది.

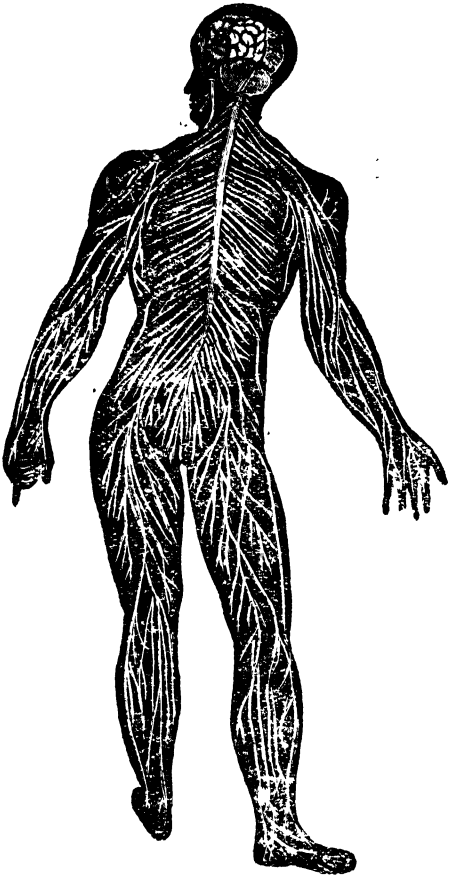

చెడుమెదడునుండి పుద్భవించు జీవనరములు చూపించు చిత్రపటము.

కిమిలునవావు అను గ్రంథకారులు పక్షవాతము అర్ధాంగము ఈ రెండు వ్యాధులు వెనుమెదడునుండి పుట్టునట్టి నరములయందు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. యీ దశయందు తల యొక్క అవయవములు తప్ప సర్వశరీరము పక్షవాతమువలన పడిపోవును. మరియు, ఇటువంటి ఇస్తరఖా వ్యాధికి యూనాని భాషయందు అబూబిర్ ఖ చూ అనగా పక్షవాతము అందురు. ఇస్తర్ఖా యందు ముఖచర్మము తిమ్మిరిగాయుండును. ఇందువిషయమై పైన చెప్పియున్నాము. మరియు, ఇస్తరఖా సామాన్యమైనది.

మరియు పక్షవాతము వచ్చుటకు కారణము సంపూర్ణముగా మెదడుయొక్కయు, వెనుమెదడుయొక్కయు, నరముల మూలములయందుద్భవించినయెడల సక్తా అనగా సన్న్యాసము వ్యాధి అనుపించును. ప్రాచీన వైద్యవరులు ఇస్తరఖా వ్యాధిభేదముని చెప్పియుండలేదు. యీ రెండువ్యాధులు కూడా ఒకటిగానే వర్ణించియున్నారు. మరియు, యీ రోగమునందు రెండు సంపూర్ణకారణములుగలవు. (1) అచ్చటిజ్ఞానశక్తి గమనశక్తియొక్క ప్రాణవాయువు సంబంధముగు నరములు కండరముల యందు బంధనమేర్పడుట వలన గాని లేక నరములు తెగిపోవుటవలన గాని ఉక్తముగు ప్రాణవాయువు ఆనరములయందు ప్రవేశించజాలకుండును. అచ్చట బంధనమేర్పడుట వలన ప్రాణవాయువు సంచారముచేయునట్టి నరములు బంధించబడుట వలన బంధనము లేకుండినను ఉక్త శక్తి నరములయందు ప్రవహించును. పిమ్మట అంగముల ప్రకృతియందు ఇట్టిలక్షణములు సంభవించును. యిందువలన అచ్చటశక్తి యొక్కబలమును గ్రహించును. మరియు, ఇటువంటి ఉపద్రవము యొక్క కారణము ఉష్ణము, జలుబు, చెమ్మ శుష్కత్వములవలన కలుచున్నది. మరియు, జ్వరాంశము యిందియములయందు స్వల్పహాని కలిగించును. యీలక్షణములు కలిగియుండిన యెడల శుష్కత్వము అనగా తపెదిక్ (క్షయ) రోగి వలన తెలియుగలదు. కాబట్టి ఉష్ణము

చెప్మ అంగములయందు విశేషముగా యుండుటవలన యింద్రియముల శక్తి తమ స్వాభావిక శక్తియందుండును. మరియు, ఉష్ణము శుష్కత్వము అధికమై యేవిధముగా శక్తిని బంధించుచున్నవో ఈశ్వరుడెరుగును గాని మానవులకు సాధ్యపడజాలదు. మరియు జలుబు ప్రాణవాయువు యొక్క ప్రకృతికి విరుద్ధముగానుండును. మరియు నిజప్రాణవాయువు అనగా జీవాత్మసంబంధమగు వాయువు దేనిఆధీనములో లేదు గాని జీవాత్మ యొక్క స్థానమునందు దోషము ఆక్రమించుటవలన అస్థానమును శుష్కత్వము కలిగించుట వలన మొదలగు కారణములవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు యెల్లప్పుడు జలుబు జీవస్థానమునందు చేరి యుండినచో బహుశ ఒకఅంగమునుండి రోగము పెరుగనేరదు. ఇట్లుకలుగురోగ చికిత్సకూడా సహజముగా నుండును. అనగా వృష్ణమును కలిగించు లేపనతైలాదుల వలన తగ్గిపోవును. మరియు చెమ్మ శరీరసంబంధమగు కీళ్ళయందున్న సంధులయందున్న చేరి చుట్టబడిన కారణమువలన నరములు కండరములు ఒకటికొకటి చేరుచున్నవి. కాబట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క రక్తములు అనగా జీవాత్మకు మంధముగను తీక్ష్ణముగను బిగించును. మరియు వాయువును నరములలో చేరనియ్యక ఆటంకము కలుగును మరియు దేహ ప్రకృతి జలుబును గ్రహించుటవలన లేపించుచుండును. మరియు జలుబు ప్రాణవాయువునకు విరుద్ధముగానున్నయెడల ఇస్తరఖా వ్యాధి కారణము శరీరముయొక్క అనేకభాగములలో కలుగుచున్నది.

మరియు దోష సంబంధమూ లేక నరములు తెగిపోవుట మొదలగు అంశములవలన కలిగినదా లేక బాధన మేర్పడుటను సామాన్యహేతువులు వర్ణించెద. యిట్లు బంధనమేర్పడుటకు 7 విధములుగలవు. (1) దోషము అంగమునందు చేరి యుండుటద్వారా క్రిందికి దిగునట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క శక్తిని బంధించెనేని, అనగా జీవనరముల మార్గములు బంధించునట్లు బిగించబడును. ఇట్లు బిగించబడిన అంగము అటు

నిటు కదలించుటకు వీలులేకుండును మరియు యితర కారణమువలన బంధనముకలుగుచున్నది. గాని బంధనము విడదీయుటవలన దోష సంబంధమగు మండి అనగా పిటికె హరించుచున్నది.

(2) మరియు చిక్కని జిగుటుగల రతూబత్ అనగా ద్రవము వాయుసంబంధమగు నరములయందు నిండినయెడల శక్తిమార్గములు బంధించబడును. యెట్లనగా వాతమునందు చిక్కదనముండదు. కాబట్టి నరములలో ప్రవేశించజాలదు. చిక్కదనముండిన యెడల ఇస్తర్ఖా రోగము కలుగనేరదు. దీనివర్ణనము తనష్నుజ్ పరికరణమునందు భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడును. మరియు మాంసము పలచగను చిక్కగనున్నచో అంగమునందున్నను ఇస్త్రిఖా (సచ్చు) సీర్సస్త్వము కలుగుచున్నది. కొన్ని వ్యాధులయందు బిగిసికొని నిల్గుట (పిట్సు) కలుగుచున్నది. ఎట్లనగా పలచని మలము నరములయందు ప్రవేశించునుగాని చిక్కని మలము గట్టిదనము వలన తసన్నుజ్ (బిగించబడుట) అనగా చిక్కదనమువలన నరములకు పొడవునందును వెడల్పునందును విశాలపరచును. గాన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది.

(3) దెబ్బలము వలన గాని లేక ఏదోనొక అంగమునందు ఉష్ణము చేరుటవలనగాని ఆఅంగము వుబ్బుచున్నది. ఇట్టివాపువలన మలము బంధించబడును. ఇట్లుమలముబంధించు కారణమువలన శక్తిరోక్కమార్గము బంధించబడును.

(4) నరముల మూలములయందు గాయముగాని దెబ్బగాని తగులుట వలన నరములు చితికి అణగి పోవును. ఇట్టిహేతువు వలన శక్తిరాకపోకల మార్గములు బంధించబడును.

(5) నరముయొక్క కంఠము గాని లేక మరియొక నరముతో చేరునట్టి మార్గము గాని తనస్థానమునుండి తప్పి * పోయినచో శక్తి

* కుడివైపుగాని, ఎడమవైపుగాని, దెబ్బతగులుటవలన నరములు అణగిపోవును. ఇటులనరములు అణగుటవలన శక్తి రాకపోకలమార్గము బంధింపబడుచున్నదని

మార్గములు బంధించబడును.

(6) నరముతప్పిపోయినను బిగిసిపోయినను లేక మిక్కిలి జలుబువలన నరమునందు బంధనము (ముడి) కలిగినను శక్తిమార్గములు బంధించబడును.

(7) లోభాగము నందుగల హేతువు వలనగాని లేక బాహ్యకారణము వలన గాని ఏకోనొక అంగము కీలుతప్పిపోయినను శక్తిమార్గము బంధించబడును కీళ్ళువసలుటకు కారణముసంధి బంధనులయందు వకవిధమగు శ్లేష్మము ఇంద్రియములసందులను బంధించుటకు ఒకటికొకటి చెమ్మకలిగి తిరుగుటకు వీలగునటుల ఆయాకీళ్ళయందు పుట్టుచుండును. ఇట్టి జిగురుగల పదార్థము అకీలునందు తగ్గిపోయినయెడల సంధిబంధము అవశ్యముగా విడిపోవును. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క శక్తి సంచారముచేయునట్టి నరములు యేకారణములనైనను బంధించబడుటవలన ప్రాణవాయువు అస్వాసమునకు రాజాలని కారణమువలన కీళ్ళయందు దుర్గతి ప్రవేశించునని గ్రహించవలెను.

అభిఘాత అంగవైకల్య లక్షణములు.

ఇస్త్రఖా అనగా నరము తెగుటవలన కలుగు వ్యాధిపేరు. ఇది దాగియుండును. అనగా ముఖ్యముగా విశేషభాగముఆక్రమించియుండు నరము తెగిపోయినయెడల దీనిలక్షణములను వచించెద. దెబ్బగాని గాయముగాని తగిలినవెంటనే అంగము నీరసమైపోవుట దెబ్బగాని గాయముగాని తగిలినతరువాత చాలాకాలమునకు ఇస్తర్ఖా అనువ్యాధి వు

గ్రహించవలెను. ఎటులనగా రంధ్రము నరముయొక్క మార్గము. మరియు ఈనరము మోకాలివద్దనున్నది. మోకాలు కీలు ఆనరముపైపుకు వంగినచో అచ్చట నరము అణగిపోవుచున్నది, ఈనరము వెడుమెడమునుండి పుట్టినది. ఈనరము మార్గము బంధించబడుచున్నది. కాబట్టి మోకాలు వెనుకకు విరిగినచో ఈదశయందు నరము బిగించుటవలన మార్గము బంధించబడుచున్నది. అనగా నరము అణగుటవలన ఇట్లుకలుగునని భావము.

త్పన్నమగుట మొదలగునవి ఇవి నరమునందు వాపు ప్రవేశించుటవలన కలుగులక్షణములు. మరియు నరము తెగిపోవుటవలనకలుగువ్యాధి యే చికిత్సవలన కూడా కుదురజాలదు. కాబట్టి దీనిచికిత్స చెప్పలేదు. మరియు నరము వాచుటవలన కలుగు ఇస్ర్ఖావ్యాధియందు అంగము (అవయవము)లాగుట పోటుకలుగుట ఇట్టిసమయమునందుజ్వరమువచ్చుట మొదలగు లక్షణములవలన కనిపెట్టవలెను. వాపువిశేషముగా నుండినచో బాధ అధికమగును. జ్వరముకూడా జాస్తి అగును. వాపు తగ్గినకొలది నొప్పితగ్గుచుండును. జ్వరము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు లేక నొప్పిమాత్రము ఆరంభమునుండియుండినయెడల అవయవముముట్టుకున్నప్పుడు మాత్రము నొప్పిగానుండును. మరియు వాపు స్వల్పముగా నుండినను నొప్పితక్కువగా నుండినను జ్వరము తక్కువగా నుండినను వ్యాధిబలము కూడా తక్కువగా నున్నదని గ్రహించవలెను. దీనినిఇస్తర్ఖా అనుచున్నారు.

మరియు, తిమ్మిరి కలిగి నడుచునప్పుడు నొప్పి యెక్కువగానుండును ఇట్టిస్థితియందు వాపు తీక్ష్ణమగుటవలన ఇస్తర్ఖా వ్యాధి వుత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను. యీవ్యాధియందు మిక్కిలి గాఢముగు చికిత్సచేయవలెను.

మరియు, వేరు వేరు ఇస్తర్ఖా వ్యాధులు తలకు దెబ్బతగులుట వలన, మోకాలు కీలు తప్పుటవలన, మరియు, సంధి విడిపోవుటవలన కలుగుచున్నవి. యీవ్యాధి నరము తెగుటవలనకూడా కలుగుచున్నది. దీనిబేధములు ఆయా హేతువులను బట్టి గమనించవలెను. మరియు, కీలునందు మరియొక వస్తువున్నదని తోచినయెడల కీలు తప్పినదని గ్రహించవలెను. మరియు, మోకాళ్ళకీళ్ళు మలస్థానమునుండి తప్పిపోయిన యెడల దీనిలక్షణములు అనగా లోభాగమునందు తప్పిపోయినదని గ్రహించవలెను. యిట్టిస్థితియందు పిరు, మెడ, లోభాగమునకు కుంగిపోవును. మరియు, రొమ్మునైబె టికివచ్చును. మోకాలుకీలు బైటిపై వుక

వచ్చి బిగిసిపోవును. మరియు, నరము తెగుట వలన గాని శుష్కత్వము వలన గాని ఇస్తర్ఖావ్యాధి కలిగినయెడల దీని లక్షణములు చూచుటకు ముడుచుటకు కఠినముగానుండును. మరియు, నరములయందు జలుబు ప్రవేశించి కఠినత్వము నొంది కఠినమైనచో దీని చిహ్నములు కారణమునకు ముందు కనుపించును. మరియు, కారణము సాధారణజలుబు లేక సాధారణ చెమ్మవలన కలిగినయెడల యీవ్యాధి నిమ్మళముగా ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు తారుటకు కష్టముగా నుండును. మరియు, నరములకు వేడి కలిగించునట్టి ఔషధములవలన యీవ్యాధి శాంతి నొందును.

మరియు, రెండేసి దోషములు ఒకటిగా చేరుట వలన యీవ్యాధి యుత్పన్నమైన యెడల వాటిదశ చిహ్నములను బట్టి గ్రహించవలెను. యిందువిషయమై వలుమారు చెప్పబడియున్నవి తిరిగి చెప్పబడుచున్నవి. అనగా చల్లని జలపానము చేయుట, మంచులో తిరుగుట, నీళ్ళయందు * విస్తారముగా నివసించుట మొదలగు కారణమువలన దుష్టప్రకృతి సాధారణముగా చెమ్మవలన కలిగిన చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

మరియు, ఇస్తర్ఖా అను యీవ్యాధి కఫ వాతమువలన కలిగినయెడల దీనిలక్షణములు సమస్త విధములగు శక్తి ఆలోచన విచారము మొదలగునవి నశించుట మరియు, మెడమునకు దెబ్బతగులుట, మెడను అదరుటవలన కలుగు ఇస్తర్ఖా వ్యాధిగాక మరియొక ఇస్తర్ఖా వ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు మూత్రము చిక్కగను, మాలిన్యముగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలి

---

* హకీము జాలినూస్ గారు చేపలుపట్టువానికి ఇస్తర్ఖా రోగము కలిగినది చిన్ని ఈమనుజుడు ఎల్లప్పుడు నీళ్ళలోయుండుటవలన మూత్రస్థానము గుదస్థానమునందు జలుబు ప్రవేశించి ప్రేగులు మూత్రకోశము నచ్చుబడి మల మూత్రములు తమంతటనే వెడలనారంభించినపనియు తాను స్వయముగా చూచినానని హకీము జాలినూస్ గారు తమ అనుభవమును ఇందు చెప్పియున్నారు.

గియుండిన యెడల యీవ్యాధి అర్ధాంగ వాతమును కలిగించును; నియు యిది కఫదోషమువలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

రక్తజ శిథిలత ఇస్తర్ఖా రోగలక్షణములు నరములు నిండినటుల పూర్ణముగా నుండుట నాడినేత్రములు ముఖము యెర్రగానుండుట ఈ వ్యాధికి సాక్షిభూతములు దీనివలన శిథిలత నొప్పి ఉపస్మారము ప్రేగులయందు నొప్పి సన్యాసము యీమొదలగు రోగ చిహ్నములు కలుగును. మరియు గర్భము పతనమైన తరువాత పుత్పన్నమగు యీవ్యాధి లక్షణములు యీరోగము అంతమునను కలుగుచున్నది. దీనిని ఇస్తర్ఖాయ జౌరాని (అభిఘాత రోగసంధి) అనిచెప్పుదురు. మరియు విశేషముగా కూలంజ్ * అనువ్యాధియందు ఇస్తర్ఖా వ్యాధిగూడా రాగలదు. దీనిలక్షణములు రెండుభుజములు రెండుతొడలు దిగజారిపోవును.

ఇటుల ప్రత్యేక అంగములకు వచ్చునట్టి పక్షవాతమువలన ఆఅంగములు నిష్ప్రయోజనము గలవై ప్రయోగము లేనివగును. మరియు నాలుక గొంతు పక్షజింహ్వ, మూత్రకోశము చక్కగానుండు ప్రేగులు మొదలగునవి పచ్చవడి నిష్ప్రయోజనము గలవగును. వీనిలక్షణములు ఆయా అంగముల వ్యాధులయందు చెప్పబడును. మరియు మూత్రకోశము తిన్నగానుండి ప్రేగు శీర్ణమైనయెడల వీటిలక్షణములు మాత్రము చెప్పెద. మూత్రము యిచ్చలేనిదే వెడలుట శక్తినశించుట ఒక్కొక్క

---

* హామ్లుతసనాయా అను గ్రంథకర్తగారు ఈక్రిందివిధిని చెప్పుచున్నారు. నేను అనేకులకుచూచితిని వారికి ప్రేగులయందు నొప్పి అధికముగా నుండేది వీరిలో కొందరికి ఒకభుజముజారి పోయినది. కొందరికి రెండుభుజములు జారిపోయినవి. కొందరికి రెండుభుజములు రెండుతొంట్లుకూడా జారిపోయినవి ఇటువంటి వారిలో అనేకులకు భుజములు కదలకుండుటకూడా చూచితినని వచించిరి మరియు హాకీంయూనుస్ గారు వచించిన దేమనగా మృతినొందుసమయమునందు కూలంజ్ అనువ్యాధి కలిగి దైవవశాత్ తిరిగిజీవించినను కాళ్ళు, చేతులు, సచ్చుపడి కార్యహీనములైనవనియు వారిస్వానుభవమును చూచినటుల వచించిరి.

సమయమునందు శక్తి వచ్చుచుండుట ఇట్టిసమయమునందు అంగము వదులగుచుండుట (అనగా నచ్చుపడుట) శరీరకాంతి మారుచుండుట మరియు అంగము చిక్కిగాని చిన్నదిగాగాని కనుపించనియెడల రోగము కుదరగలదని గ్రహించవలెను.

మరియు అర్ధాంగ పీడిత అంగము మిక్కిలి చిక్కినదై చిన్నదైనచో ఇట్టిఅంగమునకు చికిత్సప్రయోజనములేదనియు అట్టిరోగిని వైద్యుడు వర్జించవలెననియు హకీముగారు వచించియున్నారు. మరియు అర్ధాంగపీడిత అంగము యితర అంగమువలెనే సమానముగా నుండి చిక్కకుండినచో చికిత్సకు సాధ్యపడును. అట్టివిధానమును చెప్పెదను.

కఫజ అర్ధాంగ చికిత్స.

కఫజ అర్ధాంగ వాతమునందు ఆరంభ దశయందు దుర్బల కారణము కనిపెట్టి నాలుగవదినము ఏడవదినము పదునాలుగవదినము గడవనిదే యేవిధమైన చికిత్సచేయకూడదు. హకీముసాహిర్‌గారు అర్ధాంగ పీడితునికి 4 లేక 7 లేక 14 దినములు గతించువరకు యేవిధమైన ఔషధము యివ్వకూడదు, యెందుకనగా ఆరంభమునందు విరోచనమునకు ఔషధమిచ్చుటవలన రోగము హెచ్చుచున్నది. కాబట్టి ప్రథమమున మృదువగుబస్తి చేయుట వుచితము మరియు మలమును కరగించునట్టి ఔషధములు యివ్వవలెను. అనగా చిన్నసోపు, పెద్దసోపు, సోయి విత్తులు, వాము, అడవికరివేపాకు, అజామోదం, సోపువేరు, అజామోదపువేరు, యీవస్తువులు చూర్ణించి అందు గుల్‌ఖందు కలిపి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు వుచ్చుకోవలెను. మరియు మలము పక్వమై కరిగినతరువాత 4 లేక 7 లేక 14 దినములు గడిచినవెనుక విరోచనముచేయించునట్టి ఔషధములున్ను హుబ్బెముతేల (దగ్గరంమాత్రిలు) గాని లేక హుబ్బెసెతరజ్ (చితిమూలపుమాత్రిలు) గాని లేక యీమాత్రిలకు సమానగుణముగల ఔషధములు యీవ్యాధియందు వుపయోగించవలెను. మరియు, యీరోగికి వమనము చేయించుటమంచిది.

మలము వెడలించిన తరువాత మలనాశనము చేయునట్టియు శక్తికలిగించునట్టి తైలములను కీళ్ళపై నరములపై మర్దించవలెను.

ఉష్ణతైలములు అనగా ఆముదము, సోయిగింజల తైలము నార్దన్ తైలము, మరియు, యిట్టి స్వభావికమగు తైలములుమర్దించవలెను.

మరియు, ఒక్కొకవ్వాడు జున్ను అక్కలకర్ర, ఈరెండువస్తువులను నూరి మర్దనచేయు తైలములయందు కలిపి మర్దించవలెను. మరియు, ఈచికిత్సలవలన మలము స్వచ్ఛతనొందిన వెనుక ప్రకృతిని కాపాడుటకై తిరియాక్ కబీర్, మసరూదీతూస్ మరియు కలకలాంజ మొదలగు ఉష్ణస్వభావికముగల ఔషధములను యిప్పించవలెను. మరియు, తిరియాకు మొదలగు మాజూన్లు సందర్భముకానిచో సుకబీనజ్ (ఫిరంగిసాంబ్రాణి) గాని లేక జావసీర్ గాని వేవగింజప్రమాణముగా తేనెనీళ్లలో అరుగదీసి యివ్వవలెను. మరియు, యింగువ ఉపయోగించుట పైనలేపనము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మిక్కిలి జలుబువలన కలిగినవ్యాధియందు వుదయ ప్రాతఃకాలములయందు తేనెనీళ్లయందు యింగువకలిపి పానముచేయవలెను. యిట్లుపానముచేయుటవలన ఈవ్యాధి అతిశీఘ్రముగా హరించును.

మరియు, 4½ మాషము, యారజ్ పైకరా 2½ మాషము నల్లమిరియాలు నూరి, తేనెచేర్చి ప్రతిదినము రోగి పుచ్చుకొని జలపానము లేకుండినచో నిది ఆమాశయమునందు ఆలశ్యముగానిలిచి మిక్కిలి గుణమునిచ్చునని కొందరు వైద్యోత్తములు వచించుచున్నారు. మరియు రాత్రి పరుండునపుడు 2½ మాషము మిరియాలు జున్నుకలిపినూరి ఇచ్చుట మంచిది.

మరియు, మొహమ్మద్ జకరియాగారు అర్ధాంగవాతచికిత్స యీక్రింద వివరించిన విధముగా చేయవలెననియు మలమును శుభ్రపరచుటకు కోకాయా మాత్రిలు యివ్వవలెను. దీనివలన మలముతగ్గిపోవును. మరియు, ప్రతిదినము జీడిగింజలతో చేయబడిన జవారిస్,

అయారజ్, తుఖుమ్ కాస్ లో కలిపి యివ్వవలెను. దీనివలన ప్రకృతిమారి పోవును. మరియు, నరములయందు పుష్టముకలుగుటకై చంగల్వకోష్ట తైలము మర్దించవలెను. యీవుపాయములు రోగారంభమునందు చేయదగినవి. అర్ధాంగవాతము వచ్చినప్పుడు ప్రకృతియందు ఉష్ణములేనిచో ఋతువు కాలము ఆయువు శక్తి మొదలగునవి అనుకూలముగానుండినచో రోగి శరీరమునందు వేడి శరీరకాంతి యెర్రగానుండి రోగియవ్వనుడై బలముగానుండిన యెడల చికిత్స రక్తమోక్షణములో ఆరంభించుట మంచిది. యెందుకనగా రుధిరమునందు సర్వదోషములు పుట్టుచున్నవి. కాబట్టి రుధిరమును వెడలించి దోషబలమును తగ్గించవలెనని జకరీగారు వచించిరి. మరియు, శిరావేదనచేసి రక్తమును వెడలించిన యెడల తక్షణమే మలము రోగముకూడా తగ్గిపోవును. మరియు, యేస్థానమునందు మలము కేవలము కఫమువలన కలిగి యెరుపురంగుగను శరీరముచల్లగను శరీరముతెల్లగను జలుబుకలిగియున్న యెడల కఫసంబంధమగు చెమ్మను తగ్గించుటకై శిరావేదనము చేయవలసిన అవసరమున్న యెడల శిరావేదనమునకు ఒకఘడియముందు తిరియాకు ఒకమాత్రిగాని లేక మసరూదితూస్ గాని లేక సంజీరనియా గాని ఇత్ కదిరియా ఒక మాత్రిగాని యిందులో సందర్భమైన మాత్రను పురాతన సార్యాయిలో గాని తేనెగోళ్ళలోగాని అరుగదీసి యివ్వవలెను. తరువాత శిరావేదన చేయవలెను. రోగిప్రకృతియందు ఉష్ణమున్న యెడల శిరావేదనచేసినను చేయకున్నను ముందు ఉష్ణమును తగ్గించవలెను. అనగా శికింజబీన్ యివ్వవలెను. మరియు, మాంసరసములయందు జీలకర్ర శిరకా కలిపి పానముచేయించవలెను. మరియు, యెండిన ఫలములు భుజించవలెను. గుల్ రోగన్ శిరకా కలిపి అందులో బట్టతడిపి ఆబట్టను తలపై వేయవలెను. యీనదుపాయములవలన ఉష్ణము శాంతినొందును. పిమ్మట అర్ధాంగమునకు చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా హకీము శేఖ అలీ అబూసీనాగారు పక్షవాతము జ్వరము ఒకటిగా కలిసివచ్చిన యెడల

పక్షఘాతచికిత్స వెంటనే చేయకూడదనియు ఇట్టిసమయమునందు శికింజబీన్ గుల్ ఖందుతోకలిపి ఇచ్చుట మిక్కిలిలాభదాయకమనివచించిరి.

మరియు, హకీము జాలినూస్‌గారు పక్షఘాతము జ్వరముకలిసి వచ్చినప్పుడు మొదటనుండి వాతము నరములవైపు తిరిగి పక్షఘాతము అర్ధాంగవాతమును కలిగించిన తరువాత అచ్చటచ్చట ఉష్ణము ఆరంభించును ఒకప్పుడు ఆరోగ్యఅంగముయొక్క ప్రకృతికూడా ఉష్ణముగా మారుచుండును. మరియు, శరీరముయొక్క సగభాగము అగ్ని ముట్టించినటుల వేడిగానుండును. యిటుల కలుగుటకు రెండుకారణములు గలవు.

(1) మొదట సంబంధముగు ప్రాణవాయువు పక్షఘాతము వచ్చిన భాగమునందు ప్రవేశించును. ఆవాయువు రోగభాగమునకు చేయుటకు ఆభాగము బంధించబడియుండుటవలన నిరోగభాగమునందు ప్రవేశించును. కాబట్టి ఆభాగమునందు అత్యంతవుష్ణము కలిగించును.

(2) పక్షఘాతముగల శరీరము దుర్బలముగల దగుటవలన రుధిరమును గ్రహించజాలదు. గనుక రక్తముకూడా నిరోగ అంగమునందు చేరును. మరియు, ప్రాణవాయువుకూడా రుధిరముతోకలిసి ప్రవహించుచుండును. యేటులనగా రుధిరమునకు ప్రాణవాయువుతో సంబంధముకలిగియుండుటవలన రుధిరముతో చేరి శరీరమునందు తిరుగుచుండును

మరియొక కారణముగలదు. అనగా పక్షఘాత చికిత్సయందు వేడిగల ఔషధమును ప్రత్యేకముగా చెప్పబడియె. యీవేడి ఔషధములుకూడా రోగ అంగముకంటె నిరోగ అంగమునందు వానిప్రభావమును విశేషపరచుచుండును. ఈహేతువువలన కూడా నిరోగ అంగమునందు వేడి అధికమగుచున్నది.

పక్షవాతమునందు గమనించవలసిన విషయములు.

ఈరోగికి విశేషముగా ఆకలికలిగేవరకు ఆహారము యేమియు ఇవ్వదగదు. తీవ్రముగా దాహము కానిదే దాహమునకు నీళ్లుకూడా

ఇవ్వజనను, నీళ్లకుబదులుగా తేనెనీళ్లను ఇవ్వవలెను. మరియు, హితవగు పత్యకారక భోజనపదార్థములను భుజించవలెను. మరియు, కొద్దిగా రొట్టెను తేనెనీళ్లలో నానవేసి ఇవ్వవలెను. ఈసమయమునందు రోగి దుర్బలముగానున్నచో, పక్షులమాంసమును అనగా కంజుపిట్ట, పూరేడుపక్షి మొదలగు మాంసములను వేయించిఇవ్వవలెను. మరియు, లేతకోడిపిల్లలమాంసము ఇట్టిగుణముగల పదార్థములు వుపయోగించదగును. ఈవ్యాధియందు మద్యపానము మిక్కిలి హానికరమైనది. ఎందుకనగా సారాయి మలమును నరములయందు చేర్చునట్టి స్వభావికము గలది. మరియు, నిది ఆమాశయమునందుచేరి పులిసి శిరకాగా మారుచున్నది. శిరకా జీవనరములకు, మెదడునకు హానిదాయకముగాన సారాయి కేవలము హానికలిగించును.

మరియు, రోగారంభమునందు సాధ్యమైనంత వరకు స్వల్పముగా యివ్వవలెను. దాల్చినచెక్క, జీలకర్ర, చేర్చి మాంసమునకు సువాన కలిగించవలెను. శరీరమునందు ఉష్ణము అధికముగానున్న ఎడల జీలకర్ర చేర్చిన మాంసరసము కంటె ఉత్తమపదార్థము వేరొకటి లేదని తెలిసికోవలెను. ఎందుకనగా, మాంసరసము జ్వరాంశమునుకూడా శాంతిపొందించును కఫమును హరించును.

జ్వరనాశక అర్ధాంగమునందు వుత్తమరసము

తెల్లనీరుల్లిగడ్డ ఒకటి తరిగి దానిని బాదంనూనెలో వేసి వేయించి అందుకొద్దిగా నీళ్లుచల్లి రెండుపొంగులువచ్చినతర్వాత శిరకా తెల్లపంచదార కొద్దిగా తరువాణిచేర్చి కొద్దిగా తగ్గినతరువాత గరంమసాలాచేర్చి ఇవ్వవలెను. మరియు, కుందేలుమెదడు వేయించి పుచ్చుకొనుట వలన పక్షఘాతము, కంపవాతమునకు, లాభదాయకములు. మరియు, దిల్గోషా పప్పులో తేనెచేర్చి భుజించుట మిక్కిలి గుణదాయకము.

జీవనర నిర్మల కారక అద్వితీయ మాత్రిలు.

ముసాంబరము, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జు, ఇవి ప్రత్యేకము 35 మాషములు, పర్ఫియూన్ 17½ మాషములు, గుగ్గిలము 35 మాషములు, ఈవస్తువులను విధిపూర్వకముగా శుద్ధిచేసి, నూరి, మాత్రలుచేసి ముందువారము ప్రతిదినము ఇవ్వవలెను. రెండోవారము మానివేసి మూడవవారములో 3 మాషముల 3 రతులు ఇవ్వవలెను. నాలుగవ వారము మానివేసి అయిదవ వారములో 36 రతులు వాడవలెను. 6వ వారములో కొద్దిగా ఇవ్వవలెను. ఇటులనె 54 రతులవరకు వాడవలెను.

మొహంమ్మద్ జకిరియాగారు కనిపెట్టిన మాత్రిలు.

ఇంగువ, జున్న, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు, కంతర్యూన్ ఇవి ప్రత్యేకముగా 1½ మాషములు, గుగ్గిలము అన్నిటికి సమానముగాచేర్చి లేహపాక విధిగా మాత్రిలు చేయవలెను. ఈఔషధము యావత్తు ఒక మోతాదు. ఈమాత్రలు, మలము వెడలించుటకున్ను, జలుబుగల ప్రదేశమునందు ఉష్ణము కలిగించుటకున్ను, మిక్కిలి ఉపయోగము. మరియు, సముద్రపుకోటియందు కూర్చుండుట, పరిశ్రమచేయుట, ఉపవాసముచేయుట, తుమ్ముట, గొప్పధ్వనితో శ్లోకములు చదువుట, తరువాణి, ఆవాలుచేర్చి పుక్కిలించుట మొదలగునవి పక్షఘాతరోగమునందు మిక్కిలి హితకరములని తెలియవలెను.

ఆది అంతములయందు చేయు వస్తిలక్షణములు.

మరువము, సోపు, నఖముదిప్పలు, మెంతులు, ఆముదాలు, యష్టిమధుకము, కంతరియూన్ ఈవస్తువులను మంచినీళ్లయందు చేర్చి కషాయముకాచి వడియబోసి తరువాత తేనె, తరువాణి, పాతశైతూన్ నూనె, చేదుపుచ్చ గుజ్జు, ఈవస్తువులు కూడా పైకషాయములో చేర్చి వస్తి (ఎనిమా) చేయవలెను. మరియు, నదీజలము, గంధకముండునట్టి గనినీళ్ళు, తప్ప పక్షవాతముగల అంగముపై ఇతరజలము వేయకూడదు వేడినీళ్ళనుపోయకూడదు. ఎందుకనగా కాచిన మంచినీళ్ళు దోషములను

అధికపరచును జీవనరములకు లఘుత్వము, మృదుత్వము కలుగజేయును. చల్లనినీళ్ళు నచ్చుపడిన అంగమునకు శాంతికలిగించును కాబట్టి పలచని దోషము నీళ్లుజలుబును చేర్పుటవలనదోషము నీళ్లు ఒకటిగా చేయుచున్నవి.

మరియు, హకీము మాసోదాగారి కుమారుడుగారు చెప్పిన స్వానుభవము విరోచనము చేయించుటవలన పక్షవాతము నశించుచున్నది రక్తాదికారణమువలన శరీర నచ్చుకలిగినచో శిరావేదనము వలన రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, అవశ్యానుకూలముగా ఇతరనుపాయములను చేయవలెననియు విరోచనములగుట వలన పక్షఘాతము శాంతించునని చెప్పెను.

సరాహాఅస్బాబ్ గ్రంథకర్తగారు ఇందువిషయమై వచించిన దేమనగా యిందువిషయమై ఆలోచించవలసిన దేమనగా పక్షఘాతము రక్తమువలనగాని లేక జీవనరములు తెగుటవలనగాని కలుగుచున్నది ఇట్లు కలిగిన వ్యాధికి చికిత్స చెప్పబడియుండలేదు. అనగా అసాధ్యమని తెలియవలెను. మరియు, ఉష్ణాధిక్య కారణమువలన పక్షఘాతము ఉత్పన్నమైనచో శిరావేదనము చేయవలెను.

మరియు ఆరంభమునందు పోకచెక్క, చందనము, మెండినతు మ్యాకాయరసము, మామిసా, మొదలగు దోషహార అన్యవస్తువులు కాసరాకురసముతో నూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు వ్యాధివృద్ధినొందు సమయమునందు దోషమును తొలగించునట్టి సదుపాయములను చేయవలెను. మరియు మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులు ఓషధులను నూరి లేపనముచేయవలెను. అనగా యవపిండి పచ్చిధనియాలరసము గుల్రోగన్ ఈవస్తువులు ఆదిమొదలు అంతమువరకు లేపనముచేయవలెను. మలమును కరిగించి హరించునట్టి వస్తువులు అనగా బాబూనా చుకందరుఆకులు క్యాబేజి తైలము శుద్ధమైనను యీవస్తువులు యేకముగా కలిపి లేపనము చేయవలెను ఈలేపనము వాపుగలస్థలమునందు చేయవలెను. పక్షఘాతమువలన పడిపోయిన అంగముపై లేపనముచే

యకూడదు. శీతజవాపువలన అంగము నచ్చుపడుటకు కారణము అయినచో వాపుగల అంగముపై హబ్బుల్ గారు మిరియాలు కస్తూరి బాలింతబోలు, సర్వికాయ, కుంకుమపువ్వు, జున్న, పటిక, యివి మొదలగునవినూరి కటుకరోహిణితైలములో కలిపి అందు మైనము చేర్చి వుడికించి పూర్ణముకలిపి లేపనము చేయవలెను.

మరియు, ఇస్తర్ఖా (నచ్చు) అను వ్యాధి అభిఘాతమువలన ఉత్పన్నమగును. మరియు, నరములు తెగక యేమిభంగము కలుగకుండిన యెడల శరీరమును శుధ్రిపరచుటకై శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, విరోచనమునకుకూడా యివ్వవలెను. మరియు, మలనిస్సారక బలకరమగు ఔషధములు అనగా బాలింతబోలు, జావశీరు, జున్న, ఫర్పియూన్, మైనము, గుల్ రోగన్ తో కలిపి యే స్థలమునందు గాయముగాని, దెబ్బగాని, వాపుగాని యున్నయెడల ఆ స్థలమునందు లేపనము చేయవలెను. మరియు, అంతమునందువాపు కనిపించినయెడల మలమును నశింపజేయునట్టి ఔషధములను లేపనాదులయందు ఉపయోగించవలెను.

హకీంజాలీనూస్ గారు ఒకమనుజుడు గుర్రిపునవారిచేయుచు పడిపోయెను. అతనికి రెండుకాళ్ళు పడిపోయినవి. ఆతనికి పక్షఘాతము సంభవించినది. వైద్యులు కాళ్ళకు పట్లు వేయవలెననిరిగాని నేను అందుకు అంగీకరించనైతిని దెబ్బతగిలిన స్థలమునందు మాత్రము వాపుతగ్గుటకు వాపుపై ఔషధలేపనము చేయుటకు ఆజ్ఞాపించితిని. మరియు, ఔషధలేపనవలన వాపు తగ్గి రోగమునుండి విముక్తినొందెను. మరియు, పక్షవాతము మోకాళ్ళకీళ్ళుజారుటవలన కలిగిన యెడల అందుకుచికిత్స మోకాళ్ళను వాటిస్థానమునందు చేర్చుటయె అని గ్రహించవలెను. యిటులనె యేస్థానమునందైనను కీలుతప్పిపోవుటవలన ఫాలిజ్ (పక్షఘాతము) ఉత్పన్నమైనయెడల ఆకీలు పాటునకు చేర్చునట్టి నుపాయములను చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు, సాధారణ దుష్టప్రకృతి

యొక్క కారణమువలన రోగముకలిగిన యెడల ప్రకృతిశాంతినొందు నట్టి నుపాయములను చేయుటయె యిందుకు చికిత్సయని తెలియవలె నని హకీంజాలీనూస్‌గారు చెప్పిరి.

హకీం మొహమ్మద్ జికిరియాగారు ఒకమనుష్యుడు ఉపవాసముచేయుటవలన అతని జఠరదీప్తి తగ్గిపోయినది. శరీరమునందు ఉష్ణము అధికమైనది. యిందుకు వైద్యులు యారజ్ పైకరా అను ఔషధమును ఉపయోగించిరి. యీచికిత్సవలన ఆరోగికి మిక్కిలి కష్టముకలిగినది. అప్పుడు అతనిని స్నానముచేయించగా వాతము తగ్గి శరీరము ఆరోగ్యమునొందినదని హకీము మొహమ్మద్ జికిరియాగారువచించిరి.

నాలుక, గొంతు, పీక, (గొంతుక్రిందిగొట్టము) మొదలగునవి నచ్చుపడువిషయమై చెప్పబడుచున్నది. మాటరానియ్యాని ఈవ్యాధికి చికిత్స వేరు వేరు ప్రకరణములయందు వర్ణించబడును.

(రోగసంధి) (బహురాన్) ఇస్త్రఖాచికిత్స

ఈరోగమునందు సాధారణముగా ఉష్ణతైలములు అనగా నర్గిస్ తైలము, సౌసన్ తైలము, ఆముదము, నార్దీన్ తైలము మొదలగు తైలములను మర్ధించవలెను. మరియు, ఆఅంగమునకు పుష్టికలిగించునట్టి ఔషధములు వుపయోగించవలెను. మరియు, ఆఅంగమునందు దుష్టమలము చేరకుండునటుల బాబూనా, నఖంచిప్పలు, దవనము, మరువము మొదలగువస్తువులు కషాయముకాచి గాని లేక కాశినిరసమునందునూరి ఆరనమునందుకలిపి యిందుచల్లని గుణముగల ఓషధులను కలిపి మర్ధనచేయుట లాభదాయకము. మరియు, యీవ్యాధియందు కొబ్బరినూనె మర్ధనకును భోజనాదులయందు ఉపయోగించుట మిక్కిలి గుణకరముగానుండునని గ్రహించవలెను.

ముంతన్‌కబీరు మాత్రలు చేయుక్రమము

యారజ్ 35 మాషములు, చేమపుచ్చకాయగుజ్జు శుష్వరం అనగా యిది ఒకమూలికజాతి దీనిగింజలు చిరశెనగలవలె నుండును.

చిన్నకంతర్ యూన్, మాహిజెహారా, యివిప్రత్యేకము 17½ మాష ములు, పర్ఫియూన్ 8½ మాషములు, జాపత్రి, శొంఠి, యింగువ, ముకబీసజ్, జావశీరు, చిత్రమూలము, ఆవాలు, మిరియాలు, ఇవిప్రత్యే కముగా 3½ మాషములు, యీవస్తువులను నీళ్ళతోగాని లేక మరియే యోగ్యమగు రసముతోగానినూరి మాత్రలుచేసి అవశ్యానుకూలముగా వుపయోగించవలెను. ఈమాత్రలవలన పక్షఘాతము, అర్ధాంగవాతము, నికరస, అనగా కాలిబొటనవ్రేలునందు పుట్టునట్టి నొప్పి, యీనొప్పికి చల్లని కఫకారకవస్తువులను పట్టువేయుట లాభదాయకము.

దుర్వాసనగల మాత్రలు చేయుక్రమము

చేదుపుచ్చగుజ్జు 7 రతులు, కతెరా (బాదంజిగురు) 9½ రతులు, సురంజాన్ (దీనినిహిందీభాషలో బరబరీఅందురు. యిది అడవి యెల్లుల్లివలెనుండును.) బూజిదాన్ (ఒకకర్రజాతి) మాహిజెరా, కరక్కాయలు, యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు యీవస్తువులు ఒకటిగా నూరి మాత్రచేసి ఒకమోతాదుగా నివ్వవలెను. యీమాత్రలు ఉష్ణ మునందు ఉష్ణప్రకృతిగల శరీరముగల రోగికివ్వవలెను.

శౌతరజ్ మాత్రలు చేయుక్రమము

తెల్లతెగడ 35 మాషములు, ముసాంబరము 70 మాషములు, శొంఠి, అవాలు, సైంధవలవణము, వస, చిత్రమూలము, యివి ప్రత్యే కము 7 మాషములు, పిప్పళ్ళు, అక్కలకర్ర, యివి ప్రత్యేకము 3½ మాషములు, తెల్లపంచదార 14 మాషములు, యీవస్తువులు యావత్తు చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి కల్వమునందుంచి క్యాబేజిరసముతో గాని లేక యోగ్యమగు కషాయములతోగానినూరి మాత్రలుచేయ వలెను. యీమాత్ర 10 మాషముల పరిమాణము వుపయోగించ వలెను.

తసన్నుజ్ (అనగా) అవయవములు బిగించురోగము

ఈవ్యాధి అర్థముకూడా పేరునకు సమానముగా తసన్నుజ్ అని విధించబడినది. అనగా శరీరసంబంధమగు జీవనరములకు ఒకానొకకారణ మువలన కష్టముసంభవించి ఆకష్టకారణమువలన రెండువైపుల నరములకుగల దుగ్గాతివలన సముచ్చయమునందు అంగము ఒకవైపుకు బిగబట్టును. మరియు, యీవ్యాధి శరీరమునందు వెంటనే ప్రవేశించజాలదు. హేతువు బలముగలదైనను, దుర్బలముగలదైనను, ఆవ్యాధిగల భాగము దుర్బలము నొందుచున్నది. ఇట్లు దుర్బలమునొందిన వెంటనే చికిత్స,నిమిత్తము లేకనే అవయవము తన నిజదశయందు మారుచున్నది. అన్నగా ఆవలింతయందు కనిపెట్టబడును. అటులనే అపస్మారమునందుకూడా కనిపెట్టవచ్చును. యీవ్యాధి కారణమువలన వాత ఆవిరి పరమాణువులు జీవనరములయందు దోషము చేరుటవలన మరియు, ఒకప్పుడు జీవనరములయందున్ను రక్తనాళములయందున్ను చెమ్మ ఆరిపోవుటవలన ఆనరములు శుష్కత్వమునొందు కారణమువలన తసన్నుజ్ అనగా అంగములు బిగలాగునట్టి వ్యాధి ఉత్పన్నమగును. ఒకప్పుడు జ్ఞానోత్పాదక నరమునందున్ను, మెదడునందున్ను వాతము ప్రవేశించుటవలన తసన్నుజ్ వ్యాధి కలుగుచున్నది. చెమ్మ, శుష్కత్వము మొదలగు హేతువులు కలుగని యెడల యీవ్యాధిని నాలుగువిధములుగా వర్ణించి చెప్పితిని గాన చదువరులు గ్రహించుదురుగాక.

అవయవముబిగించు మొదటి వ్యాధి లక్షణములు

మొదటి ప్రకరణముగల తసన్నుజ్ రోగము వాతకారణమువలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి రెండవపేరు ఇకాల్ అందురు. ఇకాల్ అనగా ఒంటికాలిత్రాడు అని అర్థము యీవ్యాధి చిహ్నములు యీ

రోగము శీఘ్రముగలదిగా నుండును. మరియు, ఇది మధ్యమధ్య తగ్గుచూ హెచ్చుచుండును. యీవ్యాధి ప్రవేశించుటకుముందు విశేషముగా ఆవలింతలు వచ్చుటయే దీని పూర్వకారణము వైద్యులు ఆవలింతలు ఒక విధమైన తనన్నుజ్ అని వచింతురు. యిది రెండు చెక్కిళ్ళ మూలములయందుగల వాత ఆవిరి కారణమువలన పుట్టుచున్నది. తిరిగి వెంటనే శమించుచున్నది.

——అవయవము బిగబట్టు వ్యాధి చికిత్స——

ఈరోగము ఆవిరిపరమాణువులు హెచ్చుటవలన కలుగునట్టి కారణమువలన కలుగు తనన్నుజ్ వెంటనే శాంతినొందనేరదు. మరియు వాతమును నష్టపరచుటకై మలమును నశింపచేయునట్టియు, చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములను మర్దించవలెను.

——రెండవ అంగము బిగబట్టు రోగవిధానము——

ఈవ్యాధి శరీరమునందు మలమునిండియుండు కారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిని తనన్నుజ్‌రతబబీ అని వాడుదురు. యీవ్యాధి గురువగు కఫదోషమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీరోగము కఫమువలనగాని, వాతమువలనగాని ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా ఉక్త మలము నరముల ఛిద్రములయందు ప్రవేశించి నరములను విశాలత్వము నొందించును. యిట్టి సమయమునందు ఆనరముల పొడవు అవశ్యముగా తగ్గిపోవును అనగా నరము పొడవుతగ్గి వెడల్పు హెచ్చును. మరియు, నరముశుష్కించుటకుకూడా కారణమిదియేయని గ్రహించవలెను. యిట్టి సమయమునందు నరముశుష్కించిన యెడల అంగమునకు యీ నరముయొక్క వుపయోగము లేక పోవుటయేగాక ఆనరమువలన అంగముచెడిపోవును. కాబట్టి కదలించుటకు వీలులేకుండును.

(సూచనీయము) కఫసంబంధమగు మలము నరముయొక్క ఛిద్రమునందు ప్రవేశించునట్టి కారణమువలన తనన్నుజ్ అనగా అంగము బిగబట్టునట్టి వ్యాధి వుత్పన్నమైన యెడల యీవ్యాధివలన ఇస్తర్ఖా

అనగా నచ్చురోగముకూడా కలుగ గలదు. యెట్లనగా మలము యెంతకాలము జీవనరము తత్సంబంధమగు తంతువుల మొదళ్ళయందు చేరి నరములయందు ప్రవేశించకుండునో అంతపర్యంతము అంగమునచ్చు పడనేరదు మరియు, తసన్నుజ్ యందు రాజసంబంధ నరముయొక్క రోమాంచమునందు దోషముచేయును. మలము ద్రవముగను గట్టిగను రెండువిధములుగా కలిసియున్న యెడల తసన్నుజ్ (అంగము బిగబట్టునట్టివ్యాధి) ఇస్తర్ఖా అనగా నచ్చువ్యాధి యీరెండు రోగములు కలుగ గలవు.

మరియు రుధిరదోషసంబంధమగు తసన్నుజ్ అనగా నరము మొదలు (మూలము) ఉబ్బి మలము నరమునందున్న తత్సంబంధమగు సన్ననరములయందున్న ప్రవేశించి ఆనరమును పొడవుకుండ తగ్గించును. ఒక్కొక్కప్పుడు పిత్తము రుధిరమువలెనే నరములయందు పూర్ణమై తసన్నుజ్ వ్యాధిని బుట్టించును. మరియు తసన్నుజ్ యొక్క ఉష్ణజ్వరము ఇట్టికారణమువలన మలము జ్వరవేడివలన కరిగి అచ్చటజీవనరము మొదళ్ళయందుండు మలము కరిగి నరమునందు ప్రవేశించి తసన్నుజ్ అనగా [illegible] బట్టునట్టి రోగమును బుట్టించినయెడల నిది ఇంతెలాయి అనగా మలమునిండునట్టి కారణమువలన కలుగునది అనిపించును మరియు యీ తసన్నుజ్ యొక్క విరుద్ధమగుఉష్ణజ్వరము. వెరశి, ప్రకృతిశుష్కించుట వలన ఉత్పన్నమగును. కాబట్టి యీవ్యాధి శుష్కదోషసంబంధమగు తసన్నుజ్ (బిగబట్టు) వ్యాధియని గ్రహించవలెను.

(తసన్నుజ్) బిగించునట్టిరోగ లక్షణములు.

తసన్నుజ్ కఫసంబంధమును మలదోషకారణమువలన కలిగిన యెడల దీనిలక్షణములు అనగా బిగించుకొనుట (పిట్సు) అకస్మాత్తుగా ఉత్పన్నమగును. మరియు విశేషముగా తిరుగుటకు, నడచుటకు, ఆటంకము అలసటగానుండుట మూత్రము చిక్కగానుండుట శరీరము తెల్లగానుండుట మాంసము నీర్సించుట బిగించునట్టి అవయవముకాకిన

యెడల మ్రానుపుగను చల్లగానుండుట దాహములేమి నిదురాధిక్యముగా నుండుట జీవసరమునందు నీర్సశ్వము రోగారంభమునందు కఫమును వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులు సేవించియుండుట యీమొదలగులక్షణములు కఫదోషమువలన కలిగిన తసన్నుజ్ అనగా బిగించురోగమునందు కలుగు చిన్హములని గ్రహించవలెను.

వాతమువలన కలుగు యీవ్యాధిలక్షణములు అనేకపర్యాయములు చెప్పియున్నాను. కాబట్టి గ్రహించవలెను.

మరియు రక్తజవాపుకారణమువలనగాని ఒకప్పుడు పిత్తవాపు కారణమువలనగాని అంగము బిగించనారంభించినయెడల ఆవాపులక్షణములు ఆఅంగమునందు ఆవిరి వెడలినటులనుండుట నొప్పి కలిగియుండును. యీలక్షణములు కలిగియుండినయెడల యీవాపురక్తదోషము వలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

మరియు యీవాపునందుపోటు మంట కలిగియుండినయెడల పిత్తదోషమువలన కలిగినవాపు అనిగ్రహించవలెను.

మరియు వృష్ణజ్వరమువలన దోషము కరిగి నరమునందు ప్రవేశించి స్తంభించి వాపుకలిగించును. దీనిలక్షణములు ముందుగా జ్వరమువచ్చుటయేతప్ప యితరలక్షణములేమియు కలుగకుండునుగాని జ్వర అంతమునందు చెమ్మట ఆర్చివేయుటవలన బిగింపు అనగా తసన్నుజ్వ్యాధి సంభవించును. అట్టిసమయమునందు కంతులు అనగా వాపు కలుగనారంభించును. మరియు చెమ్మట ఆరిపోవుటవలన దినక్రమేణ శరీరము శుష్కించనారంభించును. యీరోగము జ్వరముతోకూడా అవయవములను బిగబట్టునట్టివ్యాధిని బుట్టించునని గ్రహించవలెను.

(తసన్నుజ్) అంగముబిగబట్టురోగచికిత్స.

కఫసంబంధమగు తసన్నుజ్ అనగా అంగము బిగబట్టునట్టి రోగమునందు దోషమును పక్వపరచుటకై ప్రాతఃకాలమునందు వేళ్ళకషాయమునందు గుల్ఖందుకలిపి పుచ్చుకొనవలెను. మలము పక్వము నొం

దినతరువాత యారజ్ పైకరా మొదలగు పక్షఘాతమునందు చెప్పబడిన ఔషధములను కఫము హరించుటకై వుపయోగించవలెను. గాని మలమును ఒకేపర్యాయము వెడలించక నెమ్మదిగా అనేకపర్యాయములు కొద్దికొద్దిగా వెడలించవలెను. సమస్తనరములరోగములయందు మలమును నెమ్మదిగా వెడలించుట వుత్తమము అనగా మలము గుల్లనరములయందుండి నెమ్మదిగా స్రవించునుగాని వకేపరియాయము వెడలజాలదు. గనుక క్రమేణ వెడలించుట మంచిదని చెప్పబడియె.

మరియు శక్తి తననిజదశయందున్నయెడల దుర్బలము కలుగకుండును మలము స్వేచ్ఛగానొందినపిమ్మట సదాపాకుతైలముగాని చెంబేలీతైలము మొదలుగాగల వుష్ణతైలములను మర్దించవలెను. యీతైలములయందు జున్ను, అక్కలకర్ర, పర్ఫియూన్, మొదలగువస్తువులను తైలములయందుచేర్చి మర్దించుట మిక్కిలి గుణదాయకము మరియు యుక్తమగు ఆహారములను భోజనసమయమునందు యిప్పించవలెను.

వాతమువలన తనన్నుజ్ అనగా బిగబట్టునట్టి వ్యాధియందు మలమును వశ్యపరచి వెడలించవలెను. తైలాదులను మర్దించుచు వాతమును హరించునట్టియు వశ్యపరచునట్టి ఔషధములను యీప్రకరణమునందు చెప్పినరీతిగా వుపయోగించవలెను.

మరియు జీవనరములయందు వాపుసంభవించిన కారణమువలన బిగబట్టునట్టి రోగము ఆరంభించినయెడల వాపువలన కలుగునట్టి ఇస్తరుఖా అనగా నచ్చురోగమునందు చెప్పిన ఔషధములు పట్లు మొదలగునవి వుపయోగించవలెను. మరియు దోషానుకూలముగా మలమును నశింపచేయుటకై లేపనము చేయవలెను యీరోగము వుక్తకారణమువలన వుష్ణజ్వరము కలిగినతరువాత బిగిసికొని పోవునట్టి రోగము సంప్రాప్తించినయెడల వమన విరోచనములకు చికిత్సచేయుట వుత్తమము ఇట్టి వ్యాధి మిక్కిలి సహజముగా నుండును.

3 శుష్కదోషమువలన కలుగు బిగింపు రోగలక్షణములు.

ఈ వ్యాధిని ఇస్తిఫిరాగ్ అనికూడా వాడుదురు. మరియు ఇస్తిఫిరాగ్ అనగా మలమును తీసివేయుట అని అర్థము. దీనిలక్షణములు అనగా యేఅంగమునందు బిగింపుకలుగుచున్నదో ఆఅంగము చిక్కుట పలచపడుట, దీనిలక్షణములు మరియు విశేషముగా ప్రసంగించుట పరిశ్రమ చేయుట మిక్కిలి ఆకలితో పరితపించుట ఇత్యాదిశుష్కత్వము నొందించునట్టి కారణములవలన యీరోగము పుత్పన్నమగును. అథవా యీరోగమునకు ముందు పిత్తజ్వరము కలిగినయెడల దీనిలక్షణములు యీరోగము నెమ్మదిగావృద్ధియగుట వ్యాధిగల అంగముపై తైలమును మర్దించగా ఆస్థానము వెంటనే ఆరిపోవుట మొదలగు లక్షణములు పిత్తజతీక్ష్ణజ్వరమువలన కలుగు తసన్నుజ్ రోగలక్షణములని గ్రహించవలెను. మరియు రోగ అంగముపై తైలమును లేపనముచేసినయెడల ఆతైలము హరించకుండిన పాత్రశీతప్రకృతివలన పుట్టిన రోగమని తెలియవలెను.

మరియు, శరీరమునందు స్వభావిక చెమ్మనష్టము నొందక మొదట జీవనరములుమాత్రము ఆరిపోవును. యిట్టిదశయందు అవయవములు బిగబట్టుట నారంభించును. యీకారణమువలన శరీరమువక వైపుకు బిగిసిపోవుట తటస్థించును మరియు ఒకవైపుకు బిగబట్టునట్టి వ్యాధి సామాన్యము అసాధ్యమైనదనియు సాధ్యపడజాలదని గ్రహించవలెను.

శుష్కత్వతసన్నుజ్ అనగా బిగించుకొనువ్యాధి చికిత్స

ఈవ్యాధియందు శరీరమునందున్న రోగగ్రస్త అంగమునందున్న చెమ్మకలిగించుటకై మిక్కిలి వుపాయములను ఆలోచించవలెను. మరియు, శరీరమునందు చెమ్మకలుగుటకు గాడిదెపాలు, మేకపాలు, యవనూక, యివ్వవలెను మరియు, బేదానాగింజలగుజ్జు, బనప్షాషరబతు, కలువపూలషరబతు కలిపి యివ్వవలెను. సారగింజలతైలము, బాదంనూనె, ఒకటిగాచేర్చి యివ్వవలెను. యీవస్తువులలో కొన్ని

మాత్రము సంపాప్తమై కొన్నిసంపాప్తముకాకుండి చిక్కనమట్టునుపయోగించవలెను. అథవ మేకపిల్లలకాళ్లమాంసమునందుగాని గొర్రె పిల్లలకాళ్లమాంసమునందుగాని, పాలకుకూర, బాదంనూనెచేర్చి వండిన శాకము తినిపించవలెను. అథవా నవ్వనీళ్ళయందు నివశించునట్టి చేపల మాంసము, గోధుమగంజి, గోధుమనిశస్తా (గోధుమసత్తు) తెల్లచక్కర, బాదంనూనె చేర్చి సేవించవలెను. యీమొదలగు వస్తుసేవనవలన శుష్కత్వము హరించును. మరియు, ప్రతిపదార్థమునందు బాదంనూనె చేర్చి ఉపయోగించుట లాభదాయకము.

మరియు, రోగికి ఆవిరియందు కూర్చుండబెట్టి ఆవిరిపట్టునటుల చేయుట, చెమటపుట్టించునట్టి మైనవుఅరఖు బిగిసిపోయిన అంగముపై విశేషముగా మర్దించుట మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు, శుష్కత్వమును దూరపరచి శరీరమునందు చెమ్మకలిగించునట్టి కాపడములు లేపనలు చేయవలెను. మరియు, బనప్షా, కావాలుఆకులు, తుఖ్మెఖతిహిత్, యవలు, ఖిత్మిఆకులు, పాషాణబేది ఆకులు, సొరకాయ, కలువపూలు, యీమొదలగు వస్తువులు నీళ్లలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయములో రోగి శరీరమునకు కావడము చేయువలెను.

మరియు, బనప్షా, ఇతిమి, యవపిండి, ఇస్వగోలుగింజలు నూరినమద్ద సొరగింజలతైలము యీవస్తువులను యేకముగాకలిపి లేపనము చేయవలెను.

మైనవుఅరఖు చేయుక్రమము.

ఆవుకాళ్లమూలుగ, కోడికొవ్వు, తెల్లమైనము బనప్షాతైలమునందు పైవస్తువులుచేర్చి కాచి ఆడశిశువు తల్లిచనుపాలు కలిపి మర్దించవలెను.

మరియు, రోగికి జ్వరమున్న యెడల పాలుపానముచేయుట నీరుల్లిగడ్డలను ఉపయోగించుట వర్జించవలెను. మరియు, జ్వరరోగికి లేపనములు చేయజనదు. మరియు పట్లువేయుట, తైలాదులు మర్ధించుట,

మొదలగు చికిత్సలు వర్ణించవలెను. మరియు, తపేక్ (క్షయ) రోగమునందు ముందు చెప్పబడును. క్షయరోగముకూడా యీవ్యాధితో సంబంధముకలిగియుండును. మరియు, సాధ్యమైనంతవరకు శరీరమునకు చెమ్మకలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, రోగి కేవలము క్షీరగ్రాహి అయినచో శిశువునకు బదులుగా పాలతల్లికి ఔషధము యివ్వవలెను. తైలములు పట్టురోగముగల శిశువునకు వుపయోగించవలెను.

4 తసన్నుజ్ అనగా బిగించు రోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి శరీరసంబంధమగు జీవనరములయందుగాని మెదడునందుగాని కష్టము సంభవించుటవలన వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధియందు చెమ్మ శుష్కత్వము మొదలగునవి సంబంధము కలుగనిదే జీవనరముయొక్క లోభాగమునందుగాని పైభాగమునందుగాని యేదో కష్టము దెబ్బతగిలినయెడల అట్టితరి జీవనరము అహితమునొంది తన స్థానమునందె కష్టదశవలన చుట్టుకొని వకటిగాచేరి యుండును. కాబట్టి జీవనరము వంకరయగుటవలన తసన్నుజ్ అనగా అంగము బిగిసికొను రోగము ఆరంభమగును. మరియు యితర అంగముయొక్క సంబంధము లేకనే జీవనరమునందు కష్టము సంభవించినయెడల యేదైనవిషజంతువుయొక్క కాటు ఆనరమునందు తగిలినదనిగాని లేక జీవనరముతెగిపోయినదని గాని లేక దోషప్రబలమువలన జీవనరము కష్టము పొందుచున్నదని గాని గ్రహించవలెను.

మరియు యిందుచెప్పిన కారణములు గాక మరియే యితర కారణములవలనగాని లేక యితర అంగముయొక్క సంయోగమువలన గాని మెదడునందు కష్టము కలుగుటవలన యీవ్యాధివుత్పన్నమగును. కాబట్టి యీమొదలగు యావత్తు కారణములను విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించుచున్నాను. చదువరులు సావధానముతో చదివి గ్రహింపుదురుగాక. మరియు యీవ్యాధి పదివిధములుగా వర్ణించబడినది.

1 వ తసన్నుజ్ బిగించునట్టి వ్యాధి లక్షణములు.

శరీరమునందు యేఅవయవము లేక జీవనరము తెగుటవలనగాని అనగా ఆనరముయొక్క కొంతభాగము ముడుచుకొనిపోవునుగాని అంటుకొని యుండును. నరముపూర్తిగా తెగిపోయినయెడల ఆభాగము నచ్చువడుచున్నది. మరియు ఇట్టిస్థితియందు బిగింపు (పిట్సు) కలుగజాలదు.

(2) దోషముయొక్క తీక్షణత్వమువలన అవయవమునందు మంట, పీకుట, ఆర్చివేయుట, యీ మొదలగు కారణములు కనుపించినయెడల దోషము జీవనరమునందు ప్రవేశించినదనియు దోషము ప్రవేశించిన కారణమువలన నరము వంకరైనదనియు చెప్పబడును.

(3) నరముపైన తేలుగాని లేక పాము మొదలగు విషజంతువులు కుట్టుట కాటుకొందుటవలనగాని జీవనరమునకు నష్టము సంభవించును. యీవిషసంబంధమగు దశవలన మెదడునందుగల జీవనరము వుత్పత్తినొందు స్థలము అనగా మర్మస్థానము కాబట్టి యిట్టి మర్మస్థానమునందు హానియు కష్టమును సంభవించినయెడల ఆనరములు తమ వుత్పత్తిస్థానమునుండి తప్పిపోవును. గనుక యీకారణమువలన తసన్నుజ్ వుత్పన్నమగును.

(4) విషసంబంధమగు ఔషధములు అనగానల్లమందు *శకరాన్ ఒకచెట్టువేరు ఇత్యాది విషసంబంధమగు అన్యఔషధములు సేవించుటవలన వాతమును ప్రకోపింపచేయును ఇట్లు వాతము ప్రకోపించుటవలన చిక్కబడి బిగించునట్టి (పిట్సు) వ్యాధిపుట్టుచున్నది. యిట్లు బిగించునట్టి రోగము కలుగుటవలన తసన్నుజ్ వుత్పత్తియగును. యీ

---

* ముల్లానఫీస్ పుస్తకము సారహ అస్బాబ్ అను గ్రంధకర్త మరియు బుఖరాత్ అనువారు ఇద్దరున్ను నల్లమందు శక చెన్మ్రనుక లిగించి చిక్కబడుసమయమునందు బిగిసికొను వ్యాధిని బుట్టించుచున్నది. ఇది గాక దీనియందు విషసంబంధమగు గొప్పఅంశము గలదు. అనగా శరీరమును విరుద్ధము నొందించును. కాబట్టి జీవనరమునకు కష్టము సంభవించును. కాబట్టి తసన్నుజ్ కలుగుచున్నది. మరియు జీవనరము తమ వుత్పత్తి స్థానమునందు అభిముఖమును పొందుచున్నది.

విషదశ మెదడునకు మెదడుసంబంధమగు జీవనరములకుహానికలిగించును.

(5) జలుబుయొక్క విశేషత్వము బాహ్యమునుండిగాని లేక లోభాగమునుండిగాని నరములయందు ప్రవేశించినయెడల జీవనరము బంధించబడును. ఇట్లు జీవనరము బంధించునట్టి కారణమువలన తసన్నుజ్ బిగించునట్టి రోగము వుత్పన్నమగును.

(6) అగస్మాత్తుగా దోషమువలన నీలిరంగుగల వమనము వెడలినయెడల మలము విశేషముగా కాలిపోవుట విషసంబంధమగు దోషమువలన ఆమాశయమునకున్ను నరములకున్ను సంబంధముండుటవలన ఉదరయొక్క కష్టము జీవనరమునకు సంభవించి బిగించునట్టి వ్యాధి కలుగగలదు యిందువలనజీవనరము చుట్టుకొనిపోవును. మరియు ఆమాశయ సంబంధమగు జీవనరము వంకరగుటవలన ఆనరముయొక్క సంయోగముగానుండు మరియొక నరముకూడా వంకరైముడుచుకొనిపోవును. ఇట్టిస్థితియందు తసన్నుజ్వ్యాధి వుత్పన్నమగును.

(7) వాతమిస్రిత అప్రకృతియొక్క పిత్తము ఒకప్పుడు పిత్తమందు అంగముకంటె ఆమాశయమునందు శక్తి అధికముగనుండినయెడల దూరమగును. మరియు వడిపోయినను తిరిగి పిత్తముయొక్క తేజస్సువలన ఆఅంగమునందు ఆమాశయముయొక్క ముఖముతో సంబంధము కలిగియుండు జీవనరము బిగలాగుకొని వంకరైపోవు వ్యాధిని కలిగించును. దీనిని నీలిరంగుగల వమనమునందు వర్ణించియున్నాము.

(8) ఆమాశయముయొక్క రోగములవలన ఆఅంగములయందు ఆమాశయముయొక్క విశేషసంబంధమున్నయెడల బిగింపు వంకరగునట్టి వ్యాధి వుత్పత్తియగును. ఈకారణమువలన ఒక్కొక్కప్పుడు రోగఅంగమునందున్ను పిక్కలయందున్ను మణికట్టు కీళ్ళయందున్ను పీకు బిగింపు వుత్పన్నమగును. యెందుకనగా ఆమాశయము చేతులు కాళ్ళయొక్క మధ్యభాగమునందుండి మిక్కిలి సంబంధము కలిగియున్నది.

మరియు హకీము జాలినూస్ గారు. అగలోకినయను పేరుగల గ్రంథమునందు వర్ణించియున్నారు. కాబట్టి కాళ్ళు చేతులు ఆమాశయముయొక్క జలుబువలన ఒక్కలి చల్లబడుచున్నవి. ఆమాశయమునందు వేడి అధికముగానున్నచో కాళ్ళుచేతులు వెచ్చబడుచున్నవి.

(9) ఎదోవాకరోగము గర్భస్థానమునందుగాని మూత్రకోశమునందుగాని లేక వీర్యస్థానమునందుగాని సంభవించినయెడల మెదడునందు హాని ప్రవేశించును. ఈకారణమువలన తసన్నుజ్ వ్యాధి వుత్పన్నమగును. మరియు యీఅంగముల సంయోగకారణమువలన మెదడునందు హానికలుగు విషయమై అనేకస్థలములయందు చెప్పబడియున్నవి.

(10) కడుపులో క్రిములు, సొరగింజలవంటి పురుగులు వుత్పత్తియగుచున్నవి. ఇట్లు క్రిమికలుగుటవలన తసన్నుజ్ వుత్పన్నమగును. ఉబిగింపురోగము క్రిములు కరచునట్టి కారణమువలన ప్రేగులు ఒకటిగాచేరిన కారణమువలన తసన్నుజ్ ఆరంభమగును. మరియు జీవనరము ప్రేగులతో సంబంధము కలిగియుండును. గనుక జీవనరముకూడా బిగిసిపోవును. మరియు ఆఅంగమునందుండు జీవనరమునందుకూడా హానిసంభవించినయెడల వాతముయొక్క చెడు ఆవిరి పరమాణువులు కుళ్ళి దుర్గంధిత ఆక్రిములనండిలేచి ఆమాశయము మెదడునందున్న చేరుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు ఆమాశయమునకున్ను మెదడునకున్ను కష్టముకలిగి బిగిసికొని పోవునట్టిరోగమునకు హేతువగును. యిటుల మెదడునకు దుర్గంధి కలుగుటవలన తసన్నుజ్ వుత్పన్నమగును.

మరియు, నరము తెగిపోవుటవలన కలుగు చిహ్నములు అనగా అచ్చట కార్యము ముగిసి దోషము తెగినస్థలమునందు ప్రవేశించి మంటకలుగును. మరియు, ఆఅంగముపైపసి దానిని హారించి నిష్ప్రయోజనముగలదిగా చేయును. యీదోషచిహ్నములు అచ్చట నొప్పి మంట మొదలగునవి ప్లీహామునందు కలుగును.

విషజంతువుల కాటువలన కలిగినదనిన్ని నల్లమందు మొదలగు విషసంబంధమగు ఔషధములు పుచ్చుకొనుటవలన మరియు, మిక్కిలి జలుబు చేరుటవలన నీలిరంగుగల వమనము వెడలనారంభించును. దీని చిహ్నములు ముందు కంటె నిచ్చట విశేషముగా చెప్పబడియె, అనగా వాంతి అయిన తరువాత తనన్నుజ్ వుత్పన్నమగును.

మరియు, ఆమాశయమునందు పిత్తము చేరుటవలన కలుగు లక్షణములు వమనమునందు పిత్తము వెడలుట కడుపులో కొళ్ళుట అనగా కడుపులో దేవుట, ఆమాశయమునందు మంట మొదలగునవి ఆమాశయరోగములని గ్రహించవలెను.

గర్భస్థానము రెండవ అంగము జీవనరముతో చేరియున్నవో వాటికారణమువలన తనన్నుజ్ వుత్పత్తియగును. దీనిలక్షణములు ఆఅంగములయందు కలుగు కష్టమువలన వ్యాధి కనిపెట్టదగును.

మరియు, క్రిమివలన కలుగు తనన్నుజ్ లక్షణములు క్రిములు అప్పుడప్పుడు వెడలించుట ప్రత్యేకముగా వాటివాటి లక్షణములు ఆయాస్థానములయందు వర్ణించబడియె కాబట్టి ఆస్థానములయందు చూచునప్పుడు గమనించవలెను.

విషప్రయోగమువలన కలుగు బిగింపునకు చికిత్స

ముందు రోగహేతువును దూరపరచవలెను. మరియు, తనన్నుజ్ అనగా బిగింది వంకరబోవునట్టి రోగము జీవనరము తెగుటవలన వుత్పన్నమైనను వాపువలన కలిగినను దీనిని తమరు యిత్తిసాల్ యందు వర్ణించబడును. కాబట్టి ఆచికిత్సలను ఉపయోగించవలెను.

మరియు, ముందునట్టి కారణమువలన తనన్నుజ్ అనగా బిగించునట్టి రోగము మంటవలన కలిగినమొదల ఆదోషమును శాంతిపొందించవలెను. మరియు, బిగిసిన అంగముపై తైలములు మర్దించుట పట్టువేయుట, కాచుట మొదలగు సహాయములవలన జలుబు ప్రవేసించునటుల చేయవలెను.

విషజంతువుల కాటువలనగాని లేక విషసంబంధమగు ఔషధసేవనవలనగాని కలిగిన తసన్నుజ్ వ్యాధియందు విషముహరించునట్టి చికిత్సలుచేయవలెను. ఆచికిత్సలు విషఅధ్యాయమునందు చెప్పబడును. మరియు, స్వల్పముగా అపస్మారరోగమునందు చెప్పబడియున్నవి. వానిని కూడా యిందుపయోగించదగును.

విశేషజలుబు వలన బిగించునట్టి వ్యాధి వుత్పన్నమైన యెడల తైలములను మర్దించుట తరేడా అనగా కషాయాదులతో కాచుట శికాబ్ అనగా వస్తువులనువేయించి కావడముచేయుట మొదలగు నుపాయములవలన శాంతి నొందించవలెను.

మరియు నీలిరంగుగల వమనమువలనగాని అమాశయమునందు పిత్తము చేరుటవలన ఈవ్యాధి ఉత్పన్నమైన యెడల ముందుమలము వెడలించవలెను. మలశేషమున్న యెడల వృష్ణమును శాంతి నొందించునట్టి ఔషధ ప్రయోగము చేయవలెను. మరియు ఆమాశయ ముఖమునకు శక్తి కలిగించుటకు వమన విషయమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలనుపయోగించవలెను. మరియు కేవలము నీలిరంగుగల వమనము రోగిని చంపివేయును. దీనితో తసన్నుజ్ వుత్పన్నమగును.

మరియు ఆమాశయము యొక్క దోషమువలన తసన్నుజ్ వుత్పన్నమైన యెడల దానిని ఆమాశయముయొక్క భోజనమును తీసివేయు యత్నము చేయవలెను. యెందుకనగా ఆమాశయమునుండి భోజనము క్రిందికి పోవునప్పుడు కష్టము తగ్గిన యెడల తసన్నుజ్ కూడా తగ్గుచుండును. కాబట్టి ఈతసన్నుజ్ * సహజ చికిత్సవలన శాంతించగలదు.

* (లాభము) అపస్మారమునందు చెమ్మవలన మలము చేరి ఘనీభవించుటవలన తసన్నుజ్ వుత్పన్నమగుచున్నది. కాబట్టి దుష్టత్వము కలుగనేరదు. గాని అపస్మార సంబంధమగు తసన్నుజ్ యందు మలము స్థిరముగా జీవనరములయందు కలుగనేరదు. ఈకారణమువలన జీవనరము విశాలముగానుండును. కాబట్టి తసన్నుజ్ అనగా బిగించువ్యాధి వుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను, మరియు యిట్లు కలుగు తసన్నుజ్ వెంట

మరియు ఈవ్యాధి త్వరలో ఆరోగ్యముపొందును. మరియు ఇటులనే ఏ అంగమునందు రోగము కలిగి ఆ అంగ సంయోగముయొక్క కారణమువలన తసన్నుజ్ ఉత్పన్నమగుటకు కారణమైనచో ఆ అంగము నందుగల రోగమును హరించు నుపాయములను చేయవలెను. ఆయాస్థానములయందు వ్రాయబడిన రీతిగా చికిత్సచేయవలెను. మరియు తసన్నుజ్ గల అంగమునందు ఆవ్యాధి అనుసారముగా తైలములను మర్దించవలెను.

క్రిములయొక్క కారణమువలన తసన్నుజ్ కలిగిన యెడల ఆక్రిములనునశింపచేయుట తీసివేయుట మొదలగునవిలాభదాయకములు. మరియు క్రిమినాశక జౌషధములు వాటిస్థానమునందు చెప్పబడి యున్నవి.

మెడయందు కలుగు తసన్నుజ్

తముద్దుద్ అనగాజీవనరము రెండువైపులయందు లాగుటయని అర్థము యీకారణమువలననే దీనిపేరు పెట్టబడియె. తముద్దుద్‌గల అంగము చక్కగానుండును గాని యేవైపునకు వంగనేరదు. ఇట్టి తముద్దుద్ రెండు తసన్నుజ్‌లతో సంబంధించియున్నది. హకీము బుక్రాత్ గారు తముద్దుద్ ముందు వెనుక వైపులయందు తసన్నుజ్‌తో సంబంధించి కలుగును. యిందువలన తముద్దుద్ తసన్నుజ్‌కంటె మిక్కిలి క్రూరమైనది. యెందుకనగా ప్రకృతి యిట్టి కష్టమును సహించజాలదు. యెటులననగా 4వ. దినమందు రోగిని వైవశ్యతవట్టణము

నే శాంతించనేరదు, అనగా మెదడు, నరములకు వుత్పత్తిస్థానముకాబట్టి మెదడు దోషముతోనిండి బిగిసిపోవుటవలన తసన్నుజ్ వుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు ముఖ్యమగు జీవనరములు దోషపూర్ణమై బిగిసిపోవుటవలన యీకారణమునుబట్టి అపస్మార తసన్నుజ్ యందు ఇంతిలాకు, మరియు ఇంకిబాజ్, అనగా మెదడు నిండిపోవుట కిక్కిరుచుటయని అర్థము మరియు తసన్నుజ్ యొక్క భయము మిక్కిలికష్టమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీని కారణము భయంకరముగానుండి మరియు కష్టసమయమునందు ప్రాణవాయువుకూడా వ్యాధివైపు దిరుగుచున్నది. ఇట్టిదశయందు తసన్నుజ్ పుట్టుచున్నది. యీవ్యాధి సకృతుగా కనుపించును.

నకు పంపుదు. మరియు, 4 దినములు ఆరోగముండి తప్పించుకొని నయెడల బ్రతుకుటకు కూడా సందేహముగానుండును. యెందుకనగా హాకీము బుకరాత్ గారు తమద్దుద్ గల ఒకమనుష్యునికి కనుపించి అతను 4వ. దినమునందు మృతినొందెదేనియు యీనాలుగు దినములు గతించిన యెడల రోగము సాధ్యపడగలదనియు చెప్పిరి. మరియు, తమద్దుద్ వ్యాధి వంకరయగుట ఆటంకపడుచున్నది. యీకారణమువలన తసన్నుజ్ వ్యాధికి విరుద్ధముగానుండును.

మరియు, తసన్నుజ్ మలము వెడలుటవలన మలము విశేషముగా నిండియుండుటవలన జీవనరము మెదడు కష్టపడుటవలన కలుగుచున్నది. దీనికారణమువలన తమద్దుద్ కూడా కలుగుచున్నది. దీనివలన నది అనుకూలముగానుండును మరియు, యేకోయొక హేతువువలన దానికంటె రెట్టింపు విపరీతముగానుండు. తమద్దుద్ ఖుజాజ్ పుత్పన్నమగుటకు కారణములు అనేకములు గలవు (1) జలుబు వాతము జీవనరముయొక్క శాఖలయందు కేరినను లేక ఖనీభవించినను ఈకారణమువలన అంగము బిగించుట తిమ్మిరి మొదలగు కఠినత్వము నొందును. ఈలక్షణములుతప్ప పొడుగునందు యేమికొరంత లేకుండును మరియు, వాతము జీవనరమునందుచేరి అచ్చట శీతలముకలిగించునట్టి అంతర్ బాహ్యభాగముల కారణములు అందు ప్రవేశించును.

బాహ్యకారణమువలన ప్రవేశించునది. అనగా సల్లమందు శేవించుట చల్లని జలపానముచేయుట, మంచు యందు దిరుగుట, చల్లని గాలియందు తిరుగుట చల్లని నీళ్ళయందు యీదుట, చల్లని నీళ్ళయందు నివశించి స్నానముచేయుట, తిమ్మిరి పుట్టించు ఔషధలేపనము యీమొదలగు బాహ్యకారణములవలన తసన్నుజ్ వ్యాధి పుత్పన్నమగును.

మరియు, తంతువులయందు చెమ్మ ప్రవేశించుటవలన తంతువుల శరీరఅవయవములయందు స్థూలత్వము నొందును. యీకారణము

వలన ఇస్త్రిఖామలము కలుగుచున్నది. యీమలము వలన తమద్దుద్ మరియు, ఇస్త్రిఖావాతమునందు భేదముండును అనగాఇస్త్రిఖా యందు మలముపలచగను చెమ్మగానుండును. కాబట్టి జీవనరమునందు సహజముగా ప్రవేశించును. అనగా ముందు చిక్కగానుండిన మలము ప్రవేశసమయమునందు పలచబడుచున్నది.

మరియు తమద్దుద్ వ్యాధియొక్క మలము తంతువులయందు ప్రవేశించినవెనుక అవశ్యముగా ఇతరకారణము సంభవించినప్పుడు ఆ మలము స్తంభించును. ఈకారణమువలన నరములు తెగుట గడ్డకట్టుట వంకరగుట మొదలగులక్షణములు సంభవించును. ఇటుల తటస్థించుట వలన అంగములు కదలుట నశించుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు తమద్దుద్యొక్క మలము నరముల మూలములయందు ప్రవేశించకుండినను వాని సమీపమునందుచేరినను ఆస్థలము కఠినత్వమునొంది గాని లేక ఆస్థలమునందు గ్రంథిగాని కలుగుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు బిగించు లక్షణములు లేకుండును.

(2) మలము జీవనరముల మొదళ్ళయందు చేరినప్పుడు జీవనరము ఆమలమును తనమూలము గ్రహించును. ఇట్టికారణమువలన అంగము కదలకుండునటులచేయును.

(3) జీవనరమునందు ఒకానొకకారణమువలన కష్టము సంభవించి ఆకష్టమువలన జీవనరము విశాలమునందు సంకుచితమునొంది బిగబట్టును. ఇట్టిసమయమునందు తమద్దుద్ వ్యాధి కలుగనేరదు. మరియు వమనవిశేషత్వమువలనగాని విషజంతువులు కాటునొందుటవలనగాని జీవనరమునందు గాయము తగులుటవలనగాని యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు వమనకారణమువలన మంటను పుట్టించునట్టి మలము వ్యాధిని పుట్టించునట్టి మలము వమనకారణమువలన ఆమాశయమునందు చేరుచున్నది. మరియు ఆమాశయముయొక్క ముఖము దీనితో కష్టమునొందుచున్నది. జీవనరము ఆమాశయమునందుచేరి యుండును. కాబట్టి

34

ఈవిరుద్ధకారణమువలన జీవనరమునకుకూడా కష్టము సంప్రాప్తమైన యెడల అవశ్యముగా జీవనరము ఆస్థానమునుండి తిరుగనారంభించును. అనగా ముడుచుకొనిపోవును.

(4) శుష్కత్వము అధికమై ప్రకృతియొక్క చెమ్మజీవనరముల యందున్న తంతువులయందున్నూ చేరి కష్టమునొందించును. ఇట్టిస్థితియందు తంతువులు జీవనరము బిగిసిపోయి పొడవునందు అతిశయమొందునట్టి కారణమువలన వమనశక్తిమార్గము ఆటంకమగును. ఇటుల కలిగిన యెడల తసన్నుజ్ (బిగించువ్యాధి) శుష్కత్వమువలన కలిగినదనియు యీశుష్కత్వమునందు భేదమున్నదనియు గ్రహించవలెను. మరియు శుష్కత్వమువలన కలిగిన తమద్దుద్వ్యాధి మిక్కిలి భయంకరముగా నుండును.

కొన్ని తమద్దుద్వ్యాధులువిశేషకారణమువలనమలము విశేషములముకలదైన యెడల యిట్టివ్యాధి మిక్కిలి కఠినమైనదగును. మరియు, కొన్ని దుర్బల కారణములవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. అనగా మిక్కిలి బరువుమోయుట కఠినస్థలములయందు పరుగుడుట మొదలగు కారణములవలన కండరములు బిగిసిపోవును లేక అణగి పోవును. ఇట్లు యీకండరముల దశ మారుటవలన బిగింపు అంగములయందు సంభవించును. యిట్లు బిగించు వ్యాధిని తమద్దుద్ క్రింద నెంచుదురు. యిటుల భావించుట సహజము.

(5) శరీరమునందుగల చెడువాయువు యీవ్యాధికారణమగును. యీకారణమువలన తమద్దుద్వాత మనిపించుచున్నది. ఈవాతచికిత్స తసన్నుజ్వాతముకంటె కఠినముగానుండును.

(6) శరీరమునందలి అంగములు కాలిపోవుట లేక అంగముల యందు గాయమగుట కండరములు యీకష్టములవలన విడిపోవుట లేక శుష్కించుట మొదలగు కారణములవలన అంగము నిలిచియుండును.

(లాభః) తమద్దుద్, ఫాశాజ్, తసన్నుజ్వ్యాధులయందునొప్పి

కలిగించును. నొప్పికలిగించుటకు కారణము మలము తంతువులయందు ప్రవేశించినదని గ్రహించవలెను. మరియు, తిరిగిపోవునట్టిచేష్ట దీనిని స్తంభించుచున్నది. యీకారణమువలన నొప్పి యుత్పత్తియగుచున్నది. దీనిని తనన్నుజ్‌కుజాజ్ అని కూడా చెప్పుదురు. ఇది మెదడు యొక్క శల్యము అనగా కంఠము క్రిందనుండు కంటెవలెనుండు యెముకయందు పుత్పత్తిఅయి పొడవునందు విశేషముగా వెనుకకుగాని ముందు వైపునకుగాని నీడ్వనారంభించును లేక రెండువైపులును పీకనారంభించును. ఒకప్పుడు సమస్త తమద్దుద్ వ్యాధులు యిట్లు నీడ్వనారంభించునని తెలియవలెను.

ఏఅంగమునందు యిట్టి దశయందుగల తమద్దుద్ కుజాజ్ యీరెండు వ్యాధులకు ఒకేఅర్థమని భావించవలెను. మరియు, జీవనరమునందు వాతముచేరుటవలన కలిగిన వ్యాధి సామాన్యమైనదనియు నీడ్చునట్టి ప్రత్యేకకారణమువలన బిగబట్టునట్టి తమద్దుద్ చెమ్మవలన, శుష్కత్వమువలన, వాపువలన కలిగినట్టి తమద్దుద్‌వ్యాధి తనన్నుజ్ యందు వర్ణించబడినదిగాని యీరెంటియందు భేదముకలదు అనగా యీరోగ చికిత్స తనన్నుజ్ చికిత్సకంటె వేగిరము చేయవలెను. యెందు కనగాయీవ్యాధి కష్టముకలిగించి గొంతుబిగించి అకస్మాత్తుగా చంపి వేయును. యీసమయమున కారణము బలముగానుండును.

ఈరోగమునందు కలిగిన తమద్దుద్‌వ్యాధి పూర్వలక్షణములు

ఈలక్షణములు అనేకములుగలవు (1) జీవనరము ముచ్చునగుంట మొదలగు అంగములయొక్క అవయవములు కఠినత్వమునొందుట.

(2) శరీరము యావత్తు అదరుట నాలుక యందు భారముగా నుండినటుల తోచుట.

(3) నీళ్ళుమ్రింగుటకున్ను గుటకవేయుటకు కఠినముగానుండుట శరీరము యావత్తు దురద బుట్టుట శరీరము యావత్తు గోకి గోకి మెయి

తోచకుండుట యివి యావత్తు కుజాజ్‌యొక్క పూర్వహేతువులని తెలియవలెను.

మరియు, యీలక్షణములు యీరోగ అంగమునందు కనిపించు చున్నవి. అనగా దురదగలరోగి ముఖము నేత్రములు మెడ మొదలగునవి స్వరభంగరోగివలెనుండును. ముఖము నెర్రగానుండుట, నేత్రములులాగుట చిన్నబోవుట, శ్వాస వెంట వెంట పీల్చుట దురద అధికమైన యెడల యీలక్షణములు యావత్తు ప్రత్యక్షమగును. మరియు, ఒకానొకసమయమునందు ముఖకాంతి నల్లగను ఆకుపచ్చరంగుగను యుండును. యిట్టి స్థితియందు తలయొక్కయు మెదడుయొక్క నరములయందు మలము నిలిచి ప్రాణవాయువుయొక్క, మార్గములను బాధించివేయును. అనగా యీదశయందు ప్రకృతి సంబంధమగు ఉష్ణము చేరకపోవుటవలన వాత మునందు జలుబు విశేషమై యిట్టి కారణమువలన చర్మమునందు క్షార ముప్రవేశించి పీకనారంభించును. మరియు, దుర్బలభాగము తెల్లగను యెర్రగనుండు చర్మముయొక్క రోమకూపములనుండి వెంట్రుకలువూడి పోయిన యెడల చర్మము నల్లని రంగుగానుండును. మరియు అచ్చట నుండు దోషము బహుళా వెడలిపోయి కొంతమలశేషము వెడలిన యెడల చర్మము ఆకుపచ్చని రంగగును. మరియు, ఒక్కొకప్పుడు ముఖ సంబంధమగు నాడులయందు తమద్దుద్ పీకునట్టివ్యాధి పుట్టన్నమగును మరియు, రోగిఆనందముగానే యుండును. మరియు, ఒకప్పుడు తమద్ దుద్ మూత్రకోశముయొక్క నాడులయందు పుట్టన్నమైన యెడల మూత్రము బిగబట్టును.

మరియు మూత్రకోశముయొక్క నాడులు బిగబట్టుటవలన ఆవ గలశక్తి నష్టమగునుగాని మూత్రవిసర్జనము కలిగియుండును. మరియు ఒక్కొక్కసమయమునందు మూత్రకోశముయొక్క నాడులు మిక్కిలి బిగబట్టుటవలన నాళ్ళుతెగిపోవుటగాని లేక ఆనాళ్ళలో నేదోనొకదాని ముఖము చిట్లిపోవుటగాని తటస్థించును. ఇట్టిసమయమునందు మూత్ర

ము వెంట రక్తము స్రవించనారంభించును. ఒక్కొక్క రోగికి బిగించు కారణమువలన కూలంజ్ అనగా ప్రేగులయందు శూల పుత్పన్నమగును. అప్పుడు యీవ్యాధియందు మూత్రము నీళ్ళవలె వెడలనారంభించును. మరియూ నాళ్లు బిగించు కారణమువలన రోగి వ్రక్కపై నిలువజాలనంత బాధకలిగి మూత్రము విడుచుచుండును. యిందువిషయమై పైనచెప్పియేయుంటిని. అనగా తమద్దుద్ ఇంతిలాయి చిన్నఃములవలె తనన్నుజ్ ఇంతిలాయి వాపుగలరోగి చిన్నఃములు సమానముగా నుండును. మరియు తమద్దుద్ వ్యాధిగలవానికి నిదురపట్టకుండును. రెండుభుజములమధ్య మిక్కిలి నొప్పి కలిగియుండును. మరియు తమద్దుద్ యొక్క అనుకూలయుక్త చిన్నఃములలోనుండి యేదోనొక చిన్నఃము కలిగియుండును.

(సూచనీయము) తమద్దుద్ జలుబు, శుష్కత్వమువలన కలిగినయెడల పృష్ఠము చెమ్మ అనగా తడికలిగించునట్టిపట్లు తైలమర్దనలు చేయవలెను. మరియు చెమట వెడలనారంభించినయెడల ఆచెమటను శరీరముపై ఆరనియ్యక తుడిచివేయవలెను. ఇట్టిరోగి శరీరమునందు చలువ కలుగనియ్యకూడదు. అన్యవుపాయములు తసన్నుజ్ ప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నవి.

శరీరకంపరము (వణుకు) లక్షణములు.

ఈరోగము తనస్వభావికమువలన పేరునకు అనుసరించియున్నది. మరియు యీవ్యాధి తిరుగునట్టియు కదలునట్టియు సంయోగ అంగములయందు తప్ప యితర అంగములయందు కలుగనేరదు. యీరోగము విశేషముగా చేతులు తలయందు కలుగుచున్నది, కాళ్లు మొదలగు సంయోగ అంగములలో స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. చేతులయందుయీరోగము వుత్పన్నమగుటకు కారణములు గొప్పగొప్ప వైద్యగ్రంథములలో విపులముగా వ్రాయబడియున్నది. నేను యిచ్చట సంక్షిప్తముగా ప్రసిద్ధకారణములు చెప్పుచున్నాను. ఈరోగముయొక్క పూర్ణకారణములు నడుచునట్టియు కదలునట్టియు అంగములయొక్క దుర్బలమువలన కలుగుచున్నది. మరియు సంచార శక్తి చేతులయందు ప్రకటనమగుచున్నయది యెట్లనగా సర్వశరీర అంగములకంటె చేతులయందు సంచారశక్తి విశేషముగా నుండును. యెందుకనగా చేతులయందు సంయోగము అనగా కీళ్లు (జాయింట్సు) విశేషముగానుండును. కాబట్టి చేతులకు వణుకురోగము త్వరలోవచ్చుచున్నది. మరియు చేతులకంటె కాళ్ళయందు శక్తితక్కువగానుండును. కాళ్ళకంటె యితరఅంగములయందు తక్కువగానుండును. మరియు అదరుట, వణుకుటయందు భేదముగానుండును. అనగా అదరుటయందు సంచారణశక్తి ప్రత్యేకదశయందు ప్రకటనమగుచున్నది. మరియు అంగము నిలిచియున్నను కదలుచున్నను కంపము అనగా వణుకు వ్యాధికి విరుద్ధముగా నెంచవలెను యెందుకనిన నిలిచియుండు దశయందు వణుకియుండనేరదు. నిలిచిపోవుటకుఅర్థము అంగము యేదోయొక యితరకారణమువలన నిలిచినదిన్ని లేనిదిన్ని ఆలోచించవలెను. దీనిని నిరా యనుచున్నారు.

మరియు యీరోగముయొక్క పూర్ణకారణములు మూడు విధములు (1) నడుచునట్టి శక్తి దుర్బలమైపోవుట (2) అచ్చట గమనశక్తి అంగము వదలి దుర్బలమైపోవుట (3) అచ్చట నడుచునట్టి శక్తి గమనశీల అను నీరెండున్ను ఒకటిగాచేరి వకేవరియాయము ఒకేస్థలమునందు దుర్బలము నొందుట యీమొదలగు కారణములవలన యీరోగముయొక్క కారణానుసారముగా మూడువిధములు యిచ్చటనే వర్ణించుచున్నాను.

(1) సంచారణశక్తియొక్క దుర్బలమువలన వణుకురోగముత్పన్నమగుచున్నది. బహుదా దీని భేదములు రెండువిధములు (1) వ్యాధిగ్రస్తునికి రోగాంతమునందు వణుకురోగము కలుగుచున్నది. విశేషముగా భుజించినవెంటనే స్త్రీసంగమము విశేషముచేసినవారికి యీరోగము వుత్పన్నమగుచున్నది.

(2) అచ్చట ప్రకృతియొక్క కారణమువలన వుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు బాదుషా యనగా ప్రభువుయొక్క భయము విశేషముగానుండుటవలన వున్నత ప్రదేశమునుండి క్రిందచూచుటవలన గోడలు పరంజాలపై తిరుగుట మొదలుగాగలవానివలన మరియు అధిక ప్రసన్నత, అధికక్రోధము, అధిక జ్ఞానము మొదలగువానివలన వణుకురోగము వుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు యీయావత్తుకారణములవలన గమనశక్తియొక్క అధీనమగుటవలన తొందరవలన వణుకుపుట్టుచున్నది. అనగా భయము శక్తిని దుర్బలపరచుచున్నది. మరియు లజ్జ, క్రోధము ప్రసన్నము, ప్రకృతియొక్క శక్తిచేష్టలనుచెరచుచున్నది. మరియు మెదడునందుగలశక్తి హృదయమునందుగలశక్తి అధీనమైయున్నది. కాబట్టి క్రోధము ఆసమయమునందు శక్తియొక్క చేష్టయందు తొందరపుట్టించుచున్నది. మరియు భయముతో కలియని యెడల వణుకుకలుగనేరదు. యెటులననగా కేవలము క్రోధమునందు దుర్బలము కలుగజాలదు. మనస్సునందు శక్తి కలుగుటకు చిహ్నములు ఇట్టికారణమువలన క్రోధము

భయముతో కలుగదు. క్రోధమువలన కలుగు భయమునందు ముఖ కాంతి యెర్రగానుండును. మరియు భయమువలన ముఖకాంతి వచ్చగా నుండును.

(సూచనీయము) యెల్లప్పుడు క్రోధముగాని భయముగాని కలుగనిదే యీవ్యాధి యితరకారణమువలనకూడా పుట్టగలదు. అనగా జీవనరమునందు మిక్కిలి తందరవుట్టినయెడల వానిచేష్టలు వేరువేరుగా నుండును. మరియు నడుచునట్టి శక్తియొక్క చేష్టప్రబంధము చెడిపోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు క్రోధము, సంతోషము, యేదైనలాభము సిద్ధించుట యీవిధమగు ప్రాణమునందు తందరలేకుండా మరియొక కారణమువలన సంయోగముకూడా లేకుండును. అయినను వణుకువ్యాధి మాత్రము వుత్పత్తిచేయును. త్వక్కు (చర్మము) నందు వాతము అధికముగాయున్నయెడల అనగా క్రోధము ప్రసన్నత సమయమునందు కలుగు వుష్ణమువలన వాతదోషముకలిగి అచ్చటనుండివచ్చి కండరములయందు ప్రవేశించినయెడల కంపరము పుట్టుచున్నది. యెటులననగా వాతమువలన గమనశక్తియందు విరుద్ధత కలుగుచున్నది. అట్టిస్థితియందుగమనశక్తి దుర్బలమునొందుటవలన వణుకువ్యాధి వుత్పత్తియగుటకు కారణమగుచున్నది. మరియు వణుకువ్యాధి ఒక్కొక్క యవ్వనపురుషునికి స్త్రీసంభోగసమయమునందు కలుగుచున్నది. ఇదికూడా పైవిధముగానే కలుగునని గ్రహించవలెను.

—కంపరము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స.—

రోగమువలన శరీరబలము తగ్గి వణుకురోగము వుత్పన్నమైనయెడల హేతువును తొలగించి తరువాత మెదడునకు హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు సంభోగము అయినతరువాత వణుకు సంభవించినయెడల అట్టిపురుషుడు సంభోగము వర్జించవలెను. మరియు కడుపునకు శక్తికలిగించుటకై వాజీకరవిషయమునందు చెప్పబడిన సుపాకుములను గమనించి వుపయోగించవలెను.

మరియు, క్రోధము, భయము, ప్రసన్నత్వము, శోకము, మొదలగు విశేషకారణములవలన వణుకు వ్యాధి పుట్టి అయినచో ఆయా హేతువుల విపరీతమగు నుపాయములను చేయవలెను. ధైర్యము, ఆశ, అవమానము, మొదలగు వానిని కలిగించు నుపాయములతో భయము మొదలగు వానిని తొలగించవలెను.

మరియు, మైధునకాలమునందు వణుకు కలిగినచో అట్టి కారణము గల దోషములను తీసివేయవలెను.

—2 వ. కంపరము అనగా వణుకు రోగలక్షణము—

ఈరోగము సంయోగ అంగముల జీవనరములయందు గమన శక్తి దుర్బలమునొందుటవలన వణుకువ్యాధి కలుగుచున్నది. యిది మూడువిధములుగా నుండును.

(1) చల్లని ప్రకృతి జీవనరములయందు ప్రవేశించుటవలన ఆజీవనరములు ప్రాణవాయువును తన యిష్టానుసారముగా గ్రహించజాలకుండును. ఇట్లు గ్రహించని హేతువువలన జీవనరము పటుత్వము తగ్గిపోవును. అనగా అట్టిదశయందు గమనశక్తి అంగమువలన పైకిబిగించుచున్నది. మరియు, దుర్బలమును గ్రహింపలేకపోవును. యిట్టిదశయందు ఆఅంగము క్రిందికివాలిపోవును. యిట్లుకొటస్థించినప్పుడు గమనశక్తి యొక్క విస్తారణశక్తియందున్న శరీరము క్రింద తిరుగునట్టి శక్తియందున్న విరుద్ధత కలుగుచున్నది. ఆ శక్తులమధ్య విరోధము కలుగుటవలన కంపము వుత్పత్తియగుచున్నది. ఇది పక్షవాతమునకు విరుద్ధముగా నున్నది. దీనియందు శరీరము పూర్ణముగా తిమ్మిరి కలుగుచున్నది. యిట్టిసమయమునందు గమనశక్తి అంగములను నీచునట్టి దుర్బలము కలిగి దుర్బలముగానుండును. మరియు, అంతవరకు గమనశక్తి అంగములను నీచుబలము లేని యెడల దుర్బలకారణము నిలువకుండిన వణుకు వ్యాధి కలుగ చాలదు మరియు, వణుకు తరుచుగా వృద్ధులకు కలుగుచున్నది.

మరియు చల్లని జలపానముచేయుటవలన వణుకురోగము కలుగు చున్నది. అనగా యేమియు భుజించక నీళ్ళుత్రాగుటయని అర్థము. మరియు పరిశ్రమచేసిన వెంటనే నీళ్ళుత్రాగుట స్నానముచేసినవెంటనే యేమియు భుజించక వెంటనే చల్లని నీళ్ళుత్రాగుట మొదలగు కారణములవలన వణుకురోగము కలుగునని భావము.

మరియు విశేషముగా మద్యపానము చేయుటవలన వణుకురోగ ము కలుగుచున్నది. మరియు నిరన్నహారముగా సారాయి త్రాగుట వలన కలుగగలదని గ్రహించవలెను.

మరియు యీగ్రంథకర్త మద్యపానాదిక్యతవలన అధవ, చల్లని వృష్ణప్రకృతిగల భోజనముచేయుటవలన ప్రకృతియందు శీతప్రకోపము కలిగి స్వభావికమగు వృష్ణము తగ్గి వణుకురోగము సంభవించుచున్నది. అనగా కొద్ది అగ్నిపై గొప్పగొప్ప కాష్టములను వేయుటవలన ఆఅగ్ని ఆగొప్పకర్రలను దహించుశక్తి లేక నిలిచిపోవును. కాబట్టి వృష్ణము తగ్గిన కారణమువలన జీవనరము ప్రాణవాయువు శక్తి దుర్బలమునొంది అంగములను తమనిజదశయందు వుంచగలుగును. ఇటులనుంచుటవలన వణుకు, తిమ్మిరి, మరియు చల్లని హేతువుగల యితరరోగములుకలుగు చున్నవి.

మరియు విశేషముగా మద్యపానముచేయుటవలన పుట్టునట్టి రో గములు అనేకములుగలవు. మరియు ఆరోగముల కారణములను వర్ణిం చుటకు గ్రంథవిస్తీర్ణభీతివలన యిచ్చటవ్రాయనైతిని.

(2) మలము శరీరముస్నందు నిండుట మరియు అన్నము జీర్ణించ కుండుట శరీరపరిశ్రమచేయకపోవుట జీవనరమునందు చిక్కని దోషము వలన బంధనమేర్పడుట యిటులబంధనమేర్పడుటవలన గమనశక్తి శరీర మునయావత్తు సంచారముచేయజాలకుండుట మరియు గమనశక్తి శరీరనర ములయందు సంచరించక దోషములేని నరములయందు మాత్రము చే రి అచ్చట విశేషపరాక్రమమునొంది తాను ప్రవేశించిన అంగమును

పై భాగమునకు బిగించును. ఈ కారణమువలన ప్రమాణము తగ్గుటవలన అంగమును ఆవజాలకుండును. మరియు అవశ్యముగా దీని భారమువలన క్రిందివైపునకు వెళ్ళగలుగును. అనగా శక్తి మధ్యనిలిచినయెడల క్రింది వైపుకు రాజాలదనుట. మరియు శక్తి పైకీడ్చుట శక్తిబలము తగ్గుట క్రిందిభాగమునం దీశక్తి రాజాలకపోవుట దోషము బంధించుట మొదలగు కారణములవలన వణుకురోగము వుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు దుష్టప్రకృతి బాధనముల చిన్నములు పక్షవాతమునందు వర్ణించబడెను.

దోషయుక్త కంపర చికిత్స.

దోషయుక్తమగు వణుకురోగమునందు మలమును నిష్కళముగా అనేకపర్యాయములు కొద్దిగొద్దిగా వెడలించవలెను. అనగా వేళ్ళకషాయముతో హబ్బెసౌతేజ్ చితిమూలవుమాత్రిలు యారజాత్ యివ్వవలెను. మలము ఆలశ్యముగా వెడలించు విషయమై వెనుకరోగములయందు విరళముగా వర్ణించియున్నాను. మరియు ప్రత్యేకదశయందు పుష్టికరమగు ఔషధప్రయోగములను చేయవలెను. మలమును విశేషముగా తీయుటవలన అపాయము కలుగగలదు.

మరియు కంపరమునందు పుష్టికరమలమును వెడలించుటవలనే అపాయము కలుగకుండునటుల కాపాడవలెను. యెందుకనిన మలవిసర్జన కరమగు ఔషధసేవనవలన శక్తిని దూరపరచి దుర్బలమును కలిగించును. మరియు వణుకు విశేషమగును. కాబట్టి నరముల సంబంధమగు సమస్తవ్యాధులయందును యీవిషయమును జ్ఞాపకముంచవలెను. ఇందువిషయమై అనేకనుపాయములను చెప్పబడియున్నవి. మరియు చంగల్వకోష్టతైలము చెంబేలితైలమును శరీరముపై మర్దించవలెను. మరియు తెల్లగలిచేరు, కుందేలుమాంసము, నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు రోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను, మరియు స్పంధనూనె శరీరముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు గోరువెచ్చనిసోయి కషాయ

ముతో స్నానముచేయించుట అంగమును మర్దించుట పిసుకుట, మొదలగు నుపాయములను చేయవలెను. అవశ్యముగా యీయావత్తు నుపాయములతో వణుకుగల స్థలమునందు రక్తమును నీడ్చివేయును. ఆస్థానమునందు వుష్ణము కలిగించును. ఇట్లుచేయుటవలనఆఅంగముయొక్క శక్తి స్థిరపడి వణుకుశాంతినొందును.

చల్లని దుష్టప్రకృతివలన వణుకువ్యాధి వుత్పన్నమైనయెడల ప్రకృతిని స్థిరపరచుటకై దుష్టప్రకృతి సంబంధమగు మలమును తొలగించుటకై దుష్టప్రకృతిమలవ్యాధియందు చెప్పిన ప్రయోగములను నుపయోగించవలెను గాని మలమును వెడలించు నుద్యమము చేయకూడదు యెందుకనగా యిందు మలము కలుగనేరదు.

మరియు మద్యపానమనగా సారాయి త్రాగుటవలన వణుకువ్యాధికలిగినయెడల మద్యపానము మానివేయవలెను. మరియు గుల్రోగన్ ఆన్ తైలమునందు కొద్దిగాశిరకాకలిపి తలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు రక్తమును చిక్కపరచునట్టి వస్తుసేవనచేయవలెను. అనగా క్యాబేజి, చిరిసెనగలు, మరియు యిట్టిస్వభావికమగు అన్యవస్తువులు కుండేలు మాంసము, కుండేలు మెదడు వేయించినవి యీరోగము నందు మిక్కిలి లాభదాయకము.

(౩) ఈవ్యాధియందు జీవనరములు శుష్కించునట్టి కారణము వలన వణుకువ్యాధి వుత్పన్నమగును. అనగా జీవనరమునందుగల గమనశక్తి ప్రకృతానుకూలముగా నుండకపోవుటవలన వణుకువ్యాధి తటస్థించును. శుష్కత్వము నొందించునట్టి కారణము ముందు విశేషముగా చెప్పియుంటిని మరియు అంగము చిక్కిపోవుట యిందలికండరములు బలహీనమగును. మరియు రోగపీడిత అంగముపై తైలలేపనముచేసినయెడల వెంటనే ఆరిపోవును. కాబట్టి ఆఅంగముపై వుష్ణము కలిగించు నుపాయములను చేయకూడదు. మరియు శుష్కత్వము విశేషముగా యుండనియెడల వణుకువ్యాధి కలుగనేరదని గ్రహించవలెను. యెందు

కనగా క్షయరోగికి శుష్కత్వము అధికమైనను వణుకు కలుగనేరదు గాని క్షయ అంగమునందు వణుకువ్యాధి వుత్పన్నము కాగలదు.

శుష్కదోష కంపర చికిత్స

ఈవ్యాధియందు రోగిశరీరమునందు చెమ్మను కలిగించుటకై తనన్ను జ్యాయావిస్ వ్యాధియందు వర్ణించినరీతిగా పరిశ్రమచేయవలెను.

(3) శక్తిసంయోగ అంగము యీరెండింటి కారణముల వలన వణుకు వ్యాధి ఉత్పన్నమగును. మరియు జీవనరము లోపలి వెలుపలి కారణములవలన కష్టపడుచుండును. బాహ్యకారణములనగా విశేషముగా జలుబు కలుగ జేయుట లేక విషజంతువుల కాటునొందుట లేక అంగము కాలుట యీ మొదలగునవి.

మరియు, లోపలికారణములు అనగా చల్లని దోషములు వకటిగాచేరి క్షీభవించుటవలన జీవనరమునకు కష్టము సంప్రాప్తించును. యిట్టి తరి సంయోగ అంగములయందు దుర్బలము సంభవించును. దీనిచిన్నములు యీవత్తు కష్టములు ముందుగా సంభవించి ఆకష్టములవలన వణుకువ్యాధి తటస్థించును.

శక్తి సంయోగ అంగముల కంపరముయొక్క చికిత్స.

రోగహేతువును తొలగించుటలో శేషమున్న యెడల ఆహేతు శేషమును వుచితమగు ఔషధములను వుపయోగించవలెను. మరియు, వ్యాధికారణము జలుబు అయిన యెడల జైతూన్ తైలమునందు అక్కలకర్ర, యింగువ, జున్ను యీవస్తువులను నూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు, అంగము కాలుటవలన కలిగిన వణుకువ్యాధియందు ఇనబ్ గోలుగింజలగుజ్జు కోడిగుడ్డు తెల్లసొనకలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, చల్లని తైలములను ఆఅంగముపై లేపనము చేయవలెను. విశేషనుపాయములు అంగదగ్ధ వ్రణములయందు వ్రాయబడియున్నవి.

మరియు, విషసంబధమగు జంతుకాటువలన వణుకు రోగము తటస్థించిన యెడల అట్టిచికిత్సను యీపుస్తక అంతమునందు విషహారక

అధ్యాయమందు చెప్పబడియె. కాబట్టి ఆచికిత్సను యిందుపయోగించవలెను.

మరియు, దోషము ప్రకోపించుటవలన వణుకువ్యాధి ఉత్పన్నమైన యెడల ఆదోషములను తొలగించి శరీరమునకు స్వస్తత నొందించవలెను. మరియు, యిట్టి నుపాయమువలన ఆయాదోషములను తగ్గించు నదుపాయములు చేయవలెను.

మరియు, బాలురకు యవ్వనులకున్ను ఈవణుకువ్యాధి యెడమ భాగమునందు కలిగిన యెడల దీని చికిత్స మిక్కిలి కష్టముగానుండును. యెందుకనగా యెడమభాగమునందు హృదయము (హార్టు) వున్నది. కాబట్టి ఆహృదయశక్తియందు దుర్బలము కలుగుటవలన యీవ్యాధి వుత్పన్నమగును గనుక హృదయ దుర్బలశక్తి చికిత్సయు కఠినముగా నుండును కాబట్టి అట్టిస్తితియందు కలుగు రోగము కుదురుట కష్టము. మరియు, వృద్ధులకు వృద్ధ దశయందు బలము క్షీణించి వణుకువ్యాధి కలుగుచున్నది. గనుక వృద్ధులకు కలుగు వణుకువ్యాధియందు చికిత్స చేయుట కష్టము యెందుకనగా యీావస్సునందు హృదయయమునందు గల ప్రాణశక్తి మెదడునందుగల ప్రాణశక్తి దుర్బలమునొందును. కాబట్టి యీశక్తుల ఆధీనమునందుండు గమనశక్తికూడా దుర్బలము నొందును యీావత్తుశక్తుల దుర్బలమువలన కలుగు వ్యాధి చికిత్సమిక్కిలి కష్టము గనుక వార్ధిఖ్యమునందు కలుగు వ్యాధి అసాద్యమనియు వృద్ధులకు కలుగు వణుకు కుదురుట దుర్లభమనియు వచించుటకు కారణమైనది.

శిరఃకంపము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స.

ఉస్తెఖద్దూస్ తిన్నర మాషములు యారజ్ఫైకరా తిన్నర మాషములు యీరెండుకలిపి యివ్వవలెను.

మరియు 7 మాషములు ఉస్తెఖద్దూస్ తేనెనీళ్ళలోనూరికలిపి వుపయోగించుట మిక్కిలిలాభదాయకము.

మరియు 19 దినములు గతించినతరువాత కిన్నర మాషము ఉస్తెఖుద్దూస్ పై విధముగా కిన్నర మాషములగాయితు 5½ మాష మువరకు రోగబలానుకూలముగా యివ్వవలెను. ఈయోగమును ఒక మహాయోగివలన కనిపెట్టబడినది. గాన యీమాత్రను యుపయోగించుట మిక్కిలిలాభదాయకమగును. మరియు దీర్ఘకాలమునుండి యుండునట్టి వణుకురోగమునందు జున్ను తేనెపిళ్ళతో యిచ్చుట లాభదాయకము.

(లాభము) వణుకువ్యాధియందు వర్షజలము మిక్కిలిహానికరము. మరియు శిరావేదన యీరోగకారణానుసారముగా నుండును. మరియు యితర కారణము వెనుక వర్ణించబడియె. హకీం మొహంమ్మద్ జకిరియా గారు అపస్మారరోగియొక్క తల అపస్మారసమయమునందు వణుకు నారంభించినయెడల ఆరోగితలయందు వాపు జనించినదని గ్రహించవలెను.

—:♦:—

తిమిరరోగలక్షణములు.

ఖదరు అరబ్బీభాషయందు తిమిరవ్యాధికిచెప్పుదురు. ఈరోగమునందు కష్టదశ విశేషముగా నుండును. గనుకనే యీవ్యాధికి ఖదర్ అని పేరు పెట్టబడియె. ప్రాచీనవైద్యవరులు యీవ్యాధియొక్క పరిశంస యీక్రిందివిధముగా వివరించిరి. అనగా యీవ్యాధి నర్వేంద్రియముల యందు వుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు అచ్చట కారణము బలముగలదైనయెడల స్పర్శజ్ఞానము బొత్తిగా నశించును. అథవా హేతువానుసార

ముగా స్పర్శజ్ఞానము తగ్గుచున్నది. మరియు యీరోగమునందు అంగములు తిమ్మిరి కలుగుచున్నవి. ఆఅంగములు తిరుగుటకు కదలుటకు స్వభావికదశయందుండనేరవు గాని అచ్చట దుర్బలకారణము కలిగిన యెడల స్వభావిక దశ బొత్తుగా నశించును. యెటులననగా జ్ఞానేంద్రియములుగల జీవనరములు వేరుగను గమనశక్తితో సంబంధము కలిగి వేరుగానుండును. మరియు వేరుసంబంధమగు జీవనరములయందు కారణము బలము గలదైనయెడల జ్ఞానశక్తి మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. జ్ఞానశక్తిమార్గములకు ఆటంకము కలుగకున్నయెడల తిమ్మిరిరోగము దృఢము కాజాలదు. ఈవ్యాధి వణుకురోగముతో సంబంధించియుండును. మరియు దృఢము నొందినవెనుక ఇస్తర్ఖావ్యాధితో సంబంధము కలిగియుండును. పూర్వవైద్యులు ఖదరు అనగా తిమ్మిరివ్యాధి జ్ఞానమునందు స్వల్పముగా వచ్చినవెంటనే ముఖ్యముగావచ్చునని వచించిరి. అనగా తిమ్మిరివ్యాధి అర్థము వణుకురోగమని గ్రహించువారు మరియు వణుకు, తిమ్మిరి, యీరెండువ్యాధులకు ఒకే అర్థముగా భావించుచుండెడివారు గనుకనే హాకీం శేక్ అలీఅబూసేనాగారు తిమ్మిరిఅర్థము వేరువేరు వైద్యగ్రంథములలో వ్రాసిరి. ఈగ్రంథకర్త కూడా యేఅంగమునందు తిమ్మిరిరోగము సంభవించునో ఆతిమ్మిరి కలుగచేయునట్టి మలము వెడలించుటవలన యీవ్యాధి నివారణము కానేరదనియు తరువాత శరీరము త్రిప్పునట్టివ్యాధికూడా తటస్థించగలదనియు తలతిప్పు రోగము కలిగినతరువాత సన్యాసమనువ్యాధి తటస్థించగలదనియు మరియు తిమ్మిరిగల అంగమునందు చీమలుపాకినటుల సూదులతోపొడిచినటులతోచుచుండిన యీలక్షణములుగల రోగము జలుబు దుష్టప్రకృతిని బంధించుటవలన మరియు జలుబు ప్రకృతిదోషమును చిక్కపరచునట్టి వ్యాధియని వచించిరి.

ఈతిమ్మిరిగల నరములయందు రసనరమునిండిపోవును. అనగా నరములయందు పూర్ణముగానుంటవలన తిమ్మిరి రోగము కలుగుచున్నది.

దీనిచిన్నములు యీరోగమునందు వర్ణించబడును. తిమ్మిరి వ్యాధికలుగుటకు కారణమేమనగా జ్ఞానశక్తి అంగములయందు విశేషముగా గాని స్వల్పముగా గాని ప్రవేశించకుండుట మరియు, దీని తుచ్ఛకారణములు యెనిమిది గలవు.

(1) శరీరసంబంధమగు జీవనరములలో యేదో నొకటి అణగి పోవును. అనగా ఒక మనుజుడు విశేషకాలము గొంతుకూర్చుండి లేచు నప్పుడు తన కాళ్ళు తిమ్మిరి యెక్కును. మరియు. అంగము విరుగుటవలన, అంగముపూడిపోవుటవలన అంగము బంధించుటవలన, తిమ్మిరి కలుగుచున్నది. యీకారణములయందుకూడా జీవనరమునకు కలుగు వత్తిడివలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

తిమ్మిరిరోగచికిత్స

రోగకారణమును దూరపరచవలెను. అనగా వాతదోషమూలేక పిత్తదోషమూ లేక, రక్తదోషమూలేక శ్లేష్మదోషమూఅను రోగహేతువులను కనిపెట్టవలెనని భావము. ఒకేవిధముగా కూర్చుండుటవలన తిమ్మిరికలిగిన యెడల వెంటనే మరియొక వైపు కూర్చుండి దశమార్చవలెను. తిమ్మిరిగల అంగమును నెమ్మదిగా స్థిరపరచవలెను.

అంగము విరుగుటవలన, పూడిపోవుటవలన తిమ్మిరి కలిగిన యెడల యిందువిషమై చెప్పబడిన నుపాయములను చేయవలెను. యీ వుపాయములను ముందు చెప్పబడును. మరియు. అంగము బంధించుట వలన తిమ్మిరి కలిగిన యెడల వెంటనే కట్టిన బంధనమును విప్పివేయవలెను. మరియు, ఆఅంగమును నెమ్మదిగా రుద్దవలెను.

(2) శీతజ అపక్వదోషమువలన బంధనము అనగా నరముల మధ్యపిటికె యేర్పబడి అచ్చటనుండు జీవనరము వలచని వాతదోషమును గ్రహించి ఆకోశమునందు లడిచిపోవును. ఆకోశమునందు మునిగిపోవును. యిట్టి తరి జీవనరము నిస్సత్తువహొందినదై వంకరగును. యీరెండు కారణములయందు జ్ఞానశక్తి తన దశయందుండునుగాని

జ్ఞానశక్తి యీఅంగములయొక్క నరములయందు ప్రవేశించ జాలకుం డును. దీనిచిన్హములు చికిత్స కఫజ పక్షవాతమునందు చెప్పబడి యున్నది.

(3) మరియొక కారణమువలన అంగమునందు రక్తము విశేష ముగాచేరి ఆఅంగముయొక్క మార్గములు రక్తమువలన బంధించబడి తిమ్మిరిరోగమును కలిగించును. యిట్టి స్థితియందు ఆఅంగముయొక్క రంగు నలుపు కలిసిన యెరుపురంగుగా నుండును.

—రక్తజ తిమ్మిరివ్యాధి చికిత్స—

ఈవ్యాధియందు రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు, లఘు భోజనము నొసగవలెను. మరియు, అంగమునందు బహుకాలము ఒకే విధముగా ఒక్కవైపు యుండుటవలన యీకారణమువలన రక్తనాళములు నిండి తిమ్మిరి వ్యాధి కలిగిన యెడల అట్టి స్థితియందు ఆఅంగమునకు మార్పుకలిగించుట లాభదాయకము. మరియు, బంధనము వలన అంగ మును తిమ్మిరి కలిగించును. వాతము స్వయముగా కలుగుచున్నది. మరియు, యీ తిమ్మిరి పిత్తమువలన అప్పుడప్పుడు ఉత్పత్తియగునని గ్రహించవలెను.

(4) బాహ్యమునుండి యేదోకారణమువలన మిక్కిలి జలుబు ప్రవేశించి ఆఅంగముయొక్క ప్రకృతిని చెరచి శరీరమును మంధము చేయును. మరియు, దోషమును నమకూర్చును. యీకారణము ప్రాణ వాయువు స్వభావికముగా ప్రవేశించజాలకుండును. మరియు, శీతదుష్ట ప్రకృతి అంగములకు కఠినత్వము గలుగజేయును. దోషములను సమ కూర్చును. యీకారణమువలన అంగముయొక్క లోపలి వెలపలి నర ములు గట్టిపడును. మొట్లనగా ఆనరముల భాగము స్తంభింపజేయు చున్నది. కాబట్టి కాళ్ళు, చేతులు, మడిమెలు, పిక్కలయందలి చర్మ ము మొదలగువాని నాశ్రయించి కాళ్లు మొదలగు యీస్థానముల యందు తిమ్మిరి కలిగించుచున్నది. మరియు, చల్లనిదుష్టప్రకృతి కారణ

ములు ముందు వ్రాయబడినవి. మరియు, జీవనరమునందు చిక్కని మలముచేరి నిలిచిపోవును. యిట్లు నిలిచిపోవుటవలన కలుగు తిమ్మిరి రోగము ఉష్ణప్రయోగములవలన శాంతినొందినట్లుండును. మరియు, అంగమునందు చీమలు ప్రాకినటులుండును.

శీతజతిమ్మిరి రోగచికిత్స

జీవనరమునకు మృదుత్వము నొందించుటకై ఉష్ణస్వభావికమగు తైలములను లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఉష్ణోదకమును అతిమ్మిరి అంగముపై వేయవలెను. మరియు, జీవనరముయొక్క ప్రకృతి కాపాడుటకై ఉష్ణస్వభావికమగు వట్లు కావడములు వుపయోగించవలెను. మరియు, అంగమును చేతితోగాని మరియేవస్తువుతో నయినను యెర్ర బడువరకు మర్దించవలెను.

(5) శరీరమునందు శుష్కత్వము విశేషమై జీవనరముయొక్క భాగములు బిగించబడి జీవనరసంబంధమగు తంతువులు ఒకటి కొకటి చేరిపోవును. అనగా తంతువులయందుండు చెమ్మ శుష్కత్వమువలన నష్టమగును. యిట్టి కారణమువలన అంగముయొక్క లోభాగమునందుండు తంతువులు యీరెండిటి మధ్యభాగము మిక్కిలి ఆరిపోవును. కాబట్టి తంతువులు ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. యిట్టిదశయందు అవశ్యముగా మార్గములు బంధించబడును. యిటులమార్గములుబంధించుటవలన ప్రాణవాయువు అతంతువులయందు చేరనికారణమువలన అంగము తిమ్మిరి యెక్కును. మరియు, దీనిచిన్నెములు చికిత్స శుష్కత్వమువలన కలిగిన తసన్నుజ్ అనగా శుష్కత్వమువలన కలుగు బిగింపు వ్యాధి లక్షణములు చికిత్సయు దీనిలక్షణములు సరిబోలియుండును. చికిత్సకూడా శుష్కత్వత తసన్నుజ్ చికిత్స యీవ్యాధి చికిత్స సమానముగాయుండునని గ్రహించవలెను.

మరియు, జాలినూస్‌గారు శుష్కప్రకృతిగల రోగి ఉష్ణఔషధములు సేవించుటవలన శుష్కత్వము అధికమై వ్రేళ్ళచివరలనుండితిమ్మి

రి ఆరంభమై పైకెక్కుచున్నది. మరియు యిది రెండవ అంగమునందు కూడా ప్రవేశించును. మరియు పిత్తఉష్ణజ్వరము చెమ్మఆరిపోవుటవలన శుష్కత్వము ప్రవేశించి చేతులు, కాళ్ళు తిమ్మిరి యెక్కుచున్నవని జాలీనూస్‌గారు వచించిరి.

6. శీతజవిషము అనగా నల్లమందు మొదలగునవి సేవించుట వలన తిమ్మిరివ్యాధి వుత్పన్నమగును. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క ప్రకృతివిషముయొక్క గుణమువలన మారిపోవును. ఇట్లు మారిపోవుట వలన ప్రాణవాయువు సంబంధమగు అంగములు ప్రాణవాయువు మద్య యున్నవి. గాన ప్రాణవాయువు అంగమునందు ప్రవేశించినను ఆఅంగము ప్రాణవాయువును గ్రహించజాలక చల్లని విషముయొక్క జలుబు వలన ప్రాణవాయువునుకూడా నీరసము చేయుచున్నది. ఇట్లుమందము చేయు వస్తువులు యీక్రింద 7 వ ప్రకరణమునందు తేటతెల్లముగా వచించియున్నాము.

7. విషసంబంధముగల జంతువుల స్పర్శనము * కాటుమొదలగునవి అనగా తేలుకుట్టు మొదలగునవి జీవనరమునందు ప్రవేశించినయెడల వుష్ణముగాని, జలుబుగాని, ఆజీవనరమునందు ప్రవేశించి తిమ్మిరి వ్యాధిని కలిగించును. మరియు విషసంబంధమగు వస్తువులను భక్షించుటవలన కలుగు చిన్నెములయందు చెప్పబడియె.

—తిమ్మిరిరోగ చికిత్స—

ఈరోగమునందు తిరియాక్‌ఫారూక్, యుపయోగించుటవలన సమస్తవిషయములయందు మిక్కిలిలాభదాయకము. మరియు పుస్తక

* రహాదా అను నొకవిధమగు చేపగలదు. ఆచేపను యెవరైన తనచేతితో ముట్టికొనినయెడల వెంటనే చెయ్యితిమ్మిరియెక్కును. ఈచేపను బర్కీ అనికూడాచెప్పుదురు. ఆచేప వలలో పడినయెడల చేపలను పట్టువాడు దానిని వలనుండి తీయుటకై పట్టుకొని తిరిగి వలను తిప్పించుటకై లేనంత తిమ్మిరి యగును.

అంతమునందు ప్రత్యేకవిషయముల అనుసారముగా నుపాయములను వర్ణించబడెను. కాబట్టి వానిని విషానుగుణ్యముగా యుపయోగించవలెను.

8. హృదయసంబంధమగు శక్తి దుర్బలమైనయెడల కాళ్లు చేతులుయొక్క జ్ఞానశక్తి తగ్గిపోవును. ఇట్లు శక్తితగ్గుటవలన తిమ్మిరి పుత్పన్నమగును. ఇటులకలుగు తిమ్మిరి మూర్ఛయందును ప్రాణి నశించు సమయము అనగా మరణకాలమునందుకలుగుచున్నది. ఇదిఅసాధ్యము.

(లాభము) యేమలమునిండిన కారణమువలన తిమ్మిరివ్యాధి కలుగునో ఆమలము మెదడునందు కలిసినయెడల యావత్తు శరీరముయొక్క జ్ఞానశక్తి మరియు నడుచుటకు, తిరుగుటకు, కదలుటకు, గల శక్తి నశించును. అట్లు నశించినయెడల ఆ దినమే మృత్యువుపాలగును. మరియు మెప్పుడు చెమమలమువలన కష్టము సంభవించును. అట్టిస్థితియందు కారణముయొక్క అటంకమువలన యావత్తు శరీరమునందుగాని లేక అర్ధశరీరమునందుగాని జ్ఞానశక్తి తగ్గిపోవుచున్నది. మరియు ముఖముయొక్క అంగములశక్తి ఆరోగ్యముగానుండును. మరియు జీవనరము మెడనుండి చీలమండవరకు వీపుప్రక్కనుండి బైలువెడలినది. ఆ నరమునందుగల ఒకభాగము అంగమునందుచేరియున్నది. ఒకొక్కప్పుడు యీనరమునందు తిమ్మిరి పుత్పన్నమగును. మరియు కఫసంబంధమగు దోషమువలన కలిగిన తిమ్మిరివ్యాధి దృఢముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు ఆనరముయొక్క లోభాగమునందు పక్షవాతము పుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ఇందు విషయమై పైనచెప్పబడియె. ఒకప్పుడు ప్రక్కలయందు వాపు జనించినను ఫుప్ఫుసములు (లంగ్స్) అనగా ప్రూపిరితిత్తులయందు చల్లని కారణమువలన వాపు కలిగినను నరసాం (తలవాపు) నుండి ఇస్తరఖా అనగా సచ్చువ్యాధి తిమ్మిరి కలిగించును. తిమ్మిరి అధికమయినయెడల పక్షవాతముగాని అవస్మారముగాని సన్యాసముగాని లేక తసన్నుజ్ అనగా బిగిసికొనిపోవు రోగముగాని కలుగుట కారణమగునని గ్రహించవలెను. జగద్రక్షకుడు సమస్త ప్రాణులను వ్యాధినుండి కాపాడుగాక.

*

అర్ధాంగవాతలక్షణములు.

లఖవా అనగా అర్ధాంగము. ముఖసంబంధమగు నరములయందు వుత్పత్తి యగును. ఇది కన్ను, కనుబొమ్మ, నొసలు, పెదవి, మొదలగు అంగములు వంకరగుచున్నవి. మరియు ముఖముయొక్క నిజకాంతి అనగా అందము మారిపోవును. రెండు పెదవులు ఒకటికొకటి చేరజాలకుండును. మరియు నోటియందు వకవస్తువుంచి నములుటకు లాగుటకున్ను, చీకుటకున్ను, ఉమ్మివేయుటకున్ను, ఊదుటకున్ను, ఈలవేయుటకున్ను, సమర్థతలేకయుండును. ఉమ్మివేసిన వకవైపునకు పడును. దీపము నోటితో ఊది ఆర్పలేకపోవును. మరియు కంటిరెప్పలు రెండును ఒకటికొకటి సరిగా మూతపడజాలవు, మొదలగు లక్షణము యావత్తు వకేసారికనుపించును. మరియు ఈవ్యాధి ముఖముయొక్క ఒకభాగమునందు మాత్రము వుత్పత్తి యగును. ఒక్కొక సమయమునందు ఈవ్యాధి ముఖము ఇరుపార్శ్వములయందు కలుగుచున్నది. ముఖము యావత్తు నాక్రమించినచో ముఖము వంకర కనుపించదు గాని కనురెప్పలు రెండును మూయుటకు * ఒకటి కొకటి చేరజాలవు. ఇట్టి దశయందు ముందుచెప్పిన లక్షణములకంటె విశేషలక్షణములు కలుగును. ఒకవైపు లఖవా అనగా అర్ధితమునందు పైలక్షణములు యావత్తుగలిగియుండును. మరియు అర్ధాంగము రెండువిధములు. (1) తనన్నుజ్ అనగా బిగం

* హకీము రాజీగారు ఒకమనుజునికి రక్షలు వేయబడినవి. ఆమనుష్యుడు బహుకాలము భుజించకుండెను. అతనికి అర్దితవాతము వుత్పన్నమైనది. కాని ముఖము మాత్రము వంకరకాలేదు గాని కండ్లుమూయుటకు చాలాకష్టముగా యుండెను. ఒక కన్ను బొత్తిగా మూతపడలేదు. అని హకీము రాజీగారు వచించిరి.

చుట పొడచుట, పీకుట, మొదలగునవి (2) ఇస్త్రిఖాయి అనగా నచ్చు మరి నిష్ప్రయోజనముగానుండుట. ఇట్లు అర్ద్ధితమునకు నేను రెండుభేదములుగా వర్ణించిచెప్పుచున్నాను.

(1) అర్ద్ధితఅనగా అర్ధాంగము తసన్నుజ్ అనగా బిగించుట.

మొదటిభేదము తసన్నుజ్ అనగా బిగించుట పీకుట, పొడచుట, మొదలగువాని లక్షణములు మూడువిధముగా నుండును.

(1) నరములవలన నడుచుటకున్ను తిరుగుటకున్ను శక్తి కలుగుచున్నది. ఆనరముల మొదళ్ళునుండి తిరుగుటకు పోవు నరములయందు ఆశ్రయించియున్నది. అట్టినరములయందు దోషసంబంధముగు బంధనము అనగా పిటికకలిగినగాని లేక చిక్కని నీచవాతము మెదడునందు చేరి నిండియున్నయెడల నరముల మొదళ్ళు వెడల్పువంను విశేషమై పొడవుతగ్గిపోవును. యీకారణమువలన అంగము బిగబట్టును. మరియు తనదశనుండి మారిపోవును.

(2) మెదడునరముల మూలములయందు వాపు కలిగి కీనుగొంతుపడును. ఈకారణమువలన కీళ్ళుబంధనములున్ను ముఖముయొక్క నరములున్ను బిగబట్టును. ఇట్టిస్థితియందు పక్షవాతము పుత్పన్నమగును. ఇందువలన ముఖసంబంధమగు యేదోవొక కీలు సంబంధమగు బంధనముగాని నరముల మొదళ్లుమెదడునుండి పుట్టుచున్నవి. ఆనరములు తొలగుటవలనగాని యీకారణమువలన అర్ధాంగము పెదవులయందు పుత్పన్నమగును. కేవలము పెదవులయందు కలుగుటకు కారణము అంగముల వర్ణనమునందు తెలియగలదు. ఒకప్పుడు మెదడునరముల మూలములు వాచుటవలన అంతమునందు పాలిజ్ అనగా పక్షవాతము కలుగగలదు. యెందుకనగా జీవనరముయొక్క జ్ఞానశక్తి మార్గములు అనగిపోవుచున్నవి. ఈకారణమువలన మెదడుయొక్క నరముల మొదళ్ళు వాచుటవలన అంతమునందు ఒకప్పుడుఅర్ధాంగము ఒకప్పుడుపక్షవాతము దానియొక్క సంయోగిక కారణమువలన కలుగునని భావించుచున్నారు.

(8) మెదడు సంబంధమగు అంగములయందు శుష్కత్వము విశేషమైన కారణమువలన వాతము లేక మెదడు, దెడుమెదడు నరములు జీవనరములు మొదలగునవి శుష్కించుటవలన దహించబడును. యిట్టి కారణమువలన అర్ధాంగము వుత్పన్నమగును. యిట్టి వతువాతము ఉష్ణ రోగముల అంతమునందున్ను, పిత్తజ్వరమునందున్ను, మృతిపొందు సమయమునందున్ను వుత్పన్నమగును. మరియు, మలము విశేషముగా వెడలించుటవలన కూడా బిగబట్టునట్టి వతువాతము కలుగుచున్నది. వాతమును నష్టపరచుచున్నది. బిగించునట్టి అర్దితవాత చిన్నములు లలాటము రోగముగల భాగమునందుగల చర్మము కఠినత్వమునొందును. పైభాగము బిగించబడి నొసలు యెటు కదలకుండును. తలచర్మము మెడవైపు బిగించబడియుండును. మరియు, నోటి వెంట వుమ్మి మిక్కిలి తక్కువగా వెడలును. కండ్లు మూయుటకు కష్టముగా యుండును. యీఅర్దిత వాతమునందు తలనొప్పి అధికముగానుండును. గాని జ్ఞానశక్తిమాత్రము తన నిజదశయందు నిలిచియుండును. యింద్రియములు మాత్రము చెడకుండును. మెడ మూలమునందు వాపు కలుగుటవలన ఉత్పన్నమైన యెడల ముందు వాపు కలుగుటవలన ప్రాణము హరించును.

(లాభము) తసన్నజ్‌యాబిస్ అనగా బిగబట్టుటయందు నోరు జిడ్డుగానుండి వుమ్మిరాకుండుట ప్రకటనమగును. చెమ్మ సంబంధమగు తసన్నజ్ అనగా బిగించువ్యాధియందు యిట్టి కారణమువలన మలము చిక్కగా గాని లేక అపక్వముగా గాని లేక వాతాధిక్యమువలనగాని వుమ్మి విశేషముగా రాజాలకుండును. మరియు, మలము ఇస్త్రిఖా అనగా అంగములు వట్టుతప్పుట, పైదానికి విరుద్ధముగానుండును. యెటులనగా మలము పలచగానుండుట వుమ్మి సహజముగా వెడలును.

—అర్ధాంగమునందు బిగించువ్యాధి చికిత్స—

తషన్నుజ్ యాబిస్, అనగా శుష్కత్వమువలన బిగలాగుట చెమ్మగల వ్యాధియందు వర్ణించియున్నాము. యీ అర్ధాంగవాతమును కూడా కారణానుకూలముగా చికిత్సచేయవలెను. యింఖవా తషన్నుజ్ అనగా పీకుట, పొడుచుట, బిగించుట యీవ్యాధియందు కూడా తషన్నుజ్యాబిస్ చికిత్సలను చేయదగును. యీవ్యాధి శుష్కత్వమువలన కలిగిన యెడల మృదుత్వమునొందించు శిశాబ్ అనగా బట్టతడిపికావడము చేయుట శిశాబ్ అనగా కషాయములను చర్మపుతిత్తియందు బోసి కావడముచేయుట. మరియు, వెచ్చని నూనె మర్దించుటకూడా లాభదాయకము. తక్కిన అర్దిత తషన్నుజ్యందు మలము చెమ్మగల కారణముగల కారణమువలన కలిగిన వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు, ఇన్తరకా అర్దితమునందు చెప్పబడును. యిట్టి హేతువువలన యీ రెండు విధముల బహురాన్ (రోగసంధి) చూడవలెను. యీరెండు విధముల రోగచికిత్స ఒకటిగా చెప్పబడినది.

(సూచనీయము) నాలుగు, లేక ఏడుదినములు గడవనిదే రోగమునకు బలముగల చికిత్స చేయకూడదు. మరియు, ప్రకృతి శుష్కించి మలబంధము కలిగినచో రెండవదినము మృదువస్తి అనగా ఎనిమా, చేయవలెను. మరియు అర్ధాంగవాతముతో సన్యాసము అను వ్యాధి లక్షణములు కనుపించినయెడల అట్టిస్థితియందు అతివేగముగా చేయవలెను. అనగా మిక్కిలి గాఢమగు వస్తిఖర్మ. మరియు విరోచనచికిత్స వలన మలమును వెడలించవలెను. అనగా రోగారంభమునందు అయినా సరే చేయవలెను. మరియు ఇస్తరిఖా ఈరోగమునందుకూడా ఇటులనే చేయవలెను. తక్కిన విషయములను ఇస్తరిఖా ఈఅర్దితము ప్రకారాంతమునందు వర్ణించబడును. తషన్నుజ్ ఇమ్తిలాయి అర్దితవాతమునందు కూడా దృష్టియుంచుట అవశ్యకము. అర్దితచికిత్స నాలుగురోజుల వరకు ఆగుటకు ఆజ్ఞగలదు. మరియూ, రోగకారణము దుర్బలము అయి

వను లేక కారణము బలముగలదైనను లేక అర్ధాంగవ్యాధితో కూడా తల, శరీరమునందు తాపము కలిగినను జ్ఞానహీనమైనను అట్టిరోగికి 7 రోజులవరకు చికిత్స చేయకూడదు.

మరియు మలము ఆలశ్యముగా వెడలించుటకు కారణము అనగా మలసంబంధమగు అర్ధాంగము లేక తసన్నుజ్ లేక ఇస్త్రిఖా ఈమొదలగువ్యాధుల మలము తనకుతాను అతిశయమగుచున్నది. అందువలన అవశ్యమైనను వెడలించుటకు సామర్థ్యము లేకున్నను ఒకేవర్యాయము తీయవలసిన అవశ్యకము కలుగుచున్నది. విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధప్రభావము మలమును కదలించినయెడల ఒక్కొక సమయమునందు మలము వెడలక హృదయమునందు మలదోషము ప్రవేశించి అకస్మాత్తుగా చంపగలుగును. మరియు, చెడుమలము యేవైపుకుతిరిగి అర్ధాంగము కలిగించునో లేక మెదడు సంబంధమగుపొరలయందు ప్రవేసించి సక్తా అనగా సన్యాసవ్యాధిని కలిగించునుగాన మృతినొందుటకు హేతువగును. గనుక ఈ గ్రంధకర్త ఈ చికిత్స ఆరంభమునందు దోషమును పక్వపరచి మలమును తీసివేయగల నుపాయములను చేయవలెను. ఆవుపాయములను ముందు చెప్పియుంటిని. మరియు, మెదడు ముందు భాగమునందు వాపుకలిగి ఆవాపువలన అర్ధాంగము కలిగినయెడల ఆ వాపు అనుసారముగా చికిత్స చేయవలెనని వచించిరి.

2 వ ఇస్తరఖా ఈ అర్ధాంగవివరము.

ఈ వ్యాధి మెదడునుండి వలచని వాతమలము వకవైపు నరములయందున్ను, జీవనరములయందు ప్రవేసించి ఆనరములు జీవనరములకు చెమ్మ కలిగించుచున్నది. మరియు పొరలయందున్ను, ఝిల్లిపొరలయందున్ను నీరసము కలిగించును. ఇట్లు కలుగుటవలన ప్రాణవాయువుయొక్క మార్గములు బాధించబడి అంగము నిర్జీవత్వమునొంది సచ్చువ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు అర్ధాంగము తసన్నుజ్ అనగా బిగించుట వుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు, ఇస్త్రిఖావ్యాధి అర్ధాంగము

స్వల్పముగా ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు ముఖముయొక్క అగ్ర భాగము నీరసమొంది సడలిపోవును. మరియు గమనశక్తి దుర్బలమొందును. నొసలు, ముఖముయొక్క చర్మము ముందుకు నీడ్చును. పైభాగముకంటె క్రిందిరెప్ప క్రిందికిలాగును. గనుక పైరెప్ప క్రిందిరెప్పతో కలియుటకు వీలులేకుండును. మరియు, కంటివెంబడినీరు స్రవించుచుండును. నాలుకయొక్క గ్రహణశక్తి తగ్గిపోవును.

మరియు తనప్పుజ్ అనగా బిగిసికొనుట ఇస్తరిఖాఅనగా నచ్చు. లఖవా అనగా అర్ధాంగము. హకీముజాలినూస్ గారు వచించినదేమనగా మాడు మధ్యభాగమునందు వకరంధ్రముండును. సంపూర్ణముఖముయొక్క శల్యములు దీని కారణమువలన వేరువేరుగానుండును. మరియు ముఖముయొక్క లోభాగమునందు ఒకఝిల్లి మాడుయొక్క రంధ్రముతో చేరియుండును. ఆరంధ్రము ఝిల్లికమ్ముకొని యుండును. అర్ధాంగవాతముగాని ఇస్తరిఖాగాని వుత్పన్నమైనయెడల ఆట్టిస్థితియందుయేవైపుకు జబ్బుకెటస్థించి అంగములుపట్టుతప్పునో యేభాగము నిష్ప్రయోజనమగునో ఆభాగమునందుండు ఝిల్లికూడా పట్టుతప్పి జారిపోవును. మరియు దీనిరంగు మారిపోవును. ఈఝిల్లిపొరయందు చెమ్మ అధికముగానుండును. రెండవవైపు ఝిల్లి ఆరోగ్యముగా నుండును. ఈరోగమును పరీక్షించువిధము రోగినాలుకపై వైద్యుడు వ్రేలువుంచి అణచినయెడల నాలుక క్రిందికి అణగును. అప్పుడు తాలువులు అనగా దవడలను పరీక్షించవలెను అట్లు పరీక్షించగా తాలువులనరములు యేవైపుకు జరిగినదిన్నీ చూచి ఆవ్యాధి వుక్తలక్షణములతో కలిగినయెడల లఖవా ఇస్తరఖాయి అనిగ్రహించవలెను. ఝిల్లిపొర తనస్వభావికదశయందుండిన నొసలు చర్మము బిగించుట మొదలగు తనప్పుజ్ యొక్క యితరచిన్నములు ప్రకటమైనయెడల లఖవా తనప్పుజ్ అని గ్రహించవలెను. ఇస్తరికావ్యాధియొక్క ప్రధానలక్షణములు కనురెప్ప యెప్పుడు ఆడకుండును. తనప్పుజ్ యందు కంటిరెప్పలు మూయుటకు తెరచుటకు వీలుకలుగునుగాని రెండురెప్పలు ఒకటికొకటి కలువజాలవు,

నచ్చు బిగింపుగల అర్ధాంగచికిత్స

ఈవ్యాధియందు 14 రోజులు 7 రోజులు గడచేవరకు శికంజబీన్ బిజూరి లేక అడవినీరుల్లితో చేసిన శికంజబీన్‌గాని వేళ్ళకషాయములో గుల్ఖందు కలిపిగాని వుపయోగించవలెను. ఇది తప్ప ఇతరములు యేమియు నుపయోగించకూడదు. హితకరపదార్థములు అనగా చెమ్మయందు శుష్కత్వమునందుకూడా సామాన్యమగు వస్తువులను యివ్వవలెను. మరియు జైతూన్ తైలమునందు సెనగకట్టుకలిపిగాని లేక ఇట్టి గుణముగల యితరవస్తువుల నుపయోగించవలెను. మరియు భోజనమునందు రోగికి యెంత యిచ్చగలదో అంతవరకు పెట్టుటవుత్తమము.

మరియు తేనె పావురపుపిల్లలమాంసము మొదలగు వుష్ణకరవస్తువులను వాతముతగ్గించుటకై తనన్నుజ్ ఖవా అనగా బిగబట్టునట్టి అర్ధాంగమునందు యివ్వవలెను. మరియు తేనెనీళ్ళను యిచ్చుటవలన యేమియుపద్రవముకలుగనేరదు. తేనెలోనీళ్ళుకలిపి రోగారంభదినమునందే యివ్వవచ్చును. అనగా తేనెలోనీళ్ళు కలుపుటవలన తేనెయందుగల వుష్ణము శాంతినొందును. మరియు తేనెనీళ్ళయందువేసి ఔషధములను చేర్చకూడదు. ప్రత్యేకము తేనెలోనీళ్ళుకలిపి యిప్పించవలెను. మరియు 14 దినములు గడవనిదే గండూషములు నశ్యములు చేయకూడదు. యెందుకనగా గండూషములు నశ్యములు చేయుటవలన వ్యాధిస్థలమునుండి రెండవమలమును వెడలించునుగాని అచ్చటి అపక్వమలమును దూరపరచజాలదు. కాబట్టి యిటులనే అన్నివిధముల తీవ్రఔషధములు రోగారంభమునందు హానికలిగించును. యెందుకనగా మలసంబంధమగు మృదుమార్గములను నష్టపరచును. శేషించియుండు చిక్కని మలమును కఠినముగా పచనమగును. మలము రోగస్థానమునందు నిలిచియుండునది పక్వమైనతరువాత ఆస్థానమునందు నిలువజాలదు. కాబట్టి అంతవరకు సాత్విక చికిత్సలను చేయుచు మధ్యభాగమునందు యేవిధమైన మలసహాయము కలుగనియ్యకూడదు. అనగా శరీరమునందు మల పరాక్ర

మము లేకుండునట్లు చేయవలెను. అటుగాక మలము క్షారత్వము నొందినచో నియతసమయము గడచిన వెనుక శరీరము శుద్ధముగుటకై మూత్రలు యూరిజ్ మొదలగునవి పాలిజ్ అనగా అర్ధాంగవాతము పక్షవాతములో చెప్పబడిన ఔషధములను యుపయోగించవలెను. మరియు వెనుక ప్రకరణమునందు చెప్పిన సుపాయములను నెమ్మదిగా చేయుట వుచితమగును. మలమునుండి శరీరమునకు విశ్రాంతినొందించి తలను శుభ్రపరచుటకై గండూషములు అనగా కషాయములను పుక్కిలించుట తరేడా శికితాబ్ నశ్యములు మొదలగునవి చేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన త్వరితముగా గుణము కలిగించును. మరియు 40 దినములు తరువాత నశ్యము చేయకూడదు.

గండూషము అనగా పుక్కిలింత క్రమము

దవనము, మరువము, చాదరాశి, అక్కలకర్ర, ఆవాలు, కబ్రివేరు బెరడు, పుల్లదానిమ్మ గింజలు, శొంఠి, యీ మొదలగు వస్తువులు దంచి కషాయము కాచి ఆకషాయమునందు అడవి నీరుల్లితో చేయబడిన శికింజబీన్ కలిపి పుక్కిలించవలెను. యిది మిక్కిలి గుణదాయకము.

నశ్యక్రమము

దున్నపోతుపిత్తము గుర్రపుపిత్తము పచ్చియష్టిమధుకపు రసములోనూరి ఆరసమునందు కలిపి ముక్కులో నశ్యము చేయవలెను.

అథవా దున్నపోతుపిత్తము చనుపాలయందుకలిపి ముక్కులో పోయవలెను. మరియు, గొర్రెపిత్తము, సబ్బాత్ అనగా యిది ఒక జాతిచేవ దీనిని చేవ అని కూడా చెప్పుదురు. దీని పిత్తమును దవనము, మరువము, చుకందరు, యీ మూడువస్తువులునూరి కలిపి నశ్యము చేయవలెను.

మరియు, 6 రతులు సుకబీనజ్, 85 మాషములు దవనము, మరువమురసముకలిపి 1½ మాషము జైతూన్ నూనెకలిపి నశ్యము

చేసిన యెడల అయిదు రోజులలో పక్షవాతము అర్ధాంగవాతము హరించును.

కావడముల విధానము

చాదరాశి, సదాప, అక్కలకర్ర, దిరమన, బగోగారు, ఆవాలు, బాబూనా, నఖము, దవనము, మరువము మొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి ఆకషాయమును తకేడా అనగా చర్మపుతిత్తిలో వేశి కాచవలెను. శికతాబ్ అనగా బట్టకషాయాముల యందు తడిపి కాచుట. మరియు, జున్ను, నుకిబినజ్, జావశీరు, గుగ్గిలము మొదలగునవి వాసనచూచుటవలన కఫము పక్వమొంది ముక్కునుండి వెడలి పోవును. మరియు, యిటులనే మస్తకి, అలేకల్బశం, అనగా ఒకవిధ మగుజిగురు, వస, యీవస్తువులను నిరహారముగా అనగా పరగడుపునందు నమలుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు, రోగారంభమునందు 4 రోజులు గడచిన వెనుక 4½ మాషములు యారజ్ఫైకరా, శిబియారు అనగా మునహిల్ మాత్రలు వీటిని రాత్రికాలములో వాడుదురు. యీమాత్రలు వుపయోగించి 7 దినములు గతించిన వెనుక హుకనా అనగా వస్తికర్మచేయవలెను. మరియు, రోగిని చీకటిగదియందుంచి అద్దమునందు ముఖము చూచునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. యెందుకనగా గదియందుగల చీకటివలన అద్దమునందు ముఖము కనుపించనేరదు. కాబట్టి రోగి పరిశ్రమతో తన ముఖము అద్దమునందుచూడ ప్రయత్నించును. అటులచేయుట వలన వంకరగానుండు ముఖము తిన్ననగును. యిట్లుచేయుట మిక్కిలి వుపయోగకరము.

యెల్లప్పుడు నోటిలో జాజికాయ తియ్యకుండా యుంచుట మంచిది. మరియు తోడేలు, ఆవు, నల్లఆవు మొదలగు పశువులమాంసమును వుడికించి శల్యములుతీసివేసి, నూరి జైతూన్నూనెయందుకలిపి, రోగి

యొక్క తలపై, మెడపై, గొంతుకపై లేపనము చేయవలెను. మరియు జింక మాంసముమాత్రము ఈరోగమునం దుపయోగించజనదు. మరియు నొసలు, కనుబొమలు విశేషముగా శిరకాతోకలిగి మర్దించుట మంచిది. శిరకాయందు మృధుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులు అనగా హాళ, జూఫా, చాదరాశి, అడవిపోదినా, వేసి కాచినయెడల మిక్కిలి గుణదాయకమగును. ఇట్లువేసి కాచిన శిరకాను ముక్కులో పోయుటమంచిది. యెందుకనగా ముక్కుమార్గమునుండి వాతదోషమును తీసివేయగలదు. ఆవాలు శిరకాతోనూరి తలకు లేపనము చేయవలెను.

మరియు దవనము, మరువము, ఆవాలు, కుసుంబా, సదాఫా మొదలగునవి శిరకాలో వేసి గాఢాగ్నియందుకాచి ఆకషాయము ఆవిరి తలకుపట్టించుట వలన ఈవ్యాధియందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. తసన్నజ్ అర్ధాంగమునందు ముందుగా నరముల మొదళ్ళను మృధుత్వ మునొందించి మలమును వెడలించవలెను.

హాకీము మొహంమ్మద్ జకిరియాగారు ఖరాబాదీన్ అను ప్రాచీన వైద్యగ్రంథములో వ్రాయబడిన దేమనగా అర్ధాంగవాతముగల రోగికి బొత్తిగా వెలుగులేని చీకటిఇంటియందుంచవలెను. మరియు యేవిధమైన మాంసములు, జలుబుగల ఫలములుయివ్వకూడదు. మరియు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము నిరంన్నహారముగా నుండునప్పుడు గండూషముచేయించి తదుపరి భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు వారమునకొక పర్యాయము ప్రాతఃకాలమునందు భోజనమునకుముందుగా ఏవైవు కన్ను మూయబడకుండునో ఆవైపు ముక్కులో అక్రోటునూనె మరియు హాబ్బుతుల్ ఖజరా, అనగా ఒకవిధము ఫలజాతి. వీటిని 21 చుక్క వేయవలెను. రెండవముక్కులో 6 చుక్కలు మాత్రము పైతైలములో చేసిన నశ్యమువేయవలెను. అటుపిమ్మట బాబూనా, చావరాశి అడవిపొదినా ఈవస్తువులు తొండము గల ముంతయందువేసి నీళ్లుపోసి, శీలుచేసి కాచి ఆకషాయమును పాత్రయందువేసి రోగిముందుయుంచి

పైన కంబళికప్పి ఆవిరి తలకు తగులునటుల చేయువలెను. ఇట్లు ఆవిరి పట్టుటవలన వచ్చిన చెమటను బట్టతో తుడిచి వేయవలెను. తరువాత ముతకబట్టతో రోగిముఖము, తలయెర్రబడువరకు రుద్ది, అకోళిటునూనె వెచ్చచేసి ముఖమునకున్ను, తలకున్ను, కణతలకున్ను మెడక్రింద మర్ధించవలెను. ఒకగంట రోగి విశ్రాంతి నొందినవెనుక తిరిగి కషాయముతో ఆవిరిపట్టి చెమట తుడిచి తైలముపూసి, ఒక గంటఆగి తిర్గి కషాయము కాచి, ఆవిరిపట్టించి చెమటతీసి తైలమును మర్ధించవలెను. ఇటుల రోజుకు 10 పర్యాయములు చేయవలెను. ఇటుల వారమునకు ఒకరోజు 10 పర్యాయములు చేయవలెను. ఇట్లు ప్రతివారం ఒక మాసంవరకు చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన వ్యాధి తగ్గనియెడల యే చికిత్సవలనకూడా శాంతి నొందనేరదని గ్రహించవలెను.

హకీంమొహంమ్మద్ జకిరియాగారు వచించినదేమనగా భోజనము యేమియుయివ్వకూడదు. ఇట్లుచేయుటవలన శరీరము వుష్ణప్రభావమునొంది నరములయందుగల దోషము హరించి నరములు వుష్ణప్రభావము నొందును. ముఖమునకు పైనచెప్పినరీతిగా ఆవిరి పట్టించి చంగల్వకోష్టుతైలము, సదాపాకుతైలము, మొదలగునవి కాచి మెడకు, తలకు మర్ధించవలెను. జ్వరముకలిగినను భయములేదు.

మరియు హకీంజాలినూస్‌గారు నల్లమిరియాలు మెత్తగాచూర్ణించి మంచినూనెలోకలిపి మర్ధించినయెడల యేఔషధము అవసరములేకనే వ్యాధిశమించును. మరియు యీవ్యాధియందు విశేషచికిత్స గంధూషము పుక్కిలించుట, నశ్యము ముఖ్యమైనవి. నశ్యము చేయునట్టి ఔషధములవలన మెదడునకు నష్టము సంభవించినయెడల బనప్షాతైలము పరిశుభ్రమగు చనుబాలలో ఆవుపాలలో చక్కెరకలిపి నశ్యము చేయవలెను. తల ముందుభాగమునందుకూడా లేపనము చేయవలెను. యీవ్యాధియందు మోకాలు కీలు జబ్బుల మొదళ్లయందు [illegible] కలిగించుట బాధదా[illegible]కము, మరియు, ముచ్చెనగుంట[illegible]

దు శస్త్రముతో గంట్లు వేయుటవలన దానియందుగల మలము హరించును. మరియు, రోగికి నీళ్ళకు బదులు తేనెతో నీళ్ళు కలిపి యిచ్చుట మిక్కిలి మంచిది. లవంగములు నవలించుట యుపయుక్తము.

మరియు, యీవ్యాధి చిహ్నములు కనిపెట్టు నుపాయములు అనగా యే అంగమునందు యే భాగములో కష్టము సంభవించినదని ఆలోచించి యీక్రింది గుర్తులలో గ్రహించవలెను. (1) వ్యాధిగల వైపు జ్ఞానశక్తి బలము తగ్గిపోవును. అదరుపుట్టి తియ్యగుండును. (2) [illegible]గలవైపు చేతితో తిన్నగా చేసి స్వస్థావికదశయందు తెచ్చిన యెడల రెండవవైపు తనకు తాను తిన్ననగును. తిరిగి రెండవదశయందు మారును. అర్ధాంగము యెడమభాగమునందున్నట్టైన యెడల కుదురుట దుర్లభము. *

అర్ధాంగవాతముయొక్క పూర్వరూపము.

ముందు ముఖకండ్లయందు నొప్పిగానుండుట ముఖచర్మము స్పర్శనశక్తి తగ్గుట ముఖము సగభాగము అదరుచుండుట మొదలగు చిహ్నములు కలిగియుండును. అర్ధాంగము ఆరుమాసములవరకు నిలిచియున్న యెడల కుదురుట దుర్లభమనియు యీవ్యాధి సంబంధమగు మలము చిక్కగను పలచగానగుచుండును. మలము పలచగానున్న యెడల అంగమును పట్టువదలించి సప్పుమూజవ్వముగలదిగా చేయును. మలము చిక్కగానున్న యెడల తసన్నుజ్ అనగా బిగలాగునట్టి వ్యాధి

* ఈవిషయమునందు వైద్యులు విరుద్ధముగా వచించుచున్నారు. అనగా యే భాగము పడిపోయినదో ఆభాగమునందు వ్యాధి కారణముండును. పడిపోయినటువంటి భాగము ప్రత్యేకము తనసంబంధమగు ప్రమాణము కలిగించునుగాని నిజముగా తసన్నుజ్ లఖవా యందు యేభాగము వ్యాధిలేకుండునో ఆభాగమునందు మలము దిగియుండును. మరియు వ్యాధివలన పడిపోయినభాగము ఆరోగ్యముగా యున్నదిగాన ఇస్తిర్ఖాయి అనగా సప్పుపడినభాగము ఆరోగ్యముగానుండును. పడిపోయిన అంగమునందు మలము కలిగించుచున్నది. యెప్పుడు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. ఇటుల యీగ్రంధకర్త వచించెను.

కలిగి పీకుకలుగుటకు కారణమగుచున్నది. ఈ కళయందు ముఖము ఒకభాగము పట్టుతప్పిపోవును. రెండవవైపు ముఖభాగము బిగబట్టును. పట్టుతప్పిపోవునట్టి చిన్నెములు ప్రకటనమగును రెండవవైపున బిగబట్టినట్టి చిన్నెములు ప్రకటనమగునని యీమొదలగు కారణములు హకీంరాజీగారు తన అలియేకబీరా అను గ్రంథమునందు వచించిరి.

(సూచనీయము) హకీము మొహంమ్మద్ జికిరియాగారు ఎవరికైనను గురులు అనగా రక్షలు వేయుటవలన అర్ధాంగవాతము కలుగును. నేను ఇద్దరు మనుష్యులను చూచితిని. వీరు యిద్దరు వకేదినము రక్షలు వేసికొనిరి. రక్షలు వేయించుకొనుటముందు రోజు కోడిగుడ్లు తినిరి. ఆరోజుననే అనగా రక్షలు వేసికొనినరోజుననే అర్ధాంగవాతము కలిగినది. మరియొకరికి రక్షలు వేయబడెను. అతను ఆరోజు ఆహారము లేక వుపవాసముండెను. మరుదినము అర్ధాంగవ్యాధి కలిగినది. గాని ముఖముమాత్రము వంకరపోలేదు. ఒకకన్నుమాత్రము మూతబడుటలేదు. రెండవనేత్రము కఠినముగా మూయుచుండెను. నీళ్లు త్రాగునప్పుడు నోటినుండి బైటికి వెడల నారంభించుచుండెను. ముఖము వంకరకాకుండుటకు కారణమేమనగా వ్యాధి రెండువైపులు కలిగియుండెను. ముందు అర్ధాంగవాతము ప్రకటనమయినది. తరువాత సన్యాసమును వ్యాధి ప్రవేశించినది. మరియు అర్ధాంగవాతముగల మనుష్యుడు నాలుగురోజులలో మృతినొందును. లేక 14 రోజులు గడచినయెడల సన్యాసమును వ్యాధివలన భయము కలుగనేరదు. అర్ధాంగము రెండుమాసములు నిలచియున్న యెడల వ్యాధి వృద్ధినొందును. మరియునిది ఆరుమాసముల వరకు రహితము కాకుండినను, చికిత్సలేక నిలిచియున్నను కుదురుట దుర్లభము అని మొహంమ్మద్ జికిరియాగారు వచించిరి.

*

అంగములు అదురునట్టి వ్యాధి

ఈవ్యాధి సహాయ్యము లేనిది. ఇది శరీరము యావత్తుభాగముల యందుడుత్పన్నమగును. మరియు హృదయము, ఆమాశయము, నరములు పాణిము, ప్లీహము, జీర్ణ గ్రంథులు, గర్భస్థానము నందలినరములు మరియు, యావిధమగు అంగములయందు వ్యాపించు అంగము శుష్కింపజేయును. మరియు వణుకు వ్యాధి దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. లినన్ముజ్ వ్యాధివలెనే సంయోగ అంగములయందు యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. తిరుగునట్టి అంగములు అనగా కాళ్ళు, చేతులు, తల, మొదలగు అంగములయందు ఉత్పత్తి యగుచున్నది. అదరునట్టివ్యాధి ప్రకృతి యొక్క శక్తి వేగముగా రపరప అదరునటుల చేయుచున్నది. తిరిగి వెంటనే నిలిచిపోవుచున్నది. అనగా కారణము బలముగలదైనయెడల యిట్లు సంభవించుట కలదు. అదరు చుండును. మరియు కారణము బలముగలదైనయెడల నిలిచిపోవుట సంభవము. తిరిగి అదరనారంభించినచో చాలా సేపటివరకు అదురుచుండును. యిటుల అదరునట్టి అంగముల సంచారనశక్తి యేభాగమునందు ముఖ్యముగా చేరియుండదు. అన్నివైపులయందు తిరుగుచుండును. మరియు, దీని అదురు పైభాగమునందుండును గాని నిది వణుకువ్యాధికి విరుద్ధముగా యుండును. అనగా వణుకు వ్యాధియందు అంగముల క్రిందభాగమునందు అదరుచున్నది. మధ్య మధ్య శీఘ్రముగా వ్యాధినిలుచును. యీవణుకువ్యాధియొక్క మలము చిక్కగను వాతప్రకృతిగలదిగా నుండును. మరియు గట్టిమలము యొక పరమాణువులతో వృత్పత్తియగును. యీకారణమువలన వాతముచిక్కబడును. కాబట్టి రోమకూపముల వెంట వెళ్ళనేరదు. శ్వాస దీనిపైనుండుటవలన దీనిని వెడలకుండునటుల బంధించుచున్నది. విశేషముగా

శరీరముపై జలుబుగల దోషము విశేషముగా కలిగినయెడల వెంటనే దీనిని దూరపరచునట్టి శక్తి దూరపరచగలదు. గనుకనే రెంటియందు తొందర బైలు వెడలును. యీకిందనవలన శరీరము అదురనారంభించును. అదరునట్టి ప్రాణ్షమువలన వాతము చిక్కగను, స్పృహనుగనుండి నష్టము కలుగకుండును యీసమయమున నచ్చువరకు అదరుచుండును. మరియు యీవ్యాధి వాతమువలన ఉత్పన్నమగుటకు కారణ మేమనగా త్వరలో శాంతించుచున్నది. వాతము చిక్కబడుటకు ప్రామాణ్యముగలదు. అనగా చల్లని ప్రకృతియందు చల్లని సమయమునందు చల్లని వస్తుశేవన వలన జలుబు కారణమువలన అనగా చల్లని నీళ్ళుత్రాగుట, చల్లనినీళ్ళయందు స్నానముచేయుట మొదలగు కారణములవలన అంగము విశేషముగా అదురనారంభించును. మరియు విశేషమృదువగు అంగములయందు అనగా మెదడునందున్ను అటులనె మిక్కిలి కఠినమగు వస్తువులయందు అనగా శల్యములయందు అదురు కలుగజాలదు. యెందుకనగా యీఅంగములయందు వాయువుబంధించనేరదు. రక్తతరంగములు తిరుగుచు అదరుపుట్టించును. మరియు మిక్కిలి కామము, క్రోధము, శోకము వలనకూడా అంగములు అదుర నారంభించును. యీకామ క్రోధాది కారణమువలన ప్రాణవాయువు తిరుగుచు నడచుచుండును. ఇటుల ప్రాణవాయువుయొక్క సంచారమువలన మలము నష్టమగుచున్నది. ఇట్లు మలము నష్టమగుటవలన మలమునందు మృదుత్వము చిక్కదనము యేర్పడుచున్నది. మరియు వాయువుయొక్క ప్రవేశము మెత్తని స్థలమునందు నిలిచి చిక్కబడి అచ్చట బంధించి కదలనారంభించునని గ్రహించవలెను. ప్రత్యేకసమయమునందు జలుబువలన అదురువ్యాధి ముఖము, నోటిలో భాగమునందు కలిగినయెడల అర్ధాంగవ్యాధి కలుగుటకు కారణమగును. దీనిని ఇఖ్తిలాజ్ అని వచించుచున్నారు.

మరియు శరీరము యీవిత్తు అదురనారంభించిన యెడల నష్టానమనువ్యాధి వుత్పన్నమగుటకు హేతువగును. మరియు, తమద్దుద్

అనగా బిగించుకొనుట్టి సమ్ప్రాప్తి లేక తనస్సుజ్ అనగా బిగించుకొను వ్యాధి కలుగును. మరియు, కనుపుమొక్క నరములు మూలములు అదర నారంభించిన మొక్కలు బాలిపోలిస్ అనగా ఉన్మాదము, అపస్మారము మొదలగు వ్యాధులకు హేతువగును మరియు, పక్క టెముకల మొదల శ్రుక్రిందగాని లేక రొమ్ముయందుగల పొరయందున్న రొమ్ముయందు వాపుకలుగు కారణమువలనకూడా అపస్మారాదిరోగ హేతువులగును. మరియు, పెదవి అదురనారంభించిన వమనమునకు ముందు కారణము గును. అర్ధాంగము అపస్మార ఆరంభమునందు అవశ్యముగా యగుచున్నది.

అదురువ్యాధి చికిత్స

రోగకారణముగల వస్తుసేవన మానివేయవలెను. అనగా మంచు నీరు చల్లని నీళ్ళపానము చేయుట, చల్లని నీళ్ళయందు స్నానము చేయుట వాతకారక భోజనములను భుజించుట, భుజించినమీదట తిరిగి భుజించుట, విశేషరాత్రి అయిన వెనుక భుజించుట. మద్యపానము విశేషముగా చేయుట, మరియు, అన్య అపత్యకరమగు యిట్టి వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు, అదురుచున్నట్టి స్థలమునందు ముతకబట్టతో రుద్దవలెను. లేక ఉప్పు వేయించి కాపడము చేయవలెను. తరువాత ఉష్ణతైలములను అనగా బాబూనా తైలము, చండ్రి తైలము మొదలగు తైలములను, చంగల్వకోష్టు తైలమున్ను, ఫర్ఫియూన్ తైలమున్ను, విధిపూర్వకముగా మర్దించవలెను. ఆరంభమునందు నిర్మలమగు తైలములు పట్లు మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. యీచికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగని యెడల ముందు కంటె బలముగల ఔషధములను వినియోగించవలెను.

మరియు, బాబూనా తైలమువలన లాభము కలిగిన యెడల చంగల్వకోష్టు తైలము ఉపయోగించుట మానివేయవలెను. చంగల్వకోష్టు తైలమువలన లాభము ప్రాప్తించినచో ఫర్ఫియూన్ తైలము

వాడుట మానవలెను. మరియు, ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు తేనెతో తయారు చేయఁబడిన గుల్ఖందు సోఫుమార్గము కల్పించుకొనవలెను. మరియు, స్వభుక్తిని నొందించునట్టి వుపాయములను చేయవలెను. ఆహారసంబంధముగు వస్తువులలో చనగట్టు పక్షుల మాంసము, పావురపు పిల్లలమాంసరసము యిట్టి స్వాభావికముగు అన్యపదార్థములు చాతరాసి, దాల్చినచెక్క, శీతలశ్రీ మొదలగునవి చేర్చి వండిన శాఖములు యివ్వవలెను. వాతహరవస్తువులు తప్ప యితరవస్తువులు యేమియు యివ్వకూడదు. మరియు, ఎడీపెనకాటు చర్మపుతిత్తి అనగా పశువుల మూత్రకోశము బాగుచేసి దానియందు పోసి శికతాబ్ అనగా కావడము పెట్టవలెను. నదీయందు దొరకిని యెడల వుప్పుకల్లు ఉపయోగించదగును. యిట్టి వుపాయములవలన అదురు హరించని యెడల లఘువగు విరోచన ఔషధము వలన విరోచనము చేయించవలెను. మరియు, పక్షవాతమునందు చెప్పబడిన చికిత్సను చేయవలెను. హకీము జకరియాగారు అదురుగల స్థలము మీతకబట్టితో గద్ది అకరోటునూనె మర్దించవలెను. యిట్లు అక్రోటుతైలము లేపనమువలన అదురు తగ్గిపోవును. మరియు, అదురునట్టి కారణము దుర్బలముగలదైనచో చికిత్స అవసరములేకనే రోగము శాంతి నొందును. యీవ్యాధియందు స్వల్పముగా ఉష్ణము కలిగించుట లాభదాయకమని హకీము జకిరియాగారు వచించిరి.

ఫిహాదజ్ అనగా చక్రమువలె తిరిగు రోగలక్షణము

యీవ్యాధియందు మనుజుడు తనకు తాను చుట్టుకొని ఆడుచు తిరుగుచుండుట, శరీరము విరుచుట, ఆవలించుట, ముఖము కండ్లు యెర్రగానుండుట మొదలగు చిహ్నములు కలిగియుండును. యీవ్యాధి కారణములు భోజనము మద్యపానము విశేషముగా చేయుట, పరిశ్రమ బొత్తిగా మానివేయుట మొదలగు కారణములవలన శరీరము మలముతోనిండి, నరములయందు వాతము యొక్క పరమాణువులు విశేషముగాచేరియుండు కారణమువలన శరీరమునందు నీర్సమేర్పడును.

—ఫిహాదజ్ అనువ్యాధి చికిత్స—

రక్తము, పిత్తముగల మలమును వెంటనే తొలగించవలెను. ఉష్ణప్రకృతిగల వానికి చల్లని నీళ్ళు శాంతినొందించును. యిందు విషయమై చల్లని నీళ్ళు దోషములను శాంతింపజేయుచున్నవి. మరియు, యెండుధనియాలు దంచి చూర్ణించి శర్కరచేర్చి యిచ్చుట మంచిది. మరియు, యీస్థానమునందుగల వాయువు ఆవిరిపరమాణువులు విశేషముగాయుండును అట్టి మలమును ధనియాలరసము శాంతినొందించును. మరియు, ప్రకృతియందు జలుబువలన వ్యాధి కలిగిన యెడల వసము రశ్మాచేసి యిచ్చుట లాభదాయకము. అనగా వాతమును నశింపజేయుచున్నది. మరియు, నిదురను పుట్టించునట్టి రెండునరములను దృఢముగా పట్టుకొనుట, పిసుకుట, వత్తుట మొదలగు ఉపచారములు వాతసంబంధమగు యీరోగమునందుత్తమ యుపాయములు, యెందుకనగా స్మరణశక్తి లేకుండా గాఢముగా నిద్రించుటవలన యీరోగము నశించిపోవును. యెందుకనగా నరములు ప్రాణవాయువు సంచరించు మార్గములు గాన యీరోగసముదాయమునందు ఆనరములను పట్టుటవలన ప్రాణవాయువు నిలిచిపోవును. మరియు నరములు పట్టిన యెడల ప్రాణవాయువు ఒకేపర్యాయము ప్రవేశించి మెదడునందు నిలిచియుండిన వాతపరమాణువులను నశింపజేయును. మరియు, యీనరములను పట్టు పద్ధతి నా యీపుస్తకము చేరుచుకూడదు. యిచ్చట స్వల్పముగా తెలియచేయుచున్నాను. వైద్యులు వచించినది వ్రాయుచున్నాను. నరములను పట్టిన యెడల విశేషకాలమువరకు పట్టియుంచరాదు. మనము శ్వాసమెంతవరకు ఆపగలమో అంతవరకే నరములను పట్టి వదలవలెను. విశేషకాలమువరకు నరములను పట్టుకొనినచో మృతిసంభవించగలదు గాన తగు జాగరూకతతో ప్రవర్తించవలెను.

—:♦:—

జుకాము అనగా జలుబు మరియు నజలా వ్యాధుల వివరము.

ఈవ్యాధియందు మలము మెదడుయొక్క ముందు పొరలయం దుండి ముక్కువైపునకు దిగుచుండును. దీనిని వైద్యులు జుకాము అనగా జలుబు అనియు, మరియు మలము మెదడునుండి మెడవైపునకు దిగుచుండును. దీనిని నజలా అనియు జెప్పుదురు నజలా అనునది వైద్యులు ఆమలమునుండి ముఖ్యముగా పిలువబడుచున్నారు. మరియు మలము మెదడునుండి రొమ్ము వూపిరితిత్తులవైపునకు దిగుచున్నది. మరియు కొందరు ఆమలమును ముక్కువైపునుండి దిగుచున్నది. ఆమలము పలచగానున్నది. ముక్కుమార్గములను బాధించుచున్నది. దీనిని జుకాము అనిచెప్పుదురు. తక్కినదానిని నజలా అనిచెప్పుదురు. ఈరోగము వుత్పన్నమగుటకు కారణము ఒకటిగానే చెప్పబడియె, గాని మలము స్రవించునట్టి స్థలముమాత్రము వేరువేరుగా నుండును. ఇందువలన యీరెండింటియొక్క మధ్య సాధారణ ధర్మము యీరోగము మెదడుతో సంబంధము కలిగియుండును. అనగా విరోచనములకు ఆమాశయమునకు యెట్టిసంబంధముగలదో అటులనే యీ వ్యాధి మెదడుతో నట్టి సంబంధము కలిగియుండును. అనగా విరోచనముల యొక్క దుర్బలతవలన ఆమాశయమునందు అన్నము పచనముకాజాలదు. ఇందువలన ఆమాశయమునందు వాతము హీనమై క్షోభించియుండును. మరియు ఆమాశయమునకు శుద్ధిపరచుశక్తి యెట్టిదో దానిని దూరపరచుచున్నది. మరియు అవశ్యపదార్థములు భుజించినచో విరోచనము వెంటనే వెడలుచున్నది. అటులనే ఆమమునందు విశేషవాతము తంతువులతో చేరుకున్నయెడల పువరిఅధికమగును. ఆఅధికమైనవాతము మెదడువైపునకువచ్చుచున్నది మెదడుదానిని పచనము చేయజాలనియెడల మెదడునందు దూరపరచు

నట్టిశక్తి ఆ మలమును వచనము చేయకనే దూరపరచుచుండును. ఆమలము, వాతము, జుకాము అనగా జలుబు, మరియు నజలా గామారి వచ్చుచున్నది. దీని సామాన్యకారణములు అయిదు విధములుగా నుండును.

(1) బాహ్యకారణములనుండి మెదడునకు విశేషముగా వుష్ణము కలిగించుట మరియు మెదడునందుగల వాతమును కరిగించి కదలించును మరియు ముక్కు కంఠము వైపు వెడలించును. దీనికారణములు అనగా వుష్ణకారణములు యెండయందున్నూ స్థానమునందున్నూ అగ్నియెదుట నివశించుకారణములవలన మరియు ఎండాకాలమునందు మెదడునందు గల వుష్ణము బైటికి వెళ్ళక లోపలనే యుండును. మరియు కస్తూరి, జాన్నా, కుంకుమపువ్వు, ఇత్యాది వుష్ణవస్తువులను అఘ్రాణించుట లేకవుష్ణ తైలములను తలయందు మర్దించుట ఇట్టికారణములవలన మెదడునందు గలవాతము కరిగి అచ్చటనుండి కదలి ముక్కు, లేక గొంతువైపుకు దిగును. మరియు అచ్చట నిలువజాలక తలకు వుష్ణము కలిగినయెడల అచ్చటనుండు వాతము కరిగి క్రిందివైపుకు దిగి మెదడునకు మారుగా మృదువగు శరీరభాగములవైపుకు యీడ్చబడును. అనగా తైలము అగ్నివైపుకు యెటులవచ్చునో అటులనే వుష్ణమువైపుకు మలము కరిగి వచ్చునని భావము. దీని లక్షణములు కారణమునుండు కలుగుచున్నది. అప్పుడు కండ్లు యెర్రగానుండుట ముక్కుదురదవేయుట ముక్కుమూయుట, యీమొదలగునవి వుష్ణమువలన కలిగిన జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములని భావించవలెను. యీరోగము జ్వరము రావడముతోనే జాస్తియగును.

—ఉష్ణమువలన కలిగిన నజలా, జలుబు చికిత్స—

శరీరము మలముతో పూర్ణముగా నున్నయెడల విరోచనము చేయించవలెను. మరియు శిరాచ్ఛేదనము చేయించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. యిటుల చేయుటవలన శరీరమునందుండి మలము తల

యందు ప్రవేశించుట నిలిచిపోవును. మరియు గోరువెచ్చని నీళ్ళతో స్నానము చేయించవలెను. యెందుకనిన నేడినీళ్ళు దురదకు శాంతినొందించును. వాతమును పక్వపరచును. చర్మసంబంధమగు రోమకూపములను వికసింపజేయును గాని జుకాము అనగా జలుబు అధికమగుచున్నది. ఇటులనే మెదడుయొక్క దురదశాంతినొంది మెదడునందు జలుబు ప్రవేశించుటకై శీతప్రకృతిగల బాదముతైలము కలువపూలుతైలము, సొరకాయతైలము, ఇత్యాది చల్లనితైలములను నశ్యము చేయవలెను. అనగా ముక్కులలో పోయవలెను. మరియు మలము అధికమై రోగము హెచ్చినయెడల అట్టివ్యాధి బలము తగ్గించుటకై కర్పూరము గాని అథవా గోధుమపొట్టు శిరకాలోతడిపి ధూపము వేయవలెను.

కర్పూరధూపము వేయువిధి

ఒక గాజుపాత్ర నిప్పులమీదనుంచి దానిపై కర్పూరము చల్లుచూ అందుండి లేచునట్టి పొగను ముక్కులతో పీల్చవలెను. అనగా కర్పూరమునందు జలుబు అధికముగానుండును గాని కర్పూరపుపొగ ఉష్ణమగు వాతమును శుష్కింపజేసి కూడదీయుటవలన మలము క్రిందికి దిగుట నిలిచిపోవును.

మరియు యిటులనే గోధుమపొట్టు, శిరకాలోతడిపి నిప్పుపై వేసి అందుండి వచ్చుపొగను ముక్కునుండి పీల్చవలెను.

(విశేషదృష్టవ్య) జుకాము అనగా జలుబువ్యాధి యందుచేయునట్టి చికిత్సయందు ఉష్ణముగాని, జలుబుగాని ముఖ్యమగు సంగతి మలము చేయవలెను. మలమును పక్వముచేయుట యీ క్రిందివిధముగా చేయదగును. అనగా వాతము సమముగా యుండునటుల చేయవలెను. పూష్ణము స్వల్పమైనయెడల ఉష్ణమును అధికమగునటుల చేయవలెను. అనగా సమానముగా యుండునటుల చేయవలెను. మరియు జలుబు విశేషమువలన చిక్కగా నున్నయెడల జలుబు తగ్గించవలెనని గ్రహించవలెను. మరియుఉష్ణము తక్కువగానుండు జుకామువ్యాధియందు,

యవగంజియందు ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్, బనప్షా, గసగసాలు, యీ మొదలగు వస్తువులు చేర్చి యివ్వవలెను. మరియు గసగసాలషరబతు మిక్కిలి గుణదాయకమగును మొదటి దినము మొదలు, మూడురోజుల వరకు యవమూకతో చేసినగంజితప్ప ఇతర యేవస్తువును యివ్వకూడదు. మరియు జుకాము వ్యాధి తగ్గేవరకు మాంసమును భక్షింపకూడదు. పెసరపప్పుతో, పాలకూరచేర్చి వండి యివ్వవలెను. మరియు గంజులు, గోధుమపొట్టుగంజి, బాకలాపిండి, గోధుమసక్తు, కతిరా అనగా బాదం జిగురు, బాదంనూనె, చక్కెర మొదలగు వస్తువులు కేవలము యిప్పించవలెను.

అథవా దోసకాయ, పెద్దదోసగింజలపప్పు, బాదంపప్పు, బాదం నూనె, ఆవువెన్న యీ మొదలగు వస్తువులు ఉష్ణకారక జుకాము వ్యాధియందుత్తమ పథ్యములు. మరియు మలము ఉష్ణము తీవ్రముగలదైన యెడల వెంటనే శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, మలమునందు తీవ్రత, ఉష్ణాధిక్యత లేనిచో మూడుదినముల తరువాత శిరావేదనము చేయవలెను. యీ మూడు దినములలో మలము పక్వమగును. జుకాము అనగా జలుబు వేడివలనగాని లేక జలుబువలనగాని కలిగినను వీపు సంబంధమగు బలముగల తంతువులద్వారా మలము రొమ్మునందు ప్రవేశించును గాన దీని విషయములో ఉత్తమవుపాయములు అనగా తలవైపు పల్లముగను కాళ్ళవైపు యెత్తుగానుంచి తలగడపైని ముఖముంచి బోర్లపరుండునటుల చేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన మలము ముక్కువైపుకు వచ్చును. రొమ్ముకై చేరజాలదు. మరియు జలుబువ్యాధి ఆరంభమునందు తుమ్ములు కలిగిన యెడల హానికలిగించును గాన తుమ్ములు కలిగినయెడల తుమ్ములను తగ్గించవలెను. ఈవుపాయములను తుమ్ములు కలిగించురోగ ప్రకరణమునందు చెప్పబడును. మరియు జలుబువ్యాధి ఉష్ణమువలన కలిగినయెడల తలపై బట్టతియ్యకుండా మూసియుంచవలెను. అనగా తలకు బట్ట

చుట్టవలెను. మరియు వుత్తరదిశనుండి వీచునట్టిచల్లనిగాలితో కాపాడవలెను. దాహము విశేషముగా కలిగినను మంచుగడ్డనీరు కూజాలోని నీరు మొదలగుచల్లని జలపానము చేయంజనదు.

మరియు పగలునిద్రించకూడదు. రాత్రిభాగమునందుకూడా తక్కువగా నిద్రించవలెను. భుజించినవెంటనే నిద్రించుట సర్వదావర్జించవలెను. జలుబు వ్యాధి ఆరంభమునందు స్నానముచేయుట హానికరము మరియు మలము కొద్దిగను పలచగానుండినయెడల స్నానముచేయుటమంచిది. అనగా పలచగానుండు మలము స్నానమువలన రోమకూపములవెంట చెమటతో కలిసి వెడలిపోవును. మరియు చిక్కని మలము నిలిచియుండి కఠినముగా వెడలును మరియు జలుబు వ్యాధి అంతమునందు స్నానముచేయుట మంచిది. అనగా పక్వమైన మలమును వెంటనే కరిగించి తీసివేయును.

ఎవనికైనను జుకాము అనగా జలుబు అధికముగా నుండినయెడల అట్టివాని ఆరోగ్యదశయందు స్నానముచేయించుట స్వేదము వెడలించుట లాభదాయకము. యెందుకనగా అచ్చటవాత ఆవిరియొక్క పరమాణువులవలన జలుబు నజులా వుత్పన్నమగును. గాన చెమటవెడలించుటవలన చెమటరూపముగా బైటికి వెడలిపోవును. మరియు ఈ కారణమువలన జలుబువ్యాధి దశయందు స్నానము వర్జించబడియె. కాబట్టి భుజించకుండుట, స్నానముచేయుట, నెమ్మదిగా శరీరము మూసికొని బైటికివచ్చుట తలవెంట్రుకలు వెంటవెంట గొరుగుట తలగీరుకొనుట తలదువ్వుకొనుట మొదలగు పనులవలన రోమకూపములు వికశించునుగాన నజులావ్యాధిసంబంధమగు మలమును నశింపజేయును.

మరియు వృష్ణసంబంధమగు జుకాము అనగా జలుబువ్యాధియందు విరోచనము చేయించవలసిన అగత్యమున్నయెడల బనప్షా ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్, ఖితమిలేరు, ఖితమిగింజలు, పట్టివేరుచేర్చి విరోచనఔషధముచేసి యివ్వవలెను. మరియు జుకాము మలము కంఠముపై దిగు

చున్నయెడల దానిని ఆకవలసివచ్చినయెడల దానిమ్మగింజలు, చిరిసెనగలు, నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమును పుక్కిలించవలెను. మరియు విశేషబలముగల వస్తువుల అవసరమున్నచో గసగసాలు పోస్తుకాయలు అనగా గసగసాల కాయలబెరడును చిరిసెనగలకట్టుయందువేసి కాచి పుక్కిలించవలెను.

గసగసాల షర్బతు చేయు క్రమము

గసగసాలు అర్ధశేరు, నాలుగుశేర్లనీళ్ళయందు ఒకఅహోరాత్రి నానవిచ్చి తరువాత తీసి నూరి ఆనీళ్ళలోవేసి అర్ధావశేషముకాచి దించుకొని చేతితో పిసికి వడకట్టి అందులో ఒకశేరు పంచదారచేర్చి చిక్కబడువరకుకాచి దించుకొనవలెను.

మరియు, మలము తీక్ష్ణముగను ఉష్ణముగనుండిన యెడల కొద్దిగా గసగసాలకాయల బెరడు చేర్చవలెను. మరియు, పచ్చిగసగసాల కాయలు దొరికిన యెడల 100 కాయలు గింజలు సహాదంచి 7 శేర్లవాననీళ్ళయందు నానవేసి అర్ధావశేషముగా కషాయముకాచి వడియబోసి అందులో పచ్చిద్రాక్షరసము 1 శేరు పంచదార 1 శేరువేసి యీమూడు వకటిగాచేర్చి చిక్కనగువరకుకాచి దించుకొని రోగికి ఒకదిరము యవ అన్నముతోకల్పి యివ్వవలెను. యీమరబతును దయాకూజా అందురు. మరియు, దీనిని మయఫల్ తజ్ అని పార్షిభాషయందుమయాఖుస్ అందురు. మరియు, దోశాబ్ అనగా పచ్చిద్రాక్షరసమని భావము.

2 భేదము జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు

ముఖ్యముగా మెదడుయొక్క ప్రకృతి అంతరుకారణము అనగా లోపలికారణమువలన నజులా మరియు, జుకాము రోగములను కలిగించుచున్నది. యీవ్యాధి రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది. (1) మెదడునందు ఉష్ణముసంభవించి వాతమును తన పైవునకు సీడ్చుకొనును. గాని అట్టి వాతమును పచనము చేయజాలక వదలివేయును.

(౨) మెదడు సంబంధమగు అంగములలో దుష్టప్రకృతి సంభవించి వాటియందు దుర్బలమును కలిగించును. గాన అచ్చట స్వభావికముగా పచనము చేయజాలకుండును. కాబట్టి అచ్చటి మలము రాజాలక విశేషముగా మెదడునందు చేరి యుండును. అట్టిసమయమునందు దూరపరచునట్టి శక్తిగా శిరముద్వారా వెడలగొట్టుచున్నది. మరియు, సర్వశరీరమునందు ఉష్ణప్రకృతి కలిగియుండు కారణమువలన ఆవిరి పరమాణువులు మెదడునందు చేరి మెదడునందు ఉష్ణప్రకృతి కలిగించును. దీనిచిన్నెలు ముందు ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. మరియు, నాడి వంకరగా వెంట వెంట నడుచుచుండును.

౨వ. భేదము జుకామ్ అనగా జలుబు చికిత్స

ముందు ప్రకరణమునందు మలమును వెడలించి ప్రకృతిని మార్చునట్టి విధానమును వచించబడియున్నది. ఈ వ్యాధియందు కూడా పై విధముగానే నదుపాయములతో ప్రకృతిని మార్చవలెను.

౩వ. భేదము జుకామ్ అనగా జలుబు వ్యాధి లక్షణము

బాహ్యకారణములు అనగా వెలపలనుండి తలయందు జలుబు ప్రవేశించును. అనగా మెల్లప్పుడు చల్లని నీళ్ళయందు తల తడిపి యుంచుట. మరియు, వరిశ్రమచేయుటవలన గాని లేక స్నానముచేయుటవలనగాని లేక వేరుపనులయందుగాని శరీరమునందు వేడి సంభవించిన యెడల రోమకూపములు వికసించును. అట్టితరి తలకు బట్టలేకుండా చల్లని గాలిలో తిరుగుటవలన రోమకూపములు బంధించబడి తలచర్మము కఠినత్వమునొంది ఆఆవిరి పరమాణువులు నష్టమునొందును. గాన పరమాణువుల మార్గములు బంధింపబడి పచనము నొందని కారణమువలన పరమాణువులు పకటిగాచేసి వాతమును కలిగించి గొంతులో గాని లేక ముక్కులో గాని స్రవించు చుండును. అనగా ఆవిరివలన ఆవిరి పరమాణువులయొక్క ఆవిరి యొక్క నట్టిపైవు వాతము కలిగించి స్రవించునటుల చేయుచున్నవని భావము.

మరియు జలుబు దుష్టప్రకృతియొక్క కారణమువలన మెదడుచల్లనై దుర్బలమును నొందియుండె తన స్వాభావిక ఖర్మలను చేయుటయందు నిర్బలము౽దును. ఇట్టిసమయమున మలమును పచనము చేయలకుండును. కాబట్టి యా మలమును దూరపరచునట్టిశక్తి ఆమిగిలిన మలము మెదడువంటి మృదువగు మార్గములద్వారా తీసివేయుచున్నది. దీని చిన్నఃములు పుక్తకారణమునందు చెప్పబడియే యున్నవి. మరియు చల్లని జుకాము అనగా జలుబు, లోపలి వెలపలికారణమువలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధియందు కండ్లు ముఖము స్వభావికముగా యుండును. గాని కండ్లు ముఖము బరువుగా నుండును. మరియు గొంతునుండిగాని, ముక్కునుండిగాని వచ్చునట్టివాతము అచ్చటనిలిచి తెల్లగను, నీలిరంగును మారుచున్నది. మరియు జుకాము వ్యాధియందు జ్వరము వచ్చిన యెడల వ్యాధివెంటనే నశించును. మరియు రంగుమారుట ఉష్ణముగా నుండుట సాధారణవ్యాధియందుగాని దోషము క్తమలదోషానుకూలముగా తగ్గుట హెచ్చుట మొదలగునవి విశేషముగా వర్ణించబడి యున్నవి.

3 వ భేదము, జుకాము చికిత్స.

యీరోగమునందు సజ్జను వేయించి బట్టలోవేసి సికతాబ్ అనగా కాపడము చేయవలెను. మరియు స్నానము చేయించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన రోమాంచములు వికశించును. మలముకూడా పక్వము నొందును. మరియు యేవస్తువువలన రోమాంచములు వికసించి మలమును పక్వపరచుచుండునో అట్టివస్తువులతో కాపడము చేయుట మంచిది. మరియు మెదడునందు జలుబు కలిగించవలెను. మెదడునందుగల వాతము నశించుటకై యేవస్తువు మెదడునందు వేడికలిగించి మలబంధనము విడదీయుచున్నదో అట్టివస్తువులను అనగా పువ్వు, అగరు, చంగల్వకొష్టు, నల్లజీలకర్ర మొదలగునవి. శిరకాలోతడిపి అగ్నిపై వేసి వచ్చుపొగను ముక్కుతో పీల్చుటమంచిది, ఇటుల పొగపీల్చుట వలన మెదడునందు చెమ్మకలిగించి వాతమును పక్వపరచును.

4 వ భేదము జుకాము అనగా, జలుబు రోగలక్షణములు.

యీరోగము ముఖ్యముగా మెదడునందుగల చల్లని ప్రకృతి వలన కలుగుచున్నది. మరియు వెలుపలికారణము అనగా బాహ్యకారణము. యీవ్యాధియందు యేమి చేరకుండును. మరియు జలుబువలన కలుగునట్టి జుకామువ్యాధి ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. దీని లక్షణములు ఇంద్రియములు నిష్ప్రయోజనములగుట తలయందు ఆవిరి వెడలుట, శరీరము నీరసముగా నుండుట, ఉష్ణపదార్థ శేవన వలన సుఖముగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు జలుబునందు చెప్పబడియె.

4 వ భేదము జుకామువ్యాధి చికిత్స.

ఆవిరిపట్టుట, కావడముచేయుట, వాసనచూచుట అనగా వుచితమగు వస్తువులతో వాసనచూచుట మొదలగు వానివలన తలకు వేడి యెక్కించవలెను. మరియు యీవ్యాధికి అనుకూలమగు వస్తుసముదాయములను మూడవప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నవి. మరియు అంతర్, బాహ్యకారణములు వకటిగాచేరి నజులా, జుకాము వ్యాధులను వుత్పన్నముచేయును. జుకాము శరీరములోపలి కారణము, వెలుపలికారణములతో వుత్పత్తి యగుచున్నది. యీవ్యాధి బహుభేదములుగా నుండును. మరియు శీతజ జుకాముగలరోగికి గోధుమపొట్టు నీళ్ళయందు తేనెకలిపిగాని లేక అవిసిగింజలు వేయించి చూర్ణించి, తేనెలోకలిపి ఇందులో కొంత మిరియాలచూర్ణము చేర్చిగాని, గోధుమజావగాని లేక ఇట్టిగుణము గలవస్తువులను భోజనార్థం యిప్పించవలెను. మరియు పావురపుపిల్లల మాంసము పక్షుల మాంసము వేయించి ఇవ్వవలెను.

5 వ జుకామువ్యాధి లక్షణములు.

ఈరోగము సంపూర్ణశరీరముయొక్క వుష్ణప్రకృతివలన ఆవిరిపరమాణువులు పైకెక్కి మెదడునందు విశేషముగాచేరి యుండును. ఇటుల చేరుటవలన జుకాము నజులా అనువ్యాధులు వుత్పన్నమగును. మరియు పై నాలుగువిధములగు జుకాము లక్షణములు తిరిగిచెప్పుటవలన గ్రంథ

ము విశేషముగా పెంచవలసివచ్చునుగాన యీగ్రంథకర్త ఆజ్ఞానుసార
ముగా యీయైదు ప్రకరణములను నాలుగుప్రకరణములతో ముగించు
చున్నాను. ఇందులో దోషయుక్త జుకాము అనగా జలుబు వర్ణనము.
మొదటిభేదము పిత్తజ జుకాము వర్ణనము. ఇట్టి పిత్తసంబంధమగు జుకా
మువ్యాధియందు తలనొప్పి, మంట, కండ్లుమండుట, కండ్లవెంబడి నీరు
కారుట, నోరుచేదుగానుండుట, దాహము అధికముగానుండుట ముక్కు
వెంట నీరుకారుట, మరియు పలచగను పచ్చని రంగుగల నీరు ముక్కు
వెంటవెడలుట మొదలగు లక్షణములు కలిగి ముక్కుమూయుచుండును.

5 వ జుకామువ్యాధి చికిత్స.

మలమును తొలగించుటకై ఫలరసములయందు మాదీఫలపు
రసము రేలగుజ్జు ఓసాకలిపి యిప్పించవలెను. ఓసా అనగా ఖురాసాని
దేశమునందు కంచలపై అల్లుకొను మూలిక మరియు మలమును పక్వ
ము నొందుటకై బనఫ్షా, బాబూనా, ఖితమి, కావాలుకులు, పోస్తు
కాయలు మొదలగు వస్తువుల కషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను. మరియు
మలము పలచగానున్న యెడల గసగసాలవిత్తు మా[illegible]
టకై ప్రయోగించవలెను. మరియు సిష్పవిత్తు మలమును గట్టిపరచునట్టి
స్వభావికముగలది మరియు మలము వెడలుటయందు దోషమున్నయెడ
ల గసగసాలవిత్తు యివ్వవలయును. దీనివలన ముక్కుదూలమునకు
సమీపమునందు లోభాగము బంధనమేర్పడును. ఈదోషము దూరమగు
ట అవశ్యకము మెదడునందుండి స్రవించుట తగ్గిపోవును. ఇటుల తగ్గు
టవలన హానిసంభవించును. ఇట్టిసమయమందు దోషబంధమును విడతీయ
వలెను. మరియు మెదడునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు ఆవిరి
యొక్క పరమాణువులను నశింపజేయవలెను. ఈ చికిత్సలతప్ప మెదడు
నకు యెంతమాత్రము వేడికలిగించకూడదు. మరియు పటికిబెల్లము కా

గితము యొండినధనియాలు, సావృంలు, అంబరు, మొదలగువస్తువుల ధూపమువేసి పొగపీల్చవలెను. ఈవ్యాధియందు యవఅన్నము మిక్కిలి గుణకారిగానుండును. మరియు మొదటిప్రకరణమునందు చెప్పిన పత్యకర వస్తువులను వుపయోగించుట లాభదాయకము.

2వ. భేదము రక్తజ జుకాము అనగా జలుబు లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు నేత్రములు యెర్రగానుండుట, తల బరువుగా నుండుట సౌంజ్ఞనాశనము, నిదురపట్టకుండుట, గుండ్లు బాగుచుండుట, ముక్కు, చెవులు, నోరు వీటియందు దురద, నోరు తియ్యగానుండుట, దుర్గంధముగానుండుట, ముక్కువెంట గులాబిరంగుగలమలము వెడలుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రక్తజ జుకాము చికిత్స

ఫరేదు అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు, ఉచితమగు వస్తువులతో శరీరమును మృధుపరచవలెను. యవగంజి యివ్వవలెను. యిట్టిసమయమునందు మలమును చిక్కపరచవలసిన అవసరమున్నయెడల ఉన్నాబ్ షరబతు, గసగసాలషరబతు యివ్వవలెను. మరియు, మలమును చిక్కపరచునట్టివస్తువులనుయీసమయమునందుఉపయోగించినను ప్రయోగించకున్నను మలమునిలిచిపోయినచో యిటువంటిమలమును వెడలించ వలసినఅవశ్యము కొరంతయున్నయెడల యిట్టిదశయందు వుపయోగించ దగిన వస్తువులను పిత్తజ జుకాంనందు చెప్పినరీతిగా ధూపమువేసి ఆధూ పమును నాశికముద్వారా పానము చేయించవలెను. యెందుకనగా రక్త జపు మలము పిత్తమలముకంటె మిక్కిలి గట్టిగానుండును. కాబట్టి అట్టి మలముయొక్క బంధనమును తీసివేయుటకై, జతామాంశి, చదరస,

అగరు మొదలగు వస్తువులుచేర్చి ధూపపానము చేయవలెను. మరియు బాబూనా, నఖుందిప్పలు, దవనము, మరువము యీమొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి ఆకషాయముతో తలకు ఆవిరిపట్టి పట్టవలెను. యిటుల ఆవిరి పట్టుటవలన మలము పక్వమొంది మలబంధనమును వదలించును.

——— 3వ. భేదము కఫజ జూకాము అనగా జలుబు లక్షణములు ———

ఈవ్యాధి అన్నిటికంటె సులభముగా నుండును. అనగా కఫతో పవిత్రకృతి మనకుయొక్క ప్రకృతితో సంబంధము కలిగియున్నది. యీవ్యాధి రోగగ్రస్తుంగనుయొక్క రంగుతో సమానప్రకృతిగానుండును గాన యీవ్యాధియందు భయము తక్కువగానుండును. అనగా హేతువు దుర్బలకారణమువలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని చిన్నములు తల బరువు, సాంజ్ఞనాశనము, నోటివెంట వాతిమలము వెడలుట, నోరు అరుచిగానుండుట, భుజించినప్పుడును, నిద్రించునప్పుడు, నాలుక కొరుకుకొనుట, మాటహీనస్వరముగాయుండుట, ఆరోగ్యదశయందు శాశిక ము మలరహితముగా యుండునప్పుడు ముక్కు మొదలునుండి మాటలాడునప్పుడు వచ్చునట్టి శబ్దము ధారాళముగా వచ్చుచుండును. మరియు, మలము చిక్కబడిన మొదల శ్లేష్మము నాశికమునందు నిలిచియుండినచో ధారాళముగా మాటలాడుటకు కష్టముగానుండును. యిట్టి కారణమువలన శబ్దము హీనముగా వచ్చును

——— కఫజ జూకాము చికిత్స ———

శరీరమును మృధుత్వము నొందించుటకై జూపా, ఇష్టిమధుకము, అంజూరపండ్లు యీమొదలగు వస్తువులను నీళ్ళయందువైచి కషాయముకాచి మాధీపల రసాయనముచేర్చి యిప్పించవలెను.

భోజనమునకు గంజులు యివ్వవలెను. అనగా గోధుమపొట్టు, బాదంపప్పు తేనె నీళ్లుకల్పి యివ్వవలెను. వన్నెలు ఉపయోగించవలెను. యెందుకనగా కేవలము నీళ్ళు మలమును అపక్వపగది అలశ్యముగా పక్వము నొందించును. కఫమును వృద్ధిచేయును. మరియు, మలమును పక్వమొందించవలసిన అవసరమున్న యెడల సోంపు, బాబూనా, కౌనూన్, చాతిరాసి, నఖము, మొదలగునవి కషాయముగాచి ఆకషాయముతో ఆవిరి పట్టించవలెను. మరియు, సాధారణముగా జలుబునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు, మలసంబంధముగా బంధనము కలిగి మలము గొంతునైపు గుండెవైపు ప్రవహించుచుండిన యెర్రపంచదార, కాగితములు, జటామాంసి, ఆవాలు, చందరస్ జిగురు మొదలగునవి ధూపమువేయవలెను.

4 వ వాతజ జుకాము అనగా జలుబులక్షణములు.

యీవ్యాధి తర్చు కలుగనేరదు. యీవ్యాధి సంపూర్ణముగా వాతమువలన కలిగినయెడల మిక్కిలి క్రూరత్వము వహించును. దీని లక్షణములు రెండునేత్రములు ఆరిపోవుట, తలనొప్పి, తలబరువు నోటి యందు, మాడినవస్తువుల రుచివలె నుండుట యేవస్తువును వాసనచూచినను పొగవంటి వాసన, కుళ్ళిన వాసనవలె దుర్గంధముగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

వాతజ జుకామువ్యాధి చికిత్స.

బనప్షా, ఖత్మి, కాహూతుకములు, నేతిబీరఆకులు యీ మొదలగు వస్తువులను కషాయముకాచి, ఆకషాయముతో రోగితలకు ఆవిరిపట్టించి చెమట వెడలించవలెను. మరియు యీకషాయమును రోగితలముందు భాగమునందు పోయవలెను. మరియు యీవకషాయమునందు గసగసా

లువేసి వండి రోగికి యివ్వవలెను. మరియు హరీరా అనగా యవాగు, నిశస్త అనగా గోధుమపాలు వొండించినది మొదలగు వానియందు చక్కెర బాదంనూనె చేర్చి యివ్వవలెను.

మరియు దోషమువలన బాధనము కలిగినయెడల చక్కెరచేర్చవలెను. చంద్రదస్ జిగురు దూవము చేయవలెను. తక్కిన దోషమును తగ్గించునట్టి ఉచితనుపాయములను చేయవలెను. ఇట్టి చికిత్సలను చెప్పబడియే యున్నవి.

(సూచనీయము) జుకాము అనగా జలుబు. నజులాఅనువ్యాధుల సంబంధమగు మలమును ఉష్ణముగను వలచగ నుండును. ఒక్కొకవ్వాడు చల్లగను చిక్కగను కొన్ని సమయములయందు వలచగను కాలుచుండునటుల చేదుగనుండును. మరియు ఒక్కొక సమయమునందు పుల్లగను చిక్కగను ఒక్కొకసమయమునం దువ్వగను మరికొన్ని సమయములయందు చెడుస్వాదుగను కొన్నివేళలయందు స్వాదురహితముగను నవ్వగ నుండును. ముఖ్యముగా గమనించవలసిన విషయము యీ వ్యాధియందు చికిత్సచేయుటలో యెంతమాత్రము ఉపేక్షించకూడదు. యెందుకనగా జుకాము వ్యాధి వేగరము వక్వమొంది వ్యాధిహరించని యెడల యితరవ్యాధులను కలిగించుటకు కారణమగును. అనగా కండ్లు, ముక్కు, చెవులు మొదలగువాటియందు వ్యాధులను కలిగించును. ఖునాక అనగా ఒకవిధమగు వావు, గొంతు ఆమాశయమునందునొప్పి జర్బ అనగా అతిసారము, సహాజఅమా అనగా పేగులయందుమంట, ప్రక్కటెముకలయందువావు, శూసా అనగా వక్కలయందు కలుగు శూలవ్యాధియందు కలుగువావు, కూలంజ్ అనగా ప్రేగులయందు నొప్పి మొదలగు వ్యాధులను కలిగించును. అనగా నజులావ్యాధి మలము యేఅంగమునందు ప్రవేశించునో ఆ అంగమునందు కలుగు రోగ

ములను కలిగించును. మెదడునకు దుర్బలము కలిగించి నిస్సారశక్తి కలిగిగాని లేక, మలము వెడలునట్టి మార్గములు బంధించబడిగాని లేక, చిక్కని దోషములను మెదడునందు స్తంభించుటవలన గాని, ఆవిరియొక్క పరమాణువులున్ను వాతమున్ను మెదడునందు బంధించబడును. ఇట్టి స్తితియందు మెదడుసంబంధమగు గుల్లభాగములయందు మలము ప్రవేసించినయెడల సక్తా అనగా సర్యానము ఉత్పన్నమగును, మరియు ఉష్ణప్రకృతిసంబంధమగు మలము మెదడు సంబంధమగు గుల్లభాగములయందు ప్రవేసించినయెడల ఆవస్మారవ్యాధి కలిగించును. మరియు మెదడునందుగల నరములయందు మలము స్వల్పముగా చేరినచో, తలనొప్పి అర్ధలనొప్పి కలిగించును. మరియు మెదడునందుగల నరములయందు, జలమువంటి వుష్ణసంబంధమగు మలము చేరినయెడల మాలిఖోలియా అనగా అతివాగుడు, ఉన్మాదము కలిగించును. మరియు మెదడునందున్ను మెదడును కలిగించునట్టి నరములయందున్ను మలము చేరినయెడల నర్సామువ్యాధి అనగా మెదడునందు వాపు, కుర్రనిదుర మానియా అనగా ఇదిఒక విధమగు ఉన్మత్తవ్యాధి యీమొదలగు వ్యాధులను కలిగించును. మరియు తలయందుగల నరములయందున్ను, మెదడునందుగల నరములయందున్ను మలము తటస్తించినయెడల తలతిరుగునట్టి వ్యాధియు, కండ్లు చీకట్లుక్రమ్ముట మొదలగువ్యాధులు కలుగును. ఇందువలననే మెదడునందు మలము యున్నంతవరకు నజులాను బంధించు చికిత్స చేయకూడదు. ఒకవేళ నజులా బంధించినను తిరిగి స్రవింపచేయవలెను. అనగా పైనవిధించినరీతిగా చికిత్సచేసి మలము స్రవించునటుల చేయవలెను. అట్లు చేయక నజులా మెదడునందు నిలిచినయెడల పైన చెప్పిన వ్యాధులను కలిగించుటకు కారణభూత మగును.

అసాబా అనగా కనుబొమలయందు శూలరోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి లలాటము, నేత్రముల కొలుకులయందు కనుబొమలయందు నొప్పికలుగుచున్నది. మరియు నిది వకబొమయందుగాని ఒక్కో

*, సమయమునందు రెండుబొమలయందుగాని శూలకలుగుచున్నది. ఈ కారణమువలన యీస్థలమునందు కట్టుకట్టవలసియుండును. ఈనొప్పి యీస్థలమునందు కలుగుటవలన దీనిని అరబ్బీభాష యందుఅసాభా అని పేరుపెట్టిరి. ఈ వ్యాధి రెండువిధములు (1) వృష్ణదేహమునుండి వర మాణువులు పైకెక్కిన కారణమువలన చర్మము కఠినత్వమునొంది రోమాంచములు బంధించబడి యీస్థానము బంధించబడును. ఈకార ణమువలననున్న ఉత్తరదిశగాని శరీరమునకు తాకుటవలన మరియుచల్ల ని నీళ్ళయందు స్నానము చేయుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని చిన్నములు కనుబొమలయందుపోటువలన కనురెప్పలు లేవకుండు ట బాధవలన యెల్లప్పుడు బోర్ల పరుండుట మరియు కండ్లు తిప్పలేక పోవుట నొప్పివిశేషత్వమువలన నొసలు బిగ్గలై నటులుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అసాబా అనగా కనుబొమల చికిత్స.

కఠినముగను గరిగలవస్తువుతో నాశికమునందు గీరవలెను. దీని వలన ముక్కునుండి రక్తముస్రవించినచో మలము బొమల సమీపము నుండి తొలగిపోవును. మరియు నాశికమునుండి రక్తము స్రవించినయె డల సరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమును స్రవింపజేయవలెను, తరువాత గర్భూరము సిరకా వాసనచూడవలెను. మరియు సిక్కులు పా దములు మర్దించవలెను. భోజనపదార్థములతో శిరకా కలకండకలిపి యివ్వవలెను. మరియు యవగంజిలో కలకండచేర్చి యివ్వవలెను. మరి యు వైద్యుడు సమర్థత ఆలోచించి పథ్యమొసంగుట తదుపరి పర్యవ సానము.

(2) సాధారణ దుష్టప్రకృతి కణతలయందున్న కండ్లయందు చేరినయెడల కణతలయందు కండ్లయందుపోటు కలిగించును. ఈవ్యాధి

విశేషముగా యెండయందు తిరిగి శరీరము చల్లబడకముందే చల్లగాలి యందు తిరుగుట చల్లనినీళ్ళయందు మునుగుట యీమొదలగు కారణములవలన తలసంబంధమగు రూమకూపములు మూయబడి వృష్ణము బంధించబడి దీనివలన తలనొప్పి కలుగును. ఈనొప్పి జుకాము ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాను. మరియు ఇటువంటి విధమగు అసామాదిన్నఃములు సూర్యుడు వుదయించునప్పుడు నొప్పి ఆరంభమై పొద్దు యెక్కినకొలది నొప్పికూడా హెచ్చుచుండును. మరియు సూర్యుడు అస్తమానముగుటకు పొద్దు దిగినకొలది నొప్పితగ్గుచుండును. అనగా సూర్యుడు అస్తమనసమయమునకు చేరినకొలది నొప్పికూడా తగ్గనారంభించును. తిరిగి సూర్యోదయము కాగానే తిరిగి నొప్పికూడా అరంభమగును.

సాధారణ దుష్టప్రకృతి శూలచికిత్స.

చలువజేయు నుపాయముల ఆలోచించవలెను. రోమకూపములు వికసించు నుపాయములయందు పరిశ్రమ చేయవలెను. మరియు కర్పూరము నూనెలో అరుగదీసి ముక్కులో పోయవలెను అనగా నశ్యము చేయవలెను.

నఖ్సరోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి మెదడుసంబంధమైనది. ఇది తరుచుగా కనుపించుచుండును. ముండ్లు గుచ్చినటులకనుపించుట గనుకనే దీని పేరు నఖ్సా అనిపెట్టబడినది. ఈవ్యాధిగలవాని మెదడునందు నొప్పి విశేషముగా కనుపించి జిలతోకూడియుండును. ఇట్టిస్థితియందు రోగి పిసికికొనుట, గుద్దుకొనుట, బిగించుట, వేడినీళ్ళను తలపై దారగా పోసుకొనుట మొదలగు పనులవలన నొప్పిశాంతి నొందినటులుండుట యీవ్యాధి కలుగుటకు కారణము కొద్దిఆవిరిపరమాణువులు మృదుత్వమును తేజస్సునుపీల్చి

నట్టి స్వభావికముగలవి. మెదడుపైపు వొత్తుటవలన ఆచ్చట దుర్బలమునొందును. యీకారణమువలన మెదడునందుగల పొరలయందు దోషము ఘనీభవించి మంటను, జిలను, కలిగించును. ఇటుల జిల కలిగించునట్టి ఆవిరిపరమాణువులు రోమాంచములయందు మంటకలిగించును. మరియు యీఆవిరికారణము తిరిగి చెమటనుండి వెడలిపోవును. మరియు వలచనైనకొలది చెమ్మను జిలను కలిగించును. విశేషమైనయెడల శుష్కత్వము జిలను కలిగించును.

నఖ్లారోగ చికిత్స

ఈవ్యాధియందు ఆవిరిపరమాణువులు దగ్ధమొందునట్టి తీక్ష్ణము గల మలమును కలిగించునట్టి తేజస్సుగలుగుచున్నది. కాబట్టి దోషప్రకృతిని నిజదశయందు తెచ్చునట్టిఉపాయములను చేయవలెను. మరియు చెమ్మను జలుబును కలిగించునుపాయములను చేయవలెను. మరియు మావుల్ జుబ్న అనగా పాలువిరిగిననీళ్ళు చల్లతేట ఇసప్గోలుగింజలు నానవేసినగుజ్జు బాలింతబోలు గసగసాలషర్బత్తు బనప్షావర్బత్తు మొదలగునవి యిప్పించవలెను. అథవా వుచ్చకాయ పొడుగుకోనకాయరసము యీమొదలగునవి యిందులాభదాయకములు. మరియు మేకపాలు పటికిబెల్లముచేర్చి పానము చేయుటయు యవగంజి, కాహు, పాలక్, మొదలగునవి యివ్వవలెను ఇటుల వుపయోగించుటవలన రోగము శాంతినొందనిచో కరక్కాయలు చింతపండు నపిస్తాను అనగా శ్లేష్మాంతక మొదలగువాని కషాయము పర్పాటకపు కషాయము యీమొదలగు కషాయములయందు కలకండ చేర్చిపానము చేయవలెను. దీనివలన ప్రకృతి నిర్మలమగును. మరియు యోగసువులు మలదోషమునుమాత్రము ద్వారా చెమటద్వారా వెడలిమనో ఆను వులను వుపయోగించి మలదోషమును తగ్గించవలెను. మరియు రోగి

బలముగలవాడైనయెడల మలము మూత్రములనుండియు చెమటనుండియు వెళ్ళినను శిరావేదనము చేయవలసిన అవుసరమున్నయెడల వైద్యుడు పరీక్షానుకూలముగా రోగిదశ కనిపెట్టి శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు మలమును తొలగించినవెనుక ప్రకృతిశాంతి నొంది ఆరోగ్యము కలుగుటకై పట్లు, కాంపడములు, మరియు చల్లని తైలలేపనలు చేయవలెను.

ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహేబు పౌత్ర పాచ్చా బేగ్ సాహేబు
పుత్ర భేషజ విద్వద్విధేయ రహంతుల్లాబేగ్
నామధేయ ప్రణీతంబైన
తిబ్బ అక్బర్ షాహి
అను గ్రంధమునందు
శిరోరోగ
అధ్యాయము.
సంపూర్ణము.

యాకరీముత్ మారూవ్.

బిస్మిల్లా ఇర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బె అక్బర్‌షాహీ.

మూడవ అధ్యాయము.

నేత్రరోగలక్షణములు

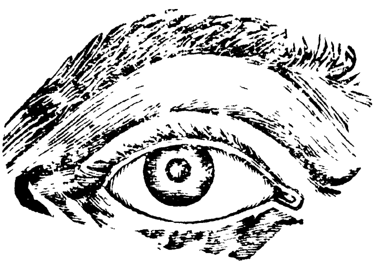

నేత్రములు ఉపఅంగమన బడును. నేత్రములయందుగల జీవ నరములు, ప్రాణవాయువుసంబంధమగు జీవాత్మనుండి సంచారమొందినవి. మరియు, హృదయమునందుగల రక్తసంబంధమగు జీవవాహినియను నరములు నేత్రములయందు అల్లుకొని యున్నవి. మరియు నేత్రమునందు యేడుపొరలుండును. యిందు మూడు పొరలు వాతసంబంధముగలవి. వీటిని ప్రత్యేకదశయందు విస్తార పూర్వకముగావర్ణక్రమాను సారముగా వేరు వేరు ప్రకరణలయందు చెప్పబడును.

(లాభము) నేత్రములయొక్క ముఖ్యస్వభావిక ప్రకృతి ఉష్ణము తడిగలది. నేత్రములు యిటుల ఉష్ణమున్న, తడియున్న లేకుండిన యెడల దీని ప్రకృతిస్వభావికము ముఖ్యముకానేరదు. మరియు, రెండవ సంయోగమువలన కలుగునది. మరియు, నేత్రముయొక్క ప్రకృతి ఉష్ణదిన్నుకము లెవ్వియనగా నేత్రములు వెంట వెంట చలించుచుండు

ట, అందు కాంతి మెఱయుచుండుట, రంగు యెఱ్ఱగానుండుట, తాకి చూచిన వేడిగానుండుట, యీమొదలగునవి వుష్ణలక్షణములు జలుబు లక్షణములు వీటికి విరుద్ధముగానుండును. చెమ్మలక్షణములు కండ్లనుండి మకిలినీరు విశేషముగా వెడలుట, నేత్రములు పెద్దవగుట, మొదలగునవి చెమ్మలక్షణములు.

శుష్కచిన్నములు నేత్రములు చిన్నవగుట, మకిలినీరు స్రవించకుండుట, మరియు, లోభాగమునందు శుష్కత్వ మున్నచో తాకిన యెడల కఠినముగానుండుట మరియు, కరంజ్ నేత్ర (పిల్లికండ్లవంటికండ్లు) సంబంధమగు ఉష్ణమునియు గ్రహించవలెను. చెమ్మ రెండవ రంగుగల చెమ్మయందు కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు, నల్లనిరంగు గల గ్రుడ్లునందు వుష్ణము చెమ్మ తక్కినరంగులకంటె అధికముగానుండును. కాబట్టి విశేషముగా నల్లగ్రుడ్డునందు నజూలుల్మా అనగా నీటి బిందువులు దిగుచున్నవి. యిటులనే వేరు వేరు వ్యాధులు పుట్టుచున్నవి. మరియు, పరమాణువుల విశేషత్వమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నవి. శౌహలాఅంఖ్ అనగా నలువు మెరుపుగలకన్నులు సాధారణ స్వభావికమువలన కలుగుచున్నది. యథ్యాపి హేతువానుసారముగా నేత్రసంబంధమగు యావత్తురోగములను వేరు వేరు చికిత్సలను వర్ణించబడియున్నవి గాన గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రత్యేకముగా నేత్రసంబంధమగు పొరలయొక్క వాత సంబంధమగు వ్యాధులను వేరుప్రకరణములయందు వర్ణించబడును. ఇవి (1) సాధారణదుష్టప్రకృతివలన కలుగునది. (2) దోషయుక్త దుష్టప్రకృతివలన కలుగునది. (3) తఫ్రుఖ ఇస్తిసాల్ అనగా గాయము వాపు మొదలగునవి. (4) యీవ్యాధి నేత్రముల సమస్తభాగములయందు ఉత్పన్నమగును. అనగా నేత్రము బైటికి వచ్చుట, దీని సమానముగా రెండవ నేత్రముకూడా కొద్దిరోజులకు కలుగుట, యీమొదలగు లక్షణములు నజూలాసంబంధమగు నేత్రరోగలక్షణములని గ్రహించవలెను.

—నేత్రవ్యాధుల చికిత్స—

ఈనాలుగు విధములలో (1) సాధారణదుష్ట ప్రకృతిని స్థిరపరచవలెను. (2) రెండవవ్యాధియందు మేహమును వెడలించవలెను. (3) వ్యాధియందు వాపు గాయములను వుపాయమువలన తగ్గించవలెను. (4) నేత్రవ్యాధి విషయమై నేత్రసంబంధమగు ముఖమును బాగుచేయవలెను. మరియు, కష్టము అనగా కన్నుయొక్క భాగముల సంయోగములయందు కలుగుచున్నది. ఆకష్టమును దూరపరచవలెను. సాధారణ ప్రకృతి తన నిజదశయందు మారునటుల అప్రధాన ప్రకృతివిరుద్ధముగానుండు ఔషధములను యుపయోగించవలెను. అనగా అప్రధాన ప్రకృతి విరుద్ధముగా అనగా అప్రధానప్రకృతి ఉష్ణమైన యెడల శామంచి కాసిని కావాలు రసము, పన్నీరు, మరియు కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన మొదలగు వస్తువులను ప్రయోగించవలెను.

మరియు చల్లని ప్రకృతిఅయినచో కస్తూరి మదారా అనగా వకచెట్టువేరు, వస, మిరియాలు, మరియు ఇంతకు వుష్ణస్వభావికమగు వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధము వుపయోగించవలెను.

మరియు ప్రకృతి చెమ్మగలదైనయెడల మైలతుత్తము వెండిమలినము మొదలగు గుణముగల వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధమును వుపయోగించవలెను.

మరియు శుష్కప్రకృతి అయినచో దీనిచికిత్సలయందు పాలు బాదంపప్పు, కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొన, ఇసప్‌గోలుగింజలగుజ్జు మరియు ఇట్టి గుణముగల యితరవస్తువులు యుపయోగించవలెను.

మరియు భోజన పానాదులయందుకూడా ప్రత్యేక కారణము యొక్క అనుకూలముగా వుపయోగించవలెను.

(లాభము) నేత్రమలము యేడువిధములుగా తీయబడునని గ్రహించవలెను.

(1) యీవ్యాధులయందు భుజించునట్టి ఔషధము స్వల్పము గను, లఘువుగలదిగను, మిక్కిలి ఉత్తమముగా నుండవలెను. అనగా అజీర్ణముకలిగించునట్టియు, ఆవిరిని యెగరగొట్టునట్టియు వస్తువులను ఉపయోగించకూడదు. మరియు సమశీతోష్ణముగలవియు, లఘువుగా జీర్ణించునట్టి వస్తువులను యుపయోగించవలెను.

(2) యీ నేత్రవ్యాధియందు శరీరమునందు మలమునిండియున్న యెడల ముందుగా మలమును తీసివేయవలెను. తరువాత ప్రకృతిని అనుసరించి రోగబలమునెరింగి తగుచికిత్స చేయవలెను.

(3) యీ వ్యాధియందు మెదడును స్వఛ్చపరచునట్టి ముఖ్యమగు వస్తువులతో స్థిరపరచి పిమ్మట గురులువేయవలెను. అనగా రక్తలు వేయవలెను. అధవా సరేరుఅను నరమునుగాని లేక, తలసంబంధమగు నరమునుగాని ఛేధించి రక్తమును వెడలించుట యీవ్యాధియందు మిక్కిలి లాభదాయకము.

(4) యీవ్యాధియందు మలమును నాశికముద్వారా నశ్యాదుల వలన తుమ్ములను కలిగించి తీసివేయవలెను. దీనివలన నేత్రమునుండి మలము తిరిగిపోవును. యెందుకనగా నేత్రమార్గము అన్నిటి సమీపమున యున్నది. మరియు తుమ్మును కలిగించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించుటవలన నేత్రములను శుభ్రపరచుటయందు మిక్కిలి గుణము కలిగించును. మరియు యెంతవరకు శరీరము శుద్ధినొందకుండునో అంతపర్యంతము మలము ఆగనేరదు. మలము నిలిచేవరకు చికిత్సయందు ఆరూఢము కాకూడదు. యెందుకనగా శరీరమునందు మలము వెడలింపక నేత్రములకు చికిత్సచేయుటవలన హానిసంభవించును.

(5) నేత్రమునందుగల కొలికినరమును ఛేధించవలెను.

(6) నేత్రములయందు నీరు స్రవింపచేయునట్టి, వస్తువులతో నేత్రసంబంధమగు మలమును శుభ్రపరుచవలెను. మరియు నేత్రముల

వెంట నీరువచ్చునట్టి వస్తువులను, ఉపయోగించుటయందున్ను, వరమును ఛేదించుటకున్ను, ముందుగా కోష్ఠమును శుద్ధిపరచుట అత్యావశ్యకము. ఇందువలన హానికలుగ గలభయముండనేరదు. మరియు శరీరము మలరహితమైనచో హాని కలుగజాలదు.

(7) మరియు కంటియందుగల మలము యేఅంగమునుండి వచ్చుచున్నదో ఆఅంగమునందుండు మలము తొలగించి పరిశుభ్రత నొందించవలెను. మరియు ఆఅంగముయొక్క నుపాయములతో అనగా వాపు గాయములను తగ్గించి చెమ్మయారునట్టి వుపాయములు ఔషధములు నువయోగించవలెను.

మరియు చెమ్మను తగ్గించునట్టియు మిక్కిలి శుష్కత్వము కలుగకుండునట్టియు మంటను కలుగనియ్యకుండునట్టియు యీక్రిందివస్తువులను వుపయోగించుట మంచిది. (1) సురుమా. (2) కుంకుమపువ్వు. (3) మైల్‌తుత్తం. (4) సఫెదా. (5) శాదనజ్. అతసీ అనగా సిరిసెనగలతో సమానముగానుండు రాయి మునాంబ్రిం యీమొదలగువస్తువులు వుపయోగించవలెను. అనగా యీవస్తువుల ప్రకృతి నేత్రము ప్రకృతితో సమానముగా నుండును. మరియు నేత్రములకు హానికలిగించునట్టి విరుద్ధప్రకృతిని స్వల్పముగా నష్టపరచుచున్నది. యీవస్తువులు నేత్రప్రకృతి ఉష్ణము చెమ్మగలదైనచో చెమ్మకలిగించునట్టి ఔషధములు నేత్రములకు నష్టము కలిగించును. మరియు స్వల్పముగా చెమ్మకలిగించి మంటకలుగకుండునట్టి ఔషధము నేత్రములకు బలముకలిగించును. మరియు బలము వహించునట్టి అంగము రోగసంబంధమగు మలమును గ్రహించజాలదు. మరియు ఆరోగ్యము నొందించు నేత్రచికిత్సలయందు జ్ఞాపకముంచవలసినఅంశము అనగా నేత్రములను నిజదశయందు తెచ్చుట మరియు నేత్రఅవయవములయందు వుపద్రవములు వుత్పన్నమైనయెడల అట్టియుపద్రవములను దూరపరచుట ముఖ్యావశ్యకములు అనగా మలమును వెడలించుట రక్తమోక్షణముచేయుట

మొదలగునవి. మరియు అనేక కారణములవలన వుపద్రవములు కలుగుచున్నవి. అట్టి వుపద్రవములను ప్రత్యేకప్రత్యేక స్థలములయందు వర్ణించబడును.

(లాభము) నేత్రచికిత్సయందు ప్రథమమునందు నొప్పితోవావు కూడా యున్నదా లేదా యని పరీక్షించవలెను. మరియు తలనొప్పితో కూడా వావు కలిగినయెడల యేదోషమువలన కలిగినది యేదోష చిన్నములు బాగుగాప్రకటనమగుచున్నవి. మలము సర్వశరీరమునందున్నదా లేక కేవలము తలయందే యున్నదా అని పర్యాలోచించి అట్టిదోషములను గ్రహించవలెను.

మరియు మలము శరీరమునందున్నయెడల దోషానుసారముగా సర్వశరీరమునుండి మలమును తొలగించి పిమ్మట మెదడునందుగల మలమును తీసివేయవలెను. తత్పశ్చాత్ నేత్రములను శుద్ధపరచవలెను మరియు శరీరమలము పూర్ణరహితము కానియెడల నేత్రచికిత్సచేయకూడదు. మరియు మలమును నష్టపరచునట్టి ఔషధములను నేత్రములలో వేయకూడదు.

శరీరమునందు యెచ్చటనైనా వాపుకలిగి ఆవావువలన తలనొప్పి అధికముగానున్న నేత్రములయందు నొప్పి వుత్పత్తి అయినయెడల విశేషకష్టము జ్ఞాపకశక్తి బొత్తిగా తగ్గిపోవుట ఇట్టివ్యాధిని ప్రత్యేకకారణముయొక్క అనుసారముగా నుపాయములనుకూడా యథావిస్తారముగా వర్ణించబడును. ఇచ్చట సూక్ష్మరీతిగా వ్రాయుచున్నాను.

ఇట్టినేత్రసంబంధమగు మలము వాతసంబంధమగు చిక్కని దోషమువలన కలిగినయెడల వుచితమగు విరోచన ఔషధముద్వారా సర్వశరీరమును శుభ్రపరచవలెను. అనగా మసాంబరము మాత్రలుగాని లేక కౌకాయమాత్రలుగాని ఉపయోగించి మెదడును శుభ్రపరచవలెను. మరియు విశేషమలమును పైనుండి తీసివేయవలెను. అనగా నేత్రములకు మెంతిరసముగాని, పరిశుభ్రమగు పాలతోగాని కడుగవలెను.

మరియు శరీరము స్వస్థతనొందినది లేనిది గమనించి మలము పక్వమైనయెడల వుచితఔషధముల నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు శరీరమునందు ఇతర స్థలములయందు యెచ్చటనైనను వలచని నీరువంటి మలము రక్త, పిత్తమునందు కలిసినయెడలముందుగా అవశ్యకమని తోచినయెడల నరమును ఛేదించి రక్తమును తీసివేయవలెను. పిమ్మట విరోచనమునకు ఔషధమునిచ్చి తరువాత శిరోజములమును క్రిందికీడ్చవలెను. మరియు యెచ్చట వాతజమలము నిలిచియున్నదో పరిశోధించి ఆలోచించి, అట్టిమలమును నశింపజేయునట్టి వస్తువులను యుపయోగించుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు శరీరముయొక్క భాగములయందు రక్తజమలము యున్నచో శిరావేదనముచేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు రక్తము విశేషము చిక్కగానుండినను నేత్రముల నరములు యారక్తముతో నిండియున్నను, శిరావేదనము చేయరాదు. మరియు నరములు ఇట్టి దశయందునిండియున్నచో అభ్యంగనముచేయుట భోజనమునకు స్వచ్ఛమగు లఘుపదార్థములను శేవించుట మొదలగునవి లాభదాయకమగును. మరియు యూరాజ్ఫైకరా, కౌకాయ మొదలగు మాత్రలు యివ్వవలెను మరియు కనికలను ప్రయోగించవలెను. లేదా నీళ్ళతో అరుగ తీసి [illegible] అంజనమువేయవలెను. మరియు మలమును నష్టపరచునట్టియు, చిక్కని రుధిరమును వలచనచేయునట్టియు ఔషధమును కండ్లకు లేపనము వేయవలెను. మనము చేయుట్టిరోగికి మధ్యపానభ్రాంతి కలిగినయెడల స్నానముచేయించి కొంచెము సారాయి పానముచేయించవలెను. మధ్యపానము మెదడునందు ఉష్ణము కలిగించును. మరియు అభ్యాసము లేనివారికి యివ్వకూడదు. సారాయి పానముచేయుట వలన మలబంధనముఅనగా పిటికను కలిగించును. మరియు రక్తమును వలచన చేయును. ప్రాణవాయువుకు చిక్కపరచి నలుపురంగు కలిగించును. మరియు నేత్రములయందు వాపు లేక మలము నేత్రములయందుండి

మెల్లప్పుడు స్రవించుచుండిన నిది. చికిత్సవలన కుదురనేరదు. అనగా మలము తలపురెక్కి పైభాగమునుండి వచ్చుచున్నదిగాన దీనిఅనుసారముగా నుపాయములను చేయవలెను. తలపురెక్కి పైభాగమునుండి మలము వచ్చునట్టివ్యాధి లక్షణములు నేత్రము ముఖము యెర్రగానుండుట తలయందున్ను నొసలునందున్ను వ్రణముగానుండుట తలసంబంధమగు నరములు బరువుగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. గాన నేత్రరోగములయందు వైద్యులు జాగరూకులై వ్యాధిని గమనించి ఆయావ్యాధులకు తగిన చికిత్స చేయుట మంచిది.

నేత్రరోగ చికిత్స.

రక్తమోక్షణము చేయుట విరోచనము చేయించుట మొదలగు వానివలన మెదడు స్వచ్ఛతనొందును. మరియు మెదడునకు పరిశుభ్రమగునట్టి యుపాయములను చేయవలెను. మరియు నేత్రరోగములయందు చెప్పబడిన ఔషధములను నేత్రములయందు వుపయోగించవలెను.

(విశేష దృష్టాంత) బాధగల నేత్రములయందు వుచితమగు చికిత్సలను చేసినను బాధతగ్గక వ్యాధి హరించకుండిన వుత్తమ చికిత్సలను చేయుమార్గమువదల కూడదు. యెందుకనగా చల్లని ప్రకృతిగల మలము చిక్కలి చిక్కగా నున్నదనియు యీకారణమువలన వ్యాధి ఆలశ్యముగా తగ్గుననియు యిట్టి మలమును పక్వపరచి వెడలించుటకు చిరకాలము పట్టుననియు గ్రహించి చికిత్స చేయుచుండవలెను.

(సూచనీయము) నేత్రమువలన యీక్రింది వివరించిన విధముగా రక్షించవలెను. అనగా కాపాడవలెను. కండ్లకు లాభకరమగు వస్తువులను వుపయోగించవలెను. మరియు, హానికరమగు వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు, యేయేవస్తువులు నేత్రములకు హానికలిగించునో అట్టి వస్తువులను వచించుచున్నాను. అనగా (1) పొగ (2) దుమ్ము (3) విశేషగాలి (4) వేడిగాలి అనగా వడగాలి (5) చల్లగాలి (6) విశేషముగా శోకించుట (7) తేజస్సుగల వస్తువులను చూచుట (8) మెల్లికలవరిం

డుట (9) మద్యపానముచేయుట (10) అన్యసంబంధమగు మత్తుపదార్థ ములు శేవించుట మొదలగునవి నేత్రరోగులు వర్జించవలెను. యిందు వలన నేత్రములకు నష్టముకలిగించును. మరియు, నల్లమందు శేవించు టమాత్రము వర్జితముకాదు మరియు, అపక్వమగువస్తువులను శేవించ కూడదు. అపక్వవస్తుశేవనవలన అపక్వవస్తువుల ఆవిరినుండి పరమాణువు లు మెదడునందు ప్రవేశించును. కాబట్టి అపక్వవస్తువులను మానివేయ వలెను. అనగా గంధవా, కల్లుల్లి, పిరుల్లి మొదలగు వస్తువులను శేవిం చుట. మరియు, అజీర్ణకర పదార్థములను సేవించుట, విశేషముగా స్నానముచేయుట, విశేషరక్తమోక్షణముచేయుట విశేషముగా రక్షలు వేయుట అధికనిద్ర అతిజాగరణము మిక్కిలి సంభాషణ మిక్కిలి లవణ పదార్థములు మిక్కుటముగా భుజించుట, మిక్కుటముగా భుజించిన వెంటనే నిద్రించుట, విశేషముగా భుజించుట, రాత్రికాలమునందు భుజించుట, అతిసంభోగము, మరియు చిక్కని క్షారమగు మద్యపాన ముచేయుట, మరియు ఆమాశయముయొక్క ముఖమును చెరచునట్టి వస్తువులు ఇవి యావత్తు నేత్రదృష్టి తేజస్సునందు హానిదాయకములు గాన యీవస్తువులను శేవించుట, అడపతులసి, సోయి, జైతూ మొదలగువానిని శేవించుట, సూక్ష్మవస్తువులను చూచుట, చిన్నఅక్ష రములనుచూచి చదువుట యీమొదలగునవి యావత్తు నేత్రములకు హానికలిగించును గాన నేత్రరోగులు యీయావత్తు పనులు మాని వేయవలెను.

మరియు, ఒకొక్కకసమయమునందు పరిశ్రమరీతిగా పరిశ్రమ చేయుట మంచిది. మరియు, నేత్రములయందుపయోగించదగిన వస్తువు లు అనగా చల్లనిమంచినీళ్ళయందు కండ్లు తుడిచి నేత్రములు విప్పవ లెను. మరియు, సుర్మా, మైలతుత్తమును, సోపు, దవనము, మరువము మొదలగు వస్తువుల కషాయమునందు అరుగదీసి కండ్లకు వుపయోగిం

చుటవలన నేత్రదృష్టియందు తేజస్సునొందించును. నేత్రములకు బలము కలిగించును. మరియు, దానిమ్మకాయతో చేయబడిన నల్లఔషధము న్ను సోవురవము నేత్రములయందు వేయుట మంచిది. యీమొదలగు సంగతులను గ్రహించదగినవి.

తబ్ కేసలబియా రోగవర్ణనము

నేత్రఅవయవముయొక్క చిత్రపటము.

1 ముల్తహిమా
2 కర్నియా
3 అనిబియా
4 అన్కబూతియా
5 నబకియా
6 ముసిమియా
7 షలబియాఅను పొరలు 7 గలవు. నేత్రములలో మూడువిధముల నీరుకూడియుండును.
8 బైజియా

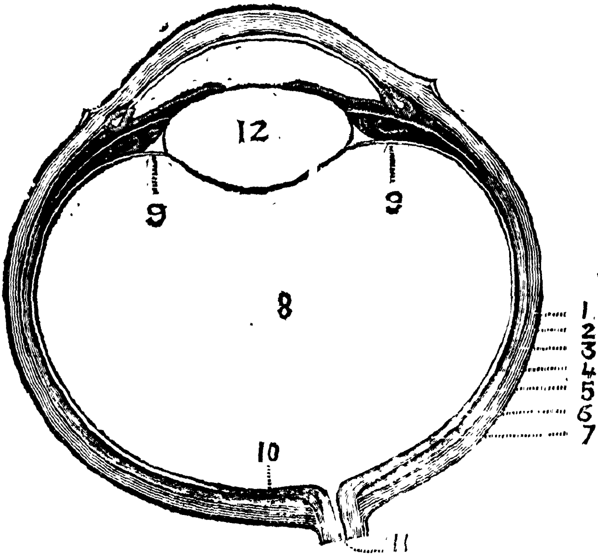

9 జుజైదియా 10 జుజాజియా ఈనీరు పొరలమధ్యభాగమునందున్నవి. వీటి వివరము క్రింద వర్ణించబడును. 11 ప్రకాశవాహిని 12 నల్లగ్రుడ్డు.

తబ్ అనగా మెదడునందుగల కఠినమగు ఝిల్లీపొరనుండి వచ్చని నరముద్వారా బైలువెడలి వచ్చునట్టి జీవనరము. దీనిని వైద్యులు మెదడుసంబంధమగు పొరలనుండి కలిగినదని చెప్పుటలేదు. ప్రతివైద్యులు ఝిల్లీపొరయని చెప్పుదురు.

మరియు, నేత్రమునందు ఆరుపొరలుగలవు. కాబట్టి ప్రవృత్తపొరల యందు వావు, శుష్కత్వము ముడుచుకొనుట, బలహీనత్వము కలుగుచుండును. యిట్లు కలుగు వ్యాధులను నాలుగు విధములుగా వర్ణించుచున్నాను.

(1) పొరయందు వావుకలుగు విషయము.

ముఖ్యముగా యీపొరయందుగాని లేక పొరసంయోగమువలన గాని యీపొరయందు వావుకలుగుట యిటుల వావుకలుగుటవలన కలుగు చిహ్నములు నేత్రములు బైటికివచ్చినటుల కనుపించుట నేత్రములచుట్టు నొప్పిగా నుండుట మరియు వావుసంబంధమగు మలము రుధిరదోషమైనయెడల దీని చిహ్నములు నేత్రములు లాగుట దురదకలుగుట మొదలగునవి ఒక్కొక్కసమయమునందు నేత్రములయందు యెచ్చట దురదకలిగినదిన్నీ తెలియకుండుట మొదలగు లక్షణములు సంభవించును.

మరియు వావుపిత్తసంబంధమైనయెడల నేత్రములయందు మంటకలుగుట, దీనిలక్షణములు. మరియు యీవావుశ్లేష్మసంబంధమువలన కలిగినయెడల నేత్రములు బరువుగానుండుట రెప్పలు వ్రేలబడుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండునని గ్రహించవలెను. యేదోషము లేకపోయినను నల్‌బియా అను పొరయందు వావుకలిగి నేత్రము బైటికివచ్చి నొప్పికలిగియుండును. నిది నల్‌బియా రోగలక్షణములని గ్రహించవలెను.

నల్‌బియారోగచికిత్స

రక్తసంబంధమగు నల్‌బియావ్యాధియందు సరేరు అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు శరీరమును మృదుత్వము నొందించుటకై లఘు ఔషధముల ప్రయోగములను చేయవలెను. అనగా కలువపూలు, బనప్షా, ఖతమి, ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్, యవపిండి, నువ్వులనూనె మొదలగువాని యందుకలకండచేర్చియివ్వవలెను. అథవా,ఉన్నాబ్,సపిస్తాన్,

అలూబఖరా, కలువపూలు, ఖిశమీ, ఎండినధనియాలు మొదలగు నవి కషాయముగాచి వడియబోసి అందు మాదీఫలపురసము చేర్చి పాన ము చేయించవలెను. మరియు స్రవించునట్టి మలము నిలిచిపోవును. తల మలరహితమైనయెడల శియాఫెఅబియజ్ అనగా తెల్లని కసికెలు యెం డు ధనియాలు కామంచి కషాయమునందు అరుగదీసి నేత్రములయందు వేయవలెను.

శియాఫెఅబియజ్ చేయుక్రమము.

నిశస్తా అనగా యెండించిన గోధుమసత్తు జిగురు కతిరా, ఇవియా వత్తు ప్రత్యేకము 7 మాషములు. సఫెదా 21 మాషము. నల్లమందు 1 మాషము 1రతి, 1 బియ్యపుగింజయెత్తు. యీవస్తువులు యావత్తు కోడి గుడ్డు తెల్లసొనతో నూరి కసికెలు చేయవలెను. దీనిని తెల్లశియాఫ్ అందురు. దీనిని పైనచెప్పిన కషాయములలో అరగదీసి కండ్లలో వేయవలెను.

(లాభము) మలమువలన కష్టపడునట్టి కంటియందు గారవేయ వలెను. అనగా తైలశేవనము చేయవలెను. ఇట్లు పట్టువేయుటవలన దుష్టమలము స్రవించుట తగ్గిపోవును. దుష్టమలము తగ్గేవరకు పట్టువే యవలెను. గాని కంటిలో యేమియు వేయకూడదు. అనగా మిక్కిలి తీవ్రమగు వస్తువులను కండ్లలోవేయుటవలన బాధఅధికమగును.

మరియు పిత్తదశయందు ప్రకృతిని రక్తదోషములయందు చెప్పి న కషాయములతో మృదుపరచి అటుపిమ్మట పొట్టుతీసిన యవలు తి య్య బేదానా, కనుగోటి విత్తులపప్పు చూర్ణించి కొద్దిగా అంజరూద్ చేర్చి మొత్తము వస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముగాచి వడియగట్టి ఆకషాయమును కండ్లలోవేయవలెను. ఈకషాయము కాచుపద్ధతి చిన్న మట్టిపాత్రయందు వస్తువులనువుంచి అందు మంచినీళ్ళుపోసి మరియొక పెద్దపాత్రయందు నీళ్లుపోసి ఆకుండలో వస్తువులువేసిన పాత్రయుంచి పొయ్యిమీద పెట్టి కాచవలెను. క్రిందకుండయందుండు నీళ్ళుకాగిచిన్న

పాత్రయందుంచు వస్తుసారము దిగువరకు కాచవలెను. తదుపరి అందు కొంచెము అంజరూద్ చేర్చవలెను. అనగా అంజరూద్ విశేషముగా చేర్చినయెడల కంటియందు మిక్కిలి కోతకలిగించి రంధ్రమువేయు స్వభావికముగలదు. అంజరూద్ అనగా ఒకవిధమగు చెట్టుజిగురు. మరియు, తబఖేనలబియా, పిత్తజవాపునందు యీకషాయము కండ్లలో వేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము. దానిమ్మగుజ్జు, కాసిని లేతచిగుళ్ళు యీరెండు వస్తువులనునూరి గుల్‌రోగన్‌కలిపి కండ్లపై లేపనముచేయ వలెను. అనగా పట్టువేయవలెను.

మరియు, కఫసంబంధమగు వాపునందు మలమును వశ్యపరచి శోధించి తీసివేసిన తరువాత రూమిమస్తకితైలము, కస్తూరి, జూపా, కషాయములోకలిపి నశ్యముచేయవలెను. అథవా, తుమ్ముచెక్క, వేయించిన నల్లజీలకర్ర, కుంకుమపువ్వు యీవస్తువులను మెత్తగానూరి పీల్చవలెను. యిట్లు నశ్యముచేయుటవలన తుమ్ముకలుగును. యీమొదలగు వుపాయములు రతూబత్ అనగా సీరువెడలించుటకని గ్రహించవలెను. యిట్లు మలము వెడలుటవలన మెదడు స్వచ్ఛతనొందును. ఈ వ్యాధిగల మలము మెదడునందు ఘనీభవించినయెడల మలము స్తంభించి బంధనమేర్పడును. అట్టి బంధనమేర్పడుటవలన సుద్దాఉ అనగా తలయావత్తు ఆక్రమించియుండు తలనొప్పి. మరియు నిది మెదడుయొక్క లోపటిపొరయందు అనగా మానిజస్ పేరుగల పొరయందు మానిజస్ అనగా మెదడునందు నిలిచియుండునట్టి ఝిల్లిమానిజస్ మెదడుయొక్క లోపటిపొరతో చేరియున్నది. యిందువలననే మెదడునందు నిలిచియున్న కఠినఝిల్లియందు వుపద్రవముకలిగినచో దానిద్వారా తబకెనల్‌బియా అనగా కంటిపొరయందు వాపు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు కంటిలోభాగమునందుండి కన్ను బైటికివచ్చుట, కన్నుమెరుపులేకుండుట, అనగా మలము నేత్రముయొక్క లోభాగమునందుండని కారణమువలన నేత్రములు మెరుపుయుండనేరవు. మరియు, దీనిని తగ్గిం

చునవుపాయములు చికిత్సలు నుద్దాయబైజయా అను వ్యాధియందు చెప్పబడునుగాన చదువరులు గ్రహించెదరుగాక.

2 వ. భేద శుష్కత్వ నలబియా లక్షణములు.

దీనిచిన్నెహ్నములు కంటి మొదలునందు నొప్పికలుగుట కన్ను వెనుక భాగమునకు యీడ్చుట యీ మొదలగులక్షణములుశుష్కత్వనలబియా యందు కలుగునని గ్రహించవలెను.

శుష్కనలబియా చికిత్స

శరీరము, మెదడు, కండ్లు దీని ప్రకృతియందు చెమ్మకలిగించుటకై జలుబుగల వస్తువులను వుపయోగించవలెను. మరియు చెమ్మకలిగించునట్టి మగ్బతులు వుపయోగించవలెను. మరియు మేకపాలు తలపై పోయుట నశ్యముచేయుట మంచిది. బనప్షాతైలము నశ్యముచేయుట లాభదాయకము నేత్రములను బంధించి యుంచవలెను. యిట్లుచేయుట వలన శుష్కత్వము కలుగనేరదు. యెందుకనగా నడచునట్టి కారణము వలన గాలితగిలి ఉష్ణము ఉత్పత్తియగును. గాన చెమ్మను ఆర్చివేయును.

3 వ తబకెనలబియా వర్ణనము.

ఈవ్యాధియందు మెదడునందుగల పొరచుట్టుకొనుచున్నది. ఈ పొరచుట్టుకొనుటకు రెండుకారణములుగలవు. (1) కారణము కంటికి వుష్ణగాలి తగులుటవలన రతూబతు అనగా సీరు జజాజియా అనగా కరిగినసీసమువలెనుండు కంటిసీరు. మరియు జులైదియా అన నీరుమంచు వలెనుండును. తబకెసలబియా అనగా నేత్రముపొర నట్టనుమనున్నది. ఈపొర శుష్కించిపోవును. మరియు రక్తదశ నొందనికారణమువలన రతూబతెజులైదియా అనగా మంచువలెనుండు నీరు తబకెసబకియా అనగా కంటిమధ్యపొర. మరియు తబకెనుశిమియా అనగా కండ్లపొర తబకెసలబియాయందు నిలిచిపోవును. అనగా తబకెసలబియాక్రింద

మరియొకటి ఇటువంటి వ్రిదేశముండదు. దీనినే ప్రతిరిగి స్వయముగా యెండి చుట్టుకొనును. ఈపొర శల్యముతో చేరియుండును. గనుకనే తనలో తాను చుట్టుకొనుచున్నది.

2 వ భేదము నేత్రములకు విశేషముగా యెండతగులుటవలన నేత్రములను బంధించుటవలన నేత్రసంబంధమగుపొరలు నేత్రసంబంధమగు నీరు బిగిసిపోవును. మరియు ఒకదానితరువాత మరియొకటి దాని క్రిందనుండువాని సహాయమును పొందుచుండును తబకెసలబియాఅను కంటిపొరవరకుచేరి తదుపరి సలబియా వృక్తశాఖాగ్రమువలన తనకుతాను చుట్టుకొనును. మరియు వృక్తనేత్రసంబంధమగు పొరచూడుచుకొనుటకు చిన్నకములు రోగికి తనకన్ను మరియొకదానిలో చుట్టుకొనినటుల తోచును. మరియు దీనితోకూడా యేదోవకవైపుకన్ను బైటికివెళ్ళివచ్చును. ఇటుల కన్నువ్రేలబడినవైపు బిగించినటుల తోచుచుండును.

—తబకెసలబియాచికిత్స.—

ఇల్త్ భా అనగా చుట్టుకొనిపోవుటకు కారణములు. వడగాలివలనగాని లేక గట్టిగా కట్టుటవలనగాని కలిగినయెడల ప్రకృతిని కాపాడుటకు యత్నించవలెను. మరియు భుజించునట్టియు పానము చేయునట్టియు కాచునట్టియు స్నానము చేయునట్టియు తైలమర్దనలుచేయునట్టియు చెమ్మగల ఔషధములను లేపనచేయుటయు నాశికముద్వారా ఔషధమును పీల్చుటయు నశ్యములను చేయుటయు యీమొదలగు నుపాయములను చేయుచుండవలెను.

(లాభము) ప్రథమదశయందు చెమ్మగలిగించుటకు కారణమేమనగా వృష్ణమగు గాలివలన శుష్కత్వము కలిగినయెడల అట్టి శుష్కత్వమును దూరపరచునట్టి వుపాయములను చెప్పబడుచున్నవి. మరియు గట్టిగా బిగించికట్టుకట్టుటవలన వుత్పన్నమైనయెడల అచ్చట చెమ్మను కలిగించుటకు కారణమేమనగా కండ్లపొరలు నీరు మృదుత్వము నివ్వవో

జనముగలదైన నిదదళయందు సహజముగా రాగలవు. కాబట్టి ప్రథమము నందు చెమ్మను కలిగించుట మంచిదని చెప్పుచున్నాను.

నేత్రములపొరలు నీర్సపడుటవలన కలుగులక్షణములు. నేత్రపొరలయందు చెమ్మ దుష్టప్రకృతి సాధారణమైనదిగాని లేక దోషయుక్తమైనదిగాని యీవ్యాధియందు అనగా ఆరోగియొక్క నేత్రము క్రిందికి జారి వ్రేలాడుచున్నదను సంజ్ఞ గాము శోచుచుండును. మరియు కండ్లను కదలునటులచేయు నరములు దుర్బలము జెందుటవలన నరములు జారి పోవుటవలన రోగి పైచూపుచూచుటకు కఠినముగాయుండును.

మరియు సాధారణదుష్టప్రకృతి అయినయెడల శోకము నొప్పి రహితముగా నుండును. దీని చిహ్నములు దోషయుక్తమైనయెడల దుఃఖము నొప్పి అవశ్యముగానుండును. మరియు మలము అధికముగాగాని స్వల్పముగాగాని యుంచినయెడల పోటు, పీకుట, సంభవించును. దోషానుసారముగా నొప్పియందు విశేషబాధ లఘుత్వము తీక్షత్వము కలుగుసుగాన దోషానుకూలముగా చికిత్సచేయవలెను.

నేత్రపొరలు సచ్చుపడునట్టి వ్యాధి చికిత్స

మలమును పక్వమునొందించిన వెనుక శరీరమునకున్ను, మెదడునకున్ను వుచితమగు మాత్రిలతోనున్న యారజ్ యిత్యాది ఔషధములతో స్వశ్ఛతనొందించవలెను. పిమ్మట ప్రిధానఅంగమును బాగుచేయుటకై వుచితమగు గండూషముల చేయవలెను. మరియు, మస్తంగి, రాతినజ్, వన యీవస్తువులు వేరు వేరుగా బీజరహిత దాక్షపండ్లతో కలిపి నమలించవలెను. మరియు, పక్షులమాంసము వేయించిగాని లేక యిట్టి గుణముగల యితరవస్తువులు చెమ్మను ఆరునట్టి వస్తువులను భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, దోషయుక్త దుష్టప్రకృతి యందు నరము చచ్చుపడునట్టి కారణముగాని లేక రక్తజదోషకారణమువలనగాని లేక కఫజదోషకారణమువలనగాని కలిగిన యెడల శిరా

వేదనము చేయవలెను. * తదుపరి మలమును పక్వమునొందించునట్టి బలముగల విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధములను వుపయోగించవలెను.

{ నేత్రములయొక్క ముశీమియా అను పొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు }

ఈపొరయొక్క కల్పనము మెదడుయొక్క మెత్తని ఝిల్లిపొర ప్రక్కనుండి బైలువెడలిన రక్తసంబంధమగు నరము అనగా దీనిని యకృత్ సంబంధమగు నరమందురు. ప్రాణవాయువుగల నరము. యీ నరము హృదయమునుండి వెడలుచున్నది. అనగా మెదడు సంబంధమగు మెత్తని ఝిల్లి యకృత్ సంబంధమగు రక్తనాళము హృదయ సంబంధమగు జీవనరము మొదలగువాని నాశ్రయించి యుండు పొర దీనిని ముశీమియా అందురు. దీనిని ముశీమియా అనుటకు కారణమేమనగా సబికియాపైన క్రమ్ముకొనియున్నది. అనగా ముశీమియా గర్భస్థానమునందుండు శిశువుపై క్రమ్ముకొనియుండు పొరపేరు. అందువలననే

---

* శిరావేదనము చేయుటవలన గలుగు వుపకారములు రక్తజదశయందు ప్రకటనమగుచున్నవి. మరియు, కఫజదశయందు ప్రకృతి శక్తి, ఆయువు, ఋతువు, వర్షము, మొదలగునవి అనుకూలముగా నున్న యెడల రక్తము క్షీణముచేయుటవలన మిక్కిలి లాభముకలదు. అనగా రక్తము,దోషములను సంగ్రహించి పరుగెత్తుటయందు మిక్కిలి సామర్థ్యముగలది. కాబట్టి రక్తమోక్షణము చేయుటవలన కఫదోషముకూడా వెడలిపోవును. యిందువలననే రక్తమోక్షణమువలన సంపూర్ణదోషములను నిస్సారము చేయుచున్నది. మరియు, శరీరమునందు శుష్కత్వము కలిగించుట అవశ్యముగాన సరహోఅజ్ బాబ్ అను గ్రంథకర్తగారు బుద్ధిమంతులగు వైద్యవరులు పక్షవాత వ్యాధి ఆరంభమునందుకూడా రక్తము వెడలించుటకు ఆంక్ష యిచ్చుచున్నారు. మరియు ముందు రక్తము వెడలించుటకై నరమును వెడల్పుగా ఛేదించుటకు వీలుగానుండవలెననియు రక్తము వెడలునట్టి కారణమువలన నరము వెడల్పు అగుననియు ఔషధములతో బాగు చేయవలెననియు నరము వెడల్పు అగుటవలన మలమునడిపించుటకున్ను తీసివేయుటకున్ను సహజముగా యుండునని వచించియున్నారు.

దీనిపేరు ముశీమియా పెట్టియున్నారు. ముశీమియా అనగా గర్భస్థానము. మరియు, ముశీమియా హృదయసంబంధమగు నరములు విశేషత్వము వలననే రూపమునందు కలియుచున్నది. యెందుకనగా యీపొరయందు నరములు విశేషముగా యున్నవి. మరియు, రెండవ పొరయొక్క రతూబత్ అనగా నీరు వచ్చుటకు మార్గమైయున్నది. యిందువలననే రక్తజరోగములు ఇందులో విశేషముగా యుత్పన్నమగుచున్నవి. మరియు, యిందు యేదైన యుపద్రవము ఉత్పన్నమై నేత్రసంబంధమగు నీరును చెరచుచున్నది. యెటులననగా సబికియా ఫుట్టి సబికియా పొరలో వృష్టి నొందుచున్నది. మరియు, తన భాగమును గ్రహించి మిగిలిన దానిని బాగుచేసి జుజాజియా అను రతూబత్ అనగా నీరు చేయుచున్నది.

మరియు తనభాగమును వుచ్చుకొని మిగిలినభాగమును బాగు జేసి జులైదియా అనునీరు చేయుచున్నది. ఇందువలన ముసిమియా అను పొరయందు యేదోష్టము కలిగినను కష్టమువలన కలుగుహారము అచ్చట నుండి వచ్చుచున్నది. అచ్చట దిగిపోవుచున్నది. ఒకొక్కొక్కప్పుడు ముశీమియా అను పొరవాచుటవలన అసబెముజబ్బిఫా అను వచ్చుని రంగుగల జీవనరము మెదడునుండి కంటిలోపలికి వచ్చియున్నది. అచ్చట నేత్రసంబంధమగు వెలుగు యుండునట్టి స్థానము యీవాపువలన అణగిపోవుచున్నది. మరియు దృష్టి దుర్బలముచేయుచున్నది. మరియు యీపొరయందు వ్యాధి కలుగుటవలన కలుగు చిహ్నములు అనగా నేత్రములయొక్క వెనుకవైపు అనగా పొడవు వెడల్పునందు మెరుపు వుత్పత్తియగును. మరియు నేత్రి ఆవరణమునందు అనగా ముసిమియాస్థలమునందు నొప్పిగానుండును.

ముశీమియాపొరరోగచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు రక్తమోక్షణముచేయుట వుచితస్థానమునందు రగులువేయుట కొమ్ములతో రక్తముతీయుట జలగలను బట్టించుట మృదువగువస్తువులతో శరీరమును మెత్తవరచుట అనగా ఇనప్ గోలుగింజలు

బార్ తంగ్, కామంచిఆకులు, మొదలగువస్తువులువకటిగాచేర్చి కషాయ ముకాచిఆకషాయమునందురసాంజనముగానిశియాఫెలభియజ్ గాని అర గదీసికండ్లలో వేయుటఇత్యాదివుపాయములతో రోగమునుశాంతినొందిం చవలెను. మరియు ఖర్జూరవుకాయలునూరి ఇసబ్ గోలుగుజ్జుకొద్దిగా శిర కా గుల్ రోగన్, అందుకలిపి కంటిపై పట్టువేయవలెను. మరియుశియా ఫెఅలియజ్ అను ఔషధము రక్తకాంతిని తగ్గించుటయందు అద్వితీయ మైనదిగాన మిక్కిలి స్వల్పముగా వేయవలెను. ఇందువలన హానికలుగ నేరదు. అనగా దీనిని విశేషముగా వాడుటవలన రక్తమును అపక్వము నొందించును. రోమాంచములయందు నిలిచిపోవును. యీకారణము వలననే మలము శుభ్రిపరచుటకు ముందుదీనిని కండ్లయందు వేయుట వర్జించియున్నారు. అనగా పైన వర్ణించబడియున్నది.

సబకియా పొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు.

ఈపొర అసబెతు జిబ్విఫా అను పొరప్రక్కనుండివుత్పత్తి అయినది. మరియు నిది జుజాజియా తధా జులైదియా ఽతూబతు అనగా నీరుపై ని వీటివెనుకవైపునుండి కలిగినదై వీనితో అంటుకొనియుండును. అన గా జులైదియా మరియు బైజియా అనగా నేత్రముయొక్క గ్రుడ్డు తెల్ల నికాంతికలిగియుండు నీరు మధ్యనున్నది. ఈకారణమువలన యీపొర యీరెండువిధములనీళ్ళను ఆక్రమించియున్నది. అనగా నీళ్ళనుచుట్టు కొనియున్నది. ఈకారణమువలన దీని అర్ధానుసారముగా దీనిపేరు శబకి యా అనిపెట్టబడియె మరియు కారణమువలన కూడా దీనిని సబకియా అనుచున్నారు. అనగా మృదువగు ఝిల్లీపొరనుండి విశేషముగా నర ములు యీపొరయందువచ్చియున్నవి. కాబట్టి నిది వల యాకారముగా నరములతో అల్లుకొనియున్నది. మరియు కొందరువైద్యులు దీనిని పొర యని భావించరు. యెందుకనగా వారిమతమునందు పొరఒకవస్తువును కప్పబడి యుండవలెనని యందురు. ఈసందర్భమును గమనమునందుం

దిరి గాని సబకియా యిటులకాదు వారిమతమునందుకూడా నేత్రపొర యని భావించబడుచున్నది.

నేత్రవ్యాధులయందు యేవ్యాధి యీపొరవలన కలుగువ్యాధులకంటె మిక్కిలి కఠినమైన వ్యాధి వేరులేదని గ్రహించవలెను. దీనికి రెండు కారణములు గలవు. (1) ఔషధశక్తి యింతవరకు ప్రవేశపెట్టుట చాలాదుస్తరము. మరియు, పైలేపన అయినను నేత్రములయందుపయోగించినను ఔషధశక్తి రోగస్థానమునందు ప్రవేశించనేరదు. (2) యీపొర రెండవ వస్తువును వేగిరము గ్రహించుచున్నది. మరియు, యీపొరయందు నరములు విశేషముగానున్నవి. కాబట్టి విశేషములము పొరయందు స్రవించుచుండును. మరియు, అచ్చట నిలిచియుండు కారణమువలననున్ను యీపొర రతూబతె జలీదియా నమీపమునందున్నది. మరియు, అనబెముజ్జవ్విఫాతో కలిసియున్నది. గనుక ప్రాణవాయువు యొక్క ప్రకాశము ఉష్ణముగలది. యీపొరయొక్క ఉపద్రవము హాని జలీదియా అనబెముజ్జవ్విఫాలో చేరుచున్నది. యీపొరయందు అయిదు విధముల రోగములు కలుగుచున్నవి.

యరకాన్ అనగా కమలవాత లక్షణములు.

ఈరోగము కంటిలోపల యుత్పత్తియగును. ఈరోగము కలిగిన వెంటనే నీరుస్రవించనారంభించును. నీరుస్రవించుటకు కారణము కమలవాతమునందు నీరుస్రవించవు. దీనికారణమేమనగా యీవ్యాధి కేవలము తబకెముల్తహీమా అనగా నేత్రముపై నాక్రమించియుండు మొదటిపొరస్థియీపొర రంగుగలదైనయెడల కమలవాతమునకు విరుద్ధముగానుండును. యెటులననగా యిందులో నేత్రము శుష్కించి నీరుస్రవించుట తటస్థించును. అనగా దీనిమలము సబకియా అను పొరయందు కలుగుచున్నది. మరియు నేత్రము వెంట నీళ్ళు స్రవించుటకు కారణము స్వల్పపిత్తము సబకియా అను పొరయందు పడుచున్నది. ఈపొరయొక్క జ్ఞానశక్తి తేజస్సుగలిగియుండును. కాబట్టి అధిక కష్టము సంభవించి ఈపిత్త

మును జలిదియాయందు ప్రవేశపెట్టుచున్నది. అనగా రసమును ప్రవేశపెట్టుటవలన యాపిత్తము యావత్తు పొరలయందు ఆక్రమించుకొనును గాన యావత్తు పొరలను తనస్వభావికరంగు కలిగించుచున్నది. మరియు నీళ్ళతో జేరి బైటికివెడలుచున్నది.

—యర్కాన్ అనగా కమలవాత చికిత్స.—

ఈవ్యాధియందు అవసరమున్నచో నరేరు అనునరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. తదుపరి కరక్కాయలకషాయముతో శరీరమును మృదువరచవలెను. శోధనానంతరము శియాప్ అబియజ్ ఆడశిశువుగల తల్లిచనుపాలయందు కలిపి కండ్లకో పోయవలెను. మరియు ఇసప్ గోలుగింజలగుజ్జు కాశినిరసము కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన గుల్ రోగస్ యీమొదలగునవి వకటిగాచేర్చి కండ్లపై వట్టువ్వేయవలెను. మరియు మలముయొక్క తీవ్రతయందు దుర్బలము ప్రకటనమైనచో తగ్గనారంభించును. మరియు శేషించిన మలమును వెడలించుటకై బనప్షా ఖిసమి బాబూనా అకలీలుల్ మలిక్ యీమొదలగు వస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను.

(2) ఈవ్యాధి మలసంబంధమగు బంధనము పొరలయొక్క నరములయందు కలుగుచున్నది. ఈకారణమువలన (తూబతేజాజియా అనగా కంటి సంబంధమగునీరు జలిదియాయందు ప్రవహించునట్టి రసము నిలిచిపోవును. యెందుకనగా యీరసము ప్రథమమునందు ముశిమియా అనుపొరనుండి నబకియా పొరయందు చేరుచున్నది. మరియు నబకియాపొరనుండి జుజాజియా మరియు జలిదియా రతూబత్ అనగా నీరునందుచేరుచున్నది. ఇట్లు చేరునట్టినీరు యీనమయమునందు నబకియా అనుపొరయందు బంధమేర్పడుటవలన అవశ్యముగా వుక్తరతూబతు అనగా నీరునందు రసము ప్రవేశించుట నిలిచిపోవును. మరియు ఈ యీపొరయందు తిమ్మిరికలుగుటకు చిన్నెములు యేమనగా కన్ను లోభాగమునకులాగికొనిపోవుట మరియు కన్నుయెండిపోవుట కంటియం

దు రతూబత్ అనగా నీరు ప్రకటనముకాజాలకపోవును గాన రోగికండ్లు నొప్పి కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

2వ. కమలవాత చికిత్స.

ఈరోగమునందు శిరావేదనము చేయుట ఉత్తమము. మరియు, శరీరము స్వస్థతనొంది బంధనమును విడదీయుటకై శికంజబీను, బిజూరి, మరియు, దేశీయ ఔషధములను సేవించవలెను. మరియు, బంధనము అనగా ముడి విడిపోయిన వెనుక నేత్రము ఆరోగ్యము నొందుటకై శేషించియున్న శుష్కత్వమును తొలగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి ఔషధములను నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు, సర్వశరీరమునకు చెమ్మకలిగించుటకు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, నేత్రములు తమ నిజదశయందు రానియెడల బంధనము విడదీయకముందు మిక్కిలి చెమ్మకలిగించునట్టి ఔషధములను యుపయోగించుట వలన యేమియు లాభము కలుగనేరదు. ఒక్కొకప్పుడు నరములు నిండి నరములయందు పీసు తటస్థించిన యెడల విశేషహాని కలిగించును.

(3) రుధిరజ కమలవాత లక్షణములు

(3) వ. ఈవ్యాధియందు సబకియా అను పొరతో చేరియుండు నరమునందు యేదో ఒక నరముయొక్క ముక్కము చిట్లిపోయిన యెడల ఆనరమునుండి విశేషముగా రుధిరము వెడలి తబకెముల్తహిమా అనగా నేత్రము పైభాగమునందుండు వలచని పొరయందు వచ్చుచుండును. మరియు, తబకెఇనబియా అనగా నేత్రము పైభాగమునందుగల మూడవపొర. మరియు, తబకెకర్నియా అనగా నేత్రముపైనుండు రెండవ పొర. దీనిక్రింద ఇటుల అనారోగ్యముగా నుండును. మరియు, యీకారణమువలన కేవలము ముల్తహిమా అనుపొర కుళ్ళిపోవును. కాబట్టి తెలుపు, నలుపు రంగులను త్రోసివేయును. అనగా ఇచ్చట మలము తబకెకర్నియా, తబకెఇనబియా, యందుకూడా కలిగినయెడల తెలుపు, నలుపురంగులను త్రోయజాలదు. మరియు, యెప్పుడును ఉత్తరుధిర

ము కేవలము కంటిరెప్పలయందు చేరుచున్నది. ఇది ఒకరెప్పయందు గాని, లేక రెండురెప్పలయందుగాని రుధిరము చేరునట్టి కారణమువలన కనురెప్పలు ఉబ్బుచున్నవి. కనురెప్పలుబ్బుటవలన కండ్లువిప్పుటకు కష్టముగా నుండును. మరియొకప్పుడు ముల్తహిమా అను పొరయందున్ను రెప్పలయందున్ను రక్తము ప్రవహించుచుండును. ముల్తహిమాఅను కంటిపొరయందున్ను కంటిరెప్పలయందుకూడా జనించుచున్నది. అనగా యీరోగకారణము సబికియాఅను పొరయందు కలుగుచున్నది. యీకారణమువలన యీపొరయొక్క రోగము గ్రహించబడును.

మరియు, ఒక్కొక్క ప్రత్యేక దశానుసారముగా రెప్పలరోగముయందు భావించుదురు యీవాపు సూక్ష్మనరములు చిట్లుటవలన ముల్తహిమాపొరయందున్ను, రెప్పలయందున్ను ఉత్పన్నమగును. అనగా ముల్తహిమాఅనుపొర రెప్పలతో కలసియుండును. ఇట్టిదశయందు సబకియాఅను పొరతో యేమి సంబంధము కలుగకుండును. మరియు, యీవాపు పసిబిడ్డలకు విశేషముగా కలుగునని గ్రహించవలెను దీనిని బద్దీనజ్అని వాడబడును. యీవ్యాధిపెద్దలకు కలిగినయెడల సీగ్ అని చెప్పుచున్నారు. యీవ్యాధి పిల్లలకుమాత్రము విశేషముగా కలుగును.

(లాభము) కంటితెల్లగ్రుడ్డువాచుటకు కారణము. ముల్తహిమాపొరయందు మలము చేరుచున్నది. మరియు, రెప్పలు వాచుట, బైటివైపుకు తిరుగబడుట మొదలగునవి దీనిచిన్నెములు. మలము రెప్పలయందు చేరుటవలన రెప్పలు విశేషముగా ఉబ్బుచున్నవి. యెల్లప్పుడు రెప్పలు కదలించజాలకుండును. మరియు, కండ్లు కనుపించవు. ఒకప్పుడు రెప్పలు లోభాగము చిట్లిపోవును. ఇట్లుచిట్లుటవలన రెప్పలనుండి విశేషముగా రక్తము స్రవించుచుండును. అప్పుడప్పుడు మలము వృద్ధినొందినయెడల రెప్పలలో గుల్లలు లేవనారంభించును.

రుధిరజనకగాంగ్రీనా చికిత్స

ఈవ్యాధియందు అవశ్యముకలిగినఎడల సరేరుఅనునరమును ఛేదించి తలవెనుక రెండువైపులయందు రక్తులువేయవలెను. విశేష రక్తముతీసివేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన బాధతగ్గనిఎడల కరకాయకషాయము, చింతపండు, మాదిఫలరసము మొదలగువానితో శరీరమునకు మృదుత్వమునొందించవలెను. ఇటుల అనేకపర్యాయములు ఉపయోగించి తదుపరి మలమును వెడలించవలెను. దీనివలన శక్తి నిలిచియుండును. విశేషముగాభుజించకూడదు అనగా లఘువుగాభుజించవలెను. మొదటిదినము మొదలు మూడవదినము నాలుగవదినము వరకు కేవలముచనుపాలు మాత్రము కండ్లలో పోయవలెను. అథవా, పిస్తాకాయబెరడు చిరిసెనగలు రసాంజనము దానిమ్మకాయగుజ్జు, నూరి కాశిని ఆకులు కాశినిగింజలు మొదలగునవి నీరు వేరుగా గాని వకటిగా చేర్చిగాని నూరిఅందులో గుల్ రోగన్ అనగా గులాబిపూలతో చేయబడిన నూనె కలిపి కండ్లపైపట్టువేయవలెను. మూడవ నాలుగవ దినమునందు శియాఫ్ జరూరెతులకాయ తయారుచేసి పరిశుభ్రమగు చనుపాలయందు కలిపిగాని లేక ఇసబ్ గోలుగింజల గుజ్జుయందుగాని లేక బేదానాగింజల గుజ్జుయందుగాని అరగదీసి రెప్పలపైపట్టువేయవలెను. మరియు 7 దినములతరువాత జరూరె అస్పరెనగీకు అనగా చిన్నది. మరియు శియాఫెఅహమరెలయ్యాన్ మరియు జరూరేసీమాసీమ్ జరూరెయబియజ్ నగము జరూరేఅజఫర్ కలిపి ఉపయోగించవలెను. ఇట్లుచేయునప్పుడు వ్యాధితగ్గనారంభించును. అప్పుడు జరూరేఅజఫర్ కబీర్ అనగాపెద్దది వుపయోగించవలెను. మరియు కనురెప్పవాచి గాయమై కఠినముగా తెరవబడినయెడల యీనుపాయములవలన యేమిబాధయు ప్రాప్తించనిచో జరూరేఅగబ్ వుపయోగించవలెను. మరియు జరూరె రెప్పలపై చేయవలెనుగాని, కంటిలోపలమాత్రము వేయకూడదు. రో

గళాంతమునందు, రెప్పలయందు దురద ఉత్పన్నమైనచో శియాపెలబి యజ్తోగాని అహామార్లయ్యాన్తోగాని రెప్పలను గీరవలెను.

—జరూరే * మలకాయు చేయుక్రమము.—.

గాడిదెపాలయందు శుద్ధిచేయుబడిన అంజరూద్, నిశస్తా అనగా గోధుమసత్తు, తుమ్మజిగురు, కలకండ యీనాలుగువస్తువులు సమానముగా చేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసియుంచుకొని సమయానుకూలముగా ప్రయోగించవలెను.

—2 ముందు ఔషధముకంటె బలముగల ఔషధము.—

శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ 35 మాషములు, కలకండ $10\frac{1}{2}$ మాషములు, గోధుమసత్తు $3\frac{1}{2}$ మాషము, సముద్రపునురుగు $1\frac{3}{4}$ మాషము యీవస్తువులను నూరి వస్త్రగాలితముజేసి యుపయోగించవలెను.

జరూరెఅజఫర్, సగీర్ అను ఔషధమును కరనియాపొరయొక్క వెనుక అధ్యాయమునందు చెప్పబడినది.

—శియాఫెఅహామరెలయ్యాన్ చేయుక్రమము.—

శాదనజ్అదసీ మగసూల్ అనగా చిరిశెనగలతో సమానముగానుండు వకవిధమగు రాయి. విధిపూర్వకముగా శుద్ధిచేసినది. 32 మాషములు.28 మాషము తాంబ్రభస్మము, శుద్ధిచేసినముత్యములు, ఆకుపత్రి ఇవి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 14 మాషములు,తుమ్మజిగురు కతిరాఅనగా బాదంజిగురు, శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు కహారోబా, కుంకుమపువ్వు, యివిప్రత్యేకము $3\frac{1}{2}$ మాషములు. ఈ వస్తువులనుచూర్ణించి, వస్త్రగాలితముచేసి కేవలము ద్రాక్షసారాయితోనూరి కనికెలుచేసి యుంచవలెను. దీనిని శియాఫ్ అహామరెలయ్యాన్ అనుచున్నారు.

---

* జరూరె అనగా యెండువస్తువులను చూర్ణించి ఆచూర్ణమును నేత్రములయందుగాని వ్రణములయందుగాని చల్లుటకు జరూరె అందురు.

జరూరెనిమాసీమ్

అనగా జరూరెమలకాయా, మరియు అజఫరెసగీరు యీరెండవుషధములు సమానముగాచేర్చి కలువుకొనుటవలన దానిని జరూరెనిమాసీమ్ అందురు.

జరూరెఅజఫర్‌కబీర్ చేయుక్రమము.

శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ 24½ మాషములు, కుంకుమపువ్వు 10 మాషములు, మామిసా 7½ మాషములు, ముసాంబరము నల్లహంము గోధుమసత్తు, గులాబిపూలు యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు పాలమడ్డి 6 తులములు యీవస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి యుంచుకొని వుపయోగించవలెను. మరియు, ఈరెండు ఔషధములున్ను ఖరాబాదీకబీర్ అను గ్రంథమునుండి సంగ్రహించబడెను.

సుర్‌యొక వర్దీసజ్ అను వ్యాధిలక్షణములు

ఒక విధమగు వర్దీసజ్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి బహుసకృతుగా ఉత్పన్నమగును. యీవ్యాధి కండ్లయందు శుష్కత్వము కలుగుటవలన కండ్లయందుపోటు విశేషముగా సంభవించి యేమితోచక అగంమ్యగోచరుడై యుండును. మరియు ఇట్టి కష్టమునంభవించినను కన్నుయెరువుగాని, వాపుగాని యుండనేరదు. గాని తలవురిమాత్రము కాలిపోయినటులతోచుట మొదలగు లక్షణములుగల వ్యాధిని వర్దీసజ్అని చెప్పుదురు.

వర్దీసజ్ వ్యాధి చికిత్స.

శరీరమునందు,నేత్రములయందు ప్రకృతిస్థిరపరచుటకై పరిశోధన చేయవలెను. అనగా చెమ్మను కలిగించవలెను. మరియు ఆవిరి పరమాణువులను మెదడునందు చేరకుండునటుల ఆపవలెను.

4 వ వ్యాధి సుద్దాయహాదకా అనగా కంటిగ్రుడ్డునందు కలుగు నొప్పిపేరు. మరియు, శాకికెలయిక్ అనగా నిది కంటిచుట్టు పోటు కలుగువ్యాధి. మరియు, సూదితో పొడచినటుల పోటుకలుగును. ఒకొ్కక వ్వుడు పోటులేకుండును. మరియునిది పార్శ్వపునొప్పియందు కలుగుచున్నది. యీనొప్పి మూడు కారణములవలన కలుగుచున్నది. (1) యీ వ్యాధి కలిగించునట్టి నరములు సబికియాఅను పొరతో కలిసి యుండును. ఆనరములయందు మలదోషమువలన బంధనము యేర్పడి మార్గములు బంధించబడును. అందుండి చెడుఆవిరి పరమాణువులు బైలుదేరును. శరీరము ఆ ఆవిరి పరమాణువులను దూరపరచుటకై ప్రాణవాయువును శుభ్రపరచుటకు హృదయసంబంధమగు నరములకు బలపూర్వకముగా నడిపించుచుండును. గాన, యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీనిని కన్ను పోటు అందురు,

1వ. కన్నుపోటు చికిత్స

మలమును శుభ్రపరచుటకై యారజ్ మాత్రలను వుపయోగించవలెను. మరియు, కణతలయందు జలగలను పట్టించి రక్తమును తీయించవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రోగము శాంతినొందును. యీకారణమువలన దీనిని వర్ణింపబడినది.

2వ. కన్నుపోటు లక్షణములు

ఈరోగము కలుగుటకు కారణము రుధిరము, ఉష్ణము కలిసి యుండుటవలన ఉష్ణఆవిరి పరమాణువులు ఆరక్తమునుండి బైలువెడలి పోటుకలిగించును.

2వ. కన్నుపోటు చికిత్స

ఈరోగమునందు వుష్ణప్రకోపము తగ్గించుటకై చల్లని ఔషధములు ఉపయోగించవలెను. మరియు, వుదిలమని తోదిన మొదల రక్తమోక్షణము చేయవలెను.

(లి)వ ప్రకరణము. యీరోగలక్షణములు హృదయసంబంధ మగు నరములయందు మలమునిండి నరములు యీ మలముతో సంపూ ర్ణముగానిండి పిమ్మట శబకియా అను పొరలో ప్రవేశించి కన్నులోపల నొప్పిని కలిగించును. దీనిని కొందరు మలము నేత్రముయొక్క శబకియా పొరయందు ప్రవేశించిన యెడల అట్టి స్థితియందు అర్ధతలనొప్పి మరియు, కణతలయందుపోటు వుత్పన్నమగును. వుక్తమలము విశేషము గా కలిగినయెడల తలయందు ఒకపార్శ్వమునొప్పి కంటిసగము గ్రుడ్డు నందు శూలకలిగించునని కొందరిమతము.

(లాభము) హృదయసంబంధమగు గుల్లనరములయందు మలము నిండి ఒకటిగాచేరి ఘనీభవించిన యెడల యీవ్యాధి తటస్థించును. ఇట్లు కలుగురోగము రెండువిధములుగావర్ణించబడినది. అందు (1) హృదయ మునందు హృదయసంబంధమగు మలముయొక్క దోషము హృదయ నరములయందు ఘనీభవించుచున్నది. (2) యకృత్ సంబంధమగు గుల్లనరముల మలము ప్రాణవాయువు సంబంధమగు నరముల శాఖల నుండి ప్రాణసంబంధమగు నరముల మధ్యను హృదయ సంబంధనరముల యందు చేరుచున్నది.

శివ. కన్నుపోటు చికిత్స

పార్శ్వపునొప్పియందు చెప్పబడిన చికిత్స యీవ్యాధియందు ఉపయోగించునని గ్రహించవలెను. మరియు, ఆవశ్యకమని తోచినచో శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, విరోచనఔషధములను వుప యోగించవలెను. అదురునట్టి నరములను బంధించవలెను. యీరోగము యొక్క చికిత్సయందు అసావధానముగా యుండక తత్క్షణమె చికిత్స చేయవలెను. శిరావేదనచేయుటలో త్వరపడవలెను. యిటుల చేయుట వలన గొప్ప గొప్ప దుఃఖములు భయము తొలంగును. మరియు, యీగ్రంథకర్త యీవ్యాధిని నిజాలుల్ మా అనగా కంటియందు నీరు దిగుటగాని లేక పొరలు విడల్పుచేయుచున్నది. మరియు, రతూబతెల్లై

యా అనగా కంటినీరును చెరుచున్నది. కాబట్టి శిరావేదనము చేయుటలో త్వరితముగా చేయవలెను. మరియు, చికిత్సలో ఆలశ్యముచేయకూడదు. ఆలశ్యముచేసిన యెడల యితర వ్యాధులను కలిగించుటకు కారణమగునని వచించిరి.

నేత్రములయందు వేయునట్టి ఔషధములు.

ఎర్రకూరరసమునందు సియాఫామామిసా అనగా వక చెట్టుజాతి. దీనిగింజలు గసగసాలతో సమానముగాయుండును. రసాంజనము కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొన ఆడశిశువుతల్లిపాలు గుల్రోగ మొదలగునవి వకటిగా చేర్చి కండ్లలో పోయవలెను. తలయందు అదురు వలన విశేషకష్టముగా యున్నచో తీక్ష్ణముగు జిగటగల వస్తువులను కాగితమునకు వట్టించి కణతలకు వేయవలెను. ఈఔషధముచేయుపద్ధతి అనగా కాశినివిత్తులు కావాలువిత్తులు, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు రసాంజనము 10న్నర మాషములు నల్లమందు 1¼మాషములు. యీమొదలగువస్తువులనునూరి ఇనప్ గోలు గింజలగుజ్జు నందుకలిపి బట్టకుగాని కాగితమునకుగాని 3న్నర మాషములు లేపనముచేసి కణతలపై అంటించవలెను. దీనివలన శుష్కత్వము కలుగును. ఇటులచేయుటవలన తలనొప్పిహరించును. మలము నశింపజేయును.

(5) ఈరోగము పొరలయందు తవ్రుకెఇ త్రిసాల్ యందు రణముగాని వాపుగాని పుట్టుచున్నయగును. తిరిగి ప్రకాశముకూడా దీనియందు ఆక్రమించియున్నది. ఇట్టిస్థితి యందు కంటి నల్లభాగములయందును చేరి కంటి రతుబతు అనగా నీరునందు ప్రవేశించి దృష్టిని వకేవరియాయము నశింపజేయును. ఈవ్యాధిని ఇన్తిశారూన్నూర అని చెప్పుదురు. మరియు జజామె అదజాశల్ఐన్ అనికూడా చెప్పుదురు. అనగా కన్నుయొక్క యావత్తుభాగములయందుగల ప్రకాశమును చెరుచునట్టి వ్యాధిఅనిఅర్థ

ము. యీవ్యాధియందు యేచికిత్సచేయుటకున్ను చికిత్సచెప్పబడియుండ లేదు. కారణమేమనగా యీవ్యాధి ఆరంభదశయందే దృష్టినిచేరిచి నేత్రిఅంగములను భంగపరచును.

రతూబత్ జుజాజియా అనగా కండ్ల సంబంధమగు నీరు యందు కలుగురోగములు

జుజాజియా అనగా కంటిసంబంధమగునీరు అనగా ఈద్రవము. నీరు స్వచ్ఛముగను చిక్కగను తెల్లగానుండు రంగునందు కొంచెము మెరుపుకలిగి కరిగించినగాజువలెనుండును. గనుగనే దీనిని జుజాజియా అని పేరుపెట్టుటకు కారణమైనది ఈనీరు జులైదియా అనునీరుయొక్క వెనుకభాగమునందు జులైదియా అను నీరునకు విశేషముగా ఆక్రమించుకొనియున్నది. మరియు దీనిద్వారా జులైదియాలో రసమునుచేర్చుచున్నది. యీసంబంధమగు వ్యాధులు నేత్రసంబంధమగు యావత్తు వ్యాధులకంటె చికిత్సచేయుటయందు మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. యెందుకనగా ఔషధము కండ్లయందున్ను కండ్లపై భాగమునందు యుపయోగించుదురుగాని యీవ్యాధులు మిక్కిలిలోభాగమునందు కలుగుటవలన ఔషధముయొక్కశక్తి అంతవరకు ప్రవేశించుటకు మిక్కిలి ఆలశ్యమగునని గ్రహించవలెను. మరియు యీనీరు సంబంధమగు వ్యాధులలో రెండువ్యాధులు ముఖ్యమైనవి (1) యీనీరునందు రసముచేరకుండును. ఇట్లు రసముచేరకుండుటకు రెండుకారణములు గలవు- (1) అచ్చటరసము ప్రవేశపెట్టునట్టి నరములయందుగల మార్గములు బంధించబడియుండును. (2) మలము విశేషముగా తీయుటవలన ఇటులనేయితరకారణములవలన నష్టముకలుగును. ఇందువలన శుష్కత్వము ప్రవేశించి వ్యాధిసంభవించును. దీనిచిహ్నములు అనగా రోగినేత్రములను

కదలి చలించుచుండుట కంటిగ్రుడ్లలోపల ముల్లుగాని రాయి గాని యుండి గ్రుచ్చుకొనుచున్నదని భ్రమించుట సూర్య కిరణములను బొత్తుగా చూడలేకపోవుట వెలుగుసహించ జాలకుండుట రెండునేత్రములు లోభాగమునకీడ్చుట కండ్లవెంట నీరు స్రవించుచుండుట మొదలగునవి మలసంబంధమగు బంధనమువలన కలుగులక్షణములని గ్రహించవలెను మరియు, ప్రకోపకవ్వాతు నరములు పూర్ణముగా నుండినయెడల నేత్రసంబంధమగు నీరునందువ్యతిరేకముగా నేత్రములలో నీళ్ళుస్రవించుచుండును. ఒకప్పుడు రోగి చెవులవెంబడి చీమువంటి పదార్థము స్రవించనారంభించును. నోరుచప్పగానుండును. మరియు, కండ్లవెంట నీరు స్రవించుట చెవులవెంట చీముకారుట నోరు చప్పగానుండుట యీ మొదలగునవి మలబంధనమువలన రసము ప్రవేశించని స్థలమునుండి ఉత్పత్తియగుచున్నవి. మరియు, బంధనముగల కారణమువలన రసము ప్రవహించకుండును. కాబట్టి అప్పుడు శుష్కత్వమేర్పడి నేత్రములలోభాగమునకు పీడ్వబడుచున్నవి, గాని బంధనముల చిహ్నములేమియు కనుపించవు. అయినను బంధనముయొక్క ఉపద్రవమువలన రెండవ అంగమును చెంది యీవ్యాధి కలిగించుటకు కారణమగుచున్నది.

—నేత్రసంబంధమగు నీరు చికిత్స—

ఈవ్యాధియందు రసముప్రవేశించుటకు కారణము బంధనముకలిగి యున్న యెడల దీని అనుసారముగా విరోచనమునకు ఔషధముల నిచ్చి దోషబంధనము అనగా పిటికె హరించునట్లు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, అప్పటి మలము చల్లగానున్న యెడల సోపు, ముంబగడ్డి, పాటిలీగె, పాటితీగె త్తులు, మొదలగు [illegible] షర్బత్తు ధీనారుతో సహా కలిపి పానముచేయవలెను మలము ఉష్ణముగానున్న యెడల [illegible], అతిమధురము, కాసాని, ద్రాక్షపండ్లు, బేదానా, పర్పాటకము యీ మొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి సాదా

శికింజబీన్ కలిపి యివ్వవలెను. హస్తగంబ కనుకు నా నువలన బాధ నము బహునిర్బంధముగా కలుగును కాబట్టి చెమ్మను కలిగించుటకై ఖర్బూజా, ఖతమీా ఆకులు నూరి కోడిగ్రుడ్లు తెల్లసొన బనప్షా తైల ము యీావస్తువులను కలిపి కండ్లకు లేపనము చేయవలెను. తదుపరి శియా ప్అబియజ్ ఆడశిశువు తల్లిపాలలో అరగదీసి నేత్రములలో వేయవ లెను. మరియు, బనప్షా తైలములో నస్యము చేయవలెను

మరియు రసముచేరని కారణమువలన శుష్కత్వము కలిగినను, నరములు చిట్లిపోయినను చెమ్మకలిగించు విషయమై మిక్కిలి పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా చనుపాలు తల్లిపై వేయుచుండవలెను. లఘువగు రుచి అనుసారముగా పథ్యకర ఆహారపదార్థములను భుజించవలెను. మరి యు, చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలాదులతో నస్యము చేయుట యీతై లము తలకు మర్దించుట మొదలగునవి లాభదాయకములు.

(2) యీవ్యాధియందు కండ్లు గాజువలెనే పెద్దవగును. రోగికం డ్లుతెరచుటకు మూయుటకు కష్టముగా నుండును. ఆ కష్టముమీాద విప్ప గలుగును మరియు, కండ్లు విప్పినప్పుడు నేత్రములు వూడి పడునేమో యని సందేహము తోచుచుండును. యీకారణమువలన నేత్రములు పెద్దవగుచుండును. దీనిని అరబ్బిభాషయందు హాజుల్ఐన్ అని చెప్పు దురు. అనగా కండ్లు బైటికివచ్చుట అని అర్థము. కండ్లుబైటికివచ్చుటకు రెండు కారణములుగలవు (1) అచటనుండు నరములలో యీరు సం బంధమగు రసము ప్రవేసించి నరములు వెడల్పు అయినందున రసము విశే షముగా చేరును. కాబట్టి వ్రక్తములము యీరసములో చెమ్మగిలి అవ శ్యముగాలోన నడుండి బైటికివచ్చును. మరియు, కండ్లు బైటికివచ్చు ట, వుబ్బుట, కీసులాడుచుండుట, అనగా టాకు మాటలాడుటకు నొప్పిగా నుండుట యీవివరయందు లెక్కింపబడును. మరియు కొవ్వపబిగబట్టి నటుల తోచుట దీనియం దుకూడా నరములు విశాలమగుటకు ఒకభేద ము కలదు. విశాలమగుట వలన కలుగు చిన్నెములు. నేత్రముపెంట

చిక్కని జిగురుగల చముకంటి నీరు వెడలుట యని గ్రహించవలెను. (2) రెండవ కారణము మురుగు పొరలయందు ప్రవేశించును. ఆపొరలు యీమలము విశేషముగా స్రవించుటవలన మందమగును. అనగా స్త్రీలకు రజోధర్మము నిలిచిన కారణమువలన గర్భకాలమునందు కలుగునటుల యీవ్యాధియందుకూడా కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు, వెనుక చెప్పినవ్యాధి కఠినముకాదు మరియు, యీవ్యాధిని హాజాజ్ అను రతూబత్ జుజాజియా రోగమునందు చేర్చుట, ఆలోచించుట అసంభవము. యెందుకనగా యిది నేత్రసంబంధమగు యావత్తు పొరలయందు పుత్పన్నమగును.

నేత్రము పైకొచ్చునట్టి వ్యాధిచికిత్స

తల శుభ్రపరుటకై శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు రక్తలు వేయవలెను. వస్తికర్మవలన పరోచకఔషధములవలన విరోచనము చేయించవలెను. మరియు సాధారణముగా శరీరమును పరిశుభ్రపరచిన వెనుక కండ్లు శుభ్రపరుటకై మలము హరించి నశింపజేయునట్టి నేత్రములయందుండి స్రవించునీరు తీసివేయునట్టిన్ని మొదలగువానిని హరింపజేయునట్టి కరక్కాయలు, పిప్పళ్లు, నిరుల్లిరసము, సోపురసము, అజామోదపురసము మొదలగువానితో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా శియాఫన మాగ్ అను ఔషధము అరగదీసి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు స్వల్పముగా భుజించుట, సముసకినలకంటె మిక్కిలి లాభదాయకము. యెటులనగా మలమునుయొక్క సహాయ్యమును హరించును. నేత్రములు పైకివచ్చుటకున్ను, నేత్రరోగముల అంతమందున్ను, విశేషలాభదాయకములగు ఔషధములను వేరు వేరు అధ్యాయములయందు వర్ణించబడి యున్నది.

రతూబతె జులైదియా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరు లక్షణములు

ఈనీరు నేత్రములందు యావత్తుభాగములకంటె శ్రేష్టమైనవి. యెందుకనగా ప్రధానమగు దృష్టి యీనీరుతో సంబంధము కలిగియుండును. శేషభాగములు దీని ఆధీనమైయుండును. యెందుచేతనగా యిది నేత్రమధ్యమునందు వుత్పత్తిఅయినది. యిది, మంచుగడ్డతో సమానమగు రంగుకలిగి స్థిరముగాయున్నది. గనుకనే దీనిని జుదిలైయా అనిపిలువబడును. దీని ఆకారము గుండ్రముగా యుండును. కాబట్టి దీనిని బర్దియా అనగా వడిగళ్ళు అనియుందురు. గాని అరబ్బిలో జలీబరూప్ (వడిగళ్లు) అనుచున్నారు. మరియు బర్ద్ అనగా వడిగండ్లు అని అర్థము. మరియు, జులైదియా యొక్క ముందుభాగము వెడల్పుగను పరువువలెనుండును. వెనుకభాగము పొడవుగా నుండును. మరియు, ముందుభాగము పరువువలె నుండుటవలన పొరయొక్క ఆకారము యిందుపై పడుటకు అధికస్థలము కలుగును మరియు క్షుద్రపదార్థములకుకూడా అధికభాగము కలుగును. మరియు వెనుకభాగము పొడవుగా నుండుటవలన అనబియు జబ్బీయాయందు రూపము యొక్క ఛాయ బాగుగా కనుపించును. మరియు యీనీరునందు రోగము సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును. ఆరోగములు విశేషముగా యుండును. అప్పట ఒకటిగా నుండునుగాన దీనిని యిందు రెండు భేదములతో చెప్పుచున్నారు.

సంయోగములవలన ఉత్పన్నమగు రోగభేదములు

ఈరోగములు ఆరువిధములుగానుండును. యీ నీరుయొక్క ఆకారము మారిపోవును. అది ఆరువైపులలో నేదోనొకవైపుకు అల్లుకొనిపోవును. యిందువలన నిది 6 విధములుగా మారునని చెప్పితిని.

(1) నీరు వెనుకవైపు అనగా లోభాగమునకు దిగిపోవును. నీరుయొక్క కార్యములు జుజాజియా అను నీరుతగ్గుటవలన కలుగుచున్నవి. అనగా శబకియా అను పొరయందు నీరుబంధి చబడుటవలన యీ నీరుయొక్క రసము జులేదియా అను పొరయందు ప్రవేశించును. యిందు విషయమై ప్రత్యేక ప్రత్యేక స్థానములయందు వర్ణించబడినవి.

(2) ఠతూబత్ అనగా నీరు ముందు భాగమునందు ప్రవేశించి బైటికివచ్చును యీ అంశము రెండు విధములుగానుండును. మరియు, జుజాజియా అను నీరు తడిచి చెమ్మగిలును. యిటుల చెమ్మయగుట వలన బైటిభాగమునకు వచ్చును. దీనిని జుజాజియా సంబంధమగు రోగములయందు వర్ణించబడియున్నది. యిచ్చట నరములు దీని వేగరమును శాంతినొందించుచున్నవి. యిట్టి కారణమువలన నరములు పట్టు వదలి కండ్లు బైటికివచ్చును, గాని కండ్లు పెద్దవికావు. మరియు, హిజూజ్ అనగా కండ్లు పైకివచ్చుటవలన ఆనీరుతో జుజాజియా తడుచుటవలన పుత్పన్నమగును. జుజాజియా తడుచుటవలన కండ్లుబైటికి వచ్చిన యెడల కండ్లు అవశ్యముగా పెద్దవగును.

—సంయోగమువలన కలుగు కంటినీరువ్యాధి చికిత్స—

ఈవ్యాధినీరు జూజెఇ నఖూయి అనగా కండ్లు బైటికివచ్చుట జారిపోవుటకు వుపాయములు ముతలఖ్ ఇస్తర్ఖా అనగా జారుట పట్టు వదలుట అని అర్థము. యీవ్యాధి ప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నది. శేషించిన నాలుగు విధములయందు జులైదియా అను నీరు యెడమ భాగమునందున్ను, రెండవదానియందు కుడిభాగమునకున్ను, మూడవ దానియందు పైభాగమునకున్ను, నాలుగవదానియందు క్రిందిభాగమునకు దిగిపోవును. యిట్లు దిగుట రెండు విధములు.

(1) మొదటిని యెడమ కుడివైపులకు నీరు చేరినయెడల అంటు ప్రత్యేకవస్తువు వెడల్పుగా కాన్పించుచుండును.

(2) నీరుపై భాగము క్రిందిభాగమునందు చేరిన యెడల అనగా ఒకకంటినీరు పైభాగముగను, రెండవదాని నీరు క్రిందనుండి ఒకటి తన నిజదశయందున్న, రెండవది పైకి క్రిందకియున్న యెడల అట్టిదశయందు యేవస్తువు అయినను రెండు కండ్లతో చూచిన యెడల ఆవస్తువు కనుపించును. అట్టి వ్యాధిగలవానికి హాబిల్ అనగా మెల్ల అందురు యీ వ్యాధిని వేరుగా వర్ణించబడును.

సంయోగమువలన వుత్పన్నమగు రెండవ భేదము.

ఈవ్యాధియందు రతూబత్ అనగా నీరు యొక్క రంగు అల్లుకొనును. యిట్లు కంటిరంగు మారుటకు మూడు విధములుగా చెప్పబడును.

(1) ఇచ్చట నీరు జులైదియా యొక్క రంగు మార్చివేయును. మరియు, అధిక దోషము రంగు అనుసారముగా కలుగుచున్నది. అనగా మెరుపురంగుగాగాని, పసుపురంగుగాగాని, తెలుపురంగుగాని, నలుపు రంగుగాగాని మారును. మరియు, యీరోగమునందు ప్రత్యేకమగు వస్తువు ఆరంగుగా అనగా కన్నురంగుతో సమానముగా కనుపించును. మరియు యీనీరు రంగువలె కనుపించునని భావము.

(2) ఈనీరుపై మలముగాని చెమ్మగాని లేక శుష్కత్వముగాని అనగా శుష్కత్వము నొందినదిగాని చెమ్మగలదిగాని జుజాజియా యొక్క సంయోగమువలన అధికమగును. దీనివర్ణనము ముందు చెప్పబడును.

(3) జులైదియాయందు గరిగాని కఠినత్వముగాని కలుగనేరదు. యెటులననగా అనబెనుజవిష్ఫా అనగా కంటి గుల్లసరము నధిక జులైదియా మలమును ఆక్రమించినది. ఈగుల్లసరమునందు గరి ప్రవేశించుటకు కారణమేమనగా మంట కలిగించునట్టియు విశేష అజీర్ణకరమైనట్టియు తీక్ష్ణత్వము చురుకు గలదియగు శుష్కదోషము మెదడునందుండి యీగుల్లసరముపై స్రవించుచున్నయెడల మంటకుముందు కండ్లవెంట నీరు స్రవించునటులచేయును. తిరిగి గుల్లసరమునందు గరి వుత్పన్నమగు

కగుల్లవరము యొక్క గరివలన నీరు జులైదియాయందు కూడా [illegible]ించును. మరియు అనబవము జబ్బిఫా స్వాభావికమగు మృధుత్వ [illegible]మున్న సిగ్ధలత్వమున్ను వుత్పత్తి కలిగించును. దీని కారణములు రెండు విధములుగా నుండును. (1) అందు మొదటి కారణము రూపము రంగు మరియు పరిణామము సహజముగా మారిపోవును. (2) యిచ్చట ప్రకాశము ఈకల్లవరముతో జులైదియా పైకు వచ్చును. అచ్చట దీని స్వభావికము యేమియు మారకుండును. సహజముగా వెడలుచున్నది. జులైదియా అనునీరునందు గరి ప్రవేశించుటకు కలుగులక్షణములు గలవు అనగా దృష్టియందు దుర్బలము వచ్చుట అట్టిసమయమునందు నేత్రములను త్రిప్పినయెడల కంటిగ్రుడ్డునందు చురుకు గరి నుండుట కన్ను నిలిచిపోయినటులనుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. రెండు కనగా జులైదియా అనునీరు ఇనకబుతియా అను కంటిపొరనుండి స్రవించుచున్నది. ఒకప్పుడు ఇన్కబుతియా మలముయొక్క తీక్ష్ణత్వమువలన బద్ధమగును ఇట్లు బద్ధమగు వ్యాధికి నుపాయమేమియు తోచలేదు.

జులైదియా అనుకంటినీరు సంబంధమగు వ్యాధి చికిత్స.

ఈక్రిందవివరించిన వస్తువులతో తలను శుభ్రపరుచవలెను. ఇందు విషయమై మద్యశ్రేణియందు వుష్ణము కలుగును. అనగా అఫస్నతీన్ గులాబిపూలు, రూమిమస్తకి, మసాంబరము, యీ మొదలగువస్తువులు మరియు ప్రకృతిని బాగుచేయుటకున్ను చురుకు తగ్గించుటకున్ను వుచిత భోజనమును సేవించవలెను. మరియు బనస్పాతైలము ఆడశిశువుగల స్త్రీపాలు కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొన యివికలిపి నశ్యముచేయవలెను మరియు గుల్రోగన్ పన్నీరుతో దించువలెనట్టిన బట్టనడిపి కండ్లపై వేయవలెను. మలమును శోధించుటకై యేయేఔషధములయందు మద్యశ్రేణి వుష్ణము కలదో ఆవస్తువులను వినియోగించవలెను. అనగా విశేషవుష్ణముగల ఔషధములు మెదసంబంధమగు వుష్ణమునకు అధికపరచుచున్నవి. మరియు చల్లనిఔషధములు నేత్రభాగములను చెరచి దృష్టి సంబంధమగు ప్రాణ

వాయువును దిక్కువరచుచున్నవి. మరియు మధ్యశ్రేణి వుష్ణముగల ఔషధములు సర్వవ్యాధులయందు లాభదాయకములుగాన హాని యెంతమాత్రము కలిగించనేరవు.

(లాభము) యీరోగమునందు దృష్టి దుర్బలమగుటకు కారణము జులైదియా అను నీరు జిగటగను మరియు శుభ్రముగను వుత్పత్తి అయినది. ఇందువలన చూచునట్టి వస్తుస్వరూపము ఇచ్ఛానుసారముగా అందులో ఆకర్షించబడుచున్నది. ఇట్టిసమయమునందు యీనీరునందు గుణము లేనియెడల చురుకును కలిగించునట్టి కారణము దానియొక్క కొన్ని భాగములయందుగాని పైనగాని కలిగినయెడల రూపములు ఆకర్షించుటయందు తప్పక వుపద్రవము సంభవించును. దృష్టికూడా దుర్బలము నొందును.

3 వ భేదము జులైదియా అనుకంటినీరునందు కలుగు రోగములు.

ఈనీరురూపము సమీపమునందుండు అంగములు మారిపోవును. అనగా లోపలివైపు కంటిగొప్పలయందు వావుత్పత్తియైనయెడల అట్టి వావు కారణమువలన స్థలము తగ్గిపోవును. మరియు కొద్దిగా జలిదియా యెంతవావునకు సమీపముండునో అంతవేగరము అణగిపోయును. ఈ కారణమువలన జలిదియాయొక్క కొన్నికొన్ని భాగములు ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. ఇటుల కలుసుకొనుట రోగిగ్రహించగలడు. ఇందువలననే యీరోగమునకు జగతా అనగా పిండునట్టి వ్యాధి అందురు. దీనిలక్షణములు రోగికి జులైదియారతూబత్ అనగా నీరునందు విశేషముగా నొప్పియు వత్తిడియుండును. కన్నుపోటుకలిగి కదుపుటకు వీలులేక యుండును. కండ్లుమలిసినట్లు తోచి నీళ్ళతోనిండియుండును. యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవావుయొక్క చికిత్స నేత్రసంబంధమగు వావు చికిత్స చేయవలెను. అనగా రమద్ కండ్లపోటునందు వర్ణించబడును. మరియు రతూబతేజాజాజియాయందు తీక్ష్ణము

గలమలను చేరుటవలనవాపు వ్రణములు కలుగుచున్నవి. యీకారణ మువలన రతూబత్ అనగా జుల్తైదియా అనునీరు బ్రద్దలగుచున్నది.

జుల్తైదియా అను కంటినీరు రోగములు.

రతూబత్ అనగా కంటి నీరు ప్రమాణము తగ్గిపోవును. ఇట్లు తగ్గుటకు రెండుకారణములు గలవు. (1) రతూబత్ జుల్తైదియా అను నీరు తన ప్రమాణముకంటె హెచ్చిపోవును. దీనికారణము రతుబతెజుల్తైదియా అను నీరు నిండుటయే కారణమగుచున్నది. దీని చిహ్నములు చూచునట్టి వస్తువులు యెంత పెద్దవైనను చిన్నవిగా కనుపించుచుండును దీనికారణము ఇట్టిసమయమునందు జుల్తైదియా అనునీరు పెద్దదైనయెడల చూచునట్టి వస్తువు అందు చెడిపోవును. మరియు దీనిభాగములు హెచ్చినయెడల దాగిపోవును. ఇట్టిదశయందు అవశ్యముగా చూచునట్టి వస్తువులు చిన్నవిగా కనుపించుచుండును. యెందుకనగా ప్రాణవాయువు తన నిజమార్గమునందు చేరజాలదు. మరియు దీనిచికిత్స యీక్రింద చెప్పబడును.

జుల్తైదియా అను కంటిరోగ చికిత్స.

ఈవ్యాధిగలరోగి భోజనము స్వల్పముగా చేయుటమంచిది. శరీరమునందుండునట్టి మలమును తొలగించు సుపాయములను చేయవలెను.

(2) వ భేదము జుల్తైదియా అను కంటినీరు తనప్రమాణముకంటె తగ్గిపోవును. దీనిచిహ్నములు చూచునట్టివస్తువులు వాటిప్రమాణముకంటె పెద్దవిగా కనుపించును. దీనికారణము ఇట్టిస్థితియందు రతూబత్ అనగా నీరు తగ్గినయెడల ఈసమయమునందు ప్రాణవాయువు ఖనీభవించి బహుపూర్వకముగా బైలువెడలును. ఈకారణమువలన ప్రత్యేకమగు వస్తువులు తమప్రమాణముకంటె పెద్దవిగా కనుపించుచుండును. కాబట్టి ఈసమయమునందు రతూబతు అనగా నీరు చిన్నదైనచో దృష్టియందు దుర్బలము తటస్థించును.

5వ. భేదము జులైదియా నీరు రోగలక్షణములు

ఈవ్యాధియందు ముఖ్యముగా జులైదియా అను నీరు నందు రోగము ఉత్పత్తియగును. యీ రతూబతుయందు కేవలము శుష్కత్వము ప్రవేశించును. యీకారణమువలన రూపము కాజాలకుండును. మరియు, యీశుష్కత్వము దీని శోషించినకాదు. గాని గరి కలిగించు చున్నది. యిందువలన యీవ్యాధియందు గరికలిగించుటకు చిన్నః ములు బొత్తిగా కనపించవుగాని రూపము గ్రహించుటలో చెరువు సంభవించుచున్నది. యీరోగకారణము రెండు విధములు (1) ఇచ్చట నిర్జలముగానుండుట మలమును అధికముగా వెడలించుటవలన సర్వశరీరము శుష్కత్వము నొందుటవలనయీవ్యాధి కలుగునని గ్రహించవలెను.

5వ. భేదము రతూబత్ జులైదియా చికిత్స

ఈవ్యాధియందు శరీరప్రకృతి కంను చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తు శేవన నిస్సందేహముగా చేయవలెను మరియు, మరబతులు పానము చేయవలెను. తైలములు లేపనము చేయవలెను. మరియు, స్నానము చేయవలెను. మరియు పరిశ్రమచేయుట,ఉపవాసముండుట, సంభోగము చేయుట, మలమునకు నష్టముకలిగించునట్టి పనులు మానివేయవలెను.

(2) వ భేదము. ఉష్ణకాలములో దేశాటనముచేయుట, నేత్రములలో దుమ్మెపడుట మొదలగు కారణములవలన నేత్రములో శుష్కత్వము కలిగి ఈరోగము పుట్టినదగును.

5 వ భేదము. రతూబతెజులైదియా వ్యాధిచికిత్స

ఈవ్యాధియందు మెదడు, నేత్రములకు చెమ్మ కలిగించవలెను. ఇసబ్గోలు ఇత్యాదిగింజలజిగుర్లు, చనుపాలు మొదలగునవి కండ్లలో ముక్కులో వేయవలెను. మరియు బనప్షా, నల్లకలువపూలు వాసన చూడవలెను. మరియు శిరస్సునందున్ను, నొసలునందున్ను చెమ్మకలిగించునట్టి తైలములను మర్దించవలెను. మరియు, ఇతరనుపాయముల వలన చెమ్మను కలిగించు సదుపాయములను చేయవలెను.

అన్కబూతియా అను నేత్రసంబంధమగు పొరయందు కలుగు రోగములు.

అన్కబూతియా అనుపొర, నబకియా అను పొరయొక్క ప్రక్కనుండి బైలువెడలినది. సన్నని సూక్ష్మపొరలు ముశీమియానుండి యీ పొరయందు కలిసియున్నవి. యీపొర రతూబతేజాలైదియా, మరియు రతూబతైబైజియా యీరెంటి మధ్యకువచ్చి చేరినది. మరియు యీపొరను అన్కబూతియా అని పిలుచుటకు కారణమేమనగా, యీపొరవిశేషము మృదువుగా నుండుటవలన దీనిని అన్కబూతియా అని చెప్పుదురు, యీపొర సాలెపురుగుగూడు ఆకారమువలె గలిగియుండును. యీపొర మృదువై నడగుటవలన నేత్రదృష్టియందు చెరుపుకలుగనేరదు. యెందుకనగా అన్కబూతియా, జుజాలైదియా అను పొరలనీరు బైటివైపునుండి మూయబడి యుండుటవలన దీనిశరీరము మంథమైనయెడల చూపును పోగొట్టును. కొందరు వైద్యులు యీపొరను నబకియాపొరయొక్క భాగమునుండి వర్జించిరి. అనగా వేరుపొరయని పోల్చజాలకున్నారు. మరియు నబకియా అనుపొరనుకూడా ఇటులనే పోల్చుచున్నారు. యిట్టిదశయందు నేత్రములకు 5 పొరలుమాత్రము చెప్పబడియున్నవి. మరియు, యీపొరయొక్క రోగములు రెండు విధములుగా చెప్పబడియె. (1) రెండవపొరయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచుండును. (2) ముఖ్యముగా యీపొరయందే వుత్పత్తియగును.

(1) వ ప్రకరణము. యీవ్యాధిలక్షణములు యీపొరయందు వుత్పత్తియగును. మరియు, దీని సంయోగమువలన రెండుపొరలయందు కూడా ఆక్రమించుకొనును. యిటులకలుగుటవలన అచ్చట వాపుసంభవించును. మరియు, ఒకదానియందు వాపుకలిగి పిమ్మట దానినంతా

గముచలన రెండవపొరయందు కూడా వావు కలిగించును మరియు, యీపొరయందు వావు కలుగుటవలన కలుగుచున్నశిములు దృష్టివిశేషముగా మసకగానుండును. దుర్బలముగా నుండును యిదేవిధముగా రెండవపొరయందు వావుచేయుండు కారణమువలన దృష్టినశించిపోవును. మరియు, రోగికి ముందుచూపుకంటె ఇరుప్రక్కలచూపు కనుపించుచుండును. యిట్టి స్థితియందు నేత్రములపై రెప్పలు క్రిందికి జారినటుల తోచుచుండును. యిందుకు చికిత్స మలమును, వావును నశింపచేయవలెను. అనగా రమద్ అను నేత్రము పోటుకలుగునట్టి ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును.

2వ. అనకబుతియా అను పొర యందు కలుగు రోగములు.

ఇందులో చెప్పబడిన రోగములు ముఖ్యముగా యీపొరయందు ఉత్పన్నమగును గాని రెండవపొరయందు రోగము కలుగదు. తసన్నుజ్ తకల్లున్ అనగా బిగియుట, పోటు పొడుచుట మొదలగు వ్యాధులు పొరలయందు కలుగును. దీనిలక్షణములు దృష్టి దుర్బలము నొందుట, నేత్రములు తిరుగుట తటస్థించును. మరియు, రోగి తన కంటిలో నూదితోపొడచినటుల యుండుననియు, మరియొక వస్తువు తన కంటిలో నుండి కన్నునులాగుచున్నదని భావించుచుండును. మరియు, శ్రుదయందున్ను, సూర్యప్రకాశమునందున్ను, మధ్యాహ్నము వేళయందున్ను, బాధఅతిశయమగును.

2వ భేదము అనకబూతియా అను పొర చికిత్స

తసన్నుజ్ శుష్కత్వమువలన కలిగిన యెడల ప్రకృతియందు చెమ్మను కలిగించుటకై ఆడశిశువుగల తల్లిచనుపాలున్ను, బనఫ్షా తైలమున్ను, నేతిబీరకాయతైలము మొదలగునవి నశ్యము చేయించవలెను. మరియు, అంగములను మృదుత్వము చెమ్మపుట్టించునట్టి వస్తువులు అనగా బనఫ్షా, ఖితమి, కాహు, నువ్వులఆకులు యీ మొదలగునవి కషాయముకాది అకషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను. అనగా చెమ్మ

ను కలిగించునట్టి యుపాయములను చేయవలెను. ఆవస్తువులను విశేషముగా వర్ణించబడియున్నవి. మరియు, లిసన్నజ్ నిండిపోవుటవలన వ్యాధికలిగిన యెడల యారజాత్ అను ఔషధమును శేవించవలెను. మరియు, శుష్కత్వము నొందించునట్టి గండూషములను చేయవలెను. మలము శుద్ధిత నొందిన వెనుక నేత్రములు వెంట నీరు ప్రవించుటకై సుర్మా ఉపయోగించవలెను.

రతూబతే బైజియా అను నేత్రసంబంధమగు నీరు రోగములు.

రతూబత్ అనగా కన్నుసంబంధమునీరు. యీనీరు శుభ్రతయందున్న, నిజదశయందున్న కోడిగ్రుడ్డువలె నుండును. గనుకనే దీనిని బైజియా అను పేరుపెట్టియున్నారు. మరియు యీరతూబత్ యొక్క రతూబత్ జలీదియాయందు వుత్పత్తిఅయినయెడల కలుగులాభము అనగా తీక్ష్ణప్రకాశమగు రతూబత్ జలైదియాయందు నిమ్మళముని మ్మళముగా స్రవించును. దీని కారణములు రతూబతెజులైదియా యొక్క కష్టమువలన తీక్ష్ణమగు శుష్కత్వము మరియు, ఉష్ణముగల ఔషధముల వలన కలుగు కష్టమువలన, శుష్కత్వమువలన కాపాడబడుచుండును. యీరతూబతునందు మూడువిధముల వ్యాధులు కలుగుచున్నవి. (1) యీరతూబత్ ప్రమాణమునందు హెచ్చినచో ఈవ్యాధి సంభవించును. (2) రతూబత్ అనగా నీరు ప్రమాణముకంటె తగ్గినచో వ్యాధిసంభవించును. (3) ఈరతూబత్ నందు చిక్కదనముకలిగి గట్టిపడినయెడల ఈవ్యాధి సంభవించును. గాన ఈమూడుభేదములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

(1) రతూబతెబైజియా అనుసీరువ్యాధి లక్షణములు.

ఈరతూబతు జాస్తియయినయెడల హానిసంభవించును. కాబట్టి స్వల్పత్వము విశేషత్వమువలన దీనిభాగములు విశేషమగుటవలన శుభ్రముగానుండజాలదు. ఇందువలన రతూబత్ జలీదియా యందుకూవములను కూర్చుచుండుటకు హానికలుగుచున్నది. మరియు సూర్యకిరణములు వికసించుటయందు ప్రకృతిమార్గమునుండి ఉపద్రవము వచ్చుచున్నది. ఇందు ఆశ్చర్యములేదు, ప్రమాణము మిక్కిలి విశేషముయినచో యిట్టిదశయందు దృష్టిబొత్తిగా నశించుచున్నది. మరియు కన్ను చీకటి సంప్రాప్తమగును. రూపములయందు రతూబతుజలీదియా మధ్య ఈ రతూబతు ప్రవేశించుటకు వుదహరణము అనగా చుట్టుకొనియుండు నీరు దృష్టిని చెరుపుచున్నది. మరియు ఈరతూబతు అధికమగుటవలన కలుగుచిహ్నములు రోగి యిట్టిసమయమునందు కన్ను కదలించినయెడల నేత్రములయెదుట నీళ్ళతోనిండిన నదియున్నటుల కనుపించును. భుజించినతరువాత నిద్రించిన తదుపరి దృష్టిమిక్కిలి దుర్బలము నొందుచున్నది. మరియు ఆకలిసమయమునందు మధ్యాహ్నము దుర్బలము కాజాలదు. మరియు యీవ్యాధిగలవాని సమీపమునందుగల వస్తువుల కంటె దూరమందుండునట్టి వస్తువులు బాగుగా చూడగలుగును. ఇటుల చూచుటకు కారణము యీరతూబతుయొక్క విశేషత్వమువలన ప్రాణవాయువు హెచ్చుచున్నది. ఈకారణమువలన యింతవరకు దూరము రాజాలకుండును. ప్రాణవాయువు హెచ్చినకారణమువలన పృథుత్వము అనుకూలము కాజాలదు. యీకారణమువలన సమీపమునందుండునట్టి వస్తువులు బాగుగా కనుపించజాలవు. అనగా సమీపమునందుగల వస్తువులను చూచుటయందు ప్రాణవాయువుయొక్క అధికపరిశ్రమ కలుగదు. ఇందువలన ప్రాణవాయువుయొక్క అధికదశయందు పృథుత్వము కలుగుచుండును. అందువలన దూరపువస్తువులనుచూచుటకు సావకాశము కలుగుచున్నది.

(1) బైజియా అను రతూబతు చికిత్స.

ప్రారంభదశయందు కషాయములతో శరీరమును శుద్ధినొందించి తరువాత శిరస్సునకు శుద్ధినొందించుటకై యారజ్ మాత్రలను యివ్వవలెను. మరియు తరువాణికాది అందులో తేనెచేర్చి గండూషము చేయవలెను. మరియు దశానుకూలముగా నుడువస్తువులతో కషాయముకాది ఆకషాయములతో వృక్షాలించవలెను.

2 వ భేదము రతూబత్ బైజియా తగ్గుటకు కారణములు.

ఈరతూబత్ తగ్గుటకు కారణము యీక్రిందవ్రాయబడును. మరియు యీనీరు తగ్గుటవలన హాని కలుగుచున్నది. అనగా బొత్తిగా తగ్గినయెడల దృష్టికూడా కేవలము నశించును. మరియు నీరునందు హానికొద్దిగాయున్నయెడల దృష్టిదుర్బలము నొందును. అనగా రుతూబతు తగ్గినకొలది దృష్టితగ్గునని భావించవలెను.

(లాభము) మెదడునుండి ప్రకాశమగు రుతూబతు అనగా నీరు కండ్లవైపు దిగుచున్నది. అది యీతూబతునందుచేరి ఘనీభవించినయెడల నిలిచిపోవును. మరియు రతూబతెజలీదియా యందు రూపములను గ్రహించునట్టి దృష్టిగలశక్తియొక్క పనిసంపూర్ణము కాకుండును. ఇట్టిసమయమునందు యీతూబత్ అనగా నీరునందు హానిసంభవించినయెడల ఆప్రకాశము దీనివైపువచ్చుచున్నది. అచ్చట పక్కీగా నిలువజాలదు. మరియు ఇనబియాఅనుపొర రంధ్రమువలన వెంటనే వెడలి అల్లుకొనుచున్నది. దీనివలన హాని అధికమైనయెడల ప్రకాశము వెడలుటవలన దృష్టియొక్క కార్యములు బొత్తిగానశించును. హానిబొత్తిగా తక్కువయున్నయెడల దృష్టిగలశక్తియొక్క పనులయందు దుర్బలము వచ్చుచున్నది. ఈరతూబతుయందు హానికలుగుటకు చిహ్నములు ఈ రోగి తనతలను కదలించినయెడల కండ్లయెదుట నుయ్యూవలెను గుంటవలెను కనుపించ నారంభించును. దీనికారణము యేసమయమునందు రతూబతు అను కంటినీరు పడుచున్నదో ఆసమయమునందు ఇక్కకబూతి

యా అనుపొరమధ్య ఒకమైదానమువలె యేర్పడుచున్నది. మరియు యీమైదానము గుంటవలె భావివలె కనుపించుచున్నది. ఈవిషయము లలో తర్కము జరుగుచున్నది. ఇందువిషయమై శారహాఅస్ బాబ్ అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడిన అంశము యీక్రిందచెప్పుచున్నాను. ఈపుస్తకమును వ్రాసిన మహానీయుని ఉద్దేశ్యము అనగా నిజముగా యీనమయమునందు జైజియా అనునీరు తగ్గినమొదల శుష్కత్వము ఘనీభవించును. మరియు యిందులో రెండుపొరలు ఆవశ్యముగా బైలు వెడలియున్నవి. ఆపొరలలో ఒకటి యిందువర్ణించిన రతూబతుయొక్క సర్వభాగములు ఒకటిగా నిలువబడుచున్నది. ఇట్టిదశయందు దృష్టిబొత్తిగా నశించిపోవుచున్నది. యేమియు కనుపించనేరదు. రెండవది యిచ్చట రతూబతుభాగములు యావత్తు వకటిగా చేరవు. కొద్దిభాగము మాత్రము ఒకటిగా నిలువబడును మిగిలినది ఒకటిగా నిలువకుండును. యిదికూడా రెండువిధములుగా చెప్పబడియె. (1) దానిభాగములు ఒకేస్థలమునందు చేరును. (2) అచ్చటి అనేకస్థలములయందు కలుగును. మరియు, రతూబత్ అనగా నీరు భాగములు ఒకేస్థలమునందు ఒకటిగాచేరి నిలిచినచో రోగికి ప్రత్యేకవస్తువునందు గుంటవలెను చీకటిగను కనుపించును. మరియు, ఆరతూబతు భాగములు అనేకస్థలములు ముసుచుకొని పోయినచో యిట్టి సమయమునందు భాగము వకటిగా నిలిచి దీని అనుసారముగా ప్రత్యేకవస్తువునందు గుంటలు, గుంటలుగా, కనుపించుచుండును. మరియు, ఇట్టి చిన్నచుక్కలు రతూబత్ చిక్కదనముకలుగు కారణమువలన కూడా కనుపించుచుండును. దీనిని నేత్రమునందు నీరుదిగునట్టి వర్ణనమునందు చెప్పబడును గాన భాగములు ఒకటిగాచేరుట, మరియొక విషయము అనగా శుష్కించిన భాగములు వకటిగా నిలువబడుటకు కారణముగలదు, అనగా శుష్కభాగములు వకటిగా చేరజాలవు గనుక కండ్లు చిన్నవగుట, మరియు ప్రకృతి అనుసారముగా నిద్రయందు కష్టముకలుగుట యీరతూబతుయొక్క భాగములు

ఒకటిగా నిలుచుటవలన కలుగుచున్నది. యీకారణమువలన కూడ రెండింటియందును భేదము భావింప గలుగును యెట్లులన యితర భేదములు కూడా అనేకములు గలవు

— రతూబతె జుబైదియా తగ్గుటకు చికిత్స. —

శరీరమునకు పుష్టికలిగించునట్టి యత్నములను చేయవలెను. మరియు, యేవస్తువు శుష్కత్వమునకు నష్టముకలిగించి రతూబత్ ఉత్పన్నము చేయునో అట్టివస్తువులను వుపయోగించవలెను. మరియు, వుత్తమ భోజనములను భుజించవలెను. చెమ్మనుకలిగించునట్టి రసములు కషాయములతో మెల్లప్పుడు స్నానముచేయవలెను. పిమ్మట ఆడశిశువుగల తల్లి పాలు, కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన కలిపి నశ్యముచేయవలెను. బనప్షా, కలువపూలు వాసనచూడవలెను. మరియు, తలకు చెమ్మపుట్టించునట్టి తైలములతో నెల్లప్పుడు స్థిరముగానుండవలెను. మరియు, మెదడును వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులను వుపయోగించవలెను.

3 వ భేదము. బైజియా అను రతూబత్ చిక్కబడుటకున్ను, గట్టిపడుటకు

— లక్షణములు. —

దీనివలని దృష్టికార్యములయందు నష్టము కలుగుచున్నది. మరియు, యీనీరుగొద్దిగా మందము కలిగిన యెడల దూరపువస్తువులు కనుపించకుండును. చిక్కదనము విశేషము కలిగినయెడల సమీపమునందు గల వస్తువులుకూడా కనుపించకుండును. మరియు, యీనీరు చిక్కబడుటకు రెండుకారణములు మిశ్రమైయుండును. అందు (1) కారణము ఈ రతూబత్ అనగా నీరుయొక్క యావత్తుభాగములు స్వల్పముగా చిక్కబడును. యిట్టిదశయందు దృష్టిబొత్తిగా నశించిపోవును. (2) యీరతూబతుయొక్క కొన్నిభాగములు చిక్కబడును. యిట్లు చిక్కబడుటకు నాల్గువిధములుగలవు. (1) అచ్చటి రతూబత్ మధ్యమందు చిక్కదనమేర్పడును. యీచిక్కదనము కంటిపాప పరిమాణముకంటె అధికవ్రి

మాణము కలిగియుండును. మరియు, కంటిపాపతో సమానమగు ప్రమాణము కలిగియున్నను యీదశయందు దృష్టిబొత్తిగా చెడిపోవును. వైద్యవేత్తలు దీనిని నజులా అనగా నీటిబిందువులని చెప్పుదురు.

(2) కంటిమధ్యభాగమునందుండు రతూబతు అనగా కంటిపాప ముందునుండు నీరు. కంటిపాపయొక్క ప్రమాణముకంటె మిక్కిలి చిక్కగా నుండినయెడల కంటిపాపయెదుట వృత్తాకారముగా తన నిజదశయందుండును. గాని దీనియందు చిక్కదనముండదు. యిట్టిస్థితియందు యావత్తు వస్తువులు మధ్యభాగములయందు చీకటిగా కనుపించును.

(3) ఇచ్చట రతూబతుయొక్క కొంతభాగము నేత్రముయొక్క పాపయెదుట యున్నది. ఇట్టిస్థితియందు దానిలో చిక్కదనము వచ్చినయెడల మధ్యమధ్య తననిజదశయందుండును. దీనియందు చిక్కదనము కలుగనియెడల దానియెదుట చిక్కదనముండును. ఇట్టిదశయందు విశేషముగా శరీరము వకేవరియూయము దృష్టినశించిపోవును. అనగా శరీర అవయవము వకటి తరువాత నొకటి కనుపించుచుండును.

(4) ఈరతూబతుభాగములయందు చిక్కదనము వేరుగా అల్లుకొనును. ఈదశయందు రోగికి తనకండ్లయెదుట దోమలు, వెంట్రుకలు ఈగలు, మొదలగునవి తిరిగినటుల తోచుచుండును. ఇటుల నిజూలుల్ మాయందు కలుగుచున్నది. ఈరతూబతుజైదియా చిక్కదన మగుట వలన నిజూలుల్ మాయందు యిగిభేదమగును. మరియు నీళ్ళు దిగినచ్చినట్టి రంగు యెప్పుడు అనేకరంగులు కలుగుచున్నవి. మరియు యెల్లప్పుడు నెమ్మదిగా దృష్టిమంధమగుచుండును. మరియు చిక్కదనమగుటకు యెప్పుడు తెల్లరంగుకలిగియుండును. ఈవ్యాధి విశేషవ్యాతీతమగుట వలనకూడా విశేషకష్టముకలుగుచుండును. మరియు చిక్కదనము దాని దశయందు యేర్పడియుండును. ఈరోగమువలన నజులావ్యాధిభయము కలుగుచుండును. గాన యిందువిషయమై విచారింపవలసిన అంశమై యున్నది. అభిప్రాయమేమనగా రతూబతుజైదియా చిక్కదనము గలు

గుటకు కారణములు వేరుగలవు. అనగా పైనవర్ణించబడియున్నవి. నిజాలుల్మా కారణములు వేరుగలవు. అనగా ప్రకాశమగు రంధ్రమునందు బంధనమేర్పడి ఆరంధ్రములు వెడల్పు అగు కారణమువలన పావపైకి నీళ్ళు దిగివచ్చును. యీరెండువ్యాధులు నుత్పన్నమగుటకు కారణములు వేరువేరుగా నుండును. మరియు ఒక రోగము రెండవరోగముయొక్క భయము కలిగించు స్వభావికము గలవిగానుండును. వైద్యులు యీ రతూబతు చిక్కనగుటకు నిజూలుల్మా యని గ్రహించుచుందురు. గాని యిది కేవలమువారి పొరపాటుఅని చెప్పుచున్నారు. యెందుకనగా నిజూలుల్మా నీళ్లు తరుగుటవలన ఒక రతూబతుచేరి వచ్చుచున్నది. మరియు బైటిగాలియొక్క పారమువలనరాయివలె నుండును. బైజియా చిక్కనగుటకుగల దశయందు నిజూలుల్మా అనగా కండ్లలో నీరుదిగు నట్టి వ్యాధియొక్క మోసమువలనకండ్లలోనీళ్ళువచ్చుచుండును గానివేరు విధమగు రతూబతు యేమియు రానేరదు. మరియుయిదితప్ప దృష్టి తత్కాలము మాత్రము చెడిపోవును. మరియు యీవిషయమును నజులానీరు తీయుట విరుద్ధము అనగాఅందు కేవలము దృష్టితిరిగివచ్చుచుండును. మరియు చిక్కనగుటకు చిహ్నములు ప్రకటనమగుచున్నది.

4 వ రతూబతె బైజియా చికిత్స.

దోషములను పక్వమునొందించునట్టి ఉపాయములను చేయవలెను. అనగా నిజూలుల్మాయొక్క ఆరంభదశయందు యీచికిత్సచేయుటలాభదాయకమగును. మరియు అవశ్యకతానుసారముగాచికిత్సచేయుట మంచిది. మరియు, యీరతూబత్ చిక్కనగుటకు కారణము దృష్టిదౌర్బలము నందుకూడా చెప్పబడియున్నది.

అన్బియా అను కంటి పొరయొక్క రోగలక్షణములు.

యీకంటిపొర సుంధముగా యుండును. మరియు వెలుగువచ్చుటకై యీపొరయొక్క మధ్య రతూబత్ జుజైదియాయందు ఒక రంధ్రముగలదు. ఈరంధ్రము వచ్చిదానికి కాయము గుర్తించుకొని యిరిదినమొదల ఆకాయకురంధ్రముండును. అటువలె ఒక నీకూ ద్రాక్షపండువంటి ఆకారముండును. ఈకారణమువలన ఈకంటిపొరయొక్క పేరు అన్బియా పెట్టబడియె. మరియు దీనిని జరంగు హకీము జాలినూస్గారి మతానుసారముగా ఆకాశమువంటి రంగుకలిగి యుండుననియు, హకీము ఆంస్గారు మతానుకూలముగా నలుపురంగు కలిగియుండుననియు మరియు, కొందరు వైద్యులు యీపొర మాసిమియాపొంభాగములయందు చేర్చుచున్నారు గాని వేరుపొరయుంచు లెఖ్ఖించుటలేదు. మరియు నబ్కియా అంకబూతియా మరియు, ముల్తహిమా మొదలగు పొరలనుకూడా యిటులనే భావించుచున్నారు. యిట్టిదశయందు మూడు పొరలు మాత్రము చెప్పుచున్నారు. ఆలోచించవలసినది యేమనగా అన్బియా అను పొరయొక్క బైటిభాగము నిలిచియున్నది యేలననగా దీనియందు యిటువైపు కరనియాఅను పొర చేరియున్నది. మరియు, దానిని తాకుచున్నది. లోపటి మరియొకపొర మృదుత్వముగా నున్నది. దానియందు మెత్తని తంతువులు వ్యాపించవలెనుండును. దీనిపైన బైజియా అను రతూబతునిలిచియున్నది. దీని తంతువులయందు మూడు లాభములుగలవు.

(1) యిచ్చటి యీపత్తు నీళ్ళను దిగివచ్చినప్పుడు నేత్రములను చేయునట్టి యీపల్లను తంతువులక్రింద అణచివేయుచున్నది. మరియు,

అచ్చట యానీళ్ళను నిలుపుచున్నది. కంటిరంధ్రము యెదుటకు నీళ్ళు రానియ్యకుండునటుల కాపాడును. దీనియందు యేకారణము వర్జితము కాజాలదు.

(2) యిచ్చటి మృదుపదార్థము కంటిపైన పడుచుండును. ఆ తంతువులు స్పంజియందు నిలిచిపోవుచుండును. మరియు, కంటిపావరంధ్రమునందు చేర్చుచున్నది.

(3) యిచ్చటి రతూబతు అనగా కంటిసంబంధమగు నీరు. బైజ యాస్పంజి నాశ్రమించిన కారణమువలన తన స్థానమునందు నిలిచియుండును గాని స్రవించజాలదు. మరియు, యీపొరయందు అయిదురోగములు ముఖ్యముగా కలుగుచున్నవి. (1) రణములు కలుగుట (2) మలము నిండుట (3) తన స్థలమునుండి తప్పిపోవుట (4) అల్లుకొనుట (5) ముడుచుకొనిపోవుట మొదలగు వ్యాధులు కలుగును. యీవ్యాధులను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

అనబియా పొరయందు కురుపులు కలుగుటకు లక్షణములు.

కురుపులు యీరతూబత్ యందు కలుగుచున్నవి. దీని చిహ్నములు నేత్రములలోపల ముందుభాగమునందు నలుపు యెరుపురంగుగల గుల్లలు లేచుట మరియు యీపొరయొక్కగుల్లలు కరినియాపొర సంబంధమగు గుల్లలలో భేదమేమనగా కర్నియా పొరయొక్క గుల్లలు తెల్లగానుండును. అనగా కర్నియా అనుపొర తెల్లగానుండును. మరియు అనిబియా అనుపొర కర్నియా అను పొరక్రింద నుండును. ఇందువలన రంగుకలిగియుండును. గుల్లలు లేచినసమయమునందు కర్నియాయందు గుల్లలుకలుగుచున్నది. ఇదిమంధమగుచున్నవి. ఇందువలనకర్నియాయందు అనిబియాయొక్క రంగుమారిపోవును. మరియు కర్నియాయొక్క నిజరంగు తెల్లగా కనుపించును. యెటులననగా అన్‌బియా అనుపొరయొక్క ప్రదేశము నేత్రముయొక్క నలుపు భాగముకంటె పెద్దదికాదు. గనుక ముల్తహిమాయొక్క రణములో భేదము కలిగియుండును. అనగా అన్

బియా అనుపొరయందు గుల్లలు పుట్టుచుండును. ఒకప్పుడు పారించిపోవుచుండును. అనగా కర్నియా అనుపొరను చించివేయుచున్నదని గ్రహించవలెను. యిటుల చినుగుటవలన అనిబియా అనుపొరబైటికివచ్చుచుండును. దీనివర్ణనము వేరుగా చెప్పబడును. మరియు ఒకప్పుడు అచ్చట గుల్లచితికిపోవుచుండును. ఇటుల యీగుల్ల చితికినవెంటనే అ౯బియా అనుపొరకూడా చితికిపోవును. అప్పుడు బైజియా అను రతూబతు స్రవించ నారంభించును. మరియు యిటుల స్రవించుటవలన మూడు రోగములు కలుగుచుండును. (1) ప్రకాశమగు కంటి గ్రుడ్డునందు ఒకటిగా నిలువనేరదు. మరియు వేగరము చెడిపోవుచున్నది. (2) ప్రాణవాయువు ఆక్రమించుకొనుచుండును. (3) రతూబతె జుజైదియా యందు శుష్కత్వము చేరుచున్నది. యెటులననగా బైజియా వానియందు చెప్పబడియున్నది.

2 వ భేదము అ౯బియా అను పొర నిండుటకు కారణములు.

ఈ కంటిపొరయెప్పుడు రతూబతువిశేషత్వమువలన నిండిపోవుచుండును. అనగా నేత్రముయొక్క గ్రుడ్డువరకుచేరి దీనిని వెడల్పు చేయుచున్నది. యెటులననగా షేక్ గారు దీనిని వ్యాఖ్యానముచేసిరి. ఒకప్పుడు ప్రమాణముకంటె యెక్కువై వాపు కలిగించును. మరియు యీవ్యాధివాపుయొక్క భేదము యీవ్యాధియందు నొప్పిగాని దురదగాని యుండదు. యెందుకనగా పొరనిండుట మందమెక్కుట మొదలగు భేదములు వాపుకు విరుద్ధముగా యుండును. వాపునందు దురదకూడా కలుగును. గాని మంధము మాత్రముండదు. గాన గ్రహించవలెను. ఈవ్యాధి నిజూలుల్ మా అనగా నేత్రమునందు నీరు దిగుటవలన వేరుగా యున్నది. యెందుకనగా ప్రధానమగు అ౯బియా వెడల్పు కానేరదు. యెటులననగా అనేకులు వైద్యోత్తములు వర్ణించియున్నారు. మరియు యిది అనిబియా అనుపొర వెడల్పు కావడముకూడా ఆరోగ్యమనిరి యెటులననగా యీఅంశమును కొందరు దానిని నిజముగా నమ్మనియెడల

నేను యిట్టిదశయందు చెప్పబడిన అంశమేమనగా నేత్రరంధ్రము పెద్దదై నయెడల దీనిని పార్శీలో ఇత్తిసాయనుకాబా అందురు. అనబెముజవ్విఫా అనగా సౌందర్యమగు నేత్రముయొక్క ప్రధానప్రకాశముండు స్థానము వెడల్పుకాక నిది వెడల్పు అగుట నిజాలుల్‌మాతో ముఖ్యముగా యున్నది. ఇది అనబెముజవ్విఫా వెడల్పు కావడమని గ్రహించవలెను. మరియు దీనిని వర్ణించెదను.

ఈపొరయందు రతూబత్ అనగా నీరు నిండుటకు చిహ్నములు దృష్టిదుర్బలమగుచుండుట, ఒకకన్ను రెండవకన్నుకంటె పెద్దదిగా కనుపించుట, వకదశయందు కన్ను పీకినటులుండుట, వకకన్ను రెండవకన్ను కంటె యీనమయమునందు అధికముగా నుండుట మరియు కేవలము కన్నునిండియుండినచో లేక రెండు నేత్రములు నిండియుండినను ఒకదానికంటె రెండవది అధికమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును

అన్బియా పొరనిండి యుండుటవలన కలుగువ్యాధి చికిత్స

ఈవ్యాధియందు యారజాత్ అనగా విరోచనమాత్రలుగాని మరియు, పుక్కిలింతలు గండూషములు చేయించి మలము తీసివేయవలెను. మరియు, చిక్కని చెమ్మగల వస్తువులు యివ్వవలెను. అనగా గొర్రెమాంసము యిత్యాది వస్తువులను పథ్యమునకు యివ్వవలెను. మలము యావత్తు హరించిన తరువాత నిండియుండు నీరును నశించిన వెనుక నేత్రముల రతూబతు నశించిన వెనుక నేత్రముల రతూబతును శుష్కత్వమును నష్టపరచునట్టి ఔషధములను నేత్రములయందు వేయవలెను. దీనివలన శేషమలము హరించును. మరియు, యీవ్యాధియందు ఉపయోగించునట్టి వస్తువులు అనగా సోపురసము, తేనె, యింగువ, మిరియాలు, సుకబీనజ్ అనగా ఒకవిధమగు జిగురు పుస్‌క అనగా రాతిపువ్వు. మరియు, యిట్టి గుణముగల ఇతర వస్తువులను వుపయోగించవలెను.

(3) భేదము అన్బియాపొర తన స్థలమునుండి తప్పిపోవు లక్షణములు.

ఈ పొర తప్పిపోవుటకు రెండు కారణములుగలవు. (1) ఈపొర యందున్ను, దీని సమీపమునందుండు పొరయందు కూడా వాపునంభవించును. దీని చిన్నెములు నేత్రమునందుండు బరువు నొప్పి కలుగుచుండుట, నీళ్ళుస్రవించుట, మొదలగు కారణములవలన అన్బియా అను పొరయొక్క రంధ్రము జాలైదియా అను రతూబతు యెదుటనుండి తప్పిపోవును. కాబట్టి ప్రత్యేక వస్తువు వంకర అనగా మెల్లచూపుగా కనుపించును. మరియు, గ్రుడ్డుబైటికి వచ్చుటవలన, నేత్రప్రమాణము జాస్తి అగుటవలన వాపువలన కనురెప్పలు ఒకటి కొకటి కలుసుకొన నేరవు. మరియు, నేత్రమునందు పొర రెండు భాగములైనవని తోచును. మరియు, ఒకటి స్థిరముగా తన నిజదశయందుండును. రెండవదాని యందు చిక్కదనము వచ్చినను నిది తన యెడమ భాగమునుండి తప్పిపోయినను, కుడివైపునుండి కర్నియాయందు చిక్కదనము తటస్థించును. మరియు, యీకారణమునకు విరుద్ధముగా యుండిన యెడల దీనికి విరుద్ధమగు లక్షణములు ప్రకటనమగును.

(3) భేదము అన్బియాపొర చికిత్స

ఈరోగమునందు వుచితమగు విరోచన ఔషధములు యివ్వవలెను. మరియు, అవశ్యమైనచో శిరానేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు, శరీరము స్వస్థతనొందిన వెనుక ముఖ్య అంగమునుండి మలమును వెడలించుటకై కండ్లనుండి నీరు స్రవించునట్టి ఔషధములను కండ్లలో వేయవలెను. అట్టి ఔషధములను కండ్లలో వేయవలెను. అట్టి ఔషధములను ఈపొరనిండిన కారణమునందు వర్ణించబడినవి. మరియు, తన స్థలమునుండి తప్పిపోవుటకు లాభము కలుగునట్టి బాహ్యనుపాయములను చేయవలెను. అనగా ఒక సీసపు ముక్కను, కనుగుంటతో సమానముగా దొప్పవలెచేయించి ఆదొప్ప మధ్యయందు రంధ్ర

ముచేసి ఆరంధ్రము మూయకుండా ఆసీసపుగిన్నె కంటిపై వేసి కట్టవలెను. యిట్లు చేయుటవలన నేత్రము నిజదశయందుండును. మరియు నేత్రము తప్పిపోవుట మిక్కిలి పోటుగానుండుట, యిటు అటు చూచుట మొదలగునవి నశించి సులభముగా శుభ్రమగును. మరియు, దొప్పమధ్య రంధ్రము చేయుటకు యుక్తిగలదు. అనగా రోగి ఆరంధ్రమునుండి చూచుటకు కష్టముగానుండును. అనగా చాలాకాలము కష్టముగా చూచునట్టి ప్రకృతి కలిగించినయెడల అవశ్యకముగా నిమ్మళించును. మరియు, నెమ్మదిగా నిజదశయందు మారును.

(2) కారణము తనస్థానమునుండి తప్పిపోవు ఈకరనియా పైకివచ్చిన కారణమువలన అనబియా అను పొర తన స్థానమునుండి జారిపోవును. మరియు కరనియా అనుపొర విస్తృతమగు విషయమై ముందు ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును.

నాలుగు అయిదవ భేదములు.

పొరలు విశాలమగుట లేక బిగించుట మొదలగు కారణములను ముందు వేరువేరు ప్రకరణములయందు నేత్రపొరల సర్వరోగముల అంతమునందు చెప్పబడును.

కరనియా యను కంటి పొర లక్షణములు

ఈకరనియా అను పొర స్వచ్ఛముగా ధవళవర్ణము కలిగి యుండును. ఇందువలన దీనిని కరనియా అందురు. మరియు ఈపొరనలబియా అనుపొరయొక్క ప్రక్కలనుండి వ్యాప్తి అయినది ఇకగను ఉరతూబరు అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరుయొక్క పొరలు దీనిక్రింది భాగమునందుండి వానికి మూతవలె యేర్పడినది. అనగా వాటి రక్షణము చేయుచున్నది. ఇచ్చట కారణమేమనగా సర్వశక్తిగల జగత్ రక్షకుడు దీనిని మండపము వలె కల్పించియున్నాడు. అనగా శంకమువలె యేర్పరచియున్నాడు. ఇటులనే యీపొరయందుండుటవలన ఒకపొరయందు కష్టము సంభవించినయెడల రెండవపొర దీని క్రిందనుండి ఆరోగ్యముగా నుండుటవలన నేత్రభాగములు దీనిక్రిందయుండునవి వ్యాధివలన అపీకరమై యుండును. మరియు కరనియా అను పొరలు పుట్టిగుండముగల కారణమువలన పెట్టబడినది. అనగా శంఖమునందు పొరలుయుండునటులనే కంటియందు కూడా యిటులనే అనేకపొరలుండును. మరియు కరనియా అనగా పొర యొక్క భాగము కంటిపాప ముందుభాగమునందున్నది. అచ్చట యీ పావయొక్క పొరలు కఠినముగా నున్నవి. దీనివలన విశేషముగా రక్షణము కలుగుచున్నది. ఈస్థలమునందు కరనియా అను పొరముల్లహిమా అను పొరతో చేరియున్నది. మరియు దీనిపైన వేరుగా యిట్టివస్తువుమరి యొకటి లేదు. దీనివలన వెలుపలి కష్టములు కలుగకుండా రక్షించు చున్నది. మరియు యీపొరయొక్క తూబరు అనగా నీరు జాలేరియా తో విశేషసంబంధము కలిగియుండును. అనగా దీపముయొక్క ప్రకాశ మును లాంతరుయొక్క అద్దమునకు యెటుల సంబంధముకలిగి ప్రకా శింపజేయుచున్నదో అటువలెనే బాహ్యమునుండి యేకష్టము సంప్రా ప్తించకుండునటుల కాపాడుచున్నది. మరియు ప్రకాశము ప్రకటనమగు

టకు ఆటంకమేమియు చేయునేరదు. యెటులననగా తాను పరిశుభ్రము గాయున్న కారణమువలన తనయందు మాలిన్యము లేనందున ప్రకాశమును ధారాళముగా కలిగినటులనే చూపుచున్నవి. కొందరు ఈపొరను వేరుపొరగా భావించజాలరు. అనగా ఇంబియా, శబకియా, అనకబూతియా, ముల్తహిమా అను యీపొరలకు సల్బియా అను పొరనుండి లెక్కించుచుందురు. మరియు కద్లయ దమూవత్తు రెండుపొరలుగా భావించెదరు. మరియు ఈపొరలలో కలుగునట్టి రోగములు ప్రధానములగుచున్నవి. అనగా (1) ఖశూనత్, (2) తూ, (3) శకార్, (4) కరాహ, (5) వ్యాజ, (6) సరతాన్, (7) కమ్మ్ర, (8) సరా, (9) మర్దా అనునవి కంటి యీపొరయందు కలుగునట్టి 9 వ్యాధులని ఈగ్రంథకర్త అభిప్రాయము. శకార్ అనగా చినుగుట పొరచినుగుటకు రెండుభేదములు గలవు. శేషించిన 8 రోగములు వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

ఖశూనత్ అను వ్యాధి లక్షణములు

కరనియా అను పొరయందు కఠినత్వము, గరి, వుత్పత్తియగుచున్నది. యిటుల వుత్పత్తియగుటకు మూడు కారణములుగలవు.

(1) యీపొరయందు శుష్కత్వము కలుగుటవలన రతూబతు అనగా నీరుయొక్క అంగముల చిత్రములయందు నిండియుండును. దీని వుపరిభాగములను శుభ్రముగా నుంచుచున్నది. కష్టముకలిగినను పైభాగము తనయొక్క యేభాగములైన క్రిందయుండుటవలన సరిగా యుండదు. మరియు దీని హాని పరిశుభ్రత నష్టమగుటవలన ప్రకాశమగు అన్యరూపములను గ్రహించుట యందు భేదమేర్పడుచున్నది.

(2) యిచ్చటి తీవ్రశోషముగాని లేక ఉప్పని మలముగాని ఈ పొరపైన చేరినయెడల యింత తీక్ష్ణము వుప్పువలన ఈపొరను చివ్వివేయును. అనగా యెండుగజ్జియందు శరీరముయొక్క చర్మము వూడిపోవుచున్నదో అటులనే ఈపొరయందుకూడా మలము తీక్ష్ణతలవణములయొక్క కారణమువలన వూడబడును.

(3) తీక్ష్ణమగు ఔషధములను నేత్రములయందు వేయుటవలన ఈపొరయొక్క ప్రకృతి మారిపోవును. మరియు, గరి ఉత్పన్నమగును. ఈపొరయందు గరికలుగుటవలన కలుగు చిన్నెములు రోగికండ్లు మూసినప్పుడు తెరచునప్పుడు కంటిపై రెప్ప గరిగల వస్తువుతో రుద్దినటుల యుండుట రోగికి సందేహము కలుగుట మరియు, కండ్లు మూయుటయు కష్టముగా నుండుటవలన కండ్లవెంబడి నీరుస్రవించనారంభించును. గాని ఈనీళ్లు స్రవించుట దీనిముఖ్యమగు చిన్నెము కానేరదు. యెందుకనగా రెప్పలక్రింద చిన్నచిన్న గుల్లలు కలుగుటవలన రెప్పలు వేయుటకు రెప్పలు గరిగల వస్తువుతో తోమినటుల తోచుచుండును. మరియు ఇటుల గ్రుచ్చుకొనుటవలన నీళ్లు స్రవించుచున్నవి. మరియు, కరనియా అను పొరయందు మంట రెప్పలయందు నొప్పి కలుగజాలదు. మరియు ఈ వ్యాధియందు రెప్పలలో గుల్లలు కలుగుట విరుద్ధముగా యున్నది. దీనివలన మంటరెప్పలయందు నొప్పి అవశ్యముగా కలుగగలదు. మరియు శుష్కత్వము గరి కలిగించుటకు కారణమగును.

ఖసూనత్ అను వ్యాధి చికిత్స.

ఖసూనత్ అను వ్యాధి యేకారణమువలన కలిగినను ప్రకృతిని మార్చుటకై చెమ్మను పుట్టించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. మరియు యేఔషధమువలన ఈపొరయందుగల గరితగ్గి పోటుమంట శాంతినొందునో అట్టి ఔషధములను యుపయోగించవలెను. మరియు, తీవ్రదోషము లవణసంబంధము గలదైనయెడల బనప్షా కషాయము నందు రేలగుజ్జు, మూదీఫలముచేర్చి పానము చేయవలెను. యిటుల పానమొనరించుటవలన శరీరమునందుండు మలము వెడలిపోవును. పిమ్మట శీసవుమలినము నేత్రములలో వేయవలెను. అనగా అచ్చటి కర్నియా అను పొర రంధ్రములను పూడ్చుటయందు శీసవుమలినము అద్భుతశక్తి

కలిగియుండును. మరియు సీసపుమలినము బనప్షాతైలములో కలిపి కండ్లలో వేయుటవలనయీవ్యాధియందుమిక్కిలిగుణముకలిగియుండును.

—సీసపుమలినము తీయుక్రమము.—

సీసపుముక్కను అరిచేతిలోగాని లేక, వెడురుకర్రపైగాని అరుగ తీయవలెను. యిటుల అరుగతీయుటవలన నల్లని రంగుగల మలినము వచ్చును. అట్లువచ్చు మలినమునందు బనప్షాతైలము కలిపి కండ్లలో వేయవలెను.

మరియు, కర్నియా పొరయొక్క వర్ణములు మాన్పుటకై బేదానా గుజ్జునందు కతేరాజిగరుగాని లేక బనప్షాతైలముగాని కలిపి కండ్లలో వేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, పావురపుపిల్లల రక్తముతీసి కండ్లలో వేయుటవలన కూడా యిందు విషయమై మిక్కిలి వుపయోగకరముగానుండును.

—పావురపుపిల్లల రక్తముతీయు విధానము.—

పావురముయొక్క పిల్లనుదెచ్చి దాని రెంట్రెక్కవ్రాడబొకి అందుండి వచ్చునట్టి రక్తమును నేత్రములయందు స్రవింపచేయవలెను. లేనియెడల ఆపావురముయొక్క జీవనరమును ఛేదించి అందుండివచ్చు రక్తమును తీసికొని యుపయోగించవలెను.

2 వ భేదము కర్నియా అను పొర పెరుగుటకు ఉబ్బుటకు కారణములు.

ఒకప్పుడు కర్నియా అనుపొర ముల్తహిమా అను పొరకంటె వున్నతమగును. మరియు నీపొర యెత్తుగుట ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును. మరియు ముల్తహిమా అను పొర దరదీనజ్యందు కర్నియాపొరకంటె యెత్తు అగుచున్నది. అనగా యీపొర యెత్తగుటను గురించి కంటియందు లేచు గుల్లలయందు వర్ణించబడును. మరియు యీరోగకారణము వాతదోషముగల మలము యీపొరక్రింద చేరినందున యీమలము హెచ్చుతగ్గులవలన వుబుకుచున్నది. అనగా యెత్తగుచున్నది.

కర్నియా పొర యెఱ్ఱగుటకు చికిత్స.

ఈరోగమునందు ముందుగా తీవ్రముగు చిక్కని దోషములమును తీసివేయునట్టి యుపాయములను చేయవలెను. మలమును తీసిన వెనుక నష్టమును కలిగించునట్టి వస్తువులను అనగా జరూరెఅస్ఫర్ మరియు శియాఫె అహమర్ మొదలగునవి కర్నియా పొరను బాగుచేయుటకై నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు ప్రూష్ణజలముతో ముఖ ప్రక్షాళనచేయవలెను. మరియు వుష్ణోదకముతో తలకు ఆవిరిపట్టవలెను.

మూడవభేదము శరాకు (చినిగిపోవుటకు) లక్షణములు.

కర్నియా అను పొర నాల్గువైపులు పెలిపోవుటవలన యీరోగము వుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు దీనిక్రిందనుండు అన్బియా అనుపొర బైటికివచ్చును. ఈరోగమునకు మోరసజన్ అని చెప్పుదురు. ఈ వ్యాధి వర్ణనము వేరు ప్రకరణములయందు చెప్పబడును.

నాలుగవ భేదము.

కర్నియా అనుపొరయందు శకాకు (బద్దలగుట) అనగా పైపొర ప్రేలి క్రిందనుండు పొరబైటికి వచ్చును. మరియు అన్బియా అను పొర నిలిచియుండును. దీనినికూడా మోరెసజన్ కా అని చెప్పుదురు.

5, 6. వ భేదములు.

ఈపొరయందు వ్రణములు తెల్లదనము వుత్పత్తియగును. దీని విషయమై వేరు ప్రకరణములయందు వేరువేరుగా వర్ణించబడును.

7. వ భేదము.

సర్తావ్ కర్నియా (కతివాపు) యందు పిత్తము, వాతము, కలిసియున్న యెడల యీపొరయందు వాపుకలుగుటకు కారణమగును. దీనిలక్షణములు నొప్పివిశేషముగా నుండుట నేత్రముల నరములు పీకినటులుండుట వాపు, యెఱుపురంగు కలిగిన నలుపురంగుకలిగి యుండుట గ్రుడ్డులో పోటు పొడుచుట అపోటు కణతవరకు పాకినటులుండుట తలయందు నొప్పి విశేషముగానుండుటవలన మిక్కిలి కష్టముగా

నుండుట ఆహారమునందిచ్చ లేకుండుట యిద్యాపి యీరోగము చికిత్స వలన కుదురజాలదుగాని కొన్ని సదుపాయములవలన నొప్పిన్ని రోగమున్ను నిలిచిపోవును. మరియు యీరోగమువలన గొప్పకష్టములు కలుగగలవు. గాని యీక్రిందచెప్పబడు నుపాయములవలన అట్టికష్టములు రాజాలవు. ఈరోగము హరించు నుపాయము శిరావేదనముచేసి శక్తి అనుసారముగా రుధిరమును వెడలించవలెను. మరియు మావుల్ జుబ్నతో శరీరమునకు మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు యీసమయమునందు మలమునందు మంట ప్రకటనమైనయెడల నొప్పి అతిశయమగును. అట్టితరి శియూఫె అను ఔషధము కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొనలో కలిపి కండ్లలో వేయవలెను. మరియు ఖతమి, ఖుబ్బాజి మరియు కామంచిఆకులు నూరి రసముపిండి బనప్షా తైలమునందు కలిపి కంటిపై లేపనము చేయవలెను. మరియు తీవ్రమగు ఔషధములు కండ్లలో వేయకూడదు. యెట్లుననగా పూర్వము లేని కష్టములుకూడా కలుగగలవు. కాబట్టి యీవ్యాధియందు నేత్రములలో తీవ్రమగు ఔషధములను చేయకూడదు.

8 భేదము కర్నియా పొరయందు గుల్లలు కలుగుటకు లక్షణములు.

కర్నియాపొరయందు నాలుగు వైపులయందు కుదుపులు కలిగించునట్టి మలము చేరుచున్నది. దీనివలన బాహ్యభాగమునందు అనగా కంటి రెప్పలలోపల కొలుకులయందు గుల్లలు కలుగుచుండును. యీగుల్లలదశ అనగా రంగు నొప్పిమొదలగునవి వేరు వేరుగా కలుగును అనగా మలము స్వల్పముగా గాని లేక విశేషముగాగాని లేక దుష్టస్వభావికము నొందుటవలనగాని కలిగిన గుల్లల విషయమై చెప్పబడుచున్నారు.

మరియు, మలముకొంచెముతియ్యగానున్న యెడలనొప్పివిశేషముగానుండనేరదు. మలము విశేషముగా పలచనై తీవ్రముగా నున్నచో నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు, మలము ప్రత్యేక ప్రత్యేక స్థల

ములయందు కలుగుటవలన గుల్లలు కంటి పైభాగమునందు కలుగుచుండును. నల్లగా శుభ్రముగా కనుపించుచుండును. మరియు, గుల్లలు రెండవ, మూడవ పొరయందు యున్నయెడల వీటిరంగు యిట్లుండదు. అనగా అర్కబియా అను పొరయొక్క చాయ వానిపై పడుచుండును. మరియు, అచ్చట మూడవ పొరయందు యున్నయెడల తెల్లని రంగుగా కాన్పించుచుండును. మరియు, రెండవ పొరక్రింద యున్నయెడల నల్లగానుండును. అనగా యీగుల్లలు నలుపు తెలుపు రంగుల మధ్య శ్రేణియందు కలుగునని భావించవలెను.

మరియు, సాహెబ్ తజకర్ గారు యిందు విషయమై తన అభిప్రాయమును వెల్లడించినరీతిని యీక్రిందచెప్పబడుచున్నాను. అనగా మూడవపొరయందు లేచిన యెడల నల్లని రంగుగా కనిపించును. అనగా ఇవి ప్రకాశమగు నేత్రమునుండి వుత్పత్తియగునట్టి కారణము వలన కనపించును. మూడవ పొరయందు ప్రకాశము ఆపొరనుండి కలుగుచుండును. గాన తెల్లని రంగుగల గుల్లలు లేచును. అవి దాని సమీపమునందు వుండుటవలన తెల్లగానుండును. మరియు, రెండవ పొరయందు మధ్యశ్రేణియందు నలుపు తెలుపు కలుగుచున్నది. నేత్రసంబంధమగు ప్రకాశముకూడా మధ్యశ్రేణినుండి కలుగుచుండును, గుల్లలు కర్నియా అను పొర పైభాగమునందు కలిగిన యెడల అవి అర్కబియా అను పొరయొక్క రంధ్రమునకు సమీపమునందు కలుగని యెడల ఆరోగ్యము నొందగలదు. అనగా మలము యొక్క అధిక తీక్ష్ణత్వమువలన కర్నియా పొర బద్దలైన యెడల కొద్దిగా చినుగును. అనగా కర్నియా పొర బైటిభాగమునందుండు పొర దీని రెండవ పొరకంటె మిక్కిలి కఠినత్వముగానుండిన యెడల అందుండి కొద్దిగా చినుగును. తిరిగి బాగగుటకు దీనిచిన్నెములు అనగా అర్కబియా పొరరంధ్రమునకు సమీపమునందు యుండనిచో దృష్టియందు భంగము కలుగదు.

మరియు రెండవపొర చిట్లును. అనగా దీనికంటె కఠినముగా యుండనేరదు. మరియు గుల్లలు కంటిపొరయొక్క రంధ్రమునందు కలిగి నచో మిక్కిలి కష్టత్వమును నొందించును. అనగా యిది కుదురుట దుర్లభము. మరియు దృష్టికూడా నశింపజేయును. మరియు, గుల్లలు బైటిపొరతప్ప వేరుపొరలయందు చినుగుటకు కారణము కనుపించినయెడల అనిబియాపొర యెత్తగుచున్నది.

8 భేదము కర్నియాపొర గుల్లల చికిత్స.

ఈరోగమునకు నదుపాయములను దశానుసారముగా చేయవలెను. మరియు నేత్రసంబంధమగు వ్రణములయందు చెప్పబడును. ఈరోగమునందు శిరావేదనచేయుట మరియు, విరోచనమును చేయించుట వలన మలమును క్రిందికి త్రోసిచేయవలెను. ఆరంభమునందు మలము నశించునట్టి ఔషధములను ప్రయోగించవలెను. మరియు అంతమునందు శియాపెఅబియజ్ యందు గవ్వపలుకు సాంబ్రాణి చేర్చినది నేత్రములలో వేయవలెను. ఈవ్యాధి నశించినవెనుక శియాఫె అహమరేలయ్యాను అను ఔషధమును ప్రయోగించవలెను. మరియు, కర్నియాపొరయెత్తుగా నుండుటకున్ను, దీనిపై గుల్లలయందు భేదమేమనగా యెత్తు పొడవు దృష్టమగుచున్నది. మరియు శలాకుతో అణచినను అణగనేరదు. అన్యజాతి గుల్లలు శలాకుతో అణచినయెడల అనగిపోవును. మరియు వీటియందు నొప్పి, కండ్లవెంట నీరుకారుటకూడా తటస్థించును. శలాయి అనగా సలాకుఅని అర్థము.

తొమ్మిదవ భేదము.

కర్నియాపొర క్రింద చీమువచ్చి చేరును. యిటుల వచ్చునట్టి కారణములు మూడువిధములుగా చెప్పబడియె. (1) పొరయందు వ్రణములు కలుగుటవలన చీము తటస్థించి తనకుతాను బైటికి వెడలిపోవును. మరియు చీము అచ్చటనే నిలిచిపోవును. (2) నేత్రములు విశేషముగా నొప్పికలుగును. దీని చిహ్నములను చీముగామారి అచ్చటనే నిలిచి

పోవును. (౫) తలనొప్పి విశేషముగా నుండుట శరీరము మలమును దీని పైపుకు అనగా కండ్లవైపుకు పంపును. దీనికారణమువలన మలము నిలిచి చీముగా మారును. ఈచీము రంగు గోరువంటిరంగు కలిగియుండును. మరియు దీనివిషయమై వేరువేరుగా చెప్పబడును. అథవా కర్నియా సంబంధమగు కొన్నివ్యాధులయందు స్వల్పముగా చెప్పబడును. మరియు యిందుండి కొంత విశేషస్థలములయం దాక్రమించుచున్నది. అనగా కంటి నల్లగుడ్డు యావత్తు ఆక్రమించుచున్నది. యిది విశేషస్వార స్వభావికమైనది.

——కర్నియా పొరయందు చీము చేయుటకు చికిత్స.——

సామాన్యరీతిగా పక్వము నొందించి తీసివేయునట్టి ఔషధములను యుపయోగించవలెను. అనగా జరూరి అస్వదు చష్మపాలుగాని మెంతి నీళ్ళయందుగాని లేక సీమఅగసివిత్తుల గుజ్జునందుగాని కలిపి కంటిలో వేయవలెను. మరియు మెంతులు అకలీలుల్ మలికు యొక్క వెచ్చని కషాయముతో కొంత కొంత కాలమునకు నేత్రములను శావదము చేయవలెను. మరియు చీముతీసి మాన్పుటకై రూపముఖ్య (తావమాక్షికము) వెండి మఖిలా యీ మొదలగునవి మెత్తగానూరి కండ్లలో వేయవలెను. ఈ రెండువస్తువులు యిందువిషయమై అనగా వ్రణము ను మాన్పుటకు అద్వితీయమైనది. ఇట్టి ప్రయోగములవలన చీము వెడలనియెడల అట్టిసమయమునందు శస్త్రమువలన చీము వెడలించుటకు ఆలోచించవలెనని గ్రహించవలెను. దీనివిషయమై కర్నియాపొరను నల్లని గీర తప్పించి వేరుభాగమును శస్త్రముతో చీల్చవలెను. ఇట్లు చీల్చుటతో క్రిందిపొర తెగకుండునటుల స్వల్పముగా చీల్చవలెను. తదుపరి ఆచీల్చినభాగమునుండి మహాత్ అను సళాకుతో చీమును తీసి అటుపిమ్మట నేత్రవ్రణముల చికిత్సను చేయవలెను. అవసరము కలుగునంత వరకు అనగా దృష్టియందగు చీముచే దృష్టిచెరచువరకు శస్త్రప్రయోగము చేయబడను.

జరూరె అసగరుచేయు క్రమము.

శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ 35 మాషములు ముసాంబరము కుంకుమపువ్వు రసాంజనము ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు తుమ్మజిగురు తిన్నర మాషములు ఇవి యావత్తు చూర్ణించి సన్నని బట్టతో వస్త్రగాలిత మొనరించి చనుపాలయందుగాని లేక పైనుకచెప్పబడిన ఔషధుల కషాయములయందుగాని కలిపి ప్రయోగించవలెను.

ముల్తహిమా పొరయొక్క రోగముల వర్ణనము.

ఈపొరమెత్తని శల్యము గుండ్రముగా స్వచ్ఛముగా మంథముగా యుండును. దీని మూలమునందు కంటిగ్రుడ్డును కదలించుచున్నది. ఈ పొర తెల్లని శ్లేష్మముతో గూడినమాంసముతో నిండియుండును. మరియు నిచ్చట ఝిల్లితలపుర్రెపైన* మరియు తలచర్మమునకు క్రిందనున్న

* పైనవర్ణించబడిన పొర కతివఝిల్లితో పుర్రెపైన యున్నది. దీనినుండి బైలువెడలినదని హాకీము బుఖరాత్ గారు వచించిరి. దీని అనుసారముగా హాకీమురాజీగారు కూడా పైవిధమును అంగీకరించిరి. యిందువలన ముల్తహిమాపొరయొక్క వాపు ముందుకారణముతో కలిగినయెడల నేత్రముయొక్క సామాన్యభాగమునందుచేరి మెదడువరకు వ్యాపించును. మరియు ఆరహిహాసిస్, రూఫస్, అనుయిద్దరు వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. ఆకతినఝిల్లి తలపుర్రెలోపల నున్నది. దీనినుండి ఈపొర బైలువెడలినదని ప్రమాణమును చూపుచున్నారు. నేత్రములు విశేషముగా నొచ్చుట, వాచుట మొదలగు కష్టములు సంభవించునప్పుడు బుద్ధిచెడిపోవును. యేమి సందేహములేదు. బైటిజిల్లియొక్క కష్టమువలన బుద్ధి జ్ఞానము మారిపోవును. యెందుకనగా ఈఝిల్లి మెదడునకు సమీపమునందున్నది. అనగా తలనొప్పియందు దెబ్బతగులుటవలన కలుగు కారణమువలన వుత్పత్తి అయినచో యిట్టిస్థితియందు బుద్ధి విశేషముగా చెడిపోవుట తటస్థించును.

ది. దీని చివరలో ఉత్పన్నమైనది. మరియు నేత్రమునందు మాత్రము ఆకారము స్థూలముగానుండును. యిది కంటియొక్క యావత్తు భాగమును క్రమ్ముకొని యున్నది. కర్నియాపొర దృఢత్వముతో దీనియందు నిలిచియున్నది యిందువలన యీపొరను ముల్తహీమా అందురు. కొందరు ఈపొరను సబకియా అన్కబూతియా పొరలలో చేర్చుదురు. ఇందువలన వారిమతమునందు కండ్లయందు నాలుగుపొరలు యున్నవని వూహించుదురు. మరియు యీపొరయందు 14 రోగములు పుట్టుచున్నవి. ఈరోగములలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి. కొన్ని సామాన్యమైనవి. ముఖ్యమగు వ్యాధులు 9 కాబట్టి యీప్రకరణమునందు తొమ్మిది భేదములుగా వర్ణించబడుచున్నవి. అవగా (1) రమద్, (2) తరఫా, (3) జఫరా, (4) సబల్, (5) యింతిఫాఖ్, (6) హాక్కా, (7) దూఖా, (8) తూసా, (9) జైసా, మిగిలిన రోగములు వాటి వాటి స్థానములయందు వేరువేరు ప్రకరణములలో చెప్పబడును.

ఒకటవ భేదము రమద్ (నేత్రములునొప్పి) వర్ణనము.

ముల్తహీమా పొరవాపునకు రమద్ అందురు. మరియు, రమద్ హాకీకి అనికూడా దీనికి వాడుదురు. యెటులయనగా రమద్ అనుశబ్దము దీని మొరువునకు కూడా చెప్పబడుచున్నది. కండ్లలో దుమ్ము, పొగ ప్రవేశించుటవలనగాని, సూర్యవేడిమి ప్రవేశించుటవలనగాని కలుగుచున్నది. యిందు వాపుమాత్రము యుండదని గ్రహించవలెను. మరియు, షేక్అబు అలిశేనాగారు మొదలగువారలు ముల్తహీమాయొక్క వుష్ణమువలనగాని లేక చలువవలనగాని కలుగగలదని చెప్పిరి. దీనిని రమద్అనిరి. మరియు పూర్వపు వైద్యులు యీశబ్దమును యీపొరను వుష్ణవాపుతో ముఖ్యముగా చేర్చిరి. మరియు పొరయొక్క శీతలవాపును తకద్దూరు (నేత్రము కొద్దిగానొప్పి కొద్దివాపు కలుగుట) అందురు. మరియు సాధారణరీతి కంటియందు నొప్పి కలిగినయెడల దీనినికూడా

రమద్ అందురు. యీవ్యాధియొక్క పేరు హేతువాన సారముగా పెట్ట బడెను. యెటులననగా అరబ్బిభాషయందు కండ్లనొప్పికి రమద్ అని చె ప్పుదురు. రమద్, పిత్త, రక్త, వాత, కఫ, మలాన దోషముల వలన అయిదువిధములుగా నుండును.

రక్తజరమదు [కండ్ల నొప్పి] లక్షణములు

ఈరోగమునందు నేత్రములు విశేషముగా వాచి యెర్రగానుండు ను. మలినము అనగా పుసి విస్తారముగా వచ్చుచుండును. నరములు మ లముతో నిండియుండును. కణతలయందునొప్పి అనరు పోటు కలిగి యుండును. మరియు రక్తాధిక్యమువలన కలుగుచిహ్నములు యావత్తు ప్రకటనమగును.

రక్తజరమద్ (కండ్లనొప్పి) చికిత్స.

ఇతర యుపద్రవములు యేమియు లేనియెడల ముందుయేకన్ను నొచ్చుచున్నదో ఆవైపు సరేరు అను శిరను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. ఇతరయుపద్రవములుయున్నయెడల శిరావేదనముచేయం జనదు. ఇట్టిస్థితియందు ముచ్చనగుంటయందు రక్తులు వేయవలెను. మరియు రుధిరమును తీసినవెనుక కరక్కాయ, ఆలుబకరా, పర్పాటక ము, చింతపండు, మొదలగు కషాయములతో కోష్టమును మృదువరచ వలెను. మలమును శోధించినతరువాత శియాఫె అవియజ్ కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన మెంతిగుజ్జు లేక చనుపాలయందు అరుగదీసి నేత్రములయందు వేయవలెను. తరువాత శియాఫె అనగా కనికెనీళ్ళలో అరుగదీసి కండ్ల లో వేయవలెను. మరియు వుక్త శియావు సర్వజిగురుగల పదార్థములను కండ్లలో ప్రయోగించుట తల శరీరమును పరిశుభ్రత నొందించనిదే

ముందుగా ప్రయోగించకూడదు. మెల్లవ్యాకున్ను విశేషముగా కన్నుపీకు చుండునట్టి కారణమువలన శియాఫ్ మొదలగునవి కండ్లలో వేయుట వలన కంటిపొరయందు వావు కలుగుటకు పొర చినుగుటకు ముక్కలగుట మొదలగు అసందర్భములు కలుగుచున్నవి. యెట్లుననగా జఖీరే అను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రిందిరీతిగా చెప్పబడియున్నవి. అనగా నేత్రమునందు నొప్పి కలిగినప్పుడు వైద్యుడు శరీరమునుండి మలము వెడలించుటకుముందు నేత్రసంబంధమగు ఔషధములను కండ్లలో వేసిన యెడల గొప్పతప్పుచేసినాడని భావించవలెను. మరియు నేత్రమునొప్పి ఆరంభదశయందు నీళ్ళుకూడా కండ్లలో ప్రవేశింపజేయకూడదు. యెందుకనగా నీళ్లు మలమును అవశ్యము నొందించును. నేత్రసంబంధమగు పొరలను మంధముచేయును. నరములకు హాని కలిగించును. మరియు నేత్రములకు అనేకములగు హానులను కలిగించునని చెప్పియున్నది.

శియాఫె అభియజ్ చేయు విధానము

సత్తుభస్మము, తుమ్మజిగురు, కతిరాగోందు, యీమూడువస్తువులు నూరి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి ఇసబ్గోలుగింజల గుజ్జుతోగాని కోడిగుడ్డు తెల్లసొనతోగాని నూరి కసికెలు చేసుకొనవలెను. మరియు, శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ సల్లమందుకూడా యిందు కొద్దిగా చేర్చుకొనవచ్చును.

మరియు, మలమును వెడలించిన వెనుక నేత్రములకు బలము కలిగించి మలమును తగ్గించుటకై చందనము, రసాంజనము, ఆకాకియా అనగా తెల్లతుమ్మకాయ రసము మొదలించినది. మామిసా యీవస్తువులను పచ్చిధనియాలరసముతో నూరి కండ్లపై పట్టువేయవలెను.

మరియు, మధుర ఆమ్లపదార్థములను సేవించవలెను. అనగా దానిమ్మగింజలు, చింతపండు కలకండ చేర్చిగాని లేక యిటువంటి స్వభావికముగల యితరవస్తువులుగాని సేవించుట లాభదాయకము. యీవస్తువులు రక్తప్రకోపమును తగ్గించివేయును. యీవ్యాధి ప్రకృతియందు

హానికలిగించును. మరియు, కేవలము పులుసుపదార్థములు వుపయో గించకూడదు యెందుకనగా కంటిసంబంధమగు మల్హిమా అను పొర. మరియు, జీవనరసములకు హానికలిగించునట్టి వస్తువు పులుసు తప్ప వేరొకటి లేదని గ్రహించవలెను.

పిత్తజరమద్ (నేత్రములనొప్పి) లక్షణములు

పిత్తజదోషమువలన కలుగువ్యాధియందు వాపు, పీకుట, యెరు పు, పుళివచ్చుట, నేత్రములవెంట నీరుకారుట మొదలగు లక్షణములు రక్తజరమద్ వ్యాధికంటె తక్కువగా నుండును. మరియు, నొప్పి, మంట పోటు మొదలగునవి విశేషముగానుండును కండ్లవెంట శ్రవించు నీరు ఆరోగ్యదశయందు వేడిగా వచ్చుచుండును. యెందుకనగా అప్పుడు ఆనీరు పక్వమునొందినది. మరియు, ఓమద్ వ్యాధియందు జలంబు ప్రవే శించును. అనగా పచనము కాకయుండు నేత్రములయందు జలంబు సంప్రాప్తమగును.

పిత్తజరమద్ (నేత్రములనొప్పి) చికిత్స

రక్తజరమద్ వ్యాధియందు చెప్పినరీతిగా యీవ్యాధియందు కూడా చికిత్సచేయవలెను. అనగా యీవ్యాధియందు విరోచనమునకు కరక్కాయకషాయము పానముచేయవలెను. మరియు, చల్లని స్వభావి కమగు వస్తువుల రసములను అనగా కాశివిత్తులు, పాలకువిత్తులరసము, పచ్చిగాము చాకు, కొత్తిమిరాకునూరి కండ్లపై వేయవలెను. మరియు, బేదానా, ఇసబ్ గోలుగింజలగుజ్జు, ఆడశిశువు తల్లిచనుపాలు, కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన మొదలగునవి నేత్రములలో వేయవలెను. నొప్పి అధికముగా నున్నచో శియాఫెకాఫరి, మరియు నల్లమందున్న కండ్లలో వేయవలెను.

(లాభ) రోగము విశేషనొప్పితో కూడియున్నయెడల ముందు నొప్పితగ్గుటకై ప్రయత్నించవలెను. యెందుకనగా నొప్పి అంగము యొక్క శక్తియందు దుర్బలమును కలిగించును. మరియు, శరీరము నుండి వ్యాధిని తొలగించుటయందు సమర్థత కలుగ గలదు. మూలము

ను బైటికి వెడలించగలదు. యీమొదలగు దశలవలన వ్యాధి వృద్ధి నొందుచున్నది. గాన మలమును నిలిపి రోగమలమును పక్వమొనొందించుటకై అంగములనుసీర్సమునొందించునట్టి ఔషధములనుకూడా విశేషముగా యుపయోగించకూడదు. అనగా నేత్రములకు మెల్లప్పాను తిమ్మిరికలిగించుటవలన నానావిధముల రోగములు కలుగుటకు కారమగును. కాబట్టి యిందు విషయమై హిలతుల్‌బరా అను వైద్యగ్రంథమునందు హాకీముజాలీనూస్‌గారు యీక్రింది విషయములను వ్రాసిరి.

అనగా వైద్యులనేకులు కండ్లను నీర్సము, తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులును ఔషధములను నేత్రములయందున్న నేత్రముల పైభాగమునందున్న ప్రయోగించిరి. యీమత్తువస్తువులను ప్రయోగించుటవలన ఆరోగుల నేత్రదృష్టి పూర్వపు దృష్టివలె రాజాలదాయెను. మరియు, పూర్వపుదృష్టికంటె చీకటి తటస్థించి చాలాకాలమువరకు తగ్గకుండెను. పిమ్మట చాలాకాలము తరువాత అనేకులకు కండ్లలో నీరు అనగా అంతర్‌కుసుమలు దిగినవి. మరికొందరికి నేత్రదృష్టి క్రమేణా తగ్గిపోయినది. మరికొందరికి సబల్‌ఐన్ అనగా నేత్రసంబంధమగు నరములు మెరుపు కలుగునట్టి వ్యాధికలిగినది. యిట్టివారిని నేను స్వయముగా చూచితినని వ్రాసిరి.

మూడవభేదము కఫజరమద్ లక్షణములు.

ఈవ్యాధిలక్షణములు నేత్రములు విశేషముగా వుబుకుట, నేత్రములు మిక్కిలి భారముగా నుండుట కండ్లవెంట వుసి నీరు విశేషముగా వెడలుచుండుట మరియు నిద్రించునప్పుడు కంటిరెప్పలు ఒకటికొకటి అంటుకొనుట కండ్లమెరుపుచూతరియు తక్కువగానుండుట మొదలగులక్షణములు కఫజరమద్ అనగా నేత్రము నొప్పియొక్క లక్షణములని యెరుంగవలెను.

కఫజరమద్ చికిత్స.

మలము పక్వమునొందినవెనుక మెదడుశుద్ధినొందుటకై యారజాత్ అను మాత్రలు వుపయోగించవలెను. మరియు మలముహరించుటకై ముసాంబరము, * రసాంజనము, తుమ్మజిగురు, అకాకియా, అనగా లేతతుమ్మకాయరసముపిండి యెండించినది. కుంకుమపువ్వు, ఈమొదలగు వస్తువులను పన్నీరుతోనూరి కనురెప్పలు నొసలుపై పట్టువేయవలెను.

మరియు మలముపక్వమునొందించి తీసివేయుటకై శుద్ధిచేసినమెంతిరసమునుగాని మరియు అవిసిగింజలగుజ్జునుగాని కండ్లలో వేయవలెను. రెండుమూడు దినములు గతించినవెనుక రోగము అంతమునకు చేరును. తరువాత జరూరెఅవియజ్ నేత్రములలో వేయవలెను. ఈజరూరెఅవియజ్ అను నేత్రములలో ఆలశ్యముగా వ్రేయుటకు ఆజ్ఞయెందుకనగా నిది జరూరె అనగా అవసరమైన మలమును వెడలించును. మరియు విశేషముగా మలమును నష్టపరచునట్టి ఔషధములను వాపునందు ముందుగా కండ్లలో వేయకూడదు. అనగా మలము పక్వమునొందినతరువాత జరూరె అవియజ్ మొదలగు మలశోధన ఔషధములను వుపయోగించుటమంచిదని భావము.

మెంతులుశుద్ధిచేయు క్రమము.

మంచినీళ్లయందు మెంతులువైచి రెండుఝాములవరకుంచి తరువాత ఆనీళ్లువంచివేసి తిరిగి మెంతులకు 20 రెట్లు నీళ్ళుఅందుపోసి పొయ్యిమీదనుంచి అర్ధాంశముగా కషాయముకాచి వడియబోసి ఆగుజ్జను కండ్లలో వేయవలెను.

జరూరెఅవియజ్ చేయు క్రమము.

అంజరూద్నూరి చనుపాలలోగాని లేక గాడిదపాలలోగాని కలి

* హాకీము జాలీనూస్గారు ముసాంబరము నేత్రముల వాపునందు వుపయోగకారి అనగా మలము నేత్రములవైపు వచ్చునో దానిని ఆపివేయును. మరియు వచ్చిన మలమును హరించునుగాన నిది మిక్కిలి యుపయోగకారియని చెప్పిరి.

పి వెదురుకర్రలకు పట్టించి ఆకర్రలను నిప్పులపై కాచవలెను. చెమ్మ లేకుండా ఆరిన తరువాత ఆకర్రలపైనుండు అంజరూద్ తీసి దీనికి 14 భాగములు నిశస్తా అనగా గోధుమపాలు యెండించి సత్తుచేర్చి యీరెండువస్తువులను కల్వమునందువైచి మెత్తగానూరియుంచుకొని రెప్పలంటుకొనుట మొదలగునట్టి వ్యాధులయందు మేలానుసారముగా కలకండచేర్చి సమయానుకూలముగా నుపయోగించుకొనవలెను. మరియు కొందరు అంజరూద్‌ను చనుపాలయందునూరి యెండించి యిటుల మూడుభావనలుచేసి కలుపుకొనుచున్నారు. మరియు యెండించునప్పుడు నలకలు దుమ్ముపడకుండా సావధానముగా యెండించవలెను.

4 వ భేదము వాతజరమద్ లక్షణములు.

నేత్రవైద్యులు యిట్టిరమద్ వ్యాధిని రమదేయాబీస్ అనగా శుష్కత్వమువలన నేత్రములు అరుట అందురు. దీనిచిహ్నములు నేత్రములు ఆరుట, బరువుగానుండుట, నేత్రములు ధూమ్రవర్ణముగానుండుట, నేత్రములు గ్రుచ్చుకొనుట మరియు రోగము ముదిరినకొలది కంటిరెప్పలు మెరిసినగుట ఒక్కొక్కప్పుడు ముల్తహిమా అను పొరకూడా యెరుపుగా నుండుట యీమొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. ఈరమద్ అనువ్యాధి బహుశా తలనొప్పివలన కలుగుచున్నది. విశేషముగా రోగిప్రకృతి వాతముతో కూడియుండును. మరియు మొదటనందు శుష్కత్వము యేర్పడును.

వాతజరమద్ చికిత్స.

మొదటనందు చెమ్మకలిగించుటకై చెమ్మగలపదార్థములను వినియోగించవలెను. ఇందువలన మంచిలక్షణములు వుత్పత్తియగును. ఇందువిషయమై మాలిక్కొలియా అనగావున్మాదమునందు చెప్పబడియె. అనగా యవగంజి పానము చేయవలెను. బనఫ్షా, కలువపూలు, ఖతమీఆకులు, నేతిబీరఆకులు, మరియు యవగడ్డి, యీమొదలగునవి కషాయముకాచి ఆకషాయమును తలముందుభాగమునందు పోయవలె

ను. మరియు యీకషాయముతో ఆవిరిపట్టించుట స్నానముచేయుట మొదలగునవి మిక్కిలి వుపయోగించును. అథవా బనప్షాతైలము పరిశుభ్రమగు చనుపాలు కలిపి ముక్కులోవేయవలెను. అనగా నశ్యము చేయవలెను. మరియు బేదానాజిగురు కండ్లలోవేయవలెను. అథవా బాబూనా, బనప్షా, అవిసిగింజలు మొదలగునవి నల్లకలువపూలరసముతోనూరి కండ్లకు పట్టువేయవలెను. మరియు శియాపెదీనారంగు కండ్లలో వేయవలెను. మరియు దోషమునందు చెమ్మకలిగించుటకు ముందు మలమును నష్టపరచునట్టియు మలమును హరించునట్టియు వస్తువులతో కాపాడుట వుచితమగును. అనగా యిట్టివస్తువులను ముందుగా వాడకూడదు. మరియు చెమ్మకలిగించుటకు ముందువయోగించినచో శుష్కత్వమును అధికవరచును. అనగా చిక్కవరచుననిభావము.

శియాఫేదీనారంగుచేయు క్రమము.

సఫేదా, వెండిమఖల, ప్రతివన్నెకము ౩౫ మాషములు నల్లమందు, ½ మాషము, కతిరా ౫ మాషములు నిశస్తా తిన్నర మాషములు యీమొదలగునవినూరి కనికెలు చేయవలెను.

౫ వ భేదము త్రిదోషరమద్ లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు నేత్రములు పీకుట, బరువుగానుండుట, నేత్రములవెంట నీరుబొత్తుగా స్రవించకుండుట అప్పుడప్పుడు యీవ్యాధియందు నొప్పికలుగుటవలన నేత్రములు యెరువుగానుండుట యీమొదలగులక్షణములు త్రిదోషరమద్ (నేత్రములునొప్పి) లక్షణములని యెరుంగవలెను.

త్రిదోషరమద్ (నేత్రములపోటు) చికిత్స.

బాబూనా, అకలీలుల్ మలికు, దవనము, మరువము యీవస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయమును నేత్రములపై వేయవలెను. మరియుగోధుమపొట్టునజ్జులువేయుంచి కావడముచేయవలెను. మరియు మలమునుహరించునట్టిద్రవ్యములను వేసికాచిననీళ్ళతోస్నానముచేయవలెను.

మరియు ముల్తహిమా అను పొరయందు బాహ్యకారణములవలన అనగా సూర్యకిరణములవలన మిక్కిలి ప్రకాశమగు వస్తువులను చూచుటవలన నేత్రములయందు ఉష్ణము ప్రవేశించి నేత్రములయందు నొప్పి కలిగించును. దీనిని రమద్ (నేత్రములు నొచ్చుట) కులకద్దూద్ అని కూడా చెప్పుదురు. దీని స్వభావము మూడునాలుగు దినములలో చికిత్స అవుసరములేకనే తగ్గిపోవును. కాబట్టి దీనిచికిత్సవిషయమై తొందరపడకూడదు. మరియు యీనొప్పి తనకుతాను హరించకున్నను చికిత్స చేయకూడదు. యెందుకనగా దీనిచికిత్స రోగకారణములను తొలగించుటవలన వ్యాధి హరించును. మరియు రోగకారణము నష్టమైయుండినచో చికిత్స చేయవలెను. మరియు దీనిచిహ్నములు హేతువుయందు జరిగినను లేక ప్రస్తుతము జరుగుచున్నను కొద్దిగా యెరుపు నొప్పి కలుగును మరియు నీళ్ళు స్రవించనారంభించును.

ఉష్ణమువలన కలుగు రమద్ చికిత్స

ఈవ్యాధి మూడునాలుగు దినములలో శాంతినొందని యెడల హేతువును నష్టముకలిగించి శిరావేదనము చేయవలెను. విరోచనమునకు కరక్కాయలు, ఆలూబకరా, రేలకాయగుజ్జు, మాదీఫలముకలిపి కషాయముకాది పానముచేయవలెను. మరియు, శియాఫె, అబియజ్ నేత్రములలో వేయవలెను.

(సూచనీయము) రమద్ అనగా నేత్రములు నొప్పి అని అర్థము యెల్లప్పుడు మంచుగడ్డను చూచుటవలనకూడా కలుగును. దీని చిహ్నములు చికిత్సనహితము కుమూరు అనగా నేత్రములతో తెల్లని ప్రకాశమగు వస్తువులను చూచుటవలన కలుగు వ్యాధి. కుమూరు ప్రకరణమునందుకూడా వర్ణించబడును. యీరమద్వ్యాధియందు రెప్పలు బిగిసికొని పోవునభయము కలిగినయెడల ప్రకృతిని బాగుచేసి మార్చివేసిన తరువాత శియాఫె, అబియజ్. మరియు, శియాఫె అబీర్ మరియు, ఖహూరె అబియజ్ అనగా వీనిలో అంజరూద్ చేర్చినది. ఆడశివ్పుగల

తల్లిచనుపాలయందు శోధించబడినదియు నేత్రములలో వేయవలెను. యిటుల వేసినచో రోగము హరించిపోవును. వ్యాధి హరించి నేత్రములు శుభ్రతనొందిన వెనుక గుల్‌రోగన్‌లో శలాకముంచి నేత్రములలో పెట్టి నేత్రములపైని కట్టు కట్టినచో నేత్రములు అంటుకొనుట తగ్గిపోవును. మరియు, నేత్రములు నొప్పిగల వ్యాధులయందు యీవ్యాధి తప్ప యితర వ్యాధులయందు తైలములను నేత్రములలో వేయకూడదు. మరియు, ఇల్తిసాక అనగా ఒకటికొకటి కలియునట్టి వ్యాధియందు కూడా వర్ణించబడును. యిట్టి సమయమునందు నేత్రములయందు అధికముగా మెరుపుయుండి రెప్పలు పేలిపోయినను లేక పూసినటులుండినను రెప్పలు అంటుకొని పోవునను జాగ్రతవహించి యుండవలెను. మరియు, యిట్టి భయముకలిగిన యెడల వెంటనే నుపాయములతో కాపాడుకొనుచు సదుపాయములు చేయవలెను.

2వ భేదము. తురఫా అనగా పటలము అను వ్యాధిలక్షణములు.

తురఫా అనగా నేత్రములయందు మెరుపు, నలుపు, నీలిరంగుగల పటనములు యేర్పడును. యిది ముల్తహీమా పొరయందు వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధి వుత్పన్నమగుటకు నాలుగు కారణములు కలవు. (1) నేత్రముపై దెబ్బతగులుటవలనగాని కన్ను అదురునంత దెబ్బతాకుటవలగాని నేత్రసంబంధమగు ముఖ్యనరములు కొన్నిపేలిపోయి ఆనరములనుండి రక్తము బైలుదేరి ముల్తహీమా పొరక్రింద చేరును. ఒకప్పుడు పొరచిట్లి ముల్తహీమాపొర చినిగిపోవుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. (2) మలము నేత్రము నిండుటవలన నరములు విశేషముగా బిగించబడునట్టి కారణమువలన నరములు పేలిపోవును. (3) రక్తము యొక్క ప్రకాశము అధికమై వుప్పొంగి నేత్రములవైపు తిరిగి ముల్తహీమా పొరయందువచ్చి చేరును. (4) మిక్కిలి గంభీరముగా కేకలువేయుటవిస్తారముగా పరుగిడుట మిక్కిలి నడుచుట వ్యాకులము నొందుట శ్వాసముబంధించుట మొదలగు అవస్థలు సంభవించినప్పుడు మొదలు

పూర్ణగతి నొందుట. మరియు, రుధిరము పూర్ణశ్వాసము నొందుట యీ మొదలగు కారణములవలన తురుషా అనగా నేత్రములయందు యెర్రని పటలము వుత్పత్తియగును. మరియు, యీతురషాయొక్క కారణము దుర్బలమగుచుండును. యిది చికిత్స అవుసరము లేకనే కొలదికాలములోనే తనకు తాను హరించి పోవును. గాని దీనికారణము బలముగలదైనచో చికిత్స అవశ్యముగా చేయవలెను. యీవ్యాధిని సామాన్యముగా గ్రామ్యభాషయందు అవిరి అని చెప్పుదురు.

తురుషా అనగా నేత్రపటలముయొక్క చికిత్స.

మలమును రెండవస్థానమునకు మార్చి శుభ్రతనొందించుటకై వరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు కరకాయకషాయముతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. స్కమోనియా యీకషాయమునందు చూర్ణించి కలిపి యుపయోగించుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. యారజాత్ వుపయోగించకూడదు. కాబట్టి యీవ్యాధియందు వస్తికర్మచేయుట మిక్కిలి వుపయోగము. నొప్పిశమించి మలము పక్వమునొందించుటకై మలము హరించునట్టి గుజ్జులను చనుబాలలో కలిపి కాచి వెచ్చగానుండునప్పుడు నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొనయందు దూదితడిపి నేత్రములపై వేసి కట్టుకట్టి రోగిని వెల్లికిల పరుండబెట్టవలెను. నొప్పి శమించినిమెదల పావురపుపిల్లల రక్తము వేడిగానుండునప్పుడు కండ్లలో వేయవలెను. మలమును తొలగించుటకై వంటజేగురు, కావిరాయి, సుద్దముట్టి అనగా, నామము యీమొదలగునవి వేడినీళ్ళతోనూరి పావురపు రక్తములో కలిపి వేయుట అన్నిటికంటె ఉత్త

మగుణము నిచ్చును. యిట్టి సమయమునందు వ్యాధి తగ్గనారంభించిన మొదల గవ్వవలుకు సాంబ్రాణి, తుమ్మజిగురు, రాతిపువ్వు, కుంకుమ పువ్వు, మొదలగునవి మలమును దూరపరచుటకై పావురముర క్తములో కలుపవలెను. మలము వెడలించుటకు అతిఅవశ్య మున్న మొదల వచ్చని హారిదళము, ఎర్రహారిదళము పావురపురుధిరమునందుకలిపి కండ్లలో వేయు వలెను. మరియు, గింజలుతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, కామందిఆకులు, పరిశుభ్ర మగు పన్నీరు కొద్దిగా సైంధవలవణము మొదలుగువస్తువులను వకటిగా చేర్చి నూరి కండ్లపై పట్టువేయవలెను. మరియు చాతరాశిఆకు, ఎండు జూపా యీవస్తువులను కషాయముకాది నేత్రములకు ఆకషాయముతో కావడముచేయువలెను. మరియు యీవ్యాధియందు చికిత్స అవునరమై యున్న మొదలను స్త్రిచేయుక వెంటనే చేయవలెను. యెందుకనగాచికిత్స ఆలశ్యము చేసినమొదల రక్తముయావత్తు వకటిగాకూడుకొని కఠినత్వము నొందును. రూపము మారిపోవును. ఒకప్పుడు ఈతురుఫావ్యాధి సమాన భాగములు కుళ్ళిపోవును. యిందువలన రణములుకూడా గలుగుచున్నవి. మరియు. నేత్రములు యావత్తు ఈరణము అల్లుకొనును. గాన యీవ్యాధి యందుఆయా భాగములయందు వెంటనేచికిత్సచేయవలెనుగాని, యెంత మాత్రము వుపేక్షించకూడదు.

మూడవ భేదము జఫరా అనగా నేత్రపటలముల
వ్యాధి లక్షణములు.

కంటి తెల్లగుడ్డునందు జఫరాఅనువ్యాధి అనగా. గోరుతోసమాన మగు ఆకారమువలె కలుగుచుండును. కాబట్టి దీనిని పార్శిభాషయందు నాఖూనా అని వాడుదురు. మరియు జఫరాఅను వ్యాధి ఒక జీవనరము పెరుగుటయని భావింతురు. అనగా ఆజీవనరము కంటియొక్క ముం త్తహిమా పొరపై నివృత్తియగుచుండును. మరియు నిది కన్నుయొక్క పెద్దగొలికియందు బహుళా ముక్కువైపునుండి ఆరంభమగును. మరియు కంటి చిన్నకొలికి వైపునుండికూడా ఆరంభించును. కొందరికి రెండువై

వునుండికూడా ఆరంభమగును. ఈవ్యాధియొక్క ఔషధములు అనేక విధములుగా నుండును. ఒకవ్వుడు ఈవ్యాధి కొద్దిగాపెరిగి నిలిచిపోవును. ఒకవ్వుడు ముత్తహిమా అను పొరపైన యెల్లవ్వుడు పెరుగుచూ అనగా కర్నియా అను పొరవరకు ప్రవేశించుచుండును. మరియు నిది కంటిపావ ను క్రమ్ముకొనును. నాఖూన అను యీరోగము నాలుగువిధములుగా నుండును. (1) ఝిల్లిసదృశముగానుండును. మరియు ముత్తహిమా, అను నేత్రపొరయొక్క కుడి ఎడమభాగములయందున్న క్రింద పైభాగముల యందుండి ఉత్పన్న మగుచున్నది. కంటికొలికతో సంబంధము కలిగి యుండదు. అనగా యిట్టి జుఫారఅను వ్యాధి దేనితో నియతదశనంబంధము కలిగియుండదు. గాన ఈకారణమువలన సలబ్ అనగా కండ్లనరములు యెర్రబడుటవలన కలుగువ్యాధి యేవిధముగా నుండునో అటులనే యుండును. అథవ యీరెండువ్యాధుల బేదాభేదము వర్ణించుట ముఖ్యము. సలబ్ అనువ్యాధి నేత్రములయొక్కయావత్తు భాగములనుండి వుత్పత్తి యగును. గనుక కర్నియా పొరవరకు అల్లుకొనుచున్నది.

మరియు నాఖూనా అనువ్యాధి వకవైవునుండి రెండవవైపుకు ప్రవేశించజాలదు. యిది యెవ్వుడు గుండ్రాకారము కానేరదు. నాఖూను యేస్తలమునుండి వుట్టినను వేరువలె వుట్టుచున్నది. రెండవవైపుఅల్లుకొను చుండును.

సబల్ అనువ్యాధి వేరువలెగాని కొమ్మలవలెగాని అల్లుకొనదు కాబట్టి నాఖూనా, సబల్అను నీరెండువ్యాధుల తారతమ్యములను ఆ కారములను చూచి గ్రహించవలెను.

జుఫరా అనగా నేత్రపటలముల చికిత్స

ఈరోగమునందు సరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమును వెడలించవలెను. విరోచనార్ధము యారజాత్ మాత్రలు యుపయోగించవలెను. మలమును వెడలించుటకై శియాపేఅబీడజ్, సియాపేచినారంగ్, బాసలిఖూశ అకబర్ అను ఔషధములను నేత్రములయం దుపయోగించవ

లెను. మరియు, బాసలీఖూన్ అకిబర్ అను ఔషధమును స్నానముచేయు నప్పుడు నాఖూనా అనుపటలము మెత్తబడుటకు కండ్లలో వేయుచున్నారు. యెందుకనగా మృదుత్వము నొందించునట్టి ఔషధములశక్తి సాత్మికముగా నుండును.

శియూఫేఅబీజజ్ చేయుక్రమము

నల్లసురుమా, సాదనజ్ యివి ప్రత్యేకము 5½ మాషము వెండి మలినము 7 మాషములు, రాతిపువ్వు, సుకవీనజ్, పిప్పళ్ళు యివి ప్రత్యేకముగా 5½ మాషము ఈవస్తువులలో రాతిపువ్వు, సుకవీనజ్, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి యీవస్తువులను పాతసారాయితో అరుగదీసి తక్కిన వస్తువులనుచూర్ణించి, వస్త్రగాలితము చేసి యిందులోకలిపి శియాఫ్ తయారుచేసి యుంచుకొనవలెను.

శియాఫెనీనారంగు చేయుక్రమము

ఇంగ్లీకము, తామ్రభస్మము, యెర్రహారిధళము, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, కలకండ, రాతిపువ్వు యివిప్రత్యేకము ఒకభాగము బాలింతబోలు, కుంకుమపువ్వు, పసుపు యివిప్రత్యేకము 14 భాగములు. యీవస్తువులు యీవత్తునూరి చూర్ణముచేసి నీళ్ళతోనూరి కనికెలుచేసి యుంచుకొనవలెను. ఈకారణమువలన నిది శియాఫ్ ధీనారంగువలెనుండును. యిందువలననే దీనిని శియాఫెనీనారంగు అని చెప్పుదురు.

రెండవప్రకరణ నాఖూనా గోరువంటి నేత్రపటల లక్షణములు

నేత్రముయొక్క పెద్దగోలికియందుండు మాంసమునకు బతత్ అందురు. ఆరంభమునందు కన్నిమూపౌర దరినుండి అల్లుకొనునంతవరకు నలుపురంగు కలిగియుండును. అంతట ప్రవేశించి చిక్కనై నిలిచిపోవును. మరియు, యీవిధమగు నాఖూనా అనునేత్రపటలము బహుదా అచ్చటనే నిలిచిపోవును. గాని నలుపురంగు పైకి మిగులజాలదు. కాబట్టి దీనిని నిశ్చయించుటకు వీలులేకయుండును. అనగా తెల్లగ్రుడ్డు పైనుండి నల్లగ్రుడ్డుపైకి చేరువరకు దీనిచికిత్సచేయకూడదు. మరియు, యీవ్యాధివలన

కొద్దికష్టమువోర్చుట వుచితముగానే యుండును. యెందుకనగా వుష్టికర ఔషధములువుపయోగించుటవలన దృష్టియొక్క బలము తగ్గిపోవును. మరియు, తీక్ష్ణమలమును మిక్కిలితీసివేయునట్టి ఔషధములు విశేషకఠినత్వమును కష్టమును గలిగించుచుండును. యీ నాఖూనా పటలముతో సమానమగువ్యాధి మరియొకటిలేదు. అయినను యీనాఖూనా తప్ప దీని నితరభాగములను కష్టము కలిగించకూడదు. యధ్యాపి యీవ్యాధి కలుగుటవలన దృష్టి భంగము కాజాలదు. యిది నల్లగ్రుడ్డుపైకి ప్రాకినచో నేత్రదృష్టి భంగమగును. అట్టితరి మొదటిబేధమునందు చెప్పబడిన ఔషధములను కండ్లలో వేయవలెను. అయిన నిది బహుళా నల్లగ్రుడ్డు పైకిప్రాకి దృష్టిని చెరుపునట్టిదికాదు.

మూడవ భేదము నాఖూనా యనగా గోరువంటిపటలము.

ఈవ్యాధి నల్లగ్రుడ్డుపైకి ప్రవేశించి దృష్టిభంగము కలిగినచో నిస్సందేహముగా దీనిచికిత్స శస్త్రముతో చేయవలెను. శస్త్రముతో తీయుక్రమము అనగా నాఖూనాపటలమును రెండువంకరశస్త్రములతో అనగా యిందువిషయమై యుపయోగించు శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. అనగా ముల్తహిమా పొరనుండి నిమ్మూలముగా యెత్తివేయవలెను. తదుపరి యిందువిషయమై యేర్పర్చబడిన శలాకతో గాని లేక కోడి యీక మొదలువైపునుండి ప్రవేశపెట్టి వేరుతో తీసివేయవలెను. దీనితో యావత్తు లేచిపోవును. అందుండి యేమియు కంటిపైనుండు ముల్తహిమాపొరపై అంటియుండునది. యేమియు శేషము లేకుండునటులవ్రాసి

వచ్చును. ఇటుల శస్త్రప్రయోగముచేయుటకు గొప్పబుద్ధిగలవారుగా యుండవలెను. అనగా యిట్లు శస్త్రకర్మచేయుటవలన కంటికొలికిగాని కొలికియందుండు మాంసముగాని తెగకూడదు. యెందుకనగా కొలికి యందుండుమాంసపు ముక్క తెగినయెడల కండ్లవెంట యెల్లప్పుడు నీరు స్రవించుచుండును. మరియు యిందు ఉతూబత్ బైజియా అనగా కంటి నీరుచేరి కండ్లుగ్రుడ్డివగును. కాబట్టి నేత్రవైద్యులు నాఖూనాకున్ను కంటి కొలికికిన్ని మాంసముకున్ను జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి జాగ్రత్తగా తీసివేయ వలెను. అనగా కంటికొలికి చీర్చివేయవలెను. మరియు నాఖూనాకున్ను కంటికొలికియొక్క మాంసమునకున్ను భేదమేమనగా నాఖూనా అను పటలము తెల్లగా కఠినముగా నుండును. కంటికొలికిమాంసము మృదువుగా నెర్రగా నుండును. మరియు ఒకప్పుడు నాఖూనా యెర్రగాకూడా నుండును. దీనిమెరుపు నేత్రకార్యముల మెరుపుతో సమానముగా నుండనియెడల నాఖూనాకు వేరునుండి పీకివేయవలెనని ఆజ్ఞాపించిరి. అనగా కొద్దిగా శేషము కంటిలో నిలిచినను తిరిగి వృద్ధియై కొద్దిరోజులలోనే పెరిగి మామూలు అంతనగును. ఇటువంటి నాఖూనా అనగా నేత్రపటలవ్యాధి రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది. (1) ముల్తహిమాహారతో సంబంధములేకుండా కలుగును. అనగా ఆహారతో సంబంధము లేక వేరుగానుండును కాబట్టి కనిపెట్టుటకు కష్టముగానుండును. (2) ముల్తహిమాహారతో అంటుకొని పరువువలె నుండును. అభిప్రాయమేమనగా దీనిని కనిపెట్టలేకపోవును. మరియు హారతో సంబంధము లేక యుండునది. అతిసహజముగా శస్త్రకర్మవలన లేచిపోవును. మరియు బద్దవలెనున్నచో దీనిని వేరుచేయుట కుపాయము ముందుగా నాఖూనాకు వకవైపునుండి కోసివేసి దానినియెత్తి శస్త్రము అందు ప్రవేశించునంత వరకు ముల్తహిమాహారతో నాఖూనాకు వేరుచేయవలెను. మరియు మిక్కిలి పదునులేని సలాకుశస్త్రముతో కోసివేయవలెను. ఈపనిజాగ్రత్తగాచేయవలెను. గురువువలన కనిపెట్టక శస్త్రవిద్య నెరుగక అజాగ్ర

త్తతో చేసినయెడల ప్రపంచకమునందు నిందనహించి పాపమును సంపాదించినవాడగును. గాన సావధానుడై యుండవలెను.

(సూచనీయము) శస్త్రప్రయోగముచేసిన తరువాత జీలకర్ర ఉప్పు నమలి బట్టలోవేసి కండ్లలో పిండవలెను. దీనివలన మచ్చపడును. తరువాత గుల్‌రోగన్‌లో కోడిగుడ్డుతెల్లసొనకలిపి కండ్లపై వేయవలెను యిందువలన మంటతగ్గిపోవును. మరియు రోగిప్రత్యేక సమయమునందు పావను కదలించుచుండవలెను యెందుకనగా కంటిరెప్ప ముల్తహిమా అనుపొరతో అంటుకొననేరదు రెండవదినము కండ్లువిప్పి తిరిగి జీలకర్ర ఉప్పు నమలి బట్టలోవేసి కండ్లలోపిండి మూడుదినముల తరువాత కాహానొసనాయి అనగా సురుమా అనగా బాసలీఖూక అనగా సురుమా యీఔషధములుతప్ప యితర ఔషధములు వుచితమని తోచిన యెడల కండ్లలో వేయవలెను. మరియు నాఖూనాకు ముల్తహిమాపొరనుండి యావత్తు కోసితీసినచో యిట్టిదశయందు శేషించియుండు దానిని బాసలీఖూక అనగా సురుమా మొదలగువానితో తీసివేయు నుపాయములను ఆలోచించవలెను. కండ్లయందు ఔషధము ప్రయోగించవలసిన యెడల స్నానముచేసినవెనుక వేయవలెను. మరియు నాఖూనాకు శస్త్రముతో తీయుటకుముందు శరీరము, మెదడునందుగల మలమును తీసివేసి శుభ్రపరుచవలెను. ఈమలకారణము యేమియు హానికలుగనియ్యదు. గాన మలశోధన ఆపినపిదప శస్త్రఖర్మ చేయవలెనని చెప్పియున్నారు.

అయిదవ భేదము నాఖూనా అనగా నేత్రపటలము లక్షణములు.

మరియొకవిధమైన నాఖూనావ్యాధి వుత్పత్తియగును. యిదిచాలా వక్రతుగా కలుగును. ఈవ్యాధియందు రెండు పొరలు వుత్పత్తి యగును. ఒకటి బైటిభాగము నందు రెండవది లోపైవునందు కలుగును. ఈపొర

రియొక్క పైభాగము ముల్తహిమా ప్రక్కనుండి బైలుదేరును. నిది ముల్తహిమాపొరతో చేరి అంటుకొని యుండును. లోపలిభాగము ఆపొరనుండియే నేత్రమును ఆక్రమించియుండును. అనగా సల్బియా పొరకు అంటుకొనియుండును. మరియు సల్బియా పొరప్రక్కనుండి లోభాగము యితరభాగములవైపు తిరిగి బైటికివచ్చును. మరియు ఈ స్థలమునందు నాఖూనా వుత్పత్తిస్థానమని గ్రహించవలెను. కాబట్టి ఈవిధమగు నాఖూనాయందు లోహసంబంధమగు శ్రస్త్రములను తగులనియ్యకూడదు. అనగా శస్త్రప్రయోగము చేయంజనదనట. యెందుకనగా సల్బియాఅను పొర తెగిపోవును. సల్బియాపొర తెగిపోయినయెడల కుజాజ్ అనువ్యాధి వుత్పత్తియగును. యీకుజాజ్ అను వ్యాధి వర్ణనము వెనుక చెప్పబడియె. యిచ్చట గమనించవలసిన అంశమేమన కుజాజ్ అను వ్యాధి తీవ్రవ్యాధులలో నిది నీవ్యాధి నాలుగుదినములలో చంపివేయును. లేదా నాలుగుదినములలో శాంతినొందును.

{ నాలుగవ భేదము సబల్ అనగా కంటినరములు మెరుపు యొక్క వ్యాధి }

ఈ వ్యాధియందు కంటినరములు మెరపెనగుచుండును. కారణమేమనగా చిక్కని రక్తము మరియు, విశేష ఆవిరి పరమాణువులతో నిండియుండును. యిట్టి కారణమువలన కంటియందు దురద కలుగుచుండును. యీవ్యాధి వుత్పత్తియగు స్థానకారణములు రెండువిధములుగానుండును. (1) మలము ముల్తహిమా పొరయొక్క నరములయందు ఘనీభవించియుండును. గనుక నరములు ఉబ్బి నిండి మెరపెగానుండును. మరియు, కర్నియా పొరపైన బైటివైపు ఒకపొర మెరపెని బుబ్బురంగుగలది వుత్పత్తియగును. యీకారణము వలన యీ నరములు తల పుర్రెలోపలనుండి బైలుదేరి వచ్చును యీ వ్యాధియందు మొదటు లోపలమంట, నొప్పి, పోటునహా బైలుదేరును. మరియు, తుమ్ముటకు మిక్కిలి కష్టముగా నుండును. కంటిలోపల చుట్టున్న నొప్పికలుగుచుం

దును. (2) మలము ముల్తహిమా పొరయొక్క బైటివైపు నరముల యందు, మరియు తలవుర్రె బైటనుండి బైలుదేరి వచ్చుచున్నది. మరియు, యీకారణమువలన నరములు యెర్రగను, బరువుగను, వుష్ణముగానుండును. కర్నియా పొరపైనకూడ ఒకపొర పొగవలె క్రమ్ముకొని యుండును. యీరోగమునందు మలము తలవుర్రెబైటనుండి వచ్చుచున్నది. రెండుకపాలములు యెర్రబడుచున్నవి. మరియు, రెండు బొమలలో వేకిన్ని నొప్పి యెల్లప్పుడును కణతలయందు పోటు అధికముగా యుండును. యిట్టి సమయమున రెప్పలు తనవైపు క్రిందికి లాగి నమొడల సబల్ నరము ముల్తహిమాపైనుండి లేచుచుండును. యీ రెండువైపుల సబల్ యందు రోగి సూర్యకిరణములను, దీపపువెలుగును చూచుటకు సహించలేకుండును. మరియు, సబల్ వ్యాధి కారణము చిన్నఃముల నిరుద్ధతవలన మూడు విధములుగానుండును. యిందువలన దీనిని నేను మూడు ప్రకరణములలో వర్ణించితిని.

మొదటి ప్రకరణము చెమ్మగల సబల్ వ్యాధి వర్ణనము.

ఈవ్యాధి చిన్నఃములు కంటియందు నీరు స్రవించుట రెప్పల యందు విశేషముగా వాతము చేరియుండుట; మరియు, యీవ్యాధి యొక్క మలము బహుశా లోపలినరములలో కలుగుచున్నది. యిందు విషయమై వెనుక వర్ణించబడియె. యీకారణమువలన కన్నుచుట్టు నొప్పి, పోటు, తుమ్ములు యెల్లప్పుడు కలిగియుండును. యీరోగ

మురొయొక్క చికిత్స శస్త్రములో ఛేదించుటకూడదు. యెందుకనగా యీనరములు ముల్తహిమా అను పొరలో పడియున్నవి. యిందువలన శస్త్రప్రయోగము చేయుట మంచిదికాదు.

—రెండవభేదము శుష్కత్వమువలన కలుగు నబల్ వర్ణనము—

దీనిచిహ్నములు ఖిల్లియొక్క నబల్‌తో నమానమగును. మరి యొకవస్తువు యిటుల కంటి నీరును స్రవింపచేయునదియు రెప్పలయందు వ్యాధిని ప్రకటించునదియు లేదు. యిందులో శుష్కత్వకారణము అనగా మలము నీరు స్రవించుటవలన గట్టిపడును. యిటుల గట్టిపడి శుష్కించి స్తంభించును

—నబల్ రోగ చికిత్స—

ఈరోగమునకు మెదడు మార్గదర్శిగాయుండును. కాబట్టి మెద డుయొక్క శుభ్రతకొరకు సరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణ మును చేయించవలెను. మరియు, యారజ్ మొదలగు ఔషధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు, మలము శుభ్రత నొందుటకై చికిత్సచేసి తదుపరి కోష్టమునకు మెత్తపరచి మలమును వెడలించవలెను. అనగా కోష్టము మృదుత్వము నొందుటకై రిక్తగర్భ మునందు స్నానముచేయించుచుండవలెను. మరియు, తేజత్వము ప్రకా శము నొనర్చునట్టి బానలిఖూనిగాని యితరములగు స్వభావికముగల నుర్మాలు మొదలగునవి నేత్రములయందు వేయుచుండవలెను నుర మా ఉపయోగించుటలో నబల్‌యొక్క సూక్ష్మసంధ దశలయందు ధ్యానముంచవలెను. అనగా నబల్ పలచగా నున్నచో శియాఫేదీనా రంగు నుపయోగించవలెను. యింతకంటె తీక్ష్ణమగు ఔషధములను నుప యోగించకూడదు.

నబల్ వ్యాధి శుష్కత్వమువలన కలిగినయెడల కండ్లయందు ఔ షధముపెట్టుటకు ఆది అంతములయందు స్నానముచేయించవలెను. ఇతర నుపాయములు నాఖూనా వృష్ణమునొందించుటలో వర్ణించబడెను.

యిటుల వర్ణించబడిన ఔషధసదుపాయములను యిందుప్రయోగించవలెను. యిందువలన చిక్కని మలము మెత్తబడును. ఔషధగుణమును త్వరలో గ్రహించును. ఒకవ్వుడు సబల్‌తో కూడ కన్ను వృష్ణమునొంది నొచ్చుచుండినయెడల కంటిపైని చల్లని ఔషధములను వేయకూడదు. మరియు మలమును ఈడ్చుట, తీసివేయుట వశ్యమునొందించుటయందు తృప్తిపరుచవలెను. మరియు కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన కంటిపై లేపనముచేయవలెను. జరూరె అగబర్ కూడా యుపయోగించవచ్చును. మరియు కన్ను అధికవృష్ణప్రకోపముతో నొచ్చుచుండినయెడల సియాఫె అబియజ్ మరియు జరూరిమలకాయ యెల్లప్పుడు ఉపయోగించకూడదు. మరియు శ్యాదనజ్ అగసి, మగసూల్ మొదలగునవి అనగా నేత్రముల నొప్పి శమించనియెడల తీవ్రమగు ఔషధములను కళ్ళలో వేయకూడదు. మరియు, సియాపెనమూక ఉపయోగించుట మంచిది. దీనివలన సబల్, రమద్, మొదలగువానియందు ఉష్ణము కలిగించను. కాబట్టి యిట్టి ఔషధములను వాడుట ప్రశస్తము.

(లాభము) వాతమును వృద్ధిచేయునట్టి భోజనపదార్థములు అనగా, పాలకూర, నీరుల్లి, ఎల్లుల్లి, చిరిచెనగలు, గంధనా మరియు కఠిన పదార్థములు చల్లనిపదార్థములు అనగా చేపలు మొదలగువాని మాంసములు ఇత్యాదివస్తువులను సేవించుట అన్నివిధములగు సబల్ అనగా నేత్రసంబంధమగు పటలముల వ్యాధులయందు వర్జితము. మరియు, మద్యపానము, పాలు పానముచేయుట, పాలతో తయారుచేసిన పదార్థములను భుజించుట, మిఠాయి మొదలగునది ఈవ్యాధియందు హానికరములు. దుమ్ము, పొగ విశేషముగా మాట్లాడుట, కేకలువేయుట ముక్కుట, ప్రకాశమగు కాంతినిచూచుట మొదలగునవి నేత్రరోగులకు అహితకరములు. మరియు ఉత్తమమగు అంశము అనగా ఈరోగికి తలక్రింద తలగడయుంచి తలయెత్తుగా నుంచవలెను. మరియు, వెల్లికిలపరుండుట తలవాచుకొనుట మానవలెను.

మూడవవిధమగు నబల్ అనగా నేత్రపటలముల లక్షణములు.

ఈనబల్ దృఢముగా చిక్కగా పురాతనమునుండి యుండునదిగా నుండి కంటినల్లగ్రుడ్డునందు ఆక్రమించి దృష్టిబలమును తనప్రకృతియందు చేరనియ్యక ఆపివేయును. ఇందులో రెండు హంశములు గలవు. (1) నబల్ విశేషమందముగా దృఢముగా నున్నయెడల నేత్రదృష్టి విశేషముగా తగ్గిపోవును. నేత్రసంబంధమగు నరములు విశేషముగా వుబ్బిపోవును. (2) నబల్ పొరయందుచేరనిచో కంటిగ్రుడ్డునందు బాగుగా నబల్ కనిపించుచుండును. అనగా సాలెపురుగుగూడు అల్లినటుల అల్లబడియుండును. మరియు యిట్టి కారణమువలన దీనియందు మలము స్వల్పముగా యున్నదని గ్రహించవలెను. ఈనబల్ యొక్క నరములు చిన్నవిగను, యెర్రవిగను నుండును. ప్రత్యేకదశయందు యెంతయుండునో అంతయు నబల్ యొక్క ముందువివరముకంటె అధికముగా నుండును. గాన చదువరులు గ్రహించగలరు.

నబల్ అనగా నేత్రపటలము చికిత్స

నబల్ యందు దృఢత్వము చిక్కదనము అధికముగా యుండని యెడల దీని యుపాయము వెనుక వర్ణనచేయబడినది గాన నబల్ యొక్క అధికతయందు హరించు నదుపాయములవలన హరించనియెడల అట్టితరి శస్త్రప్రయోగమువలన తీసివేయవలెను నబల్ అను కంటిపై పొరను (పటలమును) తీసివేయుటకు అరబ్బీభాషయందు లకత్ అందురు.

వాసలీఖూన్ సురుమా చేయుక్రమము.

సముద్రఫేనము, వెండిమషి ప్రత్యేకము 35 మాషములు మామిరాన్ పసుపు యివి ప్రత్యేకము 10 మాషములు, తామ్రభస్మము సైంధవలవణము ఆకుపత్రి సీసభస్మము, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, జటామాంసి, మైలతుత్తము, యివి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 7 మాషములు కరక్కాయబెరడు, సముద్రలవణము, శియాహమామిసా, యివి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 17 మాషములు కస్తూరి 1న్నర మాషములు యీ మొదల

గు వస్తువులు దంచి చూర్ణించి సన్నని బట్టయందు వస్త్రగాలితమొనర్చి నేత్రములయందు వేయుటకు యోగ్యముగా నుండునటులచేసి యుంచ వలెను. శానలిఖూర్ అనగా రాజులు నబాబులు పాదుషాలు మొదలగు వారికి యోగ్యమగు ఔషధమని భావము.

శియాఫెదీనారంగుచేయు క్రమము.

వసువు, శాదనజ్, అదశియుగసుల్, సుసాంబరము, శియాఫె మామిసా, యీనాలుగువస్తువులను సమానముగా తూచి చూర్ణించి కనికెలు చేయవలెను. ఇదిస్వల్పమగు నబల్ రోగములను దూరపరచును

శియాఫె సమాద్ చేయుక్రమము.

ఇది నబల్, రమద్వ్యాధులయందు మిక్కిలిలాభదాయకము. సమాక్ (తుతరుగ్ద్) అనువస్తువు యెంతకావలయునో అంతతీసికొని మంచినీళ్ళలో నానవేసి దీని పులుసు నీళ్ళువడియబోసి యందులో దుమ్ము నలకలు పడకుండా జాగ్రత్తగా యెండించి గట్టిపడినయెడల కనికెలుచేసి యుంచుకోవలెను.

నబల్ నేత్రపటలమును తీయుక్రమము

నేత్రవైద్యులు బుద్ధిమాన్ క్రియకుశల ప్రవీణులు నబల్ యొక్క నరములను కంటిపైనుండి పైకిలేవనెత్తి కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. మరియు నరములను లేవనెత్తుటకు దూరపరచుటకు రెండువిధములు కలవు. (1) జవాబ మంచిసూదితో యీనరములను దారముతో కుట్టి తదువరి యీదారముయొక్క రెండుచివరలుపట్టుకొని పైకిలాగివేయవలెను. దీని వలన నరములు యీవత్తు లేచివచ్చును. (2) యీనరములను క్రమణముతో యెత్తివేయవలెను. సారాంశమేమనగా రోగదశయెటులుండునో అటుల ప్రయోగము చేయవలెను. మరియు నరములను తీసినవెనుక స్నానముచేయించి చూడవలెను. అనగా నరములు వున్నవాలేవా అను విషయమై పరీక్షించవలెను. ఇంకానరశేషమున్నయెడల వాటినికూడా తద్విధముగానే తీసివేయవలెను. అనగా శేషభాగము నిలిచినచో వృద్ధి

యగును. మరియు నరములు తీసివేసినతదుపరి ఉప్పు జీలకర్ర నములి బట్టలో వేసి కండ్లలోపిండవలెను. తరువాత రోగితో కన్నురెప్ప లోపట త్రిప్పుచుండుమని ఆజ్ఞాపించవలెను. ఇట్లు కండ్లుత్రిప్పుటవలన రెప్పలంటు కొననేరవు. మరియు రోసిగ్రుడ్డుసొన గుల్‌రోగన్ (అనగా గులాబిపూల తోచేసినసూనె) యందుకలిపి దూదిపై కలిపి కంటిపై వేసికట్టుకట్టవలెను. తిరిగి రెండవదినమునందు యెండిసగులాబిపువ్వు-బనీళ్ళలోవేసి కషాయము కాచిఆకషాయముతో కన్ను కడగవలెను. తదుపరి గుల్‌రోగనలో సలాకు ముంచి కంటిలోపట రాయవలెను. ఇట్లు చేసినచో కనురెప్ప ముల్తహిమా అను కంటిపొరతో అంటుకొననేరదు. ఒకవేళ అంటుకొనినయెడల వెంటనే దూరపరచవలెను. రెండవతూరి జీలకర్ర ఉప్పు నములి బట్టలో వేసి పూర్వమువలె కంటిలోపిండవలెను. మూడుదినములవరకు ఇటుల జీలకర్ర ఉప్పు నములి కంటిలో పిండుచుండవలెను. ముల్తహిమాపొర రెప్పతో అంటుకొనినను లేకున్నను మూడుదినములు గడచినపిమ్మట బానలీఖూన్‌గాని యిట్టిస్వభావికమగు యితరఔషధములనుగాని ప్రయోగించవలెను. ఈఔషధప్రయోగమువలన నబల్‌వ్యాధియొక్క మూలముబొత్తిగా నశించిపోవును. మరియు రమద్ అనగా కండ్లునొప్పి వావు పుత్పన్నమైనచో ప్రత్యేకమగు చికిత్సలనుచేసి తరువాత నబల్ అనగా పొరచికిత్సచేయువలెను.

(లాభః) సునార్ అనగా శస్త్రమునకు పేరు. లోహముతో కను రువలె చేయబడును. దీని తల వంకరగా నుండును. యీశస్త్రముఖము ముల్లువలెనుండును. దీనితో చేపలను పట్టుదురు. మరియు, నబల్ వక విధమగు రోగము. రమద్ ఉష్ణము పుపరికారణమువలన ఉత్పన్నమగు చున్నది. రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పి ఉబ్బుటవలన రమద్ అందురు. ఈవ్యాధియందు చల్లని పదార్థములు ప్రయోగించుటవలన రుధిరము చిక్కబడి చర్మము మందమగును. రోమాంచములు బంధించబడును. మలము వెడలుటకు ఆటంకము కలుగును. యిట్టి కారణమువలన నర

ములు పుట్టి వ్యాధి వృద్ధిఁబొందును. దీని చిహ్నములు ముల్తహిమా అను కంటిపొరవాపు లేకనే యెరుపు యెక్కుట యీపొరపైని యెఱ్ఱని నరములు నిండియుండుట యెల్లపుడు నొప్పిగానుండుట కండ్ల వెంబడి నీరు స్రవించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రెండవ విధమగు చికిత్స

ఇట్టి స్థితియందు శిరావేదన మొనరించి రుధిరమును వెడలించవలెను. మరియు, విరోచనమునకుమందిచ్చి మలమును విరోచనముద్వారా వెడలించవలెను. పిమ్మట మలదోషమువలన తీవ్రత అధికముగానున్న యెడల శియాఫెఅబియజ్ కండ్లలో వేయవలెను. లేనిచో యేవస్తువు యేఔషధము మలమును మెత్తపరచి వెడలించునో అట్టి ఔషధములు లేక వస్తువులను కండ్లలో వేయవలెను. అనగా శిరూప్ అహమర్ లయ్యాన్, సురుమా మరియు, జరూరెదిమాది అను ఔషధములను ప్రయోగించి మలమును హరింపచేసి ప్రకృతిని కాపాడవలెను.

జరూరెదిమాదియా చేయుక్రమము

మామిరానెచీని 3½ మాషములు మైలతుత్త శుద్ధిచేసి నల్లగాకాల్చినట్టిది శిహా కాల్చినట్టిది శుద్ధిఅయినది. శిహా అనగా ఒకవిధమగు చెట్టుజాతి. దీని ఆకులు సదాపాకులవలె నుండును. మరియు, తబాద్ అనగా శుద్ధిచేసిన తామ్రభస్మము సురుమా శుద్ధిచేసిన అన్నభేది యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు. యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి వుపయోగించుకొనవలెను.

సలబ్ అను వ్యాధియందు గజ్జి, దమా యీవ్యాధులు నేత్రములయందు కలుగు రోగములు. యీ సలబ్ వ్యాధియందు ప్రతిసమయమందు నేత్రములు తడిగానుండును. ప్రయత్నము లేకనే కండ్లలో నీరు నిలిచియుండును. యిట్టివ్యాధికి లాభము కలిగించుచున్నది. మరియు, యీరోగము కొందరికి గాలినబల్ వ్యాధులను నష్టముకలిగించును. గాన శియాఫె అసబద్, శియాఫెఅబీజజ్ అనునవి కండ్లయందువేయుట

నొసలు యొక్క నరమును, కంటికొలికి నరమును ఛేదించి రక్తము వెడలించుట మిక్కిలి లాభదాయకమైనది.

నబల్ వ్యాధియందు లాభదాయక శియాఫెఅజవద్

అకాకియా అనగా తుమ్మకాయదంచి రసముతీసి యెండించినది తుమ్మజిగురు ప్రత్యేకము 28 మాషములు తాంబ్రభస్మము 17½ మాషములు, తెల్లతుమ్మచెక్క, నల్లమందు యివి ప్రత్యేకము 5½ మాషములు యీవస్తువులనుదంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి నీళ్ళతో నూరి కనికెలుచేసి వుపయోగించుకొనవలెను.

{ ముల్తహిమాఅను పొర ఉబ్బుటకున్ను పైకుబుకుటకున్ను లక్షణములు. }

హకీం బుకరాత్ గారిచే చెప్పబడిన పుస్తకము అనుసాదకముగా యిందలివిషయమై వ్రాయుసదేమనగా ఇన్తిఫాక అనునది చల్లనివాపు. యిది కంటిలో దురదతో కలుగుచున్నది. నిశ్చయముగా యిద్విధముగా యున్నది. ఇన్తిఫాక కృత్రిమరీతితో వాపుఅని చెప్పుదురు. లేనిచో వైద్యులు వాపుకు ఇన్తిఫాకయందు భేదముని మితవరచిరి. అనగా వాపు యెటుల కలుగుచున్నదనిన కంటిదృష్టి ప్రకృతానుకూలముగా వ్రణములు కూడా కలుగును. ఇన్తిఫాకు అనగా వాపుపైకివచ్చుటకున్ను, కేవలము దుష్టప్రకృతి కంటియందు కలుగుచున్నది. గాని వ్రణములు మాత్రము కలుగవు. యెందుకనగా పూర్వవైద్యుల మతానుకూలముగా యేకారణమువలన ముల్తహిమాఅను పొర వుబ్బిపోయినను రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పియు పైకివచ్చుటయందున్ను కేవలము దుష్టప్రకృతి కండ్లయందు కలుగుచున్నది. వ్రణములు మాత్రము కండ్లలో కలుగవు. యిటుల కాకుండినచో పూర్వపువైద్యుల మతమునందు ఈకారణమువలన ముల్తహిమాపొర యుబ్బుటకున్ను, పూర్ణము మొందుటకున్ను రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పి అని గుర్తించబడకున్నది. మరియు ఈరోగము కారణానుసారముగా 4 విధములుగా వర్ణించబడుచున్నది.

(1) ఈవ్యాధియొక్క కారణము వాతమైనచో దీనిలక్షణములు అకస్మాత్తుగా రోగము వుత్పన్నమగును. మరియు భారము తెలియకుండును. ముందు నేత్రమువైపు మురికైన చీములు, దోమలు కరదినటులమంట కలుగును. మరియు కొద్దిగామంట దురదతో కూడియుండును. దీనిరంగు కఫజనేత్రవాపునందు నేత్రరంగువలె నుండును. వుష్ణరుతువునందు యవ్వనపురుషులకు ఈవ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్నది.

—ముత్తహిమాహార వుబ్బుటకు చికిత్స—

ఈరోగమునందు రెండుమూడు రోజులవరకు చికిత్స చేయకూడదు. యెందుకనగా వాతమలము తనకుతాను నశించగలదు. ఈరెండుమూడు దినములలో మలము నశించనిచో వెంటనే జీర్ణమగునట్టి లఘుభోజన పదార్థములను యివ్వవలెను. మరియు ఉష్ణోదకముతో నేత్రప్రక్షాళనము చేయవలెను. ఝిల్లి స్వస్థతనొంది దురదశమించి అవశ్యముగా కలుగును. మరియు రోగారంభదశయందుండి నిలిచియున్నయెడల శియాఫె అబియజ్, నల్లమందు చేర్చినట్టి జరూరెఅజవర్ కండ్లలో వేయవలెను. మరియు మలమును తొలగించుటకై, మూసాంబరము శియాఫె మామిసా అకలీలుల్ మలిక్ అనగా నఖుందివ్వలు, చందనము మరియు యితరములగు యిట్టి స్వభావికమగు వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధమును నీళ్లతోనూరి కంటిపై పట్టువేయవలెను. మరియు అంతమునందు జరూరె అజఫర్ సగీరా, శియాఫె హమరెలయ్యెన్‌తో కలిపి కండ్లలో వేయవలెను. మరియు మూసాంబరము, రసాంజనము, కుంకుమపువ్వు మొదలగునవి కామంచాకు రసముతోనూరి కండ్లపై లేపనము చేయవలెను. మరియు శుష్కింపజేయునట్టి పదార్థములను భోజనార్థమివ్వవలెను. ఏవస్తువు వక్వమునొందించునో అట్టివస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు అవశ్యమైనయెడల ప్రతిదినము రాత్రికాలమునందు ఇత్రిఫల్ సేవించవలెను.

(2) ఈవ్యాధికారణము కఫము అయినయెడల దీనిచిహ్నములు భారముగానుండుట మరియు వాతవ్యాధి చల్లగను, తెమ్మగనుండును.

యిట్టి సమయమునందు ఈవ్యాధిని శాంతింపజేసినచో దీర్ఘకాలమువరకు దీనియందు శాంతినొందు చిన్నములు కలిగి తిరిగి వేగరము సరిగా నుండనేరదు.

—2 భేదము కఫజచికిత్స—

యీవ్యాధియందు కఫము హరించుటకు యారజాత్ యివ్వ వలెను. అథవా, శికింజబీన వేడినీళ్ళతోగాని లేక మైవగ్ తజ్ అనగా పచ్చిద్రాక్షరసము 14 భాగములు మిగులునటుల కాచిన రసమునందు గాని రేలగుజ్జు మొదలగునవి, సోపుకషాయమునందు కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, మలము శాంతించిన వెనుక జరూరి అహమరేల యాన్ కండ్లలో వేయవలెను. తరువాత జరూరె, అజఫర్, శియాఫె, తీక్ష్ణఅహమరెహాద్ యీరెండును ఒకటిగాచేర్చి కండ్లలో వేయవలెను.

—శియాఫె అహమరెహాద్ చేయుక్రమము.—

శాదనజ్ అనగా ఒకవిధమగు రాయి. పేల్చినవటికి, యివి ప్రత్యేకము 8 మాషములు తామ్రభస్మము, కుంకుమపువ్వు. మిరియాలు ఇవి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు. యీ యావత్తువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి సదాఫాకు కషాయముతోనూరి కనికెలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

3 వ భేదము. నొప్పి, పోటు. దురద, లేక, పుల్బుశరీరమువంటి రంగుకలిగియుండును. అట్టి స్థితియందు ఈవాపునుప్రేలితో పత్తినమొడల తాత్కాలము నిజదశయందు మారి అణచిన గుర్తు అలక్ష్యముగా తగ్గును.

—3 వ భేదము చికిత్స—

మలమును శోధించుటకై యూరజాత్ కలిపిన కషాయము యిప్పించవలెను. మరియు మలశోధనానంతరమునందు పుకమరీతిగా నేత్రములయందు ఔషధప్రయోగము చేయవలెను. శియాఫెహీనారంగు అనగా ఔషధముకూడా యీవ్యాధియందు లాభదాయకమగును.

మరియు బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, చాతరాసి, దవనము, మరువము మొదలగు వాని కషాయములతో కాపడము చేయవలెను. మరియు బటానీలపిండి, యవాతెూరము, మునాంబరము, బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, మొదలగు వస్తువులను సోపు కషాయములోనూరి కండ్లకు పట్టు వేయవలెను.

4 వ ప్రకరణము. ఈవ్యాధి కారణము వాతమైనయెడల దీనిచిన్హములు ఇంతిపాల్ అనగా వాపు విశేషముగాయుండి తగ్గనేరదు. ఈ వాపునందు పీకు, జాస్తియగును. కొంచెము నొప్పికలిగియుండును. మరియు పీకు జాస్తిఅయినయెడల పీకటవలన వాపు తగ్గుచుండును. అనగా చల్లని మలమువలన కష్టము అధికముగా నుండదు. ముఖ్యముగా వాత సంబంధమగువాపు ఎండ్రకాయ అనగా పీత ఆకారముగా నుండును. అచ్చటి జ్ఞానశక్తిని నష్టపరచుచున్నది. మరియు ఈవాపురంగు నలుపుగా నుండును. అనగా వాతరంగువలె నుండును. ఈవ్యాధి ముల్తహిమాపొరయందున్ను, కంటిరెప్పలయందుకూడా కలుగుచున్నది. మరియు యీ వాపు ముల్తహిమానుండి రెండు కంఠములవరకు అనగా రెండు రెప్పల వరకు ఆక్రమించును. నేత్రసంబంధమగు పీడలు స్ఫోటకఅంతమునందు వుత్పత్తియగును.

4 వ భేదము వాతజవ్యాధి చికిత్స.

యీవ్యాధియందు మలమును పక్వపరచి మలము పక్వమైందిన వెనుక వాతజమలమును త్రోసివేయునట్టి వస్తువులను యుపయోగించవలెను. మలము శుభ్రతనొందినవెనుక జరూరెఅహమర్లయ్యాన్, మరియు జరూరెఅసఫర్ కండ్లలో వేయవలెను.

5 సరతాన్ వ్యాధి వివరము.

సరతాన్ అనగా ఒకవిధమగువావు. ఈవావు వాతజమలమును కలిగించి మెత్తపరచుటకుగాను పట్లు వేయవలెను. మరియు వాతజవావు నందు స్నానముచేయుట లాభదాయకము. మలము శుభ్రతనొందుట కుగాను వెనుక స్నానముచేయుట మంచిది.

6 వ భే. ముల్తహిమాపొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు.

ఈముల్తహిమా అను పొరవావు వుబ్బులేకనే కఠినత్వము వహించును. యిటుల కఠినత్వము వహించుటవలన నేత్రము కనుగుంట యందు సవ్యముగా తిరుగజాలదు. మరియు, యావత్తుచేష్టలు నిలిచిపోవును. మరియు యీముల్తహిమాపొరబిగిసి యెర్రనగును. యిందు శుష్కత్వముకలిగి నొప్పిసంభవించును. యిట్టిదశయందు నిదురనుండి లేచినప్పుడు కండ్లు విప్పుటకు కఠినముగా నుండును. యెల్లప్పుడు కంటి కొలుకులయందు స్వల్పముగా పుసి యెండియుండును. యీరోగమునకు అరబ్బిభాషయందు అకుల్ ముల్తహిమా అనగా కఠినత్వము జెందిన ముల్తహిమా అందురు.

6 వ భేదము ముల్తహిమా పొరచికిత్స.

ఈ రోగారంభమునందు శరీరమును మృదువరచి యెల్లప్పుడు స్నానము చేయుచుండవలెను. వేడిగానుండు ఆవిరితో తలకు కాపడము చేయవలెను. మరియు వేడినీళ్ళలో స్పాంజ్ ముంచిపి కన్నులకు కాపడము చేయవలెను. నేత్రమునందు ఫిష్టోనకము వేయవలెను. మరియు ప్రత్యేకముగా రాత్రికాలములో కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన గుల్‌రోగన్ మరియు, బాతుగొవ్వులో కలిపి కండ్లపై వేయవలెను. మరియు చల్లని భోజనపదార్థములు యివ్వకూడదు. మరియు గుల్‌రోగన్ కోడిగ్రుడ్డుసొన బాతుకొ

ష్పతో వండినచమురు తలపైన లేపనముచేయవలెను. యీచమురులో తలయెల్లప్పుడు స్నిగ్ధముగా యుంచవలెను. మరియు నేత్రములలోనుండి నీళ్లు వెడలించుటకై జరూరెహానరం, బాసలీఖూన్ మరియు శియాఫె అమరెలయ్యాన్, శియాఫె అమరెహాద్ మొదలగు యీసురుమాలు నేత్రములయందు వేయవలెను.

7భే. ముల్తహిమాపొరయందు దురదకలుగుటకు లక్షణములు

దురదకలుగుటకు కారణము బహుదా పుష్పనిక్షారమలము కలుగుటవలన పుట్టుచున్నది. మరియు క్షారసద్రవమువలన కంటినీరు పుష్కలముగానుండును. ఈపొర రంగునందు యెరుపుయేర్పడును. అప్పుడప్పుడు రెప్పలుకూడా యెఱ్ఱబడును. మరియు దురద విశేషముగా నుండుటవలన వ్రణములుకూడా కలుగుచుండును.

7 వ భేదము. ముల్తహిమా పొరయందు కలుగు దురద చికిత్స.

ప్రథమమునందు విరోచనమునకు యిచ్చి, ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు స్నానము చేయవలెను. మరియు మృదు భోజనము సేవించుచుండవలెను. మరియు తీవ్రమగు లవణపదార్థములను వర్జించవలెను. నేత్రములనుండి నీరు వెడలించునట్టి ఔషధములను కండ్లలో వేయవలెను.

8 వ భేదము బరెకాలక్షణములు

ఇది ఒకవిధమగువాపు. దీనియందు కఠినమగు గుల్లలు పుట్టుచుండును. మరియు, నిది ముల్తహిమాపొరపైన కంటి రెప్పవైపుల యందు కొలుకులలో లేచుచుండును. ఒకప్పుడు నల్లగుడ్డుపైనకూడా చిన్నచిన్న గింజలవలె, ముత్యములవలె పుట్టుచుండును. యీరోగము రెప్పలయందుకూడా కలుగుచుండును. మరియు యీవాపురంగుమలము యొక్క దోషమునుబట్టి అనేకవిధములుగా నుండును. అనగా మలము రక్తదోషమువలన వాతజ, అనగా గట్టిగుల్లలులేచి వాపుకలిగి యెఱ్ఱని

ంగుతో కూడియుండును. యీవ్యాధి కఫప్రకోపమువలనకలిగినయెడల తెల్లగనుండును. యీవ్యాధి రమద్ అనగా నేత్రములనొప్పి అంతము నందు వుత్పన్నమగును. హిందీభాషలో యీరోగమునకు రోహా అందురు. వాతజఅనువ్యాధి దోషమువలన కలిగినచో వాయు కఠినత్వమువలన గుల్లలు, మోరసర్జము అను వ్యాధియందు భేదముగా నుండును. మోరసర్జ కర్నియాఅను నేత్రసంబంధమగు మూడవపొరయందు వుత్పత్తియగును. మరియు బుతకాము ల్తహిూ అనగా నేత్రము పైపొరయందు వుత్పత్తియగును. మోరసర్జ కర్నియా అనగా నేత్రముయొక్క మూడవ పొరదినిగి ఇంబియూపొర బైటికివచ్చును. మరియు ముల్తహిమాఅనగా నేత్రముపై ఆక్రమించియుండు పొర చినుగుటవలన కలుగు కారణము ప్రవేశించజాలదు.

8 వ భేదము బతకావ్యాధి చికిత్స.

అప్పుడప్పుడు రక్తజ దశయందు సరేరు అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు కఫజ దశయందు కఫమును వెడలించుటకై ఆకాశవల్లికషాయమును యారజాత్ మాత్రిలును ఇవ్వవలెను. మరియు శరీరము స్వస్థతనొందిన వెనుక వ్యాధిశేషమున్నచో నేత్రిరంగు యెర్రిగానున్నదా లేక తెల్లగా యున్నదా అని ధ్యానములో నేత్రములను పరీక్షించవలెను. మరియు నేత్రములు నెర్రిగానున్నచో శియాఫెఅబియజ్ కండ్లలో వేయవలెను. మరియు కండ్లుతెల్లగానున్నచో శియాఫెఅహమరేలయ్యాను వుపయోగించవలెను. మరియు చాలాకాలము గడిచినయెడల తీవ్రమగు ఔషధములు అనగా భాసలీఖూజ శియాఫె అహమరె హాద్ మరియు యిటువంటి అన్యఔషధములను యుపయోగించవలెను. ఇట్టిస్థితియందు మలము ఖనీభవించినయెడల ముందు పక్వమై ఒకచోట కూడుకొనుటకై శియాఫెఅబియజ్ వుపయోగించవలెను. మరియు వెనుకవైపు పేలిపోయినచో శియాఫెఅహమర్ మరియు శియాఫే కుందూర్ వుపయోగించవలెను.

శియాఫె అహమర్ చేయుక్రమము

సాదనజ్ అనగా ఒకరాయి 21 మాషములు తుమ్మజిగురు, కతి రా ప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు రాగిబూది 10న్నర మాషములు వగడచూరు, ముత్యములు, కహరోబా అనగా బంగారు రంగువంటి జిగురు, నత్తు, భస్మము, ఇంగ్లీకము, యివి ప్రత్యేకము 3న్నరమాషములు దంబుల్ అఖవైన్ కుంకుమపువ్వు, యివిప్రత్యేకము 1½ మాషములు ఈ 11 వస్తువులు చూర్ణించి ఆచూర్ణమును కేవ్డానునందువైది నీళ్ళతో నూరి కనికెలు చేయువలెను.

శియాఫె కుందుర్ చేయు క్రమము.

రాతిపువ్వు, అంజరూద్, యివి ప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి, 35 మాషములు కుంకుమపువ్వు, 7 మాషములు యీవస్తువులు మెంతికనముతో నూరి కనికెలు చేయువలెను. ఈ ఔషధమును కండ్ల కుపయోగించినయెడల బుదక్ వ్యాధి మలము హరించును. మరియు బుదక్ మల ప్రకృతియందు యీఔషధము వుపయోగించి పరిశుభ్రమగు వన్నెరునందు కలిపి నేత్రములపైవేసి కట్టవలెను. ఇటులకట్టినచో యితర పరిశ్రమ లేకనే హరించును.

9వ భేదము తుసా అను వ్యాధి లక్షణములు

ఈవ్యాధి ముల్తహిమా అనగా నేత్రముపైనుండు పొరయందు వుత్పత్తియగును. తూసా అనగా ఒకవిధమగు మెత్తని మాంసమని అర్థము. యీమాంసము మిక్కిలి మెరుపుగానుండదు. మరియు, నిది నేత్రముయొక్క పెద్దకొలికి అనగా ముక్కువైపు వుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు, నేత్రకొలికియొక్క మెరినరములు దీనిలో నాకూనా వ్యాధివలె కలిసియుండును.

9వ భేదము తుసా అను వ్యాధి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందుగా శిరావేదనచేసి రక్తము వెడలించవలెను. విరోచనమునకు యిచ్చి లద్మూలాలముగా శరీరమును శుభ్రత

నొందించవలెను. మరియు, యీ వ్యాధియందు మలము శుభ్రతనొందు వరకు అనేక పర్యాయములు విరోచనమునకు యిచ్చుచుండవలెను. యెందుకనగా యీరోగము తిరిగి పలుమారు వచ్చుచుండు స్వాభావికముగలది. మరియు, తూసా అనగా మృదుమాంసమును కరిగించుటలో తొందరపడవలెను. యిటుల చేయుటవలన తూసా బిగితప్పి పూడిపోవును. మరియు, నరములు కంటికొలికినుండి యింకులో చేరియుండును. వానిని సళాకుతో యెత్తి నాకూనా వ్యాధివలె శస్త్రముతో ఛేదించి గోటితోపట్టి తీసివేయవలెను. మరియు, తెల్లజీలకర్ర పువ్వు నమలి బట్టలో వేసి ఆరనము కంటిలో అనేక పర్యాయములు వేయవలెను. మరియు, కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన మాత్రము కంటిరెప్పపై లేపనముచేయవలెను. తదుపరి బానలిఖూన్ మొదలగు తీవ్రమగు ఔషధములను నేత్రములయందు వేయవలెను.

దమా అను నేత్రరోగ లక్షణములు

ఈరోగమునందు సర్వదా నేత్రములు నిండియుండును. మరియు, యేదైన కష్టము అనగా గుల్లలులేచుట, యెండుగజ్జి రెప్పయందు గరగరలు కలుగుట రెప్పయందు వెంట్రుకలు మొలచుట ప్రత్యేకమునందు కలుగవు. మరియు, నీళ్ళు విశేషముగా వెడలుటయె యీ రోగమునకు హెచ్చుకారణమగును. ఒకప్పుడు యీ వ్యాధి హెచ్చి కంటిపాపయందు తెలుపురంగును పుట్టించును. యితరవ్యాధులుకూడ అనగా సులాకు (రెప్పలుమందమగుట) మరియు, దీని సమానమగు వ్యాధిని కలిగించుచున్నది. ఒకప్పుడు రెప్పలు కొరికివేయు రోగము కలుగును.

యీరోగము రెండు విధములుగానుండును. (1) జన్మనుంది వుత్పత్తియగును. (2) యేదైన యితర కారణములతో కలుగును. మరియు, జన్మనుంచి కలిగిన యెడల దీని చికిత్స చెప్పియుండలేదు. మరియు, యితర కారణముల వలన కలిగిన వ్యాధికి చికిత్స చెప్పబడియున్నది. కాని యిందు కూడా యీరోగమువలన మాంసము విశేషముగా తెగిపోవుట అనగా కంటిపెద్దకొలికియందుండు మాంసము తెగిపోయిన యెడల ఈ వ్యాధికూడా అసాధ్యము కాబట్టి చికిత్సయేమియు ప్రయోజనములేదు. మరియు, దమూ వ్యాధియొక్క కారణములు యెన్నియున్నవో వాటితోకూడా దీనిని వర్ణించబడును.

దమూ వ్యాధి మొదటి భేదము.

ఈవిధమగు దమూ విశేషముగా వడలుటవలన కలుగుచున్నది. అనగా నాఖూనా అను పటలమును శస్త్రముతో తీసివేయుటవలన కంటికొలికి మాంసముకూడా తెగిపోయినను మరియు, నాఖూనా చుట్టుట వలన దమూ అను రోగము వుత్పత్తియగును ఇట్లు వుత్పన్నమైనచో దీనిని కంటికొలికి మాంసము కొద్దిగా తెగి దోషము అధికముగా నిలిచియున్న యెడల మాంసము దేనికది విస్తారముగా ఛేదించబడినచో యిట్టి స్థితియందు రోగమును పోగొట్టునట్టి ఔషధమున్నట్టు యెచ్చట కూడా చెప్పినట్టు కనుపించదు.

దమూ చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు జరూరెఅఫసర్ మరియు శియాఫెజాఫరాన్ నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు మసాంబరము గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి, శియాఫేమామిసా యివి తప్ప మాంసమును వృద్ధిచేయునట్టియు అజీర్ణమును కలిగించి వాతమును శుష్కింపచేయునట్టి వస్తువులను వుపయోగించవలెను.

శియాఫేజాఫరాన్ చేయుక్రమము.

కుంకుమపువ్వు, జటామాంసి, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు పిప్పళ్ళు 3న్నర మాషములు తెల్లమిరియాలు 9 రతులు నవాసారము 3న్నర మాషములు మాదికాయలు 10న్నర మాషములు కర్పూరము 3 రతులు యీయేడు వస్తువులను దంచి చూర్ణించి పన్నీరులో వేసి నూరి కనికెలుచేసి యుంచవలెను. దీనిని శియాఫేజావరాన్ అందురు.

దమా రెండవ భేదము.

ఈవిధమగు దమావ్యాధి కలుగుటకు కారణము తల కండ్లు మలములో నిండియుండి గ్రహణశక్తి, పాచనశక్తి, దుర్బలమునొందును. ఇట్టికారణమువలన దమావ్యాధి వుత్పత్తియగును.

దమా రెండవభేద చికిత్స.

మెదడును శుద్ధపరచుటకై మునహిల్ అను ఔషధమును వుపయోగించవలెను. దీనివలన స్వస్తతనొందినచో నరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు మలమును శుద్ధత నొందించినవెనుక శుద్ధిచేసిన మయిలతుత్తమును గాని లేక యీవ్యాధికి యోగ్యమగు యితర సురుమాలుగాని నేత్రములకు వేయవలెను.

{ చెమ్మవలన కలిగిన దమావ్యాధియందు లాభదాయకమగు సురుమాలు. }

మైలతుత్తం, కరకవలుప్పు, రెండువస్తువులను సమానభాగములుగా తీసికొని నల్లద్రాక్షకండ్లరసములోగాని లేక సమాద్ అనగా బటానీగింజలవలెనుండు చెట్టుకాయలరసమందు గాని నూరి యెండించి కండ్లలో వేయవలెను. ఇది నేత్రములకు ఆరోగ్యమును కలిగించును.

దమా మూడవ భేదము.

మెదడు నేత్రములయందు వుష్ణము ప్రకోపించి దమావ్యాధి వుత్పన్నమగును. దీని చిహ్నములు నేత్రములు వెంటవెంట చలించుట అనగా కనురెప్పలు వెంటవెంట వేయుట వేడిగను పలచని నీరు కండ్లనుండి

స్రవించుట మరియు పుప్పుసములు నిండియుండుటవలన యీవ్యాధి సంభవించినయెడల మలము సింపుటవలన కలుగు లక్షణములు ప్రకటనముగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

దమావ్యాధి నాలుగవభేదము.

ఈవ్యాధి మెదడునందుగల జలుబువలన కలిగినయెడల అనగా శీతప్రకృతి మెదడునందు ప్రవేశించి యీవ్యాధి కలుగును. దీనిని రెండువిధములుగా విభజించి చెప్పియున్నారు. (1) యీవ్యాధిమలము చేరకనే కలుగుచున్నది. అనగా మెదడునందు జలుబుకలిగి మలము లేకనే రోగము వుత్పత్తియగును. అనగా బాహ్యకారణము వలన తలయందు జలుబు ప్రవేశించుటవలన నేత్రపొరలు బిగించబడి రతూబతు అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరువంటి పదార్థము నేత్రమునందు చుట్టబడి నేత్రములవెంట నీరు స్రవించునటుల చేయును. అనగా చలికాలమునందు విశేషముగా వుదయమునందు కనిపెట్టవచ్చును.

మరియు హకీమ్ షిబ్లి అబూహామా హిరిగారివాఖ్యానుసారముగా చెప్పబడుచున్నది. అనగా శీతదుష్టవాయువు పుప్పుసముగల నేత్రములయందు ప్రవేశించినవెంటనే నేత్రములయందు నీరు యేర్పడుచున్నవి. కాబట్టి యిట్టిస్థితియందు దీనిచిహ్నములు పుప్పుసమును శాంతింపచేయుటవలన తగ్గిపోవును. ఇందుకు సందేహము కలదు. అనగా దమావ్యాధి మిక్కిలి నవ్వుటవలనకూడా వుత్పత్తి కాగలదు. ఇదియు బిగించబడుట పిండబడుటవలన కలుగుచున్నది. అనగా విస్తారముగా నవ్వుటవలన తల రొమ్ము మరియు కణ్ఠ ప్రదేశములు మిక్కిలి విస్తీర్ణము నొందుచున్నవి. కాబట్టి ఆప్రదేశములయందుండు నరములు బిగించబడుచున్నవి. ఇట్టి అవస్థవలన నేత్రపొరలు బిగిసిపోవును. నేత్రపొరలు అణగుటవలన రతూబతు అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరుకూడా అణగిపోయి, పిండబడి మిగిలినది నేత్రములద్వారా స్రవించుచున్నది.

దమా వ్యాధి నాలుగవ భేద చికిత్స

మలము నిండుటవలన దమా వ్యాధి కలిగిన యెడల యీమలము ఉష్ణసంబంధమైనదైనను లేక జలుబు వలన కలిగినదైనను అట్టిమలమును వెడలించవలెను. శేషించిన మలమును కూడా తొలగించుట వుచితము.

ఉష్ణప్రకృతి దమా వ్యాధి సురుమా

శాదనజ్. శుద్ధమైలతుత్థం, హేమమాక్షికము యీవస్తువులు ప్రత్యేకమ్ము 3½ మాషములు, ముత్యములు, పగడచూరు, యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషము, శిరాఫె, మామిసా, ముసాంబరము యివి ప్రత్యేకము 9 రతులు, యీ 7 వస్తువులను చూర్ణించి సన్నని వస్త్రమునందు వస్త్రగాలిత మొనర్చి వుపయోగించుకొనవలెను.

శీతప్రకోపముగల దమా వ్యాధి సురుమా

మిరియాలు, 3½ మాషము, సైంధవలవణము 3½ మాషములు పిప్పళ్ళు 7 మాషములు, సముద్రపు నురుగు 1½ మాషములు, సురుమా రెండురెట్లు యివి యీవస్తునూరి చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి వుపయోగించవలెను. మరియు, ప్రకృతియందు జలుబు చెమ్మకలిగియున్న యెడల దీని వినయమై బాసలీఖూష్క సురుమా లాభదాయకము.

నేత్రదుర్బలమునకు ఉపయోగించు ఔషధము

కరక్కాయ బెరడు కాల్చిన బూడిది, సైంధవలవణము, మాఫలకాయలు యీ మూడువస్తువులను సమభాగములుగా తీసికొని చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనర్చి వుపయోగించుకోవలెను.

బవ్వాలతీక్ అను వ్యాధి లక్షణము.

యీవ్యాధియందు ప్రతిసమయమునందు ఆలశ్యముమీాద కండ్ల వెంటనీరు స్రవించనారంభించి తిరిగి కొంతకాలమునకు తగ్గి తిరిగి స్రవించి తిరిగి నిలిచిపోవును. కాబట్టి హకీములుబీ గాక యీవ్యాధికి కారణానుసారముగా దీనిని అవ్వాలతీన్ అని పేరు పెట్టిరి. యీవ్యాధి కారణము కనురెప్ప కొద్దిగా మందమెక్కి చెడిపోవును. ఆరెప్పలోభాగమునుండి యేదో ఒకవస్తువు పుబ్బివచ్చును. యీసమయమునందు రెప్పలలో మొలిచి వచ్చువస్తువు ముల్తహిమా పొరయునందున్న, రెప్పలయందున్న తాకి గ్రుచ్చుకొనుటవలన కండ్లవెంట నీరుస్రవించ నారంభించును. యిట్టి సమయమునందు శరీరమునందు మలమునిండి యుండును. ఆమాశయము, భోజనము, మద్యపానమువలన నిండియుండుటవలనగాని విశేషముగా మేలుకొనుట వలనగాని రెప్పలయందు చిక్కదనము దుష్టత్వము తటస్థించి కష్టము అధికమగును. యిట్టి స్థితియందు కొంచెమునిదురకలిగి ఆమాశయమునందు పదార్ధములు లేకున్నను వ్యాధి శాంతించి యుండును. రెప్పయందు చిక్కదనము తగ్గిపోవును. కంటి రెప్పలోపటి వాపు తక్కువగా నుండును. అనగా ముల్తహిమా క్రిందిరెప్పపైన బలపూర్వకముగా ప్రవేశించజాలదు. గాన యిట్టిదశయందు కండ్లవెంటనీళ్లు ప్రవహించవు. యీవ్యాధి కారణానుసారముగా కంటిరెప్పరోగములలో వర్ణించబడును. మరియు దమావ్యాధి తరువాత యీవ్యాధి వుత్పత్తియగును. అనగా దమావ్యాధియందుకూడా నేత్రములవెంట నీరుస్రవించుచుండును. ఈవ్యాధియందుకూడా నీళ్లుస్రవించును కాబట్టి దమావ్యాధి తరువాత యీవ్యాధినికూడా వర్ణించుట విధి అయియున్నది.

బవ్వాలతీన్ చికిత్స.

శరీరమును మలమునుండి శుభ్రతనొందించవలెను. వాతమును దిక్కపరచునట్టి వస్తువులను భుజించకూడదు. మరియు ఈవ్యాధియందు భోజనము లఘువుగా చేయవలెను. మరియు పాచనశక్తిని కలిగించుట వుచితమగును. మలమును తీసివేయునట్టి ఔషధములు అనగా మామిసా, తుమ్మాకు, కుంకుమపువ్వు మొదలగువస్తువులనునూరి కండ్ల పైపట్టు వేయవలెను. మరియు ఈవస్తువులను కషాయముకాది ఆకషాయముతో కండ్లకు కాపడము చేయవలెను. మలమును శుభ్రముగా తీసివేసినపిమ్మట నేత్రములనుండినీరు స్రవింపజేయునట్టియు, మలమును నశింపజేయునట్టియు అనగా శానలీఖూ, శియాఫెఅహమర్ అను ఔషధములు నేత్రములలో వేయవలెను.

కుమునా అను రోగలక్షణములు.

నేత్రములనొప్పి తగ్గినపిమ్మట నేత్రములయందు ఎరుపు శేషించియుండును. యిట్లు నిలచియుండు ఎరుపునకు కుమునాఅందురు. అనగా ఈకుమునాశబ్దము మూడుభాగములయందు వేరువేరుగా చెప్పబడును. (1) కంటిరెప్పలోపట వాతముచిక్కబడుటవలన బరువుపుత్పత్తియగును. రోగినిదురనుండిలేచినవెంటనే కంటిలో మట్టిగాని, ఇసుకగాని, దుమ్ముగాని నలకగాని పడినదని సందేహమును మొందును. మరియు దీనిదశ కంటిరెప్పయందు కలుగురోగములలో భావించబడును. దీనిని అచ్చటనే వర్ణించబడును. అనగా కంటిరెప్పల రోగములలో వర్ణించబడును. (2) కర్నియాపొరవెనుక చీము నిలిచిపోవును. దీనివిషయము కర్నియాపొర రోగములలో చెప్పియున్నాను. (3) ముత్తహిమాపొర వ్యాధులయందు

భావించుదురు. మరియు నేత్రము నొప్పివచ్చినప్పుడు నేత్రము ఎండనారంభించి వాతఆవిరియొక్క పరమాణువులు లేచుటవలన దృష్టిదుర్బలము నొంది రోగిచూచునట్టి వస్తువులు పొగక్రమ్మినటుల మంచుక్రమ్మినటుల కనుపించును. మరియు ఈవ్యాధియందు పొరరంగు చెడిపోవును అనగా మెరుపుగను, తెలుపు యెరుపుగనుండును. కన్ను తెరిప్పుటకు భారముగను సుస్తిగనుండును. రోగికితనకండ్లు ముందుకంటె పెరిగినటుల తోచుచుండును. మరియు నేత్రములయందు దురద ప్రత్యేకమయియుండుండును. మరియు దురదగలిగినప్పుడు వేడిపిళ్ళతో కడిగినచో బరువు దురద తగ్గిపోవును. ఈవ్యాధి వాతఆవిరి పరమాణువులయందు చెడుదశ పుష్టము అధికమైనయెడల తిరుగ నారంభించును. మరియు నివి నేత్రపొరలయందువచ్చి చేరి నిలిచిపోవును.

—కుమునా వ్యాధి చికిత్స—

మలము తీసివేయుటకై యారజాత్ మరియు, పాచితీగెకషాయము యివ్వవలెను. ఈకషాయముతో గండూషము చేయించవలెను. తదుపరి జరూరెకమన అను ఔషధమును కండ్లలో వేయవలెను. మరియు, మెంతులు, నఖము బాబూనా మొదలగు ఇత్యాదివస్తువులతో కషాయముకాచి మలమును కరిగించుటకై కావడము చేయవలెను.

—జరూరె కమనా చేయు క్రమము—

పిప్పళ్ళు, మామిరా యీవస్తువులు ప్రత్యేకము 12 రతులు, మాసాంబరం 9 రతులు, దేశవాళికరక్కాయలు, సముద్రపునురుగు, రసాంజనము యీవస్తువుల ప్రత్యేకము ఒక మాషములు, యీ 7 వస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణించి బట్టలోవేసి వస్త్రఘాలితము చేర్చి వుపయోగించవలెను. మరియు, యీ చూర్ణమును సోపునముతోనూరి కనికెలు చేసి అవశ్యానుకూలముగా వుపయోగించుదురు.

—కజావ్యాధి వర్ణనము.—

బూడిదె, నలకలు, దోమలు మొదలగు సూక్ష్మజంతువులు కండ్లలోపడుటకు కజా అందురు.

నేత్రములలో యేదైన పడినయెడల కలుగు లక్షణములు

కండ్లలో నలుసు మొదలగు వస్తువులు పడినయెడల కనిపెట్టు విధానము దుమ్ము గాలిపీదిన తరువాత నేత్రమునందు పడిన పిమ్మట నేత్రము వెంట నీరు స్రవించ నారంభించును. యింతకుముందు నేత్రములు యేవిధమైన రోగము లేకుండినయెడల కంటిలో బైటివస్తువుయేదో పడినదని గ్రహించదగును.

నేత్రమునందు పడిన నలుసు మొదలగువాని చికిత్స.

వేడినీళ్ళతో ఆకన్ను కడిగి తదుపరి చనుబాలను కంటిలో వేయవలెను గాని కన్నుమాత్రము చేతితో నలుప కూడదు. కంటిలో దుమ్ముగాని నలకగాని పడిన యెడల చనుపాలు పోయుటవలన తగ్గిపోవును. యిటుల తగ్గనిచో కనురెప్ప విరచి కంటిలోవల రెండు రెప్పల మొదట నిదానించి చూచి నలక కనుపించిన యెడల అనలుసును నళాకుతో తీసివేయవలెను. లేదా కొంచెము దూది కంటిరెప్పలలోవల కొంత వరకు వుంచవలెను. యిటుల నుంచినచో కంటిలో నున్నవస్తువు యీ దూది కంటుకొనును. తరువాత దూది తీసివేయవలెను. మరియు, కంటిలోపడిన నలుసు విశేషపైభాగమునుండి మాల్తహీనమూ పొరయందు గాని రెప్పలోవలగాని లేనియెడల బట్టతోనున్న అగిసివలుకుతోనున్న సహజముగా తీసివేయవలెను. విశేషలోభాగమునందుండి యీ యుపాయముల వలన బైటికి రానిచో సిశస్త్రా అనగా గోధుమసత్తు మెత్తగా నూరి కంటిలోవేసి కొంతసేపటివరకుంచిన యెడల కంటిలో పడినవస్తువు నిశస్త్రాకు అంటుకొనును తదుపరి దూదితీసివేయవలెను. మరియు, కంటి

లోపడిన వస్తువు ఒకప్పుడు కనుపించని యెడల సన్నని బట్ట వేలికిచుట్టుకొని రెప్పలలోపల తుడిచిన యెడల బైటికివచ్చును. మరియు, గరిగల వస్తువులు అనగా గోధుమలు, యవలు, మొదలగు వానిపైపొట్టు, లేక గాజుముక్క, యిత్యాది యితరవస్తువులు కంటిలో అణగిపోయిన యెడల యిట్టిదశయందు కంటిలో నుండి నలకలు మొదలగునవి. తీసివేయునట్టి ముఖ్యఆయుధముతోపట్టి తీసివేయవలెను. యిటుల తీసిన వెనుక చనుపాలుగాని లేక కోడిగుడ్డు తెల్లసొనగాని కంటిలో వేయవలెను. దీనివలన యేమియు హానిరాకుండా కాపాడును.

కంటిలో జంతువులు పడు లక్షణములు

దోమకంటె సూక్ష్మముగల నొక జంతువు కలదు. దీనికి రెండు రెక్కలుండును ఒక్కొకసమయమునందు యీ జంతువు కంటిలో పడి పాపపై అంటుకొని కంటిగ్రుడ్డును పీల్చుచుండును. యీ కారణము వలన నేత్రమునకు మిక్కిలి కష్టము సంప్రాప్తమగును. కన్ను యెరుపెక్కును. యిట్టి స్తితియందు దీనిని తక్షణమే తీసివేయవలెను. దీనిని తీయుటకు రెండు సదుపాయములు కలవు. (1) ముల్తాని మన్ను మెత్తగానూరి కంటిలో పోసి ఒకగంటవరకు రెప్పవేయక యుంచవలెను. యిటులచేయుటవలన ఆజంతువు యీమట్టి కంటుకొని బైటికివచ్చును. తరువాత ఆముల్తాని మన్ను దూదితోగాని బట్టతోగాని తుడిచివేయవలెను. (2) యిందు కన్ను విశేషముగా కాచిన యెడల ఆజంతువు మెత్తబడును. కాబట్టి తరువాత రంధ్రముగల నలాకు తీసికొని దానినుండి కన్ను పూదవలెను. తెరువాత కంటినల్లగుడ్డుపైని యీగొట్టమునుంచి నిమ్మళముగా పూదవలెను. యిటులచేయుటవలన ఆజంతువు బైటికివచ్చును.

(లాభః) ముల్తాని ఒకవిధమగుమట్టి. యీమట్టితో తల రుద్దుకొందురు. ఈమట్టి మూడువిధములుగా నుండును. (1) తెల్లగను, (2) ఆకుపచ్చగను, (3) యెర్రగానుండును. యీమూడురంగులలో యెర్రని రంగుగల మట్టి శ్రేష్టమైనది.

కంటికి దెబ్బతగులుటకు లక్షణములు.

కంటికి దెబ్బతగులుటవలన కన్ను యెఱుపు వాపు కలుగును. అట్టిస్థితియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు లఘువగు క్వాథములతోగాని లేక పండ్లరసములతోగాని కోష్ఠమును మృదువరచవలెను మరియు అవశ్యమైనచో ముచ్చనగుంటలో రక్షులువేయవలెను. మరియు శరీరము స్వస్థతనొందిన వెనుక నొప్పి శాంతించుటకై పచ్చనికోడిగ్రుడ్డుసొన గుల్‌రోగన్‌లో కలిపి కంటిపై లేపనముచేయవలెను. అప్పుడు మలము రెండవవైపుకు తిరిగి నొప్పి ఆగిపోవును. యెఱుపు తగ్గును. మరియు కంటియందు నీలిరంగు నిలిచియుండినయెడల ధనియాలు, పొదినాఆకు సంగెషిల్‌ఫిల్ హారిదళము, మొదలగువస్తువులునూరి పట్టువేయవలెను. ఈ పట్టువలన కంటిలోని నీలిరంగు హరించును. సంగెషిల్‌ఫిల్ అనగా మిరియాలతో సమానముగానుండు గుండ్రనిరాళ్లు మరియు కంటిపొర ప్రథమమున తన స్వస్థానమునుండి తప్పిపోయినయెడల అనగా శస్త్రముతోగాని లేక రాయితోనైనను లేక యితర యేవస్తువుతోనైనను తప్పిన యెడల ఆహారయందు మస్తకమూ చేరకుండునట్లు శిరావేదనముచేయుట విరోచనమునకు యిచ్చుట మొదలగు సదుపాయములు చేయవలెను.

ఒకప్పుడు కంటిలోనుండి నెత్తురువచ్చినయెడల ఆరక్తమును తుడిచివేసి శుద్ధిచేసిన సాదవజ్‌లో కొంచెము కర్పూరముచేర్చి దానిపై నునిచి కట్టుకట్టవలెను. రక్తము రానిచో శుద్ధిచేసిన మైలతుత్తమునూరి అందుపై వేయవలెను. మరియు కోడిగ్రుడ్డుసొన కంటిపైలేపనముచేయవలెను. పిమ్మట కొంతకాలమునకు శిరావేదనము చేయవలెను. తదుపరి విరోచనమునకు యివ్వవలెను. మరియు నేత్రముయొక్క రతూబతు అనగా నీరు మలములోకలిసి నిండవిదే కంటి రణము మాన్పుటకున్ను కంటిగ్రుడ్డునకున్ను చికిత్సచేయకూడదు.

నేత్రముల యందు కలుగు వ్రణ లక్షణములు.

నేత్రముయొక్క వ్రణము కన్నుయొక్క యావత్తుపొరలయందు పుట్టుచున్నది. అనగా ముల్తహిమా, కర్నియా, ఇనిబియా, అను కంటిపొరలయందు వుత్పత్తి యగుచున్నవని గ్రహించవలెను. మరియు యీవ్రణములు ప్రత్యేకించి కనుపించుచుండును. ప్రత్యేకమగు చిహ్నములు రెండుగలవు. యీచిహ్నములు యీవ్రణమునకు విరుద్ధముగా నుండును. మరియు యివిగాక యితరపొరలలోకూడా కలుగుచుండును. ఆవ్రణములు ప్రత్యక్షముగా కనుపించనేరవు. గాని లోపట వ్రణము కలిగి చీముపట్టి ఆచీమువలన పైపొరలు చెడి చినిగి రతూబతు అనగా నేత్రమును కలిగించునట్టి నీరులలోచేరి బైటకివచ్చుచుండుటవలన కనుపించుటయేగాని ప్రథమదశయందు వ్రణచిహ్నములు కనుపించనేరవు. మరియు ముందుగా మిక్కుటి పోటు నొప్పి విశేషకష్టము అవశ్యముగా కలుగుచున్నది, ఈవిషయమును వైద్యులు చూచి కన్నునొచ్చుచున్నదీ, కన్ను వుబ్బినదీ అనే కారణముచేబట్టి యిది తీక్ష్ణదోషము అనగా దహించునట్టి దోషమును కలిగించుచున్నదనియు యిదిపొరయందు జొచ్చి వ్రణమును వుత్పన్నముచేయునని గ్రహించుదురు. మరియు యీకారణమువలన నొప్పి అధికమగుట పోటు కంట్లో పొడిచినటుల గుచ్చుకొనుట నీళ్ళుస్రవించుట మొదలగులక్షణములు నేత్రసంబంధమగు సమస్తపొరలయందు పుట్టునట్టి వ్రణములయందు కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు యీమొదలగు చిహ్నములు ముల్తహిమా, ఇనిబియా, కర్నియా, అనుపొరలయందు కలుగు వ్రణములతో సంబంధము కలిగియుండును వీటిని వర్ణించుచున్నాను.

ముల్త హిమా పొరవ్రణములు.

ముల్తహిమా అను నేత్రములయందు కలుగు వ్రణచిహ్నములు కంటి తెల్లగ్రుడ్డునందు ఒకయెర్రని చుక్క పుట్టుట, మెరుపు యావత్తు తెల్లగ్రుడ్డునాక్రమించుట యీలక్షణములు కలిగినచో యేదో ముఖ్యస్థానము రెండవభాగమునుండి మిక్కిలి మెరుపు కనుపించుచున్నదని తెలిసికోవలెను. మరియు యీచిహ్నములుతప్ప యితరలక్షణములు యీవ్రణములో అవశ్యముకలుగుచున్నవి. అవివర్ణించబడినవి. అనగా నొప్పివిశేషముగా నుండుట కన్ను గ్రుచ్చుకొనుట పోటు మొదలగు లక్షణములు దీనికి సాక్షియగును. మరియు ముల్తహిమాపొరయందు లేచువ్రణము గుండ్రముగానుండును. దానిని పార్సీభాషయందు దబీలా అందురు.

ఇనిబియాపొరవ్రణములు

ఇనిబియా అనునేత్రపొరయందు వ్రణముల లక్షణములు నల్లగ్రుడ్డుపైని ఒకబింముపు మెరుపురంగుగను మెరుపురంగుతో కనుపించుచుండును. అనగా మలము క్ష్వారదశగలదియు విశేష ప్రమాదముగలదైనయెడల కర్నియా అను పొరము బద్దలగొట్టుచున్నది. మరియు మలమునందు అధికగుష్టత్వములేనియెడల నష్టము కలుగునుగాని కర్నియా పొరచినుగుటకు బలము ప్రవేశించనేరదు.

కర్నియా పొరవ్రణములు

కర్నియా అను కంటిపొరయందు వ్రణములు కలుగుటవలన చిహ్నములు నేత్రముయొక్క నల్లగ్రుడ్డుపైన ఒకతెల్లని మచ్చకలుగును. మరియు యీపొరయందు తెల్లని వ్రణముకలుగుటకు కారణమేమనగా ఇనిబియా పొర దీనిక్రిందయున్నది. యిదిచూచుటకు ఆటంకము కలిగించుచున్నది. మరియు కర్నియాపొర రంగు ఇనిబియాపొర రంగువలె కనుపించుచుండును. మరియు యీపొరయందు లేచువ్రణములు యేడు భేదములుగా చెప్పబడియె ఇందుండి నాలుగు కర్నియా పొర పైభాగ

మునం దుత్పన్నమగును మూడు కర్నియా పొరయందు లోభాగము అనగా చుట్టుభాగములయందు పుట్టుచున్నవి. ఇదువలన యీవ్రణ ములను రెండుభేదములుగా వర్ణించి చెప్పబడుచున్నది.

—1 వ భేదము. కర్నియా వ్రణముయొక్క వివరము—

కర్నియాపొర వ్రణము పైభాగమునందు వుత్పన్నమగును. దీనిని హాకీముజాలీనూస్ గారున్ను, అన్యమతము గలవారున్ను కురహావ్రణము అందురు. మరియు హాకీము కస్సయూాగా మొదలగు ప్రాచీనవైద్యులు ఈ వ్రణమునకు గరిగల దూగద అందురు గాని వ్రణమని చెప్పటలేదు. యీసాభ్ కుమార్డు హాకీముహనీసుగారు ఈరెంటియొక్క భావమొక టే అనిన్ని కేవలము విరుద్ధము కాదనిన్ని నామముమాత్రము విరుద్ధ ముగా యున్నదనిరి. యెందుకనగా యిందు దూరద గరి గరగరలాడుట యిది హిలాల్వ్యాధియొక్క భేదము. హిలాల్వ్యాధియొక్క అర్థము. తప్రుక్ ఇత్తిసాల్ అనగా వ్రణమనబడును. యిది ఒకేరూపముగల అంగములయందు వుత్పత్తియగును. దీనిఅర్థము చెర్మము అదరుట అనబడును. యిందువలన ఈ హిలాల్ అర్థము వ్రణమని భావించిరి. ముఖ్యముగానిది కంటిలో వుత్పన్నమైనచో రోగికి చికిత్సచేయు వైద్యు నకు అపరాధి యనజాలరు. ఈరోగము నాలుగు ప్రకరణములుగా చెప్పబడినదని గ్రహించవలెను.

(1) నల్లగ్రుడ్డుపైన ఒక బిందువు పొడవుగా పొగక్రమ్మినటుల ఆరంభించును. దీనిని అరబ్బిభాషలో కతాముఅందురు. యూనానీభా షలో అఖలూస్అందురు. కతాన్ అనగా దుమ్మఅనబడును అఖలూస్ అనగా చీకటి అనబడును.

(2) నల్లగ్రుడ్డుపైని మొదటిదానివలె ఆరంభించి విశేషముగా ఆ క్రమించి ముందు దానికంటె కొంచెము తెల్లగానుండును. గాని స్వల్పము మాత్రము ఆక్రమించక క్రమ్మబడియుండును. దీనిని అరబ్బిభాషలో

సాహబ్ మరియు గమాంఅందురు. యూనానీభాషలో లినాల్‌యూగా అందురు. మరియు, యీామూడు పదముల యర్థము వేరుగా మారిన దనిపించును.

(3) నేత్రముయొక్క నల్లగుడ్డు అంచునందు ప్రకటనమగును. మరియు, కుల్లహిమూ పొరనుంచి కొంచెము అనచబడును. దీనిని అరబ్బీభాషలో అకిలీ అందురు, యూనానిభాషలో అరఖమూన్ అందురు, అనగా రెండు రంగులుగలది అని అర్థము. యీావ్రణము విస్తారముగా నలువుగలిగి కొంత నల్లగుడ్డుమీాద సిలిదియుండును. ఇది తెల్లగా కనుపించుచుండును. యిందువలన ఇబిమూ పొర కనుపించుటకు అటంకమై తెల్లగానుండును. తెల్లగుడ్డుమీాదనుండునది యెర్రగా నుండును. మరియు, నల్లగుడ్డుచుట్టు ప్రదేశమునకు అకవీలుస్‌బాద్ అందురు. యూనానిభాషలో అర్ఖామూన్ అందురు.

(4) నేత్రముయొక్క నల్లగుడ్డుమీాద వెంట్రుకవలెగాని లేక దీని సదృశముగాగాని యేదైన వుత్పన్నమైన యెడల నిది దీప తాలూకు చిన్నముక్క అని భావించవలెను. దీనిని అబ్బీభాషయందు నూపా మరియు, ఇఖరాకీ అందురు. యూనానిభాషయందు అబికూమా అందురు. వైద్యులు దీనిని నేత్రసంబంధమగు దమా అందురు. అభికూమాయొక్క అర్థము వుల్లతాని అందురు. మరియు, వైద్యులు హాకీదమాకువుల్లవూన్ అనిభావించుచున్నారు.

2 భేదము కర్నియా వ్రణభేదము

వ్రణము కర్నియా పొరలోపల వుత్పన్నమగును. ఇది మూడు విధములుగానుండును.

(1) గుండ్రముగను సమానరంగుకలిగి సజ్జగింజల ఆకృతిగా యేర్పడుచున్నది. దీనిపైగిరి తక్కువగానుండును. దీనిని యూనానిభాషయందు లోకూయూగా అందురు. అరబ్బిభాషయందు జాబా అందురు. హిందీభాషయందు చుట్టునుండు గుంటయని అర్థము.

(2) ఇది లాకూనా వ్యాధి కంటె వెడల్పు అధికముగా నుండును. విశాలముగా నుండును. దీనిని షావరా అందురు. దీనిని యూనానిభాషయందు ఉలుసూ అనియెదరు. మరియు, జకీరే ఖ్వారజ్మశాహి అను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రింది విధముగా వ్రాయబడియె. అనగా ఈ వ్యాధిని ఫలగమూనా అందురు. అనగా కష్టమును కలిగించునట్టిదనియు దుఃఖమును కలిగించునట్టిదని భావము.

(3) ఈవ్రణము విస్తారముగా అన్నిటికంటె మిక్కిలి మలినముతోగూడియుండును. మరియు కొంతకాలము ఉపేక్షించిన కంటి రతూబతు దీనిలో మిళితమై వెళ్ళిపోవును. కొందరు మతమునందు దబిలా అనగా ఆక్రమించునట్టి వ్రణముగా వూహించుచున్నారు వ్రణముకూడా యీఅర్థముతో చెప్పబడుచున్నది. దీనివిషయమై మొదటిభేదమునందు నాలుగవ ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. అనగా ఇకరాకి అబికూమా మరియు హాఫీకాదమూ అనునవి ఒకవిధమగు వ్రణములు. అవి దీనితో వేరుగానున్నవి. ఇవి అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును. దానిని జాతుల్ అనగా నరముల వ్రణము అందురు. అనగా దీనియందు నరములు విశేషముగా కన్నుయొక్క ప్రదేశములయందు ఒకదానిపై నొకటి అల్లుకొనియుండునని గ్రహించవలెను. అనగా వలవలె అల్లుకొనియుండునని భావము. ఈవ్రణము బాహులశా పొరను అంటివేయును. ఈవ్రణము గుండ్రముగానుండును. దీనివలన కన్ను చెడిపోవును. ఈవ్యాధి కుదురుట దుర్లభము యీవ్రణముయొక్క ఉత్పత్తిస్థానము సలబియా అనుకంటి పొరయందు కలుగుచున్నది.

(లాభము) యీవ్రణములలో ముల్తహిమా పొరపై లేచునట్టి వ్రణము త్వరలో మానును. మరియు దీనిలో నొప్పి యేమియు తోచకుండుట, కంటినుండి నీరు యెక్కువగా స్రవించుట రోగికండ్లు మూసుకొనుటకుశక్తి కలిగియుండుట, మొదలగు లక్షణములుగల వ్రణము కుదురుననియు సాధ్యమనియు యీలక్షణములకు వ్యతిరేకముగా విరు

ద్ధముగా నుండి నల్లగ్రుడ్డు పాపమందు యున్నయెడల యీవ్రణము కు దురుట దుర్లభమనియు నిది అసాధ్యమనియు వైద్యులు వచించి యున్నారు.

కర్మ యాహార క్రమచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు యేచిహ్నములు వర్ణించబడినవో ఆచిహ్నము లు కనుపించినవెంటనే శిరావేధనము చేయవలెను. మరియు శక్తి అను సారముగా రక్తమును వెడలించవలెను. మరియు ప్రతివారమున్ను దీని నుండియు ముందుగా నరేరు అను నరమును ఛేదించి కొద్దిగా రుదిరము ను వెడలించుచుండవలెను. తదుపరి కరక్కాయలు, బింళవంశు, కషా యముకాది రేలకాయగుజ్జు, కలిపినకషాయమునుగాని లేక యిట్టి స్వ భావికమగు కషాయములనుగాని రోగికిచ్చి శరీరమును మృధుత్వము నొందించవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయమునందు కొద్దిగా యూర జ్ కలుపుట మిక్కిలి వుత్తమము. మరియు అనేకపర్యాయములు విరో చనము చేయించవలెను. మరియు వ్రణమునేత్రముయొక్క నమిాపము నందు కంటిపెద్దకొలికివైపునున్నచో రాత్రిపరుండునప్పుడు కంటికొలికి లో చీము వకటిగా చేరకుండా తలక్రింద యెత్తునుంచి పరుండునటుల చేయవలెను. అనగా చీము కంటికొలికిలోచేరినయెడల ఆకొలికిభాగము లను చెడగొట్టును.

లేక కంటి చిన్నకొలికి అనగా చెవివైపు యున్నచో చెవివైపు తలగడయుంచి కంటికొలికి తలగడకు ఆనునటుల ప్రక్కను పరుండి నిద్రించవలెను. యెందుకనగా చీముకూడివచ్చుచుండును.

మరియు. కేకలువేయుట, వాగుట, తుమ్ముట, తలక్రిందఎత్తులేక పరుండుట, గురుపదార్ధములుభుజించుట యీమొదలగుపనులు మిక్కిలి హానికరములు గాన రోగిని ఈపనుల అభ్యాసమునుండి తప్పించి కాపాడ వలెను.

మరియు వ్రణము బలముగల ... వృష్ణములతో కూడి మాట గల స్వభావికముగలదై నొప్పితో ... డియుండినయెడల శియాఫెలబియజ్ కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొన చనుపాలు ... పి కంటిలో వేస్తూ యుండవలెను. మరియు ప్రత్యేకముగా చనుపాలు ... ష్ణలో వేయుటనుంచిది. వ్రణము వేగరము పక్వమొందనిచో శుద్ధిచేసి మెంతిపనము మరియు, అవిసిగింజలరసము లేక, నఖముదిప్పలరసము కండ్లలో వేయవలెను. దీనివలన వ్రణము పక్వమొందును. ఇటుల ప ... నొంది చీము ప్రకటనమైనచో వ్రణము శుభ్రమునొందుటకై శియాఫెతీర, అంజరూత్ మొదలగునవి ప్రయోగించవలెను. మరియు చీ ... చిక్కగానుండు కారణమువలన స్రవించకుండనియెడల మెంతిపనము తేనెకలిపి యుపయోగించవలెను. ఇట్లు వేయుటవలన చీము లఘుత్వ నొంది పంచబడి సహజముగా బైటికిస్రవించును. మరియు వ్రణము చీమునుండి శుభ్రతనొందినవెనుక శియాఫెకుందురు మొదలగునవి అ ... వ్రణమును మాన్పునట్టియు, మాంసమును కలిగించునట్టియు ఔ ... నములను కంటిలో వేయవలెను. మరియు వ్రణము పూడిపోయినవెను శియాఫెలపామురెలయ్యాన్ కంటిలో వేయవలెను. తిరిగి శియాఫెక ... లేఅగ్బర్ కంటిలో వేయవలెను. మరియు అవశ్యముకలిగినయెడల న స్త్రిశియాఫె సురుమాల తరువాత శియాఫెఅజరు వేయుట విశేషలాభ దాయకమగును. మరియు, కండ్లు నిర్మలించినవెనుక వ్రణచిహ్నములు ... లిచియున్నచో యేవస్తువు వ్రణచిహ్నములను గుల్లలనుమాన్పునో ఆ వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. మరియు వ్రణముపెరిగి మోర్సజ ... అయినచో, అజీర్ణమును కలిగించి బలమును కలిగించునట్టి పదార్థములతో చికిత్స చేయవలెను. ఈచికిత్స వలన గరి అధికముకాజాలదు.

శియాఫెజరూర్ అంజరూద్ చేయుక్రమము

నిశస్తా 21 మాషములు గాడిదపాలులో శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ సత్తుభస్మము యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు యీవస్తువులు పకటిగా చూర్ణించి సన్ననిబట్టతో వస్త్రఘాలితముచేసి ఉపయోగించవలెను.

కంటి నల్లగుడ్డుపై తెలుపుపటల లక్షణము.

ఈవ్యాధి నల్లగుడ్డుపైనకలుగు తెలుపునకు బ్యాజ్ అందురు. ఇది రెండువిధములు (1) కర్నియాపై స్థానమునందు వలచగా ఉత్పత్తియగును. యిట్టి తెలుపునకు అబూ లేక, గమాం అనగా మబ్బుఅనియు ఆకాశమనియు అందురు.

(2) ఇది కర్నియాపొరయందు వుత్పత్తియగును. ఈ తెలుపునకు బ్యాజ్ అనగా పుల్లిగడ్డపై పొట్టటిది అను యీపేరుకంటె ఇతరపేరు కనుపించలేదు. యీరోగము మూడువిధములుగా చెప్పబడియె (1) వ్రణము కలుగుటవలన చాలాకాలము కన్నుమూసికొని యుండుటవలన నీచములకు వ్యాధులగు పదార్థ పైనవ్రవించి దుర్బలమువలన కన్ను విప్పుటకు వీలుకాకుండును. యీ ... పి వ్రణమునకు ఆరోగ్యము నొందినవెనుక తెలుపు శేషించియుండును యిట్టుల కలుగునట్టి తెలుపుచికిత్సవలన సాంతముగా నగ్గజాలదు. మరియు వ్రణముయొక్క చిన్నెముతో తెలుపుకూడా నిలిచి యుండును. అనగా కర్నియాపొరయందు వ్రణము పుట్టినయెడల నది పైవరకు ప్రవేశించును. కాబట్టి ఒకటిగా కాజాలకుండును. యెట్లనగా నది కలుగుటకు చిన్నెములు దీనియందు శేషించియుండును. అనగా చక్షువందు నిలిచి యుండునని గ్రహించవలెను. ఈచిన్నెములుగల వ్యాధి నయమగుట దుర్లభమనియు ఇట్టివ్యాధి అసాధ్యమనియు భావించవలెను.

(3) నేత్రము నొప్పిగానుండుటవలన నల్లగుడ్డుపైని తెలుపు సంభవించును. యీ వ్యాధికి చికిత్స చేయుటయందు వుపేక్షించిన యెడల మలము దిక్కునైయుండుటవలన ... హరించక కండ్లు మూయబడి

యుండి ఇట్టి స్థితియందు నేత్రముయొక్క నల్లగ్రుడ్డుపైన తెలుపు సంభవించునని గ్రహించవలెను. మరియు, నీచములనుచేరి యీ వ్యాధి అనగా నల్లగ్రుడ్డుపై తెలుపు పుట్టించును.

(3) సగముకన్ను నొచ్చుట యిట్లు కన్ను నొప్పి తరువాత కంటిపై తెల్పు వుత్పత్తియగును. కారణమేమనగా తలనొప్పివలన కన్ను మూయబడియుండి ఆకంటిలో దుష్టములను చేరును. యెటులననగా తలనొప్పి విశేషత్వమువలన కష్టముసంభవించి అట్టి దశయందు మూసికొని యుండుటవలన శాంతినొందినటులుండును. యిట్టి సమయమునందు పనికిమాలిన పదార్థము కన్నుమూయుట తెరచుట తిరుగుటవలన హరించుచున్నది. యిట్లు హరించుపదార్థము కన్నుమూసికొని యుండుటవలన కంటియందు నిలియుండును.

బ్యాజ్ అనగా నల్లగ్రుడ్డుపై తెలుపుకు చికిత్స

కారణము శేషించియున్న యెడల అట్టికారణములు వ్యాధికనుకూలమైనచో ఆకారణములను దూరపరచవలెను. అనుకూలము లేని యెడల యీరోగమునందు శిరావేదనము చేయుట తీవ్రవిరోచనమునకు నొంసగుట అసంభవము. మరియు, నేత్రములో తీవ్రమగు ఔషధములు ప్రయోగించుటవలన ఉష్ణతనొంది బిగిసిపోవును. యిట్టి దశయందు ముందుగా శిరావేదనచేయుట విరోచనమున కిచ్చుట మిక్కిలి యుపయోగము. మరియు, రోగహేతువు దూరమగుటకు కంటియొక్క తెల్లదనము లఘుత్వము నొందినచో కేవలము లాలారసము లాలా అనగా ఒకచెట్టుజాతి దీని ఆకులు గనగసవు ఆకులవలె ఆకులు పూలు కలిగియుండును. మరియు, కంతరియూన్ ఒకమూలికె నిది రబ్బిల్ వల్ నెల ఆఖరులో వుత్పత్తియగును. దీని రసము తేనెలో కలిపి కంటిలోవేయవలెను. దీనివలన తెల్లపిపొరలు తీసివేయును. మరియు తెలుపు తగ్గుటకు నదుపాయముకలదు. అనగా ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు మూందు వటికిబెల్లము నవలి తదుపరి వుప్పునవలి కొంతసేపునిధానించి నాలుకకు

గరికలిగిన తరువాత నాలుకతో రోగికంటిలో నాలుకగూంది తుడువ వలెను. ఇట్లు ప్రతిదినము చేయుచుండవలెను. మరియు, యీరోగి సదా పథ్యభోజనమును భుజించుచుండవలెను. మరియు, తెలుపు జాస్తిగా యున్నచో బలముగల ఔషధమును కంటిలో వేయవలెను. అనగా తామ్రభస్మం, సజ్జతూరా, నవాసాగరము, చేమపుచ్చకాయగుజ్జు, పుప్పి, సముద్రపు నురుగు, జరూరె, మమూసిక్ అనగా మెండిన ఔషధములో కస్తూరి కలిపినది. మరియు, హాజమేగీరు * మరియు, జరూరె అనగా చల్లుటకు ఉపయోగించునట్టి ఔషధము ముందుగా గుల్లనరములకు మృదుత్వము శుభ్రతనొందించుటకై స్నానముచేయుట వేడినీళ్ళతో ఆవిరి పట్టుట 'ఆవిరి పట్టునప్పుడు కండ్లు విప్పియుండుట. అనగా ముఖము మొదపెక్కి చెమట వచ్చువఱకు ఆవిరి పట్టించుట తదుపరి ఔషధమును కండ్లలో వేయవలెను. యిట్లు చేయుటవలన మిక్కిలి లాభము కలుగును. మరియు, మలము బిగిసియున్నయెడల మలశోధన చేయనిదే నేత్రమునకు చికిత్స చేయకూడదు. యిట్లుచేయుటవలన మిక్కిలి నష్టము ప్రాప్తించును.

—జరూరెను చేయుక్రమము.—

ఎ ఈ ఔషధమునందును కస్తూరి కలిసియున్నది. ఈ ఔషధము చేయుక్రమము యీక్రింద వ్రాయబడియున్నది. అనగా మొంద్రకాయలు అనగా పీలుకాయ జుఫ్ఫీనుల సముద్రపు నురుగు గోరుయము మరియు సంగ్ దానా అనగా జీర్ణాకకాయ జబరియు అనగా ఒకఅడవి జంతువు, బసగా జేశవుమైలుతుత్తం, సివ్వంగోడిగ్రుడ్డుపైబెరడు, సత్తుభస్మము, తామ్రభస్మము, హాజేశపుసీసము, శుద్ధిచేసిన ముత్యములు కా

* ఇది మిశ్రిత ఔషధముయొక్క నామము. ఈ ఔషధమును నేత్రములలో వేయుదురు. యీ ఔషధము మూడువిధములు. (1) సగీరు (2) కబీరు. (3) హాజమె అసవాల్ యీమూడు ఔషధములను ఒకటిగా చేర్చుటకు హాజమెసగీర్ అందురు. ఈ ఔషధము తయారుచేయుపద్దతి ముందు వ్రాయబడును.

ల్చిన ఆకీక్, అనగా యిది ప్రసిద్ధముగురాయి, ఆకుపచ్చరాయి, అనగా కత్తినూరురాయి, దీనిని సిల్లి అందురు. మరియు పచ్చళ్ళు, శిహావే రంగిన్, బంగారుమలినము, మైలతుత్తము, పగడచూరు, తెల్లసుద్ద, తామ్రమలినము. మైలతుత్తపుమట్టి, మరియు తూతియామహమూరి యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు ఒకచోట 8న్నర మాషములని వ్రాయబడి యున్నది. పువ్వు, కావిరాయి, యివి ప్రత్యేకము 3 మాషములు హేమాక్షికము, గబ్బిలపుమలము యివి ప్రత్యేకము 1¼ మాషము ఆజగీనా 7 మాషములు కస్తూరి 1న్నర మాషము యీ 28 వస్తువులు చూర్ణించి యుపయోగించవలెను.

(2) గోమయము 10న్నర మాషములు కంతరియూన్ 17 మాషములు, ముత్యములు 10న్నర మాషము, మైలతుత్తము 3న్నర మాషములు పగడపుచూరు 10న్నర మాషములు సముద్రలవణము 10న్నర మాషములు రాతిపువ్వు 1¼ మాషములు నిప్పుకోడిగ్రుడ్డుపై బెరడుకాల్చినబూడిద 10న్నర మాషములు మైలతుత్తము 8¼ మాషములు కస్తూరి 2 రతులు యీ 10 వస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి వుపయోగించవలెను. ఇది అనుభవములో చెప్పబడిన ఔషధము.

మరియు గబ్బిలముయొక్క మలమును తేనెతో అరుగదీసి కంటిలో వేయవలెను. అథవా కోడిగుడ్డుపై పెంకులను తెల్లగాభస్మముచేసి దీనికి సమముగా కలకండకలిపినూరి జరేరు అనగా మెరిసించునట్టి ఔషధమును చేసుకోవలెను. ఇది పరీక్షించిన ఔషధము.

హాజమసగీర్ చేయుక్రియము.

కోడిగుడ్డుపై పెంకులను మంచినీళ్ళలో నానవేసి ప్రాతఃకాలము యెండలోనుంచి ఆనీళ్ళు దుర్వాసనవచ్చినయెడల వంచివేసి తిరిగి మంచినీళ్ళుపోసి ఆనీళ్ళు వంచివేసి యిటుల నీచువాసన తగ్గువరకు నీళ్ళు పోయుచూ వంచివేయుచు తరువాత ఆపెంకులనుతీసి యెండించి మెత్తగానూరి కలకండచేర్చి నూరియుపయోగించవలెను.

హాజనుకబీరా చేయుక్రమము

శుద్ధిచేసినది కోడిగుడ్డుపై పెంకులు, కాల్చిన పాతమెదురు బూరిది, ముత్యపుచిప్పలభస్మము. మురిగ్నాములు శిమె అర్మని అనగా ఒక మూలికెజాతి, సముద్రఫేనము, దోహాంజ్ అనగా ఆకుపచ్చరంగుగలరాయి, గోమయము, రజతమలినము, సువర్ణమలినము, సాదనా అనగా ఒక రాయి. సిద్దన్ యొక్క కాలినపక్క బూరిది, పగడచూరు యివి ప్రత్యేకము ఒకభాగము. ఆకుపచ్చరాయి 14 భాగములు, గబ్బిలపు మలము అర్ధభాగము యీ 15 వస్తువులను చూర్ణించి సన్నని బట్టతో వస్త్రఘాలిత మొనరించి వుపయోగించవలెను.

హాజబేఅస్సల్ అను ఔషధక్రమము.

గోమయము, అగ్నికోడిగుడ్డుపై పెచ్చులు. ముత్యపుచిప్పల భస్మము, యీవస్తువులు మెత్తగానూరి సిహ అనగా ఒకవిధమగురాయి. పగడచూరు, గబ్బిలపుమలము, సముద్రపుపుష్పం, యీయేనువస్తువులు సమానభాగములు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి కర్గస్ మరియు కులంగ్ ఆకురసముతో యీచూర్ణమును భావనచేసి యెండించి మెత్తగానూరి యుంచుకొని అవశ్యకతానుసారముగా తేనెలోకలిపి నేత్రముల లోవేయవలెను. ఈఔషధమును నేత్రసంబంధమగు తెలుపు చిక్కబడినప్పుడు యుపయోగించవలెను.

మోర్సర్జ్ వ్యాధిలక్షణములు.

కర్నియా అను పొరయందు నరములుగాని గుల్లలు లేచిన కారణమువలనగాని కర్నియా అను పొర చినిగి ఇనబియా అను కంటిపొర కర్నియా క్రిందనుండి బైటికివచ్చి వృద్ధియగును. ఇటులవున్న తరుగుటకు వైద్యులు మోర్సర్జ్ అంటారు. మరియు మోర్సర్జ్ అను వ్యాధికి హిందీభాషలో చుంటికాశిర్ అనగా చీమతలయందురు. గాన వైద్య మతానుసారముగా పరిమాణమగు వ్యాధిగమగు నామమునుబట్టి భిన్న భిన్న అభిప్రాయములుగా భావించుచున్నారు. యేలననగా ఇనబియా పొర చీమతలతో సమానముగా పైకివచ్చుచున్నట. ఇటుల పైకివచ్చుటకు రాసుల నవలి అనగా చీమతల అందురు, దీనికంటె అధికముగా యీగతలవలె పైకివచ్చినచో దీనిని రాసుజ్జాజబారి అందురు. మరియు విస్తీర్ణమునందు పచ్చిద్రాక్షపండుతో సమానముగా యున్నచో దీనిని ఇనబి అనుచున్నారు. ద్రాక్షపండుకంటె విశేషముగాయున్నయెడల అనగా కంటిరెప్పవరకు ప్రవేశించి రెప్పవేయుటకు కన్ను మూయుటకు సమర్థతలేక యున్నయెడల దీనిని తపాయ అనిపిలుచుచున్నారు. యేలననగా యిది నేవు అనగా యాఫిల్ కాయతో సమానముగు పరిమాణము కలిగి యుండును. ఈశపాయ ప్రాచీ నులగిలద్దె పైన కర్నియాపొర చినిగిన భాగము ఒకటికొకటి కలిసి [illegible] దీనిని మిస్మారి అందురు. యెటులనగా ఫలముకంటె మిస్మార్ అనగా మేకులతో సమానమగు పరిమాణము కలిగి[illegible]. మిస్మారి అను వ్రణమును నేత్రవైద్యులు సిలూంలి చీమంపటె చీమతో సమానముగా నేత్రముయొక్క మూడవపొర బైటికివచ్చుటయందురు. కొందరు వైద్యవరులు ఫలకిఅందురు ఇట్టి కారణము ఇదిఫల్ మా అజల్ తో సమానమగుచున్నది. అనగా కంటి

రెప్పతో సమానముగా యుండునని భావము. మరియు మొలజల ఇనుముతో చేయబడిన ఆయుధము. అనగా యీఆయుధముయొక్క ఆకారమువలె రెప్పనుండి బైటికి వచ్చుటవలన యీపేరుపెట్టబడెను. అనగా కదురునకున్న కదురు యొక్కదిగువ ముందుభాగము దారపుకండె వెనుకకు జరుగకుండునట్లు యుంచబడుబిళ్ల అని అర్ధము. దీనిని హిండీ భాషలో ఫిరికి అని వాడుదురు. మరియు నాసుసబ్లి యివి రెండున్ను కర్నియాపొరయొక్క గుల్లలవలె సమానముగా కలుగుచున్నవి. వీటియందు భేదమేమనగా మోర్సర్జ్ ఇసిబియా పొరయొక్క రంగుతో సమానముగా నుండును. పైభాగమునందు ఒక తెల్లని వస్తువు వృవగింజతో సమానమగు ఆకారముకలిగి కనుపించుచుండును. యిట్టి సమయమున నేత్రముయొక్క రెండవపొర చిట్లి ఆపొరక్రింద నుండునట్టి ఇసిబియా పొరబైటికివచ్చిన యెడల కర్నియా పొరభాగము ఇసిబియా పొరసమీపమునకు వచ్చుటవలన తెల్లగాకనుపించుచుండును. యిది కూడా మోర్సర్జ్ యొక్క చిన్నఃము అనగా నల్లగుడ్డుచిన్నదిగను వంకరగా నుండును. యెట్లనిన నల్లగుడ్డుపై వెళ్లుటవలన కనురెప్పలోనుండి కనుపించుచుండును. మరియు, నేత్రములోపల లేచునట్టి గుల్లలు ఒకప్పుడు కర్నియా పొరయొక్క నాలుగు భాగములనుండి యేదో ఒక పొరచిట్లిపోయి అందుండి పైపొరతో యెక్కువగా ఉబికి వచ్చుచున్నదని గ్రహించవలెను. యీ కారణము ఇసిబియా పొరనుండి తెలుసుకొనుటకు ఆటంకపరచుచున్నది. ఈ బైటికి ఉబికివచ్చునట్టి పొరలయొక్క రంగు తెల్లగా యుండుటవలన తెల్పు రంగుగా కాన్పించుచున్నది. యిట్టి కారణమువలన గుల్లలతో సమానమగు ఆకారము కలుగుచున్నది. యీ రెండింటియందు భేదమేమనగా ముఖ్యముగా కర్నియా పొర ఉబుకుటవలన కంటి తెల్లగ్రుడ్డుపైని యెఱుపురంగు యుండనేరదు. యిటుల ఉబుకుటకు కర్నియా యొక్క కఠినత్వమువలన శలాకతో అణచినను అనగకుండును. గుల్లలు దీనికి విరుద్ధము

గా కలుగుచున్నవి. అనగా గుల్లయందు కంటి తెల్లగ్రుడ్డుపైని మెరుపు మెరుపు మఖ్యముగా కలుగుచున్నది.

మోర్సర్జ అను వ్యాధిచికిత్స

కర్నియాపొర చిట్లి దీనిప్రక్క ప్రదేశము కఠినత్వము మంధము కలుగుటవలన ముందు యేయుపాయములవలన స్వస్థతనొందని యెడల అట్టి స్థితియందు మోర్సర్జయొక్క చికిత్సను శీఘ్రముగా చేయవలెను. మరియు, ఉన్నతమును హరించునట్టి ప్రయత్నములు చేయవలెను. అనగా సాదనజ్ మగసూల్, రజితములినము, శీనభస్మము, ముత్యపు చిప్పలభస్మము, మరియు, యిట్టి స్వభావికముగల యితర వస్తువులను నేత్రములయందు ప్రయోగించవలెను. యీవస్తు ప్రయోగమువలన వున్నతము హరించుట, ఆవుట, నేత్రములనుండి నీరు స్రవించుట, గుమిగూడియుండుట, కఠినముగానుండుట మొదలగువానిని హరించును. మరియు, విశేషముగా రోగప్రకోపమును శమింపజేసి ఇనిబియా పొరను వెలికి రాకుండునటుల కాపాడును.

కౌహలె అల్ సీరన్ చేయుక్రమము

సురుమా, సాదనజ్, యివి సమానభాగములు తీసికొని మెత్తగానూరి యుంచుకొనవలెను.

మరియు, ఉబుకుటకు శాంతినొందించు నుపాయములు అనగా నేత్రముపై మంధముగా బిళ్ళవలె మడచిన గుడ్డగాని దూదిగాని వేసి కంటిపైన కట్టుకట్టవలెను. మరియు, ఆకట్టు కను గుంటకు సమానముగా యుండవలెను. అవసరమైనచో 17½ మాషముల యెత్తుగల సీసపు ముక్కగాని 35 మాషముల యెత్తుగలదగాని తీసికొని ఆనేత్రముపై దూదియుంచి ఆదూదిపై యీ సీసపు ముక్కనుంచి కట్టుకట్టవలెను. ఇట్లు కట్టుటకంటె మంచి సురుమా కంటినిండా పోసియుంచుట మిక్కిలి మంచిది. సురుమా వేయుటవలన నేత్రమునుదృఢత్వముకలిగించి శక్తిని బలపరచునట్టి గొప్పప్రకృతి దీనియందుకలదు. యీసమయమునందు

కంటిపొరచిట్లిన ప్రక్కలు పెద్దవిగను నిలువుగానున్నచో నివి కుదురుట దుర్లభము. మరియు, నితూమెమిన్ కాలి అనగా నేత్రముయొక్క మూడవపొర, రెండవపొర చిట్లుటవలన మేకు తలవలె యెత్తుగా రావడమునకుపేరు మరియు, నితూమె అనబి అనగా నేత్రముయొక్క మూడవపొర, రెండవపొర చిట్లుటవలన వచ్చుద్రాక్షపండుతో సమానముగా పైకివచ్చుటకు పేరు. యిది దీర్ఘకాలమునుండి యున్న మొదల అధికభాగములనుండి కోసివేయుదురు. యిటుల తీసివేయుటవలన కన్ను వికారరహితముగా నుండును గాని శస్త్రప్రయోగము చేయుట మిక్కిలి భీతికరము.

హాలీల్ అనగా వంకరచూపు లక్షణములు.

ఈవ్యాధిగలరోగి ప్రత్యేకవస్తువుకుచూచి తానుచూచినవస్తువు ఒకటియా లేక రెండువస్తువులాయని సందేహించుచుండును. ఈరోగము రతూబతె జులైదియా అనగా మంచువలెనుండు కంటినీరుతో సంబంధముకలిగియుండును. ఇందువిషయమై దీనిప్రకరణమునందు వర్ణించబడినె. ఇందుకూడా చెప్పబడుచున్నది. అనగా రెండునేత్రములయొక్క రతూబతె జులైదియా అనగా మంచువలెనుండు నేత్రసంబంధమగునీరునందు పూర్ణమగు విరుద్ధత పుట్టినదైయెడల ప్రత్యేకవస్తువు రెండుగా కనిపించుచుండును. పూర్ణవిరుద్ధతయొక్క భావమేమనగా ఒక కన్ను యొక్క రతూబతెజులేదియా అను పదార్థము క్రిందివైపుకు పోవును. రెండవకన్నుయొక్క రతూబతెజులేదియా పైభాగమునందు ఉబుకియుండును. యిటుల రతూబతెజులేదియా ఒకకంటియందు పైకిగాని క్రిందికిగాని, రెండవనేత్రము తనకిబదరయుండుయుండును. మరియు రతూబతె జులేదియా కుడిఎడమ భాగములయందు తనస్థానమునంకి తప్పిపోయిన

మొదల ఇట్టిదశయందు హాబిల్ అనగా వంకరచూపువ్యాధి ఉత్పన్నము చేయజాలదు. యేలననగా రెండు నేత్రములయందు అస్‌లేమ జవ్విఫా అనగా రెండుజీవనరములు యున్నవి.

కంటి వెనుక నరములను చూపు చిత్రపటము.

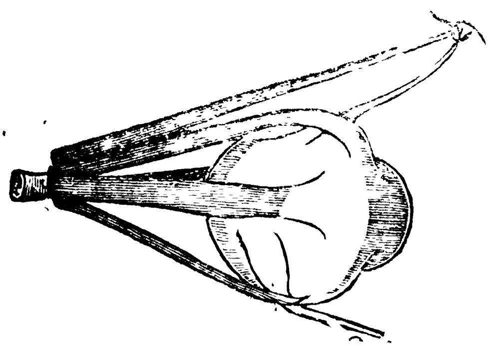

ఆనరములు మెదడునుండి నేత్రములోనికివచ్చి కంటి జ్యోతిఆజీవనరములదారా నేత్రములోనికి వచ్చుచున్నది. అప్రకారము ఒకటిగాచేరునట్టి స్థలమునందు విరుద్ధతకలుగనేరదు. మరియు ఈఅంశమును ఈ క్రిందవివరించుచున్నాను. అనగా యీ వ్యాధి వుత్పన్నమగుటకు పూర్ణకారణము ఆలోచించవలసి యున్నది. అనగా మెదడుయొక్క ముందుభాగమునుండి రెండుజీవనరములు బైలుదేరినవి. మరియు, మెదడుయొక్క ముందు భాగమునందు రెండునరములు విశేషవస్తువులు స్తనములయొక్క అగ్రిభాగమునకు సదృశముగా బైటికి వెడలివచిన్నవని. గ్రహణశక్తి అనగా వాసనచూచునట్టి శక్తి యుందుండి కలుగుచున్నది. ప్రత్యేకముగా మెదడునుండి ఒకగుల్లనరము ఉత్పత్తియై ప్రత్యేకించి బయులుదేరుటవలన దీనిని మజవ్విఫా అనగా తామరకాడవలెనుండు బోలునరమని పేరు పెట్టబడినది. యీగుల్లనరము యొక్క రంధ్రమునందు మిక్కిలి సన్ననిసూది జొచ్చునంత ప్రదేశము కలదు. ఆనరము కుడివైపునుండి బైలుదేరి యెడమవైపునుండి క్రిందికి వచ్చియున్నది. మరియు, యెడమవైపు నరము కుడివైపునకు ఒకటితోనొకటి కలిసి కుడివైపునుండి క్రిందికి దిగినది. యీ రెండు నరముల యొక్క గుల్లమార్గము ఒకదానిలోనుండి రెండవది వికసించి ఒకటియై

వీనియందు ఉన్నగదశ ఉత్పన్నమైనది. మరియు, గుల్లప్రదేశము వకటిగా మారిన మెదడు ఆప్రదేశము విశాలముగా తోచుచున్నది. ఈ రెండు నరములయొక్క గుల్లప్రదేశసంయోగ స్థలమునకు మిజమెడున్నార్ అనగా ప్రకాశస్తంభము అందురు. మరియు, ఆ రెండు నరములు తిరిగి ఆ స్థలమునుండి ఒకటి రెండు దానిలో ప్రత్యేకము రెండు శాఖలుగా విభజించబడి మెదడువైపునకు డి వచ్చినవనము మెదడు వైపుగావచ్చి మెదడుకంటియందు ప్రవేశించినది మరియు, కుడివైపునుండి వచ్చిన నరము కుడికంటియందు ఎడమవైపునుండి ప్రవేశించినది యీ రెండు నరముల ప్రత్యేక స్థలము చతురాబతె జాలైగినా యందు ప్రవేశించి విశాలత్వమునొందినవి యిందే చూచునట్టి శక్తిగల స్థలము. మరియు, యీకుడివైపునున్న మెదడువైపునరము యెడమవైపునున్న ప్రవేశించుటను గాంతర్శినమ్ వర్ణించితిని.

ఈప్రకారముగా అంశములు నాకీయు జానివూన్ గారి అభిప్రాయమును యిందు వ్రాయుచున్నాను. యితర వైద్యుల అభిప్రాయము కుడివైపు నరము మెదడుకంటియందున్న, మెదడువైపునరము కుడికంటియందున్న వచ్చి ప్రవేశించినవని చెప్పుదురు కాని యిది అసంభవము. మిజమెడున్నార్ అనగా ప్రకాశము ఒకటిగా నేత్రస్తంభము యొక్క యాపత్తు అంశములు ఒకటి రెండు కండ్లమునకు ఒకే స్థలమునందు వుండవలెను. యే వస్తువైనా చూచిన మెదడు శక్తి ఒకే స్థలమునందు చేరవలెను. దీనివలన ఒకవస్తువు రెండుగా కనిపించబడదు. ఈ స్థలము అనగా ప్రకాశస్తంభము ఒకే వస్తువు రెండుకండ్లయందు ప్రవేశించుచున్నది. ఈసమయమునందు ఒకకంటియొక్క పాపపైభాగమునకు వచ్చుచున్నది. రెండవకంటియందును పాప క్రిందికివచ్చుచున్నది. లేదా ఒకటి పైకి ఒకటి క్రిందుగా నుండక వకకంటిపాపపైభాగము రెండవకంటియందుండు పాప క్రిందుగా నుండు స్థిమితముగా చూచునట్టి వస్తువు ఒకటిఅయినను రెండువస్తువులుగా కనుపించుచుండును. ఈకారణమువ

లన రెండుగుల్లనరములు నున్నగుడుమూ గాను ప్రకాశస్థానమునందు ప్రవేశించుచున్నవి వాటిగూడ నరములలో ఒకటి రెండవదానిలో చిన్నగా వెళ్ళజాలక యిట్టికారణము చేత స్థానిక వ్యాధి నరములయొక్క ముఖము అనగా గుల్లప్రదేశము నందు మారుటవలన ఒకటిగా మారుదృష్టిస్థలము చెడిపోయి ఒకవస్తువు ప్రకాశించునట్టి నరములు పుట్టినస్థానమునందు రెండుగా కలుగుచున్నది అనగా ఆనరములలో ఒకనరము పైనుండి వస్తువును తెలుపుచున్నది ఒకనరము క్రిందివైపునుండి వస్తువును గ్రహించుచున్నది. యిట్టికారణమువలన ఒకవస్తువు రెండుగా కనిపించుచుండును. దీనిని హిందీభాషయందు బేశహూల్ అందురు.

ఈవ్యాధి రెండువిధములుగా నుండును. (1) జన్మమునుండి వుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధికి చికిత్స యెచ్చటకూడా చెప్పబడుండలేదు. కాబట్టి యిది అసాధ్యము.

(2) ఇది జన్మించినకొద్దికాలమునకు వుత్పన్నమగును. నూతనముగా వుత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను. ఈవ్యాధి బహుదాపిల్లలకున్ను ఒకానొకప్పుడు పెద్దలకుకూడా కలుగుచున్నది. ఇదిరెండుభేదములుగా వర్ణించబడును. (1) పిల్లలకు కలుగునట్టివ్యాధి మూడుకారణములవలన వుత్పన్నమగును. (1) అపస్మారరోగము వుత్పన్నమైన కారణమువలన మెదడుసంబంధమగు ఝిల్లిపొర బిగించబడి నొక్కుకొనిపోవును. మరియు కంటియొక్క పొర అనగా అన్ బెతా జవిక్ఫా కూడా బిగిసి ఒకకన్ను పైవైపుగాగాని క్రిందివైపుగాగాని వచ్చును. బహుశ యీదశ అపస్మారముతగ్గినపిమ్మటకూడా నిలిచియుండును. (2) దాని శిశువును పరుండబెట్టుటలో పాలుయిచ్చుటలో నీచవుపాయములు వుపయోగించినయెడల అనగా యెల్లప్పుడు ఒకేవైపు వత్తిగిల పరుండబెట్టుట ఒకేవైపునుండి స్తన్యమిచ్చుట మొదలగుచేష్టలవలన శిశువు తనకుటికన్ను వంకర చేసి చాలాకాలమువరకు చూచుచుండిన రూపము తనకంటిలో నిలిచిపోవును. (3) బిగ్గరగా మాట్లాడుట, భయంకరశబ్దముకలుగుట, మొద

లగువానివలన శిశువు వులికిపడుటవలన నేత్రము పిలిపి భయంకరముగా చూచుచుండును. కొంతకాలమునకు చూపు తిలిపి చూచుటవలన కండ్లు అటులనే తిరిగిపోవును. ఇటు చూచుటవలన బాలునకు హాయిగానుండును. దీనికి విరుద్ధముగా మరియొకవైపు చూచుటకు కష్టముగా యుండును. అనగా జీవనరములు ఖిలిబిగిసియుండుటవలన బాలునికి కష్టమునంభవించును. యీకారణమునుబట్టి చూపు ఆదశయందే నిలిచిపోవును.

హావీల్ అనగా వంకరచూపు చికిత్స

ఏవుపాయములవలన వ్యాధి నూరిపోవునో ఆవుపాయములను తక్షణము చేయువలెను గాని ఆలశ్యము చేయకూడదు. యెందుకనగా బాలురకు చికిత్స వారిశరీరవృద్ధుల వలన త్వరలో పనిచేయును. శిశువునకు యేవైపుచూపు కలగించవలసియుండునో ఆవైపు యెరువు రంగుగల వస్తువుల యుంచవలెను. ఆవస్తువును ఆశిశువు నిదానించి చూడనారభించును. యెందుకనగా యెరువురంగు వస్తువులు బాలురకు చూచుటకు మిక్కిలి ప్రీతిగానుండును. ముక్కు, కన్ను, కంటిదన్న కొలకివైపు అనగా చిన్నవైపునకు తిరిగిపోయిన యెడల ముక్కువైపు అనగా పెద్దకొలకివైపు ముక్కుపై యెర్రవస్తువు నుంచవలెను. యిట్లుంచుటవలన బాలుడు పరిశుప్రీతితో ఆవస్తువుల సదా నుంచి చూడనారంభించును. మరియు, కంటిపాప అటగిపోయినను అనగినను దానికి విరుద్ధముగా యెర్రవస్తువుల వ్రేలాడుచుండునటుల యుంచవలెను.

(2) ముఖముపైన బట్టమూసి యుంచవలెను. కనుపాపకెదుటికి కనుపించునటుల ఆబట్టకు ఛిద్రముంచవలెను తరువాత ఆబాలునియెదుట దీపముంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన బాలుడు ఆదీపమును కష్టముతో చూచుటవలన చూపు తన సదదశయందు మారును. అనగా ముఖదర్పణమునందు చూచుటవలన నిదదశయందు తిరిగి వచ్చుచుం

డును. మరియు, దానికి మంచిభోజనము యిప్పించవలెను. దీనివలన స్వాభావికమగు ఉష్ణము ప్రకృతిశక్తి శరీరములు స్థిరపరచును.

(౩) అపస్మారమువలన వంకరచూపు ఉత్పన్నమైన యెడల దానికి వాతప్రకోపము కలిగించునట్టి వస్తుసేవన వర్జించి ఘనసంపర్కముతో దూరపరుచవలెను.

—౩వ విధమగు వంకరచూపు లక్షణములు.—

ఈవ్యాధి పెద్దలకి ఉత్పన్నమగును. యిది మూడు విధములుగానుండును. (1) యీవ్యాధి యేదో ఒక అజలా అనగా రెండు భుజములనుండి రెండు పక్కల వరకు వ్యాపించి కళ్ళు తిప్పుటకు కదలించుటకు సహాయము కలిగించునట్టి బద్ధపలెనూగు కండరము బిగించబడిన యెడల కంటి గ్రుడ్డు తిరిగిపోవును. యిట్లు తిరిగిపోవునట్టి కారణము శుష్కత్వమే చోకిని చిహ్నములు మిక్కిలి కఠినమగు రోగముల యొక్కయు, సరసాం అనగా మెదడునందు పొర వుబ్బుటవలన కలుగు వ్యాధి తరువాత ఉత్పన్నమగుచున్నది.

—౩వ. విధమగు వంకరచూపు చికిత్స—

చెమ్మను కలిగించునట్టి కాపడములు తైలలేపనలు చేయవలెను. తిసమ్నజ్ యాంబిస్ అనగా శుష్కత్వమువలన బిగించు వ్యాధియందు వర్ణించబడియె. యీవ్యాధియందుకూడ ప్రయోగించవలెను మరియు ఆడశిశువుగల తల్లిపాలు నేత్రములలో వేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకము. యిట్లుచేయుటకు కారణము అచ్చట రతూబత్ కలిగి కండరములను విశాలపరచును. దీనిచిహ్నములు తిసమ్నజ్ ఇత్తిలాయి యొక్క చిహ్నములకు సమానముగా నుండును మరియు, బహుదా అపస్మారవ్యాధి తరువాత ప్రకటనమగుచున్నది. తిసమ్నజ్ ఇత్తిలాయి అనగా చెమ్మవలన బిగించు వ్యాధియందు వర్ణించబడియె. దీనిని యారంజాత్ అను ఔషధమును యిచ్చి మలద్వారము నుండి మలము

ను వెకలింప జేయుట, గండూషము చేయుట, సాత్వికభోజనములను నొనగుట మొదలగునవి చేయువలెను.

(2) కండరములయందుండి ఉక్తకండరములోనుండి ఒకకండరము బిగిసప్పినయెడల కన్ను కంటిగ్రుడ్డు రెండవవైపుకు తిరిగిపోవును. కండరము బిగితప్పుటయే దీని చిన్నెములు.

—రెండవ వంకరచూపు చికిత్స—

ఈవ్యాధిచికిత్స శిరోరోగప్రకరణమునందు వర్ణించబడియున్నది. కాబట్టి ఆచికిత్సలను యీవ్యాధియందుపయోగించవలెను.

(3) నేత్రముయొక్క పొర, నేత్రముయొక్క రతూబతు అనగా నీరు కఠినమగు వాతకారణమువలన తన స్థానమునుండి తప్పిపోవును. కాబట్టి వీనియొక్క పచనముకఠినమైభిన్నాభిన్నతయొక్క అధికతవలన కంటియొక్క పొరలు రతూబతులను కదలించును. యిట్టి కారణమువలన తన స్థానమునుండి యేదోపొర తప్పిపోవును. దీనిచిన్నెములు కన్ను అదరుట, ఒకప్పుడు కండ్లవెంట నీరుస్రవించుట ఈలక్షణములు కలిగియుండును.

—మూడవ వంకరచూపు చికిత్స—

ఈరోగమునందు ముందుగా యీరిజాత్ అనుమాత్రలను ఇప్పించవలెను. దీనివలన నేత్రముయొక్క రతూబతుయందు గలవాతమును హరించి మెదడునుండి క్రిందికి ఈడ్చివేయును. మరియు వాతమును తీసివేయుటకున్ను, వాతమును పచనము చేయుటకున్ను ఉష్ణోదకములో కాపడము చేయవలెను. మరియు మామిరా, సోపుకషాయమునందునూరి లేపనము చేయవలెను. వాతములము ఆమాశయమునందున్నయెడల ఆ వాతదోషము ఆమాశయమునందుండి మెదడునందుచేరి రోగమును వుత్పత్తి చేయుచుండును. ఇట్టిస్థితియందు వమనవిరోచనములకు ఇచ్చి ఆమాశయమును శుభ్రపరుచవలెను. మరియు ఉష్ణ జవారిషులను అనగా ఔషధములను ఉపయోగించుటవలన వాతము హరించును. ఒకానొక

వ్వను నీచమగువాతమును కలిగించునట్టి గుల్లకరములు రోగముతోచేరి నబకియాఅను పొరలో ప్రవేశించి నబకియాపొర తనస్థానమునుండి మెత్త గును. రతూబతెజాజాజియాతో సంబంధము కలిగించుకొనును. మరియు రతూబతెజాజాజియా, రతూబతెజా లైదియాతో కలిసి ఆజాలైదియాను తన స్థానమునుండి తప్పించివేయును. యీకారణమువలన నేత్రపొరలు బిగిసి ఒకవస్తువు రెండుగా కనుపించు రోగము అనగా వంకరచూపు కలిగించును.

రేచీకటి లక్షణములు.

అశాక్, శబకోరీ మరియు, శబకోరికా అను రేచీకటి యొక్క పర్యాయములు. రేచీకటి అనగా రాత్రివేళ జ్యోతిసిప్ప్రయోజనమైన నక్షత్రములుకూడా కనుపించకుండును. పగలుమామూలుదశయందుండును. తిరిగిసూర్యుడుఅస్తమించుచున్నకొలదినేత్రమునందుగలజ్యోతిదుర్బలము నొంద నారంభించును. మరియు కొందరి రేచీకటి పగలు మామూలుగ యముకూడా కనుపించకుండును. ఇటుల లిటస్థించినప్పుడు దీనిని అశా అనగా రేచీకటిఅందురు. ఈవ్యాధి కలుగుటకు మూడు కారణములు కలవు. (1) చూచునట్టి ప్రాణవాయువు. దీనిని రూవుననరా అందురు. నిది చిక్కని మలముయొక్క పరమాణువుల కారణమువలన ఈప్రాణవాయువుకూడా చిక్కబడి ఆవిరిపరమాణువులను మెదడు ఆమాశయము నందుండిగాని మెదడుపైపుకుగాని ప్రవేశపెట్టును ఈరెండు కారణముల లో భేదము అనగా ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందే పుష్టమైనఎడల నబకోరి అనగా రేచీకటి ఒకేదశయందు నిలిచియుండును. మరియు ఆ

విరి పరమాణువులు ఆమాశయమునుండి పైకెక్కి వెళ్లుచుండిన ఆమాశయము లఘుత్వమువలన రేచీకటి లఘుత్వమునొంది ఆమాశయము భారమునొందినప్పుడు రేచీకటి విశేషముగా నుండును.

(2) వేరు కారణమువలన నేత్రముల భాగములయందు విశేషముగా రతూబతు తరంగములు వచ్చి రతూబతె బైజియా చిక్కబడి అనగా యీ రెంటియందు కారణమేమనగా పగటియందు వీచునట్టిగాలి రాత్రిగాలి కంటె సూర్యప్రకాశము వలన వృష్ణముగలదై లఘుత్వము నొందును. ఈకారణము వలన రతూబతు బైజియాయొక్క చిక్కదనము కంటియొక్క రతూబత్ తరంగమునందు లఘుత్వము ప్రవేశించుచుండును. మరియు నేత్రజ్యోతి తనదశయందుండును. ఈకారణమువలన రాత్రిగాలి చెమ్మగలదగుచు గురువుగానుండును. రేచీకటియొక్క కారణము అనగా నేత్రసంబంధమగు రతూబతు అనగా నీరువలె నహాయము కలిగించుచుండును ఇట్లు కలిగినప్పుడు నేత్రమునందుండు చూచునట్టిశక్తి అనగా (దీనిని పర్షి భాషలో ఖువ్వతెబాసరా అందురు.) తనపనియందే సహజముగానుండును.

(3) ఎల్లప్పుడు యెండలో నివసించుటవలన సూర్యప్రకాశము నేత్రములయందుండు చూచునట్టి శక్తిని మృదుత్వముగను లఘుత్వమును నష్టపరచుచుండును. విశేషగురుత్వముగానున్నచో రాత్రియైనయెడల రాత్రివీచునట్టిగాలి ప్రాణవాయువును గురుత్వము కలిగించును. కాబట్టి రాత్రివేళ యేవస్తువును కనుపించజాలదు. మరియు కారణముముందుగా కలుగుట చిహ్నమువలె దాపైయుండును. ఈప్రత్యేక కారణమువలె ప్రత్యేకముగా భావించుదురు. రేచీకటి పెద్దకండ్లుగలవానికిన్ని నల్లని కండ్లుగలవానికి వుత్పత్తియగును.

రేచీకటిచికిత్స.

మలమును వెడలించుట అవశ్యమని తోచినయెడల యారజ్ మాత్రలవలన గండూషములవలన మలమును వెడలించవలెను. అవిరి

పరమాణువులు (తూబతు అనగా నేత్రసంబాధమగునీరును తేలికగను శుభ్రము నొందించుటకై మిరియాలు, పటిక, మసాంబరము, మొదలగు వస్తువులను ప్రయోగించి అనగా నశ్యముచేసి తుమ్ములను కలిగించవలెను.

(లాభ) సోపు, సోయి, బాబూనా, కౌసూర్, దవనము, మరువము, తులసి, సదాపాకు, యీవస్తువులు కషాయముకాచి యీ కషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను. మరియు మేక కలీజా యకృత్ ఖండము అనగా కలీజాయందు కొద్దిగాసోపు, పిప్పళ్ళు కలిపి కుండలోవేసి నీళ్ళతో వుడికించి అందుండివచ్చు నీళ్ళతో తలకు ఆవిరి పట్టించుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు మేకగుండె నిప్పుపై వేసి కాల్చి అందుండివచ్చు పొగతో తలకు ఆవిరిపట్టించవలెను. మరియు రోగి భోజనాదులందు యింగువ, పొదినా, ఆవాలు, చాకిరాసియాకు, యింగువచెట్టుచిగురు, యీ వస్తువులు విశేషముగా చేర్చవలెను.

మరియు అడవిమేకగుండె నిప్పుపై నునిచి ఆపైని మిరియాలు, సోపునూరివేసి యిందుండివచ్చునీరు కాచుకుండవలెను. తదుపరి ఆ గుండెపై వేయబడినవస్తువులను తీసికొని మెత్తగానూరి వుంచుకొని సురమావలె కండ్లలోవేయవలెను.

మరియు శారహా అస్బాబ్ అను వైద్యగ్రంథమునందు పిప్పళ్లు, అడవివస, యీరెండువస్తువులను మేకగుండెయందుంది కాల్చి అందుండి వర్షించునీళ్ళను కండ్లలోవేయవలెను. ఇది రేచీకటిని నశింపజేయు ననియు నిది అభ్యాసమగు చికిత్సయనియు దీని ప్రభావము వర్ణించతరము కాదని చెప్పియున్నది.

రక్తదోషము అధికమైనచో సరేరు అను నరమును మరియు నేత్ర కొలికియందుగల నరమును ఛేదించుట లాభదాయకమగును. మరియు

యెవరికైనను చూపును కలిగించునట్టి ప్రాణవాయువును చిక్కదనముగు
టవలనగాని లేక యెండయందుండుటవలన యీవ్యాధి కలిగినయెడల
దీనివుపాయములను వచించుచున్నాను. అనగా చెమ్మను కలిగించుట
వుష్ణమును కలిగించుట నీచములగు భోజనములను మాన్పుట అనగా నీచ
భోజనములు మలమును వృద్ధిచేయునుగాన మాన్పించవలెను. మరియు
యేవస్తువు శరీరమునకు ఆరోగ్యము మేలుకలిగించునో అట్టివస్తువులను
వుపయోగించవలెను.

జహరా అనగా పగలు చీకటి లక్షణములు

ఈవ్యాధి రేచీకటికి విరుద్ధముగానుండును. యీవ్యాధికలుగుట
వలన పగలు కండ్లుకనుపించకుండును. మరియు, రాత్రివేళయందున్ను,
పగలు మబ్బుక్రమ్మినప్పుడున్ను, కండ్లు కనుపించును. జహార్ అనగా
పగలు చీకటి యొక్క కారణములు. నేత్రములందు చూపును గ్రహించు
నట్టి ప్రాణవాయువునందు కొరంతకలుగును. మరియు లఘువుగానుండు
ను. కాబట్టి సూర్యవేడి అనగా యెండప్రాణవాయువును నష్టపరచుచు
న్నది. పగలు నేత్రజ్యోతికార్యములు నష్టమైపోవును. ప్రొద్దుగ్రుంగి రేయి
అయినకొలది మేఘము ఆకాశము యావత్తు క్రమ్మినప్పుడు జలుబుకార
ణమువలన ప్రాణవాయువుగల నరములయందు చెమ్మ ప్రవేశించి కండ్ల
యందుగల చూచునట్టిశక్తి తన నిజదిశయందు ప్రవేశించును. మరియు
కొందరువైద్యులు పగలు చీకటి తీక్ష్ణదోషమనియు యీదోషము మెద
డునందుప్రవేశించియుండుననియు, యీతీక్ష్ణదోషపరాక్రమమువలన మెద
డునందుండు ప్రాణవాయువును చెరుచుచున్నదనియు పగటివేళ యీదో
షమునకు మిక్కిలి సహాయము కలుగుననియు నేత్రములందుండు చూ
పును గ్రహించుశక్తిని నష్టపరచుచున్నదనియు వచించిరి.

నగలు చీకటివ్యాధి చికిత్స.

మొదటనే బాహ్యమునుండియు, లోపలినుండియు చెమ్మను కలిగించునట్టి నశ్యాదులను చేయవలెను. అనగా ఆడశిశువుగల తల్లి చనుబాలు బనఫ్షాతైలము సొరకాయతైలము మొదలగునవి నశ్యము చేయవలెను. మరియు రీబాసా, అనగా నిది గడ్డి గాని. దీనిపూలు మొగ్గగా నుండును. దీనితోను కలువపూల షరబతు బనఫ్షాషరబతు మొదలగు స్వభావికముగల వస్తువులను రోగికి పానము చేయించవలెను. మరియు చల్లని నీళ్ళచేతను రోగితలయందు చిమ్మునట్లు ఆజ్ఞాపించవలెను. మరియు ప్రాణవాయువునకు బలము కలిగించునట్టి అనగా రక్తమును వృద్ధిపరచి బలమును కలిగించునట్టి వస్తువులను రోగికాహారముగా నివ్వవలెను. అనగా యవాగులు, పిల్లా యా బాగుగా కాల్చిన రొట్టె మొదలగునవి. మరియు, ఇట్టి స్వభావికముగల ఇతరవస్తువులను కూడా యుపయోగించదగును.

ఇన్తిసా, ఇన్తశారయొక్క లక్షణములు

వైద్యవరులు యీరెండు శబ్దములలో భేదభావము చూపుచున్నారు. కొందరు ఇన్తిసా అనగా అస్వచ్ఛమైన విస్ఫా అనగా నేత్రప్రకాశవాహిని విశాలమగుటకు ఇన్తశా అని చెప్పుదురు. మరియు, ఇన్తశారా అనగా సుకదె ఇంబియా అనగా కంటియొక్క మాడపు రంధ్రము వెడల్పు అగుటకు ఇన్తశార అని చెప్పుదురు. మరియు, ప్రాచీన వైద్యుల వాక్యములను బట్టి చూడగా ఇన్తశా, ఇన్తశారా అను నీరెంటియొక్క అర్థము ఒకటిగానే యున్నది. అనగా ఇన్తశా రోగము, ఇన్తశారా రోగము అధికమైయున్నదనియు నిన్నదేహముగా ప్రాచీన వైద్యుల మతానుసారముగా ఇన్తశా అనగా విశాలమగుట, ఇన్తశారా అల్లుకొ

నుట యీ రెండును ఒకే అర్థముగానే యొప్పుచున్నవి. యీనమయమును నందు అనబెయిజన్విషా అనగా ప్రకాశవాహిని నాళముయొక్క ముఖము తన స్వాభావికమగు ఛిద్రము కేవలము సన్నమూది మిక్కిలి కఠినముగా ప్రవేశించునంత మార్గముగలదై యుండి మిక్కిలి విశాలము నొందును. మరియు, కంటిగ్రుడ్డుయొక్క మూషపపొరయొక్క ఛిద్రము దీనిని నుకబెయిబిరూ అందురు. ఇది తన స్వాభావికదశకంటె విశేషవెడల్పు అయినచో యీదశయందు నేత్రమునందుండు జ్యోతి అల్లుకొనుట సంభవమని గ్రహించవలెను. మరియు, వెడల్పు అగుటకు ఇన్నిసా అనుట ప్రకటనమగును. మరియు, అల్లుకొనుటకు ఇన్తశార అందురు అనబెయిజన్విషా వెడల్పు అగుటవలన దృష్టము తగ్గియుండును. కేవలము నుకబె ఇనిబిరూ వెడల్పు అయి తమవరి నేత్రరంధ్రము వెడల్పు అగుట కంటి గ్రుడ్డువరకు చేరనిచో ముల్హిమూ అంహౌర, కర్నయాహౌర మధ్య వేరుచేయునట్టి ప్రదేశము ఒంటియుండిన యెడల యిట్టి స్థితియందు నేత్రజ్యోతి బొత్తిగా నశించజాలదని గ్రహించవలెను. అనగా యీ సమయమునందు అనబెయిజన్విషా పళాలముగును అనగా నుకబె ఇనిబిరూ నేత్రసంబంధమగు నల్లగుడ్డుమధ్యనుండు తెల్లగీతవరకు విశాలముండిన యెడల నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించిపోవును. యీ రెంటియందు భేదము కలదు అనగా అనబెయిజన్విషా విశాలమగుటవలన నేత్రమునందు ప్రకాశము అల్లుకొనును. మరియు, నేత్రసంబంధమగు మూషపపొర ఛిద్రము విశాలముగుటవలన ప్రకాశము అల్లుకొనుట నేత్రభాగములయందు ప్రకటనము కాజాలదు. మరియు, యీ వ్యాధిగల మనుష్యునియొక్క కండ్లవైపు చూచిన యెడల సందేహము తోచును. అనగా నేత్రము యీవత్తు నల్లగా మామూలువలెనే యుండును. యిట్టి స్థితియందు నుకబె ఇనిబిరూ వెడల్పగుటవలన నేత్రభాగమునందు ప్రకాశము కనుపించకపోవు భావించవలెను దీనికారణమేమనగా నేత్రజ్యోతి యీవత్తు నేత్రమునుండి పొరనుండి వెలికివచ్చు

మున్నది. నేత్రముయొక్క వెనుకవైపు అల్లుకొనుచున్నది. నేత్రసంబంధమగు జ్యోతి నేత్రముయొక్క మూడవపొరనుండి వెడలివచ్చుచుండిన నేత్రభాగములయందు అల్లుకొనుచుండును. మరియు, ఛిద్రమునుండి తిన్నగా బైటికివెడలదు. ఇందువలననే నేత్రభాగములయందు జ్యోతి అల్లుకొనడము గోచరమగును. అనబెముజవ్విఫా విశాలమగుటవలన కలుగు చిన్నెములలోనుండి కలుగుచున్నది. మరియు, అల్లుకొనుట నబకియా పొర చినుగుటవలన కలుగుచున్నది. ఇట్టిస్థితియందుకూడా నేత్రజ్యోతి బొత్తిగా నశించుచున్నది. అనగా నబకియా పొరయొక్క వ్యాధులయందు వర్ణించబడియున్నది. నబకియా పొర అల్లుకొనుట ప్రకాశమువాహిని అల్లుకొనుటలో భేదమేమనగా నబకియాపొర అల్లుకొనుట వకేపరియాయము ఉత్పత్తియగును. మరియు, అనబెముజవ్విఫా మెల్లదిగా విశాలమగుచున్నది. యీ అధ్యాయము మూడు భాగములతో వర్ణించుచున్నాను.

{ అనబెముజవ్విఫా అనగా ప్రకాశవాహిని విశాలమగుటకు లక్షణములు. }

ఈవ్యాధియొక్క చిన్నెముల వర్ణనచెప్పబడెను. యీనరము విశాలమగుటవలన దోషయుక్తశిరోవ్యధ అనగా తలనొప్పి తలవెనుక భాగమునందు నిలిచియుండును. యీవ్యాధి సర్సాం వెనుక మానరా అనగా రక్తపిత్తవాపు తనువరి వుత్పన్నమగును. దీనికారణమేమనగా చిక్కని దోషముయొక్క తీవ్రవేడిగల పరమాణువులు నేత్రప్రకాశవాహినియందు ప్రవేశించి యీప్రకాశవాహినియొక్క ఛిద్రమును వెడల్పు చేయును. మరియు, ఒక్కొక్కప్పుడు నేత్రముయొక్క గుల్లనరములు యుక్తనరము అనగా ప్రకాశవాహిని విశాలము నొందినవెంటనే నుకబెత్తని బియా విశాలము నొందకుండును. మరియు యీకారణమువలన ఔషధసారము అనబెముజవ్విఫావరకు ప్రవేశించుట మిక్కిలి కఠినమగును. [illegible] చేతిలోకూడా సరిగా చేరజాలదు. యిందువలన అస్బాబ్ అను

గ్రంథకర్త దీనివిషయములో విశేషముగా వచించిరి. అనగా యీవ్యాధియే సహాయములవలనకూడా కుదురనేరదు. మరియు నిజాలుంలమూ అనగా కంటిలో నీరుదిగు వ్యాధియొక్క ఆరంభమునందు లాభదాయకమగునవి యింకు గుణముచ్చునని వచించిరి. అనగా నేత్రబిందువు ఆరంభమునందు ప్రయోగించు చికిత్సలు యిందుపయోగించునని చెప్పబడెను.

నుకబెఇనిబియా విశాలమగుటకు లక్షణములు.

ఈవ్యాధికి అయిదు కారణములుగలవు. (1) బాహ్యకారణములు అనగా దెబ్బతగులుట మొదలగునవి. యీమొదలగు కారణముల వలన ఇసిబియాపొర నాలుగువైపులనుండి విరిసిపోవును. మరియు నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము విశాలమగును.

నుకబేఇనిబియా విశాలము నొందుటకు చికిత్స.

సరేరుఅను నరమును భేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. పిక్కలపై రక్తులు వేయవలెను. మరియు, అణగియున్నట్టి ప్రకృతిని మృదువస్తివలన విడదీయవలెను. వమనము దుష్టభోజనములు స్త్రీగమనము నునన్ను వ్యాకూల్యతనొందుట విశేషముగా ప్రకాశమగు వస్తువులను చూచుట ఇత్యాదికార్యములను వర్జించవలెను.

మరియు మొగశిశువుగల తల్లిపాలు నేత్రములలో వేయవలెను, కౌకలాపిండి, బరప్షా, ఖగము మొదలగు వస్తువులనుచూర్ణించి కోడిగ్రుడ్డుసొనలో కల్పి లేపనముచేయవలెను. యీచికిత్సవలన వ్యాధిశాంతించిబాధతగ్గినయెడల లేపనఔషధములలో బాబూనా, మయినవుఅరఖు చేర్చవలెను. వీటివలన వాపు సాంతముగా తగ్గిపోవును. వాపుతగ్గినయెడల కోహాలెకోననాయి అనగా ప్రకాశమును వృద్ధిచేయు సురుమా, బాసలిఖూన్ కండ్లలో వేయవలెను. నేత్రములయందు వేయు ఔషధములవలన శేషించియుండు మలము హరించును.

(2) ఈవ్యాధికారణము లోభాగమునుండి కలుగుచున్నది. అనగా దిక్కునిదోషముయొక్క తీవ్రి ఆవిరివలనూణువుగల నేత్రముయొక్క మూడవపొర సంబంధమగు నరములయందున్న నటకీయాపొర నరములలో పుట్టినదై అందుచేత వాటిని యందు బిగింపు పీడను కలుగజేయును. అనగా బిగించునట్టిభాగము పెరుగును. ఈవిధముగు రోగము మిక్కిలి తలనొప్పికలిగి తరువరి కలుగుచున్నది. లేక సరసాము (మెదడువాపు) తరువరి గాని లేక రక్తపిత్తవాపు మెదడునందుకలిగిన తరువాతగాని యీ మొదలగు వ్యాధులు కలిగినపిమ్మట తరుచుగా కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి ప్రకాశవాహిని విశాలమగున వేధయములు కలుగగలదు.

ఇందువిషయమై నహీరా అను గ్రంధకర్త యీక్రిందివిధముగా వచించిరి. ఈవ్యాధి అసాధ్యము. యిది కలుగుట దుర్లభము యెటులనగా ప్రకాశము అల్లుకొనువిషయము పైనవర్ణించిన వ్యాధులవలన పుట్టినదగుచున్నది. ఇది ప్రకాశవాహిని విశాలమగుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు ప్రకాశవాహిని ఛిద్రము వెడల్పుగా పెరుగుటకు తగ్గించునుపాయములేదు కాబట్టి నిది చికిత్సవలన శాంతించజాలదు. అనగా అంతవరకు ఔషధప్రయోగసాధనము ప్రవేశించజాలదు.

—నుఖబెత్సబియా విశాలమొందుటకు చికిత్స.—

ఈవ్యాధి కారణములగు వ్యాధులను తొలగించు నుపాయములను ఆలోచించవలెను. మరియు తీక్ష్ణవిరోచన ఔషధముల నొసంగి మెదడును బాగుచేయవలెను. తరువరి అసిబెయుజవ్విఫా అనగా ప్రకాశవాహిని ఆరోగ్యముగానుండి నల్లగుడ్డు తెల్లగుడ్డు గీతవరకు వ్యాపించకున్నచో శియాఫెమిరారాత్ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన మిగిలిననేత్రజ్యోతి నిలిచిపోవును. మరియు పైనవర్ణించిన రీతిగా ప్రకాశవాహిని విశాలమైనను లేక నేత్రముయొక్క మూడవపొర ఛిద్రము కంటినల్లగుడ్డుయావత్తు ఆక్రమించినయెడల నేత్రజ్యోతి బొత్తిగా నశించిపోవును. ఇటులనశించినచో యీవ్యాధి ఆరోగ్యమునొందు నుపాయము మరియొకటిలేదు.

శియాఫెమిరారాత్ చేయుక్రమము.

దున్నపోతుచేదు, సంబూత్ అను చేపచేదు, అడవిమేకచేదు, గురిమయొక్క చేదు, చకోరపక్షి చేదు, ఉకాబ్ అను జంతువుచేదు, యీఆరుచేదులు సమభాగములుగాతూచి మొండింది చేదువుచ్చ గుజ్జు, సుకవీసజ్, పర్ఫియూన్ యివి ప్రత్యేకము రెన్నుర మాషములు నూరి పై చేదులలో చేర్చి చూర్ణించి, సోపురనములో నూరి కనికెలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

(3) రతూబతెబైజియా స్వల్పముగా పెరిగి, నలకెఇనిబియాను కష్టము కలిగించి విశాలపరచును. యీవ్యాధి తరుచుగా ఆడపిల్లలకున్న స్త్రీలకు కలుగుచుండును.

(4) కంటి మూడవపొర వుబ్బి దీనిభాగములు బిగిసిపోవును. మరియు రతూబతె బైజియా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరు విస్తారమగుట, కంటిమూడవపొర వాచుట. మొదలగునవి నేత్రపొర సంబంధమగు రోగములయందు వీటి లక్షణములు చికిత్సలు చెప్పబడి యున్నవి కాబట్టి గ్రహించగలరు.

(5) ఇకలీదియా అనగా కంటి మూడవపొర వుబ్బిపోయి ప్రక్కలయందు బిగించబడును. దీనిభాగములు మధ్యను ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. ఇట్టిస్థితియందు నేత్రఛిద్రము తనస్థానమునుండి దూరమైనను యీవ్యాధి సృష్టించుచుండును. అనగా ఆపొరలయొక్క ప్రక్కలయందు శుష్కత్వము కలిగియుండును. దీనిచిహ్నములు దుర్బలముయొక్క చిహ్నములు కలిగియుండును. ఈవ్యాధి శుష్కత్వ కారణమువలన కలిగినచో దీనిని వర్ణించబడును. అనగా నేత్రము చిక్కిపోవుట, ఆకలి సమయమునందు గాని యెక్కువ పరిశ్రమచేసిన వెనుకగాని జాస్తియగును. దీనిచికిత్స నేత్రముల శుష్కత్వమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలు చేయవలెను. మరియు శుష్కత్వమువలన గలుగు నేత్ర దుర్బలమునందు వర్ణించబడును. ఈరోగము యితరరోగములకంటె దుస్సాధ్యమగును.

హకీము జాలినూస్ యిందువిషయమై వచించినదేమనగా ఇవిబియాహారయొక్క సమస్తవ్యాధులలో వాపు మొదలగునవి కుదురుటకు ఆయారోగములలోనుండి సహజమగును. శుష్కత్వమువలన వుత్పన్నమగురోగమునందు ప్రతి అంగమునందు చెమ్మను కలిగించుట సహజముగా నుండునని వచించిరి.

(3) మూడవప్రకరణముగల యీవ్యాధి సబకియాహార తనస్థానమునుండి తప్పిపోయినయెడల యీవ్యాధి వుత్పత్తియగును. దీనిచిహ్నములు నేత్రసంబంధమగు జ్యోతి ఒకవరియాయము నశించును. మరియు (2) వ కారణము నేత్రజ్యోతిని నష్టపరచును. దీనిచిహ్నములు గోచరించుటలేదుట కాబట్టి యీరోగమునకు చికిత్స చెప్పియుండలేదు.

— జైక అనగా సబకె ఇవిబియా శుష్కించుటకు కారణము. —

ఈరోగవిషయములో వైద్యులు అనేక విరుద్ధ వాదానువాదములు చేయుచున్నారుగాని ప్రాచీనులు వకేసమ్మతితో చెప్పిన అంశము యీక్రిందవివరించితిమి. అనగా యీరోగము రెండువిధములు (1) జన్మనుండి శుష్కత్వము నేత్రము చిన్నదిగానుండుట వుత్పన్నమగును. దీనిని ప్రకృతి సహజమందురు ఇది బహువృత్తమైనదిన్ని శ్రేష్ఠమైనది. అనగా యిందునేత్రజ్యోతి ప్రకాశము నిలిచియుండును. మరియు ప్రకాశముయొక్క జ్యోతిని హెచ్చించును.

(2) జన్మించినతరువాత వుత్పత్తిఅయినయెడల యిది నికృష్టమైనదనియు మిక్కిలి క్రూరమైనదందురు. ఎందుకనగా నిది నేత్రసంబంధమగు జ్యోతిని దుర్బలము నొందించును దుర్బలముయొక్క కారణమునేత్రఛిద్రము చిన్నదగుట కింతు యీకారణము నేత్రఛిద్రమును చిన్నదిగా చేయును. దీనిప్రభావమువలన దుర్బలమగుచుండును. లేనిచో జైకు అనువ్యాధినేత్రఛిద్రము వకటిగా కలుసుకొనువరకు హెచ్చినయెడల క్రూరమైనది కాదనిపించును. ఈవ్యాధి కారణములు 4 విధములు.

[1] రతూబతు అనగా నీరు హెచ్చుటవలన ఇనబియాహార బలము తగ్గును. ఇనబియాహార శక్తివము తగ్గుటవలన మూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగును దృష్టియొక్క చిహ్నములు యీరోగమునకు సాక్షియగును.

జైక అనగా నబకెఇనబియా శుష్కించుటకు చికిత్స.

హబ్బియాకజ్ పైకరా హబ్బెకొకారూ అను ఔషధములను యుపయోగించి చెమ్మను తగ్గించవలెను. మరియు సుగంధిద్రవ్యములు అనగా ఏలకులు, లవంగాలు, మిరియాలు, కషాయము మొదలు ఆకషాయములలో తలకు కాపడము పెట్టవలెను కుంకుమపువ్వుతో చేయబడు కనికెలు దీనిని శియాఫెజాఫరాన్ అందురు. దీనిని నేత్రములలో వేయవలెను. యీఔషధమును చేయు విధానము క్రిందవ్రాయబడినది.

శియాఫెజాఫరాన్ చేయు క్రమము

రాతిపువ్వు, కుంకుమపువ్వు, జాంగలపచ్చ, యివి ప్రత్యేకము 8½ మాషములు అఖలిజాఫరాన్ అనగా ఒకసంయోగఔషధము 14 మాషములు, యీ నాలుగు వస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి నూరి కనికెలుచేయవలెను. మరియు, రెండవఔషధమునందుజావశీరుకూడాచేర్చవలెను.

అఖలిజాఫరాన్ విధానము

కుంకుమపువ్వు, శియాఫె మామిరాన్, గులాబిపూలు, మసాంబరము, బాలింతబోలు, గోధుమసత్తు, కుమ్మజిగురు, యివిప్రత్యేకము 1 భాగము యీ యేడువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితము మొనరించి సమయానుకూలముగా వుపయోగించవలెను.

2వ. జైక అనగా ఇనబియాహార ముడుపబడు లక్షణములు

(2) జైక శుష్కత్వము అధికమగుటవలన ఇనబియాహార బిగిసి వదలుటవలన నేత్రరంధ్రము చిన్నదగును. ఒకప్పుడు నేత్రచిద్రము మూసికొని పోవును. మరియు, మొదటి వుపాయము శుష్కత్వము యొక్క చిహ్నములు దీనికి సాక్షియగును.

శిర, జైక అనగా ఇనిబిసూపౌగ ముడువబడుటకు చికిత్స

మెదడునందు చెమ్మ కలిగించుటకై చనుపాలు తలపై వేయవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములు ముక్కు చెవులలో వేయవలెను. అథవా సూరేకారపు నీళ్లు, నపానాది రసము, కాహుకసము, ఇసప్గోలుగింజలరసము, తలపై పోయవలెను. మరియు, మలము వెడలించుటకై రోగికలను పినుకట ముద్దించుట, ఆ వ్రాడప్పుడు వృష్ణ వదార్థములను శేవించుట, వృష్ణనపువ్వులను తలకు లేపనము చేయుట, స్నానము చేయుట, గోరువెచ్చని మంచినీళ్లలో రోగిని కూర్చుండ బెట్టుట, పరిశుభ్రమగు నీళ్లతో రోగి కండ్లు విప్పుట, యీ మొదలగునవి మిక్కిలి వుపయోగములు.

(3) జైకా లక్షణములు

(3) ఈ వ్యాధి కలుగుటకు కారణము రతూబతే బైజియా తన భాగముకంటె హెచ్చుట, కంటిమూసన పొరయొక్క సహాయ్యము దీనితో చెడిపోవుట మొదలగు సందర్భములవలన వకీలు భిన్నదగును. యీ రోగము వృద్ధావస్థయందున్న ఉష్ణప్రకోపముగు సర్సాంవ్యాధి అంతమందున్న మెదడునందు వాపుకలిగిన తరువాత విశేషముగా వుత్పత్తి యగుచుండును. యీ వ్యాధి చిహ్నములు నేత్రము చిన్నదగుట, శుష్కత్వలక్షణములు కలిగియుండుట, మరియు, మెదడు వ్యాధి నీటికి సాక్షియగుట, శరీరరంగు మారిపోవుట, రూపహీనమగుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీ వ్యాధి పర్ఛాయివ్యాధివలె నుండును. యీ రోగచికిత్స కూడా పర్ఛాయి వ్యాధియందు చెప్పిన రీతిగా చేయవలెను. మరియు, సుకబె ఇనిబిసూ అను పొరయొక్క శుష్కత్వము వలన వుత్పత్తియగు జైక్ వ్యాధియందు వర్ణించబడియున్నటువంటి శీతోపచారములు యీరోగమునందు వుపయోగించవలెను.

(4) కఠినమగు చిక్కని దోషము నేత్రచ్ఛిద్రమునందు ఘనీభవించియుండును. దీనిచిహ్నములు నేత్రరంధ్రము వైద్యునికి కనుపించకపోవుటయే యని గ్రహించవలెను.

4వ. ఖేదను జైక అనగా ఇంబిరియూహార ముడుచుకొనుటకు చికిత్స మొదలును మలయును రహితవరని వ్యక్త్యనొందించి మొదలునందు చెమ్మను కలిగించు సమహాయములు చేయవలెను. దీనివలన ఘనీభవించిన కఠినకోపము హరించు మార్గమగును.

(లాభః) ఇందువిషయమై వైద్యులు విరుద్ధభావ మేమనగా చెమ్మ, శుష్కత్వము నేత్రసంబంధము లు మూడవపొరయొక్క ఛిద్రము చిన్నదగుటకు కారణములుగా గ్రహించవలెను. ఇందువిషయమై కొందరు యిట్టిదశయందు నేత్రజ్యోతి దుర్బలము జెందుటకు యిదికారణము. కన్నీరూ అనగా నేత్రముయొక్క రెండవపొర యొండిన పోవుటవలన విగటము కలిగించును. మరియు నేత్రఛిద్రము బిగించివేయును లేదా చిన్నదిగాచేయును. లేక బొత్తిగా మూసివేయును. అని అభిప్రాయపడుచున్నారు. మరియు రతూబతు అనగా కంటినీరుగాని లేక తడిగాని నేత్రముయొక్క రెండవపొరను ప్రక్కలనుండి మధ్యకు లాగుచున్నది. ఈకారణమువలన కంటిరంధ్రము చిన్నదగుచున్నది. యిందకు ముఖ్యకారణము రతూబతు బైజియాయందు నుక్కులి శుష్కత్వము ప్రవేశించుటవలన రతూబతెబైజియా ప్రమాణముకంటె తగ్గిపోవును. ఇటులతగ్గుటవలన కంటిపొర క్షీణించి ముడుచుకొనును. యిట్టిసమయమునందు నేత్రసంబంధమగు రెండవపొర చెమ్మవలన గాని అథవా శుష్కత్వమువలనగాని పెరుగుచుండును. ఇట్లుముడుచుకొనుటవలన నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము బిగించుచుండును. యిట్లు లాగుటవలన అనగా మూడవపొర రంధ్రము రెండవపొర రంధ్రము బిగించనారంభించిన మొదల మూడవపొర రంధ్రముకూడా ముడుచుకొనును. మరియు కంటి రెండవపొర భాగములు మూడవపొరను రెండవపొరవరకు వకటిగా చేర్చుకొనినమొదల కంటియొక్క రెండవపొరయందుచిక్కదనము రంధ్రములు పడుటయు లెటస్థించును. ఈవ్యాధి వృద్ధులకు అంతమయవ్వనమునందు పుట్టిన్నమగును.

నేత్రములయొక్క రెండవపొర పరిశుభ్రత నొందకుండిన నేత్రజ్యోతియందు హానిసంభవించునని తెలియుచున్నది. మరియు రతూబతె జులైదియా కంటిపాపపై క్రమ్ముటవలన రోగికి మబ్బుక్రమ్మినటుల పొగక్రమ్మినటుల కాన్పించుచుండును. ఇది కంటిదృష్టియొక్క దుర్బలమందురు. మరియు శుష్కత్వము రతూబతెబైజియాయొక్క హీనత్వమువలన నేత్రరంధ్రము చిన్నదగుట దృష్టిదుర్బలమునకు కారణమగును. కర్నియాపొర వికటముగనొంది ముడుచుకొనుట నేత్రఛిద్రము చిన్నదగుటకు అయిదవకారణమగును. కాబట్టి జఖీరెఖ్వారజమ్శాహీ అను గ్రంథకర్త యిందు విషయమై వచించిన వాక్యము ననుసరించి చెప్పుచున్నాను. అనగా కంటిమూడవపొరరంధ్రము చెమ్మవలనగాని శుష్కత్వకారణమువలనకూడా చిన్నదగు కారణములలో చేర్చుకొనియున్నారు. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క విశేషత్వము బాహ్యమునందుండు చెమ్మవలనగాని శుష్కత్వమువలనగాని మారిపోయి దృష్టిని దుర్బలము చేయుటకు కారణమగుచున్నది. కాబట్టి కొందరువైద్యులు యిట్లు వచించిరి. మరియు కర్నియాపొర ముడుచుకొనుటవలన నేత్రఛిద్రము ముడుచుకొనిపోయినను అచ్చటస్థిరత్వము లేకపోవుట దీనిభాగములు యావత్తు వాటిగాచేయుట యీవ్యాధికి సాక్షియగునని గ్రహించియున్నారు. మరియు నేత్రసంబంధమగు పొరలవ్యాధులయందు పృథక్పృథక్ కారణానుసారముగా చెప్పబడిన చికిత్సలను యీవ్యాధియందుపయోగించదగును.

మరియు సగాహాఅస్‌బాబ్ అను వైద్యగ్రంథకారులు నేత్రపొర ముడుచుకొనుటకు కారణములు వర్ణించబడిన పద్ధతులు యావత్తు విచారయోగ్యములుగా యున్నవి కాబట్టి వానిని వర్ణించుటకు వుచితముగా యుండలేదని తోచి యిందువర్ణించనైతిని మరియు కేవలము వైద్యుల సమ్మతిగల అంశములను మాత్రము యిందు వ్రాయబడినవి.

తఖయ్యుల్లాత్ అనగా రంగులు రంగులుగా కనిపించుట.

ఈవ్యాధియందు వాయువులోపల రంగులు గలదిన్ని, రంగులు లేకనే కనుపించుచుండును. అప్పుడప్పుడు ఇట్లు కనుపించుచున్న మొదలనిది నజులావ్యాధికి కారణమగును. యిందువలన నజులావ్యాధియొక్క వర్ణనమునకు ముందుగా దీనివిచారణము వర్ణనముచేయుటకు మిక్కిలి వుచితముగా తోచుచున్నది. మరియు గాలిలోపల రంగు, నిరంగుగలరూపములు చూపునందు కనుపించుట ధ్యాసయొక్క కారణము అని భావించవలెను. యీరోగము యే యేకారణమువలన కలుగుచున్నదో ఆయా రంగుగలరూపములు కనుపించుచుండును. అనగా వానివర్ణనము చేయబడుచున్నది. యీవ్యాధియొక్క సంపూర్ణ కారణములు నాలుగువిధములు.

(1) చూచునట్టిశక్తి విశేషముగలదై చిన్న చిన్న పరమాణువులు చిన్నచిన్న అణువులు గాలిలోయున్నవి. పగలుకూడా కనుపించనివి యీవ్యాధిగలవానికి కనుపించును. యిటులనే భోజనసంబంధమగు పరమాణువులతో శరీరమురిక్తదశనొందక జ్ఞానశక్తి కారణమువలన ఇటుల కనుపించగలవు, దీనిచిహ్నములు జ్ఞానశక్తియందు యేకారణము కొరంతలేకుండును. మరియు చూచునట్టిశక్తి సమస్తఇంద్రియములు బలముగానుండును. అట్టిస్థితియందు గుదుపై, హీనముగానుండు భోజనమువలన మాంద్యతయేర్పడును. మరియు, ఆకలైనప్పుడు ధ్యాస్నముకూడా తగ్గిపోవును. అనగా రంగురంగువస్తువులు తక్కువగా కనుపించనారంభించును. ఇది యేవిధమైనవ్యాధికాదు. మరియు జ్ఞానశక్తియొక్క దశహీనతమగునట్టి కారణముగాని దీనిని వుపాయములతో నశింపచేయంజనదు.

(2) కారణము నేత్రసంబంధమగు పొరయందు యేదైనవ్యాధి వుత్పన్నమైనను అనగా కంటి రెండవపొరయందు స్ఫోటకచిహ్నములవలన

గాని కన్నునొచ్చుటవలన గురుత్వమును వృద్ధిచేయునట్టి జలుబుకారణమువలన గాని యీచిన్నెములు కలిగినను యథాపి యీచిన్నెములు మిక్కిలి సూక్ష్మమగుటవలన నేత్రములయందు కనుపించకుండును. ఈ కారణమువలన నివి యంత్రపొరయొక్క యోగ్యతను లోభాగమునుండి కష్టము కలిగించుచుండిన నవి యెంతవృద్ధియగునో అంతమూవు భిన్నమగును. మరియూ యీచిన్నెములకు యెంతప్రమాణము అనగా త్రికోణముగాగాని, చతుర్కోణముగాగాని, పంచకోణములుగాగాని, షడ్కోణముగాగాని మొదలగు రూపములుగా నుండునో రోగికికూడా ఇటులనే ధ్యానించుచుండును. కాబట్టి తనకండ్లయందు అటువంటి రూపము కనుపించుచుండును. మరియూ దీనిచిన్నెములు వుక్తకారణములు ముందుగా చెప్పబడియె. మరియు రోగికి చాలాకాలమువరకు పైనుదహరించిన రూపములు కనుపించుచునేయుండును. యింతవరకు ఇతరకష్టములు యేమియూ కలుగవు. భోదనకారణమువలన యీవ్యాధి న్యూనాధిక్యత కూడా కలుగజాలదు.

(౩) చెమ్మవలనకూడా యీరోగము వుత్పన్నమగును. యిటుల కలుగువ్యాధులు నాలుగువిధములుగా నుండును. (1) రతూబతెబైజియాయొక్క భాగములు తమంతటతాను రంగుగలవగును. యిట్లగుటవలన రంగువస్తువులుగా కనుపించుచుండును.

(౨) రెండవ ప్రకరణము. యీవ్యాధి జలుబు దుష్టప్రకృతియొక్క గురుత్వమువలన నేత్రభాగములయందు ఉత్పన్నమై దీనిచెమ్మ పవిత్రమగు స్థిరత్వమును మార్చివేయును.

(౩) బలమగు దుష్టప్రకృతి నేత్రచెమ్మయందుచేరి కంటితడి పొంగనారంభించును. మరియూ, కంటితడియందు మిళితమగును. యీ రెంటియొక్క చిక్కదనమువలన ఆవిరి రూపమై స్థిరత్వమును నష్టపరుచ నారంభించును.

(4) జలుబు, శుష్కత్వము స్త్రీసంగమము యిత్యాది కారణములవలన నేత్రద్రవ్యము చిక్కనై ఘనీభవించును. యిట్లు ఘనీభవించి నేత్ర పవిత్రత నష్టమగును. దీని చిహ్నములు అనగా ముందుగా పై కారణములే సాక్షియగును. ముందు వ్రణము యొక్క కారణమువలన నేత్రపొర వాచును. లేదా యిటువంటి కారణముయొక్క జలుబుగాని శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి కారణమువలన అనగా నేత్రముయొక్క రతూబతులు అనగా నీరు ప్రత్యేకచెమ్మ వ్యాధులయందు వర్ణించియున్నాను. మరియు, యీ రోగము కష్టమయినదగాని తగ్గజాలదు ముఖ్యముగా కంటిపొర పరిశుభ్రముగా స్థిరముగా నుండినను అందు గరి యేమియు లేకుండవలెను. యిదితప్ప కండ్లయెదుట యెగురుచుండు వస్తువులు కనుపించుచుండును. మరియు, వాటియందు తగ్గు హెచ్చు యేమియు యుండదు. గొప్పహాని కారణములుకూడా యిందు కలుగవు యివి కూడా దీని లక్షణములు.

(4) బాహ్యకారణములు తఖయ్యులాత్ యొక్క హేతువులగును. యీ వ్యాధి రెండు విధములు. (1) కండ్ల యెదుట వస్తువులు గాలిలో యెగురుచుండు నటుల కాన్పించును. ఒకవేళ కనుపించినను, వెంటనే నష్టమగును. విశేషముగా దీనియొక్క కారణములును దుర్బలమును వెంటనే స్థిరపడునట్టివి. మరియు, యీ కారణము సంపూర్ణశరీరమునందుండిగాని ఆమాశయమునందుండిగాని ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించుచున్నవి. యీ ఆవిరిపరమాణువులు యెక్కుటకు వాతకారక భోజనముచేయుట, బహురాన్ అనగా రోగసంధియందుగాని వమనముచేయుట మిక్కిలి క్రోధముగానుండుట యిత్యాది కారణములవలన ఆవిరి ప్రకోపించి అందుండి పరమాణువులు మెదడునందు యెక్కుటకు కారణమగును. దీని లక్షణములు అందుండి దీని హేతువు కనుపించుచున్నది. అనగా గాలిలో యెగురుచుండునట్టి వస్తువులు ఈ వ్యాధిగల వాని నేత్రములకు కనుపించకుండును. మరియు, ఒకదళ

యందే నిలిచియుండదు. అనగా కారణము మారుటవలన ఒకప్పుడు అధికముగాగాని వకప్పుడు స్వల్పముగాగాని తోచుచుండును. (2) నేత్రముల యెదుట రేణువులు మొదలగునవి యెగురుచున్నట్లు కనుపించుచుండును. నిది నేత్రమునందు నీరు దిగుటకు ముందు ప్రభావమగును. దీని చిన్నెలు యితర చిన్నెలు యేమియు ప్రకటనము కాజాలవు గాని నిమ్మళముగా నేత్రజ్యోతియందు దుర్బలత్వము విశేషమగుచున్నది. అనగా చికిత్సచేయనిచో నేత్రములయందు నీరు దిగును. మరియు, దీనియొక్క యితర లక్షణములు నజులా లక్షణముల వర్ణనము. నజులా వ్యాధి ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును. యీరోగము యొక్క చికిత్సకారణానుసారముగా కంటిపొరల రోగముల యందున్న రతూబతుల రోగములయందున్న చెప్పబడియె.

మరియు, నజులావ్యాధి వర్ణనము నజులా ప్రకరణమునందు చెప్పబడును. సుఖమలికొరకు చికిత్సహితము యిచ్చట కూడా కొద్దిగా చెప్పట శ్రేష్టమని భావించి చెప్పుచున్నాను. యీరోగముయొక్క స్వల్పకారణములు అనేకములు గలవు. (1) వాతదోషము నరముల యందు దిగి దీని ఆవిరి పరమాణువులు మెదడువైపు లేచి ప్రాణవాయువునందు కలిసి పైకెక్కి అల్లుకొని నేత్రభాగములయందు దిరుగుచు గాలిలో యెగురుచుండు వస్తువులు కనుపించినట్లు కారణమగుచుండును. దీనిచిన్నెలు రోగికి యేమితోచకుండును అనగా సూర్యకిరణములు ముఖమువైపుకువచ్చి ఉన్నతమై విశాలముగా అల్లుకొనుచుండునట్లు తోచుచుండును.

—తఖయుల్లాత్ చికిత్స.—

ఈరోగమునందు ముందుగా శరీరమును యుక్తదోషములనుండి దీని అనుసారముగా వుపాయములతో దూరపరచవలెను. అనగా వాత రోగమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను వుపయోగించవలెను. వీనివలన

ప్రయోజనము కలుగనిచో కణతలయందు నరమునుగాని లేక చెవుల వెనుకనైవు నరములను గాని ఛేదించవలెను. తరువాత రక్షలను వేయుటవలనకూడా ప్రయోజనము కలుగగలదు. దీని విషయమై సఖలా వ్యాధియందు వర్ణించబడును.

మరియు నరములు ఛేదించుట, రక్షవేయుటకూడా వాతమలము వెడలుటకేయని భావించవలెను. వాతమలమును అలక్ష్యముచేయక వెంటనే తీసివేయవలెను. యెందుకనగా ఒక్కొకసమయమునందు నరము కనుపించక రక్షవేయుటలో నరముపై వరక సంబంధించకపోవుటవలన మలము నిలిచియుండును. యిట్టి నిలిచియుండుమలము నరములద్వారా పైకెక్కును. మరియు నరములను ఛేదించునట్టియు, రక్షలువేయునట్టి విధానము ప్రయోజనము మొదలగునవి యావత్తు ఆదానీసి అనగా అర్ధాంగితలనొప్పి ప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నది.

2 తఖయుల్లాత్ లక్షణములు

నరములు ఉష్ణ రక్త ప్రకోపముతో నిండి మధ్య వకటితోనొకటి కలుసుకొని యుండుటవలన యెర్రని ఆవిరిగల పరమాణువులు ఇందుండి పైకిలేచి ప్రాణవాయువునందు చేరుచున్నవి. దీనిలక్షణములు తల దుర్బలమునొందుట ఒక్కొకప్పుడు నివ్వకణములు నేత్రములముందుండునటుల కనుపించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

2 భేదము చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందుగా శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. శిరావేదనము చేయుటకుముందు రక్తవేగరమును అణచుటకై ప్రకృతిని మృదుపదార్థములలో మెత్తపరుచవలెను రక్తమును కలిగించునట్టియు, మాంసమును వృద్ధిచేయునట్టియు వస్తువులను వర్జించి లఘుభోజనమును అసంపూర్తిగా భుజించుచుండవలెను. అనగా మాంసములు, పిండివంటలు, మిఠాయిలు మొదలగు వానిని వర్జించవలెను. యిట్టివ్యాధియందు చికిత్సచేయుటలో త్వరపడవలెను గాని యే

మియు ఉపేక్షించదగదు. యెందుకనగా రక్తము హృదయముయొక్క రెండుభాగములయందు వచ్చిచేరును. యిటులచేరుటవలన రోగి మూర్ఛనొందును మరియు శరీరమునందు వాపుకలిగించి మృత్యువునకు కారణమగును. మరియు ఉక్తరుధిరము మెదడుయొక్క నరములలో ప్రవేసించి సక్తానను రోగము అనగా శవాకారముగానుండి వ్యాధిని పుట్టించును. కాబట్టి చికిత్సవెంటనే చేయుట ఉచితము. మరియు రక్తమోక్షణము చేయుటకుముందు విరోచన ఔషధములు యివ్వదగదు. రక్తము స్వల్పముగా వెడలించకూడదు. అనగా రక్తముకొద్దిగా వెడలించుటవలన మలము సక్రమముగా వెడలక యిాష్టముల పాలగును.

3 కఫద సఖరులాత్ లక్షణములు.

కఫముయొక్క చెమ్మ తియ్యగను స్థిరముగానుండి ఆమాశయమునందు ఉత్పన్నమై తిరిగి మెదడుయొక్క ముందటిభాగమునందు గాని, నేత్రముయొక్క మూలమునందు గాని ప్రవేశించి ఖనీభవించియుండును. కఫము ఇట్లుచేరుటవలన తుమ్ములు ఆటంకమగుట, కండ్లురుద్ధకొనుట మొదలగు హేతువులు తటస్థించును. అనగా చల్లని కఫము మలమును కదలించి దోషానుసారముగా ఆవిరిపరమాణువులు యుండుండి లేచి కండ్లఎదుట యేదోఒక తెల్లనివస్తువు చుట్టుకొని క్రిందనుండివచ్చి. పైకి వెళ్ళినటుల కనుపించుచుండును. మరియు యిట్లు కనుపించుట తుమ్ములు రాకుండుట కండ్లునలుపుకొనుచుండుట మొదలగు లక్షణములు వున్నంతవరకు యిట్లు కాన్పించుచుండును.

3 వ భేదము కఫద సఖ్రుల్లాత్ చికిత్స

ఈవ్యాధియందు వమనము చేయించుట ఆమాశయము మెదడునందు గలమలమును యీజరి ఔషధములతో శుభ్రపరచవలెను. మరియు మంచిభోజనము కోడిమాంసమునందు కొంగవస్సు చేర్చి దాల్చినచెక్క వలన సుగంధపరచి రోగికివ్వవలెను.

4 శఖముల్లాత్ లక్షణములు

కండ్లయెదుట చిన్న చిన్న పురుగులు కనుపించుటకు కారణములగును. ఈప్రకరణమునందు పైవ్రాయబడియున్నది. అనగా యేహేతువు వల్లనైన రతూబతె జుజాజియాయొక్క కొన్నిభాగములయందు హీనత్వము సాధించును. ద్రవ్య ప్రదేశములుగాని మధ్యభాగమందుగాని హీనత్వము చేరినయెడల దీని చిహ్నములు కూడి లేక ఎక్కువైపు కంటియొక్క రతూబత్ భాగములయందు కల్మాషత్వము కలిగినచో అటువైపు మసిమి నిలిచియుండినట్లుల తోచుచుండును. ఎల్లప్పుడు యీసందేహముతో ఆయాసము చిక్కించును. యిట్టి స్థితియందు ఎల్లప్పుడు దోమలవలె, నలుసులవలె కండ్లకు కనుపించుచుండును. యెంతవరకు నేత్రము చెమ్మ నష్టము నొందకుండునో అంతవఱకు యెల్లప్పుడు కండ్లయెదుట దోమలు రేణువులు తిరుగుచుండునట్లుల కనుపించుచుండును.

4 శఖయుల్లాత్ చికిత్స.

దోషములను తొలగించి, బలహారములు రోగి కొనంగవలెను. యేవస్తువుకంటి రతూబతును అనగా నీరుబద్ధపరచి నశింపజేయునో అట్టి సుర్మా ఇదివరకు చెప్పియుండు ఔషధమును ఉపయోగించవలెను. మరియు సియాఫెమిరానాత్ నేత్రమునందు వేయవలెను. యేదోషకారణమువలన ఈవ్యాధి కలుగుచుండెనో దానికి చికిత్సచేయ నగత్యముండదు. ఇందు శ్రేష్ఠమగు నుపాయము శ్రేష్ఠభోజనము నొసంగుటయే యని గ్రహించవలెను.

5 వ భేద లక్షణము

(5) దోషములలోనుండి నొక దోషము మెదడునందు చేరి ఒకానొక కారణమువలన ఆదోషమునందుండి ఆవిరి పరమాణువులు నేత్రపొరయందు అప్పుడప్పుడు దిగనారంభించును. యీదోషముయొక్క ఆవిరిపరమాణువులు కంటిపొరయందు దిగునట్టి సమయమునందు ధ్యా

నించి చూచినచో యేదోఒకవస్తువు బైటినుండి ఉన్నతప్రదేశమునుండి తన ముఖముయొక్క సన్ముఖముగా వచ్చుచుండునటుల కనుపించును. అనగా తనముఖమునకు సన్ముఖముగా వచ్చుచుండును. అప్పుడప్పుడు యిట్టి ధ్యానమువలన భయముకలుగ నారంభించును. మరియు, రోగి ధ్యానమునుబట్టి దోషకారణము గుర్తించవచ్చును.

5 వ భేద చికిత్స.

మలానుసారముగా శిరావేధనము చేయవలెను. మరియు వమన విరోచనములద్వారా మలమును వెడలించవలెను. రోగదశయందు దృష్టియుంచుట వుచితమగును. దోషమును తొలగించిన తరువాత గనక కాలవర్ప్రత్తును దోషము కఠినముగను చిక్కనగుటకై యుపయోగించవలెను. ఆదోషమును నేత్రములలో ప్రవేశించకుండునటుల కాపాడవలెను. దోషము చిక్కనై కఠినత్వమొందినయెడల అజీర్ణము వుత్పన్నమగును. కాబట్టి యితరవ్యాధిసంభవించును. ఇటుల రోడవకష్టము సంభవించినయెడల వుత్తమనుపాయములతో మలమును నాసామార్గమునుండి క్రిందికి ప్రవేశించునటుల చేయవలెను. మరియు చాలాకాలమువరకు నాసామార్గమునుండి మలమును వెడలించవలెను. నిటులచేయుటవలన కండ్లమార్గమునుండి మలము తిరిగిపోవును గాని యితరహాని యేమియు సంభవించనేరదు. మరియు ధ్యానముయొక్క భేదము వకేవస్తువు విశేషకాలము అనేకరూపములుగా అనేకవస్తువులవలె కనుపించుచుండును. ఇట్లు కనుపించుటకు కారణమేమనగా నేత్రసంబంధమగు రతూబతు అనగా నీరుయొక్క తంతువులు కంటిజ్యోతి మధ్యభాగమునందు యీవస్తువులను చూచుచుండును. వానిమధ్యనిలిచిపోవును. ప్రత్యేకతంతువులు తమ విశేషత్వమువలన ఆవస్తువుయొక్క శరీరమును త్రోసివేయును. మరియు ఛిద్రము యీతంతువులమధ్య నుండుకారణమువలన ఒకవస్తువు అనేకవస్తువులుగా కనుపించుచుండును. ఇందువిషయమై వాదవివాదములను కలిగించుకొనుచున్నారు. అనగా యీవిధమగు చెప్పరయు

క్క తంతువులు కంటియందువస్తువు దూరమగునట్టి దశయందుమాయ బడుచున్నవి. ఇటులనే దగ్గరయుందువస్తువులను చూచునప్పుడుకూడా మాయబడును.

—ఇందుకు చికిత్స—

ఈరోగమునందు ఉదమాశయమునున్ను శిరస్సునున్ను మలము నుండి స్వస్తత నొందించవలెను. మరియు అజీర్ణమును కలిగించునట్టి బియ్యపు వంటకములను భుజించకూడదు. ఈవ్యాధియందు సంపూర్ణ వాతకర వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు స్త్రీసంభోగము రాత్రికాలమునందు భుజించుట మానివేయవలెను.

(లాఘవము) ధ్యానము అనగా కండ్లయందు చిన్నచిన్న పురుగులు దోమలు మెగురుచున్నట్లు కనుపించుటయొక్క రెండవభేదము నేత్రజ్యోతితో సంబంధము కలిగించుకొనును. అనగా పెద్దవస్తువు చిన్నదిగా కనుపించుట దీనికి విరుద్ధముగా సమీపమునుండి దూరమందుండు వస్తువుకంటె బాగుగాకనుపించక దీనికి విరుద్ధముగా అప్పటికి యీయావత్తు నేత్రజ్యోతి దుర్బలమగు భేదమునుండి యేర్పడినది కనుక కంటి దృష్టియొక్క దుర్బలప్రకరణమునందు వర్ణించబడును.

నజులా వ్యాధి లక్షణములు.

ఈరోగమునందు వైద్యులయొక్క అభిప్రాయము భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడియున్నది. అనగా హకీము శేఖబూ అలీ సేనాగారున్ను వీరి అభిప్రాయమును అంగీకరించువారు గ్రహించిరి. (1) పైరతూబతు అనగా నీరు అకాత్తుగా దెమ్మగామారి తలనుండి దిగి కంటిమూడవపొర రంధ్రమునందు వచ్చిచేరును. కర్నియాపొరద్వార రదూబతెశైజియాయొక్క మధ్యమునందు

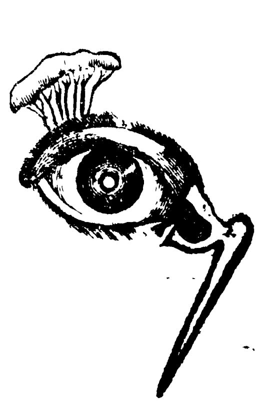

నేత్రబింధువుచూపు చిత్రపటము.

నిలిచిపోవును. యెటులననగా అచ్చట కంటిరంధ్రము ప్రకాశకిరణములు వచ్చుట రూపములు రంగుగామారుట మొదలగు మార్గమునుండి కలుగుచుండును. ఆయుక్తచెమ్మ అనగా పైరతూబతు యీమార్గమును బంధించిన పక్షమున అన్నిమార్గములు తమంతటాము బాధించబడును. ఇటులవటస్థించినప్పుడు నేత్రజ్యోతి నష్టమగును. ఇటులనే నేత్రముయావత్తు రంధ్రములను ఆక్రమించినచో దృష్టియావత్తు నశించిపోవును. నీరు కొన్నిభాగములలో యేర్పడును. కొంతనీరుతో రక్తమైనచో వికసించియుండు చెమ్మవలన చూడగలుగును. మరియు యీపైరతూబతు దిగివచ్చునట్టి దశయందు ఒకటి రెండవదానికి విరుద్ధముగానుండును. ఒకప్పుడు ఈనిజూలులుమా అనగా నజూలా మండలమువలె కంటిరంధ్రము యొక్క ఆవర్ణమును ఆక్రమించుచుండును. దీనిమధ్యకొంత ఖాలీయుండును. దీనినుండి నిధానించి సన్ముఖమునుండి చూచినచో దీని మధ్యభాగము కనుపించుచుండునుగాని ప్రక్కభాగములు కనుపించకుండును. యెల్లప్పుడు మధ్యభాగమును అణచివేయుచుండును. చుట్టుప్రదేశము విడిచిపెట్టబడియుండును. ఇట్టిదశయందు సన్ముఖముతో యీవస్తువులను చూచుచున్నాడు. దానిమధ్యభాగము మాత్రముకనుపించకుండును. గాని కనుగ్రుడ్డుత్రిప్పుటవలన కనుపించును. ఈకారణమువలన కంటిరంధ్రము వికసించియుండు భాగము చూచునట్టి వస్తువులను యెదుట కలుగుచున్నది. ఒకప్పుడు రతూబత్ అనగా నీరు పలచబడిన యెడల కంటిరంధ్రము యావత్తు క్రమ్మివేయుచున్నది. యీనీరు పలచబడుటకు కారణము సూర్యకిరణములు దీపపుకాంతి చూచుటవలన నేత్రములు భరించజాలక కనుపించడముకూడా తగ్గిపోవునని భావము.

ఇట్లు కలుగుటకు కారణము ముస్తశిరా అనగా పలచగా అల్లుకొనిన రతూబతు అందురు. హాకీము జాలినూస్‌గారు వచించిన దేమనగా నేత్రములనుండి నీరు దిగుటకు కారణమేమున రతూబతె బైజియా చిక్కబడినచో దీనిభాగమునుండి స్రవించునట్టి నీరు గుడ్డు ఆకారము

గాయుండును. పైన దిక్కని రతూబతు వలన సహాయము పొందుచుం డును. మరియు, నీకంటియొక్క తడి నశించుకారణమువలన కొద్ది కొద్దిగా కంటి మూడవపొర రంధ్రమునుండి బైటికివచ్చి కంటిమూడవ పొరపై కంటిరెండవపొర క్రింద నిలిచియుండును. తమవరి యిటుల కాజాలదు. అనగా రతూబతు అనగా నీరు గుడ్డుతో సమానముగా యుండును. నిది చిక్కబడిన యెడల యిందు జలుబు ప్రవేశించి ఖనీ భవించునని కొందరు వైద్యవేత్తలు సందేహించుచున్నారు.

(సూచనీయము) హకీం అహమద్‌షా గారు యీక్రింద అంశ ములను గ్రహించిరి. అనగా నజూలూల్‌మాయ నేత్రబిందువులు మూడువిధములుగా నుండునని రి. (1) నీరు దిగి కంటి మూడవపొర, మరియు, అకాకబూతీయాపొర మధ్యనిలిచి నేత్రజ్యోతిని నష్టపరచును. మరియు, కంటిపాపయందు చిక్కదనము సంభవించును. దీనిరంగు నల్లని కాకిరంగు కలిగి మేఘచ్ఛాయ సదృశముగానుండును. యిట్లుండు నీటిబింధువులకు చికిత్స చెప్పబడలేదు. గాన అసాధ్యమని భావించవలెను.

(2) కరనియా ఇంబియా పొరలమధ్యభాగమునందు నీరు నిలిచి పోవును. దీనినుండి ప్రయోజనముకలదు.

(3) నేత్రముయొక్క అనబెముజద్విఫాయందు రతూబతు అనగా నీరు కంటిపాపలోపట యేవిధమైన మందము కనుపించదు. ఒకప్పుడు కనుపించినను మిక్కిలి స్వల్పముగా కనుపించును. దీనిలక్షణములు అన బెముజద్విఫా చిగించబడునట్టి వర్ణనమునందు యీ వ్యాధి విషయమై కూడా చెప్పబడును. యీవ్యాధిని మాయ అస్వద్ అనగా నల్లని నీరు అనిభావము. యీవ్యాధికికూడా చికిత్స చెప్పియుండలేదు. నేత్రమునందు నీరుదిగుట అనగా నీటిబింధువులకు ఆరుకారణములుగలవు.

(1) అమరుగాని దెబ్బగాని తలకు తగులుటవలన మెదడు కదలి మెదడుయొక్క పొరలయందు బాధించబడిన రతూబతు అనగా నీరు స్రవించి అందుండి కొద్దిగా అనబెముజద్విఫాయందు వచ్చి చేరును.

తదుపరి నిది నేత్రములోనికి వచ్చును. మరియు, నిది యెల్లప్పుడు అన బెము జవ్విఫా యందె యుండి యున్నచో యీ అనబెము జవ్విఫా యొక్క బంధనమగును గాని కంటియందు నీరు దిగునది కాదు అని నా మతము.

మరియు, ఒకప్పుడు అనబెముజవ్విఫా కదలి కంటిమూడవ పొరయొక్క ఛిద్రమునందు ముందువిధముగావచ్చి నిలిచిపోవును. దీనినే కండ్లలో నీరు దిగుట అందురు. యెల్లప్పుడైనను అనబెముజవ్విఫా యందు కూడా నిలిచియుండును. కంటిరంధ్రమునందుకూడా వచ్చుచున్నది. యిట్టి దశయందు అనబెముజవ్విఫా బాధించబడి కంటియందు నీరు దిగుటకు సంబంధము కలిగియుండును. మరియు, అనబెముజవ్విఫా యొక్క బంధనము నజులా వ్యాధికి మధ్యయున్నది. దీనిని వర్ణించెదను. మరియు, యీబంధనము నేత్రమునందు నీరు దిగుట, దెబ్బతగులుట, తల అదురుట మొదలగు కారణములవలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి వశీవశ్యాయము కలుగును.

(2) శరీరమునందు క్షారదోషమునిండి ఆదోషముయొక్క చెమ్మనుండి ఆవిరి పరమాణువులు బైలుదేరి నెమ్మదిగా నేత్రఛిద్రము నందు ప్రవేశించును. అప్పుడు యీ ఆవిరి పరమాణువులవలన ముందు భాగము వేరగును. మరియు, అధికమైనచో పరమాణువుల దశ దిక్కుని తతూబతు రూపమేర్పడును. యిట్టితరి దృష్టి నష్టమగును.

(3) విశేషకాలమునుండి అధికముగా శిరావేదనము అనగా తల నొప్పి నిలిచియున్న యెడల యీ తల నొప్పియొక్క కష్టాదిఖత్యతవలన దోషము ఉష్ణము నొంది అంగములయందు దుర్బలత్వముకలిగించును. తదుపరి కొద్దిగా దుష్టచెమ్మనరములు అనబెముజవ్విఫా ద్వారా కంటి పైవు దిగివచ్చును.

(4) మిక్కిలి వమనము కలిగియుండు కారణమువలన నేత్రఛిద్రము పెద్దదై దోషము అటూటు తిరుగ నారంభించును. యిట్టి స్థితి యందు రతూబతు అనగా నీరువ్వొప్పముగా నేత్రమునందు దిగివచ్చును.

యీకారణమువలన కలుగు యీరోగముకూడా అగస్మాత్తుగా కలుగునని తెలిసినది.

(5) మిక్కిలి చలి, మరియు, ప్రకృతియొక్క జలుబువలన యీ వ్యాధియొక్క కారణమగును. అనగా మంచుయందు తిరుగుటచలిగాలి యందు నివశించుట ఇత్యాదిమనుజులకు యీ వ్యాధి ఉత్పన్నమగును.

(6) చూచునట్టిశక్తి దుర్బలమునొందును. యిటుల దుర్బలము నొందునట్టి హేతువువలన యీవ్యాధి తటస్థించును. ఇది సామాన్యముగా వృద్ధులకున్ను, మిక్కిలి దీర్ఘరోగమువలన పీడించబడినవారికిన్ని ఉత్పన్నమగును. మరియు ప్రత్యేకకారణములను వాటివాటి పరిధమదశ యందే గ్రహించవచ్చును. మరియు నీవ్యాధి ఒకేవ్యాయము అగస్మాత్తుగా వుత్పన్నమైనచో భేదమునొందించునట్టి చిన్నములను గమనించ అవసరముండదు. మరియు యీవ్యాధి నెమ్మదిగా వుత్పత్తిఅయినచో నిది ఆరంభించుటకు లక్షణములు వర్ణించుట అవశ్యకము. రోగమును దృఢపరచుటకు నుపాయములను చెప్పబడును.

కండ్లయందు నీరు దిగుటకుముందు కలుగులక్షణమువలన చెప్పుచున్నారు. ధ్యానమునందు నేత్రములయెదుట దోమలు, ఈగలు, రేణువులు మొదలగునవి హేతుఅనుసారముగా కనుపించును. యీకారణమువలన ఎల్లప్పుడు ఇట్లు కనుపించుట నజలావ్యాధియొక్క పూర్వరూపమని గ్రహించవలెను. లేక రెండవకారణమువలన దీనియొక్క తఖయుల్లాత్ యొక్క పరికరణమునందు వర్ణించబడియె. బహుశః యీలక్షణములు యుండగలవు. వీనినికూడా చక్కగా ప్రకటనజేయుటకై దీనియొక్క ధ్యానమువలన నజలావ్యాధి ఉత్పన్నమగునని భీతికలుగగలదు దీని భేదముకూడా వర్ణించబడును మరియు నవి అయిదువిధములగు కారణములవలన భేదములగుచున్నవి.

(1) ఈధ్యానన్నము మునజిరా అనగా భయపెట్టునది. బహుదా నిది ఒకకంటియందు కలుగును. యీ చిన్నెములయొక్క నిజమార్గము యిదితప్ప కంటిపొరయందుగాని రతూబతు అనగా నీరునందుగాని ఇతర యుపద్రవము యేమియు కలుగనేరదు. అనగా కండ్లముందు దోమలు ఇత్యాదిజంతువులు పారికినటుల ముందు వర్ణించితిని.

(2) భయమునొందునట్టి ఈధ్యానమును అనగా దోమలు రేణువులు ఇత్యాదివస్తువులు కనుపించు చిన్నెములు రెండునేత్రములయందు వుత్పన్నమైనచో ఇట్టిదశయందు ఆరంభమునందు వ్యాధియొక్క న్యూనత అధికతలయందు భేదము గ్రహించుట వృదిశమగును. అనగా రెండు జీవనరములు వకేసమయమునందు ఆరంభించవు. ముందు ఒక కంటి యందు ఆరంభమైనపిమ్మట రెండవనేత్రమునందు వ్యాధికలిగించును. ఒక కంటియందు దోమలు మొదలగునవి విశేషముగా కనుపించును. రెండవకంటియందు తక్కువగా కనుపించును.

(3) ఆమాశయము పూర్ణముగా రిక్తదశనొందినప్పుడు నేత్రముల యందు వస్తువులను చూచుటకు భేదము తెలియకుండును. మరియు, యెల్లప్పుడు నేత్రములయెదుట కొంచెము కొంచెముగా చిక్కదనము హెచ్చుచుండును. యీవ్యాధిఅనగా ధ్యానమునకు మలము కారణము గాన మలము సంపూర్ణముగా నశించువరకు వాంతియును నశింపచేయునట్టి వస్తువులును వమనచికిత్స లాభదాయకము కాజాలవు మరియు మలము యీధ్యానమునకు కారణమగును. గాన పూర్తిగా నశించకుండును. అయారజాత్ మరియు విరోచనఔషధములు మాత్రలు ఇచ్చుటవలన యేమి ప్రయోజనము కలుగనేరదు.

(4) ఈవ్యాధియందు కంటిగ్రుడ్డుయొక్క రంగు మారిపోవుట వలన ఖాళియేమియు లేకుండును. మూడునాలుగుమాసములు గతించిన పిమ్మట సమస్తఅంగములు సంభవించును గాన నజూలాయొక్క ధ్యానమును యితర ధ్యానములతో పోల్చి కనిపెట్టుట వైద్యులకు ఉచితమా

ర్గము. మరియు ధ్యానము జ్ఞానశక్తియొక్క విశేషత్వమువలన శరీరము యొక్క ఆవిరిపరమాణువులతోను టి రెండవపొరయొక్క రణచిన్నములతో కలుగుచున్నవి. మరియు దీని చిక్కదనమునకు కుమనా అనగా కంటినొప్పి తగ్గినతరువాత శేషించియుండు ఎరుపు వలన కలుగువ్యాధి కుమునా అందును దీని చిక్కదనమువలన యావత్తు చిక్కదనము కనిపెట్టవలెను. మరియు కంటిపొర రతూబతూయందు కష్టముకలుగుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. కండ్లరోగాలు రతూబత్ వ్యాధులయందు ప్రత్యేకముగ వ్యాధియంగు వర్ణనము చేయబడినది. దీనివలన బాగుగా భేదము తెలియబడి ప్రయోజనము సిద్ధించును. మరియు ధ్యానము నేత్రముయొక్క రెండవపొర రణచిన్నములవలన కలుగును. గాని హెచ్చుతగ్గులు లేక ఒకేవిధముగా నుండును.

(5) ధ్యానము ఆరుమాసములలో నేత్రదృష్టిని నష్టపరచును. ఆరుమాసములు గతించినవెనుక నేత్రములకు నజూలకష్టము తగ్గిపోవును. మరియు అకసయా అను గ్రంధకారులు వ్రాసినదేమనగా ఆరుమాసములవరకు నియమము యీక్రింది కారణములను కనిపెట్టుటకై యేర్పర్చబడినది అనగా ధ్యానము దోమలు ఈగెలు ఇత్యాదివస్తువులు నేత్రములయెదుట కనుపించుట నజూలావ్యాధివలన కలిగినదానివలె భయపడ నవుసరములేదు. యీవిషయము అనేక విషయములలో పరీక్షించి చెప్పబడియె.

నజూలావ్యాధి చికిత్స

రోగారంభమునందు శీఘ్రముగా నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, అయారజాత్ మాత్రలు శబయాద్ అనగా విరోచనఔషధము యీమాత్రలు రాత్రి వుపయోగించుదురు. యీమాత్రలు ఉపయోగించుటవలన శిరస్సునకు స్వస్తత నొందించును. మాత్రలు పుచ్చుకొనుటకు ముందు మలమును పక్వము నొందించవలెను. తరువాత యీ మాత్రలు వుపయోగించవలెను. మలము పక్వమునొందనిదే

వెడలించకూడదు, మరియు, మలమును పక్వపరచునట్టిఔషధములను వుపయోగించుటవలన రోగప్రకృతి శక్తిరక్షణ చేయుట వుచితము. యెందుకనగా ఉష్ణముగు ఔషధముల విశేషత్వమువలన యితర కష్టములు ఉత్పన్నముగాజాలవు. మరియు, శక్తిబలముగల దైనచో విరోచన ఔషధములు వెంట వెంట యిచ్చుట మంచిది. శక్తి బలహీనమైనచో వారమున కొకపరియాయము అయారగజెపోకరా యొక్క కషాయమునందు కంతూర్యూన్ కలిపి యివ్వవలెను. భోజనమునకు యెందు పదార్థములు అనగా చకోరపక్షి, లావుకపక్షి మాంసము, ఎండించియు, వేయించిన గుంటెకాయ, పొట్టు తీయని గోధుమపిండి రొట్టె యిత్యాది యితర యిటువంటి గుణముగల వస్తువులను యివ్వవలెను. మరియు, భోజనపదార్థములలో దాల్చినిచెక్క, శాలరాశి ఆకు, అడవి సదాప, పరిశుభ్రముగు పచ్చిసోపు, కలిపి వుపయోగించవలెను. మరియు, మలము యావత్తు వెడలించిన తదువరి నేత్రసంబంధముగు నీరుకు పరిశుభ్రము నొందించునట్టి వస్తువులు ఔషధములు అనగా శియాఫమారారాత్, మరియు, బానలీఖూగ అనగా సురుమా యిత్యాది స్వభావికముగు ఔషధములు నేత్రములయందు వుపయోగించవలెను. మరియు, నీలిగింజల చూర్ణమును సురుమావలె కండ్లలో వేయుటవలన కండ్లయందు నీరు కగడమునకు ఆపివేశి నేత్రములను బాగుచేయునని వైద్యవరులు వచించియున్నారు. యీవ్యాధియందుపయోగించు మాత్రలు పెద్దవిగానుండవలెను. యెందుకనగా ఆమాశయమునందు విశేషకాలము నిలిచి మెదడునందుండు మలమును దిక్కుగా క్రిందికి నీడ్చివేయును. అనగా వెదడు సంబంధముగు వ్యాధులు మెదడుతో సంబంధము కలిగించుకొని యుండునట్టి వ్యాధులను దూరపరచుటకై ఆమాశయమును శుభ్రత పవిత్రత నొందించునట్టి నుపాయములు చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకముగును. అనగా మెదడునకున్న ఆమాశయమునకు సంబంధము కలిగియున్నది. మరియు, ఆమాశయము వ్యాధితో చెడిపోవుట

వలన మెదడునందున్న ఆమాశయముతో సంబంధము కలిగి యుండు యితర అంగములయందున్న ఉపద్రవములు కలిగించును. యీరోగము నకు విశేషఉష్ణము కలించుటకు భయము కలిగినచో త్రిఫలములు అయారజ్ చేర్చబడిన ఔషధములు ఇక్కడి లాభదాయకమగును. మరియు, తుమ్మును కలిగించు ఔషధము యధాపి యీ రోగమునందు లాభదాయకమగును గాని తుమ్ముకలించుటకు భీతిగానుండును. అయి నను ఉపేక్షించజనదు. యెందుకనగా తుమ్ముయొక్క ఆటంకము కఠిన ముగానుండును. గాన మరియు, అసంభవము కానేరదు. తుమ్ము నేత్ర మునందు నీరు దిగుటకు సహాయము చేయజాలదు.

మరియు యీవ్యాధియందు పుష్టములేక మలము అవశ్యకతాను సారముగా వెడలినను తుమ్మును కలిగించునట్టి వౌషధములను యుప యోగించుటవలన అసాధ్యము కలుగనేరదు. మరియు శేఖకానూన్ అను గ్రంథమునందు యీక్రిందివిధముగా వ్రాయబడియున్నది. అనగా చెవుల వెనుక వైపు నరములు ఛేదించుట లాభదాయకమగును. వుక్త మగు సమస్త నుపాయములు రోగారంభమునందు వుపయోగించునని గ్రహించవలెను. రక్షకుని అనుగ్రహమువలన అనేకులకు అకస్మాత్తుగా కండ్లలో నీరు దిగును. ఇట్టిస్థితియందు విరోచనము చేయించునట్టి వౌ షధములు వుపయోగించుటయు హానికరమగువస్తువులనుండి కాపాడుట యు నిష్ఫలమగును. ఈరోగమునకు తగిన పరిశ్రమ చేయుటవలనకూ డా ప్రయోజనము కలిగినట్లులేదు. ఈవ్యాధికి అనేకనుపాయములు చెప్పబడుచున్నవి గాని తిరిగి కండ్లయందు నీరుదిగుటకు నమ్మతి యే మనగా దీనియందు నిస్సందేహముగా కణతలనరములయందు యిందు వినయమై యేర్పర్చబడిన యినుప ఆయుధముకాల్చి వాతవేయుట వుత్తమము. యెందుకనగా నీరు దిగివచ్చు మార్గమును బంధించుట కంటె వేరు నుపాయమేమియు యితరములులేవు. యీవని ముఖ్యము గా హిందూస్థానమునందు జరాహ అనగా సనియ అందురు. మరియు

యీహిందూస్తానమునందుండు గ్రామాదులలో విశేషముగా ప్రకటనమైయున్నది. ఈవిషయము అనేకులు నెరింగియున్నారు. బహుదా వరీక్షలో కూడా యీవ్యాధి విషయమై సమ్మతించిరి. మరియు వృక్తరోగి పత్యకరమగువస్తువులలో న్యూనతచేయజనదు. మరియు శరీరమును మెల్లప్పుడు మృదువుగానుంచవలెను. ఇటులనుంచుటవలన మలము పెరుగుట తగ్గిపోవును. రెండవ నరము కణతయందు దాగియుండునుగాన ఆవరముపైని వాలిచేయుట కఠినముగానుండును గనుక వృక్తరోగికి శిరావేదనము చేయుట రక్తువేయుట స్త్రీసంగమము మొదలగు గొప్పనకు దుర్బలము కలిగించునట్టివియును వాతమును కలిగించునట్టి వస్తువు భుజించుట బొత్తిగా వర్జించవలెను. మరియు యీవ్యాధి వృష్ణప్రకృతి కలిగి విశేషరక్తముగలదైనచో శిరావేదనచేయుట వుచితమని తోచినచో శిరావేదనచేయవలెను.

మరియు శేల్ బూఅలీ శేనాగారు రోగచికిత్సలయందు యిట్లు వ్రాసిరి. అనగా కండ్లలోనీరు యావత్తు దిగి యావత్తునేత్ర దృష్టి నష్టమైనమొదల, కదా అనగా కండ్లనుండి నీరు స్రవింపజేయుటకు చికిత్స అందురు. కదా కండ్లనుండి నీరుతీయువారి నమ్మతియందు కండ్లనీరు ఒక స్థలమునుండి మరియొక స్థలమునకు మార్చుచున్నారు. మరియు కండ్లలోనుండి నీరుతీయుటకు యోగ్యముగా నున్నదాయని నిధానించిచూచి యోగ్యతగానున్నతరి అనబెముజవ్విఫా బంధించబడినదా లేదా దానితో సంయోగమై యున్నదా లేదా యని కనిపెట్టి తీయుటకు యోగ్యముగాయుండి బంధనముతో చేరి యుండనిచో ఆకంటిలోనుండి నీరుతీయుటకు అభ్యంతరములేదని తెలిసికొనవలెను. బంధనముతోకలిసి యున్నచో ముందుగా సుద్దె అనగాబంధనమును విడదీయవలెను. మరియు అసబమెముజవ్విఫా బంధించబడియుండు విషయమై లక్షణములు చికిత్స వర్ణనము సహితము రెండు విధముల నజులావ్యాధులయందు భేదము బంధనమువలనగాని బంధన

రహితముగాగాని కలుగుచున్నది. నేను యీఅధ్యాయముయొక్క అంతమునందు వర్ణించుచున్నాను. మరియు కంటియందు నీళ్ళుదిగిన యెడల తీసివేయుటకు అయోగ్యముగాయున్నచో మంచియుపాయముల తో యోగ్యముగా యుండునట్లు మార్చుకొని నేత్రమునుండినీరుతీయ వచ్చును.

మరియు శరాహ అస్‌బాబ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాసితమగు వుపాయములతో అన్నివిధములగు నజులారోగముగల నేత్రములనుండి నీరుతీయుటయోగ్యముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు కండ్లనుండినీరుతీయు టకు యోగ్యముగానున్నచో దీనిని కనిపెట్టునుపాయముగలదు. అనగా తెల్లగా, సావుగా, చిక్కగా, పలచగాయుండకూడదు. మరియు రోగికి తుమ్మకలిగినచో కంటినుండి ఒక వ్రీకాశబైటికివచ్చినటుల తోచినయె డల యిట్టిసమయమునందు రోగికండ్లు రుద్దుకొనినయెడల నీటిభాగము చెదరినటుల కనుపించును. ఇటువంటి చిహ్నములు కనుపించినయెడల నీరుతీయుటకు ఆనేత్రము అయోగ్యముగా నుండునని గ్రహించవలెను. వీటిభేదములు అనేకములుగలవు. వ్రత్యేకముగా రంగుచిక్కదనము యే విధముగా యుండునో నిధానించి దాని అనుసారముగా దీనిపేరుపెట్ట బడియె. ఇందులో (1) గమాము యిది వక రతూబతు అనగా నీరు వల్లనిమేఘముతో సమానమగు రంగు కలిగియుండును. ఇందు చలనము మాత్రముండదు.

(2) హైబకి. ఇదియొక గుంద్రని రతూబతు అనగా చెమ్మ. ఇది పాదరసముతో సమానముగా నుండును. నిది అటునిటు తిరుగుచుండును.

(3) జస్సి. ఇది సున్నపుముక్కవలె కనుపించు చుండును. మరి యు కంటిరంధ్రమునందు లంగుట యుత్పన్నముచేయుచున్నది. యిది ఆటంకము చేయనేరదు. అట్టిగరి కన్నుమూసి తెరచినచో ఆనీరునందు యేవిధమగు భేదము కనుపించకుండును.

(4) అస్మాంగునీ యిది ఆకాశపురంగువలె నుండును. యీనీరు బహుదాళదలకుంచును. దీని కారణమువలన తనతేజన్సు ఉష్ణమువలన రతూబతుబై జియాను చెరచుచున్నది. యీవ్యాధి ఆరోగ్యమునొందుట మిక్కిలి కష్టము. కాబట్టి శరహాఅస్బాబ అను గ్రంధకర్త నీరుతీయుట వలన నేత్రము ఆరోగ్యము నొందదని వచించిరి.

(5) ముస్తశిరకిక్ అనగా పలచనిదియు అల్లుకొనబడినదియు నగు రతూబతు సంపూర్ణము నొందకుండును. మరియు, నిది దృఢముగా కనుపించును. నిది విశేషముదిక్కుగానుండదు. యిట్టి స్థితియందు రోగికి స్వల్పముగా కనుపించగలదు. ఒకప్పుడు నేత్రమునందు చూచునట్టి శక్తి దుర్బలము నొందుచుండును. ఒకప్పుడు దుర్బలము కలుగకుండుచు గాని నిది ఎల్లప్పుడు సమానముయుండనేరదు. నేత్రము బాగుచేయుట నీరు తీయుటకు శక్యముకాకుండును.

(6) జజాజీ, అనగా కరిగించిన గాజుతో సమానమగు రంగుకలిగి యుండును.

(7) అబీయజ్‌వదిగ అనగా తెల్లగను వడగళ్లువలె యుండును.

(8) అజఖరు అనగా ఆకుపచ్చని రంగుగలిగి యుండునీరు.

(9) అనర్ అనగా పసపురంగునీరు.

(10) అహమరెజహారి మెరిగను బంగారువంటి రంగు గలిగి యుండును.

(11) అరజల్ అనగా పిల్లికండ్లతో సమానమగు రంగు.

(12) అస్వజ్ అనగా నల్లనిరంగు నేత్రమును చేయుచుటకు యోగ్యముగా నుండును.

మరియు ఈవ్యాధిగలరోగి లఘువగు శ్రేష్టభోజనములు స్వల్పముగా భుజించవలెను. స్వల్పరక్తము కలిగించునట్టి పన్నీరు, చిరిశెనగలు ఇత్యాది వస్తువులున్నూ, యిటువంటి స్వభావికమగు యితరవస్తువులు వర్జించవలెను. ముఖ్యముగా రాత్రి భోజనము, స్త్రీసంగమము,

మద్యపానము, స్నానము మొదలగునవి వదలిపెట్టవలెను. మరియు పెరుల్లి, వెల్లుల్లి, తులసి, చేపలు మొదలగునవి వర్జించవలెను. ముఖ్యముగా చేపలు వర్జించవలెను. యెందుకనగా నేత్రములయందు నీరు స్రవించుట కండ్లయందు నీరును చిక్కపరచుటకు చేపలు సహాయ్యమగును. గనుకనే కండ్లవెంట విశేషముగా నీరు స్రవించుటకు వైద్యులు రోగికి చేపలు తినిపించుదురు. మరియు, యీవ్యాధియందు కరాలుతేముల త్రిప్ అనగా కోపమును తీసివేయునట్టి సురుమాలను వృధుపరచవలెను. మరియు, శియాపేమీరాంగాత్ వలెనే అన్యసంప్రదాయములగు సురుమాలును నేత్రములలో వేయుచుండవలెను. యిటువంటి సదుపాయములు యీరోగములలో లాభదాయకమగును. కాబట్టి ము_న్తకరతక్లా అనగా యిది ఒకపలచని రతూబతు (నీరు) దీని ఆరోగ్యము యీ వుపాయమునకు విరుద్ధముగానున్నది. గాన వెచని అల్లుకొనిన రతూబతుయందు వుదికమగును అనగా చిక్కదనము కలిగించునట్టి ఔషధములను యివ్వవలెను. చేపలను తినిపించవలెను. ఇట్లు తినుటవలన నీరు చిక్కబడి సమానమగును. వుక్తరోగములలో కొన్ని వెంటనే ఆరోగ్యము నొందును. కొన్ని ఆలస్యముగా నీరు తీయుటకు యోగ్యముగా నుండును. అనగా నేత్రములు కనుపించకుండునప్పుడు చెప్పవునగను లేదు. యిందు గొప్ప పత్యాచారమునందు రోగికి సంతోషము చేయుట సహజమగును. మరియు, యీవిధముగు కండ్లు యెప్పుడు ఆరోగ్యమునకు యోగ్యత కాజాలవు. అనగా పరీక్షకులకు తెలియబడుచున్నది. మరియు, నేత్రములనుండి నీరు తీయుటకు నుపాయము కలదు అనగా ముందు నిదానించి నేత్రములు పరీక్షించవలెను. అనగా యేమీ ఆటంకము కలిగించు యితర అంశములు అనగా తలనొప్పి జలుబు దగ్గు యివి తప్ప యీకార్యమునందు ఆటంకము కలిగించు యితర కారణములున్న యెడల ముందుగా వానికి చికిత్సను చేయవలెను. అనగా శరీరమునకున్ను, మెదడునకున్ను, పరిశుభ్రత పవిత్రత

కెలుగుటకు శిరోవేదనము విరోచనముల ద్వారా మలమును వెడలించుట ముందుగా జరుపవలెను. నేత్రములనుండి నీరు తీయునట్టి దినమునందు మన్నును, చల్లని గాలి వీచుట, లేక ఉత్తరదిశగాలి వీచుట మొదలగు నవి లేనట్టి సమయమునందు రోగిని వెలుగుకల గదిలో వృక్షములగల మెత్తని పరుపునందు మెత్తని గద్దియుంచి రోగిని కూర్చుండబెట్టి రెండు మోకాళ్ళను రొమ్మునకు ఆనించుకొని గల రెండు చేతులను పిక్క-లతో చేర్చి కూర్చుండు నట్లు రోగిని ఆజ్ఞాపించవలెను. అనగా వైద్యునివైపు తిరిగి మోకాళ్ళపై కూర్చుండు నట్లు యేర్పాటుచేసి వైద్యుడు రోగి సన్ముఖముగా ఎద్దెపై కూర్చుండవలెను. అనగా రోగికంటె వైద్యుడు వున్నతముగా యుండవలెను. మరియు, నొక కన్ను నిరోగిగా ఆరోగ్యముగానుండినచో ఆకంటిపైని దృఢముగా కట్టుకట్టవలెను. యిట్లు కట్టు కట్టుటవలన రెండులాభములు గలవు (1) రోగివలన (2) వైద్యునివలన. రోగివలన నిరోగమగు కన్నును బంధించనిచో కన్ను అటునిటు తిరుగుచుండుచు రెండవ కన్నును కూడా తిప్పనారంభించును. కన్ను కదలుచుండిన నీరు తీయుటకు కఠినమగును. రెండవది వైద్యుని లాభమనగా నీరు తీసిన వెనుక అచ్చటనుండు వస్తువుల చిహ్నములు అడిగిన వాటిని రోగి చూపించును గనుక సందేహముండనేరదు. రెండవకంటితో చూచుచుండును. నేత్రములనుండి నీరు తీయునప్పుడు రోగి యుక్తరీతిగా కూర్చుండిన యెడల ఒకమనుష్యుని రోగి వెనుక కూర్చుండబెట్టి రోగితలను పట్టుకొని యుండునట్లు చెప్పవలెను.

తదుపరి వైద్యుడు తనచేతితో రోగికంటిపై రెప్పను మెత్తి కన్నుయావత్తు తెరచి రోగి వైద్యునివైపు చూచుచు కంటియావత్తు పెద్దగోలికి అనగా ముక్కువైపునుండు గోలికయందు త్రిప్పియుంచవలెను. ఈపెద్దగోలికికి అబ్బిభాషయందు మాల్ అబ్బర్ అందురు. మరియు వైద్యుడు తదుపరి సళాకుదివంటితో కంటిలోనుండి మెచ్చటనుంచి యేభాగమునుండి నీరుతీయవలెనో గమనించి సళాకుతో రంధ్రము చే

యుండవలెను. అనగా గ్రుచ్చవలెను. ఇందు మూడుగుర్తులు గలవు. (1) చిహ్నము కంటియొక్క మూడవపొర రంధ్రముతో సమానముగాయున్నదా లేదా గమనించి సళాకుచివర నేత్రముయొక్క చివర కంటియొక్క రంధ్రమునకు సమానముగా వేవలెను మరియు కంటిరంధ్రమునకు కొంచెము పైగానుంచవలెను. (2) దానికంటె క్రిందుగా యుంచకూడదు. (3) సళాకయొక్క వెనుకభాగము అనగా రంధ్రము చేయకూడదు. దీని పదును మల హిమాపొరపైనుంచి చీల్చవలసి వచ్చినచో ఆచిహ్న (రంధ్రము)నుండి కానిచో ముందుభాగమును ఆపివేసి సళాకయొక్క తల పతిశీభాగము కంటి పరిధపొరయందు జరుపవలెను. అప్పుడు అభీష్టస్థానమునందు రంధ్రముకలిగినచో కుడినేత్రము అయినచో యెడమచేతితోనున్న యెడమదన్న అయినచో కుడిచేతితో నున్న సళాకుపట్టుకొని సళాకయొక్క పాతిశీభాగము గ్రుచ్చి రంధ్రముయొక్క స్థానమునందు యుంచవలెను. మరియు బహుపూర్వకముగా దీనినణచవలెను. ఇట్లు అణచుటవలన కంటియొక్క ముందుపొర చినిగిపోవును. అట్టిగారి రెండవ చేతిబొటనవ్రేలు తర్జనివ్రేలుతో కంటి గుడ్డును రెప్పలను పట్టుకొనియుంచవలెను దీనివలన రోగికంటిని త్రిప్ప జాలకుండును. మరియు యీరోగముయొక్క పరిధమపొర మిక్కిలి దుర్బలముగానుండును. వృష్ణకారణమున పెద్ద సళాకుతో చినగనిచో గుండ్రటిముఖముగల కత్తితో ముందుగా అస్థానమునందు రంధ్రమువేసి తదుపరి సళాకువేయవలెను. సళాకవేసినపిమ్మట చూడవలెను. ఇటుల పరీక్షించి సళాకుయొక్క ముఖము కంటియొక్క రెండవపొర వెనుకనుండి కనుపించుచుండును. మరియు సళాకు కంటిరంధ్రముతో సమానముగా కంటిలోవేసి సగము యుపగింద ప్రమాణముగా లోభాగము దిగినచో అపాయమేమియు కలుగనేరదు. మరియు విశేషముగా కంటిలో సళాకు వెళ్ళినచో అపాయకరము. యేమనగా నేత్రమునుండి నిరుతీయునట్టి స్థలము చెడిపోవును. మరియు సళాకు చింరనేత్రఛిద్రముతో సమానముగా

వచ్చినచో నళాకును కొంత బొటనవ్రేలునుంచవలెను. యిట్లు చేయుచు కండ్లనుండి నీరు తీయుంచుకొని బాగుపడినవారి సమాచారములు వినుపించుచు సమాచారములతో రోగిని సంతోషపరచుచు ధైర్యమును చెప్పుచుండవలెను. దీనివలన మనస్సును దృఢపరచవలెను. ఎందుకనగా రోగికి ఆసమయమునందు వమనము వచ్చుచుండును. ఈకారణమువలన నేత్రములనుండి నీరు తీయు సమయమునందు అనగా ఆదినము రోగికి ఆహారమేమియు యివ్వరాదు, మరియు శరీరకంపము కలిగి తందర పడనారంభించినమొదల కొంచెము అంగూరుషర్బత్తు గాని రిబాస్షర్బత్తు గాని రిబాస్ అనగా ఒకగడ్డిజాతి. దీనిపూలు ఎర్రగానుండును. అథవా దానిమ్మషర్బత్తు గాని యివ్వవలెను. దీనివలన కడుపులో కల్లట తటస్థించజాలదు మరియు కంటినొప్పి తగ్గుటకై దూదివలెనుండు పాలెగూసు ముక్క కంటిపై నునిచి నోటితోనూదవలెను. అనగా రోగికన్నుపై నోరుయుంచి గట్టిగానూదవలెను. అనగా ఆవిరి పట్టించుట యనిభావము. దీనివలన నేత్రబాధతగ్గి స్వాయినొందును. కంటినొప్పి లఘుత్వమునొందును. రోగికి కడుపులో దేవినటులుండుట తగ్గిపోయినచో నళాకు నెమ్మదిగా త్రిప్పుచుండవలెను. దీనినుండి కంటి రెండవపొర వెనుకనుండి అనగా కర్నియాపొర కనుపించును. నళాకు కొన నీళ్లపైనుంచవలెను. నళాకును నెమ్మదిగా వెనుకకు త్రిప్పుచుకొంచెము పైకెత్తవలెను. మరియు నీళ్లను నళాకు చివరతో అణచినెమ్మదిగా నుంచవలెను. యిందువలన నీరు నిలిచిపోవును. మరియు ఇంబియా అనగా కంటిమూడోపొరయొక్క రంధ్రము దీనిని లోపటికి లాగుకొనును. తరువాత నళాకును కొంతసేపటివరకు యిట్లుంచినపిమ్మట కంటిలో నీరుయుండు స్థలమునందు పట్టుకొనుటకు ధైర్యముకలిగినమొదల నళాకు చివరను నేత్రరంధ్రమునుండి తప్పించి తీసివేయవలెను. దీనినుండి ఆనీరు తిరిగివచ్చినమొదల అణచియుంచవలెను పిమ్మట నళాకును కంటిలోనుండి తీసివేయవలెను. మరియు నీరు తిరిగివచ్చినచో నళాకు తిరిగి తే

యూటవలన కంటినొప్పి విశేషమగును. గాన నీరుగల స్థలమును జాగ్రత్తతో పట్టుకొని మనస్సుదృఢపరచుకొని నీరు యావత్తు క్రిందికి దిగువరకు సళాకుతీయకూడదు. బహుళ కఫబియా అనగా కంటి మూడవ పొరభాగము స్నిగ్ధముగానుండును గాన నీళ్ళను మిక్కిలి కష్టముతో లాగుచుండును. మరియు నీరు మిక్కిలి చిక్కగాగాని మిక్కిలి పలచగగాని వుండును. ఈ కారణమువలన దీనిని అణచుట అపుటకఠినమగుచున్నది. బహుశా ఒకసారము వరకు ఆగిపోయి దీనినుండి తిరిగి వచ్చుటకుభయముండదు. బహుశా విశేషకష్టముతో అణగినయెడల తిరిగి వచ్చునని గ్రహించవలెను. ఇట్టిస్వభావకముగల నీరును సళాకువేసి తీయునప్పుడు యావత్తు నీరు రాక కొంత కంటియందు శేషించియుండును. కాబట్టి వైద్యవరులు వచించుచున్నారు. అనగా సళాకు కంటిలో వేసినప్పుడు మిక్కిలి దుఃఖము కష్టము సంభవించినయెడల సళాకును బైటికి తియ్యక కంటిగోలికిపైవు గట్టిగా పత్తవలెను.

ఇట్లుచేయూటవలన యిందుండి కొంతరక్తము వెడలును. నీరును ఆరక్తముతో అణచియుంచవలెను. అప్పుడప్పుడు కొంచెమురక్తము వచ్చినను భయపడనవసరములేదు. అనగా నీరు కఠినముగ యుండుటవలన ఆ నీరు రక్తముతో త్రోసివేయబడును. రక్తముయొక్కశక్తినేత్రముయొక్క గుల్లనరములయందు నీరును నష్టపరచుచున్నది మరియు నీళ్ళను రక్తముతో అణచుటయందు మరియొక లాభముకలదు. అనగా రక్తముతో చేర్చకుండిననీరు అచ్చటనే నిలిచియుండును. ఇందువలన తుర్ఫావ్యాధి ఉత్పన్నమగుచున్నది. యీవ్యాధి బహుశా కఠినముతో ఆరోగ్యమౌను. కాబట్టి నీరు అణగుసమయమున రోగిదగ్గుట, చీదుట మొదలగునవి చేయంజనదు. యిటుల చేయూటవలన సుఖభాగము యావత్తుకదలి కంటినీరు లోభాగమునకు జారిపోవును. మరియు నీరు అణగినవెనుక సళాకును నెమ్మదిగాత్రిప్పి బైటికితీసి కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొన, గులాబినూనె కలిపి నేత్రములపై లేపనము చేయవలెను. జీలకర్రనమలి, బట్టలోవేసి

ఆనిర్మలమగు నీరును నేత్రములో పిండవలెను. తదుపరి రెండుకండ్లు బట్టతో కట్టుకట్టవలెను. మరియు బైటికి కాలికినుండి రక్తము కనుపించినయెడల వుప్పునూరి అందుపై చల్లి కట్టుకట్టవలెను. మరియు రోగి చీకటిగా నుండుగదిలో వెల్తికలగా వరుండునట్లు ఆజ్ఞాపించవలెను. వత్తిగిలియెంతమాత్రము వరుండకూడదు. అటు నిటు తిరుగకూడదు. వకవేళ అవశ్యమై తిరిగినచో మిక్కిలి సాంకేతము కలుగును. దగ్గు, తుమ్ము రాకుండా రోగిని కాపాడవలెను. తుమ్మువచ్చుచుండిన ముక్కు చేతితో నలువవలెను. రోగికి దగ్గువచ్చుచుండిన బాదంనూనెతో విరోచనఔషధమును కలిపినూరి యివ్వవలెను. మరియు నేత్రములను స్థిలముచేయునట్టి వస్తువులు తుమ్మురాకుండునటుల ముక్కు పుటములపై లేపనము చేయవలెను. దీనివలన తలనొప్పి కలుగకుండునటుల కాపాడును. మరియు లఘుభోజనము యివ్వవలెను. యోగ్యముగా నుండువస్తువులను పానము చేయవలెను. భుజించుటకు అయోగ్యముగు వస్తువులను వర్జించవలెను. అనగా నమలుటవలన నీరును కదలించును. కాబట్టి నమలునట్టి వస్తువులు మానివేయవలెనని గ్రహించవలెను. రెండవదినము కట్టువిప్పవలసి వచ్చినచో నిమ్మళముగా నేత్రములపైనుండు కట్టువిప్పివేసి పన్నీరులో దూదిముంచి నేత్రమునకు దెబ్బతగులకుండునటుల నిమ్మళముగా కడుగవలెను గాని బలవంతముగా చేతితో తెరువకూడదు. పిమ్మట కోడిగ్రుడ్డునందుగల తెల్లసొనయందు దూదిముంచి నేత్రములపై వేసి బట్టతో కట్టవలెను. మరియు మూడవదినము కట్టువిప్పకూడదు. నాలుగవరోజు గులాబిపూలు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయముతో కన్ను అవశ్యముగా కడుగుచుండవలెను. మరియు, రోగివీపువైపు దిండునుంచి తిన్నగా కూర్చుండబెట్టవలెను. రోగివద్ద తలగడలుంచుటలో శరీరము యథావత్తు అనునటుల యుంచవలెను. ఆతలగడపైని రోగికి సుఖముగా నుండునటుల దించుంచవలెనని భావము. మరియు నల్లనిబట్ట రోగి ముఖమునకు అడ్డముగా కట్టవలెను. మరియు కౌతనజ్ మగసూల్ అనగా చిరి

కైనగలవతెంపంచు ఒక రాయిగాని, నల్లనురుమాగాని నేత్రములలో వే యవలెను. రెండుమూడు దినములకౌరువాత నీళ్ళతో కాచవలసివచ్చిన యెడల రోగికంటియందు ఉష్ణవాపు కలిగినదా లేదా అని నిదానించి చూచి వాపులేకుండిన నలాకుతో నీళ్ళను దానిస్థానమునందు వేయవలెను అనగా కొంతకాలములో మాల్తహిమాపార అనగా నేత్రముయొక్క ప్రథమపొరయందు లేనియెడల రణము మాననియెడల యారోగముగల నేత్రమును బాగుచేయుటయందు అథవా నీరునిండిన స్థలమునందు వి శేష మాంసము పెరిగినచో దానిని పౌనెంఖవా అను కత్తెరతీసికొని మె త్తవలెను. యిట్లు మాంసమును తీయుటవలన అపాయము కలుగనేరదు. యానలాకును ఎర్రనిరాగితో త్రికోణాకారముగా వదునుగా చేయించ వలెను. మరియు నేత్రరంధ్రమునందు నీరు అణచుటకు ఇనబియాపొరను నలాకుతో అణచినయెడల దానిరంధ్రము లోభాగమునకు అణగును. ఈ కారణమువలన రంధ్రములు సంభవించి అందునీరు నిలిచియుండును. కాబట్టి నలాకును మెత్తినేసినయెడల కంటి మూడవపొర తన నిజదశ యందు మారును దానిఛిద్రము ఆరోగ్యముగా నుండును. యానీరును వైద్యుడు నేత్రమునుండి బైటికి తీసివేయుచున్నాడు. ఆవిధానమును చె ప్పుచున్నాను. అనగా రెండవపొర క్రిందచీల్చి నీరుతీయుదురు. తరువాత యిందువిషయమై యోగ్యరచబడిన నళాకుతో ఆనీళ్ళను బైటికి లాగుకొం దురుగాని యిటుల తీయుటవలన గొప్ప భయముగలదు. నీళ్లుదిక్కుబడి నచో రతూబతెబైజయా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరుకూడా బైటికి వెడలిపోవును. కాబట్టి దీనిని సావధానముతో తీయుటకు నేను విధాన మును యిందు ప్రకటించితిని గాన యిందుగల అంశములను గ్రహించి ధైర్యముసాహసముగల వైద్యుడు యారోగముగల నేత్రమును తనబుద్ధి కుశలతతో నీరును బైటికి తీయవలెను.

—హుబ్బుదహూరా అనగా రాత్రి వుపయోగించు మాత్రలు—

మసాంబరము 35 మాషములు, తెగడ 24½ మాషములు,

రూమిమస్తకి, గులాబిపూలు యివి ప్రత్యేకము 8¾ మాసములు, కుంకు మపువ్వు 1¾ మాషములు, కరక్కాయ బెరడు 17 మాషములు, నక కొనియా 12½ మాషములు యీ యేకవస్తువులున్ను రోగబలము ననుసారముగా చేర్చి నూరి మాత్రలుచేసి వుపయోగించవలెను. రోగబలము నెరింగితూని కెన్యానత అధికతను హెచ్చుచేయుట తగ్గించు టయందు బుద్ధిమంతుడు గ్రహించవలెను. మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను అనేకస్థానములయందు వివరించి యున్నాను. మరియు, యీపుస్తక అంతమునందు ప్రత్యేక స్థలమునందు ప్రత్యేకసాంకేతముగా చెప్పబడియె కాబట్టి యీ పుస్తక అంతమునందు వెదకి చూడవలెను.

కంతరియూన్ కషాయవిధి

చిన్నకంతరియూన్ అనగా కంతరియూన్ దరిక్, తెల్లతెగడ బెరడు యివి ప్రత్యేకము 10½ మాషములు, బిస్పాయజ్ 24½ మాష ములు, గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు 70 మాషములు యీ నాలుగు వస్తు వులు వకటిగాచేర్చి 525 మాషముల నీళ్ళలోవేసి 175 మాషము లు మిగులునట్లు కషాయముకాచి వడకట్టి యారజ్ మాత్ర యిచ్చి ఆమాత్రకు అనుపానముగా ఈకషాయము యివ్వవలెను. లేక మాత్రను కషాయములో కలిపి యివ్వవలెను.

నజలావ్యాధియందు యుపయుక్తమగు మాజూన్

వస, యింగువ, శొంఠి, సోపు, యీ నాలుగు వస్తువులు సమా నభాగముగా తూచుకొని దంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి మొనరించి మంచి తేన చేర్చి నూరి మాత్రలు చేయవలెను. ప్రతిదినము ప్రాతః కాలమునందు 4½ మాషములు శేవించవలెను.

మరియు, దవనము, మరువము, చంబేలి, నల్లజీలకర్ర, వెండిన ధనియాలు యిట్టి స్వాభావికముగల వస్తువుల తైలములను తలపై లేప నముచేయవలెను. యెన్ని ఔషధములు వర్ణించబడినవో యివి యావత్తు రోగారంభమునందు ఉచితముగును, మరియు, రోగియొక్క ప్రకృతి

యుష్ణము, జలుబు, చెమ్మ, శుష్కత్వము మొదలగు వాని రక్షణముచేయుట, మలమును తీసివేయుటకు ముందు నేత్రములలో ఔషధము నుపయోగించుట వర్జించవలెను. యెందుకనగా మలమును వెడలించనిది ఆమాశయము ఆరోగ్యమునొందజాలదు. కాబట్టి నేత్రములలో ఔషధముప్రయోగించుటవలన రోగము విశేషమగును. మరియు, నీరుల్లిరసము తేనెకలిపికండ్లలో వేయుటవలన నేత్రములను పరిశుభ్రపరచును. మరియు, చల్లని జలపానము చేయుట, యింగువ తినుట నేతితో యింగువఅరుగదీసి నేత్రములలో వేయుట బాధదాయకము. మరియు, హాకీం శేఖబూ అలిసీనాగారు అబాబిల్ అనగా ఒకవిధమగుపక్షియొక్క తలను కాల్చి మసిచేసి తేనెలో కలిపి నజులావ్యాధి ఆరంభదశయందు కండ్లలో వేయవలెను. యిది అనుభవనీయమైనది చాలాప్రయోజనకారియని వచించిరి.

—:♦:—

ప్రకాశవాహిని నాళమునందు బంధనము కలుగుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధికారణములు రెండువిధములుగా నుండును. దీనిలో కూడా కంటియందు నీరుదిగి రానివ్వకుండుట. 2 దీనియందు నేత్రములలో నీరు దిగివచ్చినవెంటనే బంధనమేర్పడుట బంధనము నజులావ్యాధి వలన యేర్పడనియెడల దీని చిహ్నములు వేరుగా నుండును గాని నజులావ్యాధి లక్షణము కలిగియుండవు. కండ్లుమాత్రము ఆరోగ్యముగా యుండునుగాని దృష్టిమాత్రము సంపూర్ణముగా నశించిపోవును. అనగా నేత్రదృష్టి తగ్గుట బంధనమేర్పడుటవలన కలుగుచున్నది. నేత్రసంబంధమగు ప్రకాశవాహినినాళములయొక్క బంధనము వాపు కలిగించునట్టి వ్యాధులయందు భారము, నొప్పి, కలిగించుచున్నది. మరియు బంధన

మునందు నొప్పిభారము, యేమియు యుండనేరదు. వాపు కంటిదృష్టిని బొత్తిగా నశింపచేయదు మరియు బంధనము వలన నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించుచున్నది.

మరియు నేత్రసంబంధమగు యీగుల్లపొరయొక్క వాపు నశించుటకు కంటిపొరలు రతూబతులు వ్యాధులయందు భిన్నభిన్నములుగా వర్ణించబడియె. ఇప్పుడు యీబంధనము వికతీయు నుపాయములను వర్ణించబడుచున్నవి. నేత్రమునందు నీరు దిగినవెంటనే బంధనమేర్పడిన యెడల దీనిని మారుమారు వసిం అగత్యముగలదు. దీనితో నజులా వ్యాధి బంధనముతో కలుగుచున్నది. ఆబంధనము లేకనే యేర్పడువ్యాధిని కనిపెట్టదగును మొటునినపై వర్ణించియుంటిమి. మరియు ప్రకాశవాహినియొక్క బంధనము నజులా వ్యాధితో యేర్పడినదని సందేహముతోచినచో బంధనము యున్నదా లేక నజులా వ్యాధివలన కలిగిన బంధనము కాదా యను యీరెండు భేదములు తెలియగలవు.

మరియు నేత్రమునందు నజులావ్యాధితోకూడా బంధనము ఏర్పడినచో ప్రథమమున బంధనము విడదీసి పిదప నేత్రమునందుండు నీరు తీసివేయవలెను. దీనియందు భేదము ఏర్పడుచున్నారు. అనగా రోగియొక్క రెండు నేత్రములలో కలిగినయెడల భేదమేర్పడుచున్నది. ఒక కంటియందు నీరుదిగినను, రెండు నేత్రములలో దిగివచ్చినను రోగి ఒక కన్నుమూసి రెండవకన్నుతో చూచినయెడల అనగా నుకబెహబియా పొర అనగా కంటిమూడవపొరయొక్క రంధ్రము పెద్దదిగా యున్నదా లేక చిన్నదిగా యున్నదా యని నిదానించవలెను. కంటి మూడవపొర మిక్కిలి వెడల్పుఅయినచో నేత్రప్రకాశవాహిని ఆరోగ్యముగా యున్నదనియు ఇందు బంధనములేదనియు గ్రహించవలెను. మరియు నిస్సందేహముగా నేత్రమునుండి నీరు విశేషముగా వెడల్పులేనిచో నేత్రప్రకాశవాహిని నాశమునందు బంధనమేర్పడుచున్నదని గ్రహించవలెను. దీని చిన్నకము పూర్ణభేదములుకాదు. యేలననగాయెప్పుడునుదారిబంధిం

చబడనుగానినీరు విక్క బంధనిశేష కారణములవలన కంటిగ్రుడ్డు శాలముగా కనుపించుచుండును. ఒకప్పుడు దుష్ట్రమైన విక్కనై ప్రాణవాయువు దీని వైపు రానియ్యక బంధించునట్టి కారణములవలన కంటియందు నీరుదిగిన కారణమువలన జ్యోతి రాకపోకలమార్గము బంధించబడును. అథవా బంధించకున్నను యీరెంటియొక్క పూర్ణభేదము తెలియుటలేదు. ఎందుకనగా రోగికి ఒకేకన్ను యున్నయెడల యెటుంభేదముగ్రహించనగును. కాబట్టి యీరోగికి భోజనము, ఔషధములయందు సౌమ్యముగువానిని యుపయోగించవలెను. మరియు, ఒకేమూ స్తరు ప్రశ్నము చేయుము. ప్రకటనమేమనగా రెండవకన్ను మూయబడు సమయమందు నేత్రఛిద్రము వెడల్పుఅయినను దీనికారణము మూయబడిన నేత్రముయొక్క ప్రాణవాయువు విప్పియున్న నేత్రమువైపున వెళ్ళిపోవుచున్నదనియు, జ్యోతి రాకపోకల రంధ్రమునందు విశాలముగా కనుపించుచున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు నీళ్ళయొక్క దిక్కదనము ప్రాణవాయువు వెడలునట్టి కారణమువలన నేత్రఛిద్రము విశాలముగా కనుపించకుండినచో యీదశయందు నేత్రరంధ్రము విశాలము జెందకుండిన నేత్రముయొక్క గుల్లనరమునందు అనగా నేత్రజ్యోతియందు స్థానము. ఆస్థానముయొక్క మార్గము నిలిచిపోయినదని యున్నటికి చెప్పకూడదు. అనగా ఇందులో అర్థము నేత్రములో నీరుదిగి వచ్చుటవల్ల యీఅంశము సమ్మతిగా యున్నది. మరియు నేత్రమునందు గలనీరు తీయవలెననిచో ప్రథమమునందు మెదడును, శుద్ధిపరచునట్టి సాధనములను చేయవలెను. మరియు బంధించబడిన మార్గములను విడదీయునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. యిట్లు యుపయోగించుటవలన బంధించబడిన మార్గమునందుండునట్టి దోషములను హరించి మార్గమును విడదీయును. మరియు కంటినీరును తీయుటకు లాభములుగును. అప్పుడప్పుడు అక్షిరోగచికిత్సకుడు బాధనమును దూరపరచనికే నజాలానీరును తీసినను, దానిని నేత్రఛిద్రమునుండి తొలగించినను . నేత్రదృష్టి కలుగనియెడల నేత్రముయొ

క్క ప్రకాశవాహిని నాళము బంధింపబడినదని గ్రహించవలెను. మరియు విశేషకాలము తరువాత కంటియందు అనగా నేత్రమునుండి నీరు తీయబడి యింతకాలము వ్యవధియయిన రోగికి ఔషధములతో శుభ్రత నొందింపగలిగినచో ప్రకాశవాహిని నాళముయొక్క బంధనము అనగా పిటిక విడదీయుటకు ఉపాయము చేయవలెను. యిందువలన నేత్రదృష్టి స్వస్థతనొందును.

—ప్రకాశవాహిని పిటికె యొక్క చికిత్స—

రోగారంభమునందు కోకాయ మాత్రలుగాని యారజ్ఫైకరా మాత్రలుగాని లేక యిట్టి స్వాభావికముగల ఇతర ఔషధములుగాని మలమును వెడలించుటకై వుపయోగించవలెను. నేత్రరోగములయందు చేయవలసిన శిరాచ్ఛేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు, కణతలపై జలగలను బట్టించి రక్తమును తీసివేయవలెను. మలమును పాదములయందు చేర్చవలెను.

జులక్ అనగా పిల్లికండ్లు కలుగుటకు లక్షణములు

మనుష్యుని యొక్క కంటిపాప పిల్లికన్నుతో సదృశముగా తెల్లగానుండును. దీనిని కంజీ అందురు. యిది రెండు విధములుగానుండును. (1) జన్మనుండియు, (2) జన్మించిన తదుపరియు కలుగుచున్నది. మరి పిల్లికన్ను కలుగుటకు యేడుప్రధానకారణములు గలవు (1) చూచునట్టి శక్తియొక్క విశేషత్వమువలన (2) స్వచ్ఛత ప్రకాశగవలన (3) రతూబతెజలైదియా అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరు విశేషమగుటవలన (4) రతూబతె జలైదియా యున్నతముగా పెరుగుటవలన (5) రతూబతె జలైదియాయొక్క న్యూనతవలన (6) రతూబతెజలైదియా స్వచ్ఛతవలన (7) ఇః బియాపార నలువు తగ్గుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు, జన్మించిన తరువాత పిల్లికండ్లు కలుగుటకు మూడు కారణములుగలవు. (1) రతూబతెజలైదియా వున్నతమగుటవలన

అనగా రతూబతెజులైదియా ఉష్ణగమగుటకు కారణమేనగా రతూబతెజులైదియా పెరుగుటయు లేక సంబిగా మరియు, ముసిమియాపొరలు వాచుట అనగా వుబ్బుటవలన అన్వాకు రతూబతు జాజాజియా విశాలమైగాని లేక వుక్తపొరలలో నావు ఉత్పన్నమైగాని రతూబత్ జులైదియా అణగిపోవుచున్నది మరియు, బైటివైపుకు వుబుకుచున్నది. యీ కారణములవలన కంటి గుడ్డుయొక్క రంగు పిల్లికన్నురంగువలె కనుపించుచున్నది. మరియు, రతూబతెజులైదియా బైటివైపుకు నుబుకుటవలన యిట్లు సంభవించుచున్నది మరియు, దీనిలక్షణములు చికిత్స కారణములు నేత్రసంబధమగు పొరలయొక్క రోగములయందు వర్ణించబడియె. అవశ్యకతాను సారముగా నేత్రపొరల రోగములలో చూచి గ్రహించవలెను మరియు, పిల్లికన్ను కలుగుటకు రతూబతెజులైదియా ఉష్ణతమగునట్టి కారణములవలన కలుగుచున్నది. యీరతూబతు యెత్తగుటకు కారణము ప్రకృతియందు శీతప్రకోపముండినచో చేదు బాదంనూనె, ఆముదము, గార్నూనె, అనగా యిది బహుగొప్ప వృక్షమునుండి వచ్చునట్టి తైలముయొక్క పేరు యీ తైలములను ముక్కులో వేయవలెను. మరియు, గుణకరమగు ఔషధములు అనగా శాతసక్, పిప్పళ్ళు, కరక్కాయలు యీవస్తువులనునీళ్ళతో అరగదీసినేత్రములలో వేయవలెను.

మరియు వుష్ణప్రకృతి అయినచో చల్లనిఔషధములు అనగా తుమ్మజిగురు, మరియు చల్లని తైలములను నశ్యముచేయవలెను. నల్లనురుమా తవాషీరినేత్రములలో వేయవలెను. యెందుకనగా నిద చెమ్మను ఆర్చివేయును, మరియు గుల్ రోగన్ నశ్యముచేయవలెను.

మరియు రోగకారణము జలుబువలనగాని వుష్ణమువలనగాని కలిగినను వుపయోగించవచ్చును.

—(2)పిల్లికన్ను కలుగుటకులక్షణములు—

(2) నేత్రసంబంధమగు మూడవపొరయొక్క వ్రికృతి చిక్కని రతూబల్ వలన మారిపోవును. యీకారణమువలన దీనినలువురంగు

యావత్తు నశించును. ఈవిషయమునందు బాలురదశ గ్రహించబడు
చున్నది. కాబట్టి అనేకపిల్లలు యౌవనమగుటకు ముందు రతూబతుయొ
క్క విశేషత్వము అపక్వమగుటవలన పిల్లికన్నువలె అగుచున్నవి. ఈ
సమయము తరుణ అవస్థయందు కలుగుచున్నది. మరియు వుష్ణము
ప్రబలమగుచున్నది. అట్టిస్థితియందు నేత్రముయొక్క యుక్త రతూబతు
లనుండి కొద్దిభాగము స్వయముగా వెడలబడుచున్నది. శేషించినది
మందిభోజనమువలన కంటిగ్రుడ్డుయొక్క రంగును నల్లగా మార్చివేయు
ను. మరియు యారోగ్యఅసాధ్యముగా యుండును. షికందరు గారు తన
వైద్యగ్రంథమునందు వర్ణించినదేమనగా పిల్లికన్ను కలిగించునట్టి వ్యా
ధి బకనుల్ యె అనగా కంటిలో తెల్లగా మచ్చవలె కలుగుచుండును.
ఈవ్యాధులలో కొన్ని నజులాకారణమువలన కలుగుచున్నవి. దృష్టి
భంగమగుట నజులానీరు తీయుటవలన యీవ్యాధికూడా నశించుచు
న్నది గాన యిది నజులావ్యాధి భేదమని గ్రహించవలెను. మరియు నే
త్రములయెదుట దోమలు మొదలగునవి యెగురుచుండునటుల కనుపిం
చుచుండును.

పిల్లికన్ను కలుగుటకు చికిత్స.

పుష్టికారకా అయారజాత్ అను ఔషధములతో మలమును
వెడలించవలెను. అనగా అయారజ్ జాలినూస్, అయారజ్ లుకాజియా
మరియు యిటువంటి స్వభావికముగల ఔషధములను వుపయోగించి
మలమును వెడలించవలెను. గండూషములు చేయించవలెను. గండూ
షములు చేయుటవలన మలమునుండి మెదడును స్వస్థతపరచును. మరి
యు తుమ్మును కలిగించుటకై వుష్ణముగు ఔషధములతో నశ్యము
చేయించవలెను. ప్రకృతిని స్థిరపరచుటకై వుష్ణముగు మాజూంలు యివ్వ
వలెను. మరియు కుంకుమపువ్వును మెత్తగానూరి నేత్రములలో వేయ
వలెను. కుంకుమపువ్వు తైలము కంటిగ్రుడ్డును నలుపుచేయుట యందు
ప్రధానమైనదని గ్రహించవలెను. ఒకానొక కారణమువలన పిల్లికన్ను

కలిగినను వచ్చిచేదుపుచ్చకాయలో నల్లానునానవేసి కంటిలో లేపనము చేయుటవలన కుంకుమపువ్వువలె గుణదాయకమగును. యిది పిల్లికన్నును నలువుచేయునని వైద్యులు వచించిరి.

(8) పిల్లి కన్ను లక్షణములు

(8) వర్ణమునొందిన రతూబత్ నుండి పావయందు రంగుకలుగుచున్నది. అనగా కరిగిన కారణమువలన పిల్లికన్నువలె కనుపించుచున్నది తరువాత ఘాస్ఫూస్ యొక్క స్వరూపమును కనపరచుచున్నది. అట్టి స్థితియందు దీనియొక్క రతూబత్ అనగా నీరు నష్టమగుచున్నది. అనగా దీనిలో శుష్కత్వము చేరియుండినచో అందు స్వచ్ఛత హెచ్చుచున్నది. యీకారణమువలన వృద్ధుల నేత్రములు పిల్లికండ్లుగలవానివలె శుష్కత్వరోగమునందు చేరుచున్నవి. నిజరతూబత్ నష్టము నొందుట వలన కాంజీరోగము అనగా పిల్లికండ్లు కలుగుచున్నవి. ఈకారణము వలన యిట్టిరోగము కిగ్నియా అనగా నేత్రసంబంధమగు రెండవపొర మారుచున్నది. మరియు నేత్రదృష్టిని బొత్తిగా నశింపజేయుచున్నది. వైద్యవరులు దీనినికూడా నజులాప్రకారాంతమునందు లెక్కించుచున్నారు. యద్యాపి యీరోగము ప్రారంభమునందు శుష్కత్వము వలన నుత్పన్నమగుచున్నది. యెటులననగా బిగించుట వుబుకుటవలన ఇస్తిస్కాయ, తబలి అనగా జలబాధమునందు భావించుచున్నారు. మరియు కడుపుబ్బుటయందు నిల్పుంచుటకు యేమియు సాధ్యపడదు. అని భావము. మరియు యీపిల్లికండ్లుగల వ్యాధియందు నజులావలన కలిగిన పిల్లికండ్లయందు భేదముకలదు. అనగా యింమ నేత్రముముందు దోమలు మొదలగు చిన్న చిన్న పురుగులు యెగురుచున్నట్లు కనుపించచుండును. మరియు కంటిలోనుండి నీరుతీయుట బాగుచేయుటకూడా యిందు యేమి ప్రయోజనములేదు. మరియు నేత్రము చిక్కుటకూడా శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన కలుగుచున్నది. (చికిత్స) యెట్లు వీలుకలుగునో అటుల చెమ్మను కలిగించుటకు పరిశ్రమచేయవలెను.

దృష్టి దుర్బలము నొందునట్టి లక్షణములు.

దృష్టియందు వుపద్రవము సంభవించును. అనగా ప్రత్యేకముగు వస్తువులెటులనున్నదో అట్టినిజస్వరూపముతో కనుపించకుండును. ఇతర మునుండి దృష్టిపని చేయజాలకుండును. బాగుగా నిధానించిచూచినచో ప్రత్యేకసమీపమునందుండు వస్తువు చక్కగా కనుపించుచుండుగాని చిన్నవస్తువు పెద్దదిగను పెద్దవస్తువు చిన్నదిగను ఆకుపచ్చరంగుగల వస్తువు నల్లగను నల్లనివస్తువు ఆకుపచ్చగను చక్కనివస్తువు వంకరగను వంకరగానుండువస్తువు చక్కగను కనుపించుచుండును. యీమొదలగు యీ వస్తు కారణములు నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందుటవలన కలుగునని తాత్పర్యము. మరియు నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందుటకు పన్నెండు కారణములు గలవు.

మొదటి కారణము.

(1) చల్లని చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి దోషయుక్త కంటియొక్క దర్శనశక్తిని దోషకారణమువలన చిక్కపరచును. పిమ్మట ప్రాణవాయువుయొక్క ప్రకృతిని భంగపరచుటవలన నేత్రసంబంధమగు కార్యములయందు మూర్ఛనొందించునట్టి కారణములవలన నేత్రదృష్టియందు దుర్బలము ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని చిహ్నములు అనగా నేత్రములనుండి చిక్కనినీరు కొద్దికొద్దిగా స్రవించనారంభించుట నేత్రకోలకులయందు కొద్దిగా మలమువచ్చి నిలుచుట, ఆరోగ్యదశకంటె యెందు నేత్రములు పెద్దవిగా కనుపించుట, నిద్రించినతదుపరి ముఖ్యముగా అజీర్ణదశయందును, ఆమాశయమునందు భోజనపదార్థములు చెడిపోవు సమయమునందు నేత్రదృష్టియొక్క దుర్బలత్వము హెచ్చుచుండుట, యీమొదలగు కారణములవలన యెందు దుర్బలముయొక్క కారణమువలన ప్రాణవాయువు చిక్కపరచును. మరియు దృష్టియొక్క కార్యములయందు మూర్ఛను కలిగించును. కాబట్టి యేవస్తువును చూచినను

దానిపూర్వదశ తెలియకుండును. మరియు బాహ్యమునుండి కర్నియా పొరయందున్ను, రక్తూబతైజియాయందు చిక్కదనము ప్రత్యక్షముగు చుండును. చిక్కదనము కలుగుటవలన కంటిపాప కనుపించజాలదు. చిక్కదనము కేవలము నేత్రఛిద్రము ముందుయున్నచో నలువు, రక్తూబత్ బైజియాయందు యున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు నేత్రసంబంధముగు రెండవపొర యావత్తుభాగములయందు కనుపించనిచో కంటి రెండవపొర యందున్ను, రక్తూబతైజియా యందుకూడా యున్నదని గ్రహించవలెను.

—నేత్రదృష్టి దుర్బల చికిత్స—

మొదటనందుండు మలము వెడలించుటకై విరోచనఔషధములను యివ్వవలెను. మరియు, వుచితముగు వస్తువుల కషాయములతో గండూషములు మొదలగువవి మిక్కిలి చేయించవలెను. అనగా వస, రూమిమస్తకి నమలించవలెను. మలము వెడలించినతరువాత బానలిఖూన్ మముసిక్ అనగా సురుమా, రోశనాయీ కబీర అనగా యిది ఒకవిధముగు సురుమా. యీసురుమాలను నేత్రములలో వేయవలెను.

—(2) దృష్టిబంగ లక్షణములు—

దోషరహితముగు జలుబు దృష్టప్రకృతి దుర్బలమునకు కారణమగును. దీనిచిన్నెములు నేత్రములు ఆరోగ్యదశకంటె చిన్నవిగానుండుటవలన జలుబు రక్తూబతులు అనగా నీళ్ళను చేర్చుచుండును. మరియు, రక్తూబతు భాగములు నేత్రములను బిగించుచుండును. కన్ను ఆలశ్యముగా తిరుగుట కండ్లయందు చెరుపు సంభవించుట యీ మొదలగు చిన్నెములు కలిగియుండును.

—2 వ. దృష్టి దుర్బలచికిత్స—

మొదట ఆరోగ్యమునొందుటకై పూరేకుక్షీ మాంసము కోడిమాంసము వేయించి, ధనియాలు, దాల్చినిచెక్క, చెనగపప్పుచేర్చి వుడికించియిప్పించవలెను. మరియు, తురకవేపనూనె, చంబేలితైలమును

ముక్కులో వేయవలెను. వష్ణగుణము కలిగించు పట్టిమూలికలను నీళ్లలో వేసి కషాయముకాచి ఆవిరి పట్టించవలెను. యీ ఆవిరివలన చెమట పట్టుట వుచితమని తోచినచో ఆవిరిపట్టునప్పుడు బట్టకప్పవలెను. మరియు యీకషాయముతో రోగి సర్వాంగములకు ఆవిరి తగులునటుల ఆవిరి పట్టవలెను. చెవులు మొదలగు ముఖ్య అంగములకు యెల్లప్పుడు ఆవిరి పట్టవలెను. మరియు శియాఫె అజఫరున్న శియాఫే అజకరు మొదలగు ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను.

శియాఫ్ అస్ఫర్ చేయుక్రమము

కరక్కాయలు, మైలుతుత్తము, తెల్లమిరియాలు, తుమ్మజిగురు యివిప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు. కుంకుమపువ్వు, 8న్నర మాషములు. యీఅయిదువస్తువులను దంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి పరిశుభ్రమగు పచ్చిసోపునసముతో నూరి కసికెలుచేసి యుంచుకో వలెను.

శియాఫెఅజఖర్ (చెమ్మగిలు కసికెలు) చేయువిధానము

జాంగలివచ్చ 10న్నర మాషములు. పేల్చినపచ్చపటిక 21 మాషములు. సముద్రలవణము, సముద్రపు నురుగు యెర్రవారిదళము యివి ప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు. నవాసారము 1½ మాషములు. రాతిపువ్వు 4న్నర మాషములు. యీ ఔషధవస్తువులలోనుండి రాతిపువ్వు మాత్రము పరిశుభ్రమగు సదాపాకునసముతో భావనచేసి తక్కినవస్తువులనుదంచి చూర్ణించి ఒకటిగా చేర్చుకొని కసికెలుచేసికొనవలెను.

3 నేత్రదృష్టి నశించు లక్షణములు.

ఈవ్యాధిదోషయుక్తముగు ధష్ణప్రకృతి దౌర్బల్యము నొందునట్టి కారణమువలన కలుగుచున్నది దీనివలన నేత్రములు వుబ్బి యెఱ్ఱనై వేడిగానుండును. అనగా నేత్రములు వుష్ణసంబంధమగు రతూబతు అనగా నీరును వుడికించివేయును. వాటిని హెచ్చుచేయును. ఈ

కారణములవలన నేత్రసంబంధమగు సిరలు బంధనములు బిగించబడి పెరుగు చున్నవి. నేత్రదృష్టిచెడిపోవుచున్నది.

3 నేత్రదృష్టి నశించుటకు చికిత్స.

రక్తము విశేషముగా యున్నచో శిరావేదనము చేయవలెను మరియు కరక్కాయ కషాయమునుయిచ్చి కోష్ఠమును మృదువరచవలెను. మరియు నీరుల్లి గంధవా మొదలగు మాంసాహారమును తీక్ష్ణమగు లవణపదార్థములు యెన్నడును సేవించకూడదు సామాన్యముగా విరోచన మైన తరువాత కండ్లనుండి నీరు స్రవించుటకై నీరు స్రవింపజేయునట్టి ఔషధములు ప్రయోగించవలెను. అనగా బరూదహాసర్మీరా మొదలు గాగల ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను.

బరూదహాసర్మీరా చేయుక్రమము.

మైలతుత్తమును మెత్తగానూరి పుల్లనిద్రాక్షపండ్లరసమునందు భావనచేసి నీడనుయెండించి అరిగి నూరి వస్త్రగాలితమొనరించి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు మైలతుత్తముతో కూడా ఔషధముల ను చేర్చవలెనని ఖరాబాదన్యందు వ్రాయబడియున్నది.

4 దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు.

సాధారణఉష్ణప్రకృతి మిక్కిలి ఉష్ణమును బొందినచో నేత్రఅంగము లయందు ఉష్ణము కలిగించి నేత్రసంబంధములు రతూబతులను యెండించివేయును. ఈ కారణమువలన దూరపు చూపు కనుపించకుండును. దీని చిహ్నములు కన్నుచిన్నదై లోభాగమునకు లాగుకొనిపోవుచున్నది. మరియు నేత్రములు ముక్కునుండి రతూబతు అనగా నీరు తక్కువగా వెడలుచుండును. ఆకలి కలుగునప్పుడున్న ఉష్ణముగానుండునప్పుడు నేత్రదృష్టి మిక్కిలి దుర్బలము నొందుచుండును. మరియు భుజించినపిమ్మట నిద్రించినతరువాత దృష్టిదుర్బలత్వము తగ్గుచుండును.

4 దృష్టిభంగరోగచికిత్స

తెమ్మ జలుబు కలిగించునట్టి సహాయములను చేయవలెను.

ఈవస్తువులను అనేకపర్యాయములు చెప్పియున్నాను. మరియు చెమ్మ కలిగించునట్టి చల్లని తైలములను అనగా బనప్షాతైలము, కలువపూలతైలము, మొదలగునవి తలయందు లేపనము చేయవలెను. యీతైలములతో నశ్యము చేయవలెను. మరియు తియ్యబాదంనూనె నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు ఆడశిశువుకన్న తల్లిపాలు నేత్రములలో పిండవలెను. మరియు సారాయిలో విశేషముగా నీళ్లుకలిపి పానమొనరించవలెను. సారాయిలో నీళ్ళువిశేషముగా కలుపుటవలన శరీరమునందు చెమ్మ విశేషముగా చేరును. వృష్ణము మిక్కిలి స్వల్పముగా వుత్పన్నమగుచున్నది.

5 దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు.

నేత్రములో యేవిధమగు వ్యాధిలేకుండును గాని రోగము ఆమాశయమునందు వుత్పన్నమగును. దీనివలన చిక్కని ఆవిరివరమాణువులు లేచి మెదడునందుచే నేత్రములందుగల దృష్టిని దుర్బలము నొందించును. దీని చిహ్నములు ప్రతిసమయమునందు దుర్బలము యుండనేరదు గాని అజీర్ణదశయందు వుత్పన్నమగును. మరియు ఆకలిగా నుండునప్పుడు దుర్బలత్వము మిక్కిలి నశించును.

(5) దృష్టిభంగచికిత్స

ఆమాశయమునందు మలమునిండి యున్నయెడల, ఆమలమును తీసివేయునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. మరియు లాభదాయకమగు ఉచితమగు జవారిశలతో ఆమాశయమునకు పుష్టికలిగించవలెను.

(6) దృష్టిభంగ లక్షణములు.

(6) ఈరోగమునందు స్వాభావికమగు వృష్ణము దుర్బలము నొందిన కారణమువలన గుల్లనరములయొక్క రతూబతు అనగా నీరు వశ్యమగుటకున్ను, స్థిరపడుటకున్ను హానికలిగి చెడిపోవును. ఇట్టితరి దూషితమగు ఆవిరివరమాణువులు వృద్ధినొంది మెదడునందుగల ప్రకృతి, జ్ఞానశక్తియందు దుర్బలము కలిగించును. యీవిధమగు వ్యాధి మిక్కిలి

వృద్ధులకు కలుగుచున్నది. యెందుకనగా నష్టమగువస్తువు తిరిగి బాగువ డుట వృద్ధుల వికృతియందు అసంభవము. కాబట్టి యీవిధమగు రోగ మునకు వైద్యవరులు చికిత్సచెప్పరైరి. యీరోగమునకు దుశ్చికిత్సఅని గ్రహించి చికిత్స చేయకపోవుటవలన రోగము క్రమేణ వృద్ధిజెందు చుండును.

(6) దృష్టిభంగచికిత్స

మొదపునందుగల మలమును వెడలించి శుభ్రపరుచవలెను. మ లము నశించినవెనుక శాతసబ్, సముద్రపునురుగు, కరక్కాయబెరడు నూరి నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన నేత్రములు పరిశుభ్రతనొం దును. మలము నేత్రములనుండి వెడలిపోవును. మరియు సురుమా మైల తుత్తం మొదలగునట్టి స్వభావికమగు అన్యవస్తువులను నేత్రములలో వే యుటవలన నేత్రములకు బలము కలిగించును.

(సూచనీయము) నేత్రదృష్టి దుర్బలముకలుగునట్టి వ్యాధి వృద్ధు లకు విశేషముగా కలుగుచుండును కాబట్టి వీరికెన్నడా చికిత్స చేయం జనదు. యెందుకనగా యిట్టివ్యాధికి ఔషధములేదు. కేవలము వృద్ధు లకు కలుగు వ్యాధికిమాత్రము ఔషధము లేదనుట దీనికారణముకూడా చెప్పబడియె.

(7) దృష్టిభంగ లక్షణములు.

(7) రతూబతెజులైదియా యందు చిక్కదనముకలిగి స్వచ్ఛ త్వము తగ్గినయెడల నేత్రజ్యోతిని రతూబతెజులైదియానుండి బైటికిరాని య్యకుండును. మరియు రతూబతులయొక్క నీడ యిందుపై చక్కగా అల్లుకొని యుండుటవలన బాధకలిగించును. మరియు,రతూబతెబైజి యా చిక్కబడుటకు మూడుకారణములు గలవు.

(1) వాతకారక దోషము శరీరమునందు విశేషించి ఆదోషము లములో వాతముయొక్క చిక్కని నల్లపరమాణువులు మెదడుపై కెక్కి

అచ్చటనుండి క్రిందికి రతూబతెబైజియాలో ఖలీభవించిపోవును. యీ పరమాణువుల చిక్కదనముయొక్క కారణమువలన రతూబతెబైజియాను మలినపరచును.

(2) స్త్రీసంగమము యొక్క విశేషత్వముగల కారణమువలన భోజనసారభాగముల సర్వశరీరమునుండియు విశేషముగా మెదడునుండి వెడలిపోవుచున్నయెడల మెదడునందు మిక్కిలి శుష్కత్వము ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా నేత్రసంబంధమగు చెమ్మజలము ఆరిపోవును. యీ చెమ్మ మెదడునందుగల చెమ్మనుండి నేత్రములోనికి వచ్చుచున్నది. కాబట్టి యిట్టి సమయమునందు మెదడు శుష్కత్వము నొందుచున్నది. వెంటనే రతూబతెబైజియా మందువబడి చిక్కబడుచున్నది. అనగా యీ రతూబతు ప్రకాశము స్నిగ్ధత్వము తగ్గిపోవును. మరియు శుష్కత్వము అధికమైనచో కండ్లు యేమి కనుపించకుండును. శుష్కత్వము తక్కువగానున్నచో ఒకవస్తువు తక్కువగా నల్లగుడ్డ నేత్రములపై కట్టినటుల కనుపించును.

(3) భోజనపానాదులలో కుపత్యమగు వస్తువులను భుజించుట వలనగాని లేక యెల్లప్పుడు రాత్రివేళభుజించుటవలన అజీర్ణము సంప్రాప్తమై ఆఅజీర్ణకారణమువలనగాని లేక అన్నము పచనమగుకారణము వలన శరీరమునందు విశేష చెమ్మ ఉత్పన్నమై రతూబతెజులైదియాను చెరచివేయును. ఈ కారణమువలన దుర్బలము సంభవించును. దీని లక్షణములు రోగికి తన కండ్లయెదుట ఒకనల్లని తెరయున్నటుల కనుపించుచుండును. ఆకాశమువైపు చూచిన దానికంటె పృథ్వివైపు చూచిన యెడల చూపునందు మిక్కిలి ప్రకాశము స్వచ్ఛము గానుండును. యెందుకనగా బహుశా రోగులకు నేత్రములయందు రతూబతెబైజియా చిక్కబడి భూమియొక్క హీనపరమాణువులు కలియుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీపరమాణువుల ప్రకోపము క్రిందివైపు కలుగుచుండును. యీ దశయందు నేత్రములు క్రింది

చూచుటవలన దిక్కదనము కలుగును. నేత్రములు ఆకాశముపైవు చూచుటవలన దిక్కదనము లేకుండును. మరియు, స్త్రీసంగమము యొక్క విశేషత్వమువలన కలుగుచున్నది. దీని హేతువు ప్రకటన మగుచున్నది.

(7) నేత్రదృష్టిబంగ చికిత్స.

ఈవ్యాధిగల రోగి ప్రకృతియందు మలవిశేషత్వము యీదిక్కదనమునకు కారణమైన యెడల ఆకాశవల్లి, గారిఖూన్ కషాయములను పానముచేసి మలమును తీసివేయవలెను. మరియు, హానికరమగు వస్తుశేవన మానివేయవలెను. మరియు, స్త్రీసంగమమువలన యీ దిక్కదనముకలుగుటకు కారణమైనచో చెమ్మను కలిగించుటకు పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు, స్త్రీసంగమము వర్జించవలెను. మరియు, మలమును వెడలించునట్టి అన్ని విధములగు వస్తువులతో సావధానుడై యుండవలెను. అనగా రోగానుసారముగా చికిత్సచేయవలెననుట. మరియు, శుష్కత్వమును కలిగించుటయందుగాని చెమ్మను కలించుటయందుగాని జాగ్రత వహించవలెనని అభిప్రాయము.

(8) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు

(8) రతూబతె జలీదియా దిక్కబడుటవలన నేత్రదృష్టి దుర్బలమునొందును. మరియు, యీ చెమ్మయందు దిక్కదనము వాతదోషముయొక్క ఉల్లిన చెమ్మవచ్చి చేరుటవలన కలుగుచుండును. యిది మెదడునందు ప్రవేశించనారంభించును. యిందు కొంతరతూబత్ జలీదియాపై వచ్చుచుండును. దీని చిన్నములు రతూబతె జలీదియా దిక్కనగుచున్నది. అనగా ఒకేపరియాయము నేత్రములలో నలుపు ప్రబలమగును. మరియు, ప్రత్యక్షమగు రూపములను చూచుటకు ఆవస్తువుల చాయ దీనియందు పడకుండును యిది తప్ప నేత్రములో నజులాగాని ఛిద్రము విశాలత్వము నొందుట మొదలగునవి యేమియు, కలుగకుండును.

అట్టి స్థితియందు వాతము ఔషధములతో నశింపచేయు నుపాయములను చేసిన యెడల కంటినీరునందు ప్రకాశమువచ్చును చీకటి తగ్గిపోవును.

(8) నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స

ఈరోగమునందు వాతనాశనమగు మంచి భోజనములు వుచితమగును. మరియు, రతూబతె జలీదియా, రతూబతె బైజియాయొక్క చికిత్సనగు కారణము వర్ణనము. వాటివిషయములో విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె.

(9) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు

(9) ఈవ్యాధియందు ప్రత్యేకవస్తువు తన ప్రమాణముకంటె చిన్నదిగా తోచిన యెడల నిదినమీావమునందుండినను దూరమునందుండినను చిన్నదిగా కానబడును. కాబట్టి మిక్కిలి దూరమునందుండియు, పెద్దవస్తువు చిన్నదిగాక కనుపించినటుల తోచుచున్నది. యిట్లు కనుపించుటకు కారణమేమనగా ప్రకాశవాహిని నాళము అణగిపోవును.

మరియు చిన్నదగును. ఇట్లు అణగిపోవుటకు బిగిచిపోవుటకు మూడుకారణములు గలవు. (1) వాపు. (2) బంధనము (3) శుష్కత్వము మొదలగునవి నేత్రప్రకాశవాహిని నాళము బిగిచిపోయినచో స్వభావిక ప్రకాశము తననిజదశయందు ప్రవహించకుండును. దీని మార్గము యెంత చిన్నదగునో అంతచిన్నిదగుచుండును. యీకారణమువలన ప్రత్యేకవస్తువు తననిజ ప్రమాణముకంటెచిన్నదిగాకనుపించును. అచ్చట భేదమేమనగా నేత్రదృష్టి సూక్ష్మమగుట నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగుటవలన యిట్లు కలుగుచున్నది. మరియునేత్రముయొక్క ప్రకాశవాహిని నాళము చిన్నదగుటవలన యిట్లు కలిగినవలన యిట్లు కలుగుచున్నది. అనగా యిది కంటిమూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగుకారణమువలన దృష్టి చిన్నదైనయెడల యిందుప్రత్యేకవస్తువు తననిజదశయందు కనుపించుచున్నది. యేలననగా దృష్టికంటిరంధ్రమునం

దు కొద్ది స్థానముగుటవలన విశేషముగా ముడుచుకొని కొద్దియగుచున్నది. అప్పుడుస్థానముమారి రెండునాళములు కలియునట్టిస్థానము అనగా ముజమెయున్నారునందు చేరుచున్నది. యీచేరునట్టి స్థలమునకుజ్యోతిసంగమము అందుదు. మరియు తిరిగి తన స్వభావికదశయందు వచ్చుచుండును. యీకారణమువలన జీవనరము ఆరోగ్యముగా నుండును కాబట్టి ప్రత్యేకవస్తువు తన ప్రమాణముగా కనుపించుచుండును.

(9) నేత్రదృష్టి భంగచికిత్స.

ఈనరము అణగిపోవు కారణము శుష్కత్వమైనయెడల బిగించి నరమును అణచును. మరియు దీనిగుల్లనరములను జంటముడివేసి బంధించును. యిటుల బంధించుటవలన బొత్తిగా బంధింపబడినయెడల చెమ్మను కలిగించునట్టి యత్నమును చేయువలెను. యిచ్చట సామాన్యముగా గ్రహించవలసిన అంశమేమనగా వృక్తచెమ్మ వాపును కలిగించినదా లేదా అను సందేహము కలుగవలెను. చెమ్మయొక్క మలము వాపుకలుగనిదే అయినచో జీవనరమునందు నిస్సత్తువయుండును. మరియు ఈ కారణమువలన దీనిని కొన్నిభాగములు ఒకటికొకటి జీవనరముయొక్క మార్గములు బొత్తిగా బంధించకుండా కలిసిపోవును. యేలననగా యివి ఒకటికొకటి బంధించబడినచో యీస్థితియందు అవశ్యముగా అంధత్వము సంభవించును. యెటులననగా నజులాప్యాధి అంతమునందు వర్ణించబడియున్నది. మరియు ఆచెమ్మ వాపుకలిగించినచో సమీపమునందుండు అంగములు తెల్లని నరముయొక్క భాగములను నరముయొక్క మార్గములను బిగించి వేయుచున్నది.

(10) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు

యిందు చిన్నవస్తువు పెద్దదిగా కనుపించును. ఆవస్తువు దగ్గరగానున్నను లేక దూరముగానున్నను పెద్దదిగా కనుపించును. యెందుకనగా ఆవస్తువు మిక్కిలి సమీపమునందున్నచో ప్రత్యేకముగా మనుష్యునకు చూపుము అనగా ఉంగరము నేత్రమునకు మిక్కిలి సమీప

మునందుంచినచో కంకణముతో సమానముగా యుండునటుల కనబడు చుండును. చిన్నవస్తువు మధ్యమునందుండిగాని దూరమునందుండిగాని పెద్దదిగా కనుపించినచో చెమ్మ, చిక్కబడు కారణమువలన కలుగునని తెలిసేది. మరియు, శుభ్రమగు శరీరసీళ్ళు బిళ్లూరిచూపు అద్దమువలె దృష్టి దుర్భేద్యపదార్థమువలె మధ్యమునందు ఆటంకమగును. అప్పుడు శరీరకారణమువలన నేత్రజ్యోతి వంకరగును. మరియు, జ్యోతివంకరై దానికారణములు ప్రత్యేకవంకరై శక్తిగ్రహించిన యెడల ప్రత్యేక వస్తువు పెద్దదిగా కనుపించ నారంభించును. యీ కారణమువలన చలి కాలమునందు తారాగణఖాలి అధిక మగుటవలన పెద్దవిగా కనుపించు చుండును. మరియు, యెప్పుడు నీళ్ళయొక్క చుట్టుప్రదేశమునందు స్వచ్ఛ ముగా అక్షరములుఅద్దముక్రింద పెద్దవిగాతోచుచుండును. యింతవరకు కూడా వైద్యవరులు యిందువలన నేత్రదృష్టి యొక్క దుర్బలత్వము నందు అద్దములను వుపయోగించునటుల ఆజ్ఞాపించిరి.

(10) దృష్టిభంగచికిత్స.

అమాశయమును, శరీరమునుమలమునుండిశుభ్రతనొందించుటకై అయారజ్ యివ్వవలెను. దీనివలన రోగమును పుట్టించుటకు కారణము చెమ్మ అయినయెడల ఆచెమ్మ నశించిపోవును. పిమ్మట నేత్రపొరను స్వచ్ఛత నొందించుటకున్ను, నేత్రమునందుండి నీరు స్రవింపజేయుటకున్ను సురుమా అనగా బాసలిఖూర్. మరియు దీనికి సమానమగు యితర సురుమాలు కండ్లలో పెట్టవలెను. దీనివలన అచ్చట మధ్యనున్న ఆవిరిగల వస్తువు యావత్తు నశించిపోవును.

(11) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు.

ఆరోగ్యదినములలో యెంతదూరమునుండి నేత్రములయొక్క శక్తి చక్కగా చూచుచుండునది చక్కగాకనిపెట్టలేక పోవును. మరియు దుర్బలము కలిగినప్పుడు సమీపమునందు యేవిధమగు హానికలుగని యెడల నేత్రములయందు చూచునట్టిశక్తి కొంచెము వలచబడుచున్న

కారణమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను. అనగా దూరమువరకు దృష్టియొక్క నిజదశాను కూలముగా తిరుగజాలక అల్లుకొనుచున్నది. దీనికార్యములలో దుర్బలత్వము న్యూనతవచ్చుచున్నది. కాబట్టి యీ వ్యాధి కుదురుట దుర్లభము

(11) నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స

శరీరమునందు చెమ్మను కలిగించుటకై మేకగొర్రెపిల్లలమాంసము, కోడిమాంసమును వేయించిన కోడిగ్రుడ్లు భుజించవలెను. గోరువెచ్చని మంచినీళ్ళతో శరీరప్రక్షాళనము చేయవలెను. మరియు, స్నానమునుకూడా చేయవచ్చును. చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములు అనగా కలువపూల తైలము సొరగింజలతైలము మొదలగునవి తలకు లేపనము చేయవలెను. అభిప్రాయ మేమనగా దీనికి చిక్కపరచునట్టి యత్నమును చేయవలెను అనగా ప్రకృతాను సారముగా చేయవలెననుట.

(12) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు

ఈవ్యాధియందు దూరముకంటె దగ్గరవస్తువులు చక్కగా కనుపించుచుండును. దీనికారణ మేమనగా నేత్రమునందు చూచునట్టి శక్తియందు ఆవిరి పరమాణువులు కలిసి యుండును. గాన చూపు యెంత దూరమువరకు తిరుగుచున్నదో అచ్చట ఆవిరి పరమాణువులు ఆచూపునందు మిళితమై యున్నవి గనుక బొత్తిగా కష్టపడుచున్నవి. యీకారణమువలన నేత్రమునందు చూచునట్టిశక్తి బాగుగా చూడగలుగును.

(12) దృష్టిభంగచికిత్స

మలమును వెడలించుటకై, అయారజ్ యివ్వవలెను. మరియు, చెమ్మను కలిగించునట్టివస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు, నేత్రజ్యోతియందు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులు సురుమాలు కండ్లలోవేయవలెను. మరియు, శరాహాఅస్‌బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీ వెనుకటి

నాలుగు విధముల రోగములను ఖయాలాత్ అనగా నేత్రముల ముందు ఈగలు, దోమలు మొదలగునవి యెగురుచుండునట్లు కనుపించు వ్యాధియందు పోల్చిరి.

—x—

చీకటి యందుండుట వలన దృష్టిభంగమగు లక్షణములు.

ఈవ్యాధి రెండు విధములు (1) విశేషకాలమువరకు మనుజుడు చీకటిగల ప్రదేశమునందుండి ప్రకాశమును చూడకుండిన యెడల యీ కారణము వలన చెమ్మహీనమై ఆచెమ్మయొక్క ఆవిరి పరమాణువులు ఆప్రదేశమునందు అల్లుకొని యుంటూయుండునవి యుండకుండనిచో అవశ్యముగా యీకారణమువలన ఆవిరియొక్క హీనపరమాణువులను అల్లుకొని నష్టముచేయునట్టిది. ఇది యుండని యెడల నేత్రదృష్టి చిక్కబడుచుండును. మరియు, చిక్కని రతూబతు అనగా నీరు ఖనీభవించుట స్వభావికమగు చెమ్మయొక్క చిక్కదనము నేత్రసంబంధమగు పొరలయందుచేరి ముడుచుకొనుటవలన నేత్రజ్యోతి మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. మరియు, గుల్లసరములు అణగుటవలన రతూబతె బైజియా చిక్కగా నల్లగామారుచున్నది నిది నేత్రదృష్టిని ఆటంకపరచుచున్నది.

(2) విశేషకాలమువరకు చీకటిలో నివసించియుండి వెంటనే వెలుగు ప్రదేశమునకు వచ్చినచో యీకారణమువలననేత్రజ్యోతిప్రకాశమును వెతుక నారంభించునుగాన విశేషశక్తి నేత్రమునుండి వెడలనారంభించును. దీనివలన బైటి ప్రకాశమునందు వచ్చిచేరును. తరువాత ప్రకాశము విశేషబలమువలన వచ్చుచున్నది. ఇందువలన నేత్రఛిద్రము విశేషముగా విశాలమగును. నేత్రఛిద్రము విశాలమైనచో ప్రకాశము

అల్లుకొనును. మరియు సూర్యప్రకాశముకూడా ఆనేత్రదృష్టియొక్క జ్యోతిని దుర్బలము చేయుచున్నది. అనగా దీపపుకాంతిని దీని న్యాయ తదుర్బలత్వముయొక్క కారణమువలన తగ్గించివేయుచున్నది.

— చీకటియందు నివసించుటవలన కలుగు దృష్టిభంగ చికిత్స —

రోగముగల కంటియందు జ్యోతి హెచ్చగుటకు మార్గము బంధించుట రతూబత్గెజియా నలువులుసెక్కట మొదలగునవి దృష్టిని నష్టపరచు కారణము అయినయెడల దోషమును తీసివేయుటకు సురమాలు అనగా బాసలీఖూన్ మరియు శియాఫెమిరారాత్ మొదలగు యితరములగు యిటువంటివస్తువులను కండ్లలోవేయవలెను. మాజూలు భోజనములు మొదలగునవి మలమును తేలిక చేయునట్టియు పవిత్రతనొందించునట్టివియురోగికి వుపయోగించవలెను. ఈరోగిదృష్టి నాశనముచేయు కారణము చీకటిలోనుండి వెంటనే వెలుగులో ప్రవేశించుటవలన కలిగినచో సూర్యప్రకాశము మొదలగు వానిని చూచుటకు సహించకుండిన ఒకనీలిగుడ్డ కండ్లపై నడ్డముగా కట్టవలెను. మరియు అద్దపుముక్కను యినుకవలె మెత్తగానూరి ఆచూర్ణమును చూచుచుండవలెను. మరియు మంచి భోజనములను భుజించవలెను. రాత్రివేళ భుజించకూడదు. స్త్రీసంగమము విడచిపెట్టవలెను.

—;O;—

ఖిఫ్ఫస్ అను రోగలక్షణములు.

ఈశబ్దముయొక్క అర్థము వైద్యులనేకులు అనేకవిధములుగా చూపుచున్నారు. కొందరు కర్నియా అనగా నేత్రసంబంధమగు రెండవపొర ఇనిబియా అనగా కంటి మూడవపొర జన్మనుండియు పలచగానుం

డును. రతూబతెబైజియా జన్మమునుండియు బహుళత్వముగా నుండును. కాబట్టి సూర్యకిరణముల ప్రకాశమునందు ప్రవేశించును. యీరోగమునకు ఖిఫ్ఫస్ అందురు. యీవ్యాధి జన్మమునుండియే వుత్పన్నమగునని వైద్యవేత్తలు వచించిరి. దీని చిహ్నములు పగటియందు నేత్రదృష్టి దుర్బలముగానుండుట సూర్యుడస్తమించిన సమయమునందుగాని లేక ఆకాశమునందు మేఘము క్రమ్మబడి సూర్యకిరణములు కనపించకుండు సమయమునందుగాని నేత్రమునందు యేవిధమగు కష్టము కలుగనేరదు. మరియు నేత్రదృష్టిబలముగానుండును. ఒకానొకప్పుడు కారణమును బట్టి దుర్బలత్వమును కలుగజేయును. మరియు కర్నియాపొరయందుగాని ఇనిబియాపొరయందుగాని రతూబతెబైజియాయందుగాని దుర్బలత్వము తగ్గినయెడల పగలైనను నీడయందు చూడగలుగును. మరియు సూర్యకిరణములయందున్న ప్రకాశమునందున్న కండ్లుచిన్నవిగానుండు కారణమువలన మూసికొనుటవలన నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందుచున్నది. యీకారణమువలన యీవ్యాధికి ఖిఫ్ఫస్ అను నామమిడిరి. ఖిఫ్ఫస్ అనగా గబ్బిలమునకు పేరు. మరియు కోష్ఠమునందు కఫముయొక్క అర్థము. నేత్రము చిన్నదగుట అని కొందరిమతము. యీఖిఫ్ఫస్ వ్యాధియొక్క చికిత్స చెప్పబడలేదు. మరియు యిందువలన నేత్రపొరలు రెప్పలు నలుపెక్కుట అందురు. ఇందువలన కండ్లలో చూచునట్టి ప్రకాశశక్తి వచ్చినయెడల బనప్షా కాటుక కండ్లలో వేయుట మంచిది. అనగా బనప్షా నూనెతో తయారుచేసిన కాటుక అని భావము. ఇందువలన పవిత్రతయున్ను శుభ్రతయున్ను కలుగజేయవలెను. మలమును తీసివేయవలెను. వుష్ణమును తగ్గించును. మరియు ఖిఫ్ఫస్ దృష్టియొక్క దుర్బలమువలన రెప్పలలో చెమ్మ ప్రకటనమగునని కొందరు వైద్యులు వచించుచున్నారు. దీని వుచిత నుపాయమును చేయవచ్చును. దీని చికిత్స చెప్పబడుచున్నది.

ఖఫ్పస్ వ్యాధి చికిత్స.

ముందుగా శరీరమునుండి మలమును తీసివేయవలెను. తదుపరి తలయందుండు మలమును తొలగించి శరీరమును శిరస్సును శుభ్రత నొందినపిమ్మట మైలతుత్తము సురుమా అస్ఫహానీ మరియు ఆస్కే పత్తె అనగా అదిరాఆకులు దానిమ్మపూలు కాల్చినబూడిదెయందు కలిపి కండ్లలో వేయవలెను. దీనివలన నేత్రములయందు బలముకలుగును. చెమ్మనుఆర్పివేయును. నేత్రపొరలు పవిత్రమునొంది చెమ్మ హరించును.

—:♦:—

కుమూరు అను వ్యాధిలక్షణములు

ఈవ్యాధి యొక్క అర్థము మంచు, విశేషప్రకాశమగువస్తువులు మిక్కిలి మెరుపుగల వస్తువులు విశేషముగా చూచుటవలన నేత్రదృష్టి చాంచల్యమునొంది దుర్బలమగును. యీవ్యాధియందు నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించుటకూడా కలదు. అనగా యేవస్తువు నేత్రములకు కనుపడకుండును. ఒకప్పుడు యీస్థితియందు చేరకనే దూరపువస్తువును మాత్రము గ్రహించజాలకుండును. యీ మొదలగు లక్షణములు తటస్థించినప్పుడు నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందినదని గ్రహించవలెను. యీరోగి నేత్రములకు దగ్గరనుండు వస్తువులు మాత్రము కనుపించుచుండును. మరియు యేరంగునుచూచినను ఆవస్తువు తెల్లగా నున్నటుల భావించును. అనగా దీనికారణము ఎల్లప్పుడు తెల్లనివస్తువులను చూచుటవలన ధ్యానించునట్టి శక్తియందు తెల్లనిరంగు చక్కగానిలిచి స్థిరపడియుండును. గాన యేవస్తువును రోగి చూచుచుండినను అందు తెలుపురంగు యున్నదని యే ధ్యానించుచుండును. మరియు కుమూర్వ్యాధి వుత్పన్నమగు

కారణములయందు షేక్ అబూ అలిసేనాగారు వచించినదేమనగా తెల్ల వస్తువు తీవ్రమగుప్రకాశము తనయొక్క స్వచ్ఛతయొక్క విశేషత్వము వలన నేత్రమునందు చూచునట్టిశక్తిని ఆక్రమించియుండును. అనగా సూర్యకాంతియెదుట దీపకాంతి హీనమగును. అటులనే అనేందినములు గతించుటవలన ఈదశ నేత్రములయందు స్థిరపడి ధ్యానమునందుకూడా నిలిచిపోవును. గాన అట్టివస్తువులను చూచుట మానవలెను. మరియు విశేషముగా కడిసేత్రము దృష్టియందు దుష్టిశేషముండువరకు ఇందు విషయమై పదుపాయములు చేయుచుండవలెను.

కమూర్ వ్యాధిచిత్స

ఒకనల్లని బట్ట ముఖముపై అడ్డముగా కట్టవలెను. రోగికి నల్లని దుస్తులను కట్టించవలెను. మరియు, నల్లని కట్టులను కండ్లక్రింద కట్టవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రోగి దృష్టి ఆనల్లనిబట్టలపై పడుచుండును మరియు, నల్లని వెంట్రుకలతో నేయబడిన వస్తువులను తురికి దేశస్తులు యాత్రవెళ్ళునప్పుడు విశేషముగా వుపయోగించునట్టి ఆనల్లని వస్తువును రోగి నేత్రములపై కట్టవలెను. యిది నల్లగానుండు కారణము వలన,నేత్రప్రకాశమునందు యిబ్బందికలిగించి ఒకటిగా నిలువుచున్నది. కాబట్టి యీ నీలివరదాకట్టిన కారణమువలన అందు కలుగునట్టివి చూచుటకు అడ్డుగా నియ్యదు. దీనివలన పొగ క్రమ్మినట్లుండునట్టి నేత్ర దృష్టికనుపించును. దీనివలన ప్రాణవాయువు బలముగలదై నేత్రపొరలను మృధువరచి జలుబును నీడ్చివేయును. మరియు, మంచును చూచుట వలన యీ వ్యాధి వుత్పత్తి అయినచో దృష్టిని బలము కలిగించి ప్రాణ వాయువును లఘుత్వము నొందించుటకై చేదు బాదంపప్పునూరి కండ్లపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, నేత్రములును ప్రాణవాయువు పరిశుభ్రత నొందుటకున్ను నేత్రపొరలయొక్క మృధుత్వము మంథము నశింపచేయుటకున్ను రోమాంచములను వికశింపచేయుటకున్ను ఉష్ణోదక ముతో కాపడము చేయవలెను.

(సూచనీయము) యెల్లప్పుడు మంచు చూచుటవలన నేత్రములు నొప్పి కలుగును. దీనికారణము కంటిపొర ముడుచుకొనుట రోమకూపములు బంధించబడునట్టి కారణమువలన నేత్రములయందు ఆవిరి పరమాణువులు నిండుచున్నవి. మరియు ఆస్థానమునందు చిక్కుబడి అచ్చట నీచములనూ కలిగించును కాబట్టి దీనివలన వాపును కలిగించు స్వభావికము కలుగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు కారణము ముందు కలుగుట యితరచిహ్నములు నేత్రములు వాచునట్టి ప్రకరణమునందు ప్రత్యేకకారణానుసారముగా భిన్నాభిన్నములుగ వర్ణించబడెను.

కుమార్ చికిత్స

మలమును కరిగించునట్టియు తీసివేయునట్టి ఔషధములు యుపయోగించవలెను. దీనివలన రోమాంచములు వికసించును. మరియు ఆవిరిపరమాణువులు మలమునందుండినవి పృథుత్వము నొందును. మరియు నలగం, వెల్లుల్లి నూతనఆకులుగాని యెండినపొట్టుగాని యెండిన జూపా, అకలీలుల్ మలికు, బాబూనా, యీమొదలగువస్తువుల కషాయములో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరిపట్టించవలెను. మరియు తిరగటికల్లుగాని, నల్లనిచదరపురాయిగాని, కాల్చి దానిపై సారాయివేసి అందువలనకలిగిన ఆవిరి తలకు పట్టించవలెను. మరియు రాగిరేకు కాల్చి సారాయిలో వేసి అందువల్లకలుగు ఆవిరి నేత్రములకు తగులునటుల చేయవలెను. ఇట్లుచేయుట మిక్కిలి ఉత్తమము. మరియు రోమాంచములు వికసించునటుల చేయుటకున్ను మలమును వెడలించుటకున్ను నేత్రములకున్ను మిక్కిలి ప్రశస్తముగా నుండును.

సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్క నేత్ర లక్షణములు.

సల్లూల్ ఐన్ అనగా నేత్రములు చిక్కుటఅందురు. అప్పుడప్పుడు యీరోగమునందు నేత్రము మిక్కిలి చిక్కిపోవుచుండును. అనగా కనురెప్పలు లోపుకు అణగి కలిసిపోవుననిభావము. ఎప్పుడైనను శుష్కత్వముయొక్క విశేషత్వమువలన చెమ్మయొక్క నిశ్చలత్వమున్ను స్వచ్ఛత్వము నశించుటవలన కంటిదృష్టి కేవలము నశించిపోవును. నేత్ర దుర్బలత్వము యీరోగమునందుండునని గ్రహించవలెను. యీవ్యాధి విశేషముగా వృద్ధులకు వుత్పన్నమగుచున్నది. ఈవ్యాధికారణములు చికిత్సవేరుగా నుండును.

మరియు యీవ్యాధి యౌవ్వనులకు కలిగినయెడల చికిత్సచేయవచ్చును. యీవ్యాధి రెండుభేదములుగా చెప్పుచున్నాను. (1) సల్లూల్ అయిన్ అనగా కంటిగ్రుడ్డు చిక్కిపోవుట వృద్ధులకు వుత్పన్నమగును. దీనికారణములు రతూబతు అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరుమారిపోవుట ఆరోగి నేత్రముయొక్క సర్వభాగములలోప్రవేశించుటనిలిచితగ్గిపోవును.

(1) సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్కించు నేత్రచికిత్స.

ఈరోగమునందు నష్టమగు ముఖ్యమగు రతూబతులు అనగా, నీరు తిరిగిచేరుట కఠినముగా నుండును గాన యీవ్యాధి కుదురుట మిక్కిలి దుర్లభము కాబట్టి యీరోగారంభమునందు నేత్రములయందు చెమ్మపుట్టించుటకు ఆలోచించవలెను. మరియు పరిశ్రమచేయుట వుచితమగును. యేవస్తువు శుష్కత్వమును కలిగించునో అట్టివస్తువులను వర్జించుట వుచితము.

(2) శుష్కనేత్ర లక్షణములు

రెండవభేధమగు యీవ్యాధిఅనగా సల్లుల్ ఐన్ (నేత్రములు చిక్కుట) యవ్వనులకు ఉత్పన్నమైనను మిక్కిలి తక్కువగా నుండును.

అనగా యీవ్యాధి యౌవ్వనులకు తరుచు కలుగదు. మరియు యీరోగము యవ్వనపురుషులకు కలిగినను ఒక కంటియందు మాత్రము కలుగుచున్నది. మరియూ రెండునేత్రములలో బహుస్వల్పముగా కలుగును. యెటులననగా యౌవ్వనుల శరీరమునందు గలచెమ్మ హానినొందుట తటస్థించదు. అయినను వ్యాధికలుగుచున్నది. యిట్లు యీవ్యాధి కలుగుటకు ఆలోచనీయము ఇందు ఆలోచించవలసిన అంశమేమనగా నజులావ్యాధి సామాన్యముగా ఒక నేత్రమునందు కలుగును గాని రెండునేత్రములలో ఒకపర్యాయము మిక్కిలి నస్రుతుగా కలుగును. కాబట్టి విశేషముగా రెండునేత్రములలో ఒక్కసారి నజులావ్యాధి వుత్పన్నము కాజాలదు. ఇందువిషయమై నజులారోగ ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాను. మరియు యీవిధమగు రోగకారణమేమనగా రతూబతెబైజియాగాని రతూబతెజులైదియా యందుగాని శుష్కత్వము వుత్పన్నమగును. యీశుష్కత్వము కలుగుటకు అనేకకారణములుగలవు. (1) రోగములను విశేషముగా నుండుట, (2) విశేషకాలము వరకు భుజించకుండుటవలన శరీరము క్షీణించినవారికి యీవ్యాధి కలుగుచుండును. (3) ముశిమియా అను నేత్రసంబంధమగు ఆరవపొరయందున్న, సబకియా అను అయిదవ పొరయందు గల నరముల మార్గములు మలముయొక్క బంధనమువలన మూయబడిన కారణమువలన నేత్రములయందుగల శడియందు బలము చేరక ముందుండు బలము చెడిపోవును.

(4) నేత్రశక్తి దుర్బలమునొంది బిగిసిపోవును. అనగా తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు నేత్రసంబంధమగు నరములయందుగాని, నేత్రములలోగాని వేయుటవలన దుర్బలము ఉత్పన్నమగును. మరియు తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు, జలుబును సమకూర్చుచుండును. యీకారణము వలన బలముకలిగించునట్టి శక్తిని నశింపజేయుచున్నది. అనగా హాకీము జాలీనూస్‌గారు హిరతుల్‌వరా అను గ్రంథమునందు యీక్రిందివిధానమును చెప్పియున్నారు.

ఇప్పటివైద్యులు తర్చుగా కండ్లనొప్పులయందు నల్లమందు మొదలగు తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు ఉపయోగించుచున్నారు. యిది మిక్కిలి చెడుఅలవాటుగాన దీనివలన ఈమొదలగు వ్యాధులు కలుగును. మరియు చాలాకాలమువరకు వ్యాధికగ్గకుండుటయేగాక ఒక్కొకప్పుడు నేత్రదృష్టి పూర్తిగా నశించిపోవును. కొందరికి కన్నుచిన్నదై చిక్కిపోవును. కాబట్టి యిందువిషయములో ముందువర్ణించియున్నాను. అయినను యిందువిశేష దుర్గుణముండుటవలన తిరిగి యిందు చెప్పితిని.

(2) శుష్కనేత్రచికిత్స

ఈవ్యాధియందు రోగినేత్రములలో రోగముయొక్క కారణము మలమువలన ఉత్పన్నమై బంధనమేర్పడినయెడల మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు మలసంబంధమగు బంధనమును విడదీయునట్టి వుపాయములను చేయవలెను. అటుపిమ్మట యావత్తుశరీరము శిరస్సుయొక్క ప్రకృతియందు చెమ్మ కలిగించవలెను. మరియు యీరోగి నేత్రమార్గములు మెరుపుగల రతూబతు విశేషత్వమువలన బంధించబడినయెడల కేవలము చెమ్మను కలిగించునట్టి వుపాయములు చేయవలెను. మలమును నశింపజేయుట, బంధనము విడదీయుటయందు శక్తిగల ఔషధములను యుపయోగించవలెను.

;Z;

హాజ్జుజ్ (కన్నుబైటికి వచ్చుట) యొక్క లక్షణములు.

ఈవ్యాధిని స్వల్పముగా రతూబతెజుజాజియా, రతూబతెజులైదియా అను నేత్రసంబంధమగు నీరుయొక్క రోగములలో వర్ణించి

యుంటిని. యీస్థానమునందు కూడా గుణములయొక్క విశేషత్వము కారణములు తిరిగి వర్ణించుచున్నాను. యీ రోగమునకు మూడుకారణములు గలవని గ్రహించవలెను.

(1) వాతము అధవా దోషయుక్తములను నేత్రభాగముల యందు ప్రవేశించిన యెడల యీ కారణములవలన కంటి గుడ్డు పెరిగి (ఉబికి) బైటికివె ళ్ళివచ్చును. దీని చిహ్నములు అనగా నేత్రము మెత్తగుట, వుబికిన వెంటనే కన్ను పెద్దదిగా కనపించుట, మరియు, పైదోషము యొక్క కారణమువలన కలిగిన యెడల నేత్రమునందు భారముకూడా కలిగియుండును. యీ మొదలగు లక్షణములు యీ వ్యాధియందు కలుగునని గ్రహించవలెను.

హుజ్జజ్ (కన్నుబైటికివచ్చుట) కు చికిత్స

పైన చెప్పిన చెమ్మకారణమువలన మలము వృద్ధినొంది ఆమల దోషమువలన యీ వ్యాధి కలిగిన యెడల దీని అనుసారముగా ఔషధములను ప్రయోగించి అనగా వస్తికర్మతోనున్న కనుగుంటలో నుండు మలమును హరింపచేయునట్టి ఔషధములతోనున్న విరోచనముల ద్వారా మలమును వెడలించుట మొదలగు సదుపాయములతో మలమును నశింపచేయవలెను. మలమును వెడలించిన తరువాత నేత్రముల నుండి నీరును స్రవింపజేయునట్టియు మలమును పెరుగ కుండునటులన ఏఔషధము ఆటంకపరచునో నేత్రదృష్టిని బలము కలిగించి స్థిరపరచునో అట్టి ఔషధములు నేత్రములలో ఉపయోగించవలెను. దీనివలన నేత్రములకు బలము కలిగించును. మరియు, కన్ను బైటికి వచ్చుటకు కారణమగు మలమును నశింపజేయుటవలనతగ్గిపోవును. యీరోగమునందు శియాఫ్ శిమాగ్ ఉపయోగించ దగిన ఔషధమని తెలిసికొనవలెను.

శియాఫ్ సిమాగ్ చేయు క్రమము

సిమాగ్ నీళ్ళలోవేసి కాది వడియబోసి తిరిగి పోయి మీదనుసిద దిక్కబడువరకు కాది రాంగ్ ఒక భాగము వచ్చకయ్యారము

నాలుగు భాగములు కతీరా ఆరుభాగములు యీ వస్తువులు కల్వము నందుంచి పైకషాయములో మర్ధించి కనికెలుచేసి యుంచుకొని సమయానుకూలముగా ఉపయోగించవలెను.

(2) కన్ను బైటికివచ్చు లక్షణములు

ఈ వ్యాధి కారణముల యొక్క ప్రేరేపణవలన యేకారణమువలన నేత్ర గ్రుడ్డు పెరిగి వుబికి వెళ్ళివచ్చునదని. గ్రహించి ఉక్త కారణము యిది అని తెలిసి కొనవలెను. అనగా కంఠధ్వని హీనమగుట తలనొప్పి అధికముగానుండుట అతివేగముగా వమనమగుట బిగ్గరగా ఓకరింతకలుగుట, ప్రసవవేదన, క్రోధము, శ్వాసబిగించునట్టి కారణము తటస్థించుట మొదలగు కారణములవలన నేత్రములు బైటికి వుబుకును. యీ రోగచిన్నములు యిప్పుడు చెప్పబడిన హేతువులలో యేదో హేతువు ముందు గతించి యుండును. మరియు, నేత్రము లోపలనుండి యేవరో బైటికి తోడితీసినటుల పోటు పీకుట కలిగియుండును. మలము వెడలిన తరువాత యిట్లు హేతువులు తటస్థించిన కన్ను పెద్దదైనటుల కనుపించుచుండును.

2 కన్ను బైటికి వచ్చుటకు చికిత్స.

ఇందురోగహేతువును తొలగించుటవలన ప్రయోజనము కనుపించదు. బహుశా కారణము దూరమైనను నేత్రము బైటికివచ్చియున్నయెడల సీనవుముక్కగాని లేక సన్నని నురుమూగానివకసంచిలో వేసి ముచ్చిసగుంటపై నుంచవలెను. మరియు కంటిపైన బిగించి కట్టుకట్టి రోగిని వెల్లికిలపరుండబెట్టవలెను. మరియు మలమును అటంకపరచునట్టి తైలములు అనగా దానిమ్మబెరడు అకాకియా అలీకు మరియు ఉసారె లహితుత్రిస్ యీ మొదలగువాని తైలములు నేత్రములపై వేయవలెను. మరియు మిక్కిలి చల్లనినీళ్ళతో ముఖప్రక్షాళము చేయవలెను. ఇందువలన నేత్రములకు బలముకలుగును. మరియు నేత్రభాగములను ఒకటిగా చేయును.

(నూంచసీయము) మిక్కిలి శీతజలము అజీర్ణమును కలిగించును. బంధమును కలిగించువస్తువులు అనగా దానిమ్మపూలు జైతూకాఆకులు గనగనపుఆకులు, మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి రోగిముఖ ప్రక్షాళనము చేయవలెను. యీకషాయము విశేషబాధము చేయును, రోగము వెంటనే శాంతినొందును.

కండ్లు బెటికివచ్చు వ్యాధి లక్షణము.

కంటిగుడ్డుయొక్క బంధనములు మరియు ఆబంధనములు అనగా కీళ్ళు వసిలిపోవుట. దీని చిహ్నములు నేత్రము పెద్దదిగానున్నటుల తెలియుచుండును. అనగా యిందుమలముతిండి యుండదు. మరియు కంటి లోభాగమునందు మిక్కిలి పీకుకలిగియుండును గనుక యిందు యే విధమైన వస్తువుయుండదు. అనగా కంటి లోవైపునుండి అణచి బైటి వైపునకు పుబికించును. మరియు అవశ్యముగా కంటిగుడ్డునందు తాపము సంభవించును. నేత్రము తిరుగుచుండును. యెందుకనగా అచ్చటి సంధిబంధము కంటిగుడ్డుకు తాపము విశేషము తిరుగకుండునటుల ఆటంకము కలిగించునట్టి బంధనములు బిగుతప్పి నివృత్తియోజనములైనవి. మరియు యీకంటియొక్క సంధిబంధములను నీర్సపరచునట్టి నీచరతూబతు అనగా నీరు అచ్చటచేరియుండునుగాన యీరతూబతును తీసివేయుటకై యీరజాత్ అనేక పర్యాయములు యుపయోగించవలెను. మరియు గండూషములు చేయుట వాసనచూచునట్టి వస్తువులు అనగా మెండువస్తువులను కాల్చి బూకిచి కండ్లకు పొగవేయవలెను. యీ వస్తువులవివరం శిరస్సంబంధముగువ్యాధుల యందు చెప్పియున్నాను. ఆవస్తువులను యీరోగమునందు ధూపమేయవలెను. మరియు మలము ను వెళలించిన తదుపరి కాల్చినదింగగింజలు, గులాబిపూలు, దానిమ్మపూలు, గవ్వలుకుసాంబ్రాణి, జటామాంసి, యీమొదలగు వస్తువులునూరి కండ్లపై వేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన అజీర్ణకారణమునవలన కంటి గుడ్డుభాగము లను బిగించి దృఢపరచును.

బుగజుల్ ఐన్ యనగా సూర్య ప్రకాశమును చూడజాలకుండుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధికలుగుటకు రెండుకారణములు గలవు. (1) ప్రాణవాయువు వుష్ణప్రకోపమునొంది పరాక్రమమువలన లేచుచున్నది. పిమ్మట సూర్యరస్మివలన వలచబడి హెచ్చిపోవును. ఈకారణమువలనచూచునట్టి నేత్రశక్తి సూర్యకిరణముల వెలుగుచూచుటకుసహించలేకపోవును కాబట్టి దీనివలన సర్సాము అనగా మెదడునందు వాపును కలిగించునట్టి వ్యాధికలుగుటకు హేతువగును. యెటులననగా సర్సాంవ్యాధి వుష్ణమువలన వుత్పన్నమగును. మరియు దీని చిహ్నములు రెండవదాని చిహ్నములు బొత్తిగా కలుగవు.

బుగజుల్ ఐన్ అనగా ఎండను చూడలేకపోవుటకు చికిత్స.

ఈరోగమునందు చెమ్మను జలుబును కలిగించునట్టి వుపాయములయందు ఆలశ్యము చేయక తరుణమునందె చికిత్సచేయవలెను. దీనివలన యితర గొప్పనష్టములు కలుగనేరవు.

(2) ఈవ్యాధియందు నేత్రమునందు నొప్పి కలుగుట నబ్రోగముగాని లేక కంటి రెప్పలో యేదైన కష్టముగాని సంభవించును అనగా దురద మొదలగునవి. మరియు, యీ రోగకారణమువలన నేత్రమునకు సూర్యకిరణములను చూచుటకు యిష్టము లేకపోవును. మరియు, యీ కారణమును బట్టి యీవ్యాధి చిన్నమును భావించవలెను. హేతువును జూచవరదుట యీ రోగమునకు చికిత్స యిది గ్రహించవలెను.

కుమనా అనగా కంటిరెప్పల మెరుపు లక్షణములు

ఈరోగము రెప్పలతో సంబంధము కలిగియుండును కుమనాశబ్ద మునకు మూడు అర్ధములు కలవు దీనివిషయమై పైన వర్ణించబడినది. మరియు, యీ స్థానమునందు అర్థమేమనగా మనుష్యుడు నిద్రించి లేచి నచో అతని రెండు నేత్రములలో యిసుక దుమ్ము పడినటుల సందే హించుచుండును నిది వాతప్రకోపముయొక్క కారణమువలన యిటుల తోచుచుండును. మరియు, ఆవిరి హీనపరమాణువులు నేత్రపొరలో బంధించబడియుండును. యిందువలన యెల్లప్పుడు ప్రత్యేకసమయము నందు యుండనేరదు యేలననగా మేలుకొని యుండు సమయమునందు రెప్పలను మూసి తెరచుటవలన ప్రత్యేకముగా చూచుటవలన ఉద యము ప్రకాశకాలముగుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు నష్టమైయుందు చుండును. మరియు, నిద్రావస్థయందు పరమాణువులకు నష్టముకలిగిం చు కారణము లేకపోవుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు గుమి గూడు చున్నవి. కాబట్టి అవశ్యముగా మేలుకొనిన వెంటనే నేత్రములలో యిసుక దుమ్ముపడినటుల రెప్పలలో గ్రుచ్చుకొనుచుండును నిదురనుండి లేచిన కొంతసేపటికి ఉష్ణకారణమువలన ఆవిరి పరమాణువులు గుమి గూడియుండునవి యావత్తు నష్టమునొందును.

కుమనా అనగా కంటి మెరుపు చికిత్స

రోగి ప్రకృతానుసారముగా వుత్పన్నమగు వాతము వృద్ధిచేయు నట్టి మలమును తీసివేయవలెను, మరియు యావత్తు శరీరమునందుండి మలమును వెడలించిన తదుపరి కంటిరెప్పలు పొరలయొక్క మలమును తీసివేయుటకై నేత్రములనుండి నీరు స్రవింపజేయునట్టి ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను అనగా అహమరెజయ్యార్, అహమరెహ ద్, బాసలిఖాన్, శియాఫెతరఖ్, మూతీలఖాన్, మొదలగునవి నేత్ర

ములలో వేయవలెను. మరియు కనురెప్పలపై శియాఫె అస్వద్ముల యాన్ నేత్రములలోకూడా వేయవలెను. ప్రతిదినము ప్రాతఃకాల స్నానముచేయుచుండవలెను. ఇందువిషయమై విశేషము చెప్పబడియె. మరియు నిర్మలమగు ఔషధములవలన ప్రయోజన మున్నంతవరకు తీక్ష్ణమగు ఔషధములు నేత్రములలో ప్రయోగించకూడదు. అనగా అహమరెలయాన్ వలన ప్రయోజనము కలిగినచో అహమరెహాద్, మరియు బానలిఖూన్ వుపయోగించకూడదు. విస్తారముగా యీరోగ మునందు వృష్ణప్రకృతి కలిగియుండును.

ఇస్తరఖావుల్‌జప్ అనగా రెప్పలు నచ్చు పడు లక్షణములు

;Z;

నేత్రసంబంధమగు ప్రధానపొరయందు వావుజనించును. అథవా నేత్రము నొప్పిగానుండినదై రెప్పబలములెప్పి నచ్చుపడును. ఒక్కొక ప్పుడు రెప్పవేయుటకు వీలులేక శక్తిహీనమైపోవును. మరియు యీరో గము రెప్పలయొక్క మూలకూలయందు బిగువు తప్పుటవలన రెప్ప నిస్సత్తువగుచుండును.

—ఇస్తరఖాఉల్‌జప్ అనగా రెప్పలు నచ్చుపడుటకు చికిత్స—

ఈరోగమునందు అవశ్యకమని తోచినయెడల ముందుగా శరీర మునందుండు మలమును వెడలించవలెను. మరియు నేత్రమునొచ్చుట, నేత్రసంబంధమగు ప్రథమపొరవావు మొదలగువానియందు గల మలప్ర కోపమునుబట్టి మలానుసారముగా ఔషధములతో ఆమలమునుతొలగించ వలెను. కంటినొప్పి వావుతగ్గి కనురెప్ప వ్రేలబడుటమాత్రము శేషించి యుండినయెడల ముక్కులోపలనుండు నరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణ ము చేయవలెను. మరియు నొసటనందున్ను, కనురెప్పలపై సుసాంబ

రము, అక్కలకర్ర, జటామాంశి, కుంకుమపువ్వు, తుమ్మచెక్క యీ మొదలగు వస్తువులు ఆస్ అనగా అధిరారసములోనూరి లేపనము చేయవలెను. యీ లేపనమువలన మలము శుష్కించును. మరియు నేత్రములకు బలముకలిగించును. రెప్పలయందుండు మలమును తీసివేయుటకై నేత్రములనుండి నీళ్ళు స్రవింపచేయునట్టి సురమా రెప్పలోపట వేయవలెను. మరియు, యీ చికిత్సచేసిన తరువాత దృష్టి స్థిరముగా నుండనిచో రెప్పను కోసివేయవలెను. రెప్పను కత్తిరించు విధానమును వచించుచున్నాను. అనగా చిన్నకొలికి వైపునుండి పైరెప్పను పెద్ద కొలికి వరకు కోసివేయవలెను. మరియు, రెప్పబిగు తప్పుటకు న్యూనత అధికతయొక్క అను సారమునుబట్టి యెంతవరకు తీసివేయుట ఉచితమో అంతవరకు రెప్పను కత్తెరతో కత్తిరించివేయవలెను. మరియు, యేస్థానమునందు విశేషముగా నీరసముండునో ఆస్థానమునందు రెప్పను విశేషముగా కోసివేయవలెను. యెచ్చట తక్కువగానుండునో అచ్చట తక్కువగా కత్తిరించి వేయవలెను. మరియు, రెప్పకత్తిరించిన వెనుక మూడు నాలుగు కుట్లుకుట్టి దానిపై అనవర్ వేయవలెను. మరియు, ఉస్నా, జీలకర్ర నమలి బట్టలో వేసి ఆనీరు నేత్రములలో వేయవలెను. మూడవ దినమునందుగాని నాలుగవదినమునందుగాని ఆకుట్లు కత్తెరతో కత్తిరించి తీసివేయవలెను. తదుపరి పాలాస్త్రి వేయవలెను. యీ సదుపాయము వలన కంటిరెప్ప లేచిపోవును. కంటియందుండుపాప వికసించును.

(సూచనీయము) ముక్కు రెండురంధ్రములలోపల రెండునరములుగలవు. ఆనరములకు ఇరకుల్ మన్ఖైదన్ అనగా ముక్కుపుటముల నరములు అందురు. ఆనరములను ఛేదించువిధానము యీక్రింద చెప్పబడుచున్నది. అనగా రోగి శ్వాసమునుబంధించి తపసివలె నుండునటుల సూర్యుని యెదుటనిలువబెట్టవలెను. అనగా సూర్యరస్మి వెలుగువలన నరములు కనుపించుచుండును. అట్టిసమయమునందు శిరావేదన చేయుటయందు నేర్పరియగు వైద్యుడు కత్తియొక్క పీవు అనగా యింద

విషయమై యుపయోగించు శస్త్రముతో ఛేదించవలెను. ఈనరమును ఛేదించుటవలన లాభముగలదు. అనగా రతూబతు అనగా నీరు రక్తము తో కలిసి నేత్రములలోనుండి బైటకి వెళ్ళిపోవును. మరియు ఒకప్పుడు పక్షవాతమువలన కంటిరెప్ప నచ్చుపడి వ్రేలబడును. మరియు అర్ధాంగ వాతమునందుకూడా యిట్లు తటస్థించగలదు. ఒక్కొకప్పుడు యీ బంధనము రెప్పను నీరసపరచుచున్నది. మరియు, నొసలునందు శిరావేదనము చేయునమయమునందు వైద్యుని మందమతివలన యేవైపు తెగుచున్నదో ఆవైపు కనురెప్ప వ్రేలబడును కాబట్టి వైద్యుడు జాగరూకుడై స్వస్థచిత్తుడై శిరావేదనము చేయువలెను.

మరియు, కందరూమాఖల్ అను వైద్యుడు రాజుగారి కుమార్తెకు శిరావేదనము చేయవలసి నొసలునందు శిరావేదన చేయుటలో ఒకవైపు రెప్పయొక్క సంధిబంధము తెగిపోయినది అట్టిస్థితియందు అరోగి రెండు నేత్రములు మూతబడినవి యిట్టి స్థితియందు ఆవైద్యుని హస్తము ఖండించివేయుటకు ఆరాజు ఆజ్ఞాపించెను. అంతటనుండి ఆరాజు ప్రభుత్వము అంతమువరకు చికిత్సయందు పొరపాటుపడినట్టి వైద్యుల హస్తములను నరికించుచుండువాడు.

ఇన్తిసాకులజన్న అనగా రెండురెప్పలుఒకటిగా కలుసుకొనువ్యాధి లక్షణములు

రెప్పలు అంటుకొనుట ఒకవైపునందుకలుగును. ఒకప్పుడురెండు వైపులనుండి ఆరంభించును. ఒకప్పుడు రెండు రెప్పలు ఒకవైపువరకు ఒకటిగా కలుసుకొనిపోవును. ఒకప్పుడు రెప్పలు ముల్తహిమా యందున్న కర్నియా అను పొరయందును అణగిపోవును. మరియు, యీ రోగము మూడు కారణములవలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

(1) నేత్రము వ్రిధమునందు వాది మిక్కిలి మెర్రిబడి కను రెప్ప బిద్దలైనటుల చెక్కినటుల కనుపించుచుండును. యిట్టి స్థితి యందు గాయమై ఆగాయము మానిపోయి రెప్ప అంటుకొనుచున్నది.

(2) నేత్రమునందుగాని రెప్పయందుగాని వ్రణమైన యెడల ఆవ్రణమువలన చాలాకాలమువరకు కన్ను మూయబడి గాయముతో కూడా రెప్పకరుచుకొని పోవును.

(3) నజల్ వ్యాధి యందుగాని నాఖూనా అను దుర్మాంసము నేత్రములపై వుత్పత్తి అయినచో దీనిని శస్త్రము చేసి జీలకర్ర వుప్పు నమలి నేత్రమునందు వేయుని హేతువువలన ఆరణము పరిశుభ్రత నొందక రెండు రెప్పలను ఒకటి అంటించుటకు కారణమగును.

కనురెప్పలు ఒకటిగా కలుసుకొనుటకు చికిత్స

ఈరోగనుపాయము స్వల్పప్రయాసతోనే కుదురగలదు. అనగా పూర్తిగా కలుసుకొనిన రెప్పలుగల రోగి రెప్పలు నళాకుతో మెత్తివేయవలెను. అనగా రెప్పయెచ్చట కలుసుకొనియున్నదో ఆస్థానమునకు అంటుకొని యుండని స్థలమునుండి కంగూరాగలనలాకుగాని లేక యిందువిషయమై లోహముతో చేయబడిన ఆయుధముతోగాని ఆరెప్పను యెత్తివేయవలెను. మరియు ప్రధమపొరయందు కంటిరెప్ప అంటుకొనినచో చెయ్యి నిమ్మళముగా క్రిందనుండి రెప్పజరుగకుండునటుల పట్టుకొనవలెను. యెందుకనగా కర్నియా అను నేత్రము రెండవపొర రెప్పతోకూడా లేచివచ్చును అనే భయముతో చెయ్యి సహాయముచేసి సలాకుతో కంటికి రెప్పకుమధ్య మార్గమును తప్పించివేయవలెనని భావము. మరియు కన్ను తన స్త్రీత్వము నుండకుండునటుల జాగ్రత వహించవలెను. మరియు యీరోగి నేత్రముయొక్క రెండురెప్పలు యేమిసందులేక సరాసరిగా అంటుకొని సళాకు ప్రవేశించుటకు మార్గములేక పోయిన యెడల రెప్పను నెమ్మదిగా నేత్రసంబంధమగు ఆయుధముతో కొంతవేరుచేసి ఆఆయుధముతో విడతీయవలెను. మరియు, రెప్ప యొక్క చిన్నకొలికి

వైపు అనగా రెప్పలు ఎచ్చట అంటుకొనియున్నవో అచ్చట నళాకులోపలకు ప్రవేశించుటకై నళాకు ప్రవేశించునంత రంధ్రము కాగలందులకు చీల్చి అందుంచి యీ నళాకు ప్రవేశపెట్టి రెప్పనుపైకి యెత్తివేయవలెను. మరియు, కత్తిరతో కత్తిరించివేయవలెను. యీ యుపాయములతో రెప్పలు విడిపోయిన యెడల రెప్పలు విడదీసిన వెంటనే జీలకర్ర ఉప్పు నమలించి బట్టలో వేసి సిర్కలనుగు యీ నీరు నేత్రములలో పిండవలెను. దీనివలన గాయమగును. పిమ్మట గులాబిపూవుల నూనెలో దూది తడిపి రెండువైపుల మధ్యనుంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రెండు రెప్పలు తిరిగి ఒకటిగా కలుసుకొనజాలవు. మరియు, కనురెప్పలపైన కోడిగ్రుడ్డుసొన గుల్‌రోగన్ అనగా గులాబిపూవునూనెలో కలిపి లేపనముచేయవలెను. దీని వలన నొప్పి తగ్గి కంటిరెప్పలు మృదుత్వము నొందును. మరియు, నేత్రసంబంధమగు అంగములకు బలము కలిగించును. మరియు, నేత్రముపై వదులుగా కట్టు కట్టవలెను. రెండవ దినము కట్టువిప్పి జీలకర్ర ఉప్పునమవలి నేత్రములో పిండవలెను. మరియు, కోడిగ్రుడ్డుసొన గుల్‌రోగన్ కలిపి కంటిపై లేపనముచేయవలెను. మూడవదినము నేత్రవ్రణము మాన్పునట్టి కనికెలు నేత్రములలో వేయవలెను. కట్టుకట్ట కూడదు. రోగి చూచునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. దీని వలన రెండవతూరి కనురెప్పలు అంటుకొన నేరవు. మరియు, యీసమయమునందు నేత్రములలో ఔషధమువేయుట మంచిది కాదని తోచినయెడల గుల్‌రోగన్, కోడిగ్రుడ్డుసొన కలిపి వేయుచుండవలెను. అనగా ఔషధము ఉపయోగించవలసినంత అగత్యమువరకు పైచికిత్సనే చేయుచుండవలెను.

(సూచనీయము) కంటి ప్రథమపొర వాచుటవలన రెండురెప్పలు ఒకటిగా కల్సుకొనునని భయము తోచినచో ముందుగా దీని వుపాయములను చేయవలెను.

*

సుతరా అనగా కనురెప్పలు చిన్నవగుటకు లక్షణములు

౧౨

ఈరోగార్థము దీని నిజదశనుబట్టి పెట్టబడినది. సుతరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు అర్థము. మరియు అనేకవనులలో పై రెప్ప ముడుచుకొని పోవుచున్నది మరియు క్రిందిరెప్ప బైటివైపుకు తిరుగబడుచున్నది. అనగా పై రెప్ప క్రిందిరెప్పకు సమానముగా కలుసుకొనుటకు కష్టముగా నుండును. మరియు, క్రిందిరెప్ప తిరిగిపోవుటవలన దీని అనుసారముగా పై రెప్ప ముడువబడును. ఇటుల కలుగుటవలన నేత్రముయొక్క తెల్లగుడ్డు కొద్దిగా క్రమ్ముకొనును గాని నేత్రముయావత్తు పూర్తిగా మూయుటకు అలవికాదు. యీవ్యాధిగల నేత్రమును వైద్యవేత్తలు కుందేలుకన్నతో పోల్చుచున్నారు. ఈనేత్రముగలవారి నిదుర కుందేలు నిదురఅందురు. యీవ్యాధివలన నేత్రములలో విశేషముగా దుమ్మువడి నిలిచిపోవుటవలన అనగా కనురెప్పలు సమానముగా మూతపడనికారణమువలన అవశ్యముగా నేత్రదృష్టియందు దుర్బలము ప్రవేశించును. యీరోగము రెండువిధములుగా చెప్పబడియున్నది.

(1) జన్మమందియు మలమువలన రెప్ప యేర్పడును. కాబట్టి యిందు మలముయొక్క తొందరవలన చిన్నదిగా ఉత్పన్నమగును. కాబట్టి రెప్పలు మందివిగా కలుగకుండును.

(2) ఇది జన్మమునుండి కలుగక, జన్మించినతరువాత యేదో నవీన కారణమువలన కలుగుచున్నది. యిట్లు కలుగుటకు ఆరు కారణములు గలవు. (1) కనురెప్ప తెగిపోవుట అనగా నేత్రములలోవల రెప్పలయందు వెంట్రుకలు మొలుచునట్టి వ్యాధివలన. (2) రెప్పలలో కురుపులు లేచి విశేషమాంసము పెరిగి, రెప్పలు చిన్నవగును. అనగా విశేషమాం

నము ఆగాయమురయొక్క చిన్నమువలన కలుగును. అనగా తనకుతాను గాయమువలనే పెరిగిపోవును.

(3) ఏదైన యితరకారణమువలన పైరెప్పను కత్తిరించినయెడల నిది ఉచితముగా కలునుకొనలేకపోవుటవలన కుట్లు సరిగా కుట్టనికారణమువలన రెప్పచిన్నదగును. (4) కను రెప్పల వ్యాధులలో రెప్పను కత్తిరించివేయుసమయమునందు పైరెప్పను బైటివైపుకువిరిచివేయుదురు. అందుండి కొద్దిగా తెగిపోయి మిగిలినభాగము వదలివేసినచో అట్టితరి నీడ్పునట్టి కారణమువలన గాయముమానిపోవుటవలన రెప్పచిన్నదగును. అనగా దుర్మాంసము ఉత్పన్నమగుటవలన రెప్పబైటివైపు అటులనె తిరుగబడియుండుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు యీవ్యాధివిషయమై వైద్యుల అభిప్రాయమేమనగా రెప్పలయందు శస్త్రకర్మ చేసినవెనుక రెప్పలను బైటివైపుకు విరిచియుంచినయెడల లోవైపుకు తిప్పివేయవలెను. ఇటులచేయక రెప్పవిరిచి అటులనె వదలివేసినచో యీకష్టములకు లోబడవలసివచ్చును. అభిప్రాయమేమనగా నేత్రవైద్యమును చేయునట్టి వైద్యుడు క్రియలయందు కుశలత్వముగలవాడున్ను బుద్ధిమంతుడున్ను యుక్తిపరుడు గానియెడల యీవైద్యముయొక్క గూఢమగు క్రియలను నెరుగక వైద్యము చేయువాడు యీక్రియలలో మోసపోవును. అట్టివానిచే వైద్యము చేయించుకొనుట మిక్కిలి ప్రమాదమగును.

—నుతిరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు చికిత్స.—

ఈమొదలగువ్యాధులు శస్త్రకర్మవలన శాంతించుచున్నవి. రోగి కనురెప్పతెగిపోవుటవలన రెప్పను విరుద్ధముగా కుట్టుటవలన కుట్టుటకై రెప్పవిస్తారముగా యెత్తుటవలన అథవా రెప్పలుకోసివేయుటవలన యీరోగము కలిగినచో రెప్ప యేస్థానమునందు అంటుకొనియున్నదో అచ్చట చీల్చి వదలివేయవలెను దీనివలన రెప్ప వ్రేలబడును. మరియు నేత్రమును పూర్తిగా క్రమ్ముకొనును. మరియు చీల్చిన చీరికెల మధ్య

మాంసము పుట్టించునట్టి వలాస్త్రివట్టివేయవలెను. దీనివలన ఆచీల్చిన చీలికె అంచులు కలుసుకొనవు. అప్పుడు వానిమధ్య మాంసము పెరిగి వచ్చును. మరియు యీరోగినేత్రములలో కఠినమగు మాంసముగాని లేక విశేషముగా మాంసము పెరిగినయెడల దీనిని అణచివేయవలెను. అనగా ఆయుధముతో పట్టుకొనిమెత్తి కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. పిమ్మట తీక్ష్ణమగు ఔషధములు కఠినమాంసము వుత్పత్తియయిన స్థలము నందు వేయవలెను. ఈఔషధము వేయుటవలన తిరిగి మాంసము వృద్ధినొందజాలదు. అభిప్రాయమేమనగా యిట్లు మాంసము కలిగినయెడల మిక్కిలి కఠినమగును. మరియు యీరోగికనురెప్ప ఛేదించిన తరువాత రెప్పబైటివైపుకు విరువబడి యుండుటవలన రోగము వుత్పన్నమైన యెడల కంటియొక్క పరిధముపొర రెప్పతోకూడా బైటికివచ్చినదిబాగగుటలో వాలిపోయినను యీకారణమువలన రెప్ప బిగిసితిరుగబడినను ఆచికిత్సానుసారముగా యీరోగమునకు సదుపాయముచేయుటమంచిది. ఇందువిషయమై కనురెప్పలు ఒకటికొకటి అంటుకొని పోవునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పియున్నాను. మరియు రెప్పను కంటిపరిధముపొరతో వుక్తరీతితో వేరుచేయవలెను. మరియు రెప్పలోవలె అనగా పిటికవలె వుత్పన్నమైనయెడల ఆపిటికను నష్టపరచుటకై మొంతులు అగిసివిత్తులగుజ్జు మరియు దాఖలియూన్ యనవలెను. ఈచికిత్సవలన ఆపిటిక నశించనిచో శస్త్రముతో తీసివేయవలెను.

(5) తలవుర్రెయంశి ఆరంభమై యుండునట్టి ఝిల్లిలోభాగమునందుగల రోగకారణమువలనగాని దెబ్బతగులుట అదురుటవలనగాని అణగుటవలనగాని, ఈదెబ్బ తలపైగాని, నొసలుపై తగులుటవలనగాని ఈ ఝిల్లిపొరయందు కష్టము ప్రవేశించి బిగిసిపోవును. మరియు నిది సమీపముగా నుండుకారణమువలన పైరెప్ప యందుకూడా బిగింపు వుత్పత్తి యగును.

(6) కంటిపై రెప్ప మొత్తునప్పుడు విశేషముగా లాగుటవలన రెప్పచిన్నదగుటకు కారణమగును. మరియు ఝిల్లియొక్క బిగింపు గాయమువలనగాని, దెబ్బవలనగాని, అదురువలనగాని ఉత్పన్నమైనచో దీని చిన్నతములు అనగా ఆజిల్లియందు కష్టము సంభవించును. రోగము నిదానించి దానికారణము కనుపెట్టి వుపాయములను చేయవలెను.

మరియు బాహ్యకారణమువలన రెప్ప బిగించినను లేక లోపటి కారణములవలన బిగింపు కలిగినను లేక ఆఝిల్లియందు కలిగినదా లేక తలపుర్రెపైనున్న జిల్లివలన కలిగినదా లేక రెప్పయొక్క కండరముల మొదళ్ళయందు కలిగినదా యని రోగినిచూచి నిదానించవలెను. మరియు రెప్పకంకరముల మూలమునందు కలిగినమొదల శుష్కత్వముయొక్క మలమునిండి యుండుటవలన కలుగును. బిగింపు ప్రత్యేకమగు కారణమువలన గ్రహించవలెను. మరియు దీనిఅనుసారముగా చికిత్సచేయవలెను. మరియు రెప్పఒకటిగా బిగించబడి చిన్నదగును. అందు భారము పీకుకలుగును. బరువుగానుండునటుల తోచుచుండును. మరియు మలముయొక్క లక్షణములు కలిగియుండనిచో మలకారణమువలన బిగించినదని గ్రహించవలెను. మరియు కనురెప్ప క్రమేణ చిన్నదైనచో అందు చిక్కిపోవునట్టి శుష్కింపచేయునట్టి కారణము ముందుకలిగి యున్నచో లాగుట, బిగిసికొనుట శుష్కత్వమువలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

—రెప్ప చిన్నదగుటకు చికిత్స.—

మలదోషముయొక్క కారణమువలన పీకుకలిగినచో ఆమలమును హరించుటకై నుపాయములను చేయువలయును. మరియు మలమును నష్టపరచునట్టి తైలములను మర్దించవలెను. మరియు మెంతిచిగురుతో నేత్రమును కాఢము చేయవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములనుగాని, కాఢములుగాని, తైలములుగాని వుపయోగించవలెను. ఇవి యావత్తు శుష్కత్వదోషయుక్తమగు రెండువిధముల రోగములయందు బాధదాయకమగును. అనగా మలమునిండిన కారణమువలన రెప్పయం

దు పీకు కలిగినయెడల మలమును చిక్కదనముయొక్క కారణమువలన చెమ్మను కలిగించుట, మృధుపరచుట అవశ్యకముగా కలుగును. యిటులనే ఆడశిశువుగల స్త్రీ చనుపాలలో కతీరా, బనప్షా కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు బనప్షాతైలము, సారగింజలతైలము తలపై లేపనముచేయుట యిామొదలగునవి ఈరెండువిధముల కారణములవలన కలుగు రోగములలో లాభదాయకమగును.

—;O;—

సిర్‌నాక్ యనగా అధిక మాంస లక్షణములు

లోరెప్పనుండి పెరుగు మాంసమును చూపు చిత్రపటము.

ఇదిక్రొవ్వుతో సమాన ఆకారమగు జీవనరములవలన యేర్పడినటువంటి మాంసవుముక్క నాటి వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు వక ఝిల్లియందు బిగించుకొని పైరెప్పలోపటి వైపు కలిగించుచున్నది. దీని లక్షణము లేమనగా కనురెప్ప మంధమెక్కుట మరియు రెప్ప మంధమెక్కుట వలన కన్నుమూతబడక యెల్లప్పుడు నీళ్ళు స్రవించుచుండుట మరియు యెుట్టినమయమునందు తర్జనీవ్రేలును మధ్యమవ్రేలుతో పట్టినయెడల రెండువ్రేళ్ళమధ్య ఒకవిశేషవస్తువు యున్నటుల తెలియుట యెంచునకగా యీరోగము కంటిలోభాగములలో అణగిఅంటుకొనియుండును. మరియు దానితో వేరుగా నుండదు. మరియు నిది అటునిటు తిరుగకుండును. రసోలి అనువ్యాధి దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. అనగా రసోలి అటునిటు తిరుగుచుండును. మరియు శిర్‌నాక్ కఠినమాంసము నిది రసో

లివ్యాధిభేదము. ఈవ్యాధిగలరోగి సూర్యరస్మి మిక్కిలితక్కువగానహిం చగలుగును. సూర్యరస్మిచూచినప్పుడు వెంటనె నేత్రములవెంట నీరు స్రవించుచుండును. యీవ్యాధి జలుబు నజులా ప్రకృతిగ వానికి విశేషము వుత్పత్తియగును.

—x—

సిర్నాక్ యనగా అధికమాంస చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు అవసరానకూలముగా శరీరమలమును తీసివేయుటకై శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, బనప్షా మాత్రలు మలమును మృదుపరచుటకై ప్రశస్తముగానుండును. మరియు, ముజవర్ కేవలము పక్షిమాంసమును యివ్వవలెను. వాతమును ఉత్పత్తి చేయునట్టి వస్తువులతో దూరముగా నుండవలెను. మరియు, ప్రకృతిని కాపాడునట్టి యత్నములు చేయుచుండవలెను. స్నానము చేయుటవలన లాభదాయకమగును. అనగా మలమును హరించునట్టి మూలికెలను నీళ్ళలోవేసి కాచి ఆకషాయముతో కావడముచేయవలెను. మలమును వెడలించిన తరువాత బానలిఖూ అక్బరు నేత్రములలో వేయవలెను. యిందువలన చెమ్మగల మలము హరించిపోవు యీ వుపాయములతో సిద్ధినొందనిచో శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను. సాధ్యమగునంతవరకు ఔషధమువలన సమపాయము చేయుట మిక్కిలి వుచితమగును గాని శస్త్రప్రయోగము వుచితముకాదు. యేలననగా చీల్చుట కోయుటవలన గొప్పభయముకలదు యిందు విషయమై శహారా అస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త చికిత్సచేయుట మంచిదని వచించిరి. అనగా యేవిధమైన వ్యాధి అయినను చక్కగా పత్యము చేయుటవలన నష్టపడదు అని వచించిరి. మరియు, అలిఇసాక్గారి కుమారుడు ఒకమనుజునకు శిరనాక్ వ్యాధి ఉత్పన్నమైనది. మరియు, వైద్యవరులు కష్టము కఠినత్వముతో

దానిని శస్త్రచికిత్సచేయుట చెడుఅలవాటని గ్రహించి దీని చికిత్స మార్చునట్టి ఔషధము అనగా జరూరె అక్బరు అను ఔషధమును మిక్కిలి వుత్తమమైనదని దీనిని వుపయోగించిరి. యీ జరూరె అక్బరు వలన వ్యాధిహరించి ఆరోగ్యము నొందెను. మరియు, యీ ఔషధము వలన కుదురనిచో శస్త్రముతో యెత్తివేయుట వుత్తమము. మరియు, ఒకూబకు స్థలమును మధ్యనుండి వెడల్పుగా చీల్చివేయవలెను. క్రొవ్వు వుండువరకు యిట్లు చీల్చివేయవలెను. శస్త్రము క్రొవ్వువరకు ప్రవేశించని యెడల క్రొవ్వు బైటికి రాజాలదు అనగా యెంతవరకు చీల్చితే క్రొవ్వు బైటికివచ్చునో అంతవరకు చీల్చవలెనని భావము. మరియు బైటికివచ్చిన క్రొవ్వు అలసిముక్కతో పట్టుకొనవలెను. దీని వలన చెయ్యి జారకుండును. పిమ్మట నెమ్మదిగా కుడియెడమవైపులను పైని క్రిందివైపులను త్రిప్పవలెను. దీని వలన మలము యావత్తు బైటికి వచ్చును. మరియు, శస్త్రఖర్మ తదుపరి అలిసిముక్కను శిరకాలోనున్న పన్నీరులో నానవేసి చీల్చిన స్థలమునందుంచవలెను మరియు, యేరోగి నేత్రములోనుండి యీ క్రొవ్వుముక్క వేరుతో పెళ్ళగిలి రాక కొంత శేషము మిగిలి యున్నయెడల ఉప్పు మెత్తగానూరి అందుపై చల్లవలెను. దీనివలన శేషించియుండు క్రొవ్వు ముక్క హరించును. మరియు, కొంత నిలిచియున్న యెడల ఒకహాని ప్రాప్తమగును. అనగా ఈ శిరనాక్ వ్యాధియందు విశేషముగా నొప్పితో కూడియుండు వాపును కలిగించును. మరియు, శేషము నిలిచిపోవుచున్నది. నేత్రములు తెరచుటకు ఆటంకము కలిగించుచున్నది. మరియు, శిర్నాక్ ముక్క యిచ్చానుసారముగా తెగిపోయినను యీ కారణమువలన రెప్పయందు శుష్కత్వము సంభవించును. క్రొవ్వు రెప్పయొక్క భాగము గాన రెప్ప యిచ్చవచ్చినట్లు మూతబడదు కాబట్టి విశేషముగా క్రొవ్వును కూడా తీసివేయకూడదని గ్రహించవలెను.

(సూచనీయము) యిటుల యేరోగమునందైనను యీవ్యాధి మధ్యమునందు మిక్కిలి బాధగల వ్యాధి కలిగిన యెడల ముందుగా ఆవ్యాధికి చికిత్సచేయుట మంచిది. యీ విధానము అన్ని వ్యాధుల యందు ప్రయోగించదగునని గ్రహించవలెను.

ఇకద్ యనగా పిటికా వర్ణనము

ఈవ్యాధి ముడివలె కంటిపైరెప్పలో కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి వాతసంబంధమగు చిక్కని చెమ్మగల కారణమువలన కలుగుచున్నది. యీచెమ్మ తలనుండి కంటిరెప్పయందు ప్రవేశించుటవలన దీనిమృదుభాగము నష్టమగుచున్నది. శేషభాగము వలచబడుచున్నది. యిందువలన దీనిని ఇకద్ అనగా పిటికె అని వచించబడియె. ఈపిటికెయొక్క భేదములు మూడువిధములు.

(1) యిది సోలివలె తిరుగుచుండును. అనగా తనస్థానమునుండి కుడియెడమలకున్ను పైకిక్రిందికికూడా కదులుచుండును. మరియు పిటికె మందముగానుండి లోభాగము అంటుకొనకుండినచో యీపిటికెపైనుండు చర్మమును వెడల్పులో చీల్చివేయవలెను. మరియు చీల్చిన చీలికె మధ్యనుండి శస్త్రముతో పిటికెను పైకితీసివేయవలెను. మరియు వెంటనే చిప్పివేయుటవలన దీనిపై చుట్టుకొనియుండు ఝిల్లికనుపించుచుండును. పిమ్మట ఆఝిల్లిని నెమ్మదిగా లాగినయెడల పిటికెసహితము వూడివచ్చును. యిట్లు తీసివేయుటకు సావధానుడై యుండవలెను. మరియు జాగ్రతగా తీసినయెడల ఝిల్లి బ్రద్దలు కాజాలదు. యెటులననగా ఝిల్లి పొర పిటికెపైన క్రమ్ముకొనియున్నది. ఈఝిల్లి చినిగినయెడల చీల్చు

టకు, చివ్వుటకు వ్యవధికాజాలదు. కాబట్టి యీపిటికె పైనుంచుచర్మ మునుకూడా వెడల్పునందున్న. పొడవునందుకూడా చీల్చివేసినయెడల పిటికె తీసికొనుటకు సుఖముగానుండును. మరియు లోవల మందముగా నున్నచో రెప్పపైకివిరిచి రెప్పలోవలనుండి పిటికెగల స్థలమును చీల్చి వేయవలెను. సావధానముతో వృత్తరీతిగా పిటికెనుబైటికితీసికొనవలెను. తరువాత జీలకర్ర నమిలి బట్టలో వేసి కండ్లలో పిండవలెను. కొంతవరకు రెప్పను స్థిరముగానుంచవలెను. యిటుల యుంచుటవలన రెప్ప పైకి లాగజాలదు.

(2) ఈవ్యాధి రాయివలె కఠినముగానుండును. నిది తనస్థానము నుండి కదలకుండును. అనగా యిది కంటితో వేరుగా నుండదుగాన అందు కలిసి అణగియుండును. యిందువిషయమై శారహులస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీపిటిక కురుపువలె నుండునని వచించిరి.

—ఇకద్ రెప్పలోవలగల పిటిక చికిత్స—

ఈపిటికెను మృదుత్వము కలిగించుటకై వుష్ణోదకము మైనవులరకు అందుపై వేయవలెను. మృదుత్వము నొందినవెనుక దాఖలిఖూక అను మలాము మెంతులు అవిశిగింజలు నూరి లేవనము చేయవలెను. యీ లేపనాదులవలన యీపిటికె నశించిపోవును. మరియు యీచికిత్సవలన కూడా నష్టపడనియెడల దీనిని చీల్చివేయుట అసంభవము. లోహశస్త్ర ముతోను తీక్ష్ణమగు ఔషధములతో చెక్కివేయకూడదు. యెందు కన గా దీనిని ఛేదించుటవలన రోగికి విశేషబాధ కలిగి దుఃఖించుటతప్ప ప్రయోజనముండదు. అనగా యీవ్యాధి వేరుగా తీత్తవలెనుండదు. కాబట్టి దీనికారణమువలన దేంకది లేదిపోవును. మరియు కొద్దిగా శే షించియుండినయెడల దీని శేషమువలన రెండవసారి పిటిక పెరిగివచ్చు ను. అప్పుడప్పుడు వాపుకూడా కలిగించును. మరియు కొందరు వైద్యు లు యీవ్యాధి కారణముగల మలము యావత్తు వెడలినపిమ్మట అప్ప టివ్యాధిగొుక్క మలము అవశ్యకతానుకూలముగా వెళ్ళిపోయినచో

కత్తెరతో కత్తిరించి తీసివేయుదురు. రక్తము స్రవించినయెడల వెంటనే ఆపివేయుదురు. దీనివలన కంటియొక్క రెండవవస్త్రమునందు ప్రవేశించజాలదు. మరియు రెప్పయందు వాపుకూడా జనించనేరదు.

(౪) కంటిరెప్ప దుర్మాంస లక్షణము.

ఈపిటిక కంటిపై భాగమునందు ప్రాక్రమించియుండును. దీనివరములు నేత్రమునందు నిలిచియుండును. దీనిరంగు వంకాయ రంగువలెను మెర్రని రంగుగ నుండును.

౪ వ కంటిరెప్పయందు కలుగు దుర్మాంస చికిత్స.

ఈవ్యాధి స్వల్పకాలపరిమాణములో మలమును వెడలించవలెను. ఇట్లు మలమును తీయుటవలన తిరిగి మలము పెరుగజాలదు మరియు వాతమును వృద్ధిచేయునట్టి పదార్థములను సేవించకూడదు. వాతమును కలిగించు వస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను. మరియు యేయితరకారణములు యేమియు లేకున్నను దీనిచికిత్స లోహఆయుధములతో చేయకూడదు. దీనిని వేరుతో పెళ్ళగించుటకు మిక్కిలి కఠినమగును. యేలననగా దీని మలము మిక్కిలి పరాక్రమమైనదిన్ని క్రూరమైనదిగానుండును. కాబట్టి శస్త్రముతో ఛేదించినయెడల వ్రణముమాననేరదు. అనగా సర్తాన్ (వాపుతోసంబంధమగువ్రణము) యెటులమానకుండునో అటులనే యీవ్రణముకూడా మానదనిభావము కాబట్టి శస్త్రముతో ఛేదించకూడదు. దీనివలన యేవిధమగు కష్టము రెండవబంధమువలన విశేషముగా వుత్పన్నముకాజాలదు.

శౌరమూన్ యనగా రెప్పలో వెంట్రుకలు మొలచు వ్యాధి

కొందరు వైద్యులు శౌరమూన్ కలీబ్ శౌరమూన్ జామెద్ అనువ్యాధిని రెప్పలలోపల వెంట్రుకలు మొలుచునట్టివ్యాధి అందురు గాని వీరి అభిప్రాయము నమ్మతిగానేయున్నది. శౌరమూన్ అలీబ్

అనురోగములలో లోరెప్పయందు వెంట్రుకలు మొలచుటకు చెప్పెదురు. మరియు ఆవెంట్రుకల చివరలు కంటిలోపలి వైపునకు తిరుగబడియుండును. కన్నుతిప్పినప్పుడెల్ల ఆవెంట్రుకల చివరలు లోకంటిగ్రుడ్డుపై గ్రుచ్చుకొనును. యిట్లు గ్రుచ్చుకొనుటవలన కండ్లవెంట నీరు స్రవించుచుండును. ఇట్లు నీరు స్రవించునట్టి కారణమువలన నేత్రము దుర్బలము నొందును. మరియు మలమును గ్రహించునట్టిది అందు ప్రవేశించును. కంటినరములు అనగుట, నీరు కారుట, దురద, కండ్లు యెర్రనగుట, మొదలగు లక్షణములు తటస్థించును. శౌంమూర్ యాద్ అనగా విశేషమగు నీచవెంట్రుకలు రెప్పలోపటిభాగమునందు మొలుచుచున్నవి. యివి లోపునుండి బైటికివచ్చును. యిట్లు యీవ్యాధి రెండువిధములుగా నుండును.

(1) తిన్నగానుండు వెంట్రుకలు మొలచి కంటిలో గ్రుచ్చుకొనుచుండును. మరియు, శౌరమూన్ కలీబ్ అను వ్యాధియందు యేహాని వర్ణించబడినదో ఆలక్షణములు యావత్తు యిందు ప్రకటనమగును.

(2) వెంట్రుకలు కంటిబైటివైపు మొలుచునుగాని కంటిలో గ్రుచ్చుకొనవు. నేత్రమునకు యేవిధమగుహాని కలిగించవు. వీనివలన నేత్రదృష్టియందు అడ్డుపడి యుండును. దీనివలన రోగి యేవిధమగు వస్తువు చూచినను కనుపించుచుండును గాని చూచునట్టి వస్తువులపై నల్లని గీరలున్నట్లు కనుపించును. యిటులనే ఆమనుష్యునికికూడా కనుపించుచుండును. అనగా రెప్పవెంట్రుకలు ప్రమాణముకంటె అధికమగుచున్నవి. ఆస్థానమునందు ప్రకృతికి విరుద్ధముగా మొలచుచుండును. మరియు ఈరోగముయొక్క కారణము దుర్గంధమగు దమ్ము వలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. యీదమ్ము రెప్పయందుండి వెంట్రుకల సమీపమునందు ప్రవేశించుచున్నది. యీతూబతు అనగా నీరునందు యేపదార్థము కలుగకుండును యేలననగా పుష్పనము కలిగియున్నచో వెంట్రుకలు విశేషముగా రాలిపోవనారంభించును. వెంట్రుకలను మొలవకుండునటుల చేయును.

—కోరెప్పలయందు వెంట్రుకల చికిత్స.—

ప్రథమమున ఈరోగములయందు వుచితమగు ఔషధముల ద్వారా శరీరమునుండియు, మెదడునుండియు, మలమును తొలగించవలెను. మరియు అయారజ్ మొదలగు వస్తువులను యిచ్చుట, గండూషములను చేయుట యోగ్యముగానుండును. యేమనుష్యునియొక్క ప్రకృతియందు ఉష్ణప్రకోపము యుండినయెడల ప్రాతఃకాలమునందు, కరక్కాయమురబ్బాగాని ఇత్రిఫల్ నగీరు అను ఔషధముగాని యిప్పించవలెను. యెల్లప్పుడు కరక్కాయలుగాని, కాబోలుకరక్కాయలుగాని నోటిలోయుంచుకొని రసముమ్రింగవలెను. మరియు ఈరోగముగల రోగిప్రకృతి చల్లగానుండినచో అట్టిరోగికి మస్తకి, లవంగములు నమలించుట, జాజికాయ నోటిలోనుంచుకొని రసముమ్రింగుచుండుటయు, మరియు అంజూరు వాసన చూచుటమంచిది. యీ వుపాయముల తరువాత చికిత్స చేయవలెను. యీవ్యాధియందు చికిత్స అయిదువిధములు, (1) ఔషధములను లేపనముచేయుట, (2) యీనీచవెంట్రుకలతో మంచివెంట్రుకలు కలుపుట, (3) వాతవేయుట, (4) కుట్టుట, (5) శస్త్రముతోకోయుట.

మరియు, నేత్రములలో వేయునట్టి ఔషధములు తీక్ష్ణముగలవిగను రెప్పలు శుభ్రతనొందించునట్టివిగా నుండవలెను. అనగా బాసలిఖూర, రోశనాహి, కిబీరా, శియాఫె అజఖర్, అహమరెహాద్ మొదలగు ఔషధములు నేత్రములలో వేయవలెనని భావము.

మరియు, నీచమగు వెంట్రుకలను మంచివెంట్రుకతో కలుపుట అంటించుట అనగా నీచవెంట్రుకలను మంచి జిగురుగల వస్తువు వ్రేలికి రాసుకొని బాగుగా రుద్ది మంచివెంట్రుకతో కలిపి అనగా మంచివెంట్రుకలకు అంటించవలెను. అనగా వంకరగానుండు వెంట్రుకలు చక్కనగువరకు సాఫుచేయవలెను. యిట్లు చేయుచుండిన ఆజిగురు ఆరిపోయి రెప్పవెంట్రుకలు అనిగిపోవును వెంట్రుకలకు లేపనము చేయుటకు

యోగ్యమగు జిగుర్లు అనగా తుమ్మజిగురు, కతిరాగోందు, మొదలగు వానిని నీళ్ళలో నానవేసి గాని లేక దుంబల్ సారము మొదలగునవి రెప్పవెంట్రుకలను అణచునట్టి ఔషధములని గ్రహించవలెను. మరియు యీ రోగచికిత్స అయిదు విధములకంటె అధికముగా చెప్పియుండలేదు. యిటుల జిగురు ఐదువ్యాధులయందుకూడ ప్రయోగింతురు. దుంబల్ సారము అన్నిటికంటె మిక్కిలి ఉపయోగముగానుండును. మరియు, రూమిమస్తకి కరిగించి దానితో లక్క జిగురు కలిపి వెంట్రుకలను అణచవచ్చును. మరియు, దుంబల్ సారముతో కూడా వెంట్రుకలు అణచవచ్చును. దుంబల్ అనగా ఒకగింజజాతి. యిది వేపిగింజలవలెనుండును. యీగింజలలో మిక్కిలి జిగురుగల సారముండును.

మరియు వాతవేయుట అనగా రెప్పను విరిచి వెంట్రుకలు పీకివేసి యీపని యందు ముఖ్యముగా నుండునట్టి సూదితో సమానముగానుండు ఆయుధమును యెర్రగాకాల్చి వెంట్రుకలు మొలచునట్టి మొదళ్ళయందు వాతవేయవలెను. అనగా కాల్చవలెను. ప్రత్యేక సమయమునందు వెంట్రుకలు విశేషముగా పీకివేయకూడదు. ఒక వెంట్రుక పీకివేసి ఆవెంట్రుక పీకిన స్థలమునందు వాతవేయవలెను. ఆవాతమానిన వెనుక రెండవవెంట్రుక పీకివేయవలెను. పిమ్మట పైవిధముగా కాల్చివేయవలెను. ఇటుల ఒక్కొక్క వెంట్రుకతీసి వాతవేసి ఆగాయము మానినతరువాత రెండవ వెంట్రుక తీయుచు యావత్తు వెంట్రుకలు తీసివేయుట యావత్తు చికిత్సలకంటె వుత్తమము. మరియు రెప్ప వెనుకకు విరుచుట యెందుకనగా వాతవేయునట్టి ఆయుధముయొక్క వేడి గ్రుడ్డుకుతాకి కష్టము కలుగకుండుటకై రెప్ప విరిచివేయవలెనని చెప్పబడినది. ఇందువిషయమై వైద్యులు వుత్తమరీతిగా చెప్పియున్నారు. అనగా యీవాతవేయు సమయమునందు కంటిలో చల్లనిపిండి నీళ్ళతో కలిపి కంటినిండా యుంచవలెను. యెందుకనగా వాతవలన కంటిగ్రుడ్డునకు కష్టము సంభవించజాలదు. మరియు వాతవేసిన వెనుక కోడిగ్రుడ్డు

తెల్లసాన గుల్‌రోగన్ కలిపి వాతవేసిన స్థానమునందు లేపనము చేయవలెను. అనగా వాతమానువరకు లేపనము చేయుచుండవలెనని భావము. మరియు ముందువేసిన వాతయొక్క బాధతగ్గనిదే రెండవతూరి వాతవేయకూడదు. మరియు వెంట్రుకలు పీకివేయనిదే వాతవేయకూడదు.

మరియు లోరెప్ప వెంట్రుకలు పీకివేసి ఆస్థలమున నవాసాగరముతో రుద్దవలెను. తదుపరి సముద్రమునందు నివసించు ఆకుపచ్చరంగుగల కప్పనెత్తురు కుక్కనెత్తురు పక్షులగుడ్లు మరియు అంజూరపాలు మొదలగువస్తువులలోనుండి యేవస్తువు సమకూడునో ఆవస్తువు వెంట్రుకలుతీసిన స్థలమునందు మర్దించవలెను. యెందుకనగా యీవస్తువులు వెంట్రుకలు మొలవనియ్యక ఆస్థానమును చెరచి వెంట్రుకల రంధ్రములనుమూసివేయును. మరియు నది యందుండు నురుగు వెంట్రుకలు మొలచునట్టి స్థలమునందు మర్దించినవెనుక ఆస్థలమును చల్లగానుంచి తిమ్మిరి కలిగించును. మరియు యీచెప్పిన వస్తువులుగాక యిట్టిస్వభావికములగల ఔషధము లనేకములున్నవి. ఇచ్చట యింతవరకు చెప్పబడియె. వాతవేయుటకంటె వెంట్రుకలుతీసివేసి ఔషధములు లేపనముచేసి వెంట్రుకలు నశింపజేయుట మిక్కిలి వుత్తమము.

మరియు కుట్టుట, సన్నతలవెంట్రుక తీసికొని ఆవెంట్రుక రెండు చివరలు వకటిగాకలిపి, సూదిలోగ్రుచ్చుకొని మిగిలినవెంట్రుకలో మరియొక వెంట్రుకచేర్చి అనగా ఆరెండవ వెంట్రుకనుకూడా పైవిధముగానే ముడుచుకొనవలెను. ఆవెంట్రుకయొక్క పైవారమునందు ఆసూదిలో గ్రుచ్చబడిన వెంట్రుక పడిపోయిన మొదల సూదికొన కంటిరెప్పలోపునుండి లోరెప్ప వెంట్రుకసమీపమునందు ఎంతయుచితముగానుండునో అంత బైటికి తీసికొని పలాకుచివరతో లోవలివెంట్రుక పైవారమునందు వెంట్రుక మధ్యనుండునట్లు చేయవలెను. తదుపరి ఆసూదిని సమ్మదిగా లాగుచుండిన వెంట్రుక పైవా

రము చిన్నదగును అప్పుడు పకేపర్యాయము లాగినయెడల లోవెం ట్రుక బైటికివచ్చును. అట్టిస్థితియందు ఆ లోవెంట్రుక ఈవెంట్రుక యొక్క పైభాగమునందు తగులుకొని లోపునుండి బైటికివచ్చును. ఆవెంట్రుక తనస్థానమునందున్నప్పుడు రెండవ వెంట్రుకలో ఆముందు వెంట్రుకయొక్క పైభాగమునందు చేర్చినరెప్ప వెంట్రుకను లోపల వైపు లాగుకొని రెండవదఫా సూదిని అంటించునట్టి అవశ్యము కలిగినచో ముందున్నస్థలమునందు సూదిని గ్రుచ్చకూడదు. యెందుకనగా రంధ్రము విశాలమగును. మరియు లోవెంట్రుక అందు అణగి యుండును. యిందువలన రెండవతూరి ముందున్నస్థలముతో సమానముగా సూదిని అంటించి లోవెంట్రుకను బైటికి తీసికొనవచ్చును అప్పుడు దానిని అసలు వెంట్రుకతో చేర్చి పిమ్మట నందు సూదితీయునట్టిరంధ్రము సలా కుతో అనేక పర్యాయములు రుద్దుచుండవలెను. యిందువలన లోవెంట్రుకలు అందు చిక్కని నిలిచిపోవును. మరియు, ఇట్లుకట్టుటకు అరబ్బిభాషలో నజుమ్ అందురు.

(సూచన) ఆ వెంట్రుకలుగల స్థలమునందు సన్నని పట్టుదారము వుపయోగించవచ్చును. మరియు, యీ వెంట్రుకలను కుట్టేవిషయమై శారహాఅస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీక్రిందివిధముగా వచించెను. అ నగా యిందు వుచితమైనచో లోవెంట్రుకలను సూదిరంధ్రమునందు గ్రుచ్చి రెప్పబైటికి తీయవలెను. మరియు యిట్లుతీయుటకు లోవెంట్రు కలు పెద్దవిగానుండవలెను. మరియు రెప్పను అట్టిస్థితియందు కోసివేయ వలెను. అనగా లోవెంట్రుకలు విశేషముగా నుండినయెడల రెప్పనుకోసి వేయవలెనని భావము.

రోగిని వెల్లికిలపరుండబెట్టి వైద్యుడు తన బొటనవ్రేలు, తర్జనీ వ్రేలుతో పై రెప్పను పట్టుకొని పై కత్తి నలాకుయొక్క ముఖము రెప్ప వెనుకవైపుంచి అణచవలెను ఇట్లు అణచుటవలన రెప్ప వెనుకకు విరు గును. తరువాత మూడు సన్నదారములు సన్నని సూదులలో గ్రుచ్చు

కొని ఆసూములను రెప్పలోపటనుండి రెప్పపై వైపునకు బైటికితీసికొనవలెను. అనగా రెప్పమధ్యనుంచి తీయవలెను. యిట్లు దారములతో తీయుటకంటె రెప్పను ఆయుధములతో యెత్తుకొనుట మిక్కిలి మంచిది. మరియు రెప్పను దారములతోగాని, ఆయుధములతోగాని యెంతవరకు రెప్పను ఛేదించవలెనో గ్రహించి యింతవరకు తీయవలెనని తనకు తోచినయెడల సూదిని దారమునకు అస్థానమునందు మూడు ఛిద్రములు చేసి కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. యింతవిషయమై రెప్పతప్ప మరియేయితర భాగము తెగకూడదు. మరియు కత్తిరించినతరువాత సూదితో మూడు చోట్ల మూడుకుట్లువేయవలెను. అనగా టాకాలు ముడివేయవలెను. ముందు మధ్యభాగములు టాకావేశి తదుపరి జరూర్ అజఫర్ ఫాళాస్త్రి అవియక్‌లో కలిపి కుట్లుపై లేపనము చేయవలెను. మరియు రెప్పయొక్క తంతువులు తెగకుండునటుల వైద్యుడు మిక్కిలి జాగరూకుడై రెప్పను కత్తిరించవలెను. మరియు రెప్పను కదులుచుండునటుల చేయు నరములు తెగుటవలన రెప్పఆడుటకు కష్టము సంభవించును. కాబట్టి రెప్ప నరములు తెగకూడదని భావము. కాబట్టి ఈశస్త్రఖర్మ విషయమై గొప్ప నిపుణతగల బుద్ధిమాన్ క్రియాకుశలతగల వైద్యుడు అవసరము వచ్చినప్పుడు కత్తిరించవలెను. మరియు రెప్పకత్తిరించుటకు రెండు విధానములను చెప్పుచున్నాను. అనగా కనురెప్పను రెండువ్రేళ్ళతోగానిలేక రెండు ఆయుధములతోగాని కొద్దిగా యెత్తి మిక్కిలి నునుపుగా తయారుచేయబడిన రెండు పుల్లరేకులు రెప్పతో సమానముగాచేసి యెంతవరకు రెప్పతీసి వేయవలెనో నిదానించి ఆరెండు రేకులమధ్య అణచి ఆ రెండు రేకులచివర్లు కట్టివేయవలెను. అనగా ఈరెండురేకుల మధ్యనుండి కంటిరెప్ప చర్మము బైటికివచ్చునటుల బిగించి కట్టవలెనని భావము. యెందువలననగా రెప్పయొక్క మాంసము బద్దమయ్య రాజాలదు. చర్మముమాత్రమే పైకివచ్చును. యిటుల కట్టుటవలన ఆచర్మము పది దినములలోగాని అంతకు తక్కువరోజులలోగాని నిర్జీవముగలదై కుళ్ళి

ఊడిపోవును. గాని వ్రణచిహ్నములు కలుగనేరవు. అయినను రోగి యీ చికిత్సకు నోర్వజాలడు.

మరియు, శస్త్రమును చూచుటవలన శస్త్రకర్మ అను శబ్దము వినుటవలన భయమునొందిన యెడల అట్టిరోగియొక్క రెప్పలను తీక్ష్ణమగు ఔషధములతో కోసివేయుట మిక్కిలి యుత్తమము. మరియు, తేజస్సుగల ఔషధముల కనికెలతో రెప్పను కోసివేయవలెనని యూహ కలిగినచో ఆస్థలమునందు లేపనములు చేయవలెను. మరియు, మెంతి ఆకువలె కలిగి. చర్మము యుబికియుండును. వ్రణచిహ్నములు సూచించబడును. అట్టితరి ఔషధములతో ఆవ్రణమును మాన్పవలెను. మరియు, కొంతకాలము నిధానించి తిరిగి ఔషధము లేపనము చేయవలెను. తదుపరి కొంతకాలము వ్యవధిగాయుంచవలెను. యిటుల అనేకపర్యాయములు తీక్ష్ణమగు ఔషధమును లేపనము చేయుచుండవలెను. అనగా వ్రణమైన తరువాత వదలివేసి వ్రణము పక్కుకట్టి మానిన యెడల ఔషధమును కడిగి మైనపుఅరకు వేయవలెను. దీనివలన రెప్పయందుగల పొక్కు పూడిపోవును. మరియు, అవశ్యమైనచో సఫేదాతో చేయబడిన పాలాస్త్రి వేయవలెను. దీనివలన కఠినముగానుండు రెప్ప స్వాశ్చత నొందును. మరియు, ముందు వైద్యులనేకులు యీ చికిత్సకు ఆజ్ఞ యిచ్చియుండలేదు తీక్ష్ణమగు ఔషధములను లేపనము చేయునట్టి విధానము అనగా సున్నము, సజ్జాకారము ఒకభాగము, సబ్బునీళ్ళు రెండుభాగములు నవాసాగరము ఒకభాగము, పాపటిలవణము ఒకభాగము యీనాలుగు వస్తువులనునూరి వస్త్రగాలిత : మొసరించి సబ్బునీళ్ళలోనూరి కసకెలుచేసి యుంచవలెను. లేక చంటిపిల్లల మూత్రముతోగాని, బూడిదె నీళ్ళతోగాని నూరి కనికెలు చేసికొనవచ్చును.

రోగినేత్రమునందు వెంట్రుకలు విశేషముగా లేనియెడల వెంట్రుకలు వాటిస్థానమునందే అనగా రెప్పయందు వెంట్రుకలుండు స్థలమునందే ఆవెంట్రుకల చివరలు మాత్రము లోభాగమునకు

తిరిగియుండినచో ఆవెంట్రుకలను అనగా వంకరగానుండు వెంట్రుకలను చక్కగానుండు వెంట్రుకలతో చేర్చవలెను. ఈవెంట్రుకలను చేర్చు విధానము ఇంతకుముందే వర్ణించియుంటిని. మరియు ఆవెంట్రుకల స్థలమునందు వాతవేయుట రెప్పను కత్తిరించుట మొదలగు పనులు చేయుటకు వీలుకాదు. యేలననగా యీరెండు విధములగు వెంట్రుకల విషయమై ముఖ్యమగును పరీక్షయందు దీనిని వర్ణించియున్నాను.

మరియు హకీము జాలీనూస్‌గారు వచించినదేమనగా చిన్న చిన్న గవ్వలు అనగా ఆలిచిప్పలు కాల్చి నూనెలో కల్పి లోపైపుకు తిరిగియుండు వెంట్రుకలకు అథవా రెప్పలోపటి వెంట్రుకలకు లేపనము చేయవలెను. అనగా వెంట్రుకలుతీసిన తరువాత లేపనము చేయవలెను. ఇటుల చేసినయెడల తిరిగి వెంట్రుకలు మొలువజాలవు గాన వైద్యోక్తము లీ యుందువిషయమై జాగరూకతవహించి సాధ్యమైనంతవరకు ఔషధచికిత్సవలన నేత్రవ్యాధులను మాన్పుట మిక్కిలి ప్రశస్తమని నా అనుభవమువలన యిందు చెప్పుచున్నాను.

రెప్పవెంట్రుకలు రాలిపోవు వ్యాధి లక్షణము.

రోగమునకు నాలుగు కారణములు గలవు. (1) యీస్థానమునందు పుష్టికలిగి అందుపిత్తము నాశము కలియుటవలన రెప్పలయందు తేడత్వము ప్రవేశించి అచ్చటి స్థితిని చెందించి రెప్పవెంట్రుకలు రాలిపోవును. అనగా రెప్పవెంట్రుకలను పుట్టించునట్టి మూలమును నష్టపరచును. ఇట్టిస్థితియందు రెప్పవెంట్రుకలు వూడిపోవును. మరియు విశేషముగా రెప్పయందుపద్రవము కలుగును. అనగా యావత్తు శరీరమునందు వుపద్రవము కలిగినయెడల శరీరమునందుగల యావత్తు వెంట్రుకలను చెరచును. మరియు కొందరు సర్వశరీరమునందు మలము చేరియున్నను

ఆమలసారము కనురెప్పయందేగాక యితరఅవయవములలో ప్రకటనమై
నను ఆఅవయవములయందుగల వెంట్రుకలు వూడనేరవు. యెందుకన
గా కంటిరెప్ప మృధువుగను లఘువుగా నుండునట్టి కారణమువలన మల
సారమును వెంటనే గ్రహించగలుగుచున్నది. దీని చిహ్నములు దోష
ములనుండి ఒకదోషము విశేషత్వముయొక్క చిహ్నములు ప్రకటన
మగును. మరియు మంట, దురద, నంభవించును.

రెప్పవెంట్రుకలు వూడిపోవుటకు చికిత్స.

ఏదోషమువలన యీవ్యాధి కలిగినదో ఆదోషానుకూలముగా
మలము వెడలించవలెను. ప్రకృతిస్థిరపరచునట్టి నుపాయములను చేయ
వలెను. యేవస్తువు రెప్పలను బాగుచేయగలదో ఆవస్తువులను సురుమా
వలె నేత్రములలో నుంచవలెను. అనగా రాజావర్తము కావిరాయి
చుహారాగింజలుకాల్చినమసి గవ్వలుకుసాంబ్రాణి కాటుక కినూర్సి
నోవర్ (లిఖ్ బెరడు) జటామాంసి మొదలగునవినూరిన చూర్ణము సురు
మావలె వుపయోగించవలెను.

2 వ. రెప్పవెంట్రుకలు ఊడువ్యాధి లక్షణము.

రెప్పలను యీడ్చునట్టి శక్తినుర్బలమునొందునట్టి కారణమువల
న రెప్పలయందు బలము చేరకుండును. కాబట్టి రెప్పల వెంట్రుకలు విశే
షముగా వూడిపోవును. మరియు హేతువుయొక్క వుపాయము చేయు
వరకు వెంట్రుకలు మొలవకుండును. అనగా యేచెట్టునందు నీళ్లుప్రవే
శించకుండునో అట్లనే హేతువుయొక్క వుపాయములు లేకుండిన వెం
ట్రుకలు స్థిరత్వము నొందవని భావము. మరియు దీని చిహ్నములు
వూష్ణసర్సాంవ్యాధియందున్న మరియు ప్రబలనుగు జ్వరమును వుత్ప
త్తి చేయుచుండును.

2వ. రెప్పవెంట్రుకలు వూడుటకు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు నీడ్చునట్టి శక్తిని పేరేపించునటుల నసుపా
యములు చేయవలెను. శరీరమునందు శక్తి హెచ్చుటకై మంచిభోజన

ములను భుజించవలెను. మరియు, స్నానముచేయుచుండవలెను. మలమును వెడలించుటకై యావత్తు వస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను. దెబ్బను కలిగించునట్టి వస్తువులను అవశ్యముగా వుపయోగించవలెను. మరియు, నేత్రములవెంట నీరుస్రవించకుండునటుల కాపాడునట్టి వస్తువులను నేత్రములలో వేయవలెను. కాబట్టి రెప్పమూలములనందు వుష్ణము ప్రవేశింపచేయునట్టి వస్తువులున్ను పుష్టినికలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా బానలిఖూన్ కోహాలా రోశనాహి మొదలగునవి వుపయోగించవలెను.

కోహాలా రోశనాహి విధానము

కాంసుధస్వము, కొలికజ్ మకసూల్, యివిప్రత్యేకము 17½ మాషములు, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, కుంకుమపువ్వు, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జు యీ వస్తువులు ప్రత్యేకము 1⅓ మాషములు, జింగాలవచ్చ, ముసాంబరము, బూరెత్తరము యివి ప్రత్యేకము 3½ మాషములు, వెండి మలినము 7 మాషములు యీ పదివస్తువులు మెత్తగానూరి వస్త్రగాలితమొనర్చి జాగ్రత్తతో యుంచుకొని వుపయోగించవలెను.

(3) కఫమువలన రెప్పవెండ్రుకలు వూడువ్యాధి లక్షణములు.

దెబ్బ విశేషముగా రెప్పల మొదళ్ళయందు ప్రవేశించి రెప్పలను నీరసముగను సచ్ఛ్రము కలిగించును. మరియు, రోమకూపములను విశాలముగాచేయును. యీకారణమువలన రెప్పలయందు వెండ్రుకలు, మొలవకుండును. మరియు, విశేషముగా వూడనారంభించును. యీ మొదలగు లక్షణములు కఫమువలన కలిగినవని గ్రహించవలెను.

(3) కఫమువలన రెప్పవెండ్రుకలూడుటకు చికిత్స

కఫమును తీసివేయుటకై అయారజ్ మాత్రలు యివ్వవలెను. మిక్కిలి పరిశ్రమచేయుట, నిద్రమేలుకొనుట, స్వల్పముగాభుజించుట, శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి వస్తువులను సేవించుటవుచితము. మరియు నేత్రములనుండి నీరు స్రవింపచేయునట్టి అనగా అహామరెహాజ్ మరియు

మంజకడ్డి నేత్రములలో ప్రయోగించవలెను. యిందువలన ప్రధాన అంగమునందుండి రతూబతు అనగా నీరు వెడలిపోవును.

—(4) రెప్పవెంట్రుకలు ఊడు వ్యాధిలక్షణములు.—

రెప్పయందు బలమును చెరువు వ్రణద్రవము కలిగినయెడల ఆ వ్రణద్రవము బంధించబడును. యిందు రెండు సందర్భములు కలవు. (1) ప్రబలమగు దోషము రోమాంచములయందు అణగిపోవును. నిది రోమముల మొక్కలను చెరచివేయును. ఆదోషము ఆనిరి రోమాణువుల యొక్క మలము వెంట్రుకలను బుట్టకుండునటుల బంధించును. మరియు ఈవ్యాధి దావుస్సాలిబ్ రోగముయొక్క భేదమునబడును. దీనివలన తల వెంట్రుకలుకూడా వూడిపోవుచుండును.

—4 వ నేత్రరెప్పల వెంట్రుకలు వూడుటకు చికిత్స.—

ఈవిషయమును నిదానించి చూడవలెను. అనగా కఠినదోషము వాతమువలన కలిగినదా లేక కఫమువలన కలిగినదా లేక హీనమగు రక్తమువలన కలిగినదా లేక నీచమగు పిత్తమువలన కలిగినదాయని ఆలోచించి చూడవలెను. మరియు పైదోషములలో నిర్మలమగు రతూబతు అనగా నీరుకలిసినను మరియు ప్రత్యేకకారణముయొక్క నిజదశ రెప్పలనుండి గ్రహించవచ్చును. ప్రత్యేకమగు చిహ్నములు దీనికి సాక్షియగును యిటుల విశేషముగా వర్ణించబడియున్నది. తరువాత దోషము యెటులయుండునో ఆదోషానుకూలముగా మలమును తీసివేయవలెను. దోషము తొలగించినవెనుక లేపనములవలన దావుస్సాలిబ్ యొక్క ప్రతిభేదమునందు వ్రాయబడెను. వానిని లేపనము చేయవలెను. లేపనముచేయు కారణము స్పష్టమునొందును. మరియు ఆరోగ్యము ప్రాప్తించినచో యీక్రిందవివరించిన వస్తువులు నేత్రములలో వేయవలెను. అనగా ఈవస్తువులు వేయుటవలన రెప్పలలో వెంట్రుకలు మొలచును.

(2) బలము చేరకుండుటకు కారణమేమనగా రోమాంచములు స్ఫోటకమువలనగాని, గాయము మానుటవలనగాని, అగ్నివలనకాలి

మూసుటవలనగాని రోమకూపములు బంధించబడును. యేమి నందులే కుండును, కాబట్టి ఇందువిషయమై యేమివుపాయము ప్రయోగించదు.

(సూచనీయము) కనుబొమ్మల వెంట్రుకలు దృష్టికిసహాయ్యము కలుగజేయుచుండును. కాబట్టి యీస్థానమునందు బొమలు వూడిపోవుటకు చికిత్స వర్ణించుట వుచితముగానుండునని తోచుచున్నది. కనుబొమలు వెంట్రుకలు వూడిపోవుటకు చికిత్సయేమనగా బాతుక్రొవ్వునందుగాని, జైతూన్ తైలమునందుగాని ప్రేలుముంది పిక్కలపై గట్టిగామర్దించవలెను. బొమలుపై కూడా లేపనము చేయవలెను. యిటుల లేపనము చేయుటవలన కనుబొమలయందు వెంట్రుకలు దట్టముగా మొలచును.

రెప్పవెంట్రుకలు తెల్లబడుటకు లక్షణములు.

ఈరోగకారణము స్నిగ్ధత్వముగల చెమ్మవలన కలుగుచున్నది. యిందుకు చికిత్సముందుగా శరీరములోనుండు రతూబతు అనగా యీ నీరును తీసివేయవలెను. తదుపరి అడవినీలియాకును జైతూన్ తైలమునందుగాని, మేకక్రొవ్వునందుగాని లేక, వెలుగుబంటు క్రొవ్వునందుగాని నూరి రెప్పలపై లేపనముచేయవలెను. అథవా గవ్వకాల్చి మేక క్రొవ్వునందుగాని వెలుగుబంటు క్రొవ్వునందుగాని కలిపి కనురెప్పలకు లేపనము చేసినయెడల రెప్పవెంట్రుకలు నల్లబడును. మరియు నేత్రజ్యోతిని బలము కలిగించునట్టి సురుమాలు ఔషధములను సలాకుతో కనురెప్పలపై లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును. చెమ్మను నష్టపరచును.

రెప్పలలో దురదకలిగించు వ్యాధి లక్షణము.

ఈరోగము నాలుగువిధములుగానుండును. (1) లోరెప్పయందు వుప్పని మలదోషము ప్రవేశించినకారణమువలన రెప్పయందు స్వల్పముగా గరిప్రవేశించి, కఠినత్వమునొంది ఎరుపు, దురదతో ప్రకటనమగును. దీని కారణమువలన నేత్రములయందు నీరు స్రవించుచుండును.

యీవ్యాధి అల్లుకొని ముఱుదఅను పేరుతో విఖ్యాతినొందును. మరియు మిక్కిలి ఉష్ణసంబంధమగు వాపు కలిగిన పిమ్మట యీవ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్నది. కాబట్టి దీని చికిత్సయందు జలుబు ప్రవేశపెట్టుట మంచిదని విశేషత్వము ప్రకటనమగుచున్నది.

ఈరోగమునందు నరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, కరక్కాయల కషాయమునందు పంచదార కలిపి ప్రకృతిని మృదుత్వము నొందించుటకై పానముచేయవలెను. మరియు, శరీరమునందుండి మలమును వెడలించిన వెనుక ప్రధానమగు నేత్రమలమును తొలగించుటకై జ్యోతిని హెచ్చించునట్టి సురుమా, మరియు, కియాఫె అహమరెలయ్యార్, కియాఫెఅజఖర లైన్ కండ్లలో వేయవలెను. మరియు, ముఱద విశేషమై నిలిచియుండి యీ ఔషధ నదుపాయములతో శాంతించని యెడల మలమును, తొలగించిన తదుపరి రెప్పలోపల వ్యాధిగల స్థలమునందు శస్త్రముతో గంట్లు వేయవలెను. యిట్లు చేయుటవలన ఆ మలము విశేషముగా రెప్ప ఆవర్ణమునందు లేకుండినచో శస్త్రముతో చుట్టు గంట్లువేయకూడదు. మరియు, కేవలము లఘువుగా గంట్లు వేయుట లాభదాయకమగును. మరియు, గంట్లు వేశినపిమ్మట ఆస్థలమునందు నళాకుతో గీరుట లాభదాయకమగును. యిట్లు గీరుటవలన రక్తము విస్తారముగా వెడలిపోవును, రక్తము వెడలుటవలన గరి తగ్గిపోవును. మరియు, రెప్ప అను అంగము ముందు వలచగా నుండునది యీ వ్యాధివలన మందమెక్కును. తిరిగి పూర్వస్థితివలె పలచనగును. పిమ్మట, పన్నీరు, శిరకాకలిపి, ఆస్థలమునందు లేపనము చేయవలెను. దీని వలన నొప్పికాతించును. రెప్పను బిగబట్టనియ్యదు. యీ ముఱద వ్యాధియందు నిత్యము స్నానముచేయుట లాభదాయకము. యెందుకనగా దోషమును నష్టపరచుటకు సహాయ్యముగానుండును. నేత్రము

లకు చైతన్యము కలించును. ఇందువలన రోగములను పూర్తిగా వెడలి పోవును. కాబట్టి ఔషధసారమును వెంటనే గ్రహించగలదు.

మరియు, మలమును వశ్యపరచి తీసివేయుటవలన లఘువు మృదుత్వమును సమ్మవరచునట్టి ఔషధములతో మలసంబంధమగు మూలమును పెళ్ళగించగలిగిన యెడల శస్త్రముతో గట్లు వేయుట, గీరుట మొదలగు చికిత్సలయందు అవశ్యముగా సావధానుడై యుండవలెను. అవసరమునందు నశుయమున నివి అవశ్యమగును. మరియు, ప్రాచీనవైద్యులు గీరుటకు ఆజ్ఞయిచ్చియున్నారు. మరియు యీవిధమగు రోగమునందు. ముఖ్యమగును. దీని మలము ఱిల్లి పైభాగమునందు నిలిచియుండును గాని చుట్టబడియుండదు.

(2) రెప్పలలోపల తీక్ష్ణదోషము దుర్గంధపరమాణువులతో చేరి తలయందు చిన్నచిన్న గింజలవంటి గుల్లలను కలిగించుచున్నది. అప్పుడప్పుడు ఆ ఆవిరిపరమాణువులు కరిగిపోవునట్టి కారణమువలన అందు వుప్పదనము ప్రవేశించును. ఈకారణమువలన యీవిధమగు దురదపొక్కులు కలుగుచున్నవి. ఇందువలన దీనిని హాస్ప్ అందురు. హాస్ప్ అనగా ఒకవిధమగు గుల్ల (నిది చెమటకాయవలె నుండును.) యివి చర్మముపై బైరుదేరును. వీటిప్రమాణము లఘువుగా పలచగా నుండు చర్మము రెంటిపై నుండి పొక్కువలె లేచును. అట్టితరి యీరోగమునకు చాలాకాలము గతించిపోవలెను. మరియు చికిత్సచేయుటలో నుస్తి ఆలశ్యముచేసినయెడల దమాంవ్యాధి వుత్పన్నమగును. మరియు కంటిగ్రుడ్డునందు దీని దుర్గుణము ప్రవేశించును. కంటినరములు యొరగానుండును. కాబట్టి యీకారణమువలన తుమీమ్మాజ్ కుమారుడు వచించినదేమనగా కంటి దురుదయందు నేత్రిన బంధమగు నరములు నిస్సందేహముగానుండునని వచించిరి.

హాస్ప్ అనగా చెమటకాయలవలెనుండు గుల్లలచికిత్స.

నరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయవలెను.

మరియు పాటితీగె కషాయముతో మలమును తీసివేయవలెను. కేవలము లఘువగు మంచి భోజనములను భుజించవలెను. అనగా యీవ్యాధి ఝిల్లియొక్క పైభాగమునందు కలుగుచున్నది. గాని రెప్ప యావత్తు ఆక్రమించియుండదు. ఇందువలన దీనియందు దురద వుచితము కాజాలదు. యెందుకనగా సహోరా అజ్బాబ్ అను గ్రంధకర్త దురదవలన పొర చినిగిపోవును. కన రెప్ప చెడిపోవును. ఇటులనే యీరోగమునందు మలమును తీయుటకు ముందు మిక్కిలి తీక్ష్ణమగు శియాఫ్ నేత్రములయందుపయోగించుట వర్జించవలెను. మలమును తీసిన తరువాతకూడ హానికరమగును. అనగా సహోరా అజ్బాబ్ గ్రంధకర్త మందులతో చేయబడిన కనికెలయొక్క తీక్ష్ణత్వమువలన నొప్పిఅధికమగును.

మరియు రెప్ప లోభాగమునందు మలమును విశేషముగా నీద్చుచున్నది. కాబట్టి విశేషముగా వాపు జనించుచున్నది. లేక వ్రణము కలిగి చికిత్స చేయుటకు మిక్కిలి కష్టముగానుండును గాన అన్నిటికంటె వుత్తమ ఉపాయమేమనగా ఔషధములతో తయారుచేయబడిన కనికెలులేనియెడల ఆఔషధము యుపయోగించి పిస్తా బరాద్ బనఫ్సజి అనగా చల్లని సురుమా నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు వుష్ణమగు ఔషధములు నేత్రములలో వేయుటవలన కలిగిన వుష్ణము శాంతించి నేత్రప్రకృతి తన నిజదశయందు స్థిరపడును. గాన యీవిషయమును జ్ఞాపకముంచవలసిన అంశమనిరి.

(సూచనీయము) బహుశః, యీవిధముగు మలము రెప్పలలో వల యెందువలన పేరుకొనదనిన అచ్చటి వుష్ణఆవిరి వరమాణువులతో వుత్పత్తియగుచుండును. మరియు వుష్ణసంబంధమగు ఆవిరి వ్రకృతియందు పైభాగమునందు కలుగుచున్నది. ఇందువలన ఆవిరి వరమాణువులు నేత్రావర్ణమునందు తమకు తాము నిలువజాలవు. కారణమేమనగా యీవ్యాధియందు గను రెప్ప లావుగను వుబ్బినట్లుండదు. నిస్సందేహముగా నిది వుష్ణమువలన కలుగుచున్నది.

బరూద్ బసఫ్‌నజి చేయు విధానము

కాశ్మీరదేశపు బసప్ పాపూలు, ధనియాలు, తుమ్మజిగురు, కతిరా, యివి ప్రత్యేకము తిన్నర మాషములు గోధుమసత్తు 10న్నర మాషములు యీయైదు వస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి తిరకాలో నైదు భావనలు చేసి యెండించి తిరిగి అయిదు భావనలుచేసి తదుపరి నూరి యుంచుకొని సమయానుకూలముగా యుపయోగించుకొనవలెను. మరియు బరూద్ అనగా నేత్రసంబంధమగు ఔషధములను ద్రవపదార్థములలో భావనచేయుటకు అర్థము.

ఈరోగమునందు కంటిరెప్పలోపల అంజూరుపండునందుండు గింజలవలె కురుపులులేచును. మరియు, కొన్నిగుల్లలు చితికియుండును. యీ గుల్ల మొదలు గుండ్రముగను పై భాగము సన్నముగానుండును. ఇందువలననే యీ గుల్లను దానేతిబనీ అనగా అంజీరగింజయని పేరుతో ప్రసిద్ధికొందినది. మరియు, యూనాన్ దేశస్థులు అంజూరపండ్లకు సాకూసీన్ అందురు. మరియు, నరాఫయున్‌గారి కుమారుని పేరు తిబని గాన అంజీరునకుకూడ యీనామముకాబట్టి దీనిపేరుకలిగినది. ఎటులననగా అంజీరపండులో పై పు ముక్కలు ముక్కలుగానుండును అటులనే యీ దురరదగల రెప్పయందు పుట్టున్నమగును గాన రెప్పకూడా అంజూరపండువలె చినిగినట్లు కనుపడుచుండును. మరియు, కొందరు వైద్యులు దీనికి పేరుపెట్టుటకు కారణము రెప్పలోపల బద్దలగుటకు అంజూరపండు చర్మము బద్దలగుటకు సమానముగానుండునని తెల్పుచున్నారు. అభిప్రాయమేనగా ఈరోగము అన్నివ్యాధులకంటె క్రూరమైనది. మరియు, చెదురక్తము దగ్ధమగుటవలన యీ రోగము పుట్టుతయగుచున్నది. సహారా అజ్‌బాబ్ గ్రంథకర్త యీ వ్యాధి కూరమైనదని చెప్పిరి. అనగా నిది మిక్కిలి గరి, మంథము, కఠినత్వము, కలిగించును మరియు, నిది కొంతకాలమువరకు నిలిచియుండును. దీని మలము కరీమునందు విశేషముగా యుండునని వచించిరి.

(3) కనురెప్పలయందు గుల్లల చికిత్స

ఈవ్యాధియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, మలమును తీసివేయుటకై మతబూఖ్ అఫ్తీమూన్ కషాయమును పానము చేయవలెను. మరియు, యీరోగమలము మిక్కిలి చిక్కగానుండును గాన అనేకపర్యాయములు మలమును తీసివేయవలెను. మలము యావత్తుశరీరమునుండి హరించిన వెనుక శియాఫ్ అహమరెహాద్ యెల్లప్పుడు నేత్రములలో వేయుచుండవలెను. మరియు, మిస్రితతధా వదార అను లోహశస్త్రముతో నెమ్మదిగా చెక్కివేయవలెను. యిట్లు చెక్కిన యెడల రెప్ప తననిజదశయందు మారును. మరియు, శస్త్రముతో చెక్కిన తరువాత శియాఫ్ అబియజ్, శియాఫె అయార్ మరియు, దీజజ్ మొదలగునవి నేత్రములలో వేయవలెను. యీ ఔషధములవలన వృష్ణము శాంతినొందును. చెక్కినట్టి కారణమువలన రెప్ప గాయమైన యెడల ఆవ్రణమును మాన్పవలెను. మరియు వదర అను శస్త్రముకలదు. దీనికల దీనార్ అనగా పాముపడగవలెనుండు లోహముతో చేయబడిన శస్త్రమునకు వదర శస్త్రముందురు.

4 కనురెప్పలయందు గుల్లల లక్షణములు.

ఇదినల్లగానుండి దీనిపై పొక్కుకట్టియుండును. మరియు యీరోగము పైమూడువ్యాధులకంటె మిక్కిలి అసాధ్యమైనది. యీవ్యాధిమలము సులభముగా వెడలనేరదు. యీమలమును నశింపజేయుటకు చాలావ్యవధియగును. ఈమలము వాతసంబంధమలము కుళ్ళి అచ్చట నుపద్రవము కలిగించును. మరియు యీరోగమునకు యూనాన్ దేశస్థులు తూత్ హాసీస్ అనగా నీచమైనదని భావము.

4 వ. రెప్పదురద చికిత్స.

వాతమును హరించునట్టి ఔషధములతో శరీరసంబంధమగు మలమును తీసివేయవలెను. మరియు యూజాత్ మాత్రలతో మెదడునందుగల మలమును తీసివేయవలెను. మరియు శ్రేష్టమగు లఘుభోజనము

లను ఇప్పించవలెను. అంజూర ఆకులతోగాని లేక ఆయుధముతోగాని చెక్కవలెను. చెక్కునట్టి యుపాయములు ముందు వ్రాయబడియున్నవి. వాటిని ప్రయోగించవలెను.

వర్దా అనగా వడగల్లువలె పేరుకొని యుండు నీరు లక్షణములు.

ఇది చిక్కని రతూబతు అనగా నీరు. ఇది రెప్పలోపల ఘనీభవించి చిక్కబడుచున్నది మరియు యిది శుష్కించుచున్నది. కాబట్టి వర్దా అను నామమిడిరి. వర్దా అనగా అరబ్బిభాషయందు వడగండ్లకు అర్థము. మరియు యీవ్యాధి రెప్పయందు కలుగుచున్నది. యిందు పీకు, మంట, ప్రస్రుతియనునట్టి గుణము కలిగించుచున్నది. ఒకప్పుడు యిందు నొప్పికూడా ప్రస్రుతియగును. ఒకప్పుడు దురదకలుగును. అట్టి స్థితియందు నీరుచెందిన రోగికి హాయిగానుండును.

వడగండ్లవలె రెప్పలో పేరుకొని యుండు నీరు చికిత్స.

ఈరోగము రాయివలె కఠినముగా నుండును గాన ఆమలమును పక్వమొందించుటకై మెంతిపిండి అవిసెపిండి జలపించి రెప్పపై వేయవలెను మరియు రాతిపుప్పి గండపేరోజా మరియు నకుగుల్ వతన్ మొదలగు వానిని శిరకాపోసును జైతూను తైలమునందున్ను కలిపి లేపనము చేయవలెను. ఈ మొదలగు ప్రయోగములవలన వ్యాధి హరించనియెడల శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను. అనగా శస్త్రముతో రెప్పను నలాకు యొక్క వెడల్పుమొననుండి రెప్పయందుండు చిక్కనినీరు బైటికితీసి వేయవలెను. యెటులననగా యిది అంగమునందు ప్రవేశించిమాత్ర ముండుటలేదు గాని దీనికంటె వేరుగానున్నది. అప్పుడు తీసివేసినయెడల గాయము మానుటకై జరూరె అజబీర్ చేయవలెను. మరియు యీరోగ వ్రణము పెద్దదైనచో మధ్యనుండి కుట్టివేయవలెను. దానిపై జరూరె

అజఫర్ చల్లవలెను. మరియు యీరోగికంటిలో దిక్కనిసీరు గట్టిపడి రెప్పలలో యున్నచో కన్నురెప్పనువిరిచి వెజల్పునందు చీల్చి తీసివేయవలెను. తదువరి నేత్రములను వేడినీళ్ళతో కడుగవలెను.

కనురెప్ప మందమై కఠినముగానుండు లక్షణములు.

రెప్పలు కఠినముగానుండుటకు తాత్పర్యమేమనగా నేత్రములు మూసికొనుటకు కఠినముగానుండును. నేత్రములు యెర్రగా నొప్పి కలిగియుండును. ఈవ్యాధిని అరబ్బీభాషయందు హాసాల్ అందురు. మరియు రెప్పలు మంధమగుటకు యిచ్చట అర్థమేమనగా పైరెప్ప లోభాగము మంధముగానుండును. దీనిని మందద అనిభావించవలెను. అట్టిస్థితియందు రెప్పను విరిచిచూచిన యెడల ప్రత్యేకమగు వస్తువుయున్నటుల కనుపించదు. ముఖ్యముగా రెప్పమంధము విశేషముగానుండును. ఈ విషయము కఠినత్వమునకు విరుద్ధముగా నుండును. ఒకప్పుడు క్రిందిరెప్పయందుకూడా వాపు కలుగును. ఒకప్పుడు పైరెప్ప క్రిందిరెప్పలయందుకూడా మంధమగును. మరియు, యీ రోగకారణము ఆవిరివలన మెండిన పరమాణువులు విశేషముగానుండి యీ పరమాణువుల వలన కఠినత్వము వుత్పన్నమగుచుండును. యీ ఆవిరి పరమాణువులు మిక్కిలి శుష్కించియుండును. యీపరమాణువులు రెప్పలను మంధము కలిగించును. మరియు, నివి రెప్పలయందుగల చెమ్మను గ్రహించుకొనుచుండును. మరియు, యీ ఆవిరి పరమాణువులలో మంటకలిగియుండదు. లేకున్నను రెప్పలయొక్క అంచులు మంధముగను యెర్రనిరంగుకలిగియుండును గాని యీ అంశమువలన యీ రోగకారణము వుత్పత్తియగుచుండును. ఇట్లు కలుగు యీ రోగము నాలుగు విధములుగానుండు

(1) కదలునట్టి చలనమువలన రోమకూపములు విశాలమునొంది చెమట బైటికి వచ్చిన సమయమునందు ఒకేపర్యాయము చల్లనిగాలి చల్లనినీళ్ళు కనురెప్పలకు తాకుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు వలచగను లఘుత్వమునొంది రాశ్చయించును. అట్టితరి చర్మము క్రింద నిలిచిపోవును మరియు, బైటికివచ్చుటకు ఆటంకము తటస్థించును. మరియు ప్రత్యక్షముగా చల్లని రోమాంచములను బాధించునని యిందు విషయమై ప్రకటనమగుచున్నది.

(2) ఈవ్యాధి నిదురనుండి లేచినతోడనే కనురెప్పలలో భారముగను మందముగానుండినటుల తోచుచుండును. ఈరోగము ఆవిరిపరమాణువులు మేలుకొని తిరుగుచుండుట మేలుకొని యుండుటవలన పక్వమొందుచుండునవి నిద్రించునట్టి దశయందు పక్వమొందకుండుటవలన విశేషమై తలవైపునకు యెక్కి మెదడునందుబాధించబడును ముఖ్యముగా చలికాలమునందు రాత్రిభాగములో యీఆవిరిపరమాణువులయందు మందము రోమాంచములు శుష్కించుట తటస్థించును.

(3) ఈవ్యాధియందు దురదగల మలము చిక్కపరచును. ఆమలమునుండి మృదువగు తేలిక భాగమునందు పుప్పదనముకలిగి పచనమై విశేషమగు భాగమునందు పుష్పలేక యుండును. శేషభాగమునందు తెమరముండును.

(4) ఈవ్యాధి నేత్రివాపువలన కలుగు మలమునుండి కలుగుచున్నది. యెటులననగా దీనిచికిత్సయందు ఆరెప్పపై చల్లని పట్లువేయబడుచున్నవి. ఈమలమునందుగల చిక్కదనము రోమాంచములను శుష్కించునటులచేయును.

కనురెప్పలు మందమగుటకు చికిత్స.

ముందుగా మలమును పక్వపరచునట్టి కషాయములతో మలమును పక్వపరచి తరువాత పాచితిగె కషాయమునందు కాబోలు కరక్కాయలుచేర్చి కాచి బాబూనా అకలీలుల్ మలిక్, బనఫ్షా, ఖత్మిఆకులు

మొదలగునవి కషాయముకాచి ఆకషాయము ఆవిరియందు తలనుంచి ఆవిరి పట్టించవలెను. దీనివలన రోమాంచములు వికసించును. మలము మృదుత్వమొంది వలచబడి సహజముగా వెడలిపోవును. మరియు మలము వెడలినవెనుక నేత్రములను చేతితో రుద్దవలెను. ఇట్లు రుద్దుట వలన రోమాంచములయందు వృష్ణము ప్రవేశించి రోమాంచములను వికసింపజేయును గాన నిస్సందేహముగా కండ్లు రుద్దుట యీవ్యాధి యందు ప్రకటనమైనది. మరియు రెప్పలయందు ఘనీభవించియున్న ఆ ఆవిరిపరమాణువులను నసింపజేయును. ఈకారణమువలన నిద్రలేచిన వెంటనే నేత్రములు రుద్దుకొనినవెంటనే లఘుత్వము కలుగుచున్నది. మరియు హసావుల్ అజ్బాన్ అనగా రెప్పలు యెర్రనై నొప్పికలిగించు వ్యాధియొక్క భేదము. దీనిని యబూనతుల్ ఐన్ అనగా నేత్రము దురద పెట్టుట అందురు. మొటులననిస శరాహఅస్బాబ్ అనుగ్రంధకర్త యీ క్రింది విధానమును వచించెను. మలదోషములేనిదే యీ దురదకలిగిన చో దీనిని యబూనతుల్ ఐన్ అందురు. ఇట్టివ్యాధియందు కేవలము చెమ్మ కలిగించుటవలన గుణముకలుగును. మరియు మలమును తీసివేయవలసిన అగత్యముండదు. మరియు చెమ్మను కలిగించుటకై ఉష్ణోదకముతో కాపడము చేయవలెను. చల్లని వస్తువులను కషాయముకాచి వేడిగానుండు కషాయముతో కాపడముచేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించు నట్టి తైలములు తలకు లేపనముచేయవలెను. ఈతైలములకు అనేకపర్యా యములు వర్ణించబడియె.

కనురెప్ప అంచులు మంద మెక్కి యెరుపు కలుగు లక్షణము.

ఇది ఒకవిధమగు వ్యాధి. యీవ్యాధియందు రెప్పలు దళసరి మెక్కి యెర్రగా నుండును. రెప్పలఅంచు మిక్కిలి మందమెక్కి దురద కలిగియుండును గాని లవణసంబంధముగను వుప్పగానుండును. కొంత

కాలము చికిత్స చేయకుండినయెడల రెప్పవెంట్రుకలు రాలిపోవును. మరియు రెప్పఅంచులకు అరబ్బీభాషలో అశఫారుల్ అజ్ఫాన్ మరియు మనాబతుల్ అహదాబ్ అందురు ఈవ్యాధి మలముయొక్క తీక్షత్వమువలన దగ్ధమై చెడిపోవుచుండును. మరియు దీని దుష్టత్వమువలన నేత్రము కూడ చెడిపోవును. యీరోగము మిక్కిలి చల్లని వస్తువులు వుపయోగించుటవలన కంటివరిధములో వుబ్బినటువంటి వుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధిని రెండుభేదములలో వర్ణించియున్నారు.

(1) ఈవ్యాధి నూతనముగా ఆరంభమై దీర్ఘకాలము జరుగక లఘువుగానున్నను ఇవితప్ప యితర లక్షణములు లేకుండినను లేవనము నేత్రికాలికి యందున్ను, రెప్పలయందుకూడా దురద వుత్పన్నమగును. మరియు, కొద్దిగా మెరుపు కలిగియుండును.

రెప్పలు మెరిసి మందమగుటకు చికిత్స

ఈకారణములను బట్టి చూడగా మలము లఘువుగానున్నది కాబట్టి ఆమలమును వండ్లరసములుగాని లేక యిటువంటి యితరవస్తువులు గుణమును కలిగించునట్టి వస్తువులతో తీసివేయవలెను. అనగా సిమాగ్ వస్నీరులో నానవేసి రసముపిండి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు, అందు బట్టతడిపి రెప్పలపైని వేయవలెను. రాత్రిసమయమునందు పెద్ద పాయల, కాసినీదిగుల్లు, గులాబిపూలనూనెలో కలిపి రెప్పలపై లేపనముచేయవలెను. లేక కోడిగుడ్డు తెల్లసొన గుల్‌రోగన కలిపి బట్ట ముంచి కనురెప్పలపై వేయవలెను. ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు స్నానము చేయుచుండవలెను. అట్టిస్థితియందు మలమును కదలించుటకై వెంటనే గుణము కలిగించు ఔషధములు ఉపయోగించవలెను.

(2) రెప్పలు మెరిసి మందమగు లక్షణము

(2) ఈరోగము బహుకాలము వ్యాపితమై నిలిచియుండి రెప్పలమంద మెక్కువై మెరిగానుండును. మరియు, ఉబ్బిపోవును.

రెప్ప యెఱ్ఱబడి మందమెక్కు వ్యాధి చికిత్స

సరేరు అను నరమును నొసలుయందుండు నరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, పిక్కయందుగాని భుజములమధ్యగాని శస్త్రముతో గంట్లు పెట్టవలెను. గారీఖూన్ మెత్తగానూరి కరక్కాయ కషాయములో కలిపి పానము చేయించవలెను. మలమును తీసివేసిన వెనుక శియాఫ్ అహమరెలైన్ నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు, ఉష్ణోదకముతో నేత్రప్రక్షాళనము చేయవలెను. మరియు, వృష్ణోదకముతో ఆవిరి పట్టించవలెను. చిరిశెనగపప్పు, దానిమ్మకాయ గుజ్జు, మైఫక్ లజ్ అనగా ద్రాక్షపండ్లరసము మూడవభాగము మిగులునటుల కాచినసీరునందు కలిపి లేపనము చేయవలెను. దీనివలన నేత్రములయందు నొప్పు అజీర్ణము కలిగించును మలముయొక్క తీక్ష్ణత్వము అణచివేయును. ఈరోగికి యీవ్యాధి చాలాకాలమునుండి కంటివెంట నీరు స్రవించుచుండిన మరియు రెప్పవెంట్రుకలువూడి రెప్పఅంచుయందు గాయము కలిగినయెడల యిట్టిలక్షణములుగలరోగి మలము అనేక పర్యాయములు వెడలించవలెను. మరియు మెల్లవ్వడు పత్యముగా యుంచవలెను తదుపరి శియాఫ్ బీజజ్, అహమర్ లైన్, మరియు అబియజ్ అను ఔషధములను యేకముగా కలిపి నేత్రములలో వేయవలెను. ఈఔషధములను సోపునకునందుగాని లేక కషాయమునందుగాని నూరి నేత్రములలో వేయవలెను. పై ఔషధములను యేకముగా కలుపుటకు కారణమేమనగా తననిజదశయందు నమ్ముటవలన మా తీవ్రమును హెచ్చించి నష్టపరచును.

కభలుల్ అజ్ ఫార్ యనగా కంటిరెప్పలయందు పేలు చేరుటకు లక్షణము

ఈవ్యాధి మూడువిధములుగానుండును. (1) మిక్కిలి చిన్నవిగను తెల్లగానుండును. మరియు నివి కంటిరెప్ప వెంట్రుకల మొదళ్ళయందు కనుపించును వీటిని అరబ్బీభాషయందు సివాం అందురు.

(౨) ఈపేలు పెద్దవిగానుండును వీటిరంగు గోధుమరంగుగను లేక దుమ్ముకంటి రంగు గలిగియుండును. వీటిని కంకాం అందురు; మరియు కొందరువైద్యులు వీనిని కంకాం అనుటకు కారణము యీపేలకు కాళ్ళు విశేషముగానుండును. లెక్కనవాటికి కమల్ అందురు. కాబట్టి కంకాం కున్నా కమల్ అను పేలకున్న మిక్కిలి భేదముకలదు. వాటికాళ్ళు కనుపించుచుండును. దీనిని అరబ్బిభాషయందు కిదాణ అందురు. అభిప్రాయమేమనగా వీటిమూలము కఫముకుళ్ళిన రతూబతూవలన కలుగుచున్నదిగాని ప్రకృతి దీనిని వస్త్రవరదినవెలుక చర్మముయొక్క నలువైపుల యితరవెంట్రుకల మొదళ్ళలో అల్లుకొనుచుండును. యెందుకనగా ప్రకృతిని తన దుర్గంధమలినమువలన క్రిమ్మివేయుచున్నది. ఇచ్చట ప్రకటనమగు అంశమేమనగా నిస్సందేహముగా వెంట్రుకల మొదళ్ళు చర్మముక్రింద మెత్తనిభాగమునందుండు గుల్లభాగముతో వెంట్రుకలకు బలము ప్రాప్తినొందుచుండును. దానిని గ్రహించు యిచ్ఛగలదై యుండును. మరియు కఫజమలముతప్ప యితరదోషమునందు దీనిప్రభావము కలుగనేరదు గాన దీనివలన పేలు వుత్పత్తియగునని గ్రహించవలెను. అనగా పిత్తసంబంధమగు వుష్ణము మిక్కిలి తేజస్సుగలది. మరియుదీని మలము చేదుగానుండును. చేదుపేల యొక్క ప్రకృతికి విరుద్ధముగానుండును. ఈకారణమువలన చేదువస్తువులు పేలనుచంపివేయును. వాతము వీటిప్రకృతివలన జీవనమునకు విరుద్ధముగానుండును. యెందుకనగా వాతము దమ్మ శుష్కత్వముగల స్వభావికముగలది. మరియు రుధిరము యెటువంటి వస్తువనగా దీనిని ప్రకృతివదలజాలదు.

(సూచనీయము) చెమ్మ గుల్లగను నీచముగును లేక మందముగు అవ్వాసుస్వభావికముగల వుష్ణముగాని లేక వుపరివుష్ణముగాని అందు పని చేయుచున్నచో చెమ్మయందు జీవనమునకుశక్తివుత్పన్నమగుచుండును. మరియు, రక్షకుని కృపవలన దీనియందు జీవుడు వచ్చిచేరుచున్నాడు. ఇది రక్షకుని పూర్ణానురాగముయొక్క కారణము.

రెప్పలయందు పేలుకలుగుటకు చికిత్స

శరీరమునకు చేదుమలమునుండి పవిత్రతనొందించిన తదువరి అయారజ్ పెకరా, హాబ్బకోకాయా, ముసాంబరము మాత్రలను ప్రయోగించవలెను. గండూషము వలనఅనగా అయారజ్ పెకరా తరువాణి మరియు తేనెతో చేయబడుచున్న గండూషములతో మెదడు నందుండు మలమును తీసివేయవలెను. మలము నశించిన వెనుక వేళ్ళ కషాయము ను పానముచేయించి ముఖమునందు పక్వము న్పృథుక్వము కలిగినమెదడు లోపటిమలము తీసివేసిన వెంటనే అన్నేత్రము మలమును తీసివేయవలెను. అనగా సాధ్యమైన యెడల యీ పేలను రెప్పలయందుండి తీసివేయ వలెను. రెప్పలను ఆకషాయములలో నల్లపువ్వువేసి కాచి కడుగవలెను. యిట్లు కడిగిన తరువాత రెప్పను శుభ్రత నొందించునట్టియు పేలను నశింపజేయునట్టియు అనగా పటికి ఒకభాగము అడవిద్రాక్ష అరభాగం యీ రెండు వస్తువులు మెత్తగానూరి యీ ఔషధమునందు నశాకు వుంచి కనురెప్పలలో పెట్టవలెను. పాపటి లవణము మెత్తగానూరి కండ్లలో వేయవలెను. యీ వ్యాధియందు పాపడి లవణము ఉపయుక్తముగా నుండును.

(2) నశాకు పాదరసమునందువైచి కొంతవరకు వుంచవలెను. పాదరసమున దుగల మలినము నశాకునందు ప్రవేశించును. అనగా నశాకు నకు అంటుకొనును తదువరి యీనశాకును నెమ్మదిగా తీసికొని వ్రేలితో రుద్ది ప్రకృతానుకూలముగా కండ్లలో పెట్టుటవలన రెప్పయందుండు పేలు నశించును. యిట్లు శరహఅస్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త చెప్పియు న్నాడు అనగా పాదరసముయొక్క గంధము తల ప్రకృతి ప్రభావము వలన చిన్నచిన్న జంతువులను నసింపజేయును. మరియు యింతువిషయమై పాదరసముతో సమానమగు వస్తువు మరియొకటి లేదని చెప్పిరి.

శయీరా యనగా రెప్పవాపు లక్షణము

ఇది దీర్ఘవాపు యవగింజల ఆకారమువలె రెప్ప అంచునందు ఉత్పన్నమగును యిది రెండు విధములుగానుండును.

(1) రెప్ప సమీపమునందు కలుగుచున్నది. దీని మూలము చిక్క నిరక్తముయొక్క తేలికభాగము దహించబడిన భాగము.

(2) ఈవాపుయొక్క రంగు యెరుపురంగును మృదువుగానుండు దీనిని ఖరోక్ అందురు. మరియును, దీని మూలము బహుదా నిర్మలమగు రక్తమువలన కలుగుచున్నది.

శయీరా అను రెప్పవాపు చికిత్స

శిరావేదన మొనరించి రక్తమోక్షణముద్వారా మొదమునందు గల మలమును తీసి వేయవలెను. మరియు, రోగికి లంకనము చేయవలెను లఘుభోజన మివ్వవలెను. మరియు, రాత్రి భుజించకూడదు ఆరంభమునందు సుమాంబరము, రసాంజనము, మామిసా, వంటశేగురు, యీ మొదలగునవి పరిశుద్ధమైనగు పచ్చికొత్తిమీర రసమునందు కలిపి లేపనము చేయవలెను. ఆరంభసమయము వ్యాప్తిమైన యెడల వెచ్చని మైనము మరియు, మరహం దాఖలీయూన్ వేయవలెను మరియు, యీ చికిత్స రెండువిధముల వ్యాధులకు కూడా ప్రయోగించుటగాని యిందు విధమగు రోగము ప్రాప్తము వలన శాంతిపొందజాలము మరియు, శస్త్ర ఖర్మ అవశ్యము కలిగినచో దీని విధానము చెప్పుచున్నాము అనగా శయీరా అనగా రెప్పయొక్క వాపును మూలమునుండి పెళ్ళగించి వేయవలెను అనగా గోరుతోగాని లేక కత్తెరతోగాని కత్తిరించి వేయవలెను. మరియు, దీని రక్తమును ఒక గంటవరకు ఆపుచేయకూడదు తదుపరి జాహూర్ ...జ్ఫర్ అను మందుపై మర్దించవలెను దీనివలన గాయము మానిపోవును.

*

తూసతుల్ అజ్ఫాన్ లక్షణము

ఇది ఒక మాంసపుముక్క యిది యెర్రగా నల్లగా మెత్తగా నుండును, మరియు, యీ రోగము యొక్క మొలకలవలె రెప్పలో వ్రేలాడుచుండును. యిందువలననే దీనిని తూసా అని పేరు పెట్టబడియె మరియు, యీ మాంసపుముక్క విశేషముగా క్రింది రెప్పలో వ్రేలాడుచుండును. మరియు, ఒకప్పుడు పై రెప్పలో కూడా కలుగుచున్నది యెల్లప్పుడు యిందులకు యెర్రగాను నల్లని రంగు గాని రక్తము స్రవించుచుండును ఒకప్పుడు అంధత్వముకూడా కలుగుచున్నది అనగా యిందుండి రతూబతు యేమియు బైటికిరాదు. మరియు, యీ రోగము చెడురక్తము దగ్ధమైన కారణమువలన కలుగుచున్నది.

తూసతుల్ అజ్ఫాన్ చికిత్స

శిరావేదనము, రక్తమోక్షణము, విరోచనకర్మ అయిన తరువాత అన్నికంటె మూడు విధానములకు అనగా దానిని శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. యెందుకనగా తీక్ష్ణమగు ఔషధములకంటె దీని పరిణామము అన్నిటికంటె మంచిది. ఛేదించువిధానము అనగా మాంసపుముక్కను అయుధముతో యెత్తి కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. మరియు, కత్తిరించు సమయమునందు దీని వేరును కూడా యుంచక మొదలంట కోసివేయవలెను. లేనియెడల తిరిగి పెరుగనారంభించును. వేరునుండి నాశనము చేయనియెడల ఉప్పు జీలకర్ర నమిలి ఆపిప్పు కండ్లలో పిండవలెను. దీని వలన నసించకుండినచో రెప్పను లాగికొని నేత్రములో పిండి మొదలగునవి యుంచి పిమ్మట రెప్పలోనుండు మెత్తమాంసపు ముక్క శేషముకున్నయెడల అందుపైని తీక్ష్ణమగు ఔషధము లేపనము చేసి రెండుగంటలవరకుంచవలెను. ఆ స్థలము నల్లగా మాడిన యెడల ఔషధమును తీసివేయవలెను. పిమ్మట అనేకపర్యాయములు పరిశుభ్ర

మగు పాలతో కడుగవలెను. దీనివలన నేత్రమునకు అపాయము కలుగ నేరదు. మరియు ఔషధమువలన కలిగినమంటయొక్క బాధ యావత్తు పాలతో కడుగుటవలన నశించును. తీక్ష్ణమగు నౌషధములు అనగా గుండ్రని కచ్చూరము, జాంగలవచ్చ, పటిక, మురుదారుశింగు, సాంబ్రాణి నవాసాగరము, శియాఫెఅజఖరు, మొదలగువస్తువులతో చేయబడిన సురుమావేయవలెను. మరియు కొందరిమతానుసారముగా అన్నిటి కంటె వుత్తమమైనది. అనగా దానిని శస్త్రముతో కోయుటకాదు. తీక్ష్ణమగు ఔషధములను వుపయోగించవలెనని కొందరి అభిప్రాయము. దీనివలన ఆయెరుపు, నలుపురంగుగల మాంసఖండము హరించును. మరియు మాంసపుముక్కను లోహాయుధముతోగాని కలకండముక్కతోగాని గీరి జరూరెఅస్వర్. శియాఫ్ అహమర్ అందుపై వేయవలెను. వేరుతో ఆమాంసపుముక్క వూడిపోవువరకు యిట్లు ఔషధములను వేయుచుండవలెను. ఇటుల ఔషధములవలన నశింపజేయుటకు మిక్కిలి వుత్తమము.

తహజ్జుర్ వర్ణనము.

ఇది వాతమువలన కలిగిన మృదుపదార్థము. ఇది రెప్పయందు పేరుకొని గట్టిపడుచున్నది. దీనిమలము పొరయొక్క మలముకంటె మిక్కిలి చిక్కగానుండును.

తహజ్జుర్ చికిత్స.

అయారెజ్ మాత్రలతో మలమునుతీసివేయవలెను. మరియు ఆవుదూడ కాలిమూలగ బనప్షాతైలముతో చేయబడిన మైనవరకు కలిపి కాచి లేపనముచేయవలెను. ఇందువలన రాయివలెనుండు మలము పలచనగును. తదుపరి మరహందాఖలిఖూన్ వేయవలెను. దీనివలన మలము నశించిపోవును. మరియు యీవుపాయములవలన మలము వెడల

కుండిన రెప్పను ఆయుధముతో అనగా తలగుండ్రముగానుండు ఆయుధముతో రెప్పను విరిచి చీల్చివేయువలెను. గోయతో గట్టిగాఅణచవలెను. యిందువలన మలము బైటికివచ్చును. ఈరోగము తిరిగి వచ్చునని భయమున్నచో వ్రిణమువ్రక్క కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. దీనివలన విశేషదినములవరకు గాయము మానకుండును. మరియు యీకారణము వలన చాలా కాలమువరకు మలమువచ్చుచుండును. అంగము వ్వక్ఛత నొందును.

కరూహాయల్ జఫ్న అనగా రెప్పల వ్రిణముయొక్క లక్షణము

రెప్పయొక్క వ్రిణము బాహ్యాకారణమువలన ఉత్పన్నమగును. లేక వుష్ణవాయువలన మలము పేరుకొని వక్వమై రెప్పయందు వ్రిణమును కలిగించుచున్నది.

రెప్పవ్రిణచికిత్స.

శిరిసెనగకాయలు, దానిమ్మకాయపై బెరడు, పిస్తాకాయబెరడు, శిరకాలో వేసి కాచి లేపనముచేయవలెను. దీనివలన వ్రిణముయొక్క పొక్కువూడిపోయినయెడల గాయము మానుటకై కోడిగుడ్డులోని సొన కుంకుమపువ్వుతోగాని లేక శియాఫ్ఇస్తఫికాతోకూడ కలిపి చేయవలెను.

శియాఫ్ఇస్తికాచేయు విధానము.

బంగారుమకిల, మిరియాలు, నల్లమందు, కుంకుమపువ్వు, యివి వ్రత్యేకము యేసుమాషములు, సైంధవలవణము, పావడిలవణము, మంగకాయలు, యివివ్రత్యేకము 4న్నర మాషములు, తుమ్మజిగురు, శియాఫెమామిసా, అంజరూద్, యివివ్రత్యేకము 14 మాషములు ఈ వస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమునర్చి వద్విసోపు రసమునందునూరి కనికెలు అనగా సియాప్ చేసుకొనియుంచి సమయమువచ్చినప్పుడు వుపయోగించవలెను.

తహబ్బుజు వాఇంతిఫాఖ్ అజ్ పాఁ లక్షణము·

ఈరోగమునందు కనురెప్ప వుబ్బి నిగనిగలాడుచుండును. తహబుజ్ వాతమువలన కలిగిన వాపువేరు మరియు నీవాతము శరీరమునందు నిండియుండును. మరియు యీరోగము మూడువిధములుగానుండును. (1) యీవ్యాధిలో అంగములయందు దుర్బలము కలిగి వాటిశక్తి ఆహారరసము పచనము చేయజాలకపోవును. (2) కఫవక్రోపదోషము యొక్క విశేషత్వమువలన కలుగుచున్నది. దీని నిజవృష్ణము దీనిని పచనము చేయజాలకపోవును. (3) కఫము దోషము వలన వృష్ణత్వముంది వాపును కలిగించును.

—తహబ్బుజ్ వాఇంతిఫాఖ్ అజఫాన్ చికిత్స.—

రోగిలో అవయవములు దుర్బలత్వము యీకారణమైనయెడల లో అంగములకు బలము కలిగించవలెను. మరియు, కఫాదిఖ్యాము రోగ కారణములైనచో లఘుభోజనము పెట్టవలెను. మరియు, కఫమును వెడలించవలెను. మరియు, మహాయితిర్ఫల్ యివ్వవలెను. ముసాంబరము శిరకాలో కలిపి రెప్పలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, గోరువెచ్చని నీళ్ళలో శిరకాకలిపి కనురెప్ప కడుగవలెను బట్టగాని స్పంజిగాని వృష్ణోదకములో ముంచి కండ్లపై యుంచవలెను. మరియు, రోగికి యీరోగము ఫల్గమోనియొక్క కారణమువలన కలిగినచో నరేరు నరమును ఛేదించవలెను. మరియు, శియాప్ మమీరాసా, చందనము కాశిని రసమునందునూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు, యీ రోగమును ఇంత్రసాఖ్ వ్యాధియందు చెప్పబడియె.

*

రెప్ప కఠినవాపు లక్షణము.

ఇది ఒకవిధమగు కఠినవాపు రెప్పలయందు జనించును దీని కదురువలెను కురుపు కలుగుటకు కారణముగానుండును. దీనిని గద్‌గద్ అందురు. కురుపు అని కూడా కొందరు వచించుచున్నారు మరియు, నిది నిజగశయందు తహజూరు అనగా కఠిన వాపునందు ఒకభేదము దీనివర్ణనము ముందుగా చెప్పియుంటిని. దీనిని గద్‌గద్ అనుచున్నారు.

సైలూల్ అనగా రెప్పపైన మొలకలు కలుగు వ్యాధి లక్షణము.

ఈరోగకారణము వాతమువలన చల్లని దోషము కలిగి ఆదోషమువలన కలుగుచున్నది. (చికిత్స) శరీరమునందుండి వాతదోషమును తీసివేయవలెను. మరియు, మొలకలపై జైతూన్ తైలవుమద్ది బలపూర్వకముగా మర్ధించవలెను. లేక నల్లజీలకర్రగాని సైంధవలవణమునూరి యదాశక్తితో మర్దించవలెను. మరియు, యీ వస్తువుల చూర్ణమును శిరకాలోకలిపి లేపనముచేయవలెను. యీ వ్యాధి యీ చికిత్సవలన శాంతించనిచో వాటిని పటుకారుతో పట్టుకొని నఖహారణనాయి శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. రక్తము స్రవించ నారంభించిన యెడల కొంత వరకు రక్తము స్రవింపజేయవలెను. మరియు, వ్రణముపై పటికనూరి చల్లవలెను దీనివలన రక్తము నిలిచిపోవును.

శరార్ అనగా కంటిలోలేచునట్టి గుల్లలవర్ణనము.

ఈరోగము రెప్పలయందు లేచుచుండును గుల్లలుఅనగా చిన్న బొబ్బలు అని భావము. దీని చిన్నకములు రెప్పలయందు దురద ఆరంభించును. యీదురద గీరుటవలన వాపుజనించును. మరియు యీ

వారు విషజంతువుయొక్క కాటువలన కలిగిన వాపుయొక్క ఆకృతి కలిగియుండును. యీరోగము రక్తదోషమువలన గాని పిత్తదోషము యొక్క విశేషత్వము కారణమువలన కలుగుచున్నది.

—శరార్ అను గుల్లచికిత్స.—

శిరావేదనము చేయువలెను. కరక్కాయలు, చింతపండు మరియు యిటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులయొక్క కషాయముతో ప్రకృతి మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు వుచితమగు భోజనము నొసంగవలెను. మరియు నేత్రములు వుల్లద్రాక్షరసముతో కడుగవలెను. పిమ్మట సాదనజ్ నేత్రములలో ప్రయోగించవలెను.

రెప్పపైలేచు చిన్నగుల్లలయొక్క వర్ణనము

నల్మా అనగా కంటిరెప్పలపై చిన్నగుల్లలు లేచుచుండును. యీగుల్లలలో మటకలిగి యుండును. యివి కొద్దిగావాచి గాయమై అల్లుకొనుచుండును. మరియు నివి దగ్ధపిత్తమువలన వుత్పన్నమగును. యీరోగము రెప్పయందు వుత్పన్నమై పెరుగనారంభించినయెడల రెప్పలు చిట్లినటులుండును. మరియు రెప్పవెంట్రుకలు వూడనారంభించును. రెప్పలు యెర్రనిరంగు కలిగియుండును.

—రెప్పలపై చిన్నగుల్లల చికిత్స.—

మలమును తీసివేయువలెను. మరియు యీరోగకారణమగు వుష్ణమును శాంతింపచేయువలెను. మరియు శియాఫ్మామిసా, కుంకుమపువ్వు, రసాంజనము, తుమ్మచెక్క మొదలయినవి లేపనము చేయవలెను. మరియు శియాఫ్అహమర్లైన్ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన శేషించియుండు మలము హరించును.

—రెప్పయందు మలినమేర్పడు లక్షణములు.—

ఈరోగచిన్నము లెవ్వియనగా రెప్పవెంట్రుకల మూలముల యందు నవ్రూన్అనగా వూక లేక పొట్టువలె వుత్పన్నమగును. ఒక్కొ

కనప్పడు గాయమై, చీము ప్రవేశించి గరగరలాడుచుండును. మరియు రెప్పవెంట్రుకలు వూడిపోవును. మరియు యీరోగి నేత్రములలో వాలముయొక్క దుర్గంధమువలన అవిరివరమాణువుల కారణమువలన నీచములము వుత్పత్తియగుచుండును. గాని, దీనిరంగు కొంచెము మాలిన్యముగా నుండును. యీరోగము కఫము చెడిపోయిన అవిరివరమాణువుల కారణమువలన కలిగినయెడల దీనిరంగు తెల్లగానుండును.

రెప్పయందు కలుగు మలినచికిత్స.

ఈరోగారంభమునందు శరీరమును నీచదోషమునుండి స్వశ్చతపరచి, తదుపరి శియాపే అహామర్ లైక్* అథవా శియాఫ్ దీజజ్ నేత్రిములలో వేయవలెను. మరియు చిత్రిమూలము బెరసుకాల్చి గుల్రోగన్‌లో కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు యీరోగము దీర్ఘకాలగతమైనచో శస్త్రముతో గీరవలెను. లేక వటికి బెల్లము ముక్కతో గీరి తదుపరి జ్యోతివర్ధక సురుమా నేత్రిములలో వేయవలెను.

నల్ ఆమ్ అను తిత్తి లక్షణములు.

ఈవ్యాధికంటిరెప్పయందు వుత్పన్నమగును. ఇది కంటియొక్క మాంసము చర్మముతో సంబంధములేకుండును. మరియు దీని నిమిత్తము వక ఝిల్లి సంచివలె నుండును.

నల్ ఆమ్ చికిత్స

శరీరసంబంధమగు మలము వెడలించినపిమ్మట శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను. శస్త్రకర్మ అనగా రెప్పచర్మమును నెమ్మదిగా వెడల్పు

---

* అహామర్ అనగా యెరుపునకుపేరు లైక్ అనగా మృదుత్వము శియాపె అహామర్ లైక్ అనేక ద్రవ్యముల సంయోగమువలన చేయబడిన ఔషధము. ఇందు మృదువగు ఓషధులు చేర్చబడును గాని తేజవంతమగు చురుకుగల ఓషధులు లేవు గాన దీనికి శియాఫ్ అహామర్ లైక్ పెట్టబడియె మరియు దీజజ్ నల్లరంగుపేరు గాని పూర్వకాలపు ఒకవైద్యునిపేరు కూడ దిజజ్ అని యుండెను. యీ ఔషధమును ఆవైద్యుడు కనిపెట్టి తన పేరు యీ ఔషధమునకు పెట్టెను గాన దిజజ్ అని ఔషధమునకు పేరుకలిగెను.

నుండి చీల్చివేయవలెను ఇందువిషయమై సావధానుడై యుండవలెను. శస్త్రముయొక్క చివర రసోలి అనగా శిత్తివలెనుండు బొబ్బయొక్క ఝిల్లియందు ప్రవేశించకూడదు. యీవిషయమై యత్నముచేయవలె ను. రసోలి ఝిల్లిసహితము యెన్నియో బైలువెడలును. మరియు యీ విధమగు నేత్రములో శేషముండినయెడల తీక్ష్ణమగు ఔషధములు గో ఘృతము దీనిపై నేయవలెను. ఇందువలన దేనికది బైటికివెడలివచ్చును. మరియు రసోలిఝిల్లి వర్ణమై అందుండి చీము స్రవించినచో ఇట్టిదశ యందు చికిత్స కఠినమగును. మరియు రసోలి అనగా బొబ్బ తిరిగి వు త్పత్తికాగలదు.

(సూచనీయము) మస్సా అనగా మొలకలు. పిత్తి, రసోలి, అన గా బొబ్బ. ఈమొదలగునవి ఒకే అంగమునుండి సంబంధముకలిగియుం డవు. అనగా యీగ్రంథముయొక్క అంతమునందు యీరోగములను చెప్పబడును. మరియు యీస్థలమునందుకూడా యిందువలన వర్ణించ బడియె. ఈరోగము యీస్థలమునందు వుత్పన్నమగును. అప్పుడు యే వుపాయములవలన చెప్పబడుచున్నవో అది ముఖ్యముగా అనగా ప్రక రణము యెటులయున్నదో అటుల చికిత్సచేయదగియున్నది.

రెప్పలు ఆకుపచ్చ నీలిరంగు కలుగుటకు లక్షణము.

ఇదివర్ణముయొక్క కారణమువలన రెప్పపై కలుగుచుండును. ఇందుకు చికిత్స యద్యాపివర్ణము శేషించియుండిన మరియు యేమువ ద్రవములేకుండిన శిరానేదనచేయవలెను. మరియు విరోచనముకాగల ఔషధములు యివ్వవలెను. మరియు చందనము, మురుదారుశింగు, వస్నిరుతోనూరి లేపనముచేయవలెను. దీనివలన గాయముమానిపోవును. అటుపిమ్మట సంగెఫిల్ఫిల్, అనగా వక విధమగురాయి. యిది మిరియాల వలెనుండును. యీరాయి నూరి లేపనముచేయవలెను. మరియు కండ

పెంకులు ఒకదానిపై నొకటి అరగతీసి లేపనముచేయుటకూడా బాధ దాయకము. అనగా నీలిరంగును హరించును. మల్లంగికత్తులు నీళ్ళతో నూరి లేపనముచేయుటవలన దీనరంగు హరించును. యేవస్తువు నీలిరంగును ఆకుపచ్చరంగును దూరపరచునో ఆవస్తువులు యీవ్యాధియందు ముఖ్యమైనవని భావించవలెను ఈఔషధములను యీగ్రంథముయొక్క అంతమందు చెప్పబడును.

నేత్రిలూటి వ్యాధి లక్షణము

కంటికొలికియందు అనగా ముక్కువైపు వాపుకలిగి అటుపైరు వాత కురుపుపై లూటిగా మారును దీనిని గవఢా అందురు. మరియు, మలము ఆస్థానమునందు ఖఫీభవించుటవలన యీ వ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని దశ భిన్నాభిన్నములుగానుండును. ఒకప్పుడు ముక్కువైపు చితికిపోవుచుండును. యీ కురుపు చితుకుపుట్టిస్థలము కంటికిన్ని ముక్కుకున్ను మధ్యమార్గము యీ మార్గమునుండి చీము స్రవించుచుండును. ఒకప్పుడు కంటిరెప్ప చర్మము చినిగి చీము వెడలుచుండును మరియు కనురెప్ప శల్యమును దుర్బలము కలిగించును. ఇట్టి సమయమునందు రెప్పపైన వేళ్లువుంచినచో చీము బైటికివచ్చుచుండును. విశేషత్వము వలన దీని తేజస్వమువలన మాంసమునకు అధోభాగమునందుండు శల్యమును దుర్బలముపొందించి చెరచివేయును. అనగా యీవ్యాధివలన వెముక చీలిపోవునని భావము. మరియు కంటిలూటి మరియొకటి గలదు. నిది చితికి బైటికిరాక నొప్పితోకూడియుండును. మరియు వాపు యొక్క సంయోగమువలన నేత్రిమునందెల్లప్పుడు నిలిచియుండును, ఒకప్పుడు యీరోగమువలన చీముయెల్లప్పుడు నిండియుండును. నేత్రము నందుకూడా దుర్గతి సంభవించును.

నేత్రిలూటి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందుగా నరెరు అను నరమునుఛేదించి రక్త

మోకాటుణము చేయించవలెను. విరోచనము చేయించి శరీరమును, మెదడునకున్ను, పవిత్రము కలిగించవలెను. మరియు లఘువగు మంచిభోజనము లోనగవలెను. అనగా ప్రాణసంబంధ విధానమెటులున్నదో అటుల పత్యమును యిప్పించవలెను. అప్పుడు శరీరసంబంధములన్ను వెళ్ళిపోయినయెడల రెప్పయందు శియాఫగర్ణలేపనము చేయవలెను. ఈఔషధము యుపయోగించుటకు ముందుకంటిలూటిలోనుండి కుళ్ళిన చీము నీరును తీసివేయవలెను. మరియు యీచీము పాతమాంసితో తుసిది కుళ్ళిన మాంసమును కోసివేయవలెను. మరియు యిటుల కోసివేయుటకు రెండువిధములుగలవు. (1) శస్త్రముతో (2) ఔషధములతోనున్ను తీసివేయవలెను మరియు యీరోగియొక్క కంటిలో లూటికప్రమ్ముకొనజాలదు. మరియు రెప్పలో వేరుగానుండినచో నీచమాంసమును శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. అభిప్రాయమేమనగా యీరోగియొక్క నేత్రములో లూటికురుపు దిట్టముగానుండదు. మరియు నిది రెప్పతోకలిసియున్నచో దీని చీల్చుటకై జంగాలవచ్చ మలాము వేయవలెను. మరియు యింకవిషయమై ప్రకటించినదేమనగా చీము దుష్టమాంసము తొలగించనిది శియాఫగర్ణ యుపయోగించుటవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదు. మరియు యీయుపాయములవలన లాభము ప్రాప్తించనియెడల అగ్నితో కాల్చవలెను. మరియు కాల్చుటకు విధానముకలదు. అనగా వాతవేయునట్టి ఆయుధము చిన్నదిగను గుండ్రమైనముఖము గలదిగానుండును. అట్టి ఆయుధమును తీసికొని అగ్నియందు యెర్రగా కాల్చి అనేకపర్యాయములు చెడిపోయినమాంసముపై నుంచవలెను. ఇట్లు కాల్చుటవలన చెడుమాంసము యావత్తు కాలిపోవును. చీము దుష్టనీరు శుష్కించును. మరియు వాతవేయునప్పుడు మునందు గోధుమసత్తు ముంచుగడ్డనీరులో తడిపి చల్లనిబట్టగా వేసి నేత్రమునకందుంచవలెను. దీనివలన వాతయొక్క వుష్ణము నేత్రములో ప్రవేశించజాలదు.

ఇది అన్ని చికిత్సలకంటె మిక్కిలి వుత్తమమైనది. అనగా రాగి తోగాని లేక యితరలోహములతోగాని ఒకగొట్టమును చేయించి దాని ముఖము యీలూటీకురువుకు సమానముగా యుండునట్లు చేయించి ఆగొట్టమును లూటికిసమానముగాయుంచి తగుమాత్రము సీసము కరిగించి ఆగొట్టములోనుంచి పోయవలెను. రోగి ఈలూటి శుభ్రముగా కాలునంతవరకు యీకష్టము సహించియుండవలెను. మరియు ఈవిధానమును వైద్యులు మిక్కిలి మంచిదనిరి. యెందుకనగా ఈదశయందు ఆముఖ్యస్థలమునుండి వాతమువిశేషముగా అల్లుకొనజాలదు. అభిప్రాయమేమనగా యిట్లు కాల్చినపిమ్మట సపేదాములమును వేయవలెను. దీని వలన గాయము మానిపోవును. నొప్పిశాంతించును.

శియాఫేగవర్ అను ఔషధమును చేయుక్రమము.

ముసాంబరము, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, అంజరూద్, కహారోబా దానిమ్మపూలు, సురుమా, పటికి ఇవి ఒక్కొక భాగము, జంగాలపచ్చ 14 భాగములు, యీవస్తువులు యావత్తునూరి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి శియాఫ్ అనగా కనికెలు చేసికొనవలెను. మరియు అవశ్యము కలిగినప్పుడు నీళ్ళతో అరుగదీసి మూడుచుక్కలు నేత్రమునందు కొంత కాలమువరకు వేయుచుండవలెను. ఇటులవేయుటవలన మిక్కిలి లాభము కలుగగలదు. అనగా వ్యాధినశించి నేత్రదృష్టి విశేషమగును.

(సూచనీయము) ఆవాపునకు దుఃఖము యేర్పడక వ్రణచిన్నములు కలుగకుండిన మామిసా, కుంకుమపువ్వు, బాలింతబోలు, ముసాంబరము, కాల్చిన ముత్యపుచిప్ప యీయావత్తు వస్తువులు తీసికొని తతశకూర్ రసమునందుగాని, లేక పచ్చికాశిని రసమునందుగాని నూరి వాపుపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు పదర్ప్రకృతి. అనగా దీనిని సమూలివేళి లూటీగామార్చును కాబట్టి ఔషధలేపనాదులు నశింపజేయును యీ చికిత్సవలన లాభమేమనగా వాపును తగ్గించును. మరియు, యీ చికిత్సవలన తగ్గ

నిచో తీక్ష్ణౌషధములను అరుగదీసి లేపనము చేయవలెను. అనగా బతాసీలు నూరి తేనెతో కల్పి అథవా, సాంబ్రాణి, పావురపుపిట్టమలము కలిపి అథవా పటికి నూరిగాని లేక సుఖబీజ్ సిరకాతో నూరిగాని యీ మొదలగువానిని వేర్వేరుగా లేపనము చేయవలెను. యిట్లు లేపనము చేయుటవలన మలమును పక్వపరచి చర్మమును బ్రద్దలుచేయును. శల్యమును చీకనివ్వక ఆపివేయును. మరియు, వాపు పక్వమొంది మెత్తబడిన మొదల తుమ్మచెక్క, బొగడచెక్క అరుగదీసిగాని లేక యితరములగు యిటువంటి స్వభావికములుగల వస్తువులనుగాని లూటిరంధ్రమునందుంచవలెను దీనివలన నాసూరను, కొలికిలూటి మానిపోవును. మరియు, జంగాలపచ్చనూరి వత్తికి పట్టించి ఆరంధ్రమునందుంచవలెను ఈ ఔషధము మంటగానుండును అయినను అనేకపర్యాయములు వుపయోగించదగియుండును. రోగి బాధకోర్వజాలకుండినచో యీ వ్రణము హానికలిగించును. మరియు, మాల్యపుదివ్వ, మసాంబరము, తుమ్మచెక్క యీ వస్తువులనూరి వ్రణముముఖముచేయుటకై ముందు వెనుక కూడ లేపనముచేయవలెను. మరియు, సదాపాకు, నీళ్లతోనూరి వత్తిని అందులో ముంచి వ్రణమునందుంచినచో మిక్కిలి లాభదాయక మగును. మరియు మెందినసమాగ్, కషాయము లూటి రంధ్రములో వేయుట లాభదాయకమగును. ఔషధములయందు వత్తిముంచి ఆవత్తి వ్రణమునందు ప్రవేశింపజేసే మొదల ముందు వ్రణమునురుద్ది అందుండు మలమునుతీసివేసి బ్రాందిసారాయితోగాని లేక అజీర్ణమును కలిగించునట్టి మద్యపానాదులతోగాని వ్రణమును పరిశుభ్రముగాకడిగి తదుపరి వ్రణమునందు వత్తిఎక్కించే ప్రయత్నము చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన వ్రణమునందుండు మలము తగ్గిపోవును. మరియు వ్రణమునందుండి మలము వెడలకుండిన రెండుమూడుదినములు వదలివేయవలెను. ఇట్లు వదలుటవలన మలముయావత్తు వకటిగా చేరును. తదుపరి వత్తి తీసి కడుగవలెను. పిమ్మట వత్తినెక్కించవలెను. మరియు యీలాటి

వ్రణముయొక్క ముఖము బాధించబడి చీము వెడలకుండిన దూలగొండి విత్తులునూరి కలిపినపిండిలో కలిపి, చనుబాలులోగాని గాడిదెపాలులో గాని నూరి అందు కుంకుమపువ్వు స్వల్పముగాకలిపి నూరి లూటీపై వే యవలెను. దీనివలన మెత్తబడి ఆలూటిముఖము చిట్లిపోవును. మరియు మైదాపిండి రొట్టెలోనుండు మెత్తనిగుజ్జు, సాంబ్రాణి, తుమ్మచెక్క కషాయముతో నూరి లూటిపైనుంచి కట్టుకట్టినయెడల లూటీవ్రణము చిట్లిపోవును. మరియు వ్రణముయొక్క లోతు, విశాలత్వమును తెలిసి కొనటకై ఆవ్రణమునందు కడ్డీ వేసిచూచి పిమ్మట ఔషధములో దూది ముంచి వ్రణమునందుంచవలెను. మరియు తీక్ష్ణఔషధములు వేసినయె డల నేత్రముపై కట్టుకట్టి ఒకగంటవరకు తిరుగనియ్యక రోగిని పరుండ బెట్టవలెను. మరియు యీ మొదలగు నుపాయములవలన ప్రయోజనము కలుగనిచో అట్టిస్థితియందు శస్త్రకర్మవలనగాని, అగ్నికర్మవలన దగ్గపర చుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. వెనుక అనగా శస్త్రకర్మవిషయమై వర్ణించియున్నాను.

కనురెప్పలు కొలకులయందు దురద కలిగించు వ్యాధి లక్షణము.

ఈదురద కలుగుటకు కారణమేమనగా ఉప్పని రతూబత్ అన గా నీరు నేత్రమునందు ప్రవించనారంభించును. దీనివలన నేత్రముల వెంట వుప్పనినీరు వెడలనారంభించును. ఈవ్యాధిగల నేత్రమునందు ఎరువుమంట ఉత్పన్నమగును. ఒకప్పుడువ్రణములుకూడా కలిగించును.

కనురెప్పలు కొలకులయందు దురద చికిత్స.

కాసినినూరి గుల్‌రోగన్‌లో కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరి యు, హసర్‌మీ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన దుష్టనీరు వెడ లిపోవును యీ సదుపాయములవలన రోగశాంతి కలుగనిచో చికిత్స తగ్గించి మేక మొదలగు జంతువులమాంసము కేవలము కొద్దిగా రోగి

కాళ్లకార్ధమివ్వవలెను. మరియు, అంజూరపండ్లు, ద్రాక్షపండ్లు రోగికి పథ్యమిడవలెను మరియు చెమ్మను కలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, సముద్ర తీరమునందు సంచారముచేయుట, చెమ్మను కలిగించునట్టి లేపనలు మొదలగు నుపాయములు చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి కావడములు భోజనములు, షరబతులు, ఇత్యాదివస్తువులను మాత్రము వుపయోగించవలెను యెందుకనగా మలమును వెడలించుటకు సిద్ధముగా నుండునటుల చేయవలెను. మరియు, మల తేజస్సు అందుగలవుష్ణ తగ్గిపోవును. చెమ్మనుకలిగించు విషయమై ఆలోచింపదగిన అంశమేమనగా యీలవణ సంబంధమగు నీరు రక్తజదోషము వలన కలిగినచో శిరావేదనచేయవలెను లేక నిది యితర దోషయుక్తమైన యెడల ఆదోషానుసారముగా మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను వుపయోగించవలెను. మలము వెడలిన యెడల ఆనేత్రమునందుండు మలము వెడలుటకై బాసలీఖూర్ అనగా సురుమా మరియు, కౌహలాగిరీజీ రెప్పలయందు వేయవలెను.

కౌహలాగిరీజీచేయుక్రమము.

సురుమా, కాల్చినజసత్ వాని 17 స్నర మాషములు తారమాక్షికము, హేమమాక్షికము, సాదనజ్ ఆదనీ, మైలతుత్థం, తామ్రభస్మం, ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు కరక్కాయబెరడు, ఫలేరజ్, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, నవాసాగరము, మునాంబరము, రసాంజనము, కుంకుమపువ్వు సముద్రమునందుండు యెంద్రడశాయ, అనగా పీత, యివి యొక్కొత్తు శిక్ష మాషములు కొంచి 1½ మాషములు పచ్చకర్పూరము, శిక్ష రతులు కస్తూరి శి రతులు లవంగములు 1 మాషము ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి మెత్తగానూరి యుంచుకొని సమయానుకూలముగా నుపయోగించుకొనవలెను.

నేత్రకొలకులలో కఠినమాంస ముత్పన్నమగులక్షణము

కంటికొలికియందు మాంస ముత్పన్నమగుచుండును. అనగా

ముక్కువైపు కంటిపెద్దకొలికియందు మాంసము విశేషముగా పెరుగ నారంభించును. దీనిని గుద్దా అందురు. ఈమాంసము పెరిగినకొలది నేత్రములనందుండునీరు దిక్కుబడి స్రవించనారంభించును. ఆనీరు కొలికియందుండుమాంసమువలన ఆటంకముకలిగి నిలిచిపోవును. ఈకారణము వలన నేత్రలూటి పుత్పన్నమగుచున్నది. ఇది విశేషముగా పెరుగుటవలన నేత్రదృష్టికి భిన్నము కలిగించును.

౧౨

నేత్రకొలికయం దుత్పన్నమగు మాంసచికిత్స.

శరీరమునందుండు విశేషదోషములను తొలగించినపిమ్మట మరహంజంగార్ గాని శియాప్ జంగారుగాని ఆమాంసముపై వేయవలెను దీనివలన ఆరోగ్యమైనచో నాఖూనా అనగా గోరు ఆకారముగా తెల్లగ్రుడ్డుపై వృద్ధియగుమాంసమును శస్త్రముతో తీసివేసినట్లు తీసివేయవలెను. మరియు విశేషమాంసము యావత్తు తెగి నేత్రకొలికి నిజదశయందువచ్చినమొదల యీమాంస మూలమునుండి తెగనిగ్రహించవలెను. ఇటుల తెగక మాంసశేషముండినచో తిరిగి పెరుగుననే భీతియుండగలదు. మరియు శస్త్రకర్మ అయినపిమ్మట జరూరి అదఫర్ అందుపై చల్లవలెను. దీనివలన శేషించియుండుమాంసముకూడా హరించిపోవును. మరియు శస్త్రఛేదనవలన కష్టము సంభవించినచో ఆకష్టమును తొలగించుటకై కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొన గుల్రోగన్ంను కలిపి లేపనము చేయవలెను.

శియాపేజంగారుచేయుక్రమము.

సమదాఅరబి, రాంగ్, సఫేదా, జంగాలపచ్చ, యివిప్రత్యేకము 7 మాషములు యీవస్తువులునూరి తులసిఆకురసములోనూరి కనికెలుచేసియుంచుకొని వుపయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
"తిబ్బెఅక్బర్‌షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు
నేత్రరోగాధ్యాయము సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా ఇర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

నాలుగవ అధ్యాయము.

కర్ణరోగలక్షణములు.

కర్ణములనగా ఒకమృదువగు శల్యముతో కల్పించబడిన అంగము. నిది మాంస సంబంధమగు జ్ఞానేంద్రియములయొక్క నరములతో చేరి యేర్పడినది. యీ కర్ణమువలన మనకు కలుగు ఉపయోగము సామాన్యముగా అందరికి తెలిసిన విషయమే అయినను కొంతవరకు నాకుగల అల్పజ్ఞానమువలన యిందు చెప్పుచున్నాను. అనగా గాలికెరటములు వేయుచు యిందు నిలిచి ఇజముహాజరీ అనగా ఇడివకశల్యము. యిందు చెవిరంధ్రముండును. యీ రంధ్రమునందు ప్రవేశించు సమయమునందు ఆరంధ్రముయొక్క జ్ఞానేంద్రియముల జీవనరము యీ కర్ణరంధ్రముయొక్క మధ్యభాగమునందున్నది. దీనివలన వినిపించునట్టి శక్తికలుగుచున్నది. యీ శక్తికి శబ్దము వెళ్ళి తాకుచుండును. అట్టి స్థితిలో శబ్దము గ్రహించునట్టి పాత్రమగుచున్నది. మరియు, యీ అధ్యాయమునందు యెనిమిది భేదములుగలవు. అనగా దాగలి సుత్తి యెముకల కూటము గజరూఫ్ ఒకశల్యము. ఆశల్యము చెవిశల్యముకంటె మృధువుగానుండును యితర అంగములయందు నిలిచియున్నది. దీనిని పరువు టెముక అందు. మరియు, ఇజ్మహాజరి అనగా రెండు శల్యములు యీ

రెండు శల్యములలో కర్ణగ్రంధియుండును నిది శిరస్సుయొక్క రెండవ శల్యముతో సంబంధము కలిగి నిలిచియున్నది. కాబట్టి దీనిని ఇజ్మహో జరి యని చెప్పబడెను. మరియు, అజర్ అనగా అరబ్బీభాషలో రాయి అని అర్థము. మరియు, యీ కర్ణము శబ్దమును గ్రహించు విధమును తెలిపెద.

కర్ణ అవయవములను చూపు చిత్రపటము

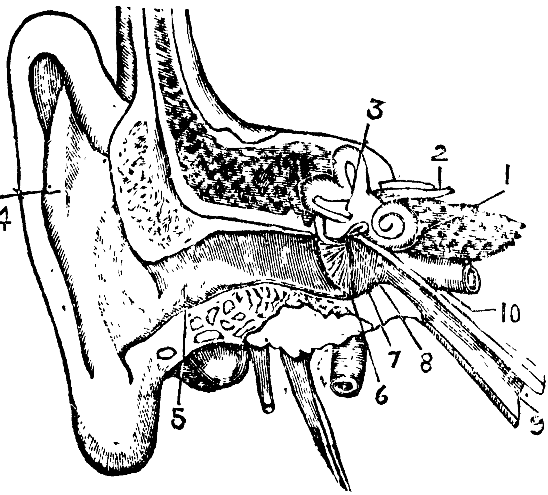

1. కర్ణావృత్తి
2. గజరూప్ అంటే వన్నెదాగలినుత్తి ఎముకలకూటము
3-8 కర్ణభేరి
4. వెలపలిచెవి
5. కర్ణనాళము
6. కర్ణభేరిత్వచ
7. కర్ణ అస్థులు
9. కంఠకర్ణనాళము

కర్ణములందు గ్రంధులుండి వానినుండి గులిమియనబడు కర్ణమల మూరుచుండును. యీ గులిమి మిక్కిలి చేదుగానుండుటవలన చీమలు మొదలైన పురుగులేవియు చెవిలో జొరబడిపోవు గులిమి కర్ణనాళమునకు చెమ్మకలిగించుటకు నిర్మింపబడెను. నరుని చెవి గొట్టమువలె వంకరగానుండును. దీనికిని కర్ణనాళమునకు మధ్యనుండు మార్గము భేరిపై మూయబడియుండు చర్మమువలె చెవిమధ్యభాగమునందు పలుచని చర్మము మూయబడియుండును. ఈ కారణమును బట్టియె చెవిమధ్యభాగమునకు కర్ణభేరియని పేరు దీనికైవారము అరంగుళముండును. యీ వస్త్రమునకు దెబ్బతగిలినచో బద్దలై తిరిగి కలుసుకొనక వెంటనే చెవుడు

సంభవించును. యీకర్ణభేరి ప్రక్కలయందు రెండు చిన్నరంధ్రము లుండును వానిపై కూడా పలచనిచర్మము మూయబడియుండును. దీని లోపల విచిత్రములైన ౩ శల్యములున్నవి. అందులో నొకటి సుత్తి యెముక దీనిపొడుగైనపిడి కర్ణభేరిచర్మముయొక్క మధ్యభాగములో చేరి యుండును. ౨వది దాగలి యెముక. ఇది సుత్తియెముకయొక్క గుండ్రని తలతో నతికియుండును. ౩వది అంకెవన్నెయెముక ఇది గుఱ్ఱపుజీనుకి కాబ్ వలె దాగలి యెముక చివరనుండును.

ఈయెముకలన్నియు కర్ణభేరిపైని తగిలెడు శబ్దతరంగములను చెవి లోభాగమునకు ప్రవేశింపజేయుట కుపయోగపడును. మరియు కర్ణభేరి యొక్క లోభాగమునుండి కంఠనాళమనెడి ముప్పాతికయంగుళము పొడవుగా నుండుగొట్టము కంఠములోనుండి కర్ణభేరియొక్క చర్మమునకు లోపలి వెలుపలి భాగములయందుండెడు గాలిని సమబలముగా చేయుచుండును. లోచెవి మూడుభాగములుగా నుండును. అందలి ముఖ్యభాగము కుహరికా యనబడును. గుండ్రని ఆకారముకలిగి కర్ణభేరికి లోపలి భాగమునందు దానిపైమూసిన చర్మమునకు సమానముగా యెదురుగా నుండును. కుహరియొక్క వలయాకారమునకు గొట్టములుగా నుండెడు రెండవభాగము అర్ధవలయనాళము లనబడును. ఈనాళములు కుహరిక లోనుండి బైలుదేరి శల్యములలో తొలిచిన రంధ్రమువలె నిలువంపుగా దిరిగి కుహరికలో కలిగియున్నవి. యీఅర్ధవలయనాళములు మూటిలో నొకటి యడ్డముగాను, రెండు నిలువుగానుండును. కుహరికయొక్క రెండుప్రక్కలనుండెడి మూడవభాగమునకు కర్ణావృత్తి యనబడును. నిది నత్తగుల్ల లోపలిభాగమును బోలియుండును. చెవిలోభాగము అనగా లోపలిమూడు భాగములలో నిర్మలమైన ద్రవపదార్థముండి కర్ణభేరి యెముకలవలన లోపల వుత్పన్నముగు . ధ్వనిని గ్రహించి ఆశబ్దముయొక్క అనేకభేదములను మిక్కిలి స్ఫుటీకరించి యీలోభాగము చెవిలో నుండెడుకర్ణనాడియందుండివచ్చినభేదములను మెదడునకుతీసికొనిపోవును.

కర్ణశూల లక్షణములు.

కర్ణశూల అనగా చెవిపోటు దీనిని అరబ్బీభాషలో బంజీవుల్వుజ్వ అందురు. ఈవ్యాధి కారణానుసారముగా హేతువులనుబట్టి పదివిధములుగా నుండునని విభజింపబడినది.

(1) ఈవ్యాధి వుష్ణవాతదోషము యొక్క పరమాణువులు దీనియందుండి యావత్తు వుష్ణ ఆవిరి కాజాంక కర్ణమునందే నిలిచి పీడించుచుండినట్టి కారణమువలన కష్టమును కలిగించును. దీనిలక్షణములు అనగా శూల, పోటు, కలిగియుండును. మరియు నేత్రములు, నాసికము యెర్రగానుండును. రోగికి తనచెవులలోనుండి నిప్పుసెగబైటికి వెడలునటుల తోచుచుండును. గొంతుప్రక్కలో శుష్కత్వము కలుగుట యీమొదలగు చిహ్నములు కలిగియుండును. మరియు యీవ్యాధి నాలుగువిధములుగా నుండును.

(1) మలము ఆమాశయమునందుండి వాతముయొక్క ఆవిరి పరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించును మరియు ఆమాశయమునందు మలము యేర్పడుటవలన కలుగు లక్షణము లెవ్వియనగా ఆమాశయముయొక్క కంఠమునందు మంట కలుగుట మిక్కిలి దాహమగుట చల్లని జలపానవిశేషత్వమువలన శాంతినొందినటులుండుట నేత్రములయందు నీరునిలిచియుండుట యీమొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందు మలదోషము చేరుటవలన కలుగు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

ఆమాశయ మలదోషకర్ణశూల చికిత్స.

అవశ్యమని తోచినయెడల బానలీక్ అను నరమునుఛేదించి అవశ్యకతానుసారముగా రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు కరక్కాయ కషాయమును పానముచేసి ప్రకృతిని మృదుపరచవలెను. మరియు చల్లనిభోజనములు అనగా ఉచితమగునవిభుజించవలెను. గసగసాల షరబతు, కావాలువిత్తులు ధనియాలుచేర్చి చేయబడిన కషాయము పాన

మొనరించవలెను. ఇట్టి భోజనపానాదులు ఆమాశయమునకు చలువను కలిగించును మరియు పరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించకుండునటుల ఆపివేయును. మరియు కష్టముగల అంగమునందు చెమ్మకలిగించుటకున్ను, ఆవిరిపరమాణువులను బారద్రోలుటకున్ను, గుల్ రోగన్ అనగా గులాబిపూలనూనె మూడుభాగములు శిరకాలో కలిపి తైలవత్వముగా కాచి చల్లార్చి చెవిలో వేయవలెను, మరియు పోటుతోకూడిననొప్పి, బిగబట్టినటులుండుట మొదలగు కారణవిశేషత్వమువలన మూర్ఛ సంభవించినయెడల నల్లమందు చనుబాలలో అరగదీసి చెవిలో వేయవలెను మరియు చందనము, మమీరాసా, పన్నీరు, ధనియాలరసముతోనూరిగాని చెవి వెనుకవైపు లేపనము చేయవలెను.

(సూచనీయము) నల్లమందు, చనుబాలు యెల్లప్పుడు ఉపయోగించకూడదు. యెందుకనగా యెల్లప్పుడు నల్లమందు వుపయోగించుటవలనతిమ్మిరి, బరువుఅనగా భారముగానుండుట మొదలగువుపద్రవములు కలిగించును. మరియు నల్లమందు గుల్‌రోగన్‌లో కలిపి వేయకూడదు. యెందుకనగా నూనెయొక్క చిక్కదనమువలన నల్లమందు పేరుకొనియుండును. యీకారణమువలన నొప్పి విశేషమగును. మరియు చనుబాలతో నల్లమందు కలిపివేయుటవలన నొప్పి అధికము కాజాలదు. యెందుకనగా పాలు తేలికగా నుండుకారణమువలన చెవికడిగి శుభ్రత నొందించును. మరియు నూనెకంటె పాలు నొప్పిని వెంటనేఆపివేయును. మరియు అంగమును మిక్కిలి మృధుత్వము నొందించును.

(2) వుష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స.

ఉష్ణదినములలో ప్రయాణము చేయుటవలన నడుచునట్టి హేతువువలన మెదడునందుండు చెమ్మయందు ఉష్ణము ప్రవేశించి అందుండి ఆవిరివెడలి ఆ ఆవిరిలోనుండి ఉష్ణభాగమువేరై పరమాణువులతో గాలిగామారి చెవియందు నిలిచిపోవును. దీనిలక్షణము రోగి రెండుచెవులయందున్ను, రెండు నేత్రములయందున్ను, నాసామార్గమునందున్ను

వేడి మంట కలిగియుండుట, ముక్కు ఎండుట, వ్యాకుల్యతనొందుట, తాపము, దప్పిదాహాముకలుగుట యీమొదలగు చిహ్నములు కలిగియుండును. యిట్టిస్థితియందు చల్లని జలము పుక్కిలించుటవలన యీచిహ్నములు శాంతినొందునటుల తోచుచుండును. మరియు యీరోగకారణము ఆమాశయమునందు కలుగుచున్నది. అచ్చట ఇంతకంటె విపరీతముగా నుండును. అనగా శీతజలపానము చేయకుండిన యేమియు శాంతించజాలదు. యీవిధమగు రోగమునందు పుక్కిలించుటవలన రోగశాంతి నొందువలన కలుగుచున్నదనిన, ఉష్ణము కేవలము తలయొక్క అంగములయందు నిలిచియుండును మరియు రోగమునకుమూడు ఉష్ణవాయువు శోకుటవలన దీనికి సాక్షియగును.

ఉష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స.

గుల్ రోగన్ ఒకభాగము, శిరకా మూడుభాగములు కలిపి తైలము మిగులునటుల కాచి చెవిలో వేయవలెను. మరియు చల్లనిబట్టను చెవిపై వేయవలెను. మరియు మెదడునందు జలుబు, చెమ్మకలుగుటకు పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా చల్లనికాపడములు, తైలములు మరియు చల్లని యితరవస్తువులను ప్రయోగించవలెను. అనగా యీవస్తువులను దాహాయుక్త శిరో రోగమునందు చెప్పబడియె. కాబట్టి చదువరులు గ్రహించగలరు.

ఉష్ణజల విశేషత్వ కర్ణశూలలక్షణములు.

ఉష్ణోదకముగాని ఉష్ణకషాయములుగాని మిక్కిలి ఉపయోగించుట వేడిజలము చెవిలోపోయుట మొదలగునవియు ఉష్ణమగు ఔషధములపానాదులవలనవుత్పన్నమగును, ఈవ్యాధికారణము అనగా ఉష్ణస్వభావికమగు నీళ్లు చెవిలోపడుటవలనగాని లేక నీళ్ళలో యీదుటవలనగాని కాతము ఉత్పన్నమగుచున్నది. వమాఇమా అనగా వాయువు చెడుటయందు వర్ణించబడియె. ముఖ్యముగా ఉష్ణమగుకొండ జలమును అరబ్బీభాషయందు మిఆహవాలుమ్మదా అందురు. అనగా

గంధకముండు గనియందు జలము, వుష్ణనీరు. చవిటిభూములజలము, యిత్యాదివుష్ణస్వభావికజలము తలకు విశేషముగా వుష్ణమును కలిగించును. మరియు వుష్ణవాతమును పుట్టించుటకు సహాయమగు యీవ్యాధి చిహ్నములు కారణముయొక్క అనుకూలతనుబట్టి కలుగుచున్నది. మరియు తల లఘువుగానుండుట తల చెవులు విశేషవుష్ణముగానుండుట దీని అంతమధ్యములయందు నొప్పి కలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(సూచనీయము) సమస్త వాతరోగములయందు తల లఘువుగా నుండినటులతోచుచుండును.

3 ఉష్ణజల విశేషత్వకర్ణశూలచికిత్స

అవశ్యము కలిగినచో మలము వెడలుటకున్ను క్రిందికి దిగుటకున్ను శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు పిక్కలను బంధించవలెను. పాదములు, కాళ్లు, మర్దించవలెను. ఆవిరిని ఆటంకము కలిగించుటకై చల్లనితైలములు అనగా బబ్‌షాతైలము, కలువపూవుతైలము, సారగింజలతైలము, యీమొదలగు తైలములను వేరువేరుగా ముక్కునందున్ను చెవులయందున్ను పోయవలెను. అభిప్రాయమేమనగా మెదడునందు చెమ్మనుకలిగించు లేపన పానాదులను ప్రయోగించుటకుపరిశ్రమ చేయవలెను.

4 వాతజకర్ణశూల లక్షణములు.

ఉష్ణస్వభావికములుగల ఔషధములు లేపనలుచేయుటవలన వాతము వుత్పన్నమగును. అనగా అచ్చటిదోషములు రతూబతు అనగా నీరును అధికపరచును. మరియు రోగమునకు ముందుకారణము కలుగుటయే దీని చిహ్నములని భావించవలెను.

4 వాతజ కర్ణశూలచికిత్స.

ముందుగా శిరావేధనమును గావించవలెను. పిమ్మట కోష్ఠము

ను మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు వాతవిరుద్ధములగు లేపనాదులను చేయవలెను.

రెండవ విధమగు కర్ణశూల లక్షణములు.

చల్లని చిక్కనివాతము చెవిరంధ్రమునందు నిలిచియుండుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు యీవాతము అచ్చటనుంచి వెడలుటకు మార్గము చిక్కకపోవుటవలన చెవియందు పోటుకలుగుచున్నది. ఇచ్చట వాతకారణములు స్థానము విరుద్ధముగానుండును. ఈ రోగము పైవిధముగనే అయిదు విధములుగా విభజించిచెప్పబడియె.

(1) ఈరోగకారణము ఆమాశయమునుండి చెవిపై పుకు ఎక్కిపోవును. మరియు మలము అమాశయమునందు నిలిచియుండును. దీని లక్షణములు కడుపులో వ్యాకుళ్ళముగానుండుట నోటనీరూరుట మరియు తలనొప్పి వుష్ణవాతమునందు కలుగు తలనొప్పివలె యిందు స్వల్పముగా నుండుట యిట్టితరి వుష్ణోదకముతో తలకు కావడముచేసిన యెడల రోగికి స్థిరముగానుండినట్లు తోచుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

— రెండవ భేదము. మొదటికారణము చెవిపోటు చికిత్స. —

ఆమాశయమునందుండు మలము వెడలించినపిమ్మట ఉష్ణతైలములు అనగా గారతైలము, సదాపాకుతైలము, ఆముదము చెవిలో పోయవలెను. మరియు ఈతైలములను నీరుల్లి పచ్చిసదాపాకురసములో వేసి కాచి చెవిలో వేసినయెడల మిక్కిలి గుణదాయకమగును. మరియు ఉష్ణమును కలిగించుట వ్యక్తపరచుట మిక్కిలి వుచితమని తోచినచో జున్ను, రాజహంసకూడా యీతైలములో చేర్చుటమంచిది.

— (2) శిరజన్యరోగ లక్షణములు. —

తలయందు చల్లని మృదు దార్ఢ్యము కలదు. అందు ఉష్ణసారము స్వల్పముగా నుండునట్టి కారణమువలన అందుండి చల్లనివాతము పైలు

వెడలి చెవిపై పుచేరి యుండును. కాబట్టి చెవిలో నొప్పిసంభవించును. దీని చిన్నములు చెవులయందు ధ్వనికలుగుట, తలయందు ఆవిరి వెడలి నట్లుండుట, తలనొప్పికలుగుట, దాహము, ఈగలు శబ్దముచేసినట్లు తోచుచుండుట యీగల ఈగలు అరచినట్లుండుటయు అరబ్బీభాష యందు దబీఅనియు, తిరిఅనియు చెప్పెదరు యీరోగము విశేషకాలము వ్యాతీతమైనచో కఠినధ్వని అనగా రైలుశబ్దము కుమ్మరపురుగు అరచినట్లుండుట మొదలగు శబ్దములు చెవులకు వినబడ నారంభించును. యిట్టిస్థితియందు తరశ అనగా బధిరత్వమందురు.

శీతజకర్ణరోగ చికిత్స

అయారజాత్ మరియు, గందూషములతో మెదడునందుండు మలమును తీసివేసి చెవిపోటు గ్గించి ఔషధములను వేయవలెను. చెవి నొప్పిని తగ్గించు ఔషధములు పైనవర్ణించియున్నవి. కాబట్టి ఆఔషధములను యుపయోగించవలెను.

(౩) శీతగాలివలన గలుగు చెవిపోటు లక్షణములు

చెవిలో చల్లనిగాలి ప్రవేశించుటవలన తలయొక్క రోమకూపములు సూక్ష్మలనొంది చర్మము ముడువబడునట్టి కారణమువలన యీసంబంధముగు ఆవిరిపరమాణువులు శరీరమునుండి బైటికి వెళ్లునవి అస్థలమునందు బంధించబడి వకటిగా చేరియుండుటవలన మలము వెడలజాలకుండును. మరియు ఇట్లు మెదడు వమనావమునందు కలుగుటవలన యిందుజలుబు ఉత్పన్నమై ఉష్ణభాగము యిందుండి వేరగును. తిరిగి ఈఆవిరి పరమాణువులవలన వాతమేర్పడును. యీఆవిరి పరమాణువులు తమ ప్రకృతియందు మిక్కిలి చల్లగానుండును. యీచల్లనిప్రకృతి వెంటనేకలకు స్థిరముగా నుండుచున్నది. మరియు ఈశీతప్రకృతి దుష్టమై వుకువచ్చి కష్టమును కలిగించును. దీనిలక్షణము లెవ్వియన ముందుచల్లని గాలి ప్రవేశించియుండుట, రోగి తనచెవిలో గాలితగిలినట్లు భావించుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు యీకాల

ణములవలన కలిగిన చెవినొప్పి యితరకారణములవలన కలుగు నొప్పుల వలె యుండనేరదు అంగము యొక్క కఠినత్వము వలన నలువైపులు పీకు చుండును. అనగా ఉష్ణవాతము, స్వల్పవాతము వలన లాగుచుండునటుల లాగునని భావము. యెందుకనగా దీనియొక్క విశేషత్వము అంగము చుట్టు అధికమగును. మరియు ఈవిధమగు నొప్పియందు యేదోవస్తువు బలవంతముగా చెవిలో ప్రవేశించినటుల బాధకలుగును. అనగా విశేష నొప్పి, పోటు, లాగుట మొదలగు కష్టములు సంభవించును.

శీతగాలివలన గలుగు చెవిపోటు చికిత్స.

నొప్పితగ్గించుటకై ఉష్ణతైలములను తలపై మర్ధించవలెను. మరియు, యీతైలములను చెవిలోపోయవలెను వీనివలన ఉష్ణము ప్రవేసించి శీతము తగ్గిపోవును. మరియు, బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, దానిమ్మఆకులు, దవనము, మరువము, తులసిఆకులు, కైసూమ యీ మొదలగు వస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయములో బట్టతడిపి కాచవలెను. మరియు, స్నానముచేయు సమయమునందు పెంకు నిప్పుపైనుంచి ఆవెచ్చని పెంకుపై చెవి యుంచవలెను. మరియు, నల్ గంగడ్డ నీళ్ళలో వేసికాచి ఆనీళ్ళ ఆవిరి చెవిలో ప్రవేశించునటుల చేయవలెను. మరియు, అవాలునూరి ఉష్ణతైలాములలో కలిపి వత్తిచేసి తడిపి చెవిలో యుంచవలెను. మరియు, కాచినకషాయములలోగాని శేక తియ్యని జైతూన్ తైలమునందుగాని పాలదూది తడిపి గోరువెచ్చగా నుండు దూదితో కావడము చేయవలెను.

శీతజలదోష కర్ణశూల లక్షణములు

(4) శీతజలము తలపై పోసికొనుట లేక చల్లని నీళ్ళలో మునుగుటవలన చెవిపోటు సంభవించును. అనగా, చల్లనిగాలి తగులుట వలన కలుగు నొప్పియందు వర్ణించియుంటిమి. మరియు, యిట్లు చల్లని నీళ్ళలో మునుగుటవలన వాతము ఉత్పన్నమగుటకు కారణమగును. మరియు, కారణము ముందు కలుగుటయే దీని చిన్హములని గ్రహించ

వలెను. మరియు, తల వెనుక భాగమునందు నొప్పి సంభవించి తల త్రిప్పుటకు సాధ్యముకాకుండును.

శీతజలదోష కర్ణశూలచికిత్స

ఉష్ణస్వభావికముగల తైలములు తలపై విశేషముగా తల వెనుక భాగమునందు మర్దించవలెను. యీ తైలములను చెవిలో కూడా వేయవలెను.

శీతఔషధము చెవిపోటు లక్షణములు

(5) చెవిలో శీతజఔషధములు ప్రయోగించుటవలన వాతము వుత్పన్నమై ఆవాతకారణము వలన చెవిలో నొప్పిసంభవించును. మరియు రోగకారణము ముందు కలుగుటయే యీరోగచిన్హములని భావించవలెను.

శీతఔషధములుప్రయోగించుటవలనకలుగు చెవిపోటు చికిత్స

ఏఔషధములు వ్యాధిని కలిగించుటకు కారణములైనవో ఆ యీఔషధములకు విరుద్ధముగానుండు ఔషధములు చెవిలో పోయవలెను.

రుధిరజకర్ణశూల లక్షణములు.

రుధిరము శరీరమునందు పూర్ణమగుటవలన నొప్పి కలుగుటకు కారణమగును. దీనిచిహ్నములు ముఖము యెర్రగానుండుట తలయందున్ను, నోసలునందున్ను, ముఖ్యముగా ముందుకు వంగు సమయము నందు భారముగానుండినటుల తోచుట నొప్పికలిగినప్పుడు పోటు విశేషముగా నుండుట, యీమొదలగు లక్షణములు రుధిరమువలన కలుగు చెవిపోటునందు కలుగునని తెలియవలెను.

రుధిరజకర్ణశూలచికిత్స.

సరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. పలాదులరసముకు పానముసరించి శరీరమును మృదువరచవలెను. మరియు గుల్‌రోగన్ శిరకాలోవేసి కాచి చెవిలోపోయవలెను.

సాధారణ దుష్ట ప్రకృతి కర్ణశూల లక్షణము.

సాధారణదుష్టప్రకృతియందు పిత్తము చెడుటవలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ముఖమునందు తలయందు నొప్పికలుగుట రోగిచల్లని గాలికోరుచుండుట. యిది దోషరహితదుష్టప్రకృతి లేక కఫకారణమువలన కలుగుచున్నది. మరియు మందు జలుబుకలిగించు నుపాయములుచేయుట మరియు చెవినొప్పితోమంట యెరువు కలుగకుండుట వుష్ణవస్తువులతో ముఖ్యముగా ప్రత్యేకముగా వుష్ణమగును. వీటివలన రోగికి లాభము ప్రాప్తించును.

మరియు నొప్పి మలదోషమువలన కలిగినచో తలయందున్ను చెవులయందున్ను భారముగా నుండుట నిద్దుర విశేషముగా వచ్చుచుండుట, మరియు నాసామార్గములయందు చెమ్మకలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

సాధారణదుష్టప్రకృతి కర్ణశూల చికిత్స.

మలదోషమువలన చెవిపోటుకలిగినచో యారజాత్ మాత్రిలు యుపయోగించి మలమును వెడలించవలెను. మలము శుభ్రతనొందిన వెనుక వుష్ణస్వభావికమగు తైలములు అనగా ముల్లంగితైలము, చంగల్వకోష్టుతైలము, నార్దన్ తైలము, జాంబక్ తైలము, జాంబక్ అనగా (ఒకవిధమగు సువాసనపుష్పము యీపుష్పము తెల్లగానుండును.) యీ మొదలగు తైలములను ప్రత్యేకముగా చెవిలోపోయవలెను. మరియు మలము నష్టపరచునట్టి వస్తువులలోనుండి బాబూనా, సోయి, దవనము మరువము, అక్కలకర్ర, యీవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయములో బట్టతడిపి కాపడముచేయవలెను. మరియు మలమును తీసివేయనిదే మలమును కదలించునట్టి వస్తువులు చెవిలోపోయుట అనావశ్యకము. అనగా యేవస్తువు వుష్ణము కలిగించి ప్రకృతిని తనదశయందు మార్చునో అట్టివస్తువులు యీవ్యాధియందు లాభదాయకములని గ్రహించవలెను.

(సూచనీయము.) జాంబకుతైలమనగా నవ్వులనూనెలో చంబేలి పువ్వులు వేసి కాచుట, లేక యెండలోనుంచుట వలన అపూర్వసారము ను నూనె గ్రహించును. ఆనూనెను రోగనేజాంబక్తా అందురు.

వాపువలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణము

ముందు వాపుకలిగినపిమ్మట చెవియందు శూలవుత్పన్నమగును నిది రెండు విధములుగా విభజించబడినది. (1) వాపు వృష్ణమువలన కలుగుచున్నది. (2) జలుబువలన వాపు కలుగును.

(1) వృష్ణమువలన కలుగు వాపు లక్షణములు చెవిపోటు నొప్పి విశేషముగా నుండుట, తల, నొసలు, భారముగా నుండుట, పీకుచుండుట మరియు మంట, బాధ, విశేషముగా నుండుట, ముఖము యెఱ్ఱగానుండుట, మొదలగుచిహ్నములు కలిగి యుండును. మరియు నీవాపు రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది. (1) చెవిరంధ్రమునందున్న (2) చెవిరంధ్రము బైటిభాగముయొక్క అంగమునందున్న వుత్పన్నమై ప్రత్యక్షముగా కనబడుచుండును. ఈవాపువలన నొప్పివిశేషముగా నుండును. మరియు నిది మెదడునుండియు మెదడుసంబంధమగు మలము నుండియు దూరముగానుండును. మరియు పీటిజ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణముగానుండును. ఈవాపుపక్వమై బద్దలైనమెడల అందుండు వినుటకుశక్తిగల జీవనరమునుండి చితికిపోవుటవలన దీనికి విధమైన అపాయము కలుగకుండును. ఇందుగల రెండులాభ కారణములవలన యీనొప్పియందు విశేషముగు అపాయముకలుగనేరదు.

వాపు కారణ కర్ణ రోగచికిత్స

మలము సంహారింపజేయునట్టియు దూరపరచు నట్టి ఔషదముల ప్రయోగించకూడదు. మరియు మలమును వాపుగలస్తలమునకు తెచ్చుకొనవలెను. మరియు శుభ్రంగీయంత్రముతో తీసివేయవలెను. తదుపరి రెండుదినముల తరువాత కర్నిబ్ అనగా క్యాబేజ్ ఆకులు, పురాతన

నేతితో వేయించి వాపుపై లేపనము చేయవలెను. ఇట్లుచేసినచో వాపు హరించును. మరియు ఆరంభమునుండి నొప్పినిలిచియున్నయెడల మందినీళ్ళలో బట్టతడిపి వాపుపైనుంచవలెను. నొప్పివిశేషముగా నున్నచో పువ్వువేయించి కాచవలెను.

కర్ణఛిద్రవాపు శూల లక్షణములు.

చెవిలోపటి రంధ్రమునందు వాపుపుత్పన్నమగును. వినునట్టిశక్తిగల జీవనరమునకు యీరంధ్రముసమీపమునందుండుటవలన వినబడుటకు ఆటంకము సంభవించును. మరియు యీరోగమునందు చీముకలుగువరకు నొప్పివిశేషకఠినముగానుండును. ఈరోగము మిక్కిలి అపాయకరమైనది. నొప్పి విశేషత్వమువలన రోగికి మూర్ఛవచ్చుచుండును. మతిస్థిరముగానుండనేరదు. అనగా బహుదానస్సాం (తలయందువాపు) దశయందుచేరుచున్నది. మరియు ఈనొప్పి ముఖ్యముగా యవ్వనులకు కలిగిన ఏడురోజులలో మృతినొందించును. ఈవిధముగు చెవివాపు కలుగుటవలన యేర్పడుచిహ్నములు చెవిలోభాగము వినుపించుటలో భేదముగానుండుట, చెవిచుట్టు నొప్పివిశేషముగానుండుట శబ్దము కొంతవరకు వినబడుట కొంతవినబడకుండుట యీమొదలగు అంగములు రోగికి తోచుచుండుట మరియు మెదడునందున్న తలయొక్క యావత్తుఅంగమువలన కాపాడునట్టిశక్తియందు దుర్బలము వచ్చుటవలన నేత్రముల వెంట నీరుస్రవించనారంభించుట ముక్కునుండి నీరు వెడలుచుండుట మరియు యీరోగికి జ్వరము యెల్లప్పుడు విశేషముగానుండుట మరియు యీవాపు చెవిబైటివైపుండినయెడల యీవాపునందు చెవిలోపల వాపుగలరోగివలె జ్వరము యెల్లప్పుడు యుండనేరదు. గాని యేకాహికజ్వరమనిపించును.

కర్ణఛిద్రశూలచికిత్స.

ఈవ్యాధిగలరోగికి శిరావేదనము చేయించి శరీరమును మృదు

ర్వమునొందించునట్టి ప్రయత్నమును చేయవలెను. మరియు శియాఫే అవియజ్ చెవిలోపోయుచుండవలెను. మరియు హకీముజనీతుఇసాక్ గారి కుమారుడుగారు కనిపెట్టిన నదర్ అనుఔషధమును పచ్చిధనియాల రసము, కామంచాకురసము, కాసినిరసములోకలిపి సేవనముచేయవలెను. మరియు చనుబాలు చెవిలోపిండవలెను. ఈమొదలగు సదుపాయములు నొప్పిని తగ్గించుటకని గ్రహించవలెను. మరియు యీనొప్పి యీప్రక్రియలవలన తగ్గనిచో మలమును వక్వవరచునట్టి అగసివిత్తులు మొదలగునవి నూరి చెవిలోపోయవలెను. ఇటులపోయుటవలన చెవిలో నుండు చీముపక్వమై వెడలిపోవును, నొప్పిశాంతించును.

నదర్ అను ఔషధక్రమము.

ఎఱ్ఱచందనము, తెల్లచందనము, వంటజేగురు, గూమిసా, రసాంజనము, సపేదా, బూసాదగుబండ్లి, కాసినివిత్తులు, తవాక్షీరి, పచ్చకర్పూరము ఈపదిఓషధులు ప్రత్యేకముగా యెంతయుచితముగానుండునో తీసికొని చల్లని రసములోనూరి మాత్రలు చేయవలెను. మొదలు లావుగను చివర సన్నముగా నుండునటుల గనికెలు చేసికోవలెను. యీఔషధమును అవుసరముకలిగినప్పుడు అరగదీసి యుపయోగించవలెను.

మరియు బూసాదర్బంకీ అనగా వకవిధమగు గడ్డిజాతి. దీనిని సమూలమునూరి బిళ్లలుచేసి యుంచుదురు. యీబిళ్లలు స్వభావికము జలుబు, చెమ్మగలవిగానుండును. దర్బాండ్ ఒకదేశమునకు పేరుగలదు.

(సూచనీయము) ఉష్ణవాపు రక్తజకారణమువలనగాని పిత్తజదోషకారణము వలనగాని కలిగినచో ప్రత్యేకచిన్నకములు వాటికి సాక్షియగును. యిట్టిస్థితియందు యీబిళ్లను లేపనముచేయుటవలన అదోషప్రకృతిగల వాపు తగ్గిపోవును.

శీతప్రకృతి వాపు కర్ణశూల నిదానము.

చెవిలో చల్లనిప్రకృతివలన వాపుకలిగి శూల సంభవించును. ఈవాపు చెవివెలుపటిభాగమునందుకూడా వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, చెవిలోపటి రంధ్రమునందున్ను పైటివరకు కలుగుచున్నది. అభిప్రాయమేమనగా యిటుల కలిగినవాపువలన జీవనరములకు దీనికష్టము సంభవించనేరదు. యెందుకనగా వృత్తజీవనరము కఠినముగా నుండును. మరియు రెండునన్నవి ఝిల్లిపొరలుగలవు. ఆపొరలు మెదడునుండి బైలు వెడలినవి. ఈజీవనరమునందు చుట్టుకొనియున్నవి. వాపుకలుగునప్పుడు కఫసంబంధమగు మలము చిక్కగానుండును. యీకారణమువలన వినునట్టి జీవనరమునందు ప్రవేశించజాలదు. కాబట్టి ప్రకృతికూడా చేరనియ్యదు. గాని తనకర్తవ్యము యొక్క అజ్ఞవలన యెల్లప్పుడు విపత్తులను దూరపరచుటకు ప్రయత్నించుచుండును. మరియు, యీవాపు లక్షణములు అనగా భారము, పీకుట, పోటు, నొప్పి విశేషమగును. మరియు తలనొప్పి, క్రోధము, జ్వరము మొదలగునవి ఉష్ణములనువలనకలుగుచిన్నెములు అనగా వుష్ణశూలమాలేనిదే కలుగదంట. వీనిలో యేచిన్నెములుకూడా కలుగనేరవు.

శీతప్రకృతివలన కలుగు కర్ణవాపుశూల చికిత్స.

మలదోషమును తీసివేయుటకై యారజాత్ మొదలగు మాత్రలు ఇవ్వవలెను. మరియు కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. మరియు సోయితైలముగాని, ముల్లంగితైలముగాని చెవిలో వేయవలెను. మలమును నష్టపరచునట్టి మెంతిపిండి, బాబూనా, రాతినజ్, మయినముఈ మొదలగునవి జైతూన్నూనెలోకలిపి కాచి లేపనము చేయవలెను. మరియు వాటిసంబంధమగు వాపునందుకూడా యిటులనే చికిత్సచేయవలెనని గ్రహించవలెను. యీకారణమువలన వాపు కఠినముగానుండును. గానలేపనలు చెప్పబడినవి. కాబట్టిలేపనలుచేయుటవలనవాపుమెత్తబడును.

చెవిలో వ్రణము కలుగుట వలన కలుగు శూల వర్ణనము.

ఈ చెవినొప్పి చెవిలో వ్రణముకలుగుటవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని చిహ్నములు ముందుగా వాపుజనించుట మరియు, చెవిలోనుండి చీము స్రవించుచుండుట వ్రణము నూతనముగల్గినదైనచో మరహం అబియజ్, గుల్రోగనులో కలిపి చెవిలో పోయవలెను. గాని గాయమును చీముతో రిక్తపరచి తదుపరి వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములను పుపయోగించుటవలన గాయము మానిపోవును. మరియు వ్రణమును శుభ్రపరచునట్టి విధానమేమనగా పాతదూది తేనెనీళ్ళలో తడిపి చెవిలో నుంచవలెను. దీనివలన చీము బైటికివచ్చును. తదుపరి మరహంఇస్పిదాజ్ మరియు, మరహంరాతినజ్ మరియు, అంజరూద్ దమ్మూల్ అఖవైన్ అనగా కహరోబా, గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి, ఉసారెయాలీన్, ఈ వస్తువులు చూర్ణించి ఆచూర్ణమును వత్తిపై చల్లి చెవిలో ప్రయోగించవలెను.

మరహం అబియజ్ చేయుక్రియము.

సపేదా 1భాగము, మైనము 1భాగము, గుల్రోగన్ గాని మంచినూనెగాని రెండుభాగములు, యిందులో మయినమునూనెలో వేసికాచినపేదా కల్వమునందుంచి నూరుచూ కొంచెముకొంచెము అందుపై వేశి నూరుచుండవలెను. చల్లారువరకు నూరిన అంతయు కలసిపోవును. మరియు వ్రణము పురాతనమునుండి మలినముతో నిండియున్నచో మరహంమినరి, మరహంబాసలిఖూన్, కబీరా మరియు మరహంఅహామర్ మరియు మరహంఖల్ఖవనుల్ హదీద్ మొదలగునవి పుపయోగించవలెను. మరియు రోగిచెవులోనుండి కేవలము నీరుస్రవించుచుండి చీము లేకుండిన మామిడికాయనూరి పాతసారాయిలో కలిపి చెవిలో పోయుట

వలన వ్యాధి తగ్గిపోవును. మరియు రోగియొక్క చెవినుండి చీముస్రవించుచు యిందులోకూడా చీముకలసియున్నటుల తోచినచో శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి ఔషధములలో మలమును వలచనచేసి శుభ్రపరచునట్టియు వ్రణమును బాగుచేయునట్టియు ఔషధములను చేర్చుకొనవలెను. మరియు యిట్టివ్రణమునందు నొప్పికలిగినయెడల ఆనొప్పి తగ్గించవలసినయెడల నల్లమందుకాల్చి ఆఔషధములలో చేర్చవలెను. [illegible]దనగా, నల్లమందుకంటె నల్లమందుబూది శుష్కత్వమును కలిగించి తిమ్మిరి కలిగించు విశేషత్వము అధికముగానుండును. మరియు ఈనల్లమందు బూడిదెయందు కొద్దిగా జున్నుకూడా చేర్చవలెను. దీనివలన నల్లమందుయొక్క దుర్గుణము తగ్గిపోవును.

మరహాంమిశిరి చేయుక్రమము.

జంగాలపచ్చ, తేనె, శెనగపులుసు, గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి ఈ నాలుగు వస్తువులు సమముగాచేర్చి, నీళ్ళలోవేసి తేనెవలె చిక్కబడు వరకుకాచి అందులో మయినము గుల్‌రోగన్ అనగా గులాబిపూలనూనె కలిపి ఉపయోగించవలెను.

మరహాంబానలికూన్ కబీర్ చేయుక్రమము.

మయినము పావురెత్తు, జున్ను 32మాషములు, బాలింతబోలు రాతినజ్, అశేకుల్‌బతం, ప్రత్యేకము 16 మాషములు, జైతూన్‌తైలము ఒకశేరు యిందు మైనము నూనెలోవేసి కాచి పిమ్మట తక్కిన నాలుగువస్తువులు అందుకలిపి మలాము చేయవలెను.

ఖల్ కబసూల్ హాదీద్ చేయుక్రమము.

ఖల్ సుల్ హాదదు అనగా ఇనపతుప్పు. ఒకనెలవరకు ఖల్ అనగా శెనగపులుసులో భావన చేయబడినది. ఒకనెలకంటె జాస్తిదినములు సిరకాలో భావనచేసి ఆసిరకా అనగా శెనగపులుసు వేరుగాతీసికొనవలెను.

డిటో 2 వ ప్రకరణము.

ఇనుపతుప్పు సిరకాలో భావనచేసి ఎండించి తదుపరి పాత్ర

కాను తేనెపాకమువచ్చువరకు కాచి దించుకొని సమయానుకూలము
గా చెవిలో వేయవలెను.

క్రిమిజకర్ణశూల లక్షణము.

చెవిలో క్రిమి వుత్పన్నమగుటవలన నొప్పి వుత్పత్తియగును. ఈ వ్యాధి రెండుభేదములుగా నుండును. (1) కుళ్ళినమలమువలన (2) పురాతన వ్రణమువలన చెవిలో క్రిములు కలిగి పోటులుగును.

మలము కుళ్లి చెవిలో క్రిములు పుట్టుటవలన కలుగుచిహ్నములు చెవిలో దురద పురుగులు పాకినట్లుండుట ఒకానొకప్పుడు చెవిలోనుండి పురుగులు బైటికివెడలుట మొదలగు లక్షణము కలుగును. ఈ పురుగులు మల విరుద్ధతవలన రెండువిధములుగా నుండును. అనగా నల్లని తల కలిగి తెల్లగానుండును. ఎల్లప్పుడు చెవిలో కలికిటుచుండును. (2) వ విధమగు పురుగులు కాకిరంగుకలిగియుండును.

క్రిమిజకర్ణశూలచికిత్స.

క్రిములను నశింపజేయునట్టి సదుపాయము లెవ్వి యనగా చెనగపులుసు, పావడిలవణము, ష. సాంబ్రము, యీమొదలగువస్తువులను అజామోదమురసము, అథవా చేనుపుచ్చకాయగుజ్జు, తేక సావునాళములలో కాచిన కషాయముతోగాని నూరి కలిపి చెవిలో పోయవలెను. దీనివలన పురుగులు యావత్తు నశించిపోవును. క్రిమి నశించినవెంటనే వాటినితీసివేయు నుపాయములను చేయవలెను. అనగా దివాకువత్తి చేసి దివాకు అనగా ఒకవిధమగు గింజలు ఇవి ద్రాక్షపండ్లవలెనుండును. ఆగింజలను చూర్ణించి గొట్టములో వేసి చెవిలోనూదవలెను. అథవా ముచికిని అనగా ముక్కుతుమ్ముడాకు నూరి ముక్కులో పూదవలెను. ఇట్లు నూరుటవలన తుమ్మువచ్చు సమయమునందు ముక్కునోరు బిగించియుంచవలెను. ఇట్లుగనుంచినయెడల తుమ్ము వేగము చెవిపై

నకు ప్రవేశించి అతుష్యుయొక్క బిరువువలన చెవిలోనంను పురుగులు బైటికివచ్చును.

మరియు రోగిచెవిలో వ్రణమువలన పురుగులు కలిగినచోముం దు పురుగులను నశింపజేసి పిమ్మట వ్రణమును శుభ్రపరుచవలెను. అటుపిమ్మట వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు చెవిలోపోయ వలెను.

చెవిలో పురుగులు ప్రవేశించుట వలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణము.

చీమలు, పురుగులు, చెవిలోదూరుటవలన చెవిలో పోటు సంభవించును. దీనిచిహ్నములు, చెవిలో పురుగుతిరుగునటులతోచుట పురుగులు తిరిగినప్పుడెల్ల నొప్పి అధికముగా నుండుట పురుగులు తిరు గకుండిన శాంతి నొందినటులుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

చెవిలో పురుగులు ప్రవేశించుటవలన కలుగుచెవినొప్పి చికిత్స.

పురుగులను నశింపజేయునట్టియు తీసివేయునట్టి నుపాయములను పైన వుదహరించునటుల వీనినికూడా ఆయాఔషధ వుపాయములతో తొలగించవలెను.

చెవిలో నీరుప్రవేశించుటవలన కలుగు కర్ణశూల లక్షణములు.

చెవిలోనీళ్లుప్రవేశించుటవలన నొప్పి వుత్పన్నమగును. అనగా చెవిలో నీళ్ళు ప్రవేశించి త్వరలో తిరిగి రాజాలకపోవుటవలన చెవిపో టు సంభవించును. మరియు చెవిగూబమూలమునందు కష్టము సంభ వించుటవలన వాపు కలిగించును. ఇట్టిదశయందు అవశ్యముగా నొప్పి కలుగుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు యీనీరు చెవి గూబలలోకలిసి వుష్ణ మువలన వుబుకనారంభించినచో కొద్దిఅయినను మిక్కిలి భారముకలిగిం చుచుండును. నీచగుణముగల చెడునీరువలన త్వరలో యీవ్యాధికలుగు

ను. మరియు చెవిలో నీళ్ళు ప్రవేశించుటవలన కలుగు లక్షణము లెవ్వి యన నదిలో నీదుటవలన లేక స్నానము చేసినవెనుక రెండుదినములలో నొప్పి కలిగి ఆనొప్పితో కూడా వినబడుటతగ్గిపోవును.

చెవియందుండు నీరు తీయు క్రమము.

చెవిలోనుండు నీళ్ళను యిందువ్రాసినప్రకారము తీసివేయునట్టి యత్నము చేయవలెను.

(1) తన అరిచెయ్యి చెవుమీదనుంచి తలచెవిపైపుకు వరగ బెట్టి వంటికాలిమీద నిలువబడి నీళ్ళుబైటికి వచ్చువరకు దుముకుచుండవలెను.

(2) రోగియొక్క చెవిలో నీళ్ళను మరియొకడు నోటితో గాని పిచికారితో గాని లాగుకొనవలెను.

(3) స్పంజివత్తి చేసి చెవిలోయుంచి రోగిని ఆవత్తి వుంచినవైపు వరుండబెట్టవలెను. అట్లుకొంతసేపుంచినచో ఆవత్తి నీరు పీల్చివేయును. తదుపరి ఆవత్తిని తీసివేయవలెను.

తర్శ, వక్ర, సుమూమ్ లక్షణములు.

తర్శ అనగా కొంతవరకు వినుపించుట వక్ర అనగా బొత్తిగా వినపించకుండుట, సుమూమ్, అనగా చెవిరంధ్రము పూడిపోవుట, యీమొదలగునవి అప్పుడప్పుడు వీటి అర్థము రెండవదానితో విరుద్ధముగా కలుగుచుండును. మరియు చాలాకాలమునుండి వినుటకు కష్టముగానుండినను పురాతనమైనచో దీనిని కొందరు వైద్యవరులు వక్రమని చెప్పుచున్నారు. నూతనముగా వినుపించుటకు కష్టముగా నున్నచో దీనిని తర్శ అని వచించుచున్నారు. అభిప్రాయమేమనగా స్వల్పముగా వినుపించుట బొత్తిగా వినుపించకపోవుట మొదలగువానిని యేడు భాగములుగా విభజించబడియె,

(1) జన్మనుండి వినుపించకుండిన అట్టివ్యాధికి చికిత్స చెప్పబడలేదు. దీనికి చికిత్సలేకపోవుటకు రెండు అంశములు గలవు. ఒకటి వినునట్టి

శక్తి నష్టమగుటయు రెండవది యిదిజన్మమునుండియే వుత్పన్నమగును. చికిత్సతో శాంతించనిచో వినుచుండునట్టిశక్తిని కలిగించుట మానవుల కు పనికాదు. ఇదికేవలము అభావముగాన చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదని ప్రకటించబడుచున్నది. మరియు హాకీము అరస్తుగారున్ను బుకరాత్ గారియొక్క బుద్ధి దీనిని కనిపెట్టజాలదయ్యె. మరియు శ్రవణ శక్తిమార్గము బంధించబడునట్టి వర్ణనము యీఅధ్యాయము అంతము నందు వకవిధమగు దుర్బలత సహితముగా విస్తార వర్ణనముచేయబడును మరియు దీని చికిత్సకూడా స్వల్పముగానుండును. మరియు జన్మమునుండి యుం మూగతనము కూడా కలుగునని ప్రకటనమగుచున్నది. యేలననగా శబ్దము చెప్పుటకున్ను వుచ్చారణచేయుటకున్ను వానికి సర్వదా జ్ఞాన ముండనేరదు. మరియు తెలిసిన సంగతిచెప్పుటకు కఠినముగా నుండును

(2) మిక్కిలి వయస్సుకలిగి వార్ధిక్యము సంభవించి నప్పుడు బధిరత్వము సంభవించును. యెందుకనగా అట్టిదశయందు శక్తి దుర్బల ము జెందుచుండును. మరియు జలుబు, శుష్కత్వము, అధికమగుచు న్నది. యీఅవస్థయందు కలుగు వ్యాధికికూడా చికిత్స ప్రయోజనముం డదు. యిందువిషయములను వైద్యవేత్తలు బాగుగా నెరుగుదురు.

(3) చెవి రంధ్రమునందుండు జీవనరము శ్రవణశక్తికలిగి పరు చబడి యుండును. యీనరము దెబ్బతగులుట, ఉన్నతప్రదేశమునుండి క్రిందపడుటవలన తెగిపోవును. యిటుల తెగిపోవుటవలన చెవిటితనము సంభవించును. కాబట్టి దీనికికూడా చికిత్స ప్రయోజనములేదు. యెటుల ననగా తెగినట్టి ఆజీవనరము తిరిగి కూడుకొనుట మిక్కిలి కష్టము.

(4) రోగసంధియందు పిత్తము మెదడునందుచేరి బధిరత్వము పుట్టించును. యెటులననగా తీక్ష్ణమగు యీవ్యాధి పిత్తజ్వరరోగాంతము నందు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని లక్షణములు పిత్తజలక్షణములు ప్ర కటనమగును. మరియు దీనిని వర్ణనము చేయబడెను. కాబట్టి యావత్తు తెలియగలవు

—రోగసంధియందు కలుగు బధిరత్వచికిత్స.—

కరక్కాయ క్వాథము మొదలగునట్టి వస్తువులతో మలమును తీసి వేయవలెను. అనగా సందర్భమునుబట్టి మలమును క్రిందికిత్రోసివేసి పిమ్మట దానిమ్మరసమును చెవిలోపోయవలెను. యిది అంగమునందు జలుబును పుట్టించును. మరియు అంగమునకు బలముకలిగించి పిత్తమును శాంతినొందించవలెను. యితర దోషసంబంధమగు మలము యీస్థానమునందు ప్రవేశించకుండునట్లు కాపాడవలెను.

—దానిమ్మరసము తీయుక్రమము.—

పుల్లదానిమ్మకాయలను వొలిచి అందుండు కండ గింజలుతీసి కొని పైనుండుచర్మమును వేరుచేసి తదుపరి గింజలు గుజ్జు కలిపి పిండుకొనవలెను. పిమ్మట ఆగింజలను పై బెరడులోవేసి అందు కొంచెము చెనగపులుసు గుల్ రోగన్ గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి నూరి కలిపిఆదానిమ్మ బెరడును నిప్పులపై బెట్టి లోపలనుండు వస్తువులు చిక్కబడినవెంటనే దించి చెవిలో కొన్ని బిందువులు పోయవలెను.

5 వ స్వాభావిక బధిరత్వముయొక్క లక్షణములు.

స్వాభావికమగు దుష్టప్రకృతి గలుగకనే మలము వుష్ణమునొంది గాని లేక జలుబువలనగాని లేక చెమ్మవలనగాని లేక శీతమువలనగాని లేక శుష్కత్వమువలనగాని కర్ణసంబంధమగు అంగములలో ప్రవేశించి స్వల్పముగావినబడినచో అనగా వుష్ణమగు దుష్టప్రకృతిజీవనరసముయొక్క స్థూలత్వమునకు శుష్కించచేయుచున్నది. మరియు దహింపచేయుచున్న దని గ్రహించవలెను. ఈకారణమువలన శ్రవణశక్తి చక్కగా అందు ప్రవేశించజాలకుండును

మరియు జలుబువలన కలుగు దుష్టప్రకృతి అజీర్ణమునుస్థూలత్వమును కలిగించి ముడుచుకొనునట్లు చేయుటవలన వినుపించునట్టి అంగములయందు మాంద్యము స్థూలత్వము కలుగును. యీకారణము వలన ప్రాణవాయువు తననిజదశయందు ప్రవేశించజాలకపోవును.

మరియు చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి జీవనరముయొక్క స్థూలత్వము ను మూధపరచుటవలన అవయవములు తమకు తాము నొకటికొకటి కలుసుకొనుచున్నవి. మరియు ప్రాణవాయువుయొక్క మార్గము అందు బంధించబడును. మరియు ఉష్ణ, శుష్కత్వదుష్టప్రకృతివలె శుష్కత్వ మును కలిగించును. ఇందువలన వినునట్టి ప్రాణవాయువు ప్రవేశించజాల కుండును. ఈవిధముగా కలిగిన రోగచిహ్నము లెవ్వియనగా చెవిచుట్టు భాగములలో నొప్పికలుగుట, భారముగానుండుట, పీకుట, బొత్తిగా నొప్పిలేకుండుట, యేలననగా నిది మలరహితము వలన కలుగుచున్నది. మరియు భారము, పీకుట, నొప్పి, మొదలగునవి మలమువలన కలుగు నట్టి ముఖ్యఅంశములుగాని చెమ్మ దుష్టప్రకృతి అయినచో నొప్పికూడా కలుగనేరదు, మరియు నేను యీనాలుగు దుష్టప్రకృతులయొక్క చిహ్న ములు భిన్నభిన్నములుగా వర్ణించెదను.

మరియు నొప్పి దుష్టప్రకృతిఅయినచో జలుబువలన హానికలిగిం చును. మరియు జలుబుగానుండు సమయమునందు మిక్కిలి బాధగా నుండును.

మరియు ఉష్ణప్రకృతి అయినచో రోగి ఉష్ణమువలన మిక్కిలి కష్టపడును. యెండవేళయందు నొప్పివిశేషముగానుండును. దీనికారణ ములనుండి చెవిచుట్టుభాగములయందు మంటకలిగించును.

మరియు శుష్కదుష్టప్రకృతి అయినచో పరిశ్రమచేయుట ఉప వాసముండుట జాగరణము యీమొదలగునవి శుష్కత్వమునకు కార ణములగును. కాబట్టి యీమొదలగు పనులవలన యీవ్యాధికలుగుటకు సాధ్యయగును. మరియు నేత్రములు, ముఖము, చిక్కిపోవును. యీ వ్యాధికి హానికలిగించును గాన చెమ్మను కలిగించుట లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

మరియు చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి అయినచో రోగి చెమ్మను పుట్టించునట్టి వస్తువులతో కష్టపడుట శుష్కత్వము కలిగించు వస్తువులతో లాభమును అనుభవించునని తెలిసికొనవలెను.

(సూచనియము) సామాన్య చెమ్మగల ప్రకృతి యీరోగమునకు కథాదిత్ కారణమగును. ఇందువలననే షేక్ అబుఅలీసేనాగారు దీని వర్ణనము చేయక విడిచిరి. మరియు నహార్ ఉస్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త కూడా షేక్ అబుఅలీశేనాగారివలెనే చెప్పిరి.

స్వభావికదుష్టప్రకృతి కర్ణరోగ చికిత్స.

ప్రకృతియేటులుండునో కనిపించి ప్రకృత్యానుసారముగా భోజనములు, షర్బత్తులు, కావడములు, చెవిలో పోయునట్టి ఔషధములు మొదలగు నుపాయములను చేయవలెను.

అపక్వ కర్ణరోగ లక్షణములు.

చిక్కని అపక్వదోషము చెవియొక్క జీవనరమునందు ప్రవేశించును. ఇట్లుప్రవేశించునట్టి కారణమువలన మెదడునుండి ప్రాణవాయువు ఆజీవనరమునందు ప్రవేశించుటకు వీలులేకపోవును. ఈజీవనరము వినునట్టి శక్తిగలదగుటవలన ప్రాణవాయువు చలనములేని కారణమునుబట్టి దీనిశక్తి అవశ్యముగా నష్టమొందును. దీనిచిహ్నములు ఉష్ణవస్తువులు లాభదాయకములగును. ముందుచెప్పని నుపాయములతో లాభము కలిగినమెడల తలబరువు సంభవించును. మరియు తలముందుకు వంచినప్పుడు బరువు అధికముగానుండును ఉష్ణము మెరుపుగా నుండకుండును.

అపక్వదుష్ట కర్ణరోగ చికిత్స.

యారజాత్ మొదలగునవి ఉపయోగించుట లేక, ఈస్వభావికముగల ఔషధములను వుపయోగించవలెను అనగా వుక్కలించవలెను. మరియు సోయితైలమును సదాపాకుతైలము చెవిలోపోయవలెను. మరి

యు జంబదూతకులరసము, దవనము, మరువము,తులసిఆకు, బరంజాసప్ చాతరాశి, బాదూర్ ఈ మొదలగుకషాయములతో చెవిచుట్టుభాగములు ముచ్చనగుంటయందున్న కావడము చేయవలెను. అనగా కషాయము లలో బట్టనడిపి కాయవలెనని భావము మరియు సదాపాకు, చాతరాశి ఆకు, అజామోదము, జైతూన్ తైలము ఈ మొదలగు వస్తువులను కషాయముకాచి సన్నమూతిగల పాత్రలో పోసి దానినుండిసన్న ఆవిరి పైకి పోకుండునటుల ఆపాత్రకు గొట్టముతగిలించి ఆగొట్టము చెవిలోపెట్టి ఈకషాయముయొక్క ఆవిరి చెవిలో ప్రవేశింప జేయవలెను.

(సూచనీయము) చెవిలో భారముకలిగినచో అనేకపర్యాయ ములు ఆవిరిపట్టించి భారమును తొలగించవలెను. దీనివలన శక్తిస్థిరము గానుండును. మలమును పక్వపరచును. మరియు, చెవిలో పోయునట్టి ఔషధములు గోరువెచ్చగా నుండవలెను. సర్వదా మిక్కిలివేడిగాయుం డకూడదు. మలమును పక్వపరచి తీసివేయుటకుముందు యేవిధమైన ఔషధములను చెవిలో వేయజనదు. ఇందువిషయమై యిటుల సమస్త కర్ణరోగములయందు చేయువలెనని గ్రహించవలెను.

—చెవిమార్గములను బంధించు లక్షణములు.—

చెవిరంధ్రముయొక్క మార్గము బంధించబడిగాని అందుండు స్మరణశక్తిగల జీవపరమాణువు ప్రవేశించకుండును. ఇట్లు బంధనమేర్పడు టకు మూడు కారణములుగలవు

(ఏ) చెవియందు మిక్కిలి మాలిన్యము చేరి నిలచిపోవును. కా బట్టి దీనిచికిత్స వర్ణించబడును. గుబిలితెడ్డుతో గుబిలితీసివేయవలెను. మరియు గుబిలి మెత్తబడుటకై వెచ్చనినూనె చెవిలో పోయవలెను. మరియు ప్రాతఃకాలమునందు వేడినీళ్ల ఆవిరి చెవిలో ప్రవేశింపజేయ వలెను. స్నానము చేయునప్పుడు వేడిగానుండు పెంకుమీద చెవినుంచ వలెను. దీనివలన మలము మెత్తబడి తనంతటనై బులువెడల నారంభించును. ఇటుల మలము వెడలనిమెడల గుబిలితెడ్డుతో తీసివేయవలెను. అనగా

మెత్తబడిన కారణమువలన సహజముగా వెళ్ళిపోవును. స్వండబీజము పాపడిలవణము నూరి వత్తిజేసి చెవిలో నుంచవలెను. మరియు యీ వత్తిని మూడుదినములుంచి నాలుగవదినము తీసివేయవలెను. దీనివలన విశేష మలము వెడలిపోవును.

(బి) రాయిగాని లేకయిసుకగాని గింజలు మొదలగునవి చెవిలో పడినను లేక యేదైన జంతువు చెవిలో ప్రవేశించి చచ్చియున్నను, పురుగులు తీసివేయునట్టి విధానముపైన వ్రాసియున్నాము. గాన గ్రహించవలెను. మరియు రాయి ఇసుక గింజ మొదలగువానిని తీయునట్టి క్రమము చెప్పబడును. అనగా యిట్టిస్థితియందు చెవిలోనూనె పోయవలెను. చెవిలో నూనెపోయుటవలన మార్గములు విశాలమగును. పిమ్మట జున్ను చెమ్మకలుగుటకై యివ్వవలెను. తుమ్ములు వచ్చుచుండిన చెవిపైవు తలవంచి నోరు ముక్కు మూసికొనియుండవలెను. దీనివలన చెవిలోనుండునట్టి రాయి బైటికివచ్చును రెండవది అనగా పిచ్చికారితో లాగివేయవలెను. పిచ్చికారివలన తీయుక్రమమెట్టిదనిన పిచ్చికారి చెవిలో నునిచి గాలిపోకుండా చుట్టు దూదికుక్కి తదుపరి పిచికారి నెమ్మదిగా లోవలనుండి లాగికొనినయెడల రాయి పిచ్చికారిద్వారా బైటికి వచ్చును. యిట్లుచేయునప్పుడు రోగిని బల్లమీద పరుండబెట్టి తలక్రిందికివ్రేలాడునటుల చేయవలెను. వైద్యుడు పృధివిపై కూర్చుండి రోగి తలను తన మోకాళ్ళపై యుంచుకొని తలకు వీలగునటుల ఆలోచించితీసివేయవలెను. మరియు చికిత్సచేయుటయందు ఆలశ్యముచేయకూడదు యెందుకనగా రోగిని త్వరలో చంపివేయును.

చెవి దుర్మాంస లక్షణములు.

(సి) చెవిలో వ్రణము గలిగి ఆవ్రణమునందు మిక్కిలిదుర్మాంసము పెరుగుటవలన ఆస్థలమునందు ప్రవేశించి క్రొవ్వు పెరిగిపోవును.

కర్ణవ్రణ దుర్మాంస చికిత్స.

చెవియందు మాంసము విశేషముగా పెరిగినటుల కనుపించు

చుంచిన యిందువిషయమై యేర్పరచబడిన శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. మరియు లోపలచుట్టుభాగములయందు మాంసముండినచో సన్నని శస్త్రముతో నదుపాయముగా ఆమాంసమును తీసివేయవలెను. శస్త్రకర్మఅయిన తదుపరి యెర్రపటికిగాని లేక యిటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులుగాని నూరి వస్త్రగాలితమొనరించి ఒకబట్ట వత్తిచేసి ఆవత్తికి యీచూర్ణము పట్టించి వ్రణము అంటుకోకుండునటుల చెవిలో నుంచవలెను. దీనివలన రక్తము స్రవించజాలకుండును. మరియు రోగియొక్క చెవిలో క్రొవ్వుతోకూడిన మాంసము ఏకారణమువలనకూడా తెగకుండిన అట్టిమాంసమును యెల్లప్పుడు పావశిలనణమును వేడిజలములో కలిపి చెవి కడుగవలెను. మరియు జటామాంసి, మెత్తగా చూర్ణించి చెనగపులునులో కలిపి చెవిలో పోయవలెను. ఇటుల పోయుటవలన చెవియందుండునట్టి విశేషదుర్మాంసము నశింపజేయును. మాంసమునశించినతరువాత వ్రణము మానుటకై చికిత్సచేయవలెను. మరియు వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు చెవిలోపోయవలెను.

(సూచనీయము) జన్మనుండి చెవిలో బంధనమేర్పడును. ఇటుల యేర్పడుటకు మూడుకారణములు గలవు.

——శ్రవణరంధ్రము మూర్చునొందు లక్షణము.——

(ఏ) చెవిమూలమునందు శల్యముండును. ఆశల్యమునందు శబ్దము వచ్చునట్టి మార్గముగాని రంధ్రముగాని వుత్పన్నముకాకుండును.

(బి) శల్యమునందు మార్గమున్నను అందుమాంసమువలన నిండిపూడి బంధించబడియుండును గాన యీరెండువిధముల వ్యాధులు అసాధ్యము. మానవులకు శక్యముకాజాలవు కాబట్టి చికిత్స చెప్పుటకువీలు కాజాలదు. మరియు జన్మనుండి వినుపించదను అంశమును వెనుకచెప్పియుంటిని. ఆవినబడకుండుటకు యీకారణమని భావించవలెను.

(సి) ఒకవిధమగువ్యాధి. నిది చికిత్సకు యోగ్యముగానుండును. ఈవ్యాధియందు మార్గముకలిగియుండును గాని మార్గముపైన వైటి

పైవు ఒకపొం కలిగియుండుటను దీని చిహ్నములు బిగ్గరగా చెప్పబడిన మాటలు వినపించుచుండుట మరియు చెవిరంధ్రముపై వ్రేలుతో తట్టిన యెడల కలుగు శబ్దమును వినగలుగును. గాన చికిత్సచేయుటవలన వ్యాధిశాంతింపగలదు.

—శ్రవణరంధ్రచికిత్స.—

ఆరిఖిల్లిపొరను రంధ్రముచేసి మార్గమును విప్పివేయవలెను. తదుపరి పటికితో వత్తిచేసి ఆరంధ్రమునందుంచవలెను. దీనివలన వ్రణము ఒకటి రెండు అంటుగొనజాలవు.

(సూచనీయము) శిశువుల చెవియందు బధిరత్వమున్నట్లు తెలిసినచో చాదరాశిఆకు, చేదువుచ్చకాయ, వువ్వు యీ మొదలగునవి నమలి ఆరసము ఒకొక్కచుక్క పిల్లవాని చెవిలో వేయవలెనని దాదితో ఆజ్ఞాపించవలెను. దాది అనగా సంరక్షకురాలు లేక పాలతల్లి.

తనిన్ మరియు దబీ లక్షణములు.

కోష్టమునందు బంధించబడుటకు తనీన్ అందురు వైద్యుల సమ్మతియందు అనగా మనుజుడు కేవలము గాలిలో పైవు ఆవిరియొక్క పరమాణువుల గతివలన వినగలుగుచున్నాడు. మరియు బైటపైవు గాలిలో తిరుగకపోవుటవలన చిన్నశబ్దము మిక్కిలి తీక్ష్ణముగను పలచగనుండినచో తనీన్ అనుపించును. మరియు మిక్కిలి మృధువుగను అధికముగానుండిన దబీ అనుపించును. నిజములో పైగాలి కెరటములు వేయును. పిమ్మట దానిని స్మరణశక్తి గ్రహించవలెను. కాబట్టి వైద్యవరులు దనీన్, దబీ అనగా భిన్నాభిన్నశబ్దములు, తిరుగలి శబ్దము కలుగుటకు సంబంధముకలదు. అనగా కండ్లయెదుట చెడుధ్యాన్నములు అనగా దోమలు, ఈగలు మొదలగు పురుగులు యెగురుచున్నటుల కనుపించినట్లు చెవులయందు తిరుగలి విసరినటుల శబ్దము తోచుచుండును. యిట్టికష్టమునకు తశలీస్ అనుచున్నారు. మరియు స్మరణశక్తి కష్టపడుటకు కారణమగును. అనగా బొత్తిగా వినుపించకుండును.

మరియు స్వల్పముగా వినుపించుటకు కారణమేమనగా స్వల్పము గు యితరశబ్దము వినిపించకుండును. లస్ఃస్ అనగా పెద్దశబ్దమును వినుచుండును. మరియు పెద్దశబ్దములను వినుచుండుటకు విశేషకారణములు గలవు. కొన్నికారణములను మాత్రము చెప్పుచున్నాను.

(ఏ) చెవియొక్క జ్ఞానశక్తి తీవ్రతకలిగి విస్తారముగును. శరీరము యథాప్రకారము ఆరోగ్యముగా నుండును. మరియు జ్ఞానశక్తియొక్క విశేషత్వమువలన అల్పగతియొక్క లోపలి దోషమువలన ఆవిరిపరమాణువులు కలుగఁజేయబడును. యిట్టిస్థితియందు వ్యాధిగా భావించుటకు వీలుగలుగదు గాన చింతతొలగించునట్టి సదుపాయములు చేయుదురు. దీనిచిహ్నములు ఆకలిగానుండు సమయమునందున్ను, ఆమాశయము రిక్తదశ పొందినప్పుడు విశేషమగుట, వాతమును వృద్ధిచేయునట్టి భోజనాదులవలన తగ్గుచుండుట మరియు, ఇతర ఇంద్రియములుకూడా తేజస్సునొందుచుండుట మొదలగునవి.

శనీఙ అనగా గొప్పశబ్దము వినిపించుటకు చికిత్స

చెవియొక్క జ్ఞానశక్తిని మంధపరచుటకై గుల్రోగన్ చెనగపులుసుకలిపి తైలపక్వముగాకాచి అందుకొద్దిగా నల్లమందుచేర్చి చెవిలో పోయవలెను. ఒకప్పుడు వైద్యులు నల్లమందు చిలుగోజా జున్ను, ఆతైలమునందు చేర్చుచున్నారు.

గొప్పశబ్దము వినిపించు లక్షణములు

(బి) స్మరణశక్తియు, జ్ఞానశక్తియు, దుర్బలము నొందును. మరియు జ్ఞానశక్తి తేజస్సువలన సూక్ష్మగతి శరీరమునందు ఆహారము పచనమగుటయందున్ను విసర్జనకాలమునందున్ను అవశ్యముగా కలుగుచున్నది. మరియు పవిత్రమగు పరమాణువులగతివలన పచనకాలమునందు భోజనమునుండి బైలువెడలుచున్నవి. ఇవి సారవంతముగా నుండును. మరియు యీరోగము దుర్బలులగువారికి ముఖ్యముగా కలుగుచుండును,

తస్ బిక్స్ (బి) చికిత్స.

ప్రకృతిని సమానముగా నుంచుటకై ప్రశ్రమ చేయవలెను. మెదడునకు బలముకలిగించుటకై సుగంధభోజనముల నొసంగవలెను. మరియు సుగంధద్రవ్యములలో తీక్ష్ణత్వములేనట్టి వస్తువులను అఘ్రాణించవలెను. చెవులకు బలము కలిగించుటకై గుల్‌రోగన్ అథవా శింకాలో వేసి కాచి చెవిలోపోయవలెను.

(సి) ఈవ్యాధియందు తలలో మలినసంబంధమగు గుల్లనరములు నిండి నీచగాలి అందుండి వెడలి స్మరణశక్తి అట్టిగాలిని గ్రహించి యీ వ్యాధికి కారణమగును.

(డి) తస్ బిస్ లక్షణములు.

తనంతట మలినము చెవిపైపునకు దిగును. మరియు గాలి చెవిరంధ్రమునందు నిలిచియుండు స్థానము చిన్నదగును. యీకారణమువలన అడ్డుపడునట్టి గాలియందు స్వల్పశబ్దము వినుపించుచుండును. మరియు స్మరణశక్తి దీనిని గ్రహించగలుగును. గాన యీరోగమునందు తలనుండి మలము బైలువెడలుటవలన కారణమగుచున్నది. దీని చిహ్నములు చెవి లోభాగమునందు లాగుట తలబరువుగానుండుట అట్టిస్థితియందు శరీరముయొక్క గతి అథవా క్రోధము, చింత, హర్షము, భయము, మొదలుగాగల పనులవలన వుక్క గాలి చలించుచుండినచో చెవిలో విశేషముగా ధ్వని (భిన్నభిన్నశబ్దములు) కలుగుచున్నవి. ఈసమయమునందు గతియొక్క కారణము నష్టమొందినచో ధన ధన అను ధ్వనికూడా తగ్గుటు తోచుచుండును. మరియు దోషము ప్రవేశించుటవలన యీరోగమునకు కారణమైనచో దీని చిహ్నములు తలయందు చెవియందు భారము కలుగుట పీకినట్టుండుట మొదలగు లక్షణములు వుత్పత్తియగును. ఈకారణమువలన దోషము ప్రవేశించినట్టి గతి మెల్ల వ్వను కలిగియున్నయెడల ధ్వనికూడా మెల్లనసమయములయందుండును.

మరియు ముందు కారణము మలినమును వృద్ధిచేయుచున్నదనుట యిం
దుకు సాక్షియగును.

——(సి—డి) తస్బిస్ చికిత్స.——

మొదమునకు పవిత్రతనొందించిన పిమ్మట పొదినాఆకు అజామో
దం, దవనము, మరువము, చాతరాసి, యీమొదలగునవి కషాయము
కాచి ఆకషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను. మరియు చంబేలితైలము చం
ద్రితైలము చెవిలో పోయవలెను. మరియు మలమును వెడలించిన తదు
పరి మెందునల్లననగా వాతముయొక్క విశేషములము నష్టమొందును.
యెల్లప్పుడు స్నానముచేయించవలెను. గాని మలము శుభ్రతనొందక
ముందుస్నానముయొక్క విశేషత్వమువలనతిరుగుట, నడుచుట, సూర్య
రశ్మియొక్క వేడిమి అగ్నివేడినుండి అవశ్యముగా కాపాడుకొనుచుండ
వలెను. ఇట్లుచేయుటవలన మలము విశేషముగా పెరుగజాలదు.

——శుష్కకారణమువలన కలుగు తస్బిస్ లక్షణము.——

(౧) శుష్కకారణమువలన కలుగునది అనగా శుష్కత్వమున్ను
నిరాహారముగా యుండుటయున్ను యీవ్యాధికారణమగును. మరియు
యీవ్యాధిగల మనుజునకు భోజనము సంప్రాపించినయెడల అవశ్యము
శరీరము భోజనమునకై ఆచెమ్మపైపునుంచువలె శరీరమునందు నిండి
యుండునది ఆహారమగును. తిరుగుటవలన నడచుటవలన శరీరచెమ్మ
యందు సంగటము పడుచుండును. మరియు ఆచెమ్మయొక్క నడత
యొక్క కారణమువలన ఆవిరిపరమాణువులు ఆశరీరముయొక్క చెమ్మ
నుండి పుట్టుచున్నవి. ఈపరమాణువుల నడతవలన ఆవిరిపరమాణువులు
యింద్రియములకు భోజనముదొరికని కారణమువలన పవిత్రమైనచో
టవియొక్క జ్ఞానశక్తియందు వ్యక్తగతి కలుగనారంభించును. దీనిచిహ్న
ములు ఆకలినమయమునందు దేహియందు ధ్వనికలుగునట్టుల మిక్కిలి
తోచుచుండుట మరియు దుర్బలముయొక్క అధికత భోజనము సంప్రా
ప్తించుట దీనికిసాక్షి యగును.

తస్ బిస్ (ఇ) చికిత్స

విశేషముగా భుజించుట, పగటియందు అనేకపర్యాయములు భుజించుట చెముడ్నగలిగించునట్టి కల్‌రోగన్. మొదలగు తైలము లను చెవిలో పోయవలెను. మరియు జ్ఞానశక్తి వృద్ధినొందుటకై గంజా యితైలము చెవిలో వేయుచుండవలెను. దీనివలన శ్రవణశక్తి ధ్వని మొదలగు శబ్దములు వినిపించుచుండును.

తస్ బిస్ (యఫ్) లక్షణములు.

తందరవలన కలుగుచున్నది. మరియు ఉష్ణదుష్టప్ర కృతిదోషములను వృద్ధిపరచి ఆవిరిపరమాణువులను కదలించును. కాబ ట్టిదీనిని సృవణశక్తి గ్రహించును. అనగా కొన్నిరోగములయందున్ను, జ్వరారంభమునందున్ను ఈరోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది.

తస్ బిస్ (యఫ్) చికిత్స

ఈవ్యాధియందు జ్వరచికిత్స చేయుట వుత్తమము.

తస్ బిస్ (జి) లక్షణములు

ఈవ్యాధి ఆవిరిపరమాణువులను వెడలించి మెదడునందు ప్రవేశింపజేయునట్టి ఔషధములను సేవించుటవలన కలుగుచుండును. అనగా మిరియాలుగాని లేక ఇట్టి స్వభావికముగల వస్తువులుగాని లేక ఆవిరి పరమాణువులను వృద్ధిచేయునట్టి భోజనపదార్థములుగాని ప్రయో గించుట వలన చెవియొక్కగాలి నిలిచి ఆవిరిపరమాణువులను కదలిం చును. అనగా వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, మొదలగునట్టి వస్తువులున్ను వీనికి సమానమగువస్తువులున్ను సేవించవలసిన అగత్యము కలిగి సేవించినచో చెవిలోపల గుబగుబయనుధ్వని కలిగించుచుండును మరియు ఇట్టిశబ్దము విశేషకాలమువుండదుగాని రోగిమూఖతవలన ఇటువంటి గుణములుగల వస్తువులను నిత్యము భుజించుచుండును కాబట్టి ఈవ్యాధి అధికమగు చుండునని గ్రహించవలెను.

తస్ బిస్ (జి) చికిత్స

ప్రారంభమునందు రోగకారణమును దూరపరుచవలెను. తరువాత దోషములను తమ స్వస్థానములయందు చేర్చుటకై పరిశ్రమచేయవలెను.

తస్ బిస్ (హెచ్) లక్షణములు

ఈవ్యాధియందు చీము మరియు పచ్చనిరంగుగల నీరు వ్రణమునుండి స్రవించి చెవిలో నిలువబడియుండును. నిది అధికమగుట పురుగులు ప్రాకుట మొదలగునవి ఆచ్చట ఉత్పన్నమగుట ఈవ్యాధికి కారణమగును. మరియు ప్రత్యేకచిహ్నములు ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును.

తస్ బిస్ (హెచ్) చికిత్స

చీముగాని, పచ్చనీరుగాని ఈరోగమునకు కారణమైనయెడల చెవిసంబంధమగు చికిత్సలుచేయవలెను. మరియు పురుగులు ఈరోగకారణమైనచో ఆపురుగులు నశించునట్టి యుపాయములుచేయవలెను. కదాచిత్ తలయొక్కయు శరీరముయొక్కయు నరములు మలముతో నిండియుండి నలువుకలుగుటకు కారణమగును ఎటులననిన భుజించిన వెనుక, నిద్రనుండి లేచినవెంటనే ఉత్పన్నమగును. విశేషముగా ప్రకోపించు కారణమువలన మెదడునందు ఆరాటము (తొందర) ఉత్పన్నమగును. లేక తలకు దెబ్బతగులుటవలన మెదడు అదరి వికారమొందినయెడల చెవిలో నలువు ఉత్పన్నమగును మరియు ప్రత్యేకముగా ప్రకృతి అనుసారము చికిత్సయు నదుపాయములను చేయవలెను.

(సూచనీయము) తనీన్ దవీ అను యీరెండువ్యాధులు వైటివైవుకారణమువలన కలుగనేరవు.

(ఎ) దశ అనగా కేవలము మెదడు మరియు చెవితో సంబంధము కలిగియుండును. (బి) దశ గలది. ఆమాశయముతోగాని లేక యితరఅంగముల సంయోగమువలనగాని రోగము ఉత్పత్తియగును. ఇత

సీన వ్యాధియొక్క మూలము తలయందు కలిగినయెడల చెవిలో నలువు యెల్లప్పుడు కలిగియుండును. అనగా యెప్పుడును తగ్గినట్లు కనుపించదు. మరియు తిరుగలి విసరినటుల శబ్దము మొదలుగాగల శబ్దములు చెవిలో కలుగుటయు, మరియు ఈగలు, దోమలు మొదలగునవి అరచినటుల శబ్దము గలుగుటయు ఆమాశయము లేక యితర అంగముల సంయోగములవలన కలుగుచున్నయెడల అచ్చట వీటికి విపరీతముగా కలుగును. అనగా కొంతవరకు తగ్గుటయు కొంతవరకు హెచ్చుటయు తటస్థించును.

చెవిలోనుండి నెత్తురు స్రవించు లక్షణము.

చెవినుండి రక్తము స్రవించుటకు కారణములు మూడువిధములుగా చెప్పబడినవి. (ఎ) రోగసంధివలన కలుగును. అనగా నకశీర (నాసాస్రవము) దీనిచిహ్నములు రోగసంధియందు యీరోగము కనుపించును. గాన రక్తము స్రవించుటవలన రోగము శాంతినొందును. మరియు యీరోగమునందు రోగి దుర్బలము నొందకుండునటుల అచేతనము కానంతవరకు బంధించుట వుచితమని గ్రహించవలెను. యెందువలననగా యితర విపత్తునాము చేర్చకుండునటుల జాగ్రతవహించవలెను.

(బి) మలము నిండియుండు కారణమువలనగాని లేక గొప్పకష్టము హాని కలుగుటవలనగాని చెవియొక్క లోభాగమునందుండు నరముల మొఖము చిట్లుటవలన గాలిచెవిలోనుండి రక్తము స్రవించుచుండును.

(సి) దుముకునట్టి అనగా రక్తపింజర అను సర్పము కరచినదానికి అనగా యీపాము కరచినవెంటనే దీని విషప్రభావమువలన సర్వశరీరమునుండి రోమకూపములద్వార సమస్తరంధ్రములద్వార రక్తము వెడలనారంభించును. యీసర్పమునకు దక్షిణదేశస్థులు రక్తపింజర అనియు పూర్వదేశస్థులు రక్తపొడ అనియు చెప్పుదురు.

చెవిలోనుండి నెత్తురు స్రవించుటకు చికిత్స

ఈరోగకారణము శరీరమునందు మలము నిండియుండుటవలన కలిగినయెడల ఆరంభమునందు శిరానేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. దీనివలన యేవిధమగు ఉపద్రవము కలుగజాలదు. మరియు యీరోగవిపత్తు హాని. ఈరోగకారణమైనయెడల రోగిని చూచినతోడనే అవశ్యకమని తోచినచో అట్టిరోగిని రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు రోగదశానుసారముగా రక్తముస్రవింప జేయవలెను. మరియు సర్పకాటుకొందుటవలన యీరోగకారణమైనచో ముందుగా కరచినస్థలమునందు చికిత్స చేయవలెను. మరియు అన్నివ్యాధులయందున్న, కారణమునుదూరపరచినతరువాత రక్తమునుబంధించుటకై యేవస్తువు రక్తమును ఆపుటకై చెప్పబడినవో వాటిని వుపయోగించి రక్తము ఆపివేయవలెను. అనగా చెవిలోపోయవలెను. మరియు ఉష్ణముయొక్కయు, జలుబుయొక్కయు రక్షణచేయుచుండవలెను. మరియు జ్వరము ఉష్ణముకలిగినయెడల మాదీఫలము శిరకాలోవేసి కాచి అందు కొంచెము పచ్చకర్పూరముకలిపి చెవిలో పోయవలెను. మరియు పచ్చి బాలంగు, పెద్దపాయలకసము, అకాకియా అనగా పిత్తుమూదరని తుమ్మకాయ రసముతీసి ఎంకెంబిఉది యీమొదలగునవి యేకముగాచేర్చి చెవిలో పోయవలెను. మరియు వులువు తీపిగల దానిమ్మకాయలనుతెచ్చి శిరకాలోవేసి కాచి వుడికినతరువాత బట్టలోవేసిపిండి చెవిలో కొన్నిబిందువులు వేసినయెడల రక్తమును అతిత్వరితముగా ఆపివేయును. మరియు ప్రకృతియందు వుష్ణము లేనిచో గంధనా అనగా గాడిదగడపరనము శిరకాలోవేసి కాచి లేపనము చేయవలెను. మరియు సమానముగా చేయదలచినచో హార్తికర్పూరమును కొంచెము గంధనారసమునందుచేర్చవలెను. మరియు గంధనారసము రక్తమును ఆపివేయును. అనగా దగ్ధపరచునని భావము.

చెవి తెగిపోవుటకు లక్షణములు.

ఇన్కిసార్ అనగా చెవితెగుటకు అర్థము. మృదువగు అంగము తెగుటకు యెందువలన చెప్పబడియెననగా కొందరు వైద్యులు దీనిని శల్యమనిరి. కొందరినమ్మతియందు మెత్తనిశల్య మిరుగుటకున్ను, తెగుటకున్ను రజ్ అనుచున్నారు మరియు శల్యము తెగుటకు కసూర్ అందురు. యీరోగకారణమేమనగా బలవంతముగా చెవి మర్దించుట అనగా మాలీసుచేయుట లేక, దెబ్బతగులుట లేక తెగిపోవుట మొదలగు కారణములవలన చెవి తెగిపోవునని తెలియవలెను.

చెవితెగుటకు చికిత్స

శిరావేదనము చేయవలెను. శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు అకాకియా అనగా తుమ్మకాయరసము యెండించినది మసాంబరము, రాతినజ్, గోంటాకు యీమొదలగునవి లేపనము చేయవలెను. ఈలేపనమువలన తెగిపోయినచర్మము తిరిగి అంటుకొనును. మరియు అంగమును నిజదశయందు చేర్చును. లోపైపునుండి బైటిపైపునకు విరిగినచో యిటిసిలియందు బైటిపైపు లేపనము చేయవలెను. మరియు బైటిపైపు విరిగినచో బైటిపైపు లేపనము చేయవలెను. మరియు, తెగినవెంటనే చెవిభాగములు వేరైనచో లోపలి వెలుపలిపైపు కూడా లేపనము చేయవలెను మరియు విరిగినస్థలమునుండి రక్తము స్రవించ నారంభించినచో మరహాం గజరూప్ కతినఅంగములను చేర్పుటయందు ముఖ్యమైనది. గాని దీనిలో సమానముగు గంధఫెరోజా, నమగతం, జుఫ్త, మైనము, బాతుకొవ్వు ఈమొదలగు వస్తువులతో చేయబడిన వలాస్త్రి గజరూపుమరహాం అనబడును. యీమరహాం వేయవలెను, అనగా వస్త్రము మానువరకు వేయవలెనని భావము. ఈవలాస్త్రి తెగిన అంగములకు ముఖ్యమైనది. మరియు తెగినఅంగములను మాన్పునట్టి ఔషధములు మిక్కిలి శుష్కత్వము గలవిగా నుండవలెను. ఈవలాస్త్రియొక్క శుష్కత్వము పూర్వదశలో వేగరము మార్చగలదు.

చెవిమూలమునుండి పూశిపోవు లక్షణములు

చెవిమూలమునుండి పూశిపోవుటకు ఇన్కిలావుల్ వుజ్జన్ అందురు ఇందుమూడు కారణములుగలవు (ఏ) బలవంతముగాలాగుట. (బి) అణమనట్టి వాపువలన కలుగుచున్నది. (సి) అణగునట్టి వాతము మొదలగునవి ఈరోగమునకు కారణములగును.

చెవిమూలమునుండి పూశిపోవుటకు చికిత్స

శిరావేదనము గావించిరక్తమోక్షణము చేయించవలెను పిమ్మట విరోచనమునకు యిచ్చి మలమును వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట నెమ్మదిగా చెవి తన నిజదశయందుంచి ఔషధలేవనము చేయవలెను. ఆపై కట్టుకట్టవలెను. ఈకట్టు మూడుదినములవరకు విప్పకూడదు. దీని వలన దృఢత్వమునొందును. దృఢమొందినవెనుక నొప్పి శేషించి యున్నచో నొప్పి అధికతను తగ్గించునట్టి నదుపాయములు చేయవలెను మరియు అంగమును దృఢపరచవలెను. అనగా ఈస్థానమునందు కిరూతి మర్ధించవలెను. దీనివలన నొప్పి హరించును.

కిరూతిచేయువిధానము

బాతుకొవ్వ కరిగించి, ఖత్మి, ఇస్పగోలు అకులు పొడగుబీర బెరడు ఈమొదలగువానిని ఏకముగాకలిపి బాతుకొవ్వనందు చేర్చి తైలపక్వముగా కాచి దించుకొని మర్దించవలెను.

చెవి మూలమునందు కలుగు వాపు లక్షణము

ఈవాపు క్యాన్సరైనది యేలననగా యిటువంటి అంగములయందు వుత్పన్నమగువాపు మృదువుగను మాంసమునుండి కలుగునదగను వేగముగా మాంసమును చెరచుచున్నది దీనిజ్ఞానశక్తి విశేషతీక్ష్ణముగానుండును. మరియు మెదడునకు సమీపముగానుండును. కాబట్టి నిది తరుచుగా నర్సాం (తల లోభాగమునందు వాపు) వ్యాధిలో దించుచున్నది. మరియు బుద్ధిని చెరుచుచున్నది. నొప్పి విశేషమువలన రోగి

వృతిపొందునట్టి దశయందుకూడా మార్పుచున్నది. మరియు యీవ్యాధ లక్షణంబు వర్ణనము వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇట్టివర్ణనములుకూడా యిటువంటి దశయందు మార్పుగలదు. మరియు వాపు యీస్థానమునందు కలుగుచున్నది. అందులోనుండి రోగసంధియందు కలుగువాపు శీఘ్రముగా నుండును. అనగా యీవాపు దుఃఖకారణముపై వుత్పత్తియగును దీనివిరుద్ధవ్యాఖ్యములు భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడుచున్నవి.

మరియు యీవాపు రక్తజదోషకారణమువలన వుత్పన్నమైనచో వాపునందు మెరుపురంగుకలిగి బరువుగానుండు నొప్పి పీకు మొదలగునవి కలిగియుండును.

మరియు నీవాపు పిత్తజదోషకారణమువలన కలిగినయెడల దీని లక్షణములు మంట నొప్పి కలిగి లఘువుగా యుండును.

మరియు యీవాపు కఫజదోషకారణమువలనకలిగినచో మృదువుగాయుండును. గానివాపునందు మెరుపురంగుబరువుతక్కువగానుండును.

మరియుయీవాపు వాత పిత్త దోషకారణమువలనకలిగినయెడల కఠినత్వము నొప్పి న్యూనతతోకూడి యుండును.

కర్ణమూలవాపు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందు శిరావేదనచేసి రక్తమోక్షణముచేయుట, విరోచనముద్వారా మలమును వెడలిచవలెను. తదుపరి చెమ్మను కలిగించునట్టి చెమ్మ, వృష్ణము గల ఔషధములను వాపును మృదుత్వమునొందించి నొప్పిని శాంతిపరచేయునట్టి వస్తువులను వాపుపై లేపనముచేయవలెను. యస్థానిరోగము ఆరంభమునచో మలమును తొలగించునట్టి ఔషధములతో సావధానుడై యుండవలెను. గాని ఈఔషధములు ఈవ్యాధికి విరుద్ధముగా నున్నవి కాబట్టి రెండవస్థానమునందు కలుగగలదు గనుకరోగారంభమునందే మలమును వెడలించుటయే దీనిచికిత్సయని ఎరుగవలెను. ఎటువలనగా చివికుండమును ఎటువంటిస్థానమునగా మెదడుయొక్క మలము అందుపై బడునట్టి స్థలముగాన మలము తొల

గించునట్టి ఔషధములను లేపనము చేయుటవలన భయముకలుగును అనగా మెదడు శరీరముయొక్క ప్రధాన అంగము నిది శరీరమును రక్షించుచుండును గాన క్రిందికి దిగునట్టి మలము తిరిగి మెదడువైపుకు పోవును. మరియు వైద్యులు ఈరోగమునకు ఏవస్తువులు లేపనము చేయుచున్నారో ఆఔషధములను ఈక్రిందచెప్పుచున్నాను. అనగా సోయిగింజల పిండి, బాబూనా, అకిలెగింజలు, గుల్‌రోగన్, మైనము, మొదలగు వస్తువులను మైనమునందు కలిపి గోరువెచ్చగా నుంచునప్పుడు లేపనము చేయవలెను. మరియు క్యాబేజి ఆకులకు నెయ్యిరాసి కాచి వావుపై వేసినచో మిక్కిలి గుణదాయకమగును.

మరియు బహురాక్ అనగా రోగసంధి కారణమువలన వావుజనించినచో మలమును వకటిగాచేర్చుట యందు వరిశ్రమచేయవలెను. ఇందువలన ఆస్థానమునందు విశేషమలము ఈడ్వబడును. ఎటువీలు కలుగునో అటుల రోగమునుబట్టి చికిత్స చేయవలెను. మరియు రోగియొక్క వావునందు ఆరంభదశనుండి నొప్పికలిగి యున్నయెడల బట్టనువేడినీళ్ళయందు ముంచి ఆవావుపై కావడము చేసినచో నొప్పితగ్గి పోవును మరియు వావు పక్వమై చీము జేరినటులతోచి నష్టముకాకుండినచో వావును పక్వపరచునట్టి ఔషధములను లేపనము చేయవలెను. గాని వావు వాతకారణమైనచో ఆరంభమునందు చల్లని వస్తువులు అనగా కర్పూరపు మలాము, కాకమాచిరసము, లేపనముచేయవచ్చును. ఈలేపనలవలన వావు వృద్ధినొందజాలదు. మరియు చల్లని ఔషధములు లేపనము చేయునట్టి ఆజ్ఞ ఈవావునందు ఎందుకనగా వాతముయొక్క చిక్కనిమలము వేగరము కరుగజాలదు. చల్లనివస్తు లేపనవలన వావు విస్తరించజాలదు.

కర్ణమూల వ్రణ లక్షణములు

ఈ రోగమునకు కిలావ్రల్‌వుజన్ అని చెప్పుదురు. నిది చెవివుడికిపాదిపోవుటకు అర్థము ఈవ్యాధి తరుచుగా చిన్నపిల్లలకు కలుగుచు

న్నది ఎందుకనగా పిల్లలయొక్క శరీరచర్మముమిక్కిలి మృదువుగానుండును.

— కర్ణమూల వ్రణ చికిత్స —

రెండు కణతలు చెవులమూలములయందుండు వెంట్రుకలు తీసివేసి చనుపాలు లేపనముచేయవలెను. దీనివలన మలముయొక్క తీక్ష్ణత్వము తగ్గిపోవును. మరియు చీము కూడాతగ్గును తదుపరి మరిచి దారుశింగు, కంపిల్లము మెత్తగానూరి అనురువుపై చల్లవలెను.

చెవిలో యితర ద్రవ్యములు పడు లక్షణము.

చెవిలో పడునట్టి గింజలు, రాళ్ళు, మొదలగువానిని దీయునట్టి విధానముగలదు. అనగా చెవిలోనుండు క్లిష్టియునట్టి విధానమునందు చెప్పబడియె గాని చెవిలో పాదరసము పడినచో తలను చెవివైపునకు వంచివేసినయెడల తక్షణమే రసముబైటికివచ్చుచున్నది. గాని కొంత రసము చెవిరంధ్రమునందు చేరి నిలిచిపోయినచో యీకారణమువలన గొప్పకష్టములు సంభవించును. అనగా బిగిసికొనిపోవుట, లాగుట, బుద్ధిహీనత్వము, విశేషభారము, మొదలగు లక్షణములు సంభవించగలవు. మరియు అంతమునందు సర్సాం అనగా మెదడువాపు సర్సా అనగా సన్యాసము అనురోగములలో చిక్కి మృతిబొందునని గ్రహించవలెను.

— చెవిలో యితర ద్రవ్యములు పడుటకు చికిత్స. —

చెవిమార్గము విశాలమునొందుటకై వెచ్చని తైలము చెవిలో వేయవలెను. మరియు తలను ఆచెవివైపు అనగా పాదరసముండు చెవి వైపువంచి నశ్యదికిని అనగా ముక్కుతుమ్ముడాకు, జాజ్జి, మొదలగు తుమ్మును కలిగించు వస్తువులను పీల్చి తుమ్మును కలిగించవలెను. తుమ్మువచ్చునసమయమునందు ముక్కునోరు మూసికొని తుమ్మవలెను. ఇట్లుతుమ్ముటవలన తుమ్ముయొక్క అదురు లోవైపునకు తిరిగిపోవును. ఈకారణమువలన చెవిలోనుండునట్టి వస్తువు బైటికివచ్చును.

చెవి దురద కలుగుటకు లక్షణములు.

చెవి దురదకు హిక్క తుల్ వుజ్జ్ అందురు. ఈ వ్యాధికలుగుటకు కారణమేమనగా వుష్పని గిన్నెవలన కలుగుచున్నది.

(దీనిచికిత్స) అజామోదపుకసము, పచ్చని ఆంబ గాగింజల తైలము చేదుబాదంనూనె యిటువంటి అన్యవస్తువులు చెవిలో పోయవలెను. మరియు అజామోదము చెనగపులుసులో వేసి కాచి వడియబోసి గోరువెచ్చగానుండునప్పుడు చెవిలో పోయవలెను.

గొప్పశబ్దమువలన చెవులు ధ్వని కలుగుటకు లక్షణములు.

ఇందు రెండువిధములు గలవు. (ఏ) కేవలము మెదడునందుగల శక్తి తనకుతాను యీవత్తు దుర్బలము నొందుట.

(బి) కేవలము స్మరణశక్తి దుర్బలము నొందుట.

ఈరోగము వినుకట్టిశక్తితో సంబంధము కలిగియుండును. అనగా కండ్ల దుర్బలము కండ్లశక్తితో సంబంధము కలిగియుండునటుల కలిగియుండును.

గొప్పశబ్దమువలన చెవులు ధ్వని కలుగుటకు చికిత్స

మెదడునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను వర్ణించియుంటిని. అట్టివస్తువులతో మెదడునకు బలము కలిగించవలెను. అనగా భోజనము సుగంధితవస్తువులు లఘుపదార్థములు మరియు ఇటువంటిస్వభావికము గల ఇతరవస్తువులను ఉపయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర ''వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
''తిబ్బెఅక్బర్ షాహి"అను వైద్యగ్రంథమునందు
కర్ణరోగాధ్యాయము సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా ఇర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

ఐదవ అధ్యాయము.

నాసారోగలక్షణములు.

ముక్కుపైభాగము శల్యము. తక్కిన క్రిందిసగభాగము అనగా పరచబడియుండు మెత్తనిశల్యము. నాసామార్గము మిన్పాత్ అనగా నొకశల్యము. యిది ముక్కుదూలమునందు విలువబడి ద్వారము కలిగి యున్నది. మరియు మిన్పాత్ తో కూడా మెదడునకు జీవనరమునుండి ఒకమార్గము గలదు. ఆమార్గము నుండి సుగంధదుర్గంధములు ప్రవేశించి మెదడునందు చేరుచుండును. మరియు, నీరెండు విశేషముగువస్తువులు మెదడుయొక్క ప్రథమభాగమునుండి స్తనముల అగ్రభాగమునకు సమీపముగా బయలువెడలినవి. దీనిని వైద్యవరులు హిమత్ సుదా అనుచున్నారు. మరియు మెదడుసంబంధమగుమలినము ఈమార్గమునుండి బైటికి వచ్చుచుండును. ముక్కురంధ్రమునుండి రెండుమార్గములు మెదడునందు ప్రవేశించి యున్నవి. యిందుండి ఉఛ్వాసనిశ్వాసములు వచ్చుచుండును. మరియూ ముక్కుమార్గమునుండి వాయువును పీల్చబడి లోభాగమునకు వెళ్లుచుండును. మరియూ శబ్దము సమానముగా నుండును. ఈకారణమువలన జలుబు, నజలావ్యాధులయందు ఈరెండుమార్గముల యందు చెమ్మ కలుగుచున్నయెడల శబ్దము మారిపోవుచుండును. పరమదయాలుడగు భగవంతుడు ముఖమునకు విలాసముకొరకు నాశికము నిర్మించినాడు. వాసన చూచునట్టిశక్తి శబ్దమును సమత్వముగా నుంచునట్టిశక్తి సర్వేశ్వరుడు నాశికకు ప్రసాదించియున్నాడు.

వాసన చూచునట్టిశక్తి నశించు లక్షణములు.

ఈరోగమునకు ఖస్మ అందురు. యిందు వాసనచూచునట్టిశక్తి నశించును. యీవ్యాధి జన్మమునుండి యున్నచో కుదురుట అసాధ్యము గాన చికిత్స చెప్పబడి యుండలేదు. అటుగాక జన్మించినతరువాత యీ వ్యాధి కనుపించినచో కారణానుకూలముగా యేయేవిధములుగా భావించి చెప్పబడి యున్నది.

(౧) నాసామార్గమునందు విశేషముగా మాంసము పెరిగి పిటక వలె నుండును. మరియు గంధయుక్తమగు వాయువును గ్రహణేంద్రియమునందు ప్రవేశించనీయకుండును. దీనిని వైద్యవరులు నాసూర్ అందురు. భవాసిర్, ఉల్ అఫ్ వా అని పార్సీలో చెప్పుదురు. అనగా నాసాపిటక అని అర్థము. యీమాంసపిటక అర్శరోగమునం దుద్భవించు పిటక వలె నుండును. మిక్కిలి తెల్లనిరంగు కలిగి యున్నచో దీనితో నొప్పి కూడా యుండదు. దీనిని చికిత్సచేయుట బహు సహజముగా నుండును మరియు యెఱ్ఱగను కృష్ణరంగు మిశ్రముగను నున్నచో విశేషముగా నొప్పితో కూడియుండును. దీనిచికిత్స మిక్కిలి కష్టముగా నుండును. ముఖ్యముగా వచ్చునీళ్లు దుర్గంధము గలిగి స్రవించుచుండును. యీపిటక నాసాద్వారము నిండునట్టుల పెరుగుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు మూడునుండి ముక్కుబైటివరకు పొడవుగా పెరుగుచున్నయెడల వైద్యులు దీనిని వేరుఅర్థముతో కూడి పేరుగొనిన రక్తఖండమని చెప్పుచున్నారు.

నాసాఅర్శ (౧) చికిత్స.

శిరావేధన మొనరించవలెను. వుచితమగు స్థలమునందు శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు విరోచనమునకై యారజాత్ ఇవ్వవలెను. మరియు మలము వెడలినవెనుక కసారైకా బాలింతబోలు జంగాలవచ్చు, ఉశన ఈవస్తువులు సమానముగా నూరి పలాస్త్రిచేసి యీ పలాస్త్రి వత్తిచేసి ముక్కులో నుంచవలెను. గాని మలము తీయుటకు ముందు అందుపై ఉష్ణమగు ఔషధము వేయుటవలన వ్యాధి విశేషము

గును. ఏమనగా వెడలివచ్చునట్టి మలము యీయుపాయమువలన మాంసపిటిక బొత్తిగా నష్టమునొందినచో తిరిగి ప్రయోజనము కలుగ గలేదు. లేనిచో తీక్ష్ణమగు ఔషధములు అందుపై వేయవలెను. అనగా యినుపతుప్పు కలదీస్ మెరిహారిదళము శిరకాలోకలిపి వత్తి చేసి మాంసపిటికపై యుంచవలెను. యీఔషధము శస్త్రమువలెపనిచేయును. మరియు పిటికవిశేష కఠినమైనదై యీఔషధప్రయోగమువలనసార్థకము కలుగనిచో అట్టిస్థితియందు చేతిసాజ్ఞవలన ప్రయోగము చేయవలెను. చేతిప్రయోగములు రెండువిధములుగా నుండును.

(1) ఈమాంసపిటికను చివ్వివేయుట (2) శస్త్రముతో తీసి వేయుట మరియు చెక్కివేయునట్టి విధానము రెండువిధములు (అ) చెక్కివేయునట్టి ఆయుధము గొట్టమువలె నుండును. యీవనియందు ముఖ్యకరమైనది. ఆపిటికె గాయమగువరకు యీఆయుధముతో చివ్విదేయవలెను. (ఇ) సుగ్రము వెంట్రుకలతో త్రాడుపేని ఆత్రాడునకు ముడ్లు వేసి నాసాపిటికె నిమిత్తము యేర్పడునట్టి గాజుతో చేయబడిన ఆయుధముతో ముక్కులో ప్రవేశింపజేసి బైటికిలాగవలెను. ఇట్లులాగుటవలన వెంట్రుకలత్రాడునకుండునట్టి ముడ్లవలన రంపముతో కోసినటులనాసాపిటిక తెగిపోయి గాయమగును. పిమ్మట ఆఆయుధముతో మలాము అందుపై వేయవలెను. దీనివలన శేషించియుండు మాంసము యావత్తు నష్టమొందును. తదుపరి సఫేదామలాము యుపయోగించవలెను. దీనివలన గాయము మానిపోవును. (3) శస్త్రముతో కోసివేయుక్రమము అనగా రోగిని పుష్టితమగు ఒకకుర్చీపై సూర్యునికెదురుగా కూర్చుండబెట్టి రోగిముక్కు యెడమచేతితో విప్పి కుడిచేతితో తీక్ష్ణమగు సన్ననికత్తి తీసికొని మాంసపుపిటిక యెంతవరకు తీయుట వుచితమో అంతవరకు కోసివేయవలెను. అనగా యేమియు శేష ముండకుండునటుల చక్కగా జాగరూకుడై కోసివేయవలెను. ఒకవేళ ముక్కుచుట్టుభాగములయందు పిటికాశేషము నిలిచియుండినచో పైనచెప్పబడిన వెం

ట్రుకలదారమును ప్రయోగించవలెను. ఇట్లు ప్రయోగించు దానివలన శేషించినను సమకూడా తెగిపోవును. మాంసము యావత్తు సంపూర్ణముగా ఛేదించిన తరువాత మాంసమును నష్టపరచి శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి ఔషధములను లేపనము చేయవలెను. మరియు దీని విధానమెరుగక గాజుగొట్టమునుగాని లేక పక్షి కోకి మొదలగువాని రెక్కలపై ట్రుకలు యిత్యాది వానిని తీసికొని అందుపై గుడ్డజుట్టి ఆ గుడ్డపై యీపిటికెపు నాశనమొందించునట్టి ఔషధములు లేపనముచేసి ముక్కులోపటివరకు యుంచవలెను. ప్రయోజనము సిద్ధించువరకు యిట్లు చేయుచుండవలెను. మరియు గొట్టమునకు రంధ్రముండుటవలన నత్తును వెంట్రుకలయందు గుల్లగానుండునట్టి కారణమువలన వుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములకు మార్గము కలిగియుండును.

నాసార్శ లక్షణములు.

(బి) ముక్కురంధ్రమునందు మెత్తనివాపు వుత్పన్నమగును. నిది వెడల్పునందు విశాలముగా నుండును. ఇందు విశేషముగా సన్నని నరములు ప్రకటనమగును. ఈ కారణమువలన ఈ వాపునకు కశీరవుల్ అరజల్ మరియు బిస్ పాయజ్ అనుచున్నారు. ఎందుకనగా ఈవాపు చేపయొక్క ఆకృతి కలిగియుండును. ఈ చేపకూడా మృదువుగా నుండును. దీనికి విశేషముగా చిన్నచిన్న కాళ్ళు కలిగియుండును. దీనియందు వెముకలుగాని ముండ్లుగాని యుండవు మరియు కామిలూసనా అను గ్రంథకర్తగారు రోబియూ అను చేపను పట్టుకొనదలచినచో ఆచేప తన ముక్కును తనకాళ్ళతో బంధించుకొనును. అటులనె ఈవాపు ఆచేపవలె నాసారంధ్రమును బంధించును కాబట్టి ఈ కారణమువలన ఈ వాపునకు చేపయొక్క పేరు పెట్టబడెను. మరియు ఈవాపుయొక్క ప్రభావము ముక్కు లోభాగమునందుత్పన్నమైనయెడల సన్నసన్న ఎర్రని ఆకుపచ్చ రంగుగల నరములు రోబియూ చేపకాళ్లు ఎట్లుండునో అటుల ముక్కు వెలిభాగమునందు కనుపించుచుండును. అటులనె

వావు వ్రణమై అందుండి పచ్చనినీళ్ళు స్రవింప జేయుచున్నవి. ఒకప్పుడు యీవాపు సరతాని (పీక) వలె హెచ్చిపోవును. మరియు ముక్కు ఆధారమును చెరచివేయుచున్నది. ఈవిధముగు రోగిలక్షణములు అనగా వాపు పీతవలె నుండినవైపు వుబికి యుండును. లేనిచో వాపు యెటుల యుండునో అటుల కఠినత్వము కలిగియుండును. ముందుదానికంటె మిక్కిలి తక్కువగానుండును. ఈ వాపుయొక్క నరములు యావత్తు ఆకుపచ్చరంగుకలిగి బిగిసిపోవును. కనురెప్పల లోభాగము బిగించినటుల తోచుచుండును.

నాసా అర్శ (బి) చికిత్స

యూరజాత్ మాత్రిలతో మలమును విరోచనముద్వారా కడుపునందుండు మలము తీసివేయవలెను. మరియు రసాంజనము, బాలింతబోలు, పచ్చిజూపా, జైతూన్ తైలముయొక్క మడ్డి, ముర్దారు శింగు, మెంతిపిండియందుగాని లేక అవిసిగింజల పిండియందుగాని కలిపివావుపై లేపనము చేయవలెను. అనగా వావు చక్కగా మెత్తబడువరకు ఈ ఔషధమును లేపనము చేయుచుండవలెను. తరువాత శస్త్రముతో గంట్లుపొడచి రక్తము తీసివేయవలెను. అథవా జలగను పట్టించి రక్తము తీసివేయవలెను. గాని లోహ సంబంధమగు ఆయుధములను ఈ వాపునందు ఉపయోగించకూడదు. మరియు మాంసమును నష్టపరచునట్టి ఔషధములుకూడా ఈవావుపై ప్రయోగించకూడదు. ఎందుకనగా ఈ సరతాని అనువావు వ్రణమైనచో మానుట మిక్కిలి కష్టము సంభవించును. ఒకానొకప్పుడు నొప్పివిశేషత్వమువలన మెదడుసంబంధమగు పొరయందు వావుకలుగుటకు కారణమగును. ఇట్టిస్థితియందు రోగిని వైద్యశాపట్టణమున కేగునటుల చేయుము. కాబట్టి సరతాని వావునందు ఎల్లప్పుడు కిరూతి అనగా మైనవుకలవు లేపనము చేయుచుండవలెను. దీనవలన కఠినత్వము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు హరించుటకై

మాజూనిజాహ గాని లేక పాత్రిదితిగె కషాయముగాని ఉపయోగించుచుండవలెను.

(సి) నాసా పిటిక లక్షణములు

ఈ వ్యాధియందు మొదట నుండి చిక్కని జిగురుగల మలము దిగి ముక్కువెంట వచ్చుచుండును. మరియు మార్గము మొదటు వరకు గాలి ప్రవేశించకుండునటుల బిగించివేయును. గాన దోషము అచ్చటనే నిలిచి కూడుకొనియుండును. మలము మిక్కిలి చిక్కగను కఠినముగానుండి మాంసపిటికవలె తోచుచుండును. దీని చిహ్నములు రోగికి తలముందుభాగము మొదలగు నాసారంధ్రముల సమీపమునందు భారముగా నుండినటుల తోచుచుండును.

(సి) నాసాపిటిక చికిత్స

మూలికల కషాయమునుయిచ్చి మలమును మృదుపరచవలెను. తరువాత మలమును తీసివేయుటకై యారజ్ మాత్రలు మరియు కోకాయమాత్రలు వుపయోగించవలెను. మరియు అంజూరపండ్లను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి తేన, తరువాత ఆకషాయములో కలిపి ఆనీళ్ళతో వుక్కిలించవలెను. దీనివలన మార్గమువిడి విశాలమగును. మరియు మలము అచ్చటనుండి వెడలినయెడల చుకందర్, అజానునఫార్, సదాపాకు కషాయము ముక్కులో పోయవలెను. మరియు బాబూనా, దవనము, మరువము, శిహా యీ మొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరి పట్టవలెను.

(డి) నాసాపిటిక లక్షణములు.

మార్గము జన్మనుండియు చిన్నదిగా వుత్పన్నమైన కారణము వలన కొద్దిదెబ్బ మొదడునుండి దిగివచ్చినయెడల అట్టిస్థితియందు నాసామార్గము బంధించబడును. దీనిచిహ్నములు ముక్కుయొక్క రెండురంధ్రములు చిన్నవగుట.

(డి) నాసాపిటిక చికిత్స.

మెదడునుండి మలమును సుభ్రత కలిగించవలెను. మరియు ఇత్రిఫల్ మొదలగు ఔషధములు సేవించవలెను. వీటివలన మెదడునకు రక్షణకలుగును. తిరిగి మెదడునందు మలము చేరజాలదు. ముక్కునందు స్రవించజాలదు.

(ఇ) నాసాపిటిక లక్షణములు.

మిస్‌పాత్ అనగా ఒక శల్యము. ఇది ముక్కుపై నిలువబడియున్నది. దీని రంధ్రములయందు చిక్కని జిగురుగల మలము నిలిచిపోవును. గాన గాలి లోపల చొరనియ్యక ఆటంకము కలిగించును. మరియు, మిస్‌పాత్ ఒకమెత్తనిశల్యము, స్పాంజివలె రెండుముక్కు రంధ్రముల ముఖముపై పెట్టబడియున్నది. యిది స్థలముయొక్క అగ్రభాగమునకు సమీపముగా నున్నది. ఆరంధ్రమువలన కలుగు లాభము అనగా గాలి అచ్చట చేరుచున్నది. ఆస్థానమునందు జ్ఞానశక్తి యున్నది. మరియు, అచ్చటనుండి నాసామలము వెడలుచున్నది.

(లాభః) ఈరంధ్రములు జిగురుగను, స్నిగ్ధముగను, సనువుగను స్పాంజిరంధ్రములవలె రంధ్రములు కలిగియుండును. దీనివలన గాలి నాసికమునుండి ప్రవహించుచున్నది. జిగురుగానుండు కారణమువలన ఒకేసమయమునందు జ్ఞానశక్తియొక్క అంగమునందు ప్రవేశించజాలదు. అనగా సమానమై ప్రవేశించుచున్నది. ఈకారణమువలన వాయువుయొక్క బలుబు మెదడునకు కష్టమొందించజాలకుండును. మరియు, ఈవిధమగు చిన్నములు అనగా ముక్కురంధ్రములు వికశించియే యుండును. నాశికమునందు యేవిధమగు మలినముకూడా రాకుండును. ఇటులనగా ఈస్థానముయొక్క మార్గము బంధించుటవలన మలినము మొదలగునవి క్రిందికి దిగజాలకుండును. మరియు ఆస్థానము నాసికముయొక్క రంధ్రముకంటె మిక్కిలి మెత్తగానుండును. ఈరోగమునందు మాటలాడుటలో భేదమేర్పడును. అనగా ముక్కుతో మాట్లాడినటుల

వినువారికి తోచుచుండును. మరియు ముక్కు, నోటియొక్క మధ్యనుండుటవలన మాట యిట్టిధ్వనితో కూడియుండును. యేవిధముగా నీచములముయొక్క ఆటంకము రాజును. యెట్టులననగా ఈఅధ్యాయ ఆరంభమునందు నాశిక ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. మరియు హకీము ఇబ్నియూ, సరాయూన్‌గారు వ్రాసిన గ్రంథమునందు యిటుల వ్రాసిరి. అనగా వాసనచూచునట్టి జ్ఞానశక్తి నష్టమైనచో రోగి తనముక్కుతో మాటలాడుచున్న యెడల వ్యాధి నాసావ్రణమునందున్నదనియు, మెదడునందు లేదని గ్రహించవలెను. మరియు మాటలాడుట, నడుచుట మొదలగు కారణములు తనదశయందు కలిగియున్నచో విస్వాల్‌యందున్న, అథవా మెదడునందున్నదని గ్రహించవలెను.

(ఇ) నాసా పిటిక చికిత్స

మలమును మృదుపరచవలెను. తదుపరి మెదడునుండి మలమును తొలగించి పిమ్మట మలమును వెడలించునట్టియు, మెత్తపరచునట్టియు, అనగా నల్లజీలకర్ర, పోదినా, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు, ఒంటెమూత్రము, యిామొదలగు వస్తువులు నేకముగా చేర్చిగాని లేక వేరువేరుగా గాని ముక్కులో పోయవలెను. మరియు యిటునే మలమును మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులను నీళ్ళలో వేసికాది తలకు కావడము చేయవలెను. ముక్కులో మందుపోయునప్పుడు రోగికి నోటిలో నీళ్ళు పోసికొని తలవెనుకపైపుకు వంచి గట్టిగా శ్వాసపీల్చునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను.

(యఫ్) నాసా పిటిక లక్షణములు

ఈరోగమునందు చిక్కని వాతము శ్వాసమార్గమునందు బంధించబడును. మరియు నాసికముయొక్క రంధ్రముగల మెత్తని స్పందివలె ముక్కుపైనుండు శ్లేష్మము ఆరోగ్యముగానుండును. దీని చిహ్నములు రోగి లోపటినుండి గాలి బైటికివిడువ నారంభించినచో ఆశ్వాస కఠినముగా వెడలనారంభించును. మరియు ముక్కుయొక్క ఒకరంధ్రము యెల్లప్పుడు బంధించబడియుండును.

(తుఫ్) నాసా పిటిక చికిత్స.

ముందు మెదడును శుద్ధిపరుచవలెను. దీనివలన వాతము కలిగించునట్టి మలము హరించును. పిమ్మట మిరియాలు, జొన్న, యీ రెండువస్తువులనూరి చూర్ణించి పీల్చించి తుమ్ముకలుగునటుల చేయవలెను. మరియు అజామోదము, ఆవాలు, జీలకర్ర, నల్లతులసి, పొదినా, మరియు యిట్టి స్వభావికమగు మలమును పక్వపరచునట్టి వస్తువులను కషాయముకాది ఆహారములలో అవిశిష్టించవలెను. మరియు చేదుబాదం నూనెలో ఆవాలు, తెల్లమిరియాలు చూర్ణము కొద్దిగాకలిపి నశ్యము చేయవలెను.

సుగంధము తెలియకుండు వ్యాధిలక్షణములు.

ఈరోగము మెదడుయొక్క ప్రథమభాగమునందున్న తత్సంబంధమగు పొరలయందున్న కుచి మొనములయందుండువానియందు దుష్టప్రకృతి వుత్పన్నమగును. లేక నాసికముయొక్క రెండుభాగముల యందు వాసనచూచునట్టి అంగము గలదు. ఆఅంగమునందు దుష్టప్రకృతి వుత్పన్నమగును. ఇందువిషయమై హకీమురాజీగారు వచించినదేమన గా ఖస్మహకీకు అనగా యిది వక రోగము. యీరోగమునందు సుగంధము తెలియకుండును ఈరోగము యిదియే కుదియు యీవిధమగురోగమునందు మాటలాడుటలో భేదమేర్పడునని గ్రహించవలెను. మరియు యిప్పుడు నాలుగు విధములగు దుష్టప్రకృతి చిహ్నములు వర్ణించుచున్నాను గాన గ్రహించనగును. మరియు యీవ్యాధి ఉష్ణప్రకృతివలన కలిగినచో ముందుగా వృష్ణోపాయము లు యిందు కలుగనారంభించి స్థిరమగును. మరియు రోగితలయందు భారముగా నుండును. అనగా నొనలునందు వృష్ణముగానుండునటుల తోచుచుండును. మరియు నిది మలదోషకారణమువలన కలిగినచో పక్వమైన చెమ్మమెదడునుంచి వెడలనారంభించును.

మరియు చల్లనిదుష్టప్రకృతి అయినచో రతూబతు అనగా నీరు ముక్కునుండి స్వల్పముగా వెడలుచుండును. దీని చిహ్నములు ప్రకటన పరచును. దుష్టప్రకృతితో దీనిమూలము గురుత్వము నొందినచో రోగి మెదడుయొక్క ముందుభాగమునందు బరువుగానుండునటుల తోచుచుండును. ఇందువిషయములో జలుబునందు చెమ్మ బహుస్వల్పముగా నిటుల వచ్చుచుండును. అనగా మెదడు దుర్బలము నొందినకారణము వలన యీమూలమునందుండు చెమ్మను నీడ్చుచున్నది. మరియు మలినమును దూరపరచునట్టిశక్తి బొత్తిగా లేకుండును మరియు యీరోగము విశేషముగా వుత్పన్నమగుచుండును.

మరియు శుష్కత్వమువలన కలుగు దుష్టప్రకృతియందు బహుదా తేజస్సు శుష్కత్వము వుత్పన్నము చేయునట్టి సర్సాము అనగా, మెదడునందు వాపుకలుగు రోగముల తరువాత జనించుచున్నది. మరియు చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి అయినచో చెమ్మను కలిగించునట్టి వుపాయములను ముందు అనగా సర్సాం మొదలగు జబ్బులలో ఉపయుక్తమగుచుండును. అవి ఈస్థితియందు సాక్షీభూతమగుచుండును. మరియు ప్రస్తుతము చెమ్మయొక్క చిహ్నములు ప్రత్యక్షమునందున్నవి. యివి రిక్తమలము వలన కలుగుచున్నది. అథవా మలపూరితమగు కారణము వలన కలుగగలవు. సాధారణమగు చెమ్మ బహుస్వల్పముగా వుత్పత్తియగుచున్నది.

సుగంధము తెలియకుండు వ్యాధిచికిత్స

సాధారణమగు దుష్టప్రకృతి అయినచో కేవలము ప్రకృతిని తన నిజదశయందు తెచ్చుటకై పరిశ్రమ చేయవలెను. మరియు మలము వెడలించి తదుపరి ప్రకృతియొక్క ఆరోగ్యముకొరకు ఆరూఢముగానుండవలెను. మరియు కొన్నివస్తువులతో ప్రకృతిని నిజదశయందు మార్చుచున్నారు. అనగా షర్బతులు, భోజనములు, కానడములు, లేపనలు మొదలగునవి. సుగంధితవస్తువులు ఉపయోగమునం దుంచవలెను. మరియు ఔషధములు లేపనముచేయుటలో మెదడుయొక్క ముందుభాగ

ముసందు విశేషదృష్టి యుంచవలెను. అనగా యిచ్చట హేతు విపరీత వస్తువు గలదు. యెందుకనగా రోగము వృద్ధియగు స్థానము.

మరియు, శుష్కత్వమగు రోగములలో ఈభాగములయందు తీవ్రమగు రోగముల వెనుక కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను.

(లాభః) నహారాన్ అబాబ్ అను గ్రంథకర్త తన గ్రంథమునందు ఉష్ణశుష్కత్వమగు దుష్టప్రకృతి, తొందర, విచారము మొదలగు కారణములవలన కలుగగలదు. యిది నష్టమెందు కారణములేదు. ఇందు విషయమై ఆలోచించవలసిన అంశమైయున్నది. అనగా అనేకుల బుద్ధి కుశలతనుబట్టి యుండును.

వాసన చూచుటయందు దుర్గతికలుగు లక్షణములు.

వాసనచూచుటయందు దుర్గతిగల వ్యాధికి పశాదశామ్ అను చున్నారు. అనగా వాసనచూచునట్టి శక్తియందు కలుగునట్టిపొరపేరు. మరియు దీనిని ప్రకృతిమార్గము చుట్టుకొనుచున్నది. ఈవుపద్రవమునకు మూడు భేదములు కలవు.

(1) వాసనచూచునట్టి శక్తి సుగంధ దుర్గంధములు మొదలగు నవి ఒకటిగానే గ్రహించుచుండును. ఇట్లు గ్రహించుటకు రెండుకారణములు గలవు.

(1) మెదడుయొక్క ప్రథమభాగమునందు దుష్టప్రకృతి సంభవించుట మరియు ఉష్ణమువలన కలుగునట్టి శుష్కత్వము దుష్టప్రకృతి వాసనచూచునట్టి శక్తియొక్క నరులను చెరచి నీచత్వమును కలిగించుచుండునని గ్రహించవలెను. ఈ కారణమువలన వాసనచూచునట్టి శక్తి సుగంధ దుర్గంధములను ఎల్లప్పుడు గ్రహించుచున్నది. వాస్తవములో ఏవస్తువును ప్రత్యేకముగాయుండదు. అనగా చింతయొక్క కారణమువలన పీల్చునట్టిశక్తియందు నీచమైనట్టియు చెడువస్తువుల దుర్గంధమును సుగంధముగా భావించుచుండును. మరియు సుగంధమగువస్తువులు వాసనతో సమానముగా గ్రహించుచుండును. కాబట్టి జలుబు చెమ్మగల దుష్ట

ప్రకృతి యెంతవరకు దుర్బలముగానుండునో అంతవరకు దశను మార్చునట్టి కారణమగును. మరియు వాసనచూచునట్టి శక్తి ఒకేగంధమును గ్రహించగలుగును. సుగంధముగాని లేక దుర్గంధముగాని అనగా అచ్చుట దుర్గంధము ప్రత్యేకముగా లేకపోయినను యీరెండుప్రకృతులు బలము గలవైనచో వాసనచూచునట్టిశక్తి బొత్తిగా నష్టపరచును. మరియు సుగంధ దుర్గంధములను గ్రహించునట్టిబలము లేకుండును. వాసనచూచునట్టి శక్తికి యేవిధమైన గంధమును గ్రహించగలుగుటకు జ్ఞానము లేకుండును. మరియు నాలుగువిధములగు దుష్టప్రకృతులయొక్క చిహ్నములు ఖన్మ అనగా ఒకవ్యాధి యీవ్యాధియందు యేవిధమగు వస్తువులవాసన తెలియజాలదు. ఈవ్యాధి విషయమై ఖన్మయందు వర్ణించబడియున్నది.

వాసనచూచుటయందు దుర్గంధచికిత్స.

ఈరోగమునందు ప్రకృతిని తననిజదశయందుమార్చునదుపాయము చేయవలెను,

(2) వాసనచూచునట్టిశక్తి దుర్బలలక్షణములు.

కారణము ప్రథమకారణమగును. ఈవ్యాధియందు మెదడుయొక్క ముందుభాగమునందు ఒకనీచదోషము ప్రవేశించును. వాసనచూచునట్టిశక్తి తనగంధమును గ్రహించగలదు. తిరిగి యీదోష ప్రమాణమునందు మిక్కిలి స్వల్పముగా నుండును. లేక అందు క్షారమగు ప్రబలదశ ప్రవేశించియుండవచ్చును. మరియు వాసనచూచునట్టిశక్తి యెల్లప్పుడు దీనిని కనిపెట్టగలదు. మరియు ప్రభావము స్వల్పముగను దశయందు దుర్బలత్వముజెందినచో యీసమయమునందు యీదోషముయొక్క గంధము తెలియజాలకుండును. గాని అట్టిస్థితియందు రోగిని యేదైనవస్తువును వాసనచూడకోరిన సుగంధముగు వస్తువైనను వాసన యేమియు తెలియకుండును. అనగా ఆదోషము గంధమును అఘ్రాణించును. యేలననగా ఆదోషముయొక్క గంధమును గ్రహణశక్తితో సంమిళితమైయుండును,

(లాభః) దోషబంధనము దాని గంధముతో గ్రహించుశక్తి యుండు ప్రవేశించనీయదు అనగా మిరియాలు వట్టివేరుగంధమును గ్రహించినయెడల ఉష్ణదోషమనియు, కుళ్ళినవాసన గ్రహించినచో దుర్గంధితమనియు మరియు, చెమ్మను కలిగించునట్టి వాసన తెలిసినచో చల్లని దోషమనియు ఆమ్లవస్తువుల వాసనగ్రహించినచో వాతమని గ్రహించవలెను.

వాసనచూచునట్టి శక్తిమాంద్యముయొక్క (2) చికిత్స

వృత్తదోషములను మెదడునుండి మాత్రిలతోనున్న, పుక్కిలించునట్టి ఔషధములు, గండూషములతోను పరిశుభ్రముగునట్టుల ఆలోచించి తీసివేయవలెను. మరియు మెదడును శుభ్రపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించి మెదడునకు స్వచ్ఛత నొందించవలెను.

ఒకవాసన అనేక వాసనలుగా కలుగు వ్యాధి లక్షణములు.

(2) ఈవ్యాధియందు ఒక వాసనవస్తువు ఆఘ్రాణించినయెడల అనేక గంధములుగా నుండినట్టు తోచుట, ఇట్లు తోచుటకు కారణమేమనగా మెదడు ముందుభాగముయొక్క ప్రకృతియందు అనేక విధములగు విరుద్ధదశకలిగి యుండును. అట్టిస్థితిలో ఇట్లు కలిగియుండును.

ఒకవాసన అనేకవాసనలు కలుగు వ్యాధి చికిత్స

మెదడునుండి మలమును తీసివేసి ప్రకృతిని నిజదశయందు మార్చవలెను.

(3) వ-భేదము వాసనచూచునట్టి శక్తినశించు లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు వాసనచూచునట్టి శక్తి కొన్నివస్తువుల గంధమును గ్రహించగలుగుట, కొన్నివస్తువుల గంధమును గ్రహించలేకపోవుట ఈలక్షణములు కలిగియుండును. ఇందు రెండు భేదములు కలవు.

(3) వాసనచూచునట్టి శక్తినశించు (1) లక్షణములు

ప్రథమం వాసనచూచునట్టి శక్తి సుగంధిత వస్తువుల గంధమును గ్రహించజాలకుండును. ఇట్లు కలుగుటకు కారణమేమనగా మెదడు

యొక్క ప్రథమభాగమునందుగాని ఆరెండు అంగములయందుగాని వాసనచూచునట్టి అంగమునందు దుర్గంధములను వించియుండును. మరియు నాశికాంతమునందు దుర్గంధపరిణాము వుత్పన్నమై యుండును. చాలాకాలము గడచిన తరువాత వాసనచూచునట్టిశక్తి దీనిని వహించుచుండును. యిందువలన గ్రహించకుండును. మరియు దుర్గంధితవస్తువునకు విరుద్ధముగా అనగా సుగంధముగువస్తువు గ్రహించగలుగును. గాని దుర్గంధవస్తువులను ఆఘ్రాణించునట్టి శక్తి గ్రహించకుండును.

వాసనచూచునట్టి శక్తి నశించుటకు (3)వ-భేదము (1) చికిత్స

ముందుగా మెదడునుండి మలమును తీసివేయవలెను వ్రణమున్నచో, వ్రణము మానుటకు చికిత్సచేయవలెను. తరువరి సుగంధముగు తీక్ష్ణవస్తువులు అనగా లవంగములు, కస్తూరి ఇత్యాదివస్తువులను యెల్లప్పుడు వాసనచూచుచుండవలెను. మరియు నశ్యకర్మయందుకూడా వుపయోగించదగును.

(3) వాసనచూచునట్టి శక్తినశించుటకు (2)వ-భేద లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు దుర్గంధవస్తువును గ్రహించగలశక్తి యుండును. గాని, సుగంధము గ్రహించజాలకుండును। యిందుకు కారణము అనగా మెదడుయొక్క ప్రథమభాగమునందుగాని లేక, గ్రహణశక్తి మెదడు యీరెండింటియందుగాని నిర్మలముగు రక్తమున్న, కఫసంబంధముగు మలము నిలిచిపోవును. యీహేతువువలన వాసనచూచునట్టి శక్తి సువాసనవస్తుగంధమును గ్రహించజాలక మెదడు దుర్గంధము తెలియుచుండును. యెటులనగిన యీవస్తువులను గ్రహించునట్టిశక్తి నశించినది. అనగా ఈవస్తువులు దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. మరియు సుగంధముయొక్క జ్ఞానము బొత్తిగా లేకపోవును. యెటులనగా వాసనచూచునట్టి శక్తి దుర్గంధమునకు స్వాధీనమైనదని గ్రహించనగును.

వాసనచూచునట్టి శక్తినశించుటకు (౧)-భేదము (౨) చికిత్స.

మెదడునుండి మలము తొలగించి తరువాత దుర్గంధిత వస్తువులు ఉష్ణస్వభావికముగలవి. అనగా జున్ను, సుంబీజ్, బాలింతబోలు, జావశీరు, నఖదిని మొదలగు వస్తువులు వాసనచూచుట మరియు యిట్టి వస్తువులను నశ్యకర్మయందుపయోగించుట మొదలగునవి చేయవలెను.

(సూచనీయము) షేక్ అలీఅబూశేనాగారున్ను వారి అనురాగముగల శిష్యులున్ను ఈక్రిందివిషయములను వచించిరి.

రోగికి సుగంధవస్తువుల గంధము గ్రహించి, దుర్గంధము మాత్రము గ్రహించజాలకుండిన జున్ను నశ్యముచేయవలెను. మరియు సుగంధితవస్తువులు గ్రహించగలుగు దుర్గంధవస్తువులను గ్రహించునట్టి శక్తిగలరోగికి కస్తూరితో నశ్యముచేయవలెను. అభిప్రాయమేమనగా శరాహులస్‌బాబ్ అను గ్రంధకర్తయొక్క వాక్యమును హాకీము షేకుఅబుఅలిశేనాగారు మొదలగువారు గ్రహించుట విరుద్ధముగా యున్నది. కాబట్టి సహారాజస్‌బాబ్ గ్రంధకర్త రెండు విపరీతవాక్యములను సమానముగా చేయుటకై ప్రకృతి తెలిసికొనినదే అంతవరకు షేక్‌అబుఅలిశేనాగారి వాక్యమును గ్రహించవలసి యున్నను. మరియు ప్రకృతి బాగుగా మనస్సునకు తోచినచో అప్పుడు సహారాజను గ్రంధకర్త వ్రాసిన అంశమును హాకీమురాజిగారుకూడా సమ్మతించిరని గ్రహించవలెను.

నాశికమునందు కురుపులు గుల్లలు కలుగు లక్షణములు.

ఒకవ్యాధి ముక్కుయొక్క లోభాగమునందు కఫసంబంధమగు మలము వాతమలముయొక్క కారణమువలన గుల్లలు పుట్టుచున్నవి. మరియు నివి లోపలనుండు వుష్ణమువలన స్వభావికమగు మలము నష్టమొందుచున్నది మిగిలినది చిక్కబడి రాయివలెనగుచున్నది. యిట్టి

స్థితియందు శ్వాసరాకపోకలలో కష్టము కలుగుచున్నది. మరియు, నాశికముయొక్క మలము తీయుటవలన కూడా కలుగుచున్నది.

నాశికమునందు పుట్టు కురుపుల గుల్లలచికిత్స

మలము యేదోషసంబంధముగా నుండునో ఆమలానుసారముగా చికిత్సచేసి ఆమలము తీసివేసి సుభ్రతనొందించవలెను. తదువరి గుల్లలు మెత్తబడుటకై మైనపుతైలమును ఆగుల్లలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఫష్ణోనకమును నశ్యము చేయవలెను. దీనివలన మలము నశించును. మరియు, యీ వుపాయమువలన మలము నష్టమొందనిచో శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు, వుచితమని తోచినచో మాంసమును నష్టపరచునట్టి మరహంఅంజద్ మొదలగునవి బొత్తిగా నష్టమొందకుండునటుల జాగ్రత్తగా లేపనము చేయుచుండవలెను. తరువాత గాయము మానుటకై సఫేదామరహం లేపనచేయవలెను. మరియు, యీ రోగముయొక్క చికిత్సయందు ఆలశ్యముచేయకూడదు నెందుకనగా యీ కురుపులవలన బహుశా నాసూరు అనగా లూటి కురుపు వుత్పన్నముకాగలదు.

(1) నాసావ్రణలక్షణములు

నాసావ్రణములు మూడుభేదములు (1) చెమ్మకలిగి దీనికారణము చెడు మాంసమును నశించునట్టి రతూబతు సీరు కలుగుచుండును, నిది మెదడునుండి యీ స్థలమునకు దిగి వచ్చుచున్నది.

(1) నాసావ్రణ చికిత్స

మెదడునుండి మలమును తీసివేయవలెను. దీనివలన యీ మలమురోగ కారణమగుచుండును గాన యీ మలము వెడలిపోయిన తదువరి సఫేదా, మురదాసు, సింగుకాల్చిన వెండిములినము, సీసభస్మము గుల్ గోగ్ర యీ మొదలగు వస్తువులతో మరహం అనగా వలాస్త్రి తయారుచేసి వేయవలెను.

(2) శుష్క నాసావ్రణలక్షణములు

శుష్కత్వము వలన నాసికమునందు వ్రణములు కలుగును ఈ వ్యాధి అనేకులకు విశేషముగా కలుగుచున్నది. మరియు, నిది దోషము దగ్ధమొందిన మలము వలన వుత్పన్నమగుచున్నది.

(2) శుష్క నాసావ్రణ చికిత్స

కలువపూల తైలము మరియు, కోడిక్రొవ్వుగాని బాతుక్రొవ్వుగాని లేపనము చేయవలెను. మరియు మర్హం అబియజ్ తెనెమైనము చెదుబాదంనూనె, బప్షా తైలము, అవుమూలగ యీ మొదలగు వస్తువులతో పలాస్త్రిచేసి బేసనా గుజ్జులో కలిపి లేపనముచేయవలెను. అనగా మైనపు అరకు వేసి కాది బేసనాలు నీళ్ళలో నానవేసి కలిపి ఆబేదానాగుజ్జు అందులో చేర్చి చక్కగా కలిపి పాలమొనరించవలెను.

3వ. భేదము నాసావ్రణ లక్షణములు

నాసావ్రణము చాలా కాలమునుండియుండినదై యిందుండి దుర్గంధమగు రతూబతు అనగా నీరువచ్చుటవలన కుళ్ళుచుండునుగాన సఫేదా, కర్పస్, అడేలు, చక్కగా నూరి ముక్కులో పూదవలెను. తదుపరి ద్రాక్షపండ్లతో చేయబడిన శిరకాతో ఆవ్రణమును శుధ్రపరచి పిమ్మట బాలింతబోలు, మెత్తగానూరి ముక్కులో నూదవలెను. దీనివలన వ్రణముయొక్క మలినము శుధ్రితనొందువరకు పూదుచుండవలెను. తరువాత వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు వేయవలెను.

నాసారక్తస్రవము యొక్క లక్షణములు

నాసారక్తస్రవమనకు నకసీరు అందురు. ఈరోగము కారణానుసారముగా మూడు భేదములుగానుండును.

(1) రోగసంధియందు కలుగు నాసారక్త లక్షణములు.

ఈరోగము బహురాన అనగా రోగ సంధియందు వుత్పత్తియగును. దీని చిహ్నములు వ్రణమగు వ్యాధులయందున్ను వుష్ణజ్వరములయందున్ను రోగసంధి దినములయందున్ను వుత్పన్నమగును. ఈవిధము

గు నాసాస్రవమునకు బంధించవలెను. ఎటులననిన దీనిద్వారా రోగముల ము బైలువెడలును. అనగా రక్తము విశేషముగా వెడలుటవలన శక్తి హీనమగును. శక్తి నశించుటవలన రోగికి అపాయము సంభవించునుగాన వెంటనే రక్త స్రావమును ఆపివేయవలెను. ఇటులబంధించునట్టి నుపాయములు ముందుభాగములలో విస్తారపూర్వకముగావర్ణించబడెను.

(2) రక్తమునందు తీక్ష్ణత్వమువలన కలుగు నాసారక్త లక్షణములు.

రక్తమునందు తీక్ష్ణత్వము కలిగియుండును. ఈకారణమువలన నాసామార్గమునందుండు సన్నవినరముల ముఖము చిట్లిపోవును. దీనిచిహ్నములు అనగా పిత్తాధిక్యముగానుండునటులతోచుట రక్తము కొద్దికొద్దిగా వెడలుట రక్తము మిక్కిలి పలచగానుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

2. వ భేదము నాసారక్తస్రవముయొక్క చికిత్స.

శక్తిహీనత్వము నొందుటవలన ముందుయేముక్కునుండి రక్తము వచ్చుచున్నదో ఆవైపు చెయ్యియొక్క సరేరు అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు చీల్చినచోటు సన్నగానుండునటుల చీల్చిరక్తమును అనేక పర్యాయములు తీసివేయవలెను. ఎందుకనగా యీవిధమగు చికిత్సవలన క్రిందిభాగమునకు రక్తము దిగిపోవును. శక్తికూడా తగ్గకుండును. అభిప్రాయమేమనగా రెండుచేతుల నరములను పిశాలముగా ఛేదించవలెననిఅబూఅలీమతము. మరియుఒకేసరియాయము విశేషముగా రక్తమును తీసివేయవలెను. అనగా రోగి మూర్ఛనొందువరకు తీసివేయవలెనని భావము. మరియు రక్తమునందు జలుబు చిక్కదనము వచ్చుటవలన నాసాస్రవము నిలిచిపోవును. రక్తమువిశేషముగా వెడలుట మరియు అవశ్యముగా అచైతన్యడగుట ఆసమయమునందు యోగ్యము గానందును. అనగా యిటువంటి గుణముగల యితర చికిత్సచేయరాదు. మరియు శిరావేదన స్వల్పముగా చేయుట మారుమారు రక్తము వెడలించుటవలన ప్రయోజనముండనేరదు. అభిప్రాయమేమనగా రక్తము

గుం॥ శీఘ్రత్వము వుష్ణమును అణచునట్టి భోజనపానాదులను యివ్వవలెను. అనగా గాజరుసర్బత్తు వున్నాబ్ సర్బత్తు రిబాస్‌సర్బత్తు యీమొదలగునవి పానముచేయువలెను. మరియు చిరిశెనగపప్పు శిరకాలో నానవేసి నదియు బియ్యపు అన్నమును రోగికి పత్యమియ్యవలెను. మరియు లేపనము చల్లని నీళ్ళుతలపైవత్తుట మరియు చల్లనినీళ్ళలో మునుగుట ముక్కుతో చల్లని నీళ్లుపీల్చుట మరియు పన్నీరు, చందనము, పచ్చకర్పూరము, యీమొదలగు వస్తువులను నొసలుపై లేపనముచేయుట బాధగూర్చినయును ముక్కులోపోయుట మొదలగు చికిత్సలవలన నాసారక్తప్రవర్తకృతి అనుసారముగా బంధించవలెనని గ్రహించవలెను. మరియు యిటులనే పొదీనారసము గాడిదె ద్దిరసమునందు కొద్దిగా పచ్చకర్పూరమున్ను యిటులనే మాచికాయ, ధనియాలు, తిరుగలివంటియుండు పింటి, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, ముసాంబరము, కహరోబా, పటిక ఈవస్తువులు మెత్తగానూరి కాగితముతోగాని, బట్టతోగాని, వత్తిచేసిగాడిదలద్దిరసమునందుగాని లేక కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసొనయందుగాని, తడిపి తరువాత యీచూర్ణమును ఆవత్తిపై చల్లిముక్కులోనుంచవలెను. మరియు యీచూర్ణము గొట్టముద్వారా ముక్కులో వూదుటకూడా వుచితమగును. మరియు సాలెపురుగుగూడు శిరకాలోతడిపి తిరుగలిపిండి ఆపై చల్లి ముక్కులోనుంచినచో నాసారక్తమువెంటనే ఆపివేయును. మరియు యిందువిషయమై కేవలము గాడిదెలద్దిరసము ముక్కులోపిండుట వుత్తమము. ఈచికిత్స పరీక్షింపబడినది. అనుభవమువలన చెప్పబడుచున్నది. మరియు తొడలు, దండచేతులు గట్టిగా బిగించికట్టుట యీఅంగములను మర్ధించుట యిటులనే రెండు అండకోశములు రొమ్ములుమర్ధించుట బంధించుట మొదలగు వుపాయములు నాసారక్తమును ఆపుటలో మిక్కిలి గుణము కలిగించును. అనగా నొప్పికలుగునటుల కట్టవలెనని భావము.

మరియు ముచ్చనగుంటయందు కొమ్మును తగిలించి రక్తముతీయుట బాధదాయకమగును. మరియు ఎడమముక్కునుండి రక్తము స్రవించుచుండిన పిత్తాశయముండుస్థలమునందు కత్తిగొంట్లువేయవలెను. మరియు కుడిముక్కునుండి రక్తము స్రవించుచుండిన ప్లీహముండు స్థలమునందు కత్తిగంట్లు వేయవలెను.

(సూచనీయము) హకీముజాలీనూస్‌గారు ఇన్నసరావుయాగ మతానుసారముగా, దండలు తొడలు బంధించునట్టి విధానము అనగా చెయ్యి చాకమొదలు అరిచెయ్యివరకున్ను, కాళ్లు గజ్జలుమొదలుకొని పాదములవరకు బంధించవలెను. మరియు వంకనుండియు తొడలను గజ్జలనుండియు బంధించ నారంభించవలెను అనియు మరియు హకీమురాజీగారు అంగముయొక్క మూలమును వృత్తమనిరి. అనగా గజ్జలయందున్ను, చెయ్యి చాకయందుమాత్రము బిగించి తక్కిన క్రిందిభాగమును మానివేయుట మంచిదనిరి. యెందుకనగా రక్తము క్రిందిపైవునకు దిగి వచ్చును. ఆరక్తము అచ్చటనే నిలిచియుండును. అంగము యావత్తు బిగించినచో మలము క్రిందికి చక్కగా దిగిరాజాలదు. మరియు క్రిందికి దిగివచ్చునట్టి వనుపాయమునందు స్థలము లేనిచో తిరిగిపోయి మిక్కిలి కష్టమును ప్రవేశింపజేయును. ప్రత్యేక దశయందు శరీరమునందు నిండి యుండినచో అవశ్యముగా హకీమురాజీగారి వాక్యము అవలంభించుట యోగ్యము.

౩ వ-భేదము నాసాస్రవ లక్షణములు.

ఈనరములు హృదయసంబంధమగు నరములు మెదడు క్రింద నుండు పొరయందువున్నవి. ఆపొరను నబకియా, మసిమియాఅందురు. ఆనరములు రక్తాధిక్యతవలన చిట్లిపోవును. మరియు, ముక్కునుండి రక్తము స్రవించనారంభించును. యీ విధమగు వ్యాధియందు కలుగు చిహ్నములు ముందు తలనొప్పి పుట్టునదగును. ముఖమునందు కండ్లలో యెరుపురంగు తటస్థించును తరువాత, ముక్కునుండి రక్తము స్రవించ

నారంభించును. మరియు, సం చగను నిర్మలముగను యెర్రగను రక్తము స్రవించుచుండి ఉష్ణమైనదో హృదయసంబంధ నరముల రక్తమని గ్రహించవలెను. నాసారక్తము తీక్ష్ణరోగములు తగువారిగాని అథవా దెబ్బతగులుట, అదురుట మొదలగు అభిఘాతములు తగువారిగాని ఉత్పన్నమగును. ఇట్టిస్థితియందు నరములు ప్రేలిపోవును. మరియు దెబ్బ మొదలగునవి తగులుటవలన మెదడు చెడిపోవుటకు చిహ్నములు అనగా సర్సాం, తలతిప్పు, సన్నిపాతము ఈవ్యాధులలో మాయమున్నది. మరియు, సుబాత్ అనగా క్రూరనిదుర కలుగుటకూడా నాసావ్యాధి యందుకలుగుట సంభవము. మరియు ఒక్కొక్కప్పుడు పాముకాటు వలన రక్తము పొంగనారంభించి తీక్ష్ణత్వము కలిగియుండుటవలన ముక్కువెంట రక్తము స్రవించ నారంభించును.

మూడవ భేదము నాసాస్రవ చికిత్స

మాంసమును నశింపజేసి అంగమును దహింపజేసి యెండించిగట్టి పరచునట్టి వస్తువులను అనగా పటికి, జంగాలపచ్చ, ఇటులనె యితర వస్తువులను ఈవ్యాధియందుపయోగించవలెను. వీటివలన బహుదా నకసీర్ వ్యాధి నశించగలదు. మరియు, హాకీము షేక్ అబు అలి శేనాగారు ఆవస్తువులను ప్రయోగించుట యందు సావధానముగాయుండుట యోగ్యమనిరి యెటులనగా నిస్సందేహముగా యీ విధముగువస్తువులు పొక్కు కలిగించుచున్నవి. అట్టి స్థితియందు ముందు కంటె విశేషముగా చెడు రక్తము ముక్కునుండి స్రవించుచుండును. మరియు, హాకీము రాజీగారి యొక్కయు, నా విచారమునందు యీ చికిత్సవలన నాసారక్తము వచ్చుటయందు ఆరోగ్యముకలుగుచున్నది. అనగా నరముఖము చిట్లుట వలన కలుగుట, హృదయసంబంధ మందమగు నరములు చిట్లుటవలన కలుగుట ఒకప్పుడు దీని ఆరోగ్యము శిరావేదనము చేయుటవలనకూడా కలుగును. విశేషరక్తము వెడలింపజేయవలసియుండును. యిందువలన అచేతనుడగును, రోగి మూర్ఛనొందువరకు రక్తము తీసివేయవలెను,

(సూచనీయము) యెవ్వనికైనను మెదడురోగములయందు ముక్కునుండి రక్తము స్రవింపజేయవలసిన అవసరము కలిగినచో సఖరికని, అడవిదాత్రు, శామరిశింఖు మొదలగు వస్తువులనుమాత్రి మారేడాకు రసమునందు కలిపి వత్తిచేసి నాసామార్గమునందుంచవలెను. ప్రాచీన వైద్యవరులు యీ చికిత్సకొరకు శస్త్రమును కనిపెట్టిరి. ఆశస్త్రము యిందువిషయమై వుపయోగించినయెడల వుపయోగించుకొనవచ్చును.

—నాశికమునుండి దుర్గంధము వచ్చు లక్షణములు—

ఈరోగము మూడువిధములుగానుండును. (ఏ) నాసికమునందు దుర్గంధిత పిటికగాని లేక పురాతనవ్రణము కుళ్లిగాని ముక్కులోభాగమునందుండును. దీని చికిత్స అనేకపర్యాయములు చెప్పియున్నది.

(బి) దుర్గంధఆవిరిపరమాణువులు రొమ్ముయందుగాని అథవా ఫుప్ఫసములయందు అనగా ప్రాసిరిత్తులయందుగాని లేక ఆమాశయము నందుగాని, చెవి,మెదడునందు చేరి మూడునందు ఒకటిగాగూడియుండును. మరియు ఆరెండురంధ్రముల మార్గమునుండి ముక్కునుండి నోటిఅంతమునందు చేరుచున్నవి. ముక్కుయందు ప్రవేశించుచున్నవి.

—నాశికమునుండి దుర్గంధమువచ్చు వ్యాధిచికిత్స—

ఈవిషయమును నిశ్చయపరచవలెను. అనగా దుర్గంధిత దోషముగల ఆవిరిపరమాణువులు యేఅంగమునుండి బైలుదేరి మెదడునందు చేరుచున్నవో. ఆలోచించి ఆఅంగమునందుండు మలమును తీసివేయవలెను. ఇటుల అంగమునందుండు మలమును తీసినతరువాత వ్యాధి సంబంధముగు మలము శేషించియున్నదో నాసామార్గము మార్పునొందుటకై నిల్చియుండు మలమును సరాబ్ రిహాని ముక్కులో వేయవలెను. మరియు జటామాంసి. తుంగగడ్డలు, అగరు యీవస్తువులు ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా చూర్ణించి ఆచూర్ణమును వకటిగా కలుపుకొని ముక్కులో వూదవలెను. మరియు యీచూర్ణములో సారాయికల్పి వత్తిచేసి నాసామార్గమునందుంచవలెను.

(సూచనీయము) శరాబ్‌గి హాసిచేయు విధానము.

లవంగములు, జాజికాయ, దాల్చినచెక్క, జాపత్రి, అగరు, బార్‌లంగ్, లేక గౌజుబాఁగాని, బాదరంజబోయా, యీవస్తువులు యావత్తు వకసందిలోవేసి దానిముంద్ల ఉశికా అనగా పులుసులోవేసి ఆశిరకా సుగంధము కలుగువరకు యుంచవలెను.

(2) నాసాదుర్గంధ లక్షణములు

మరియు దుర్గంధిక రతూబతు అనగా సీమ మొదటునందుపుట్టును అథవా మొదటుముందుభాగమునందు లేక నాశికము కలిసిస్థానమునందుగాని మలము ఘనీభవించి ఆమలగంధము నాశికమునకు వచ్చుచుండును.

(2) నాసాదుర్గంధ చికిత్స.

మొదటునందుగలమలమును తీసివేయుటకై మలమునుతీసివేయునట్టి మాత్రలు యారజాత్ మాత్రలు యివ్వవలెను. తదుపరి శికింజబీర, బిజూరి, జీంకరి, ఆవాలు, మొదలగువస్తువులు కషాయముకాచి ఆకషాయము పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మొదటు పరిశుభ్రతనొందును. దుర్గంధితచెమ్మను తీసివేయవలెను. తదుపరి జటామాంసి, లవంగములు, గులాబిపూలు, యీమొదలగువస్తువులు, సారాయిలోవేసికాచి పుక్కిలించవలెను. పిమ్మట సుగంధితమగు వస్తువులు యిందుచెప్పబడిన జటామాంసి, మొదలగునవి చూర్ణించి ముక్కులో నూదవలెను.

ముక్కు అనిగిపోవు లక్షణములు.

ఈవ్యాధిలక్షణములు ముక్కు తెగిపోవునట్టి వర్ణనమునందుకూడా చూడవలెను.

ముక్కు అనిగిపోవు చికిత్స.

ముక్కుకొద్దిగా అనిగిపోయినచో లావుగానుండు సలాకును ముక్కులో పక్రివేశపెట్టి యెత్తు మొనగ పల్లములను సరిచేయవలెను. మరియు యిట్టి వైపుకూడా లిన నిజదశయందువచ్చువరకు చేతితో సరిచేయవలె

ను. తరువాత మసాంబరము, అడవిదానిమ్మ వేరుబెరడు. యెండించినది లేతతుమ్మకాయరసము, బాలి తబోలు, యీవస్తువులు మెత్తగానూరి బార్లింగ్ గుజ్జులో వేసి కలిపి కాగితమునకు లేపనముచేసి ముక్కుపై వేయవలెను. ముక్కు విశేషముగా నతికెంబడి ముక్కుయొక్క వ్యాధులోల్యము విరిగిపోయినయెడల వెంటనే శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు యిందుండు మలమును త్రిప్పివేయవలెను.

దీనివలన వాపు భయము కలుగజాలదు. మరియు, మెదడు యొక్క ప్రకృతిని రక్షించుటకై లఘువగు చల్లని లేపనలు తలపై చేయవలెను దీనివలన నొప్పి సమీపమందుండునట్టి కారణమువలన మెదడునందు వ్రణ్ణము సంభవించును. అట్టి స్థితియందు సర్సాంవ్యాధి దశసంభవించును. అప్పుడు మలము క్రిందికి దించవలెను మరియు, మెదడు ప్రకృతి రక్షణమువలన సౌఖ్యంతకలుగును. అప్పుడు ముక్కును చక్కపరచుటకై ఆయుధము దీనిని మిఫ్తాపుర్ రహాం అందురు. యీ ఆయుధమును ముక్కులో ప్రవేశపెట్టి నెమ్మదిగా త్రిప్పవలెను అనగా పై భాగము నతికెంబడిన భాగము నిజదశయందు వచ్చువరకు త్రిప్పవలెనని భావము తదుపరి సన్నని కర్రముక్కలు తీసికొని ఆకర్రపై బట్ట చుట్టి ముక్కురంధ్రములతో సమానముగానుండునటుల వత్తివలె యేర్పరచి పిమ్మట అకాకియా అడవిదానిమ్మ వేరుచెక్క నూరి ఆవత్తిపై లేపనముచేసి ముక్కులో నుంచవలెను. యిటుల వత్తియుంచి పైభాగములను చేతితో సరిచేయవలెను. యిట్లు పైభాగము సరిచేయకున్న యెడల ముక్కు సరిగాయుండదు. మరియు, ముక్కు బాగగువరకు ఆవత్తిని ముక్కులోనే యుంచవలెను. ముక్కు లఘువుగా అనగిపోవు విషయములో తప్పినందు లేపనలుకూడా ముక్కుపై వేయవలెను.

(లాభము) కదాచిత్ చాలాకాలము వరకు ముక్కు వత్తులుంచిన కారణము వలన ముక్కురంధ్రములు బిగిసికొనుటవలన ఉశ్వాసనిశ్వాసములు నడచుటకు న్యాస్యతకలుగును. యీ కారణమువలన

రోగికి కష్టము సంభవించినచో రాగి గొట్టమును గాని లేక సీసపు గొట్టమును గాని చేసి అందుపై గుడ్డ జుట్టి కరిగ్రముక్కకు బదులుగా ముందు వెనుక చెప్పినరీతిగా శల్యభంగమును సమకూర్చునట్టి లేవనలుచేసి ముక్కులోనుంచుట అన్నిటికంటె ఉత్తమమని భావించవలెను. యిట్లు గొట్టము నుంచుటవలన ఉశ్వాసనిశ్వాసములు ఘుపుగా నడుచుచుండును రోగికి యిందువలన యేమి కష్టము కలుగకుండును.

తుమ్ములు విస్తారముగా వచ్చు వ్యాధి లక్షణములు.

దగ్గు ఊపిరితిత్తుకు యెటులపై కారణమగునో అటులనే తుమ్ము మెదడునకు కారణమగునని గ్రహించవలెను. యీ కారణమువలన తుమ్ము మెదడునకు కష్టము కలిగించునట్టి వస్తువులను తీసివేసి మెదడును రక్షించుచున్నది. మరియు, దీని అధిక విశేషత్వము బహుళా విపత్తువులను కలిగించునట్టి కారణమగును. యిందువలననే శరాహ అస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త వచించినదేమనగా తుమ్ము సరిగా వచ్చుటవలన నాసా రక్తమును విశేషముగా పొంగించుచున్నది మిక్కిలి జ్వరములలో మరియు, యిటువంటి వ్యాధులలో తుమ్ములు విశేషముగా కలుగుచున్నవి అనగా శక్తి దుర్బలము నొందుచున్నది. ముఖ్యముగా జుకామ అనగా జలుబువ్యాధి ఆరంభమునందు తుమ్ములు విశేషముగా కలిగి రోగికిహాని కలిగించును. దీనివలన మెదడునందు నీరస్సు సంభవించును. మరియు, మెదడునందు ఉష్ణముగల వానికి తుమ్ములు ఆరోగ్యమగును. మరియు, దీనివలన రొమ్ములోవల మలము విశేషముగా నిండి యుండును. యిట్టిమనుష్యుని ముక్కులోపలనుండి రక్తము విశేషముగా యీ మొదలగు అంగములకు తుమ్ము హానికరమగును గాని తుమ్ములు మూడువిధముల రోగములకు లాభదాయకమగును.

(1) ఏమనుజుని తలయందు కొద్ది ఆవిరిపరమాణువులు లేక వాతముగాని అథవా స్వల్పముగా మలముండునో అట్టివారికి జుకాము అనగా జలుబువ్యాధి అంతమునందు లాభదాయకమగును.

(2) ఏరోగికి మెదడునందు వక్వమై దినములనుండునో అట్టివారికి జూకాము అంతమునందున్న లాభదాయకమగును. యద్యాపి మలము చిక్కగను విశేషముగానుండునో. మరియు వక్వమొందియుండినను అట్టివారికి తుమ్ములు కలిగినను మెదడు బలముగానుండుటకు చిహ్నము లగును. యీకారణమువలన మృత్యువు సమీపించినప్పుడు కలుగనేరదు యెందుకనగా మెదడు దుర్బలముగలదై యుండును.

(3) స్త్రీలు రజస్వలగునట్టి సమయమునందు యెట్లుననగా తుమ్మురజస్సు మరియు నీసిహారకున్న దీనివలన రజస్సు మట్టుకొనియుండును. గాన బైటికివచ్చుటకు సహాయమును జేయుచుండును.

తుమ్ములు విస్తారముగా వచ్చు వ్యాధి చికిత్స.

తుమ్ములు విశేషముగా రానారంభించి వ్యవధి కలుగనియ్యకుండినయెడల యిట్టిస్థితియందు తుమ్ములను ఆపవలసివచ్చినయెడల సుగంధముగు గుల్‌రోగన్ మరియు అమ్లుసేదనము యొక్క తైలములను ముక్కుదూలముపై లేపనముచేయవలెను. ఈతైలములను నశ్యముచేయవలెను. మరియు ఘృతక్షీరముగు యవాగులు, గంజులు, జావలు, యిప్పించవలె. తలగడ వెచ్చచేసి ముచ్చనగుంట క్రిందనుంచవలెను. మరియు గోరువెచ్చని మంచినీళ్ళతో తలకు కావడము చేయవలెను. మరియు వెచ్చనినూనె చెవిలో పోయవలెను. ముక్కుపై కూడా లేపనముచేయవలెను. మరియు కాళ్ళు, చేతులు, మూడు, కండ్లు, మర్ధించవలెను. రోగికి శయ్యపై పత్తిగిలిపరుండునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. మరియు చింత ప్రవేశించుటయందు సంతోషించునటుల చేయవలెను. సేవు, అనగా సస్‌పతి వాసనచూచుట యీమొదలగునవి తుమ్ములు ఆపుటకు సహాయమగుచున్నవి. మరియు పొగ, దుమ్ము, అన్యవస్తువులు అనగా తుమ్ముకలిగించునట్టి వస్తువులతో జాగ్రతవహించుట వుచితమగును.

(సూచనీయము) చంటిబిడ్డలకు తుమ్ములువచ్చుచుండిన మేక గురదాలు అనగా కందనకాయలు నిప్పుమీద నునిచి కాల్చి నీరు స

వించ నారంభించినచో తీసి పిల్లవానిముక్కులో మర్దించవలెను. అథవా అనిల్లుపిండి ముక్కులో పోయవలెను.

ముక్కు వాచుటకు లక్షణములు.

ముక్కు వాచుటకు మూడుకారణములు గలవు. (1) మిక్కిలి ఉష్ణము, జ్వరము, మొహర్రకా, అనగా పిత్తజ్వరము దీనివలన నరములలో వలయున్న హృదయము పిత్తాశయమునకు సమీపమునందు కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధులలో నాసావాపు వుత్పన్నమగుచున్నది.

(2) ముక్కువాపు లక్షణములు.

విశేషముగా ముక్కు చెమ్మను శుష్కత్వము ఆర్పివేయుచున్నది. అనగా క్షయ, సంబంధమగు జ్వరముయొక్క వుష్ణము ముఖ్యఅంగములలో అనగా హృదయము, పిత్తకోశము, మెదడు మొదలగువాని సంబంధమగు అంగములను శుష్కింపజేసి అటుపిమ్మట నాశికమునందు వాపు కలిగించును.

(3) ముక్కువాపు లక్షణములు.

జిగురు గలదోషము ముక్కులో భాగమునందు నిలిచి ఆస్థలము గాలిమార్గమగుటవలన యెండిపోయి మార్గమును బంధించివేయును కాబట్టి మార్గము మూసికొనిపోవుటవలన మెదడునుండి దిగునట్టి చెమ్మ ముక్కునందు చెమ్మ కలిగించుచున్నది. యీచెమ్మ యిటుల రాజాలకపోవుటవలన వాపు కలుగుచున్నది.

ముక్కువాపు చికిత్స

ఈరోగకారణము వుష్ణమైనచో చల్లని ఔషధములు యివ్వవలెను. మరియు చల్లనితైలములతో నశ్యముచేయవలెను. గురుకరమగు లఘువగు లేపనలు, చల్లనిసేవనలు, చల్లని చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములు యిప్పించవలెను.

మరియు యీరోగకారణము శుష్కత్వమైనచో చెమ్మను కలిగించుటకు చెమ్మగలఔషధములను వుపయోగించవలెను. మరియు చ

ప్పును కలిగించునట్టి తైలములను నశ్యముచేయవలెను. చనుబాలతో నొసలు కడుగవలెను. మరియు రోగము నాసామార్గమునందు దోషము నిలిచిపోవుటవలన కలిగినచో తైలములు రసములున్ను వుపయోగించుట వలన చెమ్మను కలిగించునట్టి పదార్థములు పానముచేయుటవలన దోషమునకు మృదుత్వము కలిగించును. అప్పుడు వుక్తదోషమునందు వెడలించునట్టి శక్తి కలిగినచో తిరిగి వుక్కిలింతలు గండూషములు, కావడములు, చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను సువాసనచూపించుటవల న అనగా వెన్నతో లేక తైలము మొదలగువానితో మలమును తీసివేయవలెను.

నాశికము దురదవేయు లక్షణములు

ముక్కు దురదవేయుటకు రెండు భేదములుగలవు (బి) చల్లనిగాలి ముక్కునందుప్రవేశించి ముక్కు మెదడునందు తీక్ష్ణత్వము మంట సంభవించును. కండ్లవెంబడి నీరు స్రవించనారంభించును, కండ్లవెంట నీరు స్రవించుటకు కారణము మంటవలన, తీక్ష్ణత్వమువలన నీరు స్రవించుటకు కారణమగును మెదడునందు ఉష్ణము సంభవించి రతూబతు అనగా నీరు ఉష్ణప్రకోపమునొంది నీళ్ళలో కలిసి వెళ్ళుచున్నది కాబట్టి చల్లనిగాలి ముక్కులో ప్రవేశించుటవలన ఆనమయమునందు దురద కలుగుచున్నది. అప్పుడు తీక్ష్ణకోపము మెదడుయొక్క పొరలో ఘనీభవించుచున్నది. మరియు, తీక్ష్ణమగు ఆవిరి పరమాణువులు అందుండి నాసామార్గమునుండి బైటికి వెడలుచున్నవి. తిరిగి చల్లనిగాలి ముక్కులోప్రవేశించినచో యీకారణమువలన గాలివలన కలుగు జలుబు ఆపరమాణువులను ముక్కులోనే నిలుచునటుల ఆటంకపరచుచున్నది యిందువలన విశేషముగా మంటకలుగును ఒకప్పుడు మలము మెదడునందు వుత్పన్నము కానేరదు గాని వేరు స్థలమునందు వుత్పన్నమగును అచ్చటనుండి ఆవిరి పరమాణువులు మెక్కి పైన చెప్పినరీతిగా ముక్కును దురదను కలిగించుచున్నవి.

నాసార్బుద చికిత్స

భోజనపానాదులతో మెదడుయొక్కయు, శరీరముయొక్క ప్రకృతిని కాపాడవలెను. మరియు, ఆరోగమును తొలగించునట్టి ఔషధములతో దోషమును తీసివేయవలెను. దోషము నశింపజేసిన తదుపరి చందనము, పన్నీరు గుల్ రోగన్ బొరసీకాలో నెక్కి కలిపి వాసనచూచు చుండవలెను. మరియు, యీ రోగియొక్క శరీరమునుండి, అవిరి పరమాణువులు మెదడుపై పునరు మొక్కినచో ధనియాలతో చేసిన అనగా ఇత్రిఫల్ కస్నీజ్ అన్నిటికంటె లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

ముక్కుదూరద లక్షణములు.

నాసాదురద చల్లనిగాలి ప్రవేశించుటవలన తగ్గజాలదు. తీవ్రముగు నజలా మరియు తీవ్రమగు జలుబు జనించును. అథవా గుల్లలు లేక నాసారక్తస్రవము పుట్టియుండుటకున్న స్ఫోటకమువచ్చుటకు కారణమగును. మరియు యీకారణములు దూరమగుటన వ్యాధులు కలుగకుండునట్లు ఆపివేయును. గాన యీలక్షణములు అనుసారముగా మహాయములను చేయవలెను. మరియు నాసాభిరస్రవము కలుగుటకు చిహ్నములు ముఖము యెర్రగాయుండుట గండస్థలముల యెర్రబడుట తేజస్సు కనుపించుట ఇటుల కనుపించినవెంటనే ప్రతీకారము సత్వరము చేయించవలెను.

నాసారంధ్రమునందు యిరికిన వస్తువులను తీసివేయు క్రమము.

నాశికారంధ్రమునందు యేదైనదూరి అన్పటికే యిటన్నచో దీనిని తీసి వేయునట్టి వుపాయము అనగా తుమ్ములు కలిగించునట్టి వస్తువులు నకచికిని, తెల్లకటుకరోహిణి, మిరియాలు జుసన్న, ఆవాలు, యీమొదలగువానిని చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి నోటియందు ముక్కులో ప్రవేశపెట్టవలెను. లేక గొట్టముతో వూదవలెను. రెండవముక్కు బిగబట్టి నోటినుండి శ్వాసపీల్చనియ్యక ఇట్టి తుమ్ము రానారంభించినచో ఆవెంటనే ముక్కుయందుండు వస్తువు వూడిపోవును.

మరియు అడవిపొదినా, అక్కలకఱ్ఱి, మాసాంబరము, యీ మొదలగు వస్తువులు కూడా కుస్మ్నాను కలిగించును. కుస్మ్నాను కలిగించవలసివచ్చినచో వృష్ణప్రకృతిగలవారికి యీవస్తువు లుపయోగించకూడదు.

(సూచనీయము) బహుదా సజాల, జూకాము, మొదలగువానిని, వర్ణించుట యీస్థానమునందు యోగ్యముగానుండునుగాని నహీరాఅజ్ బాబ్ అను గ్రంథకర్తయొక్క సమ్మతి అనుసారముగా శిరోరోగపరికరణమునందు ఇఖ్తిలాజ్ అనగా అంగములు అదరుట ఫాలిజ్ అనగా వాతము చెడుటయొక్క తరువాత వర్ణించబడెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్ఛాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర „వైద్యభూషణ” బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్వజ్జన
విధేయ రహమతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
„తిబ్బెఅక్బర్ షాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు
నానారోగాధ్యాయము సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరెషాహి

ఆరవ అధ్యాయము.

జిహ్వారోగ లక్షణములు.

మఖము—జిహ్వారోగ వివరములు.

ఇందు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా వర్ణించబడును. మరియు, మాఖమురొక్క- మార్గము భోజన అంగములలోనుండి ముఖ్యమగు ప్రధానఅంగము ఇది తెల్లనిమాంసము మరియు, నరాయిరాగ అనగా హృదయసంబంధమగు నరములు. మరియు, అబుర్వా అనగా పిత్తకోశసంబంధమగు జీవనరములు గట్టి ఝిల్లి నరములతో యేర్పడినది. మరియు, హృదయనరముల కర్తకారణముతో యిందు మెరుపురంగుగలదు. మరియు, నాలుక మూలమునందు ఒకమాంసపు గంధిగలదు. ఇందుండి జిగురు సంబంధమగు నీరు వెడలుచున్నది. నిది నాలుకకు చెమ్మకలిగించి భోజనపదార్థములతో చేరుచున్నది. యెదాపి జిహ్వకు రెండు మార్గములుగలవు. యీ కారణమువలన ఒకపొరలోపల ఒకటి ప్రత్యేకముగా కనుపించుచున్నది. నాలుకవలన మనుష్యుని మనస్సులోని సంగతులు తెలిసికొనుట యిది ముఖ్యముగానున్నది. యీ ప్రకృతపరము వలన పిశధపడగలదు. నాలుకయందు షడ్రుచులను గ్రహించుజ్ఞానములున్న వారికి మెలిమిచు జ్ఞానసంబంధమగుజీవనరములుగలవు. గనుకనే మాట్లాడుటకు నాలుక ఆధారమగుచున్నది. దీనిని వాగింద్రియమని పిలువబడుచున్నది.

నాలుక అవయవములు చూపు చిత్రపటము.

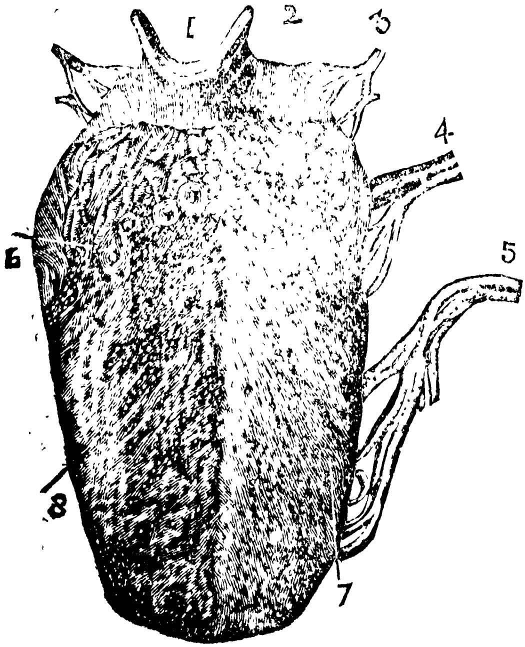

(1) నాలుకమూలము నిది గొంతుపీకెను ఆక్రమించి యుండును. (2) నాలుకయందు రుచిబుట్టించు జీవనరము నిది మెదడు నుండి నాలుకయందు ప్రవేశించియుండును (3) హృదయముసంబంధముగు నరాయూర్ అను జీవనరము నాలుకయొక్క [illegible] నార్థము హృదయము[illegible]డి రక్త[illegible] [illegible]చుండును. (4) అబుర్ వా అనగా పిత్తకోశమునుండి బైలువెడలిన జీవనరము (5) నాలుకను నానావిధములుగా తిరుగునటుల చేయునట్టి కండరము. (6) వాక్కును స్ఫుటత్వము నొందించు జీవనరము దీని స్థానము నిది మెదడునుండి పుత్పన్నమై హృదయమువరకు అల్లుకొని యున్నది. 7—8 నాలుకకు ఆరోగ్యకరుండునటుల యుల్లవ్వాకు చెమ్మగ ఉత్పన్నము చేయునట్టి నర[illegible]కూటము. ఈ నీరు ఆహారరసముతో మిశ్రమగును నిది కూడా ఆహారమునకు పాచనము చేయునట్టి ద్రవమని గ్రహించవలెను

జిహ్వావాపు లక్షణములు

నాలుకవాపు నాలుగు భేదములుగానుండును (1) యీవాపు రక్తకారణమువలన కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు నాలుక యెర్రగానుండుట, నీలిరంగు, నొప్పి, లాగుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును వుమ్మి కొద్దికొద్దిగా వెడలుచుండును.

(1) జిహ్వవాపు చికిత్స

శిరావేదనముచేసి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, యోగ్యమగు కషాయములు కిసాదా శరీరమును మృధుపరచవలెను. మరియు, నాలుక వాపు విశేషముగుటవలన కంఠమార్గము బంధించబడి యేవస్తువులోపల దిగక యుండినచో శరీరమును చక్కగా మృధుత్వము నొందించుటకై వస్తిని ప్రయోగించవలెను. మరియు, శరీరమును మృధుత్వము నొందించుటకు మలమును వెడలించుటకు కావాలు, కాశిని కామంచిరసము తీసికొనవలెను. యిటువనే అజీర్ణమును కలిగించునట్టి చల్లని ప్రకృతిగల వస్తువుల కషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మరియు యీ వస్తువులరసమునందు బట్టతడిపి నాలుకపై నుంచవలెను. మరియు ఆరంభసమయము వ్యాతీతమైనచో కాకనజ్ రసము, క్యాబేజి రసము, అవిసి గింజలపిండిలో కలిపి వుపయోగించవలెను. మరియు, వ్యాధి హెచ్చుచుండిన బాబూనా, అకలీలుల్ మలికు, మరియు, బనప్షా మొదలగు కషాయములయందు రేలకాయరసము కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, భోజనములు షర్బతులతో రక్తమును కాపాడుచుండవలెను.

(2) నాలుకవాపు లక్షణములు

పిత్తకారణమువలన కలుచున్నది. దీని చిహ్నములు నాలుక పచ్చగానుండుట మాట విశేషముగానుండుట ఒకప్పుడు నాలుక యావత్తుగుల్లలు లేచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

నాలుకవాపు చికిత్స

రక్తజదోషముయందు చెప్పబడినవస్తువులను పిత్తజరోగమునందుకూడా వుపయోగించవలెను గాని యీ రోగమునందు శిరావేదనము ప్రయోజనముకాదు. యెందుకనగా రక్తముయొక్క కారణము వలన పిత్తముయొక్క తేజస్సును అణచివేయును. మరియు, దీనిని తీసివేయుటవలన పిత్తముయొక్క తేజస్సుమింటవిశేషముగా హెచ్చిపోవును.

(3) నాలుకవాపు లక్షణములు.

రక్తము కఫము కారణమువలన కలిగినచో దీనిచిహ్నములు నాలుకయందు తెల్లని రంగుకలిగి యుండుట.

(3) నాలుకవాపు చికిత్స.

లఘువగు కషాయములతో వస్తిఖర్మచేసి శరీరమును మృదుత్వ మొందించవలెను. తరువాత మలమును వెడలించవలెను. మలము వెడలినతరువాత యూరజ్ఫైకర అను ఔషధమును పుక్కిలించవలెను. మరియు కేవలము తేనె శాదరాసితో యారజ్ కలిపి నాలుకపై మర్దించవలెను మరియు హజ్రజూకారితూస్ మరియు పలీసా మరియు సంజీర్నయా మర్దించుటకూడా విశేషగుణమును కలిగించును.

(4) నాలుకవాపు లక్షణములు.

వాతకారణమువలన ఈవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు జిహ్వయందు నల్లనిరంగు కలుగుట, నాలుకయొక్క చర్మము శుష్కత్వమొందుట, నోటియందు బహుస్వల్పముగా, జిగురుగా నుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(4) నాలుకవాపు చికిత్స.

మలమును వెడలించుటకై పాదితీగె కషాయమును ఉపయోగించవలెను. మలము వెడలినతరువాత అంజూరపండ్లు, మెంతులు ఈ రెండున్ను అవిశవిత్తులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి బనప్షాతైలము, తేనె, రేలకాయగుజ్జు కషాయము యీ మొదలగునవి యేకముగా కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు ఏచ్చికాహాలువిత్తులు కాసిని, వచ్చిధనియాలునూరి రసముపిండి ఆరనము మొదలగునవి నోటిలోపట్టించి వుంచవలెను. దీనివలన పూష్ణకరమగు ఔషధములు లేపనము చేయుటవలన మలముయొక్క తీక్ష్ణత్వము హెచ్చజాలదు. వాపుకూడా కరిగిపోవును.

(సూచనీయము) విషసంబంధమగు ఔషధసేవనచేయుట, నల్లమందు మొదలగు *పితిృయును వదలివేయుట వుచితమగును. ఈదుష్ట ప్రకృతివలన వాపుసంప్రాప్తమైనచో దీనిని అటులనే సహాయమును చేయవలెను. దీనికారణము యెటులుండునో అటులనే చికిత్సచేయుట వుచితమని గ్రహించవలెను. అనగా రక్తసంబంధమగు కారణమువలన కలిగినచో శిరావేదనము చేయువలెను. మరియు పచ్చిబార్‌తంగ్ యొక్కరసము, శిరకా, పన్నీరుతో పుక్కిలించవలెను. మరియు, బాదంనూనె, కలువపూలతైలము, కర్పూరము ఈమొదలగునవి నోటియందుంచవలెను. యిటులనే కారణానుసారముగా గుణకరమగు వస్తువులతో చికిత్స చేయవచ్చును.

మరియు దుష్టప్రకృతి సామాన్యముగానుండిన ఈవ్యాధియందు మలమును వెడలించుట అనావశ్యకము గాన కేవలము ప్రకృతిని సమానముగా నుంచుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

అరుచిరోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి రెండుభేదములుగా నుండును. (1) యిందు నోటిరుచి బొత్తిగా నశించిపోవును. నిది యెటులనగా రుచిబొత్తిగా తెలియకుండుట, మరియు నోటిరుచి చెడుట, యెల్లప్పుడు సమానముగానుండుట అనగా రోగి జలుబునుగాని వుష్ణమునుగాని గ్రహించలేకపోవుట అనగా వస్తువును గ్రహించునట్టి జ్ఞానశక్తియందు మార్పుకలుగుచున్నది. మరియు శీతము, వుష్ణముయొక్క సంబంధము జ్ఞానశక్తి మూట్టుకొనినవెంటనే యున్నది. మృదుజ్ఞానము గల జీవనరము నాలుకపై పరచబడియున్నది.

*పిత్రి, కుంభికా, ఒకభేదముకలదు. నిది అన్నిటికంటె క్రూరమైనది. ఈవ్యాధి నాలుకపై వాపువలన వుబ్బిపోవును. మరియు దీనిచికిత్స ఈపుస్తకముయొక్క అంతమందు విషఅధ్యాయములో వర్ణించబడును. మరియు పితిృసమారూక అను యీవ్యాధులకు వైద్యులు కులాహాయరాం అనుచున్నారు. దీనిని కుంభి అందురు. ఈవ్యాధిభేదములు అనేకములు గలవు. అన్నిటిలో పిత్రి, కుంభి మిక్కిలి క్రూరమైనది.

గాన యిందుమలినముగల రతూబతు అనగా నీరు ఘనీభవించినవో ఈ జీవనరము దానిని పీల్చివేయును. మలినమును చేరుట, మరియు రుచిని గ్రహించునట్టిశక్తి ప్రవేశించునట్టి మార్గము బిగిసిపోవును. మరియు, ఈనరముయొక్క చెమ్మను పానముచేయును. మరియు పానముచేయుక పోవుటవలన చెమ్మతో కూడినవాపును పుట్టించును. నాలుక బిగుతవ్వుటయందు భేదమేర్పడును.

—అరుచి చికిత్స.—

వేళ్ళకషాయమును పానముచేయవలెను. దీనివలన మలము మృదుత్వమునొంది పక్వమగును. తరువాత యారజ్ పైకరా మరియు కాకియామాత్రిలు ప్రయోగించి మెదడును శుభ్రతనొందించవలెను. ఇటులనే అక్కలకర్ర, అడవిదాల్చిన, ఆవాలు మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముగాచి పుక్కిలించవలెను ఇంతప్రుష్ణకరమగు వస్తువులను ప్రయోగించుట యెందుకనగా ప్రకృతియందు ఉష్ణములేని కారణముచేత అని గ్రహించవలెను. ప్రకృతియందు ఉష్ణమున్న మెదడుల అడవినీరుల్లి రసముతో చేయబడిన శికంజబీన్ మాదీఫలరసములో కలిపిగాని తేకరిబాస్, గులాబిపూలు రసములో వేసిగాని మాదిఫలరసము అథవా తరువాతి, కలిపి పుక్కిలించవలెను.

—(2) అరుచి లక్షణములు.—

ఈవ్యాధియందు రుచి నష్టమగుచుండును. అనగా రుచిమారిపోవును. మరియు రుచిని గ్రహించునట్టిశక్తియొక్క దశ మారుట రెండువిధములుగానుండును. (1) యెన్నివిధముల రుచులున్నవో అట్టివస్తువులను రుచిచూడగానే నాలుక యావస్తువుల రుచులలోనుండి యేదో రుచిగానున్నటుల కనుపించును. (2) మరియు యేవస్తువును తినినను యావస్తువుయొక్క రుచికి విరుద్ధముగా వేరు రుచితోచుచుండుట మరియు మొదటివిధమగు రోగమునందు బలముగల కారణముగలదని గ్రహించవలెను. మరియు రెండవవిధమగు రోగము దుర్బలముగా నున్నదని గ్రహిం

చవలెను. యెటులనగా కారణము బలముగలదైనచో రుచిని గ్రహించునట్టిశక్తి యొక్కదశ యెల్లప్పుడు రుచిని తెలిసికొనును. మరియు రోగము దుర్బలమైనచో వస్తువుయొక్క రుచిని గ్రహించజాలదు. మరియు యేవస్తువునైనను రుచికొరకు వుపయోగించవలసిన కారణమువలన అవగా రుచిచూచునట్టి సమయమునందు ప్రకృతియొక్క రుచియందు రుచిని గ్రహించునట్టిశక్తి లయమగుచున్నది. ఇట్టి కారణము యీదోషము యీరోగముయొక్క కారణమువలన ఆరోగి నాలుకయొక్క భాగముయందు పరిష్కృతముగా యున్నదిగాన దీనికి తప్ప రెండవవస్తువుయొక్క రుచి గ్రహించజాలకుండును. ఇట్టిరోగ కారణము పిత్తమై బలముగలదైనచో నోరు యెల్లప్పుడు చేదుగానుండును. మరియు దుర్బలముగలదైనచో నోరుచేదుగానుండదు ఇట్టిస్థితియందు యేవస్తువునైనను తినినను కేవలము రుచి చూచినను అనస్తువు తియ్యగా నుండును. ఇటులనే రెండవభేదమునందుకూడా గ్రహించవలెను. నోటిరుచి యెటులనుండునో దీనికారణము భేదమును గ్రహించవచ్చును. అనగా చేదుగానుండుట పిత్తకారణమును చూపుచున్నది. తియ్యగానుండుట రక్తము అథవా కఫమువలన కలుగునని తెలుపుచున్నది. నోరు పుల్లగానుండుట, పుల్లని కఫమును అథవా వాతమును చూపుచున్నది. నోరుప్పగానుండుట వుప్పని కఫమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

అరుచి చికిత్స

ఈరోగము మలము అధికమైనకారణమువలన కలిగినచో ఆయా దోషానుసారముగా శరీరమునుండి మలమును తీసివేయవలెను. మలము వెడలిన తదుపరి మొదడు, నాలుక, నోరు, యీమొదలగు అంగములు పరిశుభ్రతనొందించుటకై యిట్టి వస్తువులతో కషాయముకాది పుక్కిలించుచుండుట వుచితమగును.

నాలుక భారముగానుండు లక్షణములు.

ఈరోగమునందు మాట్లాడుటకు భేదమేర్పడుచుండును. మాట్లా

డుటలో శబ్దవుచ్చారణము సరిగా తెలియకుండును, యీరోగకార ణములనుబట్టి యెనిమిది విధములుగా నుండును.

(1) నాలుకతంతువులయందు దుష్టప్రకృతి మిక్కిలి వుష్ణముగా నుండును. యిది నాలుకయొక్క చెమ్మను ఆర్పివేయుచుండును. మలము ను విశేషముగా వెడలించునట్టి కారణమువలన నాలుకయందు బిగింపు పీకు తటస్థించును. అట్టిస్థితియందు మాట్లాడునట్టి శబ్దములను స్థిరముగా వుచ్చరించజాలకుండును మరియు నాలుక విస్తీర్ణమునందు సమానము గాయుండినచో వుచ్చారణ సవ్యముగానుండును. మరియు ఈవ్యాధి చిహ్నములు నాలుక పలచనై బిగిసిపోవును. తీవ్రజ్వరము కలిగి యుండ వలెను. ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగినప్పుడు శబ్దము వుచ్చరించ గలుగును.

(1) నాలుకభారము చికిత్స.

బహుశా యీవ్యాధి కుదురుట అసంభవము. యెట్లనగా మలము వెడలుటవలన వుత్పన్నమగునట్టి బిగింపువ్యాధియందు వర్ణించి యున్నది. మరియు రోగికి విసత్తునందు తెచ్చిపెట్టునట్టి కారణమువలన వుదితమగును. అనగా చెమ్మనుకలిగించునట్టి వస్తువులను అనగా బనప్షాతైలము, సొరగింజలతైలము, తియ్యని బాదంనూనె, దూలగొండి గింజలపప్పు, బెడానాలు, ఖర్బూజగింజలుగుజ్జు, కోడి తేర, బాతుక్రొవ్వు మొదలగునవి వుపయోగించవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి వుత్తవస్తువులు ఉపయోగించుక్రమము, అనగా గండూషముచేయుట నోటిలో పట్టుకొని వుక్కిలించుట, మరియు తలపై కావడముచేయువ లెను. మరియు మెడకొంకులపైన చెవిమూలములయందు మర్దన చేయవలెను.

(2) నాలుకభారము లక్షణములు.

అర్ధాంగవాతము, పక్షవాతము, నరములు పటుత్వముతప్పుట, ముఖ్యముగా నాలుకయందు కలుగగలదు. మరియు యీవిధమగు రో

గచిన్నములు అనగా యేయింగములయందుజ్ఞానశక్తియొక్కగతి మెదడు నుండి వచ్చుచున్నదో వాటిఇంద్రియముల గతిని రోగము అనగా ఆరోగ్యముగా నుండును. యెటులననగా రోగము కేవలము నాలుకయందు మాత్రమే కలుగుచున్నది.

(౨) నాలుకభారము చికిత్స

మొదటనుండి మలమును ముందుగా తీసివేయవలెను పిప్పలి మిరియాలు, నవాసాగరము, ఆవాలు, అక్కలకర్ర, శాతరాశిఆకు, బూరెఇరమని, వుప్పు, యీ వస్తువులను నాలుకపై చక్కగా మర్దించ వలెను. మరియు, యీవస్తువులను కషాయముగాచి పుక్కిలించవలెను. రెండువైపులు చెంపలపై చెవులమూలములయందు రక్తమువేయవలెను.

(౩) నాలుకభారము లక్షణములు

మెదడుయొక్క సంయోగమువలన నాలుక బిగువు తగ్గిపోవును. దీని చిహ్నములు అనగా యింద్రియములు చెడిపోవుట గతియందు ఆలస్యము సంభవించుట నాలుక వ్రేలబడుట, చొల్లుకారుట, మరియు నాలుక మిక్కిలి బిగువు తప్పి వ్రేలబడుటవలన రోగి మాట్లాడజాలకుండుట మరియు, నాలుక వ్రేలబడుట తక్కువగానుండిన భేదాభేదములుగా మాట్లాడుట అనగా తెలియనిమాటలు మాట్లాడుట నాలుకయందు లఘుత్వమేర్పడుట మొదలగు లక్షణములు కలుగును.

(౩) నాలుకభారము చికిత్స

మరియు, అర్ధాంగవాతము పక్షవాతములయందుపయోగించు ఔషధములను యీ వ్యాధియందుకూడా వుపయోగించవలెను. మరియు, గుణకరమగు ఔషధములను నాలుకపై మర్దించవలెను. మరియు, కషాయములతో పుక్కిలించవలెను.

(4) నాలుకభారము లక్షణములు

చిక్కని తడి నాలుకపై ఘనీభవించి పీసు తటస్థించును. దీని కారణము బరువగుట మరియు, అవశ్యకతానుసారముగా శతిసత్వముగా

నాలుక కదలించుచుండుట. మరియు, నాలుక క్రిందివైపు కదలించుటకు నిష్ప్రయోజనముగానుండుట యెందుకనగా దీని నిజములినము, మలముయొక్క ఆవిరితో హెచ్చిపోయినది కాబట్టి ప్రయోజనీయగతి వలన బధించబడుచున్నది. మరియు, లాగుట తయొక్క నిజదశవైపు కలుగుట దీని చిహ్నములు అనగా నాలుక లావుగను చిన్నదిగానుండుట పొందగును. మరియు, ఉష్ణ త్రిస్తంభమునందు గల్లక్రిందుగా కలిగినచో దీని లక్షణములు నాలుకపెద్దదై పొడవుగా పెరుగును.

(4) నాలుకభారము చికిత్స

ముందుగా మెదడునుండి మలమును యారజాత్ మాత్రలున్న పుక్కిలింతలు గండూషములు యిత్యాది వుపాయముల ద్వారా మలమును పక్వింపచేసి తదుపరి సోయిగింజలతైలము బాబూనా తైలము పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము వెడలిపోవును. మరియు, అంగము మృదుత్వమునొందును. యిటులనే తలవెనుక మాచ్చనగుంటలో అనగా నాలుక గతికలిగించునట్టి జీవనరము బైలువెడలుచున్నదో దానిపై ప్రష్టోదకముతో కాపడముచేయవలెను. దీని వలన జీవనరములు మృదుత్వము నొందును. మరియు, మెడమునందు చెమ్మ కలిగించి మలమును తీసివేయుటకు యోగ్యముగా నుండునటుల చేయవలెను. తదుపరి ఆలుబకరా గింజలతైలము నాలుకపై గండూషముచేసి, నోటిలో నుంచవలెను దీని వలన మలము ఆఅంగమునుండి వెడలిపోవును.

(5) వ. నాలుక భారమగుటకు లక్షణములు

నాలుక మందమగుట, మాటలో భేదముకలుగుట మొదలగు లక్షణములతోగూడి సర్సాంవ్యాధివెనుక అనగా సర్సాందశ సంభవించినప్పుడు ఉత్పన్నమగును. మరియు మెడమునందు వాపుకలిగిన తదుపరి కలుగుటకు కారణమేమనగా మెదడునుండి బహిరాన్ అనగా రోగ సంధియందు జీవనరములపైవు దిగునట్టిదగును.

(5) వ. నాలుకబరువు చికిత్స.

ఈరోగము బహుదినములు గడిచినచో చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదు. హకీమురాజీగారు పాకరాఅను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రింది అంశములను చెప్పిరి. అనగా యీరోగము స్వల్పకాలము నుండి యున్నదై విశేషకాలము వ్యతీతముకానిచో చిక్కని మలమును తీయునట్టి వస్తువులు నాలుకపై మర్దించవలెను. అనగా చేదుపుచ్చకాయ క్షారము, నవాసాగరము మొదలగునవి.

(6) నాలుకబరువు లక్షణములు.

నాలుక క్రిందనుండునట్టి నాలుక బంధనము చిన్నదగుటవలన నాలుక బరువగును. యీబంధనము జన్మనుండియే చిన్నదగును. లేక అచ్చట గాయమై ఆగాయమునుమాని చిన్నదగును. మరియు ఒకప్పుడు బంధనము నాలుకప్రక్క అంటియుండును. మరియు దీనిమొదలు నాలుక చివరవరకు అంటుకొని నాలుకచివర ఖాళీలేకుండును. ఒకప్పుడు నాలుక చివరవరకు వ్యాపించక ఖాళీకలిగియున్నను నాలుకసరిగా ఆడజాలకుండును. నాలుక ముఖమునుండి బైటికిరాజాలదు, మరియు తిరిగి అంగిలివరకు ప్రవేశించజాలదు. అంతవరకు ప్రయోజనానుసారముగా మాటలాడుట కష్టము.

(6) నాలుకబరువు చికిత్స.

వృక్తబంధనమును కొద్దిగా వెడల్పులో శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. శస్త్రకర్మ చేయుటయందు మిక్కిలి సావధానముగా యుండవలెను. అనగా విశేషముగా తెగకూడదు. యెటులననగా విశేషముగా తెగి హృదయనరము ప్రేలినచో రక్తమును ఆపుటకు మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. బంధనము తీసివేయుటవలన కేవలము నాలుక నోటిలోనుండి బైటికి రాగలదు. తిరిగి అంగిలివరకు ప్రవేశించగలదు. నాలుకను తీయుటకు యింతేవిశేషము. నాలుక అంటును తీసివేయవలెను. రక్తమును ఆపుటకై పటికనూరిగాని లేక రక్తమును కట్టించునట్టి ఇతర వస్తువులుగాని నూరి అందుపై చల్లవలెను.

(7) నాలుకబరువు లక్షణములు

కఠినమగు వాపుయొక్క కారణమువలన నాలుకయందు మాంధగతి తటస్థించును. మరియు ఆరంభమునందుగాని లేక అంతమునందుగాని కఠినత్వము నొందును. ఒకానొకప్పుడు గాయము కలిసినచో ఆ స్థలమునందు బంధనమేర్పడును. యీకారణములవలన నాలుక బరువు కలుగును.

(7) నాలుకబరువు చికిత్స.

కఠినత్వమును బంధనమును మెత్తపరచుటకై గింజలజిగుర్లు తైలములు క్రొవ్వులు లేపనము చేయవలెను.

(8) నాలుకబరువు లక్షణములు.

నాలుకచాచుటకు కదలించుటకు శక్తికలిగించునట్టి జీవనరము తలవెనుక దెబ్బతగులుట, అదరుటవలన తెగిపోవును. ఈకారణమువలన నాలుకబరువగును. ఎందువల్లననగా ఆనరము తిరిగి అంటుకొనజాలకుండినచో యీరోగమునకు చికిత్స అసాధ్యమగును.

:నాలుక పెద్దదగుటకు కారణములు:

నాలుకనోటిలో యిముడుటకు వీలులేనంత పెద్దదగునని గ్రహించవలెను. మరియు నోటిలోనుండి నాలుక బైటికివెడలివచ్చును. ఇందువలననే దీనిపేరు అదలావుల్ లిసా అనిపెట్టబడెను. ఈరోగకారణము మలమువలన కలుగు చెమ్మవలన కలుగుచున్నది. మరియు యీచెమ్మ తలనుండి నాలుకపైవు దిగుచుండును. మరియు నాలుకభాగములుదీనిని గ్రహించుచున్నవి.

నాలుకపెద్దదగుటకు చికిత్స.

నాలుకయందు వుష్ణచిహ్నములు కలిగియున్నచో నాలుకభాగములు చెమ్మను గ్రహించివేసినను రక్తము నీలిరంగుగా నున్నచో ముందుగా శిరావేదనము చేయవలెను. తదుపరి పుల్లనిపెరుగు, నిమ్మకాయకు

లును, మరియు యితరములగు మలమును వెడలించునట్టి వస్తువులు అనగా పుల్లదానిమ్మకాయ మొదలగునవి నాలుకపై మర్ధించవలెను. మరియు వ్రణము లేనిచో నాలుక దిమ్మను గ్రహించియున్న మొదల కఫము వలచనైనచో యూరిజాత్ వుపయోగించి మలమును వెడలింప జేయవలెను. తరువాత వుప్పు, శిరకా, శొంఠి, అధవా నవాసారము యీా మొదలగువానిని శిరకాలోగాని అధవా రిజన్ అనగా పాలను విరిచిన నీళ్ళు కలిపిగాని నాలుకపై మర్ధించవలెను. మరియు మజ్జిగకాది కొంచెము వుప్పుకలిపి యెండలోనుంచి యెండించిమిక్కిలి పులువుకలిగినచో దీనిని మసల్ అందురు. మెజీగా, పాలునుండి నీళ్ళుతీయుటకు అర్ధము. దీనిని వండి చిక్కగా చేసిన నిది శుష్కత్వము దిమ్మగల స్వభావికము గలదగును.

నాలుక బిగుతగ్గుట అనగా సమ్చవడు లక్షణములు.

నాలుగవబరువగు అధ్యాయమునందు విశేషముగా బిగుతప్పుటను గురించి వర్ణించియున్నాను. గాన యేదైన బాధకారణమువలన వేరు అధ్యాయమునందు వర్ణించబడును.

నాలుక బిగు తగ్గుటకు చికిత్స.

గడ్డముక్రింద జగలు కొమ్ములను అంటించి రక్తము తీసివేయవలెను. లేదా కత్తితో గంట్లువేయవలెను. మరియు ఆనాలు. తేనె, కషాయముకాది వుక్కిలించవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు నాలుకక్రింద తంతువులను ఛేదించిరక్తము తీయునట్టి అవసరము కలుగుచున్నది.

నాలుకక్రింద మాంసము పెరుగు లక్షణము.

వైద్యులు దీనిపేరు కారణముబట్టి పెట్టియున్నారు. ఈగన్వరూపము మండూకముయొక్క తలవలెనుండును. ఇందువలననే దీనిని జిఫదాఅందురు. అనగా యీామాంసము కప్పవలె పెరిగినచో మాటలాడుటకు వీలులేకుండును. అనగా నాలుక తిరుగుటకు ఆటంకము కలిగించు

ను. ఈరోగము జిగురుగల కఫమువలనగాని లేక రక్తములకారణము వలనగాని కలుగుచున్నది. యీవ్యాధియందు నాలుకయొక్క వుత్తమ భాగము మృదుభాగములు నష్టపడుచున్నవి. తక్కినభాగములు మాత్రము మిగిలియుండును.

నాలుక క్రింది దుర్మాంస చికిత్స

ఈరోగము రక్తాదిక్యతవలన కలిగిన యెడల కిఫాల్ అనగా మధ్యమ వేలునరము అనగా మోచేతికి మధ్యనుండు నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. తరువాత విరోచనమునకు ఔషధములను యివ్వవలెను. మరియు, మలమును మృదువరచి మలమును వెడలించునట్టి త్రిఫల మొదలగు చాతరాసి, జూఫా, ఉప్పు, దానిమ్మ బెరడు మాంసమును నశింపజేయునట్టి ఔషధములు అనగా నవాసాగరము, పేల్చినపటికి, జంగాలపచ్చ, సౌసన్నవేరు, బాలింతబోలు యీ వస్తువులు శిరకాలో కలిపి నాలుక క్రిందనుండు మాంసముయొక్క మూలమునందు లేపనముచేయవలెను. మరియు, యీవ్యాధి యీ మొదలగు నుపాయములవలన కుదరనిచో ఇందువిషయమై శస్త్రసాధనమువలన మాంసమును తీసివేయవలెను. మరియు, యీ మాంసమును తీసివేసిన తరువాత నీళ్ళలో శిరకాకలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, వ్రణమును మాన్పునట్టి మలాములను వేయవలెను. మరియు, శస్త్రచికిత్స చేయునప్పుడు నాలుక క్రింద నుండునట్టి రెండునరములను ఆయుధముతో పట్టుకొని వేరుగానుంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన ఆనరములు తెగజాలవు యెందుకనగా ఆరెండునరములు తెగినచో మృత్యువు సంభవించును యీ కారణమువలన అనగా రక్తము యెంతమాత్రము నిలువజాలదు రక్తము. ప్రాణాధారమగు వస్తువు కాబట్టి రక్తము వెడలుటవలన మరణము కలుగునని తాత్పర్యము.

(లాభం) ఒకప్పుడు నాలుక క్రింద ఒకవిధమగు మృదుపదార్థము వుత్పన్నమగును. ఆమాంసమునిండా చిక్కని నీరుండును గాన దానిని

శస్త్రముతో చీల్చివేసి ఆసీరను తీసివేయుదురు. యిట్లు తీసివేసినను తిరిగి స్వల్పకాలములోనే చేరుకొనును కాబట్టి దీని చికిత్స ఔషధము వలన మాన్పించగలదు. మరియు, అన్నిటికంటె అతిశయముగు సమూహయము అవగా నందు ఆమాంసమును శస్త్రముతో చీల్చివేసి అందుండు తతూబతు అంగా సిరతీసివేసి అందు నీరు చేరునట్టి తిత్తిని కత్తితో సావధానముగా తీసివేయవలెను. యిట్లుతీసివేసిన తరువాత ఆమాంసము తిరిగి పెరుగజాలదు.

నాలుక బిర్ధలగుటకు లక్షణము

ఈరోగమునకు రెండుకారణములుగలవు. (1) మొదమునందు విశేషముగా శుష్కత్వము గలిగి అశుష్కత్వముయొక్క వష్ణప్రవృత్తి జీవనరసములద్వారా నాలుకయందు ప్రవేశించును. మరియు తనరసముల మార్గములు ఒకటిగా చేరుటవలన నాలుకరంధ్రములు పగిలి బిర్ధలగును. యెట్లనగా నాలుక మృదువుగను చంచలయుక్తముగా నుండుటవలన దీనియందు చుట్టు నిలిచిపోవును. ఇట్టిరోగి భుజించుటకు అసాధ్యముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు ముఖ్యముగా లవణము ఆమ్లపదార్థములు నాలుకకు తగిలినచో నొప్పి మంట విశేషముగా కలిగియుండును. దీని లక్షణములు ఆరంభమునుండి నిదానపట్టియుండుట మొదమునందు శుష్కత్వమునయొక్క చిహ్నములు కనుపించుటవలన కలుగు లక్షణములు వెనుక చెప్పియుంటిని.

(1) నాలుక బిర్ధలగుటకు చికిత్స

ఇసప్గోలుగింజలను పంచదారలో కలిపి నోటిలో యుంచుకోవలెను. యవగంజి రోగికిప్పించవలెను. మాంసముకూడా భుజించవచ్చును. దోసకాయనరుకు మైనపుఅరకు మొదలగునవి బనప్షా తైలముచేర్చి నాలుకపై లేపనముచేయవలెను. మరియు పులుపుపుష్కలగల వస్తువులు

తీక్ష్ణముగలవిగాన అట్టివస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు మెదడుయొక్క ప్రకృతిని కాపాడుచుండవలెను

(సూచనీయము) దోసకాయనరుగు అనగా పెద్దదోసకాయ మధ్యను సమానముగా చీరిగి ఆ రెండుముక్కలు ఒకటికొకటిచేర్చి అందుండి నరుగు ఉత్పన్నమగువరకు రుద్దుచుండవలెను. మరియు జానరుగు నాలుకబ్రద్దలగుటకున్ను శుష్కత్వమునకున్ను నాలుక తెగిపోవుటకున్ను లాభదాయకమగును.

(2) నాలుక బద్దలగుటకు లక్షణములు

దోషము దగ్ధమై ఆదోషము ఆమాశయమునందు ఘనీభవించి యుండుటవలన అందుండి ఆవిరిపరమాణువులులేచి నాలుకయందు ప్రవేశించుకారణమువలన నాలుక తెగిపోవును. దీనిచిహ్నములు అనగా పొగవలె తేనువులు వెడలినట్లు తోచుచుండుట దోషముయొక్క రుచివలె నోటిరుచి కలిగియుండుట ఒకప్పుడు దోషము వమనము ద్వారా వెడలుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండునని గ్రహించవలెను.

(2) నాలుక బద్దలగుటకు చికిత్స

మలమును వెడలించుటకు యోగ్యముగానుండు వస్తువులుగలవు ఆవస్తువులతో అమాశయమునందుండునట్టి మలమును తీసివేయవలెను. మరియు లిహసోడా నోటిలో నుంచవలెను. లెక్కన వుపాయములు ఒకటవ భేదమునందు చెప్పినరీతిగా చేయవలెను.

నాలుక శుష్కత్వమొందుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధి రెండువిధములు (1) ఈరోగమునకు శ్లేష్మము శుష్కత్వము కారణమగును. దీని లక్షణములు నాలుకపచ్చగను గాకలిగి యుండుట మరియు పైత్యలక్షణములుగూడాతోడుయుండుట ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును. మరియు నిజశుష్కత్వముయొక్క యితభేదమని

భావము. మరియు హుమ్మాయత్ ముహర్రికా అనగా పిత్తజ్వరము దీనిమూలము నరములయందున్న, హృదయము పిత్తకోశములయొక్క సమీపమునందుండును. ఈజ్వరఅంతిమునందు ఉత్పన్నమగును.

(1) వ నాలుక శుష్కత్వమునకు చికిత్స.

బేదానగింజలగుజ్జు, పల్లెగలుబఫ్రారసము, పంచదారకలిపి నాలుకపై మర్దించవలెను నోటిలో యుంచవలెను. మరియు లాకీకగింజల రసము లేక, పెద్దగాయలరసము మొదలగు వస్తువులు నేర్చుట మిక్కిలి ఉత్తమము. మరియు పెద్దగా కులరసము, పుచ్చకాయరసము, పెద్దకోసకాయ మొదలగు రసములతో పుక్కిలించుట లాభదాయకమగును.

(2) వ నాలుక శుష్కత్వముయొక్క లక్షణములు.

స్నిగ్ధదోషము నాలుకపై భాగమునందు ప్రవేశించి ఉష్ణకారణమువలన శుష్కత్వముండును. అనగా ప్రథమమునందు శుష్కత్వము కలుగదు గాని దీనికారణమువలన చెమ్మదిగి నాలుకపై భాగమునందు చిక్కనైయుండు కారణమువలన శుష్కత్వము నాలుకసంబంధముకలిగియుండును. దీనిచిహ్నములు నోటియందు పుల్పజిగురుగా నుండుటఅని భావించవలెను.

(2) వ నాలుక శుష్కత్వమునకు చికిత్స.

అమ్లునేదనము, సికంజబీన్, అధవా ఖరబూజాకాయరసము పంచదారచేర్చి దీనిని నాలుకపై గండూషముచేయవలెను.

నాలుక మంటకలుగుటకు లక్షణములు

ఈరోగము నాలుగువిధములుగా నుండును. (ఏ) అమాశయసంబంధమగు ఉష్ణమువలన (బి) మెదడుయొక్క ఉష్ణమువలన (సి) తీక్ష్ణమగు చేదువస్తువులు, కుళ్ళినవస్తువులను భుజించునట్టి కారణమువలన (డి) ఉష్ణదోషము నాలుకపైదిగుట యీమొదలగు కారణములవలన నాలుక మంటకలుగును. దీనిని నాలుకపూత అని చెప్పుదురు.

నాలుకమంట చికిత్స.

ఈనాలుగు విధముల వ్యాధులలో శ్రేష్టమగు నదుపాయమేమనగా చల్లనిపదార్థములుఅనగా పెద్దపాయల గింజలయొక్కగుజ్జు, పచ్చి ధనియాలు, ఇసప్గోలు, బేదానాలు మొదలగునవి నోటిలో యుంచుకొని చప్పరించుచుండవలెను. అథవా దోసకాయ, పెద్దగోనవిత్తుల పప్పు, బాదంపప్పు, ఖరబూజాపప్పు, లవ్వకికగింజలపప్పు యీమొదలగునవి నాలుకపై మర్దించవలెను.

మరియు ఉష్ణదోషము యీరోగమునకు కారణమైనచో మలమును మెత్తపరచునట్టియు, పుక్కిలించుటకు వీలగునట్టి క్వాదములను యివ్వవలెను.

మరియు, అమాశయముయొక్క మలదోషమువలన నాలుకమంట అనగా పూతకలిగినచో అట్టిస్థితియందు అమాశయముయొక్క ఉష్ణదోషము హరించుటకై చల్లనిపదార్థములు, చల్లని ఔషధములను వుపయోగించవలెను.

ఇటులనే మెదడుసంబంధమగు వుష్ణమువలన కలిగినచో దీనియందుకూడా అమాశయచికిత్సలు చేయుటమంచిది.

నాలుక దురదకలుగుటకు కారణములు

ఈరోగకారణము మెదడునందు కాలినదోషమువలన మంట వుత్పన్నమై నాలుకయందు దురదను పుట్టించును. యీదోషము మెదడునందుండిగాని లేక, అమాశయమునుండిగాని అథవా శరీరమునుండిగాని నాలుకయందు ప్రవేశించును. దీనిలక్షణములు అనగా నాలుక ఎర్రగా నుండుట, నాలుక పండ్లతో గీయకొనుటవలనగాని వేడిసిల్లు పుక్కిలించుటవలనగాని కాంతినొందినటుల నుండుట యీమొదలగు చిహ్నములు కలిగియుండును.

నాలుకపగులు చికిత్స

ముందుగా దోషమును తీసివేసి తదుపరి వేడినీళ్లు పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మంటతగ్గి నాలుకచర్మము మృదుత్వమునొందును. మరియు మలమునందు చెమ్మప్రవేశించి వెడలనారంభించును. తరువాత పాలు పంచదారకల్పి పుక్కిలించవలెను. తదుపరి శిరకా, గుల్ రోగన్ యీ మొదలగువానితో పుక్కిలించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన చెమ్మ ప్రవేశించి మంటతగ్గిపోవును. మరియు మలముతగ్గి నష్టమగును. కరక్కాయ బెరడు నములుట, నాలుకపై మర్దించుట మొదలగువానివలన నాలుకయందుండు పుష్టమలమును తీయుటయందు మిక్కిలి సామర్థ్యము కలిగియుండునని గ్రహించవలెను.

నాలుకపై చర్మమూడుటకు లక్షణములు

నాలుక అంగిలి పండ్లు చిగుళ్లు పైనుండు చర్మము వూడుటకు తీక్ష్ణమగు అతిరిపరమాణువులు యీ రోగకారములగుచున్నవి. యివి శరీరముకుండి లేచి మెరపుగానుండు యీ అంగములపైనుండు పొరను దగ్ధపరచి శుష్కింపచేయుచున్నది. మరియు, అంగముల భాగమునందు చేరియుండునట్టి చెమ్మను నష్టపరచుచున్నది. యిట్టి కారణమువలన నున్నని చర్మము వూడిపోవుచున్నది. దీని లక్షణములు నాలుక అంగుడి పండ్లచిగుళ్ళను బట్టతో రుద్దినచో వుల్లిపొట్టువలె నున్నని పొర వూడిపోవుచున్నది దీని వలన నొప్పి తటస్థమగుచున్నది.

నాలుకచర్మము వూడుటకు చికిత్స

ఈరోగమునందు శిరావేదనముగావించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. తరువాత కరక్కాయల కషాయముయిప్పించవలెను. మరియు ఆస్, దానిమ్మపూలు, గులాబిఆకులు, యీవస్తువులు శిరకాలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమును పుక్కిలించవలెను యీ రోగచికిత్సయందు మృదుత్వముకలిగిన వెంటనే అజీర్ణమును చేయునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించుట మంచి వుపాయమని గ్రహించవలెను.

నోటిలో, అవయవములనుచూపునట్టి చిత్రపటము.

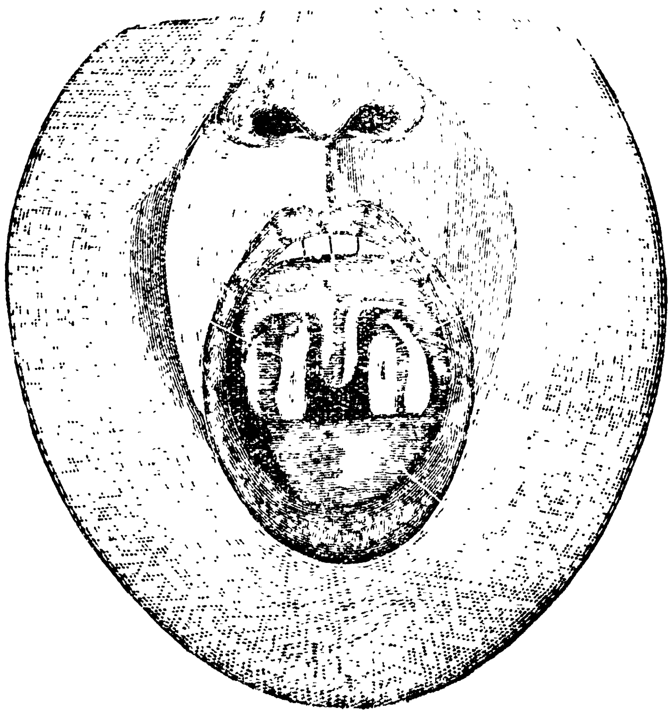

1_2 గొంతుద్వారమునకు యిరుప్రక్కలు 3. కొండనాలుక 4. నాలుక యీఅంగములు మాట్లాడుటకుసహాయ్యము కలిగించుచుండును. నోరు యెల్లప్పుడు ఆరిపోకుండునట్టుల చెమ్మకలిగించును.

ముఖరోగలక్షణములు.

నోటిలోగుల్లలు లేచుటకు లక్షణములు

నోటిలో గుల్లలు లేచుటకు తీక్ష్ణమగు రక్తదోషము కారణమగుచున్నది. దీనిలో కొద్దిగా పిత్తముకూడా మిశ్రమైయుండును. ఈరోగమునందు విశేషముగా నొప్పి కలుగుచుండును అనగా యేదైన వస్తువు తినుటకు వీలులేకపోవును.

నోటియందులేచు గుల్లల చికిత్స.

ఈరోగమునందు శిరావేదన చేయవలెను. మలమును వెడలించుటకై కరక్కాయకషాయమును పానముచేయవలెను. ఆరంభమునందు గులాబిపూలు, మెంత్రికూర, కామంచాకు, కాశినివేరు, అకులు, ధనియాలు, చిరుశెనగలు యీ మొదలగు వస్తువులు శేరకాలో వేసి కషాయముకాది ఆకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. అనగా నోటిలోపోసి కొని పుమియుట అని అర్థము.

నోటియందు వ్రణములులేచుటకు లక్షణము

ఇది ఒక కురుపుజాతి. ఇది ముఖము నాలుకయొక్క చర్మమునందు పుత్పన్నమై నోరు యావత్తు ఆక్రమించుకొనును. ఒక్కొకప్పుడు నాలుక పొరయందుకూడా ప్రవేశించి గొంతు ఆమాశయమువరకు దిగుచున్నది. మరియు, యీ వ్రణముయొక్క చుట్టుభాగములు గుండ్రముగాయుండునని గ్రహించవలెను. మరియు, యీ వ్రణమునందు దుర్గంధముకూడా కలిగియుండినచో దీనిని హాకీముజాలినూస్‌గారు కులాం అని పేరు విధించిరి. గాని యితర వైద్యులు అనేకులు అకలా అని చెప్పియున్నారు. నేను దీనిని వేరుఅధ్యాయమునందు వర్ణించెదను.

కులాం అను వ్యాధి మూడువిధములుగానుండునని తెలిసికొనవలెను. (1) మొదటి వ్యాధియొక్క మూలము రక్తమగును. దీని చిహ్నములు వ్రణమునందు మెరుపు ఉష్ణము కలిగియుండును. ముఖము లోపల చర్మము యుబికినట్లు కనుపించును.

కులాం అను వ్రణము మొదటిభేదచికిత్స.

సరేరు అను నరమును శిరావేదనము గావించి అథవా గడ్డము క్రిందనరములు నాలుకరెండునరములు క్రిందిపెదవిలో రెండునరములు పైపెదవిలో రెండునరములున్నవి. ఆనరములను ఛేదించి రక్తమును తీసివేయవలెను. తరువాత కరక్కాయలు, పర్పాటకము, కషాయముకాధి

శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు నమూగునీళ్ళతోగాని అథవా శిరకాతోగాని పుక్కిలించవలెను. ఇందులో గులాబిపూలు, ధనియాలు, శిమాక్, తబాషీరి, దానిమ్మపూలు, శిరిదవగలు, పచ్చకర్పూరము, యీమొదలగునవి మెత్తగానూరిగాయములో వేయవలెను. మరియు గాయము దుర్గంధితమైనచో గాయమును మాడ్చునట్టి వస్తువులను మెత్తగానూరి శిరకాలోగాని అథవా నీళ్ళలోగాని కలిపి పుక్కిలించవలెను. అనగా శింకా, నవాసాగరము, పుప్పు, పటిక, మొదలగు వస్తువులుగాని లేక యీవిధమగు స్వభావికమగు వస్తువులతో నీచమగు కుళ్ళినభాగములను లేపనము చేయవలెను. మరియు చీము, నీరును ఆర్చివేయును. మరియు యీరోగిగాయమునకు శిరకాయొక్క తీక్ష్ణతవలన భయముకలిగినచో శిరకాకుబదులుగా కుంకుమపువ్వును చేర్చుకోవలెను.

కులాం అను (2) భేద లక్షణములు.

ఈవ్యాధిమలము కుళ్ళినశ్లేష్మముయొక్క కఫదెమ్మకారణము వలన మరియు పుప్పని కారణమువలన గాయము పుత్పత్తియగుచున్నది. దీని లక్షణములు వర్ణము తెల్లగానుండుట, నొప్పివ్వల్పముగా నుండుట, మరియు పౌరవుబ్బుటవలన మెత్తనివావుతో సమానముగానుండును.

కులాం అను (2) భేద చికిత్స

ఈరోగమునందు విరోచనమును చేయించుటకై మాసాంబర మాత్రిలు పుచ్చుకోవలెను. మరియు అక్కలకర్ర, అడవిద్రాక్షపండ్లు యీమొదలగు వస్తువులకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మామిరాన్, కరక్కాయ, అక్కలకర్ర, శిరకాలో వేసికాచి పుక్కిలించవలెను. ఎందుకనగా ఈకషాయములమును తీసివేసి కఫమును కరిగించును. మరియు అంగమునందు ఆజీర్ణము శుష్కత్వమును కలిగించును.

కులాం అను (3) భేద లక్షణములు.

ఈవర్ణము దహించబడిన తీక్ష్ణములవలన కలుగుచున్నది. ఈరోగము తక్కిన భేదములకంటె మిక్కిలి క్రూరమైనది. దీనిలక్షణము

లు నాలుక నల్లగా నుండుట, నొప్పి శుష్కత్వమునందు తీక్ష్ణ పోటు మొదలగునవి ప్రకటనమగును.

కులాం అను నాలుకవ్రణము యొక్క (కి) భేద చికిత్స

విరోచనములు కాగలందులకై ఆకాశవల్లికషాయమును పానము చేయవలెను. మరియు ఆరంభమునందు మలమును మెత్తపరచి పక్వము నొందుటకై ఆవుగాలిమూలగ లేపనము చేయవలెను. తరువాత గోరంటాకు నమలించవలెను. దీనివలన గాయము మొంది శుష్కత్వము నొంది పూడిపోవును. తరువాత మామిడికాయ, దానిమ్మబెరడు, దాష్టపూలు, శిమాగ్, ధనియాలు, యీమొదలగువస్తువులు శిరకాలో వేసి కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను.

నోటిలో దుర్గంధ వ్రణముకలుగుటకు లక్షణము

ఇదిఒక దుర్వాసనగల గుండ్రని కురుపుకలిగినచో రోద్దినము లలోనే విశేషముగా పెరుగును. దీనిమలము యెంతనీచము కర్వాసముగా నుండునో కురుపుకూడా అంతవేగముగా ఆక్రమించుకొనుచుండును. ఇది దుర్గంధమగు తీక్ష్ణమలదోషమువలన కలుగుచున్నది. మరియు నిది పోటుకలిగించును. అంగములను నష్టపరచి లోపయందు ప్రవేశించును. అథవా దేహమునుండి పైకివెళ్లుచున్నది. మరియు యీమలమును దుర్బలమగు కారణమువలన యీస్థలము దీనిని గ్రహించుచున్నది.

నోటిదుర్గంధవ్రణచికిత్స

ఈరోగమునందు ముఖ్యముగా శిరావేదనము చేయవలెను. విరోచనము కాగలందులకై పాదితిగెకషాయము పానముచేయవలెను, మలముయొక్క తీక్ష్ణత్వమును తగ్గించుటకై శికా, శిమాగ్రదము, పుల్ల

దాడిమరసములో పుక్కిలి పట్టవలెను. కరుగుచు మంటకలిగించునట్టి యీ తీక్ష్ణత్వము అజీర్ణము కలిగించునట్టి గుణముగల ఔషధములను పుక్కిలించవలెను. దీనివలన దుర్గంధవ్రణము అప్పుడేనట తగ్గిపోవును. తదుపరి ఫలాఫయూన్ ప్రయోగించిన వ్రణముయొక్క స్వరూపము హీనత్వమగు మాంసము నష్టమగును. మరియు వ్రణముయొక్క చీము తగ్గి నిర్మలముగానుండును. తిరిగి నూతనముగా పరిశుభ్రమగు మాంసము పుట్టించును.

ఫలాఫయూన్ చేయుక్రమము.

తడవసినున్నము మంచిది 1 భాగము యెర్రని పచ్చని హారిదళము, నజ్జాతూరము, అకాకియా, అనగా గింజకట్టనితుమ్మకాయ రసము యెండించిన జిగురు యివిప్రత్యేకము నగభాగము. ఈఅయిదువస్తువులు నూరి అంగూరిశిరకా అనగా ద్రాక్షపులుసు గోకలిపి నూరి కుప్పెలు చేసుకొని అవశ్యానుకూలముగా ప్రయోగించుకొనవలెను.

నూరతేమూజూన్ చేయుక్రమము.

పుల్లదానిమ్మబెరడు, తియ్యదానిమ్మబెరడు యివి ప్రత్యేకము 105 మాషములు, మాదికాయలు, దానిమ్మపూలు, పేల్చినపటిక, కాల్చినకాగితపుబూడిది, అక్కలకర్ర, కలకండ యివి ప్రత్యేకము 35 మాషములు. నమాగ్ అనగా ఇంగ్లీషులో రూస్కొరియా అందురు. ఇది 52½ మాషములు. నముద్రఫేనము, నవాసాగరము యివి ప్రత్యేకము 18¾ మాషములు యీపదివస్తువులందంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి నర్చి ఏపివిత్తులపిండిలో పోసినూరి బిల్లలుచేసికొని యెండించి యుంచుకొని అవసరసమయమునందు ఉపయోగించవలెను.

నోటినుండి విస్తారముగా నీరూరుటకు లక్షణములు.

ఈరోగమునకు రెండుకారణములు గలవు. (1) ఘన్నముగల చెమ్మ యీరోగకారణమగును. ఇదిముఖ్యముగా ఆమాశయమునందు

పుట్టుచున్నది. దీని చిహ్నములు స్వల్పముగా భుజించుటవలన ఆమకోశము రిక్తదశపొందుటవలన ప్రాణము విశేషమై చెమ్మను కలిగించును. ఈచెమ్మవలన నోటియందు జిగురు అధికమై నిద్రించునప్పుడు నిదురలో విస్తారముగా చొల్లు కారుచుండును. మరియు మేలుకొనియుండునప్పుడు నోటియందు ఉమ్మివిశేషముగా ఊరుచుండును. ఆమాశయము నిండియుండుటవలన మేలుకొనియుండునప్పుడు ఉమ్మియు నిద్రించునప్పుడు చొల్లు కారుటయు నిలిచిపోవును.

నోటినీరూరుటకు (1) వ చికిత్స

వానవిరు అను సరమును ఛేదించవలెను. మరియు, దానిమ్మకాయనూరినముద్ద, బేదానాకాయనూరినముద్ద, పచ్చిదాక్షనూరినముద్ద యీ మొదలగునవి యోగముగాకలిపి సేవింపించి యీ రసము చిక్కబడువరకు గాచి అజీర్ణమును కలిగించు ట్రిఫలమ్ము అనగా సేవు (యాపిల్) బేదానావండు అమ్రూజా సూప్ శిమూన్ (ఇంగ్లీషులో రూస్కోరి అందురు) చిరిశెనగలు, గులాబిపూలు, అధిరాలేతచిగుళ్లు, మందారులేతకొమ్మలు, దానిమ్మపూలు సబ్జ యీ మొదలగు వాటిరసముతో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా పుక్కిలించవలెను. మరియు కొద్దిగా పచ్చకాళిబిగింజలు చితకగొట్టి పన్నకలిపి తినిపించవలెను. ఈమొదలగు సదుపాయములు ఉష్ణము శాంతినొందుటకున్ను చెమ్మహరించుటకని గ్రహించవలెను.

నోట నీరూరుటకు (2) వ భేదలక్షణములు.

జలుబు కారణమువలన కఫముయొక్క చెమ్మవలన ఈ రోగము కలుగుటకు కారణమగుచున్నది. ఈ చెమ్మ ఆమాశయమునందు విశేషముగా ఘనీభవించియుండును. దీనిచిహ్నములు జీర్ణశక్తి మాంద్యమునొందుట ఉమ్మి చిక్కగను జిగురుగానుండుట నోరువుల్లగానుండుట, యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

నోటినుండి నీరూరుటకు (2)భేద చికిత్స

సోయిగింజలు, ముల్లంగిగింజలు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి పుచ్చుకొని వమనము చేయించవలెను. మరియు, ఇతిరిఫల్ మొదలగు ఉష్ణకర ఔషధములు అనగా కమోనిజావాష్ పొదినా మొదలగునవి యిప్పించవలెను. మరియు, గోధుమనత్తు యందు కొద్దిగా ఆవాలపిండి కలిపి రోగికి భోజనము యిప్పించవలెను. ప్రాతఃకాలమునందు నిరన్నహారముగా మందునవ్వాను తరువాత ఒకగుక్కెడు పుచ్చుకోవలెను. మరియు, సాంబ్రాణి మస్తకి నమలించవలెను.

నోటి దుర్గంధ లక్షణములు.

ఈదుర్గంధము ముక్కునండియు నోటినుండియు వచ్చుచుండును. దీనిని అరబ్బీభాషయందు వఖ అందురు. ముఖము దుర్గంధము యొక్క కారణానుసారముగా ఆరుభేదములుగలవు. (1) పైపూర్ణము అమాశయమునందు ప్రవేశించి అచ్చటగల చెమ్మవలన వృద్ధిపొంది అమాశయమునందున్ను, అంగిలియందున్ను, దవడలయందున్ను, దంతముల చిగుళ్ళయందున్ను, దంతమూలములయందున్ను స్థిరముగానుండును. మరియు, పైపూర్ణము తనవనికంటె పుత్తదెమ్మను చెరచి దుర్గంధముగా మార్చివేయును. యీ విధముగా కలిగిన వ్యాధి చిహ్నములు అనగా భుజించిన వెనుక దుర్గంధము తగ్గియుండును. ఎందుకనగా చిగుళ్లలోనుండి దుర్గంధము దంతములయందు ప్రవేశించును. యిట్లు ప్రవేశించుట వలన దంతములు బహుదా నల్లనిరంగుగా మారుచున్నవి.

నోటిదుర్గంధముయొక్క (1) భేద చికిత్స

వచ్చని ఆలుబక్కరా కాషాయమును ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు పుచ్చుకొనవలెను. ఎందుకనగా యీ కషాయము ఆమాశయము

నందు విశేషముగా జలుబును పుట్టన్నను చేయును. మరియు, దుర్గంధమగు చెమ్మను హరించును. మరియు, యీవలసత్తు మంచుగడ్డ నీళ్ళలో కలిపి పంచదారచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు, వండిరిసోనకాయ, ఆలుబకరా, సప్తాలు, పచ్చికాయలు, యీ మొదలగునవి రోగికిచ్చుట వలన లాభదాయకమగును. మరియు, ప్రాతఃకాలమునందు యేదైన తినుటకు వుచితమగు అనగా ఆమాశయము యొక్క వేడి ఆకలికారణమువలన విశేషముకాకూడదని భావము.

నోటిదుర్గంధము యొక్క (3) వ భేదము

దుర్గంధమగు కఫము ఆమాశయమునందు జేరి ఖసీభవించును అందుండి దుర్గంధిత ఆవిరిపరమాణువులు లేచుచుండును. దీనిచిహ్నములు భుజించుటవలన ముఖము కడుగుటవలన పుక్కిలించుటవలన నోటిదుర్గంధము తగ్గిపోవును. ఎందుకనగా ఈ వ్యాధి నోరుకడుగుటవలన పుక్కిలించుటవలన నోటిదుర్గంధము తగ్గిపోవును. యీవ్యాధి నోరు కడుగుటవలన నశించుటలేదుగాని ప్రస్తుతముశాంతినొందుచున్నది.

నోటి దుర్గంధము (2) భేద చికిత్స.

ఉన్నాచేవనుతిని మల్లింగివిత్తులు, ఆలనందలు, సోయిగింజలు, మొదలగువాని కషాయములను పుచ్చుకొని వాంతిచేయవలెను. మరియు యీజ్ పైకరా, మసాంబరంమాత్రలు, మొదలగుమాత్రలు వుపయోగించి శరీరమును మృదుత్వమునొందించవలెను. మసాంబరము కసాదా సారాయి, అఫస్ తీనతోకూడా వుపయోగించుటలాభదాయకమగును. మరియు మలమును వెడలించినవెనుక శొంఠిమురబ్బాపుచ్చుకొనవలెను. మరియు అత్రిఫల్, చాతరాశి, తేనెతో చేయబడిన గుల్ఖం

ము, తేనెతో చేసిన శికింజబీన్ సర్బ్రాతా వుపయోగించుచున్నారు. ఈరోగమునందు చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములను వుపయోగించవలెను. అనగా యెండించినమాంసము కలియా యీమొదలగునవి మంచి మసాలాలుచేర్చి యిప్పించవలెను.

నోటి దుర్గంధము (సి) భేద లక్షణములు.

నీచయగుదుర్గంధమగు చెమ్మ తీక్ష్ణదశయందు తలనుండి దంతమూలములయందు ప్రవహించి వాటిని తిని కుళ్ళబెట్టి చెరచివేయును. దీనిలక్షణములు అనగా యీరోగి పులుపు వుప్పుగలవస్తువులతో వుక్కిలించినచో చిగుళ్ళనుండి చెమ్మ దంతమూలములయందు దుర్గంధము నిండుకొని వుక్కిలించునట్టి వస్తువుతో వచ్చివేయును. ఇట్టిసమయము నందుకూడా నోటిదుర్గంధము పోకుండునుగాని కొంతకాలమువరకు అణగియుండును. యీస్థితియందు నోటివాసన బొత్తిగా నశించకుండినయెడల రెండు కారణములు గలవని గ్రహించవలెను. (ఎ) నీచయగు చెమ్మ వుక్కిలించుటవలన దంతమూలములనుండి దూరమగును గాని దీని బదులు చెమ్మతలలోనుండి దిగుచుండును.

(బి) నీచములను జీవసరములయొక్క నాలుగువైపులనుండి దంతములలో చేరుచున్నది. నిది వుక్కిలించునట్టి ఔషధసారము అంతవరకు ప్రవేశించజాలకపోవును.

నోటి దుర్గంధము (సి) భేద చికిత్స

ముఖము మెదడునకు శుభ్రపరచుటకై దంతమూలములు బలపడుటకై అధిరా, దానిమ్మపూలు, శిరకాలో వేసికాచి ఆకషాయమును వుక్కిలించవలెను. దీనివలనతలనుండి దిగునట్టి మలము నిలిచిపోవును. మరియు ఖ్రాతుపాకమును యీశిరకాలో కలుపుకొనుటవలన వుక్కిలి

గుణము కలిగించును. మరియు నోటిదుర్గంధము తగ్గుటకున్ను చిగుళ్ళకు బలము కలుగుటకున్ను హాబ్బుల్ మిస్కు నోటిలోనుంచుకొనవలెను.

హాబ్బుల్ మిస్కు మాత్రలుచేయు క్రమము

రాతిపువ్వు, లవంగములు, తమలపాకువేరు అక్కలకర్ర, ఇవి వస్తువుఒకటికి తిక్క మాషములు గులాబిపూలు, మంచిగంధం, కరక్కాయలు ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు, తవాక్షీరి 1½ మాషములు కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, ఇవి ప్రత్యేకము 6 రతులు ఈ వస్తువులు యావత్తు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి బేదానవందురసములోగాని పన్నీరుతోగాని మర్దించి మాత్రలు చేసికొనవలెను.

నోటిదుర్గంధము (4) భేదలక్షణములు

దుష్టమగు ప్రాణవికృతి దుర్గంధముకలిగించునట్టిది దంతమూలములయందు ప్రవేశించి వాటిచెమ్మను నీచత్వముకలిగించును. గాన ఈ వ్యాధియందు ఎల్లప్పుడు చిగుళ్లనుండి రక్తము స్రవించుచుండును.

నోటిదుర్గంధము (4) భేదచికిత్స

నరేసు అను నరమును ఛేదించి రక్తమునుతీయవలెను. తరువాత కరక్కాయకషాయము పానముచేయవలెను పిమ్మట తయారు చేసియుంచిన శిరకాతో పుక్కిలించవలెను. అనగా యీఔషధములు యీవ్యాధియొక్క మూడవభేదమునందు చెప్పబడియున్నవి. ఆఔషధములను యిందుపయోగించవలెను. మరియు, చిగుళ్ళయందు దుర్గంధ ప్రాణము లేదిన కారణమువలన చెముచెమ్మ అందుప్రవేశించుచు పెరుకొని దృఢత్వము నొందినచో దుర్గంధవ్రణమునందు అనగా ఆవ్రణము బలమునందున్నదా లేక దుర్బలముగానున్నదా అని ఆలోచించి అందు

ము తగిన ఔషధమును ఉపయోగించి అనగా యీ రోగ కారణము పుష్టి గల చెమ్మవలన కలిగి కురుపు విస్తారముగా యున్నచో కల్కపదమూన్ ఉపయోగించవలెను. లేక శాంతిస్వభావికముగా యున్నచో మాదీకాయలు, తవాక్షీరి, గులాబిపూలు, అకాకియా (తేతకుమ్మకాయరసము యొండించినది) మొదలగునవి వుపయోగించవలెను.

5 నోటిమూర్గంల లక్షణములు.

నీచదెమ్మ దంతములయందు ప్రవేశించి వాటిని హాటింప జేసి కుళ్లించును.

నోటి దుర్గంధము (5) భేద చికిత్స

దంతముల అంగములు పటుత్వము తప్పినచో దంతములను వూడబెరికివేయుట వుత్తమము. మరియు, కొద్దిభాగము మాత్రము చెడినచో చెడినభాగమును యిందు విషయమై ప్రధానమగు ఆయుధముతో ఛేదించవలెను. మరియు, శుభ్రపరచుటకై సముద్రపునురుగు, వుప్పు, ఆలిచిప్పలు కాల్చినమసి యీ మొదలగునవి యేకముగాచేసి దంతధావనము చేయుచుండవలెను. రోగము యెంతవరకు నసించకుండునో అంతవరకు రోగము శాంతి నొందించుటకై అధిరా, మాచికాయలు, శొంఠి మస్తకి, గులాబిపూలు, రామక్ అనగా సంయోగ ఔషధము యీ మొదలగు వానితో మంజన్ అనగా దంతధావన చూర్ణముచేసి వుపయోగించవలెను.

(రామక్) అనగా ఒక సంయోగిక ఔషధము. అనగా మాదీకాయలు దానిమ్మబెరడు, కల్లుపటికి, తుమ్మజిగురు, దోశాబ్, యీ మొదలగువానితో తయారుచేయు ఔషధమునకు రామక్ అనబడును.

నోటి దుర్గంధము (6) భేద లక్షణము

ఈరోగము యొక్క దుర్గంధము ప్రాపిలిత్తుల యందు కలిగి నోటి దుర్గంధమునకు కారణమగును. ఈరోగము సామాన్యముగా శిల అనగా రక్తక్షయవ్యాధి అంతమునందు కలుగుచున్నది.

తాలూపులవాపు లక్షణములు.

ఈరోగమునకు రెండు కారణములుగలవు. (1) వృష్ణస బంధనగు రక్తదోషము యొక్క దశయందు తీక్ష్ణశ్వాసమువలన లోదవడలయందు వాపు కలిగించును.

(2) కారణము చెమ్మ యిందులో ప్రాణ్మప్రకృతి తగ్గిపోవును. రక్తజవాపు యొక్క చిహ్నములలో దవడలయందు మెరుపు కలిగి నొప్పిలో కూడియుండును.

తాలూపులవాపు చికిత్స.

శిరావేదనము చేయవలెను. కరక్కాయకషాయమున్ను పిత్తపాపడా కషాయముతో మలమును మృధుపరచవలెను. మలమును తొలగించుటకై ఆరంభమునందు అధిగా, గులాబిపూలు, దానిమ్మపూలు, కామంచినీరు శిరకాలో వేసికాది పుక్కిలించవలెను. మరియు జమాన్ కాలిజ్ అనగా ఒక సంయోగికయోగము యొక్క పేరు మరియు తవాషీరి గులాబిపూలు, పెద్దపాయలపిత్తులు సిశస్తా అనగా గోధుమసత్తు కతిరా కర్పూరము కలిపి దవడలలో భాగమునందు చల్లవలెను. మరియు అంతమునందు బాబూనా బ. ప్షా దూలగొండిపిత్తులు మొదలగువానికషాయమునందు రేలకాయగుజ్జు కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము శేషించియున్నచో [illegible] మరియు చెమ్మవలన కలుగునట్టివాపు యొక్క రంగు తెల్లగానుండుట నొప్పి లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

చికిత్స

మలమును వెడలించుటకై యూరజాత్ యివ్వవలెను. మాయి అక్కలకర్ర తరువాణితో నూరి అంగుళలిపి పుక్కిలించవలెను. దీని వలనవిబంధమువదలి పుష్టిప్రాప్తించును. మలముకూడా వెడలిపోవును.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన "తిబ్బెఅక్బర్ షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు ముఖ, జిహ్వారోగాధ్యాయము సర్వము సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

ఏడవ అధ్యాయము.

పెదవిరోగలక్షణములు

పెదవి అనగా నరములు మాంసము మరియు హృదయనరములు పిత్తకోశము యొక్కనరములతో కలిసి యేర్పడినది. పెదవులవలన ప్రయోజనమేమనగా నోరుమూసియుంచుటయు నమలదగిన వస్తువులను నమలునప్పుడు నోటినుండి పడిపోకుండా కాపాడుచుండును. మరియు మాటలాడుటకు సహాయ్యము కలిగించును మరియు ముఖమునకు శోభస్కారమును కలిగించుచున్నవి. మరియు గుదస్థానమునందు ఏరోగము పుట్టునుగనో ఆరోగములు పెదవియందుకూడా కలుగుచుండును. ఏలననగా పెదవులయొక్కయు, గుదస్థానముయొక్కయు ప్రకృతిపర్పాటు రెండునూ ఒకేవిధముగానుండును. రెండుపెదవులు, గొంతు ఆమాశయము గుదస్థానము ప్రేగులకు రెండువైపులు అనగా పైభాగము క్రిందిభాగములందు అనగా రెండు భాగములు ఆరంభమునందు పెదవులున్న, అంతమునందు గుదస్థానమునుయున్నది. గుదస్థానము చినిగిపోవుటవలన అందుమూలశంక పుట్టుచున్నది. అటులనే పెదవులుకూడా చినిగిపోవుచున్నవి ఇట్టిస్థితియందు పెదవులయందు కూడా మూలవ్యాధివలె పిటికలు పుట్టుచున్నవి. ఇటులనేఅన్ని విధముల రోగములు కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు యీరోగములు పదివిధములుగా యీఅధ్యాయమునందు చెప్పబడినవి.

పెదవులు తెల్లబడు లక్షణములు.

ఈరోగకారణమేమనగా రక్తములో అపక్వకఫసంబంధమగు రతూబత్ అనగా నీరుయొక్క కారణమువలనతల ముఖముయొక్క అంగముల పుష్టము న్యూనతయొక్క కారణమువలన పెదవులయందు తెలుపురంగుసంభవించును. యెట్లనగా యీరోగముయందు మార్పుకలిగించునట్టిశక్తి దుర్బలమునొందును. మరియు భోజనమును అనుభవించునట్టి అంగముయొక్క సమానత్వముచేయజాలకుండును. యీకారణమువలన పెదవిరంగు నెరిగాకుండును. ఇందువలన మార్పుపుట్టించుశక్తియందు స్వల్పముగా భేదము పుట్టించుటవలన పెదవియందు తెలుపురంగు సంభవించును. మరియు యీఅంగము యితరఅంగములకు విరుద్ధముగా యుండును ఎంతవరకు కారణము బలము కలదిగానుండునో అంతవరకు తెలుపురంగు కనిపించకుండును. అనగా గ్రహించుటకు వీలులేకుండునని భావము.

పెదవులు తెల్లబడుటకు చికిత్స

కఫమును వెడలించునట్టి వస్తుసేవనచేయవలెను. ఆకుకూరలు మొదలగు వస్తువులను వర్జించవలెను. ఇందుముఖ్యముగా జిగురుగానుండువస్తువులను దూరపరచవలెను. ముఖ్యముగా తెలుపు కలిగినప్పుడు పెదవిచర్మము పూడిపోవనారంభించును. మరియు ప్రకృతియొక్క ఉష్ణమును అధికపరచుటకై కఫదోషమును బంధించుటకై నార్దైన్ తైలము చంద్రతైలము, చంబేలీనూనె, కుంకుమపువ్వుతైలము, యీ మొదలగు తైలములను వేరువేరుగా ముక్కులోవేయుచుండవలెను.

(లాభము) రఘాదిత్ తెలుపుతోకూడా పెదవిచర్మము పూడనారంభించినచో దీనివలన అనగా తెలుపుకారణము ప్రత్యేకముగా యుండుటవలనకూడా సాధారణశుష్కత్వము మరియు శైపుష్ణము అధికమైనది గాన శుష్కించవడేయుచున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు చర్మముపూడుటకు చికిత్సవేరు ప్రకరణములలో వర్ణించబడును.

పెదవి శుష్కత్వము వలన చర్మము ప్రాకుట పెదవులు పగులుటకు లక్షణములు.

పెదవులు పగులుట, పెదవి చర్మము ప్రాకుట, పెదవులు మెండుటకు ఇదే కారణము అనగా నాలుక పగులుట, శుష్కించుట, చర్మము ప్రాకుటయందు వర్ణించబడెను కాబట్టి నాలుకయందు చెప్పిన చికిత్సలు పెదవి రోగమునకుకూడా ఉపయోగించును. మరియు, చర్మము ప్రాకుచుండినచో బేదానా, ఖిరమి, అగసిపిత్తులు మొదలగు వాని గుజ్జును పెదవిపై మర్దించుట, అన్ని చికిత్సలకంటె ఉత్తమముపాయమని భావింతురుగాని అథవా కోడిగ్రుడ్డుగాని వత్తికేసి ఉపయోగించవలెను మరియు, మలమును పైనుండి క్రిందివైపుకు నీకుట్టటకై తోట్లు, గుద స్థానము పీట్లపై బనప్షాతైలము మర్దించుట అన్ని ఔషధములకంటె లాభదాయకమగును. మాదికాయలు, సఫేదా, గోధుమసత్తు, అధిరాయిా మొదలగునవి మెత్తగానూరి కోడిగ్రుడ్లలో కలిపి పెదవిపై మర్దించుట అన్ని ఔషధములకంటె మిక్కిలి మంచిది దీనిని పరీక్షించిన యోగము. పెదవులు పగులుట, చర్మముప్రాకునట్టి స్థానమునకు గాలి తగులకుండుటకు కాపాడవలెను. మరియు, లేపనము చేసిన పెదవిపైని కోడిగుడ్డులోవలిపొర పెదవిపై అంటించవలెను. మరియు, వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, పుప్పు, మరియు, జింక, మేక, గుర్రము మొదలగు జంతువుల మాంసము మరియు, పిత్తకరవస్తువులను వర్జించవలెను.

పెదవి అదురుటకు లక్షణములు

ఈ అదురునట్టి వ్యాధి నాలుగు విధములుగానుండును.

(1) ఆమాశయముయొక్క దుఃఖన రోగమువలన ఉత్పన్నమగును అనగా కష్టదాయకమగు మలము ఆమాశయముపైపు చేరి నట్టి కారణమువలన ఆమాశయము ఒకప్పుడు దానిని దూరపరచుటకై కదుచుకొని పోవును. మరియు, ఒకప్పుడు ఆమాశయము సుఖము నొందుటకై విశాలమగును. యెటులననగా దుఃఖముయొక్క ఉత్పత్తి

భాగము ఆమాశయముయొక్క పైభాగముతో కలిసియున్నది అచ్చటి పొర యీరెంటి భాగముల మధ్యమందు కలిసియున్నది. వాస్తవములో నిది కఠినముగాయున్నది. యీ కారణమువలన ఆమాశయము కదలుట వలన పెకవియందు అదురు సంభవించునని గ్రహించవలెను. యెటుల ననగా కఠినశరీరము ఒకవైపు కదలుచుండిన రెండవవైపుకూడా అవశ్య ముగాకదలును. మరియు, దీని చిహ్నములు కడుపులో కెళ్లుట, ఎక్కిళ్లు ఒకప్పుడు వాంతికూడా కలుగుచుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(2) మెదడునుండి పెదవులయందు ప్రవేశించియుండునట్టి జీవన రముయొక్క సంయోగమువలన పెదవి అదురనారంభించును. అనగా కష్టముగల మలము మెదడునందు చేరినప్పుడు కలుగునని భావించ వలెను. కాబట్టి మెదడు మందుచుకొనుట, వికసించునట్టి గతియందు వెంటనే దీనిని దూరపరచుటకై కదలుచున్నది. గాన జీవనరముద్వారా పెదవికూడా అదురనారంభించును. మరియు, యీ విధమగు అదురు అపస్మారము అర్ధాంగవాతమునందు ఆరంభదశయందు కనుపించును.

(3) ఈ స్థలమునందు చిక్కని మలము వుత్పన్నమైన కారణము వలన పెదవి అదురనారంభించును. యీ మూడువిధముల భేదములు సామాన్యముగా అంగములు అదురునట్టి వ్యాధియందు వర్ణించబడెను. మరియు, వీటిని శిరోరోగములలో వ్రాయబడియున్నది.

(4) పెదవులయందు సన్నని నరములుగలవు. ఆనరములు రక్త ములో నిండియుండుటవలన ఇటులనె చల్లదనముకలిగించునట్టి శక్తి అందువుత్పన్నమగును. ఆచల్లదనముయొక్క అవిరివరమాణువులు వా తముగా మారును. యీవాతము రక్తముతో బైలుదేరుచున్నది. మరియు రోమాంచములనుకూడా మండిచివేయును. ఈకారణమువలన వాతము వెడలుటకు ఆటంకము సంభవించును. కాబట్టి పెదవియందు అదురు కలిగించును. యిందు రక్తజచిహ్నములు ప్రకటనమగును.

(చికిత్స) సరేయ అనునరమును ఛేదించవలెను మరియుభోజనము నకు లఘుపుగానివ్వవలెను. మరియు రోమకూపములను విసర్జింపకేయు టకై పరిశ్రమచేయవలెను.

రెండుపెదవులు లావగుట ముడుచుకొనిపోవు లక్షణములు.

ఈరోగము మూడుభేదములుగానుండును (1) మలముయొక్క న్యూనతవలన జన్మించుటయు పిల్లవాని పెదవులు బిగిసికొని ముడువ బడియుండును, మరియు యీరోగము బాల్యావస్థయందు యెంతవర కనగా పిల్లవాడుయెదిగినకొలది ఆరోగ్యముయొక్క యోగ్యతనుపొంద గలడు. అనగా అంగములు మృధుపుగానుండును. పక్వతకదశను ప్రాగ్ ణపరుచగలవు. మరియు తమనిజదశయందు వచ్చుటకు విధిగలదు. బిగిసికొనిపోయినట్టి పెదవులు చక్కపరచి నిజదశయందుంచి అందుపై కట్టుకట్టవలెను. దీనివలన పెదవులు స్థిరముగా నుండును.

(2) శరీరమునుండి మలము విశేషముగా తీసివేయుటవలన పీకు ట బిగిసికొనిపోవుట మొదలగులక్షణములు పెదవులయందు వుత్పన్న మగును. ఈవ్యాధిచికిత్స చెప్పబడియుండలేదు. కాబట్టి యీరోగము అసాధ్యమని గ్రహించవలెను.

(3) మలము నిండియుండు కారణమువలన యీవ్యాధి వుత్పన్న మగును. దీని (చికిత్స) మలమును వెడలించుట వుష్ణతైలములను మర్ధిం చుటవలన యీరోగము శాంతినొందును. ఇటుల రోగములను మలసం బంధమగువ్యాధులయందు వర్ణించబడియె.

పెదవి పిటిక రోగ లక్షణములు.

ఈరోగము రెండువిధములుగా నుండును. ఇందు (ఏ) ఇదివర విధమగు చిక్కదనము నలుపురంగుకలిగి చిన్నవిగా ద్రాక్షపండ్లతో సమానమగు పిటికలు క్రిందిపెదవిలోపల వుత్పన్నమగును. మరియు పిటి కమధ్యమందు పగిలియుండును. ఇందురోగముగల పెదవిపై టికి తిరుగ బడియుండును.

(బి) ఈవ్యాధియందు షాతూత్ అనగా పూతిసంచుతో సమానమగు పిటిక కలుగును. అనగా ఒకవస్తువు పెదవియందు పుష్పించును. ఇంకనొప్పి కలిగియుండదు. ఏటులనగా సర్తాన్ వ్యాధివలె అంగమును శవమువలె చేయుచున్నది. అనగా అంగములలోనుండు జ్ఞానశక్తిని నశింపజేయుటవలన నొప్పియుండదని భావము. మరియు ఒకప్పుడు మలముయొక్క అధికత్వము నీచత్వముండుటవలన పైపెదవియందు ప్రవేశించుచున్నది. మరియు నోటియొక్క కొన్నిభాగములను అణచివేయుచున్నది. మరియు పెదవియొక్క పిటికలు దగ్గరముండునట్టి రక్తముయొక్క కారణమువలన వుత్పన్నమగుచున్నవని తెలియవలెను. ఈ పిటికలు నరములమూలములయందుండి బైలుదేరి పెదవియందు ఖసీభవించుచున్నవి.

పెదవి పిటికరోగ చికిత్స

నరేఫు అను శిరావేదనము చేయవలెను. నాలగు బంధనములు అనగా రెండునరములు పైపెదవియందున్న రెండునరములు క్రిందిపెదవియందున్నవి. ఆనరములు నాలుగు ఛేదించవలెను. మరియు, మత్బూఖ్ గొంతెమగోరు కషాయముతో మలమును వెడలించవలెను. మలము వెడలిన తరువాత పిటికయొక్క రంగు నల్లగానున్నదా లేక యెఱ్ఱగా యున్నదా యని గమనించవలెను. నల్లగానున్నచో పెదవిపై కత్తితో గంట్లు వేయవలెను. దీనివలన ఆఅంగమునందుండి మలము వెడలిపోవును. పిమ్మట శిరకా అందుపై వర్ధించవలెను. దీనివలన రక్తము వెడలిపోవును. నీక్రియ నాశనము చేయునట్టి ప్రతినిధి అనగా దీనితో సమానమైనది అనగా పిటికయొక్క రంగు యెఱ్ఱగానున్నచో కత్తితో గంట్లు వేయకూడదు. మరియు, ఆ ఔషధము యిందు ప్రయోగము చేయకూడదు యెందుకనగా యీ వ్యాధి రక్తమువలన కలుగుచున్నది. మరియు హృదయనరములనుండి బైలువెడలును కాబట్టి యిట్టి సమయమునందు హృదయనరములు రక్తముతో నిండి వుబ్బియుండును గనుక లోప

ఆ ఔషధమును ప్రయోగించుటవలన అపాయము సంభవించును. అనగా యీ దోషమువలన హృదయనరములకు రక్తము ప్రవహించ నారంభించును గాన రక్తము బంధించుట మిక్కిలి కష్టమగును కాబట్టి యీరోగమునందు శరీరమునుండి మలము వెడలించిన వెనుక లేపనము చికిత్సగ వప్పుపిండి లేపనముచేయుట మరియు, మురుదారుశింగు మలాము గుణదాయకమగును.

లేపనవిధి.

మురుదారుశింగు, సఫేదా, కుంకుమపువ్వు, పటిక, ఇనుపతుప్పు యీ వస్తువులు చక్కగానూరి మైనము, బాదంనూనెలో కలిపి, లేపనము చేయవలెను. పెదవినందుగల పిటికలు పురాతనమునుండి యుండినచో యీ మరహంవలన నశించును. ఒకవేళ నశించనిచో పెదవిపొడుగున చీల్చివేయవలెను.

మరియు, గాయముయొక్క అంచులు కుట్టివేసిన తరువాత నిజదశయందు రాగలదు. పెదవి చీల్చిన తరువాత నిజదశయందు వచ్చునట్టుల కుట్టివేయవలెను. మరియు, రక్తమును ఆపివేయునట్టి ఔషధములు అనగా గులాబిపూలు, కుంకుమపువ్వు, కహరోబా యీ మొదలగు వస్తువులు మెత్తగానూరి గాయముపై చల్లవలెను. తరువాత గాయమును మాన్పునట్టి మరహం అనగా షలాస్త్రింబు వేయవలెను.

పెదవివాపు లక్షణములు

ఈరోగము దోషాధిక్యమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, దోషముయొక్క అధికత చిహ్నములు బహుగా వర్ణించబడి యున్నవి కాబట్టి తిరిగి చెప్పవలసిన అగత్యము కనుపించలేదు.

పెదవివాపు చికిత్స

దోషకారణ మెట్టులుండునో గ్రహించి కారణమునుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. మరియు కారణానుసారముగా శిరావేదనము చేయించి రక్తముద్వారా విరోచనములద్వారా మలమును వెడలించవలెను మల

మును వెడగించిన తరువాత అజీర్ణమును కలిగించునట్టి వస్తువులు పెద
విపై లేపనముచేయవలెను. అనగా రసాంజనము, బాబూనా, యువపిం
డి, వన్నీరు, వుసారేగ ఫిస్, కామంచాకు, మొదలగునవి లేపనము చే
యవలెను. అంతమునందు బాదంనూనె, మైనము యీమొదలగునవి
వలాస్త్రిచేసి లేపనముచేయవలెను. వృష్ణోదకముతో విశేషముగా కడు
గుచుండవలెను. మరియు కఫమువలన కలుగునట్టి వావునందు మలము
ను వెడలించునట్టి వస్తువులను అనగా సోయివిత్తులు, బాబూనా, అకలి
లుల్ మలిక్, మొదలగు వస్తువులు లేపనము చేయవలెను.

మరియు వాతకారణమువలన వావు కలిగినచో నరకానువ్యాధి
యందు వర్ణించిన ఔషధములను యీవావునందుకూడా వుపయోగించ
వలెను. మరియు వృష్ణస్వభావికముగల లేపనలు చేయుట లాభదాయక
ముకాజాలదు. యెందుకనగా యీవావు నష్టమొందుట కష్టమగును.
తదువరి చల్లని వస్తువులను లేపనముచేయుట అవశ్యమగును. యెందు
కనగా శీతలేపనాదులవలన వావు విశేషము కాజాలదు. మరియు యీ
వ్యాధియందు స్వల్పముగా భుజించవలెనుగాని రాత్రికాలమునందు భు
జించకూడదు. వుదయమైనను లఘువుగా భుజించవలెను.

పెదవుల గుల్లల లక్షణములు.

పెదవులయందు గుల్లలు లేచుటకు కారణము రక్తదోషమువల్ల
గాని పిత్తదోషముగాని కారణమగుచున్నది గాన యిందుకు చికిత్స
కిఫాల్ అనుసరముగ ఫేసించవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయము
తోగాని లేక పాదిరీగ కషాయములోగాని శరీరమును మలమును మెత్త
పరచవలెను.

పెదవి వ్రణముల లక్షణములు.

పెదవులయందు కురుపులు లేచుటకు కారణములు అనేకవిధము
లుగా నుండును. అనగా గుల్లలయందు చీమునిండి పగిలి వ్రణమగు
చున్నది.

(చికిత్స) నఫేదాగులాము లేపనముచేయవలెను. ఇటులనే మూ దిశాయిలు, మురుదారుశింగు మెత్తగానూరి పైనము మరియు వచ్చని ఆలూబకరాతైలములో కిరూతిచేసి లేపనముచేయవలెను.

పెదవుల దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.

ఉష్ణము దుష్టప్రకృతినొందినచో పెదవులయందు మంటకలిగించును. చల్లని నీళ్ళతో శాంతినొందించును.

శీతదుష్టప్రకృతి అయినచో చల్లనిగాలియందున్ను పుదయకాలమందున్ను, పెదవులు నీలిరంగుకలిగియుండుట మరియు వాటి జ్ఞానశక్తి నష్టముపొందుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు శుష్కదుష్టప్రకృతి అయినచో సర్వదా పెదవులు పగులుట మరియు, పెదవుల చర్మము పుల్లిపొట్టువలె పూడనారంభించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

చెమ్మ దుష్టప్రకృతినొందినచో పెదవులు వ్రేలబడి నీర్సమైయుండి మృదువుగానుండుట మరియు, చెమ్మవలన కలుగు దుష్టప్రకృతి పెదవులను వేగరము దుర్బలము నొందించుచున్నది. ఈకారణమువలన పెరుగుటయందు నీర్సత్వము కలిగించుచున్నది.

దుష్టప్రకృతి చికిత్స

ఉష్ణదుష్టప్రకృతియందు అవిసివిత్తులు, కాపులవిత్తులు, అథవా పెద్దపాయల, పచ్చిధనియాలు, బాలింగ్, కాశిని, అథవా మొరసి కూర రసమునందుగాని, అథవా పన్నీరులో తడిపి, మంచుగడ్డలో చల్లార్చి పెదవిపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, చందనము, పన్నీరు, పచ్చకర్పూరము యీ మొదలగు వానిలో పెదవి చెమ్మపరచుచుండవలెను.

మరియు, జలుబు అనగా శీతదుష్టప్రకృతియందు కస్తూరి అరుగదీసి వేపనూనెయందు అక్కలకర్రి అరుగదీసి చంబేలితైలము

సంపు జున్న, సొసన్ తైలములయందు నర్ కిస్ తైలములయందుకలిపి పెదవిపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు, శుష్కదుష్ట ప్రకృతియందు యవకషాయములో బాదంమూనవేసి పానము చేయుచుండవలెను. మరియు, ఇసబ్ గోలు గింజలయందు చక్కెరకలిపి యిప్పించవలెను. మరియు, బనప్షా తైలము, కలువపూల తైలము, లవ్కీకీ గింజల తైలములతో పెదవి యొల్లప్పుడు స్నిగ్ధముగా యుంచవలెను. యీ తైలములతో మయినపు తైలమును తయారుచేసుకొని పెదవులపై లేపనము చేయవలెను. ఇతర సదుపాయములను పెదవులు చిట్లుటయందు వర్ణించబడెను.

మరియు, చెమ్మగల దుష్టప్రకృతియందు పక్షవాతమునందు చెప్పిన చికిత్సను చేయవలెను. మరియు, పక్షవాతప్రకరణమునందు చూచుకొనవలెను. యీ రోగము మలదోషము కలుగనిదే పుట్టన్న మగును. అయినను మలము తీయవలసిన అవసరము కలుగుచునే యుండును.

దుర్వాసనగల క్షారవ్రణ లక్షణములు

ఈవ్రణము పెదవులలో కలుగుచున్నది. దీనిచికిత్స మొదలగునవి నోటియొక్క వ్రణముల ప్రకరణములయందు చెప్పబడియున్నవి.

గద్య, ఇది శ్రీషాదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
"తిబ్బెఅక్బర్ షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు
పెదవిరోగాధ్యాయము సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరెషాహి

ఎనిమిదవ అధ్యాయము.

దంతములు మరియు చిగుళ్లరోగ లక్షణములు

దంతములను వాని అవయవములనుచూపు చిత్రపటము.

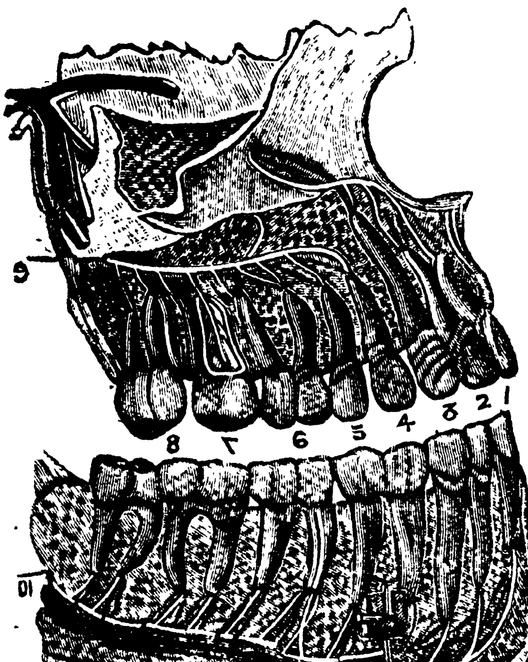

1, 2, కత్తెరపండ్లు, 3, కోరపండ్లు, 4, 5, రెండుముఖములు, 6, 7, 8, దవడలు, 9, 10, రక్తవాహిని, జీవనాళ్లు, ప్రతిపంటిలోనుండి రెండు నరములు పైకుండేవవి. ఈ నరములు పెదద నుండి పైకుదేరిన ఓ నరమునందు ప్రవేశించియున్నవి. యిందు జ్ఞానముగలదు. ఈ జీవనరము ద్వారా మస్తిష్కము నందు ప్రవేశించును.

దంతములు శల్యమని గ్రహించవలెను. ఇందు విషయమై వైద్యుల పరస్పరభేదము శల్యమా లేక నరమా యని వాదభేదములుగలవు. వారివారు తమతమ ప్రయోజనము సిద్ధించుటకై పృథక్ పృథక్ విచారించుచున్నారు. దంతములయొక్క కఠినత్వమువలన శల్యమని నిర్ధారణపరచియున్నారు. మరియు నివి తిమ్మిరిగా నుండునని భావము చూపుచున్నారు. అనగా దంతములయందు జ్ఞానశక్తి యుండినచో కొరుకుటకు, నమలుటకు, గీరుట మొదలగువానియందు కష్టముకలిగియుండు నదిగాని కొద్దిగా నొప్పిదంతములు పూసిన తరువాత తెలియుచున్నది. దీనికారణము యేమనగా ఆనరముయొక్క దుష్టప్రకృతివలన కలుగుచు న్నది. ఈనరము దంతిమూలములలో యున్నది. దంతమూలము నందు వ్యాపమైయున్నది. యెటులననగా యీఅంగము దంతములకు మిక్కిలి సమీపమునందున్నది. ఇందువలన ధ్యానమునందు యిటుల తోచుచుండును. అనగా కేవలము దంతములయందు నొప్పియున్నది. మరియు వైద్యవరులు దంతములను నరములతో సంబంధము కలుపు చున్నారు. అవి జలుబు వుష్ణముయొక్క గుణగ్రహణము చేయుచున్న వి. మరియు పులుసుపదార్థములవలన తిమ్మిరినొందుచున్నవి. కాబట్టి తిమ్మిరి కలుగుటకు కారణము నరముతప్ప శల్యమునకు కలుగనేరదు. మ రియు దంతములు తిమ్మిరిమెక్కుటకు అబ్బీభావయందు జర్స్ అందు రు గాని యీశబ్దము స్థిరమైనదికాదు. యేలననగా దంతము శల్యజాతి గాని నరముకాదు. మెదడుయొక్క నరములు వాటి మొదళ్ళయందు చేరి యున్నవి. దంతములపోటు నొప్పి మొదలైనవి యీనరముయొక్క విశేషత్వమువలన గ్రహించబడుచున్నవి. మరియు విరిగిపోవుట అరుగు ట, లేక కొరుకుటవలన నమలుటవలన కష్టముకలుగకుండుట వీటిస్వాభా వికజాతివలన కలిగినదిగాని ఇవి శల్యజాతి అని నిర్ధారణచేయవలసియు న్నది. మరియు హాకీముజాలీనూస్‌గారు నిస్సందేహముగా దంతముల యందు జ్ఞానశక్తి కలదు. ఇదికూడా అదరుచున్నవి. అనగా పెదవిమొ

టుల అదురునో అటులనే దంతములుకూడా అదురుచుండును. ఇందు తిమ్మిరికూడా కలుగుచున్నదని వచించిరి. మరియు హాకీము నాబల్ కరారయొక్క కుమారుడు జాలీనూస్ గారు చెప్పిన వాక్యమును బలపరచిరి. మరియు హాకీము షేక్ బూఅలీసేనాగారున్ను వారి శిష్యకోటికూడా జాలీనూస్ గారి వాక్యమునే అంగీకరించిరి. మరియు యిటువంటి కారణములయందు విరోధ్ధముగలదు. అనగా దంతమూలములు శల్యము నరము మొదలగువానివలె వీర్యమునుండి వుత్పన్నమగుచున్నవి. అథవా భోజనము అనగా రక్తమువలన మాంసము క్రొవ్వువలె కూడుకొనుచున్నవి. మరియు యీవిరుద్ధతయొక్క ఫలము అనగా యీశరీరము తల్లిదండ్రులయొక్క వీర్యమువలన కూడినదై యున్నది. ఇందుండి ఒకముక్క నశించినచో దానిబదులు తిరిగి పూర్తికాజాలదు. మరియు యేచికిత్సవలన కూడా దాని ఆరోగ్యము కలుగజాలదు. గాన యీవాక్యము ఆఅంగమునకు విరుద్ధముగాయున్నది. భోజనమువలన వుత్పన్నమగును. యెటులననగా దీనిసంబంధమగు కొంతముక్క పూడిపోయినచో తిరిగి దీని బదులుగా పూర్తియగుచున్నది.

దంతశూలలక్షణములు.

ఈవ్యాధి తొమ్మిది భేదములుగా చెప్పబడెను. (1) ఉష్ణదుష్ట ప్రకృతి మలములేనిదే ఉత్పన్నమగును. దీని చిన్నెలు దంతమూలములయందు వేడిగానుండుటయు రోగి నోటిలో చల్లనినీళ్లు పోసికొనిన శమించినటులయుండుట, చిగుళ్లు వాపులేకనే యెర్రబడుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

దంతశూల (1) భేదచికిత్స.

శిరకా, పన్నీరు నోటిలో పట్టుకొని పుమియుట, మరియు నొప్పి అధికమైనచో కొంచెము కర్పూరముకూడా అందుచేర్చవలెను. మరియు గుల్ రోగన్ నోటిలో పట్టుకొనియుండుట వలన లాభదాయకమగును. యీరోగియొక్క దంతములయందు విశేషముగా నొప్పికలిగినచో నల్ల

మందు కొద్దిగా గుల్ రోగన్‌లో కలిపి నోటిలో యుంచిన లాభదాయక మగును. యిటులనె శిరకా, ఉప్పు కలిపి నోటిలో నుంచవలెను. మరియు ఇసప్‌గోలు పిండి శిరకాలో కలిపి దంతములకు లేపనము చేయవలెను. యిటుల చేయుటవలన నొప్పి శాంతించును.

దంతశూల (2) భేద లక్షణములు.

రక్తాధిక్యమువలన నొప్పి పుట్టునుమగును. దీనిచిన్హములు దంత చిగుళ్లు యెర్రగానుండుట, చిగుళ్లువాచుట, నొప్పితోకూడా బరువుగా నుండుట మరియు ముఖ్యదంతములు ఇటువంటి అవస్థనొందినచో వయి వరకు యావత్తు నొప్పిగానుండుట మరియు రోగకారణము నరమునందు కలిగినయెడల చుట్టును కష్టముతోచుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

దంతశూల (2) భేద చికిత్స

నరేరు నరమును ఛేధించవలెను. తదుపరి కొంతవ్యవధిగా కొమ్ములను వట్టించిగాని కత్తితో గంట్లువేసిగాని రక్తమును తీసివేయవలెను. లేదా జలగలను వట్టించి రక్తమును తీసివేయవలెను. నాలుగు బంధనములు అనగా క్రిందిపెదవి పైపెదవుల నరములు నాలుగు ఛేదించవలెను. అవశ్యము యెటులయుండునో అవస్థను గ్రహించి చేయుట లాభదాయకమగును. వస్తుసంబు దాయకము వలన శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. నొప్పితగ్గించుటకై మలము లేనిదే కలుగు నొప్పియందు వర్ణించబడిన చికిత్సలను యుపయోగించవలెను. మరియు, ఆరంభమునందు పచ్చిబార్తంగురసము నోటిలో పోసికొనియుండుట అన్నిటికంటె చాలా వుపయోగము. మలమును నెమ్మదిగా నష్టపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను.

దంతశూల (3) భేదము

పిత్తమలము రోగకారణమగును. దీని చిన్హములు అనగా నొప్పితోకూడా లఘుత్వము ప్రకటనమగును. పోటుకూడ కలుగును.

దంతదిగుళ్ళయందు వల్లని రంగుకలిగి పిత్తసంబంధమగు నసాధ్యలక్షణములు కలిగియుండును.

దంతశూల (3) భేద చికిత్స

పిత్తసంబంధమగు మలమును వెడలించుటకై కరక్కాయలు, చింతపండు కషాయము కాచి పానము చేయవలెను. నొప్పి తగ్గించుటకున్ను, దోషమును తెనవిజవకేయందు మూర్చుటగున్న నాలను తీకనే, కలుగు ఉష్ణసంబంధమగు వాపునందు చెప్పినట్టియు కఫసంబంధమగు వాపునందు చెప్పినట్టియు చికిత్సలను యీవ్యాధియందుకూడా ఉపయోగించవలెను. మరియు పుక్కిలించునట్టి ఓషధులను కాచవలెను. అనగా కావడము చేయుటవలన అవస్థలగుణము విశేషముగును. ప్రవేశించినవెనుక వృష్ణము తగ్గినచో వాటియొక్క నిజగుణము జలుబు అజీర్ణము వెంటనే ప్రకటనమగును.

దంతశూల (4) భేద లక్షణములు

చల్లని దుష్టప్రకృతి మలము కలుగకనే నొప్పికలిగించుటకు కారణమగును. అనగా చల్లని జలపానము చేయుటవలన చల్లనిగాలి తగులుటవలన నొప్పి వుత్పన్నమగును. నోటికో ఉష్ణోదకము పోసికొనుటవలన శాంతినొందుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(4) భేద దంతశూల చికిత్స

కఫసంబంధమగు వాపునందు మలమును తీసివేయుటకై కావడములు పుక్కిలించుట రక్తసేయుట మొదలగునవి వర్ణించబడును. యీవ్యాధియందుకూడా ఆచికిత్సలను ఉపయోగించుకొనవలెను. మరియు, మిరియాలు మెత్తగానూరి తేనెతోకలిపి దంతదిగుళ్ళపై మర్దించవలెను. ఇటులనే రోగియొక్క భోజనపదార్థములలో వెల్లుల్లి, మిరియా, ఉష్ణపదార్థములు నువ్వులనూనెపువ్వు మొదలగునవి చేర్చవలెను.

(సామాన్యముగా) మలము కలుగకపోతే దంతములకు దుష్టప్రకృతి నొప్పికలుగదు. కాబట్టి మలము కలుగనిదే శుష్క దుష్టప్రకృతి యొక్క

డును వేరువేరు భాగములను చేరి నిలుచుటవలన నొప్పియొక్క దశను కలిగించుచున్నయెడల నీటి చికిత్స దిమ్మలు కలిగించునట్టి వస్తువులతో చేయవలెను.

(5) భేద దంతశూల లక్షణములు

కఫముయొక్క కారణమువలన నొప్పి ఉత్పత్తియగును. దీని చిహ్నములు జలుబు ప్రవేశించుటవలన నొప్పి జాస్తి అగుట, ఉష్ణము వలన శమించుచుండుట, వృష్టము లాభము ప్రాప్తించును. జలుబు వృష్ణము లోపలనుండు కారణము వలనగాని లేక బైటి కారణమువలన గాని కలుగుచుండును. మరియు, యీనొప్పియందు పోటుకూడా కలుగును. ఉష్ణసంబాధమగు లక్షణములు యేమియు కలుగకుండును.

(5) భేద దంతశూల చికిత్స

యారజ్, ముసాంబరము మాత్రలుగాని లేక యీ విధమగుగుణములగల ఔషధములుగాని సేవించుట ఉచితమగును. దీనివలన కఫము తగ్గిపోవును. మరియు, పోదినా, కాతరాసిఆకు, అక్కలకర్ర, మొదలగునవి శిరకాలో వేసి కాచి పుక్కిలించవలెను. దీని వలన కఫము తెగిపడిపోవును. ఔషదశక్తిని అంగముయొక్క చుట్టుప్రదేశములయందు ప్రవేశపెట్టును. మరియు, అక్కలకర్ర, పావకిలవణము, శొంఠి, సున్నము, పిప్పళ్ళు, యీ మొదలగునవి మెత్తగానూరి వాపుపై మర్దించవలెను. మరియు తిర్యాక్ అరబా, తిరియాకుల్ అప్సాక్, అథవా ఫాలూనియా మొదలగునవి దంతమూలములయందు మర్దించవలెను. మరియు, ఉప్పు, సజ్జలు వేయించి దవడలపై కాపడముచేయవలెను లేక కేవలము బట్ట పొట్లముగట్టి వేడిచేసి కాపడముచేయుటవలన కూడా బాధశమించును. ఇటుల కాపడము చేయుటవలన దంతసంబంధమగు మలము బైటికి నీరుగాని వచ్చు, బైటివైపు వాలము వచ్చుట వలన నొప్పిశాంతించును. మరియు, బుట్టి సమయమునందు వాపుసరించినచో నొప్పి తగ్గుచున్నది. మరియు, కాపడముచేయుటవలన నష్టము

కలుగజేయదుగాని లాభమునుకలిగించును. మరియు, దీని విధానము అనగా భుజించిన తరువాత నాలుగు గంటలవ్యవధికలుగనిదే కావడము చేయకూడదు. కావడముచేసిన తరువాత రెండు గంటలు జరుగనిదే భుజించకూడదు. ఇట్లు చేయకుండిన అవస్థలను పొందగలదు. అమలము యీలాగ్నిబలిచి దంతమూలములయందు వచ్చి చేరును గాన నొప్పి అధికమగును గనుక భుజించినవెనుక నాలుగు గంటల తరువాత కావడము అయిన వెనుక రెండుగంటలు వ్యవధిపుచ్చుకొని భుజించుట మంచిది.

తిరియాకులస్నానం చేయుక్రియము.

జాప్న, ఇంగువ, మిరియాలు, శొంఠి, బసప్పావేరు, నల్లమందు యీఆరువస్తువులు సమానభాగములుగా తీసికొని చూర్ణించి, వస్త్రగాలితమొనర్చి తేనెలోకలిపి యుంచుకొనవలెను.

మరియు, ఈమొదలగు ఉపాయములవలన నొప్పి శాంతించని యెడల యీదంతములపై వాతవేయవలెను. లేక దంతములు విరిగి ముక్కలుముక్కలుచేయునట్టి వస్తువులను వుపయోగించవలెను. వాత వేయుటవలన ప్రకృతి యందుగల జలాంశము నష్టపరచి ఆ అంగములకు శక్తికలిగించును. మరియు చెడియుండునట్టి మలమును నష్టపరచును. కాబట్టి వాతవలన మిక్కిలి లాభముగలదని గ్రహించవలెను.

మరియు దంతములను పీకునట్టి ఔషధములవలన లాభము అనగా దంతములకు ఔషధము లేపనము చేయుటవలన ఔషధశక్తి విశేషముగా ప్రవేశించును. లోపల నిలిచియుండు మలమును తీసివేయును.

మరియు దంతములపై వాతవేయుటకు రెండువిధానములుగలవు. (1) బంగారుతోగాని, లేక లోహముతోగాని సలాకచేయించి కష్టము గల దంతములపై ఒకగొట్టము నుంచి ఆసలాకను అగ్నియందు యెర్రగా కాల్చి ఆగొట్టములోనుండి లగులుటుం ప్రవేశింపచేయవలెను. అనగా

తగినట్లుగా పరిశీలించునటుల చేయునదైనని కావలెను. కొంతతడవు వాకుయుంచి యిటులనే రెండవతూరి వేసి బాగుగా కాలునటుల చేయవలయును.

(2) మానికేసిన బైటికి వెళ్లకుండునటుల దంతములపై గోధుమపిండి కిళ్ళకు కలిపిన ముద్దయుంచి జైతూన్‌నూనె పొంగువచ్చువరకు కాచి చిన్నసాన్నముతో పత్తి అపించి మధ్యాహ్నము గుంటుకొనునటుల పోయవలెను. ఈ ప్రయోగమువలన తత్కాలము నొప్పి శమించిపోవును.

మరియును దంతములు విరుగునట్టి వస్తువులు అనగా రాగిమలినము మెత్తగా నూరి దొజాచెట్టు యొక్క మొదలునందు పాలలో కలిపి అందు మూడెలపడిపి నొప్పిగల దంతముపై యుంచవలెను. అథవా కొంత కిరాకలో నలుబది దినములవరకు భావనచేసి యెండించి చూర్ణించి అందుపైనుంచవలెను. దంతములను విరుగునట్టి వస్తువులను యువయోగించుటకు ముందుగా యితరదంతములకు స్నిగ్ధపరుచవలెను. యిటుల చేయుటవలన నొప్పిలేని దంతములకు హాని కలుగజాలదు.

(6) భేదము దంతశూల లక్షణములు.

ఆమాశయము యొక్క సంయోగమువలన దంతములయందు నొప్పి కలుగగలదు. అనగా ఆమాశయమునందు చిక్కని తీక్ష్ణమగు మలమునిండి దీనికష్టము దంతములయందు ప్రవేశించును. దీని చిహ్నములు ఆమాశయము నిండినప్పుడున్ను, అజీర్ణము కలిగినప్పుడు రాత్రి భోజనము చేసినపిమ్మట నొప్పి అధికమగును.

(6) భేదము దంతశూల చికిత్స

మలమును వెడలించుటకై యారిజాత్ అను మాత్రిలను వినియోగించవలెను. మరియు, భోజనము స్వల్పముగా చేయుచుండవలెను యీరోగమునందు వమనము చేయించకూడదు. మరియు, యీవిధమగురోగి భోజనపదార్థములయందు ధనియాలు చేర్చవలెను మరియు, ఫలభక్షణము పలహారములు పాలు మొదలగునవి వర్జించవలెను [illegible]

నొకప్పుడు వమనము వచ్చుచుండిన యెడల కొంచెము నల్లమందు దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన తిమ్మిరి కలిగించును ఓకరింత సమయమునందు అవిరివరమాంశువులు లేమను. అవి దంతములలో ప్రవేశించజాలవు.

(7) భేదము దంతరోగ లక్షణములు.

నీచములను దంతముల మూలములయందు నిలిచి కుళ్ళి దంతములను చెరచివేయును. దంతములు నీచత్వము నొందుటవలన విరుగుట చిట్లుట సంభవించి నొప్పికనంతటు ఉత్పన్నమగును. అనగా దంతములుకదుల నారంభించును బైటినుండి యేదైన దంతమూలములయందు ప్రవేశించజాలదు.

(7) భేదము దంతరోగ చికిత్స

అక్కలకర్ర, నల్లమందు, గవ్వలుకు సాంబ్రాణి యా మొదలనవి ఆవుపాలలోగాని లేక చనుపాలలోగాని కలిపి దంతములయందుంచవలెను. దీనివలన నొప్పి శమించును. మరియు, దంతములు విశేషముగా చిట్లుట కదులుట తగ్గిపోవును దీనివలన ప్రయోజనము లేనిచో వాని వేయవలెను యెట్లనగా కఫములవలన కలుగు దంతముల నొప్పియందు చెప్పబడిన విధిప్రకారము చేయవలెను.

(8) భేదము దంతరోగ లక్షణములు

నీచవాయువు అనగా వాతము తలనుండి బైలుదేరి, దంతమూలములయందుఆక్రమించి నరములద్వారా ప్రవేశించును. దీనిలక్షణములు అనగా నొప్పి, పీకు, కలిగి నొప్పిమారియుండుట, మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

(8) భేదము దంతరోగ చికిత్స

ఏ మలమువలన వాతముకలుగునో ఆమలమును తీసివేయుటకై జనప్పాల మాత్రలు లేక రసమాత్రలు లేక ఇటువంటి స్వభావికముగల మాత్రలు మొదలగునవి రోగికిప్పించవలెను. మరియు, వాతమును దూర

పరచుటకై సోపు, నల్లమందు, జీలకఱ్ర. యివిప్రత్యేకము లేక మాషములు నీళ్ళలో వేసి కాచి ఆకషాయముగు రోగినోటిలో యుంచుకొని వుమియవలెను. మరియు, దంతములు పుష్టిజెందుటకై సమగుల్ బకం (ఒకజిగురు) మిరియాలు కబ్రివేరువలువు సోయి యీ వస్తువులు మెత్తగానూరి తేనెలోకలిపి దంతములపై వేయవలెను. మరియు, చల్లనినీళ్లు కఫమును వృద్ధినొందించునట్టి వస్తువులు వర్జించవలెను. మరియు, వాతములను నష్టపరచునట్టి వస్తువులను సేవించవలెను.

(9) ఖేసము దంతశూల లక్షణములు

దంతములయందు క్రిములుకలిగి నొప్పికలిగించును. రంధ్రములు గల పుచ్చినదంతములయందు చెమ్మ ప్రవేశించి కుళ్ళి ఆమలమును పురుగులుగా మార్చును.

(9) దంతశూల చికిత్స

గాడిదెసగడవలవిత్తులు ఖురాసానివోమము నీరుల్లివిత్తులు యీ మొదలగునవినూరి మైనమునందుగాని అధవా మేక క్రొవ్వునందుగాని కలిపి నిప్పుపై వేసి అందుండి వచ్చునట్టి పొగను గొట్టముద్వారా దంతమునకు తగులునట్లు నోటిలో ప్రవేశింపజేయవలెను. అనగా గొట్టమును ఆపొగయందుంచి రెండవవైపు దంతమునకు తగులునటుల నోటిలోనుంచవలెను. యీ గొట్టముద్వారాపొగ దంతమునకు తగులును యీ పొగ వలన ఆపురుగులు చచ్చిపడిపోవును.

(సూచనీయము) దంతముల ఆరోగ్యరక్షణకొరకు యీక్రింద వ్రాయబడిన పదిఅంశములయందు సర్వదా దృష్టియుంచవలెను. దీని వలన దంతములు సమస్తవిధములగు వ్యాధులనుండి రక్షింపబడగలవు.

(1) అజీర్ణమువలన దీనియందువచ్చునట్టి అన్నసారము చెడిపోవుచున్నదిగాన విస్తారముగా భుజించుట మరియు ఆమాశయమునకు భారము కలుగకుండునటుల కాపాడుకోవలెను. మరియు అట్టిభోజనములను

వర్జించవలెను. అనగా వెంటనే జీర్ణశక్తి మారిపోవును. అట్టివస్తువులు అనగా * పాలు, చేపలు, మొదలగువాటిని భుజించుట వర్జించవలెను. మృదువగు లఘుభోజనములను సమానభావముగా భుజించవలెను.

(2) విస్తారముగా వమనము చేయునట్టి అభ్యాసము వదలవలెను. అట్టిస్థితియందు ముఖ్యముగా పుల్లనివాంతి కలుగును.

(3) కఠినవస్తువులు అనగా అక్రోటు, బాదంకాయలు, పోక మొదలగునవి దంతములతో కొరకకూడదు. అనగా పగులగొట్టకూడదు.

(4) కఠినముగానుండునట్టి మిఠాయి మొదలగువస్తువులను నమలుట వర్జించవలెను.

(5) దంతములను నీరసపరచునట్టి వస్తువులు అనగా పుల్లనిద్రాక్షపండు, నిమ్మకాయపులుసు మొదలగువస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను.

(6) మిక్కిలి చల్లనివస్తువులు విశేషవేడివస్తువులను ఒకదానితరువాతనొకటి తినకూడదు.

(7) స్వాభావికముగా దంతములకు హానికలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా గంధక, అక్రోటు, రాతిపుప్పు, యీ మొదలగునవితినకూడదు.

(8) భుజించినవెంటనే దంతముల మధ్యనుండునట్టి వస్తువులను పుల్లతో తీసివేయవలెను. చిగుళ్ళకు నొప్పికలుగకుండునట్లు తీసివేసి పుక్కిలించవలెను.

(9) ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము దంతదావనము చేయుచుండవలెను. దంతదావనము చేయునట్టిపుడక, చేదుగను మెత్తగానుండవలెను. అనగా జిట్రివయగోగు జైతూన్ మొదలగు పుల్లలతో దంతదావనము చేయవలెను.

---

* పాలు, చేపలు ఒకేసమయమునందుగాని కలిపిగాని వేరువేరుగాగాని భుజించుట వర్జితము. ఎందుకనగా యీరెండువస్తువులు ఒకేసమయమునందు భుజించుటవలన కుష్ఠురోగము కలుగును కాబట్టి యీవ్యాధి ఆరోగ్యము నొందుట దుర్లభమగును.

(10) పరుండునప్పుడు మరియు వమనముచేయుటకు ముందు దంతములను నూనెతో స్నిగ్ధపరుచవలెను. దంత ప్రకృతివుష్ణమైనచో గుల్‌రోగన్ మర్దించవలెను. దంతప్రకృతిశీతమైనయెడల వేపనూనెగాని అథవా మస్తకితైలముగాని మర్దించవలెను. ముందుగా దంతములపై తేనె మర్దించి పిమ్మటనూనెతో స్నిగ్ధపరుచవలెను. మరియు కుందేలు తలకాల్చి మెత్తగానూరి దంతధావనము చేయుటవలన చిగుళ్లు బలపడి మాంసము దృఢమగును. మరియు దంతమూలములలోనుండు మలమును శుభ్రపరచును. మరియు దంతములకు ఆరోగ్యతను కలిగించును. మరియు పేల్చినపటికి సిరకాలోకలిపి అందుకొద్దిగా శుద్ధిచేసిన బాలింత బోలుకలిపి దంతములు తోముకొనుటవలన పైవిధముగా గుణమునిచ్చునని గ్రహించవలెను.

దంతప్రకృతి శుష్కత్వముగలదైనచో వాటి ఆరోగ్యతను కాపాడునట్టి ఔషధములు ఉపయోగించవలెను. శుష్కత్వము జలుబు, ఉష్ణముతో సమానముగా యుండవలెను. ఈరోగియొక్క ప్రకృతి చల్లగను ఉష్ణముగా నుండినచో అట్టి సమయమునందు యెట్టుల అవసరముండునో అవసరమునుబట్టి శుష్కత్వఔషధములు ప్రకృతియొక్క ఆరోగ్యతకై గ్రహించవలెను. ఔషధముల నామములుకూడా శుష్కత్వముగలవైనను చల్లగానుండును. అనగా చందనము, గులాబిపూలు, కస్తూరి, కర్పూరము, గులాపు, దానిమ్మపూలు, కహరోబా, మాదికాయ, ముత్యములు, పోక, యవపిండి, గులాపుఆకులు, పూతిదట్టుచెక్క యీవస్తువులు శుష్కత్వముగలవైనను వుష్ణము కలిగించుచున్నవి.

మరియు కాల్చినవుప్పు, కాల్చినపావడి, లవణము, శొంఠి, దాల్చినచెక్క, ఎండినజూఫా, గంధపిసారనిపూలు, అడవిఆవుకొమ్ము కాల్చినభస్మము, కాల్చినపొదినా, మాపుబేర్ గుండ్రికచూరము, చేమపుచ్చకాయగజ్జు, అక్కలకర్ర, ఫాంజ్, కిబ్రివేరువలువు, కిబ్రి, అగరు కాల్చినచోపాసాగాలంకెలు కాల్చినబూరె, కుందేలుతలకాల్చినబూది,

దాడిమీకరిపికాల్చినది, పావడిలవంగభస్మము, మస్తు, సీసభస్మము యీవస్తువులు వృష్ణము సీసము సమానపరిశ్రుతి చేయునగును. చల్లని ఔషధములను ఉష్ణఔషధములతో అవశ్యకతానుసారముగా కలుపుకొనవలెను.

దంతములు తిమ్మిరి కలుగుటకు నీర్స మొందుటకు లక్షణములు.

ఈరోగము రెండువిధములుగా నుండును. (1) ఉపరికారణము వలన కలుగుచున్నది. అనగా మలమును ఆపుస్త్రీయు అథవా వగరు, పులుపుగల వస్తువులను భుజించుట లేక నములుట దంతములపై చాలా కాలమువరకు నిలిచియుండుట అందుండి కొద్దిగా వలచని లఘువగు దంతమూలములయందు ప్రవేశించి జలుబును గరి మొద్దుబారి కలిగించును. మరియు చాలాకాలము నిలుచుటకు పరీక్ష ఇందునిమిత్తము కలిగినదనిన ఈవస్తువులు విశేషము మిక్కిలి పులుపుగలవైనచో పిమ్మట మృదువు వలచని కారణమువలన దంతములయందు నిలువనిచో నీర్సమును కలిగించజాలదు. అనగా తీవ్రతా మొద్దుగునని.

—దంతములతిమ్మిరి నీర్సమునకు చికిత్స—

ఈరోగము వృష్ణపరిశ్రుతివలన కలిగినచో ఖురసాణికులు లేతవి గుళ్ళు, తులసిఆకులు నములవలెను. మరియు ఖుసా అనగా పెద్దగాయుల ఆకు దొరకనిగ్రామమైనచో పెద్దగాయులగింజలనుమూడు నీళ్ళలో నానవేసి ఉపయోగించవలెను.

మరియు చుహారాపాకము, వచ్చిజైతూన్ తైలము కలిపి పుక్కిలించుట నేడిఆవిరి దంతములకు పట్టించుటవలన లాభము ప్రాపించును మరియు పరిశ్రుతియందు వృష్ణము లేకుండిన అక్రోటునూనె పిండక్ పప్పు నూనె, కొబ్బరి, బాదంపప్పు యీమొదలగునవి వేరువేరుగా వచనేసి దంతములను మర్దించవలెను. మరియు పచ్చనిమైనము, అలీకలీ బతం

అనగా ఒకటిగుడుచు నమలించవలెను. మరియు శాలగాశిలకు, తులసి, తేన, పుష్ప మొదలగునవి దంతముల పైన మర్దించవలెను. మరియు జైతూన్ తైలవు గడ్డి రాగిపాత్రయందు కాచి సిఖ్యపై గాని తేక, ఎండలోగాని యుంచి చిక్కపరచి దీనిని దంతములపై మర్ధించుటవలన లాభదాయకమగును.

(2) దంతములుతిమ్మిరికలుగుట నిర్ణయించు లక్షణములు

ఈరోగకారణము లోభాగమునందుండి కలుగుచున్నది. అనగా పుల్లనిదోషము ఆమాశయముయొక్క పాకమునందు ఖనీభవించి వమనముద్వారా బైటికివచ్చును. అట్టిస్థితియందు దంతములు నుస్తినొందును. ఆదోషము వమనముతోంట వెళ్ళునప్పుడును అందుండి ఆవిరివరమాణువులుతేచి దంతములను పిపపుల్లగాను కలుగజేయును. దీనిచిహ్నములు పుల్లని త్రేనుపులు వచ్చుట నోరు చేదుగానుండుట, పుల్లని వమనమగుట నోట నీరూరుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(2) దంతముల తిమ్మిరియొక్క చికిత్స.

వాతము వలనగాని కఫమువలనగాని మలము కలిగినయెడల ఆ మలానుసారముగా ఆమాశయమునుండి మలమును తీసివేయవలెను. ఎటులననగా ఆమాశయముయొక్క ముఖమున నుండినయెడల వమనము చేయించి వమనముద్వారా మలమును తీసివేయవలెను. మరియు ఆమాశయమును శుద్ధిచేసిన దినమువెనుక నమలించుటకున్ను మర్దించుటకున్ను మొదటిభేదమునందు వర్ణించబడిన వస్తువులను అవశ్యకతానుసారముగా వుపయోగించవలెను. మరియు జసర అనగా దంతములు నిమ్మరోజనము లగుటయును ఒకభేదముకలదు. అనగా ఉష్ణము అథవా చల్లనివస్తువులు భుజించుటవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని చిహ్నములు జలము నోటిలో వుంచినపుడు దంతములయందు నొప్పికలుగుట, మరియు రోగియేదైన కఠినవస్తువును ఆనొప్పికారణమువలన నమలి

నచో నొప్పివిశేషమగుట నమయింటకున్ శక్తిని వ్యాధికి జహాబమహాల్ అన్నాన్ అని చెప్పుచున్నారు. అనగా దంతములకాంతి నశించుట అందురు. దీనివర్ణనము యీక్రిందిప్రకరణమునందు వచించబడును.

దంతములకాంతి నష్టమొందు లక్షణములు.

దంతములయందు భోజనపానాదులయొక్క ఘర్షణము శీతము వలన దంతములకు నష్టము సంభవించి రోగి నమలునట్టి వస్తువులవలన దుఃఖమునొందును. మరియు యీవ్యాధి రెండు కారణములవలన కలుగ గలదు.

(1) ముడిచివేయునట్టి జలుబువలన కలుగుచున్నది. అనగా దంతములయందు పుష్పన్నమై విశేషశ్వాసమును కలిగించుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు దంతములయందునొప్పి కలుగుటయు పూర్వరూపమగుచున్నది.

దంతకాంతి నష్టమొందుటకు చికిత్స

హబ్బుల్ గారు పటిక, చూర్ణములు, యీవస్తువులు మెత్తగా నూరి దంతమూలములయందు మర్దించవలెను. మరియు వెచ్చనిరొట్టె వేయించిన కోడిగ్రుడ్డు వెచ్చవెచ్చగా దంతములపై వత్తవలెను. అనగా వేడిగ్గునరణ దంతములతో వత్తియుంచవలెను. ఇటుల అనేక పర్యాయములు చేయుటవలన ఖసిభవించి యుండు జలుబు మలయుక్తమగును శీఘ్రముగ మలరహితమగును. మరియు మలయుక్తమునందు మలములు తొలగించుటకు కాపదమునకు ప్రయోగించు కోడిగ్రుడ్డుసొన రొట్టె ముక్కలి నేసి [illegible] దంతములతో వట్టుకొనిన కండ్లవాట నిరుసరించునని వేడిగాను డవలెనని భావము. మరియు, అడవినీరుల్లి వేయించి నూరి [illegible] కలిపి కాది దంతములపై నుంచవలెను. ఇదికూడా రొట్టెవలె గుణముకలిగించును. మరియు మేక క్లీహముకూడా యిటువంటి ప్రకృతిగలదని గ్రహించవలెను. అనగా

మా'ప్లీహా (స్ప్లీన్) కాల్చియూని వేయించి దంతములకు కావడము చే యుటవలన మిక్కిలి గుణము కలిగించును. మరియు ఖసీభవించియుండు జలుబు దంతములనుండి తీసివేయుచున్నది. మరియు అడవిమేకరక్తము వేయించి కావడము చేయువలెను. ఇట్లు కావడము చేసినయెడల దంత ములజలుబు పరిశ్రావాన సారముగా నష్టపరచుచున్నది. కావడము చే సినతరువాత గుల్ రోగన్ లో రూమిమస్తకి అరగదీసికాచి నోటిలోపోసి కొంత యుంచవలెను. దీనివలన దంతములకు దంతములచిగుళ్ళకు బలము కలుగును. మరియు శీతకారకము వలన కలిగిననొప్పి శాంతినొందును. తిరియాకుఫా అను ఔషధము బల్సాముతైలము పూర్దించుటవలన లా భదాయకమగును. యిట్లనే ఆవనూనె నోటిలో యుంచుట లాభదా యకమగును.

(2) దంతకాంతి నష్టమొందు లక్షణములు.

దంతములయందు మిక్కిలి పూష్ణము పుష్పన్నమై పాటిసమాన లేని చెరి శుష్కత్వము పుట్టించును. గాన కొన్నిదంతములు తిమ్మిరి కలిగియుండును. ముఖ్యటిభేదమునందు కూర్చుపట్టి జలుబు దంతములకు తిమ్మిరి కలిగించునట్టి కారణమువలన ఈరోగము విశేషపుష్టము కలిగిం చు కారణమగును. యీకారణమువలన యీరోగము విశేషముగా ప్ర కటనమగుచున్నది. అనగా ఎండుకట్టి కారణమువలన వాయువుయొక్క మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. మరియు దంతములయందు ఉష్ణము కలుగుటకు చిన్నెలు అనగా దంతములు చిగుళ్ళు తాకుటవలన ఉ ష్ణముగా నుండునట్లుతోచుట, మరియు చిగుళ్ళు యెర్రగా నుండుట, దంతములరంగుకూడా కొద్ది మెరుపురంగు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(2) దంతకాంతి నష్టమొందకుండుటకు చికిత్స

గుల్ రోగనుయందు కర్పూరము, చందనముకలిపి దంతములపై

మర్దించవలెను. మరియు నోటిలో నుంచవలెను. పెద్దపాయల ఆకులు దీనిదిగుళ్ళు, గింజలు మొదలగునవి నమలించవలెను.

—దంతములు గుల్లవిడుచుటకు లక్షణములు.—

ఈరోగము రెండు భేదములుగా నుండును. (1) నీచముగురతూబతూ అనగా నీరు దంతములయందు లోపల ప్రవేశించి కుళ్ళిపోవును. మరియు వాటియొక్క వాయువు ప్రకృతిని చెరచివేయును. యీకారణమువలన దంతములు పుచ్చిపోవును. మరియు గుల్లదేరుచున్నవి. మరియు దీనిచిహ్నములు అనగా దంతములు తమనిజదశయుండే యుండును. గాని రంగుమారిపోయి పసుపువచ్చగాగాని లేక, ఆకుపచ్చరంగుగాగాని యుండును.

దంతములు పుచ్చిపోవుటకు చికిత్స.

యాంజాత్ మాత్రిలతో మొదటను శుద్ధినొందించవలెను. మరియు దంతములకు బలముకలిగించుటకై సమకూర్చునట్టి లేపనలు చేయవలెను. అనగా రసాంజనము నారదెన్, తుంగముస్తలు, మాదికాయలు అక్కలకర్ర, మొదలగునవి దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన నీచమలము గ్రహణపరుచజాలకుండును. మరియు అథవా దానిమ్మపూలు వటికి మొదలగునవి సిరకాలో వేసికాచి పుక్కిలించవలెను. ఏదంతము అరిగినదో పుచ్చినదో గుల్లదేరినదో ఆలోచించిచూచి ఆదంతమునందు ముస్తకి కర్పూరము నూరి రంధ్రమునందుంచవలెను. ఈఔషధము దంతములు విశేషముగా పుచ్చుటవలన నష్టమగునట్టి భాగములను సమకూర్చును. మరియు వస్తువులను నమలు సమయమునందు కలుగు కష్టమును తగ్గించివేయును. నొప్పిశాంతినొందును. మరియు ముందుదంతముల యొక్క నీచమార్గములను ఇసుకతో తోమి శుభ్రపరుచవలెను. ఇందువలన వాటియందు పువ్రదవము వాటిసమీపమునందు రెండవదంతమునకు కలుగకుండునుగాన ఆదంతములు పుచ్చకుండును. మరియు యీ

రోగిదంతములు పుచ్చిపోయినచో వాటిపై అనేకపర్యాయములు వాత వేయవలెను.

మరియు జైతూనూనె దవనము మరువము కషాయమునందు కలిపి దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన తిరిగి దంతములు పుచ్చకుండును.

(2) దంతములు పుచ్చుటకు లక్షణములు.

నిజరతూబతు దంతములభాగముల యందుండునది దంతములభాగములకు సహాయముచేయునది, అణచునది నష్టమగును. మరియు దంతములు విశేషముగా యెండిపోయినచో యీకారణమువలన దంతములు విరుగనారంభించును. మరియు గుల్లబారును. యీరోగము బహుళో వృద్ధులకున్న దుర్బలమనుష్యులకున్న కలుగుచున్నది. మరియు నరిగా పువానముండువారికి లేక యేకారణమువలన వారిశరీరమునందుగల పాచనశక్తి కలిగినవారికి పుట్టుచున్నది. దీనిచిహ్నములు దంతముల యందు శుష్కత్వము దేహమునందు దుర్బలత్వము ప్రకటనమగును. మరియు కారణము ప్రత్యక్షమగుట ముందుచెప్పబడియె. యీరోగ చికిత్సకఠినముగాన అసాధ్యమగును.

దంతపుచ్చు (2) భేద చికిత్స.

చెమ్మనుకలిగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి మర్బత్తులు భోజనములు వుపయోగించవలెను. మరియు కోడిగుడ్డుతెల్లసొన, ఇసప్గోలుగింజలగుజ్జు, గాడిదపాలు, బనప్షాతైలము, యీనాలుగు వస్తువులలో సందర్భమగువానిని ఒకటిగాచేర్చి దంతములపైనుంచవలెను. ఈ మొదలగువస్తువులతో పుక్కిలించవలెను. బహుద చికిత్సయొక్క సారము అనగా గుణము యీరోగమునందు మిక్కిలి స్వల్పముగా తక్కువగును గాన చేయగలుగును. కాబట్టి చికిత్సచేయుటలో ఆలశ్యముచేయకూడదు. కొందుకనగా చికిత్సవలన గొప్పలాభముకలదు. అనగా రోగము విస్తరించజాలదు. మరియు రోగమునశించినను పొందవచ్చును.

తదాదిన్ వుష్ణము జలుబు యీవ్యాధికి కారణమగును. వానిలో ప్రత్యేకమగును. ఒకదోషమును తగ్గించునట్టి ఔషధములను ప్రయోగించవచ్చును. వీటి వర్ణనము ప్రకృతినిజదశయందు తెలుపునట్టి విషయమై విస్తారముగా చెప్పబడినది. ముఖ్యముగా దంతరోగముల ప్రకరణము యొక్క అంతమునందు ఉష్ణము, జలుబు, ఔషధములవర్ణనము మారు మారు చెప్పబడినది.

దంతమలినము యొక్క లక్షణములు

ఇది వకవస్తువు. పటికతో సమానముగా కూడుకొనియుండును. యిది ఇసుకతో సమానముగా దంతమూలములయందు చుట్టుకొని రాయివలెనుండును దీనిని తీసివేయుటకు కఠినముగా నుండునటుల కఠినత్వము వహించియుండును. మరియు, యీ మలినము యెటులనుండునో దంతములుకూడా అటులనేయుండును యీ మలినముయొక్క రంగు పచ్చగాగాని లేక నల్లగాగాని ఆకుపచ్చరంగువలెనుండును యీదోషము యొక్క అవిరిపరమాణువులు యొక్క యీ స్థలమునందు చేరి కఠినత్వము వహించినచో యీ దోషముయొక్క నిజదశ ఆనిలిచిన వస్తువులతో గ్రహించవచ్చును. మరియు, యీ రోగమునకు ఫజల్ అనగా దంతములు పచ్చబడుట అందురు దీనికారణము నీచమగు చెడ్డ అవిరిపరమాణువులగుచున్నవి ఇది జిగురుగల పదార్థముకాదు యిందు ఉష్ణము కూడా మిళితమైయుండవచ్చును. మరియు, నిది ఆమాశయమునుండి లేచి నోటియొక్క పైభాగమునందు ఒకటిగాచేరి దంతమూలములయందు అణగియుండును. మరియు, కొన్ని నోటియొక్క పైభాగమునందున్నవి. అవి నాలుక కదలునట్టి కారణమువలన దూరమగుచున్నవి. దంతమూలములలో యెన్నియున్ననో అన్నియు బయటయున్నవని గ్రహించవలెను. యెట్లనగా యీ స్థానము అనగా నాలుక యెల్లప్పుడు తిరుగుటవలన (కదలుట) మిగిలియున్నది. మరియు, నాలుక

యుండు చేడటకు కఠినముగానుండును. యీ వ్యాధిబహుదినములు దంతధావనముచేయని మనుజులకు ఉత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను.

దంతమలిన చికిత్స

ఈరోగమునకు యేదోషకారణమగునో ఆదోషమును ముందు శరీరము ఆమాశయమునుండి తీసివేయవలెను. తరువాత హాప్ అనగా దంతమలినము నిలిచియున్నచో దానిని లోహసంబంధమగు ఆయుధము తో నెమ్మదిగా చీర్చివేయవలెను విశేషముగా యుండని యెడల ఒకే పర్యాయము దూరపరచవలెను. యీ మలినము తీసివేసిన తరువాత ఉప్పు సముద్రపునురుగు ముత్యపుచిప్పలభస్మము అడవిఆవుకొమ్ము భస్మము మొదలగు వస్తువులు సమానముగా పకటిగాచేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించియుంచి సమయానుకూలముగా దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన మిగిలియుండు మలము నశించును. మరియు కఠినత్వము కాజాలకుండును.

దంతములరంగు మారిపోవుటకు కారణములు

సీచమలము దంతమూలములయందు ప్రవేశించిదంతములరంగును మార్చివేయును లేక మలమునుకలిగించి మలము చిక్కనై యున్నచో చాలాకాలమునకుగాని దంతములరంగు మారజాలదు మరియు, లఘు, వుగను వలచరి మలము అయినచో దంతములు యీపత్తు స్వల్పదినము లలోనే మారిపోవును.

దంతములరంగు మారుటకు చికిత్స

ముందుగా మెదడు పవిత్రితనొనరించుటకై మాత్రలు యిచ్చు చూ పుక్కిలింతలు చేయించి మలమును తీసివేయవలెను పిమ్మట దంతములరంగు వచ్చుగాన్నచో కాయంచాకు రసములోనున్న శిరకాతోను పుక్కిలించవలెను. తరువాత చిటికెనగవప్పు, యవలు, కాసమిపిండి మొదలగునవి శిరకాలోకలిపి దంతములపై నుంచవలెను. మరియు, దంతములరంగు నల్లగానుండినచో కబిరివేరు, మంజిరి, మస్తకి రాతిపువ్వు

ఈ మొదంగు నగినారి వస్త్రగాలిత ముసగింది గు రోగముల లిపి పుచ్చ
కొనాగించవలెను. మరియు దంతములరంగు సున్నమువలె తెల్లగానుండి
పచ్చోమ స్తక్కి తైలము దంతములపై మర్దించుచుండవలెను. గోడిశాత్రిప్ప
షైనము చండ్రతైలముగో వేసి కరిగించి అందు కొంచెము జాఫా
ఇంగువ కలిపిదంతములపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, యీ
రోగము వాతమువలన కలిగిన యెడల చేకుపుచ్చగింజలు శింఘాలో వేసి
కాచిపుక్కిలించుటవలన మిక్కిలిలాభదాయకముగును. యిది అనేకవి
ధములకంటె అతిశయమైనది. మరియు, చేకుపుచ్చగింజలను బీసాను
యందు హబీద్ అని వాడుదురు యీగింజలు ...
యీగింజలు 4 రతులు సేవించిన యెడల ప్రాణహానిని కలిగించును.
కాబట్టిగింజలుతీసికొని పుక్కిలించవలెను యెందుకనగా పుక్కిలించునప
యమునందు యేమాత్రము గర్భమునందు ప్రవేశించినను గానవసియాపోసి
పుక్కిలించవలెను.

(సూచనీయము) దంతములరంగు పిత్తమువలన పసుపుగను, వా
తమువలన వంకాయవంటి రంగుగను, శ్లేష్మ నల్లనిరంగుగను, మరియు
ఒక్కని కఫమువలనకలిగినయెడల సున్నమువంటి రంగు కలిగియుండును.
మరియు యీవిధమైన చికిత్సములను చిక్కనైన జిగురు గాను డిప కలిగి
యుండును. మరియు ఒక్కొకప్పుడు దంతములు ఎగిలి అందుండి
గట్టిగానుండు మలము స్రవించనారంభించును మరియు పిత్తము వాత
మునందు యిట్టికష్టదశ కలుగజాలదు. యెట్టులననగా యీరెండును జిగు
రుగల వగుటవలన రహితమగును.

దంతములు కదలుట ఊడిపోవు లక్షణములు.

ఈరోగము మూడువిధములుగా నుండును. (1) యీవ్యాధి బా
ల్యమునుండి పుట్టినదిగనున్నది. దీనికారణము అబ్బాగి అనగా దంత

రంధ్రములకు పేరు. యీరంధ్రములయందు దంతములు స్థాపితములైయు న్నవి. అనగా వెకల్పుగా నుండుట

(2) ఈవ్యాధి వృద్ధులకు పుట్టుచుండును. యీకారణమువలన చిగుళ్ళుండియున్న, దంతములయందున్ను వాని శుష్కత్వము చిక్కి పోవుట తెలుస్తించును. కాన యీకారణమువలన వైద్యవరులు ఈవ్యాధి చికిత్స చూపుటలేదు. కాబట్టి ఈరోగము చిక్కిపోవునట్టి భేదములోనిది అనగా శరీరమునందుగల చెమ్మ నష్టముండుటవలన యీ అవస్థలో మార్పుచున్నది.

(3) దీనికారణము దంతమూలములు విశాలము నొందకుండు టయే దీని హేతువగును. మరియు దంతములు పెరుగకుండుట నిది చాలా గొప్పఅవస్థగా నుండును. కింతు ఒకానొక కార్యము దీనికి కారణమగును. అనగా యీవ్యాధి యువవ్యగుస్సు కు ... చున్నది. ఈ రోగము అనేక కారణములవలన కలుగుచుండును. ప్రధానకారణము దంతములయందు అన్నాహార ... ములకు మాలిగించునట్టి పదార్థము చేరకుండుటవలన దంతమూలములయందుండునట్టి మాంసము బిగిసి చిక్కి దుర్బలము నొందియుండును. దీని లక్షణములు శరీరము దుర్బలముగానుండుట, కండ్లు ... చిక్కిపోవుట, చిగుళ్ళయందు నొప్పికలుగుట, కదులుట, జల్లుట, దుర్బలముగానుండుట, చిగుళ్ళు తప్పి పోవుట ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును ... చప్పదనము నొందునట్టి చిన్నకములు మాత్రము కలుగకుండును. ఈరోగము దుర్బల మనుష్యులకు ఉత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, ఉపవాసముండువారికి కూడా ఈరోగము కలుగుచున్నది.

దంతములు కదులుటకు వ్రాసెటకు చికిత్స

శుష్క పదార్థములను వర్జించవలెను. మరియు శరీరము మెదవు నకు చెమ్మగలిగించునట్టి పదార్థములను సేవించవలెను మరియు సావ కాశముగానుండవలెను. కడుపునిండుగా భుజించి నిద్రించవలెను. చెమ్మ

గల స్నిగ్ధపదార్థములను దంతములపై పూయించవలెను. శరీరమునందు చెప్పఁబడిన వైనంబున గులాబిపూవులు, యవాక్షిరి, చిరిచెనగపప్పు, కస్తూరి, మొదలగు అన్నవస్తువులను మెత్తగానూరి దంతములపై చల్లవలెను. దీనివలన దంతములయందు శక్తి కలుగును.

(2) దంతములు కదలుట పూచిపోవుటకు లక్షణములు.

(2) కారణము లేచుటచేనైన దంతమూలములయందు చేరుట వలన చిగుళ్లు దంతములను కాపాడునట్టి నరములయందు నీర్సత్వము సంభవించును. దీనిలక్షణములు చిగుళ్లు నీరసముగను నల్లగానుండుట, శీతకర వుష్ణకర వస్తువులవలన వాటియందు హానిప్రవేశించుట దంతములు లావగుట, మాటలాడునప్పుడు చెవులు వణకనారంభించుట, రోగికి దంతమూలములయందు జలుబుగానుండునట్లు తోచుట, నోట నీరూరుట, యీమొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

(3) దంతములు కదలుట పూచిపోవుటకు చికిత్స

పక్షవాతము. అర్ధాంగవాతములయందు ముఖమును వెకలించునట్టి ఔషధములు చెప్పబడియున్నవి. కాబట్టి ఆఔషధములను యీరోగముల మును తీసివేయుటకు వుపయోగించవలెను. మరియు వుష్ణముగల కబీజ్ అనగా విబంధౌషధముల కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. అనగా అక్కలకర్ర, క్రిమిచేదు, గోంటూరు, తుంగగడ్డలు, పేల్చినపటిక, గులాబిపూలు, జటామాంసి, యీలాటి స్వభావికములుగల విబంధకములగు మొందువస్తువులను మెత్తగానూరి దంతములపై చిగుళ్ళమూలములపై లేపనముచేయవలెను.

(4) కారణము అనగా వుష్ణసంబంధమగు వాపు చిగుళ్ళయందు సంభవించిన కారణమువలన చిగుళ్లతో దంతములు వేరగును. దీనిలక్షణములు వాపుగలుగుట పోటు మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(4) దంతములు కదలుట పూచిపోవుటకు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు శిరావేధనము చేయవలెను. మరియు రక్తవేయు

వలెను. అపక్వకళాంశ పారముగా విరోచన ఔషధములను యివ్వవలెను. అనగా దంతములు చిగుళ్లు వాచుటయందు చెప్పబడిన ఔషధములను వినియోగించవలెను. మలమును వెడలించిన తదుపరి ఆరంభమునందు దోషములను అణగించునట్టి ఔషధములు చల్లని ఔషధములు తవాషీర్, కకా౯, గావోజబాన్, దానిమ్మపూవు, సమాగ్ యీమొదలగు వని చిగుళ్లయందు మర్దించవలెను. కార్తెంకు, పెద్దపాయల సమున్, పుక్కిలించవలెను. రోగము హెచ్చుదశయందు మలమును వెడలించు నట్టి వస్తువులతో అనగా పచ్చినియూలరసము, గుల్ రోగస్, మొదల గువానితో పుక్కిలించవలెను,

(4) దంతములు కదలుటకు లక్షణములు.

(4) భేదము దుర్బలకారణమువలన రక్తముయొక్క న్యూనతవలన దంతముల చిగుళ్లు పటుత్వముతప్పి దంతములతో వేరగుచున్నవి. ఈవ్యాధి దుర్బలముగలవారికి కలుగుచుండును. దీనిచిహ్నములు దంత చిగుళ్లు కేవలము తెల్లగానుండుట రక్తహీనమైనట్లు కాన్పించుచుం డుట మాంసము తెల్లగానుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండు ను. మాంసము సంపూర్ణముగా ముందుకట్టి కారణమువలననే యొరగా కన పించుచుండును. ఇటులనే కొన్ని చెమ్మసంబంధమగు వ్యాధులలో వర్ణిం చబడియున్నది. ఆటులయీరోగమునందు కాన్పించకుండును.

(4) దంతములు కదలుట పూడిపోవుటకు చికిత్స

మేక, జింక, అడవికోడి మాంసము, కోడిగుడ్లుమొదలగు వానిని భుజించవలెను. దీనివలన శక్తి ప్రాప్తించును మంచి రక్తము ఉత్పన్న మగును. మరియు, ఉష్ణపదార్థములు అనగా తుంగముస్తు, జటా మాంసి, అగరు, కాల్చిన మస్తకి, గులాబిపూలు యీ మొదలగు వస్తు వులను దంతచిగుళ్లపై లేపనముచేయవలెను. యీ లేపనవలన రక్తము చిగుళ్లయందు చేరనారంభించును.

(5) భేదము దంతములు కదలుటకు కారణములు

తీక్ష్ణమగు మాంసమును హరించునట్టి మలము చిగుళ్ళపై ప్రవేశించి వాటి మాంసమును గ్రహించి చిగుళ్ళను చెరచివేయును. యీ కారణమువలన దంతమూలముల దృఢత్వమునందు హాని సంభవించి దంతములు కదుల నారంభించుటయే దీనిలక్షణము లనబడును.

(5) దంతములు కదలుట ఊడిపోటకు చికిత్స

శిరావేధనముగావించి పిమ్మట విరోచన ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. శృంగియంత్రములను జలగలను పట్టించి రక్తమును తీసివేయవలెను. మరియు, సమాకియా, రుమానియా మొదలగు ఔషధములను సేవించవలెను. మరియు, షరాబు, మాంసము, యిత్యాది రక్తమునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు, కమారములు, సాంబ్రాణి, సాఎన్ వేరు, కహరోబా, బతానిటపింకి యీ మొదలగునవి చూర్ణించి వస్త్రగాలితము నొనర్చి తేనె అడవిసీతల్లితో చేయబడిన శిరకాతో కలిపి దంతచిగుళ్లపై లేపనము చేయవలెను. దీని మలము హీనమగు చెడుమాంసము హరింపజేయును. మరియు, శేషించిన మాంసమునకు బలము కలిగించును, ముందు చెడకుండునట్టుల కాపాడును. మరియు, చిగుళ్ళయందు దుర్గంధము కలిగిన యెడల తీక్ష్ణ ఔషధములను లేపనముచేయవలెను. అనగా ఫల్దరయూన్ అను ఔషధమును నీచమాంసమునందు లేపనము చేయవలెను. ఆ స్థలమునందు తప్ప యితర స్థలమునందు లేపనము చేయకూడదు. మరియు, ఔషధమును దూరపరచిన తరువాత శిరకాతో పుక్కిలించవలెను.

(6) అభిఘాతము వలన దంతములు కదలు లక్షణము

అమరుగాని దెబ్బగాని దంతములకు తగిలిన యెడల దంతములు కదలుటకు కారణమగును.

(6) అభిఘాత దంత చికిత్స

మూలమును నష్టపరచునట్టియు ఆక్రమించునట్టియు చల్లని వస్తువు

లను ఉపయోగించవలెను. యీవస్తువుల వర్ణనము విశేషముగా వర్ణించ బడియె. ఆవస్తువులను మెత్తగానూరి దంతమూలములయందు చల్లవలెను. యీ వుపాయములవలన గుణముకలుగని యెడల దంతమూలములను ఇనుప సలాకతో వాతవేయవలెను లేదా బంగారు తీగెతోగాని వెండి తీగెతోగాని అనారోగ్యముగానుండు దంతముల యిరుప్రక్కలయందుం డునట్టి ఆరోగ్యదంతములతో చేర్చి కట్టివేయవలెను. ఆపైని యుక్తవస్తువు లను మెత్తగానూరి చల్లవలెను.

(సూచనీయము) దంతమునొప్పికలిగినను, కదులనారంభించినను ఔషధము ప్రయోజనము కనుపించక దంతముయొక్క భారమునకు కారణమై యీదంతముయొక్క వేరు దృఢముగా యున్నయెడల అట్టి స్థితియందు ఆదంతముయొక్క మూలమును స్వస్థిపొందించునట్టి ఔషధ మును లేపనము చేయవలెను. మరియు దంతము సహజముగా పడిపో వును. యెటులనగా దృఢముగానుండు వేరుకల దంతమును పీకివేసినచో నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు నేత్రములు తలయందుకూడా నొప్పికలుగును. ఒకానొకప్పుడు దవడశల్యముయొక్క అంచు తెగిపోవు ను. అనగా బలవంతముగా పీకుటవలన శల్యముకూడా యిరిగివచ్చును. మరియు దంతములను సహజముగా నూడదీయుటకు వుపాయము అనగా దంతమూలములయందుండు మాంసమును శస్త్రముతో దూరపరచి తదుపరి ఆస్థలమునందు ఔషధము చల్లవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఔషధ సారము దంతమూలములనందు త్వరితముగా ప్రవేశించును. ఈపనియం దుపయోగించునట్టి ఔషధము అనగా పూతివేరు, అక్కలకర్ర, యీ రెండువస్తువులు చూర్ణించి సిరకాలోకలిపి యెండలోనుంచి తేనెవలె చిక్కబడినపిమ్మట ప్రతిదినము రోజు వాటికి మూడుపర్యాయములు దంతమూలములయందు లేపనముచేయవలెను. ఈఔషధమును లేపన ముచేయునప్పుడు ఆరోగ్యముగానుండు దంతములపైని తడిపిన గోధుమ

పిండిగాని లేక మరియొకవస్తువుగాని లేపనము చేయవలెను. ఇట్లుచేయుట వలన ఔషధసారము ఆరోగ్యదంతములయందు ప్రవేశించజాలదు. అథవా బ్రాహ్మీవేరుచెక్క, కిబ్రివేరు, పచ్చహారిదళము అక్కలకర్ర, పసుపు, కస్తూరి పసుపుగింజలు, యీమొదలగువస్తువులను సమానభాగముగాతీసికొని చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి శిరకాలో కలిపి మూడుదినములుంచి తీసి తదుపరి లేపనము చేయవలెను. అథవా మొక్రిహాదళము శిరకాలో కలిపి ఆస్థలమునందుంచినచో దంతమూలములను త్వరితముగా దుర్బలము నొందించును. మరియు శిరకావద్దకూడా యిటులనే దంతములను దుర్బలము కలిగించును. మరియు పచ్చి అంజూరపాలుకూడా యిందువిషయమై బలముగలదిగా నుండును. అంజూరు పచ్చిఆకులు మెత్తగానూరి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

బాలుర దంతముల సదుపాయ లక్షణములు

ఈక్రిందవ్రాయబడిన ఉపాయములవలన బాలురకు దంతములు సహజముగా వచ్చుచున్నవి. అనగా దంతమూలములయందు నూనె, వెన్న, కొవ్వు, ఆవుమూగు, మేకమెదడు మరియు వండిన కందేలు మెదడు మొదలగునవి దంతములపై మర్ధించవలెను. మరియు వైద్యవరులు యిందువిషయమై కుక్కపాలు ప్రకృతిననుసారముగా చెప్పియున్నారు. మరియు దంతములు వచ్చుసమయమునందు నొప్పి విశేషముగాయున్నయెడల కామ చామరవము గుల్ రోగను కలిపి కాచి అదులో వేళ్లనుంచి నెమ్మదిగా చెక్కిళ్ళలోభాగమునందు మర్ధించవలెను. మరియు దంతములు రానారంభించినయెడల తల, మెడ, చెవిమూలములు చెక్కిళ్ళు మొదలగు అంగములను స్నిగ్ధముగా నుంచవలెను. మరియు గోరువెచ్చనినూనె చెవిలోపోయవచ్చును. దంతములువచ్చునప్పుడు బాలురకు యేవస్తువును నమలనియ్యకూడదు. అనగా దంతములనుళము వెడలిపోవును.

దంతముల ప్రకృతి దళకంటె హెచ్చగు లక్షణములు

ఇందు రెండు భేదములు కలవు (1) భేదము దంతములు పెరుగుట చిక్కనగుట మరియు, ఒకవిధమగు వాపు దంతములయందుత్పన్నమగుట దీని కారణము దంతమూలములయందు మలముచేరి దంతములు భోజనమును నెట్లు గ్రహించుచున్నవో అట్లులనే పెరుగ నారంభించును. అవి మలినమునుకూడా గ్రహించుచున్నవి. మరియు, పొడుగుగను వెడల్పుగను పెరుగుచున్నవి. మృదుపదార్థములను గ్రహించకుండిన ప్రకృతనుండు నరములతో రంగుగలవి కాజాలవు. మరియు, దంతములకు నిశ్చయముగా రంగు కలుగుట మలముచేరుటవలనకూడా కలుగగలదు. ఇది రెండు విధములుగా విభజించబడినది. మొదటిభేదకారణము ఉష్ణదోషమగును. దీని చిహ్నములు అనగా దంతములయందు నొప్పి కలుగును.

(1) దంతములు విశేషముగా పెరుగుటకు చికిత్స

శిరావేదనము చేయుట అవశ్యకితాకు సారముగా విరోచనము చేయించుట దంతములకు తిమ్మిరి కలిగించుటకై యవలు, గసగసాలు నీళ్ళలో వేసికాచి వడియబోసి ఆకషాయమును పానము చేయవలెను. మరియు, మలమును పారద్రోలుటకై సమాగ్రసము, వస్త్రిమొక్కగువానితో పుక్కిలించవలెను. మరియు, నర్విశాయ, మాదికాయ, మాయి, శిరకాలో కలిపి దంతములపై నుంచవలెను.

(2) భేదము తెమ్మగల శ్లేష్మకారణమువలన దంతములు పెద్దవగును. దీనిచిహ్నములు నొప్పిలేకుండును.

(2) దంతముల ప్రకృతి దళకంటె పొద్దవగుటకు చికిత్స

మొదటనందుగల మలమును తీసివేయుటకై యారజాత్ విరోచనములగుటకై ఔషధములను యివ్వవలెను. మరియు, ఉష్ణము శుష్క

ర్వ్యముగల వస్తువుల కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. మరియు, తుంగముస్తెలు మస్తకి, నమలించవలెను. దీనివలన నోటను కొదలిగా వుసు. ఎల్లుల్లి నూనెగా వేయించి దంతములపై మర్దించుటవలన మలము నష్టమగును మరియు కాలమున పెదలినటి విధముగ కలిగించుటకూడ వుచితమని తోచినయెడల వెల్లుల్లి, తులసిఆకు రసముతో నూరి దంతములపై మర్దించవలెను. (2) వ భేదము దంతములు పొడవుగా పెరుగనారంభించును. యిట్లు పెరుగుటకు మూడు కారణములుగలవు. (1) జన్మమునుండి యీ దంతములు పొడుగుగా నుండును. మరియు విశేష కాలము వ్యాతీతంబయినచో రెండు దవడలు కూడాజారిపోవును. లేక దాతగ్గిపోవును దంతముల కఠినత్వము యొక్క కారణమున అట్లులనే యుండును. అనగా నిది నిజముగా పెరుగుటలేదు. ఎట్లనగా తనవద్ద కయుండేయున్నది. రెండవదంతము చిన్నదగుటవలన యిదిపెద్దదిగా యుండునట్లు కనబడుచుండును.

(3) దంతములు వక్కృతిదశకంటె పెద్దవగుటకుచికిత్స ఎంతవుచితముగా వుండునో అంతవరకు యీ పనికిమంచియా యుక్తముగా నుండు అపుమదములతో కోసివేయవలయును. లేక ఆకురాయితో అరుగ దీయవలెను. మరియు నిది ఇతరదంతములతో సమానముగ నుండునట్లు చేయవలెను మరియు కోయుటయందున్ను, అరుగదీయుట యందు సావధానుడయి వుండవలయును. అనగా దంతము చిట్లి కూడదు వంకరపోకూడదు. ఇట్టి దంతములు పెరుగుటకు ఇంకొకవిషయముయి వైద్యులు వర్ణించియున్నారు అనగా నరములు పనువులు పరిమాణముల జాలకుంచు కారణములు బట్టి వీనిని కోయుట ఆకురాతితో అరుగదీయుట మొదలగు అంశములను చేయవలసి వచ్చినది. మరియు ముఖ్యముగా పొడవుగాను అధికమయినచో దంతములను ఒకటి కటి కలియ నివ్వదు.

(2) వ కారణము దంతమూలములయందు వాపు కలిగిన కారణ
మువలన దంతము లస్థిరముగ నుండిన (కదులుచుండిన) ఇందుకు (చికిత్స)
అవశ్యమగు నయెడల శిరోవిరేచనము చేయవలెను. విరేచనమునకు ఔషధ
ములను యివ్వవలెను. మరియు వాపు అరిగించునదు మలమును తొల
గించుటకయి మలమును హరించునట్టి వస్తువుల రసములు కషాయము
లతో పుక్కిలించవలెను. అనగా కాచు చూర్ణరసము, గులాబిపూల
రసములతో పుక్కిలించవలెను. వాపువచ్చినయందు మలమును నశింప
జేయునట్టి వృద్ధిగనుగు వస్తువులు సేవనము చేయవలెను.

(3) వ భేదము దంతమూలములయందు వాపు వుత్పన్న
మగును. మరియు దంతములు యెచ్చట పెరిగినవో అచ్చటనుండి పెళ్ళ
గించివేయును. ఈ కారణమువలన దంతము గొడుగువలె పెరిగినటులు కను
పించును.

(3) దంతములు ప్రకృతి కలకంటె పెద్దవగుటకు చికిత్స

దంతమును ధృఢముగనుంచునట్టి వాము వేరుగానుండును.
మరియు దానితో నబంధము వున్నయెడల దానిని చేతితో వెనుక
వైపునకు త్రోసివేయవలెను. దీనివలన తిరిగిదనక గుండు స్థిరముగా
నుండును. తరువాత మస్తకి మెత్తగా నూరి ఆదంతమూలముయందు
చల్లవలెను. దీనివలన ఆదంతములు ధృఢముగానుండును. పిస్తాలబం
గారు తీగెతో కట్టినకాల అతివృత్తముముగ నుండును. అనగా దంత
మెంతవరకు ధృఢముగానుండునో అంతవరకు పటిక, దూపిరొమ్ము,
భస్మము యీ మొదలగునవి ఆదంతముపై వేయుచుండవలెను.

దంతములయందు దురదలు కలుగుటకు కారణములు

ఇది రెండు భేదములు గలవు (1) ఆకేవిధ ల జలము,
నీచదళమైనచో అనగా గంధకము, వుప్పు, పావడిలవణము, వుప్పునీరు,

మొదలగు వస్తువులుగల గలిజీల్లు పానముచేయుటవలన యీ వ్యాధివిశేషముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది.

(2) శీతము నీచభోజనము చేయుటచే యీ వ్యాధికలుగుచున్నది దీనివలన తీక్ష్ణమగు దోషము వ్యాప్తమై స్వల్పముగా అన్నసారము, అనగా అంగములను పోషించునట్టి దీనము దంతమూలములయందు వచ్చిచేరును. అధారిత్ దంతములయందుకూడా ప్రవేశించును. మరియు నిమ్మలము శరీరముయొక్క యత్తు అల్లుకొని యుండును కాబట్టి స్వశరీరమునందు దురద అరంభించును. దీనిచిహ్నములు దంతములయందున్న దంతమూలములయందున్న పెరుగలిగినటులతోచుచుండును. ఈ కారణమువలన పంతములను నమలుచుండుట వలనగాని లేక వస్తువులను తినుటవలనగాని నిమిషమయినను దురద శాంతినొందజాలకుండును.

—దంతములదురద చికిత్స—

శరీరము మండియు, మెదడును దీనము మలమును, తీసివేయుటకయి పాచితీగె కషాయమును పానముచేయవలెను. మరియు, వుబ్బెయారజ్ మిక్చరు ఫల్లగపదార్థములను సేవించవలెను. దోషములను నశింపజేయుటకై ఉదయ నిత్యత్రిఫలా చేయు శికంజబీయుతోగాని లేక చుక్కకూరవేరు శిఖాలో వేసి కాడ పుక్కిలించవలెను.

నిదురయందు పండ్లుకొరుకుటకు కారణములు

ఈరోగకారణమేమనగా నరములయొక్క యందు దుర్బలము ప్రవేశించును. యీ దశ బహుళ పిల్లలకు అగుచున్నది మరియు పెద్దవారైనకొలది స్వభావికముగు నిది, మెదడుబలహీనత కొమ్మొత్తగ్గుచుండును. యీ విధమగు దశ సన్యాసము, అపస్మారము బిగించునట్టి వ్యాధి పక్షవాతము, అర్ధాంగవాతము మొదలగు వ్యాధులయొక్క ఆరంభమునందున్న పిదుపునకు త్రివిధము వృద్ధినొందు నవునున్ను, కంప

వాతము కలిగినప్పుడున్ను, దంతములయందు నొప్పి అధికముగను యట్టి స్థితియందు దంతములు కొరుకుట ఉత్పన్నమగును. దీని కారణమును పెద్ద గ్రంథములయందు విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియున్నది.

—నిద్రయందు పండ్లు కొరుకుటకు చికిత్స—

ఈ వ్యాధిగల రోగికి మెదడుయొక్క చెమ్మ యీ రోగకారణమైన యడల అన్ని చెమ్మను హరింపచేయుటకై యీ జాతు యివ్వవలెను. మరియు, పుష్టి భోజనములు చేయించవలెను. మరియు, మెదడుయొక్క జీవనశక్తులకు బలముగలుగుటకై బలము కలిగించు, బాదముచెట్టు సుగంధతైలము అనగా చంగల్ ఫుష్ప తైలము కుంకుమపువ్వు తైలము మొదలగునవి మర్దించవలెను మెడపై తైలము మర్దించుట యెందుకనగా సర్వశరీరవ్యాపింపచేయు నరముల పెరువళ్ళయొక్క మూలము అచ్చటనుండి బయలువెడలుచున్నవి. కాబట్టి మెడపైని తైలము మర్దించుటకు కారణమైనది యీ గ్రంథకర్త వచించుచున్నారు.

దంత చిగుళ్లయందు కలుగు వాపు లక్షణములు

ఈ వాపు కలుగుటకు మూడు కారణములు కలవు (1) రక్తము విశేషమగుటవలన యీ వ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని చిహ్నములు చిగుళ్ళయందు నొప్పికలిగి యెఱ్ఱగానుండుట, పోటు వాపు హెచ్చియుండుట రక్తము హెచ్చినకొలది, యితర చిహ్నములుకూడ ప్రకటనమగుట మొదలగునవి దీని లక్షణములని గ్రహించవలెను.

—(1) రక్తజ, చిగుళ్ళవాపు చికిత్స—

వరేదు అను నరమున్ను నాల్గు నరములున్ను ఛేదించవలెను. కొమ్ములను పట్టించి రక్తమును తీసివేయవలయును. అభిప్రాయమేమనగా అవసరమునుబట్టి అవశ్యకతానుసారముగ చికిత్సచేయవలెను. రక్త...

క్షణమువలన రోగము శాంతించిన మొదల విరోచనమునకు ఫలామ్ల రసమునందు త్రికట్కాయులు పిత్తపాపడవేర్చి పానము చేయించవలెను. మరియు, మలమును తొలగించుటకై చిరిశెనగపవ్వు, మెందుధనియాలు, అధిక, మెర్మిచదనము, పోకచక్కలు యీ మొదలగు వస్తువులను సిమాక్రరసమునందు చేసి కాచి ఆకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. పెద్దపాయులాకురసము, కామంచాకురసము, బొంగెంగసము మొదలగు రసములను నోటిలో వుంచవలెను. మరియు, వస్తిరులో సిమాగి కలిపి పుక్కిలించుట, మిక్కిలి యుపయోగమునుండును. మరియు, వాపు పగిలిపోయి వాపుయొక్క, అధికత మాత్రము నిలిచియుండిన యెడల పొంగనూన గుల్రోగన్ మొదలగునవి వేడి నీళ్ళలో కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, చిగుళ్ళకు తైలములతో స్నిగ్ధముగా వుంచవలెను. వాపు అధికముగావుండి యీ సదుపాయములవలన తగ్గనిచో ఆవాపును శస్త్రముతో చీల్చివేసి తదుపరి గాయమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను.

(1) పిత్తజవాపు లక్షణములు

రెండవభేదము, పిత్తముయొక్క కారణమువలన, దంత చిగుళ్ళయందు వాపు వుత్పన్నమగును. దీని చిహ్నములు వాపు స్వల్పముగానుండుట నొప్పి, మంట విశేషముగనుండుట చల్లనివస్తువులు తినుటవలన లాభము ప్రాప్తించినట్లుతోచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగివుండును. యీ వాపుయొక్క ప్రభావమువలన వాపుపై వేళ్లువుంచిన యెడల ఆవాపునుండి రక్తము తొలగి పోవుచుండును. వేళ్లుతీసినచో తిరిగి రక్తము స్వస్థానమునందు చేరుచుండును.

(2) పిత్తజవాపు చికిత్స

కరక్కాయకషాయముతో పిత్తమును విరోచనమార్గమునుండి తీసివేయవలెను. అవశ్యముకలిగినచో శిరావేధనముచేసి రక్తమును తీయ

లించవలెను. మరియు, శిరావేదనము విరోచనమునకు యిచ్చుటకు ముందుగానే చేయవలెను. మరియు, దంతమూలములందు కత్తితో గంట్లువేయవలెను. దీని వలన నీచరక్తము వెడలిపోవును. అట్టిస్థితియందు శరీరమలము వెడలిపోవును. అంగము మలాహితమయిన యెడల అధిర, కామంచివిత్తులు శిర్కాలో వేసి కాచి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన దంతచిగుళ్ళు కఠినత్వమునొందును. దంతచిగుళ్ళయందు ప్రవేశించునట్టిమలము కూడా నిలిచిపోవును. కాబట్టి మలము తీయుటకు ముందు, యీవస్తువులతో పుక్కిలించుట నవ్యమగు మార్గముగాను. మొందుకన, అంగము మూడిచి మలము వెడలకుండునట్లు ఆటంకము కలిగించును.

(3) భేదము వాపుగల అంగము తెల్లగావుండును. ఆవాపును వ్రేలితో మొట్టి చూచిన యెడల చల్లగానుండును,

(3) భేదము దంతచిగుళ్ళ వాపు చికిత్స

ప్రారంభమునందు మలమును మృదుపరచి ఛేదించివేయుటకై తేన, జైతూన్ కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. తదుపరి మలమును తీసివేయుటకై బాబూనా, దవనము, మరువము, గోరంటవిత్తులు, అవిశవిత్తులు, యీ మొదలగువస్తువులు నీళ్లలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమును పుక్కిలించవలయును. మరియు, రోగకారణము బలముగల దైనచో, కఫమును వెడలించునట్టి నుహాయములను ఆలోచించవలెను.

దంతమూలమునుండి రక్తము స్రవించు లక్షణములు.

ఈరోగము దంతమూలముల మాంసమునుండి రక్తము స్రవించుచుండును. దీనికారణమేమనగా చిగుళ్ళశక్తియందు దుర్బల

ము ప్రవేశించును. ఇట్టిదుర్బ్బలము యుండునట్టి కారణమువలన యీ రుధిరము దంతమూలములనుండి స్రవించుచున్నది అందు గ్రహణశక్తి లేని కారణమువలన అంగము సంకోచించి యుండును. అనగా అచ్చట స్థానము దృఢత్వము నొందియుండుటవలన దంతచిగుళ్ళనుండి రక్తము స్రవించనారంభించును.

దంతమూలములనుండి రక్తము స్రవించుటకు చికిత్స.

ఈరోగమునందు దోషమును వాటిగా చేర్పునట్టియు పుష్టికరమగు ఔషధములను సేవనము చేయవలెను. అనగా కాల్చిన చిరిచెనగలు తవాషిరి, తుమ్మచెక్క, మాచికాయ, యీమొదలగువస్తువులను మెత్తగానూరి చిగుళ్ళపై మర్దించవలెను. మరియు జరూర్ సిబి మరియు జరూరెతర్ఖీ మొదలగు ఔషధములను చిగుళ్ళపై చల్లవలెను.

జరూరెసిబి చేయుక్రమము.

పేల్చినపటికి శిరకాలో నానవేయబడినది పదభాగము. పువ్వు 6 భాగములు. మోరిపటికి 1న్నర భాగము యీమూడువస్తువులు మెత్తగానూరి యేకముగా కలుపుటను జరూరెసిబి అందురు.

మరియు పటికి సిరకాలోతడుపుక్రమము యెట్లనగా పటికి తీసుకొని పెంకుపైనుంచి పొయ్యిమీదపెట్టి కాయించి వేడిగానుండునప్పుడు సిరకాలో వేయవలెను. ఇటులవేయుటవలన అందుండి ఆవిరి వెడలును.

జరూరెతర్ఖీ చేయుక్రమము.

తర్ఖీ అనగా యిదవకధముగు చేపజాతి. దీనిని నిప్పులో వేసి యెర్రగా కాల్చి చల్లారినతరువాత ఆబూదితీసికొని ఆబూదితో సమానముగా యెండుగులాబిపుష్పములచూర్ణము కలిపి యీరెండుమెత్తగానూరియుంచుకొనుటను జరూరెతర్ఖీ అందురు. ఈఔషధమును చిగుళ్ళపై చల్లవలెను.

మరియు తరీఖ్ వకవిధముగుచేవ నిది పొడవుగానుండును. యీచేవ అర్జినునదిగో దొరుకును. దీనిలో వుప్పుకలిపి యెండించి బస్తీలకు తీసుకొనివెళ్లుదురు. దీని ప్రకృతి ప్రథమదశయందు వుష్ణముగను, శుష్కత్వముగానుండును. నీచేవ పాతదయినకొలది గుణాధిక్యముగా నుండును. దీనిని పట్టణములవారు మిక్కిలి ప్రేమతో తీసికొందురు. మరియు వకప్పుడు దంతచిగుళ్ళకు తనదశనుండి దుర్బలము చెందక శరీరములో మాత్రము రక్తము విశేషమగుటవలన చిగుళ్ళనుండి రక్తము వచ్చుచుండును. దీని చిహ్నములు రక్తాధిక్యత ప్రబలమగును.

(చికిత్స) శిరావేదనముచేయవలెను. భోజనము లఘువుగా యివ్వవలయును. చల్లనిపదార్థములతో పుక్కిలింపవలయును.

చిగుళ్ళయందు వ్రణములు లగాటియొక్క లక్షణములు.

నాసూర అనగా వకవ్రణము నిది చాలాకాలమునుండి నిలిచి గొట్టమువలె రంధ్రముకలిగి మాంసములో ప్రవేశించి అందుండి పచ్చని నీరు స్రవించనారంభించును. యీవ్రణమునకు కరహా, అఫ్రక్, యిత్తిసాల్, అందురు. ఇది మాంసమునందుండును దీనియందు చీముచేరును గాని యిందు దుర్గంధము వాపు లేకుండిన నిది మలరహితమని వైద్యులు వచించుదురు. దుర్గంధము వాపు కలిగియున్నయెడల ఖలీసా అనగా నీచమందురు. మరియు చిగుళ్ళయందు వ్రణము విశేషముగా నున్నచో దీనిచికిత్స నోటిపూతయందు చెప్పబడిన చికిత్స వుపయోగించవలెను. మరియు వ్రణము పెద్దదై అందు రతూబతు అనగా నీరుకూడాచేరియుండినయెడల శుష్కత్వము కలిగించునట్టి వస్తువులను వుపయోగించవలెను. వ్రణము చిన్నదైనచో దీని అనుసారముగా ఔషధమును వుపయోగించవలెను. గాని వ్రణము కుళ్ళిపోయినచో ముఖముయొక్క దుర్వాసనయందు చెప్పబడిన చికిత్సలు వుపయోగించవలెను. అనగా పాతశిరకా, ఫల్దవయూగ్, వుపయోగించవలెను. దీనివలన చెడు

మానవము కట్టకుండును. మరియు మాదిఫలాయలు, బాలింతబోలు, మరియు దోషభాగములను ఆక్రమించునట్టి ఔషధములు మెత్తగానూరి అవశ్యముపై చల్లవలెను. దీనివలన రోగిత మానవము ఉత్పన్నమగును. ఇందువిషయమై ముఖరోగములయందు విస్తారముగా వర్ణించబడినది.

మరియు రెండవలూటిపురుపు చికిత్సకూడా ఆకలా అనగానోటి యందు కల్పినవణము సదృశముగా నుండును. మరియు ఒకానొకప్పుడు వాతవేయవలసిన అవశ్యకముకూడా కలుగుచున్నది. మరియు వాత వేయుటకు విధానము అనగా సళాకు చివరకు దూదిచుట్టి దానిని దూది లోముంచి మిక్కిలి వేడిగానుండునప్పుడు దానిని చెడిపోయినమాంసము పైనుంచవలెను. అనగా చెడుమాంసము యావత్తు దగ్ధమగునంతవరకు యుంచవలెను. యిట్లు వాతవేయుటవలన నీరును చేరనియ్యక వణ మును అతిశీఘ్రముగా మాన్పివేయును.

చిగుళ్లు బిగుతగ్గిపోవుటకు లక్షణములు

ఈ రెంటింటిని దంతములుకదలుటయందు మారుమారు వివరించి యున్నాము. యేలననగా యీరెండును దంతములు కదలునట్టి కారణము నందుగలవు గాన గ్రంథవిస్తీర్ణబీ వలన ఇచ్చట తిరిగి వర్ణించ విరిపించి తిమి. యిప్పుడు చిగుళ్లను గట్టిపరచి ధృఢత్వమును కలిగించునట్టి ఔషధ ములను మాత్రము చెప్పుచున్నాము. అనగా గులాబిపూలు, జుఫత్ బల్లూతకకాయ శెకము బల్లూతక అనగా ఒకచెట్టు మొనలునందు పుట్టు కాయ. వేపవిత్తులు యివిప్రత్యేకము 14 మాషములు. క్యాబేజి, - ప్తి సమాకు, అక్కలకర్ర, యివిప్రత్యేకము 17½ మాషములు యీవస్తు వులను చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి చిగుళ్లపై చల్లవలెను.

దంత ఒత్తు పెరుగుటకు [illegible]

ఈవ్యాధి బహుబలములగు వత్తు దంతమూలముల [illegible] అంతమునందు ఉత్పన్నమగును. ఇట్లు కలుగుటకు కారణము వేడిగానుండు వస్తువులు

పానముచేయుటవలన అందుండి మాధువుకు శేషభాగమునష్టమగును మిగిలిన భాగము నిలిచి స్థిరమైయుండును. రోగి యేదైన తినునట్టి వస్తువులలోనుండి యేదోదంతము యందు నిలిచియున్నదని ఆలోచించుచుండును.

చిగుళ్లయందు దుర్గంధము పెరుగుటకు చికిత్స

వచ్చనిపటిక, బాలింతబోలు యీ రెండువస్తువులను మెత్తగా నూరి వస్త్రగాలితముచేసి దుర్గంధముపైన చల్లవలెను. దీని వలన ఆదుర్గంధము నష్టమౌంది యెండిపోవును.

గద్య, ఇది శ్రీ మహిమూద్ బేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన విధేయ మహతులాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన "తిబ్బెఅక్బర్ షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు దంతరోగాధ్యాయము సర్వము సంపూర్ణము.

ఫాకరీముల్ మారూక్.

బిస్మిల్లా హిరహిమానిరహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి.

తొమ్మిదవ అధ్యాయము.

కంఠరోగలక్షణములు.

కంఠస్థానము చూపు చిత్రపటము.

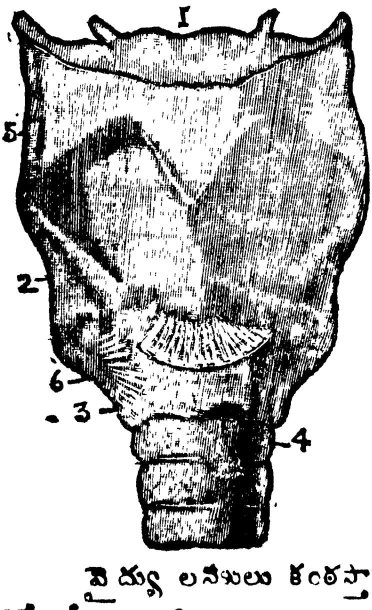

(1) నాలుక మూలము

(2) ... హింనీ ... నాళము ... చోటు

3—4 ... మూలము

(5) శబ్దమును కలిగించు పొర యము స్థానము

(6) నోటినుండి పదార్థము పోవు మార్గము

వైద్యులనేకులు కంఠస్థానమును భోజనము శ్వాసనాళములతో యేర్పరుబడినదని వచించుచున్నారు. మరియు హాంక్ అనగా కాకి, కాగ నామములతో పాడుదురు ఇది మాంసముతో యేర్పరచిన ఒక అంగము. నిది అంగిలిపై వంటుపోవి కేలాసున్నది. దానిపై హృదయసంబంధమగు నరములు మొదలగునవి (యూండకేరవు) విశేషనరములు జీవనరములుండవు దీనివలన కలుగుచున్న ... గాలితో పొగ దుమ్ము శేషండునటుల శుభ్రతనొందించి కంఠమునందు బాగుచేయుచున్నది.

కంఠమునుండి శబ్దము వెడలుటకు సహాయము చేయుచున్నది. గొంతు గొట్టము మాంసము జీవనరములు నరములు హృదయసంబంధముగు నరములతో యేర్పర్చబడినది. నిది పొరలతో కలసియుండును. మరియు హంజరా అనగా శ్వాసనాళము, ముందునుండి బైలుదేరినది. వైద్యవరులు అస్థలమునకు ఆమాశయము యొక్క ముఖమందురు. నిదిముఖము యొక్క అంగమువగును చేరియున్నది. దీనిప్రయోజనము ప్రకటనముగు చున్నది. ఎటులనగా ప్రేగులు ఆమాశయముయొక్క క్రింది గుల్లభాగమును దూ పరచుటకు పుష్పన్నమైనవి ఇటులనే గొంతుకూడా ఆమాశయమునకు ను వస్తువులు పదార్థములు చేర్చుటకు యేర్పర్చబడినది. మరియు నిది ప్రేగులకంటె విశాలముగానున్నది గొంతుగొట్టములోపలి పొర మిక్కిలి కఠినముగానుండును. ఎందుకనగా భోజనపదార్థములు నోటిలోనుండి దీనిద్వారా వెళ్ళుచున్నవి.

అచ్చట పెల్లైన వక్రమైగట్టిపడుచున్నవి. మరియుపిప్పివదార్థము ఆమాశయమునుండి ప్రేగులలోనికి ప్రవేశించుచున్నది. అచ్చటవక్రము నొందుచున్నది మరియు పుప్పుసములు అనగా ఫ్రాపిరితిత్తులు ముఖము యది వక అంగము. నిది గొట్టమువలె మృదువగుశల్యములతో యేర్పర్చబడినది. ఈశల్యము లావుపొరవలెనుండును. మరికొంత పొరవలె నుండును. నిది యావత్తుకలిసి అతిమృదువగు శల్యము గొట్టమువలె నిలిచియున్నది. మరియు ప్రత్యేక మృదుశల్యము రెండవమృదుశల్యముతో చేర్చి పకబంధనములతో కట్టబడియున్నది. యీరెండుశల్యములమధ్య కొంతభేదముకలదు. యీయావత్తు భాగములపైని ఒకపొర క్రమ్ముకొని యున్నది. లోభాగము సందోకపొర కఠినముగా యేర్పర్చబడియున్నది. మరియు పుప్పుసములముఖము గొంతుగొట్టముముందు యుంచబడి యున్నది. మరియు ఆమాశయమునుండి గొంతుగొట్టము యెటుల యేర్పర్చబడియున్నదో అటులనే పుప్పుసములు అనగా ఫ్రాపిరితిత్తులతోకూడా చేరియున్నది. దీనివలన వాయువును పీల్చుట లోపలి ఆవిరిని బైట

ఆమాశయము యొక్క ముఖము మొదలగు అవయవములను చూపు చిత్రపటము.

(1) నోరు

(2) ఆమాశయము యొక్క ముఖము.

(3) ఆమాశయము యొక్క మొదటి భాగము.

(4) ఆమాశయము మధ్య భాగము.

(5) మధుకోశము.

(6) పిత్తాశయము

(7) యకృత్ (లివర్)

(8) పెద్దప్రేగు

(9) చిన్నప్రేగు.

(10) గుదస్థానము.

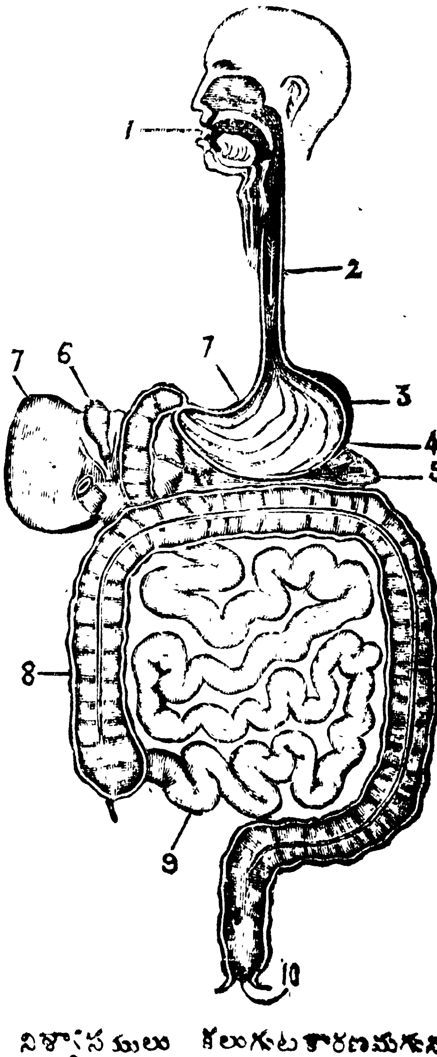

విసుచుట అనగా పుళ్ళాళ నిశ్వాసములు కలుగుటకారణమగును. మరియు పుష్ఫీనములకు ఖునునకు అంబ్బీభావమందు హాంజరా అందురు. మరియు విజయొకై గొంతువాపునకు చెప్పుదురు. గొంతుకు హాంజరాయొక్క అర్థము పీకవాపునందు వర్ణించబడును.

గొంతువాపు లక్షణము

గొంతువాపు నాలుగువిధములుగానుండును. (1)రక్తదోషకారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు గళమునందు యెరుపు వుత్పన్నమగుట వుబ్బిపోవుట, మంట, కొద్దిగా నొప్పికలుగుట నొప్పిస్వల్పముగా నుండును. గొంతునందు జ్ఞానశక్తి స్వల్పముగానుండును కాబట్టి నొప్పిస్వల్పముగా నుండును. గనుకనే దీనిమూలము మాంసవుముక్కలతో యేర్పరచబడినది. ఆమాంసమునందు నరములు స్వల్పముగా నున్నవి.

—రక్తజ గొంతువాపు చికిత్స—

శిరావేదనము చేయుంచి మలము సతొలగించుటకై శిరకా వస్నిరుతో పుక్కిలించవలెను. ప్రత్యేకముగా వస్నిరుతో పుక్కిలించవలెను. మరియు, గులాబిపూలు, చందనము, దానిమ్మపూలు, కర్పూరము ఈ మొదలగునవి మెత్తగానూరి వాపుపై లేపనము చేయవలెను. ఔషధము లేపనముచేయుటకు విధానముకలదు. అనగా వెడల్పు చివరగల సళాకుతో ఔషధమును యెత్తిగొంతుకొ లేపనము చేయవలెను.

—పిత్తజ గొంతువాపు లక్షణములు—

(2) పిత్తకారణమువలన వాపుకలుగును. దీని చిహ్నములు అనగా గొంతులో గ్రుచ్చుకొని నటులుండుట, విశేషమంట, దాహము అధికముగానుండుట, నోరెండుట, యీమొదలగు లక్షణము కలిగియుండును. మరియు, పిత్తదవాపునందు రక్తజవాపుకంటె నొప్పి అధికముగా నుండును. యెందుకనగా పిత్తమునందు తీక్ష్ణత్వము అధికముగానుండును.

—(2) పిత్తజకంఠవాపు చికిత్స—

వాపును మెత్తపరచుటకై బాలింతబోలు పాకమునందు, శీరఖస్త చేర్చి రోగికి పానముచరించవలెను. లేక రేలకషాయమునందు మాదీఫల రసాయనము కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు, మలమును తొలగించుటకై కామంచాకురసము, కాస్ని ఆకురసము. మరియు, అత్యంతవిబంధకరమగు ఓషధులు అనగా అంరోటుమబ్బు, పూతివందురబ్బు,

ఖస్నీరు బార్లింగ్ మొదలగువానిని పుక్కిలించుచుండవలెను. మరియు శోషనచేయునట్టి ఔషధములు దోషములను నసింపజేయునట్టి ఔషధములను సేవించుటవలన మలము కలిది గట్టిపడియుండిన మొదలములము యొక్క విశేషత్వమును తొలగించునట్టి ఔషధములు లాభదాయకము కాజాలవు. అట్టితరి వాపును తగ్గించునట్టియు మలమును వెడలించునట్టివస్తువులను పుక్కిలించునట్టి కషాయములలో చేర్పవలెను. అనగా రేలకాయజిగురు, ఖతమి, బేహాహా, దూలగొండివిత్తులు, పచ్చిధనియాలు, బార్లింగ్ రసము యీ మొదలగు వానివలన నొప్పితగ్గి వాపు మెత్తబడి నశించును.

(3) కఫజదోషకారణమువలన కంఠమునందు వాపుజనించును. దీని చిహ్నములు వాపునందు నుస్తి తెలుపురంగు మృదుత్వము కలిగియుండును నొప్పిస్వల్పముగా యుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. గొంతుపీకె యొలుక కన్నమువలె పెద్దదగును.

కఫజకంఠవాపు చికిత్స

ప్రారంభమునందు హుబ్బెకోకాయ మాత్రలు, ముసాంబరం మాత్రలుగాని లేక యిట్టి స్వభావికముగల యితర ఔషధములుగాని వుపయోగించి కఫమును వెడలించవలెను. మరియు, ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు తేనెలో చేసిన గుల్ఖందు యివ్వవలెను. మరియు, కఫమును తీసివేయుటకై తరువాత సికంజబీన్, ఆవాలు, మొదలగువాని కషాయములలో పుక్కిలించవలెను. మరియు, నవాసాగరము మెత్తగా నూరి గొట్టములో వేసి ఆవాపుపై వూదవలెను. దీనివలన కఫము మెత్తబడి కరిగిపోవును. మరియు, మాదికాయ, నవాసాగరము, ఉప్పు, పటిక యీ వస్తువులను నూరి కొండనాలుక యెత్తవలెను. కొండనాలుక మెత్తునట్టి ఔషధములను కొండనాలుక బిగుతవ్వునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పబడును. ఆఔషధములను యిందు చికిత్స గ్రహించవలెను.

(4) వాతజకంఠవాపు లక్షణములు.

వాతమువలన కంఠమునందు వాపుజనించును. దీని లక్షణములు వాపునందు కఠినత్వము, అంగిలి, నాలుక, కొండనాలుక వీటియందు నల్లనిరంగు కలిగియుండుట, నోటిరుచి వుల్లగానుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(4) వాతజకంఠవాపు చికిత్స.

వాతమును తొలగించుటకై ఆగాకపల్లి కషాయముగాని, లేక మాపుల్ జబ్బ, లేక పాచిలీగతో తయారుచేసిన శికంజబిన్ యీమొదలగు ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. మలమును అనేకపర్యాయములు వెడలించవలెను. మలమునకు మృదుత్వము నొందించి వెడలించుటకై యష్టిమధుకము, కలకాయగుజ్జు, పాలు, బాదంనూనె, మెంతిగుజ్జునందు కొద్దిగా వుప్పుకలిపిగాని, యీమొదలగువానితో పుక్కిలించవలెను. వాపు అల్లుకొనినయెడల చల్లని వస్తువులు అనగా పచ్చిధనియాలరసము, పచ్చికావాలురసము యెల్లప్పుడు నోటిలో నుంచవలెను. యీరసములతో పుక్కిలించవలెను. ఉష్ణపదార్థములతో మిక్కిలి సావధానుడై యుండవలెను. ఉష్ణపదార్థములవలన వాపు హరించజాలదు.

(సగాచసీయము) ఉపజిహ్వయొక్క వాపు యెటుల విరుద్ధదశ నొందుచుండునో అటులనే వాటి పేర్లుకూడా వేరు వేరుగా విధించబడుచున్నవి. యీవిధముగువాపు కొండనాలుక యావత్తుభాగములయందు ఆక్రమించినయెడల దానిని మహామూాది మరియు, ఉస్తువాకి వాపు అందురు. అనగా స్తంభమువలె క్రిందినుండి పైవరకు గుండ్రముగానుండును. వాపు కేవలము కొండనాలుక చివరయందున్నయెడల దీనిని వర్మిఇనబి అనగా ద్రాక్షపండువంటి వాపు అందురు.

కొండనాలుక నచ్చు లక్షణములు

కొండనాలుక పెద్దది వాపు లేకనే క్రిందికి జారిపోవును. యేనో ఒక వస్తువు గొంతులో క్రేలాడుచున్నట్లు రోగికి తోచుచుండును. అట్టి స్థితియందు నోరువిప్పి నాలుకసాచి చూచినచో కొండనాలుక పెద్దదైనటుల కనుపించును. ఆనాలుక క్రేలిలో తేవనొత్తునట్లు రోగి గ్రాసము మింగుటకు వీలులేకపోవును. మరియు నిది బిగువున్నటుకు సకూతుల్ లుహాత్ అందురు. యీరోగము రెండువిధములుగానుండును. (1) కారణము రక్తసంబంధముగు ఉష్ణదుష్టప్రకృతివలన వాపు కలిగియుండును దీని లక్షణములు లోదవడలు, కొండనాలుక పొడవగునది యెర్రగానుండుట, ఉష్ణము విశేషముగానుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(1) కొండనాలుక నచ్చునకు చికిత్స.

కీఫాల్ అనునరమును ఛేదించవలెను. మరియు రక్తకారణము వలన కొండనాలుకయందు వాపు కలిగినయెడల రక్తసంబంధముగు వాపునందు వర్ణించబడియున్నది. అందు చెప్పబడిన ఔషధములు యీవ్యాధియందుకూడా ఉపయోగించవచ్చును. అజీర్ణముగా నుండినచో యోగ్యముగా నుండునట్టి వస్తువులను సేవించుటవలన అజీర్ణము హరించును.

(2) కొండనాలుక నచ్చులక్షణములు.

(2) భేదము కఫముయొక్క కారణమువలన చల్లని దుష్టప్రకృతి యేర్పడి యీవ్యాధికి కారణమగును. దీని చిన్నెములు నోటిలోమిక్కలి అధికముగా జిగురుకలుగుట యెరుపురంగు నొప్పి లేకుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(2) వ-భేదము కొండనాలుక నచ్చు చికిత్స

కఫమును తీసివేయుటకై తేనెకలిపిన నీళ్లు మరియు జూఫాకషా

యము మొదలగువానితో పుక్కిలించవలెను. మరియు ఆస్, పటిక మెత్తగానూరి పుల్లదానిమ్మ, తియ్యదానిమ్మగుజ్జు రసములో కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన నోటిలోని పుండుకల తెమ్మ తగ్గిపోవును. మరియు పటిక మెత్తగానూరి మ్రుంగిభస్మము, నవాసాగరము యీమొదలగునవి మెత్తగానూరి గొట్టములో బోసి, కొండనాలుకపై వూదవలెను. లేదా చిన్నశలాకునకు దూదిచుట్టి ఆ ఔషధము నందుముంచి దానితో కొండనాలుకపై అద్దవలెను. యెందుకనగా, కొండనాలుక విషయమై కాదు. దీనిమొదలు సరము దీనినియోషమునందుండు మాంసమునకు అరబ్బిభాషలో తగనగా అందురు యీమాంసము వుపజిహ్వతో కలిసి యుండును. యిటులనే నిది హౌరంతో తలపుర్రెపై యిరుప్రక్కలయందు అంటుకొని యున్నది. తల చర్మముతో సంబంధము కలిగియుండినపిశల అంగమునందు అజీర్ణము పీకు కలిగించునట్టి వస్తువులను మానుపై నుంచినయెడల దీనివలన శిరస్సుయొక్క చర్మము లాగనారంభించును. అజీర్ణముకూడా ఉత్పన్నమగును దీని సంయోగము వలన కొండనాలుక కూడా పైకి లేచిపోవును. మరియు ఔషధముల విధి ఈక్రింద వ్రాయబడు చున్నది.

వగడచూరు, తుమ్మకాయ నలి ఎండించిన జిగురు, వుప్పుమన్న, వీటిని అరబ్బీలో తీకాముదతబాశా అందురు. మరియు సరేస్, ఇస్పగోలు ఇందుండి ఇస్ఫగోలు గింజలుతిప్ప లెక్కన వస్తువులను మెత్తగానూరి వుంచుకొని శిరశా అధిరాత్రులు ఎండుధనియాలు యీమొదలగు వస్తువులు కషాయముగాచి వడియబోసి యోగ్యమగు వస్తువులు అనగా పై వస్తువులు ఆకషాయములో కలిపి మానుపై నుంచవలెను. గాని ముందు మానుపైనుండు వెంట్రుకలు గొరిగి, లేపనము చేయవలయును.

ఈఔషధము బాలురకు, యువకులకు, వృద్ధులకు కూడా వుపయోగించవచ్చును. యిది కొండనాలుకను పైకిలాగుకొనును. మరియు

మొదలునుండి కొండనాలుకపైనగున్న గ్రసమును కూడా అర్చివేయును. మరియు బాలుర కొండనాలుక మొత్తుట్టి ఔషధములు అనగా మాది కాయ, శిరకాయనూరి మాదుపై లేపనము చేయవలెను. మరియు కాల్చిన మంతానిమట్టి శిరకాలో కలిపి మాడుపై వేయుట లాభదాయకమగును. కొండనాలుక వాచుటవలన దీని చివర లావుగా పెరుగును. మొదలు సన్నముగా నుండును. అట్టిస్థితియందు ఔషధప్రయోగము వలన ప్రయోజనము కలుగనిమొడల జాపత్ర అను వస్తువును వేడినీళ్ళలో వేసి కరిగించి ఆనీళ్ళతో వెచ్చ వెచ్చగా పుక్కిలించవలెను. దీనివలన వాపు మెత్తబడి నష్టమొందగలదు. వాపు మెత్తబడినవెనుక దోషములను నాశనముచేయునట్టి కషాయములతో అనగా ఉసారెలపొత్తు తిన్నుక్, మాచికాయ మొదలగునవి ఆకషాయమునందు చేర్చి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము కొండనాలుకపై చేరజాలదు.

ఈరోగి కొండనాలుకయందు వృణము కలుగుటవలన ఎఱుపు రంగు కలిగి వేడిగా నుండినటుల తోచుచుండిన కామచాకరసము వచ్చిఘనియారసము, పుక్కిలించవలెను. మరియు పటిక సంబంధమగు ఔషధములు వాలిన కొండనాలుక యెత్తుటకు నిష్ప్రయోజనముగా నుండును. అనగా కొండనాలుక మూలముయొక్క నరము సన్నముగను చివర పెద్దదిగానుండును. అనగా దాక్షవంముతో సమానముగను తెల్లగానుండును. గొంతులో అడ్డపడియుండుటవలన రోగికి వూపిరి ఆడకుండినమొడల కొండనాలుక యెంతపెరిగినదో దానిని కత్తిరించివేయవలెను. ఇటులకొండనాలుక పెరిగి దీనిమొదలు సన్నముగను ప్రక్కలయందు చిన్నచిన్న గుల్లలుకలిగియున్నచో నిది బిరుసెక్కిపోవును. ఇట్లుండిన దీనిని కత్తిరించదలచినమొడల ప్రథమమున శరీరమునుండి మలము వెడలించి తదుపరి కత్తిరించవలెనుగాని కొండనాలుక యావత్తు తీసివేయకూడదు. ఎందుకనగా తన ప్రమాణముకంటె జాస్తి పెరిగినభాగమును మాత్రము తీసివేయవలెను. ఎందుకనగా కొండనాలుక యావత్తు తెగిపోయినమొడ

లు రక్తమును ఆపుట దుర్లభము. అనగా రక్తము కంఠమునుండి దిగి ఊపిరితిత్తులు, కంఠము నుండి రోగితక్షణమే మృతినొందును.

మరియు కఠినమగు వాపున్ను, గొంతువాపున్ను, రోగికి మృత్యువున్ను, కలిగించును. మరియు వైద్యవరులు యీకారణమువలన దీనిని ఛేదించుటకు త్వరపడరు. అనగా త్వరపడి ఛేదించినచో కొండనాలుక మొదలంటు తీయకూడదని గ్రహించి సావధానుడై దానిచివర భాగముమాత్రము కత్తిరించివేయవలెను. గాని పెరిగిన భాగములో శేషముంచకూడదు. ఎందుకనగా తక్కువభాగము కత్తిరించినచో నా ప్రయోగ్య కష్టదశ అట్లనే నిలిచియుండును. మరియు ఛేదించుటకు రెండువిధములు కలవు. (1) శస్త్రాయుధముతోను (2) ఔషధముతోనున్ను. ఆయుధముతో తీసివేయువిధానము. అనగా రోగిని సూర్యుని కెదురుగా కూర్చుండబెట్టి నోరు విప్పించి రోగినాలుకను వ్రేలితో క్రిందికి అణచివేసి కొండనాలుక లేక నిడదకొంకె యెంతపెరిగినదో చూచి ఆయుధముతో పట్టుకొనవలెను. ఈఆయుధమునకు మాసికతుల లహాత్ అనగా కొండనాలుక పట్టుకొను ఆయుధమందురు. నీఆయుధముతో పట్టుకొని కత్తెతో కత్తిరించివేయవలెను. లేదా శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. పిదప పన్నీరులో సిమాగు నానవేసి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన విశేష రక్తము వెడలజాలదు. ఇట్లనే కుకురాన్ అకమాకా బంగారువెండి గుజరుతో చేసిన బిల్లలుయిందులో అనేకవస్తువులు చేర్చియున్నవి. మరియు సల్లమందు అకరొటుతో చేయబడిన మదిర అనగా సారాయి మరియు సాధారణసారాయి క్యాబేజి, నబతి, యీ మొదలగునవి సిద్ధముగయుంచుకొనవలెను. ఎందుకనగా అవసరము కలిగినపుడల యీమొదలగువస్తువులతో పుక్కిలించవలెను. ఈవస్తువులు రక్తమును తక్షణమే ఆపివేయును. మరియు దోషములను ఆక్రమించునట్టి ఔషధములను సలాయి వెడల్పుభాగమునుండి మెత్తి కొండనాలుకకు అద్దవలెను. దీనివలన రక్తము నిలిచిపోవును. మరియు పుల్లని

వచ్చిద్రాక్షపండ్లు, రిబాస్, కామంచాకు, పుల్లనిబేదానాకాయ రసము, యీమొదలగునవి యిందువిషయమై గొప్పలాభము గలుగ జేయును. మరియు కావిరాయి, శీతోదకముతో అరగదీసి లేపనము చేయవలెను. నిది ప్రత్యేకముగా రక్తమును ఆపుటయందు ముఖ్యమైనది.

మరియు ఔషధములతో తీసివేయు విధానము అనగా ఇంగువ, పటిక యీరెండువస్తువులు మెత్తగానూరి కొండనాలుకపైన లేపనము చేయవలెను. దీనిని కత్తించుట యోగ్యమని తోచినచో యిటులనే నవాసాగరము, ఇంగువ యీరెండువస్తువులను మెత్తగానూరి లేపనము చేయవలెను. నిది కొండనాలుక మొదలు సన్నవరచుచున్నది. కొండ నాలుకను తీసివేయుచున్నది. మరియు కేవలము పటిక నోటిలో యుంచుటవలన ఇందువిషయమై మిక్కిలి లాభము ప్రాప్తించును. మరియు మూడుదినములు తరువాత మాడిపోవును. ఈకోత ఔషధములను లేపనము చేయునప్పుడు రోగినిముందు దిండువుంచి కూర్చుండబెట్టి నోటిలోనుండి యుమ్మి బైటికి వెడలునటుల నోరుతెరచి యుంచవలెను. అనగా ఔషధము యేమియు నోటిలోనుండి గొంతులో దిగకూడదు. మరియు నాలుక తెగినవెనుక మలమును హరించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించవలెను.

(సూచనీయము) కొండనాలుక తీసివేయుటలో మొదలునుండి బొత్తిగా తీసివేయకూడదు. యెందుకనగా కొండనాలుక బొత్తిగా తెగినయెడల శబ్దమును బంధించును. మరియు కొందరు రోగులు ప్రూపిరి ఆడక మృతినొందుదురు మరియు కొండనాలుక మొదలంటతీసివేయుట వలన అనేకవిధముల రోగముల పాలగుచున్నారు. కాబట్టి శ్వాసబంధించనిదే రోగి మృతినొందజాలడు. గాన దీనిని తీసివేయుటకు త్వరపడకూడదు. అనగా శ్వాసబంధించువరకు నాలుక తీసివేయకూడదనుట. నాలుకపెరిగి గొంతుకు అడ్డపడి తీసివేయవలసిన అగత్యము కలిగినచో

నాలుక యెంతపెరిగినదో ఆలోచించి దాని నిజదశకంటె హెచ్చుగా నుండు భాగమును కత్తిరించివేయవలెను. మరియు పెరిగిన భాగము యేమియు వదలకూడదు. యెందుకనగా పెరిగిన నాలుకను వదలివేయుటకూడా నిష్ఫలము కార్యము కాబట్టి లోహశస్త్రముతో ఛేదించుట ఉత్తమము. యెందుకనగా ఔషధలేపనాదులతో తీసివేయవలెనని వక్థానము కోయుట కఠినముగా నుండును.

శ్వాస బిగపట్టు వ్యాధి లక్షణములు

ఈవ్యాధియొక్క అర్థము శ్వాసపీల్చునప్పుడున్న, అథవా యేదైన మింగు సమయమునందున్న, యీరెండు సమయములలోనున్న హాని సంభవించుటవలన కారణము శక్తి దుర్బలమునొందును. రోగి బలానుసారముగా బొత్తిగాపోవుచుండును. మరియు కఠినత్వము నొందుచున్నవి. వీటివర్ణనము ముందు చెప్పబడును.

అనగా శ్వాస, బిగపట్టుటకు కారణము గొంతుపీకయందు కలుగుచున్నది. గాని సమీపమగుటవలన అన్నవాహిని నాళమునందు కూడా యుపద్రవము సంభవించును. నిది దగ్గరలేక అన్నవాహిని నాళమునందు వుత్పన్నమైనది. సమీపమునందుండునట్టి కారణమువలన శ్వాస నాళము మార్గమునందున్న, పుప్ఫుసములు అనగా ఊపిరితిత్తుల ముఖ్యమునందుకూడా ఉపద్రవము కలుగుచుండును. సమీపమునందుండు కారణమువలన అట్టి సమయమునందు కూడా కష్టము సంభవించును. మరియు కారణము విశేషమైనయెడల సమీపమునందుండు అంగములను అణచివేయును. యేఅంగమునందు వ్యాధిసంబంధమగు మలము కలుగుచున్నదో ఆ అంగముల కార్యములయందు విశేషముగా హాని సంభవించును. యెటులనగా శ్వాస నాళమునందు వుపద్రవము కలిగినచో కారణము బలముగలదగుటవలన అన్నవాహిని నాళమునందు కూడా కష్టము సంభవించినయెడల యిట్టిస్థితియందు యథాపి శ్వాసపీల్చుటకు

గ్రాసము మ్రింగుటకు కఠినముగా నుండును. కాబట్టి శ్వాసపట్టువట్టి పట్టి అధికత్వము గ్రాసము మ్రింగునప్పుడు అధికమగును. ఇటులనే దీని విరుద్ధత అనగా భోజనపదార్థములు మ్రింగుటయందు వుపద్రవము కలిసగిచో కారణము బలముగల దగుటవలన శ్వాస అంగములుకూడా సమీపముగా నుండుటవలన మిక్కిలి కష్టము సంభవించును. మరియు, అన్నపానాదులు వెళ్లునట్టి అంగములయందుకూడా కష్టము అధికమగును. అప్పటి కారణముయొక్క విశేషత్వము సమీపమునందుండునట్టి అంగములనుకూడా కష్టపరచును. యెటులననగా యిట్టి దశయందు రెండింటియొక్క కార్యములయందు హాని సమానముగా నుండును. మరియు శ్వాస పట్టుపట్టివచ్చుట, గొంతుపట్టుకొనుట, యే యేస్థానములయందు కలుగునో అట్లు కలుగుటకు నాలుగు భేదములుగలవు.

(1) లౌజ్తైన అనగా నాలుక మూలమునందు రెండు మాంస గ్రంధులుగలవు. గొంతుయొక్క గొప్పనరములు యిందు ప్రవేశించియున్నవి. ఈనరములు పిక్కలు చేతులయందుండి వుత్పన్నముగుచున్నవి. మరియు వీటియందు ముఖము, నాలుకకు సంబంధముకలిగియుండును. లవ్రుజతైన అనగా నాలుక వెనుక ప్రక్కనుండు మాంస ఖండములయందు వాపు కలిగినయెడల దీనిని ముతఖ్ ఖునాక్ అనగా కేవలము శ్వాసపట్టుబట్టుట అందురు దీని లక్షణములు రోగి నాలుక ముఖమునుండి బైటికి చాచినయెడల వాపు ప్రత్యేకముగా కనుపించును. మరియు 2 వ భేదముకంటె దీనిని ఖునాకుకవ్వి అందురు. ఇది విశేష ఆరోగ్యముగలది. మరియు లవ్రుజతైన దీనిని నాన్వతాకకూడా నామము గలదు. నిది మాంసపు రెండుఖండములు యివి గొంతుయొక్క రెండుభాగములనుండి నాలుక మూలమునకు సమీపమునందు యేర్పడియుండును. మరియు యీమాంసముక్కలవలన కలుగులాభ మేమనగా గాలి నాశికమునుండి పీల్చినప్పుడు మనందు ఒకేసర్యాయము లోపలకు ప్రవేశించకుండునట్లు నెమ్మదిగా ప్రవేశపెట్టుచున్నది.

ఖునాక్‌తలఖ ప్రథమభేదము నాలుగువిధములుగా విభజింపబడెను. (1) రక్తసంబంధమగు మలమువలన వాపుకలుగును. దీనిచిహ్నములు ముఖము యెఱ్ఱగానుండుట గొంతు తలయందుండు నరములు రక్తముతోనిండి పరుగిడుచుండును. మరియు గొంతునుండుచుండుట నోరుతియ్యగానుండుట సారాయి పానముచేసినటుల తోచుచుండుట మరియు మలము సర్వశరీరమునందు ప్రవేశించినచో అంగములయందు నీర్సము తప్ప యితర లక్షణములు రక్తాధిక్యమువలన కలుగులక్షణములు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

కేవలము శ్వాస బిగబట్టుటకు (1) భేద చికిత్స.

ఈవ్యాధికి ఖునాక్ ముఖ్ అందురు. శక్తియందు దుర్బలత్వము కలిగియున్నయెడల రెండుచేతులలోనుండు సరేరు అను నరములను ఛేదించవలెను. రక్తమును కొద్దికొద్దిగా అనేకపర్యాయములు వెడలిచంవలెను. అనగా ప్రతిగంటకు 17న్నర మాషములుగాని 35 మాషములవరకు రక్తము తీసివేయవలెను. మరియు యెట్లు అవశ్యముండునో ఆఅవస్థనుబట్టి రక్తమును తీసివేయవలెను. అనేకపర్యాయములు రక్తము తీయుటవలన కలుగులాభమేమనగా రోగి అచేతనుడు కాజాలడు. అనగా గొంతువాపుగలరోగికి సుప్రాశస్త్యకేవలము అసాధ్యమగుచున్నది. అనేకపర్యాయములు శిరావేధనచేయుటకు మధ్యమందు నాలుకక్రిందనుండు నరములు క్రింది పై పెదవుల నరములు ఛేదించుటయందు జాగరూకుడై యీనరములను ఛేదించవలెను. ఇట్టెరి ముఖ్యముగా నాలుకక్రింద నరములయందు మలమునిండియుండును. ఆమలము గొంతుభాగములయందుచేరి బాధించబడినయెడల సర్వశరీరమునందు రక్తము నిండియుండనిచో శిరావేదన చేయనవసరముండదని గ్రహించవలెను. కాబట్టి యీవ్యాధియందు భోదనమొసగుట మంచిదికాదు. ఎందుకనగా యీరోగమునందు లంఘనముంచుట రక్తమోక్షణముతో సమానగుణము కలిగించునని గ్రహించవలెను. మరియు గొంతువాపు శరీర

సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. శక్తిసహాయము గలదైనచో హాప్ తెఆండామ్ అథవా బాసలికు అను శిరావేదన సఫేరు అను సిరావేదనమునకు ముందుచేయవలెను. ఒకవర్ణ్యాయము రోగి అచేతనుడగువరకు రక్తము వెడలించవలెను. దీనివలన గొంతువాపు తక్షణమే ఉపశమించును. వీలైనంతవరకు ఇట్టిరోగియొక్క పిక్కలపై కత్తితో గంట్లుచేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు సాఫిన్ అను శిరావేదన చేయుట మిక్కిలి వుపయుక్తమగును. ముఖ్యముగా యీరోగికి రక్తాధిక్యత మూలవ్యాధి (అర్శరోగము) రక్తము నిలిచిపోవుట లేక స్త్రీలకు రజోధర్మము లేకపోవుట యీమొదలగు కారణములవలన గొంతువాపు కలుగుటకు హేతువగును. శిరావేదన గావించిన తదుపరి మృదువగు హుకునా అనగా వస్తికర్మచేయుట లేక అతివేగకరముగా గావించుటవలన లేక ఫలజాతుల రసాదులవలన గాని లేక యిట్టి స్వభావికమగు వితెర కషాయాదులవలనగాని శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను.

మరియు, మలమును వెడలించిన పిమ్మట శిర్కాతోగాని శికంజబీన్‌గాని, ఫున్నాబ్ షర్బతులో చిరశె గల, కాహూవిత్తులు, కాసిని విత్తులు, యెండుధనియాల కషాయము మొదలగునవి కషాయముగాదిగాని లేక పూటివంటు రసము తీసి చిక్కబడువరకు కాచవలెను. దీనిని రుబ్బు అంగూరు. మరియు, అకరోటు సిరకాలో వేసికాది పుక్కిలించవలెను. మరియు, పచ్చి అకరోటు సిరకాగాని పుక్కిలించవలెను.

పచ్చి అకరోటుపై బెరడు సిరకాలో వేసి యుంచవలెను. నిది గొంతువాపును తీసివేయుటకు అత్యంత గుణదాయకమైనది. మలము యెంతవరకు వెడలకుండునో అంతవరకు పుక్కిలించుట యోగ్యము కాదు. దీనివలన మలము మర్మస్థానములవైపు ప్రవేశించకూడదు అనగా ఊపిరితిత్తులు హృదయస్థానముల యందు ప్రవేశించకుండునట్లు కాపాడవలెను. రోగము హెచ్చునట్టి కారణము గతించిన యెడల మలమును

పక్వపరచితీసివేయుటకుఆహారముగానుండవలెను. యిట్టిసమయమునందు వైద్యుడు రోగివద్దకు ప్రవేశించి ప్రదిశమున తోదినను శిరావేదన చేయ కూడదు. యెందుకనగా రోగి నిస్సందేహముగా దుర్బలము నొందును. యిట్టితరి భోజనమునకు యివ్వవలసిన అవశ్యకము కలిగిన యెడల రోగి గ్రాసము మ్రింగుటకు కష్టముగానున్నచో అట్టి రోగికి భుజింపజేయుట కష్టము కలుగజేయుటయని గ్రహించవలెను మరియు, వాపు వెలి వైపుకిలిగియున్నచో వాపుపై కత్తితో గాట్లువేసి రక్తము వెడలింప చేయవలెను. మరియు, మలమును పక్వపరచి తీసివేయుటకు సామర్థ్యము గల ఔషధములతోను కషాయములతోను పుక్కిలించవలెను. అనగా అంజూరపండ్లు, ద్రాక్షపండ్లు, మెంతులు, అవిశివిత్తులు యీ మొదలగు వవి కషాయముగాచి అవుపాలు, కేలకాయగుజ్జు కలిపి పుక్కిలించ వలెను మరియు, మలమును పక్వపరచి మృదుత్వము నొందించునట్టియు నొప్పిని తగ్గించునట్టి వస్తువులు యావత్తు యీ రోగమునందు వుపయో గించును. మూడునాలుగు దినములు గతించిన యెడల యీ రోగము నకు అంతసమయమని గ్రహించవలెను. యీ అంతదినములయందు గుల్‌రోగన్ (గులాబిపూలనూనె) లో స్వచ్ఛముగు మైనమువేసి కరిగించి పాతదూది నీళ్ళలో తడిపి అందుపై మైనము వేసి కరిగించిన నూనె వేసి గొంతు యిరుప్రక్కలయందుంచిన మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు, వాపునందు యెఱుపురంగు తెల పచ్చనిరంగు ప్రకాశించి నీర్స మొందిన యెడల మలము పక్వమైనదనియు, రక్తము చీముగా మారిన దని గ్రహించవలెను. సివాపా తినంతట చితికి పోయిన సరే లేనిచో వాపును బ్రద్దలు చేయునట్టి ఔషధములతో పుక్కిలించవలెను. యీ ఔషధముల విధానము అనగా పావకిలవణము యింగువ అబాబిల్ అనువట్టి మలము యీ వస్తువులను మెత్తగానూరి శుభ్రిమగు పాలలో గాని వేడినూనెయందుగాని కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, మాది కాయ, దానిమ్మపూలు, పటిక, దానిమ్మబెరడు యిటువంటే విబంధకర

ఓషధులను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి పుక్కిలించిన యెడల వాపు బద్దలగును. అనగా వాపుయొక్క భాగములన్నీ ఒకటిగా చేర్చును మరియు, వాపు బద్దలగుటకు ఆలస్యమైనచో యోగ్యమని తోచిన యెడల ఆవాపును వేళ్ళతో వత్తి కోయవలెను. లేదా సలాకుతో సమానముగానుండు ఆయుధముతోగాని వత్తి కోయవలెను. ఈ వాపును చిదుపునట్టి ఆయుధము సలాకువలెనుండి దీని చివర కత్తి చివరవలె నుండును. దీని మొన సన్నముగను గుల్లగానుండును. దీనిని మోలేనియా అనగా గుప్త సలాకు అందురు. దీనితో గొంతువాపును చీల్చివేసిన యెడల చీము వెడలిపోవును. దీనిని పూర్ణనివాసము ఔషధము వలన తగ్గిపోయిన సరే. లేని యెడల ఆయుధము ప్రయోగించవలెను. కాబట్టి ముందుగా శస్త్రప్రయోగము చేయకూడదు. వాపు యొంత్తు ఒకసారి బద్దలైనచో ఆవునెయ్యిగాని బనస్పాత్రేయముగాని వెచ్చచేసి నీళ్ళలో కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన గాయము కరగి శుభ్రముగానుండును. మరియు, పరిశుభ్రముగు ఆవుపాలు తేనెతో కూడా పుక్కిలించుటవలన యిట్టి లాభమే ప్రాప్తించును. పిమ్మట గాయము మలరహితమై శుభ్రముగానుండిన యెడల కస్నాజద్ (మాయి) ఒక భాగము సిలిసానక్ నేరు అర్ధభాగము కషాయముకాచి ఆకషాయములో పుక్కిలించవలెను. రోగారంభమునందు యవగంజి, చిరశెనగలుచేర్చి వండిన గంజి యిచ్చుట అన్నిటికంటె లాభదాయకమగును. మరియు, వాపుబద్ధలైన తరువాత గోధుమపొట్టుగంజి బాదంనూనె కలకండచేర్చి వండిన గంజి యివ్వవలెను. రోగి దశను బట్టి భోజనమొసంగుట వైద్యుని కర్తవ్యమని గ్రహించవలెను.

రక్త పిత్తవాపు హార మాత్రలు

గులాబిపూలు, పెద్దపాయలవిత్తులు, నిశస్తా అనగా గోధుపాలు ఇగరబెట్టిన సత్తు, తవాషిరి, సమాగ్ అనగా యింగ్లీషులో రూస్ గోరియా అందురు. కతీరా అనగా బాదంజిగురు యివిప్రత్యేకము కి

మాషములు పచ్చకర్పూరము 6 రతులు యీ వస్తువులు మెత్తగానూరి చూర్ణించి యిసబ్గోలు గింజల గుజ్జులో నసి నూరి. మాత్రలుచేసి నోటిలో నాలుక క్రింద యుంచుకొనవలెను.

జఖీరెఖ్వార్జ్మసాహి అను గ్రంధకర్త వచించిన విధానమును యీక్రింద వచించుచున్నాను. గులసమూ అనగా మాంసము. యిది అంగిలియందు పుష్కరములు (పూపిరితిత్తులు) ముఖమునకు సమీపముగా కలుగుచున్నది. యీమాంసమువద్ద వాపు జనించును. మలము కదలుట, జారుటవలన గాలనాళ్యావసనము అగును. గాన ముందుగా శిరావేదనము జేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమగును. వాపు కలిగించునట్టి మలము గొంతులో ప్రవేశించి గొంతు వాపుకలిగి కఠినత్వము వహించి యుండును. లిసమాంసపాకి అనగా యిది మాంసము యిది ఉపజింహ్వ క్రింద అంగిలిలో కలిసియున్నది. యిది గొంతునాళముయొక్క ముఖమునందుంచబడి యున్నది.

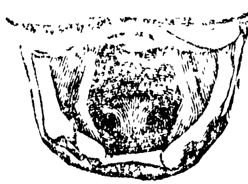
3

దీనివలన పొగ, దుమ్ము, చల్లనిగాలి సోకుదలగునవి ఒకేపర్యాయము లోపల ప్రవేశించజాలకుండును.

(సూచపీయము) మొప్పపు వాపునంబధముగు మలముంచునో అతఃకణమే బిద్దవై చీలు వెడలిపోవును. అట్టిస్థితియందుకూడా వాపు తగ్గకుండిన స్థితము లేకుండును. మరియు, నాడి తరంగములు కలిగి యుండును. దగ్గుకూడా కలిగియుండును. ఇట్టిస్థితియందు మలము ప్రూపిరితిత్తులయందు చేరినదని గ్రహించవలెను. గొంతువాపు పుప్పసముల వాపులో మారిపోయినపుడల నాడి ఉన్నదిగను విరుద్ధముగా నుండనేరదు. మరియు మనస్సునాందోళనము ప్రమాణపుటకుకూడా కలుగనేరదు. మలము కదలి ఇతరఅవయవమునందు దిగిపోయినదని తెలిసికొనవలెను. మరియు ఆమాశయమునందు నొప్పి కల్గుట ఉత్పన్నమైనచో ఆమాశ

యమునందు మలము దిగుటవలన కలుగు చిహ్నములని గ్రహించదగును. మరియు నాడి గుంజానటుల తోచినచో మలము నరములయందు ప్రవేశించినదని గ్రహించవలెను. దీనివలన తకన్నుజ్ అనగా బిగించు వాతము. వీని మొదలగునవి ఉత్పన్నమగును. మరియు నాలుగుదినముల తరువాత వాపు మెత్తబడినయెడల వశ్వము నొందునట్టి చిహ్నములని గ్రహించవలెను. మరియు రొమ్మునందున్న, మెడయందున్న, మెరుపుంగులిగి తగ్గిపోయినచో రెండు అంశములు గలవని తెలియవలెను.

(1) మలము వెడలిపోవును. నష్టమొందును. రోగికి ఆరోగ్యము ప్రాప్తించును. శ్వాస సహజముగా వెడలనారంభించును.

(2) మలము లోభాగమునకు తిరిగి పోయినయెడల ఈరోగము క్రూరమైనదగును. మరియు శ్వాస బిగబట్టునట్టి రోగినోటియందు ఆవిరి వెడలనారంభించినచో బహుశా రోగి జీవించుట దుర్లభమగును. మరియు, ఆవిరి వచ్చుటయందు కూడా ఆరోగ్యము కలుగగలదు. కాబట్టి ఈసమయమునందు జఠరాగ్ని బలముగలదై నిజదశయందుండిన ఆరోగ్యము కలుగగలదు. గాని రోగి ముఖము ఆకుపచ్చనిరంగుకలిగి కనుగుంటలు నల్లగా నుండినచో యిట్టిస్థితియందు రోగి మృతినొందును. నాడి కూడా చిన్నదిగా నుండును. కాళ్లు చేతులు చల్లగానుండును. నాలుక లావుగను నల్లగానుండిన యెడల మృత్యువు సంభవించుటకు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

మరియు శ్వాస బిగబట్టుట గొంతునొప్పితో కూడా జ్వరము సంభవించుట అసాధ్యలక్షణములని భావించవలెను. మరియు అప్పటి పూర్ణజ్వరమునందు రోగసంధియొక్క దినమునందు గొంతువాపు సంభవించినయెడల గొప్ప భయము కలుగును. యిట్టిసమయమునందు రోగి ఒకపర్యాయము పీల్చునట్టి గాలి రెండుసార్లు పీల్చుచుండినను ప్రతిశ్వాసయందు రొమ్ము, ముక్కు పుటములు కదులుచుండిన అత్యంతభయ

ము గలదు. యీలక్షణములను గొంతువాపుయందున్ను, శ్వాస బిగబట్టుటయందు గల యీవత్తు భేదములయందు గుర్తించవలెను.

పిత్తజకంఠవాపు లక్షణము.

ఈవాపు మూలము పిత్తమైనయెడల దీనిలక్షణములు మిక్కిలి దాహము నోరెండుట, నోయచేదుగానుండుట, నిదురనాశనము, మంట, పోటుతోకూడిననొప్పి మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ఇటులనే రక్తకారణమువలన నొప్పి లాగుట బిగించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఇటులనే పిత్తకారణము వలనపోటుతో కూడిన నొప్పి విశేషముగా నుండును. మరియు పిత్తకారణమువలన కలిగిన గొంతునొప్పియందు శ్వాసబిగబట్టుటకంటె రక్తసంబంధమునందు మిక్కిలి తక్కువగానుండును. ఎటులననగా పిత్తముయొక్క సూక్ష్మత వలన వాపుయొక్క పొడవు వెడల్పు బహుస్వల్పముగా నుండును.

పిత్తజకంఠవాపు చికిత్స

రక్తదోషమువలన కలిగిన వాపునందు చెప్పబడిన నుపాయములు మొదలగు వానివలె శిరావేధనము చేయవలెను. మరియు ఫలాదులరసము లేక కషాయములయందు రేలకాయగుజ్జు శీరఖిస్తకలిపి శరీరము మృదుత్వము నొందుటకై పానముచేయవలెను మలమును తీసివేసినతరువాత ఆరంభమునందు చిరిచెనగవస్సొట్టు పూతివంసురుబ్బు కాహుగిత్తులపాకము కాశ్నివిత్తులుపాకము లేక యిటువంటి అన్యౌషధములతో పుక్కిలించవలెను. అనగా యీవస్తువులను పైనవర్ణించియున్నాను. మరియు రెండవరోజు మూడవరోజు ఆఔషధములతో పుక్కిలించవలెను. వీటివర్ణనము రక్తమువలన నుత్పన్నమగు కంఠవాపునందు చెప్పబడియున్నది.

మరియు గొంతువాపు పిత్తకారణమువలన కలిగినచో దీనిని నష్టపరచునట్టి అవసరము మిక్కిలి స్వల్పముగానున్నది. అనగా విశేషముగా జలుబు ప్రవేశపెట్టుట యోగ్యమగును, ఇందువిషయమై యుక్త

గంజి ఇనప్ గోలుగింజలగుజ్జు, వుచ్చకాయరసము, పెద్దపాయలపాకము, యీమొదలగునవి మిక్కిలి లాభదాయకములగును. రోగము అంతము నకు ప్రవేశించినచో గోధుమపొట్టు నీళ్ళలోవేసి కాచి వడియబోసి అం దులో కేలకాయగుజ్జుగలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు మలమును లోభాగమునుండి నీళ్ళవలసినయెడల జుప్ త్ సావడిలవణము ఆవాలు ఆదవిత్తులసి యీమొదలగువానిని మెత్తగానూరి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. మలము బైటికీపుట్టకై వుత్తమమువాయములు అనగా గడ్డముక్రింద శస్త్రముతో గంట్లువేసి శృంగియంత్రముతో రక్తముతీసి వేయవలెను.

(౪) కఫజకంఠవాపు లక్షణములు.

వాపు కఫ కారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ముఖము కండ్లు బరువుగానుండుట వాపు తెల్లగానుండుట నోట జిగురు వంటి వుమ్మి విస్తారముగా వెడలుట నొప్పిరొమ్ముక్క న్యూనత నోటి రుచి వుప్పగానుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీరోగమునందు వాపు కఠినముగా నుండుటవలన అన్నము నీళ్ళు కఠినముగా మ్రింగగలుగుట మరియు యీకారణమువలన కఫమువలన కలుగు వాపు మెత్తగానుండిన గ్రాసము మ్రింగుటకు కష్టము బొత్తిగా కలుగకుండును. కఫసంబంధమగు మలము స్నిగ్ధముగను చెమ్మగను చల్లగానుండిన వాపు గొంతు పీకే శ్వాసవాహిని నాళమునందు కలుగు చున్నది. యీనాళముక్రిందనుండు నరములయందు జిలుబు అధికము గానుండుటవలన ప్రవేశించజాలకుండును. మరియు మలము వలచగను వృష్ణముగను చెమ్మగలదైనచో లోపటినరములయందు వాపు వుత్పన్న మగును. మరియు యీఅంగము కఠినముగానుండి వృష్ణములేకుండిన ఈ మలమునందుకూడా వృష్ణము లేకుండును యిట్టి మలము నరములలో ప్రవేశించజాలకుండును.

కఫజకంఠ వాపు చికిత్స

ఈరోగమునందు తీక్ష్ణ విరేచనమునకు యారిజ్ మరియు, హబ్బె కోకాయా మొదలగు ఔషధములతో మలము వెడలించవలెను. మరియు, తరువాతిలో తేనెకలిపిగాని పచ్చిద్రాక్షపండ్లగుజ్జు అడవి నిమ్మకాయలతో చేయబడిన శికంజబీన్ ముల్లంగిరసము, ఆవాలు, అడవిద్రాక్ష అక్కలకర్రతోను లేక అగరోటుకాయల పచ్చిబెరడుతో పచ్చి సోపురసముయిూ మొదలగు వస్తువులలో లభ్యమగు వస్తువులతో పుక్కిలించవలెను. వాపు ఆరంభమునందు ఫ్రాతిపాదము రుబ్ అనగా గుజ్జు తరువాతిలో కలిపి పుక్కిలించవలెను. రోగియొక్క రోగము అంతమునకు ప్రవేశించి మలము నిలిచిపోయినచో పావడిలవణము అంజూరరసమునందు కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన వాపు పక్వమొంది బ్రద్దలగును. మరియు, పావడిలవణము యింగువ, నవాసాగరము యిూ మొదలగునవి మెత్తగా నూరి గొట్టముతో గొంతులో నూదవలెను. నిస్సందేహముగా వాపును బ్రద్దలుచేయును. యిూ రోగము కఠినముగా నుండిన నాలుక క్రిందనుండు నరములు ఛేదించవలెను. మరియు, ముచ్చనగుంట యందున్న గడ్డము క్రింద శస్త్రముతో గంట్లు వేయవలెను అవశ్యకమైనచో జీడిగింజల నూనె గొంతుపైన లేపనముచేయవలెను. దీనివలన గాయమై దుష్టమలము చీముగామారి వెడలిపోవును. మరియు, తేనె చనగపులనుతో పుక్కిలించుటవలన మలము వెడలించుటకు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. వాపు బద్దలైపోవును. మరియు, వేడిగల ఔషధములను లేపనముచేయుటవలన గొంతునందు గరి ఉత్పన్నమైన యెడల పరిశుభ్రమగు పాలలో నూనెకలిపి పుక్కిలించవలెను. అట్టికరి వ్యాధి అంతమునకు చేరినయెడల తెల్లమైనము సౌసన్ తైలమునందుకలిపి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. దీనివలన శిరావేదనము చేయుటవలన మలము యూపత్తు వెడలిపోవును రోగ దశస్వల్పమైనచో హాస్తె అందాంయొక్క శిరావేదన చేయవలెను సరేరు అను నరమునుకూడా ఛేదించవలెను.

ముఖ్యముగా రోగి కఫమునంతయు ఉష్ణముగా మిళితము చేయుచుండి రోగి యవ్వ నుడైనచో తీక్ష్ణవిరోచన కర్మచేయువలెను అనగా సో...త్తు పొట్లా అశిలిలుల్, సులిక్స, స్వర్గ అంజార్ యీ మొదలగునవి కషాయము లాది పడియబోసి పానడిబపనము, సముద్రలవణము బెల్లము తరువాణి యీ మొదలగునవి ఆకషాయమునందు కలిపి ప్రయోగించిన విరోచన మగును.

అకరోటు సత్వముతీయు విధానము.

వర్ష్య అకరోటుకాయలబెరడు దంచి రసముపిండి అర్ధ శేరుగా కాచి అందులో అర్ధాంశము చక్కెరచేర్చి, తీగ పాకము వచ్చువరకు కాచి దించుకొని యుంచవలెను. సమయము వచ్చినప్పుడు ఉపయో గించవలెను.

శరహ అను గ్రంధకర్తగారు వ్రాసిన అంశములు అనగా ఈ అక్రోటుసత్వము గొంతువాపునందున్న, నోటిపూతనందున్న మిక్కిలి లాభదాయకము గాన ముఖ్యముగా యిందుకీన్ని చేయవలెనని వ్రాయ బడియున్నది.

(4) వాతకారణమువలన కలుగు కంఠవాపు లక్షణములు.

వాతజకారణమువలన వాపు ఉత్పన్నమైనచో దీని లక్షణములు వాపునందు కఠినత్వము, వాపు గట్టిగానుండుట, నోటిరుచి చేదుగా గాని వగరుగాగాని యుండుట, నోరెండుట, ముఖకాంతి నల్లగానుండుట వాపుగల స్థలమునందు పీకుచుండుట, సమస్తవిధములగు వాపులయందు కలుగును గాని వాతదోషమువలన కలుగు వాపునందు విశేషముగా పీకు లక్షించును. ఏమందనగా యిందు మలము విశేషముగా కూడి చిక్కగా నుండును. ఇందువలన కొద్దికొద్దిగా కలుగుచుండును. మరియు యీస్థానమునందు వాపు ఉత్పన్నమగుట అద్భుతముగా నుండును. ఏమందనగా బహుశా వాతనబంధకగు రక్తము ఉష్ణవాపు నూరుట వలన కలుగుచున్నది. మరియు వృష్ణవాపు యీస్థానమునందు యింత

విస్తారముగా నింపజాలను. దీనిలోనుండి తేలికమలము నష్టమగును. మిగిలినమలము చిక్కబడి వాతముగా మారును. యెటులననగా దేహమునందు యీస్థానము యెత్తుగా నుండును. వాతము తన స్వాభావికము వలన క్రిందికి తిరిగి యుండును. దీని అతిరిక్తము దానిమలము కూడా చిక్కనైనచో తనకుతాను వాపుకారణము కాజాలకుండును. మరియు అప్పుడప్పుడు వాపుగా మారుచుండును.

—వాతజ కంఠవాపు చికిత్స.—

శిరావేదన గావింపవలెను. శిరావేదన చేయుటలో నరమును విశాలముగా ఛేదించవలెను. యెందుకనగా వాతసంబంధమగు మలము గలరక్తము చిక్కగా నుండును. కాబట్టి చిక్కగా వెడలిపోవును. ఇందువలననే వైద్యులు యీవ్యాధియందు బాసలీక్ అను శిరావేదనము చేయుట మంచిదని గ్రహించిరి. విశాలముగా ఛేదించుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు మద్య శ్రేణియగు విరోచన ఔషధములు యారెజ్ ఫైకరా, లేక, పాదితిగె కషాయముతోగాని శరీరమును మృదువరుచవలెను. మరియు, అంజూరపండ్ల కషాయమునందుగాని లేక అక్రోటుకాయల సత్వమునందుగాని, లేక తరువాణియందుగాని, మెంతి గుజ్జు, రేలకాయగుజ్జు కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు ఉష్ణవిరోచన ఔషధము తేనె నీళ్ళు మరియు మయుఫగ్ లెజ్ లేక అకలీలుల్ మలిక్, మరియు అవిశివిత్తులు, బాబూనా, మెంతులు కషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మరియు శుభ్రమగు పాలతో కూడా పుక్కిలించవలెను. మరియు మెంతులు, సోంపువిత్తులు, బాబూనా, క్యాబేజివిత్తులు, విత్తులు, దవనము, మరువము యీమొక్కలనన్నిటిని దంచి, నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి నర్గిస్ తైలము, బాబూన్యా కరిగించిన కషాయమునందు కలిపి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను.

(2) కుక్క గొంతునందు జనించునట్టి వాపు వంటి వాపు లక్షణము.

ఈవాపునకు ఖునాల్ ఖలబి అనగా కుక్క గొంతునందు కలుగు వాపు హకీము కబీరు వర్ణించిన అర్థము వ్రాయుచున్నాను. అనగా ఈరోగము కుక్కలకు విశేషముగా ఉత్పన్నమగును. గాని దీని పేరు కుక్క గొంతువాపు అని వైద్యులు వచించియున్నారు. మరియు పూర్వపు వైద్యులు యీవాపునకు పేరుపెట్టిరి. యీవాపు గొంతులోపల ఉత్పన్నమగును. యెట్లనగా ఈవాపుగల రోగి కుక్కవలె నోరి వ్వట, నాలుక చాచుట, మొదలగు లక్షణములు అవశ్యకము కలిగియుండును. తరువాతి కాలపుదినములలోపల వెనుకటి వైద్యులు ప్రత్యేకముగా గొంతుయొక్క దుష్టవాపునకు ఈ పేరుపెట్టిరి. యిది రెండు భేదములుగా నుండును. (1) గొంతు లోభాగమునందుండునట్టి నరములయందు వాపు ఉత్పన్నమగును. యీవాపునందు గొంతుపైటిభాగములయందున్న, నోటిలోనున్న వాపు బొత్తిగా కనబడకుండును. మరియు కొందరు వైద్యులు దీని జుబ్బహా అనగా గొంతుపీకవాపు అందురు. యీవాపు అన్నివాపులకంటె హీనమైనది. హకీము బుఖ్రాత్ గారు ఈ గొంతువాపు అన్నిటికంటె బహుకష్టమైనది. మరియు యిందువాపు ఎరుపు మొదలగునవి మెడపైన కలుగనేరవు మరియు దీనితో కూడా నొప్పి అధికముగా నుండును. మరియు సవరములో బిగించి పైటికివాపు పొడలినచో నిస్సందేహముగా మొదటిదినము మొదలుకొని నాలుగ దినములోగా రోగిని చంపివేయును.

(సూచనీయము) గొంతుయొక్క అర్థము అనేకవైద్యుల మతానుసారముగా ఖునాల్ ము... అనగా (కేవలము గొంతు వాపునందు వర్ణించబడినది) యొక్క కొంత మైభాగమునుండి యిందులో శ్వాసవాహిని అన్నవాహిని మార్గములు కలిగియున్నవి. హకీము లిబ్రిగారు వచించినదేమనగా గొంతునుండి సమస్తపదార్థములు గ్రహించబడును

న్నది. ముఖము గల శ్వాసవాహినీనాళము అన్నవాహినీనాళము మొద
లగునవి గొంతుకు బడిన బంధము కలిగియుండు అవయవములు. మరియు
యీ రోగము యీ స్థలములయందు ఉత్పన్నమైన యెడల దానిని
గొంతు నొప్పి యందురని గ్రహించవలెను. మరియు, యీ వాపు ఫ్రాపిరి
తిత్తుల ముఖమునందు కలిగినచో దీని విరుద్ధత శ్వాసమునందు ఉపద్ర
వము కలుగును శ్వాస వెడలుట యందు చెరుపు కలుగనేరదు. మరియు,
కంఠమునందు వాపు కలిగినచో దానికి విరుద్ధముగానుండును అనగా
మ్రింగుటయందు చెరుపు సంభవించును గాని శ్వాసయందు యే ఉప
ద్రవము కలుగజాలదు. మరియు, యిచ్చట వర్ణించబడిన లక్షణములు
పృష్ఠానములు అనగా ఫ్రాపిరితిత్తుల వాపు లఘువుగను భోజనము
రాక పోకల మార్గమునందు పైభాగమునందుకూడా వాపు కలుగకుం
డును యెట్లులనగా ఊపిరితిత్తుల ముఖమునందుగల వాపు అధికమై
కంఠముయొక్క పైభాగమునందుకూడా కలిగినచో వాపు అధికమగుట
వలన యీ రెండును సమీపమునందుండుట వలన యీ రెండింటి
కార్యములయందుకూడా హాని పరివేశించును మరియు, యీ కారణ
మువలన అనగా మూలము యొక్క స్థలమునందు నిజమగు రోగముకలదు
మరియు, సమీపమునందుండుటవలన పై హాని ఉత్పన్నమగుటలో భేద
మగుచున్నది యెట్లులనగా గొంతువాపు కేవలము గొంతునాళమునందు
కలిగినచో శ్వాస బొత్తుగా బిగబట్టును అనగా ఆటంకము కలిగిం
చును మరియు, మిక్కిలి సమీపమునందుండునట్టి కారణమువలన కంఠ
మునందుకూడా కష్టము సంభవించును. మరియు, యే ద్రవ పదార్థము
లను బొత్తిగా మ్రింగజాలకుండును అనగా గుటకవేయుటకుకూడా
సమర్థతలేకపోవును యిట్లులనే యిట్టి విధముగా దీనికి విరుద్ధముగా నుండు
ను యెట్లులనగా శ్వాసజీవనము యొక్క చిహ్నములతో కూడి యుం
డును గాని పీకయొక్క వాపు చంపునట్టి రోగములలోనిదై యున్నది.
యెట్లులనగా శ్వాస యొక్క అవశ్యకము ప్రత్యేకము జీవనాధారము

ప్రతిసమయమునందు అవశ్యము కలిగియున్నది. మరియు, గొంతువాపు చిహ్నములు బహుళ రోగియొక్క ముఖము తెరువబడియుండును నాలుక నోటిలోనుండి బైటికివచ్చియుండును. మరియు, శ్వాసబహు కఠినముగా వెడలుచుండును. మరియు, కారణానుసారము లక్షణములు కలిగియుండును ఇందు నిమయమై వెనుక వర్ణనము చేయబడియె. మరియు, యిచ్చట కూడ వచించియుంటిని అనగా యీరోగమునందు ఉష్ణము లేకుండినదని యీశాస్త్రమునకు ప్రవేశించు వారికి మనము.

—కుక్క గొంతుపట్టివాపు చికిత్స—

మొదటిభేదమునందు శరీరమును వృద్ధిపరచునట్టి ఔషధములు మొదలగువానిని చెప్పియున్నాను. యీవ్యాధియందుకూడా (1) భేదమునందు వ్రాసినప్రకారము భోజనములు ఔషధములు మొదలగునవి సేవించవలెను. మరియు లేపనములు కొమ్ములతో రక్తము తీయుట గాయముచేయుట మొదలగు వానితో మలమును బైటికి వెడలించుటకై మిక్కిలి పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు గొంతువాపునందు మ్రింగునట్టి వస్తువులు గొంతుదిగకుండిన అట్టివస్తువులను యివ్వవలదు. అనగా వాటి వివరము ముందు జబహా అనగా పీకవాపునందు చెప్పబడును.

మెడపూసలు తప్పిపోవుటవలన కలుగువాపు లక్షణములు.

(2) భేదము అనగా మెడపూసలు వాటిస్వస్థానమునుండి తప్పి లోపటివైపునకు దిగిపోవును. ఈకారణమువలన గొంతునందు వాపు కలుగును. మెడపూసలు తప్పిపోవుటకు ఆరు కారణములు గలవు.

(1) పడిపోవుట, దెబ్బతగులుట, మొదలగు అభిఘాత కారణములవలన పూసలు తనస్థానమునుండి తప్పిపోవును.

(2) మెడపూసల కండరములయందుగాని గొంతు పీకయందుగాని లేక పీకసంబంధమగు కండరములయందుగాని వీటిని అజలా

అందురు. ఇవి లోభాగమునందు కలిసి యున్నవి. వీకెయందుండు కండరములందు భేదనము రాకపోకల మార్గము వీకె మధ్య నున్నది. అందు వాపు వుత్పన్నమగును. మెడపూసలు లోభాగమునకు లాగికొని పోవును. ఎందుకనగా యీ అవయవములయందున్న, మెడబంధనరములయందున్న జీవనరముల కారణమువలన యివి యావత్తు ఒకటిగా కలిసికొనియున్నవి. ఈ సమయమున యీ బంధనము జీవనరముల సంయోగిక అంగములపైపు లాగికొని పోయినచో మెడపూసలు వాటికి సమీపము నందుండుటచేత లోభాగమునకు లాగికొనిపోవును.

(3) శుష్కత్వము చెమ్మగల కారణమువలన అదురు, వీకె మొదలగునవి తటస్థించి మెడపూసను తొలగించుటకు కారణమగును. ఈ కారణమువలన పూసలు లోపైపుకు లాగికొనును.

(4) చిక్క నివాతము మెడపూసల సందులయందు ప్రవేశించి వాటిని స్వస్థానము నుండి తొలగించును.

(5) తీక్ష్ణములగు మెడపూసల సందులయందు చేరి వాటి పరస్పర సంయోగమును చెరచివేయును.

(6) స్నిగ్ధమగు చెమ్మ (తడి) మెడపూసలను లోపలిపైపుకు త్రోసివేయును. ఇట్లు విశేషముగా బాలురకు వుత్పన్నమగును. ఎటులనగా బాలురకు శరీరమునందుండునట్టి నరములు మృదువుగానుండును. మెదడు నందు రతూబతు (నీరు) నిండియుండును. మెడపూసలు జారిపోవుటవలన కలుగులక్షణములు అనగా యేపూసజారిపోయినదో అచ్చట గుంటగానుండును. గొంతుపీకె ముందుకంటె విశేషముగా వుబికియుండును. మరియు ప్రత్యేకమగు అవయవములను తాకుటవలన అందు నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు రోగి తలయెత్తి చూడగలుగును గాని కుడి యెడమ పైపులకు చూడజాలకుండును. మరియు నోరు తెరువజాలకుండును. మొదటిపూసగాని రెండవపూసగాని జారిపోయినచో రోగి అదినమే మృతినొందును. ఎందుకనగా యీ నరములనుండి శ్వాస

రాకపోకల మార్గముగలదు. అట్టిమార్గము నిలిచిపోవును. మరియు వాటియొక్క మొత్తని నరము ఆరెండుపూసల మధ్యనుండి వుత్పన్నమైనది. యేదైన వకపూసతప్పి పైరెండుపూసలు ఆరోగ్యముగానున్నచో తప్పి పోయినట్టి పూసను స్వస్థానమునకుచేర్చినమొదల శ్వాస సవ్యముగా వెడలుచుండును. మరియు గొంతువాపు సళించిపోవును. చెవుమెదడు తల వెనుక భాగమునుండి గడ్డమునైపునకు ప్రవేశించును. ఆప్రవేశించు మెదడునకు చెమ్మప్రవేశించజాలకుండును.

మెడపూసలు తప్పిపోవుటవలన కలుగు కంఠవాపు చికిత్స.

మెడపూసలు తప్పిపోవుటకు కారణము దెబ్బతగులుట, పడిపోవుట, వాపు, పీకుట చెమ్మగల మల కారణమువలన కలిగినను అథవా తీక్ష్ణమలము యీపూసలయందుచేరి యీరోగమునకుకారణమైనచో నిన్నందేహముగా శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు విరోచనము చేయించునట్టి ఔషధములు క్వాదములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు గొంతువాపునందు చెప్పబడిన యుక్త కషాయాదులను పుక్కిలించవలెను. మరియు కురుపులై మలము వెడలుటకు మెడ రెండువైపులు కత్తితో గంట్లువేయవలెను.

మరియు వాతము జరిపోవునట్టి పీడ యీరోగకారణమైనమెదల విరోచన ఔషధములు లాభదాయకమగును. గాని రక్తమోక్షణము చేయనవసరముండదు.

మరియు, శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన మెడ కుదెబడుట లాగుట గొంతు నొప్పి మొదలగు కారణములు కలిగినచో చెమ్మ ప్రాప్తించునంతలో రోగి మృతినొందును. మరియు, ఈ రోగముతో తప్పించుకొనుటకు ఆశయుండదు. మరియు, కారణము నష్టమొందిన తరువాత వ్రేలితోగాని లేక ఆయుధముతోగాని లేక శస్త్రము చివరతోగాని లేక యీ పనివిషయమై యేర్పర్చబడిన ఆయుధముతోగాని పూసలను వాటి స్వస్థానమునందు చేర్చవలెను మొద

పూవ తిరిగి నిజదశయందు వచ్చినచో మలమును ఆక్రమించునట్టి వస్తువులు అనగా మూాగన్ (అంజీరకఱ్ఱలోని బెరడు) బాలింతబోలు కర్పూరి, మసాంబరము, సరేస్, మోఛి యీా మొదలగు వస్తువులు మెత్తగానూరి సరేను, ఇస్పగోలు విత్తులు, అబ్ (గుజ్జ) నందు కలిపి యీా చూర్ణమును అందుకలిపి పూనపైపై లేపనము చేసినమొదల ఆపూవలు నిజదశయందుండినటులకాపాడును. మరియు, వ్రేలితోనున్న ఆయుధముతోనున్న కదలించకూడదు అనగా అంతకు ముందు యీస్థలము నందు పూనతప్పిపోవుటవలన గుంటకలిగిన మొదల మలమును ఆక్రమించునట్టి ఔషధమును లేపనముచేయవలెను దీనివలన పూనపీక్చబడి నిజస్థానమునందు చేరును ఔషధమువలన సరిఅయిన స్థితియందు రాగలిగి నప్పుడు వ్రేలితో ముట్టుకొనుట ఆయుధముతో పట్టుకొనుట మంచిది కాదు యెందుకనగా అచ్చట వాపుయుండి ఆయుధముతో వ్రేలితో తాకుటవలన కష్టము సంభవించును.

మరియు, హకీము తిబ్రిగారు వచించినదేమనగా ఒక పిల్లవాని మొడపూన తొలగిపోయినది. వానిదాని ఒకసన్నని చర్మము కిర్ (ఒక తడిగల వస్తువు దీనిరంగు నలుపు కలిగిన యెరుపురంగుగా నుండును.) ఆచర్మమునకు పూసి యెండలో నుంచి అవ్వాను కిర్ మెత్తబడి కరిగిన తరువాత ఆపిల్లవాని మొకపైని వేసినది యీచర్మము యెండగనే ఆమెడ పూన నిజదశయందు సవ్యముగా వచ్చినది. అస్థలమునందు కొమ్ము తగిలించి నోటితో బలపూర్వకముగా లాగుటవలనకూడా పూన సరిగా నిజదశయందు వచ్చుచున్నది. కాబట్టి చికిత్సవలనకూడా యికార్యము సాఫల్యమగుచున్నది. అనగా జుబహ (గొంతుపీక) యొక్క వాపు నందు వర్ణించబడును.

మరియు, గొంతు వాపునందు ఉదికముని తోచినమొదల వాపును గుప్తపళాతుతో చీల్చివేయవలెను. మెడపూనలు తొలగుటవలన గొంతువాపు ఉత్పన్నమైనచో నాలుగు దినములు వ్యాతీకమై చేతులు

వాళ్ళు తిమ్మిరికలుగకూడదు. వాని జ్ఞానశక్తి నష్టమొందకూడదు. అట్లు నష్టమొంది తిమ్మిరి మొదలగు దుర్గుణములు తటస్థించిన యెడల రోగి జీవించుట అసాధ్యమగును. కాన సావధాన మగునంశము అనఁగా నాలుగవదినము తరువాత శిరావేధనము [illegible] చికిత్సలు చేయవలెను ఎటులననగా సుమారు [illegible] సమస్త గొంతు [illegible] కూ్రరమైనది ఇది నాలుగు దినములలో పూర్తిగా రోగిని [illegible] పట్టణమునకు పంపివేయును.

(సూచనీయము) గొంతువాపు [illegible] ఉపాయములు చికిత్సలు మొదలగునవి చెప్పబడియె. ఈ మొదలగు వానివలన ప్రయోజనము కలుగని యెడల శ్వాస ఆడని కారణమువలన బ్రతుకుటకు నిరాశకలిగినచో ఆరోగిజీవించక మే భయము కలిగినప్పుడు గొంతునుచీల్చుటవలన కించెత్తు బ్రతుకగల ఆశ [illegible] చీల్చునట్టి విధానము రోగి తల వెనుక [illegible] గొంతు [illegible] చర్మము ఆయుధము తో మెత్తి గొంతుకు [illegible] చేసి దాని చీల్చి [illegible]యవలెను. మరియు, నూపిరి తిత్తుల [illegible] రెండు [illegible] మధ్య ఒక బంధనము కూడా యీ [illegible] చేసి చీల్చి వేయవలెను. దీనివలన రోగి [illegible] మృతినొందునను భయము [illegible] పొందుగల వాపు [illegible] కోయుట లో [illegible] కూడదు. మరియు, బంధ [illegible] ఇట్టి రోగికి చికిత్స చేయకూడదు.

(3) [illegible] అందురు. ఇది [illegible] సంబంధమగు [illegible] మార్గము [illegible] కంఠమునందు వ్యాప్తమగు [illegible] దీని లక్షణ

ములు అనగా రోగిమాట్లాడ జాలకుండుట కండ్లు బైటికివచ్చుచుండుట నోటివెంట సొంగకారుట యేవస్తువును మింగ జాలకుండుట, బలవంతముగా మింగినను క్రిందికి దిగక ముక్కువెంట బైటికి వచ్చుట ఒకవ్వడు మిక్కిలి పరిశ్రమవలన కొంత భాగము గొంతులో దిగిన యెడల యీ రోగమునందు మలము లోపలనుండి బైటికి వెడలుచున్నదని గ్రహించవలెను గొంతు పైభాగము అర్ధచంద్రాకారముగా యెర్రని వాపు కుడిచెవినుండి యెడమచెవి వరకు నుత్పన్నమైయుండును. ఇందువలననే యీ రోగమునకు జబహ్ (గొంతుపీకెవాపు) అందురు యీ యెరుపురంగు కలుగుట సరియగు లక్షణమేయగును అనగా మలము లోపల నుండి బైటికి వచ్చుటమిక్కిలి నుగుణమగును గొంతుపీకె వైద్యమతమునందు ఊపిరితిత్తుల తలయని అర్థము. మరియు, దీనితల ఆవర్ణమునకు గుల్ నుమాఅందురు హంజరా అనగా ఊపిరితిత్తుల ముఖమందురు. ఇది మెత్తనిశల్యముతో నేర్పబడినది, మరియు, శబ్దమును పూర్తి చేయుటకున్న శ్వాసను ఆవుటకున్న యేర్పడిన అవయవము. ఇది మెత్త మూడుశల్యములతో కలిసి యేర్పరుచబడినది,

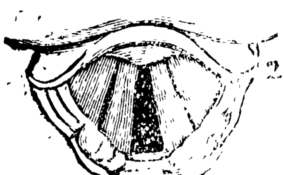

(1) గడ్డముక్రింద పీకెయందు చూవబడుచున్నది. గ్రీలిశ్లోతాకి చూచిన తెలియగలదు దీనిని హర్దీకా (ఢాల్) అందురు. దీనిమూలమునాలుక మూలముతో కలిసియున్నది. ఊపిరి తిత్తుల ముఖము బంధించునట్టి సమయమునందు తలను కంఠముపైపు యుంచుచున్నది. దానిపైని అనగా కంఠముపైన పడియుండునుభుజించుపదార్థములుదానివెనుకవైపునుండి వెళ్ళిపోవుచున్నవి.

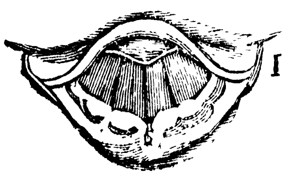

(2) నిది మెత్తనిశల్యముఇదిడాలువలె మెడపైన యుంచబడినది, మరియు దానితో కలిసియుండును. దీనికియేమినామమును. విధించియుండలేదు. ఇది ఊపిరితిత్తుల ముఖమును బంధించబడినచో దీనితల నాలుక మూలమునందు వచ్చిచేయుచున్నది.

(3) ఇదికూడా మృదువగు శల్యము నిది గ్రాసము మొదలగు పదార్థములు మ్రింగునప్పుడు ప్రస్ఫనములు ఊపిరితిత్తులముఖముపై నడ్డముగా పడిపోవును. ఇటులపడుటవలన నేమియు ఊపిరితిత్తుల ముఖమునందు ప్రవేశించజాలకుండును. ఇందువలననే దీనిని వఖ్జ (డాల్) అనుచున్నారు. భోజనపానాదులు దీనివెనుకనైపునుండి వెళ్ళుచున్నవి. ఎంతవరకనగా పీకె గొట్టము అనగా భోజనపదార్థములు దిగునట్టి మార్గమునుండి ఆమాశయములో ప్రవేశించుచున్నవి. మరియు పానములు చేయు సమయమునందు కారణములేకనే లేచిపోవును. ఏదైన గతి సంభవించిన ఊపిరితిత్తులు తెరుపబడుచున్నది. అట్టిస్థితియందు భుజించిన పదార్థములలోనుండి కించిద్భాగము ఊపిరితిత్తుల గొట్టములో ప్రవేశించుచున్నది. అట్టిస్థితియందు అపస్తుప్ర వెళ్లిపోకుండిన దూరపరచునట్టి శక్తియొక్క కారణమువలన దగ్గు కలిగి హాంజరా (ఊపిరితిత్తిముఖము) యొక్క ముందుభాగము మఖమందు భాగమునందు ఒకశల్యముకలదు. దీనిని వైద్యులు అజమల్లా అనివాడుదురు. ఎందుకనగా దీనిస్వరూపము యూనానిలాం అను అక్షరమువలెనుండును. ఈ శల్యమువలన ప్రయోజనము అనగా పీకెనరముల బంధనము దీనినుండియే ఆరంభించినవి మరియు పీకె గొట్టమునందు ఒకఅంగముగలదు. అది మూసికొనుట వికసించుట మొదలగు కార్యములను చేయుచుండును. వీలుకలిగించుచుండును. దీనివలననే శబ్దము నుత్పన్నమగుచుండును. మరియు పీకెలోపల స్నిగ్ధమగు జిగురుగల రతూబతు అనగా చెమ్మకలిగియున్నది. ఇది గొంతుపీకెచు ఎల్లప్పుడున్ను ఆరిపోకుండునటుల చెమ్మ కలిగించుచుండును. మరియు యీచెమ్మవలననే శబ్దము బైటకి వచ్చుచుండును. రతూబతు అనగా నీరు శుష్కించినచో గొంతులో చెమ్మ కలుగునంతవరకు శబ్దము రాజాలకుండును. ఇటుల కొందరికి తపెమొహార్రికాయొక్క దశయందున్ను మిక్కిలి ఉష్ణగాలి యుండును ఇట్లు తటస్థించగలదు.

కంఠవాపు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మఱియు కంఠము నందు కలుగు రక్తజవాపునందు చెప్పిన యుపాయములతో రక్తమును తీసివేయవలెను. మఱియు విరోచన ఔషధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. [illegible] కలిగించునట్టి సదుపాయములు చేయుచు అప్పుడప్పుడు రక్తము [illegible] రోగి శక్త్యానుసారముగా 17½ మాషములు [illegible] 35 మాషముల[illegible] రక్తమును వెడలించవలెను. [illegible] దీని వలన శక్తి [illegible] శుద్ధించును. ఏదైన తినుటకు [illegible] నియ్యవలెను. శరీరమునందుండు [illegible] మలమును తీసి వేయునట్టి ఔషధములు అనగా [illegible], [illegible], జూఫ్న గంధకము, ఈ మొదలగు [illegible] చేయవలెను. ఎందుకనగా [illegible] రెండవ భేదమునందు చెప్పినయుపాయములను చూచుకొని అందు చెప్పిన సముపాయములవలన ఔషధములతోను వైద్యుడు దశానుసారముగా నువయోగించగలడు ఆఔషధములును ఈయుపాయములును పలుమారు వర్ణించియున్నవి. మఱియు నీరోగి యేదైన తినగలవస్తువులను మ్రింగుటకు కఠినమైనచో నిటువంటి యుపాయములవలన మ్రింగుటకు సహాయము చేయవలెను. అనగా గుటకవేయుటకు కష్టముగానున్నచో మొదవూస్పై [illegible] రక్తమును తీసివేయవలెను. ఈయుపాయము వలన మార్గము విశాలమగును [illegible] రక్తము తీసినమొదల ద్రవపదార్థము మ్రింగుటకు [illegible].

(సూచనీయము) హకీం రాజీ గారు వచించినదేమనగా బలహీనమై (చిక్కినశరీరము) న శరీరముగలవాని శ్వాస విశేషముగా బిగబట్టినచో నాసమృతియందు శిరావేదన చేయకూడదు, రోగిని చల్లనిగృహ

మునందుంచవలెను. అనగా గొంతు బిగింపు దగ్గరకు ఉంచవలెనని భావము. ఈయుపాయమువలన రోగి భుజించకుండిన ఇరువది దినముల వరకు జీవించగలుగును. మరియు గొంతుబిగించుట, శ్వాసకట్టు బట్టుట యథాపి అధికమైనను సన్నందేహముగా సిరావ్యధవలన విడిపోవును. మరియు మిక్కిలి చల్లని స్నానము నస్యకర్మచేయుటకున్న ఆకలి, దాహముకలుగుచున్న అపిరోధము. ఇలాగు కూడా సమయము నొందుచున్నది. దీనిని మాంద్యతవలన రోహిణ్యత్తమునకు లాభించు కారకమగును. దీనికి విరుద్ధముగా శిరావేధనచేయవలెను. మరియు విరేచనముగా రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. ఎందుకనగా ఎప్పుడుయిట్టి సమయములో మూడు దినములుండి జీవించుట కఠినముగా నుండును. కాబట్టి ఈకారణము వలన ప్రాచీనవైద్యులు యూనానివారు కూడా గ్రహించుదురు. మరియు ఈగొంతువాపు లేదా శ్వాస బిగపట్టుటయందు శిరావేధనము చేయుటయోగ్యముగా నుండును. దీని ఒక్కొనరక్తమోక్షణము చేయుటతప్ప ఇతరములేమియు చెప్పియుండలేదు. ఈ హేతువువలన హకీంరాజాగారి అభిప్రాయము దుర్బలము నొందినది. ఎందుకనగా వారి వాక్యము నిచ్చట నిలిచినది. అనగా నేను పూర్వపువైద్యుల మతమునకు విరుద్ధముగా ఖునాకు (గొంతుపీకవాపు)యొక్క ఒక్కొరోగముంను భయపడుచున్నాను. మరియు ఇచ్చట సందర్భము ప్రకటనమగుచున్నది. అనగా కష్టము కలిగించునట్టి మలము తీసివేయుట అత్యుత్తమము. యద్యపి కొద్దిగానైనను మలమును తీసివేయుటకు అంతు యివ్వబడినది. అనగా మలము విశేషముగా నుండిన యిచ్చట హకీంరాజాగారు శిరావేధనచేయుటవలన కలుగునట్టి ఉపయోగమును రోగికి వరకు చెప్పినదో ఇచ్చట అసమయమునందు నిశ్చయమైనది. ఇట్టిస్థితియందు రక్తము వెడలించుటలో విశేషముగా వెడలించవలెను. యేవైద్యుడుకూడా ఇటువంటి సందర్భమును చేయకుండును. ఇది ఉత్తమాంశము. దీనియందు ముందుగా పూర్వపువైద్యులందరి మతము ఒకటిగా నున్నది. వెనుకటి ప్రాచీనవైద్యులు

కూడా యీ అంశమును అంగీకరించి ప్రవర్తించువారు. జుబహా (పీకె) యొక్క వాపునందు ఖునాక్ (గొంతువాపు) ఈరెండువాపులు నొకే మల దోషమువలన కలుగుచున్నవి. ఈమలము విస్తారముగా చేరుట వలన మరియు రక్తమును వృద్ధినొందించునట్టి పదార్థములు అనగా మాంసములు, మిఠాయిలు మొదలగునవి భుజించుట, మధుపానము చేయుట యీ మొదలగు వానివలన నుత్పన్నమగుచున్నది. పీకెవాపు కలిగించునట్టిమలము దగ్ధమైయుండిన రక్తమైనచో శ్వాసను విశేషముగా బిగబట్టుట ఉష్ణముతో కూడా కలుగుటయే దీని చిహ్నములగును.

గొంతు పీకెవాపు చికిత్స

కీఫాల్ యొక్క శిరావేదన చేయవలెను. మరియు, రోగి బలము గలవాడైనచో రక్తము విశేషముగా తీసివేయుటవలన అపాయము కలుగనేరదు. మరియు, ఉన్నాబ్ నూరి లేపనము చేసి గులాబిపూలు బేదానాలు లవ్రుకీఅ గిందలవప్ప మొదలగునవి రాత్రి నీళ్ళలోగాని లేక కామంచాకు రసమునందుగాని నానవేసి ప్రాతఃకాలమునందు ఆనీళ్ళు వడియబోసి బనప్షాషరబతుగాని, కలువపూల షరబతుగాని, పూతివందు షరబతుగాని కలిపి ప్రతిదినము పానము చేయించవలెను. మలమును వెడలించవలసిన అవశ్యకమైనచో ఫలముల కషాయముతో శరీరమలమును వెడలించవలెను. ఎండిన చిరిసెనగలు, కామంచాకు తియ్యని బేదానాకాయలు పూతిచెట్టు ఆకులు యీ వస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను. మరియు, రేల, ఎండించిన కామంచాకు వంటదేగురు, ,రసాంజనము యీ వస్తువులు నీళ్లతో నూరి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. ఒకరోగికి యీ చికిత్సవలన ఆరోగము తగ్గినది కాబట్టి ఇది అనుభవసిద్ధమైనది గాన చదువరులు గ్రహించగలరు.

(4) ఈ అంగములవాపు యొక్క వర్ణనము అనగా రెండవ కారణమువలన పూడిపోవుట లటస్తించును. ఈ కారణమువలన రోగము స్వల్పముగా నుత్పన్నమగుచున్నది, అందువలన అనేక గ్రంథముల

యందు నీరోగము యొక్క లక్షణములు వదలిపెట్టిరి గానియీరోగము ఏడుభేదములుగా చెప్పబడినది.

(1) గొంతుపీకెను వికసింప జేయునట్టి నరములు బలహీనమగును కాబట్టి ఆనరములు కదలుటకు నడుచుటకు అస్వాధీనమై యుండును. గాని వాపు మాత్రము కలుగకుండును. ఇచ్చట తెలియజేయుచున్న దేమనగా ఆనరములయొక్క చలనము నశించినచో మార్గము చిన్న దగును. మరియు, ప్రయోజనాను సారముగా శ్వాసరాజాలదు

(2) పీక లోపలినరములయందు మిక్కిలి శుష్కత్వము ఉత్ప న్నమైన కారణమువలన శ్వాస పీల్చజాలకుండును. మరియు, శ్వాసను లోనిభాగమునకు లాగికొనుట దీని వనిమైయున్నది. ఈకారణమువలన మనుజుని శ్వాసయందు బిగింపు సంభవించును. యద్యాపి మార్గము వికశించి యుండినను గాలిపీల్చుటకు కష్టముగానుండును.

(3) ఊపిరి తిత్తులు ఉబ్బుటవలనగాని లేక చీముపట్టుటవలనగాని అనగా వూపిరి తిత్తుల రంధ్రములయందు చీముత్పన్నమగును. కాబట్టి గొంతువూడి పోవుటకు కారణమగును.

(4) ఆమాశయమునందుగాని, ప్రేగులయందుగాని, మిక్కిలి క్రిమివుత్పన్నమైన కారణమువలన శ్వాసయందుకఠినత్వము సంభవించును

(5) ఆమాశయమునందున్న సన్నప్రేగునందున్న మరియు నిట్టి స్వాభావికముగల అంగములయందున్న రక్తము నిలిచిఆరిపోవును. గాన శ్వాసవచ్చుటయం దుపద్రవము సంభవించును.

(6) గొంతుయందు వాపుకలిగించునట్టి ఔషధములు సేవించు టవలన ఆఔషధప్రకృతానుసారముగా గొంతువాపు ఉత్పన్నమగును. అనగా సమారోగ్ (కుబిని) తినుటవలన యితరవిషసంబంధమగు ఔష ధములు సేవించుటవలన గొంతువాపు కలుగుచున్నది.

(7) స్నానము, శ్వాసనుబంధించునట్టి కారణమగును. మరియు ప్రత్యేకభేదములైకె ఒకలక్షణముకలదు. అనగా నరములు కదలకుండిన

ముకుమున్యనికి బాహ్యముకుండి గాలి పీల్చునట్టి శక్తి జాలకుండును. ఇటుల నే లోనిభాగమునందుగల నరములు కుంచించి మొదలగు యాకారములోని క్కు శుష్కత్వకారణముకూడా ముందుజరిగియుండవలెను. మరియు ప్రాపిరితిత్తులయొక్క వాపు, మరియు ప్రాపిరితిత్తులయందు రొమ్మునందు చీము ఘనీభవించుట క్రిము లుత్పవించుట రక్తము నిలిచిపోవుట శ్వాసబిగబట్టుట మొదలగు కారణములు గొంతువాపు గలుగుటకు కారణమైనచో ప్రత్యేకముగు వర్ణనమువలన ఆయాస్థానములయందు వ్రాయబడియున్నవి. గాన తెలిసికొనవలెను. మరియు వెంటవెంట స్నానము మరియు కబ్బి సేవన యాపి మొదలగునవి చిహ్నములను కలిగించునంత బలముగలవికావు. గాన చిహ్నములు చెప్పవలసిన అగత్యము కనుపించనేరదు.

కంఠవాపు చికిత్స

రోగహేతువును దూరపరచుటకై పరిశ్రమచేయవలెను. శ్వాసబిగబట్టుట అథవా గొంతువాపు వెంటవెంట స్నానముచేయుటవలన పుత్పన్నమైనచో నిమ్మకాయమున్నత్తునుహాండించకాయమున్నత్తునీటితో చికిత్స చేయవలెను. మరియు గొంతుపీకె బిగుసుగ్గి నీరసమాగాపించిన రెండవకారణమునందు వర్ణించబడును. మరియు కబ్బీనముగు గొంతువాపునందు జుబహా (పీకె) వాపునందు వైద్యులు పరస్పరభేదముగా చెప్పియున్నారు. వారియొక్క మొదటి నియమము పీకె వాపు పీకెపై నరములయందుగాని ప్రాపిరితిత్తుల ముఖమునందుగాని లేక భోజనమార్గము లోపలగాని లేక దానిపైగాని యుత్పన్నమైనచో ఖునాకు అనిచెప్పబడును. మరియు వర్ణవాపు నాలుకమూలమునందు రెండు మాంసఖండములతో నుత్పన్నమైనచో జుబహా అందురు మరియు కామిలుసనాహా అను గ్రంథమును వ్రాసినవారున్ను దీనిని ఆచరించువారున్ను పైఅంశములను అంగీకరించిరి. కొందరు వైద్యుల మతమునందు వాపు,పీకె పైభాగముయొక్క నరములయందు ఉత్పన్నమైనయెడల అదియె ఖునాకు అను

వ్యాధి అనుచున్నారు, మరియు గొంతు అన్నవాహినిమార్గమునందు గల నరములయందు వాపుకలిగినచో జుబాహా అందురు. మరియు యే వాపులోపలినరములయందు కలిగినదో దానిని ఖునాకకలవి అందురు, మరియు తకమీలా అను గ్రంథకర్తకూడా యిందువిషయమై వర్ణించి యున్నారు. అనగా కొందరి మతానుసారముగా నిప్పుడు వర్ణించిన ప్రకారము లోపలిఅంగములయందు ముఖ్యముగా వాపు కలిగి నోటిభాగములను ఆక్రమించి బైటివైపు కేమియు కనుపించకుండిన దీనిని జుబహా అందురు. మరియు, హకీము అబుసాదఖ్ గారి కుమారునిది కూడా యిదే అభిప్రాయము. మరియు, ఖునాకు, జుబా అను యీ రెండువాపులయందు యేమియుభేదముకనుపించుటలేదు. మరియుహకీం నేక్ అలీఅబుశీనాగారున్ను గొప్పగొప్ప విద్వాంసులగుహకీం అబ్బుల్ పరహాగారుకూడా దీనిని అంగీకరించి, ప్రతివారున్ను వారి మనస్సునకు నిర్ధారణ పరచుకొనిరి గాని యిది హానికరమైన వ్యాధికాదు.

ఉష్ణసంబంధమగు గుల్లల లక్షణములు

ఈగుల్లలు (చిన్నచిన్న కురుపులు) కంఠము అన్నవాహిని మార్గము వూపిరి తిత్తుల ముఖమునందు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. ఈగుల్లలు బహులుదా పీకెయందుకూడా పుట్టుచున్నవని గ్రహించవలెను. ఎటులననగా పీకెమూలము మెత్తని మాంసముతో యేర్పర్చబడినది ఈ కారణమువలన ఉష్ణసంబంధమగు మలమును అతివేగముగా గ్రహించుచున్నది. ఊపిరి తిత్తుల ముఖము దీనికి విరుద్ధముగా నుండును గాన మలమును వెంటనే గ్రహించజాలదు అనగా వూపిరి తిత్తుల ముఖము కఠినమగు మెత్తని శల్యముతో నేర్పర్చబడినది. ఈ కారణమువలన గుల్లలు అందు స్వల్పముగా పుత్పన్నమగును. మరియు, నీ గుల్లలు పీకె ముఖమునందు కలిగినచో వానిలక్షణములు భోజనపదార్థములు అచ్చటనుండి వెడలునప్పుడు విశేషనొప్పి కలుగుట ముఖ్యముగా తీక్ష్ణ, ఆమ్ల,

98

కఠినభోజనపదార్థములు భుజించినచో నీ గుల్లలు గొంతు పీకయం దుండినచో పీక లోపలకు వెళ్ళునప్పుడు నొప్పికనుపించనేరదు గాని మాట్లాడుటకున్న పొగ దుమ్ము మొదలగు పదార్థములు గొంతులో ప్రవేశించుటవలన భుజించుటకున్న నములుటకున్న కష్టముగానుండును మరియు, శబ్దమువచ్చునప్పుడుకూడా కష్టముగానుండును. మరియు, శబ్దము వచ్చినప్పుడుకూడా భేదముగానుండును గుల్లలుమెచ్చుటలేదినవో ఆ స్థలమునందు మెల్లప్పుడు నొప్పి మంట కలిగియుండును.

ఉష్ణగుల్లల చికిత్స

బానల్ గాని లేక అకహాల్ అనునరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణ మును చేయించవలెను. మరియు, యవగంజి నిశస్తా బనప్షా తైలము తో చేయబడిన గంజి మొదలగు వానిని ఇప్పించవలెను. దీనివలన మంట శాంతించును. మరియు, చల్లని జలపానము వర్జించవలెను. ముఖ్యముగా నీ గుల్లలు చితికి ప్రణములైనచో: ఫలాదుల రసము వలన శరీరమునకు మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు, రోగికి రాత్రి సమయమునందు ఇసప్ గోలువిత్తులతో తయారు చేసిన గోరువెచ్చని గంజినివ్వవలెను. మరియు, భుజించుటకు యోగ్యమగు పదార్థములను గ్రహించి రోగికి యివ్వవలెను. మరియు, శుష్కపదార్థములు, పులుసుపదార్థములు, తీక్ష్ణపదార్థములు కేవలము వర్జించవలెను. ఈ సమయమునందు మలమును పక్వపరచ వలసిన అగత్యము కలిగినచో గొంతు వాపునందు మలమును పక్వపరచునట్టి చికిత్సలను చెప్పియుంటిని ఆ చికిత్సను వుపయోగించవలెను. మలము పక్వమునొంది కళ్ళెలోకూడా చీముకలిసి వెడల నారంభించినచో గొంతువాపు బ్రిద్దలైన తదుపరి ఉపయుక్తముగానుండు నుపాయములను వెనుక చెప్పియుంటిని కాబట్టి వానిని ఇందుపయోగించుకొనవలెను గుల్లలయొక్క మలము పక్వ మొంది కఫములోకూడా చీముపెడల నారంభించిన మొదల తేనె నీళ్ళ లోకలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, వున్నాబ్ బనప్షా, యష్టిమధు

కేసూ రయా మొదలగునవి రాత్రివేళ గాజుబాన్ అరఖులో నానవేశి రెండవదినమునందు వడియబోసి బనప్షామరబతు కలిపి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు రోగికి పానము చేయించవలెను. మరియు, యీ క్రిందవివరించిన ఔషధమును నోటిలోనుంచుకొని సారము మ్రింగు చుండవలెను.

నోటిలోనుంచుకొను మాత్రలుచేయు క్రియము.

అతిమధురము, తుమ్మజిగురు, కతిరాగోందు, (బాదంజిగురు) ఖశిమిగింజలు, దోసగింజలపప్పు, వందిరిదోసగింజలపప్పు, యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముసర్చి ఇసప్గోలుగింజలగుజ్జుతో మాత్రలు చేయవలెను.

పుక్కిలించునట్టిక్రియము.

జఆదా మెండిన పొదినా, కామంచాకు, చివ్విన యష్టిమధుకము, తెల్లకాసు, యీ మొదలగునవి నీళ్ళలోవేసికాచి పుక్కిలించవలెను. నిది నోటి గుల్లలయందు మిక్కిలి ప్రయోజనకరముగా నుండును.

మరియు రోగాంతమునందు మలము వెడలనారంభించినచో కొంచెము సెనగపులును గోరువెచ్చని నీళ్ళలోకలిపి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను, దీనితో పుక్కిలించవలెను. దీనివలన ఆస్థలమునందుండు మలినము కడుగబడి పరిశుభ్రత నొందును. మరియు సెనగపులునువలన కష్టము కలిగినయెడల గుల్ రోగ౯గాని బనప్షాతైలముగాని అవిసిగింజలగుజ్జుగాని పానముచేయవలెను. వాటితోనే పుక్కిలించవలెను. మరియు వ్రణము గుల్లలనొప్పి తగ్గిపోవుటకై మైనవరకుగాని మురహాంఅబియజ్ (ఒకసంయోగికఔషధము) కేవలము ప్రత్యేకము కోడిగ్రుడ్డుయందుకలిపి వెచ్చచేసి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. నోటిలోకూడా యుంచుకోవలెను. మరియు గొంతులోలేచునట్టి గుల్లలు మిక్కిలి కఠినరోగమును కలిగించును. ఎటులననగా నిది మెత్తని కల్యము పొరతోనేర్పడియున్నది. కాబట్టి యిట్టిస్థితియందు ఆస్థలమునందు

నొప్పి కనుపించినచో వెంటనే శిరావేధనము చేయుట విరోచనములు యిచ్చుట యుక్తమగు షర్బత్తులు పానముచేయుట మొదలగు సదుపాయములు జరిగించుట లాభదాయకమగును. మరియు దీనిచికిత్స విశేషముగా పుక్కిలించునట్టి కషాయాదులతో చేయవలెను. పుక్కిలించునట్టి ఔషధములను గొంతువాపునందు వర్ణించియున్నాను. వాటిని వుపయోగించవలెను.

—హబ్బునుఅల్ (దగ్గుమాత్రలు) చేయుక్రమము.—

బనప్షా, కతీరా, యష్టిమధుకము, దోసగింజలపప్పు, వందిరి దోసగింజలపప్పు, నిశస్తా, (గోధుమసత్తు) యీవస్తువులు చూర్ణించి ఇసప్‌గోలుగింజలగుజ్జుతో నూరి మాత్రలుచేసికొని నోటిలోనుంచుకొనవలెను.

—గొంతులో జలగపట్టుకొను లక్షణములు.—

నీళ్ళలో చిన్నచిన్న జలగలు వుత్పన్నమగును. ఆనీళ్లను పానము చేసినయెడల జలగ అంగిలియందుగాని, నోటియందుగాని, గొంతు లోభాగమునందుగాని, పీకయందుగాని, పట్టుకొని అణగియుండును. ఒకానొకప్పుడు వూపిరితిత్తుల ముఖమునందు ప్రవేశించి అణగిపోవును. ఒకప్పుడు అంగిలినుండి ముక్కుపైవునకువచ్చి అచ్చటనుండిపైటిపైవునకు వచ్చుచుండిన కనుపించుచుండును. మరియు లోభాగముక్రిందిపైవునుండిన కనుపించకుండును. దీనిలక్షణములు రోగి యెల్లప్పుడు వినుకగను తొందరకలిగియుండును. కఫాదితో కొద్దిగా పలచని రక్తము వుమ్మితో కలసి వెడలుచుండును. గాని దీనివలన యితరరోగములు కలుగకుండును. మరియు జలగ గొంతుపీకయందు అణగియుండి చాలకాలమునకు పెద్దదైనచో దీనివలనకలుగు హానులు రోగికి తెలియబడును. అనగా నేమియు తోచకుండుట, ఓర్పులేకుండుట, మొదలగునవి హెచ్చుచుండును. మరియు వూపిరితిత్తుల ముఖమునందు పట్టుకొనియుండినచో దగ్గు వూపిరిఆడకుండా వచ్చుచుండును. అంతవరకు జలగ అచ్చు

టనుండి కదలకుండును. మరియు అంగిలినుండి ముక్కుపై పునకు వచ్చిన చో రోగికి మెడముందుభాగమునందు భారముగానుండినటుల తోచుచుండుట నాసామార్గము బంధించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అంగిలియందుండు జలగను వదలించు చికిత్స.

జలగ కనుపించుచుండిన దానిని పట్టుకారుతో పట్టుకొని తీసివేయవలెను. దీనిని తీసివేయుటకు ముఖ్యముగానుండు * ఆయుధముతో తీసివేయవలెను. దీనిని తీసివేయు క్రమము రోగి సూర్యునికెదురుగా నోరుతెరచి యుండవలెను. నాలుక క్రిందికి అణచియుంచవలెను. జలగ తల బైటికికనుపించుటకు వీలుగా నుండునటుల నోరువిప్పి యుండవలెను. తదుపరి చికిత్సకుడు ఆ ఆయుధముతో గాని, పటుకారుతో గాని, జలగతలను పట్టుకొని అణచి కొంతవరకు యుంచవలెను. దీనివలన ఆజలగ నీరసమునొందును. కాబట్టి ఆజలగ పట్టుకొనియుండు స్థానమువదలివేయును. తరువాత నెమ్మదిగా బైటికి నీడ్చివేయవలెను. ఇట్లు తీయనప్పుడు జలగతెగి, అచ్చటనే అణగియుండినచో గొప్పవిపత్తు సంభవించును. అనగా వాపు కలిగించును. కధాచిత్ అచ్చట కొంత ముక్క శేషించియుండి ఆమాశయమునందు ప్రవేశించి దానియొక్క నీచత్వము విషదోషముయొక్క కారణమువలన రక్తవమనము అమాశయమును చివ్వివేయుట (దోకుట) ఉత్పన్నమగును. జలగను వదలించుటకు ముందుగా సెనగపులుసుతో సున్నకలిపి, శిరకాలో ఇంగువకలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన ఆజలగ నీరసమొంది తీసివేయుటకు మిక్కిలి ఉత్త

---

*ఇది పరిమాణమువలె పొడవుగను దానిరెండు పెదవులు జవగావలె [illegible]ముగను దాని అంచులు రంపమువలె పండ్లుకలిగి యుండును. ఈఆయుధము అంచులు రంపముయొక్క పండ్లవలె నుండుటవలన జలగ దానితో పట్టుకొనినచో జారిపోజాదు. దృఢముగా పట్టుపట్టును. గాన రంపమువలె పండ్లు యుండుటవలన పుపయోగముని గ్రహించవలెను.

మముగా నుండును. మరియు రోగి యే అంగమునందైనను దూరముగో లోభాగమునందు నిలిచియుండి కనుపించకుండినచో వుక్కిలించుటతప్ప ఇతర చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదు. సెనగవులును, ఉప్పు, ద్రాక్షవులును, ఇంగువ యీమొదలగునవి అతివుత్తమములు. మరియు నల్లమందు కాల్చి సెనగవులునులో కలిపి, వుక్కిలించుట మిక్కిలి గుణదాయకమగును. మరియు హకీంతిబ్రీగారు సొసగా వేరు నూరి, సెనగవులునులోగాని, నూనెలోగాని, కలిపి వుక్కిలించినచో జలగను అతివేగముగా చంపివేయును. జలగను చంపునట్టి ఔషధములలో దీనికంటె వుత్తమ ఔషధములేదని గ్రహించవలెను. మరియు ఉచితవుపాయము అనగా నల్లమట్టి చిన్నసంచిలోయుంచి రోగినోటిలో నుంచవలెను. దీనివలన ఆజలగ ఆమట్టియొక్క లోభత్వమునకు తనస్థానము వదలి మట్టివైపునకు తిరుగును. ఎటులననగా జలగకు ఆమట్టి స్థానమగుటవలన మట్టిలోచేరును. అది అందుచేరినటుల కదలికవలన గ్రహించి ఆమట్టిని తీసివేయవలెను. తదువరి జలగను స్రవణముతో తీసివేయవలెను. ఈవిధానమును సహారాఅజ్ బాబ్ అను వైద్యగ్రంధమునందు చెప్పియుండిరి. ఈగ్రంధకర్త తాతగారు యీవుపాయమును కనిపెట్టిరి. మరియు జలగ ఆమాశయమునందు ప్రవేశించినను, లేక దానిని ఆయాధములో వదలించునప్పుడు రెండుముక్కలై ఒకముక్క ఆమాశయమునందు పడిపోయినయెడల సిహాకైసూగ్, అవస్నతీగ్, నల్లజీలకర్ర, మహానింబ, కటుకరోహిణి, వాయువిడంగములు, సీరఖస్తు ఈవస్తువులుసమానముగా తీసికొని సెనగవులునులో నానవేసి కాచి వడియబోసి పానముచేయవలెను. ఇట్టి రోగికి భోజనపదార్థములలో వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, పొదినా, ఆవాలు మొదలగు వస్తువులు చేర్చవలెను. ఈరోగికి వమనము సహజముగా వచ్చెయెడల రోగికి వమనము చేయించునట్టివస్తువులతో వమనము చేయించవలెను. మరియు వమనము చేయించునట్టి ఔషధములను పానము చేయించవలెను. ఇట్టిరోగికి వమనము వచ్చుటకు కఠినమైనచో

విరోచన ఔషధములను యిప్పించవలెను. వీటివర్ణనము ముందే చేయబడియున్నది. మరియు జలగ అంగలిపైవునుండి ముక్కుపైవునకు పొక్కనచో కలోంజి (ఒకవిధమగు మూలిక అని కొందరు చెప్పుదురు. మరికొందరు తమలపాకు వేరందురు) కస్తూరిపసుపు, కటుకరోహిణి, మొదలగునవి మెంగవులుసునందు చేర్చి కాచి, వడియబోసి ముక్కులో పోయవలెను. మరియు రోగి పైపైవునకు ఎగబీల్చవలెను. పుక్కిలించునట్టి వస్తువులను ఇందువిషయమై ఉపయోగించుకొనవచ్చును. మరియు నీక్రింద వ్రాయబడిన వస్తువులతో జలగ బైటికి వెడలివచ్చును. శిరకాలో చేర్చి భక్షించి స్నానగృహమునందు ప్రవేశించి దీర్ఘకాలము వరకు స్నానము చేయుచుండవలెను. మరియు ప్రతిఘుశియ మంచుగడ్డ నీళ్ళు నోటిలో నుంచుకొని కొంతవరకుంచి యుమియుచుండవలెను. ఇట్టుల చేయుచుండిన చల్లని నీళ్ళ ఆపేక్షవలన జలగ తన స్థానమువదలి పైకి వెడలివచ్చును. స్నానము చేయునప్పుడు అచేతనుడగుననే భయములోచువరకు స్నానము చేయించవలెను. ఇట్టిస్థితియందు జలగ స్నానముయొక్క ఉష్ణకారణమువలన తాపమునొంది బైటికివచ్చును. ఇటులనే వెల్లుల్లి భక్షించి, నోరుతెరచి ఎండలో కూర్చుండవలెను. మరియు చల్లని జలపాత్రి పెదవులతో పట్టుకొని యుండినయెడల జలగ ఆనీళ్ళకొరకు పైకివచ్చును. మరియు దువ్వెనాకు నూరి, నోటిలో నుంచినను లేక పెదవులపై నుంచినను దీని గంధమువలన బైటికివచ్చును. ఇది మిక్కిలి యుత్తమము.

గొంతులో ముల్లుగాని భోజన పదార్థములుగాని నిలిచినచో చికిత్స.

(1) అన్నవాహికనాళము.

(2) రక్తనాళము.

(3) గొంతునందు అడ్డపడిన వస్తువు.

(4) శ్వాసమార్గము.

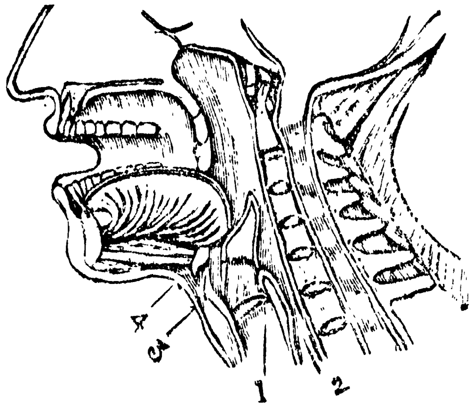

గొంతులో అడ్డుపడునట్టి వస్తువును చూపు చిత్రపటము.

గొంతునందు పడినవస్తువు మృదువుగానుండిన అనగా మాంసము రొట్టె జిగురుగలశల్యము మామిడిటెంక మొదలగునట్టి యితర వస్తువులు అయినచో మెడపైన రెండుభుజముల మధ్యగాని రెండుచెవులమధ్యగాని గ్రుద్దవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఆవస్తువు పట్టువదలి పైకివచ్చును. లేదా లోపలకుదిగిపోవును. మరియు యీయుపాయమువలన ప్రయోజనము కలుగనియెడల వీలునుబట్టి వమనము చేయించవలెను. వమనము చేయించునట్టి వస్తువులుగట్టివిగను గరిగలవిగనునుండవలెను. మరియు చేపముల్లు గరిగానుండు మాంసశల్యము మొదలగునవి గొంతులో అడ్డపడి కనుపించుచుండినయెడల గమనించిచూచి ఒకవేళ అట్టివస్తువు గొంతులో కనుపించుచుండిన పరిశ్రమవలన దానిని సలాకుతోగాని లేక యితర ఆయుధముతోగాని తీసివేయవలెను. మరియు లోపలిభాగమునకుదిగి కనుపించకుండినచో జిగురుగల గుజ్జులు మృదువగు గంజులు అనగా స్నిగ్ధపదార్థములతో చేయబడిన పేయాదులను యివ్వవలెను. దీనివలన కంఠమునందుండు ముల్లుమొదలగునవి జారి

ఆమాశయమునందు ప్రవేశించును. తదుపరి వమనకరమగు ఓషధుల కషాయాదులనుపయోగించిన ఆమాశయమునందుండి బైటికి వమనము ద్వారా వెడలిపోవును. అనగా ప్రథమత ఆమాశయమును భోజనము వలనగాని పానాదులవలనగాని యుపయోగించుటకు యుక్తమగు పేయము మొదలగువానితో నిండించి ఆటుపిమ్మట వమనము చేయించవలెను.

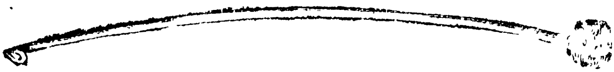

గొంతులో అడ్డపడిన వస్తువులను తీయు ఆయుధము.

(2) రెండవయుపాయము అనగా స్పంజియొక్క చిన్నముక్కను దృఢమగు ధారముతో బంధించి దారముయొక్క చివర చేతితో పట్టుకొని ఆస్పంజిముక్కను మ్రింగించవలెను. ఇట్లు మ్రింగిన స్పంజిముక్క కంఠమునందు అడ్డపడియుండు ముల్లు మొదలగు వస్తువులకంటె ముందుకు ప్రవేశించి అనగా క్రిందికి పోయినచో తదుపరి ఆపట్టుకొనియుండు ధారమును ఒకేపర్యాయము లాగివేయవలెను. దీనివలన అడ్డపడియుండు వస్తువు తన స్థానమునుండి జారి స్పంజితోకూడా బైటికివచ్చును. లేదా యిందు చూపించిన ఆయుధము స్పంజి చివర అమర్చబడియున్నది. కాబట్టి యిట్టి ఆయుధముతో తీసివేయవలెను. అనగా ఆయుధము గొంతులో ప్రవేశపెట్టి లాగివేయవలెను.

(3) మాంసపుచిన్నముక్కగాని లేక బట్టగాని తీసికొని తేనెతో కలిపి దారముతో ఆముక్కను బంధించవలెను. ఇట్లు బంధించిన ముక్క మ్రింగిన తరువాత గొంతవ్యధిలో తేనెకరిగి దిగిపోవును తరువాత దారమును లాగివేయవలెను.

(4) యెండిన అంజూరపండు దారముతో బంధించి కొద్దిగా నమిలి మ్రింగినచో గొంతునందు అడ్డపడిన వస్తువును తీసివేయును. గొంతులో గుచ్చుకొనియుండు వస్తువుకొంతకాలమువరకు గొంతులోనే

యుండి లోపలకుగాని బైటకిగాని వెళ్ళకుండిన శిక్ష మాషము ఆజ్యాలు నూరి వృష్ణోదకముతో పానముచేయవలెను. ఈ ప్రక్రియ పరీక్షించి నది స్వానుభవము. ఇది గొంతులోనుండు వస్తువును నిస్సందేహముగా బైటకి వెడ్చివేయును. మరియు, ఆవస్తువును తీసివేయుట యోగ్యమైనచో ఆమాశయమునందు ప్రవేశించకుండునటుల చేయవలెను. ఎటులననగా ఆమాశయమునందు ప్రవేశించుటవలన భయము సంభవించును. మరియు, ఆమాశయమును పేగులను చివ్వివేయును. మరియు, యీ వుపాయములవలన ముల్లు తీయు సమయమునందు గొంతుదోకబసిన యెడల చల్లని గుజ్జులతో పుక్కిలించవలెను. అనగా బేదానాలు ఖతమివిత్తులు, ఇసప్ గోలు, తులసీవిత్తులు మొదలగు వానిని ప్రత్యేకము నీళ్ళలోవేసి కాచి వడియబోసి పుక్కిలించవలెను.

(పుక్కిలించుటకు రెండవ విధానము) ఇసప్ గోలు గుజ్జు, బేదానాగుజ్జు, ఆవుపాలలోకలిపి వెచ్చచేసి పుక్కిలించవలెను. మరియు, యోగ్యమగు పేయములు, కషాయములు, జిగురుగల రసములు లేక గుజ్జులు మొదలగు వానిని కొద్ది కొద్దిగా పానము చేయవలెను. మరియు నొప్పి అధికముగా నుండినచో శరీర మలములతో నిండియుండి నటుల తోచుచుండిన యెడల శిరావేదనము చేయవలెను. మలము నొప్పి వైపుకు ప్రవేశించకుండును. మరియు, విశేషముగా పుక్కిలించవలెను. దీనివలన వాపు కలుగకుండును. మరియు, జిగురుగల చల్లని గంజులు తప్ప ఇతరములేమియు ఉపయోగించకూడదు. ఇట్లుగాక నితరవస్తువులు ఉపయోగించిన యెడల హేతువు అధికమగును.

గొంతునందుండు నూది తీయుక్రమము.

గొంతునందుండు నూదిని తీసివేయు సదుపాయమనగా చుంబకురాయి అనగా (అయిస్కాంతం) $\frac{1}{3}$ మాషము మెత్తగానూరి ఒక గరిటెడు తేనెలో కలిపి ప్రాతఃకాలము పుచ్చుకొనవలెను. అరఘంట వ్యవధి పుచ్చుకొని సునాముఖి ఆకు $22\frac{1}{2}$ మాషములు, గులాబిపూలు, బనఫ్షా, ఇవిప్రత్యేకము 6 మాషములు విహాసోడా (నపిస్తాన్ అనగా

శ్లేష్మాంతకము) 30 మాషములు ఈవస్తువులు కషాయముకాచి అర్ధాంశముగా దించుకొని వడియబోసి షీరెఖన్స్తు 67½ మాషములుకలిపి గోరువెచ్చగా నుండునప్పుడు పానముచేయవలెను. మరియు ఇందు వత్తిని ప్రయోగించుటవలన సహాయ్యము కలిగించును. ఔషధగుణము పూర్ణముగా కనుపించినచో కలకండతో చేయబడిన గులాబిషరబతు తులసిగింజలుసహా పానము చేయవలెను. మరియు శెనగకట్టుతో భోజనము పెట్టవలెను.

గొంతు అణగిపోవుట (పడిపోవుట) లక్షణములు.

అనగా గొంతులో ఒకఅజలా (నరము) అల్లుకొనియున్నది. నిది పీకెను నియమానుసారముగా వికశించి యుండునటుల చేయుచున్నది. దీని రెండువైపులును ఒకటిగా చేరనియ్యకుండును. గాని ఇట్టి సమయమునందు అందుపైని విశేషముగా చెమ్మచేరుటవలన ఆనరము శక్తిహీనమై బిగుతప్పనటుల చేయును. ఇట్టిస్థితియందు పీకెమార్గము ఒకటికొకటి కలిసికొనును. ఆనరము లఘువగు వలచని వస్తువులను క్రిందికి దించుటలో సహాయ్యము చేయునది. ప్రస్తుతపుస్థితియందు తనకార్యములను చేయజాలక తటస్తముగా నుండును. మరియు ఆమాశయమువైపు వాటిని పంపించజాలకుండినయెడల మృధువగుద్రవపదార్థములు అనగా నీళ్ళవంటి వస్తువులు గొంతునుండి క్రిందికి దిగజాలకుండును. గాని గ్రాసము కటువదార్థములు సహజముగా దిగిపోవును. ఇట్లు దిగిటకు కారణము గలదు. అనగా ఆవస్తువులయొక్క గురుత్వము వలన వాటియొక్క బరువువలన క్రిందికిదిగుచున్నవి. మరియు అనిగిన ప్రదేశమును విడదీయుచున్నది. ఈఅంశమును గమనించుటకు అవశ్యముగల వస్తువుకేదైన అనచునట్టి వస్తువును సహాయ్యము చేయును. మరియు తేలికవస్తువులు వాటి లఘుత్వమువలన యేదైన అటువంటి వస్తువుయొక్క అవశ్యము కలిగియుండును. గాని దానిని బలపూర్వముగా అనచుటవలన అది శరీరమునందు ప్రవేశించగలుగును. దీని మార్గము అనగియుం

డునది యిట్టి రోగములతో తప్పించుకొనుట కఠినముగా నుండును. ఎటులనగా ఈఅంగము సచ్చుపడుచున్నది. యిందు విస్తారముగా చెమ్మ ప్రవేశించి యున్నది. కాబట్టి భోజనపానాదులు భుజించునట్టి వస్తువులు దీనిపైనుండి వెడలుచున్నవి. యిది పీకెకు సమీపమునందున్నది. మరియు పీకెయందు జిగురుగల చెమ్మ స్వయముగా నిండియున్నది. యీకారణమువలన అంగము బిగుతప్పుట అసంభవము. అయినను యీరోగము పిల్లవాండ్రకు కలిగినచో వ్యాధిని హరించుటకు ఆశయుండవచ్చును. గాని యిట్టి సమయమునందు ఉష్ణజలము హెచ్చైనయెడల చెమ్మ తక్షణమే నష్టమొంది యీవ్యాధిని పుట్టించును.

—రోగము అణగిపోవుటకు చికిత్స.—

ఈరోగమునందు మలము వెడలించుట యుచితము. అనగా యారజాత్ మాత్రలు చెమ్మను ఆర్చివేయునట్టి కషాయములతో పుక్కిలించుట అనగా పచ్చిఅంజూరపండ్లు, ఆవాలు, గోధుమపొట్టు, శీహ, వంటకేగురు ఈమొదలగు వస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మరియు శరీరమునకు పుష్టికలిగించుటకై రూమీసోపు, జటామాంసి, పిరంగిసాంబ్రాణి, బహమునెనురఖ్, బహమనెసపేద్, మస్తకి యీవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆవస్తువులను చేతితో మదించి వడియబోసి రోగికి గుక్కెడుగుక్కెడు పానము చేయించవలెను. మరియు గడ్డముక్రింద రక్షలువేసి కురువు చేయవలెను. అనగా కత్తితో గట్లువేయుట మొదలగునవి చేయవలెను. తదుపరి జొన్న, సుకపీనజ్, మొదలగునట్టి వస్తువులతో లేపనము చేయుట లాభదాయకమగును.

కంఠనాళము సచ్చుపడుటకు లక్షణము.

కంఠముయొక్క అవయవము, కంఠనాళమును గాలిపీల్చుటకై వికసింపజేయుచున్నది. అచ్చట వలచని చెమ్మదిగుటవలన బిగుతగ్గి

నచ్చుబకి బంధించియుండును. మరియుగాలినివూపిరితిత్తులపైవునకు సీవ్వ జాలదు. ఇట్టిస్థితియందు వూపిరాడక కష్టపడుచుండును. ఇందువిషయమై కంఠవాపునందు వర్ణించబడియున్నది. గాన అందుచూచి గ్రహించ వలెను.

—కంఠనాళము సచ్చుచికిత్స—

గొంతువాపు 7వ ప్రకరణవర్ణనమునందు చెప్పిన చికిత్సయందు చెప్పబడెను. అట్టిచికిత్సలు ఈరోగమునందు వుపయోగించవలెను.

—అన్నవాహినినాశమునందు దురదకల గులక్షణములు—

ఒకప్పుడు కాలినట్టి పూష్ణతైలములు మంటను కలిగించునట్టి దోషములు ఆమాశయమునందు ఖనీభవించుచున్నవి. అందుండి అదివి పరమాణువులులేచి కంఠమునైవు ప్రవేశించును. ఇట్టిస్థితియందు రోగి ఖాండిగ్రించుట, తలతిర్పుట, మొదలగునట్టి, అవస్తసంభవించు నంత దురద కంఠమునందు సంభవించి ఆమరదను శాంతిపొందించుటకై పరి తపించుచుండును.

—అన్నవాహిని దురద చికిత్స.—

ఆమాశయమునందుండునట్టి మలమును తీసివేయుటకై సోయి, అలసందలు, ముల్లంగివిత్తులు ఈమొదలగునవి కషాయముకాచి వడియ బోసి శికింజబీన్ కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు వమనము చేయిం చవలెను. దోషమును నశింపజేయుటకై నీరుల్లితో చేయబడిన సికింజ బీన్ చనగపులుసును కలిపి వుక్కిలించవలెను. పరిశుభ్రమగు ఆవుపా లలో శర్కరచేర్చి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయువలెను. దీనివలన కంఠము యొక్క ముఖమునందుండు దురద శాంతించును. మరియు ఈరోగము నందు గాజరుదుంపలు తియ్యనిమదిర (సారాయి) యందుచేర్చి వుచ్చు కొనుట మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు గాజరుదుంపలను వలిచి అందుండు వుల్లను యెత్తివేసి చిన్నచిన్న ముక్కలుగా తరిగి బాండము నందుంచి అందు ప్రమాణముగా నీళ్లుపోసి మూతయుంచి కలమున్న

లేపనముచేసి మందాగ్నితో వండి సాంగశీతలమున దించుకొని శీలమన్న తీసివేసి అందుండు గాజరుదుంపను పిండి అందుండి వెడలు రసమునకు అర్ధాంశము చక్కెరచేర్చి షరబతు పాకముగా వండి దించుకొనవలెను.

కంఠ అవయవములు వూపిరితిత్తులు అదురు లక్షణములు.

వూపిరితిత్తులు అదరునట్టి లక్షణములు అనగా ఘుడియ ఘుడియ మాటలాడుటయందు నోటియందుండు మాట నోటనుండగనే మరువు కలిగి అసంపూర్ణముగా యుండునుగాని యెల్లప్పుడు యిటుల యుండదు మరియు, యెల్లసమయములయందు యిటుల సంభవించకుండుటకు కారణమేమన హేతువుకూడా యెల్లప్పుడు నిలిచియుండదు. ఎటులననగా అదరునట్టి కారణము ఆవిరియొక్క చిక్కని వాతదోష పరమాణువులు అచ్చట అట్టి సమయమునందు నిలిచియుండును, అట్టి స్థితియందు శక్తి యొక్క విరుద్ధతమ్ముధువైన కష్టమగును. కాబట్టి అంతవరకు కారణముండియున్న యెడల మాటలాడునట్టి సమయమునందు నోటిలో మాట నోటిలోనుండిపోవును మాట ధారాళముగా రాజాలదు. మరియు, ఈ సమయమునందు కారణము నష్టమొందినచో తన నిజదశయందు మాటలాడ గలుగును. యెంతవరకనగా కారణము తిరిగి వచ్చువరకు మాటలాడును. మరియు, వూపిరితిత్తి వణకు నప్పుడు కలుగు చిహ్నములు అనగా మాటలాడు నప్పుడు వణకుగానుండుట మరియు, హేతువు సర్వదా కలుగుటవలన ఈ దశ యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. యెటులననగా దీని కారణము సుస్తీచేయునట్టి కఫముయొక్క చెమ్మ వలన కలుగుచున్నది కంఠనాళము యొక్క అవయవములు. మరియు, పొరయొక్క వలచని నరములయందు వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, పూర్తిగా నీర్సము చేయజాలదు యెటులననిన కఫసంబంధమగు మలము కొంటనే విడలిపోవుచుండును. వాతము త్వరలో వశ్యమగును గాని

ములము శేషించియుండు నంతవరకు దశ వకేవిధముగా నుండును. మరియు, అదరు వణుకునట్టి వర్ణము తలసంబంధమగు సమస్తరోగము లయందు వ్రాయబడియున్నది. గాన వాటి అను సారముగా చికిత్స చేయుట వుచితమగును కాబట్టి ఈ స్తానమునందు వ్రికృతాను సారముగా వుక్కిలించుట రసాయనములు మొదలగువాని వలన ప్రయోజనము కలుగును.

నీళ్లలో పడినవానికిచేయు ఉపచారములు.

మనుజుడు నీళ్ళలోపడి మునిగిపోయినచో వెంటనే తీసిన తరువాత అచేతనుడైనను శ్వాస ఆడకుండిన వాని తలక్రిందచేసి ఎత్తవలెను .ఇటుల తలక్రిందుగను కాళ్ళు పైగానుంచి యెత్తినచో కడుపులో నుండునట్టి నీళ్లు యావత్తు బైటికి వెళ్ళిపోవును. నీళ్ళు వచ్చునట్టి వుపాయములతో నీళ్ళు యావత్తుతీసివేసి చేతనుడగుటకై ఆమాశయము నందుండు చెమ్మ శుష్కింపజేయుటకు గాను మిరియాలు, శొంఠి, కెనగవులునులోవేసి కాది వయడిబోసి గొంతులో చుక్కలు చుక్కలుగా పోయుచుండవలెను. మరియు, చైతన్యుడైన తరువాత కొద్దిదినముల వరకు పాలతో చేయబడిన గంజి పానము చేయించవలెను. నిది వూపిరి తిత్తులయొక్క వ్రికృతిని స్త్రింపకచును.

(సూచనీయము) నీళ్ళలో వడినవానికి శ్వాసవిశేషముగా లేనిచో అట్టి వానిని కష్టపెట్టకూడదు. అనగా ఇట్లు కష్టపెట్టు మూర్ఖులనేకులకు చూచియున్నాను. వారు నీళ్ళలో వడినవానికి మిక్కిలి నీచమగు కష్టము కలిగించుచున్నారు యీ విషయమునందు అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుదురు అనగా నీళ్ళలో వడిన వారికిన్ని నష్టకాటు పొందినవానికిన్ని శ్వాసయుండదుగాని కొంతకాలము తరువాత తిరిగి శ్వాస వచ్చునని చెప్పెదరు. యీా సందర్భములు జూడగా యావత్తు నంగతులును నాకు అబద్ధముగా తోచుచున్నవి

ఉరి వేయుట వలన గొంతు అణగు లక్షణము

ఎవనికి వురివేయుటవలన గొంతు అణగినదో అట్టిస్థితియందు వెంటనే వురితాడు కోసివేయవలెను. మరియు నోటినుండి నురుగు వచ్చుచున్నదా లేదా యని చూచి అవిరిరానిచో వెంటనే నరేరు అను నరమును ఛేదించి సామాన్యమగు విరేచనౌషధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. ఆవాలునూరి రెండుపాదములపై మర్దన చేయవలెను. చైతన్యుడైనచో బనప్షాతైలము వేడినీళ్ళలో వేసి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన ఆరోగ్యము నొందును. మరియు నోటిలో నుండి నురుగు వెడలుచుండిన చికిత్సచేయ నవసరముండదు. ఇట్టిరోగి జీవించుననే ఆశవదలవలెను. మరియు యేమనుష్యునికి గొంతువాపు కలిగి కంఠనాళము మూయబడి నోటివెంట నురుగు వెడలుచుండునో అట్టిమనుజుడుకూడా జీవించుట దుర్లభము.

కఠినముగా మ్రింగు లక్షణము

ఈరోగమునందు భోజనపదార్థములు పానముచేయునట్టి జలము మొదలగునవి కఠినముగా మ్రింగుచుండును. మరియు భోజనము కరాపోకల మార్గము చిన్నదగును. ఎటులననగా గొంతువాపు కంఠనాళము అనగుట మొదలగువానియందు చెప్పబడెను. అథవా కంఠనాళము యొక్క సాధారణ దుష్టప్రకృతి యగును. అటులనే యీకారణమునందు దానివర్ణనముకూడా చేయబడుచున్నది. మ్రింగునట్టికార్యము రెండుశక్తులవలన సంపూర్ణమగుచున్నది.

(1) సంభావిత ఆకర్షణశక్తివలన కలుగుచున్నది. అది ఆమాశయమునందును పీకెయందుండును. (2) తన యిచ్ఛవలన మ్రింగునట్టి శక్తిద్వారా కలుగుచున్నది. ఇది కంఠముయొక్క అవయవముల యందుండును. గాన ప్రాణవాయువుయొక్క కార్యము సంపూర్ణముగా అట్టి సమయమునందు జరుగుచున్నవని గ్రహించవలెను. మరియు అప్పుడు

ఆఅంగముయొక్క ప్రకృతియందు సమానత్వము కలిగియుండును. తిరి
గి కంఠమునందు యెనిమిది దుష్టప్రకృతులలోనుండి యేదైన నొక ప్ర
కృతి సమానత్వములో వేరుగానుండి వుత్పన్నమైనయెడల అట్టిస్థితియం
దు ఆకర్షణశక్తి దుర్బలముజెందును. మరియు భోజనమును ఆమాశయ
మునందు యీడ్చుచున్నది. అట్టిస్థితియందు భోజనము మొదలగు
పదార్థములు క్రిందికి దిగుటకు కఠినముగానుండును. మరియు పానము
చేయదగిన పలచని ద్రవపదార్థములు తప్ప యితరవస్తువులు మిక్కిలి
కఠినముగా ఆలశ్యముగా కంఠమునుండి దిగి ఆమాశయమునందు ప్రవే
శించును. మరియు అట్టి పదార్థములు నిలుచుట ఆలశ్యముగా క్రిందికి
దిగుట గ్రహించబడును. ఇట్టిస్థితియందు నొప్పి బొత్తుగాకలుగకుండును.
గాని అందువాపుగాని యేదైన వస్తువు మార్గమును అడ్డుకలిగించునది
దీనికి కారణమైనయెడల పైనవర్ణించబడిన విధి అని గ్రహించవలెను.
మరియు నిచ్చట యేదుష్టప్రకృతి అయినది లక్షణములనుబట్టి గ్రహిం
చవలెను. అనగా ప్రకృతి ఉష్ణమైనచో దాహము విస్తారముగానుండును
మరియు, చల్లని జలపానమువలన లాభము ప్రాప్తించును. మరియు,
చల్లని దుష్టప్రకృతి అయినచో దాహము కలుగకుండును ఉష్ణోదకపాన
నమువలన శాంతించును.

మరియు చెమ్మదుష్టప్రకృతి అయినచో నోటనీరూరుట, చెమ్మ
గానుండుట దీనికి సాక్షియగును.

మరియు శుష్కదుష్టప్రకృతి అయినచో రోగి నోటిలో తడిలే
కుండును. చెమ్మను కలిగించు వస్తువులవలన లాభము ప్రాప్తించును.

మరియు సంయోగదుష్టప్రకృతి అయినచో రెండు దోషముల
లక్షణములు కలిగియుండును.

కఠినముగా మ్రింగుటకు చికిత్స.

ప్రకృతి నిజదశయందు తెచ్చుటకై యే యే షరబతులు యో
గ్యముగా నుండునో వాటిని పానముచేయవలెను. మరియు యేఔషధ

ము రోగమును హరించునో అట్టి ఔషధములను కషాయములయందు చేర్చి పుక్కిలించవలెను. మరియు రెండు భుజముల మధ్యమందు లేపనలు నిస్సత్తువగల వస్తువులను వుపయోగించవలెను.

ప్రత్యేకముగా ప్రకృతి అనుసారముగా చికిత్స.

వుష్ణప్రకృతివలన వ్యాధి కలిగినచో చింతపండు షరబతు పెద్ద పాయలాకు పాకము, ఇసప్‌గోలు గింజలగుజ్జు, యీమొదలగు వానిని ఒకటిగా చేర్చి రోగికి పానముచేయించవలెను. మరియు పచ్చికొత్తిమిని, పచ్చిధనియాలు, కాహుతకురసము, యీమొదలగునవి పుక్కిలించవలెను. మరియు చందనము, హారతికర్పూరము, పచ్చిధనియాల రసములో కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు బసప్‌షాతైలము మైనపుతైలము మర్దించవలెను.

మరియు చల్లని దుష్టప్రకృతి అయినచో దీనార్ షరబతు బాదరంజభోయ (ఒకగడ్డిజాతి. దీనిని హిందీలో బిల్లిలోటన్ అందురు) షరబతు, చిన్నసోపు, మస్తకి, జటామాంశి, కషాయమునందు పైవస్తువులు చేర్చి రోగికి పానముచేయించవలెను. అథవా సోపు, దాల్చినచెక్క, సోయి, యీమొదలగునవి నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి మయఫకతజ్ అనగా (పచ్చిద్రాక్షపండ్ల రసమును నాలుగవ భాగము మిగులునటుల కాచినది) కలిపి, పుక్కిలించవలెను. అథవా జటామాంశి, అవసంతీన్, సీమమాచిపత్రి, మస్తకి, జుప్న, ఈమొదలగు వస్తువులను నూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు ముల్లంగి, కటుకరోహిణి తైలములను మర్దించవలెను.

మరియు చెమ్మదుష్టప్రకృతి అయినచో బిహి (బేదానకాయ బెరడు) షరబతు, మరియు సోపుషరబతు, హబ్బులాస్, బహమనెసురఖ్ బహమనెసుపేద్ (బహమన్ అనగా ఒకవిధమగు వేరుపేరు. నిది గాజరు దుంపవలె నుండును. మరికొందరు సీమతెల్లపెన్నేరు సీమయెర్రపెన్నేరందురు గాని నామతముకాదు. బహమన సార్థకనామమై యున్నది) గులా

బిపూలు, కరక్కాయలు, అజదార (ఇంగువ) యీమొదలగునవి నీళ్ళతో కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను. నారదగ తైలము, జాంబకు తైలము మర్దించవలెను.

మరియు వేరుదుష్టప్రకృతి అయినచో దానిమ్మపరబతు, కలువపూలు, ఇసప్గోలుగింజలగుజ్జు, బేదానగింజలగుజ్జు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు పాలతో పుక్కిలించవలెను. మరియు తియ్యని లవుకీకుగింజలపప్పు, తియ్యనిబాదంపప్పు, బనప్షా, ఖతమిఆకులు, యీమొదలగునవి మెత్తగానూరి దూలగొండిగింజలగుజ్జులో కలిపి అందు కోడిగ్రొవ్వుకలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు బనప్షాతైలము సొరగింజలతైలము యీతైలములను మర్దించవలెను.

(సూచనీయము) కంఠస్థానము ఊపిరితిత్తుల ముఖము వెనుకనున్నది. మరియు, మెకపూసలకు మిక్కిలి సమీపమునందున్నది. కాబట్టి ఇందువలన లేపనములు మెత్తపరచునట్టి వస్తువులు రెండు భుజముల మధ్య లేపనము చేయవలెను. యెందుకనగా సమీపముగుటవలన ఔషధసారము కంఠముపైవు చేరుచున్నది.

కంఠము అన్నవాహినినాళముల యొక్క వాపు లక్షణములు

ఈరోగము రెండు భేదములు (1) ఉష్ణకారణమువలన కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు ఉష్ణజ్వరము అధికదాహము భుజములమధ్య విశేషముగా అన్నము మ్రింగునప్పుడు నొప్పి కలుగుచుండును.

కంఠము అన్నవాహిని వాపుచికిత్స

హప్తెఅందాం గాని లేక బాసలికు అను నరమునుగాని ఛేదించవలెను. మరియు ఆరంభమునందు మలము తిరిగి పోవుటకై పూర్తివంను మరజతు లేక ఫలముల మరబతుగాని లేక పెద్దహాయిలగింజల పాకము ఈ మొదలగునవి దానిమ్మకాయ రసములోకలిపి కొద్దికొద్దిగా

పానము చేయవలెను. మరియు, చందనము పన్నీరు బేదానాకాయ రసము వేపవిత్తులరసము మొదలగునవి లేపనము చేయవలెను. అట్టి స్థితియందుండు మలము తొలగక అంతమునకు ప్రవేశించినచో మలమును నష్టపరచుటకై బనఫ్షా షరబతు కాశనజ్ షరబతు లేక రేలకాయగుజ్జు, యవక్షారము లో కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు, యవపిండి, బాబూనా, ఇకలిమి కామంచాకు రసములో గుల్ రోగన్ కలిపి లేపనము చేయవలెను.

(2) భేదము జలుబు వలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు అనగా కంఠమునందు భారముగానుండుట, నొప్పి స్వల్పముగానుండుట, చల్లని వస్తుపానము, చల్లని భోజనములవలన హానికరముగా నుండుట, మొదలగు లక్షణములు జలుబువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

జలుబువలన కలుగు కంఠరోగ చికిత్స

సోయివిత్తులు, బాబూనా అక్లీలుల్ మలిక్, అవిసివిత్తులు, ఈవస్తువులు కషాయముకాది మైఫగ్ లజ్ కలిపి ఆగి ఆగి పానముచేయవలెను. ఎటులననగా ఆ ఓషధులను లేపనము చేయవలెను లేపనము చేయు వస్తువులు వర్ణించబడియె. మరియు, ఉష్ణతైలములు అనగా మహానింబగింజల తైలము బాబూనా తైలము జైతూన్ తైలము మొదలుగునవి మర్దించవలెను. ఈ మర్దనవలన మలమును మృధువరచి పక్వము నొందించుటకు సహాయ్యము చేయగలదు.

ఫలముల షరబతు చేయుక్రమము.

పులుపు, తీపిగల బేదానాకాయల బెరడు యొక్క రసము, సేపు (యాపిల్) దానిమ్మగింజలరసము పిండి సమాగ్, వేపవిత్తులు జరిష్కు (పచ్చిగోధుమలుగాని, యావలుగాని ఎండించినవి) ఒక అహోరాత్రి పైరసమునందు తడిపి పడియబోసి అందుచక్కెరచేర్చి షరబతు పాకముగా వండి దించుకొనవలెను. ఈయోగము సఖద్ది అను వైద్య గ్రంధమునందు వ్రాయబడియున్నది.

కాశనజ్ షరబతు చేయుక్రమము.

కాశనజ్ 35 మాషములు, బనప్షా, గాజుబాన్ 59 మాషములు యీ వస్తువులను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి వడియబోసి అందు తెల్లపంచదారచేర్చి షర్బతు పాకముగావండి దించుకొనవలెను.

కంఠవ్రణముయొక్క లక్షణములు

ఈవ్యాధికి రెండుకారణములుగలవు. (1) కారణము వాపు గుల్లలు పొక్కులు, కంఠముకు అన్నవాహిని నాళములయందు వుత్పన్నమై దీనికి వ్రణమగుచున్నది.

(2) కారణము వృణ్ణదోషమువలన కలుగుచున్నది. ఈరోగము కంఠమునందు ప్రవేశించి గాయముచేయుచున్నది. ఈగాయముయొక్క చిహ్నములు పుల్లని వస్తువుగాని వగరుగలవస్తువులుగాని లేక తీక్ష్ణముగు వస్తువులుగాని భుజించినచో కంఠమునందు నొప్పి వుత్పన్నమగును. వద్యాపి యీవస్తువులు తీక్ష్ణత్వమునందు హీనత్వము కలిగిన భోజనపానాదులు చేయుట రుచిచూచుట మొదలగునవి చేయవలసివచ్చినచో బాధకలుగునుగాని యీపదార్థములయందు చమురు పదార్థములుకలిసియుండునవి భుజించుటవలన బాధస్వల్పముగా నుండును. మరియు గొప్పగ్రాసము మ్రింగుటవలన నొప్పి అధికముగా కనుపించదు. యీవిషయమై కంఠవాపు వ్రణముయొక్క భేదము తెలియబడుచున్నది. యెట్లనగా వాపు విశేషముగా గొప్పగ్రాసము మ్రింగుటవలన నొప్పి కలుగుచున్నది. గాయములో నొప్పి కలుగదు. అభిప్రాయమేమనగా గొప్పగ్రాసము కంఠముయొక్క వాపునందు నొప్పికలిగించును.

కంఠవ్రణచికిత్స.

గుల్రోగన్ మైనమువేసి కరిగించి కిరూతిచేసిగాని మరహం అబియజ్ కోడిగుడ్డుతెల్లసొన సఫేదా యీమొదలగునవి తైలముతో తయారుచేసి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను.

కంఠ ఆవయవములు బ్రుధలగు లక్షణములు

ఈవ్యాధియందు నోటిలోనుండి రక్తము వెడలుచుండును. దీని శేషకారణము నఫ ముహద్దమ్ (నోటినుండి రక్తము వెడలునట్టివ్యాధి) ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. కాబట్టి సంక్షిప్తముగా ఇందు వ్రాసితిని. దీనిలక్షణములు వమనమునందు రక్తము వెడలుచుండును. బుద్ధలైన స్థలమునందు నొప్పిగా నుండుట మరియు నరములయందు రక్తము నిండియుండుటవలన గాని లేక దెబ్బతగులుటవలనగాని లేక అదురుట వలనగాని యీరోగమునకు సాక్షియగును.

కంఠఅవయవములు బుద్ధలగుటకు చికిత్స

తుమ్మజిగురు, గోధుమసత్తు, వంటజిగురు, యీవస్తువులు నీళ్ళతోనూరి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. మరియు యెటుల చేయుటుత్తమమో వీలునుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. అనగా ఔషధము కంఠమునందు జిగురుగా అంటుకొని యుండవలెను. తక్కిన చికిత్సలు నోటినుండి రక్తము వచునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పబడును.

శబ్దము చెడిపోవు లక్షణములు

కంఠము శబ్దము వచ్చునట్టి సూత్రస్థానమని గ్రహించవలెను. దీని ప్రకృతియందు చెమ్మ శుష్కత్వము సమానముగానుండును. మరియు అందు భేదము కలుగుచున్నది. అనగా దీని ప్రకృతి సమానత్వముతో దూరపరచుచున్నది. దీని అనుసారముగా శబ్దమునందు భేదమేర్పడుచున్నది. శబ్దము నష్టముగుచున్నది. బహుదా ప్రకృతి చెమ్మలోనుండి సమానత్వమునుండి తొలగిపోయిన కారణమువలన శబ్దము నష్టమగుచున్నది. మరియు వైద్యవరులుకంఠముయొక్కముఖముపీకయొక్కముఖమునకు వుపమానము చేయుచున్నారని గ్రహించవలెను. యెటుల ననగా అట్టిస్థితియందు పీక, ముఖము, చెమ్మతో కూడియుండును. మ

రియు నీరెండు ముఖములు ఒకటికొకటి కలుసుకొనినచో బొత్తిగా
శబ్దము రాజాలదు. మరియు శుష్కత్వము నొందినచో వీటిముఖములు
వికశించుచున్నవి. మరియు విశాలమైనచో ఈకారణమువలన అందుండి
శబ్దము బొత్తిగా రాజాలదు. కంఠనాళమునందు చెమ్మ కలుగుటకు
కారణమగును. అనగా యీక్రింద చెప్పబడునట్టి వస్తువులు భుజించుట
పానముచేయుటవలన చెమ్మను అధికముచేయును. మరియు చెమ్మయొ
క్క స్థలమునందు నిలుచుట పూపిరితిత్తుల ముఖమునందు చెమ్మకలుగు
టకు చిన్నెములు అనగా గొప్పకష్టముతో కుక్క కూనయొక్క శబ్దము
వలె వణుకుడు శబ్దము వెడలుట కంఠనాళము నిండుటకు కారణమైనన
గా శుష్కపదార్థములు భుజించుట, శుష్కవాతమును కలిగించునట్టి
గాలియందు నివశించుట, దుమ్ము, దూళి, పొగ మొదలగునవి గొంతు
యందును కంఠమునందు ప్రవేశించుట, విశేషముగా అరచుట, లేక
రాత్రి మేలుకొనుట, మొదలగు కారణములు దీనికి పూర్వరూపములు.
ఇట్టిస్థితిగలవారి లక్షణములు అనగా కేకలు వేశినవెంటనే శబ్దము బొం
గురు పోయినటుల వెడలుచుండును. దీని కారణము ముందుగా చెప్పబ
డియె. అది రోగమునకు ప్రత్యేక సాక్షియగును. ఇటులనే శబ్దము వెడ
లునప్పుడు రెండు సంయోగిక అంగములయందు వుపద్రవము కలుగు
చున్నచో శబ్దమునందుకూడా హేతువుయొక్క విరుద్ధమువలన భేదము
కలుగుచున్నది. ఎటులననగా రొమ్ము ముఖముయొక్క అవయవముల
యందు వాటివస్తువులయందు ఒక పొరయున్నది. కారణము బలముగ
లదిగా నుండనిచో శబ్దము మారిపోవుచున్నది. మరియు కారణము బల
ము గలదైనచో శబ్దము బొత్తిగా నష్టమొందుచున్నది. మరియు శబ్దము
నష్టమగుటవలన మాట బంధించబడును. ఇందువలన యెంతవరకు శ్వాస
చక్కగా వచ్చుచున్నదో అంతవరకు మాటలాడుట యోగ్యమగును.
మరియు నష్టమగునట్టి సమయమునందు రోగి బహుదా మాట్లాడగల
గును. గాని మాట వినిపించకుండును. కాబట్టి యీకారణమును నేను
అయిదు భేదములలో వర్ణించుచున్నాను.

(1) శబ్దము మారుట, చెడిపోవుట, ఇట్టిసమయమునందు వుపద్రవము సంభవించినయెడల అందుకు తగిన వుపాయములు వెంటనే చేయవలెను. ఎందుకనగా యీవ్యాధి ముదిరినచో అసాధ్యమగును.

—(1) శబ్దము చెడిపోవుటకు చికిత్స.—

ఉష్ణత్వమువలన గొంతుపోయినచో ఇసప్‌గోలుగింజలగుజ్జులో చక్కెరచేర్చి వెచ్చవెచ్చగా పానముచేయవలెను. మరియు పెద్దకోడి శేరువా పాలకూర ఖుబ్బాజి కషాయము కోడిగ్రుడ్డుసొన కచ్చావచ్చాగా వేయించి భోజనముతో యివ్వవలెను. మరియు గోరువెచ్చని మంచినీళ్ళతో స్నానముచేయుట లాభదాయకమగును. జ్వరముమొదలగునవి లేనిచో పాలలో పంచదారకలిపి యిచ్చుట వెన్న చక్కెర చేర్చకుండా యిచ్చుట మొదలగునవి వుపయుక్తములు. మరియు యిందుకు తగిన మంచిఔషధముగా తియ్యనిదానిమ్మకాయను తీసికొని క్రొత్తబట్టలోచుట్టి పుటపాకవిధిగావండి తదుపరి తీసి పైబట్టనుతీసివేసిదాని మూతికోసి ఆకాయలో పుచ్చకిగింజల రసముతీసికొని అందులోకొంచెము బనప్షాతైలముగాని బాదంనూనెగాని కలిపి వెచ్చవెచ్చగా ఆగిఆగి పానముచేయవలెను. మరియు విపత్తియొక్క కారణముచెమ్మఅయినచో కర్నబ్ (క్యాబేజిరసాయనము) పుచ్చుకొనుట లాభదాయకమగును. మరియు రోగికి చెమ్మయొక్క విశేషత్వమువలన యీవ్యాధికి కారణమైనచో కొద్దిగా యింగువ, కర్నబ్ రసాయనమునందుకలిపి వెల్లుల్లి చందనము, మెంతులకషాయము మరియు కర్నబ్ వచ్చిదిగుళ్ళు యీ మొదలగు వానిని రోగికి పానముచేయించుట తినిపించుట లాభదాయకమగును. మరియు కర్నబ్ రసము కొద్దికొద్దిగా పానముచేయుట యీయాపత్తు వ్యాధులలో లాభదాయకమగును.

కర్నబ్ రసాయనము చేయుక్రమము.

కర్నబ్ పచ్చిఆకులనువండి రసముపిండి ఆరసమును వడియబోసి తేనెలో కలిపి చిక్కబడువరకువండి అందుకో శొంఠి, యింగువ, కలు

పుకోవలెను. మరియు అంజారురసాయనమునందుకూడా యిటువంటి గుణముకలదు.

—శొంఠిరసాయనముచేయు క్రమము.—

శొంఠి 30 మాషములు పాలలో నానవేసి ప్రతిదినము పాలు తీసి క్రొత్త పాలు పోయుచుండవలెను. ఇటుల శొంఠిమెత్తబడువరకు పోసి తరువాత దంచి మెత్తగానూరి 177 మాషములు పిప్పళ్లు 70 మాషములు కుంకుమపువ్వు మెత్తగా కాటుకవలెనూరి యీమూడింటికి సమానముగా నిశపచేర్చి మొత్తమును తేనెలోగాని పటికబెల్లము చూర్ణములోగాని కలిపి దిక్కవరచి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము ఒక మిల్లిగిరిబెడు (టీస్పూను) పుచ్చుకోవలెను.

గొంతుపడిపోవుటకు లక్షణములు.

ఈరోగమునకు ఆరు కారణములుగలవు. (1) కారణము వృష్ణ సంబంధమగు నజులా తలనుండి గొంతు మరియు పూపిరితిత్తుల ముఖముపైపు దిగుచున్నది. మరియు దాని తీక్ష్ణత్వము వలన యీఅంగములు చివ్వబడును. (దోకబడును) మరియు అచ్చట జిగురుగల చమురువంటి చెమ్మ అచ్చటనుండి వలువబడినదై దూరముగా తొలగిపోవును. యీ కారణమువలన పూపిరితిత్తుల ముఖమునందు మృదుత్వము చెమ్మ కలిగియుండును. మరియు శబ్దమును చక్కగా సమానత్వముగా నుండునటుల సహాయము చేయుచుండును. ఇట్లుండుటవలన అవశ్యముగా గొంతు పడిపోవుచున్నది. దీని లక్షణములు రోగికి ఆస్థలమునందు గురుగుర లాడుట దురద, మంటగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స.—

నజులా శాంతించుటకై గసగసాలమర్బత్తు పానముచేయవలెను.

మరియు పొన్తుకాయలబెరడు ఉన్నాబ్ కాహువిత్తులు పెద్దపాయల విత్తులు చిరిచెనగవప్పు, యీ మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముగాచి అందులో కొద్దిగా నిశస్తా (గోధుమసత్తు) జిగురుకలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు యీవిధమగు రోగకారణమును శాంతినొందించునట్టి కావడములు మలమును చిక్కపరచునట్టి తైలములు మొదలగునవి తలకు లేపనము చేయవలెను. దీనివలన నజులా క్రిందికి దిగకుండునటుల కాపాడును.

(2) గొంతుపడిపోవు లక్షణములు.

సాధారణ వుష్ణరూక్షప్రకృతి ఈరోగమునకు కారణమగును. ఇది శ్వాసనాళమునందు వుత్పన్నమై శ్వాసనాళమునందుండు చెమ్మను ఆర్చివేయును. ఆచెమ్మయందు హాని కలుగుటవలన దాని స్వాభావిక దశ మారిపోవును. అందువలన గరి ప్రవేశించి అవశ్యముగా శబ్దము పడిపోవును. మరియు యిటువంటి రోగము వుష్ణజ్వరమునందు బహుళ వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధిగలరోగి కాండ్రించజాలడు. అనగా కఫము వెడలకుండునని భావము. మరియు రోగికి ఆస్తానమునందు గరిగా నుండునటుల తోచుచుండును.

(2) గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స

యవగంజి పానముచేయవలెను. లేక ఉన్నాబ్, ఖితమి, విహీ సోడా ఈ మొదలగునవి దంచి మూటకట్టి యవలయందుంచి నీళ్ళుపోసి కాచి దించుకొని చేతితో మర్దించి వడియబోసి పటికిబెల్లము కలిపి పానముచేయవలెను. నిది మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు బార్తంగ్ గింజలవప్పు, బాదంవప్పు, గోధుమసత్తు మొదలగు వస్తువులను రోగికి తినిపించవలెను. మరియు జలుబు, చెమ్మగల స్నిగ్ధముగల వస్తువులు అనగా ఖుబ్బాజి కషాయము మరియు ఇటువంటి స్వాభావికముగల ఇతర వస్తువులు భుజించుట, ఇటువంటి స్వాభావికముగల వస్తువులతో వుక్కి-

లించుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు బేదానాగింజలు, ఇస ప్గోలుగింజలు, వున్నాబ్, ఖతమి, ఎండుధనియాలు మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి వడియబోసి గోరువెచ్చగా నుండునపుడు పుక్కిలించవలెను.

రసాయనవిధి.

యష్టిమధుకము 17½ మాషములు, బేదానాలు 24½ మాషములు, యీవస్తువులు రాత్రి నీళ్ళలో నానవేసి ప్రాతఃకాలమునందు అర్ధావశేషముగా కషాయముకాచి దించుకొని వడియబోసి 770 మాషములు తెల్లపంచదార అందుకలిపి చిక్కపరచి బేదానాలు 10½ మాషములు, తుమ్మజిగురు 10½ మాషములు, కతిరా 14 మాషములు, తెల్లగసగసాలు, నల్లగసగసాలు యీరెండును 17½ మాషములు, యీవస్తువులు మెత్తగానూరి పైకషాయములో చేర్చవలెను.

(3) గొంతుపడిపోవు లక్షణములు.

సాధారణ దుష్టప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. ఇది ఊపిరితిత్తుల ముఖమును చుట్టుకొని దీని భాగములకు నష్టము కలిగించినచో ఈకారణమువలన అందు కఠినత్వము గరి వుత్పన్నమై శబ్దము మారిపోవును. దీని చిన్నెములు చలిగాలియందు ఉత్తరగాలియందున్న రోగము వుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధియందు కూడా కాండ్రించినను నోట శ్లేష్మము వెడలకుండును.

(3) గొంతు పడిపోవుటకు చికిత్స.

ఇంగువ, ఆవాలు, కుంకుమపువ్వు యీవస్తువులు సమానముగా తీసికొని తేనెలో వేసివండి శేవించిన వ్యాధి హరించును. మరియు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు యీఔషధమును కుంకుడుగింజ ప్రమాణముగా భుజించవలెను. మరియు ఆవాలు ఎల్లప్పుడు నోటిలో యుంచు

కొనవలెను. అనగా వేయించిన ఆవాలు, మిరియాలు, బాలింతబోలు, మిఆయెనయిలా, గండపేరోజా, యీ మొదలగునవి మెత్తగా నూరి తేనెతో మాత్రలుచేసికొని నిత్యము నోటిలో నుంచవలెను.

(4) గొంతుపడిపోవు లక్షణములు.

దుష్టప్రకృతి ఈరోగమునకు కారణమై వూపిరితిత్తుల తల ముఖమునందు పుత్పన్నమై వానిని నీరసపరచును. యీనీరసము యీప్రమాణము వరకు చేరకుండును. అనగా కంపము కలిగించునంతవరకు ప్రవేశించజాలదు. మాట వణుకుచుండును. లేదా మాట బొత్తిగా నిలిచిపోవును. కింతు కొంత శబ్దము అణగిపోవును. కొంతశబ్దము అనగకుండునటుల వచ్చుచుండును. అట్టి స్థితియందు వూపిరితిత్తుల ముఖము, వూపిరితిత్తుల తలయందు గాలి నిలిచిపోవుచుండిన దానితోకూడా శబ్దము వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇందువలననే నిది కఠినముగానుండు ఆకారము కల్గియున్నదని గ్రహించవలెను. ఎటులననగా మాటలాడు సమయమునందు ముందు గాలి ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలుచున్నది. ఆగాలి వూపిరితిత్తుల ముఖమునందు నిలిచిపోవుచున్నది. యీస్థలమునుండి రెండవతూరి వెడలి వూపిరి తిత్తుల తలలో నిలుచుచున్నది. ఇట్టితరి తనస్తానమునుండి వూపిరి తిత్తులు కదులుటయె శబ్దమేర్పడుచున్నది. మరియు, అంగిలి నాలుక గొంతు దంతములు కొండనాలుక మొదలగువాని శక్తివలన అక్షర మేర్పడుచున్నది గాన ఇట్టి సమయమునందు వూపిరి తిత్తుల తల నచ్చుపడినచో అనగా స్వల్పముగా బిగుతప్పి స్వల్పముగను విశేషబిగు తగ్గి నచ్చుపడినచో శబ్దమునందు మిక్కిలి హాని ప్రాప్తించును శబ్దము బొత్తిగా నష్టమొందును దీనిలక్షణములు అనగా వూపిరితిత్తులతలనుండు ప్రాణము బరువుగానుండినటుల రోగికి తోచుచుండును. మరియు, నొప్పి కఠిగా నుండినటుల తోచుచుండును.

(4) కంఠము పడిపోవుటకు చికిత్స

చిన్నసోపు, సోపు, సొసన్ వేరు మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కాచి అందులో తేనె చేర్చి పుక్కిలించవలెను. మరియు, అజామోదము, పందిరిదోసఆకు, కామంచాకు చిన్నసోపు, గౌజుబాన్, ఉన్నాబ్ ఈ మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కాచి వడియబోసి బనప్‌షాపాకబత్తు కలిపి కొద్ది కొద్దిగా పానము చేయవలెను. యీ రోగమునందు యీ ఔషధము లాభదాయకమగును. మరియు, సోపు తేనెలో వేసి నూరి ముద్ద జేసి కలోంజి (తమలపాకువేరు) తేనెలో కలిపి యివ్వవలెను అజామోదము, సోపు, నల్లసొసన్ గింజలు, యష్టిమధుకము కషాయము యీ మొదలగునవి ఆపి, ఆపి, పానముచేయవలెను. అథవా మెంతులు వాలుబ్బెసనోపరు (లిలుగోజా) అతిమధురము, మిరియాలు, బాలింత బోలు ఈ వస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి తేనెతో యివ్వవలెను. మరియు, అంజీరకషాయమును కేవలము ఆగి ఆగి పానముచేసినచో ఈ రోగమునందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును

(5) కంఠము పడిపోవుటకు కారణములు

శుష్కదుష్టప్రకృతి వలన కలుగును. మరియు, నిదీ ప్రాపిక తిత్తులతల యందున్ను, ముఖమునందున్ను శుష్కత్వము ఉత్పన్నమగును మరియు, స్నిగ్ధముగల దెమ్మ కంఠమార్గము స్థిరముగానుంచుచున్నది. నిది శబ్దమును స్థిరముగానుంచుచున్నది తత్పూర్వము పైలక్షణములలో గొంతుపడిపోవడము తప్ప అంమభారము కలుగకుండును. అనగా మార్గము సవ్యముగానుండుట వలన శబ్దము సవ్యముగా యుండునుగాని క్రింద తీక్ష్ణముగానుండును కంఠమునందు బరువు నొప్పితోచుచుండును ఈనొప్పి కంఠఅవయవములు చిట్లుటవలన కలుగుచున్నది. యెటులననిన శుష్కత్వము అవయవములను చిట్లగొట్టును అనగా అంగముల భాగములను చిగించివేయును ఈ రోగము విశేషముగా ఘోగ దుమ్ము ప్రవేశించుట వలన కలుగుచున్నది.

(5) కంఠము పడిపోవుటకు చికిత్స

బనఫ్షా తైలము, ఇసప్గోలుగింజల గుజ్జు, చక్కెరకలిపి, కొద్ది కొద్దిగా పానముచేయవలెను. మరియు, పెద్దకోడిమాంసము. షేరు వాయిప్పించవలెను.

(6) గొంతు పడిపోవు లక్షణములు.

గట్టిగా తుమ్ముట మిక్కిలి అరచుట మొదలగు కారణముల వలన గొంతు పడిపోవును ఎందుకనగా విస్తారముగా కేకలువేయుటవలన ఊపిరితిత్తులతల ముఖములయందు గరిసంభవించును ఈ కారణమువలన దానిని బాగుచేయునట్టి చెమ్మ అస్థానమునందు నష్టమగుచున్నది. ఒకా నొకప్పుడు ఉష్ణము కలిగించునట్టి తీక్ష్ణరోగములు చేయుటవలన మలము కంఠమునందు చేరును. మరియు, వాపు నొప్పి మొదలగునవి కలిగించినచో ఈ మొదలగునవి దేనికది శబ్దమును అణచివేయును.

(6) హీనశబ్దచికిత్స

గోరువెచ్చని నీళ్ళతో స్నానముచేయవలెను కోడిగుడ్డుసొన సోపు బాదంగంజి మొదలగునవి కొద్ది కొద్దిగా పానముచేయవలెను. పాలు, నిశస్తా, బాదంనూనెతో చేయుబడిన గంజ యివ్వవలెను. అథవా దోసవిత్తులు, బాదంపప్పు, ఖతమివిత్తులు, కతిరా, బేదానాలు ఈమొద లగునవి మెత్తగానూరి ఇసప్గోలుగింజలగుజ్జు (నీళ్లలో ఇసప్గోలుగింజ లునానవేసి చేతితో పిసికి అందుండి వచ్చుజిగురు) లోకలి రసాయన మువలెచేసి కొద్ది కొద్దిగా పుచ్చుకొనవలెను. మరియు, సముగెఅరబి (తుమ్మజిగురు) నిశస్త కతిరా (బాదంజిగురు) తెల్లగసగసాలు, సొరవిత్తు లపప్పు బనప్షా యీ మొదలగునవి మెత్తగానూరి ఇసప్గోలుగింజల గుజ్జులోకలిపి పెద్ద పెద్ద మాత్రిలుచేసికొని గాని లేక రసాయనమువలె చేసిగాని మెల్లప్పుడు నోటిలో నుంచుకొనవలెను యీ మాత్రిలు వుప యోగించుటవలన అంగమునందు నుస్తి చెమ్మ మృదుత్వాన్ని పరిశుభ్ర

తను కలిగించును దీనివలన గరి హరించి పోవును. మరియు, ఈ మలము వలన శబ్దమునందు నీర్సశ్వము సుస్తికలిగించిన నది తగ్గిపోవును. మరియు, యీ రోగమువలన వాపు వుత్పన్నమైనచో శిరావేదనముచేసి ప్రకృతిని మృధుపరుచవలెను దీనివలన ఆ స్తళమునందు మలము తొలగి పోయి ఒకవైపునకు ఆరూఢమగును ఇటుల ఒకవైపునకు చేరును అత్రియ అనగా నానరొట్టె దంచి నీళ్ళలోవేసి కాచినది దీనిని శీమదేశ పువారు రిస్తాఅందురు. మనదేశమునందు పిండికిపేరు. మరియు, గోధుములతో చేయబడిన సత్తునకు పేరు. ఒక వైద్యుడు కోష అను పుస్తకములో ఇటుల వ్రాసియున్నాడు అత్రియాఒకవస్తువు దీనిని హిందూస్తానమునందు సేమయా అందురు నిది యవలతో తయారు చేయబడిన రొట్టె నీళ్ళు అందురు.

మూడవ భేదము వణుకు శబ్దముయొక్క లక్షణములు

ఈ వ్యాధి రెండువిధములుగానుండును (1) కంపరముతో సదృశముగా నుండును (2) అదురు యొక్క సదృశముగా నుండును.

వణుకు (కంపము) మాత్రము సర్వదా ఒకేవిధముగా యుండును అంగము అదరుట యెప్పుడైనను కలుగుచుండును ఒక్కొకప్పుడు అదురు లేకనే యుండును.

వణుకుశబ్దమునకు చికిత్స.

మలమును వెడలించుటకై మాజూన్లవుగాజియా లేక ఆకాశవల్లి కషాయమునందు కలిపి యివ్వవలెను. విరోచన ఔషధములుకూడా యిప్పించవలెను. తరువాత యారజ్పైకరా మరియు కొండద్రాక్ష కషాయముతో పుక్కిలించుట మంచిమంచి భోజనపదార్థములు యిప్పించుట అనగా కలియా దానిమ్మగింజలు తరువాతిమడ్డి సవ్వనీటి చేపలు మరియు యేభోజనపదార్థములయందు ఆవాలుచేర్చియున్నవో ఆపదార్థములు యివ్వవలెను, సాధ్యమైనంతవరకు మాటలాడుట అరచు

ట నవ్వుట, క్రోధము, పరుగిడుట, దుముకుట, విశేషముగా నడుచుట విశేషముగా చేతులు కాళ్ళు కదలించుట మొదలగుపనులు మానివేయవలెను. ఈవిధమగు రోగికి వెల్లికిల పరుండబెట్టి వాని రొమ్ముపై యేదైన బరువుగలవస్తువును రోగిశక్త్యానుసారముగా యుంచుట వుచితమగును. ఇది అనగా యీరోగి రొమ్ముపైన పెట్టునట్టివస్తువు ఒకబల్లవలె నుండును. ఇది సీసముతోగాని లేక యితరములగు బరువువస్తువులతో చేయబడును. దానిని రోగి రొమ్ముపై నునిచి మాటలాడించవలెను. ఒకరోజునకు అనేకపర్యాయములు చేయుట యోగ్యమగును. వణుకుచు మాటవచ్చుటకు కారణము వూపిరితిత్తులముఖముయొక్క అవయవములయందు కలుగుచున్నది ఇది వూపిరితిత్తులముఖమునందు నిర్మించబడియున్నది. మరియు సరాహె అను వైద్యగ్రంథమును రచించిన గ్రంథకర్త వాక్యానుసారముగా యీరోగము రెండువిధములుగా నుండును, (1) వణుకుట. (2) అదురుట, మరియు శల్యమునందు అదురు కలుగనేరదు. మాంసము చర్మము పొరలు మొదలగు బిగించగల అవయవములయందు మాత్రము అదురు తటస్థించును. మరియు అంగము అదురు చిక్కని మలదోషమువలన వుత్పన్నమగును. ఎటులనగిన కఫము వలన కంఠముయొక్క అవయవములు వూపిరితిత్తులముఖమునందు వుత్పన్నమగును. వణుకు అనగా ఉల్లాసశక్తి వూపిరితిత్తుల తలను కదలించుట శబ్దమును కదలించుటకు కోరుచున్నది. మరియు చిక్కని మలము స్రవించునట్టి కారణమువలన విశ్రమ నెతుకుచుండును. మరియు క్రింది వైపుకు స్రవించుచుండిన యీస్థలముయొక్క విరుద్ధగతివలన శబ్దమునందు వణుకు సంప్రాప్తించును,

నాల్గవ భేదము అంధకార యుక్తశబ్ద లక్షణములు.

ఈశబ్దము అంగములు ఎండుట కనుపడుటవలన శబ్దము వెడలుచున్నది. దీని కారణమేమనగా చిక్కని కఠినదమ్ము ఊపిరితిత్తులలయందున్ను దాని ముఖమునందున్ను ప్రవేశించును.

అంధకారయుక్త శబ్ద చికిత్స.

శరీర పరిశ్రమచేయుట శ్వాసము బంధించుట యీవ్యాధియందు వుచితమగును. మరియు కస్తీపట్టుట, గరిగల బట్టతో రొమ్ము మర్ధించుట రుద్దుట స్నానముచేయుటలో చెమట తీయుట మర్క్తుపా (దోషమును వ్యాపింపజేయు ఔషధము) ముంజాజా (ఈఔషధము దోషమును సమానపరచి తీసివేయుటకు యోగ్యముగా నుండును.) భుజించుట మరియు పాతసారాయి పానముచేయుట లాభదాయకములు.

నోటినుండి మంధముగా శబ్దము వెడలు లక్షణము.

ఈరోగకారణము నిదురపట్టకుండుట, అలుపు, అనేక విధముల విరోచనములు మైథునమధికతవలన కలుగుచున్నది. మరియు చలిగాలికూడా కంఠనాళమును చిన్నదిగా చేయుచున్నది. మరియు బాలురు, స్త్రీలును, నపుంసకులు మొదలగువారి శబ్దమువలె చిన్నశబ్దము వెడలుచుండును.

మంధశబ్ద చికిత్స.

అతి శీతోష్ణముగు నీళ్ళతో స్నానము, దోషములను వ్యాపింపజేయునట్టి వస్తువులు మృధుత్వమును కలిగించునట్టియు, వేగరము పచనమగునట్టి వస్తువులును సేవించవలెను. అనగా కోడిగ్రుడ్డుసొన, మాంసరసము, పూరెడుపిట్ట మాంసము మొదలగునవి భుజించవలెను. మరియు యీవ్యాధికి చల్లని దుష్టప్రకృతి కారణమగుచున్నది. శబ్దము పడిపోవు

టతో వర్ణించియున్నాను ఆవస్తువులు ఇందుపయోగించవలెను. సామాన్యముగా ఆలోచించవలెను. ఎండించిన మాంసమును నమలుటవలన అదురు శబ్దము, హీనస్వరములకు శుభ్రపరచును. మరియు శబ్దమును శుభ్రతగావించునట్టి వస్తువులు అనగా పెద్దవేప, దాక్షపండ్లు, అవిసి గింజలు, చుఆరా, చగోజా, తియ్యని అంజూరపండ్లు, బాదంపప్పు, చేదుబాదంపప్పు, లవంగములు, తేనె, నీళ్ళలో కలిపినది తుమ్మజిగురు, విహాసోడాగింజలు, దాక్ష, బాదంనూనెతో తడిపినది యీ మొదలగు పదార్థములు హీనస్వరమును బాగుచేయుటకు లాభదాయకములని తెలిసికొనవలెను. శబ్దహీనమగుటకు లాభదాయకమగును. ఉష్ణభోజనములు అనగా కారము, ఇంగువ, కామంచాకు, బాలింతబోలు, సాంబ్రాణి ఆకెకులబతం, (ఒకజిగురు) రాతినజ్, (ఒకజిగురు) లుబతి అనగా జిగురుగానుండు ఒకఔషధము. అడవినీరుల్లితో చేయబడిన శిరకా, మరియు చల్లని ఓషధులు సొరవిత్తులు, దోసవిత్తులు, బార్తంగ్ మరియు ఇటువంటి స్వభావికములగు ఇతరవస్తువులు ఉపయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహేబ్ పుత్ర „వైద్యభూషణ” బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన „తిబ్బెఅక్బర్‌షాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు కంఠరోగములు సర్వము సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

పదియవ అధ్యాయము.

శ్వాసరోగలక్షణములు

ఫుప్ఫుసములూ-రోగ్యారోగలక్షణములు.

ఫుప్ఫుసములు అనగా ఊపిరితిత్తులు. వీనిని అరబ్బిభాషయందు రిహా అనియు, హిందీలో ఫేఫడే అనియు, ఇంగ్లీషులో లంగ్సు అని వచించుచున్నారు ఇవి మృధువగు మాంసముతో నిర్మించబడినవి. ఫుప్ఫుసముల తల, ముఖము, మెత్తని శల్యములతో నిర్మించబడినది. మరియు శిరియాన్వరీది (ఇది నరము. దీనిద్వారా ఊపిరితిత్తులనుండి హృదయ కమలములోనికి గాలి ప్రవేశించుచున్నది యిదినరము) టహానియా బరీదుసిగియాని (ఈనరము గుండె అనగా యకృత్ నుండి వెడలినది.) టానియా (నరములు) పొరతో కలిసి యేర్పడినవి ఈ పొర ఊపిరితిత్తులముఖముతో బిగించబడియున్నది. మరియు, ఊపిరితిత్తులు తొమ్మిది భాగములైనవి (1) కుడిభాగము (2) ఎడమభాగము కుడివైపు మూడు శాఖలుగా విభజించబడినది ఎడమవైపు రెండుభాగములు గలవు ఊపిరితిత్తియొక్క అంగము తిమ్మిరిగానుండును గాని దీని పొర యందు స్వల్పముగా జ్ఞానశక్తి గలదు యిది దేనికది హృదయముయొక్క సమీపమునందు చేరియున్నది దీనివలన కలుగు లాభమేమనగా గాలిని లోనికి పీల్చునట్టి శక్తికలదు. మరియు, హృదయముయొక్క ప్రకృతానుసారముగా నేర్పర్చబడి శిరియాన్ బరిది అను నరముద్వారా హృత్కమలము ఊపిరితిత్తుల మధ్యమునందుంచబడియె దీనిద్వార గాలిని హృదయమునందు చేర్చుచున్నది. మరియు, హృదయము ఆగాలితో పరిశుభ్రత నొందుచున్నది ఇటులనే ఆవిరిగల గాలిని దూరపరచుట

వలన బైటికి వెడలుచుండుసు ఇందువలన దానిని జీవసాధనమందురు రొమ్ము భాగమునందుండుపొర రెండు భాగములు. యెటులననిన ఏదైన వుపద్రవము ఒకభాగమునందు కలిగిన యెడల రెండవభాగము ఆరోగ్యముగా నుండును. మరియూ, శ్వాసవచ్చుటలో శబ్దహీనముగా యుండదు. నిది జీవించుటకు కారణభూతముగా నున్నది. ఈ రెండుభాగములలోను పొర అడ్డముగానున్నది. మరియు, రెండుభాగముల మధ్యమునందు ఏమియు మార్గము లేకుండును ఎటులననగా ఈపొరయందు కూడా వేరు శ్వాసనాళము వూపిరితిత్తి రెండవ అంగము వెడల్పుగా యుండునది ఈపొరలవలన ఒకటి కొకటి సంబంధము కలిగియుండును. మరియు, రొమ్ముయొక్క పొర వర్ణ్యసహితముగా వక్షోవాపునందు వర్ణించబడును. మరియు ఈ అధ్యాయము నందు అనేకప్రకరణములుగలవు.

శ్వాసదశను గ్రహించు లక్షణములు

శ్వాసపీల్చునట్టి అంగము శ్వాసనాళము ఫుప్ఫుసము యొక్క ముఖము పొర రొమ్ము యీ అవయవముల అంగములలోయున్నవని గ్రహించవలెను మరియూ, శ్వాసగతి నాడివలెనుండును గాని నాడిగతి కేవలము స్వభావికము గలది. మరియు, శ్వాసగతి కూడా స్వభావికము గలది గాని మనుష్యులకు స్వాధీనములోనే యున్నది అనగా ఆలశ్యముగా గాని వేగముగాగాని శ్వాసను పీల్చగలుగుదు గాని నాడియందు మాత్రము అట్టి అధికారము యుండనేరదు గాన గ్రహించవలెను. శ్వాస, నాడి వీటిరెంటియొక్క లాభముఒకటిగానేయున్నది. శ్వాస, నిజదశనుండి మారిపోవుటకు తాత్పర్యమేమనగా ఫుప్ఫుసములు వూపిరితిత్తి యందుగాని రొమ్మునందుగాని వుపద్రవము తటస్థించినప్పుడు శ్వాస మారిపోవునని తెలిసికొనవలెను. మరియూ, యీ రెండు అంగముల వుపద్రవము రెండువిధములుగానుండును లేదావూపిరి తిత్తులు మొదలగు వాని ముఖమునందు గాని ఇతర అంగముయొక్క సంయోగమువలన గాని కలుగుచున్నది. అందువలన వూపిరి తిత్తులు రొమ్మునందు విపత్తు కలిగించును ఇది నాలుగు విధములుగానుండును.

ఫుప్ఫుసములు (ఊపిరితిత్తులు) హృదయములయొక్క అవయవములను చూపునట్టి చిత్రపటము.

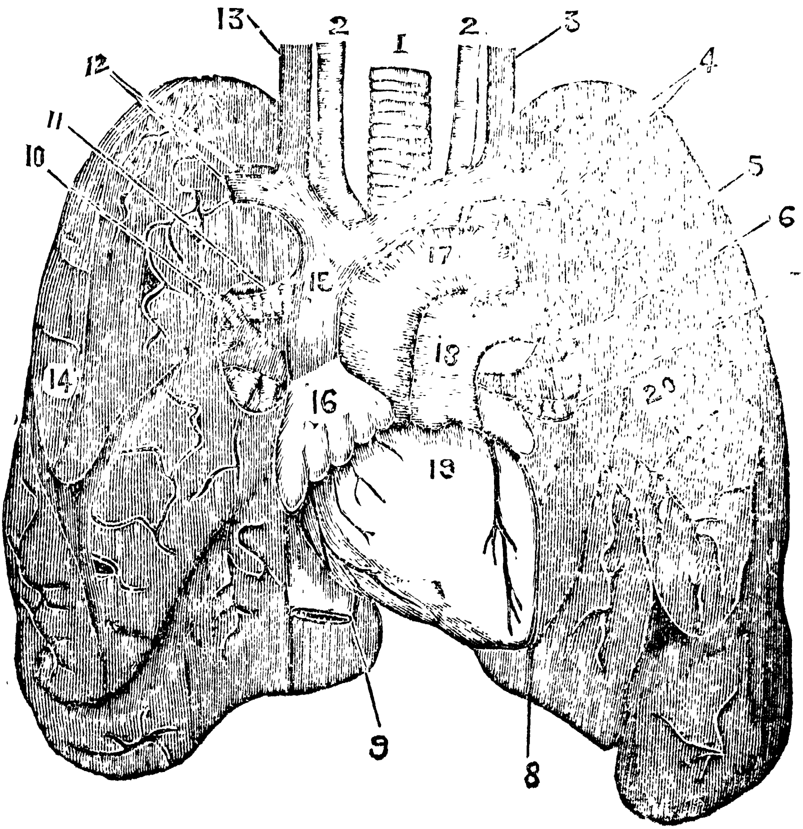

(1) కంఠనాళము 2_2 గళధమని 3 ఎడమకంఠశిర 4_12 అధోజత్రుధమని 5_11 వాయునాళము 6_10 ఫుప్ఫుసము శిర 7 ఎడమ కర్ణిక, 8 ఎడమ జఠరిక, 9 అధోబృహస్త్రిర, 13 కుడికంఠశిర, 14 కుడి ఫుప్ఫుసము 15 ఊర్ధ్వబృహస్త్రిర, 16 కుడికర్ణిక. 17 బృహద్ధమని, 18 ఫుప్ఫుసధమని 19 కుడిజఠరిక 20 ఎడమఫుప్ఫుసము

(1) దోషయుక్త దుష్టప్రకృతిగాని లేక సాధారణ దుష్టప్రకృతి వలనగాని,

(2) వాపువలన

(3) బంధనము వసటవలన

(4) తఫ్ఫరుక్ ఇత్తిసాల్ (తొలగిపోవుట లేక తెగిపోవుట లేక విరిగిపోవుట లేక వ్రణము కలుగుట)

సాధారణ దుష్టప్రకృతి రొమ్ము ప్రకృతి ఫ్రాపిరితిత్తుల ప్రకృతి ప్రమాణముకంటె విశేషవృష్ణమగును, గాని ప్రయోజనముయొక్క అవసరమువలన మిక్కిలిచల్లని శమ్మత్లీమూగాని చెమ్మకలుగుట వలనగాని మరియుమలముగల చల్లనిదోషముగాని వృష్ణదోషముగాని అందు ఖనీభవించి వాపుయొక్క ప్రకృతికూడా వేడిగాగాని శీతముగాగాని మారుచుండును. మరియుబంధనముయొక్క అర్థము ఫ్రాపిరితిత్తులు చిన్నవిగానుండును. మరియు ఫుప్ఫుసములు రొమ్ము బంధనముయొక్క కారణమగుచుండును అనగా యేదైననొకదోషము ఫుప్ఫుసములయొక్క ముఖము రొమ్ముయొక్క విశాల ఛిద్రములందు ఖనీభవించును. మరియు దోషము కఫముగాని చీముగాని లేక రక్తమువలనగాని తఫర్రుకు ఇత్తిసాల్ (తొలగిపోవుట చినుగుట విరుగుట) యిద్విధముగా యేర్పడును. మరియొక అర్థమేమనగా రొమ్మునందుగాని ఫుప్ఫుసములయందుగాని వ్రణము వుత్పన్నమగును. లేక యేదైననరము తెగిపోవును. లేక యేదోనొక భాగము చినిగిపోవును. పైటివైపునుండి బలముగల దెబ్బతగిలినను లేక యేదైన విపత్తు ముఖమునందుగాని రొమ్మునందుగాని మరియు ఫ్రాపిరితిత్తులయందుగాని కలిగినమొదల దగ్గుకలుగనిదే బాధ సంభవించును. మలము యేదోషముతో కూడియుండునో ఆదోషానుకూలముగా వ్యాధి సంభవించును.

మరియు వువద్రివము రెండవ అంగముయొక్క సంయోగము వలన రొమ్ము ఫ్రాపిరితిత్తులయందు వుత్పన్నమైనమొదల గాని లేక వా

దడుయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. లేక చెడుపులముయొ క్క సంయోగమువలన గాని పాలక్కపులముయొక్క సంయోగము వలనగాని యితరభోజన సంయోగిక అంగములయొక్క సంబంధము వలన అనగా అమాశయము యకృత్ (లివర్), గర్భాశయములయం దు మలము నిండిపోవుటవలన గాని లేక అజీర్ణముయొక్క సంయోగ మువలనగాని లేక యావత్తు శరీరముయొక్క సంయోగమువలన కలు గుచున్నది.

మెదడుయొక్క సంయోగమువలన కలిగినచో సక్తా (సన్న్యాస ము) మృగి (అపస్మారము) వ్యాధులకు సద్రుశముగానుండును.

చెడుమలమువలన విపత్తుకలిగినచో పీకు బిగింపు నచ్చు మొద లగునవి కలుగుచున్నవి.

మరియు హృదయముయొక్క సంయోగమువలన విపత్తు వుత్ప న్నమైనయెడల హృదయమునందు యేవిధమైన దుష్టప్రకృతి వుత్పన్న మైనచో యిూశ్వము యితరబెటి అంగముల సంయోగమువలన వుత్ప న్నమైనను యిదియు దుష్టప్రకృతి వావు మరియుతమద్రుక్ఇత్తిసాల్‌యొ క్క కారణమువలన వుత్పన్నముగుచున్నది.

మరియు విపత్తు సర్వశరీరసంయోగమువలన కలిగినచో జ్వరదశ యందు కలిగించుచున్నది.

మరియు ఒకప్పుడు రొమ్ముయొక్క అవయవములు నీర్సమొం దుటవలన శ్వాసయందు భేదమేర్పడుచున్నది. ఈరోగము సాధారణము గా దీర్ఘకాలమువరకు వ్యాధివలన పీడింపబడి ఆరోగ్యము నొందిన వారికి బలము క్షీణించుటవలన కలుగుచున్నది.

(గమనించదగిన అంశము) గ్రహించవలసిన అంశమేమనగా శ్వాసపీల్చుట రెండువిధములు (1) స్వభావికము సామాన్యత మరియు దీనియందు యేమి అపరాధము దుర్వ్యసనము కలుగజాలదు. అనగా

నిదుర స్వప్రిహాలేకపోవుట యందు శ్వాసపీల్చుట మరియునిది పొరయొక్కగతివలన పూర్తియగుచున్నది.

(2) స్వేచ్ఛగా శ్వాస పీల్చబడినచో రొమ్ముయొక్క అవయవములు గొంతునుండి శ్వాస పీల్చుటవలన సహాయముచేయును. ఎటులనగా పెద్దగను చిన్నగను శీఘ్రముగను నీర్సముగను పొడవుగను దీర్ఘముగను విరుద్ధముగను మొదలగుఅంశములు శ్వాసయందు కలుగుచుండును. శ్వాసపీల్చుటకుమాత్రము యిచ్చుట దశకలదు. అది వర్ణించబడియె గాన శ్వాస పీల్చునట్టిదశ యేవిధముగా నున్నది. అనగా దీని రూపము చెప్పెదను. అనగా బైటిగాలి కంఠనాళమునందు ప్రవేశించినచో వూపిరితిత్తులు తమప్రమాణముకంటె పెద్దవగుచున్నవి. దీనివలన గాలి అందు ప్రవేశించును. మరియు రొమ్ము పుప్పుసములకు సహాయము చేయుచున్నది. అనగా శ్వాస పీల్చునమయమునందు విశాలమగుచున్నది. ఇందువలన వూపిరితిత్తులుండు స్థానము కొద్దిదగును. మరియు శ్వాస పీల్చునట్టి సంపూర్ణవని వూపిరితిత్తులద్వారా యున్నది రొమ్ముయొక్క అవయవములు వాటికి సహాయము చేయుచున్నవి. శ్వాసముపీల్చునట్టిగతి లో వైపునందు పొరవలన ఆరంభమగుచున్నది మరియు పీకెవలన బైటిగాలి పీల్చబడినచో వూపిరితిత్తులు అంగము తమప్రమాణముకంటె చిన్నదగుచుండును. ఎటులనగా వూపిరితిత్తుల రంధ్రములుగలిగి గుల్లగానుండును. గాన గాలి అందు నిండినయెడల వెడల్పుగానుండును. అట్టితరి గాలి బైటికి వెడలిపోయినయెడల చిన్నదగును.

అప్రాకృతిక శ్వాస లక్షణములు.

ఇది అనేకవిధములుగానుండును, ప్రథమమున పెద్దగానుండును. మరియు నిది రొమ్ము వూపిరితిత్తులు విశేషముగా పెద్దవగును. దీనివలన గాలి నమానముగా విశేషముగా పీల్చును. యిటుల పీల్చుటకు మూడు కారణములుగలవు.

(1) సంపూర్ణమగుశక్తియగును.

(2) సంయోగిక అంగము పరస్పరముగా నుండును.

(3) అవశ్యకము విశేషముగానుండుట, ఇట్టిసమయమునందు ఆవిరి వెడలుటకు అవశ్యము విశేషముగానున్నచో వికసించునట్టి శక్తి దుర్బలమొందుచున్నది. మూయబడునట్టి గతి మిక్కిలి బలముగలదగును. అట్టితరి గాలి పీల్చుటకు అవశ్యము విశేషముగానుండిన విప్పునట్టిగతి బలముగలదై మూయునట్టిగతి దుర్బలము నొందుచున్నది. హాకింజాలినూస్ గారు తశీరీహ కబీరు అను వైద్యగ్రంథమునందు చెప్పినదేమనగా యెంతవరకు జీవి నిరోగిగా నుండునో శ్వాస పీల్చుటలో రొమ్ము క్రింది భాగమును కదలించుచున్నది. మరియు, కొన్ని సమయములయందు కఠినగతి కలిగించును అనగా జ్వరము వచ్చిన యెడల వాటిఅవయవములను కదలించుచుండును. ప్రక్కలయందున్న అప్పట్లో దీనివలన మిక్కిలి అవశ్యము కలిగిన రొమ్ము పై భాగమును కదలించుచున్నది.

(2) చిన్నగా శ్వాసపీల్చుట దీనికారణములు పైదానికి విరుద్ధముగా నుండును. ఒక్కొకప్పుడు యేదైన కష్టము పిత్తకారణమువలన శ్వాసవాహిని పూర్తిగతి చేయజాలకుండిన కారణమువలన శ్వాస చిన్నదిగా వెడలును ఈ విషయమునందు శక్తి అవశ్యకమువలన గాని నొప్పి యొక్క కారణమువలనగాని తిరిగి వక్రియ చేయుచున్నది. అనగా పెద్ద శ్వాస పీల్చబడుచున్నది. ఒక్కొకప్పుడు శ్వాసయందు పట్టుకలుగుచున్నది. ఈ పట్టు తప్ప దుర్భావముకూడా కలిగిన యెడల ప్రకృతి యొక్క పూర్ణము నష్టమొందినదని గ్రహించవలెను. శ్వాసనిమ్మళముగా పీల్చబడి వెంట వెంట వచ్చుచుండిన పీల్చునట్టి అంగములయందు ఏదో పీడకలదని గ్రహించవలెను.

(3) దీనిని కఠినము అందురు ఇది విశేషకఠినముగా నుండును. మరియు, హృదయమునందుగల శక్తి నష్టమొందును. దీనివలన ఆత్మ

యొక్క గాలి విశేషముగా బైటికి వెడలును. శుభ్రిమగు గాలిని విశేషముగా లోపలకు పీల్చుకొనును. ఈ కారణమువలన మిక్కిలి కఠినమువలన శ్వాస వెడలుచుండును. ఇట్టి శ్వాస వెడలుటకు లక్షణములు అనగా అవశ్యము విశేషముగా నుండును. మరియు, శక్తి తన నిజదశయందుండి సంయోగిక అంగములయందు ఇతర విపత్తి లేకుండును.

(4) దీనిని ఊర్ధ్వశ్వాస అందురు ఇది రొమ్ము క్రింద మొదలగునవి గతిని కలిగించును. దానితో కూడా పొర మొదలగు క్రింది అవయవములు కదలకుండును. దీనికారణము మిక్కిలి అవశ్యకముగా నుండును. ఈరోగము ప్లేగు జ్వరమునందు విశేషముగా ఉత్పన్నమగును. మరియు. దీర్ఘముగా వెడలుట అనగా హృదయము వికశించినప్పుడు విశేషముగా నుండును. దీనివలన బైటి గాలిని అధికముగా లాగగలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు శ్వాస వెడలుటకు కష్టముగాని ఏదైన నొప్పి కారణమువలన శ్వాస వాహిని అంగము గాలిని లాగుటకు కష్టము లేకుండుడిన యీ కారణము వలన శ్వాసదీర్ఘముగా వెడలనారంభించును. దీనివలన సమయమునందు పెద్దదగుటకు బైటిపల్లని గాలి ఎంత అవశ్యముండునో అంతవరకు పీల్చగలుగును.

(6) శ్వాస స్వల్పముగా పీల్చుట అనగా కొన్ని సమయములందు శ్వాస కొద్దిగా మూడు మూడు వెడల నారంభించిన యెడల శ్వాసవాహిని అంగమునందు విపత్తి సంభవించినదని గ్రహించవలెను. మరియు, నిది విరుద్ధమైనచో ప్రకృతి సంబంధియగు ప్రాణము నష్టపొందిన దని గ్రహించవలెను.

(7) శీఘ్రముగా శ్వాసవచ్చుట అనగా హృదయము వికశించినప్పుడు మూయునప్పుడు చిన్నదగును అనగా యిందు అటుల కలుగకుండును. అనగా గాలిపీల్చుటయందు లోపలివైపు యేవిధమైన విపత్తు కలిగినను దాని కారణము అనగా ప్రకృతి శీఘ్రము చేయుచున్నది దీని

వలన ఆవిరిగాలిని తిరిగి విస్తారముగా బైటికి విడిచిపెట్టును. మరియు విశేషగాలిని తిరిగి విస్తారముగా వేగముగా లోనికి పీల్చబడును.
ఒకొక్కప్పుడు యేదైన చింతగాని లేక విపత్తియొక్క కారణమువలన శ్వాసవాహిని అంగములందు గాని దుర్బలమయొక్క కారణమువలన శక్తియందు కలిగినచో పెద్దదగుటవలన శ్వాస శీఘ్రముగా వెడలుచుండును. అనగా వేగముగా వెడలుచుండునని భావము. ఇట్టిసమయమునందు శీఘ్రముగా నడచునట్టి శ్వాసను మనము హృదయము విసర్జించునప్పుడు దీని గతి విశేషబలముగల దగుచున్న మొదల శుభ్రమైన గాలి పీల్చుటకు మిక్కిలి అవశ్యము కలుగుచున్నది మరియు, యీ సమయమునందు హృదయము మూసికొను గతి విశేషబలముగల దగుచున్నచో అట్టి సమయమునందు ఆవిరిగల గాలి వదలి వేయుటకు విశేష ఆవశ్యము కలిగియుండును.

(7) నీరసమువలన శ్వాసను పీల్చుట దీని కారణము పైదానికి విరుద్ధముగా నుండును. ఒకప్పుడు నొప్పియొక్క కారణమువలన శ్వాస ఆలశ్యముగా వెడలుచుండును.

(8) శ్వాస వెంటవెంట వచ్చుట అనగా శ్వాస వెడలి తిరిగి శ్వాస వెడలుటకు మధ్యమందుండు కాలము తక్కువగా నుండును. దీని కారణము అవశ్యకము విశేషమగును. అనగా శ్వాస పెద్దదిగా మరియు శీఘ్రముగా అగుటవలన అవశ్యము లేకుండినచో యీకారణము వలన శరీరముయొక్క గతిని పలుమారు కలిగించును, మరియు తక్కువగా పలుమారు శ్వాస వచ్చుటయందు కారణమగుచున్నది. అనగా యేదైన విపత్తువలన శ్వాస పెద్దదగుటవలన ఆపియుంచినచో యిట్టికారణమువలన శరీరము శ్వాసను పలుమారు పీల్చుటకు ఆరూఢమగును. మరియు హాకీంబుఖరాత్ గారు వచించినదేమనగా శ్వాస పలుమారు వచ్చుటవలన ఫూపిరితిత్తులు మెండిపోవును. మరియు శ్వాసవచ్చునట్టి అంగములయందు ఆలశ్యము సంభవించును.

(9) దీనిని చల్లని శ్వాస అందురు. శ్వాసచల్లగా నుండుటకు చిహ్నములు అనగా హృదయమునందు జలుబు ప్రవేశించి ప్రకృతియందుండు ప్రాణము నష్టమైయుండినయెడల ముఖ్యముగా అప్పటిశ్వాస చెమ్మ కలిగియుండును. యిటుల తడువబడి చెమ్మగలదైనచో నిజప్రాణము నశించునట్టి లక్షణములుగా భావించవలెను.

(10) శ్వాస విరుద్ధముగా నుండును. దీని కారణమేమనగా నాడియొక్క విరుద్ధత శ్వాసయొక్క కారణముకూడా అటులనే యుండును. అనగా కారణమెట్లుండునో అటులనే శ్వాసకూడా యుండునని భావము.

(1) ముజాహబ్ అందురు. యీవిధమగు శ్వాస అన్నివిధముల శ్వాస రోగములకంటె విరుద్ధముగా నుండును. మరియు ముజాబ్ అనగా హృదయకమలము వికశించునట్టి గతి మూసికొనుగతి ఈరెండుగతులలో పూర్తిఅగుచున్నది. అనగా పిల్లలు శ్వాస పీల్చునట్టి సమయమునందు కలుగుచున్నది. కాబట్టి వీనిని నఫ్సెవుల్ బుకా అందురు. మరియు దీని కారణము అవశ్యకము విస్తారముగా నుండును. ఇందువలన ఒకగతియందు శుభ్రమగు గాలి లోపలకు ప్రవేశించును. ఇది పూర్తికాకుండిన అందు సహాయ్యముయొక్క అవశ్యముండినను లేక ఆ అంగములయందు ఏదైన విపత్తు కలిగియుండిన యింతగాలి అవశ్యకము కలిగిన అంత వకేసారి పీల్చుజాలకుండును. దీని స్వరూపమెట్లుండుననిన యీవిషయమునందు సౌఖ్యముగా నుంచవలెను. దీనివలన యెంతగాలి అవసరముండునో అంతవరకు పీల్చగలుగును. ఇంకు విస్తారముగా యకృత్ (లివర్) ప్లీహము (స్ప్లీన్) వాపు పీకట బిగించుట మరియు తీక్ష్ణరోగములయందు కలుగుచున్నది. నిది చెడు లక్షణము.

(12) నలనవుల్మన్ఖరి అందురు. మన్ఖర్ అనగా అరబ్బిభాషలో నాసారంధ్రములు నిది ముక్కు పుటముల ప్రక్కలను కదలించును. నిది యీశ్వాసయొక్క చిహ్నము అనగా శక్తి దుర్బలమునొందుటవలన శ్వాసవచ్చునట్టి మార్గమునందు శ్వాసనిలిచిపోవునట్టి కారణ

మువలన గాని లేక యేదైన దోషకారణమువలన ఇబ్బంది కలిగినదని గ్రహించవలెను.

(13) దీనిని ముంతిన (దుర్గంధిక) అని చెప్పుదురు. ఈవ్యాధి గల రోగి నోటియందు దుర్గంధమున్నచో ఆరెంటియందు భేదము కలదు. అనగా శ్వాసయొక్క దుర్గంధము హృదయముయొక్క గతి బంధించబడునట్టి దశయందు ప్రకటనమగుచున్నది. ఈవిషయమై చిహ్నములయొక్క మధ్య దుర్గంధమగును. మరియు యీరోగి నోటియందు దుర్గంధమున్నచో సర్వదా వానినోరు చెడువాసనగానే యుండును.

(14) సఫసవుల అస్‌బజైఫా (శ్వాసకఠినముగను, కష్టముగా వెడలుట) అందురు. మరియు నిది నెటులకలుగుచున్నదనిన శ్వాస అంగములు కఠినత్వముగా గాలితో పనిచేయుట అనగా గాలిమార్గము చిన్నదిగా నున్నది. శ్వాసపీల్చునట్టి మార్గము చిన్నదగును. యిట్లు చిన్నదగు కారణమువలన కఠినముగా శ్వాస వెడలుచున్న యెడల శ్వాసఅంగము నందు కష్టము సంభవించుచున్నది. బహుద ఏదయిన నాశ చిక్కని దోషము శ్వాసమార్గమునందు వచ్చి చేరుటవలన గాని అందు ప్రవేశించుటకు ఆటంకమగును. మరియు ఒకవ్యాధు విరోచనకరములగు ఔషధములను సేవించుటవలన అథవా విశేషముగా విరోచన ఔషధములు పుచ్చుకొనినను, విరోచనము కాకపోవుటవలన దోషమునందు గతి వృద్ధియగునట్టి కారణమువలన శ్వాసవచ్చుటకు కఠినముగా నుండును. ఒక్కొక్కవ్యాధు ప్రక్కవాపునందు శిరావేదన మొనరించి రుధిరము యెంత వెడలించవలెనో అంతవరకు వెడలకుండిన దేహమునందు గతిగలిగి అల్లుకొనిన యెడల శ్వాస వచ్చుటకు కఠినముగా నుండును. మరియు ప్రకృతియొక్క శ్వాస భేదములలోనుండి మరియొక భేదము కలదు. దీనిని వైద్యులు తకల్లుసుల్ హిజాబ్ (పొర బిగిసిపోవుట) అందురు. మరియు వృష్ణశుష్క దుష్టప్రకృతి విస్తారముగా కలిగినచో యీ కారణమువలన రొమ్ము మరియు ప్రక్కలోపట భాగమునందుండు పొర

యొండిపోవును. మరియు పైపైవు బిగించుకొని పోవును. యెటులననగా పొరలు, జీవనరములు, ఏటికవి త్మషల్మ వుత్పత్తి అయినపైవు బిగిసికొనుచున్నది. మరియు యీపొరయొక్క ఉత్పత్తి పైపైవునున్నది. దీని చిన్హములు అనగా రోగికి జ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలిచియుండుట ఎల్లప్పుడు కఠినముగా నుండునటుల తోచుట, మరియు ముఖమునుండి నాలుక బైటికి రాజాలకుండుట, మరియు కండ్లు బైటికి వెడలివచ్చుట, మరియు దగ్గలేకపోవుట, బలవంతముగా దగ్గుకలిగినచో అచేతనుడగుట. మరియు, శ్వాసకంఠములో నిలిచిపోవుట మతిహీనుడగుట, స్ప్రిహాలేనిమూర్ఛానుట, ఎటులననగా మెదడు, పొర, రొమ్ముయొక్క పొరతో సంబంధము కలిగియుండును. మరియు నాడి కఠినముగా నుండును.

అప్రకృతిక శ్వాసచికిత్స

చెమ్మను కలిగించునట్టి వుపాయములను చేయవలెను. అనగా ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు యవగంజి, సేతిబీ, మరియు వుచ్చకాయనీళ్లు చేర్చి కాచి, బనప్షాషర్బతు కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు యవగంజియందు బాదంనూనెగాని, సొరగింజల తైలముగాని కలిపి చక్కెరచేర్చి పానముచేయుట అతివుత్తమముగా నుండును. మరియు పచ్చిబనప్షా, పచ్చిసొరగింజలపప్పు, ఇసబ్గోలుగింజలగుజ్జు, వుచ్చకాయనీళ్ళు, యీమొలగువానినికలిపి రొమ్ము, ప్రక్కలపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, బనప్షా, ఖత్మి, కలవపూలు, మొదలగునవి కషాయముకాచి తొట్టిలో వేసి అందులో రోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను. భుజించుటకు వుచ్చకాయ వంటినసొరకాయరసము పన్నీరు చేర్చియివ్వవలెను. మరియు, తియ్యదానిమ్మరసము బాదంనూనె కలిపి గాని ఇసబ్గోలువిత్తులగుజ్జు పన్నీరు చేర్చి గాని అర్ధాంశముగ వేయించిన కోడిగ్రుడ్డు, పాలక్ కూరరసము, నెయ్యి, పెసరపప్పుకట్టు, బాదంనూనె, చేర్చి, భోజనపానాదులయందు వుపయోగించవలెను. మరియు, అప్రకృతిక శ్వాస భేదములలోనుండి దేనికారణము వుష్ణాధిక్యము వలన సంభవించిన దా

నిష్ఠానమునందు గాలిని శుష్కత్వము, చెమ్మ కలిగించుమార్గములు చేయవలెను మరియు, దీని చికిత్సకూడా యిట్లునే చేయుట యోగ్యమగును.

(౨) వ భేదము దీనికారణము చిక్కని చెమ్మ జలుబువలనగాని లేక వలచని దోషముయినయెడల బిగించివచ్చునట్టి శ్వాసయందు చెప్పిన చికిత్సలు చేయుటుత్తమము. అనగా రోగి ప్రకృతానుసారముగా చికిత్సచేయవలెనని భావము.

మరియు చల్లని ప్రకృతి కలవానికి ఆరంభమునందు పాలతోకూడా చక్కెరచేర్చి పానము చేయించుట లాభదాయకమగును.

వాతసంబంధమగు మలదోష కారణమువలన కలిగినయెడల ఆరంభమునందు వచ్చిసోపురనములో చక్కెరచేర్చి పానముచేయవలెను.

మరియు రొమ్ముయొక్క నరములు దుర్బలము జెందుటవలన యీరోగము కలిగినచో నర్గిస్ చంబేలి తైలములను మర్ధించవలెను.

మరియు యేరోగియొక్క జీవనరములయందు మలము చేరినచో శీహా, అడపినరావ, అఫ్‌సంతీన్, (వకగడ్డిజాతి) యివి ప్రత్యేకముకభాగము చేనుబావంపవ్వు, శర్కర ప్రత్యేకము రెండుభాగములు యీవస్తువులనునూరి మాత్రలుచేసుకొని ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు నాలుగు మాత్రిలు వుచ్చుకొని తదువరి తేనెతోచేయబడిన శికంజబీన్ పుచ్చుకోవలెను.

మరియు లవుకుశ్యాబేజ ఇవి యీరోగమునందు గుణము కలిగించునని. ఈరోగకారణము పొర ముడుతబడుటవలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. శుష్కత్వమువలన పొర ముడుతబడినయెడల చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను వుపయోగించుట లాభదాయకమగును. మరియు కామిల్లుస్సనాహా అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడిన దేమనగా యీవిధమగు రోగిని ప్రతిదినము బనప్‌షామర్బతు పాలలోకలిపి కలకం

దచేర్చి పానము చేయించవలెను. ఈక్రిందచెప్పబడిన లేపనలు యీరోగమునందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

లేపనక్రమము

క్రొత్తనేతిబీరచెరడుగింజలు సహితముగా దంచి ఇసబ్గోలుగుజ్జుతోనూరి అందులో తెల్లచందనము కాహుసితులు మెత్తగానూరికలిపి లేపనము చేయవలెను.

కిరూతి చేయుక్రమము.

తెల్లమయినమును నేతిబీర తైలములోవేసి కరిగించి పెద్దదోసకాయరసము లౌకిక్రసము పెద్దపాయలరసము, సమానముగా అవశ్యకతానుసారముగాచేర్చి చక్కగాకలిపి బట్టపై లేపనముచేసి పంచుగడ్డయందు చల్లార్చివేయవలెను.

దొమ్మ (మేఘరంజని ఉబ్బసము) అనుశ్వాసరోగ లక్షణములు.

ఈరోగము హాయిగా కూర్చుండునట్టి మనుష్యునికి అకస్మాత్తుగా వెంటవెంట శ్వాస వెడలనారంభించును. అనగా పరుగిడుటవలన శ్వాసయెటులవచ్చునో అటులవచ్చునని గ్రహించవలెను. ఈరోగము యువ్వనులకు కఠినముగా నుండును. వృద్ధులకు మాత్రము మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. ఎటులననగా వృద్ధులకు యీవ్యాధికుదురుట దుర్లభము. మరియు శరాహ్ అస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త రూబూ (మేఘరంజని) మరియు జీకల్నఫ్స (శ్వాసకష్టముగా పట్టిపట్టివచ్చుట) మరియు సైహ (శ్వాసమెక్కుట హెచ్చుట) మొదగు విషయములందు భేదము చెప్పియుండలేదు. అనగా మూటిగొుక్క అర్థము వకటిగానే వర్ణించబడెను. గాని యితర వైద్యులు జీకుల్నఫ్స (శ్వాసబిగబట్టి వచ్చుట) మరియి రూబూ (ఉబ్బసము) నందు భేదభావము చూపుచున్నారు ఇటుల హకీంషేకుగారు చెప్పిచున్నారు. అనగా రూబూ శ్వాస కఠినము

గా వెడలుటకు చెప్పుదురు. ఇటువంటి రోగులయొక్క శ్వాసకష్టపడు నట్టి అనగా కసరతుచేయునట్టి మనుష్యుని శ్వాసతో సమానముగానుండును. మరియు, నిది వేగరము వెంట వెంట చిన్నదిగా వెడలుచుండును. అనగా దీనితో కూడ బిగింపు కలుగుచుండును. ఒకప్పుడుబిగింపు లేకుండును. మరియు, ఇంతిసాబున్నఫ్స(శ్వాసకుబుకుట)గట్టిగాపీల్చుట మరియు, శ్వాస బిగబట్టి వచ్చుట మరియు, రుబూశ్వాస ఉబుకుటకు నొక గొప్ప భేదముకలదు గాన దీనిని వేరు ప్రకరణము నందు వర్ణించబడును. మరికొందరు వైద్యులమతమేమనగా శ్వాస కఠినముగా వచ్చుటవలన పుప్ఫుసము (Lungs) ల నరములు మలముతో నిండియుండునట్టి కారణమగును గాని ఊపిరి తిత్తుల ముఖములందు లేకుండిన దీనిని బైటి గాలి పీల్చుట రుబూ (Asthma) అందురు. మరియు, ఈరోగముయొక్క కారణము ఊపిరితిత్తుల ముఖము నిండుటవలన కలిగినచో దీనిని నప్సుల్ ఇత్తిసార్ (శ్వాసబిగిసివచ్చుట) అందురు. మరియు, ఊపిరితిత్తుల ముఖముల యొక్క పేరు వైద్యమతమునందు ఉరూకు ఖస్నా (ఊపిరితిత్తుల ముఖము నకె) అందురు. మరికొందరి మతము ఉరూక్ఖస్నా అందురు. వీకె మలముతో నిండిపోవుటకు అర్థముగా వర్ణించుచున్నారు. మరియు, బైహర్ (శ్వాస ఎక్కుట, ఊర్ధ్వశ్వాస) శ్వాసకు ఊపిరితిత్తుల నరములు మలముతో నిండుటకు చెప్పుదురు. మరియు, శ్వాస కఠినముగా వెడలుటకు పదునాలుగు భేదములు గలవు గాని ఇందులో వైద్యులమత భేదములు గలవు కొన్ని పుస్తకములలో పదునాలుగు భేదములుగా వ్రాయబడియున్నది. గాని పదమూడు భేదములుమాత్రము వర్ణించివున్నారు. గాని రెండవదశయందు రెండవ భేదమును రెండుపర్యాయములు చెప్పుదురు మరియు, జన్మమునుండి రొమ్ము చిన్నదిగానుండు శ్వాసరోగముతో కలిపి 14 సరిపుచ్చి యున్నారు.

(1) భేదము అనగా జన్మమునుండి శ్వాసరోగము కలిగియుండును. ఇందు జన్మనుండియే రొమ్ము చిన్నదిగా నుండును. గాన శ్వాస పీల్చునట్టి అంగములు వెడల్పుగానుండజాలవు. దీని వుపాయము యేమియు చెప్పబడియుండలేదు.

(2) అనగా ప్రూపిరితిత్తియందు చిక్కని కఫము చేరియుండును. ప్రూపిరితిత్తిముఖమునకు ఉరూక్ఖుస్నా అందురు. దీనిని నిండింపచేయును. అందు బరువు కలిగించును. మరియు కఫము వచ్చుటకు మూడువిధములు కలవు. (1) ఊపిరితిత్తి లోపటి అంగములనుండి కఫము పీల్చుకొనును. (2) కఫము తలనుండి దిగివచ్చును. (3) కఫము ఊపిరితిత్తియందు వుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు రొమ్మునందు గరగరలాడుట కఫముకరిగి దగ్గు కలుగుట దగ్గినప్పుడు చిమ్మ శ్లేష్మము వెడలివచ్చుచుండును. మరియు శ్వాస కష్టముగా వెడలుచుండును. రోగి కుక్కవలె నాలుక బయటికి తీయుట ముఖ్యముగా అప్పుడప్పుడు చేసినచో ఆదశయందు శ్వాసపట్టుకొనుట నాలుక నోటినుండి బయటికి వచ్చుట దీనిని అరబ్బీ భాషలో లహస్ అందురు. ఈలక్షణములు విశేషముగనున్నచో దగ్గినప్పుడు కఫము వెడలజాలదు. మరియు యీరోగమునకు వెంటనే చికిత్సచేయకుండిన రోగి యితర విపత్తులవలన దృఢముగా యుండనేరదు. అనగా (1) పరుండునట్టి సమయమునందు ప్రూపిరాడకుండును. (2) లహమీయాఇస్తస్ఖా (మాంసముగల జలోదరము) నందు యెటుల కష్టపడునో అటుల కష్టపడునని గ్రహించవలెను.

ఉబ్బసము (Asthma) చికిత్స.

దోషమును మృదుత్వమునొందించునట్టిన్ని మలమును కరిగించునట్టిన్ని మలమును క్రిందికి త్రోసివేయునట్టిన్ని అనగా జూఫావస్బతు శికంజబీన్ వుష్ణముగల రసాయనములు వుపయోగించవలెను.

జూఫా షర్బత్తు చేయు క్రమము

సోపు అజామోదము యివి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు యెండుజూఫా 24½ మాషములు అంజూరపండ్లు 20, గింజతీసినద్రాక్షపండ్లు 30, ఉన్నాబ్ లిహాసోడా ప్రత్యేకము 20, మెంతులు 14 మాషములు ఖతమి విత్తులు నల్లసొసన్ విత్తులు రెండున్నూ 10½ మాషములు రాజహంస 24½ మాషములు యీ మొదలగునవి యావత్తు రెండుశేర్ల నీళ్ళలో వేసి అర్ధావశేషముగా కషాయము కాచి వడియబోసి వకశేరు శర్కర అర్ధశేరు గుల్కందు మెత్తగానూరి పై కషాయమునందు కలిపి తిరిగి పొయ్యిమీద నునిచి షర్బత్తు పాకమువండి దించుకొని అవశ్యకతానుసారముగా వుపయోగించవలెను.

ఉష్ణ రసాయనము చేయుక్రమము.

సఫాయి అను పుస్తకమునందు వ్రాయబడినది. నిది యీరోగములందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. గింజతీసిన ద్రాక్ష పప్పు అంజూరు యష్టిమధుకము బొకలావిత్తులు గసగసాలు తియ్యాని సారగింజల పప్పు, రాజహంస, సోపు, యెండిన జూఫా, బాదంపప్పు, మెంతులు, ఖతిమివిత్తులు, యీవస్తువులు తేనెలో కలిపి రసాయనము చేసుకోవలెను. మరియు వుష్ణముగల వస్తువులయినను శుష్కత్వము కలుగకుండునవిగా నుండవలెను. ఎటులననగా యేవస్తువు విశేష ఉష్ణస్వభావికముగలదిగా నుండినను అది మలమును చిక్కగను శుష్కత్వమును కలిగించును. గాన మృధువుగను వలచగా నుండు దానిని మాత్రము నష్టపరచును. మిగిలిన మలము గట్టిగానుండి కొండిగించినయెడల వెడలకుండును.

లవుకు అనగా రసాయనము విధి

అంజూరపండ్లు, మెంతులు, సోపు, సొసన్ వేరు, ఎండినజూఫా, ఈ మొదలగునవి నీళ్ళలో వేశి, మూడవభాగము మిగులునటుల కషాయముకాచి దించుకొని అందులో తేనెకలిపి చిక్కబడువరకు పొయ్యిమీద

నునిచి కాచవలెను. తదువరి అడవిసీరుల్లి వేయించి కొంచెము కుంకుమ పువ్వునూరి అందులో కలిపి పుచ్చుకోవలెను.

మరియు అంజూరు, బనఫ్షా, పున్నాబ్, లిహాసోడా, గౌజబాన్ఆకు యీమొదలగువాని కషాయములో కలకండచేర్చి పానమొనరించిన మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

మరియు విశేష సామాన్యమయిన వక ఔషధమువలన ప్రయోజనము కలిగినచో సంయోగిక ఔషధములతో సావధానముగ యుండవలెను. మరియు అయోగికాది మొదలగు వర్ణనము యీఅధ్యాయము తరువాత చెప్పబడును. మరియు మలము మెత్తబడి పక్వమయినచో అట్టితరి వమనవిరోచనములు చేయించి తీసివేయవలెను. వమనము చేయించుటకై ముల్లంగి కషాయమునందు తేనెకలిపి పానము చేయించవలెను. మరియు తెల్లకటుకరోహిణితో వమనము చేయించుట రొమ్ము సంబంధమగురోగములయందు మిక్కిలిలాభదాయకము. అందు ముల్లంగి దుంప రసముకూడా చేర్చవలెను.

మరియు ముల్లంగి విత్తులు, సోసన్ వేరు, సోంపు విత్తుల కషాయము, సికంజబీన్ కలిపి పానముచేయుట లాభదాయకమగును గాన దీని వలన వమనమగును.

మరియు విరోచనమునకై యారజ్ఫైకరా మరియు ఉబ్బాల్గారి ఖూను యివ్వవలెను.

మరియు ఉష్ణమును కలిగించు నట్టి మాత్రిలు సర్వదా నోటిలో వుంచుకొనవలెను మరికొందరు వైద్యులు వచించినదేమనగా నక్కయొక్క ఫుప్ఫుసము అనగా ఊపిరితిత్తి (Lung) ఎండించి ఏమమాషముల ప్రమాణము దాత్రిపండ్ల కషాయమునందు కలిపి పానముచేయించిన మొదల ఇందువలన రోగికి మిక్కిలిలాభము కలుగును మరియు భోజనమునందు పూరేషు పక్షిమాంసము, కోడిపిల్లలమాంసము ఇతర పక్షుల మాంసమును యిచ్చుట యోగ్యమగును ఇటులనే నక్క, చెవులపిల్లి,

మాంసము, శెనగకట్టు భోజనపదార్థములయందు, కలంజన్ (తమలపాకువేరు) దాల్చినచెక్క చేర్చుట తరువాత పానముచేయించుట మరియు కఫమును పెంచునట్టి, వస్తువులు అనగా పాలు, చేపలు, ఫలజాతములు యివ్వవలెను.

గారిఖూన్ మాత్రలు చేయుక్రమము

గారిఖూన్ మగరబిల్ 10 వ్యారమాషములు యష్టిమధుకము తిన్నరమాషములు తెగడ 35 మాషములు యూరజ్ ఫెకరా చేయుపుచ్చకాయ గుజ్జు అంజరూద్ (ఒకజిగురు) యివి ప్రత్యేకముగా 7 వ్యారమాషములు ఇవియావత్తు చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి మాత్రలు చేసుకొనవలెను. ఈ ఔషధము 4 వ్యారమాషములు మొదలుకొని 7 మాషములవరకు ఉపయోగించవచ్చును.

ఇతరమాత్రలు చేయువిధానము

యష్టిమధుకము మిరియాలు చక్కెర యీమూడుసమానముగ నూరి మాత్రలు చేసుకొని నోటిలో ఉంచుకొనిన దిక్కని దోషము దగ్గినపుడుగాని కాండ్రించినపుడు గాని వెడలును.

(సూచనీయము) దుబూ(Asthma) మొదలగు రోగములలో నిది విశేషకాలమువరకుండిన అపస్మారము ప్రాకినట్లుండువ్యాధి కీళ్లు నచ్చువడుట నొప్పులు ఒకేసారి వృద్ధిపొందును గాన ఆరోగ్యముగా నుండు దినముల యందు దీని చికిత్సచేయుటలో తాత్సారము చేయకూడదు మరియు దీనివుపయము పథ్యమునందు త్యాగము ఎన్నడు చేయకూడదు మరియు ఎప్పుడున్ను వమనవిరోచనములు చేయించుచుండవలెను మరియు సమానత్వము కొరకు పుష్టను చేయునట్టిమాజూన (అవలేహములు) కఫమును నశింపజేయునట్టి వానిని పుచ్చుకొనవలెను అట్టివస్తువులను సదా సేవించవలెను. మాజూనులన్నిటిలో జరావంద్ యొక్క మాజూను గ్రహించవలసినది.

జరావంద్ మాజూన్ చేయు క్రమము.

జరావందుమదహ్రజ్ (గుండ్రనికచూరము) కిరోమాన, పిప్పళ్ళు, బతాసీలు, ఆడాలు, చేదుబాదంపప్పు, అంజీరపండ్లు ఇవి ప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు యష్టిమధుకము రాజహంస జూఫా ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు యీ మొదలగువానిని చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి తేనెలో కలిపి మాజూన్ చేయవలెను.

జూఫా కషాయము చేయు క్రమము.

ఉన్నాబ్, విహాసౌడా, 20 కాయలు, గింజదీసిన ద్రాక్షపండ్లు, పచ్చివి అంజూరపండ్లు, ప్రత్యేకము 2 కాయలు యష్టిమధుకము, 24 మాషములు రాజహంస, 10 మాషములు ఖతమి గింజలు ఖుబ్బాజి ఎండుజూఫా సౌనఫ్ వేరు మెంతులు ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు ఈ మొదలగు యావత్తు వస్తువులు రెండు శేర్ల నీళ్ళయందు వేసి నాలుగవభాగము మిగులునటుల కషాయము కాచివడియబోసి ప్రతిదినము 13 మాషములు తీసుకొని బనప్షా షరబతు కలిపి పానమొనరించవలెను. మరియు రుబూ (ఉబ్బసము) తలనుండి మలము దిగుటవలన కలిగినచో నజలాను తగ్గించుటకై పరిశ్రమజేయవలెను. ఎటులననగా నజులా వ్యాధి ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె.

మరియు నెమ్మదిగా మలము నుండి ఫూపిరితిత్తులను పరిశుభ్రత నొనరించుటకై ఆరూఢ మొందవలెను. ఈదశయందు విరోచనములు చేయించుట అతివృత్తమము. ఏరోగియొక్క రొమ్మునండియు అథవా యితర అంగములనుండియు మలము ఫూపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించుచుండిన నెమ్మదిగా ప్రకటనమగును. మరియు ఈరోగియొక్క ఫూపిరితిత్తులయందు శ్లేష్మము వుత్పన్నమైనచో ఫూపిరితిత్తుల జలుబు చెమ్మగలదగుటకు లక్షణములు సంభవించును. మరియు యీరెండింటియందు వమన విరోచనముల తదుపరి విశేషలాభదాయకమగును. మరియు వమనము అనేకపర్యాయములు చేయించుట వలన మలము యావత్తు వకేసారి మూ

లమునుండి వెళ్లగిలిపోవును. ఈసమయమునందు మలము నిలిపివేయునట్టివస్తువులు అనగా నల్లమందు యబరూజ్ (అడవినేపువేరు) గంజాయివిత్తులు ఇసప్గోలు మొదలగు.యిటువంటి వస్తువులు వర్జించుటయోగ్యమగును. అనగా నజులాయొక్క రీతియందు తలనుండిదిగివచ్చుచున్నది. అది దీనికి విరుద్ధముగానుండును ఎటులనగా అట్టిస్థితియందునల్లమందు మొదలగువస్తువులు వుపయోగించవచ్చును. గాన ఈవస్తువులు నజులా తలనుండి దిగకుండునటుల ఆపివేయును. గొప్పలాభముకలుగును. రబూ (వుబ్బసము) రోగముగలవానికి భుజించినవెనుక రెండుగడియలు గడవనిదే నీళ్లుత్రాగించకూడదు. ఆలస్యముగా నీళ్లుత్రాగుటలో కూడా మిక్కిలి స్వల్పముగా పానముచేయవలెను. ఇట్లుతక్కువగా జలపానము చేయుట మిక్కిలి వుత్తమము నీళ్లుఒకేవర్యాయము త్రాగకూడదు. కొద్దికొద్దిగా త్రాగవలెను. మరియు నీళ్ళకు బదులు తేనెలో నీళ్లుకలిపి పానముచేయుట అతివుత్తమము మరియు భుజించిన తదుపరి విశేషముగా నిద్రించుట మరియు ముఖ్యముగా పగలునిద్రించుటవలన మిక్కిలి హాని కలిగించును. మరియుమద్యపానము(సారాయిపానము)చేయునట్టిఅభ్యాసము గలరోగికి రీహానిషరాబ్ (సారాయి) పానముకరించుట లాభదాయకమగును. మరియు రొమ్మును ప్రక్కలను చేతితో మర్ధించుట మరియు ముతకబట్టతో గాని నూనెతో గాని మర్దించవలెను. సముద్రఫేనము పావడిలవణము కలిపి నూనె మర్దించుట వలన అధిక లాభము కలుగును.

మరియు మర్దించుటవలన ఆయాసము వుత్పన్నమైనచో కొద్దిగా చంబేలినూనెగాని లేక చండ్రతైలముగాని దానితో సమానముగా మర్దించవలెను. మరియు రొమ్మును మర్దించుటలో బహుమృదువుగా మర్దించవలెను. మరియు నెమ్మదిగా రుద్దుచూ తదుపరి విశేషశక్తితో మర్దించవలెను. యీరోగమునందు పరిశ్రమచేయుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. అనగా పరిశ్రమ చేయుటలో ఆరంభమునందు

కొద్దికొద్దిగా చేయుచు క్రమేణ హెచ్చించవలెను. కాని ఒకేపరియాయ ము విశేషముగా చేయకూడదు. భోజనము పరిశ్రమచేసినపిమ్మట చేయవలెను. బహుదా ప్రకృతిని మృదుత్వము నొందించవలెను. ముఖ్య ముగా సర్వకోటియందు నివసించు చేవలు భోజనమునకు ముందు భుజిం చవలెను. మరియు ప్రకృతిని మృదుత్వము నొందించునట్టియు మూత్ర విసర్జన గావించునట్టి భోజనములను వర్జించవలెను. యేవస్తుసేవనవలన మలము గట్టిపడునో యీకారణమువలన మూత్రమును కలిగించునట్టి వస్తువులు పెంచని మలమును వెడలించును. మరియు యేమనుష్యుని రొమ్మునందు పుణ్ణముండునో లేక జ్వరముండిన యీక్రిందచెప్పబడిన మాత్రలవలన వాని శరీరము మృదువరచవలెను.

మాత్రలు చేయు క్రమము.

బనప్షా యష్టిమధుకము యివిప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు గారిఖూన్ 9 రతులు బాదంజిగురు, 3 రతులు, యీవస్తువులను చూర్ణించి మాత్రలులు చేయవలెను. శ్వాసరోగములయందు గారిఖూన్ ఆకాశ వల్లి మిక్కిలి గుణముగల వస్తువులోనివని భావించదగును. మరియు పుష్టికారకఔషధములు యీరోగమునందు కఠిన సమయమునందు వాటిఅవశ్యము కలిగినచో అందుండి తాళకము రాతిగజ్‌యొక్క మాత్రలు తేనెనీళ్ళలోకలిపి మాత్రలుచేసి వుపయోగించవలెను. మరియు అర్ధాంశము వేయించిన కోడిగ్రుడ్డుకలిపిసేవించవలెను. సామాన్యఔషధములయొక్క అవశ్యము కలిగినచో మహాజీర చూర్ణించి శిరకా (చెఱకుపులుసు)లోకలిపి యిప్పించవలెను. మరియు దమ్మా (పుబ్బసము) రోగియొక్క శ్వాసబంధించబడి గొంతు బిగించినట్టు అసహ్యంభవించిన యెడల పాపడిలవణము 14 మాషములు అడ్డ్యాలు 7 మాషములు ఈ రెండింటిని మెత్తగానూరి 157న్నర మాషములు తేనెనీళ్ళలో కలిపి పానము చేసినచో తక్షణమే శ్వాసపట్టువిడిపోవును.

ధూ ప ము వే యు వి ధా న ము.

గంధకము, హారిదళము, యీరెండువస్తువులు కలిపి మేక గుర్రు ఛా (పులవకాయలపైనుండు) కొవ్వుకలిపి నూరి బిళ్లలుచేసికొని ఆబిళ్ళ ను నిప్పుపై నునిచి అందుండివచ్చు పొగను రోగిపీల్చునటుల యుక్తము పుంచవలెను. మరియు చుట్టవలెయీపొగ పీల్చుటవృత్తము. మరియు పులుసు పదార్థములలోనుండి చెనగపులుసు మాత్రము యీరోగమున నుపయోగించదగును. ఇటులనే శికంజబీన్ ముఖ్యముగా శరీరము నందు పుష్టము కలిగించును.

గొప్పలాభముయొక్క వర్ణనము

వీటివలన మలముయొక్క స్థానము నిశ్చయమగును మలము మెచ్చటయందునో గ్రహించవలెను అనగా రొమ్మునందు భారముగా నుండుట ముఖ్యముగా ఈవిషయమును చూపుచున్నది. మరియు, మలము ఫ్రూపిరితిత్తులయందున్నచో రొమ్మునందు మంట కలుగుట గుర్తుచ్చుకొనుట మొదలగు అంశములను పూర్ణరీతిగా వర్ణించుచున్నాను అనగా మలము నరములయందుగాని పొరలయందుగాని యుండినచో చెమ్మ సహజముగా వెడలివచ్చుట ఈవిషయమై చిహ్నముగును అనగా మలము సమీపమునందున్నది. ఫ్రూపిరితిత్తుల ముఖమునందున్న మొదల రతూబతు అనగా నీరు కలినముగా వెడలుట దగ్గువెంట శ్లేష్మము వెడలుట కనిపెట్టబడుచున్నది. మలము ఊపిరితిత్తుల చుట్టుభాగము నందుగాని దానిరోమాంచములయందుగాని లేక దానిమాంస రంధ్రములయందుగాని యున్నచో కేవలము దగ్గు అలక్ష్యముగా యుండును. ఈవిషయమును వర్ణించుచున్నాను. అనగా కఫము, హిజాజ్‌దయాఫ గమా అను పొరయందున్నచో యీపొర హృదయము ఆమాశయమునకు మధ్యమునందున్నది దీనిరెండవపేరు హిజాజ్‌ముస్త ఆరాజ్ అందురు. కొందరు యకృత్ (గుండె) ఆమాశయము మధ్యమందున్న ఒకపొర అందురు గాన వెనుక వచించినది సరిఅయినదిగాదు దాని

వర్ణనము జాతుల్ జన్బ (ప్రక్కయొక్కవాపు) నందు వర్ణించబడును. మరియు, గొంతుగో మెరుపుగా నుండుట యిందు చూపబడుచున్నది అనగా మలము ఊపిరి తిత్తులయందున్నదని నిర్ధారణ పరచుటకు చిహ్నములు.

మరియు, ఈవిధమగు రోగి రొమ్ముయొక్క ఛిద్రములయందు మలము ప్రవేశించినచో అట్టిస్థితియందు రోగి ఒకవైపునుండి రెండవ వైపు వత్తిగిలిన యెడల మలము ఆవైపునుండి రెండవవైపుకు దిగుచున్నది. కాబట్టి రోగికి మలము దిగునట్టి గతి తెలియుచున్నది. మరియు, దగ్గు కొద్దిగానుండును గాని ఆలశ్యముగా నివారించును. మరియు, ఉబ్బనము ఊపిరితిత్తుల వాపువలన మారుచున్నది ఎటులననగా ఊపిరితిత్తుల మాంసము మిక్కిలి మృధువుగానుండును అనగా ఒకవ్వాడు ఊపిరితిత్తులయొక్క ప్రకృతి ముందు యెటుల దానికి యోగ్యముగానుండునో దానితో విశేషముగా వుష్ణముగాని శీతముగాని విశేషముగా చెమ్మగలిగిగాని మిక్కిలి శుష్కత్వముగలదిగాగాని వుత్పన్నమగును. బహుదా స్వభావిక ప్రకృతిగానుండి తరువాత ఏదో నొకకారణమువలన తన నిజదశయు మారిపోవును వుపరి ప్రకృతి ఉత్పన్నమగును. లేక ముందు కంటె మిక్కిలి ఉష్ణమగును లేకమిక్కిలి శీతలము గాని విశేషచెమ్మగాని విశేషశుష్కత్వముగాని కలిగియుండును. మరియు నిజప్రకృతి వుపరి ప్రకృతికిగల భేదమేమనగా నిజప్రకృతి యొక్క చిన్నములు అనగా స్వభావిక ప్రకృతివలన సదా ప్రకటనమగుచున్నది వుపరిప్రకృతి దీనికి విరుద్ధముగానుండును అనగా ప్రకృతిమారిపోయిన యెడల తెలియబడును. రొమ్ము వెడల్పుగానుండుట శబ్దము బలముగా నుండుట శ్వాస పెద్దదగుట చల్లనిగాలి వలన హాయిగానుండి నటుల తోచుట ప్రకృతి వుష్ణముగానుండుట మొదలగు కారణములను చూపుచున్నదని గ్రహించవలెను.

మరియు, రొమ్ము చిన్నదగుట శబ్దము నిమ్మళముగావచ్చుట శ్వాసచిన్నదగుట, మరియు, జలుబు చెమ్మగాలివలన హానికలుగుట మొదలగునవి ప్రకృతి శీతలమగుట వలన కలుగు లక్షణములు చూపబడుచున్నవి.

మరియు, ఇట్టి మనుష్యుని రొమ్మునందు కఫము విశేషముగా నుండును. దగ్గు, ఉబ్బసము విశేషముగానుండును చెమ్మ ప్రకృతిగల వానికి శబ్దము నెమ్మదిగా అణగినటుల వెడలుచున్నది శ్వాసపీల్చుటలో గర గర శబ్దము కలుగుచున్నది. మరియు, పెద్ద ధ్వనిచేయజాలడుగాని వానిశక్తి దుర్బలము నొందజాలదు. మరియు, వాని రొమ్మునందు చెమ్మనిండియుండును కనురెప్పలు కండ్లు వాచినటుల తోచుచుండును.

మరియు గొంతుమాంసము మెత్తగను బిగుతప్పినటులుండును.

మరియు శుష్కప్రకృతి గలవానియొక్క శబ్దము నిండి బరువుగానుండును అనగా బొంగురు గొంతుగా నుండును మరియు వానిరొమ్ములో ఏమియు చెమ్మలేకుండును శుష్కత్వము హెచ్చుటవలన శ్వాసబిగించినటుల (కష్టముగా) వెడలును వీటివర్ణనము అవశ్యముండెనుగాని గ్రంథ విస్తార భీతివలన క్లుప్తపరచితిని.

సంయోగికఔషధములవర్ణనము

ఈఔషధముల వర్ణనము దమా (ఉబ్బసము) రోగమునందు దాని కారణమున్నచో సేవింపవలెను మరియు ప్రస్తుతము ఒక ఔషధము వలన కార్యము నెరవేరినచో రెండవ సంయోగిక ఔషధము సేవించకూడదు.

జరావంద్ (కచూరము) రెండు మాషములు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు 31న్నరమాషము మయచక్కెరాయందు కలిపి వుష్ణోదకముతో పుచ్చుకోవలెను

మరియు గవ్వవలుకు సాంబ్రాణి 2 మాషములు మొదలు తిన్నరమా॥ 4న్నరమాషములవరకు రోగదశనుగ్రహించి రోగి యోగ్యతను

కలిపించి సదాపాకు రసమునందు కలిపి పుచ్చుకోవలెను మరియు అడవి నీరుల్లి కస్తూరి వేయించి నూరి తేనెలో కలిపి భక్షించవలెను,

మరియు కంతూర్యూన్ నీళ్ళతో నూరి కషాయము కాది వడియకాచి అందు మయచఖతా గాని తేనెగాని కలిపి పానముచేయవలెను మరియు రోగము నవీనమైనచో చిక్కని కంతూర్యూన వ్యాధి పురాతనమునుండియున్నచో పలచని కంతూర్యూన ఉపయోగించవలెను మరియు ఈరెంటిని దీసికొని దంచి చూర్ణించి తేనెలో కలిపి (రసాయనము) వలెచేసికొని పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి గుణముకలిగించును మరియు తేనెతో చేయబడిన శికంజబీన బిజూరి అడవినీరుల్లితో చేయబడిన శికంజబీన యోగ్యముగానుండును ఈమొదలగునవి చిక్కని మలమును పక్వపరచి సహజముగా వెడలించును రొమ్మును పవిత్రపరచును మరియు ఈరోగియొక్క ప్రూపిరితిత్తుల రోగమునందుగాని హృద్రోగమునందుగాని వానిమాంసరంధ్రములయందు గాని మలము చేరియుండినచో ముందుగా బాసలీక్ అనునరముగాని ఇబ్త్రీయనునరముగాని పుష్పైల్ అనునరమున గాని ఎడమచెయ్యియందు శిరావేదనము చేయవలెను పిమ్మట రెండవపుపాయము చేయవలెను

(౨) వభేసము ఉబ్బసము యొక్క లక్షణములు

ఊపిరితిత్తులు రొమ్ము హృదయము ఆవిరి పరమాణువులలో నుంచి ఈ ఆవిరిపరమాణువులు ఈభాగములయందు నిలిచి ఈ ఆవిరిపరమాణువుల విశేషత్వమువలన గాలి మార్గములు చిన్నవగును మరియు శ్వాసయందు ఇబ్బందికలుగును దీనిలక్షణములు నాడిపెద్దదిగను వెంటవెంట నడుచుచుండుటయు మరియు దాహము అధికముగానుండుట శీతజలపానమువలన సంతృప్తిలేకపోవుట మరియు శ్వాస వెంట వెంట వచ్చుట పిచ్చిచేష్టలు రొమ్ముయందు మంట గొంతు నాలుక ఎండుట నోటిరుచిఉప్పగను వుల్లగానుండుట చల్లని గాలివలన లాభము, వుష్ణగాలివలన హాని కలుగుట ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును

మూడవభేదము ఉబ్బసము చికిత్స

ఎడమచేతియొక్క బాసలిక్ అనునరమును ఛేదించిరక్తమోక్షణము చేయవలెను మరియు హృదయసంబంధమగు వుష్ణమును ఆవిరివేయవలెను మరియు ఇందువిషయమై ఇసబ్ గోలుగింజలగుజ్జు బనప్ షామరబతు కలువపూలమరబతునందు కలిపి పానముచేయవలెను

మరియు యవగంజి సేవు(యాపిల్) మరబతు చందనముయొక్క మరబతు ఫలములమరబతులు సంతోషదాయకమగు చల్లనివస్తువులు మరియు హృదయమునందుండు వేడి తగ్గించునట్టి వస్తువులనుపయోగించవలెను. అనగా హృదయముయొక్క వుష్ణప్రకృతియందు వర్ణించబడియె అవియావత్తు యీవ్యాధియందు లాభదాయకమగును. మరియు చేతులు కాళ్ళు మర్దించుట చల్లనినీళ్ళయందుంచుట లాభదాయకమగును

దస్తూరవుల్ ఇలాజ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడినదేమనగా శిరావేదనముచేసిన వెనుక ఏదియు వర్జితముగాకుండిన కత్తితో గంట్లు వేయవలెను. మరియు వుష్ణమును శాంతింపజేయుటకై సేవుమరబతుగాని మంచిగంథేవుమరబతుగాని పెద్దపాయలగింజల పాకముగాని సోరకాయ రసముగాని బీహానా గుజ్జుగాని తియ్యదానిమ్మ మరబతుగాని పానముచేయవలెను. మరియు పన్నీరు చందనము కర్పూరము రొమ్ముపై మర్దించుట ఈవస్తువులను పీల్చుట లాభదాయకమగును.

(4) భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు

అనగా వూపిరితిత్తులయొక్క వుష్ణదుష్టప్రకృతి అధికమై ఉబ్బసము కలుగుటకు కారణమగును.

(4) భేదము ఉబ్బసము చికిత్స

ప్రకృతిని కాపాడుటకై చల్లని ఔషధములను పానముచేయుట తైలాహాలను లేపనముచేయుట మొదలగునవి వుపయోగించవలెను

(5) వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క లక్షణములు

రొమ్ము యొక్క అవయవములు బిగుసిగ్గి సీర్పము నొందును. గాని విశళించుటకు శక్యము లేకపోవును. ఇటులనె దానిప్రకృతి యొక్క వుష్ణమునందు దుర్బలము ప్రవేశించును గాన కారణశక్తితో గతికొరకు ప్రధానమగును. మరియు దాని చిన్నముఖు శ్వాస హెచ్చుట ఆగి ఆగి వచ్చుట నాడియందు వుష్ణముగానుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

(5) భేదము ఉబ్బసము చికిత్స

మెంతికషాయమునందు తేనెకలిపి ఆపి ఆపి పానము చేయవలెను మరియు సౌసన్ తైలము నర్గిస్ తైలము మహానింబతైలము రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు కంజిలో మెత్తగానూరితేనెలోగాని సోయి విత్తులనూనెలోగాని కలిపిలేవనము చేయవలెను. మరియు పక్షవాతము నందు చెప్పబడిన ఔషధములను వుపయోగించవలెను.

(6) భేదము ఉబ్బసము యొక్క లక్షణములు.

పుప్పుసముల యందు శుష్కత్వము ఉత్పన్నమైన కారణమువలన పుపిరితిత్తులయొక్క ప్రధానమగును చెమ్మ నష్టమొందుటవలన పూపిరితిత్తులు ముడుచుకొనును ఈరోగము బహుదా జ్వరముయొక్క వుష్ణము ప్రధాన అంగములయందు ప్రవేశించును. ఈజ్వర అంతమునందు వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు దాహము కలుగుట శబ్దము హీనమగుట కఫము వెడలకుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. మరియు చెమ్మ కలిగిసట్టి వస్తువులు వుపయోగించుట వలన ఉబ్బసము శాంతించును.

(6) బేదము ఉబ్బసము చికిత్స

పూపిరితిత్తులయందు చెమ్మను కలిగించుటకై చెమ్మను కలిగించు వస్తుసేవన చేయవలెను. అనగా యవగంజి మేకపాలు చనుపాలు మరియు ఇతరములగు గింజలను నానవేసిన గుజ్జు చెమ్మను కలిగించున

కషాయనములు మొదలగునవి యివ్వవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి వ లాస్త్రీలు రొమ్ముపై శేవనముచేయవలెను. మరియు బనప్షా దోనకా యులు ఖతమి కలువపూలు ఈమొదలగునవి కషాయముకాచి విధిప్రకా రముగా అందురోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను,

(7) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.

చల్లనిగాలి ముక్కునుండి ప్రవేశించుటవలన చల్లని వస్తుశేవన చేయుటవలన శీతజలపాన మొనరించుటవలన వూపిరి తిత్తులు (ఫుప్ఫుస ము) లయందు జలుబును పుట్టించును. వూపిరితిత్తులయందు జలుబు అధికమై యీరోగము కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి విశేషముగా వృద్ధు లకు ఉత్పన్నమగును. మరియు ఆరంభమునందు స్వల్పముగా నుండి, అంతమునందు దృఢమగును.

(7) వ భేదము ఉబ్బనము చికిత్స.

ఉష్ణమును కలిగించుటకై మెంతులకషాయమును పానముచేయ వలెను. మరియు ఉష్ణతైలములు మర్దించవలెను. పావురము, చకోరపక్షి మాంసమున్ను, వుడికివుడకని కోడిగ్రుడ్డు యీవ్యాధియందు పథ్యము ఇయ్యవలెను.

మెంతులు కషాయము చేయువిధానము.

మెంతులు 17½ మాషములు, బనప్షా 7 మాషములు, సోంపు 3½ మాషములు, ద్రాక్షపండ్లు 30 కాయలు, యీవస్తువులు కషాయ ముకాచి వడియబోసి, చక్కెరవంచదార అందులో కలిపి ప్రతిదినము 150 మాషములు పానము చేయవలెను.

(8) వ-భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు

అనగా శ్వాస వచ్చునట్టి మార్గమునందు గాలి నిండి ముక్కు వందు నిలిచిపోవును. వురూక్ఖనవా (పీకె) గాలిమార్గము యీసమయ మునందు కొద్దివస్తువు బంధించబడినచో శ్వాస అవశ్యముగా బిగిసిపోవు ను. యీరోగము వాతకారక పదార్థశేవన చేయునట్టి కారణమువలన

కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. దీని చిహ్నములు అనగా రొమ్ము బరువగుట, దగ్గినపుడు కళ్లిపడకుండుట వాతము కలిగించునట్టి వస్తువులతో ఉబ్బసము అధికమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(8) వ. భేదము ఉబ్బసము చికిత్స.

వాతము హరించి బంధనము విడదీయుటకై కొన్ని సదుపాయములు (2)వ భేదమునందు చెప్పబడినవి. కాబట్టి ఆవుపాయములను ఇందుపయోగించు కొనవలెను. మరియు సోపు, సోయివిత్తులు, యారక్ షైకరా, హబ్బురిశాద్, కాలకిగోలి యీరోగమునందు మిక్కిలి గుణదాయకములగును. మరియు తులసినూనె, హబ్బుల్ గార్ తైలమును మర్దించవలెను. సోయివిత్తులు, బాబూనా, దవనము, మరువము, మొదలగునవి రొమ్ము ప్రక్కలయందుకూడా లేపనము చేయవలెను. మరియు, మాజూనులలోనుండి మాదతుల్ హయాత్ నౌసదారుగాని సంజీర్నియా మరియు, అమర్శియా యీనాలుగున్న సంయోగిక అవలేహములు. మరియు నివి అతిగుణదాయకములని గ్రహించవలెను మరియు అమర్సియా యూనానిలో హవాసుల్ మవాద్ (మలమును ఆపునట్టి ఔషధముయొక్క పేరు) నిది ఒకరాజుకు ఆమాశయము దుర్బలము నొందు రోగముండెను. వానికొరకు హకీం బుకరాత్ గారు యీఔషధమును వచించిరి.

అమరశియా మాజూను చేయుక్రమము

అడవిగాజరువిత్తులు, అజకర్ (మంజగడ్డి) బల్సాన్, కిరోమన అడవికరివేపాకు, యాపిల్, అజామోదము, ఇవి ప్రత్యేకము 3½ మాషములు, నల్లమిరియాలు, శ్వేతమిరియం, కటుకరోహిణి, ప్రత్యేకము అర్ధభాగము, శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు 10½ మాషములు, హబ్బుల్ గార్ వేపివిత్తులు రెండుగింజలు, కుంకుమపుప్వు 7 మాషములు యీ యావత్తువస్తువులు దంచి చూర్ణించి, వస్త్రగాలిత మొనరించి పొంగు

తీసిన తేనెతో కలిపి లేహపాకముగా చేసుకొని రెండుమాసములు గడిచిన తరువాత 7 మాసములవరకు ఉపయోగించవలెను.

జావసీరు మాత్రలు చేయుక్రమము

జావసీరు 1½ మాషము, సోపురసముతో నూరి 1¼ చేదుపుచ్చకాయగుజ్జు అందుకలిపి తేనెనీళ్ళతో రోగికి యివ్వవలెను. ఈజావసీరు మాత్రలు రెండవ ప్రకరణ వ్యాధియందున్న యీ వ్యాధియందున్న యిక్కలి వుపయోగకారి అయినను నిది జీవనరములకు హానికలిగించును. కాబట్టి యీ సమయమునందు యీ మాత్ర వుపయోగించినచో పూర్ణముగ సుగంధ తైలములను శరీరముపై మర్ధించవలెను. దీనివలన ఆమాత్రయొక్క ఆవిరి పరమాణువులు జీవనరములయందు ప్రవేశించజాలవు గాన జీవనరములకు హానియొక్క భయము కలుగజాలదు.

మరియు, యీ క్రింద చెప్పబడిన మాత్రలు యోగ్యముగా నుండును. అనగా సుకవీనజ్ జావసీరుచేర్చి చేయబడును ముఖ్యముగా సుఖవీనజ్, సదాపాకు రసమునందు మాత్రలు చేయావలెను.

(9) వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు

విశేషమలము రొమ్మునందు ప్రవేశించును. దీనిలక్షణములు రెండవ భేదముయొక్క లాభమునందు వర్ణించబడినలక్షణములు యీ భేదముయొక్క లక్షణములని భావించవలెను. చికిత్స కూడా అచ్చటనే చెప్పబడియెగాని దీని చికిత్స జలోదరముయొక్క చికిత్స యని గ్రహించవలెను.

(10) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.

తీక్ష్ణరోగములయందు రోగసంధి సమయమునందు ప్రకటమ మగును ముఖ్యముగా దీని చికిత్సచేయకూడదు యెటులననగా రోగసంధి సంబంధమగు చికిత్సయె లాభదాయకమగును.

(11) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.

ఊపిరి తిత్తియందుగాని లేక దాని సమీపమందుండునట్టి ఇతర అంగములయందుగాని వాపు వుత్పన్నమగును అనగా హిజాబ్ హాజజ్ యందున్ను హిజాబ్ మునసిప్ యందున్ను, హిజాబ్ ముస్తబతన్ యందున్ను, వీటితంతువులయందున్ను, ప్రక్కలయందున్ను, యకృత్ (లివర్) యందున్ను ప్లీహ (తిల్లి) యందున్ను వాపు వుత్పన్నమగును. ఇట్లు వాపుకలుగుటకు కారణము అనగా వికశించునట్టి గతిగల స్థలము బిగించబడును. మరియు, రొమ్ము బిగించబడునట్టి కారణము ఇదియెయని గ్రహించవలెను. మరియు, ఈ రోగచిహ్నములు చికిత్స మొదలగునవి వాటి వాటి స్థానములయందు వర్ణించబడియె జకీరా అను గ్రంథకర్త ఉబ్బనము గుండెవాపువలన ఉత్పన్నమైనచో దాని చికిత్సయందు ముందుగా బాసలిక్ గాని అకహాల్ అను నరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించి తరువాత బార్ తంగ్ రసము, కాకనజ్ రసము, లాకీక్ రసము పందిరిదోసకాయరసము, చిరిశెనగరసము మొదలగు రసములను శికంజబీనయందు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు, గుండెయందు బలము కలిగియున్నచో ఆఔషధములయందు రేవలచిన్ని చేర్చుకొనవలెను.

మరియు, ఉబ్బనము ప్లీహముయొక్క కారణమువలన కలిగినచో ఎడమచేతి అనామిక, కనిష్ఠ వ్రేళ్ళమధ్యనుండునట్టి నరము ఛేదించి రక్త

మోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, గౌజుబాఁ అరుఖులో అడవినీరు ల్లితో తయారు చేయబడిన శికింజబీఁ కలిపి సేవించవలెను.

హిజాబ్ హాజిజ్ (ఇదిపొర హృదయమునకున్ను, ఆమాశయము కున్ను మధ్యనున్నది. హిజాబ్ ముఁసిప్ మరియు హిజాబ్ ముస్త్రబతన్ ఇజలా) నిది పొర. యీపొరప్రక్క టెముకల లోభాగమునందున్నది.

(12) వ భే॥ ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు.

దీనిని తకల్లుసల్ హిజాబ్ (ఇదివక పొర) దీనిని యీఅధ్యాయము నందు మారు మారు శ్వాసచెడిపోవునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పియుంటిని. దీనిని హకీంతలీఖ తప్ప యితర వైద్యవరులు వ్రాసియుండలేదు.

(13) వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు.

ఆమాశయము మలముతో నిండి యుండుట వలన హృదయ కమలము వికసించుటకు ఆటంకము సంభవించును. ఈకారణము వలన వుబ్బసము వుత్పన్నమగును. మరియు దీని చిహ్నములు ప్రక టనమగును.

(13) వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స.

యూరజ్ మాత్రలు దీనికి సమానగుణముగల వస్తువులతో ఆమా శయమును పవిత్రత నొందించవలెను. మరియు వశ్వము నొందించునట్టి విషయమై మిక్కిలి పరిశ్రమ చేయవలెను.

(14) వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు.

గొంతు వావు గాని శ్వాస బిగబట్టునట్టి కారణము వలన గాని వుబ్బసము వుత్పన్నమగును. ఈవుబ్బసము గొంతువావుగాని వూపిరి పట్టుబట్టుటవలన కలిగినయెడల దాని వర్ణనము మారుమూరు చేయబడియె. అనగా రోగి దశానుసారముగా గొంతువావునకు చికిత్స చేయవలెను.

(లాభము) వుష్ణఋతువునందు వర్షములు విస్తారమై గాలి వుష్ణకుష్కత్వముగలదై వుత్తరదిశగాలి అయినచో చలికాలమునందు వూపిరితిత్తుల రోగములు విశేషముగా వుత్పన్నమగును. ప్రత్యేక దశయందు చల్లనిగాలి వూపిరితిత్తులయందు హానికలిగించును గాన అట్టిమనుష్యులకు వుష్ణగాలియందు విశేషముగానుంచవలెను. దీని వుష్ణమువలన నష్టపడును. బహుశా వుబ్బసరోగము వూపిరితిత్తుల వావుతో హానించును. ఒక్కొక్కప్పుడు వూపిరితిత్తుల రోగములు గుండెరోగముతో కూడా పోవుచున్నవి. ఎటులననగా వుష్ణదుష్టప్రకృతి చల్లగానుండు కలిజా (యకృత్) యందు ప్రవేశించును. మరియు జలోదరమునుకలిగించును మరియు యేవస్తువు హానికారక లాభకరములుగానున్నవో అట్టివస్తువులను రెండవ ప్రకరణమునందు మారుమూరు చెప్పియున్నాను. గాన వాటిని చూచుకొని చికిత్సచేయవలెను.

శ్వాసరోగ లక్షణములు.

ఈరోగములను వెనుక వర్ణించియున్నాను. ఈవుబ్బసము శ్వాస
బిగించుటవలన కలుగుటకు ఒకగొప్ప కఠిన భేదముకలదు. ఈరోగము
గల మనుజుడు పరుపుపై పరుండజాలడు. కొంతసేపైనను తిన్నగా
కూర్చుండజాలడు. నిలువబడియుండజాలడు. మెడ తిన్నగా యుంచజా
లడు. శ్వాస తిన్నగా పీల్చునిదే శ్వాస నడువక కష్టపడుచుండును. దీని
కారణము చిక్కని మలదోషముగాని లేక శ్వాసమార్గమునందు వాపు
కలుగుటవలనగాని లేక రొమ్మునరములు బలహీనములై బిగుతగ్గిపోవుట
వలనగాని కలుగుచున్నది. వుబ్బసము (శ్వాసరోగము) వుత్పన్నమగును
దీనిచిహ్నములు చికిత్స కారణానుసారముగా వుబ్బసరోగ ప్రకరణము
నందు తెలియబడును. మరియు యీరోగము వుబ్బసరోగభేదములలో
నిది గాన దీనిని వేరుగా వర్ణించితిని దీనివలన లాభమధికమగును.

(సూచనీయము) ఇందువిషయమై విరుద్ధభావము వైద్యులమత
మునందుకలిగినది అనగా ఉబ్బసము మరియు జీకుల్‌నప్‌స్ (శ్వాసభా
రముగా కష్టముగావచ్చుట యొక్క అర్థమునుచూపుచున్నారు. గాని
వారిఅర్థము వేరు వేరుగానున్నది. గాన ఉబ్బసరోగము యొక్క ఆరం
భమునందు దీనిపై సాంకేతము చేయబడియె. ఇప్పుడు ఈస్థానమునందు వి
రుద్ధభాగమును కొద్దిగా ప్రకటించెదను అనగా శబ్దము మాత్రము మారి
నదిగాని పరిణామమునందు ఒకేఅర్థముకాబట్టి కొందరు ఈరెంటిలోభేద
ముచూపుచున్నారు. వారి మతము యేమనగా శ్వాస కఠినముగా వ
చ్చుటలో శ్వాసవచ్చునట్టి మార్గములు బిగిసిపోవును. నేనుదానిని జ
య్యూక్ అనుచున్నాను. మరియు ఈదశయందు గాని నాశికముప్రవేశిం
చుచుండినమార్గము చికటుండును. మరియు కొద్దిగా రోగ్యమగును

ఈవిధమగు ఉబ్బసము యొక్క వర్ణనము పైన చెప్పియుంటిని అందు బిగింపు కలుగదు మరియు ఒకొక్కప్పుడు బిగింపు కూడా కలుగ వచ్చును.

మరియు ఉబ్బసము లేకుండును. యెటులననిన కొందరికి శ్వాస ఆగి కష్టముగా వెడలుటవలన చూడబడుచున్నది మరికొందరు ఒకే అర్థము యీవిచారమువలన తెలిసికొనుచున్నారు అనగా ఈరోగము పుప్పుసము (ప్రాపిరితిత్తుల)లతో ముఖ్యముగా సంబంధముకలిగియున్నచో ఈకారణమువలన పూర్ణమగు నట్టి విచారము చేయజాలరు మరియు ఈ కారణమువలన దీనిపరిణామము ఒకటిగా నుండినచో ఒకటికి రెండవ దానితో వేరుగా గ్రహించజాలరు. మరియు జియ్యాక్ పుస్తదర్ అనగా విశాలమగునట్టి అంగములు శ్వాసపీల్చుకొనుటకు ముఖ్యముగా నుండు నవి సమ్యమైన గతి గలిగి యుండజాలవు. అనగా విశాలము కాజాల కుండును.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర ,,వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్వజ్జన విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన ,,తిబ్బెఅక్బర్‌షాహి"అను వైద్యగ్రంథమునందు శ్వాసరోగములు సర్వము సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూక్.

బిస్మిల్లా హిర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరిషాహి

పదునొకండవ అధ్యాయము.

కాసరోగలక్షణములు.

నూఫీ (దగ్గు) ఊపిరితిత్తులు శ్వాసపీల్చుటలో పూపిరితిత్తులతో కూడా యుండునట్టి అంగముల గతియని గ్రహించవలెను. శ్వాస పీల్చుటలో దానితోకూడా సంబంధము కలిగియుండును ఎటులనిన పూపిరితిత్తి ముఖము హిజాబ్, హాజాజ్, హిజాబ్ మునిస్సిప్, మరియు హిజాజ్ ముస్తబతిన్, పుజిలా, మరియు, రొమ్ముయొక్కయు, ప్రక్కల యొక్కయు, కండరములు, తంతువులుకూడా గతికలిగియుండును. ఈగతి అప్రాకృతిగలది గాన శరీరము దాని ద్వారా చింతను యీ అంగములనుండి దూరపరచుచున్నది. మరియు దగ్గు పూపిరితిత్తులకు ఉప యోగకారి అనగా తుమ్ము మెదడునకు ఎటుల యుపయుక్తము గలదో అటులనె దగ్గుకూడా పూపిరితిత్తులకు పుపయుక్తమని గ్రహించవలెను. మరియు, దగ్గుయొక్క సంపూర్ణకారణములు నాలుగు విధములుగా నుండును.

(1) దుష్టప్రకృతి లక్షణములు

దుష్టప్రకృతి భేదములలోనుండి కలుగుచున్నది. అనగా మల రహితముగాగాని మలసహితముగాగాని పుత్పన్నమగును.

(2) వాపుయొక్క భేదము దీనికారణము ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు (చిన్న చిన్న కురుపులు) పుత్పన్నమగును. ఈకారణమువలన దగ్గు సంభవించును.

(3) ఏదైన అప్రాకృతి వస్తువు అకస్మాత్తుగా శ్వాసపీల్చు నట్టి అంగములయందు ప్రవేశించును. అనగా చల్లనిగాలి, పొగ, దుమ్ము, లేక అప్లుపదార్థములను భుజించుట తీక్ష్ణపదార్థసేవనగాని, గుఱుపదార్థభక్షణవలనగాని అనగా అట్టివస్తువులను భక్షించునప్పుడు అసావధానత్వమువలన శ్వాసమార్గమునందు ప్రవేశించును. అనగా భోజనపానాదు లొనరించునప్పుడు ప్రకటన మగుచున్నది.

(4) శ్వాసవాహిని అంగము ఆరోగ్యముగా నుండుటగాని సర్వ శరీర సంయోగమువలనగాని లేక ఒక అంగముయొక్క సంయోగము వలనగాని అనగా ఆమాశయము పీకెయకృతు (లివరు)ప్లీహము (స్ప్లీన్) ఈ రెంటియొక్క మాలిక్ (ఈ రెండున్న వేలాడునట్టిస్థానము) మరియు రెండు స్తనముల యొక్క సంయోగమువలన దగ్గుత్పన్నమగును దగ్గుయొక్క అధికత న్యూనత యొక్క వర్ణనము సంక్షేపకారణముల యందు పలుమారు వర్ణించబడును. ప్రస్తుతము ప్రత్యేక కారణమును వేరుగా వర్ణించుచున్నాను.

(1) ఈప్రథమ కారణము సాధారణ దుష్టప్రకృతి వూపిరితిత్తుల యొక్క ముఖమునందుగాని దానిమాంసమునందుగాని వుత్పన్నమైనచో యీ కారణమువలన దగ్గు కలుగుచున్నది. ఇట్టి సమయమునందు సాధారణ దుష్టప్రకృతివలన ఉష్ణముగాని లేక శీతముగాని లేక శుష్కత్వము గాని ఊపిరితిత్తులయొక్క ముఖమునందుగాని దాని మాంసమునందు గాని వుత్పన్నమైన యెడల వూపిరితిత్తులయొక్క భాగములకు గాలి క్రూరముగా నుండునటుల తోచుచుండును. అనగా హృదయకములము విశకించునప్పుడు గాలి లోపల ప్రవేశించుచున్నది. మరియు, ప్రకృతి యొక్క శక్తి కష్టదాయకములను దూరపరచుచుండును. అట్టితరి దానిని శ్వాస మార్గము ఆటంకపరచుచున్నది. ఎటులననగా పొగను దుమ్మును ఆటంకపరచి తీసివేయుచున్నది. దీనిని తీసివేయుటవలన దగ్గు ఉత్పన్న మగుచున్నది. మరియు, ఊపిరితిత్తులయొక్క సాధారణ ఉష్ణలక్షణములు

అనగా యెల్లప్పుడు దాహము కలుగుట హాజరా (ఫూపిరితిత్తియొక్క తల) పీకె ఆరిపోవుట పొడిదగ్గు కలుగుట రొమ్ము భారము లేకుండుట, ఉష్ణోపచారములవలనఅధికమగుటశీతోపచారములవలనశాంతినొందుట, ఇటులనె ప్రథమకారణము ఉష్ణగాలియందు నివశించుట, ఉష్ణపదార్థములను సేవించుట ఉష్ణాదిఖ్యమగు ఔషధములను పుచ్చుకొనుట ఉష్ణగంధము (అత్తర్లు) మొదలగునవి విస్తారముగా అఘ్రాణించుట మొదలగు కారణములు దీనికి సాక్షియగును. ఈకారణమువలన సాధారణ దుష్ట ప్రకృతి ముఖ్యముగా శరీరమునందున్న, మెదడునందున్న, శ్వాసపీలుచునట్టి అంగములయందున్న వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, ఫూపిరితిత్తులయొక్క ఉష్ణదుష్టప్రకృతి ఆమాశయముయొక్క దుష్టప్రకృతియందు భేదముగలదుగాని ఊపిరితిత్తులయందు ఉష్ణము కలిగియుండినచో చల్లని నీళ్ళు పానముచేయుటకంటె చల్లని గాలివలన సౌఖ్యము పొందగలదు. ఆమాశయముయొక్క వుష్ణము దీనికివిరుద్ధముగానుండును. అనగా చల్లని జలపానమువలన శాంతినొందును గాని చల్లని గాలివలన స్వల్పలాభము కలుగగలదు అయినను దగ్గు మాత్రము కలుగకుండును.

సాధారణదుష్ట ప్రకృతి దగ్గుచికిత్స

ప్రకృతియొక్క ఉష్ణమును సంతుష్టి నొందించుటకై ఏఔషధములు చలువను కలిగించునో అట్టిఔషధములును భోజనములు అనగా ఇసప్గోలు గింజలగుజ్జు యవగంజి ఖుర్ఫారేబసప్పా మరియు వీటికి సమానగుణముగలవస్తువులు ఉపయోగించవలెను. మరియు ఉచితమగు రసాయనము పుచ్చుకొనుట చందనము కర్పూరము నేతిబీరకాయపైబెరడు యీవస్తువులు పచ్చిధనియాలరసమునందున్నా కాహురసమునందున్నా నూరి పన్నీరులో కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు కిరూతి అఖబర్ (ఇదినంయోగికఔషధము)నుమర్దించవలెను.

ఈవ్యాధియందు ఉపయోగించు రసాయనము.

ఉన్నాబ్ (ఒకవిధమగు రేగువండ్లు) సపిస్తాఁ (శ్లేష్మాంతకము) ఖతిమి విత్తులు ఈవస్తువులను నీళ్లలోవేసి అర్ధాంశముగా కషాయము కాచి వడియబోసి చక్కెవంచదారకలిపి చిక్కపరచి అందు పొడుగు నేతి బీరకాయ గింజల పప్పు తియ్యని బాదంపప్పు బనఫ్షా కతిరా (బాదంజిగురు) ఈవస్తువులుమెత్తగాచూర్ణించి కలిపి పుచ్చుకొనవలెను. ఈరసాయనము పైన వర్ణించబడిన వ్యాధియందుఉపయోగించును.

కిరూతిచేయు విధానము.

తెల్లమైనమును బనఫ్షాతైలమునందుగాని లేక అట్టి స్వభావికము గలతైలాదులయందుగాని వేశి కరిగించి కాహూరసముగాని పచ్చి ధనియాలరసముగాని మరియు పచ్చివస్తువుల రసములయందు అనగా యెటులఉచితముగానుండునో అటులకలుపుకొనవచ్చును. ఈమొదలగునవి ఏకముగాచేర్చి చేతితో మర్దించి కిరూతి చేసికొనవలెను. పచ్చివస్తువులరసమునందు కడుగుట వలన దీనికి కిరూతి అఖజర్ అని పేరు విధించబడినది.

(2) భేదము అనగా పిత్తసంబంధమగు రుధిరము ఊపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించుట వలన ఊపిరితిత్తులు నిండియుండును. దీనివలన ఆమాశయము నందు మంట పీకు, వుత్పన్నమైనచో శరీరము దానికష్టమును దూరపరచుటకై దగ్గుకలిగించుచున్నది. దీనిలక్షణములు శ్వాస గొప్పగను ఉష్ణముగానుండుట ముఖము యెర్రగానుండుట మరియు ఇతర చిహ్నములు కారణమునకు సాక్షియగుట విశేషముగా ఈరోగమునందు పుళ్ళు వెడలకుండుట యెందుకనగా ఇందుమలము పలచగానుండును. ఒక్కొకప్పుడు పిత్తముగాని కఠినదగ్గుకాని స్వల్పదగ్గువచ్చుచుండును.

—పిత్తజరుధిరకాస చికిత్స—

ఈరోగమునందు బానలికు అను శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు కాద్వదములు, శీతకషాయములు మొదలగువానిలో యేదియుచితముగునో వానిని శరీరమును మృధుత్వము కలిగించవలెను. మరియు సమానత్వము నంతుష్టముకొరకు మలము లేకనే కలుగునట్టి దగ్గునందు వర్ణించబడిన వానిని యీదగ్గునందుపయోగించవలెను. మరియు కలిజా (యకృత్) యందు ఉష్ణమున్నచో యకృత్ యొక్క ప్రకృతిని సంతోషపరుచవలెను. దీనివలన రక్తము ప్లూపిరితిత్తులయందు చేరి దగ్గును కలిగించునది శాంతినొందును. మరియు ఈక్రింద వ్రాయబడిన కషాయము యీరోగమునందు లాభదాయక మగును.

ఉన్నాబ్, విహాసోడా (శ్లేష్మాంతకము) గోజుబాన్ (సీమఎద్దునాలుక) బనప్షా, ఖతమివిత్తులు, వచ్చిఅంజూరపండ్లు, మొదలగు వస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాది వడియబోసి బనప్షాషరబతు గాని, తురంజబీన్ షరబతు గాని కలిపి పానము చేయవలెను.

—తురంజబీన షర్బతు చేయుక్రమము.—

బనప్షా తు 1 ము, ఉన్నాబ్ 20 కాయలు, సునాముఖ 6 మాషములు, ఖతమి 9 మాషములు యీవస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాది వడియబోసి 10 మాషములు తురంజబీన కలిపి పానము చేయవలెను.

—దగ్గును హరించు మాత్రలు—

తుమ్మజిగురు, బాదంజిగురు, గోధుమసత్తు, తియ్యబాదంపప్పు, సొరకాయవిత్తులు, దోసవిత్తులపప్పు, పందిరిదోసకాయగింజలపప్పు, ఈ వస్తువులు సమభాగములు తీసికొని మెత్తగానూరి దీనికి రెట్టింపు తురంజబిన్ కలిపి బేదానాగుజ్జుతో మాత్రలు చేయవలెను.

(బి) నజలావలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

అనగా వుష్ణముగా పలచగానుండునట్టి ఒకవస్తువు యెల్లప్పుడు తలపైవు దిగుచుండును. యిది తలనుండి తిరిగి పుపిరితిత్తుల ముఖము నందు దురద, మంట కలిగించును. ఈకారణమువలన దగ్గు కలుగుచున్నది. దీనికారణము మెదడునందు ఉష్ణము ఉత్పన్నమగుటవలన దుర్బలత్వము యొక్క కారణమువలన తనయొక్క పుష్టికారక రసమును పచనము చేయగలుగును. మరియు అచ్చట ద్రవ్యము దానికి గురువుగా తోచును. అట్టిస్థితియందు విశేషమైనయెడల నజలా అను వ్యాధివలె పుపిరితిత్తులపైవు దిగనారంభించును. మరియు మెదడుయొక్క ఉష్ణము వలన అందు తీక్ష్ణమగు మంట కలిగించునట్టి దశ ప్రవేశించుచున్నది. దీని చిహ్నములు పొడిదగ్గు యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. దగ్గినప్పుడు వుమ్మిలేకుండును. రాత్రికాలమునందు, నిద్రించునమయమునందు దగ్గు విశేషముగా వచ్చుచుండును. మరియు మెదడుయొక్క ఉష్ణము నజలా సారము దీనికి సాక్షియగును. ఈదగ్గు మిక్కిలి కష్టకరమైనదని గ్రహించవలెను. యీరోగమునకు తరుణమందు చికిత్స చేయక దీర్ఘకాలము వ్యాధి నిలిచియుండినచో పుపిరితిత్తులు క్షీణించి అందు వ్రణము వుత్పన్నమగును.

(లాభము) దగ్గినప్పుడు కళ్లి వెడలకుండుటకు కారణమేమనగా మలము పలచగా నుండుటవలని మరియు పుపిరితిత్తుల (లంగ్స) యొక్కయు రొమ్ముయొక్క దోషములు సమానత్వము కలుగునంత వరకు దగ్గునందు యేమియు కళ్లి (శ్లేష్మము) వెడలకుండును. ఇందువలననే నరహాఅజ్‌బాబ్ అను గ్రంథకర్తగారు దోషము దగ్గుతో బైటికి వెడల కుండిన దానిని గాలితీసివేయునంత చిక్కగానుండవలెను. గాన మట్టితో సమానముగా పొడిగానుండునది నీళ్ళతో సమానముగా పలచగా నుండిన అప్పుడు గాలి దూరపరచినచో దానిభాగములు అల్లుకొనును. మరియు రాత్రివేళ దగ్గు విస్తారముగానుండిన దానికారణము తలయొక్క

రోమాంచములు ముడుచుకొనుచున్నవి. ఎందుకనగా యీదశయందు రక్తాబత్తు అనగా చెమునీరు మెదడునందు నిలిచి విశేషమై ప్రాపిరితిత్తులపై స్రవించుచుండును. రోగి నిద్రావస్థయందు వృష్ణము లోపల ఘనీభవించి రక్తాబత్తును వలచవరచి కోసివేయుచున్నది. కాబట్టి ఆ రక్తాబత్తు మేలుకొనియుండునప్పుడు మెదడునుండి దిగినచో ప్రాపిరితిత్తులకు చేరుచుటకు ముందు దానిని రోగి కాంక్షించి వుమియుచున్నాడు. కాబట్టి ప్రాపిరితిత్తులవరకు ప్రవేశించకుండును గాని స్వల్పముగా ప్రవేశించును. మరియు నిదుర దీనికి విరుద్ధముగాయుండును. అనగా నిదుర సమయమునందు రోగి దానిని ప్రాపిరితిత్తులవరకు ప్రవేశించకుండునట్లు కాంక్షించజాలకుండును.

నజలావలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

నజలా అనగా తలనుండి దిగునట్టిజలము అవుటకై గసగసాల మస్తు మరియు గసగసాలకాయ బెరడు (పొస్తు) గంజాయివిత్తులు బాకలాగుజ్జ అధిరాఆకులు కాపుసిత్తులు, గులాబిపూలు, యీవస్తువులను కషాయము కాచి ఆకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము లోపలనుండి బైటికి తిరిగివచ్చును. ఈకారణమువలన ప్రాపిరితిత్తులవైపు దిగకుండిన తలకు క్షవరముచేయించి ముతకబట్టతో కఠినముగా తలచర్మము నెర్రబడువరకు రుద్దవలెను. ఈనదుపాయమువలన లాభము కలుగనిచో అంజీరకషాయమునందు ఆవపిండికలిపి తలపై లేపనముచేసి కొంతవరకుంచిన దీనివలన తలచర్మముపై చిన్నచిన్నగుల్లలు లేచును, ఆగుల్లలు మాననియ్యక చాలాకాలముంచవలెను. ఇందువలన మలము బైటికివెడలిపోవును. ప్రాపిరితిత్తులవైపు తిరుగజాలదు. ఇటులమలమును గట్టిపరచుటకై దగ్గుమాత్రలు నోటిలో నుంచుకొనవలెను. దీనివలన మలము ప్రాపిరితిత్తులవైపుకు దిగగలుగును.

దగ్గును శాంతిపొందించు మాత్రలు.

నిశస్తా (గోధుమసత్తు) కతిరా (బాదంజిగురు) తియ్యబాదంపప్పు బాకలా (బొగడ) గసగసాలు పోస్తుకాయలు (గసగసాలకాయ బెరడు) సముగ అరబి (తుమ్మజిగురు) గిలెఅర్మని (వంటజేగురు) యీవస్తువులను సమానముగా తీసికొని చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి ఇసప్గోలు గింజల గుజ్జుతో మాత్రలుజేసి యెల్లప్పుడు నోటిలోనుంచుకొని సారము మింగుచుండవలెను.

మరియు బాదంపప్పుపైనుండు నెర్రని చర్మమును తీసివేసి వేయించవలెను. యితర సమపాయములు నజులా, జుకాం, వ్యాధుల అనుసారముగా చేయవలెను. ఎటులననగా శిరావేదనము చేయుట శరీరమును మృధువరచుట ఇవిగాక ఆదశకు యోగ్యముగానుండునట్టి నజులా (తలనుండి స్రవించుజిగురుగల ద్రవము)ను హరించునట్టి వానిలోనుండి యిందు ఒకటి చెప్పుచున్నాను.

అనగా గసగసాలు, మునల్లిస్, (అంగూర అనగా వద్చిద్రాక్ష రసము మూడుభాగములు, నీళ్లు ఒకభాగముకలిపి ఒకభాగము మిగులు నట్లుకాచి దించుకొనవలెను) దీనితోకూడా యివ్వవలెను.

మరియు పన్నీరు వాసనచూచుట మరియు మోహనభోగమును బాదంనూనెతో తయారుచేసి భుజించుట, మరియు నాతిప్ (నిదివక మోహనభోగము) పాలూదా (యవాగు) లాభదాయకమగును. మరియు, వేదసతైలమును తలకు మర్దించుట లాభదాయకమగును, మరియు ఈతైలములో పోస్తుకాయలను కూడా చేర్చి కాచుట అతివుత్తమము.

పేముతైలము చేయుక్రమము

పేముఆకులు దంచి, రసముపిండి రెండుభాగములు రసములో ఒకభాగము నువ్వులనూనె చేర్చి తైలము శేషించువరకు కాచి దించుకొని యుంచకొనవలెను. దీనిని వేద్తైలమందురు.

(4) శీతదుష్టప్రకృతి వలన కలుగు దగ్గులక్షణములు.

సాధారణ శీతదుష్టప్రకృతి యూపిరితిత్తులయందు యుత్పన్నమై దగ్గు కలిగించును. యిది సాధారణ వుష్ణదుష్టప్రకృతి కారణమునకు విరుద్ధముగా నుండును. దీని లక్షణములు దీని శ్లేష్మముయొక్క రంగు గాజుతో సమానమైన రంగుకలిగి యుండదు. దాహము స్వల్పముగా నుండును. ఉష్ణగాలివలన, స్నానముచేయుటవలన శాంతినొందును. మరియు శ్లేష్మము తెల్లని రంగుకలిగి అందు స్వల్పముగా ఆకుపచ్చ రంగుకలిగి యుండిన యెడల దీనిని రసాశిఅందురు.

శీతదుష్టప్రకృతి దగ్గుచికిత్స

ఈరోగము బాహ్యకారణము అనగా చల్లనిగాలి మంచుయందు నివసించుట, చల్లని జలపానమొనరించుట, మొదలగు హేతువులు ఈ రోగమునకు కారణమైనచో ముందు కారణములను దూరపరచి తదుపరి సాధ్యమైనంతవరకు శ్వాసను బంధించవలెను. యెందుకనగా శ్వాసను ఆపుటవలన వెంటనే ఊపిరితిత్తులకు వేడికలిగించి జలుబును వెంటనే నష్టపరచును. మరియు శరీరముయొక్క కార్యము అనగా మలము మొదలగు వానిని వెడలించుట, దీనికి సమానముగు కారణమైనచో అంజూరవండ్లు గింజతీసిన ద్రాక్షవండ్లు, యష్టిమధుకము, యీవస్తువులు నలియగొట్టి కషాయముకాది తేనెతో చేయబడిన గుల్ఖందు, మాజూన్, కఫి, ఈ కషాయమునందు కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు ఉష్ణరసాయనములు పుచ్చుకోవలెను. చంద్రతైలము, సౌసన్ తైలము, రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు, మియామె సాహిలి తేనెలో కల్పి కొద్దికొద్దిగా నోటిలో నుంచవలెను.

మాజూన్ కఫి చేయుక్రమము

గింజతీసిన ద్రాక్షవండ్లు 24 మాషములు, కుంకుమపువ్వు, జటామాంసి, తజ్ (ముద్దలవంగపట్టి) దాల్చినచెక్క, కాయఫలపుచెక్క, యీవస్తువులు ప్రత్యేకము ౩ మాషములు, కస్కవవుజరీరా వుకాహ

(ముత్తులేనిసారాయి) ముంజగడ్డి, అవేకులబలం, (ఇది వకవిధమగు జిగురు) నల్లగుగ్గిలము, యివి ప్రత్యేకము 5½ మాషములు, శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు, 14 మాషములు, నిర్మలమైన తేన అవశ్యకతానుకూలముగా తీసికొని నూరవలసిన వస్తువులను చూర్ణించి భావన చేయవలసిన వస్తువులను భావనచేసి తేనెలో కల్పుకొని మాజూగా చేయవలెను. నల్లగుగ్గిలమును మాత్రము మునలున్ (అంగూరఅనగా వచ్చిద్రాక్షరసము అర్ధాంశముగా కాచినది) అందు భావనచేసి కల్పుకొనవలెను.

లహూక్ రసాయనము చేయుక్రమము

ఈరసాయనము ఈవ్యాధి విషయమై మిక్కిలి లాభదాకమగును. అజ్యాలునూరి అవిశిగింజలగుజ్జు తేన ఈవస్తువులను సమానముగా తీసికొని వకటిగా చేర్చిన లహూక్ రసాయన మనబడును. ఈరసాయనము యీవ్యాధియందు ఉపయోగకారి. నల్లిస్అనగా వచ్చిద్రాక్షరసముతీసి పాయ్యమీదనునిచి అర్ధాంశముగాకాచినచో నల్లిస్అనబడును.

(5) శిరోజకారణ కాసలక్షణములు.

తలనుండి మలముదిగి పూపిరితిత్తులయందు స్నిగ్ధముగను చిక్కగను మారి పూపిరితిత్తులయందు నిలిచియుండును. దీని చిహ్నములు అనగా జుకాము (జలుబు) వ్యాధి యొక్క భేదము. ఇట్లు సంభవించుట స్నిగ్ధమగు దోషముయొక్క విశేషత్వమువలన దగ్గు కలిగియుండుట రొమ్ము బరువుగానుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

తలనుండి మలము దిగుట వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

మలమును మెత్తపరచి పక్వపరచుటకై జూపా అంజూరపండ్లు మెంతులు యష్టిమధుకము సొసవిత్తులు ఈవస్తువులను నమానభాగముగా తీసికొని కషాయముకాచి వడియబోసితేనెలోకలిపి పానముచేయవలెను. రొమ్మునందుఉష్ణముండినచో సొసన్‌విత్తులు శ్లేష్మాంతకము యవలు ఈమొదలగువస్తువులను కషాయముకాచి వడియబోసి ఇందు తురంజబిన్ బాదంనూనెకలిపి పానముచేవలెను,

కోష్ఠమును మలరహిత పరచు మాజూన్.

ఎంతుజూఫా, హాదిరా, సానన్ వేరు, ఆవాలు, కొండకరివేపాకు, పిప్పళ్ళు, ఆంజరా, (పుటంగన్) రూమిసోపు ఈవస్తువులు సమభాగము లుగా తీసికొని చూర్ణించి తేనెతో కలిపి మాజూన్ చేయవలెను. ఈ మాజూన్ చిక్కని మలమును పక్వపరచును.

మలమును వెడలించు మాత్రలు

యష్టిమధుకము 17½ మాషములు పిప్పళ్ళు 17½ మా॥ కరివేపాకు బాలింతబోలు చేదుబాదంపప్పు ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు ఇంగువ ½ మాషము ఈవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి తేనె నీళ్ళ తోనూరి మాత్రలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

(2) అథవా యష్టిమధుకము మిరియాలు శర్కర ఈవస్తువులు సమానభాగములుగా గ్రహించి సోపురసముతో నూరి మాత్రలుచేసి కొని పుపయోగించుట వలన పైఔషధముతో సమానగుణము నిచ్చును.

(3) బాలింతబోలు మిరియాలు గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి ఇవిప్ర త్యేకము సమభాగములు. నల్లమందు 9 రతులు, ఈవస్తువులు నూరి మాత్రలుచేసికొని ప్రత్యేకము 6 రతుల చొప్పున మాత్రలుచేసి రాత్రి పరుండునపుడు నోటిలో నుంచుకొనిన రాత్రి నిద్రించునపుడు దగ్గుఅధి కమై పరుండుటకువీలుకలుగ నియ్యకుండునట్టి దగ్గుశాంతినొందును.

(గమనించవలసిన అంశములు) ఒకొక్కప్పుడు స్నిగ్ధమగు చె మ్మతలనుండి సర్వదా పూపిరితిత్తులపై ప్రవేశించుచుండును. ఇట్టిరోగ మునకు శిల్ (పూపిరితిత్తులుక్షీణించి వ్రణములుగునట్టిరోగము) రోగము గలవానికి సమానముగా నుండును. మరియు ఈరెంటియందు భేదముండి నచో శిల్ యొక్క వర్ణనమందు చెప్పబడును.

మరియు పక్వముగుదోషము అనగా సమానముగను పలచగను చిక్కగను అనగా మిక్కిలి పలచగాగాని మిక్కిలి చిక్కగాగాని యుం

దక నీలిరంగుగాగాని పచ్చగాగాని కరిగిన గాజువలె రంగుకలిగి నల్లగను మట్టిరంగు కలిగి యుండినచో దుర్గంధముయొక్క చిహ్నములగునుగాని పక్వచిహ్నములు గావని గ్రహించవలెను.

(6) రొమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

ఊపిరితిత్తులయొక్క చెమ్మ రొమ్ముయొక్క చెమ్మ దగ్గుకలుగుటకు కారణమగును. ఇట్టిదగ్గు వృద్ధులకున్ను చెమ్మగల ప్రకృతిగలవారికిన్ని విశేషముగా వుత్పన్నమగును. దీని చిహ్నములు కఫము విశేషముగా వెడలుట కఫము గొంతులో చుట్టుకొనుట రొమ్ములో గరగర లాడుట ముఖ్యముగా నిదురలోనున్న నిద్రించిలేచినవెనుక విశేషముగా దగ్గువచ్చుట ఇంగా మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రొమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స.

మలమును పక్వపరచుటకై సోపు, అజామోదం, యష్టిమధుకం యెండుజూఫా, రాజహంస, యీవస్తువులను కషాయముకాచి పానము చేయవలెను.

మలమును పక్వము నొందించినవెనుక కఫమును వెడలించుటకై వరిశ్రమచేయవలెను. అనగా ముల్లంగివిత్తులు, యష్టిమధుకము, యీరెంటిని నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి వడియబోసి తేనెకలిపి పానముచేసి వాంతిచేయించవలెను. మరియు విరోచనమునకై యారజ్ రూపస్ చెమ్మను నీప్చుటకై యీక్రిందవ్రాయబడిన రసాయన ముపయోగించవలెను.

యష్టిమధుకము, యెండుజూఫా, సౌసన్ వేరు, బాదంపప్పు, యివిప్రత్యేకము 24 మాషములు. యింగువ, పుటంగకవిత్తులు, 8 మాషములు యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి తేనెలో కలిపి రసాయనముచేసి వుపయోగించవలెను.

మరియు యిటులనే చెమ్మను ఆర్పివేయునట్టి వస్తువులు అనగా వేయించిన మాంసము యెండించిన మాంసము భుజించుట వరిశ్రమ

చేయుట చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను వర్జించుట మొదలగు నను పాయములు చేయవలెను. మరియు నితర వుపాయములు 5వ భేదము నందు చెప్పిన వానిని చేయవలెను.

మరియు యీరోగమునందు యోగ్యమగు విరోచనఔషధముల యొక్క అర్థమేమన కఫమును వెడలించునట్టి ఔషధములు అనగా ఉన్నాబ్ 10 కాయలు, బసప్పా 7 మాషములు, ఖరమి ఖుబ్బాజి 10 మాషములు, సనామఖి 13½ మాషములు, వచ్చని అంజూరపండ్లు 5, గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు 2 తులములు, యీవస్తువులను కషాయముగా చి వడియబోసి 52½ మాషములు రేలకాయజిగురు తురంజ్బీన్ 5 తులములు బాదంనూనె 3½ మాషములు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు దగ్గు అధికమైనయెడల యీక్రిందచెప్పబడిన చూర్ణము లాభదాయకమగును.

కాసహరచూర్ణము.

మిరియాలు, వాకుడువిత్తులు, సాంబర్ లవణము, యీమొదలగునవి సమానభాగములుగానూరి వస్త్రగాలితచూర్ణము చేసి యుంచుకొని దగ్గు అధికముగా నుండినప్పుడు కొద్దిగానోటిలోనుంచుకొనవలెను.

(7) ఊపిరి తిత్తుల శుష్కత్వమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణము

ఊపిరితిత్తులయొక్క శుష్కత్వము ఉష్ణమువలన దగ్గు కలుగుటకు కారణమగును. దీని లక్షణములు దాహము క్షుదయొక్క దశయందు గతి యొక్క కారణమువలన దగ్గు అధికమగును కాబట్టి చెమ్మను నష్టపరచునట్టియు, శుష్కత్వమును అధికపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. అనగా హమ్మామ్ మర్తిజ్ (స్నానము చేయునమయము. ఇందు చెమ్మ వుత్పన్నమగును) తో మరియు, యేవస్తువు చెమ్మను కలిగించునో అట్టి వస్తుశేవన తక్కువైపోవును. అనగా యవగంజిలో పారెడు నీటిలో నివసించు పీతలు (ఎండ్రికాయలు) చేర్చిగాని లేక ఇటువంటి అన్యపదార్థములుగాని ఉపయోగించవలెను.

మరియు, శ్వాసయందు కష్టము, దగ్గినప్పుడు కళ్ళెపుముక్కతో వెడలకుండుట, శరీరము చిక్కుట, నాడి శీఘ్రగామియై వెంట వెంట నడుచుట యీ మొదలగునవి దీని చిహ్నములు. మరియు, దగ్గురోగము శ్వాస కష్టముగా వెడలుట దీనికి కారణము. అనగా ఈ రోగము అధికమైనకొలది హృదయమునందు వృష్ణము హెచ్చిపోవుచు. ఇట్లు హెచ్చుటవలన జ్వరసంబంధమగు క్షయయందు మారును.

ఊపిరితిత్తుల శుష్కత్వమువలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

యవగంజి, ఇసప్‌గోలు గింజలగుజ్జు, దోసకాయ రసము మొదలగునవి విరోచన ఔషధములగు అను పానముగా యివ్వవలెను. మరియు, చల్లని మాత్రలు చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా యష్టిమధుకము, దోసగింజలపప్పు, గోధుమసత్తు, కతీరాగోందు (బాదం జిగురు) బనప్షా, బేదానాగుజ్జు, యీ మొదలగునవి నూరి కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొనతో మాత్రలు చేయవలెను. ఈమాత్ర నోటిలో నుంచుకొనవలెను.

మరియు, కిరోతి, బనప్షాతైలము, సొరకాయగింజలతైలము, తెల్లమైనముతో యేర్పరచబడిన కిరోతి రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు, తుంట్లయందు, గుదస్థానమునందు, పాదములయందు, బాదంనూనె లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఈరోగి దాహము పుచ్చుకొను జలమునందు బేదానా గుజ్జు కలిపి యివ్వవలెను. భోజనములయందు చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా పొట్టుతో చేయబడిన గంజి, బాదంనూనె, యవలు తినునట్టి మేకపాలు, పెద్దకోడిమాంసము, మేకకాళ్ళ నేరువా, యవాగులు, పటికిబెల్లము, బాదంనూనె, గసగసాలు యీ మొదలగు వస్తువులుగాని లేక ఇటువంటి గుణముగల వస్తువులుగాని పుచ్చుకోవలెను. ఈరోగమునందు జ్వరముండిన యెడల పాలుపుచ్చుకొనకూడదు. జ్వరములేనిచో పాలుపుచ్చుకొనవచ్చును. ఈ రోగమునందు పాలుపుచ్చుకొనుట గొప్ప సదుపాయము, మరియు,

గోరువెచ్చని మంచినీళ్ళతో స్నానముచేయుట, చెమ్మను కలిగించునట్టి కషాయాదులయందు కూర్చుండుట లాభదాయకమగును.

(8) భేదము దగ్గు లక్షణములు

ఊపిరి తిత్తులయందు పొగ, దుమ్మువలన బిగ్గరగా అరచుట వలనగాని గరి ప్రవేశించి దగ్గు సంభవించును.

(8) భేదము దగ్గు చికిత్స

రసాయనము పుచ్చుకొనుట యవాగులను పానముచేయుటవలన వూపిరితిత్తులయొక్క గరి తగ్గిపోవును. మరియు, వాను భాగిక మృధుత్వము సంప్రాప్తించును. మరియు, చెమ్మను కలిగించు మాత్రలు నోటిలో నుంచవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములను కొద్ది కొద్దిగా పానముచేయవలెను. మరియు, ఈ తైలములను రొమ్ముపై మర్దించుచుండవలెను. ఈ తైలములతో తుంట్లు, గుదస్థానమును, స్నిగ్ధ పరచవలెను.

రసాయనము చేయుక్రమము

బనప్షా, కతిరా, దోసవిత్తులపప్పు, నేతిబీరకాయగింజలపప్పు, తెల్లగసగసాలు, యీవస్తువులను చూర్ణించి ఇసప్ గోలుగింజలగుజ్జు బేదానా గుజ్జునందు కలిపి పుచ్చుకొనవలెను.

బనప్షా తైలమునందు బాదమువప్పుగాని లేక యిటువంటిగుణముగల వస్తువులు కలుపుకొనుట అతివుత్తమముగా నుండును.

హరీరా (యవాగు) చేయు క్రియము.

పొట్టుతీసినయవలు, తెల్లగసగసాలు యీరెండు నీళ్ళలో నూరి శర్కర బాదంనూనె చేర్చి గంజిచేయవలెను. మరియు రెండవభేదమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలు యీరోగమునందు వుపయోగించుట లాభదాయకమగును.

(9) భేదము దగ్గు లక్షణములు

పుప్పిరితిత్తులు రొమ్ముయొక్క వ్రణము వాటివాపు లేక రొమ్ముసంబంధమగు పొరవాపు లేక హృదయము పుప్పిరితిత్తులమధ్యనుండుపొరయొక్క వాపువలనగాని లేక యకృత్ (లివరు) ప్లీహముయొక్కవాపుగాని గొంతుపీకెవాపు యీమొదలగు వానియందు వాపుగలిగి దగ్గు పుత్పన్నమగుటకు కారణమగును. యీమొదలగు వానివర్ణనము నఫ్సుద్దాము (నోటినుండిరక్తము వెడలుట) మరియు (శిల్ పుప్పిరితిత్తులు శుష్కించుట వ్రణములేచుట) మరియు రొమ్మువాపు ఊపిరితిత్తులు వాపు ప్రక్కవాపు వరసాం (ఆమాశయము యకృత్ మధ్యనుండుపొర) వాపు గుండెవాపు మరియు ప్లీహముయొక్కవాపు నందు చెప్పబడును. మరియు పీకెవాపు గొంతువాపు శ్వాస బిగబట్టుట యందు వర్ణించియున్నాను.

(సూచనీయము) యకృత్ (లివరు) మొదలగు లోపలి యితర అంగముల వాపువలన దగ్గుపుత్పన్నమగును. అనగా గుండెపొరయొక్క తలయందుగాని లేక దాని క్రిందిభాగమునందుగాని వాపు జనించును. మరియు గుండె వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందు లాగుచుండును. యెటులననగా పొరలు కలిసి యుండినచో పుప్పిరితిత్తులు లాగునట్టి స్థలమునందు కూడా పీకుచుండును. మరియు కష్టము అధికమగును. దీని భాగములు లాగుచుండుటవలన శ్వాస మార్గములు బిన్నవగును. ఇట్టి స్థితియందు యకృత్ నందుగలశక్తి కష్టమును దూరపరచుటకై గాలిని నడుపుచుండును. అట్టి స్థితియందు దగ్గుకలుగును. ఈదగ్గు శుష్కత్వము నొప్పి, పీకు మొదలగు చిహ్నములతో కలుగగలదు. మరియు యేఅంగమునందు విపత్తుయున్నదో ఆ అంగముయొక్క విపత్తి చిహ్నములు ప్రకటనమగును.

10 ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు ఉత్పన్నమై దగ్గును కలిగించును. దీనికారణము పిత్తసంబంధమగు రక్తముయొక్క పరాక్రమమువలన గుల్లలు కలుగుచున్నవి. ఈరోగమునకు బుసరాత్తుస్ సుఆల్ (దగ్గును పుట్టించునట్టి గుల్లలనిభావము) అందురు. దీనిలక్షణములు నాడి శీఘ్రముగా నడుచుట, మూత్రము వేడిగా వెడలుట, జలుబువలన లాభము ప్రాప్తించుట, వుష్ణమువలన కష్టముగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

ఈరోగమునందు శిరావేదన చేయుట, రక్తము వెడలించుట, రక్షలువేయుట మొదలగునవి చేయవలెను. మరియు, పిత్తమును విరోచనముద్వారా వెడలించవలెను. మరియు, రెండవభేదమునందున్న గొంతుయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలు ఈరోగమునందు వుపయోగించును.

(11) ఆమాశయము సంయోగమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

ఆమాశయము యొక్క సంయోగమువలన దగ్గు ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు ఆమాశయము పూర్ణముగానుండు దశయందు దగ్గు విశేషముగానుండును. ఆమాశయము రిక్తదశ పొందినప్పుడు తగ్గిపోవును. ఈ మొదలగు చిన్నెములు కలిగియుండును.

ఆమాశయ సంయోగ దగ్గు చికిత్స.

వమన విరోచన కర్మవలన ఆమాశయమును పరిశుభ్రత నొందించవలెను. మరియు బనఫ్షాషరబతు, జూపాషరబతు వుపయోగించి దగ్గును శాంతి నొందించవలెను.

ఊపిరితిత్తుల యందు వాతము ప్రవేశించుట వలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

(సూచనీయము) తీక్ష్ణమగు వస్తువుల భోజనము చేయుటవలన ఊపిరితిత్తుల ముఖము నందు భారముకలుగుటవలన దగ్గుపుట్టినదైన చో తనకుతాను తగ్గిపోవును. అనగా హేతువు నష్టమగుటవలనతగ్గిపోవు చున్నది. ఒకొక్కవుడు ఊపిరితిత్తులయందు వాతము నిండి యుండి దగ్గును పుట్టించును. దీని లక్షణములు నలువుగను నీలిరంగుగను బూడిదరంగు గలశ్లేష్మ మదగ్గునందు వెడలుచుండును. మరియు వాతము యొక్క యితర చిన్నములు కూడా కలిగియుండును.

ఊపిరి తిత్తులయందు వాతముచేరుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స.

గోధుమపొట్టుతో చేయబడిన గంజియందు శర్కర తేనెకలిపి పానము చేయవలెను. మరియు వాతనాశకరమగు విరోచనకర్మ చేయ వలెను. భోజనమునందు శెనగకట్టు, కోడిమాంసము, యవ్వనముగల మేకమాంసముతో తయారుచేసిన పదార్థములను భుజించవలెను. దగ్గు ఊపిరితిత్తులకు ఎటువంటిదనిన మెదడునకు తుమ్మ్ముఅనగా మెదడునకు తుమ్మువలన కష్టము దూరమగును. అటులనే ఊపిరితిత్తులకుకూడా దగ్గు వలన కష్టములు దూరపరుచబడుచున్నవని గ్రహించవలెను. పరాత్పరుడు ఊపిరితిత్తులనుమూ నముతో ప్పరచినాడు. వీనిరంగు గులాబిపువ్వురంగువ లెనుండును. దీని అంగము నల్లగను చిద్రములు గలిగి రెండుభాగములు గానుండును. ఒకటి కుడివైపునందున్నది. రెండవది ఎడమవైపునున్నది. ఈ రెంటిమధ్యభాగము నందు హృదయమున్నది ఊపిరితిత్తులయొక్క కుడిభాగము ఎడమభాగముకంటె మిక్కిలి పెద్దదిగానుండును. మరియు హృదయకములము ఎడమవైపునకు మిగిలి వాలియున్నది. పరమాత్ము డు ఊపిరితిత్తులను హృదయకమలము యొక్క ఆధీనపరచినాడు. అనగా చల్లనిగాలి హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయును. లోపలి ఆవిరి గల గాలిని బైటకుతీసివేయుచున్నాను. మరియు ఊపిరితిత్తులకు హృదయ

ము యొక్క వింజామరము (వినసకర్ర) అనుచున్నారు. మరియు దగ్గు కలుగుటకు మూడు కారణములుగలవు.

(1) వాతము అనగా బైటినుండి మనుజునిశరీరమునందు ప్రవేశించునట్టి వస్తువు.

(2) బావలా (ఈవస్తువు శరీరమునందు ప్రవేశించకనె గుణము కలిగించును.)

(3) సావకా ఈవస్తువు శరీరమునందు స్థిరముగానుండు వస్తువు ద్వారా గుణము కలిగించును.

నవస్సుద్ధం (నోట రక్తము వెడలుట) లక్షణము.

ఈవ్యాధి యేనువిధములుగానుండును. (1) నోటిభాగముల యందు అనగా చిగుళ్ళయందును, దంతమూలములయందుండి రక్తము వెడలుట దీని లక్షణములు. పుమియునప్పుడు రక్తము వెడలుచుండును.

దంతములనుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స

మలమును ఆకర్షించునట్టి వస్తువులు అనగా అధిరా, దానిమ్మ పూలు, మాదికాయ పటిక ఈవస్తువులు కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను. ఈస్థానములయందు వ్రణము నూతనముగా కలిగినచో కహరోబా, (దీనిని అరబ్బిభాషయందు దంమ్మ్యల్ అఖవైన్ అందురు) గవ్వవలుకు సాంబ్రాణి యీ మొదలగువస్తువులు మెత్తగానూరి ఆవ్రణముపై వేసిన యెడల వ్రణముమాని పోవును రక్తము నిలిచిపోవును.

(2) నోటి వెంట రక్తము వెడలు లక్షణములు.

గొంతులో భాగమునందు జలగవట్టు బట్టియుండునట్టి కారణము వలన నోటి వెంట పుమ్మియందు కలిసి రుధిరము వెడల నారంభించును ఈ జలగ గొంతులో పట్టుకొని యుండు విషయమై వెనుక వర్ణించియున్నాను గాన ఇందుకు చికిత్స జలగను తీసివేయుట యనియు, అట్టి సదుపాయములను వెనుక వ్రాసియున్నామనియు గ్రహించవలెను.

(2) తలనుండి రుధిరము వెడలు లక్షణములు

తలనుండి రక్తము దిగి అంగిలి నుండియు, కొండనాలుక వెంట వెడల నారంభించును. దీని లక్షణములు కాండ్రించిన వెంటనే రక్తము వెడల నారంభించును. మరియు, నకశీరు (ముక్కు అదురుట) యొక్క ఇతర చిహ్నములు అనగా ముఖము యెఱ్ఱగా నుండుట కండ్ల ఎదుట మెరుపువలెతోచుట పుమ్మి వేసిన వెనుక తల తేలికగానుండుట తత్పూర్వము తల బరువుగానుండుట మొదలగు లక్షణములు ప్రకటనమగును. మరియు, కాండ్రించుట దీని ప్రసిద్ధిగతి అంకురు అనగా అంగిలినుండి ఒకవస్తువు దిగి తలనుండివచ్చు దానిని తీసివేయుటకు ముఖ్య సాధనమనుచున్నారు.

(3) తలనుండి రుధిరము దిగుటకు చికిత్స

కిఫాల్ అను శిరావేదన చేయవలెను మెడపూసలపైన కత్తితో గంట్లువేయవలెను. మరియు, ఝూవు, మాచికాయలు, వుసారెలహితుత్తిస్, అధిరఆకులు, మొదలగు వస్తువుల కపాయముతో నూన్న, మరియు రుబూబ్ కావుజాతో అనగా రుబ్ బిహి (బేనానా కాయ బెరడుతో చేసిన రుబు) వచ్చి అంగూరు, జఆరూర్ (ఒకగడ్డి) పన్నీరు యీ మొదలగు వానితో పుక్కిలించవలెను.

మరియు, శీతదోషము ఆక్రమించునట్టి వస్తువులు గొంతు పీకె వ్యాధులయందు చెప్పబడియున్నవి. ఆవస్తువులను శెనగపులును నందు చేర్చి నోనలుపై లేపనము చేయవలెను. రక్తమోక్షణము చేయునప్పుడు మలము నిండియుండు లక్షణములు ప్రకటనమైనను లేక రక్తాధిక్యము కలిగియుండిన యెడల పైనవర్ణించిన నదుపాయములవలన గుణము గలుగును.

(4) ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర లక్షణములు

వూపిరితిత్తుల ముఖమునందుగాని, లేక వూపిరితిత్తులయందుగాని వ్రణము కలుగును. దీనికారణమువలన నోటివెంట రక్తము వు

మ్మితో కలిసి పడుచుండును. పీకెయందున్న ఊపిరితిత్తుల ముఖమునం దున్న వ్రణము కలుగుటకు కారణము దెబ్బ తగులుటగాని, అదురుట వలనగాని, కలుగుచున్నది. అనగా రొమ్ముపైగాని, మెడయొక్క అంగ ములయందుగాని దెబ్బ తగిలిన కారణమువలన కొన్ని నరములు వుబ్బి గాని, లేక కఠినమగు దగ్గుగాని, లేక విశేషభీంకారముగ అరచుట, విస్తా రముగ మాట్లాడుట, మొదలగు కారణములవలన పీకెయొక్కయు, ఊ పిరితిత్తియొక్క ముఖసంబంధమగు నరములు వ్రేలిపోవును. అనగా వమ నాధిక్యము కఠినక్రోధము, మిక్కిలి కోపము, మొదలగు కారణముల వలనకూడ నరములు వ్రేలిపోవుచున్నవి. దీనిలక్షణములు అనగారక్తము క్రిందివైపునుండి కాండ్రించినపుడు కొద్దిగా వెడలుచుండును. పీకెనుండి వెడలినచో నిర్మలమగు రుధిరము దగ్గులేకనే వెడలనారంభించును. ఊ పిరితిత్తులయొక్క ముఖమునుండి వెడలినచో దగ్గుకలిగి కాండ్రించినపు డు స్వల్పకాంతిగల రక్తము వెడలనారంభమగును. ఈరక్తము వెడలున పుడు శూలకలిగించును. కాండ్రించుటవలన శబ్దమగును. గాని నిది ము ఖ్యముగా కంఠస్థానమునందుండు వస్తువులను తీసివేయును.

—ఊపిరితిత్తుల వ్రణమువలన వెడలు రక్తముయొక్క చికిత్స —

మలమును అరికట్టించునట్టి వస్తువుల కషాయములతో పుక్కి లించవలెను. నోటిరక్తమును అవునట్టి మాత్రిలను నోటిలో నుంచుకో వలెను.

— ఈమాత్రిలు చేయు విధానము —

వరటజేగురు, కహరోబా, తుమ్మజిగురు, దమ్ముల్ఖవయిన్, (హిందీలో ఈరాదమ్ఖిగోంద్ అందురు.) తవాషీరి, నిశస్త, (గోధుమ పాలు, ఇగరబెట్టినసత్తు) కతిరా (బాదంజిగురు) అకాకియా (లేతతుమ్మ కాయ రసముతీసి ఎండబెట్టినది) దానిమ్మపూలు, ఉసారెలహెతుత్రిన్, యీమొదలగు వస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి బార్తంగ్

ఖుర్ఫా, (పెద్దపాయిలాకు) రసముతో నూరి బిళ్ళలు (Tablets) చేసికొని యుంచి సమయానుకూలముగ నోటిలో నుంచుకోవలెను.

మరియు శిరావేదనము చేయుట కూడా యీ వ్యాధి యందు వుచితమగును. ఊపిరితిత్తిముఖము యొక్క వ్రణచికిత్స కఠినముగానుండును. మరియు వ్రణము కేవలము ఊపిరితిత్తియొక్క ముఖములో వటి పొరయందు కలుగుచున్నది.

5 వ-భేదము. ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు

* అనగా ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తము వెడలనారంభించును. ఇట్లు వెడలుటకు ఎనిమిది కారణములు కలవు. (1) దెబ్బతగులుట, అదురుటవలన, (2) బలవంతముగా గట్టిగా తుమ్ముటవలన ఊపిరితిత్తియొక్క నరములు పేలిపోవుట. (3) తీక్ష్ణముగు లవణసంబంధముగు క్షారపిత్తజ దోషము ఊపిరితిత్తులపై ప్రవేశించి దాని నరములను హరించును. (4) ఊపిరితిత్తులయొక్క గుల్లభాగమునందు మలదోషము నిండియుంసి దీని విశేషనరముల ముఖములు కుప్పించిపోవుటగాని,

---

* ఈ అయిదవ భేదము యొక్క వర్ణనమందు యీగ్రంథకర్త యెనిమిది కారణములుగా భాగించియున్నాడు, గాని వ్రాయడములో అయిదు కారణములు వ్రాసియున్నవి కాబట్టి గ్రంథకర్తయొక్క పొరపాటువలన వ్రాయలేదని కొందరున్ను మరికొందరు లేఖరియొక్క పొరపాటని భావించుచున్నారు. మరికొందరు అనేక కారణములు వకటికొకటి సంబంధము కలిగియున్నవి. ఎటులననగా దెబ్బయొక్క గాయముతో తీక్ష్ణదోష పిత్తముగల క్షారదోషము సమానముగానుండును. నరములముఖము చిట్లుట పేలిపోవుట యీరెంటియొక్క కారణము వకటియే గాన యీగ్రంథకర్త వీటిని వేరువేరుగా వర్ణించుట యోగ్యము గానుండునని గ్రహించలేదు. యింతియే వర్ణనముతో సమాప్తి చేసెను. నా అభిప్రాయములో ఈగ్రంథకర్త కధాచిత్ యొక్క శబ్దమువలన మూడు కారణములు ముందు చెప్పియున్నాడు. లెక్క శబ్దము అందు పైన వ్రాయబడి వుండలేదు. కాబట్టి నిస్సందేహముగా అవి 8 కారణములకు పైగా నున్నవి. అనగా ఆ మూడు కారణములు కలిసి 8 కారణములు పూర్తిఅయినవి.

లేక వికేషమలము నిండుటవలన నరములు చిట్లిపోవును. (5) అనగా శుష్కింపజేయునట్టి చల్లని దుష్టప్రకృతి ఊపిరితిత్తులయందు ఉత్పన్నమై దీనిభాగములను శుష్కింపజేసినచో ఈకారణమువలన ఊపిరితిత్తియొక్క యేదో ఒకనరము బ్రద్దలైపోవును. గాన ఊపిరితిత్తిలో నుంచి రుధిరము వెడలుటకు కారణమగును.

దీనిచిహ్నములు దగ్గులేకనే రక్తము వెడలకుండును. మరియు నిర్మలముగను మెరిసి కాంతిగల రక్తము వెడలుచుండును. రక్తము వెడలునపుడు నొప్పిలేకుండును, ఎందుకనగా వూపిరితిత్తియొక్క అంగమునందు తిమ్మిరి కలిగియుండును. మరియు రక్తము వూపిరితిత్తియొక్క మాంసమునుండి వెడలుచుండినయెడల పలచగను యెరుపుతక్కువగా నుండును. గాని దగ్గుమాత్రము కఠినముగా నిలిచియుండును. నొప్పి మాత్రము కలుగకుండును. మరియు రక్తము, నరములు, మాంసము, కరిగిపోవుటవలన వెడలుచుండినయెడల ఆరక్తమునందుకూడా యెరుపు రంగు తక్కువగానుండును. ప్రారంభమునందు కొద్దిగా వెడల నారంభించును. ప్రతిదినము మాంసము కరిగినకొలది రంధ్రము పెద్దదగును. ఛిద్రము పెద్దదయినకొలది రక్తముకూడా హెచ్చుచుండును.

మరియు రక్తము నరములు చిట్లుటవలన వెడలుచుండినయెడల మిక్కిలి నెర్రిగానుండును. గాని యీరక్తమునందు కాంతి హీనముగా నుండి వకేపర్యాయము విశేషముగా వెడలును.

మరియు తీక్ష్ణదోషకారణములవలన రక్తము వెడలనారంభించినచో ప్రథమమునందుజ్వరకారణముమగును, ఇందువలన ఈరక్తమునందు కాంతికలుగును. ఇదిప్రత్యక్షదృష్టాంతమగును. మరియు రక్తముయొక్క తీక్ష్ణత్వమువలన వూపిరితిత్తియందు వ్రణము కలిగినచో వచ్చుని సీభ్రు చీము, పక్కులు, చర్మవుముక్కలు, రక్తములోకలిసి వెడలనారంభించును. దీనికారణము వూపిరితిత్తియొక్క గుల్లభాగమునందు రక్తము నిండియుండుటవలన విశేషముగా పెరిగిపోవుచున్నది. దీనిని తీసివేయుట

వలన సౌఖ్యముగను, తేలికగను, హాయిగనుండును. మరియు గుల్లభాగము అల్లుకొనునట్టి లక్షణములు ప్రకటనమగును.

మరియు రక్తజవావుయొక్క కారణమువలన రుధిరము వుత్పన్నమయినచో కొంచెము కఠినముగా వెడలుచుండును. మరియు వూపిరితిత్తియొక్క వావు చిహ్నములు ప్రకటనమగును.

ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర చికిత్స.

మలమును తగ్గించుటకై ఊపిరితిత్తినుండి రక్తమును తొలగించుటకై బాసలిక్ అను శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు సాఫ్సిన్, అనునరమును బాసలిక్ అను నరముకంటె ముందుగా ఛేదించుట అతివుత్తమము. మరియు కురుసనఫ్ సద్దుమా నోటినుండి రక్తము వెడలుటకు ఆపివేయునట్టి మాత్రలు రోగికి ఇవ్వవలెను. పిక్కలపైని కొమ్ములతో రక్తముతీయుట లాభదాయకమగును. మరియు, విశేషదోషముండినచో వస్తికర్మ (Inema) తోనున్నకషాయాదులపానములోను, ఆమలమును తీసివేయుట లాభదాయకమగును. మరియు ప్రకృతిని నిజదశయందుంచుట యోగ్యము. యిటులనే ఈరోగము ఉష్ణరోగ కారణమయి రక్తము ఆపివేయుట ఉచితమని తోచినయెడల అకాకియా, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, మాచికాయలు, దానిమ్మపూలు, బాలింతబోలు, తుమ్మజిగురు, వంటజేగురు, నల్లమందు యీమొదలగునవి సమానముగా తీసికొని నూరి, రొమ్మునకయి లేపనము చేయవలెను, మరియు ఈరెండింటితో బిళ్ళలుచేసి సిద్ధముగా యుంచుకొని అవశ్యకతానుసారముగా ఉపయోగించవలెను. మరియు ఇతర సహుపాయములు భోజనపానాదుల వస్తువులతో వ్యాధి బలమును తగ్గించవలెను. అనగా శిల్ (ఊపిరితిత్తులు కుష్కించి వ్రణము కలుగువ్యాధి) యందు వర్ణించబడును. ఇట్టి రోగియొక్క రోగకారణము చిక్కపరచునట్టి బలుబుగల దుష్ణ ప్రకృతియైనచో ఉష్ణమును, చమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను సేవించుట ప్రకృతిని సమానముగను నిజదశయందు మార్చుటకు పరిశ్రమ

చేయవలెను. దీనివలన దుష్టప్రకృతి నష్టమగును. మరియు యుక్తద్రవ్యములలో రక్తమును ఆపివేయుటకు అగాధముగ నుండవలెను.

మరియు ఉష్ణముగల చమ్మను గలిగించునట్టి సదుపాయములు, కాసరోగమునందు వర్ణించియున్నాను. ముందుయొక్క శబ్దార్థము కథాచిత్ తల్లక్రిందుగా నున్నది. దీనిని వెనుకవుటయందు సాంకేతముగ చెప్పబడెను. ఒకప్పుడు వాతము నరములయందు చేరుటవలన నరములు చిట్లి రక్తము వెడలనారంభించినయెడల దీని సదుపాయము అనగా ముందుగా చేతులు, కాళ్లు బంధించుట, మర్ధించుటవలన మలము పైనుండి క్రిందికి దిగును. ఇందుకు శిరావేదనము చేయంజనదు వాతమును నష్టపరచి చిట్లిన నరములను సమకూర్చునట్టి ఔషధములను వుపయోగించవలెను. అనగా ఫలూనియా, సంజర్నియా, దహమరస, యీమూడునుసంయోగికమాజూనుల పేర్లు. తిరియాక్, నూతన చిన్నఆకులు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. మరియు వాతము నష్టమైయుండిన వెనుక దోషమును ఆక్రమించునట్టి ఔషధములు నుపయోగించవలయును. ఒకప్పుడు నరముల ముఖములు చిట్లుచున్నవి. అనగా వలుచని రతూబతు నజులాయందు ప్రవేశించుచున్నది. రెండవ స్థలమునుండి రొమ్ముయందున్న, ఊపిరితిత్తులయందున్న స్రవించుచుండును. దీనివలన నరములునిండి కొద్దిగా శక్తిప్రవేశించిన యెడల భరించనంత మృదుత్వమునొంది, నరముల ముఖములు చిట్లిపోవుచున్నవి. దీనివుపాయమేమనగా ముందు కాళ్లు, చేతులను మర్దించుటవలన వేరువుపాయములవలన మలమును రెండవవైపుకు త్రిప్పివేయవలెను. తదుపరి విబంధనకరమగు ఔషధములు అనగా రతూబతును (చెడునీరును) తగ్గించి అంగముయొక్క ప్రకృతియందు ఉష్ణము కలిగించునట్టి ఔషధములను వుపయోగించవలయును. అనగా ఆజఖర్, (ముంజగడ్డి) వేరు, రూమిమస్తకీ, వేయించిన జీలకఱ్ఱ, అడవిపాదీనా, జున్న, కల్కదిస్, కుంకుమపువ్వు, యీమొదలగునవి అతివేగరము ఆస్థానమునందు ప్రవేశించును.

మరియు, తిరియాక్, సముదీతుస్, సంజర్నియా, ఫార్నిహూస్ ఫలూనియా కొద్దిగా ఉపయోగించుటవలన రొమ్ము ఊపిరితిత్తులయొక్క రతూబతు హరించును. ప్రకృతిని మార్చివేయును, రక్తమును ఆపివేయును. ఈరోగముయొక్క లేపనాదులయందు అజఖరు, అలేకల్ బతం (ఒకజిగురు) వేయించిన జీలకర్ర, అకాకియా, ఉసారెలహితుత్తిస్, జున్ను, కలకదిస్ వుపయోగించవలెను. మరియు, చకోరపక్షి, లావుకపక్షి, కౌజు మొదలగు పక్షులమాంసము ఆహారాదులయందు వుపయోగించవలెను. ఒకప్పుడు వూపిరితిత్తులయందు వాపు జనించి అందుండి రక్తము కదలి వెడల నారంభించును. గాన ఊపిరితిత్తులయందు వాపు ఘనీభవించును. ఇందు విషయములో మలమును చేరకుండునటుల కాపాడుచుండవలయును. ఎందుకనగా వాపు స్థిరపడి వుపద్రవము కలిగించును. మరియు, అనేక విధములుగా మలమును పక్వపరచుటయు ఆమలమును అంగమునుండి వెడలించుటయందు పరిశ్రమచేయవలెను. ఆపరిశ్రమ విషయమై క్రిందవివరించెదను. మలముయొక్క భాగములను ఒకటిగా చేర్చునట్టి ఔషధములను వుపయోగించుటవలన మలము నాపివేయును. మలము నిటుల నిలిచిపోవుట హానికరముగానుండును గాన ఆస్థానమునుండి దానిని వదలించుట యోగ్యమగును.

(6) రొమ్మునుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు.

అనగా రొమ్మునుండి రక్తము వెడల నారంభించును. దీనికారణము అనగా దానినరములు బాహ్యకారణమువలనగాని లోపలి కారణమువలనగాని పేలిపోవును. దీనిలక్షణములు పేరుకొనియుండునట్టి రక్తము కఠినమగు దగ్గువలన కొద్ది కొద్దిగా వెడలుచుండుట గాయము గల స్థలమునందు నొప్పికలుగుట రోగి ఎల్లికలవరుచుటవలన దగ్గు నొప్పి అధికమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(6) రొమ్మునుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స

బానలిక్ అను నరమును ఛేదించవలయును. మరియు, నఫసుద్ధం అను మాత్రలు వుపయోగించవలయును. రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. రొమ్ముయొక్క గాయము ఊపిరితిత్తులగాయముకంటె సాధ్యమయినది. మరియు, నిది వేగరము ఆరోగ్యము నొందగలదు.

(సూచనీయము) హకీం జాలినూస్‌గారు వచించినదేమనగా ఒక యౌవ్వనపురుషుని యొక్క నరములు మిక్కిలి చలియొక్క కారణమువలన చిట్లినవి. నేను ప్రథమదినమునందు శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేసితిని విధిపూర్వకముగా ఆరోగియొక్క కాళ్ళు చేతులు మర్ధించుటకు ఆజ్ఞాపించితిని భోజనమునకు హారీరా (యవాగు) నిప్పించితిని వానిరొమ్ముపై చిమాద్, తపసియా, మూడుగంటలవరకుంచితిని దీనివలన మిక్కిలి వుష్ణము కలుగకుండును. రెండవదినము యవగంజి, బాతుమాంసరసము, ఇచ్చితిని అప్పుడు ప్రకృతి సమానత్వముగా వచ్చినది. మరియు. ఊపిరితిత్తులయొక్క వావు భయముండకుండిన యెడల కొద్ది కొద్దిగా పురాతన తిరియాక్, గాడిదపాలతో పానముచేయించితిని. సామాన్యముగు ఉష్ణఔషధములు మలమును బంధించకుండునవి యీ క్రింద చెప్పబడుచున్నవని వచించిరి. దాల్చిన చెక్క, జటామాంసి, కజ్ (ముద్దలవంగపట్ట) తుంగముస్తలు, కటుకరోహిణి గవ్వచలుకు సాంబ్రాణి కుంకుమపువ్వు, రూమిమస్తకి కచూరములు, బాలింతబోలు, యీ వస్తువులలో శీతముగను మలము నొక్క భాగమును ఆక్రమించునట్టి వస్తువులు అనగా కావిరాయి, వంటజేగురు, తుమ్మజిగురు, కతిరాగోంద, సిశస్త (గోధుమపాలు ఎండించినసత్తు,) కహారోబా పగడచూరు, పేల్చినపటిక, గులాబిపూలు, శృంగిభస్మం యీ మొదలగునవి 1¼ వంతున చేర్చుకొని ఉష్ణవస్తువులు కషాయముకాచి చల్లనివస్తువులనునూరి వస్త్రగాలిత మొనర్చి

7 మాషములు పైకషాయములో కలిపి పానము చేయించిన యెడల మిక్కిలి గుణము కలిగించును.

—జిమాద్ తపసియా అను లేపనము—

పుల్లదానిమ్మబెరడు, గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి, అవస్, బలూత్ యొక్క పూలు, యీ మొదలగునవి నూరి లేపనముచేయవలెను. యీ లేపనమువలన పురాతన గాయమున్ను పురాతన అతిసారమున్ను హరించును.

మరియు! యవపిండి, దానిమ్మపూలు, పచ్చిమూచికాయలు, తిరుగలినంటియుండుపిండి, అస్ఆకులు, యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి అధిరాత్తైలమునందుగాని గుల్ రోగన్ (గులాబిపూల నూనె) యందుకలిపి లేపనము చేయవలెను.

—(7) నోటివెంట రక్తము వెడలు వ్యాధి లక్షణములు.—

కంఠనాళము ఆమాశయము గుండె ప్లీహము మొదలగువాని నుండి రక్తము వెడలుచుండును. దీనిలక్షణములు వాంతియందుకూడ రక్తము వెడలుట దగ్గులేకుండుట మరియు యీఅంగములలోనుండి యేదోవక యుపద్రవము కలుగుట సంభవము. మరియు వీటిపూర్ణ వృత్తాంతము ఆమాశయముయొక్క రోగములలో వమనముతో రక్తము వెడలు విషయమునందు ప్రకటనమగును. అయినను నిచ్చటకూడ వ్రాయబడుచున్నది. అనగా యేదోవక విధముగా రక్తము పీకవైపు అంగమునుండి వచ్చుచుండును. వమనమునందుకూడా వెడలనారంభించును. అనగా గుండెనుండి ఫూపిరితిత్తులవైపుకు తిరిగి దగ్గవచ్చును ఫూపిరితిత్తులనుండి నోటివెంట వెడలనారంభించును. ఎటులననగా వీటిరెంటి మధ్యమునందు పొరఅడ్డముగా నుండును.

(సూచనీయము) ఇప్పుడు నోటివెంట రక్తము వెడలునట్టి రోగులు యీక్రిందచెప్పబోవు పనులను వస్తువులను ఆచరించకూడదు. అనగా యెవనికి నోటినుండి రక్తము వెడలనారంభించుచుండునో అట్టి మనుజుడు

వరుగిడుట, తిరుగుట, పరిశ్రమచేయుట, ఉచ్ఛ్వాసస్వరముతో మాట్లాడుట, క్రోధము, చింత, మిక్కిలి మదిర (సారాయి) పానము చేయుట మెరిని వస్తువులను చూచుట, మైథునము, ఉష్ణమగు తీక్ష్ణమగు విడనీయునట్టి వస్తువులు అనగా మసాంబరము, అజామోదము, నువ్వులు, పురాతనపన్నీరు, తేనె, రాతిపువ్వు, అగ్నిజాతులమిఠాయిలు భక్షించుట మొదలగునవి యావత్తు హానికరములని గ్రహించవలెను. ఇటులనే పచ్చిపాలుపానము చేయుటకూడా హానికరము.

(లాభము) ఈవ్యాధిగల రోగి విషయమై ఉష్ణమును తగ్గించుట మిక్కిలి అవశ్యముగానుండినచో యీరోగి భోజనములయందు సిమాగ్ జరిస్క్ దానిమ్మగింజలు, నిమ్మకాయపులుసు, చుక్కకూర యీ మొదలగునవి మేకకాళ్ళమాంసమునందు చేర్చి వుడికించి యివ్వవలెను. జ్వరములేకుండినను బాదంపప్పు వెన్నయందుచేర్చి యివ్వవలెను. ఈ వ్యాధిగ్రస్తుడగు రోగియొక్క ప్రకృతియందు ఉష్ణమధికముగానుండినచో నూతనమగు సకోన, పన్నీరు కాచిన నిర్మలమగుపాలు మరియు కేవలము పెరుగుగాని లేక అపుపెరుగునందుగాని కాచి యివ్వవలెను. హరీరా (యవాగు) గంటెలు (సజ్జలు) పొట్టులేకుండాదంచి పిండివిసరి ఆపిండితో తయారుచేసిన గంజి అర్ధాంశముగా వండిన కోడిగుడ్డు అథవా కౌజుమాంసము చకోరపక్షిమాంసము వెంటనే తీసిన చేపమాంసము మొదలగునవి పత్యకరములు.

(సూచనీయము) మలమును ఆపివేయునట్టి ఔషధములు నోటినుండిరక్తము పడునట్టి అన్నిరోగములయందున్ను లాభదాయకమగును. ఈఔషధము లన్నిటికంటె శుద్ధిచేసిన శాదాక్ 4 [illegible] మాషములు అసహ్ఖారాయి (మెంత్రకూర) యొక్క రసములోగాని ఖుర్ఫా (పెద్దపాయల ఆకురసములోగాని తులసి ఆకురసములోగాని బార్తంగ్ రసములోగాని కలిపిపానము చేయుట మిక్కిలి గుణదాయకమగును. మరియు పెద్దపాయలఆకునములుట యిత్యాది వస్తువులను సేవించుట వరీక్షించ

బడినవి ఒకవ్వుడు రక్తమును తత్క్షణము బంధించివేయును. మరియు దోసకాయరసము మొదలగునవి వెనుక వర్ణించియున్నాము. కేవలము వకేరసములో కూడా ముఖ్యముగా కమలమును వకటిగా చేర్చునట్టి ఔషధములను కలిపి ఉపయోగించినయెడల మిక్కిలిలాభదాయకమగును.

మరియు శృంగిభస్మమును మలమును బంధించునట్టి ఔషధములనుచేర్చి నుపయోగించుట లాభదాయకమగును. ధనియాలపూలు, 10½ మాషములు చల్లని నీళ్ళలో సాయంప్రాతఃకాలములయందు నుపయోగించుటవలన గుణమును కలిగించును. మరియు పగడచూరా, నుద్ధ కూడా లాభదాయకమగును. లాభము : రక్తము వూపిరిత్తులయందు నిలిచి గడ్డకట్టియున్నదని భయము తోచినచో ముందు చనగపూలును నీళ్ళలో కలిపి పానము చేయవలెను. ఇట్టిమనుష్యునికి దగ్గువిస్తారముగా వచ్చుచుండిన శీర్కా (చనగపూలును) పానముచేయ జనదు. మరియు రక్తము పేరుకొనియుండి దగ్గువిశేషముగానుండినయెడల శనగపూలును పన్నీరుకలిపి పుక్కిలించవలెను. ఒకవ్వుడుకొద్దిగాపానము చేయవచ్చును.

మరియు, అంజూరకఱ్ఱకాల్చి బూడిదచేసి ఆబూడి నీళ్ళలోకలిపి ఆనీళ్ళు కొసాకో నిచ్చినచో పేరుకొనియుండునట్టి రక్తము శుభ్రపరచును. మరియు, శొతరాసియూకు తేనెతో యిచ్చుట వలన మిక్కిలి గుణదాయకమగును. ఇతర సదుపాయములు ఆమాశయము యొక్క రోగములయందు రక్తము, పాలు, పేరుకొని యుండునట్టి రోగ ప్రకరణములయందు చెప్పబడును.

నోటినుండి రక్తమువచ్చునట్టి కారణములు మూడు విధములుగానుండును. (1) వాతమువలన, (౨) సాభీక్, (౩) భాసల్, అస్‌బాబ్ బాదియా (బైటికారణమువలన అనగా గాయము తగులుట) వున్నతస్థలమునుండి పడిపోవుట (అభిఘాతము) లేక తీక్ష్ణమగు ఔషధములు, ఉష్ణమగు కటుభోజనములు చేయుట, చింత, మరియు, అస్‌బాబ్ సాబక్ (లోపటికారణములు) జలుబు, చెమ్మ నరములలోనిలిచి ఈ

వ్యాధి కలిగించును. అట్టికారణమువలన నరములు విశశించి నరముల నుండి రక్తము జారిపోవనారంభించును. మరియు, అస్‌బాబ్ బానలా అనగా నరముల ముఖము విడిపోవుట, చిట్లిపోవుట, పేలుట, చినుగుట, బ్రద్దలగుట, మొదలగునవి అని భావించవలయును.

నోటి వెంట చీము వెడలునట్టి లక్షణములు

ఈరోగము అయిదుభేదములుగానుండును. (1) ఊపిరితిత్తులవావు గాని ప్రేక్కలవావు గాని, పక్వమునొంది బద్దలలై వుమ్మిలో చీముక లసినమగుచుండును ఈరెండింటియొక్క వర్ణనము వేరు వేరుగా ప్రకటించబడును.

ఊపిరితిత్తులపై వ్రణములను చూపించు చిత్రపటము.

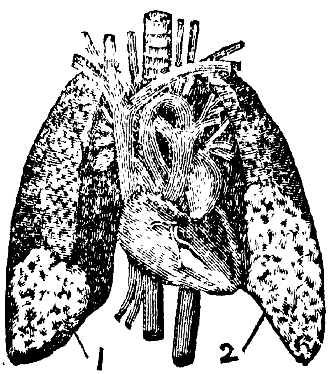

1—2 ఊపిరితిత్తిపై వ్రణములు పెరిగిన కొలది నోటివెంట చీము అధికమగును. ఈవ్రణము ఉత్పన్నము కాగానే దగ్గు, నోటి వెంట చీము వెడలుట, జ్వరము అధికమగును. రోగి శరీరముపై మాంసము శుష్కించనారంభించును దీనినే క్షయ అందురు.

(1) ఊపిరితిత్తులయందు గాయమై దగ్గినప్పుడు చీముపెడలనారంభించును వైద్యశాస్త్రములు దీనిని శిల్ (క్షయ) అందురు దీనివర్ణనము కూడ ముందు చెప్పబడుచు.

(2) ఆమాశయమునందు వ్రణము ఉత్పన్నమై బద్దలై వమనములో కూడా ఇటులనేచీము వచ్చుచుండును. మరియు విరోచనముద్వారా చీము వెడల నారంభించును ఈవ్యాధి యొక్కవర్ణనముకూడా ముందు చెప్పబడును.

(3) పక్కలయందుగాని గొంతుయందుగాని లేక నోటియొక్క ఇతరభాగములయందుగాని వావుఉత్పన్నమై అందుచీము ఏర్పడి బద్ధమై పుమియునపుడుగాని శాంతించుటవలనగాని చీము వెడలుచుండును. అనగా ఎచ్చటవావు కలిగియున్నదో అచ్చటనుండి చీము వెడలనారంభించును దీనివర్ణనము కంఠము నోటిలోభాగములయందు కలుగు వావునందు చెప్పియుంటిని.

(4) రొమ్మునందు వావు కలిగిబద్ధలగును దీనిలోకూడా పక్కలయందు వృష్ణమధికమగును దీనిలక్షణములు చిక్కనిచీము దగ్గినపుడు ఉమ్మిలో కలసి విశేషముగా వచ్చుచుండుట ముందు రొమ్ములో కురుపగుట అందు నొప్పికలుగుట ఇందుకు సాక్షియగును.

—రొమ్మువావువలనకలుగు చీము చికిత్స—

జూఫా అంజూర్ హాస్ (ఒకవిధమగుఆడవిషాదీనాకుపేరు) యష్టిమధుకము సౌసన్ (దీనినిఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందురు) వేరు, మెంతులు యీవస్తువులు నీళ్ళలో వేసికషాయముకాచి పానముచేయవలయును ఈకషాయముపానముచేయుటవలన చీము వలుచబడి ఊపిరితిత్తులనుండి సహజముగ వెడలుచుండును అనగా ఊపిరితిత్తులలోనుండి వెడలిపోవునని భావము.

జూఫా, గంధఫేరోజా, బఠానీలపిండి, మెంతులు, వుటంగన్ వి త్తులు, రాజహంస యీవస్తువులను మెత్తగానూరి బాబూనాతైలమునందున్ను, రోగన్ గార్ (గార్ తైలము) మరియు కోడిగ్రొవ్వు, యీమొదలగునవి తేనెలో కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు బాలింతబోలు, కచూరములు, మియ్యా, ఫిరంగిసాంబ్రాణి, హరిదళము, యీ మొదలగువస్తువులను చూర్ణించి నిప్పులపై వేసి ఆపొగ నోటినుండి పీల్చవలెను. ఈమొదలగు చికిత్సలవలన మలము వలచనైన వెనుక రోము మలమునుండి శుభ్రతగాంచుటకై నోటి

తో మాత్రలు వుంచవలెను. ఆమాత్రలు చేయుక్రియను యీక్రింద చెప్పెదను.

అవిశివిత్తులు, చల్గోజావప్పు, ప్రత్తిగింజలపప్పు, కుంతులు, యష్టిమధుకము, సొసగావేరు, యీవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి తేనెతో నూరి మాత్రలు చేయవలెను. యీమాత్రలను అవశ్యకతానుసారముగ నుపయోగించవలెను.

లాభము:—వాపు రొమ్మునందున్న, అథవా ఊపిరితిత్తులయందున్న, రొమ్ముయొక్క పొరయందున్న, కలిగి చీముచేరి బద్ధమైన యెడల దానిని శుభ్రపరచునట్టి సదుపాయములు యీక్రింద వివరించుచున్నాను. యిటువంటి ప్రత్యేకరోగములయందు వాటి వాటి స్థానములలో వర్ణించబడును. మరియు ఈరోగములయందు చికిత్స చేయుటలో అసావధానముగ యుండకూడదు. ఎందుకనగా చీము ఊపిరితిత్తులలో చేరకూడదు. రొమ్ముయొక్క రోమాంచములయందు ఖసీభవించినచో రొమ్ముయొక్క పొర కుళ్ళిపోవును. అందు కఠినమగు వాపు ఉత్పన్నమగును. ఈయుపద్రవములు కలిగినయెడల రోగి మృతినొందును.

మరియు ఊపిరితిత్తులయందువాపుకలిగి చీముకలుగును. అథవా రొమ్ముయొక్క ఇరుపార్శ్వములలోనుండి ఊపిరితిత్తులవయి స్రవించి అచ్చట నిలిచి వెడలకుండిన ఊపిరితిత్తులయొక్క భాగములను విడగొట్టును. మరియు ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణముకలిగి చీము యుత్పన్నమగుచున్నది. దీనివలన ఉత్తమమగుసుపాయములు అనగా యేస్థానమునందు వాపు బద్ధమైనదో నాలోచించి మలమును బాధించునట్టి వస్తువులతో రోగిని కాపాడుట నుచితమగును. అంగములను మృదుత్వము నొందించుటకై చీమువలచనై శుభ్రతనొందుటకై శక్తివినియోగించి జాగ్రత వహించవలెను. దీనివలన అంగము శ్రేష్టము నొందిన తర్వాత వ్రణమును మాన్పునట్టి చికిత్సలయందు ఆరూఢముగనుండవలెను. చీమురొమ్ము

యొక్క గుల్లభాగమునందు చేరి ఖనీభవించినచో దీని నదుపాయములు రొమ్ముయొక్క లోభాగమునందుండు చీము హరించునట్టి ప్రకరణము నందు వర్ణించబడును.

ఊపిరితిత్తుల వాపు లక్షణములు

ఈరోగము వుత్పన్నమగుటకు కారణము వుష్ణముగాని చల్లని నజుల (అనగా దుష్టజలము) మెదడునుండి వూపిరితిత్తులయందు దిగుచుండునుగాన కొంతువాపు హరించి దానిమలము అచ్చటనుండి మారి వూపిరితిత్తులపై స్రవించి అచ్చటనే నిలిచి వాపుపుట్టించును. మరియు ప్రక్కవాపు వూపిరితిత్తివాపుగా మారిపోవును. ఒకొక్కప్పుడు నజులావాపుతో సంబంధము లేకనే ముఖ్యముగా అచ్చటనే మలము ఖనీభవించి వాపు కలిగించునుగాని యీరోగము నజులావ్యాధివలె విశేషముకలుగుచుండును. ఇంతఖాబవుల్, ఆజాయబ్, యనుగ్రంధమునందు వూపిరితిత్తులయందువాపు కలిగించునట్టి మలము ప్రత్యేకము దోషమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. నిది విశేషముగాకఫమువలన వుత్పన్నమగును. మరికొన్ని గ్రంధములలో చూడబడినది, అనగా వూపిరితిత్తులవాపు కుళ్ళిన కఫమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. గాని లవణ కఫమువలన వుత్పన్నమొందుటలేదు. హకీము జహెూజబిర్ వుందలూసీగారి కుమారుడు యత్ సోర్ యను గ్రంధమునందు చెప్పినదేమనగా వూపిరితిత్తులయొక్కవాపు రుధిరముతప్ప వేరుదోషముతో కలుగజాలదు. ఎటులననగా పిత్తముయొక్క తీక్ష్ణత్వము వూపిరితిత్తులకంటె వేగముగ నడుచుటవలన వాపు కలుగుటకు కారణము కాజాలదు. మరియు కఫము వానియొక్క భోజనముగాన వానితో స్నేహముంచుచుండినచో నిది కూడా వాపునకు కారణముకాజాలదు. విశేషముగా పిత్తమువలన వుత్పన్నమగునట్టి వూపిరితిత్తులవాపు యేడుదినములలో రోగిని చంపివేయును. ఈమలము వెడలునట్టివైపు ఆరూఢమైనచో దీనిలక్షణములు

యేడవదినమునందు ప్రకటనమగును. నిది బహురాన్ జయద్ (రోగసంధి)యొక్క దినమని గ్రహించవలెను. మరియు రోగముయొక్క మలము ఊపిరితిత్తులపైవు చేరి ప్రవహించునట్టి యావత్తువస్తువులకంటె విశేష కూరమైనది ఎటులననగా ఊపిరితిత్తులు రక్షించునట్టియు పోషించునట్టి హృదయ మలముకంటె మిక్కిలి బాధకరములైనవి. మలము అందు చేరియుండినంతవరకు వక్షమై దూరముకానియెడల అందు బాధము ప్రకటనము కాజాలదు. అట్టివ్యాధి కఠినమగును. నిది అనేకరోగములను కలిగించుచున్నది. ఎటులననగా ముందువర్ణించబడును. ఒకప్పుడు దాని మలము పొరలయందున్న పరదాలయందున్న చేరి వాపుపుట్టించుచున్నది. ఒకప్పుడు యీరోగియొక్క భుజములు మణికట్టునందున్న లోపలి భాగములందు వ్రేళ్ళదివరలవరకు తిమ్మిరికలిగియుండును. ఒకప్పుడు నీమలము హృదయముపైవు ప్రవేశించి వున్మాదము మూర్ఛకూడా కలిగించును. ఒకప్పుడు మెదడుపైవుచేరి సర్సాం (మెదడుపైనుండు పొరయొక్క వాపు) వుత్పన్నమగును. ఒకప్పుడు ఊపిరితిత్తులవాపునందు దమ్ము ఖనీభవించుచుండును. ఇట్టిదశయందు జలంధర్ (జలోదరము) గలవానివలెనుండును. మరియు ఊపిరితిత్తియొక్క వాపు బహుదా కఫమువలనగాని రుధిరముయొక్క మలమువలన కలుగుచున్నది.

మరియు పిత్తమువలన స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. ఎటులననగా ఊపిరితిత్తుల మాంసము కోమలముగను గోమాంచములు కలిగియుండును. కాబట్టి పిత్తసంబంధమగుమల మందు నిలువజాలదు. ఇందు విషయమై సేక్ అబూఅలీసేనాగారు వచించినదేమనగా ఊపిరితిత్తులయొక్క వాపు ప్రతిరోధము వలన వుత్పన్నముకాజాలదు. బహుదా కఫమువలన రక్తమువలన కలుగుచున్నవనిరి హకీమురాజీగారు ఫాఖల్ అను గ్రంథమునందు వచించినదేమనగా ఒకప్పుడు ఊపిరితిత్తులవాపుయొక్క మలము నష్టమైవెడలిపోవును. అనగా యితర అంగములయొక్క వాపు నష్టమొందగలదని భావము. యీఅంశము పరాత్పరుని కృపవలనకలుగు

చున్నది. మరియు వకవ్వుడు మలము విశేషముగా వెడలించుటవలన కూడా పుష్టమొందజాలదు. మరియు ఖనీభవించి చీముగామారి బ్రద్దలగును. ఈచీము సామాన్యముగ సరియగు తెలుపురంగుగాగాని లేక నల్లగాగాని అనగా సారాయిమడ్డివలెనుండును. వకవ్వుడు ఆమలము మొత్తగానుండిన నది వెడలిపోవును. వక్వముగును. మిగిలినది కఫముగా మారును. వాతమువలన కలిగిన మలమునందు వదించబడును. ఒకవ్వుడు వర్ణముగా మారుచుండును. ఒకవ్వుడు ఊపిరితిత్తియొక్క వాపు పిత్తవాపు నదృశముగా వుత్పన్నమై చికిత్సచేయుటకు మిక్కిలి స్వల్పముగానుండును. ఎందుకనగా మలము మిక్కిలి వూష్ణముగానుండి హృదయమునకు సమీపమునందుండును.

మరియు, లేవనము చేయునట్టియు, పానమొనరించునట్టియు, శీతజశౌషధముల సారము ఆస్థానమునందు విశేషముగా ప్రవహించక స్వల్పముగా చేరుచుండును. ఎందుకనగా మిక్కిలి దూరమునందుండుటవలన ప్రవేశించజాలదని గ్రహించవలెను. మరియు, మిక్కిలి అవయవముల మధ్యమందుంచబడియున్నది. ఎట్లనగా పానముచేయునట్టి వస్తువులలోనుండి ప్రతీఅంగము కొంత శక్తిని గ్రహించుచుండును. అనగా ఒకభాగమును వహించుచున్నది. మగ్బతులుకూడా ప్రతిఅంగము ఉష్ణమును కలిగించును. ఈ మలము అంగములలోనుండి అందుండి కొద్దిగా ఇందుకలిసి పోవును. తదుపరి ఊపిరి తిత్తులయందు చేరుచుండిన ఎడల జలుబు శక్తి అందులో యెంతవరకు కలుగుననగా పిత్తముయొక్కవాపు ఉష్ణమువలన నమానత్వము కలిగించు నంతవరకు ప్రవేశించును.

మరియు, లేవనయొక్క జలుబుకూడా దీనివలె సమానము చేయజాలదు. ఎందుకనగా లేవనాదులు వేగరము గుణము నివ్వజాలవు. మరియు, రొమ్ము, శల్యము, కండరములు, పొరలు కలిగియున్నది. నిజముగు మార్గమునగా యీ రోగము ప్రత్యేక దోషమువలన

ఉత్పన్నమగును. ఈ కారణమునుబట్టి యీ ప్రకరణమును మూడు భేదములుగా వర్ణించుచున్నాను.

(1) ఊపిరితిత్తుల వాపుయొక్క వర్ణనమందు కలవు. ఈ వాపు కలుగుటకు కారణము ఉష్ణముల్బణమువలన కలుగుచున్నది. అనగా స్వభావికమగుఉష్ణమగును. రక్తము పిత్తస్వభావికముగా చల్లనై కుళ్ళిపోవునట్టి కారణమువలన ఉష్ణమునొందును. ఇటుల కుళ్ళినలవణసంబంధమగు కఫమును కలుగజేయుచున్నది. దీని లక్షణములు యెల్లప్పుడు జ్వరము సమానముగా విశేషముగానుండుట శ్వాసయందు కష్టము కలుగుట రొమ్ముయొక్క నరముల భాగములయందు బహుపుగను నొప్పికలిగి యుండుట ముఖము నేత్రములు ఎఱ్ఱగానుండుట ముఖ్యముగా చర్మమునను రంగు వేశినటుల ఎఱ్ఱగానుండుట అట్టి స్థితియందు జ్వరము విశేషముగానుండుట, ముఖనేత్రములు బరువుగానుండుట, నాలుక ఎండుట, దాహము విస్తారముగా నుండుట ఒకప్పుడు నాలుక యందు జిగురుగల పుమ్మచుట్టుకొని యుండుట, నాడితరంగములు వేయుచు వేగరముగ నడువనారంభించుట, దగ్గు విశేషత్వమువలన బాధకలిగియుండుట, చల్లనిగాలి పీల్చుటకై రోగిపరితపించుట, యీ లక్షణములయొక్క న్యూనత విశేషతయొక్క కారణము ఎటులనుండునో అటులనే కారణమునుబట్టికలుగుచున్నవి. అనగాకుళ్ళినరక్తము, పిత్తము కఫముయొక్క ప్రకృతియందు, బహుళ వర్ణించబడియె. దాహతీక్ష్ణ్యము, పోటు విశేషముగావేడి, భారము తక్కువగానుండుట, ఇటులనే అన్యసందర్భములు పిత్తమునకు తక్కువగానుండును. ఇటులనే రక్తప్రకృతికూడా ప్రకటనమగును.

మరియు కఫము పూర్ణము నొందుటవలన తన ప్రకృతియందుం డనిమొదల పుష్టములమూరయొక్క చిహ్నములు తోచుచున్నవి. అనగా దానియొక్క వేడి పిత్తము రక్తముల పూర్ణముతో మిక్కిలి తక్కువగా నుండును. మరియు భారము మిక్కిలి జిగురునాలుకపై విశేషముగా

చుట్టుకొనియుండును చల్లనిగాలి యొక్క అపసరణము మూలము దోషములయందుకూడా కలుగుచున్నది. గాని పిత్తమునందు విశేషముగా నుండును. తక్కిన దోషములయందు తక్కువగా నుండును. ఊపిరితిత్తుల యొక్కవాపు పిత్తముయొక్క వాపుతో సదృశముగా నుండినచో శ్వాస బిగబట్టుట విశేషమగును. బరువు తక్కువగను, ఉష్ణమతిశయముగ నుండును.

లాధమ :—వూపిరితిత్తుల ముఖభాగమునందు వ్రణమగు వాపు కలిగి యున్నయెడల వెన్నునందు నొప్పి సన్నగా పొడచుట మొదలగు చిన్నెములు కలిగియుండును. స్వల్పముగా జ్వరము వచ్చుచుండును. మరియు శరీరము దురదకలుగుట, శబ్దము తీక్ష్ణముగా నుండుట, ఆవాపు వ్రణముగా మారినయెడల నోటిరుచి చెడిపోవుట, నోరు చేపగంధము కలిగియుండుట, దగ్గునందు కొద్దిగా చీమురక్తము వెడలుట, ఒక్కొక్కప్పుడు ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలుకలుగనారంభించుట దీని లక్షణములు. శ్వాస పట్టుబట్టి వేగరముగను, తీవ్రముగ వెడలనారంభించుట, రొమ్ము బరువుగా నుండుట, శరీరములో భాగమునందు మంటకలుగుట, మిక్కిలి వేడిగా నుండినట్లు తోచుట, మరియు ఊపిరితిత్తులవాపు మలము వక్వమై వెడలనారంభించునట్టి లక్షణములు అనగా పక్వమయినమలము సునాయాసముగ వెడలుచుండుట, రోగియొక్క దశ దినదినము మంచి స్థితియందు మారుచుండుట దీని చిన్నెములు, మార్పుచెందుచుండుట వూపిరితిత్తులు మలరహితముగా నుండునట్లు యుండుట మొదలగు లక్షణములు కలవు.

మరియు మలము చీముగా మారునట్టి చిన్నెములు అనగా పక్వమైపోయిన చెమ్మ వెడలకుండుట చిన్నెములు క్రమేణా హెచ్చుచుండుట అనగా చీముగామారి, వూపిరితిత్తులయొక్క మాలిక్ (వ్రేలాడు స్థలము) నందు నొప్పి పీకినట్లుండుట మొదలగునవి తోచుచుండును మాలిక్ అనగా వకవస్తువు వ్రేలాడుచుండు స్థానము.

మరియు చీముగా మారుటకు చిహ్నములు అనగా రోగచిహ్నములు అధికతరముగ కొరంతకలుగుట, నోటిరుచి తియ్యగా నుండుట, శక్తి బలముగలదైనయెడల మలము వెంటనే పక్వపరచగలుగును చీము ఉమ్మినుండియు, మూత్రమార్గము నుండియు తీసివేయును. మరియు చీము సమానముగనుండును. శక్తి దుర్బలముగా నుండినచో పక్వము నొందుటయందు నొప్పిగానుండి వెంటనే పక్వము నొందజాలకుండును. కాబట్టి కుళ్ళిపోవును. ఇట్టి రోగమునుండి తప్పించుకొనుట మిక్కిలి దుస్తరమగును. మరియు యీరోగము సిల్ (ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణము కలుగుట చీముపట్టుట) వ్యాధియందు మారినయెడల ముఖముయొక్క రంగు కాంతిహీనముగానుండుట, వ్రేళ్లయొక్క మొనళ్లుమెల్లవ్వను వృష్ణముగా నుండుట, మరియు ఊపిరితిత్తుల వ్రణము చిహ్నములు చీముయొక్క సమస్త చిహ్నములు ప్రకటనమగుట, ఊపిరితిత్తులయొక్క మలము పక్కవావుగా మారినచో శ్వాసబిగబట్టి కొద్దిగా వెకలనారంభించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు షకీంబాఖరాత్ గారు వచించినదేమనగా వూపిరితిత్తులయందు వావుకలవాని స్థనములసమీపమునందు కురుపులు జనించును. మరియు నానూర్ (నాసావ్రణము) కలిగినచో వూపిరితిత్తుల వావునుండి బ్రతుకకలుగును. ఇటువంటి పిక్కలయందు వ్రణము లేదినచో ఆరోగ్యమునకు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

ఊపిరితిత్తులవావు చికిత్స

ఈరోగమునందు బాసలీక్ యను శిరావేదన చేయవలెను. ముఖ్యముగా వూపిరితిత్తులు వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందు వావుకలిగినచో ఉన్నాబ్, విహీసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) ఖితిమి, బంఫ్షా, బాబూనా, మొదలగువస్తువులు కషాయముకాచి కేలకాయగుజ్జు, తురంజబీన్, కలిపి పానముచేయించి శరీరమును మృదుత్వము కలిగించవలెను. వస్తికర్మవలన గర్భమును మెత్తపరచవలెను.

మరియు అజాయెబుల్ ఇంతిఖాబ్ అను గ్రంథమునందు వ్రా
యబడిన దేమనగా బసప్షా, తవాషీరీ, కామంచిఆకు, ఖతిమిపూలు,
యీావస్తువులు ప్రత్యేకము 4న్నర మాసములు, ఉన్నాబ్ 20 కాయ
లు, ఆల్బకరా, 5 కాయలు, పాచితీగె గింజలపప్పు, సలియగొట్టి 31
న్నర మాషము, చుకందరుకసము 5 తులములు, గులాబిపూలు 1 తు
లము, యీావస్తువులను నీళ్ళలో వేసి అర్ధాంశముగా కషాయముకాచి
5 తులములు మొర్రిచక్కెర, గులాబిమానె, ఆవునెయ్యి, కలిపి గోరువె
చ్చగానుండునప్పుడువస్తి చేయవలెను. అనగాపిచ్చికారీచేయవలెను. మరి
యు ఆరంభమునందు మలమును వెడలించుటకై చందనము, యవపిండి
పెద్దపాయలాకురసమునందు కొద్దిగా బసప్షామానె లిపి రొమ్ముపై లే
పనము చేయవలయును, ఆరంభసమయము వ్యాతీతమయినచో మలము
ను నష్టపరచునట్టి వస్తువులు లేపనము చేయవలెను. అనగా బాబూనా
అకలీలుల్మలిక్ ఖతిమి యావసతు మొదలగువస్తువులను బాబూనాతై
లమునందుకలిపి లేపనము చేయవలెను.

మరియు వాపు రుధిరకారణమువలన కలిగినచో రోగిదశను కని
పించిఅవశ్యమని తోచినయెడల వాపుయొక్క రెండవపైపునుండి సాఫీన
అనునరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. వాపు వూపిరి
తిత్తియొక్క కుడిభాగమునందుండినచో కుడికాలియొక్క శిరావేదనము
చేయవలయును. వాపు యెడమపైపు ఊపిరితిత్తియందు కలిగినచో
యెడమకాలి శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు మలము ఊపిరితిత్తి
యొక్క కుడిపైపుయున్నదా లేక యెడమపైపు నున్నదా అని గ్రహిం
చవలెను. అనగా యేపైపునున్నదో గమనించుటకు విధికలదు. జ్వర
ముండు సమయమునందు నిద్రించి యేపైపుభాగము మిక్కిలి యెఱ్ఱ
గానున్నదో రొమ్ము బరువు యేపైపు తోచుచున్నదో ఆపైపువాపు
గలదు. ఇటులనే రోగివత్తిగిలి పరుండినచో అవెంటనే రతూబతు నోటి

యందు వచ్చిచేరినయెడల మలము ఆవైపు ఊపిరితిత్తియందుగలదని గ్రహించవలెను. ఇటులనే వాపు కుడివైపునుండినచో కుడివైపు వత్తిగిలినచో రతూబతు విశేషముగా వెడలుచుండును. మరియు సాఫీన శిరావేదనగావించినవెనుక హఫ్తెఅందామ్ యొక్క శిరావేదనమును బాసలిక్ యొక్క వేదనముకంటె ముందుగా ఛేదించుట అతివుత్తమముగా నుండును. రోగియొక్క శక్త్యానుసారముగ రక్తము వెడలించవలెను. రోగి బలముగలవాడైనచో మూడుదినములాగి రెండవశిరను ఛేదించవలెను. ఆరంభమునందు బాసలిక్ అను శిరావేదనము గావించి పిమ్మట రెండవ శిరను ఛేదించి రక్తమోక్షణముచేయవలెను. పరిణామమునందు వుచితస్థానమునందుండి రక్తమోక్షణము గావించవలెను. మరియు శిరావేదనము నుండి మలము హరించినవెనుక కథాదిత్ రొమ్మునందు తూంకర్మచేయుట అవశ్యముగుచున్నది. దీనివలన శేషించిన మలము హరించి బాహ్యభాగమునందు చేరును.

మరియు, హకీము జాలినూస్గారు వచించినదేమన జ్వరము మిక్కిలి వుష్ణముగానుండినచో విరోచనకర ఔషధములు యివ్వంజనదు. మరియు, కేవలము శిరావేదనము ఎటులననగా శిరావేదనము చేయుటలో యేమియు వుపద్రవము కలుగనేరదు. విరోచనకర ఔషధములు వుపయోగించుటవలన గొప్పఅపాయముకలదు. ఒకప్పుడు విరోచనకర ఔషధములు మలమును కదలించి విరోచనముగాకుండును. ఇట్టి స్థితియందు నొప్పి అధికమగును. ఒకానొకప్పుడు విరోచనములు అధికమగుచున్నవి. ఇట్టి మనుష్యుని అంగము వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందు ముఖ్యముగా ఊపిరితిత్తులయందు వాపు కలిగిన యెడల శిరావేదనము చేయుట లాభదాయకమగును. మరియు, వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందుగల వాపు హరించునట్టి చిహ్నములగును. అనగా మెడయొక్క పూనల నమీపమునందు నొప్పికలిగియుండుట ఇట్టి మనుష్యుని ప్రక్కటెముకల వైపు నొప్పికలిగినచో విరోచనకరమగు ఔషధములువయోగించుట

లాభదాయకమగును. మరియు, భిషగ్వరుడు నాయనితోడిన మొదల శిరావేదనకూడ చేయవచ్చును మలము చుట్టుభాగమునుండి తీసివేయు నట్టి ఔషధములు కూడా నుపయోగించవలెను. రోగిని చూచుటవలన నిశ్చయమగును. ఆవాపు నజులావలన ఉత్పన్నమైనచో కీఫాల్ అను శిరను ఛేదించవలెను. ఈ మొదలుగు రోగములయందు మలమును చిక్క-పరచునట్టి మర్బతులు అనగా దయాకూజాయు నుపయోగించవలెను. ఈవస్తువులతో మలము ఆటంకమగును అనగా కాశ్మీరసము మాత్రము యివ్వంజనము.

నఫాయి, అను గ్రంథకర్త చెప్పినదేమన యూనాని దేశము నందు దయాకూజా, గసగసాల మబతునకు చెప్పదురు. అనగా గస సాలకాయబెరడు (పోస్తుకాయ) తో చేయబడును. కొందరు వైద్యు లు కేవలము గసగసాలమరబతును దయాకూజాయొక్క- అర్థమును వర్ణించిరి.

గసగసాలమరబతు చేయువిధానము

నల్లగసగసాలు, తెల్లగసగసాలు బెరడు సహితము, ప్రత్యేకము 45 మాషములు బనఫ్షా, తుమ్మజిగురు, ప్రత్యేకము 22½ మాష ములు యష్టిమధుకము 10½ మాషములు, తియ్యదానిమ్మగింజలరసం 90 మాషములు, తెల్లశక్కర 35మాషములు, యీవస్తువులతో దయా కుజా చేయవలయును.

మరియు యిటులనే చల్లని నీళ్ళతో కాపాడవలెను. ఉష్ణతి త్తుల వాపునందు పిత్తసంబంధమగు వాపుభేదములోనుండి కలుగజేసిన నుభ్రపరచునట్టి మరబత్తులు అనగా తేనె నీళ్లు విరోచన ఔషధములు, యవగంజి, రోగిదశానుకూలముగ నుపయోగించుట యోగ్యమగును. దస్తూరుల్ యిలాజ్ అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడినదేమనగా వ్రాసిరి తిత్తియొక్క- వాపు పిత్తసంబంధమువలన కలిగినచో నదిపిత్తసంబంధము గు వాపులలోదనియు నీవాపునకు చికిత్స కినముకియు గ్రహించవలె

ను. ఈక్రింద వ్రాయబడిన మాత్రలు నోటిలో నుంచుకొనుటలాభ దాయకమగును,

—నోటిలోనుంచుకొను మాత్రలు చేయు విధి—

యష్టిమధుకము నేతిబీరగింజలపప్పు దోసగింజలపప్పు నిశ్శక్తి తిరాగోందు యీవస్తువులను మెత్తగానూరిబేదానాగుజ్జునందున్న కోడి గ్రుడ్డుతెల్లసొనయందున్న కలిపిమాత్రలు చేయవలయును. ఈరోగము గొప్ప భయంకరముగానుండును. మరియు వూపిరితిత్తినావు, ప్రక్కవావు రొమ్మ్మయొక్క సమస్తవావుయందున్న రొమ్మునుండి యావత్తు రక్తూబత్తు మలము వెడలిపోవునటుల పరిశ్రమచేయవలయును. ఇట్టిరోగికి చల్లని వస్తువులను పానముచేయించుట అవశ్యము కలిగినచో చెమ్మనుకలిగించునట్టియు పరిశుభ్రత నొందించునట్టి వస్తువులను పానము చేయవలెను. అనగా దోసకాయరసము, తర్బూజాకాయరసము, మరియు నేతిబీరకాయరసము, పులుపులేని శికంజబీన లాభదాయకమగును నిది రొమ్మును మలరహితముగా చేయును. వృష్ణము దాహముకూడా శాంతినొందించును.

యతశేర్ యను గ్రంథమునందు వ్రాయబడిన వస్తువులను చెప్పుచున్నాను. అనగా చెమ్మను హెచ్చించునట్టియు మలమునుండి పవిత్రము నొందించునట్టి వస్తువులు అనగా విసబ్గోలుగింజలగుజ్జు, తామర పూలు, పెద్దపాయలాకు, కాహు, పుల్లదానిమ్మ, తియ్యదానిమ్మకాయల రసము, మొగలిఅరఖు, పన్నీరు, కలువపూలమగ్బాను, జహర్ మోహరా (ఇది పచ్చరంగుగల రాయి) మరియు యీక్రిందవ్రాయబడిన లేపనము లు లాభదాయకమగును.

—లే ప న వి ధి.—

తెల్లచందనము, కర్పూరము, నేతిబీరగింజలపప్పు, మెంతుధనియాలు, కాహు, యీమొదలగు వస్తువులు మెత్తగానూరి పన్నీరులో కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. మరియు పొట్టయొక్క వాటము

గుల్లనరములయొక్క ఆవిరిపరమాణువులును హానికలిగించుచున్నవి. కాబట్టి వృష్ణవస్తువులు వాతమును హరించుచున్నవి. గనుక అట్టివస్తువుల నుపయోగించవలయును.

మరియు, ఎల్లప్పుడు ఆమాశయమును ప్రేగులను పూర్ణముగా నుంచకూడదు. మరియు, శ్వాస వెంట వెంట వచ్చుచుండిన పిసబ్ గోల్ గింజలగుజ్జు, మృదువిరేచక ఔషధముతో కలిపి ఆపిఆపి, నివ్వవలెను. ఉష్ణోదకముతో రొమ్ముపై కాపడము చేయవలయును. దీనివలన శ్వాస సమానముగవచ్చును. నొప్పియుండినచో శాంతినొందును.

లాభము :- అప్పుడుకలిగియుండు వాపునందు చీము ప్రవేశించి బద్దలగుటకు సిద్ధముగానుండినచో శ్వాస బిగబట్టివచ్చుట రొమ్ము బరువుగానుండుట నొప్పి మొదలగు లక్షణములు అధికముగానుండ తటస్థించును వాపుబద్దలయిన దినమునందు చలితో జ్వరమువచ్చును. మలము నవ్యముగా వెడలకుండిన చీము వెడలుటకు పరిశ్రమచేయవలెను అనగా నఫ్సుల్ మిద్దా (పుమ్మితో కళ్లెవచ్చుట) యందు వర్ణించబడియె. ఈప్రకరణముయొక్క అంతమందుకూడా వర్ణించబడియె. బహుశ ఊపిరితిత్తివాపు పక్వమునొందుట వలన అనగా క్రోధము కఠినమగు పరిశ్రమ, ఆయాశపడుట, వాంతి మొదలగు కర్మల వలన వాపు బ్రద్దలగును. కేవలము రక్తము అపక్వమగు చీము వెడల నారంభించినయెడల అట్టి సమయమునందు తక్షణమే శిరావేదన చేయవలెను. మరియు, నోటినుండి రక్తము వెడలునట్టి చికిత్సల యందారూఢముగ నుండవలెను.

(2) భేదము. అనగా వాపు కలిగించునట్టి మలము శుద్ధకఫమయిన యెడల జిగురు, నోరుజిడ్డుగానుండుట, ముఖకాంతి మెరుపు లేకుండుట, శ్వాస మిక్కిలి కష్టముగనుండుట, రొమ్మునందు ఘృష్ణము తక్కువగానుండుట, ముఖము బరువుగానుండునట్టుల కనిపించుట జ్వరము కలుగుట భారముగా నుండునట్లు తోచుట, ఇవా మొదలగు లక్

ణములు కలిగియుండును. మరియు లోపటి యితరఅంగములవాపు జ్వరములేనిదే కలుగనేరదని గ్రహించవలయును. దీని విశేష తానూనతా మలానుసారముగ కలుగుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వూపిరితిత్తులయందు నీరు చెమ్మ ఒకటిగా ఘనీభవించినయెడల రోగియొక్క దశ జలోదరముగల రోగిదశను సమానముగానుండును. స్వల్పజ్వరము యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. ఆరంభమునందు పుష్టిసంబంధమగు వాపు యొక్క చికిత్సయందు అరూక్షముగానుండవలెను. అనగా శరీరమునకు మృదుత్వము కలిగించవలయును. తరువాత మలమును తొలగించునట్టి ఔషధములను సేవనచేయవలెను. దీనివలన కదాచిత్ మలము తొలగిపోవును. కొన్నిదినములు గడచిన పిమ్మట జ్వరమువారించును. మరియు వకప్పుడు జ్వరముకూడా కలుగనారంభించును. ఇందు విషయమై కఫసంబంధమగు దగ్గునందు వర్ణించబడెను. అనగా మలమును పక్వపరచుట తీసివేయుట మొదలగు సదుపాయములు రెండవ విధమగు రోగములయందుపయోగించవలెను.

మరియు జూఫా, అంజూరకాయలు, మెంతులు, యీ మొదలగు వస్తువులకషాయము పానము చేయవలెను. భోజనమునకు బొగడ కషాయము, యవగంజి, గోధుమగంజి, గోధుమపొట్టుతో చేయబడిన గంజి, తేనె, నెయ్యిచేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు మలము నిలిచియుండినయెడల 9 మాషములు బనఫ్షా, గింజతీసిన ద్రాక్షకాయలు 50, యష్టిమధుకము, ఒకతులము, అంజూరకాయలు. 5 యీ వస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి యీకషాయమునందు రోగబలానుసారముగా శేలకాయగుజ్జు కలుపుకొని వడియబోసి బాదంనూనె చేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు శరీరము మృదువుగానుండిన హబ్బుల్లాస్ (వేపవిత్తులు) మగ్బత్తు పానము చేయవలెను. మరియు రుబ్బులబీ లాభదాయకమగును. మరియు వుమ్మితోకూడా సహజముగ చీము వెడలివచ్చుట కుపాయములు లాభము సహితము యీప్రకరణాంతమందు వర్ణించబడును.

(8) వ-భేదము అనగా వాపు కఠినముగా నుండును. ఈరోగము రెండువిధములు. (1) ప్రథమత వాపు వృష్ణముగా నుండును. అందుండి వృష్ణములము నష్టమొందును, శేషములము కఠినత్వమునొంది రాయివలె నగును. ఇందు విషయమై గొప్ప భయముకలదు. మరియు ఊపిరితిత్తుల వాపు కఠినత్వము నొందుటవలన కలుగు లక్షణములు అనగా శ్వాస మిక్కిలి కష్టముగా వెడలుట, పొడిదగ్గు వెంటవెంట వచ్చుట, వృష్ణము తక్కువగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రెండవ భేదమునందు చల్లని మలము చిక్కని శ్లేష్మము, ఈరోగమునకు కారణమగును. దీని చిహ్నములు ఈరోగము బహుకాలము గడుచుటవలన శ్వాస కష్టముగా వెడలనారంభించును. పొడిదగ్గు కలుగ నారంభించును. అనగా దగ్గునందు శ్లేష్మము వెడలకుండును. రొమ్మునందు వృష్ణముతగ్గిపోవును. గాలిపీల్చుటకు కష్టముగానుండును. మరియు రొమ్మునందు వృష్ణములేకపోవుటయే ఈరోగమునకు హేతువని గ్రహించవలెను. ఈరోగియొక్క రొమ్మునందు వాతముగాని, కఫసంబంధమగు మలముగాని యుండును. యీరోగికి వృష్ణవాపు మారిపోవుట వలన యిటుల తటస్థించును. ఈకారణమువలన మెత్తని భాగములు నష్టమై, రిక్తభాగము రాయివలె శేషించియుండును.

లాభము:—ఒకప్పుడు వూపిరితిత్తుల కఠినవాపునందు కఠినత్వము సంభవించును.

హకీం షికందర్ వచించినదేమన, నేనొక రోగిని చూచితిని. ఆరోగిపొడిదగ్గుతో బాధపడుచుండువాడు. ఒకప్పుడు అతను దగ్గినప్పుడు నోటివెంట ఒకరాయి పడిపోయినది ఆరాయి మూత్రాశ్మరి రాయివలె నున్నది. ఆరాయి పడినవెంటనే దగ్గు తగ్గిపోయినదని వచించిరి.

మరియు హకీం యూనూసుగారు వచించినదేమన నేనొక రోగిని చూచితిని. వల్లేరుకాయ సదృశముగా చిన్నగరిగల రాయి కఠినమయిన దగ్గునందు బయటికి వెడలినది, ఆరాయి తూచిచూడగా ప్రత్యేకము 4

ంతుబరువు కలిగియుండెను. అరాయివడిపోయిన వెనుక దగ్గు తగ్గిపోయినది. కాని, వూపిరితిత్తియొక్క వావు శిల వ్యాధి వావుగా మారినది. రోగి ఆరోగమునందు వ్రుతినొందెనని వదించిరి.

~ఊపిరితిత్తుల కఠినవావు చికిత్స~

ప్రతివిషయములోను, శరీరమును మృదుత్వము నొందించుటకు పరిశ్రమ చేయవలయును. ఇందువలన కఠినత్వము మృదుత్వము నొందును. మరియు దీని విధానమును వర్ణించెద. అవిశవిత్తులు, ఖత్మివిత్తులు, జిగురు బాదంపూని చేర్చి అందు, ఆడశిశువుగల తల్లిచనుబాలు కలిపి కొద్ది కొద్దిగా పానము చేయవలెను.

మరియు బనఫషాతైలము, తెల్లమెంతులు, ఖత్మిగింజల జిగురు, అవిశగింజల జిగురు, మొదలగునవి నొంటిగా చేర్చి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. మరియు యితరవస్తువులు శరీరమృదుత్వము కలిగించునట్టి ఔషధములు భోజనపానాదులందు చేర్చి నుపయోగించవలెను. మరియు భిషక్వరులు యీరోగమునకు చికిత్స చెప్పియుండలేదు.

(సూచనీయము) వావు బద్దలైన వెనుక బఠాణీలపిండి, శనగపిండి, జొన్నపిండి, మొదలగు వానితో గంజి తయారుచేసి తేనెతో మిశ్రపరచి పుచ్చుకోవలెను. మరియు, తేనె నీళ్ళు కలిపి పానము చేయుట యీరోగమునందు మిక్కిలి ఉపయుక్తముగానుండును. అనగా రొమ్మును శుభ్రపరచును. మరియు, లౌక్ కర్నబ్ (Cabage) ఇంగ్లీషులో క్యాబేజి) అడవినీరుల్లి, లౌక్, గవ్వవలుకుసాంబ్రాణి. లౌక్, గాడిదపాలు, లాభదాయకమగును.

లౌక్ అనగా రసాయనమని భావము. మరియు యీరసాయనమునందు జ్ఞానశక్తిని నష్టపరచునట్టి వస్తువును చేర్చుకొందురు. అనగా గసగసాలకాయపెరపు (పోస్తుకాయ) ఖురాస్యాని, మొదలగు వస్తువులను చేర్చుదురు. యీవస్తువులవలన దగ్గు నశించును. మాలము లేపనము పక్వమైయుండినయెడల దానిని బద్దలుచేయునట్టి సమపాయము

లు చేయవలెను. ఇందువిషయమై లుబనీయొక్క ధూపమునువేసి ఆపొగను నోటితో పీల్చవలెను. రోగిని పృష్ఠస్థలమునందు కూర్చుండబెట్టి భుజములను తీవ్రముగ కదలించుట చేవలషేరవా, పానముచేయించుట యారజ్ఫైకరా, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జుతో, మాత్రలుచేసి రాత్రిపరుండునప్పుడు నోటిలో నుంచి దానిసారమును కొద్దికొద్దిగా మింగుచుండవలెను. మరియు ఇంగువ, జావశీర్, (ఇదిపార్సీ పేరు దీనియందు దుర్గంధముండును. దీని లోభాగము తెల్లగానుండును.) కలిపి యిచ్చుట యీ రోగమునం దుపయుక్తముగానుండును. ఆవాలు, తేనెనీళ్ళలోనూరి పుచ్చుకొనుట వుత్తమము. కొందరు వైద్యులు భుజించినవెనుక వమనము చేయింతురు. ఇట్లు వమనము చేయించుటవలన వాపు బద్ధలగును గాని యిందు అపాయముకలదు, యెటులననగా ఒకప్పుడు వాపు విశేషముగా విడదీసి మలమును ఏకపర్యాయము వెడలించి గొంతునందు వాపుకలిగించును.

మరియు ప్రాచీనవైద్యవరులు బద్ధలుచేయునట్టియు పక్వము నొందించునట్టి యుపాయములను రోగము ఆరంభించి యేడుదినములు గతించినవెనుక చేయువారు గాని బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు నిట్టిమార్గమునందు నటించకూడదు. అనగా త్వరపడక సావధానముగా నుండవలెను. ఎందువలననగా వుష్ణము అధికముగానుండకూడదు, వ్యాధియందు ప్రతి (దుర్గుణము) కలుగకూడదు. అట్టితరి వాపువిడిపోవును. చీము స్రవించనారంభించును. రోగికి తనశరీరమునందు లఘుత్వము తోచినచో రొమ్మును శుభ్రపరచుటకై కళ్ళెగాదగ్గుమందున్ను శ్వాసకఠినముగా వెడలునట్టి ప్రకరణమునందున్న పుమ్మియందు చీమువెడలునట్టి ప్రకరణమునందున్ను యీ మొదలగురోగములలో చెప్పినట్టి సదుపాయములు ఈ రోగమునం దుపయోగించవలెను. వూపిరితిత్తులయొక్క చీము యకృత్ (Lever) నరములద్వారా యకృత్ నందుచేరి అచ్చటనుండి మల

మూత్రము ద్వారా వెడలనారంభించును. అనగా రొమ్మునో చీము బంధించు విషయములో వర్ణించబడును.

శిల్ (ఊపిరితిత్తులలో చీము కూడునట్టి క్షయ) లక్షణములు.

ఈరోగము మొదనుండి స్నిగ్ధమగు రతూబతు (చెమునీరు) ఊపిరితిత్తులయందు ప్రవించును. అట్టివానికి శిలరోగము వుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ఈరతూబతు శ్వాసను బిగించి మిక్కిలి దగ్గు పుట్టించును. దీనివలన ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణముత్పన్నమైనయెడల యిట్టి రోగము ఆరోగ్యము చెందుట నుసాధ్యము. యీరోగము చిరకాలము వరకు నిలిచియుండును. ఒకప్పుడు తరుణావస్థవరకు శేషించియుండును. ఈరోగము చల్లని వుత్తరదేశమునందున్ను, ఉష్ణ శీతల ఋతువులయందున్ను, తూర్పుదేశములయందున్ను, గీష్మఋతువునందున్ను, ఉత్పన్నమగును. మరియు, యీరోగము గీష్మఋతువునందు వుత్పన్నమైనచో అసాధ్యము. మరియు ఉష్ణఋతువునందు యీరోగముత్పన్నమగుట మిక్కిలి అసాధ్యము. వైద్యవరుల మతమునందు గాయముయొక్క అర్థము రోగమని భావించబడుచున్నది. ఇది ఊపిరితిత్తులలో వ్యాపించియుండును. హకీము కుకసీగారు యీరోగమును మిశ్రరోగము (ద్వంద రోగము) లలో చేర్చబడినదనిరి. మరియు జ్వరము ఎల్లప్పుడుండుటవలన దీనిని తప్పేదిఖ్ (జ్వరసంబంధమగు క్షయ) రోగముతో ఊపిరితిత్తుల గాయమనిపించును. మరియు కామిలున్సనా అను గ్రంథకర్త యీవ్రణము రొమ్మునందు గాని, ఊపిరితిత్తులయందు గాని నుండునని వచించిరి. మరియు యావత్తుమంది వైద్యోత్తములు ఈశబ్దార్థమును రొమ్మునందున్ను, ఊపిరితిత్తులయందున్ను, ఖసీభవించి యుండునట్టి చీములకు శిల్ అని వచించియున్నారు. శిల్ అనగా దేహము శుష్కించుట శరీరము చిక్కిపోవుట, యీరోగముయొక్క పరిభావమగును. కాబట్టి ఈ రోగముయొక్క నామము పెట్టబడినది.

శరీరములోనుండు జీవఅంగములను వెనుకవైపునుండి చూపించు చిత్రపటము.

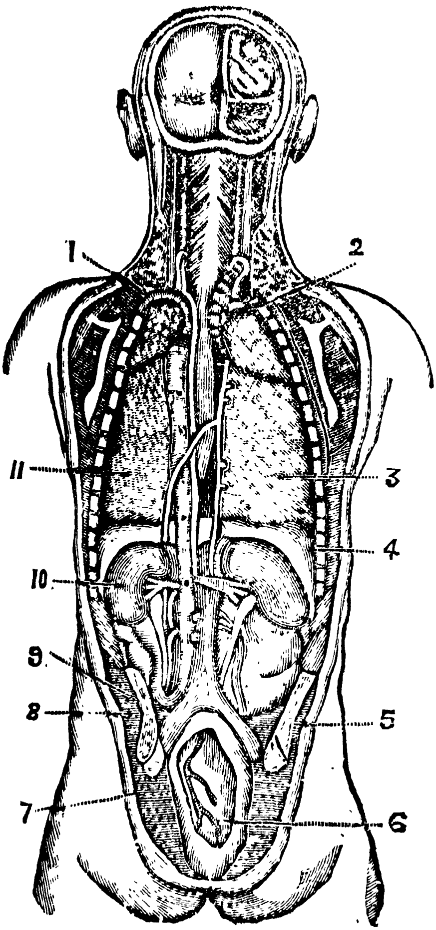

1–2 ఊపిరితిత్తులు (ఫుప్ఫుసములు) 8–11 ఊపిరితిత్తులమధ్యభాగము. హృదయకుహరము.

4 హృదయమునకున్న గర్భమునకు మధ్యనుండు పరదా (క్లోమకము)

5 మూత్రపిండముల నుండి మూత్రాశయమునందు మూత్రమును ప్రవేశపెట్టునట్టి నరము.

6 మూత్రాశయము.

7 మూత్రాశయము చుట్టునుండు శల్యకుహరము.

8 మూత్రాశయమునకున్న మూత్రపిండములకు మధ్యనుండు ఝిల్లిపొర.

9 మూత్రపిండములనుండి మూత్రాశయమునందు మూత్రమును ప్రవేశపెట్టునట్టి నరము.

10 మూత్రపిండములు.

మరియు తహారూఖ్ ఇత్తిసాల్ ఆగాయమునకు చెప్పుదురు. ఇది మాంససంబంధమగు అంగములలో యుత్పన్నమగుచున్నది. దీనియందు చీముకూడుకొని యుండును. కొందరు దీనిని మెదడునుండి జిగురుగల రతూబతు యెల్లప్పుడు ఊపిరితిత్తులపై స్రవించుట వలన కలుగుచున్నదనిరి. మరియు శ్వాస రాకపోకల మార్గములు నిండియుండును. శ్వాస

యందు బిగింపు దగ్గునందు రక్తత్వము పుష్కలమగును. అంతమునందు శక్తి దుర్బలము నొందుచుండును. శరీరము చిక్కి క్రమముగా జీర్ణించ నారంభించును. యథాపి ఈరోగము దమా (కాసశ్వాస)గా మారును. గాని ఊపిరితిత్తులయందు గాయము మాత్ర ముండదు. గాన ఈరోగము గల రోగికి శిల్ వ్యాధి గలవాడందురు. యీరోగమునందున్న నిజశిల్ వ్యాధియందు భేదముండును. గాన దీనిని ముందు వర్ణించెదను. శిల్ (క్షయ) ఊపిరితిత్తుల వ్రణముయొక్క నాలుగు కారణములు కలవు.

(1) తీక్ష్ణమగు నజులా (తలనుండి స్రవించు దుష్ట జలము) ఊపిరితిత్తులయందు స్రవించుచుండును. మలము పక్వమొందుటవలనయుందు దాని తీక్ష్ణత్వము వూపిరితిత్తిని దగ్ధపరచి వ్రణమును కలిగించును. (2) వూపిరితిత్తులయొక్క వాపునందు వ్రణము కలిగి చీము ప్రవేశించును. (3) ప్రక్కవాపుయొక్క మలముగాని రొమ్మువాపు లేక రొమ్ముయొక్క పొరవాపు (యిది పీపునకు సమీపమునందున్నది,) పక్వమై చీముకలిగి దగ్గినప్పుడు నోటినుండి బయటికి వచ్చును. ఈచీము వూపిరితిత్తులపై చేరినచో వూపిరితిత్తులు దగ్ధమై వ్రణమగును. (4) లోపలి కారణమువలన యేదోనొక కారణము అనగా విశేషదగ్గుగాని లేక బాహ్యకారణములలోనుండి అనగా దెబ్బతగులుట,అభిఘాతము (క్రిందపడుట) వలన అదురుటవలన యేదోనొక నరముయొక్క ముఖము బ్రద్దలగును. లేక చిట్లిపోవును ఇట్టితరి నోటివెంట రక్తము వెడలనారంభించును. మరియు వూపిరితిత్తులయందు వ్రణము కలిగించును. ఇట్లు నోటినుండి రక్తము వెడలునట్టి రోగములలో వర్ణించబడెను. గానబహుదా కార్యమునందు వూపిరితిత్తియందు గాయము శుష్కించుటకు కారణము తీక్ష్ణమగు నజులావలన కలుగుచుండును. మరియు యీరోగముయొక్క లక్షణములు జ్వరము స్వల్పముగా యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. కొన్ని తపెదిఖ్ (క్షయ) యొక్క లక్షణములు మొదలగునవి ప్రకటనమగును. మరియు ముఖ్యముగా జ్వరమధికముయునయొకలదగ్గినప్పుడు

చీము వెడలనారంభించును. చర్మమునందు మెరుపుకలిగియుండును. శరీరము అధీనమగుటవలన రాత్రిసమయమునందుగాని లేక యితరసమయములందుగాని చమటవచ్చుచుండును. శరీరము శుష్కించుట అంతమునకు చేరినచో నఖములు చల్లగా యుండును.

తపేదిఖ్ (క్షయ) రోగమునందు వర్ణించబడెను. దీనియొక్క అంతము వచ్చినయెడల వీపుయొక్క వాపు, కాళ్ళవాపు హరించును. మరియు ఊపిరితిత్తులయొక్క ముఖమునందు మరియు, రోగముల పంక్తి ముక్కలు, తంతువులు, చీమునందు వెడలనారంభించును. మరియు దోషము వెడలుచున్నయది. నిది మిక్కిలి చిక్కగాయుండి నిలిచిపోవును. మూర్ఖవైద్యుడు ఆరోగ్యము నొందినదని సందేహించును. ఇట్టిదశయందు రోగి నాలుగుదినములకంటె అధికముగ జీవించియుండజాలడు. ఒకప్పుడు ఊపిరితిత్తుల వ్రణముయొక్క అంతమునందు దగ్గుకలిగి పరిశుభ్రమగు రక్తము వెడలనారంభించును. ఈదశయందు దగ్గును, రక్తమును ఆపుటకు నుపాయములు చేసినచో ఊపిరితిత్తులయందు స్తంభించి రోగిని చంపివేయును. మరియు రక్తమును ఆపనిచో రక్తము విశేషముగా వెడలుటవలన రోగి చనిపోవును. మరియు ఒకప్పుడు శిల్ రోగము గలవానికి (ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణముగలవానికి) యిరుపార్శ్వములయందు బొగడగింజలవలె పుష్పస్నంబైనచో, అట్టిరోగి 52 దినములలో మృతినొందును. మరియు బొటనవ్రేళ్ళు ఆకుపచ్చరంగు కలిగినను నొసటునందు ఎర్రని గుల్లలుకలిగి అందుండి జిగురుగల పచ్చని నీరు స్రవించుచుండిన అట్టిరోగి 4 దినములలో మృతినొందును. మరియు ఇట్టిస్థితియందు తలపై బొగడగింజలతో సమానమగు కురుపులు బైలువెడలి వానిరంగు నలుపుగానుండి నొప్పిలేకుండి మరియు క్రూరనిదుర కలిగియుండిన యీలక్షణములు గలరోగి 40 గంటల కాలములోగాని, 40 దినములలోగాని మృతినొందును.

సూచనీయము, మెదడుయొక్క చర్మశ్వాసరోగియొక్క ఊపిరితిత్తులపై ఎల్లప్పుడు దిగుచుండును. ఇట్లు దిగుటవలన కొందరిదశ ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణమును కలిగించుచున్నది, ఇందువలన కొందరు వైద్యులు దీనిని సిల్ అందురు. గాని యిది కృత్రిమము. ఎట్లుననగా పైనవర్ణించబడినది. ఇందువలన యిప్పుడు నేను కృత్రిమ సిల్ (ఊపిరితిత్తులవ్రణము) యొక్క భేదమును వర్ణించుచున్నాను. ఈరెంటియందు భేదమేమనగా ఈవిధముగు వ్రణమునందు జ్వరము కలుగుచున్నది. అందులో పక్వముగు చెమ్మటప్ప దగ్గులో ఏమియు వెడలకుండును. అనగా నిది శిల్ వ్యాధికి విరుద్ధముగా నుండును. దీనిలో తపిక్ (జ్వరముతో కూడియుండుకయ) అవశ్యముగా కలుగుచున్నది. మరియు పుప్పుతో చీము కలిసివచ్చుట దీనిప్రభావమగును. అనగా అపక్వముగు రతూబతు (నీరు) చీములో కొద్ది, గొప్ప కలిసియుండును. ఇందువలన యీరెంటియందు భేదము ప్రకటించుట యోగ్యమైనది. దీనివలన యీరెండింటి భేదమును గ్రహించవచ్చును. అనగా చీముయొక్క లక్షణములు దుర్గంధముగా నుండుట నీళ్ళపై వేశిన కొంతసేపటికి మునిగిపోవును. మరియు ఈచీమునందు కుళ్ళు విశేషముగా నుండును. జుఖామ్ అయినచో కాల్చుటకు అవశ్యము కలుగదు. దుర్గంధముయొక్క కారణమువలన నీరట్టి సమయమునందు తనకు దుర్గంధము నాశికకు తెలియకుండిన నిప్పులో కాల్చకుండిన అంతవరకు దాని దుర్గంధము తెలియకుండును. మరియు చీముయొక్క దుర్గంధము శల్యము కాల్చుటవలన ఏవాసనగా నుండునో అట్టిగంధము కలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు తక్కువగా పక్వమయుందిన కారణమువలన చీముతో కూడా నెత్తురు మిశ్రమమై వెడలనారంభించును. దగ్గునందు పొక్కులు, ముక్కలు కలిసి వెడలుచుండును. ఈ కారణమువలన గాయము చెక్కినట్లు రేగియుండును. మరియు కఫము దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. కఫమును నీళ్ళపై వేసినను నిలిచియుండును గాని మునగనేరదు, అగ్నిపై వేసి కాల్చినచో దుర్గంధము కలుగకుండు

ను. యిటుల చీముకాలుచుటవలన దుర్గంధము వచ్చుచుండును. కఫము అట్టి దుర్వాసన కలుగనేరదు. మరియు కఫమునందు రక్తముగాని, వక్కలుగాని కలిసియుండవు. యిటులనే చీము వ్రణమునుండి రిక్తదశ పొందజాలదు. మరియు ఎల్లప్పుడు సిల్ (ప్రాపిరితిత్తులగాయము) జ్వరము, రెండవజ్వరముతో కలిసియుండును. అనగా చతుర్థాహిక, త్రియాహిక, ఏకాహిక, సప్తాహికాది జ్వరములతో కలిసియుండును. ఈజ్వరము లన్నిటికంటె సప్తాహికగాని, ఆహికజ్వరము క్రూరమయినదని గ్రహించవలెను. ఎటులననగా యీజ్వరస బంధమును మలము వాతము వలన కలుగుచున్నది. దీనిచికిత్స యేమీ సంబంధము కలిగియుండదు. మరియు ప్రాపిరితిత్తుల వుపాయము ఆరంభమునందు కఠినముగానుండును తదుపరి అసంభవముగా నుండునని గ్రహించవలయును. ప్రాపిరితిత్తుల గాయము కుదురుటయందున్ను, కుదరకుండుటయందున్ను, వైద్యుల యొక్క మతభేదము కనిపించుచున్నది. కొందరు ప్రాపిరితిత్తుల వ్రణము కుదురుట దుర్లభమందురు. ఎందుకనగా ప్రాపిరితిత్తులు ఎల్లప్పుడు గతి గలిగియుండును. చీము, మూసుట యీానంగతియందు దుర్లభముగాయున్నది. అనగా గాయముగల అంగము నిలిచి యుండవలెను.

హకీంజాలీనూస్ గారు వదించినదేమనగా యీఅంగముయొక్క గతి దాని వ్రణమును బాగుపడుటకు ఆటంకపరుచజాలదు. మరియు వేరుకారణము గతితో సంబంధములేకుండవలెను. ఈవిషయమై ప్రమాణము కలిగించుచున్నది. అనగా పొంకూడా సర్వదా గతి కలిగించుచున్నది. మరియు పొరయొక్క గాయము కుదురుటకు దీనియొక్క విరోధముండనేరదు. ఇచ్చటకూడా దానియొక్క వాక్యముకలవు. అనగా గాయము కుదురుటకు కారణము నరము ముఖము విరిపోవుటవలనగాని చీలిపోవుటవలనగాని తటస్థించి దీనివలన వావు కలిగి చీము చేరకుండినచో యిట్టిగాయము మానిపోవును. మరియు వావునందు చీముకూడా వుత్పన్నమైనచో దీనికారణము వావుగాని లేక దోషముయొక్క తీక్ష్ణ

త్వముచేవలన దగ్ధమైందినకారణమైనచో అట్టివ్రణము కుదురుట దుర్లభమగును. అనగా చీముతో రక్తమగువరకు గాయము కుదురజాలదు. మరియు గాయము దగ్గుతో శుభ్రతనొందును. అనగా మలము దగ్గువలన వెడలిపోవును. దగ్గు వ్రణమును విశేషముగా పెంచుచున్నది. మరియు దగ్గుయొక్కగతి నొప్పిని అధికపరచుచున్నది. నొప్పి మలమును గాయమునుండి పిండుచుండును. గాయము మానుటకై శుష్కౌషధము లుపయోగించినయెడల దగ్గు రొమ్మునందుగరి యధికమగును. చీమును ఆర్చివేయును. బైటికిరాకుండ ఆపివేయును. కాబట్టి మృదువగు చమ్మగల ఔషధము లుపయోగించినచో నీయౌషధములు గాయమును ఆరుపచ్చరంగు కలిగించుచున్నవి. ఇటుల గాయము పసరురంగు కలుగుటవలన కుదురజాలదు. ఇటులనే ఫూపిరితిత్తియొక్కనరము మిక్కిలి వెడల్పుగను కఠినము గానుండును. మరియు నాలుగువిధములగు వ్రణములు ఇటువంటి నరములపై లేచినయెడల కుదురుట మిక్కిలి అసాధ్యమగును. ఇట్టివ్రణములయందు ఔషధసారము ప్రవేశించువరకు రోగి మిక్కిలి దుఃఖములను పొందుచున్నారు. చల్లని వస్తువులు బొత్తిగా ప్రవేశించజాలవు ఉష్ణవస్తువులు నొప్పిని కలిగించును. వ్రణముమానుటకు శుష్కౌషధము లుపయోగించవలెను ఇట్టి శుష్కౌషధములు జ్వరమునకు హానికలిగించును. మరియు గాయము ఫూపిరితిత్తిముఖమునందు కలిగినయెడల దీనిచికిత్సకూడా దుర్లభమగును. గాని నిది కుదురుట యోగ్యమగును. గాయము ఫూపిరితిత్తిముఖముయొక్క లోపలిపొరయందుండును. ఫూపిరితిత్తి ముఖముయొక్క మాంసమునందు చేరకుండిన నట్టి వ్రణము కుదురుటకు యోగ్యముగానుండును.

లాభము:—సిల్ (ఫూపిరితిత్తులు చిక్కుట వ్రణము కలుగుట) యొక్క వ్యాధి బహు స్వల్పరోగులకు కుదురుచున్నది. మంచి వుపాయము పీలువడినయెడల సమయముకూడా విశేషముగా దొరకును. తరుణావస్థయందు యావ్వనము తగ్గుపరకుండును. మరియు హకీంసేఖవుల్

రయిస్‌గారు వర్ణించుచున్నారు, నేను ఒకస్త్రీని చూచితిని యీరోగముతో యిరువదిమూడు సంవత్సరములవరకు జీవించుచుండెను. మరియు యీరోగము చల్లనిదేశమునందు చలిఋతువునందు విస్తారముగా పుత్పన్నమగుచుండును. మరియు నిదిపదునెనిమిది వత్సరములు వయస్సు మొదలు ముప్పది వత్సరముల వయస్సుగల వారికిన్ని చిన్నరొమ్ముగల వారికిన్ని పొడవుమెడ గూనిగలవారికి కంఠమునందు, పీకె బైటికి పొడుచుకొనియుండునటుల యుండువానికి మరియు భుజములపై మాంసము లేనివారికి వీపుపై యీరెకెలు తీసినకోడివలె యుండునటుల యుండు వారికి విశేషముగా యీరోగము కలుగుచుండును. మరియు చల్లని ప్రకృతిగలవారు యీవిపత్తునందు చిక్కి బాధనొందుచుందురు.

సిల్ (క్షయరోగ) చికిత్స.

ఆరంభమునందు బాసలిక్ అను సిరను ఛేదించవలెను. యేపైపునందు నొప్పికలదో ఆపైపునందు శిరావేధనము చేయవలెను. ఇతర లక్షణము లవశ్యముగా నుండిననేతప్ప లేనిచో క్షారకర్మగాని శృంగములవల్లగాని శస్త్రమువల్లగాని రక్తములు వేయవలెను. ఈరోగముయొక్క మలము తలనుండి పుపిరితిత్తులపైపు దిగుచుండినయెడల కీఫాల్ యొక్క శిరావేధనము చేయవలెను. యవనత్తు పీత (ఎండ్రికాయలతో) వుడికించినది యీరోగమునందు లాభదాయకమగును. మరియు అజాయెనుల్ ఇంతిఖాబ్ అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది, అనగా పీతలు (ఎండ్రికాయలు) యీరోగమునందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. రోగి వీటిని తినుటవలన గుణము కలిగినచో మేకపిల్లల కాళ్లు పీతలకు బదులుగా నుపయోగించుచుండవలెను. మరియు శరీరము వృథుత్వము నొందినయెడల యవగంజియందు హబ్బుల్లాస్ (వేపివిత్తులు) కలిపి పానముచేయవలెను. కురుసెద్దురుబా, దీనిని చేయుక్రమము ఈ క్రిందచెప్పుచున్నాను.

కుర్సకెహ్రుబా అను ఔషధము

వంటజేగురు, నిశస్త, గులాబిపూలు, ఇవి ప్రత్యేకం 14 మాషములు, కహరోబా, వేపివిత్తులు, నివి ప్రత్యేకం 21మాషము, కాల్చిన పీతలు, ఖుర్ఫావిత్తులు, తెల్లచందనము, నేతిబీరవిత్తులు, దోసవిత్తుల పప్పు, పందిరిదోసవిత్తువిత్తులపప్పు ఇవి ప్రత్యేకం 35మాషములు. శావిరాయి 10½ మాషములువగడచూరు, కతిరాగోందు, తబాషీరి, శాదనజ్ మగసూల్ ఇవి ప్రత్యేకము 15¾మాషములు, తుమ్మజిగురు, యష్టిమధుకము, ఇవి ప్రత్యేకము 24½ మాషములు. కర్పూరము 6 రతులు యీ మొదలగువస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి బేదానాజిగురుతోనూరి బిళ్ళలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

రెండవ చికిత్స

ఉష్ణమును తగ్గించుటకై తపేదిక్ (క్షయ) యొక్క ప్రకరణము నందు చూచుకొనవలెను. దానితోకూడా యీ అంశమునందు దృష్టి యుంచవలెను. అనగా ఏవస్తువు సేవించుటవలన గాయమును సుభ్రపరచి వచ్చునినీరు చీము యొక్క మలమును పరిశుభ్రత నొందించునో దగ్గును నష్టపరచి గాయమును మాన్పునో అట్టి వస్తువులు వాడుక చేయవలయును. గాని మంటను కలిగించునట్టి వస్తువులను మాత్రము పుపయోగించకూడదు. మరియు, పూపిరితిత్తి గాయముతో కూడా హామ్మాయెహాపీరా (ఇది యొక జ్వరము) ఏదో ఒక దోషము యొక్క వృష్ణమగుటవలన [ఉత్పన్నమగును. లేకుండినచో గాడిదపాలు, చనుపాలు, పానముచేయుట అన్నివస్తువులకంటె లాభదాయకమగును. మరియు, ముందు పూపిరితిత్తుల గాయము పుబ్బి అందు చీము చేరిన యెడల నిది కుదురుట అనంభవము. మంచి చికిత్స చేసిన యెడల కుదరకలుగును గాని గాయము సమానముగనుండవలెను విశేషముగ పెరుగకూడదు. పూపిరితిత్తుల యితరభాగములు చెడిపోకూడదు. మంచి చికిత్సవలన ఆరోగ్యము కలుగగలదు. అనగా ప్రధాన దినమున నోటి

నోట రక్తము వచ్చిన మొదల ఊపిరితిత్తులనుండి వచ్చిన రక్తమని నిర్ధారణకలిగినచో అందు వాపు జనించుటకు ముందుగా చికిత్స ఆరంభించవలెను. అనగా హకీం జాలినూస్ గారు వచించియున్నారు. ఒక మనుష్యుని నోటినుండి రక్తము వెడలనారంభించెను. ప్రారంభ దినమునందే చికిత్స ఆరంభించితిని ఆమనుష్యుడు ఆరోగ్యమునొందెను. ప్రథమ దినమునందు ఆరోగి దశకనిపెట్టకపోయినచో దానిదశ విరుద్ధమగును. మరియు, చికిత్స ఉపాయములు వర్ణించియున్నాను. మరియు, సర్వదా రోగిని తిరుగనియ్యకూడదు. తత్క్షణమే శిరావేదనచేసి కొద్ది కొద్దిగా రక్తము అనేకపర్యాయములు వెడలించవలెను. దీనివలన రక్తము ఊపిరితిత్తులనుండియు వాటిసమీపమునందుండియు వెడలివచ్చును. మరియు రక్తము ఊపిరితిత్తులయందు సహాయ్యము చేయజాలదు. ఇందువల్లనే రోగియొక్క చేతులు కాళ్లు మర్ధించుట బంధించుటకు ప్రశంసచేయుచున్నారు మిక్కిలి వృత్తపాయమేమనగా ముందువ్రణమునకు సంతుష్టపరచుటకు పరిశ్రమచేయవలయును గాని గాయమునకు యోగ్యముగానుండు ఔషధములలోనున్న పక్వతులలోనున్న ఉష్ణమును శాంతినొందించునట్టి వస్తువులను చేర్చుకోవలయును లేక ఎల్లప్పుడు జ్వరచికిత్స యందారూఢముగ నుండవలెను.

మరియు యెప్పుడు గాయముయొక్క చికిత్స చేయవలెను. ఒక దినము జ్వరచికిత్స చేయవలెను. ఒకదినము వ్రణమునకు చికిత్సచేయవలెను. విశేషముగా ప్రాతఃకాలమునందు వ్రణమునకు చికిత్సచేయవలెను. సాయంకాలమునందు జ్వరచికిత్సచేయవలెను. మరియురోగము కనుపించినవెంటనే వైద్యుని వద్దకువెళ్ళి చికిత్స చేయించుకోవలెను. ఇట్లు ఆరంభమునందు చికిత్సచేసినరోగియొక్క గాయము మానిపోవును. వ్రణమునందు చీము ప్రవేశించినచో యేవస్తువులు పరిశుభ్రత నొందించి మలమును తీసివేయుచున్నవో అట్టివస్తువులను లేపనము చేయుటవలన రోగికి గొప్పలాభము కలుగగలదు. రోగి శక్తిదుర్బలముగా నుండిన

చో యవగంజియందు పీకలు (మెండ్రికాయలు) దుప్పిపిల్లలమాంస ము మేకపిల్లలకాళ్ళుచేర్చి వుడికించి యివ్వించవలెను. మరియు శరీరము పృథుత్వమునొంది ఆపివేయవలసిన అవశ్యము కలిగినచో బొగడపూల మర్బత్తు పానముచేయవలెను. మరియు అధీరా యవగంజియందు వేసి కాచి యివ్వవలయును. దగ్గు విశేషముగా నుండినచో ఆయవగంజి యందున్ను రోగిపానముచేయునట్టి నీళ్ళయందున్ను కాహుబిత్తులుచేర్చి కాచవలెను. రోగియొక్క శరీరమునందు మలముండినయెడల శిరా వేదనము చేసినవెనుక రేలకాయకషాయముతో శరీరమును పృథుకరచ వలెను. రొమ్మునందు చెమ్మగాని శుష్కత్వముగాని యుండునట్టిరోగిదశ అయినయెడల రోగితత్వమునకు అనుసారముగ దగ్గు ప్రకరణమునందు వర్ణించిన సదుపాయములను నుపయోగించవలెను. ఈరోగమునందు. వర్షపునీరు అన్నిటికంటె వుత్తమముగా నుండునని వర్ణించెను.

మరియు హకీం నేశల్రయాన్గారు వచించినదేమనగా నేను యీరోగమునందు పరీక్షించితిని. అనగా నూతనముగా చేయబడిన గుల్ఖందు యిది ఆసంవత్సరములో చేయబడినది వుపయోగించవలెను. రొట్టెతోకూడా కూడావలె తనకు కావలసినంతవరకు తినినయెడల అతివు త్తమముగా యుండును. నేను ఒకస్త్రీని చూచితిని, ఈరోగము ఆస్త్రీకి విశేషమైనది. ఆరోగి జీవించుటకు బొత్తిగా ఆశవదలినవి. అట్టిస్థితియం దు నేను ఆరోగియొక్క చికిత్స గుల్ఖందుతో చేసితిని. ఆరోగి రోగము యావత్తు తగ్గిపోయి ఆరోగ్యమును పొందెను. శరీరమునందు మాంసము కలిగి స్థూలముగ నుండెను. ఆరోగికి యెంత గుల్ఖందు తినిపించితినో చెప్పజాలను. ఇతరులు నమ్మజాలరని భీతినొందుచున్నాను. యీచికిత్స యందు భోజనము కవుజుపక్షి మాంసమును యివ్వించవలెను. మరియు పూరేడుపక్షి, లకుముకిపక్షి, చకోరపక్షి మొదలగు పక్షుల మాంస మును వేయించి యివ్వవలెను. మరియు చమురులేక వేయించిన నూత నముగు చేవలు మిక్కిలి మంచిది. ఈమధ్యకాలమునందు జ్వరముకాని,

వృద్ధముకాని వృద్ధిప్పన్నమైనచో యవగంజి, పీతను చేర్చి యివ్వవలయును పాలు పానమొనరించు సమయమందు అనేకఅంశముల రక్షణము చేయ వలెనని గ్రహించవలెను. అనగా జ్వరమునందు పాలుపయోగించకూడదు. చనుపాలు పానముచేయవలసివచ్చినచో రొమ్ముతోనే పీల్చవలెను. మరియు గాడిదపాలు యిచ్చినయెడల ఆగాడిదె యవ్వనవయస్సు గలదిగా నుండవలెను. దానిపిల్ల నాలుగయిదు మాసముల వయస్సుగలదిగా నుండవలెను. పాలు పిండునట్టిగ్లాసు, పాలుంచునట్టి పాత్ర అనేక పర్యాయములు నీళ్ళతో కడుగవలయును. కడిగినపిమ్మట పవిత్రమగునట్టి పాత్రగా నుండవలెను. పాలను కాచకూడదు. పింగాణి మొదలగు గ్లాసుగాని, సీనవుకళాయి గ్లాసుగాని ప్రయోగించవలెను. పాలు పితుకదలంచినప్పుడుగాడిదను రోగివద్దకుతీసుకొనివెళ్ళి ఒకపాత్రయందుష్ణోదకము పోసి యుంచవలయును. పాలయొక్క పాత్ర వైద్యుని సమ్మతియందున్ను, రోగియొక్క రుచియందు నిర్భరముగా నుండును. మొదటిదినము 5½ మాషములు పాలారంభించి పిమ్మట రోగి దశానుకూలముగా హెచ్చించవలెను. శరీరమునకు రుచిగా నుండినచో ఒకమాషము సాంబర్ లవణము, నిశస్త 1½ మాషములు మొదలు 3½ మాషములవరకు పాలలో కలిపి పానము చేయవలయును. కొందఱు వైద్యులు పాలు అర్ధశేరు వరకుండవలెనని వచించిరి. గాని నిజములో దీనిప్రమాణ మనుసరము లేదు. రోగిదశకు యోగ్యముగా నున్నంతవరకు పానము చేయవచ్చును.

మరియు వుస్తాద్ హకీం మహమ్మద్ ఫరహాగారు వచించినదేమనగా పాలు పానముచేసినచో యేవిధమగు యితరభోజనములు యివ్వకూడదు. పాలవలన ప్రయోజనము కలిగినచో మూడు సప్తాహములు (మూడువారములు) యివ్వవలెను. మేకపాలను పానము చేయుటవలన లాభ మేమనగా అందు నీళ్ళుకలిపి కాలినరాయి అందులో వేయవలెను. దీనివలన నురుగువచ్చును. నీళ్ళు యినికిపోవును. మరియు యిూపొంగిన పాలు పొయ్యిమీద నునిచి కాచిన పాలకంటె వచనమగుటలో అతి

యుత్తమముగా నుండును. దగ్గు అధికముగా నుండినచో కతీరాగోందు (బాదంజిగురు) యిప్పించవలెను. ఈరోగియొక్క శరీరములో అజీర్ణము కలిగించుట యుచితమైనచో పాలలో పరాశిన్, (ఇదిఒక గడ్డి తెల్లగను ఎఱ్ఱగా నుండును) చేర్చి యివ్వవలెను. మరియు ఆమాశయమునందు దుర్బలము కలిగియున్నయెడల అడవికరివేపాకుగాని, జీలకఱ్ఱగాని నిప్పించవలెను. శరీరము పృథుత్వము కలిగించుటకై చెప్పబడిన వానిని రోగి శక్తి ననుసరించి ఉపయోగించవలయును. సావధానుడై యుండవలయును. శరీరము పృథుత్వమొందినచో శక్తి తగ్గకూడదు. ముఖ్యముగా మలములేకుండిన గ్రహణి సంభవించినచో సఫూఫుబ్రత్తిక (ఇదిసంయోగ ఔషధము) మరియు అధీరాయొక్క సారాయిని యిప్పించవలయును. దీనిని షరాబ్ హబ్బుల్లాస్ (వేపవిత్తుల సారాయి) అందురు. మరియు పాలు పుచ్చుకొను మధ్యకాలమునందు జ్వరము వచ్చుచుండిన పాలను ఆపివేయవలెను. కర్పూరపు మాత్రలు ఉపయోగించవలెను. జ్వరముతో కూడా అజీర్ణముయొక్క అవశ్యము కలిగినచో వెన్నతీసిన చల్ల నుపయోగించవలయును. తపేదిఖ్ రోగమునందు షజ్జిగ పానము చేయుటకు విధియు, దీనియుపాయముల వర్ణనము చెప్పబడును. మరియు యవగంజి పీకలతో చేర్చి వండునట్టి విధానము అనగా పారుచుండునట్టి మంచినీళ్ళయందు నివసించునట్టి పీకలను దెచ్చి ఒక గంట ఆగి దాని గిట్టలు, కాళ్ళుతీసి వేరుచేసి దాని పొట్టచీల్చి ఉప్పుతో పలుమారు కడుగవలెను. ఇటుల కడుగుటవలన దానియందుండు పగరు నశించును. తదుపరి యీకడిగినదానిని యవగంజియందు వేసి విధిపూర్వకముగా కలిపి పానము చేయవలెను. పీకలలో ఆడపీత మిక్కిలి వుత్తమముగా నుండును. దీనిని గ్రహించుక్రమము అనగా పీతపై నూదిగ్రుచ్చినచో పాలవంటి రతూబతు అందుండి వెడలనారంభించును. పీతలను కడుగుటకై ద్రాక్షతీగె కాల్చిన బూడిదె యుత్తమముగా నుండును. మరియు గుల్ఖందుగాని, మరి యేవస్తువుగాని వుపయోగించుటవలన శ్వాస బిగ

బట్టిన యెడల యోగ్యమగు రసాయనములతో వుపాయములను చేయ వలెను. అనగా సఫూపుసర్ఫా (చూర్ణించిన ఔషధము అందులో పీకలు చేర్చినది) లాభదాయకమగును.

సఫూప్ సర్ఫా చేయు విధి

ఎండ్రికాయలు కాల్చిన బూడిదకు దీనివర్ణనము చెప్పబడినది. 8½ మాషములు నముగె అరబీ (తుమ్మబంక), గిలేకరమని, ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు తెల్లగసగసాలు, నల్లగసగసాలు ప్రత్యేకం 8½ మాషములు, కతిరాగోందు 10½ మాషములు, ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితము నొనర్చి 7 మాషములు గాడిదెపాలుగాని, వుస్నాబ్ షరబతులోగాని, గసగసాల షరబతులోగాని ఉపయోగించవలెను.

పీకలు (ఎండ్రికాయలు) భస్మము చేయువిధి

ఉత్తమమగు పీకలను మట్టి పాత్రయందుంచి ఆపాత్రిమూతి మూసి వుప్పుబూడిదెనూరి సంధిబంధముచేసి ఒక అహోరాత్రి పొయ్యిమీదనునుంచి మంటచేసిగాని పుటమువేసిగాని సాంగశీతలమగున మెత్తగా నూరి భస్మము, ఉక్తఔషధములలో చేర్చుకొనవలెను.

రొమ్ములో నీరు నిలిచిపోవు లక్షణములు.

రొమ్మునందు చీము నిలుచునట్టి విధానమేమనగ రొమ్ముయొక్క వావుగాని ప్రక్కవావుగాని ఊపిరితిత్తివావుగాని బద్దలై దాని చీము ఆస్థళమునందు అనగా వూపిరితిత్తులకు రొమ్మునకు మధ్యనుండు ప్రదేశములయందు ఒకటిగా చేరియుండును. ఆచీముయొక్క చిక్కదనము వలన ఆహారమంధముగానుంచుటవలన వూపిరితిత్తులపై చుట్టబడిన పొర వలన వూపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించజాలకుండును. కాబట్టి మలమూత్ర మార్గములనుండిగాని కాండ్రించినపుడుగాని బైటికి వెడలిపోవును. మరియు, రొమ్ములోనుండి వుమ్మియందుకలిసి వచ్చుచుండిన దీని ప్రకృతిమార్గము వూపిరితిత్తులగును. మరియు, వూపిరితిత్తులయందుండినను

లేక అందుచేతనను దీనిని తీసికొనిపోవునట్టి మార్గమగును. మరియు, నోటి మార్గమునుండి ఒకవ్యాకు ఊపిరితిత్తుల దిక్కుని చీము గుండెయొక్క నరమునందు చేరుచున్నది అచ్చటనుండి యకృత్ (Lever) యందు చేరుచున్నది. పిమ్మట పలుచనై మూత్రమార్గమునుండి వెడలుచున్నది గట్టిగానుండిన పేగువైపు తిరిగిపోవును. ఇందువలన వైద్యవరులు పుప్పుసయందు చీము వచ్చునట్టి రోగములలో మలమూత్రముల ద్వారా కూడా చీమువచ్చుచుండునని వచించియున్నారు.

మరియు మలమూత్రములలో చీము విశేషముగా వచ్చినకొలది వాని ఆరోగ్యము నొందినయెడల ఆరోగ్యమునకు చిహ్నములని భావించవలెను. మరియు ఊపిరితిత్తినుండి గుండెవైపుకు చీమువచ్చుచుండు నటుల గ్రహించుటకు మార్గముగా నుండును. ఈదశయందు చీము హృదయముపైనుండి వెళ్లనారంభించినచో కొద్దిగా ప్రమాద ముత్పన్న మగును. ఎట్లనగా ఊపిరితిత్తులనుండి యేదైనయకృత్ యందు చేర వలసినచో హృదయమార్గమునుండి ప్రవేశించుచుండును. చీమువచ్చు టకుకూడా యిదేమార్గమని భావించవలెను. ఈవిషయములో నిర్ణయ ము చీము హృదయముపైగా వెళ్ళుచుండును. గొప్పవిపత్తును కలిగించ దు. మత్తవ్విలాత్ అను గ్రంథమునందు వర్ణించబడిన అంశమును చెప్పుచున్నాను. ఈకారణమువలన రొమ్ముయొక్క ప్రకరణమునందు తెలియబడుచున్నది. రొమ్ము ఊపిరితిత్తులమధ్య ఊపిరితిత్తులు రెండుభా గములుండును. రొమ్ముయొక్క చీము యెల్లప్పుడును ఊపిరితిత్తుల రొమ్ము మధ్య రెండువైపుల యందుండును. దానియొక్క భాగము యీరోగముయొక్క చిహ్నములు గొప్పవాపుగలస్థలము నందు బరువుగను నొప్పిగానుండునటుల తోచుచుండును. పొడిదగ్గు శ్వాసకష్టముగా వెడలుచుండును. తపెదిక్ (జ్వరము) అవశ్యముగా కలు గగలదు. ఎట్లనగా కుళ్ళినచీముయొక్క ఉష్ణము హృదయమునందు చేరుచుండును. అభిప్రాయమేమనగా యీరోగముగలవానిదశ యూ

వత్తుఅంగము లున్ను, (సిల్ రోగము వూపిరితిత్తులు శుష్కించుట వ్రణముగు రోగము) గలవాని అంగము లవలెనుండును. ఇందువలన వైద్యులు దీనినికూడా వూపిరితిత్తులగాయమని గ్రహించుచున్నారు. మరియు యీఅంగములయందు వాపు చిహ్నములు కనిపించుట, యిందువిషయమై సాక్షియగును. అనగా వూష్ణము రొమ్మునందుమంట ప్రేగులుకదులుట పీకటవలన చీము యుండినటుల తెలియుట యీమొదలగునవి దీని స్వభావికములని గ్రహించవలెను. మరియు నొప్పి, మంట, పీకునట్టి స్థలమునందుండును ఇట్టిరోగి నకవైపుకు వత్తిగిలి రెండవవైపుకు వత్తిగిలుటలో బరువుగను, విరించినటుల తోచినచో చీము ఆస్థలమునందే యున్నదని భావించవలెను. ఇటులనే అవిసిగింజముక్క తీసి రొమ్ము పైనుంచినయెడల ఏవైపునుంచినగింజయెండిపోవునో ఆయెండినస్థలమందు చీమున్నదని గ్రహించవలయును. ఇటులనే నొప్పియొక్క సంబధసందేహము తెలియబడుచున్నది. కదలునట్టిశబ్దము రోగి నొకవైపునుండి రెండవవైపునకు తిరిగినప్పుడు కలుగుచున్నది. మరియు బరువు పీకట, మంటగానుండుట, మొదలగునవి వర్ణించబడియె.

మరియు చీము రొమ్ముయొక్క అర్ధభాగమందుండినచో అది నగము వూపిరితిత్తి రొమ్ము మధ్యభాగమునందు వుండినటుల తోచుచుండును. చీము రొమ్ముయొక్క యిరుపార్శ్వములయందుండినచో రెండుభాగములయందుకూడా చిహ్నములు కనిపించుచుండును.

రొమ్మునందు చీము నిలిచియుండుటకు చికిత్స

చీము వలచబడుటకై అంజూరపండ్లు, జూఫా, విహుసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) యష్టిమధుకము, రాజహంస, గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, మొదలగువస్తువులను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి వడియబోసి బాదంనూనె, కతిరాగోందు, (బాదంజిగురు)పటికిబెల్లము, యీమొదలగునవి యందు కలిపి పానముచేయవలెను. చీము వలుచబడిన తదుపరి సహజముగ వెడలునట్టి నమూనాయములను చెప్పబడియున్నవి వాని నువతో

గించవలెను. ఇటులనే మూత్రమును విసర్జింపచేయునట్టి ఔషధముల నుపయోగించవలెను. దీనివలన కదాచిత్ మూత్రమార్గమునందుగల మలము వెడలిపోవును. అట్టిస్థితియందు మూత్రాముద్వారా చీము వెడలనారంభించినచో యకృత్ (Lever) •గురదా (మూత్రపిండములు) (Kidnig$_{s}$)ను పరిశుభ్రపరచునట్టి ఔషధముల నుపయోగించవలెను. మరియు చీము యకృత్తునుండి ప్రేగులలో ప్రవేశించి మలముతో కలిసి వెడలనారంభించిన విరోచనకరమగు ఔషధసహాయము చేయవలెను. దీనివలన అతివేగరము ప్రేగులలోనుండి చీము వెడలిపోవును. మరియు మూత్రములో కలిసి వెడలనారంభించినచో నిది అద్భుతముగా నుండును. ఒకవ్యాధి మూత్రమునందు మిశ్రిమమైనను మూత్రము మలమును కలిగించునట్టి వస్తువులను అనగా ప్రకృతి ఆయుర్బలము హేతువు అనుసారముగా రోగదశనుబట్టి నుపయోగించవలెను.

లాభము :- చీము పలుచనై ఊపిరితిత్తులపై నశించనారంభించి వుమ్మిలో సహజముగా వెడలకుండి చిహ్నములయందు న్యూనత కనుపించకుండినను ఊపిరితిత్తులనుండి యకృత్ నందు ప్రవేశించకుండి మలమూత్రములు వెడలకుండిన ఇందు రెండు విధములుగా మారుచున్నయది.

(1) గొంతుయందు వాపుకలిగి శ్వాసబిగించి రోగి మృత్యువు పాలగును. దీనిచిహ్నములు శ్వాస మిక్కిలి కష్టముగా వెడలుట వుమ్మిలో ఏమియు వెడలకుండుట.

(2) ఊపిరితిత్తులలో వాపుకలుగుట, ఊపిరితిత్తుల అంగము కుళ్ళి కరిగిపోవుట, దీనిలక్షణములు. అనగా వాపు బద్ధలగుటకు నలుబది దినములు వ్యాతీతంబైనను చీము శుభ్రమగుటజాలదు. ఇందువిషయమై శహారా అస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త వచించియున్నారు. అనగా యీ రోగమునుండి ఒకసందర్భము ప్రకటనమగును. అనగా గొంతుయందు వాపు జనించును, లేక ఊపిరితిత్తులలో చీముతో కూడిన

గాయము కలిగినమొదల వెంట వెంట నోటినుండి చీము వెడలి శుభ్రమగును. లేక మలమూత్రమార్గములనుండి పైనచెప్పిన విధిగా వెడలిపోవును. మరియు యుక్త్యుపాయములతో ప్రయోజనము కనుపించకుండినను, చీము స్రవించకుండినను, రొమ్ములో యేస్థానమునందు చీముకలదో ఆస్థానమునందు సన్నని సూదితో కత్తువేయవలెను. దీనివలన కొద్దికొద్దిగా స్రవించునట్లు వాతమునుండి రొమ్ముయొక్క శల్యమునుండి స్రవించుచుండును.

(సూచనీయము) యీ రోగముయొక్క మలమూత్రములతో కలిసి వెడల నారంభించినచో దీని వృదితసముపాయము సుద్ద (మార్గములను బంధించునట్టి) దిక్కవరచునట్టివస్తువులనువిసర్జించవలెను ఇందు యావత్తు సముపాయములు చీము సహజముగ వెడలుటకని తెలిసికోవలెను. ఏఅంగమునందున్న నిలువకూడదు. రెండవ విపత్తు కలుగకూడదు.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
"తిబ్బెఅక్బర్ షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు
ఈ సరోగములు సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బె అక్బరీ షాహీ

పంద్రెండవ అధ్యాయము.

ప్రక్కవాపు లక్షణములు

ప్రక్కలయొక్క పొరలయందు రొమ్ముసంబంధమగు పొరలలో ప్రక్కయెముకల మధ్యసందులయందు వాపు కలుగుచున్నది. ఈఅంగ ములయందు వుత్పన్నమగు వాపునకు పేర్లు విధించుటలో వైద్యులమత భేదముగా నుండును. అనగా ముందు వర్ణించబడును. గాని యిచ్చట శరాహ్ అస్బాబు అను గ్రంథమును సృజించినవారి మతానుసారముగ చెప్పబడుచున్నది. అందుండి ప్రత్యేక సవిస్తారము వేరు వేరుగా చెప్ప బడును.

లాభము:—ప్రక్కవాపు రెండువిధములుగా నుండును.

(1) స్వభావికము. (2) అస్వాభావికము అని విభజింపబడియె. స్వభావికముగా యిందు వాపుకలుగును. అస్వాభావికమనగా కష్టతర మగు వాతము ప్రక్కలలో ప్రవేశించి రెండుపొరల మధ్యమునందు బంధించబడును. స్వభావికప్రక్కవాపు సమీపమునందు విశేషమగు నొప్పిని కలిగించును. దీనిభేదములు ప్రత్యేకప్రత్యేకములుగా వర్ణింపబడును. ప్రక్కయొక్క అప్రకృతి వాపుయొక్క వుపాయమువుష్ణమును కలిగించునట్టివస్తువులు లేపనము చేయవలయును మరియు కఫమునుతీయుట, శిరావేదనము చేయుటకూడా లాభదాయకమగును ఎటులనగా రక్తము తో వెడలిపోవుచున్నది. ప్రక్కవాపు నొప్పితోకూడియుండును రొమ్ము

నందు, వేరుస్థలమునందు ఉత్పన్నంబగు వాపు రొమ్ములోపటి అవయవములయందు జనించినచో దీనిని శూలవ్యాధి అందురు. మరియు ఈ వాపు క్రిమ్ములోని అన్తర్ (అతుకువలె నుండునట్టి) రొమ్ము లోపటి పొరయందు జనించినయెడల ఆయాసము కలిగించుచున్నది. దీనిని వరసాం అందురు.

పక్కవాపు లక్షణములు.

దీని అర్థము వైద్యుల సమ్మతియందు ప్రక్కయెముకల లోభాగమునందు, పొరలయందు లేక పరదా (మంధపుపొర) యందు వాపుజనించును. భుజించు పదార్థములను ఆమాశయమునందు చేర్చునట్టి మార్గము శ్వాసనాళముయొక్క సంయోగికఅంగముయొక్క మధ్యమార్గమునందు భేదము కలిగించు పొరయొక్క కుక్షిభాగమునందు వాపు జనించును. కుడిభాగమునందు గాని, ఇరుపార్శ్వములయందు పొరయొక్క సంపూర్ణభాగములయందు వుత్పన్నంబైనచో దీనిని ఖానక్ అందురు. దీనివర్ణనము వేరుగా చెప్పబడును. గాని సులభముగా కనిపెట్టవచ్చును. ఈప్రకరణమునందు ప్రత్యేకవర్ణనమునందు విశేషలాభములు వ్రాయబడెను. మరియు హకీం కరేసిషేకుగారి మతానుసారముగ ప్రక్కవాపు శాశా, వరసాం నందు యేమిభేదము చెప్పియుండలేదు. ఈశబ్దములను ఒకేఅర్థముగ భావించియున్నారు.

మరియు స్వభావిక ప్రక్కవాపునందు సహా, అనికూడా వదించెదరు. దీనిచిన్నములు జ్వరము ప్రతిసమయమునందు విడువక నిలిచియుండుట, శ్వాస కష్టముగా విడుచుట, దగ్గు, నాడి, మంసారి * మరియు ప్రక్కయెముకల క్రింద పొడచినట్లు పోటు, నొప్పి కలుగుట దీని వలన రోగములము బహుదశలయందు నిర్మలమగు పిత్తముని ప్రకటనమగుచున్నది, గాని ఉష్ణపిత్తముయొక్క రుధిరముగాని ఒకవ్వాడు ఉప్పని

*నాడి మంసారి యనగా శీఘ్రముగను అతివేగముగను మారు మారు నడచుట విశాలముగను కఠినత్వమునందు ఒకవిధముగానుండదు.

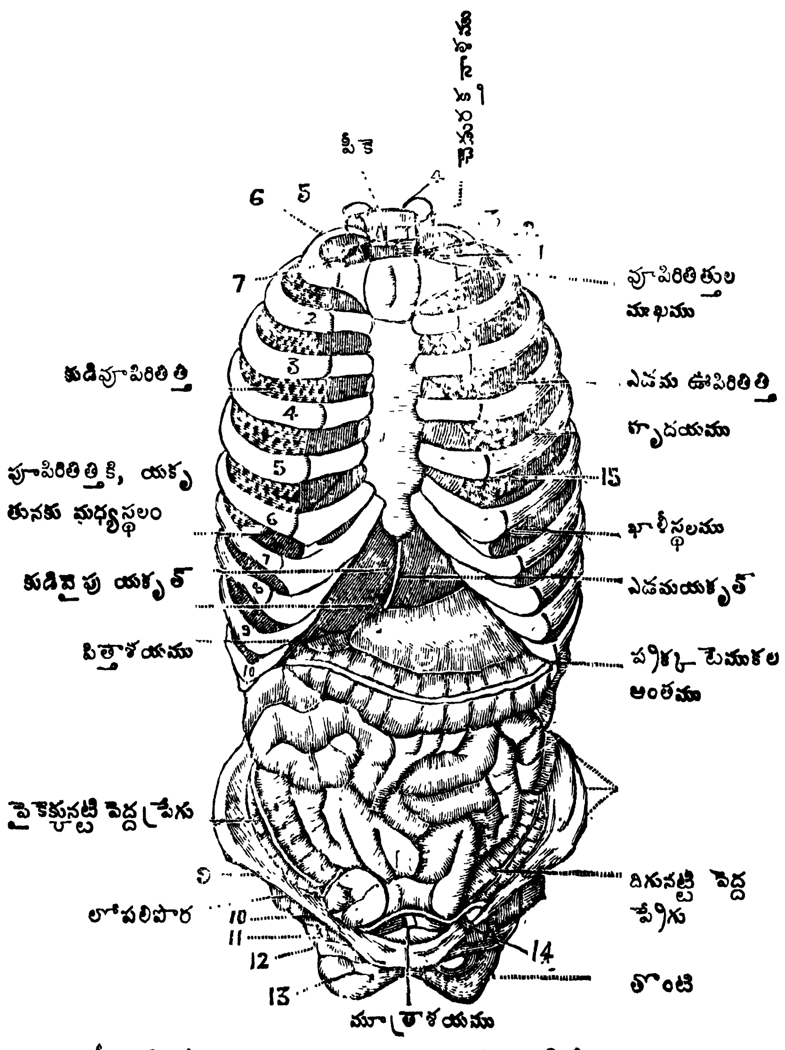

పీక 6_2 చెడు రక్తనాళము, 3_5 గ్రైవేయిక (కంఠపుతి నుండు) శల్యము, 4 వెన్నముక, 8 కుడివైపునందు యకృత్ మధ్య భాగము 9_14 పొర, 10 చిన్నప్రేగు, 11 మూత్రాశయముందు శల్యము మూత్రాశయము 12 పొర, 13 తొంటిశల్యము, ఆః ఆమాశయము, 15 ఝిల్లిపొర, 7_1 శుద్ధరక్తనాళములు.

శ్లేష్మము కుళ్ళుటవలనగాని, కలుగుచుండును. మరియు నిది ఝిల్లియందువాపు కలిగించుచున్నది. ఒకప్పుడు వాతము శరీరమునందు వృష్ణము గలదగుచున్నది. నిది ప్రక్కయందు వాపు కలిగించుచున్నది. గాన నిర్మలమగు రుధిరము, నిర్మలమగు శ్లేష్మము, నిర్మలమగు వాతము, ఈ వాపునకు కారణము కాజాలవని గ్రహించవలెను.

ఎటులననగా ఝిల్లి పొరలయొక్క అంగము కఠినముగానుండును, చల్లగను చిక్కగానుండు మలము అందు ప్రవేశించజాలదు ప్రక్కల యొక్క అస్వాభావిక వాపునందు ప్రక్కలయొక్క సూక్ష్మతంతువుల మధ్యభాగములయందు కలుగుచున్నది ప్రక్కటెముకల మధ్యభాగము నందు వాపుకలుగుట వుచితమగును. మరియు, కేవలము రుధిరము వలన వుత్పన్నమగును. ఎటులననగా బద్ధగముల లోభాగము మృదువుగను కఠినత్వమునకు విరుద్ధముగానుండును. ఈ కారణమువలన కేవలము రుధిరము కేవలము వాతసంబంధమగు రుధిరము, కఫము ప్రవేశమగుటకు యోగ్యముగానుండును. ఈ కారణమువలన దీనిని నాలుగు భేదములుగా వర్ణించియున్నారు.

ప్రక్కయొక్క రక్తజవాపు లక్షణములు

ఈ వాపుయొక్క చిహ్నములనగా పీకుట భారముగానుండినటుల ప్రక్కటెముకల క్రింద భాగమునందు తోచుచుండుట ముఖకాంతి యెఱ్ఱగానుండుట నాడిశీఘ్రముగను వెంట వెంటపడుచుట శ్వాసముక్కిలి కష్టముగా వెడలుట ఉమ్మియందు ఎఱుపురంగు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు రక్తజప్రక్కవాపునందు కలుగుచున్నది. మరియు హాకీం కిర్మిగారు వచించిన దేమనగా వుమ్మియొక్క రంగు మలమును చూపుచున్నది. మలముయొక్క ఎఱుపు రక్తకారణము వలన కలుగుచున్నది. పిత్తకారణమువలన పచ్చగానుండును. మరియు, ఎఱుపు పసుపురంగు రక్తదోషము ఖనీభవించుటవలన కలుగుచుండును. నలుపు

రంగు బాహ్యాది కారణములనగా ధూమము మొదలగునవి లోభాగము
నకు ప్రవేశించుటవలన కలుగుచున్నది. ఇటుల పొగ మొదలుగాగలవి
ప్రవేశించక నల్లగానుండిన వాతకారణము వలన కలుగుచున్నదని గ్రహిం
చవలయును. ఇటులనే జ్వరమువచ్చునట్టి వరుసదినమునందు జ్వరము
యొక్క విశేషత్వమువలనకనిపెట్టవచ్చును. అనగా ఏదోషసంబంధముగు
మలమో ఆలోచించవచ్చునని భావము.

వృక్కయొక్క రక్తజ వాపు చికిత్స.

రోగారంభమునందు మలమును తగ్గించుటకై మరియు వాపు
నుండి తొలగించుటకై రెండవవైపున దు బాసలిక్ అను శిరావేదనము
చేయువలెను. మూడవదినము తిరిగి శిరావేదనము చేయవలెను. ఇట్లు
చేయుటవలన ఆవైపునుండి ఆఅంగమునందు చేరియుండు మలము వెడ
లిపోవును. మరికొందరు వైద్యులయొక్క సమ్మతి అనగా రెండవశిరా
వేదనమునందు యెంతరక్తమోక్షణము చేయవలెననగా రక్తమునందు
నలుపురంగు ప్రకటనమై లేక బొత్తుగా నల్లని రక్తము వెడలనారంభించి
నచో మరియు శక్తిసహాయమైనయెడల రక్తమును స్రవింపచేయవలెను
ఎటులననగా రోగముయొక్క కారణము మలముగాన యువరున్నరక్తము
విస్తారముగాతీయుటకుఅంతుయివ్వరు. అనగా రోగిదశను చూచిచికిత్సకు
సానుకూలముగా నున్నచో దీనికి ముందు రక్తమునందు నలుపురంగు
ప్రకటనమై యున్నయెడల నరమును బంధించకూడదు. అనగా నెమ్మది
గారక్తమును వెడలించవలెను. ఇటులతీయుటవలన రోగి మూర్ఛ పొం
దనేరదు. గాని రోగి శక్తిహీనముగా నుండినచో అట్టిస్థితియందునలుపు
రంగు లేకుండిన యంతయోగ్యముగా నుండునో అంతవరకే రక్తమును
తీయవలెను. తదుపరి ఆపివేయవలెను. గాని నలుపురంగుయొక్క ప్రతి
క్షచేయకూడదు. బహుశ యిటుల కలుగగలదు. అనగామలముయొక్క
గతి ఒకదినముకంటె విశేషముగానుండదు. ఇందువిషయమై జకీర అను
గ్రంథకర్త వచించినదేమన ప్రథమదినమునందు రెండవవైపునుండి రక్త

మోక్షణము చేయవలెను. ఒక అహోరాత్రి గడచినవెనుక రెండవ వైపునుండి రక్తము వెడలించవలెను. అనగా మలమును ఆపినవెనుక శిరావేదనము చేయవలెను. సమస్త వుపాయములలో బుద్ధిమంతుడగు వైద్యవేత్తయొక్క సమ్మతియందు నిగ్రహముగానుండును. మలమును అంగముయొక్క ఆవర్ణమునుండి తీసివేయునట్టి ఔషధములకంటె మలమును రక్తమోక్షణముద్వారా రెండవవైపుకు మార్చుట అతివుత్తమమని తెలిసికోవలెను. ఎటు వనగా విరోచనమునకు ఔషధమిచ్చిన మొదల విరోచనము కాకుండిన మలము కదిలి రోగిమిక్కిలి కష్టపడును. ఈవిషయము రక్తమోక్షణమునకు విరుద్ధముగానుండును. అనగా రక్తమోక్షణమునందు రోగమతిశయము కాజాలదు. కష్టము విశేషించనేరదు. వైద్యవరులు పిత్తసంబంధమగు మలమునందు వుచితవిధిగా శిరావేదనచేయుట లాభదాయకమని వచించిరి. మరియు శిరావేదనము చేసినవెనుక వుచితమని తోచినచో శరీరము వున్నాబ్, విహాసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) గింజలుతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, అంజూరపండ్లు, తియ్యని ఆల్‌బకరాపండ్లు, మొదలగువాని కషాయమువలన శరీరమును మృదువరచవలెను. మరియు ఒకవ్వేళ అవశ్యము కలిగినచో రేలకాయగుజ్జు, తురంజ్‌బీన్, పైకషాయములతో చేర్చి యివ్వవలయును. మరియు యవగంజి రోగికి యిప్పించవలెను. యవగంజి యిచ్చుటవలన రెండు విధములవుపకారములుకలవు. అనగా ఆహారముగా బలముకలిగించుటకు మలము వెడలించుటకు సహాయము చేయుట యీరెండు వుపయోగములవలన యవగంజి వుత్తమమని భావించవలెను. మరియు ఖమీరె బనప్షా షర్బత్తుతోకూడా చేర్చినచో అతి వుత్తమము. మరియుబనప్షా, యవసత్తు, ఖిత్మి, వ్రష్ణోదకములోగాని బాబూనా తైలమునందుగాని కలిపి ప్రక్కలపై లేపనము చేయవలెను.

ప్రక్కయొక్క పిత్తజ వాపులక్షణములు

ఈవాపుయొక్క లక్షణములు అనగా గ్రుచ్చుకొని నటులుండుట

నొప్పి అధికముగానుండుట తీవ్రజ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలిచియుండుట మూడుదినములు విశేషముగానుండుట మంటకలుగుట పుర్మ వచ్చుగానుండుట నాడి శీఘ్రముగా వెంట వెంట నడుచుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—పిత్తజప్రక్కవాపు చికిత్స—

ఆరంభమునందు నొప్పికి విరుద్ధముగా నున్నవైపు (నొప్పిలేని వైపు) శిరావేదనము చేయవలెను. పిమ్మట ఇందువిషయమై రక్తజ ప్రక్కవాపునందు చెప్పబడిన చికిత్సలతో శరీరమును మృదుత్వము కలిగించవలెను. మరియు, ఉష్ణము శాంతి నొందుటకై షర్బతులను ఉపయోగించవలెను. మరియు, దగ్గు విశేషము చేయకుండునట్టి షర్బతులు ఉపయోగించవలెనని భావము అనగా తామరపూల షరబతు, బనప్షా షర్బతు, ఇసప్గోలుగింజల గుజ్జులో కలిపి పానము చేయవలెను. పులుసు పదార్థములు దగ్గును కలిగించునట్టి వస్తువులు వర్జించవలెను.

లాభము:- ఆరంభమునందు శిరావేదనము యొక్క ఉపాయము రెండవవైపు చేయుటకు కారణమేమనగా పిత్తజ రుధిరము శరీరమునందు విశేషముగానుండును కాబట్టి వాపుగల స్థలమునుండి మలము స్వలముగా దిగివచ్చుననే భయము స్వల్పముగానుండును. యిది రక్తజవాపునకు విరుద్ధముగానుండును. ఇందు రక్తము వెడలించుట రెండవభాగము తప్ప వేరుభాగములతో తీయుట వర్జితమని చెప్పబడియె. ఎందుకనగా రక్తము శరీరమునందు విశేషముగానుండును. గాన ఇందువిషయమై మలము వెడలివచ్చుటకు గొప్పభయముకలదు గాన రెండవవైపు శిరావేదన చేయుటవలన గొప్పలాభముకలదు. ఎటులననగా అది దీనికి విరుద్ధముగానుండును. మరియు, సమీపముగానుండును. రెండవ శిరావేదనము చేయుటకు అంతరక్తజవాపునందు కేవలము రక్తము దూరమగు కారణమువలన అంత ఇవ్వబడినదిగాన బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు కని

శిః భవించిన అంశము అనగా ఇందు వెడలవలసిన మలము విశేషము గాయుండదు. వెడలివచ్చుటకు కూడా భయము కలుగకున్నచో రక్తభ దోషమునందుకూడా ఆరంభమునందు రెండవపైపుకూడా శిరావేదన ముచేయవలెను. రక్తమోక్షణమువలనగాని విరోచనము ద్వారాగాని మలదోషము వెడలించువరకు దోషము యీవత్తు బైటికి వెళ్ళువరకు బనప్షాది షర్బతులు ఇవ్వవలదు ఎటులనగా షర్బతు ఆమాశయము నందున్న ప్రేగులయందు తన సారము ప్రవేశింపజాలదు అనగా పనిచేయక నిష్ప్రయోజనముగానుండును. మరియు, రొమ్మునందున్న రొమ్ముయొక్క సమీపభాగమునందున్న ఆవిరియొక్క పరమాణువులను ఉత్పన్నముచేయుచుండును. గాన యిందు ఉచితమగు ఔషధములను కలిపి ఉపయోగించుట మిక్కిలి ఉత్తమముగా నుండును. మరియు శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలసిన అవశ్యము కలిగినచో ఉచితమని తోచినయెడల యీ క్రింద వ్రాయబడిన కషాయము పానము చేయవలెను. అనగా బనప్షాకు, గౌజుబాన్, ఉన్నాబ్, లిసోడా, గింజలుతీసిన, ద్రాక్షపండ్లు, యష్టిమధుకము, ఖతమి, ఖుబ్బాజి (చిన్నతుత్తురుబెండ విత్తులు) అంజూరపండ్లు, జూఫా, సౌసన్ (ఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందురు) వేరు రేలకాయగుజ్జు, శీరఖిస్త, బాదంనూనె ఈమొదలగు వస్తువులను కషాయముచేయవలెను. ఇది శరీరమును మెత్తపరచుటకై వస్తికర్మచేయుటకుకూడా అతిఉత్తమముగానుండును.

—— వస్తికర్మచేయు విధానము. ——

బనప్షా, తామరపూలు, గోధుమపొట్టు, ఖతమి, ఖుబ్బాజి (చిన్నతుత్తురుబెండవిత్తులు) ఉన్నాబ్ లిసోడా చుకందర్ ఆకులు, రేలకాయగుజ్జు మాదీఫలము, తరువాణి గుల్ రోగన్ ఈవస్తువులు విధిపూర్వకముగా ఉపయోగించవలెను.

మరియు అన్నివిధములవాపు సంబంధమగు రోగములందు విరోచనఔషధములను పానముచేయించునట్టి ఔషధములకంటె వస్తికర్మవ

లన శరీరమును మృదుత్వము కలిగించుట అతిఉత్తమము ఈవిషయ మును ప్రతిస్థలమునందున్ను జ్ఞాపకముంచవలెను. అనగా ముందు రక్తపిత్తమువలన ఉత్పన్నమగునట్టి వాపుయొక్క చికిత్స ఒకవిధముగా నుండును ఈరెంటియందు రక్తమోక్షణము బాధదాయకము గాని రక్తజవాపునందు మాత్రము ప్రకటనమగును పిత్తజవాపునందు రక్తమోక్షణముకంటె విరోచనకరఔషధములు వుపయోగించుట వలన భయము స్వల్పముగా నుండును. వైద్యవరులు దీనిప్రశంస చేయుచున్నారు ఎటులనగా విరోచనకరఔషధములు తమప్రభా వముచేయకుండును అనగా దోషములను కదలించితేందర ఆరాటము కలిగించును మరియు ఉత్తమవుపాయము పిత్తజవాపునందు నొప్పిగల స్థలముకనిపించి నొప్పి రొమ్ముయొక్క శల్యములవైపు మరియు కంఠశల్యమువైపు పోవుచుండిన విరోచనమునకు యిచ్చుట అతివుత్తమము.

మరియు ప్రక్కటెముకల మూలములయందున్ను ఆమాశయ మువైపు పోవుచుండిన విరోచనము చేయించుట వుత్తమము. విశేష అవశ్యము కలుగకుండినంతవరకు దాహమును తగ్గించుటకై పెద్దపాయలరసము వుచ్చకాయరసము మొదలగునవి వుపయోగించకూడదు. ఎందుకనగా యీరసములు అవశ్వము గలవి. మరియు కఫమును వెడలకుండునటుల ఆటంకపరచును. కాబట్టి సహజముగా వెడలించునట్టి ఔషధముల నుపయోగించవలెను. పక్వము నొందుటకు కారణమగును. అనగా జూఫాసర్బత్తు మొదలుగాగలవి యుపయోగించవలెను. ముఖ్యాంశమేమనగా యీషర్బత్తును వుపయోగించుటవలన బాధము మలము వెడలి తదుపరి .విశేషముగా కనుపించును. మలము వెడలించుటకు ముందు పానముచేసినచో మిక్కిలి పక్వపరచును. యేమియు భుజించకూడదు. శీతజలపానము చేయకూడదు. ఇటులచేయుటవలన మిక్కిలి హాని సంభవించునని గ్రహించవలెను. సిళ్ళకుబములుగా మృదువగు

విరోచనఔషధమును పానముచేయవలెను. ఇందువిషయమైయేసర్బత్తు పుచితముగా నుండునో ఆసర్బత్తు నీళ్ళలోకలిపియిప్పించవలెను. దాహ మధికముగానుండి శాంతించకుండిన పుచ్చకాయరసము పులుపులేని శికింజబీర్ కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు మలమును వెడలించి న తదుపరి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలసమయమునందు ఖమీరేబనప్షా బాదంనూనె విరోచనసంబంధమగు ద్రవపదార్థములయందు కలిపిపానము చేయవలెను. మరియు కేవలము యవగంజితో సంతుష్టపరుచవలెను. యవగంజియందు వున్నాబ్, సపిస్తాన్, బనప్షా, మొదలగు వస్తువులనుచేర్చి కాచి అందు శర్కర బాదంనూనె కలిపి పానమొనరించుట మిక్కిలి వుత్తమము. మరియు యావత్తు సమపాయములవలన మలము వక్వమైవెడలిపోవును. దీనిని వూపిరితిత్తులవాపునందు చెప్పియుంటిని. ఇందుకు సదుపాయములు అచ్చటనే చెప్పియుంటిని గనుక చదువరులు గ్రహించగలరు.

(సూచనీయము) బహుదా గుండెయందు వ్రాణ్ణవాపు ఉత్పన్నమై నిది వేలాడునట్టి స్థానమునుండి జారిపోవును దీని నొప్పిపొరయందు ప్రవేశించును. ఈకారణమువలన శ్వాస బిగించివచ్చుచుండును. రోగి వైద్యుడుకూడా సందేహించుచుందురు. అనగా ప్రక్కవాపునందు జ్వరము దగ్గు శ్వాసబిగబట్టుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఇటులనె గుండెవాపునందుకూడా కలుగుచుండును ఈరెంటియందు భేదమేమనగా:—

గుండెవాపుగల రోగి ముఖము పసుపువచ్చగను వికారమైన రంగు కలిగియుండును. ఒక్కొకప్పుడు దగ్గుతోకూడా కుడిప్రక్కలో కష్టముకలుగును బరువుగనుండును గుండెయందునొప్పి గుచ్చినటుల నుండును. ఒకప్పుడు నాలుక నల్లగను మూత్రము చిక్కగను జలోదరముగలరోగి మూత్రమువలె నుండును వాపుపైభాగము నందుండినచో చేతితో తాకిచూచి గుర్తించవచ్చును. మరియు, వాపు క్రిందభాగము

నందుండినచో శ్వాసపీల్చుటకు కఠినముగానుండును భారముగల వస్తువు రోగి ప్రక్కలో వ్రేలాడుచుండునటుల తోచుచుండును. మరియు, ప్రక్కవాపు ఎడమభాగమునందు కలిగినచో నిది హృదయమునకు సమీపమునందుండుటవలన జ్వరము విశేషవుష్ణముగను భయంకరముగానుండును. దీని లక్షణములు మిక్కిలి కఠినముగానుండును. కాబట్టి త్వరలో పక్వమొందునని ఆశకలుగ గలదు. ఎందుకనగా హృదయము ఉష్ణస్వభావికముగలది. కాబట్టి ఈవాపునకు సమీపముగానున్నందున మలము నష్టమొందగలదు. మరియు, కుడిప్రక్కయందు వాపు కలిగినచో హృదయమునకు దూరముగానుండుటవలన దీని చిహ్నములు జ్వరము స్వల్పముగానుండును. ఈవాపు పక్వమొందుటకున్ను నష్టపడుటకున్ను ఆలశ్యమగును. మరియు, ప్రక్కలవాపు ఊపిరితిత్తివాపునందు ఈభేదముకలదు అనగా ఊపిరితిత్తియొక్క వాపునందు నాడి వేగరముగా తరంగములువేయుచు నడువ నారంభించును. మరియు, నొప్పి బరువు శ్వాసబిగబట్టుట మొదలగునవి ప్రక్కవాపుబింవుకంటె అధికముగానుండును. మరియు, ఇతర లక్షణములు ఊపిరితిత్తి వాపుయొక్క ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాము గాన గ్రహించవలెను. పక్కవాపుయొక్క ఇతర ప్రకరణములయొక్క దశ ఇటులకలుగును. అనగా రెండవవాపుయొక్క దశకలుగుచుండును. మరియు, యావత్తువాపులయొక్క దశ మూడుకారణములవలన రహితముకాజాలవు. అనగా నష్టమగుట లేక చీముకలుగుట లేక కఠినముగానుండుట మొదలగు కారణముల వలన వాపు అసాధ్యమగునని గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రక్కవాపు అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును. ఇది కఠినముగానుండి బద్ధలై సమానముగానుండును. ఈవాపునందు ప్రథమదినమునుండి అపక్వమగు నీరు వచ్చుచుండిన త్వరలో పక్వమైన ఎడల సాధ్యమగునని తెలిసికొనవలెను. ఈవాపు నాలుగవ దినమునందు పక్వమొందును, ఇటులనే మలము నెమ్మదిగా వెడలుచుండిన రోగము వృద్ధి

నొందుటకు చిహ్నములని తెలిసికొనవలెను. మరియు, ఇట్టి రోగియొక్క పుప్పుసయందు ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ దినములయందు మలము ప్రకటనమై పిమ్మట యేడవదినమునందు శాంతించును. మరియు, పదునాలుగవదినమునందు శమించకుండిన చీము విశేషమగును. ఈచీము నలుబది దినములలో పరిశుభ్రతనొందనియెడల శిల్ (ఊపిరితిత్తియందు వ్రణము) వ్యాధిని పుట్టించును. ఈ రోగియొక్క ప్రక్కవాపుయొక్క మలము చీముగా మారినచో దీని దశ శిల్ వ్యాధిగా మారును. యీఊపిరితిత్తియొక్క వ్రణమును ఊపిరితిత్తులవాపునందు వర్ణించియున్నాము. మరియు ప్రక్కవాపు సులభముగానుండిన నిది ఆరోగ్యముపొందుటకు బహుశా 14 దినములు గాని అథవా ఇరువది దినములు జరుగును. మరియు, ప్రక్కయొక్క వాపు కఠినముగానుండిన వేగరము 40 దినములు మొదలు 60 దినములకు శాంతినొందును. ఇంతవరకు శరీరశక్తి కఠినత్వముగానుండును. మలము విశేషముగా నుండిన జ్వరము అధికముగానుండును. వెంటనే పక్వమొందును. వెంటనే పగిలిపోవును చీముచేరుటవలన కలుగు చిహ్నములు నొప్పి విశేషముగానుండుట, శ్వాసబిగబట్టుట జ్వరమునందు మిక్కిలి ఉష్ణము శక్తియందు దుర్బలత్వము నాలుకయందుగరి, ఆకలిలేమి, నోరెండుట, నిద్రనాశనము, పరాకు మాటలు, ప్రక్కలయందు బరువు మొదలగు యీలక్షణములు చీము ప్రవేశించుటవలన కలుగు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

మరియు చీము విశేషముగా ప్రవేశించిన తరువాత జ్వరమునొప్పి తగ్గిపోవును. ప్రక్కయందు మిక్కిలి బరువుగా నుండును. ఈ వాపు బ్రద్దలగు సమయమునందు నాడి విశాలముగను జ్వరము తీవ్రముగా నుండును. చలి అధికముగా నుండును. వాపు యిట్టిస్థితియందు బ్రద్దలగునని తెలిసికొనవలెను. పిమ్మట మంచిలక్షణములు తటస్థించును. అథవా కఫమునందు చిక్కదనము, మంచిరంగు, మొదలగునవి మంచి

చిహ్నములు తోచుచుండిన బహుశా చీము చేరుటకు లక్షణములని భావించవలెను. ఇట్టిస్థితియందు వుపద్రవము యేమియు కలుగనేరదు. మరియు యీ చిహ్నములు చీము చేరుటవలన కలుగకుండిన యీలక్షణములయందు న్యూనత కలుగకుండును. రోగి త్వరలో మృతినొందును. అట్టిస్థితియందు శిరావేదనము విరోచనము చేయుచుండుట, కఫము వెడలించుట, మొదలగు క్రియలవలన నొప్పి యితరలక్షణములు నష్టమొందకూడదు. ఇదిగాక శక్తిబలము కలదిగా నుండవలెను. ఆరోగ్యలక్షణములు ప్రకటనమైనచో వాపునందు చీముచేరినదని గ్రహించవలెను. మరియు పూపిరితిత్తులవాపుగా మారుచు శక్తిదుర్బలముగానుండుచిహ్నములు కలిగినచో వెంటనే అల్లుకొనును. అట్టిస్థితియందు వాపుగల వ్రక్కయందు చీముచేరుటగాని బద్ధలగుటగాని తటస్థించును. మరియు రొమ్ము పూపిరితిత్తుల మధ్యభాగమునందు ప్రవేశించును. రోగి అనేక దినములవరకు ఆరోగ్యమొంది తిరిగి చెడుదశయందు మారినదని ఆలోచించుచుండును. మరియు వ్రక్కయొక్క చిహ్నములు యీవిషయము తప్ప యీవత్తు కఫము వెడలిపోయినచో చీము మూత్రమార్గమునుండిగాని వెడలుచుండునని గ్రహించవలెను. మరియు మలమూత్రముల మార్గములనుండి వెడలకుండిన పొట్టయొక్క ఉద్దరములయందు వ్రక్కకెముకలమూలములయందు బరువుగను వుష్ణముగానుండిన గజ్జలయందున్ను, పిక్కలయందున్ను, వాపు, వ్రణము, వుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ఈదశ సంప్రాప్తించిన ఆరోగ్యముందగలదని గ్రహించవచ్చును. ఇట్టిసమయమునందు వైద్యులు మలము వెడలించుటకు ఆజ్ఞాపించుచున్నారు మరియు వ్రక్కవాపునందు శ్వాసకష్టముగా వెడలుట తంద్ర విశేషముగా నుండుట కంఠశోష్యమునందు వుష్ణముగను బరువుగా నుండిన మలము పైభాగమునకు వెళ్ళుటకు లక్షణములని భావించవలెను. మరియు చెవివెనుకవైపు వాపు వ్రణమును కలిగించును. మలము తీక్ష్ణముగానుండి యీచిహ్నములలోనుండి యేచిహ్నము ప్రకటనము

కాకుండిన మలము మొదనుండి వెడలనారంభించి సక్సాం వ్యాధియొక్క చిహ్నములు ప్రకటనమగును. ఈవ్యాధి రోగిని చంపివేయును. మరియు మెదడు బలముగలదై పైనుండి మలమును దూరపరచినచో మలము నొప్పిగల స్థలమునందు తిరిగిపోవును. మరియు మలముయొక్క విశేషత్వము శక్తియొక్క దుర్బలత్వము వలన శ్వాసమార్గమునందు నిలిచిపోవును. గొంతురో వాపు కలిగించును. మలము హృదయము (హార్టు) వైపునకు తిరిగినయెడల వున్మాదము అచేతనము కలిగించును. మరియు ప్రక్కవాపు విడిపోయినను లేక బద్ధమైనయెడల నిది మూడు కారణములవలన రహితముకాజాలదు. లేక యితర అంగములయందు ప్రవేశించి వెడలిపోవును. లేదా హరించివేయును. లేదా యేఅంగమునందు ప్రవేశించునో ఆఅంగమునందే యితరవ్యాధి కలిగించును. లేక పైభాగమునందున్న యితరస్థలములందున్న ప్రవేశించి వ్రణముగాని వాపుగాని కలిగించును. కాబట్టి యితరఅంగములందు ప్రవేశించి బైటికి వచ్చుచున్నది. ఇట్లు వచ్చుటకు మూడు కారణములు గలవు. అనగా శ్వాసమార్గమునందు పుప్పుసమై ఫూపిరితిత్తియందు ప్రవేశించును. ఆమార్గమునుండి వెడలిపోవును మరియు ఫూపిరితిత్తియొక్క అజతపా అను నరములోనుండి ప్రవేశించి అజవపాయందు ప్రవేశించును. నిది మూత్రమార్గమునుండి వెడలనారంభించును. లేక ప్రేగులవైపు ప్రవేశించి విరోచన మార్గమునుండి వెడలిపోవును. బహుశా యీరోగ మలము కఠినముగను తీక్ష్ణముగను విశేషముగా నుండును. పక్వమౌందుటకు ముందు శరీరమునకు దుర్బలకారణమువలన మలము వెడలనారంభించును. ఇటుల దూరపరచునట్టి కారణము వమనము క్రోధము మొదలగువాని తీక్ష్ణవేగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు పక్వమౌందుటకు ముందు మలము వెడలుట మంచిదిగాదు. కింతు ఇట్టిస్థితియందు వుపద్రవము కలుగును.

విశేషదుష్టవ్య:—లేవనాదులవలన కావడములవలన నొప్పిశాంతి నొందక నొప్పిఅధికమైనయెడల శరీరములమునుంచి నిండియున్నదని తెలిసికొనవలెను. మలమును తొలగించుట అవశ్యముగాన అట్టిస్థితియందు ముఖ్యముగా శిరావేదనము చేయవలెను. అవశ్యకతానుసారముగా రక్తమెకలించవలెను. పిమ్మట విరోచనములకు యివ్వవలెను.

రోగచిహ్నములు తగ్గకుండిన చీముపట్టుటకు లక్షణములని భావించి తిరిగి శిరావేదనము చేయుంజనను. ఎందుకనగా రెండవతూరి శిరావేదనము చేయుటవలన శక్తిదుర్బలమగును. రక్తమునందుండు పుష్టము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు అపక్వముగానుండును. విశేషకష్టము కలిగించును. మరియు శిరావేదనము చేయకనే మలము పక్వమైయుండిన చో మలము ధారాళముగా వెడలనారంభించును. శక్తియందు దుర్బలము కలిగియుండినయెడల శిరావేదనముచేయకూడదు. ఇట్టిరోగిరొంక్కమలము వెడలించవలసిన అవసరము కలిగినచో వస్తికర్మద్వారా వెడలించుట మిక్కిలి వుత్తమము.

మరియు రోగిశక్తిహీనుడుగా నుండిన శిరావేదనముచేసినవెనుక అచేతనుడగును. లేదా శ్వాస బిగబట్టినటులుండిన మలము హరించలేదని తెలిసికోవలెను. కాబట్టి యీవాపుందు వస్తికర్మ సహాయము లుచితమగును. మరియు ప్రత్యేకము ఒకపర్యాయముగాని రెండుపర్యాయములుగాని, శరీరము విడిపోవును. శిరావేదనముచేయ అవశ్యము లేకుండును. రోగినిచూచి మలము పక్వమైయుండినచో చీము చేరుటకు ముందు దీనిని దూరపరచునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. మరియు వుష్ణోదకము వలచని యవపిండి శర్కర వెన్నతో లేక తేనెతోగాని భుజించుట మరియు వాపుపైవు వత్తిగిలుట మొదలగునవి కఫము నోటివెంట వెడలుటకు సహాయము చేయుచుండును. మరియు రొమ్మును ప్రక్కల మలరహితపరచును,

మలమును పక్వపరచు లేపనవిధి

బసఫ్షా, ఖతమి, యివిపత్రేకము 1 భాగము సొంసాల వేరు 2 భాగములు, యవపిండి, బొగడగింజలపిండి, ప్రత్యేకము 1½ భాగము బాబూనా 1 భాగము, యీవస్తువులను మైనపరచి బసఫ్షాతైలము నందు కలిపి లేపనము చేయవలెను.

ఉష్ణము తక్కువగానుండిన బసఫ్షాతైలమునకు బదులుగా సొసన్‌తైలముగాని నగిస్‌తైలముగాని కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు జలుబు విశేషముగానుండినచో అవిసిగింజలు, తామరవిత్తులు, మల్లెఆకులు, నేతిబీరఆకులు, మయవక్‌లజ్, యొక్క భాగమునకు బదులుగా చేర్చవలెను. దస్తూరవుల్ ఇలాజ్, అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడినదేమనగా వృష్ణమును శాంతినొందించుట అన్నివ్యాధులయందు అవసరమని భావించవలెను. వృష్ణమును శాంతినొందుటకై ఇసప్‌గోలు గింజలజిగురు, పొడుగునేతిబీరగింజలపప్పురసములో బసఫ్షాషర్బతు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు భోజనమునందు శిరిచెనగపప్పుగాని వేయించిన పెసరపప్పు, నెయ్యి, పాలకూర, తియ్యబాదంనూనె, పాలు, బాదంపప్పు, యీమొదలగువస్తువులు పథ్యకరములు.

మరియు, ప్రక్కవాపుయొక్క కారణమువలన రొమ్మునందు మంట ఉత్పన్నమైన యెడల ఎఱ్ఱఘూకరసము సామాన్యమైన పన్నీరు ఖుబ్బాజి (చిన్నతుత్తురుబెండ) ఆకురసము, బాల్‌తంగ్‌రసము, ఇసబ్‌గోలుఆకురసము ఇసప్‌గోలుగింజల జిగురు యీమొదలగునవి ఒకటిగాచేర్చి ఉడికించి చల్లార్చి అందుబట్టతడిపి రొమ్ముపై వేయవలెను. ఆబట్ట వేడిమెక్కగనేతీసివేసి రెండవబట్టతడిపి వేయవలెను. ఇటుల పలుమారులతడిఆరిన తరువాత బట్టతీసి నూతనముగా బట్టతడిపి వేయుచుండవలెను. ఇటుల వేయుటవలన తాపము తగ్గిపోవును. ప్రకృతిని నిజదశయందు మార్చును. శుష్కత్వమును దూరపరచును రోగమూలమును విరోచనమార్గమునుండి వెడలించును.

వ్రిక్కయొక్క వాతజవాపు లక్షణములు

ఇందువిషయమై ఈఅధ్యాయముయొక్క ప్రారంభమునందు వర్ణించియుంటిని అనగా వాతము దగ్ధమైంది కుళ్ళుకుండినంతవరకు వ్రిక్కలోపటి ఝిల్లియందున్న భోజనమార్గము శ్వాసమార్గమునందుండు పొరయందు వాపు కలుగనేరదు దీని చిహ్నములు పొడిచినట్లుండుట, పీకు విశేషముగానుండును నోరెండుట, జ్వరము విశేషముగా నుండుట నాలుక నల్లగానుండుట నాలుక ములుబారి యెండియుండుట నాలుకపై గరికలుగుట కళ్ళె అలక్ష్యముగా వెడలుట కఫము వెడలునప్పుడు కష్టముగానుండుట కళ్ళెరంగు నల్లగానుండుట యీ లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, వాతజవాపు అలక్ష్యముగా మలము పక్వమైందిన కారణమువలన నీచత్వము నొందును నిది రోగిని బహుశః చంపివేయును.

వాతజ ప్రక్కవాపు చికిత్స

శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించుట యీ రోగమునందు ప్రధాన చికిత్స యని గ్రహించవలెను. మరియు, ఉష్ణము శాంతినొందుటకై ముందు చెప్పబడిన చికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. నొప్పిగల స్థలమునందు కర్ణబ్ (క్యాబేజి) ఆకులు, బనప్షా, బాబూనా, ఖతమి యీ మొదలగువానితో చేయబడిన లేపనము ఎల్లప్పుడు ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఉష్ణోదకముతో కాపడము చేయుచుండవలెను. దీని వలన వాపు మెత్తబడును. మలమునందు చెమ్మకలిగించి పక్వమొందుటకు సహాయ్యము చేయును, నొప్పియందు న్యూనత కలుగును. మరియు విరోచనమునకు యిచ్చి శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను, మలముయొక్క వేగము క్రిందివైపునుండి అనగా పైనచెప్పబడియున్నాను. గాన శరీరమును మృదుత్వము నొందించునట్టి లాభముకంటె శిరావేదన చేయుట మిక్కిలి ఉపయుక్తముగానుండును. ఎటులనగా దోషమలము శిరావేదనము చేయబడిన స్థలమునందు దిగివచ్చును. అటువైపునే దీనివేగము కలిగియుండును.

పక్కయొక్క కఫజవాపు లక్షణములు

ముందు వర్ణనమువలన తెలియబడిన దేమనగా శ్లేష్మమునందు కుళ్ళు తీక్ష్ణత్వముకలుగువరకు ఝిల్లిపొరలయందు ప్రవేశించి వాపు కలిగించజాలదు ఈకారణము.వలన ప్రక్కలయొక్క వాపు వాతము కఫముయొక్క మలదోషమువలన బహుదా స్వల్పముగా వుత్పన్న మగును. ఈవాపునందు భారముతోకూడా నొప్పి లఘుజ్వరము గుచ్చు కొని నటులుండుట మొదలగు చిన్నెములు కనిపించుచుండును వుమ్మి తెల్లగానుండును. మరియు, ఆరంభదశయందు స్వల్పముగా ఎఱువు కలి గియుండును. ఎటులననగా కఫమునందు రక్తము మిళితమై వెడలనారం భించును. మరియూ, కఫముయొక్క యావత్తు భేదములకంటె మంచిదని గ్రహించవలెను. కఫమునందు ఉష్ణము తీక్ష్ణత్వము మిక్కిలి స్వల్పము గానుండును. ఇది గాక కఫము వెంటనే పక్వమొందును.

కఫజప్రక్కవాపు చికిత్స

శిరావేదనముచేసిన వెనుక మొదటి భేదమునందు వర్ణించిన విధి ప్రకారము శరీరమును మృధుత్వము నొందించునట్టి లేపనములు కావడ ములు వ్రాష్ణమును శాంతినొందించుటకై అనగా అవసరమునుబట్టి ఉప యోగించవలెను. మరియూ, ఉష్ణమును శాంతిపరుచుటలో మిక్కిలి శాంతిగల చికిత్సలు చేయకూడదు. దీనివలన మలము అవక్వ మై చిక్కదనమేర్పడకూడదు. మరియు, యవనీళ్ళయందు శెనగలు సోపు చేర్చి కాచి పానము చేయవలెను. జూపావగ్బతు పానముచేయ వలెను. దీనివలన దోషము బైటికి వెడలిపోవును. శరీరమందుండు మలము మృధుత్వము నొందును.

అస్వాభావిక ప్రక్కవాపు లక్షణములు

దీనిని ముగాలత్ మరియు, గైర్‌సహీ అని చెప్పుదురు నిది బద్ధసరములయందున్న ప్రక్కశల్యముల మధ్యభాగమునందున్న దోష

ముకలిగి వాపు సంభవించును. అచ్చటనుండునట్టి ఝిల్లి పొరయందు అనగా ప్రక్కటెముకల పైభాగమునందు క్రిమ్మకొనియుండు ఝిల్లియందు వాపు పుత్పన్నమగును. మరియూ, రొమ్ముయందు యావత్తు 14 ప్రక్కటెముకలుగలవు ప్రత్యేకముగా ఒక్కొక్కవైపు ఏడేసికల్యములు గలవు. ఈ రెండింటి మధ్యమునందు ఒక బద్దనరముండును రొమ్ము ఈబద్దనరములతో అల్లుకొనియున్నది. వీటివలన బిగించబడియున్నది గాన ఈ దశయందు యావత్తు బద్దనరములు బైటనున్నవి. ప్రక్కటెముకల మధ్యమునందు అనగా ఝిల్లిపొర ప్రక్కలయొక్క లోభాగమునందు ఇటులనే రెండవ ఝిల్లిపొర వాటి వెనుక భాగమునందుండును గాన వాపు ఈబద్దనరమునందుగాని పైభాగమునందుండు ఝిల్లిపొరయందుగాని కలుగుచుండును దీనిని జాతుల్ గైర్ ఖాలిస్ అందురు ఎటులననగా లోపటి ఝిల్లిపొర వాపునకు ఖాలిస్ అందురు ఖాలిస్ యొక్క కారణమిదియె. ఖాలిస్ యందు వర్ణించబడియె ముఖ్యముగా లోపటి ఝిల్లిపొర వాపునకు గైర్ ఖాలిస్ అనుచున్నారు. మరియు బద్దనరములయొక్క వాపు దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. ఈవాపు కేవలము రక్తదోషమువలన కూడా కలుగుచున్నది. ముందు సర్గయందుకూడా దీని సంకేతము చెప్పబడియున్నది. వాపు బద్దనరములయందు కలిగినచో దీనిచిహ్నములు గ్రుచ్చుకొనుట, నాడి శీఘ్రముగా వెంటవెంట నడుచుట గైర్ ఖాలిస్ ప్రక్కవాపు కారణములకంటె మిక్కిలి స్వల్పముగానుండుట, కఫము వెడలకుండుట, శ్వాసబిగబట్టుట, ఒకానొకప్పుడు బద్దనరములయొక్క వాపు బ్రద్దలై ప్రత్యక్షముగా కనుపించుట వాపుగలస్థలమునందు ముట్టినచో కష్టముగానుండుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు వాపు పైభాగమునందు బ్రద్దలగుచున్నది. ఇందులో నల్లనిరంగు ప్రకటనమైనమొదల నిది మిక్కిలి క్రూరమైనదని గ్రహించవలెను. ఎటులననగా నిది మలము హీనమగుకారణము చూపుచున్నది. మరియు ఝిల్లిపొరయందు వాపు

వుత్పన్నమైనచో దీనిచిహ్నములుకూడా ఇటులనేయుండునని తెలిసికొన వలెను. అనగా బద్ధనరములయందు చెప్పబడిన లక్షణములని గ్రహించవలెను. ఈరెంటియొక్క భేదము అనగా పొడుచుట, నాడి శీఘ్రముగను వేగముగా నడుచుట, ఝిల్లిపొరవావుకంటె బద్ధనరములవావుయందు విశేషముగాయుండును. మరియు శ్వాసవిగబట్టుట మిక్కిలి తక్కువగా నుండును. తక్కినలక్షణములవలన వావుయొక్క దశ యేవిధమైన వావు అయినది తెలియబడును. దీనిని సహితము విమర్శకరణము నందు చెప్పబడునని గ్రహించవలెను.

—అన్వభావిక వక్కవావు చికిత్స—

వెనుకవ్రకరణములయందు యేయేచికిత్సలు చెప్పబడియున్నవో అనగా శిరావేదనముచేయుట విరోచనమునకు యిచ్చుట వృష్ణమును శాంతినొందించుట, మొదలగు సదుపాయములుకూడా యీవావునందువయోగించవలెను. మరియు యేయేఅంశములను ఖాలిస్ వక్కవావునందు వర్ణించియున్నవో వాటియందు లక్ష్యముంచవలెను. మరియు యీవావునందు ఖాలిస్‌వావుకంటె లేపనలవలన విశేషలాభము ప్రాప్తమగును. యెటులనగా ఔషధముయొక్క గుణము సమీపమునందు ప్రవేశించును. ఒక్కొక్కప్పుడు గైర్ ఖాలిస్‌వావు బద్ధనరములయందు ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును. వావు బిద్దలుకానుండిన వావుగల స్థలమునందు క్షారకర్మవలన గాని శస్త్రముతో గంట్లువేసి చీము స్రవించునటుల చేయవలెను. మరియు దస్తూరవుల్ ఇలాజ్ అను గ్రంథమునందు చెప్పినదేమనగా వావు ఝిల్లిపొరయందుండినచో బాసలిక్ అను శిరావేదనముచేయవలెను. బాసలిక్ అను నరము అనగా కాలి అనామికా వ్రేలికి సమీపముగానుండు నరమునకు బాసలిక్ అందురు నిది మెడనుండి క్రిందినరములకు వుపయుక్తముగా నుండును. బహుదా రోగులకు సాఫిన్ అను శిరావేదనము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. నొప్పి శాంతి నొందుటకై బొలింతబోలుగింజలు, అవిసివిత్తు

లు, బాబూనా, చంద్రపూలు, బనప్షా, యీామొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముగాది లేపనము చేయవలెను. ఇట్టిస్థితియందు శరీరమును మృధుత్వము నొందించుటకు అవసరముగానుండిన ఉన్నాబ్, అంజూరు పండ్లు, గాజుబాన్, బనప్షా, తియ్యనిఆలుబకరా, ఖతమి, ఖుబ్బాజి, (చిన్నతుత్తురుబెండ) లిహసోడా (శ్లేష్మాంతకము)యీామొదలగునవి నీళ్ళలో రాత్రిభాగమునందు నానవేసి పుదయము వడియబోసి రేలకాయ గుజ్జు, తురంజ్‌బీన్, కలిపి పానము చేయవలెను.

ఖూన్‌కా (వృక్కలోపటి ఝిల్లి పొరవాపు) లక్షణములు.

ఖాన్‌కా అనగా వృక్క లోపటి ఝిల్లిపొరయందు కలుగు వాపునకు పేరు. ఈవాపు నిజమగు నామముగల వాపుయొక్క భేదము యిందులో ప్రక్కటెముకల లోభాగమునందుండు ఝిల్లిపొరయావత్తు వాపుగలదై యుండును. ఇటులనే యీాప్రకరణముయొక్క ఆరంభమునందుకూడా వర్ణించబడియె దీనిచిహ్నములు శ్వాసపీల్చుటకు కఠినముగానుండుట, యెందుకనగా యీావాపుగల ఝిల్లి శ్వాసపీల్చుటలో సహాయముచేయుచుండును. కాబట్టి దానియందంతట వాపుకలిగియుండుకారణమువలన విశాలముగుటకు బదులుగా బిగిసికొనును. నిది యెంతవరకు అల్లుకొనవలెనో. అంత ప్రమాణమువరకు అల్లుకొనజాలక పోవుటవలన యేగతిచేయజాలదు యెందుకనగా గతియందు హెచ్చుగా శ్వాసపీల్చవలసిన అవసరము గలుగును. కాబట్టి కఠినకారణము ఝిల్లిపొరయందు తటస్థించుటవలన శ్వాస బిగబట్టి మృత్యువుప్రాప్తించును. ఈకారణమునందు శ్వాస బిగించుటవలన మృత్యువుదశ ప్రాప్తించును, గనుక దీనిని ఖానఖా అని పేరు పెట్టిరి. దీనిచిహ్నములు రోగి యెటువైపుకూడా పరుండజాలడు: దగ్గువచ్చినచో కష్టముయొక్క విశేషత్వమువలన అచేతనుడగును.

ఖాన్‌ఖా అనువ్యాధి చికిత్స

ప్రథమ సర్గప్రక్కవాపునందు వర్ణించబడిన చికిత్సలను యీ వ్యాధియందు ఉపయోగించవచ్చును. మరియు రెండు చేతులశిరలను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను.

సర్గ్‌శుశా (ప్రక్కఎముకల లోభాగమునందుండు పొర) వాపు లక్షణములు.

శుశా అనగా ప్రక్కఎముకల లోభాగమునందుండు పరదా (మందముగలపొర) యందు వాపు జనించినయెడల దానిని శూశా అందురు. కొందరు శూశా అను వ్యాధికి జాతుల్‌జఙబసాహి అందురు.

శూశా రోగలక్షణము రోగి యేపనిచేయజాలకుండుట, యెటువైపు పరుండజాలకుండుట శూశావ్యాధి చీము రొమ్ము పూపిరితిత్తుల యందు మిక్కిలి స్వల్పముగా ప్రవేశించునని గ్రహించవలెను. అనగా పూపిరితిత్తి యీపరదాతో మిక్కిలి అలక్ష్యముగా కలుసుకొనుచున్నది. పూపిరితిత్తి విశేషదోషములును ఆఅంగములనుండియు ఊపిరితిత్తులకు సమీపమునందు దానితో మిశ్రమైయుండునట్టి అంగములనుండి ఆసమయమునందు సిద్ధబకును గాన మిక్కిలి అలక్ష్యముగా చేరుకొనును. దీని కారణముకూడా జాతుల్‌జఙబసాహి యందు వర్ణించబడినవని గ్రహించవలెను. ఇటులనే ప్రత్యేక కారణముయొక్క చిహ్నములు వుక్తవర్ణనమువలన ప్రకటనము కాగలవు.

సర్గ్ శూశాయొక్క చికిత్స

ఈరోగారంభమునందు విరోచనమునకు యిచ్చుట వుత్తమము అనగా ఉన్నాబ్ అంజూరపండ్లు, ఖత్మి, బంఫ్షా లిహాసోడా (దీనిని సంస్కృతమునందు శ్లేష్మాంతకమందురు) రాజహంస, గింజలేనిద్రాక్షపండ్లు, తియ్యని ఆలుబకరాపండ్లు, చుకందర్‌రసము, గోధుమపొట్టు, కేలకాయగుజ్జు, ఎఱ్ఱశర్కర, గుల్‌రోగఙ (గులాబిపూలనూనె) యీ మొదలగు వానిని విధిపూర్వకముగా ఉపయోగించవలెను.

మరియు, మలమును నష్టపరచునట్టియు మలమును వెడలించు నట్టియు మలమును అధికముగా పక్వపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించుటయందు సావధానుడై యుండవలెను. అనగా యీ రోగము హానికరమైనది కాబట్టి ప్రతివిషయమునందున్న పరిశ్రమచేయుచుండవలెను. అనగా మలమును చర్మముపై భాగమునకు వెడలివచ్చునటుల పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా వాపుగలస్థలమునందు కొమ్మును పట్టించి రక్తమును తీయుట తదుపరి అంజూరు ఆవాలునూరి ప్రక్కటెముకలపై లేపనము చేయుటవలన కురుపై చీము వెడలిపోవును. తక్కిన చికిత్సలు జాతుల్ జబ్ (ప్రక్కయొక్క వాపు) నందు వర్ణించబడియున్నవి గాన ఆచికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఈరోగకారణము బలము గలదైనచో బానలిక అను శిరావేదనము చేయు ఆవశ్యమని గ్రహించవలెను.

మరియు, వస్తి కర్మచేయుట విరోచనము చేయుట మొదలగు మలవిసర్జన క్రియలను చేయుటవలన దోషము హెచ్చనేరదు. మరియు పానముచేయునట్టి ఔషధములు దీనికంటె విరుద్ధముగానుండును. ఎటులనగా ఈదోషములను తేజత్వమునొందించి వ్యాధిని ఉన్నతస్థితియందు త్రోయుచుండును. ఇట్టి ఉపద్రవము కలుగుటకు కారణమేమనగా రోగియొక్క రోగప్రకృతిని కనిపించజాలక విరోచనకర ఔషధములు ఉపయోగించుటలో హెచ్చు తగ్గు చేయును. అనగా విరోచన ఔషధములు కొద్దిమోతాదు యిచ్చినచో మలమునకు ఉత్తేజత్వము నొందించును. అనగా వెడలించుటకు బలము చాలకుండును. కరిగిన మలము శరీమునందుండి హృదయముపై పునకు తిరుగును. మరియు, విశేషముగా విరోచనములగుటకు ఔషధము సేవించినను విశేషమలము వెడలుటవలన రోగము కష్టసాధ్యమగును. మరియు, వస్తి (ఎనిమా) చేయుటవలన విరోచన ఔషధములవలె భయముకలుగనేరదు, అనగా మలస్థానమునకు సమీపమునందుండుటవలన వెంటనే గుణము కలిగిం

చును. ముఖ్యముగా అందు తీవ్రత్వము వుండకూడదు. వైద్యునికి వస్తి కర్మచేయుట యోగ్యముగాదని తోచినను లేక వాడుక లేకపోయినను వస్తి చేయుక్రమము తెలియకుండినను శరీరమును మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులను పానముచేయవలెను. శిరావేదనము చేసినను ప్రయోజనము కలుగకుండుటకు కారణమేనగా రక్తమోక్షణము క్రింది భాగమునందుండు మలమును అతిస్వల్పముగా నీడ్చును కథాచిత్ మలము వెడలుటకు ఆలశ్యము కలిగినను ఇందువలన మలము ఏమియు వెడలకుండును; ఎందుకనగా శరీరమునుండి రక్తము వెడలిపోయిన యెడల మలమువకశ్వమైయుండుటకు ఆలశ్యమగును.

మరియు లేపనాదులవలన ప్రయోజనముకలుగకుండుటకు కారణమేమనగా వాపుగల అంగమువరకు ఔషధసారము ప్రవేశించుటకు కఠినముగానుండును ఎందుకనగా చర్మము ఝిల్లి తంతువులు శ్లేష్మములు మొదలగునవి మధ్యభాగమునందు అడ్డముగా నుండును కాబట్టి మలము వెడలించునట్టిలేపనము చేయుటవలన వాపుగలఅంగమువరకు ప్రవేశించుటకో, శక్తిహీనముగానుండును. గానవిశేషముగా దాని దుర్బల శక్తి దానిని సమర్థముగా చేయజాలదు. గాని వలచనిభాగములను నష్టపరచి శేషించినభాగము చిక్కనై నిలిచి విశేషకష్టమును కలిగించును. మలమును వెడలించునట్టి వస్తులేపనమువలన వుక్తకారణమునుబట్టి యావత్తుమలమును నీడ్వజాలదు. కాబట్టి రోగి శరీరమునందు మలము నెచ్చటనైన అణగియుండి రెండవ వుపద్రవమును కలిగించును. మరియు మలమును వకశ్వపరచునట్టి లేపనాదులవలన కథాచిత్ మలము వకశ్వమగును. ఎటులననగా వుమ్మియందు మిక్కిలి స్వల్పముగా వెడలుచుండును. అనగా యీచెప్పిన విధముగల లక్షణములు కనుపించినయెడల గొప్పవుపద్రవము కలిగించును. మరియు యీరోగి నొప్పి అధికముగానుండినయెడల నొప్పిశాంతించుటకై శూలావ్యాధియందు చెప్పిన లేపనాదులను చేయవచ్చును.

మరియు ఇటులనే కస్నబ్ (దీనిని ఇంగ్లీషులో క్యాబేజఅందురు) పూరము, కోడికొవ్వు, లేక మేకకొవ్వు, ఆవు కాలిమూలగ మొదలగునవి నొప్పిని శాంతి నొందించునట్టి లేపనాదులందు చేర్చుట అతివుత్తమముగా నుండును.

శూశా లేపనము చేయుక్రమము.

ఎండుబనప్షా, బాబూనా, సోయివిత్తులు, అవిశివిత్తులు, మెంతులు, యవపిండి, యీమొదలగువానిని చూర్ణించి కొద్దినీళ్ళలో వేసి వుడికించి అందులో నువ్వులనూనెకలిపి నొప్పిగలస్థలమునందు పట్టు వేయవలెను.

జాతుస్సదర్ - జాతుల్‌అజ్ఞ యొక్క లక్షణములు.

రొమ్మునందు ఒక పరదా (మందపుపొర) గలదు. దీనిని అజాఖుల్‌కుం (రొమ్ముమధ్యశల్యమునకు సమానముగా ముందుభాగమునుండి బైలువెడలినది)అందురు. దీని రెండవఅంచునకు గజరూవుహాజిరిఅందురు. విది రెండుభాగములుగా విభజించబడినది. ఒకభాగము వెనుకవైపు రెండవభాగము రొమ్మువైపునున్నది. ఈరెండును ప్రక్కయెముకలు కలిసినస్థలమునందు కలుసుకొనియున్నవి. అనగా అంతవరకు వెళ్ళి అచ్చట ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. నిజములో యివి రెండుఝిల్లీపొరలు. యివి యీస్థలమునందు విభజించబడినవి గాన దీనిభాగము రొమ్ముయందు నుంచబడియున్నది. ఆభాగము వుబ్బినచో దానిని జాతుస్సదర్ అందురు. మరియు యీపొరయొక్క భాగము వీపువైపు వెన్నుపూసలయందుంచబడిన భాగమునందు వాపు కలిగినచో జాతుల్ అజ్ఞ అనుచున్నారు.

జాతున్నదర్ యొక్క చిహ్నములు అనగా రోగికి రెండుప్రక్కటెముకలు కలుసుకొనినస్థలమునుండి ఆమాశయముయొక్క ముఖమువరకు మిక్కిలి నొప్పికలిగియుండుట రొమ్ముయొక్క బలము పరుండనియ్యకుండుట తలయెత్తిచూచుటకు రోగికి అసంభవముగానుండును. ప్రక్కనుండి వెల్లికిల పరుండగలుగుట మరియు మెడశల్యముయొక్క రెండు వైపులయందు ఒకటికొకటికలిసిన స్థానమునందు రోగితలయెత్తినప్పుడు మిక్కిలి బాధకలుగుచుండును.

మరియు జాతుల్ అజణ అనురోగలక్షణము రెండుభుజముల మధ్యమునందు నొప్పికలుగుట రోగి వెల్లికిల పరుండజాలకపోవుట కుడి యెడమభాగములనుండి లేవలేకపోవుట అట్టిస్థితియందు దగ్గువచ్చినచో నొప్పి అధికమై క్రమేణ హెచ్చుచుండుట మూర్ఛ తంద్రి విశేషముగానుండుట దీని హేతువులు లక్షణములు ప్రక్కవాపునందువర్ణించబడినవి. చికిత్సకూడా అటులనే ప్రక్కవాపునందు చెప్పబడినవి గాన రొమ్ము వాపునందు లేపనఔషధములు రొమ్మునందున్న జాతుల్ అజణయందు రెండుభుజముల క్రిందిభాగములయందున్న లేపనము చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

సర్సాంయొక్క లక్షణములు.

సర్సాము అనగా తలవాపునకుఅర్థము. అనగా పార్శిభాషయందు యూనానిభాషయందు తలవాపుకు సర్సాం అందురు. మరియు, రొమ్మునకు వర్ అనుచున్నారు. సాం అనగా వాపుఅని అర్థము. యీవాపు ఆమాశయము యకృత్ (లివర్) యొక్క మధ్యమునందు అడ్డముగా పొరయున్నది. దానిపై వాపుకలుగును. ఈపొర హిజాజ్ వాజిజ్ తోకూడా సంబంధము కలిగియుండును. హిజాజ్ వాజిజ్ అనుపొర

అన్నవాహిని, శ్వాసవాహిని మార్గములమధ్యమునందున్నది. మరియు వైద్యవరులు ఈహిజాబ్ హాజిజ్ అనుపొరను దయాఫగరమా అనికూడా వచించుచున్నారు. మరియు శరహ్‌రాఅస్‌బాబ్ అను గ్రంథకర్త ఈఅంశమునకు విరుద్ధముగా వచించియున్నారు. ఎటులననగా ఈపొర ఆమాశయము యకృత్ యొక్క మధ్యమందున్నది. కాబట్టి యీపేరు పెట్టియున్నారు.

ఈరోగమునకు రెండు చిన్నెములు గలవు. (1) బుద్ధిసూన్యముగును. దగ్గు అధికముగా వచ్చుచుండును. దగ్గినప్పుడు కిల్లియేమియు వెడలకుండును. దగ్గునందు మలము వెడలకుండుటకు మలము పక్వముందలేదని వైద్యులు ఆలోచింతురు. మరియు హాకీం సమరకన్దిగారు వచించిన దేమనగా అపక్వమలము బొత్తిగా దగ్గునందు వెడలకుండును. అనగా అచ్చట ఈపొర ప్రూపిరితిత్తుల మధ్యమందు హిజాబ్ హాజిజ్ అను పొర యుండుటవలన దగ్గుయందు మలము వెడలకుండును.

(2) జ్వరము అధికముగా నుండును. ప్రక్కటెముకల మూలములు మెత్తగానుండును. మరియు కుడివైపు యకృత్ (లివర్) గలదు అందులో పోటుతో నొప్పికలుగును గాని, వుమ్మివేయుటకున్న, వమనము చేయుటకు శక్తి లేకుండును. ఒకప్పుడు వాంతిఅయినయెడల నొప్పి అధికతవలన రోగిమూర్ఛిల్లును తాపము ఒకప్పుడు హెచ్చుగను ఒకప్పుడు అధికముగా నుండును. దాహము అధికముగా నుండును.

లాభము:—శరాహ అస్‌బాబ్ అనుగ్రంథకర్త, హాకీంసమరకందిగారు వచించినదేమనగా యీరోగమునందు ప్రేలాపనకూడా వుత్పన్నమగును. సర్‌సాంయొక్క ఇతరచిన్నెములు వర్‌సాం వ్యాధియందు కనిపించుచుండును. దీనికారణమేమనగా సమరకందిగారి అభిప్రాయమునందు ఈపొర మెదడు నంబంధమగు పొరతో సంబంధము కలిగియున్నది. ఎటులననగా మెదడుపొర యొక్క అంచు క్రిందికివచ్చి అల్లుకొనియున్నది. ఈపొర అందుండి వుత్పన్నమైనదని వచించుచున్నారు. గాని వై

ద్యులనేకులు యిటుల వచించుచున్నారు. అనగా హిజాజ్ హాజిజ్ అను హారతో సంబంధము కలిగియున్నది. అనగా మెదడునుండి క్రిందికివచ్చిన హారతో చేరియున్నది. దీనిపైవునకు వచ్చిన నరమునందు తీక్ష్ణమగు ఆవిరి పరమాణువులు యీజీవనరము ద్వారా మెదడుపైవుకు వెళ్ళు చున్నవి.

మరియు సర్సాం వలెనే చిన్నఃములు వుత్పన్నమగుచున్నవి. మరియు సర్సాం, సర్సాం ఈరెంటియందు యీచిన్నఃములు కలుగు చున్నవి. మరియు యీరెంటియందు భేదమేమనగా సర్సాంనందు ప్రథమమున ప్రేలాపన వుత్పన్నమగును. తరువాత యితర చిన్నఃములు విశేషత్వమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నవి. అనగా దాహము, తందర, ఇత్యాది గుణములు వ్యాధి ముదిరినగోలని కనుపించును. ఇటులనే సర్సాం రోగముయొక్క ఆరంభమునందు శ్వాస నిజశ్వాసవలెనే వచ్చుచుండును. మరియు వెంట వెంట రానారంభించును. మరియు ఆరంభమునందు నేత్రములు ఎర్రగానుండును మరియు దీనినరములు పూర్ణమై వుబ్బిపోవును. నేత్రముల నలువురంగు (నల్లగుడ్డు) పైపైవునకు బిగిసికొని పోవును.

మరియు, సర్సాం వ్యాధి లక్షణములు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. అనగా ఈరోగమునందు ఆరంభములో జ్వరము అచేతనత్వము శ్వాసబిగబట్టుట మొదలగులక్షణములు ఉత్పన్నమగును. మరియు నేత్రముల దశ ఆరోగమువలెనుండును. తరువరి సర్సాంనందు కలుగు ఇతర లక్షములు కలుగుచున్నవి. ఆలక్షణములు ఈరోగమునందు ప్రకటనమగును. కాబట్టి సర్సాం, సర్సాం, అనుఈరెండువ్యాధులయొక్క భేదములను ఆలోచించి చికిత్సచేయవలెను.

పరసాంయోక్య చికిత్స

బాసలిక్ అనునరమున్ను ఇబ్బి అను నరమును ఛేదించి రక్తమో క్షణము చేయువలెను. మరియు, పిక్కలపై శస్త్రముతో గంట్లుపెట్టి కొమ్ములతో రక్తము తీసివేయువలెను. మరియు, నొప్పి పోటుగల స్థలము నందుగల మలమును పక్వపరచునట్టియు, మలమును నష్టపరచునట్టియు, వస్తువులను లేపనముచేయువలెను. అనగా బాబూనా బనప్షా, ఖత్మి విత్తులు ఉన్నాబ్ లిహాసోడా, అళిసివిత్తులు ఈవస్తువులను చూర్ణించి వేడి నీళ్ళతో పిసికించి లేపనముచేయువలెను. మరియు, మృదువగు హుకనా (ఎనిమా) వలన శరీరమునకు మృదుత్వము నొందించవలెను శరీరమునకు మృదుత్వము కలిగించుటకై తామరపూలు, బనప్షా, ఖతమివిత్తులు, ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్ ఈ మొదలగునవి కషాయముకాచి అందులో తురంజ్‌బీన్‌కలిపి పానముచేయుట మిక్కిలి వుత్తమము ౦౦ా అంగముల వాపునందు విశేషముగా ౦౦ా ప్రకరణమునందు వర్ణనమగు చున్నది. అనగా హుకనా (ఎనిమా) విరోచనకర ఔషధములను పానముచేయుట మిక్కిలి వుత్తమము ఇందువిషయమై అపాయము కలుగ జాలదు అట్టి వుపాయములనుండి దేని అవసరముండునో దానిని గ్రహించవలెను. వీటి లాభము వర్ణనము చెప్పబడియె. కాబట్టి ప్రతి విషయమునందున్ను జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. మరియు, అందుండి యావత్తు విషయములు ప్రథమసర్గయందు చెప్పియున్నవి గాన వాటిని జ్ఞాపకముంచుకొనుట అత్యావశ్యకము. ఇందువలన ఈరోగము కుదురు టకు యేమియు భయముండనేరదు. మరియు ఈసమయమునందు ఈరోగ ము యావత్తు ఒకటిగాచేరి యుండినచో రోగి ఆరోగ్యమొందుటకు అశబహుస్వల్పముగాయుండునని గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రక్కయొక్క వాపు మరియొక భేదముగలదని ప్రకటనమగుచున్నది. అందు శ్వాస కఫము వెడలుట ఈరెండున్ను సహజముగానుండును గాని వీపుపైవు కర్రతో కట్టినటుల గొప్ప నొప్పి కలుగును మూత్రమునందు రక్తము చీము కలిసి వెడలుచుండును ఈరోగము బహుస్వల్పముగా కుదురును. బహుశ ఈరోగి అయిదవ దినమునందుగాని ఏడవదినమునందుగాని మృతినొందును పదునాలుగవ దినమువరకు బహుశ జీవించుట దుర్లభము. మరియు, ఏడవదినమునుండి శాంతముగానుండినచో బహుశా ఆరోగ్యము పొందగలడు.

మరియొక భేదముకలదు. అనగా రెండు భుజముల మధ్యభాగమునందు యెర్రగానుండును. భుజములు వుష్ణముగానుండును. రోగికూర్చుండజాలకుండును. రోగియొక్క కడుపు యావత్తు వుష్ణముగానుండును. మలవిసర్జనమునకు అవసరముకలిగినయెడల రోగి వెంటనే మృతినొందును. మరియు యేడవదినమువరకు వ్యాతిరేకమై వుమ్మియందు అనేక రకముల మలము వెడలనారంభించినయెడల ఇట్టిరోగి జీవించునని ఆశకలుగుచున్నది. మరియు మూడుదినములవరకు జీవించజాలడు.

మరియు యిందు మరియొకభేదముకలదు. అందు పీకు, నొప్పి, తుణములో మొదకొంకులలోనుండి పిక్కలవరకు పోడువనారంభించును. మరియు మూత్రము స్వచ్ఛముగా వెడలుచుండును. వుమ్మిలో మలము కలిసి వెడలుచుండును. ఈరోగము బహుక్ర్రూరముగా నుండును. దీని లక్షణములు అనగా మలముపైభాగమునకు ఆరూఢమైనయెడల సర్వాంలక్షణములు ప్రకటనమగును. మరియు యేడవదినము గతించినచో పరాత్పరుని దయవలన ఆరోగి విపత్తునుండి తప్పించుకొనగలుగును.

(సూచనీయము) వ్యాధియొక్క కారణము వాతముగాని శ్లేష్మముగాని అయియుండినయెడల అసాధ్యమగును. ఇందు బిగింపు సంభవించును. లేక రక్తముతోకూడా వకటిగాచేరినచో దీని విషయమై జఖరా అను గ్రంథకర్త వ్రాయునదేమనగా యిందుశిరావేదనము చేయకూడదు. నీళ్ళకు బదులుగా తేనెకలిపిన నీళ్ళుపానము చేయవలెను. మరియు కొద్దికొద్దిగా వుష్ణోదకము పానముచేయుట లాభదాయకమగును. మరియు ప్రత్యేక దినము ప్రాతఃకాలము తేనెతోచేసిన శికంజబీన్ వేడి నీళ్ళలో కలిపి పానము చేయుచుండవలెను. యిది చిక్కని దోషమును పలచగాచేయును. మరియు వెన్న, తేనెతో కలిపి ప్రయోగించుటవలన మలము పక్వమొందును. మరియు శుభ్రపరచుచుండును, చుకందరు, సోయివిత్తులు, శనగలుచేర్చి కాచినకట్టు, మరియు యవాగు, శుద్ధిచేసి వస్మెంతులు, బొగడగింజలపిండితో చేయబడిన గంజి మొదలగునవి పానము చేయుట, బాదంనూనె కాది కొద్దికొద్దిగా పానముచేయుట లాభదాయకమగును. మరియు యీరోగములను మిక్కిలి చిక్కగానుండును. శుష్కత్వము కలిగించునట్టి స్వభావికము గలదిగానుండును. శ్వాసబిగించుట వుప్మిలో దోషము వెడలిపోవుట, నిలిచిపోయినచో మెందుజూఫా అవాలు, మెత్తగానూరి 10 మాషములు తేనెచేర్చిన వేడి నీళ్ళయందు కలిపి పుచ్చుకొనవలెను. ఒకప్పుడు శ్వాస బిగించినచో బాకలా, (బొగడ) గింజతో సమానముగా జంగాలపచ్చ తేనెలో కలిపి యివ్వవలెను. మరియు బొగడగింజతో సమానముగా యింగువ తేనతోచేయబడిన శికంజబీన్ యీవస్తువులను వుష్ణోదకములో కలిపి పానము చేయవలెను. దీనివలన నొప్పి శాంతించును.

మరియు జంగాలపచ్చ మొదలుగాగలవి కంఠమును చివ్వినచో వుడికివుడకనికోడిగ్రుడ్డు బాదంనూనెకలిపి వెచ్చచేసి కొద్దికొద్దిగా ఆగి ఆగి పానముచేయవలెను. దీనివలన దోకబడినకంఠము శాంతినొందును.

మరియు పరిశ్కావారుయొక్క సమస్తభేదములలో యీవిధమగు యితర రోగములయందున్న పొగ, గాలి, ఎండ, మిక్కుటముగా భుజించుట, చల్లనినీళ్ళు, స్త్రీసంగమము, మలమును బంధించునట్టి వస్తువులు మొదలగువానిని వర్జించుటవలన పరాత్పరుని కృపవలన ఆరోగ్యమును పొందగలుగును.

జుముదుస్సదూదర్ అను వ్యాధి లక్షణములు

దీనిని బరతున్నదర్గ అనికూడా వదించుచున్నారు. దీని అర్థమేమనగా రొమ్ముయొక్క తంతువులు వూపిరితిత్తియొక్క పొరలు చల్లబడి ముడుచుకొని పోవును. ఇందులో ఒకవిధమగు యీడ్పు సంప్రాప్తమగును. యీకారణమువలన రొమ్మునందు చక్కగా విడుచుటకు, ముడువబడుటకు వీలులేకపోవును. కేవలము తిన్నగా నుండుటవలన శ్వాస వచ్చుచుండును. అనగా రొమ్మునందు జలుబు ప్రవేశించును. ఎటులననగా చల్లని గాలి మంచుగడ్డ, జలుబు. మరియు మిక్కిలి చల్లని నీళ్ళు పానము చేయుట, చల్లని నీళ్ళలో మునుగుట యీమొదలగు కారణములవలన రొమ్మునందు జలుబు సంభవించును. దీని చిన్హములు కారణము ముందుకలుగుట రొమ్ములో జలుబు ముడువబడినటుల తోచుట ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

జుముదుస్సదూదర్ చికిత్స

రొమ్మునందు వుష్ణము కలిగించుటకై సౌసన్ (లిల్లి) వేరు, చంగల్వకోష్టు తైలమునందు జున్నుకలిపి రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు సదాపాకు, శాతరాకాకు, పొదీనాకు, అపసంతిన్, ఇంగువ, జున్ను ఈమొదలగునవి మెత్తగానూరి తేనె, అర్గొకెటునూనె యందు కల్పి రొమ్ముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు పాతమునెర (పారాయి)

లో కొద్దిగా ఇంగువకలిపి రోగి కొద్దికొద్దిగా పానము చేయవలెను. మరియు వృష్ఠోదరకములో కావడము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకముగును. మరియు యీరోగికి చికిత్సచేయుటలో ఆలశ్యము చేయకూడదు. ఎందుకనగా ఒకప్పుడు ఈరోగి అకస్మాత్తుగా మృతినొందును. అనగా యీఅంగముల జలుబు హృదయమునందు ప్రవేశించి హృదయమునందు శీతమును కలిగించును. మరియు నిజవ్రాణ్ణము నష్టపరచును. దీని కారణమువలన శ్వాసనిలిచిపోవును. ఎటులననగా ఆఅంగముల సంయోగము యావత్తు హృదయముయొక్క ఆధీనమునందున్నది.

లాభము:—ఒకప్పుడు నల్లమందు భక్షణచేయువారికి జముదుస్ నదూదర్ అనువ్యాధి పుట్టించును. యెటులననగా నల్లమందు, జలుబు, మరియు శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన నిజవ్రాణ్ణమును కూడబెట్టుచున్నది. మరియు రక్తాబతునందు చిక్కదనముకూడి, శుష్కత్వమును కలిగించుచున్నది. యీమొదలగు కారణమువలన నల్లమందు తినువారి చేతులు, కాళ్ళయందు జలుబు, తిమ్మిరి, మరియు గొంతు బిగింపు, నాలుకబంధించుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగించును. ఒకప్పుడు రోగిని చంపివేయును.

మరియు, సీసముకరిగించు నప్పుడు లేచునట్టి ధూమమును పీల్చుటవలన జముదుస్ నదూదర్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. ఎటులననగా సీసము యొక్క ధూమము హృదయమునందు శీతలమును కలిగించి వృష్ణమును అనచివేయును. మరియు, దమ్మను ఆర్చి శ్వాసవాహిని అంగమును మూడిచివేయును. కాబట్టి శ్వాసచిన్నదిగా వెడలుచున్నది. ఒక్కొకప్పుడు గొంతుయందు వాపుకూడా కలిగించును. మరియు, నల్లమందు పీల్చుట సీసవుపొగ పీల్చుటవలన శ్వాసచిన్నదిగా వచ్చునట్టి వ్యాధి పుట్టినయెడల దీనివుపాయము కారణమును దూరపరచవలెను. మరియు, వీటికి విరుద్ధముగానుండు వస్తువులను వువయోగించ

వలెను. మరియు, ఉష్ణమును చెమ్మను కలిగించునట్టి మూలికల కషాయాదులతో కాపడము చేయవలెను. యావత్తు కాపడములకంటె ముందు ప్రకరణమునందు వ్రాసిన సదుపాయములు విశేషగుణకరము అని తెలిసికొనవలెను. అనగా ముందు చెప్పబడిన రోగ ప్రకరణమునందు చెప్పిన ఔషధములు, ఉపచారములు, కాపడములు, వస్తికర్మ మొదలగు సదుపాయములు ఈ వ్యాధియందు కూడా ఉపయోగించవలెనని భావము.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహేబ్ పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
"తిబ్బెఅక్బర్ షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు
ప్రకీర్ణరోగములు సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహమానిర్రహీం.

తిబ్బె అక్బరి షాహి

పదమూడవ అధ్యాయము.

హృదయ లక్షణములు.

హృదయమును చూపు చిత్రపటము.

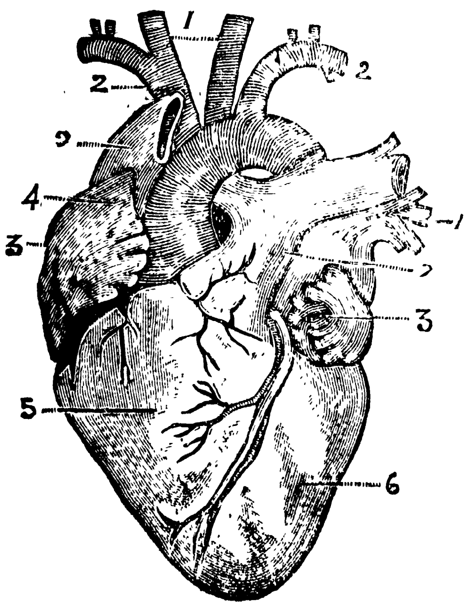

1—2—2 ఊర్ధ్వభాగమును రక్తము ప్రవేశపెట్టు పెద్ద ధమనీయొక్క శాఖలు.

4 ఊర్ధ్వభాగమునకు రక్తము ప్రవేశపెట్టు శుద్ధరక్త నాళము.

3—3 హృదయకర్ణములు

5 చెడు రక్తము ప్రవేశించియుండు కుడిభాగము.

6 మంచిరక్తము ప్రవేశించియుండు యెడమభాగము

7 ఊపిరితిత్తులనుండి నుద్ధరక్తమును ప్రవేశపెట్టు రక్తనాళము.

9 తల, చేతులు, మొదలగు ఊర్ధ్వభాగములనుండి చెడురక్తమును చేర్చునట్టి (శిర) చెడు రక్తనాళము.

11 హృదయ పోషణసారమును ప్రవేశపెట్టు జీవనరము.

కలబ్, పార్సిభాషయందు దిల్ అనుచున్నారు. దిల్ అనగా హృదయమని అర్థము, నిదిఒక అంగము, ఈఅంగము, మాంసము, జీవనరములు, ఝిల్లిపొరలు, తంతువులు, (సన్ననరములు) తోకలిసిసృష్టింపబడినది, హృదయముయొక్క నరములు, శిరియాన్ అనునరములో నుండిబైటవెడలునవి. వీనిమాంసముకఠినముగను మందముగానుండును. దీనిశల్యము తక్కినశల్యముకంటె మిక్కిలిమృదువుగానుండును. దీనిఝిల్లిమిక్కిలి కఠినముగానుండును. ఇతరఅంగములయొక్క ఝిల్లినంత కఠినముగాయుండదు. ఇటులనేదీనియొక్క అంగములు వేరువేరుగానుండును, గాని వాటిలో నిది చేరియుండుటలేదు. ఈమొదలగు దీనిఅంగములయావత్తు ఇంతద్రుఢముగాయుండుటకు కారణమేమనగా హృదయముఅన్నిఅంగములకంటె మిక్కిలి ఉత్తమఅందుము కానదీనియందు విపత్తి కలుగకుండునటుల కాపాడగలందులకు ఇట్లు[illegible], గాన హృదయమునందు విపత్తిశీఘ్రముగా ప్రవేశించజాలదు హృదయముయొక్క స్వరూపము మామిడికాయతో సమానముగా నుండును. దీనిఆధారము (పొందలు) పెద్దదిగను లావుగానుండును దీనిమూలము పైభాగమునందున్నది. ఈమూలమునుండి నరములు ఉత్పన్నమైనవి. ఈబంధనమువలన దానిని నిలువుచున్నవి. మరియు మృదుశల్యముకూడా పైభాగమునందేయున్నది అనగా హృదయమూలమునందున్నదని భావము. శల్యమువలన ప్రయోజనమేమన దీని మూలము ద్రుఢముగా నుండుటకు నిర్మించబడెనని తెలియవలెను. హృదయమునకు రెండుపొరలు గలవు ఒకటి కుడివైపు రెండవది ఎడమవైపు నున్నవి. కుడిపొరయందు రక్తము అధికముగను ఆత్మ స్వల్పముగా నిండియున్నది. ఎడమవైపునందుపొర కుడివైపుపొరకంటె పెద్దదిగా నుండును. యీపొరయందు ఆత్మ విశేషముగను రక్తము స్వల్పముగా నుండును. మరియు కుడివైపుపొర రక్తము మిక్కిలి చిక్కగానుండును. యెందుకనగా హృదయముయొక్క మాంసము కఠినముగా నుండును. గాన:—

హృదయములోనుండు అవయవములను చూపు చిత్రపటము.

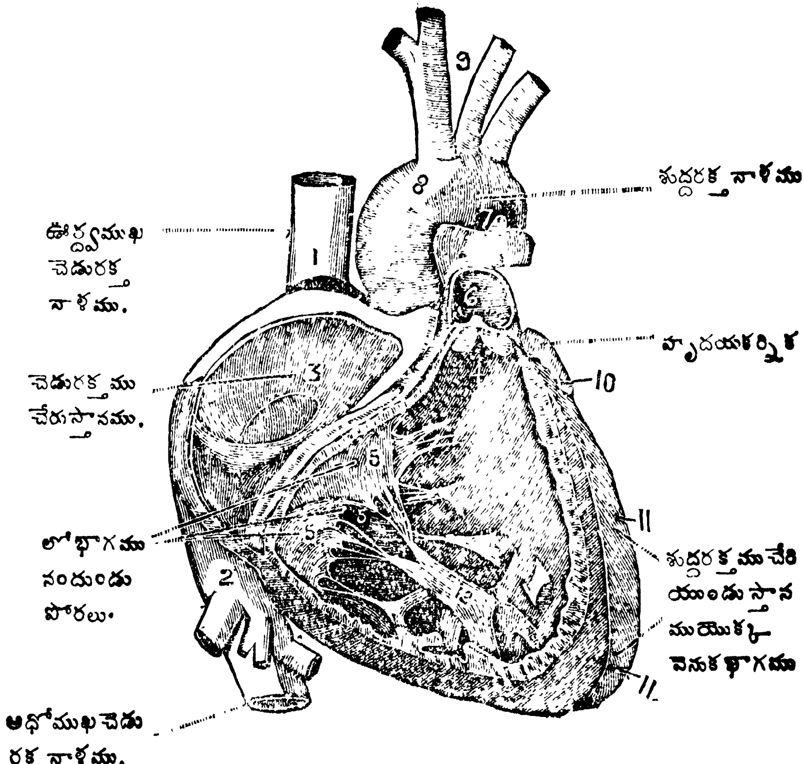

1. తలచేతులనుండి చెడురక్తమును తిరిగి ప్రవేశపెట్టునట్టి చెడు రక్తనాళము 7-8 ఊర్ధ్వఅంగములకు మంచిరక్తమును ప్రవేశపెట్టు శుద్ధ రక్తనాళము 9. మంచిరక్తనాళముయొక్క శాఖలు 6. హృదయమునుండి రక్తము రక్తనాళమునందు ప్రవహించునప్పుడు నిమ్మళముగా పట్టిపట్టి పంపించుస్థానము 4 రక్తము ప్రవేశించుమార్గము 2. అధోశరీరమునుండి చెడురక్తము తిరిగి వచ్చునట్టి చెడురక్తనాళము 3. చెడురక్తము వచ్చి చేరుస్థానము. 5-5-5 మంచిరక్తమును పట్టియుంచి దమనులద్వారా పంపించుపొరలు 12. పొరలను నాశ్రయించియుండు మాంసగ్రంథి 10 హృదయకర్ణిక 11-11 మంచిరక్తముయొక్క వెనుకభాగము.

దీని భోజనము (పోషణరసము) కూడా దిక్కుగా నుండును. మరియు కుడివైపు రక్తము మిక్కిలి వలచగా నుండును. ఎందుకనగా యీపొరయందు ఆత్మకలిసిఉన్న దికుడివైపు పొరయొక్క మాంసము మిక్కిలి మెత్తగానుండును కాబట్టి దిక్కు నిరక్తము ఇంమండి సహజముగా వెళ్లగలదు యెడమవైపు పొరయొక్క మాంసము మిక్కిలి కఠినముగను మందముగానుండును. అనగా దీనిరక్తము మిక్కిలి వృష్ణముగను వలచగానుండును. నిది ప్రాణవాయువునందు మిశ్రమైయుండును. కారణమేమనగా అచ్చటిపొరయొక్క కఠినత్వమువలన బైటికి వెడలజాలకుండును. కాబట్టి ఆత్మ నష్టమొందజాలదు. ఈ రెండింటిమధ్యభాగమునందు ఒకగుల్లభాగముకలదు. రెండు పొరలు అందులో నిమిడియున్నవి. అనగా విశ్రించియున్నవని భావము. అన్నికలిసి మూడు చక్కములుగలవు అందులో రెండు పెద్దవిగను ఒకటి చిన్నగానున్నది. పెద్దవి కుడి యెడమ భాగములయందుగల పొరలు రెండున్న యీరెండుపొరలమధ్యభాగమునందు చిన్నపొర ఒకటికలదు. మరియు హకీంజాలినూస్‌గారు దానిని దేహావి (ఛిద్రము) అని వచించియున్నారు. మరియు హృదయమునందు వృష్ణముండును. దీనిద్వారా ఆహారసంబంధమగు రక్తము పూపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించుచున్నది. ఇటులనే పూపిరితిత్తులనుండి గాలి లాగుకొని హృదయమునందు ప్రవేశించుచున్నది. హృదయముయొక్క పెద్దభాగమునకు అధారమనుచున్నారు. రాకపోకలమార్గము అందుండి కలుగుచున్నది. మాంసముయొక్క జీవసరములరెండుముక్కలు కిటికీలవలె యేర్పడినవి. ఆరెండుముక్కలు చెవులవలెనున్నవి. వీటి నితుజలుల్ కల్మ (హృదయముయొక్క రెండుచెవులు) అనుచున్నారు. హృదయకమలము ముడుచుకొనినచో నివి ఒకటిగా చేరుచున్నవి. హృదయకమలము వికసించినచో వికశించుచున్నవి. నివి అలక్ష్యముగా మూయబడియుండవు. కాబట్టి వీటిద్వారా విశేషవాయువు నీవ్వబడుచున్నది. ఎటులననగా హృదయము శరీర

మురొక్క ప్రధానఅవయవము నిజవృష్ణమునకు స్థానము మరియు హృదయము ప్రాణవాయువు (జీవాత్మ) యొక్క గృహము కాబట్టి పరమాత్మ దీనిని రొమ్ము వూపిరితిత్తులయొక్క మధ్యమునందు స్థానమేర్పరచి మనుష్యుని శరీరమునందు యావత్తుభాగములకంటె దృఢముగా నుంచియున్నాడు. నిది యెడమప్రైపునకు కొద్దిగావాలియుంచుటవలన లాభముకలదు. (1) అస్థానము హృదయముయొక్క వృష్ణములోకూడా ఖనీభవించియున్నది. అందు వృష్ణము హెచ్చుచుండును. (2) భాగమునందు వృష్ణము రిక్తదశనొందును. ఈకారణమువలన విశేషవిపత్తు సంభవించును. ఇటులనే జలుబు కారణమువలన ప్లీహముయొక్క వాతమునందు సమానత్వము కలుగజాలదు.

లాభము:—ఏజీవియొక్క హృదయము మిక్కిలి పెద్దదిగా నుండునో అట్టివాడు గొప్ప శౌర్యవీరుడున్ను, గొప్ప బలముగలవాడగును. ఇచ్చట నియమముగలదు. ఇందు వృష్ణముకూడా యుండవలెను. ఎటులననగా హృదయమునందు వృష్ణము తక్కువైనచో హృదయము పెద్దదిగా నున్నను లాభము కలుగజాలదు. అనగా కుందేలు శరీరమునందు విశేష వృష్ణముండును. గాని, హృదయము చిన్నదిగా నుండును. ఈజీవములు మిక్కిలి నూర వీరముగలవగును. ఇటుల పశువులయందు చూవబడుచున్నది. గాన బహుదా గొప్పహృదయముగలవాడు శూర వీరుడగును. మరియు హృద్రోగములు అనేకవిధములుగా నుండును. వాటిని వేరు వేరుగా ప్రత్యేక ప్రకరణములయందు వర్ణించబడునని గ్రహించవలెను.

హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.

ఇదినాలుగు భేదములు. (1) ఉష్ణమువలన కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు నాడి పెద్దదిగను, శీఘ్రముగను, వక్రముగను, వెంటవెంట వడుచుచుండును. రొమ్ము వెచ్చగానుండుట, దాహమధికముగా నుం

టుట, తందర, మంట ఎల్లప్పుడు నుండుట, మరియు చల్లనిగాలివలన శాంతించినట్లుండుట, శరీరము శుష్కించుట అనగా హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి సర్వశరీరము నందు ప్రవేశించుచున్నది. గాన శరీరము చిక్కిపోవునని భావము.

హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి చికిత్స.

కర్పూరముమాత్రలు, చల్లనిషరబతులు అనగా హృదయమునకు అనుసారముగా రిబాస్షర్బతు, దానిమ్మషర్బతు, చందనపుషర్బతు మొదలగునవి పానముచేయవలెను. మరియు చందనము, కర్పూరము, పన్నీరులో కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. చల్లని గాలివీచు స్థలమునందు రోగిని పరుండబెట్టవలెను. మరియు చల్లని పరిమళద్రవ్యములను ఆఘ్రాణించవలెను. చల్లని భోజనపదార్థములను రోగికిప్పించవలెను. మరియు మలము నిండుటవలన యీవ్యాధి కలుగుటకు కారణమైనచో శిరావేదనము చేయుట వుచితమని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి భేదములయందు జ్ఞాపకముంచవలసిన అంశములు అనగా మలదోషముయొక్క కారణమువలన కలిగినయెడల ఏకార్యము వర్జితముగానిచో ప్రారంభమునందు మలమును వెడలించు ఉపాయములను చేయవలెను. మరియు శిరావేదనము చేయవలసిన అవశ్యము కలిగి ఉచితముకానిచో భుజములమధ్యభాగమునందు శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు శిరావేదనమునందున్ను, విరోచనఔషధములను వుపయోగించుటవలన జ్వరముకలుగకుండునటుల కాపాడవలెను. అవసరమునుబట్టి అవస్థానుసారముగా చల్లని వస్తువులను గ్రహించవలెను. అనగా వుష్ణము విశేషముగా నుండినచో కర్పూరమాత్రలు వినియోగించవలెను. లేనియెడల ఇతరములగు చల్లని వస్తువులతో వుష్ణమును శాంతినొందించవలెను. చల్లని వస్తువులను వుపయోగించుటలో శరీరమునకు అజీర్ణము మృదుత్వమునందు ధ్యానముంచవలెను. అనగా శరీరమునందు అజీర్ణము కలిగియున్నచో

చింతపండు ఆలుబకరా యొక్క నిర్మలమగురసమును పానము చేయవలెను. మరియు శరీరము మృదువుగా నుండినచో పెద్దపాయల గింజల రసము నిమ్మకాయషర్బతు, నారింజకాయషర్బతు మొదలగునవి ఉక్త ఔషధములను పానము చేయవలెను. ఇందు లాభదాయకమగు వస్తువులను సేవించుట హానికరమగు వస్తువులను వర్జించుట అతివుత్తమము. మరియు ఆమాశయమునందు దుర్బలము కలిగినయెడల ఆమాశయమునకు బలముకలిగించుట అత్యావశ్యకము. మరియు పన్నీరు వేదముస్క్ (ఇదిగొప్ప వృక్షము. దీనిఆకులు మృదువుగానుండును) అరఖు, మొదలుగాగలవి అన్నివస్తువులకంటె ఉత్తమము. మరియు తపెముహర్రిఖా అను రోగమునందు చెప్పబడు ఔషధములు యావత్తు యీరోగమునందు లాభదాయకమగును. మరియు అన్నిఔషధములయందు ధ్యానముంచవలెను. అనగా ఉష్ణాధిక్యమువలన హృదయమునందు వాపుగాని కురుపుగాని కలుగకూడదు. ఇటువంటి భయము లేకుండినచో ఉష్టమును సంతుష్టత నొందించుటకై మిక్కిలి పరిశ్రమ చేయవలెను. మరియు తిమ్మిరి కలిగించునట్టియు, మొద్దుబారునటుల చేయునట్టి వస్తువులను లేపనాదులం దుపయోగించవలెను. మరియు హృదయముపై పుష్టికర వస్తువుల లేపనము చేయవలెను.

సూచనీయము:—ఇట్టిసమయమునందు చల్లని వస్తువులవలన లాభము ప్రాప్తించని యెడల ప్రాణమునందు రోగియు మూర్ఖవైద్యుడుకూడా భయము నొందును యీవ్యాధి శాంతించనేరదు. అనగా చల్లని వస్తువుల న్యూనతవలన లాభము నొందనేరదు. అనగా మండునట్టి అగ్నియందు కొద్దిజలము యేమిచేయగలుగును గాన అవస్తనుబట్టి అన్నిఔషధములకంటె విశేషముగా పలుమారు వుపయోగించుటకు రోగబలము నెఱింగి ఉపయోగించవలెనని గ్రహించవలెను మరియు, విశేషఅవస్థమైనచో చల్లని వస్తువులను విశేషముగా సేవించుట యోగ్యమగును. ఎటులననగా మాత్రప్రమాణము విశేషముగా

అనేకపర్యాయములు ఉపయోగించవలెను. పరాత్పరుని కృపవలన వెంటనే లాభము ప్రాప్తమగును గాన యిటుల అధికముగా యిచ్చుటవలన యితర కష్టమునందు మార్పుగలదు గాన విశేషముగా నుపయోగించుట వలన ప్రయోజనమేమియు కలుగజాలదు. అనగా రోగి దశను కనుపెట్టి ఎంతఔషధము యిచ్చుట వుచితమో గమనించి వుపయోగించుట వలన వెంటనే ప్రయోజనము కలుగగలదు. ఈ మొదలగు సమపాయములు బుద్ధిమంతుడగు వైద్యశ్రేష్టుడు గ్రహించగలడు. అట్టిస్థితియందు అవస్యము గలిగినచో సమయమును బట్టి మార్పులను చేయగలడు. మరియు, మాత్రలు చూర్ణములు వుచితమగు షరబతులు మొదలగునవి ఖరాబాదీన్ అను వైద్యగ్రంథమునందు విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె. మరియు, ఇందులోకూడా సంక్షిప్తముగా వర్ణించబడియున్నవి.

కర్పూర మాత్రలు చేయు విధానము

ఈ ఔషధము ఖరాబాదీన్ అను గ్రంథమునందుకూడా వ్రాయబడియె.

గులాబిపూవులు 7 మాషములు, తవాక్షీరి, చందనము ఇవి ప్రత్యేకము మూడున్నరమాషములు, దోసకాయ, పందిరిదోసకాయ విత్తులపప్పు, నేతిబీరగింజలపప్పు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు, పచ్చకర్పూరము 6 రతులు. ఈ మొదలగు వానిని మెత్తగానూరి ఇసబ్‌గోల్ గింజల గుజ్జులో కలిపి నూరి మాత్రలు చేయవలెను. ఈ మాత్రలు తియ్యదానిమ్మ షర్బతుఅనుపానముతో ఉపయోగించవలెను.

తియ్యదానిమ్మషరతు చేయు విధానము

తియ్యదానిమ్మ విత్తులు 1 శేరు, తెల్లపంచదార 1 శేరు, ఈ రెండు ఏకముగాకలిపి షరబతువిధానముగా పాకము చేయవలెను.

(2) హృదయముయొక్క శీతదుష్టప్రకృతి లక్షణములు.

(2) వ భేదము అనగా హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతి చల్లగానుండిన దీని చిహ్నములు చెప్పుచున్నాను, అనగా నాడి చిన్నదిగను

మాంధ్యముగను విరుద్ధముగానుండును. శ్వాసనిర్మలముగా వెడలుచుండును. మరియు, శరీరశక్తి తగ్గిపోవును. ముఖము యొక్క రంగు ముఖచేష్టలు తగ్గిపోవును. భయము దుఃఖము దుర్బలత్వము నిశ్చేష్టత్వము మొదలగు లక్షణములు ప్రత్యక్షమగును. మరియు, ఉష్ణముగల వస్తువులను భక్షించుట తాకుట ఆఘ్రాణించుటవలన లాభదాయకమగును.

హృదయముయొక్క శీతదుష్టప్రకృతి చికిత్స

దివాల్ ముస్క్ అనగా ఉష్ణకరముగు ముఫర్రిహ దీనిని మాలీకోలియా వ్యాధియందు వర్ణించియున్నాము. మాలీకోలియా అనగా (పిచ్చి, అతివాగుడు) ఈముఫర్రిహ ఉపయోగించవలెను. మరియు, హృదయమునకు బలముకలిగించునట్టి షర్బతులు అనగా బాదరంజబోయామర్బతు కుంకుమపువ్వు, కస్తూరి అంబరు జటామాంశి గులాబి పువ్వులు మొదలగు వస్తువులు చేర్చిన సాంబ్రాణి షర్బతు పానము చేయవలెను. మరియు, చకోరపక్షి, కోడి, పావురము మొదలగు పక్షిజాతుల మాంసములందు దాల్చినిచెక్క కుంకుమపువ్వు చేర్చి సాంబ్రాణితో సువాసనకలిగించి భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, జటామాంశి నాగరముస్తలు దాల్చినిచెక్క, లవంగాలు, గులాబిపూలు, దవనము, మరువము ఈమొదలగు వానికషాయమునందు తులసియాకు బాదరంజబోయ రసమునందు కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. చల్లని భోజనములు చల్లని జలపానము విసర్జించవలెను. మరియు, తేనె, నీళ్ళుకలిపి పానము చేయవలెను. అనగా తేనె 2 భాగములు పన్నీరు 1 భాగము, సారాయి ఈరెండింటికి సమానముగా కలిపి మందాగ్నియందుంచి కాచిపానముచేయుటమిక్కిలిలాభదాయకమగును. ముఖ్యముగా లవంగములు, జటామాంశి, సాంబ్రాణి అగరు, కుంకుమపువ్వు మొదలగు వస్తువులను ఎంతవుచితమగునో తీసుకొని దంచి నూరి అవిసిగింజలకు పట్టించి మూటగట్టి ఈ తేనె నీళ్ళయందుంచి

పొంగువచ్చువరకు కాచి దించుకొని మిగిలిన వస్తువులు నాలుగు తులములు మొదలుకొని 7 తులములవరకు పానము చేయవలెను.

—(3) హృదయ శుష్కదుష్ట ప్రకృతి లక్షణములు—

శుష్కదుష్టప్రకృతి హృదయమునందు సంప్రాప్తమై రోగమును కలిగించును. దీని లక్షణములు నాడి చిన్నదిగనూ కఠినముగా వెంటవెంట నడువనారంభించును. దేహము చిక్కిపోవును. శరీరము కృశించును. ఇటుల శరీరము కృశించుట ఆరంభదశనుండి స్వల్పముగానుండును అట్టి స్థితియందు రోగికి భయము శుష్కత్వము, క్రోధము, చింత మొదలగు వాని గుణములు వేగరము గ్రహించజాలకుండును. మరియు, ఈ మొదలగు వాని గుణములు గ్రహించ గలిగిననూ బహు దీర్ఘకాలము తరవాత గ్రహించును. మరియు, నిదురనాశనము, పొడిదగ్గు మొదలగునవి దీని లక్షణములని తెలియవలెను.

—హృదయశుష్క దుష్టప్రకృతి చికిత్స.—

యవగంజియందు బాదంనూనె, శర్కర చేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు భోజనపదార్థములతో చల్లని చెమ్మగల పదార్థములు సేవించవలెను జ్వరము లేకుండినచో పాలువిరిచిన నీళ్ళు లాభదాయకమగునని గ్రహించవలెను. యీరోగికి జ్వరముండినచో యవగంజి, బాదంనూనె అతిప్రుత్తమము. మరియు శుష్కత్వమును దూరపరచుటకై కిరూతి, అజఖ్ రొమ్ముపై మర్దించుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. అనగా తెల్లమైనమును, సారకాయగింజల తైలమునందున్నూ బనఫ్షా తైలమునందువేసి కరిగించి, వచ్చిధనియాల రసమునందుకలిపి గట్టిగా చేతితో మర్దించి ఉంచుకొనవలయును. దీనిని కిరూతి, అజఖ్ అందురు. దీనిని రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు తపేదిఖ్ (క్షయ) రోగములలో చెప్పబడియుండు ఔషధములుకూడా యీరోగమునందు వుపయోగించదగును,

—(4) చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి లక్షణములు.—

అనగా చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి హృదయమునందు దుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు నాడి మృదువుగను, నీరసముగను, విరుద్ధముగా నుండును. మరియు భయము, ప్రసన్నత్వము, క్రోధము, చింత, మొదలగునవి వెంటనే గ్రహించగలుగును. మరియు ఆలస్యముగా నుండజాలకుండును. ఎందుకనగా చెమ్మయొక్క సారము వేగముగా గ్రహించబడుచున్నది. అటులనే ఈవ్యాధియందు వెంటనే దూరమగుచున్నది. శుష్కత్వము దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. అనగా గ్రహించుట, వదలివేయుట ఈరెండుకార్యములు కఠినముగా నుండునని తెలిసికొనవలెను.

—హృదయముయొక్క చెమ్మ దుష్టప్రకృతి చికిత్స.—

భోజనపదార్థములు సమత్వముగలవిన్ని, మృదువుగలవి స్వల్పముగా భుజించవలయును. మరియు హృదయమునకు శుష్కత్వము కలిగించుటకు ముఖ్యముగానుండు వస్తువులు అనగా లవంగములు, కుంకుమపువ్వు, బాదరంజబోయ తేనెతోచేయబడిన సికింజబీను దానిమ్మగింజలమర్బతు, పోదీనాకలిపినది మొదలగునవి లాభదాయకములు. మరియు, సామాన్యముగా పరిశ్రమచేయుట, వృష్ణోపకములను స్థానముచేయుట లాభదాయకము. భోజనమునందు శెనగకట్టు వేయించిన మాంసము ఉచితమగును. ఈరోగికి నోటివెంట నీరూరుచుండినచో మసాంబరము మాత్రలు, యారజ్ మాత్రలు వుపయోగించి మలమును వెడలించవలెను. మరియు ఈయంశములు మొదటి ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాము. దుష్టప్రకృతి మలకారణమువలన కలిగినచో మలమును వెడలించుట అవశ్యకము. లేకుండిన ప్రకృతి మార్పునొందుటకై వుచితముగు చికిత్సలు చేయవలెను. దుష్టప్రకృతితో చేరియుండినమొదల చికిత్సకూడా కలిపి చేయవలెనని గ్రహించవలెను. మరియు దుష్టప్రకృతి హృదయమునందు దృఢమైనమొదల చికిత్సకులో బడకుండును. దృఢత్వము నొందకుండినచో దీని చికిత్స కఠినముగా నుండును.

—పొదినా చేర్చి చేయబడు మశ్రుతు విధి.—

తియ్యనిదానిమ్మగింజల రసము 9 మాసములు, పొదీనాఅరఖు 45 మాసములు, తెల్లశర్కర 27 మాసములు, యీవస్తువులను కలిపి మశ్రుతువిధిపూర్వకముగా పచనము చేయవలెను.

—ఖఫ్ ఖాన్ (హృదయదడ) లక్షణములు.—

ఈరోగస్వాభావికము హృదయమునందుదడ సంభవించును. కారణమేమనగా హృదయమునందు యేరోగవిధముగు కష్టముసంభవించును. హృదయమునందు కష్టముకలిగించుటకు అనేకకారణములుగలవు. గాన ప్రత్యేకకారణములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును. (1) మొదటి కారణము సాదారణదుష్టప్రకృతి హృదయమునందు వుత్పన్నమై దడకలిగించును. మరియు నాలుగువిధములగు దుష్టప్రకృతుల వర్ణనము చెప్పబడియె.

—(2) రుధిరాదిక్య హృదయదడ లక్షణములు—

శరీరమునందు రుధిరము అధికమై అవయవములు పెరుగనారంభించును గాని అందు చెడునట్టి భాగము లేకుండును. కాబట్టి రక్తము పూర్ణముగా నిండియుండు కారణమువలన హృదయమునందు దడ ఉత్పన్నమగును. దీని విధానమేమనగా రక్తాధిక్యమువలన కలుగు చిన్నెములు ప్రకటనమగును. అనగా నరములు లాగుట, నరము లుబ్బుట, నాడి విశాలమగుట, మూత్రము చిక్కగానుండుట, అంగములయందు చాలి కలుగుట, ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—రక్తాదిక్యహృదయదడ చికిత్స—

ఎడమచేతియందు బాసలికు అను శిరావేదనము చేయవలెను. దీనివలన అతివేగము లాభము ప్రాప్తించును. పెరుగు కర్పూరపు మాత్రలు యివ్వవలెను. భోజనాదులందు మాంసరసముల యివ్వకూడదు. శిరావేదనమునకు ముందు సందర్భముగానుండిన మొదలపిక్కలు రెండుభుజముల మధ్యభాగమునందు కురుపు కాగలందులకు ప్రయ

ర్షనము చేయవలెను. అనగా శస్త్రముతో గంట్లువేసి రక్తము తీసివేయు వలెను. మరియు, వీర్యమును వెడలించవచ్చునుగాని వీర్యము వెడలుట వలన ఆయాసము కలుగకూడదు. దీనివలన శాంతినొందును. మరియు, సమానత్వము కొరకు వృష్ణసుష్టప్రకృతియందు వర్ణించియుండు నుపాయ ములు ఈరోగమునందుకూడా లాభదాయకములని గ్రహించవలెను.

ఒక మనుష్యుడు ప్రతిసంవత్సరము గుండెదడతో పరితపించు చుండువాడు అతనిని హకీం జాలినూస్‌గారు శిరావేదనము చేయుచుం డువారు. నాలుగవ సంవత్సరమునందు దడ రాకముందు శిరావేదనము చేసి రక్తమోక్షణముచేసిరి తిరిగి హృదయ దడ కనుపించలేదు.

మరియు, ప్రకృతియందు ఉష్ణమధికముగా నుండినచో పిత్తము యొక్క గుండెదడయందు చల్లని వుపాయములు వర్ణించబడును కాబట్టి వానిని వుపయోగించవలెను. శక్తిదుర్బలత్వము నొందిన యెడల చల్లని భోజనములున్న చల్లని పర్బములున్న నిజవుష్ణమునకు హానికలిగిం చును. కాబట్టి వానిని వుపయోగించుటయందు సావధానుడై యుండ వలెను. మరియు, ఎండించినమాంసమును వుపయోగించవలెను. మరియు లవంగములు ఏలకులు మెత్తగానూరి భోజనపదార్థములయందున్న పర్బతులయందుపయోగించవలెను.

(3) పిత్తజ హృదయదడ లక్షణములు

పిత్తము నరములయందు ప్రవేశించి హృదయదడ పుట్టించును. దీని లక్షణములు, చింత, నిదురలేమి, అధికదాహము, తొందర, మ రియు, ఇతరపిత్తరోగలక్షణములు కలిగియుండును. ఈరోగము మిక్కిలి స్వల్పముగా నుత్పన్నమగును.

పిత్తజహృదయదడ చికిత్స

పిత్తమును వెడలించుటకై తరకారియ కషాయము బనప్‌షా పర్బతు చింతపండు తేటరసము మొదలగునవి పానముచేయవలెను. వుష్ణమును శాంతినొందించవలెను. మరియు, యోగ్యమనితోచినచో

బాసలిక అను నరమునుండి కొద్దిగా రక్తమును వెడలించవలెను. మరియు చందనములో తడిపి ఆరవేసిన దుస్తులు ధరించవలెను. మరియు, పుష్టాదిఖ్యమువలన హృదయమునందు వాపు కురుపు వుత్పన్నమగుననే భయము సంభవించిన యెడల నల్లమందు 3 రతులు శేపువిత్తులు 6 రతులు కర్పూరము 2 రతులు కుంకుమపువ్వు కస్తూరి ఇవి ప్రత్యేకము ఒకరతి కలిపి రోగికియ్యవలెను. మరియు, రక్తప్రకృతియందు చెప్పియుండు చికిత్సలయందుకూడా ధ్యానముంచవలెను. అనగా ఈరెండు వ్యాధులకు ఒకేచికిత్సయని భావించవలెను. ఈరెండింటియందు భేదమేమనగా రక్తజదుష్టప్రకృతియందు భేదమేమనగా రక్తజదుష్టప్రకృతియందు రక్తమోక్షణముద్వార విశేషరక్తమును. తీసియవలెను పిత్తప్రకృతియందు మిక్కిలి చలువకలిగించుట అత్యావశ్యకమని తెలిసికొనవలెను.

చందనపు దుస్తులవిధి.

తెల్లచందనము పన్నీరుతో అరుగదీసి అందులో కర్పూరముకలిపి అందులో బట్టతడిపి గాలిలో ఆరవేసి తొడగవలెను. మరియు యీబట్టపైయెల్లప్పుడు హృదయమునుండుస్థలమునందున్న రొమ్ముపై గంధము చల్లుచుండవలెను.

కర్పూరపుమాత్రలుచేయు క్రమము.

గులాబిపూలు, తబాషీరి, కలువపూలు, యీవస్తువులు ప్రత్యేకము 14 మాషములు పెద్దపాయలగింజలు, దోసగింజలపప్పు, పందిర దోసగింజలపప్పు, నేతిబీరవిత్తులపప్పు, యివిప్రత్యేకము 7 మాషములు నదీపీతలు కాల్చిన భస్మము, యష్టిమధుకము, యివిప్రత్యేకము తిన్నర మాషములు, కుంకుమపువ్వు, కర్పూరము, ప్రత్యేకము 2 రతులు, తుమ్మజిగురు, కతిరాగోందు, యివిప్రత్యేకము 5¼ మాషములు, తురంజబీను 35 మాషములు యీవస్తువులను చూర్ణించి బేదానాగుజ్జుతో కలిపి చేతితో మర్దించి మాత్రలుచేయవలెను.

(2) కర్పూరమాత్రలవిధి.

గులాబిపూలు, తవాక్షీరి, ప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు, కొతిందుధనియాలు, 7 మాషములు, కర్పూరము 3 రతులు, యీవస్తువులుచూర్ణించి పైవిధిగా మాత్రలు చేయవలెను. యీమాత్రలు 4½ మాషము పోవురనముతో పుచ్చుకొనిన వుష్ణప్రకృతిగల హృదయరోగము హరించును.

చలువను కలిగించునట్టి షర్బతువిధి

పుల్లదానిమ్మగింజలరసము, పుల్లని ఆలుబకరాకాయలరసము, చింతపండురసము, నిమ్మకాయరసము,పచ్చిద్రాక్షరసము, యీరసములు సమానముగా తీసికొని కలిపి యీరసమునకు సమానముగా శర్కరకలిపి షర్బతువిధిగా చిక్కపరచి వుపయోగించినచో వుష్ణదుష్టప్రకృతిగలవానికి వుపయోగించును. దాహము వుష్ణము శాంతించును.

పథ్యములు.

ఈరోగికి జ్వరములేకుండినచో మర * లాభదాయకమగును. చెనగపులును చేర్చి వండిన చేపమాంసము యీరోగమునందు పథ్యకరమగును. చల్లనిగాలియందు రోగిని యుంచుట అన్నిటికంటె గొప్పనదు పాయమని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హకీంమొహంమ్మద్ జకిరియాగారు వచించినదేమనగా వుష్ణము వలనకలిగిన గుండెదడగలరోగి మొండమొదలగు వుష్ణప్రదేశ

* మరా విషయమై రెండువాక్యములు గలవు. హకీం ఇన్వితలబిస్ గారు పెరుగునకు రాయవమా అని వచించిరి. జకీరాగ్రంథకర్త దోగ్ (మరా) నకు అరబ్బిలో మఖిజ్ అందురు. ఒక అహోరాత్రియుంచిన నిర్మలమగు పసుపునీరు పైకితేరును. ఈనీటిని (పెరుగుపై తేటఅందురు) రాయవమా అనుచున్నారు. అభిప్రాయమేమనగా వుష్ణమును శాంతింపజేయుటకు ఈపెరుగుపై తేట మిక్కిలి గుణదాయకమగునని చెప్పుచున్నారు. ఇప్పటి వైద్యులు రాయవమా పెరుగుకు చెప్పుదురు. దీని విధానమేమనగా పాలను తోడుపెట్టినచో దానిపై పసపురంగుగల నీరుతేరును. దీనిని అరబ్బిలో మావుర్ రాయి అందురు. హిందీలో పెరుగు విరిచిన నీరు అందురు.

ములయందు నివసించినవాని ఆయువు క్షీణించుచుండును. మరియు యీావుష్ణప్రకృతిగల హృదయదడగలరోగి యాభైఅరువై సంవత్సరములు జీవించినటుల వారుచూచుచున్నారు.

(4) కఫజహృదయదడ లక్షణములు.

కఫసంబంధమగు మలమువలన హృదయమునందుదడ సంప్రాప్తమగును. అనగా రతూబతు (చెమునీరు) హృదయమునందు ప్రవేశించిన కారణమువలన యీరోగమునంభవించును. మరియు హృదయరోగములమలము హృదయసంబంధమగు నరములయందుగాని దీని ఝిల్లియందుగాని కలుగుచున్నది. గాన యీమలము హృదయమునకుఝిల్లిసమీపమునం దేర్పడుచున్నది. అచ్చట బహుదా చెమ్మకలిగియుండునని తెలియవలెను. మరియు వాతజమలము హృదమునందుగల నరములయందు కలుగుచున్నది. దీనిని సుద్దా అనుచున్నారు. మరియు హృదయముయొక్క కర్ణములవారునందు దీనియొక్క నిధానము, వర్ణనము చేబయుదును.

మరియు, హృదయదడ కఫముయొక్క కారణమువలన కలిగినచో దీనిలక్షణములు శ్వాసయందు బిగింపుకలుగుట నాడి మృదువుగానుండుట నపుంసకత్వముకలుగుట అచేతనము మొదలగు లక్షణములు సంభవించును. మరియు, రోగి తన హృదయము నీటిలోమునిగియున్నదని భావించుచుండును.

కఫజహృదయదడ చికిత్స

ప్రారంభమునందు ఇస్తమఖఖూర్ అను మాత్రియందు యారజ్ కలిపిగాని అథవా హబ్బెకోకాయ యీా మొదలగు వానితో మలము వెడలించవలెను. మరియు, యారజ్ఫైకరా, ఆకాశవల్లి మెత్తగా నూరి లేక చూర్ణములు తేనెతో చేయబడిన శికింజబీర్‌యందు కలిపి పుచ్చుకొనినచో లాభదాయకమగును. మరియు, రతూబతు అయినయెడల యారజ్‌లొగాజియా, శాతరీతూస్ ఉపయోగించవలెను. ఈరో

గికి వమనము చేయించి మలము వెడలించినవెనుక చేదుదివాల్ముస్కు, తీపిదివాల్ముస్కు అనుమాజూనులు ఉష్ణమును కలించునట్టివి శాంతి నొందించునట్టి వానిని ఉపయోగించవలెను. శాదరితూస్ అనగా ఒక మాజూన్ పేరు దీనిని హకీం జాలినూస్ కంటె పూర్వమునందుండు వైద్యులు ఒకమహారాజు నిమిత్తమై చేయబడినది కాబట్టి ఆరాజు పేరు ఔషధమునకు పెట్టియున్నారు.

శాదరితూస్ అనుమాజూన్ విధి

మసాంబరము 52½ మాషములు, గారిఖూన్ 70 మాషములు, కుంకుమపువ్వు, దాల్చినచెక్క, వస, మస్తకి, బల్సాన్ నూనె,ఇవి ప్రత్యేకము 10½ మాషములు, రేవలచిన్ని 5¼ మాషములు, ఉదెబల్సాన్, రాజహంస, నల్లమిరియాలు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్ళు రూమిదేశపుపాషాణభేది, బల్సాన్‌మాలిద్లు, సేపు, ముంజగడ్డి, తులసి ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు, కమాదరితూస్ చెంగల్వగోష్టు పాచితీగె, ఇవి ప్రత్యేకము 14 మాషములు గ్రంథితగరము, ముద్దలవంగపట్ట, నక మోనియా ఇవి ప్రత్యేకము 21 మాషములు, జటామాంసి, 12 మాషములు, ఈయావత్తువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితము నొనరించి బల్సాన్ నూనెయందుకలిపి స్నిగ్ధపరచి యావత్తువస్తువులకంటె మూడురెట్లు తేనెలోకలిపి మాజూన్ చేయవలెను. ఇది 19 మాషముల ప్రమాణము వరకు ఉపయోగించదగును. ఈఔషధము నాలుగు సంవత్సరముల వరకు బలము తగ్గకుండును.

ఇప్పుడు లేపనవిధానము చెప్పుచున్నాను ఈలేపనలు శీతము వలన కలుగునట్టి హృదయదడను వెంటనే శాంతినొందించును.

చెంగల్వకోష్టు, జటామాంసి, దాల్చినిచెక్క ఈవస్తువులు మెత్తగానూరి బొగడపూలరసమునందు తులసిసారాయియందు కలిపి హృదయముపై లేపనము చేయవలెను. దీనివలన జలుబువలన కలిగిన గుండెదడతోకూడా చెమ్మకలిగినను కలుగకుండినను కేవలము శరాబ్‌రిహాని

కొద్దిగా పానముచేయవలెను ఇట్లుపయోగించుటవలన యావత్తుఔషధములకంటె మిక్కిలి లాభము ప్రాప్తించును.

శీతజహృదయ దడయందుపయోగించుమార్గము.

కహరోబా, జహ్న, ప్రత్యేకము తిన్నర మాషములు నిమ్మకాయబెరడు 1న్నర మాషములు రామతులసిగింజలు 9½ మాషములు ఈ వస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి తేనెతో నుపయోగించినయెడల చలువవలన కలిగిన గుండెదడ తగ్గిపోవును.

రెండవవిధి.

పొదీనా, కహరోబా, కిరిబియా, పేల్చినపటిక, తుంగముస్తలు, యివిప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు జరావంద్ముదహరజ్ (గుండ్రని కచూరము) దరూనంజ్ అకరబి (తెలుపవలెనుండు ఒకవిధమగువేరు) దీనిని యింగ్లీషులో పాస్ అందురు.) ప్రత్యేకము 1½ మాషములు కస్తూరి 6 రతులు జటామాంసి, ముత్యపుచూరు, యివిప్రత్యేకము తిన్నరమాషములు శర్కర 70 మాషములు యీవస్తువులుయావత్తు చూర్ణించి సదాపాకుకషాయముతో 10న్నర మాషములవరకుపుపయోగించవలెను.

చేదుదివాల్ముస్కుచేయువిధానము

అవస్నతిరూమి, నూసాంబరము, పొడుగుకచూరము, యివిప్రత్యేకము 21 మాషములు వాము, కుంకుమపువ్వు, అజామోదం, యివిప్రత్యేకము 14 మాషములు జటామాంసి, అకుపత్రి, ప్రత్యేకం 7 మాషములు జహ్న, కస్తూరి ప్రత్యేకము తిన్నర మాషములు యీవస్తువులను మెత్తగానూరి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనరించి నిర్మలముగ తేనెతో కల్పుకొనవలెను. దీనిని గాజుబాన్ అరఖుతో 4న్నర మాషములవరకు పుపయోగించదగును.

తియ్యని దివాల్ముస్కు చేయువిధి.

కచూరము, దరూనంజ్, ప్రత్యేకము 7 మాషములు మంచిముత్యములు, కహరోబా, పగడచూరు, పచ్చిపట్టుకాయలు, 5½ మా

షములు బహమనె సుఫేద్, బహమనెసుర్ఖ్, ఆకువతి, చిన్న యేలకు లు, లవంగములు, జాజి, రాతిపువ్వు, యివి ప్రత్యేకము 2 మాషము లు శొంఠి, పిప్పళ్ళు, ప్రత్యేకము 1 మాషము కస్తూరి 6 రతులు ఈ మొదలగువానిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము నరించి పచ్చితేనె లో కల్పుకొనవలెను.

ఈవ్యాధివిషయమై నౌసాదారు వరీక్షించబడినది. దీనిని మాలి ఖోలియా (వున్మాదము అతివాగుడు) యందు వర్ణించివుంటిమి.

(5) వాతజ హృదయదడ లక్షణములు.

వాతము హృదయసంబంధమగు నరములయందు ప్రవేశించి దడ కలిగించును. యేవస్తువు అయినను అనగా వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మ ము, రక్తము, మొదలగునవి హృదయముయొక్క నరములయందు ప్ర వేసించి ఖుఖవించినచో హృదయమువరకు వాయువు ప్రవేశించుట వలన ఆవిరిగొుక్క వరమాణువులు వెడలుటవలన హీనత్వము సంప్రా ప్తించును. మరియు హృదయమునందు తందర కలిగించును. దీనిలక్ష ణములు ఎల్లప్పుడు హృదయమునందు ఆరాటము కలిగియుండుట నాడి కఠినముగా నుండుట, చింత, భయము, తందర, చెడుఆలోచనలు ప్రక టనమగుట, అనగా మాలిఖోలియా (పిచ్చి)యందు కలుగులక్షణములు యుందు సంభవించును.

వాతజ హృదయదడ చికిత్స

రక్తజమాలిఖోలియా యందు వర్ణించబడిన చికిత్సలు అనగా శిరావేదనము ఇత్యాది చెప్పబడినవానిని యిందు చేయవలెను. మరియు హృదయమునకు పుష్టి కలిగించుటకై సహాయ్యముగల వస్తుసముదాయ మును చేర్చుకొనవలెను. మరియు వాతము, కఫమువలన వుత్పన్నమైన చో ప్రారంభమునందు ఒక విరోచనము చేయించవలెను. అనగా తెల్ల సదావ, ఆకాశవల్లి, గారికూన్, ఉస్తేఖద్దూస్, కాబోలుకరక్కాయలు, ఇవి ప్రత్యేకము ఒకభాగము, అయారజ్ఫైకరా 1½ భాగము, అగరు

భాగము యీయేమువస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి మెత్తగా నూరి వస్త్రగాలిత మొనరించి మాత్రలుచేసి 7 మాషములు మొదలుకొని 10½ మాషము లువరకు ఉపయోగించదగును.

మరియు వాతము పిత్తముతో వుత్పన్నమైనచో ఈక్రింద చెప్ప బోవు మాత్రలవలన మలమును వెడలించవలెను. యీమాత్రలుచేయు విధానము.

సదాపాకు, పాదితీగె, సునాము ఖలకు, పిత్తపావడా అనగా చేల రాశి, ఈమొదలగునవి ఒకభాగము, మసాంబరం 2 భాగములు, రాజా వర్తము మగసుల్ 2½ భాగము, మస్తకి 1 భాగము, గులాబిపూలు, 2½ భాగము, ఈఎనిమిదివస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి, తియ్యని శేవు రసముతో నూరి మాత్రలు చేయవలెను. ఈమాత్రలు 14 మాషములు ఉపయోగించవచ్చును.

మరియు యీరోగముయొక్క మలము కేవలము వాతమైనచో హాబ్బుసవియార్ వుపయోగించవలెను. దీనివలన మెదడు హృదయము నందుగల విపత్తిని పవిత్రపరచును.

హాబ్బుసవియార్ చేయుక్రియము.

చిన్నకరకాయలు, పెద్దకరకాయలు యివి ప్రత్యేకము 8½ మాషములు, పాదితీగె, లవంగములు 1½ మాషములు, చేదుదివాల్ మునకు 10½ మాషములు ఈఅయిదువస్తువులు కలిపి మూడు దినము లుంచి చక్కగా కలిపి రిహానీ సారాయియందు కలిపి పానము చేయవ లెను. మరియు యే యేఔషధమునందు లవంగములు చేర్చియున్నవో లవంగములకు బదులుగా హిజరెఅరమని 8 రతులు చేర్చబడియున్నది. మరియు యీరోగమునందు గోరువెచ్చని నీళ్ళతో స్నానము చేయుట వలన లాభదాయకమగును. శేషవుపాయములు మాలికోలియా ప్రకర ణమువలన గ్రహించవలెను.

(8) దుర్బలత్వము వలన కలుగుగుండెదడ లక్షణములు.

శరీరమునందుండి, విశేషరక్తము, విశేషవీర్యము వెడలుట, శోక

ఏదోషమైనను శరీరమునుండి విశేషముగా వెడలి పోవుట లేకభోజనపానాదులందు నీచమగువుపాయములు ప్రకటనమగుట లేక రక్తము మిక్కిలి స్వల్పముగను, వలచగాస్త్రీ వుత్పన్నమైనను, రక్తము చెడిపోయినను ఈ మొదలగు కారణముల వలన హృదయదడ సంభవించును. అట్టిస్థితియందు శరీరమునుండి, ఏవిధమైన చెమ్మగల పదార్థములు వెడలుచుండినను హృదయమందు దుర్బలము అతిశయమగుచుండును. హృదయము ప్రత్యేకముగా చిన్నవస్తువుయొక్క గుణమునుమాత్రము గ్రహించుచుండును ఎంతవరకనగా భోజనము యొక్క పరమాణువులతో కష్టముకలిగియుండువరకు గ్రహించుచుండుననుట మరియు ఆరాటముకలిగియుండును. హకీంషేకు అలీసీనాగారు వచించినదేమనగా నిస్సందేహముగా ప్రత్యేక ప్రకృతి మిక్కిలి దుర్బలముయొక్క కారణమగును. ఈదుర్బలత్వము హృదయమునం దుత్పన్నమగుచున్నది. ఎంతవరకనగా అందుశక్తి నిలిచియుండినంతవరకు దడకలిగించుచుండును. ఎటులననగా తనపైనుండి కష్టమును దూరపరచుచుండును. గాన దీనిని గుండెదడ అనుచున్నారు.

దుర్బలత్వమువలన కలుగు గుండెదడ చికిత్స.

కారణమునుబట్టి చికిత్సచెప్పబడును. గాన కారణము ననుసరించి చికిత్సచేయవలెను. రోగమును హానికలిగించునట్టి వస్తువులను వుపయోగించుటవలన రోగము శాంతినొందును. మరియు రోగకారణము ప్రకటనమైనచో అట్టికారణమును నష్టపరచుటకై పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు రక్తమును వృద్ధినొందించుటకై బలముగల భోజనములను భుజించవలెను. మరియు యిందువిషయమై లాభకరముగా నుండువస్తువులను గ్రహించవలెను. మరియు హృదయమును స్థిరపరచునట్టి ఔషధములను ప్రయత్నించవలెను.

(7) జ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు హృదయదడ లక్షణములు.

హృదయముయొక్క జ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణముగను బలముగానుండుటను,

ఈకారణమువలన కోష్ఠకోష్ఠమందు ప్రవేశించినను శీఘ్రముగా గ్రహించగలుగును. దీనిని తొలగించుటకై తొందరపడుచుండును. అన గా భ్రాష్టము, జలుబు, భయము, ప్రసన్నత్వము, చింత, మొదలగునవి తగ్గిపోవును. దడపుట్టించును. ఒక్కొక్కప్పుడు జ్ఞానశక్తియొక్క తీక్ష్ణ త్వము దోషము మరియు ఆవిరివరమాణువులతో హృదయమునందు కష్టము కలిగించునంతవరకు ప్రవేశించుచుండును. గాన దడ పుత్పన్న మగును. మరియు నేత్రశక్తి కర్ణములశక్తి మొదలగు అధ్యాయముల యందుకూడా వర్ణించియున్నాము. బహుదా జ్ఞానశక్తి బలముగలదగు ట మంచిదగునుగాని యీకారణమువలన చింతకలిగించినచో దీనినదు పాయమును ఆలోచించుట అవశ్యకమగును. ఒకప్పుడు తీక్ష్ణముయొక్క కారణమువలన రోగి చల్లని జలపానముచేయుటవలన తొందరపడు చున్నాడు.

—జ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు హృదయదడ చికిత్స—

ఎటులననగా ప్రాణవాయువు సూక్ష్మమగుటవలన జ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణత్వమొందిన యెడల ప్రాణవాయువును హెచ్చించుటకై కల్లా హారీరాలు మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. మరియు, బలము కలి గించునట్టి ఔషధములు భోజనాదులతో హృదయమునకు శక్తి కలిగించవ లెనుమరియు, ఉష్ణము జలుబుకలుగకుండునటుల కాపాడవలెను ఇచ్చట భేదమేమనగా విజ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణతనొందుటవలన కలుగుచున్నది. లేక దుర్బలకారణమువలన కలుగగలదు దీని అరవభేదమునందు వర్ణించి యుంటిని గాన అచ్చట జ్ఞానశక్తి తీక్ష్ణత నొందుటవలన శరీరము ఆరో గ్యమొందుచున్నది. మరియు, కార్యములు శక్తి ఆరోగ్యముగను నిరో గముగను నాడి పెద్దదిగను బలముగలదిగా నుండును. మరియు, దుర్బ లము దీనికి విరుద్ధముగానుండును ఇందు దుర్బలముయొక్క కారణములు వాటిలక్షణములు ప్రకటనమగుచున్నవి.

విజ్ఞానశక్తి బలము వలన కలుగు దడచికిత్స.

మస్తకి, దాల్చినచెక్క, రామతులసి, బాదరంజబోయా, ఎండు ధనియాలు, పచ్చిపట్టా, ముత్యములు, తవాశీరి, గౌజుబాన్, పులికిగవాలుఫు, నిమ్మకాయబెరడు, కుంకుమపువ్వు, ఏలకులు, జాజికాయ, యీమొదలగు వస్తువులు హృదయమునకు హితకరములు కాబట్టి దడను ఆపివేయును. గాన ప్రకృతానుసారము వుపయోగించవలెనని ఇలాజుల్ అమరాజ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది.

(8) భేదము అనగా హృదయదడయొక్క భేదములోనిది. ఇతర అంగములయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు నిది అనేక భేదములుగా నుండును.

(1) మెదడుయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగును.

(2) యకృత్ (లివర్) యొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగును.

(3) ఆమాశయము ప్రేగులు, గర్భస్థానము, పొరలు, వూపిరితిత్తులయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగును.

(4) సర్వశరీరము యొక్క సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును.

(5) విషసంబంధమగు జంతువులు కాటునొందుట వలన ఈరోగమునకు కారణమగును. మరియు మిస్రితదోషమువలన వుత్పన్నమగు రోగముల చికిత్స అన్నచోట్ల వ్రాయబడియే యున్నది. ఇందు హృదయమునకు బలము కలిగించుటకు మాత్రము పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా రోగియొక్క అంగమును నిజదశయందు మార్చుటకు పరిశ్రమ చేయవలెనని భావము.

హృదయమునందు పొగగ్రమ్మువ్యాధి లక్షణములు.

ఈవ్యాధి అర్థము అనగా హృదయమునుండి పొగపైకిలేచినటుల రోగికి తోచుచుండును. ఈరోగము అధికమైనకొలది చెడుఆలోచనలు

అచేతనము ఉత్పన్నమగును. ఇది దోషములు దగ్ధమైయుండుటవలన కలుగుచున్నది.

హృదయమునందు పొగ క్రమ్ము వ్యాధి చికిత్స.

అఫ్తిమూన్ (పాచితీగె) కషాయముతో దగ్ధమైనట్టి దోషములను వెడలించవలెను. మరియు మంచిభోజనపదార్థములతో దోషమును స్థిరపరచవలెను. యీరోగముగలవానికి నలుపుగాగాని లేక అనేక రంగులుగాగాని విరోచనములగుచుండును. లేక నకసీరు (ముక్కునుండి రక్తము స్రవించునట్టివ్యాధి) స్రవించుచుండును. భవాసిరు (మూల వ్యాధి) రక్తము స్రవించనారంభించును. ఇటుల రక్తము వెడల నారంభించినచో రోగి ఆరోగ్యము పొందగలడు.

హృదయముయొక్క రెండుచెవులవాపు లక్షణము.

ఈవిషయమై విస్తారముగా వర్ణించబడియె. అనగా హృదయమునకు రెండు చెవులు గలవు. ఈరోగము పురాతనజ్వరములయందున్ను ఉష్ణరోగములయందున్ను ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు రొమ్ము వూపిరితిత్తులు, ఆమాశయముఖముయొక్క సమీపమునందు అనగా హృదయముయొక్క రెండుచెవులమార్గములయందు రోగికి భారముగా నుండునటుల తోచుచుండును. మూర్ఛకూడా సంప్రాప్తించును. ముఖము మిక్కిలి పసుపురంగుకలిగి యుండును, కండ్లుబరువుగా నుండును, మరియు హృదయగతి చక్కగా వికశించజాలకుండును. ఇది పొరవరకు ప్రవేశించును. కేంద్రముపైవుకు తిరిగిపోవును. మరియు యీరోగియొక్క నిజలక్షణములు అనగా ఉక్తరోగమునందు చెప్పబడియె. అచ్చటవాపు యెటులగలుగుననగా ఉష్ణరోగకారణమువలన ప్రాణము ఉష్ణమూ, నష్టమగును. మరియు హృదయముయొక్క శక్తి దుర్బలమగు కారణమువలన భోజనమునందు అధికపరిశ్రమ చేయజాలకుండును.

మరియు శరీరానుసారముగా శరీరముయొక్క మార్గములు వికశించజాలకుండును. ఈకారణమువలన హృదయమునందు నీచమార్గములు ఖనీభవించును. ఎటులననగా హృదయము శ్లిష్టమైనది, మరియు హృదయముకంటె దీని ఝిల్లి రెండుచెవులు నికృష్టముగానుండును. శరీరము నీచమగు గుల్లభాగమును నికృష్ణమువైపునకు త్రిప్పివేయును. అట్టిస్థితియందు హృదయముయొక్క పొరలయందుగాని యీరెండుచెవులయందుగాని వాపువుత్పన్నమగును. అటులనే మలము ప్రవేశమగును. మరియు యీవాపు చల్లగను అనగా వుష్ణవాపు హృదయమునందు కలుగును. లేక పొరయందు లేక హృదయముయొక్క రెండుచెవులయందు సావకాశము కలుగనియ్యదు. గాన తక్షణమేచంపివేయును.

హృదయసంబంధమగు చల్లనివాపు కలిగినయెడల ముఖ్యముగా చంపివేయునని తెలిసికొనవలెను. మరియు చల్లని వాపు హృదయమునందు లేకుండినవెంటనే నదుపాయములుచేసినచో చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగగలదు.

హాకీంజాలీనూస్‌గారు వచించినదేమనగా నావద్ద ఒకకోతికలదు అది దినదినమునకు చిక్కిపోవుచుండెను. నేనుదానినిచంపివేసితిని. తదుపరి దానిపొట్ట చీల్చిచూడగా దానిహృదయముయొక్క పొరయందు కఠినవాపు కనుపించినదని యీవాపువలననే యీకోతి చిక్కిపోయినదని గ్రహించితినని జాలీనూస్‌గారు వచించిరి. కోతియొక్కఅంగములు మనుష్యుని అంగములవలెనే యుండునని తెలిసికోవలెను. గనుకనే హాకీంజాలీనూస్‌గారు అనేకకోతులను పెంచుచుండువారు, ఏదైనవరీక్షయందు కఠినసందేహము కలిగినప్పుడు కోతినిచంపి దానిపొట్టచీల్చి పరీక్షించువారు.

హృదయసంబంధమగు రెండు చెవులవాపు చికిత్స

మలమును మెత్తపరచి వెడలించుటకై బాబూనా అకలీలుల్

మలిక్, రాజహంస, గోధుమపొట్టు మొదలగువానిని కషాయముకాది అమాశయముఖము రొమ్ముపై తరేడా (కావడము) చేయవలెను.

మరియు, బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, అవిసివిత్తులు, ఖతమి ఆకులు, కర్నబ్ (క్యాబేజి) ఆకులు ఈమొదలగు వస్తువులనూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు, ఔషధములవలన ఆహారములవలన హృదయమునకు బలముకలిగించవలెను.

మరియు, హృదయముయొక్క రెండు చెవులయందు కలుగు వాపు హృదయసంబంధమగు పొరకంటె అధికముగానుండును ఈవాపు గల రోగి మిక్కిలి అచేతనుడైయుండును దీనివిపత్తు (కష్టము) కఠినముగానుండును. హృదయముయొక్క రెండు చెవులనుండి గాలి లోభాగమునకు వెళ్ళుటకున్న పోకలైకిటి వెళ్ళుటకు మార్గములైయున్నవి. కాబట్టి ఈమార్గములయందు వాపుసంభవించినచో హృదయము చిన్నదగును గాన హృదయమునందు కష్టముసంభవించును. అనగా గాలిని చేర్చుట ఆవిరిపరమాణువులను వెడలించుట మొదలగు కార్యములను నెరవేర్చుటకు తన నిజప్రకృతియందుండజాలదు అనగా మృత్యువు సమీపించుచున్నది.

మరియు, హృదయసంబంధమగు పొరయందు కలుగు వాపు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. అనగా పొరయొక్క వాపునందు అచేతనము అధికముగా కలుగజాలదు. గాన ఏకాలము (ఒకదినము) వరకు జీవించియుండును ఎందుకనగా హృదయమునందు గాలి ప్రవేశించునట్టి మార్గము వికసించియుండును గాని హృదయము చిన్నదికాజాలదు అయినను వెంటనే చంపివేయును. మరియు, హృదయము గాయము కురుపులను ఎన్నడుభరించజాలదని ప్రకటనమగుచున్నది. వైద్యవరులు వచించినదేమనగా హృదయమునందు కురుపులులేచి నరములనుండి నల్లరక్తము వెడలివచ్చినచో రోగి మృత్యువు పాలగుచున్నాడు. మరియు, హృదయముయొక్క గుల్లప్రదేశమునందు గాయముకలిగినమొదల అతక్షణమే

మృతినొందించును పిన్నము వెంటనే కలుగ కుండిన రోగిని రెండవ దినమునందు చంపివేయును. ఈవ్యాధి ఆయాలక్షణములనుబట్టి కనిపెట్ట బడునుగాని పూర్వవృవైద్యవరులు ఎవరున్ను దీనివర్ణనము చెప్పియుండ లేదు అనగా ఈవ్యాధియొక్క ఉపద్రవములు అసంఖ్య అని గ్రహించ వలెను.

హృదయము అణగుటవలన కలుగు లక్షణములు

ఈరోగముగల రోగికి తన హృదయము పరచినటుల అణచబడి నటుల తోచుచుండును. మరియు, అచేతనము కలుగుచుండును. యీ రోగినోట విస్తారముగా చొల్లుకారుచుండును. ఈరోగకారణ మేమనగా స్వల్పవాత దోషములమువృదయముపై స్రవించనారంభించును. మరియు మలము తగ్గినకొలది అచేతనము తగ్గుచుండును ఈమలమునందు విష ముగాని కుళ్ళుగాని కలుగకుండును అనగా విషత్వము మలమునందు కలిగిన అచేతనము మలము తగ్గినందున వ్యాధి తగ్గజాలదు. మరియు, మలముయొక్క విశేషత్వము స్వల్పత్వము తీక్ష్ణము మొదలగువాని అనుసారముగా అచేతనముయొక్క దశ విరుద్ధమగుచున్నది.

హృదయమణుగుటకు చికిత్స

బహుదూరమునుండి వాతమును వెడలించునట్టి వస్తువులను వుపయోగించవలెను. మరియు, యకృత్ యొక్క ప్రకృతి సమత్వము కొరకు పరిశ్రమచేయవలెను. దీనివలన నిజరక్తము వుత్పన్నమగును. ఇందువిషయమైలాభము కలిగించునట్టి మాజూన్ల వర్ణనము మాలి కోలియా వ్యాధియందు చెప్పబడెను గాన వాటివలన హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు, తిరియాక్ కబీర్ యీరోగమునకు మిక్కిలి ఉపయుక్తముగానుండునని గ్రహించవలెను. ఈగ్రంథకర్త వాతనాశకక్వాదమును చెప్పియున్నాడు దాని విధానము ఈక్రింద చెప్పుచున్నాను.

వాతహారకషాయము

సునాముఖి ఆకు 24½ మాషములు గులాబిపూలు 14 మాషములు పాదితీగె, కరక్కాయలు, నల్లకరక్కాయలు నల్లకరక్కాయ బెరడు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు బిస్‌ఫాయజ్, బెరడు తీసిన యష్టిమధుకం, సోంపు మొదలగునవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు ఫుస్తెఖద్దాన్ (హిందీలో ధారు అందురు) రాజహంస, చాతరాసి, గాజుబాన్, బాదరంజబోయ, బనఫ్షా, నీలోఫర్ (కలువపూలు) ఇవి ప్రత్యేకము 10½ మాషములు గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, లిహసోడా (శ్లేష్మాంతకము) ఇవి ప్రత్యేకము 30 గింజలు ఈయావత్తు వస్తువులను ౹ శేరు నీళ్ళయందు వేసి అర్ధాంశముగా కషాయము కాచి వడిబోసి అఫ్తాబిగుల్ ఖందు (ఎండలోనుంచి చేయబడినగుల్ ఖందు) 10½ మాషములు రేలకాయ జిగురు బాదంనూనె, తురంజ్‌బీన్ ప్రత్యేకము 17½ మాషములు, ఈ వస్తువులు ఆకషాయమునందు చేర్చి వడియబోసి పానము చేయవలెను. ఇది బలముగల వానికి ఒకమోతాదు.

హృదయము చెక్కినట్లుండు వ్యాధి లక్షణములు

హృదయము చివ్వినట్లుండుటకు కారణము ఈవ్యాధియందు మనుష్యునికి తన హృదయము ఏదోవస్తువుతో చెక్కినటుల తోచుచుండును. మరియు, బాధ అధికమగుటవలన రోగి అచేతనుడై పడియుండును. తిరిగి వెంటనే చైతన్యుడగును. ఎందువల్లననగా కారణము దుర్బలముగానుండుటవలన వెంటనే నష్టమొందుచుండును. ఈరోగము పిత్తాతిసారమువలన అనేక దినములు పీడింపబడిన వారికి కలుగుచున్నది. అనగా చెమ్మకూడునట్టి నమీవమునందు వెడల నారంభించును. అట్టి స్థితియందు పుత్పన్నమగును. అనగా ఎవనికి మొదటనుండి ఉష్ణమగు ·విరి ఆమాశయమునందుగాని హృదయమునందుగాని ప్రవేశించు · అనగా ఇందు రెండు అంశములు విరుద్ధముగానుండును

మెదడునుండి స్రవించు చెమ్మ ఆమాశయమునందు విశేషముగా పడుచున్నదని ప్రకటనమగుచున్నది గాని హృదయముపై పడజాలదు గాని ఊపిరితిత్తుల ద్వారా హృదయముపై పడుచుండును ఇది ఊపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించినచో దగ్గువలన వెడలిపోవును కాబట్టి హృదయముపైవు వెడల జాలదు ఒకప్పుడు ఊపిరి తిత్తులయొక్క దుర్బలత్వమువలన దగ్గినప్పుడు వెడలక హృదయముపైవు ప్రవేశించినచో నిస్సందేహముగా రోగిని చంపివేయును. ఇందువలననే నహారా అస్బాబ్ అను గ్రంథకర్త వచించినదేమనగా హృదయమునకు ఆమాశయమునకు ఆరూఢపరచవలెను. ఎందుకనగా పిత్తాతిసారము ఆమాశయమునందు పిత్తము స్రవించుటవలన కలుగుచున్నది. ఈఅతిసారము అధికమైనయెడల ఆమాశయమును చివ్వివేయును. (దోకబడును.) అట్టి స్థితియందు హృదయము చెక్కివేసినటుల తోచుచుండునుగాని పిత్తాతిసారమునందు హృదయము చివ్వబడుట అసంభవమగునని తెలియబడుచున్నది. ఎందుకనగా హృదయము తన శ్రేష్టమగుకారణమువలన యిటువంటి కష్టము భరింపజాలదు. అనగా యింతకుముందె నిండిపోవును. మరియు యీరోగచిహ్నము లెవ్వియనగా రోగదశసంప్రాప్తమైనయెడల కష్టమువలన ముఖమునందు ముడతలుపడుచుండును. శక్తి పోవుటవలన ఆపుట్టిశక్తి దుర్బలత్వమువలన శరీరమునందు కొన్నిస్థలములయందు చెమటవచ్చుచుండును.

హృదయము చివ్వబడు వ్యాధి చికిత్స

ముందు కారణమును దూరపరచవలెను. పిత్తమును తొలగించవలెను. రక్తమును కాపాడుటకై రక్తము విశేషముగా వృద్ధినొందునట్టి వస్తువులు మృదువగు పదార్థము లుపయోగించవలెను. అనగా చకోరపక్షి, పూరేడుపక్షి, పునుగు, మొదలగువానిమాంసములు పవిత్రమైన రొట్టె మొదలగునవి భుజించవలెను. మరియు యేవిధమైన పులుసుపదార్థము లుపయోగించకూడదు. అనగా పిత్త ముత్పన్నము కాకూడదు.

పుష్టికర సుగంధిత షర్బతులపానము చేయవలెను. మరియు నజులా కారణముచేతన యీవ్యాధి వుత్పన్నమైనచో ప్రారంభదశయందు తీక్ష్ణమగు ఆవిరి వెడలించవలెను. మరియు అవసరమైనచో గసగసాల షర్బతు నుపయోగించవలెను. దీనివలన రతూబతు స్రవించక నిలిచిపోవును.

హృదయము బైటికివచ్చునట్టి లక్షణములు.

ఈవ్యాధియొక్క అర్థమేమనగా హృదయము రొమ్మునుండి బైటికి వెడలివచ్చుచున్నటుల రోగికి తోచుచుండును. దీని కారణము రక్తజ దుష్టప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. లేక పిత్తజదుష్టప్రకృతి హృదయమునందు కలుగుచున్నది. కాబట్టి యిట్టి దుష్టప్రకృతిని దూరపరచుటకై హృదయము కదులనారంభించును. మరియు దూరపరచునట్టి అధికతవలన రోగి తనహృదయము బైటికివచ్చుచున్నదని భావించును. మరియు దశ ప్రకటనమైనయెడల ముఖకాంతి మలానుసారముగా యెఱ్ఱగాగాని, పసుపురంగుగాగాని, రక్తజమలానుసారముగాగాని పిత్తజమలానుసారముగాగాని యేర్పడును యీరోగముయొక్క చిహ్నములని తెలియవలెను.

హృదయము బైటికివచ్చునట్టి వ్యాధి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు బాసలీకు అను శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు పర్పాటకము కరక్కాయలకషాయముకాది శరీరమును మృదుపరచవలెను. మరియు భోజనపానాదులను కాపాడును సంతోషకరమగు ఔషధములవలన హృదయమునకు పుష్టికలిగించవలెను. పన్నీరు బేదముష్క అర్కు, చందనము, మొదలగునవి యెల్లప్పు డుపయోగించుట లాభదాయకమగును. మరియు సమస్త హృదయములయం దుపయోగించుట మంచిది.

హృదయముపై చెమ్మచేరునట్టి లక్షణములు

ఈరోగముగల రోగికి తన హృదయము నీళ్ళలో తేలుచున్నటుల తెలియబడును. అట్టి రోగి హృదయము దడకలిగియుండును యీ

వ్యాధి కారణమేమనగా హృదయముపై చెమ్మ ఘనీభవించి దాని యొక్క ఝిల్లియందు నిలిచిపోవును. ఈఝిల్లి హృదయముపై చుట్టుకొనియున్న కారణమువలన ఆచెమ్మయొక్క జలుబునందు ధ్యానము చేయుచుండును. మరియు, హృదయము సమీపమునందు ప్రవేశించినచో హృదయము నీళ్ళలో తేలుచున్నటుల భావించును. అట్టి స్థితియందు చలికనుపించుటవలన హృదయము కష్టము పొందినచో దడదడ కద లనారంభించును ఇందువలన వైద్యవరులు ఈరోగమునకు హృదయదడ యొక్క భేదమని భావించుచున్నారు.

హృదయముపై చెమ్మచేరుటకు చికిత్స

చెమ్మను నష్టపరచునట్టియు హరింపజేయునట్టియు పుష్టికరమగు దూరజాత్ గాని లేక యితర ఔషదములుగాని ఉపయోగించవలెను. మరియు, గులాబిపూలు, జటామాంసి, కుంకుమపువ్వు ఈవస్తువులను బాదరంజబోయరసమునందుకలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. హృదయమునందు ఉష్ణముచేర్చుటకున్ను అందుండునట్టి జలుబును తీసివేయుటకై రోగిని క్రోధమునందు మార్చుటయె అతి ఉత్తమమగు సదుపాయమని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయముపై క్రిమ్మకొనియుండి తన నిజదశ కంటె విశేషమై అగస్మాత్తుగా ఉష్ణమువలన శుష్కించి హృదయముపై చుట్టుకొనును. మరియు, హృదయమును అణచివేయును అనగా నిజదశయందు విశాలమైనటుల విశాలముకాజాలకుండునటుల అవుచుండును ఇట్టి దశయందు శ్వాసరాకపోకలకు ఇబ్బందికలిగి శ్వాసబిగబట్టుచుండును. మరియు శక్తిహీనత్వ మొందుచుండును శరీరమునందు క్రోధము సంప్రాప్తమగును ఈమొదలగు లక్షణములు తటస్థించును ఇట్టి సమయమునందు రొమ్మునకు మృదుత్వము కలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా మైనపుతైలము లేపనము చేయవలెను. దీనివలన శుష్కత్వము నష్టమొందును పిమ్మట మలమును వెడలించుటకై వర్ణించిన

విధిపూర్వకముగా మలమును వెడలించవలెను. మరియు, హృదయము నకు కష్టము కలిగించుటకై పరిశ్రమచేయవలెను.

—హృదయము లాగునట్టి లక్షణములు.—

ఈరోగముగలరోగి తన హృదయము క్రిందికి లాగికొనిపోవు చున్నదని భావించుచుండును యీరోగకారణ మేమనగా యకృత్ వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందు వాతాదిదోషములలో నొకదోషము ప్రవేశించుచున్నది. ఈకారణమువలన వ్రేలాడునట్టి ప్రధానమగుస్థానము దిగజారును. ఎటులననగా హృదయము యకృత్‌తో సంయోగము కలిగి యుండును. కాబట్టి యకృత్ వ్రేలాడునట్టిస్థానము దిగజారుటవలన హృదయముకూడా లాగుచుండును కథాచిత్ లాగినటుల తోచుటవలన హృదయమునందు సూక్ష్మకష్టము అచేతనము మొదలగునవి ఉత్పన్నమగును.

—హృదయము లాగునట్టి వ్యాధి చికిత్స—

రోగానుగుణ్యముగా చికిత్సచేసి దోషములను తీసివేయవలెను. మరియు, రోగియొక్క రంగు మొదలగు ఇతర చిహ్నములను బట్టి దోషములను గ్రహించవచ్చును.

మూర్ఛ రోగ లక్షణములు.

హృదయమునకు కష్టము సంభవించుటవలన జ్ఞానము తిరుగుట పరుగిడుట, నడచుట, మొదలగువానికి హీనమగుటవలన మనుజుడు అచేతనమును పొందుచున్నాడు. మరియు గుండెదడయొక్క కారణము బలముగలదైనచో అచేతనము కలిగించుచున్నది. గుండె అదురు మిక్కిలి బలముగలదైనచో రోగిమృతినొందునని గ్రహించవలెను.

మూర్ఛవ్యాధియొక్క కారణము.అత్మ విశేషకష్టము పొందిన మొదలరోగి ఒకఘడియలో మృతినొందునని ప్రకటనముగుచున్నది. మరియు శరీరముయొక్క రంగు పచ్చగానుండుట కాళ్ళు, చేతులు, చల్లబడు

ట, నాడి, దుర్బలముగానుండుట, యీమొదలగులక్షణములు అచేతన మురొక్క చిహ్నములని గ్రహించదగును. మరియు అచేతనము కఠినముగానుండినయెడల రోగి నేత్రములు తెరువలేకుండును. ఇట్టిరోగిని పిలిచినచో గ్రహించగలుగునుగాని తిరిగి బదులుచెప్పజాలకుండును. కాబట్టి సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధిగలరోగిని పిలిచినను వినబడదు. ఇటులనే స్పృహలేకపోవుట మరియొక దశఅనగాహృదయముపైపు అవిరి పరమాణువులు పొగ, నీచవోషములు, మరియు ప్రక్కటెముకలలో భాగమునందుండు ఝిల్లిమొదలగునవి దేనికది వాచుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు మూర్ఛరెండువిధములుగా నుండును. (1) ఆత్మనష్టమొందుట దీనికారణమగుచున్నది. (2) ఆత్మ శుష్కించిమూడుచుకొనుట, సీర్సించుట, మొదలగు కారణములవలన కలుగుచున్నది. ఈరెంటిదశ ఆత్మనష్టమగుట, చిక్కిపోవుట, హృదయము హృదయమురొక్క శక్తి దుర్బలము నొందునట్టికారణమువలన కలుగుచున్నది. ఎటులననగా రూహు (ప్రాణము, లేక ప్రాణవాయువు, లేక జీవుడు) శక్తులరొక్క గుర్రముకాబట్టి యిందుపద్రవము కలిగినయెడల సర్వశక్తియందు దుర్బలము సంభవించును. గనుక యీకారణమునుబట్టి ఆత్మనష్టమగుచున్నది. మరియు ఆత్మనష్టమొందుటకు మూడుకారణములు గలవు.

(1) విశేషముగా మలము విడుచుట.

(2) ఆనందము అనగా విషయానందము మొదలగునవి ఓకానొకప్పుడు అధికసంతోషము అకస్మాత్తుగా కలిగినచో హృదయము తన ప్రమాణముకంటె అధికముగా వికసించును. కాబట్టి యీకారణమువలన ఆత్మతొలగిపోవును. మరియు హృదయము తిరిగి ముకళించక విలిచిపోవును. కాబట్టి అచేతనము పూర్ణమై మృతినొందును.

(3) గొప్పకలంజర (ప్రేగులయందుశూల) మొదలగు నొప్పి వలెనే మిక్కిలి కఠినమగునొప్పియందును ఆత్మనష్టమగుటకు కారణమగును ఇట్లు నష్టమొందుటకు కారణమేమనగా శరీరశక్తి ఆత్మయొక్క సమానత్వమునకై నొప్పిగల స్థలమునందు వంపించబడును. ఈ కారణమువలన హృదయము చల్లబడుచున్నది. గాన ప్రాణవాయువు నష్టమగుచున్నది. ఇట్టితరి అచేతనముత్పన్నమై చంపివేయుచున్నది. మరియు పూర్ణమగు విషములను భుజించుటవలన హృదయమునందుండు ఆత్మను నష్టపరచుచున్నది. మరియు నష్టము కలిగించు యావత్తు కారణములువర్ణించబడును. ఆత్మకృశించుటకు రెండు కారణములుగలవు.

(1) మలము విశేషముగానిండియుండి ముఖ్యముగా మద్యపానము చేయుట.

(2) మిక్కిలి భయము కలుగుట అనగా అకస్మాత్తుగా భయముకలుగుట ఈ మొదలగు కారణములవలన హృదయము శుష్కించి బంధించబడును ఆత్మ నిలిచిపోవును చల్లని విషములను భక్షించుట వలన అనగా బరీది, మరియు, బహాదు అను నరములయందు తిమ్మిరి కలుగుటవలనకూడా ఆత్మబాధించబడుట ముడుచుకొనుటకు కారణముగుచున్నది కాబట్టి ఇందువిషయమై వర్ణించబడును.

మరియు, రెండవ విధమగు మూర్ఛరోగమునకు అనేక కారణములు గలవని గ్రహించవలెను. (1) మలముయొక్క భారము మూర్ఛరోగమునకు కారణమగును, (2) మలము వెడలించుటవలన ఈరోగమునకు కారణమగును. (3) పొగయొక్క అవిరిపరమాణువులు విషసంబధమగు ఔషధములు హృదయమునందు ప్రవేశించుటవలన వుత్పన్నమగును లేక లోపలికారణములవలనగాని . లేక బాహ్యకారణమువలనగాని కలుగుచున్నది. (4) దుష్టప్రకృతి హృదయమునందుత్పన్నమగుటవలన ఈరోగము కలుగుచున్నది. (5) హృదయముయొక్క వాపు అచేతనము కలిగించుటకు కారణమగును. (6) హృదయమునకు సమీపమునందుం

దునట్టి అంగమునందుగాని లేక ఇతరములగు ఇటువంటి అంగములయం దుగాని లేక హృదయసంబంధమగు అంగములయందుగాని వుపద్రవము సంభవించి వీటి సంయోగమువలన హృదయమునందు కష్టము ప్రవేశించును కాబట్టి అచేతనము కలిగించుటకు కారణమగుచున్నది ఇప్పుడు ప్రత్యేకవర్ణనము వేరువేరుగా చెప్పబడును.

(1) భేదము మలము నిండియుండుటవలన అచేతనమునకు కారణమగును. అనగా మలము యొక్క విశేషత్వము నిజమృదుత్వము ఆత్మను బంధించి శవమునవలె చేయుచున్నది. నరములయందు దోషము నిండిగాని లేక సారాయి మొదలగు వానివలన నిండుటవలన అచేతనము కలుగుచున్నది.

లాభము:- ఈఅచేతనము యొక్క ఆరంభమునందు వుత్పన్నమగుచున్నది ఇది మలదోషము శరీమునందు సంపూర్ణముగా నిండియుండుటవలన కలుగుచున్నది. కాబట్టి గిబ్బర్ ఖాలిస్ (ఇదిపిత్తజ్వరము దీనిమలము నరముల బైటనుండును) యొక్క ఆరంభమునందున్నూ వాపువలన కలుగు జ్వరములయందున్ను అచేతనత్వము వుత్పన్నమగును దీనికారణము మలము మొదలగునవి వెడలించుటయందువర్ణించబడును.

(2) మలము వెడలించునట్టి కారణమువలన మూర్ఛవుత్పన్నమగును కారణమేమనగా విశేషములము వెడలించుటవలన ఆత్మయొక్క సూక్ష్మత్వమునునష్టపరచుచున్నది. ఎటులననగా శరీరమునుండి చెమ్మ వెడలిపోయినచో అనగా ఆచెమ్మమంచిదైనను లేక నీచమయినను దీనితో కూడాఆత్మయొక్క శక్తికూడానష్టమొందును ఇటులమలము వెడలుటవలన అచేతనమునువుట్టించుచున్నది ఇదిఅనేకవిధములుగానుండును అనగావిరోచనములు విశేషముగా అగుటవలనగానివాంతి విశేషమగుటవలన జలోదరమునందు గర్భముయొక్క పొరను చీల్చివేయుట నీళ్ళుతీసివేయుట వ్రణమును చీల్చుట చీముతీసివేయుట చెమటఅధికముగా వెడలించుట విశేషముగా రక్తము వెడలించుట మొదలగునవి లేక విసూచి (కలరా)

మొదలగువాని వుపరాంతమునం దైనను కొద్దిగా చేపమాంసము పూంప రసమునందు కస్తూరి కలిపి రోగి గొంతులో పోయుచుండవలెను. మరి యు, రోగి చైతన్యుడైనచో దివాల్ముస్కు మూల్యములు మరియు, జవారిష్వూద్ వుల్లని పన్నీరునందు కలిపి వుపయోగించవలెను.

లాభము:—స్పృహలేకపోవుట, నొప్పి, శుష్కత్వము, ఆనంద మువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా విశేషనొప్పి శుష్కత్వము మి క్కిలి ఆనందము మొదలగునవి ఆత్మను నష్టపరచునట్టి హేతువులవలన కలుగుచున్నది. దీని వర్ణనము చెప్పియుంటిని. మరియు అచేతనము తపెగివుఖాలిస్‌యొక్క ప్రారంభదశయందు వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు అజ్వరముయొ. ంభమునందు వాయువుయొక్క ఆ రంభమునందు రోగిహృదయమునందు కలిగినచో యిందుకూడా మలము వెడలించుటకు సమానముగా నుండును. అయినను నిది అజ్వరమునకు విరుద్ధముగా నుండును. అనగా వీటియొక్క అచేతనము మలమునిండి యుండునట్టి భేదములలోనిది యెటులననగా గివుఖాలిస్ యందు స్పృహ తప్పుటకు కారణమగుకష్టము: తీక్ష్ణమగుమంటవలన కలుగుచున్నది. దీని వలన వూష్ణము వుత్పన్నమగును. మరియు శక్తి ఆత్మనష్టమగుచున్నది. ఈరోగియొక్క లోపలిఅంగములయందు వాయు కలిగినచో యిదే కా రణమగును. ఎటులననగా లోపలిఅంగములయందు వాయుకలిగినచో జ్వరమువచ్చునపుడయమునందు మలము వాయువై వునకు ఆయాభమగు చున్నది. ఇట్టిదశయందు నొప్పి అధికమగుచున్నది. శక్తి నశించుటవల న అచేతనము వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇతరజ్వరములయొక్క విరుద్ధత యిందులో అచేతనమునొయొక్క కారణము రూహు (ప్రాణము) జీర్ణిం చుచున్నది. ఈకారణమువలన మలము పొంగి విశేషమగుచున్నది. ముఖ్యముగా మలము చిక్కనైగాని లేక హృదయముయొక్క నమీూప మునందుగాని యుండును.

(౪) భేదము అచేతనముయొక్క భేదములలోనిది అనగా కష్టము కలిగించునట్టి ఆవిరిపరమాణువులుగాని విషసంబంధమగు వస్తువులుగాని హృదయమునందు ప్రవేశించుటవలనగాని దీనికి కారణమగును. మరియు దీనికారణము మలము పైభాగమునందుగాని లేకశరీరమునందు అనేకవిధములుగా నుండును.

(1) ఏఅంగమునందైనను నీచమలము ప్రవేశించి ఖనీభవించి అందుండి చెడు ఆవిరిపరమాణువులు బైలువెడలి హృదయమునందు ప్రవేశించును. మరియు మిసిరితదోషములవలన వుత్పన్నమగు అచేతనముయొక్క వర్ణనము మిసిరితకారణములందు సవిస్తారముగా వర్ణించబడును.

(2) విషసంబంధమగు జంతువుల కాటు నొందుట లేక విషజంతువులు కుట్టుటవలన ముఖ్యముగా హృదయసంబంధమగు నరమునందు పుట్టినను కరదినను విషముయొక్క నీచదశ హృదయమునందు ప్రవేశించును. యీదశయొక్క కారణమువలన ఆత్మయొక్క జీవనమునకువిరుద్ధమగును గాన అచేతనము వుత్పన్నమగును.

(3) దుర్గంధిత ఆవిరియొక్క పరమాణువులు అనగా నీచమగు గంధమువలన తడుపబడిన చర్మమునందు తడుపబడిన ఆవిరియొక్క పరమాణువులను వాసనచూచుటవలనగాని లేక యీవిధమగు వస్తువులు వాసనచూచుటవలన విశేష రౌద్రము కలిగించును. మరియు బలముగల తీక్ష్ణవస్తువులు వాసనచూచుటవలన అచేతనము వుత్పన్నమగును. కాబట్టి యీఅచేతనము యెటువంటివారికి వుత్పన్నమగుననగా హృదయముయొక్క శక్తియందు సంపూర్ణముగా దుర్బలము చేరియుండినవానికి కలుగుచున్నది. అనగా దుర్బలముయొక్క దశయందు కొద్దివస్తువైనను భారముగానుండును. ప్రతిబాహ్యఅంగములు కష్టగుణము శీఘ్రముగా గ్రహించుచుండును. ముఖ్యముగా హృదయము మెదడు శరీరముయొక్క యావత్తు అంగములకంటె శ్రేష్టమైనవి. అనగా ఖలీఖాన్

(వద)యందు వర్ణించబడినవి మరియు నిచ్చటకూడా చెప్పబడినవి. ఈ అచేతనముయొక్క కారణము దుర్బలముగాని లేక జ్ఞానశక్తి యొక్క తీక్ష్ణత్వముగాని అయియుండును.

రెండు భేదములు.

(4) ఇది అచేతనములోనిది మరియు సాధారణ దుష్టప్రకృతివల్ల నుండుయుండునట్టి ఆత్మచేష్టలుయుండజాలవు. ఈకారణమువలన హృదయమునందు తందర అధికమగును. కారణము లఘుత్వముండినచో ఆత్మనుత్పన్నమగుటకు విశేషత్వము కలుగజాలదు. కాబట్టి తందర వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనివలన మిక్కిలి అచేతనము వృద్ధియగును. మరియు ప్రాణవాయువు (జీవుడు) వుత్పన్నమగుటతో గొప్ప విపత్తు సంభవించినచో రోగి మృతినొందును.

మరియొక అచేతనముకలదు. అనగా బరీది అనునరముయొక్క మార్గమునందు సుద్దా కలుగుటవలన వుత్పన్నమగుచున్నది. ఈనరము అటుఇటు నడుచునట్టియు చేర్చునట్టియు ఆవిరియొక్క పరమాణువులు వెడలించుటకై హృదయము వూపిరితిత్తుల మధ్యమునందు సంబంధము కలిగియున్నది. ఈనరముయొక్క మార్గము బాధించుటవలన అచేతనము వుత్పన్నమగును. అనగా వాయువు ప్రవేశించకపోవుట ఆవిరి పరమాణువులు వెడలకుండుట ఆత్మవుష్ణము నిలిచిపోవుట మొదలగు కారణములు కలుగుచున్నవి. ఈనరమును బరీది యందువలన చెప్పుమనన గా అవరదా యను యకృత్ యొక్క నరమువలె పొరకలిగియున్నది. ఇది యితర నరములకంటె విరుద్ధముగానుండును. మరియు యిది రెండు పొరలు కలిగియుండును.

మరియొక విధమగు అచేతనము కలదు. నిది అబిహర్ మార్గము బంధించుటవలన వుత్పన్నమగుచున్నది. అబహర్ అనగా ఒకనరము యీనరము యకృత్ ద్వారా ఆత్మసర్వశరీరమునందు ప్రవేశించుచున్నది. దీనికారణముకూడా ప్రకటనమగును.

(5) భేదము అనగా అచేతనముయొక్క భేదములోనిది నిది హృదయమునందు వాపుకలిగినయెడల వుత్పన్నమగుచున్నది. వాపు హృదయమునందుగాని లేక హృదయాసంబంధ అంగములయందుగాని కలుగుచున్నది. లేక హృదయముయొక్క పొర జీవనరసములు రెండింటి యందువిశేషముగాగానికలుగుచున్నది. ఈజీవనరసములనాపుజనల్‌కల్‌బ్ అందురు. ఇూమొదలగువానియందు వాపుకలిగినను అచేతనము కలుగగలదని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయవాపు వృద్ధమువలన కలిగినయెడల రోగి లక్షణమే మృతినొందును.

మరియు హృదయవాపు శీతమువలనకలిగిచో ఒకదినముకంటె అధికముగా వదలకుండును. శీతమువలన కలిగినవాపు బహుళఅద్భుతముగానుండును. మరియు అచేతనము ముఖ్యముగా హృదయము యొక్క వాపువలన కలిగినచో దీనిని గశవుల్‌కల్వ అనుచున్నారు.

మరియు, సీవాపు హృదయముయొక్క రెండుచెవులయందు కలుగుచున్నది. లేక హృదయముయొక్క పొరయందు వాపుకలిగినచో చాలాకాలమువరకు అవకాశము కలిగించుచున్నది నిది చికిత్సకు యోగ్యముగానుండును. సీవాపు చల్లగానుండిన బహుశా గశవుల్‌కల్వ యందుకలిగినచో అచేతనము హృదయముయొక్క వాపు కారణము వలన వుత్పన్నమగుచున్నది నిజముగా దీని కారణము ముఖ్యముగా హృదయముయొక్క వాపువలన కలుగుచున్నదిగాని కృతిరీతిగా దీనిని కూడా చెప్పుచున్నారు. మరియు, హృదయముయొక్క పొరలు తథా దీని చెవులయొక్క వర్ణనము ప్రత్యేక ప్రకరణములయందు వర్ణించబడును.

(6) భేదము అనగా మిస్రిత అచేతనముయొక్క వర్ణనము కాబట్టి దీని విషయమై సందర్భములను ఇతర భేదములయందు వ్రాయబడియున్నది గాన లాభిఖ్యము కొరకు ఇచ్చట సవిస్తారపూర్వకముగా

చెప్పబడియె ఈరోగము ఇతర అంగముల సంయోగములవలన వుత్పన్న మగును అందుండి యేదైనను మెదడుయొక్క సంయోగమువలన కలుగు చున్నది కొన్ని యకృత్ యొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నవి కొన్ని ఆమాశయముయొక్క సంయోగము వలన కొన్ని ప్లీగులు గర్భ స్థానము పొరలు వుపిరితిత్తులు మొదలగు అవయవముల సంయోగము వలన కలుగుచున్నవి మరికొన్ని సర్వశరీర సంయోగమువలన కలుగు చుండును.

మరియు, అచేతనము సర్వశరీరముయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగుచున్నదని గ్రహించవలెను. సర్వశరీర సంయోగమువలన కలుగు అచేతనము తపెమురహ్బికా (పిత్తజ్వరము) మొదలగు వాని యందు దడ అచేతనము కలుగుచున్నది.

మరియు, అచేతనము మెదడు యొక్క సంయోగమువలన వుత్ప న్నమైనచో దీనిదశవలన మెదడు దుర్బలమగును మెదడుయొక్క దుర్బ లత్వము వలన దీనియందుండు జీవనరము రొమ్ముమూలమునందు శ్వాస నడుచునట్టి సంయోగ అంగమునందు కలిసియుండును. నిది దుర్బలము నొందుటగాన శ్వాస తన నిజదశానుసారముగా రాజాలదు. మరియు పరిశుభ్రమగు వాయువు (గాలి) చక్కగా మెదడునందు ప్రవేశించ జాలదు. మరియు, లోపలి ఆవిరి హృదయమునందుండి అధికమై బైటికి వెడలజాలదు. ఈకారణమువలన హృదయముయొక్క దుష్టప్రకృతివలన దడ అచేతనము వుత్పన్నమగును.

మరియు, అచేతనము యకృత్ యొక్క సంయోగమువలన వుత్ప న్నమగును నిది అయిదు విధములుగానుండును. (1) యకృత్ దుర్బల మగును గాన హృదయమునకు భోజనముయొక్క సారము విశేషముగా చేరజాలదు.

(2) గుండెయందు రక్తదోషమువలన వాపుసంభవించును ఈ కారణమువలన వాతముయొక్క నీచభోజనము మెదడు హృదయము

నందు ప్రవేశించినచో దడ దిడుఆలోచనలు అచేతనము మొదలగు లక్షణములు కలిగించును.

(3) జిగర్(యకృత్)యందు కఫసంబంధమగు రక్తము వుత్పన్నమగును. మరియు, కఫము పుట్టించునట్టి భోజనము మెదడునందున్న హృదయమునందున్న విపత్తికలిగించును.

(4) యకృత్‌నందు వుష్ణమువలె చల్లని రుధిరము ఉత్పన్నమై హృదయమునందు ప్రవేశించును ఈకారణమువలన దుష్టప్రకృతి వుత్పన్నమగును.

(5) యకృత్‌యందు ఉష్ణము జలుబువలన వాపు వుత్పన్నమగును ఈకారణమువలన లోపలిఅంగముల యావత్తుభాగములందు అనగా ఝిల్లిపొరలు ఎచ్చటెచ్చట ఒకటికొకటి కలిసికొనియున్నవో ఆపొరలయందు వాపుకలుగును అనగా హృదయముయొక్క ఝిల్లియందు కష్టము సంభవించును.

మరియు, అచేతనము ఆమాశయముఖమునందు వుత్పన్నమగును నిది మూడువిధములుగానుండును.

(1) ఆమాశయమునందు నీచదోషము వుత్పన్నమగును మరియు ఆమాశయము హృదయమునకు సమీపమగుటవలన హృదయమునందు కష్టము సంభవించును గనుక దడ అచేతనము కలుగుచున్నది.

(2) ఏదైన గొప్పదోషము కదలుటవలన అనగా వమనము వెడలనారంభించినను దడ అచేతనము వుత్పన్నమగును.

(3) ఆమాశయమునందు నొప్పికలిగి ఆమాశయము హృదయమునకు సమీపమునందుండుటవలన హృదయమునందుకూడానొప్పి ప్రవేశించును కథాడిల్ రోగిమృతినొందును.

లాభము:—విరుద్ధ దోషములుగల భోజనపదార్థములు భుజించుటవలన ఆమాశయమునందు వాతము వుత్పన్నము చేయునట్టి చిక్కని శీతజదోషములను జనిథవించి ఆమాశయముయొక్క ముఖమునందు

పరిణాముగాని కురుపుగాని కలిగించును. మరియు, ఆమాశయమునకును హృదయమునకు సమీపమునందుంటుటవలన ఉక్తకారణము చిక్కని దోషమువలన అచేతనము పుత్పన్నమగును. మరియు, అచేతనము పౌర పూపిరితిత్తులయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది. నిది అమ్ల దోషముయొక్క కారణము వలన కలుగుచున్నది. మరియు, పక్కలు పూపిరితిత్తులయందు వాపు సంబంధముగు మలము హృదయముపైపు ఆరూఢమైనదో అచేతనము దడ పుట్టించును కధాచిత్ ఆత్మనుకూడా ఆటంకపరచును కాబట్టి రోగి హృత్స్వాపుపాలగును. మరియు, అచేతనము పేగులయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది. నిది ఎటులనుండుననగా పేగులయందు క్రిమిపుత్పన్నమై వాటియొక్క ఆవిరిపరమాణువులు హృదయము మెదడునందు ప్రవేశించును గాన దడ దుర్బలము పుత్పన్నమగును. మరియు, అచేతనము కులంజ్ నొప్పివలన పుత్పన్నమగుచున్నది. ఇది పేగులయొక్క భేదము నందుండును అచేతనము గర్భస్థానముయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా గర్భస్థానమునందు దెసులము నిలిచియుండి ఆమలము యొక్క నీచ ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించి మెదడునుండి హృదయనమూలద్వారా హృదయమునందు ప్రవేశించును కాబట్టి హృదయమునందు దడ అచేతనము కలుగుచున్నది. ఇట్లు గర్భపతనకాలమునందు కలుగగలదు.

(సూచనీయము) ఈసంయోగ అంగములవలన ఆవిరి వెడలుచున్నది. ఈ ఆవిరి ముందు మెదడునందు ప్రవేశించి తదుపరి నరముల మార్గముద్వారా హృదయముపైపునకు తిరుగుచున్నది ఈకారణము వలన నిది నీచత్వము పొందుచున్నది. దీనిసారము మలముయొక్క దోషము ఎటులనుండునో ఆదోష కారణము హృదయమునందు ప్రకటనమగుట ప్రారంభమునందు మెదడునందు ప్రకటనమగుచున్నది పిమ్మట హృదయమునందు వివత్తుకలిగించుచున్నది గాని మెదడు మిక్కిలి బల

ముగల దగును గాన దానిసారము మెదడు గ్రహించకుండిన వ్రచితము గును గాని బహుశా ఆవిరియొక్క పరమాణువులు మెదడునందు చేరును మరియు, హృదయమునందు చేరుటవలన దడ అచేతనము కలిగించును అటుపిమ్మట ఈదశయందు మెదడునందు ఏవిధమగు విపత్తి కలుగకుం డును. మరియు, హృదయదడ అచేతనములయొక్క కారణములు చెప్ప బడియున్నవి గాన తెలియవలెను.

ఇప్పుడు పైనవర్ణించిన కారణము లక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి ఎటులననగా ఇంతుండి దేనిచిహ్నములు సాధారణముగానుండు నో దేనిలక్షణములు ముఖ్యమైనవో వాటియొక్క ప్రత్యేకభేదములను వేరువేరుగా వర్ణించబడుచున్నవి వీటియొక్క సంపూర్ణచిహ్నములు సమస్తవిధములగు అచేతనముయందుప్రకటనమగును అనగా అచేతనము (స్మ్రహాలేకపోవుట) యొక్క దశయందు శరీరము పచ్చగానుండుట కాళ్లు చేతులు చల్లగానుండుట శ్వాసకష్టముగా వెడలుట దుర్బలత్వము నాడి చిన్నదిగను దుర్బలముగానుండుట ఒకప్పుడు సర్వాంగములు కూడా చల్లగానుండుట మొదలగులక్షణములుకలిగియుండును. మరియు అచేతనము అధికమైనచో నేత్రములు మూసికొని యుండుట స్మ్రహ దప్పుట రోగి సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధిగలరోగివలె నుండుట ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, మూర్ఛవలన అచే తనుడగు రోగిని పిలిచినచో గ్రహించగలుగునుగాని తిరిగి జవాబు చెప్ప జాలడు మాటగ్రహించగలడు అనగా దూరమునుండి వచ్చిన శబ్దము వలెవినబడును ఆశబ్దము సరిగా అర్థముకాకుండును. మరియు, కారణము బలమును అథవా దుర్బలములనుబట్టి గ్రహించుట శబ్దములను పరి శీలించుటయందు న్యూనత అధికమగుచుండును.

మరియు, సక్తా (సన్యాసము) గలరోగి మూర్ఛరోగికి విరుద్ధము గానుండును అనగా సక్తావ్యాధి రోగిని ఎంత పిలిచినను వానికి తెలియ కుండును మూర్ఛరోగి సుభాత్ రోగ భేదము సుబాత్ అనగా (అచేతన

నిదుర) యందు వర్ణించియుంటిమి ముఖ్యమగు చిహ్నములు వీటినుండి గ్రహించగలరు ఏకారణమువలన కలిగినదిన్ని ఇచ్చట విస్తారముగా కారణముకంటె ముందు కలుగుటవలన తెలియబడుచున్నది. ఇచ్చట కూడా వర్ణించబడుచున్నది ఈరోగికి అచేతనముయొక్క కారణము మలము నిండుటవలన కలిగినయెడల నరములు అణగియుండును. నాడి బలముగలదైయుండును గాని మలమునిండియుండు కారణమువలన గురుత్వము చెమ్మకలుగును.

మరియు, ఈరోగికి ఆత్మవెడలి పోవుటవలన మూర్ఛవ్యాధి కలిగినచో నాడి దుర్బలముగను సూక్ష్మముగను సీఘ్రముగానుండును.

మరియు, బరీది అథవా అబహర్ అను నరములు బంధించుట వలన మూర్ఛకలిగిన యెడల విశేష మూర్ఛకలిగించు కారణములలో నుండి ఏకారణము ప్రకటనముకాజాలదు. అనగా ఆమాశయముయొక్క దుర్బలమువలన గర్భము పతనమగుటవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. హాకీం బుఖరాత్‌గారు వచించిన దేమనగా మనుజునికి మిక్కిలి అచేతనము ఆరంభమై ఏకారణము ప్రత్యక్షముగా కనుపించకుండినచో అకస్మాత్తుగా మృతినొందును.

మరియు ప్రత్యక్షకారణమేమనగా హృదయముయొక్క శక్తి దుర్బలమగుట స్నానసమయమునందు అధికముగానుండుట, లేక ఆమాశయముయొక్క దుర్బలగతి నిరన్నముఖ (పరిగడుపు)మునందు ఆమాశయమునందు పిత్తము ప్రవేశించి కష్టమును కలిగించును. ఇట్టిదశయందు స్నానముచేసినయెడల దీనిసంయోగమువలన హృదయమునకు కష్టము సంభవించును, లేక హృదయముయొక్క జ్ఞానశక్తి బలముగలదైనచో కొద్దికష్టము సంప్రాప్తమగును. మరియు అప్పటి ప్రత్యక్షకారణములనుండి యేకారణము కలుగకుండును. మరియు మూర్ఛఅధికముగా ఉత్పన్నమైనచో బరీదిగాని లేక అబహర్‌నరముయొక్క మార్గము మలము మొదలగువానితో బంధించబడునని గ్రహించవలెను. దీనినిసుద్దా

అందురు. మరియు అచేతనము పలుమారు కలుగుచుండినచో నిది ఆరోగ్యకముండుట కష్టసాధ్యమగును. మరియు రోగియొక్క హృదయశక్తి బలముగా నుండి యీవ్యాధి ప్రస్పష్టమైనచో నిది కారణములేకనే ప్రస్పష్టమగుచున్నది. గాన తీక్ష్ణచికిత్సచేయకనే తగ్గిపోవును. మరియు యీవ్యాధి వెంటనే కలిగికనుపించుచు వెంటనే కనుపించకుండిన యీవ్యాధి వెంటనే నశించును. బహుశ అచేతనము స్వల్పముగా కనుపించును. ఇట్టిరోగికి సంయోగకారణమువలన గాని లేక మరియొక కారణమువలనగాని కలిగినట్టివాని వర్ణనము విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె. అటుల వర్ణించబడిన విధముగా కలిగినయెడల కారణము ముందు కలుగుట ఆయాచిహ్నములు ప్రత్యేకముగా చెప్పబడియె. మరియు ప్రత్యేకముగా ఆయాస్థానములయందు వర్ణించబడియె. ఆలక్షణములు సాక్షియగును. మరియు దడయొక్క అధ్యాయమువలన బహుధా ప్రయోజనము తెలియగలదు.

లాభము:—అచేతనము నొందినదశయందు యేరోగిముఖము ఆకువచ్చరంగు కలిగియుండిన తల, మెడ, ముందుకు యీడ్వబడి తలమెత్తజాలకుండునో అట్టిరోగి తక్షణమే మృతినొందును. అభిప్రాయమేమనగా అధికఅచేతనమునకు చికిత్సలేదు.

(సూచనీయము) విరోచనమునకు యిచ్చినపిమ్మట రక్తమోక్షణముచేయించి పిమ్మట వ్రణము, గాయము, మొదలగునవి జరిగించి తదుపరి అచేతనము కలుగుటకుముందు యేచిహ్నములైనను కనుపించినచో వెంటనే నివారించుటకు వుపాయములను చేయవలెను. మరియు అచేతనము నెమ్మదిగా ప్రస్పష్టమైనయెడల నిది ఆరంభించుటకు నిధానమేమనగా ప్రారంభమునందు నాడి చిన్నదగును. శరీరరంగు మారుచుండును. నేత్రములయందు దౌర్బలము సంభవించును. నేత్రములయెదుట నల్లని తుమ్మెదలవలె దోమలవలె యెగురుచుండునటులగాని లేక యేదో ఒకవస్తువు ఎగురుచుండునటుల కనుపించును. చల్లని చెమట పట్టుచుం

డును. కాళ్ళు చేతులు చల్లనగును. తిరిగి హెచ్చుచుండిన చిహ్నము లు బలముగలవగును. అనగా అచేతనము సంభవించును. ఇట్లు కారణములు బలము దుర్బలముగానుండును. అటులనే అచేతనముకూడా బలముగానుండినచో అచేతనము అధికమగును. కారణము తక్కువగానుండిన అచేతనము తక్కువగా నుండునని భావము. మరియు రోగికి అచేతనము వచ్చుటకుముందు వాంతిగాని కడుపులో కళ్ళుటగాని కనబడిన మొదల యీరోగము ఆమాశయమునుండి కలిగినదని గ్రహించవలెను. యిది చికిత్సవలన సాధ్యమగునని తెలిసికొనవలెను.

మరియు సంయోగలంగముల కారణములు చిహ్నములు ముందుదశయొక్క కారణమునుండి యేమియు కలుగకుండిన యీరోగకారణము హృదయమునుండి లేచుచున్నదని గ్రహించవలెను. ఇట్టిరోగి తక్షణమే మృతినొందును.

మరియు రక్తమోక్షణము చేయుటవలన అచేతనుడైనయెడల రక్తము విశేషముగా వెడలకుండినను శిరావేదనము అభ్యాసమైనను యెవ్వడు అచేతనుడు కాకుండినను అట్టివానిశరీరమునందు వ్యాధి గలదని గ్రహించవలెను. ఇట్టిరోగి ఆమాశయము దుర్బలముగా నుండును. మరికొందరికి శిరావేదనముచేయుటకు అభ్యాసములేకయు రక్తమోక్షణము చేయుటకు యిష్టముగా నుండలేనట్టివారికి శిరావేదనము చేయుటవలన అచేతనము కలుగుచున్నది. ఇట్లు కలిగిన అచేతనమువలన భయము నొందనవసరములేదు. ఎందుకనగా స్వభావికములేకుండుటవలన భయమువలన అచేతనము కలుగుచున్నది.

ముఖ్యముగా గ్రహించవలసిన దేమనగా ఆమాశయము బలముగానుండును. శరీరమునందు దోషము విస్తారముగానుండును. గాని రక్తగతివలన భ్రాంతిగలుగును. గాన అచేతనము వుత్పన్నమగును. ఇందువలన పరీక్షించబడినదేమనగా ఎవరికి శిరావేదనముయొక్క ఆరంభమునందు అచేతనము కలుగుచుండినను అట్టివానికి శిరావేదనము అభ్యా

వహైనకొలది భయముతగ్గిపోవును. మరియు యీ అచేతనము అనేకులకు కలుగగలదు. అనగా శిరావేదనము చేయునప్పుడు కలుగుచుండినయెడల రక్తమోక్షణ అభ్యాసము లేదని గ్రహించుకోవలెను.

మరియు ఒకేపర్యాయము ప్రేరేపించుటవలన ప్రకృతి తత్రిపడుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు హృదయమును రక్షించుటతప్ప యితరకార్యములయందు ధ్యానముంచకూడదు. ఇందువలన తన ఆత్మశక్తి మొదలగువానిని ప్రతిష్ఠలమునందుండి తిరిగి హృదయముపైవు ప్రవేశపెట్టును. మరియు ఆత్మమునుచుకొనుట బైటనుండి ఒకవైపునకు చుట్టుకొని పోవుట అచేతనమునకు కారణమగును. ఇట్లు అన్నిటివర్ణనముపైన చేయబడియున్నది. నీమూర్ఛములవునిండి బంధించునట్టి భేదములలో నిది మలము వెడలించుటవలన కలుగునది కాదు.

మరియు శరీరభ్రమవలన అచేతనము కలుగుచున్నది. ఇది కూడ యుండు రక్తకారణమువలన కలుగజాలదు. ఇది కొన్నివేళలందు తగ్గిపోవును. అనగా శిరావేదనము చేసినవెంటనే కొద్దిగా రక్తమువెడలినయెడల అచేతనము కలుగును రక్తమునుబంధించిన వెంటనే చైతన్యుడగును. (స్ప్రిహా)యెందుకనగా శరీరము యీదశను గ్రహించుచున్నది. మరియు అప్పటి తత్వము ఒకటికొకటి విరుద్ధముగానుండును. ప్రత్యేక మనుష్యుని తత్వము మందుశిరావేదనమునందు స్థిరమైతముగానుండజాలదు. ఎందుకనగా కొందరి ప్రకృతియందు తెలియకుండుట తప్ప ఇట్టిసందర్భము కలిగినను దీనివలన తొందర కలుగకుండును. చిత్తము శాంతిగానుండును. ఇట్లనేకులకు చూచి యుంటిమి.

రక్తమోక్షణమువలన కలుగు మూర్ఛచికిత్స

ఇందు గ్రహించవలసిన అంశమేమనగా వైద్యవరులు రోగియొక్క దశయందున్న మూర్ఛవచ్చి చైతన్యదశనొందియుండు సమయమునందు కనిపెట్టగలరు మూర్ఛసమయమునందు కారణము నష్టమగునట్టి వుపాయములను చేయవలెను. మరియు, శక్తికి ప్రాణవాయువులకు

సహాయ్యము చేయవలెను ప్రకృతియొక్క అనుకూలమగు హేతువు విప రీతమగు ఔషధములను వాసనచూడవలెను. ఇట్టి ఔషధములను గొంతులో పోయవలెను అనగా మూర్ఛరోగి ప్రకృతి వుష్ణమైనచో కర్పూరము చందనము, పన్నీరు, దోసకాయ, పందిరిదోసకాయ యీ వస్తువులను మంచుగడ్డతో చల్లార్చి అందుకొంచెము కస్తూరికలిపి రోగికి వాసన చూపవలెను దీనివలన కస్తూరి ప్రకృతి వుష్ణమునకు సహాయ్యము చేయును కర్పూరము చందనము పన్నీరు మొదలగునవి పైవుష్ణము జ్వరమును తగ్గించును. మరియు, పన్నీరు పై విధముగా చల్లార్చి గొంతులో పోయవలెను. మరియు, రోమ్ము ముఖముపై విశేషముగా పన్నీరు చల్లవలెను చల్లని నీళ్ళయందు పలచని సారాయి కొద్దిగాగాని మాంసరస ముగాని కలిపి గొంతులోపోయవలెను ముఖముపై చల్లని నీళ్ళుచిలకరించుట మిక్కిలి మంచిది బహుశా చైతన్యమైన వెనుక చందనపు దుస్తులను ధరించుట వుచితమగు. పదార్థములు భుజించుట పెరుగుపై తేట పానముచేయుట యీ మొదలగునవి లాభదాయకములు.

మరియు అచేతనముగల రోగి చల్లనిప్రకృతిగలవాడైనమొడల కస్తూరి, అంబరు, రేహా౯, మరియు భోజనములయందు సుగంధితవస్తువులు అనగా యేలకులు, లవంగములు, దాల్చినిచెక్క, కుంకుమపువ్వ యీవస్తువులతో సమానమగు సుగంధవస్తువులు ఆఘ్రాణించునటుల చేయవలెను. మరియు దివాల్‌మున్‌కు 2 రతులు కస్తూరి సారాయియందుకలిపి కాచి గొంతులోపోయవలెను. మరియు ఆమాశయమునియొక్క ముఖముపై నార్‌దైన్‌తైలము, మస్తకితైలమును మర్ధించవలెను. కథాచిత్ అచేతనుడైనట్టి మనుజుడు యేకారణమువలననైనను వువవాస ముండినను లేక పరగడుపుగాయుండినమొడల అట్టిరోగికి సారాయియివ్వ జనదు. ఎందుకనగా రిక్తగర్భమునందు సారాయిచేరినమొడల పీకు బిగింపు అదరు మొదలగునవి కలిగించును. కాబట్టి యిట్లు కలిగినచో దీని చికిత్స సుగంధభోజనద్రవ్యముల సుగంధము వలన గాని కొద్దిగా మాంసరసముతోగాని చేయవలెను.

మరియు విశేషముగా విరోచనము లగుటవలన అచేతనములు కలుగుటకు కారణమగును. లేక మరియే యితరకారణమువలనగాని జలుబు ప్రవేశించును. అనగా శిరోవేదనము చేయుటవలనగాని లేక గాయము వలన విశేషముగా రక్తము వెడలుట తటస్థించినచో చల్లనినీళ్ళు, పన్నీరు, మొదలగు శీతలద్రవ్యములు రొమ్ముపై చల్లకూడదు. ఎండిన మాంసము వేయించినకోడిమాంసము గంధము మొదలగునవి అగ్నిపై వేసిగాని గోధుమరొట్టె గంధముగాని రోగికి వాసనచూపించవలెను. మరియు వృష్ణతైలములను ఆమాశయముపై మర్ధించవలెను. మాంసరసమునందు వలచని సారాయికొద్దిగా కలిపి గొంతులోపోయవలెను. ఇది వేగముగా మాంసరసము శరీరము యావత్తు ప్రవహింపజేయును. ఆత్మకు సహాయమగును.

మరియు విసూచి (కలరా) అనంతరమందు అచేతనము కలిగినచో కొద్దిగా సుక్, కస్తూరి, బేదానాకాయరసమునందు కలిపి గొంతులోపోయవలెను. రోగిచైతన్యతనొందినచో మాంసరసమును కొద్దిగా యివ్వవలెను. నౌసాపురి మట్టికర్పూరమునందుచేర్చి నోటిలోనుంచుట అతివుత్తమము.

మరియు విశేషముగా చెమట వెడలుటవలన అచేతనముత్పన్నమగును. ఇట్టితరి రోగియొక్క కాళ్ళు, చేతులు, పన్నీరుతోనున్న చల్లని నీళ్ళతో మర్ధించవలెను. మరియు బొగడఆకులు యెండించి చూర్ణము చేసి వస్త్రగాలిత మొనర్చి మాచికాయచూర్ణము కలిపి శరీరముపై చల్లవలెను. దీనివలన చెమటనిలిచిపోవును. మరియు బేదానాకాయరసము మాంసరసములతో శక్తికి బలము కలిగించవలెను. మరియు స్పృహ లేనప్పుడు యెక్కిళ్ళు, కళ్ళుట మొదలగునవి కనుపించినను లేక అంతకుపూర్వము యెక్కిళ్ళు మొదలగునవి కలిగినను భోజనసుగంధములనుపయోగించకూడదు. గాని వమనము చేయించుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. అనగా కోడిఈక (వెంట్రుకను) రోగియొక్క నోటిలోనుం

చి ఆమాశయమునయొక్క ముఖమునందు కదిలించవలెను. గొప్పధ్వనితో రోగిని భయపెట్టవలెను. అనగా నగారా ఝంజా డప్పులు మొదలగువాని శబ్దములతో భయపెట్టవలెనని భావము మరియు ఆశ్మకుప్రాష్ణమును కదలించునటుల చేయవలెను. మరియు తుమ్ములుగుటకు నఖదికిని (ముక్కుతుమ్ముడాకుతో) నశ్యము చేయవలెను. ఈనమపాయముల వలన తిరిగి చైతన్యము కాకుండినను తుమ్ములుగకుండినను అట్టిరోగి జీవించుట దుర్లభమని గ్రహించవలెను.

మరియు అచేతనముయొక్క కారణము కులంజ్ (ప్రేగులనొప్పి) మొదలగు నొప్పులవలన కలిగినచో పల్లియా వుపయోగించవలెను. పల్లియావలన తిమ్మిరియొక్క అతిమ్మిరివలన నొప్పి శమించును. పిమ్మట కారణములను తొలగించుటకు పరిశ్రమచేయవలెను.

మరియు విషసంబంధమగు జంతువులు కరచుటవలనగాని లేక విషసంబంధమగు పదార్థములు భుజించుటవలన అచేతనముత్పన్నమైనచో త్రియాకు మరియు ఫాద్‌జహర్ (విషనాశక ఔషధమును) యివ్వవలెను.

మరియు క్రోధము, భయము, చింత, శుష్కత్వము, మొదలగు కారణములవలన అచేతన ముత్పన్నమైనయెడల వాని ప్రకృతానుసారముగా అత్తర్లు సువాసనచూపించుచుండవలెను. మరియు చల్లనినీళ్లు చల్లనివన్నీరు చేతులపై మర్ధించవలెను శరీరమును మాత్రము వుష్ణముగా నుంచవలెను. వుష్ణకరతైలములను ఆమాశయము యొక్క ముఖముపై మర్ధించవలెను కొంతవరకు ముక్కు మర్ధించవలెను. పన్నీరు గొంతులో పోయవలెను. ఫలూనియా ఓకమాజూన్ అనిగ్రహించవలెను. ఈమాజూన్ షయూల్‌యూ అను వైద్యుని మతసంబంధమైనది. దీనిని ఫాలూన్ అనికూడా చెప్పుదురు. ఖరాబాదిజా కాయి అను వైద్యగ్రంథమునందు దీని విధానము యీక్రింది విధముగా వ్రాయబడియున్నది.

ఫలూనియూమాజూన్ చేయు విధానము.

అక్కులకర్ర తామ్రశిఖ. జటామాంశి ఈవస్తువులు 3½ మాష ములు, కుంకుమపువ్వు 17½ మాషములు గంజాయివిత్తులు తెల్లవి 70 మాషములు ఈవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి తేనె అవ శ్యకతానుకూలముగా కల్పుకొని మాజూన్ చేయవలెను. యీ ఔష ధము బలముగలవానికి అర్ధతులాయ పరిమాణముగను దుర్బలులకు కుంకుడుగింజప్రమాణముగను బాలురకు శెనగగింజప్రమాణముగా వుపయోగించవలెను.

లాభము :- అచేతనముయొక్క సమస్తభేదములలో చెమటవిస్తా రముగా వెడలుటవలన కలుగునట్టి అచేతనమునందు వాంతిచేయించుట వలన హాని సంభవించును. మరియు, చేతులు కాళ్ళు మర్దించుట వుష్ణ ముగానుంచుట ఆమాశయము యొక్క పైభాగముపై వుష్ణతైలములను మర్దించుట గొప్పధ్వనులవలన భయపెట్టుట యీ మొదలగునవి చేయ కూడదు మరియు, అచేతనదశయందు జలుబుపదార్థములను భుజించుట చల్లనిషర్బతులు పానము చేయుట వలన లోఅంగములయందు నొప్పి తటస్థించినచో ఫలాఫలిగాని దీనికి సమానమగు ఔషధమునుగాని ఉపయోగించవలెను

ఫలాఫలి అను ఔషధముచేయువిధి

నల్లమిరియాలు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్లు ప్రత్యేకము 70 మాషములు ఊదెబల్‌సాన్ 35 మాషములు, జటామాంసి, తులసి 14 మాషములు శొంఠి, అజామోదము, శిశియాలయూస్ (యిరుగుడు యిత్తులు) ముద్దువంగపట్ట, అసారున్, రాసన్ (సౌసన్ వేరు) ప్రత్యే కము 3½ మాషములు యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి రించి దీనికి మూడింతలు తేనెయందుకలిపి మాజూన్ చేయవలెను. యీ మాజూన్ మూడున్నర మాషములు వుష్ణోదకముతో వుపయో గించవలెను.

ఆమాశయముయొక్క దుర్బలత్వమువలన గాని లేక పిత్తాదిఖ్యా మువలనగాని శిరావేదనమునందుగాని లేక శిరావేదనమునకు పిమ్మట గాని అచేతనము కలిగినచో శిరావేదనము చేయుటకు పూర్వము ఆమాశయమునకు బలముకలిగించునట్టి వస్తువులు నిచ్చుటయు పిత్తము యొక్క తీక్ష్ణత్వము అణచునట్టి వస్తువులు వుపయోగమగును. అనగా దానిమ్మగింజల వస్తువు సోపు రుబ్బు, నిమ్మకాయరుబ్బు మొదలగు నవి యుపయోగించవచ్చును.

గర్భస్థానము దుర్బలమగుటవలన అచేతనముకలిగినచో అత్తరు నువాసన చూపించకూడదు. మరియు, దీనికి యోగ్యమగు వుపాయ ములు ప్రయోగించవలెను అనగా ఆమాశయములకు హితకరములగు వస్తువులయొక్క గంధమును వాసనచూపించవలెను అనగా వల్లేరు, వెల్లుల్లి, ఇంగువ, మరియు, దీనిని గర్భస్థానము కృశించుచున్నట్టి వర్ణన మునందు వేరు వేరుగా చెప్పబడును యీరోగికి లోభాగమునందు వావుకలిగిన యెడల వావుయొక్క భారమువలన అచేతనము వుత్పన్న మైన యెడల జ్వరముకలుగుట యోగ్యమగును అట్టి స్థితియందు కాళ్లు చేతులు దృఢముగా బంధించవలెను వుష్ణకర వస్తువులతో కావడము చేయవలెను. దీనివలన మలములోభాగమునుండి బైటికి వెడలివచ్చును రోగిని పరుండనీయకూడదు. ఎందుకనగా శరీరముయొక్క వృష్ఠము లోభాగమునకు ఆరూఢమగుచుండును ఈకారణమువలన మలముకూడా లోభాగమునకు చేరుచుండును గాన వావు నొప్పిని అధికపరచును కాబట్టి అచేతనము వుత్పన్నమగును.

మరియు, తపెముహార్రికా గాని మరియొక జ్వరము అచేతనము నకు కారణమైనచో చైతన్యుడు (స్ఫ్రిహ) గా చేయుటకు గొప్ప వాక్యా ము తెలియబడుచున్నది. మరియు, జ్వరముయొక్క అధ్యాయమునందు కూడా హాలమ్మాయగసియా (నిది జ్వరవేగరమునందు అచేతనము కలి గించును) యొక్క వర్ణనము వేరు అధ్యాయమునందు చెప్పబడును గాన చదువరులు అచ్చట గ్రహించగలరు.

మరియు అచేతనము హృదయముయొక్క వాపువలనగాని లేక హృదయముయొక్క రెండుచెవుల వాపువలన అతిరిక్తముగా వుత్పన్న మైనచో దీనివర్ణనము వేరుప్రకరణమునందు చెప్పబడును. అభిప్రాయ మేమనగా చైతన్యము కలుగునట్టి వుపాయముల వర్ణనము చెప్పబడియె. కాబట్టి అచేతనసమయము తప్పిపోయినయెడల కారణమును గ్రహించి చికిత్సచేయుటకు యెటుల యోగ్యముగానుండునో అటుల చేయవలెను. ను. అనగా శిరావేదనమునందున్న వాంతియందున్న రక్తమోక్షణము ను అవునట్టి వుపాయములు చేయవలెను, మరియు మలమునిండుటవలన అచేతనము కలిగినచో మలమును వెడలించునట్టి వుపాయములు చేయ వలెను.

మరియు దుష్టప్రకృతియందు అచేతనము కలిగినచో ప్రకృతి నిజదశయందు మారునట్టి వుపాయములను చేయవలెను.

(సూచనీయము) ముఖముపై చల్లని నీళ్లుచల్లుటవలన వెంటనే చైతన్యుడగుటకు కారణమేమనగా చల్లదనముయొక్క కష్టమువలన శరీరము చైతన్యతనొందును. మరియు అల్మ రక్తముయొక్క శరీర అధీన మునుండి బైటిపై వుకు ఆరూఢమగుచున్నది. ఈకారణమువలన అచ్చ ట వుష్ణము ఖనీభవించుచున్నది మరియు యింద్రియములయందు శక్తి ప్రవేశించుచున్నది. గాన యీకారణములనుబట్టి వైద్యవరులు నీళ్ళను ముఖముపై పోయుటకు స్థిరపరచిరి. రొమ్ముపైని అనగా రొమ్ము వుష్ణ స్థానము, హృదయము, రొమ్మును సమీపమునందున్నది. కాబట్టి యిం ద్రియములయులము అచ్చట విశేషముగా యుండును. ఎటులననగా రొ మ్ము మెదడునకు సమీపమునందున్నది. గాన సూక్ష్మకార్యములు విశే షఅంగములకంటె రొమ్ముయందు విశేషముగాకనుపించుచున్నది. ఇటు లనే నాసికము, ముఖము, గాలి, పీల్చునట్టి మార్గములు యివి ముఖము నందున్నవి. గనుక చైతన్యముయొక్క కారణముల మార్గములగుటవల న వర్ణించబడియెనని తెలిసికొనవలెను. అట్టిస్థితియందు వుష్ణము తననిజ

దశయందు ఆరోగ్యమగును. మరియు యారోగి శరీరమునందు మిక్కిలి స్వల్పముగానుండునట్టివృష్ణము నష్టమొందినచో అట్టిసమయమునందు చల్లనినీళ్లు శరీరముపై చల్లుట లాభదాయకమగును. అనగా ప్రకృతి నష్టమొందించునట్టి ఔషధములతో సంతుష్టమొందించవలెను. మరియు రోమాంచములను మంథము చేయునట్టి కారణమువలన ఆత్మనష్టమొందకుండునటుల కాపాడుచుండును. మరియు హృదయమునందు ప్రవేశించి ఆక్రమించి ఘనీభవించును.

లాభము:—ఈరోగప్రకరణములయందు వ్రాయబడిన లక్షణములు పూర్వరూపములు చికిత్సమొదలగునవి జాగ్రత్తతో గమనించవలెను. ఇందువిషయమై జాగరూకతతో యుండవలెనని ఆరూఢమగుచున్నది. మరియు హృదయము సమస్త అంగములలో శ్రేష్ఠమైనది. కాబట్టి హృదయముయొక్క రోగచికిత్సయందు సావధానుడై యుండవలెను.

మరియు మలము వెడలించుటయందున్ను ప్రకృతినిజదశయందు మార్చుటయందున్ను సావధానుడై యుండవలెను. అనగా ప్రకృతి నిజదశయందు మార్చునట్టి ఔషధముల నుపయోగించవలెను. మలమును వెడలించునట్టి ఔషధము నుపయోగపరచవలెను. మరియు మత్ప్రతుల నుపయోగించవలెను. ఆత్మయొక్క శక్తి హృదయముతో సంబంధము కలిగియుండును. అత్యుష్ణస్థితియందు చలువ కలిగించవలసిన అవశ్యమైనచో గొప్పపరిశ్రమ చేయకూడదు. ఎందుకనగా హృదయము ఆత్మకు స్థానము. మరియు ఆత్మవృష్ణస్వభావికము కలది. కాబట్టి శీతోపచారములు విశేషముగా చేయుటవలన గొప్పహాని సంభవించును అనగా మిక్కిలి చలువ కలిగించుటవలన ఆత్మచల్లబడును అనగా బాహ్యకష్టముయొక్క కారణమువలన హృదయమునందు ప్రవేశించును గాన ఆత్మయందు కొరంతసంభవించును. ఈకారణమువలన కర్పూరవుమాత్రలు పూర్వపు వైద్యవరులు హృదయసంబంధమగు నష్టప్రకృతియందు ఏర్పరిచియున్నారు ఈమాత్రలయందు

కుంకుమపువ్వు చేర్చక ఉపయోగించకూడదు. మరియు, మలమును వెడలించుటకై నియమించు ఔషధములయందు గౌజుబా చేర్చక ఇవ్వంజనదు లేక గౌజుబానుకు సమానమగు గుణముగల మరియేవస్తువైనను చేర్చి వాడవలెను ఎందుకనగా పరాత్పరుడు శరీరమును శరీర ఆరోగ్యమును రక్షించుకొరకు నియమించియున్నాడు. మరియు మిక్కిలి చాతుర్యముగా నియతకాలమునందు శరీరమునందు దీని గుణము కలిగించుటకు ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు. కుంకుమపువ్వు మాత్రలు అట్టిస్తితియందు ఉపయోగించినచో శరీరము కుంకుమపువ్వుయొక్క శక్తిని ఔషధమునుండి వేరుపరచి ఆత్మయందు ప్రవేశించును గాని దీనివలన ఆత్మయందు ప్రకాశము శక్తికలుగుచున్నది. మరియు, కర్పూరము మొదలగు ఇతర ఔషధముల శక్తిని ముఖ్యముగా హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయుచున్నది. గాన హృదయముయొక్క వుష్ణము ప్రకృతియందు సమానముగానుండును కాబట్టి ఈవుపాయములు శరీరశక్తియందు నిర్బరమగును అనగా శరీరము బలముగానుండినచో ఏచికిత్స అయినను నిష్ప్రయోజనమగును. మరియు, ఇటులనే కుంకుమపువ్వును హృదయసంబంధమగు చల్లని ఔషధమునందు చేర్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము అనగా కుంకుమపువ్వుయొక్క శక్తి చల్లని ఔషధముయొక్క శక్తిని హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయుచున్నది. కాబట్టి చల్లని ఔషధము స్వయముగా ప్రవేశింపజాలదు. మరియు, హృదయమునకు మేలుచేయునట్టి ఔషధములనేకములుగలవు అందుండి ఈక్రింద వర్ణించబడిన ఔషధములు ముఖ్యమైనవి ఈఔషధములు వుష్ణముగాక, శీతముగాక సమత్వముగానుండును గాన వానిని వర్ణించుచున్నాను.

కెంపులు ఫేరోజా, స్వర్ణము, రజితము, గౌజుబాన్ ఈవస్తువులు సమశీతోష్ణముగలవి. దరూనంజ్ అకరవి, నిర్విషము, కస్తూరి, అంబరు, జరావంద్ (కచూరము) వట్టువేళ్ళు బహామనెనుర్ఖ్, బహామనెను పేద్ లవంగములు, వచ్చిహంబారిణి, బాదరంజబోయా, బాదరంజబోయా విత్తులు,తులసి,తులసివిత్తులు, నిమ్మఆకులు, నిమ్మకాయబెరడు, ఏతరజ్, రాస్న, ఈమొదలగునవి చల్లని ఓషధులు. మరియు, మెంతులు, కహరోబా, పగడచూరు, కర్పూరము, చందనము, తవాషీరి, గిలెమఖ్తూం (కావిరాయి) పుల్లనిశేవు (యాఫిల్) ఎండుధనియాలు, పచ్చిధనియాలు ఈవస్తువులు చలువనుకలిగించును. మరియు, సంయోగముల వలన సౌఖ్యమును కలిగించునవి యాఖూత్ (కెంపు) లాభదాయకమగును. మరియు, సౌఖ్యమును కలిగించునట్టి ఔషధములు దస్తూరపుల్ ఇలాజ్ అను గ్రంధమునందు వ్రాయబడియున్నవి. వానిలోనుండి ప్రకృతినిరక్షించునట్టి వానిని సమయానుకూలముగా ఉపయోగించవలెను.

(1) యోగము.

నీలిరంగుగల తవాషీరీ, గౌజుబాన్, కాసినివిత్తులు, మొదలగునవి ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు పుళిరిగెకాయలు, దాక్షపండ్లు, 52 మాషములు తెల్లచందనము, గులాబిపూలు, రంధ్రమువేయని ముత్యములు కహరోబా, పగడభస్మము, యివి ప్రత్యేకము 14 మాషములు కుంకుమపువ్వు 1న్నర మాషము యొండివరి 2½ మాషములు శేవుమరబతు పటికిబెల్లముతో చేసినది అన్నివస్తువులకంటె రెండుభాగములు ఈవస్తువులను చూర్ణించవలసిన వస్తువులను చూర్ణించి నూరవల

సిన వస్తువులను నూరుకొని ప్రసిద్ధరీతిగా మాజూను చేసికొని యుంచు కొనవలెను.

(2) యోగము

బహమనెసురక్, బహమనెసుఫేద్, కచూరకములు ఇవి ప్రత్యే కము 70 మాషములు దరూనంజ్ అకరవి, బాదరంజబోయా, పూదె కింవార్‌సఫేద్ (కివారి అనగా ఒకగ్రామమునకు పేరు.అచ్చటి అగరు ప్రసిద్ధముగానుండును) 3½ మాషములు, జటామాంసి, కుంకుమపువ్వు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు నుక్ (ఇది ఒక ఔషధము.)బంగా రురేకులు 2¼ మాషములు ఈమొదలగు యావత్తు వస్తువులను దంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలితము సరింది రెండుభాగములు తేనె చేర్చి చేయ బడిన శేవుపర్బతునందు కలిసి మాజూన్ చేయవలెను.

(3) యోగము

జహర్‌మోరా (ఆకుపచ్చగనుండురాయి) ఖతాయి మొగలి అరఖునందు అరుగదీసి పుచ్చుకొనవలెను. తదుపరి శేవుమురబ్బా వెండి రేకు బంగారురేకులుచుట్టి పుచ్చుకొనవలెను తరువాత గాజుబాన్ శేవ తిపువ్వులు, వచ్చిపట్టు, ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు తెల్లచందనము 3½ మాషములు బాదరంజబోయ ఆకులు 5½ మాషములు, సాధారణ వేద్ అరఖుయందునానవేసి వడియబోసి మొగలిఅరఖు, పుల్లదానిమ్మ పర్బతు తియ్యదానిమ్మపర్బతుచేర్చి పానముచేయవలెను. ఈఔషధ ములు వుష్ణప్రకృతిగలవానికి లాభదాయకములు.

(సూచనీయము) మలము నిండియుండునట్టి కారణమువలన హృదయమునందు వ్యాధులు వుత్పన్నమగును ఆవ్యాధులలో బహుదానుద్ద అను వ్యాధివుత్పన్నమగును నిది శ్వాస మార్గమును బంధించును. ఒకానొకసమయమునందు రెండవ అంగమునందు నీచ ఆవిరివరమాణువులు ప్రవేశించుచున్నవి గాన వీటివలన మార్గము బంధించబడిన యెడల కుడివైపు చెయ్యియొక్క బాసలిక్ అను శిరావేదనము చేయవలెను, మరియూ, ఆవిరి వరమాణువులవలన రోగముకలిగినచో ఎడమ చెయ్యియొక్క శిరావేదనచేయవలెను. అనగా ఎడమ చెయ్యియొక్క శిరను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయువలెనని ప్రకటనమగుచున్నది.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహేబ్ పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్వజ్జన విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన "తిబ్బెఅక్బర్‌షాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు హృదయరోగములు సర్వము.

సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహిమానిర్రహీం.

తిబ్బెఅక్బరెషాహి

పదునాలుగవ అధ్యాయము.

స్తనరోగలక్షణములు

స్తనముయొక్క చిత్రపటము.

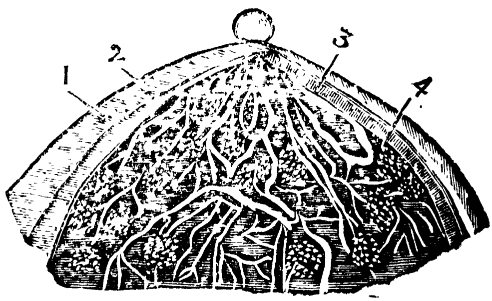

2—3 సామాన్య బహిష్కార్య వాహికలు.

1—4 ఛిన్నవృత్తములు

స్తనములనగా మనుజుడు యవ్వనవయస్సుగల వాడైనప్పుడు వాని స్తనములయందు బంధనమేర్పడుచు గాని పురుషులకు వృష్ణాదిఖ్యామువలన స్తనముల ప్రకృతియొక్క యోగ్యత నష్టమొందును.

మరియు, స్త్రీలకు రజోసంబధమగు మలముయొక్క విశేషత్వమువలన ఉష్ణముయొక్క న్యూనతవలన స్తనములయొక్క స్వభావికమునుబట్టి ప్రతిదినము పెరుగుచుండును ఎంతవరకనగా పాలు త్రాగునట్టి శిశువునకు అన్నపాన స్రోతము కలుగువరకు వృద్ధినొందుచునే యుండును. మరియు, రొమ్ముయొక్క ఉష్ణము ఆత్మకు సంతుష్టి నొందించునట్టి దగుచున్నది.

మరియు, పాలు, వీర్యము, రుధిరము, మొదలైనవి కాని వాని దశలయందు విరుద్ధముగానుండును గాని ఈమూడును ఉత్పన్నమగు

నట్టి కారణములు మాత్రము సమానముగానుండును ఎటులననగా పాలు, వీర్యము నిజములో రుధిరమునుండి కలుగుచున్నవి అయినను స్థానములనుబట్టి ఆయాస్థానములలో ఇట్టిస్వరూపముగా మారుచుండును మరియు, పాలయొక్క ప్రకృతియందు వైద్యులమతభేదమేనగా కొందరు ఉష్ణము, చెమ్మ, రక్తముతో నమానముగుననియు మరికొందరు జలుబు వలన రక్తము మారుచున్నదనియు కొందరు సమానముగా నుండుననియు వదించుచున్నారు. ఈఅధ్యాయమునందు ఏడుప్రకరణములుగలవు.

(1) పాలుతగ్గుటకు లక్షణములు

అనేక కారణములుగలవు (1) రక్తము తగ్గుట, (2) రక్తాధిక్యము, (3) రక్తముచెడిపోవుట మొదలగు మూడు కారణములుగలవు ప్రత్యేకముగా ఈకారణములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

(1) రుధిరము తగ్గుటవలన పాలుతగ్గుటకు కారణమగును. అనగా పాలయొక్క మూలము వాస్తవములో రుధిరము కాబట్టి ఈరుధిరము తగ్గినకొలది పాలుకూడా తగ్గిపోవును. మరియు, రుధిరము తగ్గుటకు అనేకకారణములు గలవు. (1) సిరావేదనమువలన విశేషరక్తము వెడలిపోవుట రజస్వల రక్తముగాని లేక నిఫాస్ (ప్రసవమైనప్పుడు వెడలు రక్తము) సమయమునందు రక్తము విశేషముగా వెడలిపోవుట (2) భోజనముతగ్గుట, (3) రక్తము స్వల్పముగా వృద్ధినొందునట్టి భోజనములు భుజించుట అనగా మిక్కిలి చల్లగను శుష్కభోజనములు భుజించుట (4) రోగము క్రోధము చింత తొందరము భయము విషయప్రకృతి రుధిరమును వృద్ధినొందకుండునటుల ఆటంకపరచుచుండును. (5) దుష్టప్రకృతి రక్తము వృద్ధియగుటలో ఆపివేయును. మరియు, ఈవిధమగు చిహ్నములు ఈకారణములకు ముందు కలుగుటవలన ప్రకటనమగుచున్నవి.

(1) భేదము పాలు తగ్గిపోవుటకు చికిత్స

ప్రారంభమునందు కారణమును దూరపరచుటకై పరిశ్రమ చేయవలెను మరియు, రక్తము ఉత్పన్నమగునట్టి ఉత్తమ భోజనపదార్థములను సేవించవలెను. మరియు, రక్తము వృద్ధినొందువస్తువులు పానము చేయవలెను. దీనితో సహా ప్రకృతియొక్క కారణములను రక్షించుచుండవలెను. భోజనపానాదులవలన ప్రయోజనము ప్రాప్తించువరకు ఔషధములవైపు ఆరూఢము కాకూడదు.

(2) రక్తాధిక్యతవలన పాలుతగ్గు లక్షణములు.

రక్తాధిక్యమువలన స్తన్యముతగ్గిపోవును. అనగా రక్తముశరీరమునందు విస్తారమై అందు యేవిధమైన హీనత్వము సంభవించకుండును. కాబట్టి శరీరము రక్తాధిక్యమువలన దానిని పచనము చేయజాలకుండును అనగా రక్తమును పాలుగామార్చజాలదని భావము. ఇట్టిస్థితియందు రక్తాధిక్యచిహ్నములు ప్రకటనమగును.

రక్తాధిక్యతవలన పాలుతగ్గుటకు చికిత్స

ఈరక్తాధిక్యమువలన కలుగు క్షీణస్తన్యముగల వానికి శిరావేధనముగావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. రక్తమును తగ్గించునట్టి భోజనపదార్థముల నొసగవలెను. మరియు శరీరమునకు పుష్టి కలిగించవలెను. మరియు రక్తమును పెరచునట్టి వస్తుసముదాయమును వర్జించవలెను. ఇందువలన యితరబాధ కలుగకుండునటుల కాపాడవలెను. మరియు మిక్కిలి భయము, గొప్పచింత, లేక శిశువుపై ప్రేమతగ్గిపోవుట,గాని లేక మరియితరకారణములవలనగాని పాలుతగ్గుటకు కారణమగును. మరియు పాలు వుత్పత్తిచేయునట్టి ప్రకృతికి ఆటంకపరచు కారణములు తప్ప శరీరమునందు శ్లేష్మముగు రుధిరముండియు పాలు తగ్గిపోవును. దీనిచిహ్నములు రుధిరము తక్కువగా వుత్పన్నమగుట సూచమగు చిహ్నములలోనుండి యేచిహ్నము కలుగకుండుట మరియు రక్తాధిక్య కారణములు మాత్రము కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రక్తాదిఖ్యక్షీరనాశనచికిత్స

కారణమును దూరపరచి పుష్టికరమగు ఆనందకర ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ప్రకృతి క్షీరమును వృద్ధిచేయుటయందు ఆరూఢమగును.

స్తనములోభాగమునందు క్షీరమునుయేర్పు జీవనగములను చూపుచిత్రపటము

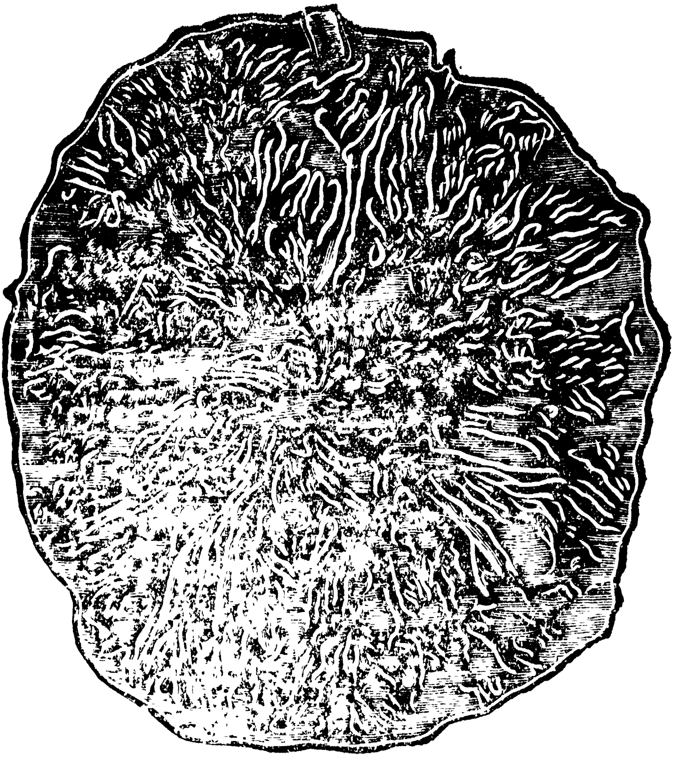

స్తనముల లోభాగమునందు రుధిరమును పక్వపరచి క్షీరముగా మార్చును రజోసంబంధమగు ఈరుధిరము గర్భాశయమునుండి గర్భోత్పత్తికాలమునందు కొంత గర్భస్థశిశువునకు ఆహారముగను కొంత స్తనములందు ప్రవేశించి క్షీరముగా మారును ఇట్టిస్థితియందు దోషములు అనగా వాత, పిత్త, శ్లేష్మములందు ప్రవేశించి విషతుల్యముగా మార్చును కాబట్టి అట్టి క్షీరమును పరిశోధనమొనరించు పద్ధతులు క్రిందవివరించబడును

శివ భే॥ దోషములవలన క్షీరముతగ్గిపోవు లక్షణములు.

రక్తము నీచత్వమొందుటవలన స్తన్యము స్వల్పముగా వృద్ధియగును. నిది రెండువిధములుగా నుండును. (1) త్రిదోషములలో అనగాగా వాత, పిత్త, కఫ దోషములలోనుండి ఒకదోషము రక్తమునందు ప్రవేశించి రక్తమును చెరచివేయును. నీచరుధిరమువలన స్తన్యము మిక్కిలి స్వల్పముగా వుత్పన్నమగునని ప్రకటనమగుచున్నది.

(2) సాధారణ దుష్టప్రకృతి శరీరమునం దుత్పన్నమై రక్తమును చెరచివేయును. కేవలము రొమ్మునందు సంయోగమగుచుండును. తిరిగి రక్తము స్తనములయందు చేరకుండునటుల ఆటంకపరచును. అటుపైని శోష్టమగును. మరియు దీనిని రెండుభేదములుగా చెప్పుచున్నాను. (1) ఆచెడురక్తవర్ణమునందు చెప్పుచున్నాను. ఇది ద్విదోషాధిక్యమువలన కలుగుచున్నది. మరియు పిత్తాధిక్యముయొక్క చిహ్నములు పాలు వచ్చగను వలచగనుండును. గంధమునందు తీక్ష్ణత్వము మంటతోగూడి యుండును. మరియు కఫాధిక్యచిహ్నము లెవ్వియనగా పాలు మిక్కిలి తెల్లగను నిర్మలముగనుండుట మరియు రుచిగను వులుసువాసనకలిగి యుండుట, వాతాధిక్యలక్షణము లెవ్వియన పాలు మిక్కిలి చిక్కగను రంగు మలినవర్ణముకలిగియుండుట పాలుమిక్కిలి స్వల్పముగానుండుట మరియు శుష్కాధిక్యమువలన పాలు చిక్కగను తీగెవలె సాగుచుండును. ఈమొదలగునవి దోషహేతు స్తన్యలక్షణములని గ్రహించవలెను.

లాభము :— ఒకదోషమునందు పాలు పుల్లగానుండునని చెప్పియున్నాము. అనగా శ్లేష్మాధిక్యమునందు జలుబు విశేషముగానుండును. లేక కఫముతోకూడా వుష్ణముకలిగినచో పాలు వుప్పగానుండును. లేక పుల్లగానుండును.

దోషమువలన కలుగు క్షీరచికిత్స

దోషములలో యేదోషము విశేషముగానున్నదో ఆదోషము

ను హరించునుపాయములను చేయవలెను. మరియు ఔషధములు భోజనములు దీనికి విరుద్ధమైనవి వుపయోగించవలెను.

పైత్యాధిక్యమునందు యవగంజి, జింక, మేకపిల్లలమాంసరసము ఆలుబకరా, దానిమ్మకాయ నిమ్మకాయవులును వుపయోగించవలెను.

మరియు కఫదశయందు సోపు గాజరువిత్తులుచేర్చిన మాంసరసము హరీరా (యవాగు) గోధుమపిండి కొద్దిగా మెంతులు నూనె తేనె చేర్చి రొట్టెచేసి భక్షించవలెను.

మరియు వాతదోషమునందు గోధుమలు, యవలు, సెనగలు, అంజూరపండ్లు, బాదంనూనెచేర్చి వండిన మాంసరసము పెద్దకోడిమాంసము, పాలుగలగొర్రె, పాలుగలమేకపోతుగు, మొదలగునవి లాభదాయకమగును.

మరియు యేస్త్రీయొక్క పాలు తీగెలుకట్టియుండునో అట్టిస్త్రీకి బసఫ్షా, ఖతమి, యవపిండి, సిర్కతో కలిపినూరి రొమ్ముపై కుచములపై లేవనము చేయవలెను. మరియు యీవస్తువులకషాయముతో కాపడము చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములను భుజించవలెను.

2 వ భే॥ క్షీరము చెడిపోవు లక్షణములు

నీచరుధిరవర్ణనమునందు చెప్పబడియె. మరియు నిది దుష్టప్రకృతివలన వుత్పన్నమగును. ప్రత్యేకము దుష్టప్రకృతి చిహ్నములు కలిగియుండును. గాన యీరోగానుగుణ్యమగు షర్బతులు భోజనములు మలముగల స్తనరోగమునందు చెప్పబడియె. వాటిని వుపయోగించి ప్రకృతిని స్థిరపరచుట మరియు మార్చుట దీనియొక్క చికిత్సయగును. మరియు స్తనములయందు దుష్టప్రకృతి ప్రవేశించినచో దానిని లేవనౌషధములవలన దూరపరచవలెను.

(సూచనీయము)పాలు వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులెవ్వియనగా తూదరిసుపేద్, తూదరిసురఖ్, తెల్లగసగసాలు, తాడికాయలు, మేకపోతు

గు, మరియు వృష్ణము చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనపదార్థములుపిత్తమునందు దోసకాయ, పందిరిదోసకాయగింజలపాకము, నేతిబీరగింజలపాకము, విరోచనఔషధములతోచేర్చి పానముచేయుట, మరియు ఆవుపాలయందు శర్కరచేర్చి పానముచేయుట యవ్వనముగల మేకమెదడు, పచ్చిచేపలు, పాలకూర యీ మొదలగునవి పాలువృద్ధిచేయును.

మరియు కఫవాతమునందు పాలు, గోధుమగంజి, గుమ్మపాలు, సోపు, ఆకులకషాయము మొదలగునవి వుపయోగించవలెను. మంచిపాలు అనగా స్వచ్ఛమైన రుధిరమునుండి యేర్పడినపాలు దీనిలక్షణములు రంగు చిక్కదనమునందు సమత్వముగను గంధము రుచి సమానముగా నుండవలెను. ఆట్టిస్తన్యమును వృద్ధిచేయునట్టి ఔషధవిధి అనగా నువ్వుల పిండి ద్రాక్షసారాయియందుకలిపి వడియబోసి పానముచేయవలెను. మరియు యీసారాయిమడ్డి స్తనములపై లేపనముచేయవలెను.

(2) ఔషధవిధి

గాజరు, నీరుల్లి, సల్గం, సోయి, ముల్లంగి, సోపు మొదలగు ఈవస్తువులను సమానగా తీసికొని ఈవస్తువులకు సమానముగా వేయించిన శెనగలుచేర్చి ఈవస్తువులను నేకముగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితమునరించి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు 16కేకమాషములు పాలలో కలిపి పుచ్చుకొనవలెను. మరియు, కాబోలుదేశపు శెనగలు ఆవుపాలలో రాత్రి నానవేసి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము ఆపాలలో నక్కెవంచదార కలిపి పానముచేసినచో పాలువృద్ధినొందును.

పాలువృద్ధిచేయునట్టి లేపనలు.

బాగడగింజలపిండి 35 మాషములు, తులసిచూర్ణము 17½మాషములు యీరెండువస్తువులను తులసిరసములోకలిపి నూరి స్తనములపై లేపనముచేయవలెను.

(2) ప క్షీరవృద్ధి లేపనము

తులసివిత్తులు, యవపిండి, బాగడగింజలపిండి, పొదినా, పాత

నజ్, (ఒకవిధముగుపోదినా) తుతలి (నదాపా) ఈ మొదలగునవి మెత్తగానూరి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను

—స్తన్యము అధికమై స్రవించునట్టి లక్షణములు—

స్తన్యము విశేషముగా స్రవించుటవలన అనేక హానికరములు గలవు (1) శరీరము దుర్బలమగును ఎందుకనగా పాలయొక్క మలము రక్తమగుటవలనరక్తము వృద్ధినొందినగాలది శరీరము నీర్సించుచుండును.

(2) స్తన్యము విశేషముగా వెడలుటవలన రొమ్ముయందు నిలిచి అందు, బైటిజలుబు ప్రవేశించి దానిని చిక్కపరచును. ఈ కారణము వలన నీచమగునని భయమునొందదగును. మరియు, విశేష వులువు కలిగియుండును.

(3) స్తనములయందు విస్తార రుధిరమువలన నిజవృష్ణము అణగిపోవును ఈ కారణమువలన వృష్ణము అందు తన కార్యములను నెరవేర్చకుండును కాబట్టి విపత్తికలిగించును.

(4) కధాచిత్ విశేషముగా పీకుటవలన కుచములయందు వావుగాని లేక కేవలము ఇతరరోగములు వుత్పన్నమగును అభిప్రాయ మేమనగా పాలు అధికమైనచో అందుకు వుపాయములను చేయవలెను. కాబట్టి ఈరోగముగల స్త్రీకి దుర్బలమువలన రెండవవిపత్తి కలుగకుండు నటుల కాపాడవలెను. ఎందుకనగా కొందరు స్త్రీలు విశేషముగా భుజించుటవలన వారిశరీరమునందు రక్తము విశేషముగా వుత్పన్నమగును ఈ కారణమువలన పాలుకూడా అధికముగా వృద్ధినొందుచున్నవి ఇట్టి స్త్రీలకు మిక్కిలి విపత్తికలుగనేరదు కాబట్టి ఇటువంటి స్త్రీలవిషయమై పాలు హరించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించకూడదు ఏదైన రెండవ బాధ కలిగినచో భోజనపదార్థములను తగ్గించవలెను. అనగా రతూబతును అర్పునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఈ కారణమువలన క్షీరము తగ్గిపోవును పాలు అధికమగు కారణములు న్యూనతయొక్క కారణములకు విరుద్ధముగానుండునని తెలిసికొనవలెను. ఒకానొకవృక్ష

కొందరి స్త్రీలకు స్తనములయందు గర్భోత్పత్తిలేనిదే పాలుపుట్టినదగును. మరియు, నొప్పికూడా కలిగియుండును ముఖ్యముగా రజోసంబంధమగు రుధిరము నిలిచిపోయినను పాలుకలుగునని తెలిసికొనవలెను. మరియు, యవ్వనపురుషుని స్తనములయందు యవ్వనసమయమునందు పాలుపుట్టినదగుచున్నవి అట్టితరి నొప్పికూడా కలిగియుండును.

పాలుతగ్గించు చికిత్స

చెప్పినను అరిపివేయునట్టియు వీర్యమును తగ్గించునట్టియు రుధిరము వెడలించునట్టి ఔషధములు నుపయోగించుట లాభదాయకమగును ఎందుకనగా రుధిరము పాలగుచున్నవి. కాబట్టి స్తనములనుండి గర్భస్థానమునకు ప్రవహించును. ముఖ్యముగా రజోసంబంధమగు రుధిరము నిలిచిపోవుటవలన పాలు అధికమగుటకు కారణమగుచున్నది. పాలుతగ్గుటకు లేపనములు చెప్పుచున్నాను.

లక్క బియ్యము, జీలకర్ర ఈరెండువస్తువులు శెనగపులుసుతో నూరి కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, చల్లనివస్తువులలోనుండి ఈవిషయమై లాభదాయకమగు వస్తువులు అనగా జలమునందు రాగులు (సోళ్ళు) చిరుశెనగనపప్పు, సొరకాయ, ఈమొదలగు వస్తువులను భుజించుట ఈవస్తువులను లేపనముచేయుట ఇసప్‌గోలుగింజల జిగురు దీనిఆకులు మొదలగునవి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, ఉష్ణకరవస్తువులలో అడవిసదాపాకు భక్షించుట సదాపకిత్తులు ముఖ్యముగా అడవిజీలకర్ర భక్షించుట ఈవస్తువులను శెనగపులుసునందు కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, కర్నబ్ (ఇంగ్లీషులో క్యాబేజ్ అందురు) గింజలు నూరి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును మెంతులు బొగడగింజలపిండి పట్టువేయుట లాభదాయకమగును ఈవస్తువులను పన్నీరు గుల్‌రోగనునందు కలిపి లేపనముచేయవలెను.

2 వ. లేపనవిధి

వంటజేగురు, చిరిశెనగపప్పు, పన్నీరు, శెనగపులుసుతోనూరి కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, భోజనము, వర్షజలము, పచ్చి దానిమ్మరసము, నిమ్మకాయరసము మొదలగువానితో భుజించవలెను. మరియు, చిరిశెనగపప్పు భక్షించుటవలన పాలుస్వల్పముగా వృద్ధి నొందును.

—స్తనములువాపు పీకుకలుగుటకు కారణములు—

ఉష్ణము చల్లనివాపు ప్రత్యేక అంగములందు కలుగునటుల స్తనములయందుకూడా వాపుపుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ప్రత్యేక వాపువర్ణనమునందు చెప్పబడును కాబట్టి ఆప్రకరణమునందు చూడ కొనవలెను గాన లేపనలుచేయునట్టి ఔషధములు మాత్రము ఇందు చెప్పబడుచున్నవి. ఈఔషధములు స్తనములవాపునందు ముఖ్యము లైనవి.

వాపు ఉష్ణము వలన కలిగినచో శనగపులుసు ఉష్ణోదకముకలిపి మేక లేక ఎద్దు మూత్రకోశమునందుపోసి వాపుపై నుంచవలెను. మరియు, శికంజబీన్ అప్రీతియందు బొంగడగింజలపిండికలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు, కామంచాకునూరి గుల్‌రోగన్‌తో స్నిగ్ధపరచి వాపుపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, మూడు దినములతరువాత ఈలేపనములు చేయవలెను వీటివర్ణనము పాలు కుళ్ళుటయందు వర్ణించ బడును.

మరియు వాపు జలుబువలనకలిగినచో అజామోదమునూరి స్తన ములపైన కట్టుకట్టవలెను. మరియు, బాబూనానూరి సోపురసములో గాని అజామోదపురసములోగాని కలిపి లేపనముచేయుట లాభదాయక మగును.

మరియు స్తనములయందు పాలు గట్టిపడుటవలనగాని పలచ బడుటవలనగాని పాలుకుళ్ళుటవలనగాని స్తనములయందు ఒకవిధముగు

వాపు ఉత్పన్నమగును. మరియు ఈమూడు కారణములవలన స్తనముల యందు పాలుపేరుకొని గట్టిబడుచున్నవి. (1) విశేషవుష్ణప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. ఇది పాలయందు చెమ్మను ఆర్చివేయును. ఈప్రకృతి సర్వశరీరమునందుగాని లేక, రెండు స్తనములయందుగాని వుత్పన్నమగు చున్నది.

(2) మిక్కిలి చల్లని ప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. ఇది సర్వశరీరమునందుగాని లేక, కుచములయందుగాని వుత్పన్నమగును. ఈకారణమువలన పాలు గట్టిపడును.

(3) శిశువు దుర్బలుడైగాని ఏకారణమువలనగాని లేక రోగము వలనగాని పాలు గ్రోలజాలకుండుకారణమువలన పాలు స్తనముల యందు అలక్ష్యముగా నుండుటవలన తోడుకొని గట్టిపడును.

మరియు వుష్ణ శీతప్రకృతుల లక్షణములు అనేక స్థలములయందు తెలుపబడెను. మరియు ప్రకృతివుష్ణమైనచో బట్ట నీళ్ళలో సిరకాలో తడిపి స్తనముపై నుంచవలెను. దీనివలన వుష్ణము శాంతినొందును. దుర్గంధమును తగ్గించి చిక్కదనమును దూరపరచును. మరియు, సర్వదా బనప్షాతైలమును లేపనము చేయుచుండవలెను. మరియు గోరువెచ్చని నీళ్ళను రొమ్ముపై స్తనములపై పోయవలెను. యీరోగము గలస్త్రీకి ఉష్ణాధిక్యమైనచో బొగడగింజలపిండి, యవపిండి, అడవిదానిమ్మవేరు చూర్ణము, కోడిగుడ్డుసొన, పచ్చిధనియాలు మొదలగునవి పెద్దపాయలాకు రసమునందుకలిపి లేపనము చేయవలెను. ఇట్లు జలుబుకలిగించునట్టియు, నొప్పిని శాంతినొందించునట్టియు, మలమును వెడలించకుండునట్టి ఔషధములు లాభదాకమగును. మరియు శనగపులుసు గులాబి పూలనూనె వెచ్చచేసి అందులో బట్టతడిపి స్తనములపై కాపడముచేయవలెను. మరియు కామంచాకు కాకసజ్ (రాజపుతానదేశమునందు కామంచాకు) నూరి లేపనముచేయవలెను. మరియు రోగము అంతము నకు ప్రవేశించి వుష్ణము శాంతించినచో నష్టమునుకలిగించునట్టి లేపన

ములు చేయవలెను. మరియు నిచ్చట వట్లు చెప్పబడుచున్నవి. అవిసివిత్తులు, బాబూనా, అకలీలుల్ మలికు (త్రాయమాణము) నువ్వులు మొదలగునవి మెత్తగానూరి మగినము, గుల్ రోగన్ తో చేయబడిన కిరూతియందు కలిపి లేపనము చేయవలెను. వాపు నష్టమొందక ఘనీభవించుచుండిన యెడల మలమును పక్వపరచునట్టి వస్తువులు అనగా మెంతిపిండి, ఖతమిపిండి, అవిసిపిండి ఈ మొదలగునవి లేపనము చేయవలెను. మరియు పొస్తుకాయబెరడు, మెంతులు, అవిసివిత్తులు, రాతినజ్ (ఇదిఒకజిగురు) ఈవస్తువులు అంజూరుకషాయమునందు కలిపి లేపనము చేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, శీతప్రకృతి అయినచో మైనము, చంద్రతైలము సౌసన్ (దీనిని ఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందురు) తైలము చాగల్వకోష్టుతైలము కిరూతిచేసి స్తనముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఎండినపొదినా ఆకు చూర్ణించి నీళ్ళలో వేసి లేహ్యమువలె పుడికించి మైనపుతైలముచేసి కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు, మెంతులు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి సెనగపులుసు, బనఫ్షాతైలమునందు కలిపి స్తనములపై లేపనము చేసినయెడల లాభదాయకమగును.

లాభము:—స్తనములయందు పాలు తోడుకొనినచో వాపుకలిగించును ఎల్లప్పుడు పీకుచుండును. ఒకప్పుడు వాపుగలుగకుండును. మరియు, ఉష్ణదుష్ట ప్రకృతి కారణమువలన పాలు తోడుకొనిన యెడల వాపుసంభవించును. మరియు, ఏస్త్రీయొక్క ప్రకృతి శీతముగను స్తన్యపానముచేయునట్టి శిశువు దుర్బలమువలన స్వల్పముగా పానముచేయుచుండిన అట్టి స్థితియందు వాపు స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. గాని ఆస్త్రీ పాలు పిండివేయవలెను. మరియు, గోరువెచ్చని నీళ్లు స్తనములపై పోయవలెను. ఇట్లు పోయుటవలన యాంత్రుపాలు వెడలిపోవును ఈరోగము విస్తారముగా స్త్రీలకు ఉత్పన్నమగును. మరియు, ఈపీకునట్టి రోగ చికిత్స వాపుకలుగకనె పాలు తోడుకొనుటవలన కలుగునట్టి నలు

శునందు చుకందర్, కర్నుబ్ నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి అకషాయము స్తనములపై పోయవలెను. మరియు, అవిసిత్తులు, బాబూనా, బన ప్షా, ఖతిమి, మెంతులు ఈవస్తువులను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు నూనెకలిపి స్తనములపై పోయవలెను. వెంటనే శాంతినొందును.

మరియు, అన్నివిధముల వాపులను కరిగించునట్టి కషాయ ములు ఈరోగమునందు లాభదాయకములు ఒకప్పుడు స్తనములయందు పాలు నిలిచి కుళ్ళిపోవును. అట్లు కుళ్ళుటకు చికిత్స చుకందరు మెత్తగా వుడికించిఅందులో మహానింబగింజలపప్పు, బాగడగింజలపప్పుచేర్చినూరి నువ్వులనూనెకలిపి స్తనములపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, తిల క్షారము, ఆవునెయ్యి, తేనె, బాగడగింజలపిండి వుడికించిన శెనగపిండి రొట్టెయందు పొట్టుకలిపి దంచి ఈమొదలగు వస్తువులను నేకముగాచేర్చి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, అవిసివిత్తులు, మెంతులు, ఖతిమీ, బాబూనా, యూ యావత్తు వస్తువులు వస్తువకటికి గుప్పెడువంతున తీసికొని నీళ్ళలో వేసి కాచి లేపనముచేయుట వుచితమగును.

మరియు, ఈలేపనములలో ఉత్తమమగు లేపనలు ప్రతిదినము మూడుపర్యాయములు చేయుటవలన వెంటనే పక్వమొందును. మరియు, ఉష్ణోదకముతో శికతాబ్ (వేడినీళ్ళలోబట్టముంచి కాచుట) చేయుట వుచితమగును. వాపుహరించినచో అవశ్యానుకూలముగా ఈప్రకరణము నందు వర్ణించియుంచు వానిని వుపయోగించవలెను.

స్తనములు కఠినమగుట బంధనమేర్పడుటకు చికిత్స

ప్రారంభమునందు బనప్షాతైలము, కోడిగుడ్డుసొన కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, జైతూన్ తైలమునందు మైనమువేసి కరి గించి అందులో మారెడాకులునూరి కలిపి లేపనముచేయవలెను. ఒక ప్పుడు అందునూనెకలుపవలసిన అవశ్యకముకలుగును శిరకామడ్డి లేపన

ముచేయుట లాభదాయకమగును. పిటిక (బంధనము) కరిగించుటకై
దెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులు. మరియు, కొత్రిప్పు లేపనముచేయ
వలెను. ఈబంధనము యవ్వనమునందు విశేషముగా కలుగును.

స్తనములు శుష్కించు లక్షణములు

ఒకవ్వడు స్తనమాంసము చిక్కిపోవును గాన కొండదాని
తువండ్లు, పెసలు పిండిచేసి స్వీఆకురసమునందుగాని అథిరఆకు రసము
నందుగాని కలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, చిక్కిపోవుటవలన
వావుసంభవించినచో వావువిషయమునందు చెప్పియుండు చికిత్సలను
అవశ్యమును బట్టి ఉపయోగించవలెను. మరియు, పెసలు దానిశు
విత్తులు నూరి లేపనముజేయుట ఆరంభమునందు యోగ్యముగానుండును
దీనివలన అంగము పుష్టిజెందును. మలము వెడలించకుండునటుల ఆపి
వేయును. మరియు, ఆరంభముకంటె తగ్గిపోవుచుండిన సమయానుకూల
ముగా వుపయోగించవలెను.

స్తనముల దబీలా (గొప్పవావు) లక్షణములు

అవిసివిత్తులు, నువ్వులు, సౌసన, (ఇంగ్లీషుగోలిల్లి) విత్తులు
మియాలిర్ (వచ్చిబనప్ షావేరు)పావురములను, పావడిలవణము, రాతినజ్
(గందపేరోజా) ఈవస్తువులు సమానభాగములు నూరి నువ్వులనూనె
అవురాలిమూలగ మొదలగువని కలిపి లేపనముచేయవలెను, శేషవుపా
యములు గొప్పవావుప్రకరణమునందు చూచుకొనవలెను. వావును
చీల్చవలసిన అవసరము కలిగినచో లోహశస్త్రముతో చీల్చవలెను.
మరియు, అచ్చట వ్రణముకలిగెనేని ముఖము జాంగములయందు
కలుగు వ్రణములయందు వర్ణించబడిన చికిత్సలను చేయువలెను. ఎందు
కనగా రోమములఅంగముల యొక్క వ్రణములకు సమానముగానుండును.

స్తనములు అత్యంతదీర్ఘములగుటకు చికిత్స

కాసాగరిసపేదా సుద్ద ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు. యీ
రెండింటికి సమానము గంజాయిఆకురసమునందుగాని లేక దీనిగింజలకషా

యముగానందు గాని కలిపి కొద్దిగా మస్తకితైలముందులో కలిపి ప్రతిదా నమునందు మూడుపర్యాయములు లేపనము చేయవలెను. లేపనము చేయునప్పుడు అవిసిగింజలను మాదిఫలాయరస మునందు తడిపి స్తనము లపై అంటించవలెను. స్నానము చేయునప్పుడు విశేషముండకూడదు.

(2) లేపనము హర్ (పవిత్రమైనమట్టి) 70 మాషములు శూక రా (ఒకగడ్డి వేరు) 7 మాషములు తీసికొని శెనగపుపిండినుతో నూరి మూడుదినములు లేపనము చేయవలెను.

(3) తీన్ శామూన్ అనగా సపేదా మట్టి అకాకియా జిగురు సమానముగా తీసికొని చూర్ణించి వంగ (ఖురాసాని వోమము) ఆకురస ములో కలిపి లేపనము చేయవలెను.

(4) వటికిసూరిజైతూన్ తైలము (ఆలోఆయిల్ అని ఇంగ్లీషులో వాడుదురు) తోనహా, సీనపుకల్వమునందు నూరి కొంతసీసము అరిగి నచో సర్వదా లేపనము చేయవలెను.

(సూచనీయము) వంగ అని చెప్పియున్నాము. నిది వకమూలిక దీనివేరు మిక్కిలి ప్రయోజనకారి దీనిని ఖురాసానివోమము అందురు.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పౌత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర "వైద్యభూషణ" బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యావిద్వజ్జన విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన "తిబ్బెఅక్బర్ షాహీ" అను వైద్యగ్రంథమునందు స్తనరోగములు సర్గము.

సంపూర్ణము.

మొదటి వాల్యుము సర్వము సంపూర్ణము.

శ్రీరామాప్రెస్, రాజమండ్రి.

వస్తు పర్యాయ పదములు

అ

అఫ్తిమూన = పాం తీగె

అఫసన్తీన్ = మాచిపత్రి

అకలీలుల్ మలిక్ = నఖం చివ్వలు

అకలీమియా = వెండిబంగారమలినం

అకీసూన్ = రూమిదేశపుసోపు (చిన్నసోపు)

అకాకియా = పిత్తుకట్టనితుమ్మకా యారసము, ఎండించినది

అజఖర్ = ముంజగడ్డి

అకహాల్ = సుర్మా రాయి

అవేకుల్ బలం = ఇదిప్రసిద్ధనామము (ఒకవిధమగుజిగురు)

అమరబేల్ = ఆకాశవల్లి

అవస్ = ఖురంజిఓమము

అస్కీవత్తి = ఏపిచెట్టుఆకులు

అసారూన్ = (సం) బాంక్ (హిం) సుగంధవాల (ఇం)అన్ డోప్రోపసన్ (తె) గ్రంథితగరము భేదము

అవ్రఘుచి = సన్నపిప్పిగు

అబావక్ = (హి) పీలు, (తె) వరుగోగు

అసొదిపజమా = మిరాక్ బత్న, కడుపుపై చర్మము

అమ్రూత్ = (సం) అమృతఫల,

ఆ

(ఫా) నేప్ (ఇ) యాపిల్సు

అంబర్ హసహబ్ = శ్రేష్ఠమైన అంబరు

అబసూస్ = ముష్టిమధుకము

అవేకల్ అంబాత్ = ఇది ప్రసిద్ధనామము (ఇది ఒకవిధమగు జిగురు)

అశనా = (హిం) ఛరీలా (తె) రాతిపువ్వు

అశరా = నరము, సముద్రపు నురుగు

అర్జనా = మద్దిచెట్టు

అఫస్నతీన్ రూమీ = శీమ మాచిపత్రి

అస్పరక్ = (అ) అకలీలుల్ మలిక్ (సం) సప్తశా

అంబర్ బారిస్ = (ఇ) బేరీస్

అబూఖల్సా = పెద్ద నేఫాళములు (సం) బృహదంతి

అస్పక్ = (సం) త్రియామాణాం

అసలుల్ నహద్ = తేనె

అంజరూద్ = ఒకజిగురు

అస్ఫనద్ = గోరంటగింజలు

అజనాబుఖైల్ = ఇది ఒక మూలిక దీనిఆకులు గంధనా ఆకులవలె నుండును

ఫా, పార్షీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

ఇ

ఇస్పితాజ్—(హిం) కానగరి నఫేదా (తె) సఫేదా

ఉస్తెఖద్దూస్=(హిం) దారు (ఇం) లావండులా

ఊదేబల్సాన్=(తె) ఆకుపత్రిపుల్లలు (ఇ) బల్సాం వుడ్

ఊదేసాలిబ్, ఊదేసఫానియా=ఒక విధమగు సాంబ్రాణి

ఊదేకిమారిసఫేద్=మంచిగంధం

ఉసారెలహితుత్రిన్=మరిపాలు

క

కాహేకాయి=(తె) దువ్వెనగింజలు (ముదరబెండవిత్తులు)

కరానితూస్=(తె) రక్తజనన్నిపాతము

కంతరియూన్=(వ) కంతారి, కధారి, (లె) కేపేసిస్ సివరియా

కర్నబ్=(ఇం) క్యాబేజ్

కచువా=(తె) తాబేలు

కచేరి=స్తూరివసువు

కఢంకేబీంజ్=చేమపుత్సగింజలు

కాస్కగిరి=గాజుమట్టి

కర్నియా=కంటిసంబంధముగు పొర

క

కహరోబా సమాయి=బంగారువన్నెగలజిగురు

కిర్వియా=మహజీరా

కమాదరీతూస్=బోదసరము

కనూస్=పాచితీగవిత్తులు

కాకనజ్=(నం) చిరపోటా (లై) ఫాయిసేలిసేమనీయా

కిరోమర్=కఫరి

కబీర్=కంపిల్లము

కిరఫా=ఆముదము

కండర్బేల్=దొండతీగ

కుందుర్గోంద్=ఫిరంగి సాంబ్రాణి

కూఫా=గంగపాయల

కోయి=(నం) కుముదా (వందిరిదోన)

కౌహ=నల్లమద్ది

కైలూస్=అన్నరసము

కసూవావిత్తులు=దూలగొండవిత్తులు

కరీ=మాంసము శెనగవులును కూరగాయలు చేర్చివండిన పదార్థము

కోకాయా=(నం) వికంకత (లె) సిల్నూట్రిస్ మొబైనా

కాలాదానా=కాటుకవిత్తులు

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, నం, సంస్కృతము, (లె) లేటిన్, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

క

కడ=పుచ్చకాయ
కూట్=చంగల్వకోష్టు.
కుండబేల్=(సం) గంధప్రిసారిణి (తె) గొంతెమగోరు
కాశ్య=రెల్లుగడ్డి
కస్నాజద్ మాయి=ఒకవిధమగుచేవ
కుతూర=ప్రత్తిచెట్టు
కాలాఆలూ=ఆలుబకరా
కువాల్ ఇస్ మూస్=నల్లసురుమా
క్రివిత్=గంధకము

ఖ

ఖుద్ వాసీ=ముసాంబరము
ఖుబ్బాజి=ఒకవిధమగుగడ్డిజాతి
ఖురుపా=పెద్దపాయలాకు
ఖురాని=ఒకదేశమునకుపేరు
ఖతమి=ఒకగడ్డిజాతిపేరు ఒకఔషధముపేరు
ఖాసుల్ వాడీద్=ఇసుపతువ్వ
ఖమీరా్=కలుపుటకుపేరు
ఖుబ్బాజి-చిన్నతుత్తురుబెడలింత్తులు
ఖస్తి=మేషశ్రుంగి
ఖసియమిట్టి-సుద్ద, తిరుమణి
ఖర్ దల్=నవ్వాలు
ఖుందెఅస్ వద్=బెల్లము

గ

గంధబేల్=గొంతెమగోరు
గిలెఅర్మని=వంటజేగురు
గంధనా=గాడిదగడపరఆకు
గిరగిట్=తొండ
గారిఖూన=కాకోళివేరు ఆకారము గానుండుమూలిక
గిలెమఖ్ తూం=కావిరాయి
గార్=అశోక
గాఫిస్=ఇది ప్రసిద్ధనామము
గిలేకవరసి=ఇది ప్రసిద్ధనామము
గులాబ్ కాజీరా=పన్నీరులో భావన చేసినజీలకర్ర
గంధూ=గోధుమలు
గల్=గొర్రెలు

చ

చుకందర్=ప్రసిద్ధనామము
చిరచిటా=ఉత్తరేణి
ఛరీలా=గాతిపువ్వు
చోలాయి=కొత్తిమీర?
చంబేగి=సంపంగి
చుహారా=ఖర్జూరపుకాయ
చూకా=చుక్కకూర

జ

జరశ్క=యవలుగాని గోధుమలుగానివచ్చినయెండబెట్టిపొట్టుతీసినవి

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము.
ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

జ

జంబక్ = ఇది ప్రసిద్ధనామము

జరంబ్ = సరస్వతిఆకు

జరూర్ = చల్లునట్టిపొడి ఔషధము

జరావంద్ = కచూరములు

జూఫా = గడ్డిజాతి ఇది ప్రసిద్ధ నామము

జిర్మా = సూక్ష్మభాగము

జుందేబేదస్తర్ = జున్ను (నీటిజంతువు అండకోశములు)

జుముదా = (హిం) ఆకుపాక్

జావశీర్ = సుగంధముగల జిగురు నిదిపై భాగము యెఱ్ఱగను లోభాగము తెల్లగా నుండును

జరావందెమదహారజ్ = గుండ్రని కచూరము

జరావందెతబీల్ = పొడుగుకచూరము

జలాబ్ = విరోచనఔషధము

జరిష్క = అంబరు

జుఫరా = నఖందివ్వలు

జద్వార్ = నిర్విషం

జరస్కియా = వద్పిగోధుములు ఎండించిపొట్టుతీసి చేర్చిన పదార్థము

జ

జంగార్ = జాంగెలవచ్చు

జర్నబ్ = మండూకబ్రంహి

జంతియానా - పాషాణభేది

జర్జనవా = తాళీశపత్రి

జోజమాసిక్ = ఉమ్మెత్త

జీబుక్ = పాదరసము

జంజఫర్ = ఇంగ్లీకము

జర్నఖ్ = మణిశిల

జర్నిఖ్ అసఫర్ = తాళకము

జాజెఅస్వర్ = అన్నభేది

జాజకల్కతార్ = పటికి

జమయిద్ = మరకతము (పచ్చ)

జహార్ = నాభి (విషము)

జౌ = యవలు (బార్లి)

హంతారమసూరా = జొన్నలు

జావర్షి = సజ్జలు (గంటెలు)

జజరెబీరం = గాజరు

ట

టూండి = తొంటి

డాక్ = మోదుగు

త

తరాతేజ్ = అన్యాలు

తాళేశ్వరా = జైతూకఆకులు

తుర్బూత్ = తెగడ

తురుమస్ - శీమఅలసందలుబొబ్బర్లు

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

తులలి_అడవినడాపాకు
తరేడా_కావకము చేయుటకుపేరు
తుఖ్మెబేదె అంజీరేఖతాయి_నే పాళమూలు
తజ్=ముద్దలవంగపట్ట
తమర్హింది_చింతపండు
తిలా_బంగారము
తాలిఖూ_కంచు
తూతియాఅకజర్_మైలతుత్తము
తొఖ్మెకతా_అవిసిత్తులు
తురిబాక్_చుక్కకూర

ద

దార్మునేకు_నాగేశ్వర ఒకగడ్డి జాతిపూలు
దిరమనా_ఇదిప్రసిద్ధనామము
దంబుల్అఖ్వైన్=(హిం) ఖూన్ ఖరాబా అందురు
దరూనజ్ అఖరవి_తేలు ఆకార ముగానుండుఒకవిధమగువేరు
దారూ=ఉసైఖద్దూస్
దివాల్మిస్క్=ఔషధము
దోగ్=పెరుగు
దారెఫిల్ఫిల్_పిప్పళ్ళు

న

నమ్మామ్_తులసి
నీలాగూగర్=మైసాక్షి

న

నమ్కొబూరా=శిమఉప్పు
నర్గిస్_(ఇ) లిల్లిఅందురు
నగ్రబుసి_తులసి
నిసొత=తెగడ
నీలోఫర్_కలువపూలు లేక తామరపూలు
నిశస్తా_ఎండించిన గోధుమసత్తు
నానూరు _ నానప్రియము లేక బూటీ,
నఖ్రా_వెండి
నుహాస్_తాంబ్రము
నఖూస్=శెనగలు
నేశక్= చెరుకు

ప

పాల్తుమూర్గా_పెంకోడిమొగది
పాల్తుమూరిగ్=పెంకోడిఆడది
ఫర్ఫియూన్=ఒకగడ్డిపాలు
ఫస్ద్=శిరావేదనము
వలగ్ మూనీ=ఇదివ్యాధిపేరు
పహాడికిర్బియా=అడవిపాజీరా
పిత్తపావడా=చెదరాసిఆకు లేక పర్పాటకము
పత్తి=కాయరసములకారము
పెరోజా=గండపెరోజా
పాలక్=(సం) పాలంక్యా

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం. హిందీ, సం, సంస్కృతము, (లె)లేటిన్ ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

ఫ

ఫౌలసజ్=ఒకవిధమగుపోదినాపేరు
ఫోకు=ఫౌకచక్క
ఫర్షియావుసా=హంసపాది
ఫరంజముష్క=అడవి తులసి
ఫస్తా=(సం) నికోచక
ఫాలసా=(సం) పరూషక
ఫారిశ=బొబ్బర్లు
ఫజమల్బజర్=ముల్లంగి

బ

బేదఅంజీర్=ఆముదాలు
బూజ్దాశ=ఇదిప్రసిద్ధనామము
బిస్పాయజ్=శంఖపుష్పి(తెల్ల విష్ణుక్రాంత)
బానలిక్=శిరమొక్క పేరు
బాదరంజబోయా=(హిం) బల్లిలోటర్ అందురు
బూరుఅర్మని=(సం)అవుమరలవణం
బార్తంగ్=ఇదిప్రసిద్ధినామము
బకులా=బొగడపువ్వు
బకాయన్=తురకవేప
బజరుల్కతాన్-ఇనబ్గోలుపిత్తులు
బకం=రక్తచందనము
బలూద్=ఇదిప్రసిద్ధనామము
బాబూనా=ఇదిప్రసిద్ధనామము

బ

బేదమిస్క్=ఇదిగొప్పవృక్షముదీని ఆకులు పృథుపుగానుండును
బూనిపటకడి-పేల్చినపటికి
బేద్=అమ్లవేదనము
బిస్వసా=జావత్రి
బుజర్లు=వావిలి
బాదావర్ద్=దురదగొండి
బోండక్-కంకదుకాయలు
బిరంజ్=ఇత్తడి
బసల్=నీరుల్లి
బలూత్-ఇదివకవిధమైనకాయ మాదికాయభేదమనుచున్నారు

మ

మదాని=తుమ్మ
మాలసిరి=బుగడ
ముశసాని=శీఘ్రముగా విరుద్ధముగా నడుచునాడిపేరు
ముసహిల్=విరోచనఔషధములు
మొహాలిల్-స్నిగ్ధదోషములను ఆవిరిద్వారా వెడలించు ఔషధములు
మాసరా-పిత్తరక్తసంబంధవాపు
మకోయా=కామంచి (లేక కానర)
మఠర్=బఠానీలు
మాజూన్=అవలేహ్యము

ఫా, పార్షీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (లె) లేటిన్, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

మ

మాగాస్=అంజూరకరిలో నుండు బెండు

మగనుల్=క్షఫరి

ముర్=బాలింతబోలు

మామిసా=ఇదిప్రసిద్ధి గామము ఒక మూలిక పేరు

మసూర్=చిరిశెనగలు

మాగాస్=అడవిదానిమ్మవేరు

మాఅతర్ వచ్చిబనప్షా వేరు

మర్మఖ=పాలమడ్డి

మావుల్ జుబ్న్=పాలువిరిచినసీళ్లు

మవిజజ్=దాక్షిత

మోభి=ఆయుధము పేరు

మాజూ=మాచికాయ

మర్ జంజోస్=మరువము

మర్క్ శిశాజహాబ్-హేమాక్షికం

మర్ జాన్=పగడములు

మజ్=పెసలు

మావహిందీ=పిల్లిపీచర

మాయి=(సం)ఝూవుక అనగా చెనగలతో సమానమగు తెల్లని గింజలు

మక్షి=మాక్షికము

మిరాకీ=పొట్టపైనుండుపొర

య

యారజాత్=విరోచనమాత్రలు

యారజ్ పైకరా = చేదువచ్చుగా యుకలిసిన మాత్రలు

యాఖూత్ = కెంపు (మాణిక్యం)

ర

రాల్=శీమగుగ్గిలము

రుబ్బెఆఫి=వలాను రసమును ఎండలో ఎండించినవి

రుబ్బెబిహి=బేదానవండురసము యెండించినది

రాతినజ్=గండపేరోజా

రాస్నా-అడవిసాసన్ వేరు

రుమ్మానియా=దానిమ్మకాయరసము చేర్చిన పదార్థము

రేశ మెఖా=పచ్చివట్టు

రేహాన్=తులసి

రతన్ జోత్=పెద్దనేపాళము

రాంగ్=తగరము

రుసాఅ-శీసము

రోగనెజర్ద్=నేయి

రాజవూత్ = రాజపుతానదేశము

రామక్=ఉసిరికాయతో చేయబడిన రసము

ల

లాల్ సాగ్=ఎర్రకూర

ఫా, పార్షీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (లె)లేటిన్, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

ల

లాదన్_జనుములు

లయ్యాన్=మృధువు

లిసూరగున్= తత్వసంబంధమగున న్నిపాతము

లఖ్ లఖా=సుగంధద్రవపదార్థముల ను వాసనచూచుట

లవ్రుకీక్=ఇదిప్రసిద్ధనామము

విహాసోడా=శ్లేష్మాంతకము

లాక్=లక్క

లహాన్=ఇదిప్రసిద్ధనామము

లాదనాం=జెముడు

లాల్ సాగ్=నాసిర్ జన్ ఆకు

లజ్జాలు—అత్తపత్తి (నిద్రగన్ని)

లవనుల్=పాలు

లాఝు=ఒకవిధమగు ముండ్లచెట్టు జిగురు

వ

వమీజాస్=మురదగొండి

లవ్రుజీనా=ఇదిప్రసిద్ధనామము

వేద్_అమ్లువేదనము

వ్రుస్క్=రాతిపువ్వు

వరంజాసప్=(హిం) కందమూల

విలసాం=ఇదిప్రసిద్ధనామము

వ్రూట్కబెరా=బ్రహ్మదండి

వంగ—ఖురాసానిఓమము

వ

వ్రూదేహిందీ_అగరు

మమీాజస్_ఇదిప్రసిద్ధనామము

వ్రుదగరికిలోన్_అగరు

వసోలం_ఇదిప్రసిద్ధనామము

వ్రుకహా=ఇదిప్రసిద్ధనామము

వ్రుసరంజ్=సింధూరము

విరంజ్=ధాన్యము

వ్రుర్ ఫీఅబియద్=ఆవాలు

వ్రుటంగన్=(సం) సువర్ణక

శ

శియాకనూస్=పాచితీగవిత్తులు నల్లవి

శాఖుల్=గందులు

శుకాయి=బ్రహ్మదండిబేదము

శవియాజాత్=గోరోచనమాత్రలు

శకాకి=కణతలు

శిహాఇర్మ్=నల్లమట్టి

శుఖఫే=అర్ధతలనొప్పి

శిరియాన్=హృదయమునుండి బైలుదేరిననాడి

శిరెఖస్త్=నావనాటశర్కర

శిమాగ్=తుతరుగ్

శాదనజ్=గంజాయి

శాదీతూస్=ఇదిప్రసిద్ధనామము

శూకహా=ఇదిప్రసిద్ధనామము

ఫా, ఫార్షీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (లె) లేటిన్ ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

శ

శెవత్ = గులాబిపూలు, చామంతి

శియాభల్లూత్ = ఇదిప్రసిద్ధనామం

శాతరా = చాతరాసిఆకు

స

సిలారన్ = రాశిపేరుగు

సర్వక్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము

సకాకల్ — సార్ధకనామము

సలగం — ఎర్రగానుండుదుంపలు

స్మాక్ — (సం) మరువాం

సిమాక్ — తుమ్మజిగురు

సుతుల్ మాగ్గి — విప్పకోడి

సహాజనా — ఇదిప్రసిద్ధనామము

సరేరు — అంగుష్టముతో సమానము గానుండునరము

సాతర్ — ఎలుకచెవి

సుద్దాబ్ — (హిం) అడవిసదాపాకు

సలీబ్ — శిలనత్వము

సక్మూనియా — ఒకజాతిచెట్టు జిగురు

సంగేలాజహర్త్ — రాజావర్తపు రాయి

సహాతరా — చాదరాసిఆకు

సియాప్ = ఔషధపుకనికెలు

సకాకలూస్ = అవయవమును చెరుచువాపు

స

సదర్ = (హిం) సవర్ అనుచున్నారు

సల్గం = ముల్లంగిభేదము (సం) గజప్రియ

సాఫీ = ఔషధము వత్తికిపట్టించి ప్రయోగించుట

సౌసన్ విత్తులు = (ఇం) లిల్లీః త్తులు

సాహయాత్ — (సం) తూద్ (లె) మొరసయింపికాక్ అందురు

సమాక్ = (సం) రాజధాన్య (తె) సామలు

సమగెఅరబి = తుమ్మజిగురు

సమూగ్ = (ఇం) రూస్కోరియా

సర్తాన్ = ఎండ్రకాయ (పీత)

సనోవర్ = సరళదేవదారు ఓల్కోజా కూడా అనుచున్నారు

సాజిజ్ = ఆకుపత్రి

సిసులూ్యస్ = ఇంగువ

సుఖబీనజ్ = సాంబ్రాణి

సిసియాలూ్యస్ = ఇంగువగింజలు

సిల్వాజ్ = కూరగాయలు, మసాలాలు చేర్చివండిన మాంసరసము

సమూకియా = తుకరుబ్ చెట్టు కాయలుచేర్చివండినభోజన పదార్థము

సంబర్సియా = ఒకవిధమగుపదార్థం

ఫా, పార్శీ, అ, అరబ్బి, హి, హిందీ, సం, సంస్కృతము, లె, లేటిన్.

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

స

సేవతి = గులాబిపువ్వు
సుమ్బుల్ = గన్నేరు
సరేస్తు = (దివ్య)సిద్ధనామము
సబరెనుకూతరే = మసాంబరము
సనోబర్లుజర్ద్ = నాకాయలు
సంగెబసరీ = (లై) జింక్ సల్ఫేడ్ (తె) కఫరి
సితారాజమీాన్ = అభ్రకము
సిరినజ్ = గంగసింధూరము
సుంబుల్ = (సం) కుపాణము
సిమసిమా = నువ్వులు
సురంజాన్ = (సం) జలఫల
సక్కరెఅబిద్ = కలకండ
సరాబ్ = సారాయి
సాలబ్ మిసిరీ = (సం) సుదామూలి
సాదకూఫీ = తుంగగడ్డలు
సియాకౌసూన్ = నల్లపాచితీగెగింజ
సుక్ = రామల్ = ఉసిరికెకాయ రసాయనము
సంగెయాసబ్ = ఆకుపచ్చనిరాయి
సహజనా — మునగకాయ
సహర్ — రొమ్ము
సాపి — గుడ్డపీలికె
సమాగ్ — ఒకవిధమగు మెత్రరాయి
సంజర్నియా = ఆహారపదార్థము

స

సర్బుసి = విర్విషము
సిమాక్ = కుమ్మజిగురు
సమాక్ — రాజధాన్యము
సుతుర్మర్గి — నిప్పుకోడి
సక్మోనియా — మసాంబరభేదము
సౌసన్ — నీలిరంగుగల ఒకవిధమగు పువ్వు

హ

హబ్బుల్గర్ — శీమశొకగింజలు
హిరాదుఖగొంద్ — బంగారువన్నె గలజిగురు
హింషుల్మజూస్ — దీనినిజావరి అందురు ఇదిఒకపువ్వు
హాలూన్ = ఆళ్యాలు
హాశా — ఒకవిధమగు అడవిపొదినా పేరు
హాదూదా = శుష్కకారణమువలన కలుగుతలనొప్పిఇదిఅనేకవిధములు
హావుబేర్ = (సం) హావుషా (తె) టెనీపిప్పలి
హబ్బుల్లాస్ = పవిత్రితులు
హబ్బెసనోవర్ = దిల్గొజావప్ప
హమాం = స్నానము
హిజరెఅర్మనీ = సీమకావిరాయి
హమామా = బ్రహ్మదండిభేదము

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, తె, తెలుగు, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

హ

హావర్ మియా—వద్చిద్రాక్షచేర్చిన భోజనపదార్థము
హామల్ మాజూన్- ఒకపుష్పజాతి
హాబ్బెయికాదియా—ఇదిప్రసిద్ధనామము
హారీసా—ఇదిప్రసిద్ధనామము
హాలర్ముల్—(సం)గిరికర్ణిక
హాశ్‌నా—పిచికారి (వస్తికర్మ)
హాబ్బుల్ముల్క్—నేపాళాలు
హాబ్బెకతూర—వత్తిగింజలు
హాజీజ్—గుంటగలగర
హాదీద్—లోహము
హాబ్బుల్బకర్=(సం) త్రివుట
హాబ్బెఖిల్త్=పులవలు
హాబ్బుల్ఆస్పర్—(సం)వరటా
హామిాజ్—(సం) తక్ర(చల్ల)
హినా—గోరంటాకు
అజనాబుల్ ఖైల్— సబ్జచెట్టువలెనుండు వకచెట్టు
కల్కదీస్—ఘటికి
కిబ్రి—ఝూవు, సర్విశాయ
కుంభిని—పుట్టకుక్క
ఖుమఫా,ఖుర్ఫా- పెద్దపాయులపేర్లు
ఖతాయి—ఒకదేశమునకుపేరు
ఖునయతునలీజ్—చాలామిశ్రి
ఖ్బియా—కల్లిజిలకర్రి
గిలెకవరసి—హిందూస్తాన్ దేశపు మెరమట్టి
చుకందర్—గాజరుదుంపవలెనుండు గుండ్రని దుంపశాఖము
జంబక్—చంబేలీపూలు
నాసియాన్—(సం) బిస్మృతి
జరూరె—ఒకవిధముగుకాయ
షనీర—జున్నుపాలు
జర్దచోబా—పసుపు
జఆదా—జటామాంశి
జరంబూ — మండూకబ్రాంహి, సరస్వతిఆకు
తరిహికూన్—ఈరాన్ దేశపుఒకవిధముగునుగంధమూలిక
తిరియాక్—విషహరణయిరుగుడని అర్థము
తుకరుక్—శిమాక్, తుమ్మజగురు
దరూనంజ్—తేలువలెనుండువేరు
వరేంజ్—ఆకుపత్రి
పావడిలోన్—సజ్జక్షారము
ఫలోనియా—అవలేహ్యము
బార్తంగ్—(సం) అజజింహ్వ(తె) మేకనాలుకాకు
బరియాన్—వేయించుట, పొంగించుటపేరు

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, లె, లేటిన్, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

బేల్‌గిరి—మారేడు
బల్లాతు—ఒకవిధమగుకాయ
బహార్‌సింహా—శృంగి (దుప్పికొమ్ము
మియా—పీళ్ళు
మామిసా—ఒకగడ్డిసంబంధమగు పాలు
మక్క—మక్కాదేశమునుండి వచ్చువస్తువు
మియామెసింయాలా—శిలారస్, రాతిపెరుగు
మాయి—వచ్చివస్తువులు
శహాయిర్మని—శోయికూరవలె నుండు మూలిక
శిరెఖిస్త—తియ్యగానుండు మంచు వంటిజిరుగు
శాదరితూన్—అవలేహ్యము
హరీసా—గోధుమగంజి
గార్—చకుముకురాయి
గంధనా—నబిర్ల చెట్టు
గందాన్—గాడిదెగడవర
జరిష్కు—అంబర్ బాస్—ఒకవిధమగుకాయ నిది మధురముగ అమ్లముగానుండును
జలాజ్—పన్నీరుశర్కరచేర్చిన మశ్యతు
జరూరు—మేడికాయ
నార్‌దానా—దానిమ్మగింజలు
బజరుల్‌కతార్—అవిశవిత్తులు
బజరుల్‌కతార్—ప్రత్తివిత్తులు
బజరెఖతూనా—ఇసప్‌గోలువిత్తులు
మాహిమోబియా—చిరిమేన్ చేపలు

ఫా, పార్సీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, లె, లేటిన్, ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

ప్రసిద్ధ నామముగల మూలికలు

అకేకుల్ బతం	గాఫిస్	సకర్ చూర్	మోర్దన్
అసాలియూన్	గిశెవర్ షా	ఫల్ దఫియూన్	యతరజ్
ఉస్తెఖుద్దూస్	చల్ గోజా	ఫిందంఖ్	రిబాస్
ఊదెబల్ సాన్	జరిష్క్	పిస్తా	లహాన్
కాహు	జుప్తబలోద్	వంజర్నోస్	తాకీక్
కాస్ని	జర్దాలు	వందాదిఖూన్	వమీజాన్
కలుకంద్రయూన్	జుఫా యెఆబిస్	బనప్షా	వసోలం
కాన్దార్	జూపా	బల్సాన్	వుకహా
కబాన్ గిరి	తురంజ్ బీన్	బరంజాసప్	వుష్ణ
కీర్	దరూనంజ్	బాదరంజబోయా	వాజీనా
కమసా	దరూనంజ్ అఖ్రబి	బాదరూజ్	శియాజలూత్
కంతేరియూన్	దంబుల్ అఖ్వైన్	బీజబందు	శూకరా
ఖుల్ దమానా	దహానజ్	మమీరి	శవత్
ఖూఖ్ ఖలా	నార్దన్	మమిరాన్	శకాకల్
గోహా	సర్నల్	మామిరానెచీనీ	సతనాదువాల్
గందోయా	సఫ్తీ	మా. గరబల్	సరెస్త
గారిఖూన్	నేశపూరీ ఫూల్	మా. బకాయి	హంబ్బేయిదికాయా

ఈ వస్తువులకు అరబ్బీ పేర్లు తప్ప తెలుగుభాషలో పేర్లులేవు. కారణమేమనగా యూనాని వైద్యము తెలుగుదేశములో వెల్లడికాకుండుట కారణమువలన తెలుగు పేరు పెట్టబడియుండలేదు. మరియు యీ వైద్యము ఇంగ్లీషుదేశములో వ్యాపించుటవలన ఇంగ్లీషుపేర్లుగాని, ల్యాటిన్ పేర్లుగాని, పెట్టబడి వాడుకొనుచున్నారు. దైవకృపవలన కొలదిదినములలో మనఆంధ్రదేశములోకూడా వ్యాపించగలదు.

ప్రకటనము

ఆయుర్వేద ప్రత్యక్ష నిఘంటు

ఆంధ్రదేశ విద్యాభిమానులకొక విజ్ఞప్తి. మనదేశమునందుగల వైద్యసోదరులకు వస్తుగుణనిఘంటువుయొక్క కొరంతవిశేషముగా యున్నది. చిన్నచిన్న నిఘంట్లుయున్నను యావత్తువస్తువులను తెలిసికొనుట కవకాశము చిక్కుటలేదు.

కాబట్టి పూర్వనిఘంటువుల సాంప్రదాయమును ననుసరించి అనేక గ్రంథములను సమకూర్చి ఆయాగ్రంథములందుగల విశేషగుణములు ప్రతివస్తువుకు ఇంగ్లీషు, ల్యాటిన్, సంస్కృతము, హిందీ, పార్షీ, అరబ్బి, తెనుగు, అరవము, మొదలగుభాషలందుగల పర్యాయములు ప్రతిమూలికయొక్క చిత్రపటములు, ఆకులు, కాయలు, పుష్పములు, యొక్క స్వభావికముగురంగు తెలియునటుల ఆయారంగులతో ముద్రించి ఆయామూలికలగుణము యేరుతువులో యేభూమియందు యేమానములో యేమూలిక వుత్పత్తియగునో వివరముగా శ్లోక తాత్పర్యములతో సహా వ్రాయబడియున్నది. కొలది దినములలో పూర్తికాగలదు.

యూనాని ద్రవ్యగుణ నిఘంటు

ఇందుయూనాని ద్రవ్యములకు, పార్షీ, అరబ్బి, యూనానీపేర్లు స్వరూపము, గుణము, అనుపానము అభావము, శరీరసంబంధముగు అంగములలో యేయే అంగములకు హితకారి అయినదిన్ని యేయే అంగములకు అహితకారిఅయినదిన్ని విపులముగా వ్రాయబడియున్నది. కొలదిరోజులలో దొరకగలదు.

యూనాని చికిత్స కల్పము

ఈగ్రంథమునందు శిరము మొదలుకొని పాదములవరకు ప్రతి అంగములయందు జనించు వ్యాధులకు ఔషధములు, మాత్రలు, లేహ్యములు, అవలేహ్యములు, చూర్ణములు, రసాయనములు, కషాయములు, శీతకషాయములు, మురబ్బాలు, షర్బతులు, మొదలగునవి సులభముగా తయారుచేయు పద్ధతులు గలవు. మరియు వస్తికర్మ, విరోచన, వమన, శల్యములు, చేయించుపద్ధతులుగలవు.

మూత్రపరీక్ష నిధానము

ఆయుర్వేదయూనాని ఆంగ్లేయ త్రిమతములవారు మూత్రమును పరీక్షించు విధానము లక్షణములు, రంగు, మొదలగునవి పద్యములు, తాత్పర్యము, వచనము సహా వివరముగా వ్రాయబడియున్నది.

N. B. పై గ్రంథములను కోరువారు యీక్రిందిచిరునామాకు వ్రాసిన వివరమును తెలిసికొనవచ్చును.

ఇదిగాక మావద్ద ఆయుర్వేదయూనానిఔషధ సామానులు, మూలికలు, ఔషధములు, భస్మములు, లేహ్యములు, మురబ్బాలు, ఆసవములు, అరిష్టములు, తైలములు, కస్తూరి, జవ్వాది, గోరోజనము, వెండి, బంగారురేకులు, మొదలగు జంతుజములు, ఖనిజములు కిరాణావస్తువులు మొదలగుఔషధసంబంధమగు యావత్తువస్తువులు సరసమైనధరలకు విక్రయించబడును.

ఇట్లు మీసోదరవైద్యుడు:—

వైద్యభూషణ:—హకీం డి. రహంతుల్లాబేగ్ సాహెబు

రాజమండ్రి, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేద గ్రంథములు

గ్రంథకర్త:-

శ్రీమదళహరతిరుమలమాడభూషి శ్రీనివాసాచార్యులు అయ్యవార్లంగారు

ఆయుర్వేదసారసంగ్రహము రు	0-12-0
సుఖరోగచికిత్సరత్నాకరము	0-12-0
శతలేహ్యాపాకప్రకాశిక	0-12-0
కుసుమరోగనివారిణి	0-12-0
నాడీపరిజ్ఞానము	0-8-0
పానియ్యకల్పవల్లి	0-4-0 తిరిగిఅచ్చుబడినవి

వలయువారు యీదిగువ అడ్రసుకు వ్రాయవలెను.

వంటెద్దు లక్ష్మయ్య, బుక్కుసెల్లరు, రాజమండ్రి.